ÖYRƏN - ÖYRƏT

KƏLAMLARI

ANLAYARAQ OXUMAQ

DOSTLUQ VƏ QARDAŞLIQ HAQQINDA

“Şübhəsiz ki, möminlər qardaşdırlar. Ona görə də *(aralarında ədavət olan)* **qardaşlarınızı barışdırın və Allahdan qorxun ki, sizə rəhm olunsun.”**

(Hucurat surəsi, ayə 10)

Kitab silsiləsi - 9

https://archive.org/details/@oyrenovret2021

Əziz oxucu,

Bu kitab əlinizə keçdiyi an, sadəcə bir mətnlə deyil, **insanı insan edən ən incə bağlarla – dostluq və qardaşlıqla** üz-üzə qalırsınız. Çünki dostluq nə təkcə eyni masada oturmaqdır, nə də eyni yolu getmək; dostluq insanın **qəlbinə yük olmadan daxil olan, onu haqqda saxlayan, səhvdə isə oyadan** bir bağdır. Bu kitab məhz həmin bağın mahiyyətini açmaq üçün hazırlanmışdır.

Əsərin əsasını **Həzrəti Muhəmmədin (s) və Əhli-Beyt İmamlarının (ə) dostluq və qardaşlıq haqqında buyurduqları 151 hikmətli kəlam** təşkil edir. Bu kəlamlar sadəcə oxunmaq üçün deyil, **düşünülmək, ölçülmək və yaşanmaq üçün** təqdim olunmuşdur. Hər bir kəlam 12 müxtəlif aspektdən – fəlsəfi, irfani, psixoloji, ədəbi, sosioloji, tarixi, əxlaqi, teoloji, estetik, politoloji, hüquqi və eksistensial baxımdan izah edilmiş, bununla yanaşı **Xızır Baxışı** ilə dərin hikmət qatına endirilmişdir. Məqsəd oxucunu məlumatla yormaq deyil, **şüurla oyatmaqdır**.

Bu kitabda dostluq yalnız tərifləmir, eyni zamanda **sınağa çəkilir**. Kimlərlə dost olmaq lazımdır, kimlərdən uzaq durmaq gərəkdir, hansı dost insanı Allaha yaxınlaşdırır, hansının isə yavaş-yavaş mənəvi aşınmaya apardığı açıq nümunələrlə göstərilir. Çünki Əhli-Beyt məktəbində dostluq təsadüf deyil, **məsuliyyətdir**. Hər kəs dost ola bilər, lakin hər kəs **dost olaraq qala bilməz**.

Kitabda yer alan **ibrətamiz hekayələr** bu hikmətləri həyatın içindən danışdırır. Bu hekayələr nə xəyali, nə də uzaqdır; onlar gündəlik həyatımızda qarşılaşdığımız vəziyyətlərin mənəvi güzgüsüdür. Hər hekayənin sonunda verilən **"Hekayənin verdiyi dərslər"**, oxucunu sadəcə oxumağa yox, **özünə baxmağa** dəvət edir. Bununla yanaşı hər kəlam 12 aspekt və Xızır baxışından sonra düşündürücü suallar, özünə hesabat bölmələri, praktiki tətbiq nümunələri və əlavə tövsiyələr oxucunu passiv müşahidəçidən **aktiv yolçuya** çevirir.

Bu əsər tələbə üçün yol xəritəsi, müəllim üçün düşüncə qaynağı, ailə üçün əxlaq bələdçisi, özünü axtaran hər kəs üçün isə **səssiz bir dost** olmağı hədəfləyir. Burada oxunan hər kəlam insanı sorğu-suala çəkir: *Mən kimlə dostam? Dostluğum məni hara aparır? Mən başqasına necə bir dostam?*

Ümid edirik ki, bu kitab oxucunun yalnız zehninə deyil, **qəlbinə də toxunacaq**, münasibətlərinə işıq salacaq və dostluq anlayışını yenidən düşünməsinə səbəb olacaq. Çünki doğru dostluq insanı tək qoymaz; onu ya **haqqa aparar**, ya da haqq üçün ayaqda saxlayar.

Bu yolda oxucuya yol yoldaşı olmaq duası ilə…

- ***"Kəlamları Anlayaraq Oxumaq: Dostluq və Qardaşlıq Haqqında"*** *oxucunu sadəcə oxumağa deyil, düşünməyə və özünü yenidən kəşf etməyə çağıran nadir bir əsərdir. Bu kitabda Həzrəti Muhəmmədin (s) və Əhli-Beyt imamlarının kəlamları həyatın içindən nümunələrlə izah olunur. Dostluğun yalnız sözlə deyil, məsuliyyət, sədaqət və fədakarlıqla ölçüldüyü açıq şəkildə göstərilir. Əsər həm kişi, həm də qadın dostluqlarına toxunaraq mövzunu daha real və əhatəli edir. Azərbaycan bölgələrinin adlarının çəkilməsi oxucuda yaxınlıq və doğmalıq hissi yaradır. Hər kəlamın müxtəlif aspektlərdən şərhi düşüncə dünyasını genişləndirir. Bu kitab dost seçiminin insan taleyinə necə təsir etdiyini dərindən anlatan mənəvi bələdçidir.*

- ***"Kəlamları Anlayaraq Oxumaq: Dostluq və Qardaşlıq Haqqında"*** *dostluğun mahiyyətini axtaran hər kəs üçün yazılmış dəyərli bir yol xəritəsidir. Kitabda kəlamlar sadəcə izah edilmir, həyatla əlaqələndirilir və oxucunun vicdanına toxunur. Kişi və qadın dostluqları ayrı-ayrı nümunələrlə təqdim edilərək mövzu daha aydın hala gətirilir. Hər hekayə oxucunu düşünməyə, öz dostluqlarını yenidən gözdən keçirməyə vadar edir. Azərbaycan bölgələrinin vurğulanması əsərə milli ruh və səmimiyyət qatır. Dostluğun kimlə qurulmalı, kimdən uzaq durulmalı olduğu açıq şəkildə göstərilir. Bu kitab oxucuya tək olmadığını və doğru dostluğun mümkün olduğunu hiss etdirir.*

- *Bu əsər dostluq anlayışına yeni baxış bucağı qazandıran mənəvi bir məktəbdir.* ***"Kəlamları Anlayaraq Oxumaq: Dostluq və Qardaşlıq Haqqında"*** *dərin hikmətləri sadə və anlaşılan dillə təqdim edir. Kişi və qadın münasibətlərində dostluğun sərhədləri və ölçüləri aydın şəkildə izah olunur. Hər kəlam həyatın real hadisələri ilə zənginləşdirilir. Azərbaycan bölgələrinin adlarının çəkilməsi oxucunu hadisələrin içinə aparır. Kitab həm qəlbə, həm də ağla xitab edir. Bu əsər oxucunu daha dürüst, daha seçici və daha mərhəmətli dostluqlara çağırır.*

- ***"Kəlamları Anlayaraq Oxumaq: Dostluq və Qardaşlıq Haqqında"*** *mənəvi dəyərləri həyatın mərkəzinə gətirən təsirli bir əsərdir. Kitabda dostluq anlayışı hikmətli kəlamlar və canlı hekayələrlə izah olunur. Kişi və qadın dostluqları mövzunun ayrılmaz hissəsi kimi təqdim edilir. Azərbaycan bölgələrinin adları əsərə xüsusi rəng və istilik qatır. Hər bölmə oxucunu düşünməyə və özünü hesaba çəkməyə sövq edir. Dostluğun insan həyatındakı rolu dərindən açıqlanır. Bu kitab oxucunun qəlbində uzun müddət iz buraxan dəyərli bir əsərdir.*

MÖMİN MÖMİNİN QARDAŞIDIR

KƏLAM - 1

"BƏZİLƏRİ QARDAŞDIR, LAKİN ANA ONLARI DOĞMAMIŞDIR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 43)

Bu kəlam insan münasibətləri və qardaşlıq anlayışını dərinləşdirir. Hz. Əli (ə) bildirir ki, bioloji qan bağı həmişə əsl qardaşlığı təmin etmir. Əsl qardaşlıq, səmimiyyət, sədaqət və qarşılıqlı dəstək üzərində qurulur. İnsanlar arasında hörmət və sevgiyə əsaslanan əlaqələr, qan bağından daha önəmlidir. Bu baxımdan, kəlam insanları daxili dəyərləri və vicdanı ön planda tutmağa çağırır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt:

Fəlsəfi baxımdan, kəlam insan münasibətlərinin mahiyyətini və dəyərini araşdırır. Doğulmaq və qan bağı, insanın əsl qardaş olub-olmamasını müəyyənləşdirmir. Əsl qardaşlıq davranış, niyyət və əxlaqi prinsiplərə bağlıdır. Fəlsəfi təfəkkür bu kəlam vasitəsilə insanı əlaqələrinin əsasını düşünməyə, dərin mənalar üzərində düşünməyə yönəldir.

2. İrfani Aspekt:

İrfani baxımdan, kəlam qəlb birliyi və ruhani yaxınlığa diqqət çəkir. Qan bağı olmayan insanlar da vicdan və sevgi vasitəsilə əsl qardaş ola bilərlər. İnsanlar arasında mənəvi və ruhani bağlar, zahiri əlaqələrdən daha dərin və əhəmiyyətlidir. Bu baxımdan, irfani baxış insanları daxili niyyətə və qəlb təmizliyinə yönəldir.

3. Psixoloji Aspekt:

Psixoloji baxımdan, kəlam insan davranışlarını və münasibət formalaşmasını açıqlayır. Qan bağı olan şəxslər həmişə bir-birinə dəstək vermir; əsl qardaşlıq etimad və qarşılıqlı anlayış üzərində qurulur. İnsan qəlbi səmimiyyəti və sədaqəti tanıya bilir, və kəlam bu daxili psixoloji reallığı göstərir.

4. Ədəbi Aspekt:

Ədəbi baxımdan, kəlam metaforik və poetik quruluşa malikdir. "Ana doğmamışdır" ifadəsi simvolik mənaya malikdir və oxucuya qan bağının qardaşlıq üçün yetərli olmadığını xatırladır. Sadə, lakin təsirli sözlərlə böyük mənalar çatdırılır. Bu, həm estetika, həm də düşüncəyə ilham verir.

5. Sosioloji Aspekt:

Sosioloji baxımdan, kəlam cəmiyyətdə münasibətlərin keyfiyyətini vurğulayır. Qan bağı olmadan da insanlar bir-birinə əsl qardaş ola bilərlər. Cəmiyyətin əxlaqi və vicdani prinsiplərə əsaslanması, qan bağından daha böyük sosial dəyər yaradır. Kəlam, fərdi və ictimai münasibətlərin necə formalaşmalı olduğunu göstərir.

6. Tarixi Aspekt:

Tarixi baxımdan, kəlam insan cəmiyyətlərində qardaşlıq anlayışının zamanla dəyişməsini xatırladır. Keçmişdə insanlar həm qan, həm də əxlaq əsasında birliklər qurmuşlar. Hz. Əli (ə) bu kəlamla göstərir ki, qan bağı həmişə sədaqət və əxlaq birliyini əvəz etmir. Tarixi nümunələr göstərir ki, əsl qardaşlıq vicdan və səmimiyyət üzərində qurulmuşdur.

7. Əxlaqi Aspekt:

Əxlaqi baxımdan, kəlam insanı dürüstlük, sədaqət və yardımsevərliklə hərəkət etməyə çağırır. Qan bağı kifayət deyil; əxlaqi prinsiplərə sadiqlik əsl qardaşlığı təmin edir. İnsan həm fərdi, həm də sosial məsuliyyət daşıyır və kəlam bunu xatırladır.

8. Teoloji Aspekt:

Teoloji baxımdan, kəlam Allahın insan qəlbində yaratdığı əxlaqi və vicdani dəyərləri vurğulayır. Əsl qardaşlıq yalnız bioloji yox, həm də İlahi dəyərlər üzərində qurulur. Allah insanları vicdan və əxlaq vasitəsilə bir-birinə bağlayır və kəlam bu İlahi dizaynı göstərir.

9. Estetik Aspekt:

Estetik baxımdan, kəlam qısa, ritmik və təsirli ifadəyə malikdir. Metaforik quruluş oxucuya həm vizual təsir, həm də mənəvi dərinlik verir. Sadə sözlərlə böyük mənalar çatdırılır, oxucu həm estetik zövq alır, həm də düşünməyə təşviq olunur.

10. Politoloji Aspekt:

Politoloji baxımdan, kəlam liderlərin və icmaların davranışlarına işarə edir. Əsl liderlər qan bağına baxmayaraq, əxlaqi və vicdani prinsiplərə uyğun hərəkət etməlidir. Siyasət və idarəçilikdə sədaqət, dürüstlük və birlik önəmlidir.

11. Hüquqi Aspekt:

Hüquqi baxımdan, kəlam qan bağının hüquqi üstünlük yaratmadığını göstərir. Əsl hüquqi və ədalətli münasibət vicdan, dürüstlük və qanunlara sadiqliklə müəyyən olunur. Qan bağı heç vaxt vicdan və əxlaq prinsiplərini əvəz edə bilməz.

12. Eksistensial Aspekt:

Eksistensial baxımdan, kəlam insanın həyat məqsədini və münasibətlərdəki mənanı düşünməsini tələb edir. Əsl qardaşlıq, insanın varlıq dəyərini və mənəvi inkişafını formalaşdırır. Qan bağı olmadan da insan dəyərli və mənalı münasibətlər qura bilər.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında, kəlam ruhani və mənəvi qardaşlığı görmə qabiliyyətinə diqqət çəkir. Qan bağı olmayan yerlərdə belə, əxlaq və vicdan birliyi insanları bir-birinə yaxınlaşdırır. Bu baxış, insanın zahiri görünüşə deyil, daxili niyyət və davranışlara diqqət yetirməsini tövsiyə edir.

Düşündürücü Suallar:

- Qan bağı həmişə əsl qardaşlıq üçün yetərlidirmi?
- Həqiqi qardaşlıq hansı xüsusiyyətlərlə müəyyən olunur?
- Mənim yaxınlarımla münasibətlərim sədaqət və əxlaq üzərində qurulubmu?

Özünə Hesabat:

- Mən həqiqi qardaşlıq və dostluq üçün nə qədər sədaqətliyəm?
- İnsanlarla münasibətlərimdə vicdan və əxlaq prinsiplərinə riayət edirəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri:

- Dost və qohum münasibətlərində sədaqət və vicdana üstünlük vermək.
- Münaqişələrdə qan bağına deyil, əxlaqi prinsiplərə əsaslanaraq davranmaq.
- Həqiqi qardaşlıq münasibətləri qurmaq üçün vicdanı nəzərə almaq.

Əlavə tövsiyələr:

- Münasibətlərinizi qiymətləndirərkən daxili dəyərlərə və vicdana diqqət yetirin.
- Qan bağı olmayan, lakin sədaqətli insanları əsl qardaş olaraq qəbul edin.

Nəticə:

Hz. Əlinin (ə) bu kəlamı göstərir ki, əsl qardaşlıq qan bağı ilə deyil, vicdan, sədaqət və əxlaq birliyi ilə müəyyən olunur. İnsan münasibətlərində gerçək dəyər, davranış, niyyət və səmimiyyətdədir. Kəlam oxucunu insan qəlbinin əsl əlaqələrini tanımağa, vicdan və əxlaq prinsiplərinə uyğun yaşamağa çağırır.

KƏLAM - 2

“HƏQİQƏTƏN MÖMİNLƏR QARDAŞDIRLAR. ONLAR BİR ANA VƏ BİR ATANIN ÖVLADLARI KİMİDİRLƏR. ƏGƏR ONLARDAN BİRİNİN BİR DAMARI AĞRIYARSA (BİR ÇƏTİNLİK ÇƏKƏRSƏ), DİGƏRLƏRİ ONUN ÜÇÜN GECƏNİ OYAQ QALAR, SƏHƏRLƏYƏRLƏR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 43)

Bu kəlam İslamda qardaşlıq və möminlər arasında birliyin mahiyyətini bəyan edir. İmam Sadiq (ə) möminlərin yalnız iman bağı ilə deyil, həm də ruhani bir ailənin üzvləri kimi dərk edilməsini vurğulayır. Birinin dərdi, hamının dərdidir; birinin sevinci, hamının sevincidir. Bu, İslam cəmiyyətindəki mənəvi həmrəyliyin və sosial ədalətin təməl prinsipidir. İnsan yalnız özünü düşünməməli, başqasının da yükünü daşımalı və onun ağrısını hiss etməlidir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam varlıq birliyini və ruhani əlaqələri açıqlayır. İnsanların təkcə cismani varlıqlar olmadığı, eyni zamanda bir-biri ilə bağlı

ruhani zəncirlər təşkil etdiyi vurğulanır. Əgər bir möminin acısı başqasında da əks olunursa, bu, varlığın bir-birinə keçmiş bir mahiyyət daşıdığını göstərir. Bu birlik "ümumi ruh" anlayışına işarə edir. Filosoflar üçün burada fərdlərin ayrı olsa da, həqiqətdə bir bütünün parçaları kimi mövcud olması dərin təhlil mövzusudur.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam "vahdət" prinsipinə bağlıdır. Möminlər arasında qardaşlıq Allaha yaxınlığın bir nəticəsi kimi təzahür edir. Bir möminin ürəyi digər möminin ürəyi ilə bağlanıbsa, bu, "həqiqi ünsiyyət"dir. İrfan baxımından hər bir mömin öz varlığını aşaraq başqasının varlığına qarışmalı, öz mənini yox edib "biz" şüurunda yaşamalıdır. Bu, “ənəl-həqq” yolunun sosial ölçüsüdür: mömin möminlə bir varlıq halına gəlir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji cəhətdən bu kəlam empatiya və kollektiv emosional bağlılığı göstərir. İnsan tək başına yaşadıqda depressiya, izolyasiya və qorxu yaşayır, amma bir ailə və cəmiyyət hissi insanın daxili gücünü artırır. Bir möminin dərdi digərində təsir oyadırsa, bu, güclü bir psixoloji dəstək sistemini formalaşdırır. Əslində, belə bir mənəvi həmrəylik insanın stressə, qorxuya və çətinliklərə qarşı müqavimətini artırır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam çox təsirli bənzətmələrlə ifadə olunub: "bir ana və bir atanın övladları" — bu ifadə ailə bağlarının gücünü simvolizə edir. “Damarın ağrıması” bədii bir obraz olaraq cəmiyyətin kiçik bir üzvündəki problemin bütün bədəni sarsıtmasını ifadə edir. Əslində bu ifadələr sadə, amma dərin mənalı metaforalarla doludur. İmamın sözləri qısa, yığcam və poetik bir üslubla geniş bir sosial həqiqəti əks etdirir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam İslam ümmətinin strukturunu açır. Cəmiyyət fərdlərdən ibarətdir, amma fərdlərin rifahı ümumi harmoniyaya bağlıdır. Bir insanın çətinliyi digərlərinin məsuliyyətinə çevrilir. Bu, sosial ədalətin, yardımlaşmanın və ictimai həmrəyliyin təməlidir. Əgər bir mömin acdırsa, başqaları tox ola bilməz. Bu prinsip tətbiq olunanda cəmiyyət sağlam və güclü olur; əks halda zülm və ayrı-seçkilik meydana çıxır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan İslam cəmiyyətinin gücü də məhz bu qardaşlıq prinsipindən doğub. İlk müsəlmanlar arasında Ənsar və Mühacir qardaşlığı bunun ən gözəl nümunəsidir. Onlar mal-dövlətlərini, evlərini və həyatlarını bir-birilə paylaşaraq bu kəlamın canlı təcəssümü oldular. Tarix boyu müsəlmanların güclü olduqları dövrlərdə bu prinsip yaşayırdı, zəiflədikləri dövrlərdə isə qardaşlıq ruhu itmişdi.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından kəlam fədakarlığın və başqasının dərdinə şərik

olmağın vacibliyini göstərir. Həqiqi mömin yalnız öz rahatlığını düşünməz, qardaşının dərdi onu narahat edər. Əgər bir mömin qardaşının kədərinə laqeyd qalırsa, bu, əslində imanın zəifliyinə işarədir. Əxlaqi kamillik isə yalnız başqasının sevincini sevinmək, dərdinə şərik olmaqla mümkündür.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam Qurandakı **"Şübhəsiz ki, möminlər qardaşdırlar..."** (Hucurat surəsi, ayə 10) ayəsinin təfsiridir. İman yalnız fərdi bir ibadət deyil, ictimai vəhdəti də əhatə edir. Allah möminləri bir-birinə bağlamışdır və bu bağ iman qardaşlığıdır. Bu səbəbdən möminin dərdinə laqeyd qalmaq Allahın buyurduğu prinsiplərə ziddir. Burada teoloji əsas imanla sosial həmrəyliyin ayrılmaz olduğunu göstərir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan kəlam möminlərin bir-birinə bağlanmasını gözəl bir ailə tablosu kimi təqdim edir. Təsəvvür et: bütün möminlər bir ana və bir atanın övladlarıdır — bu, harmoniyanın və sevginin ən estetik ifadəsidir. Damarın ağrısı isə bütün bədənin bir anda sarsılmasıdır. Bu obrazlar, ilahi gözəlliyin sosial münasibətlərdəki təzahürüdür.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam müsəlman cəmiyyətinin idarəçiliyinə işıq tutur. Əgər xalq arasında qardaşlıq və həmrəylik ruhu güclüdürsə, o cəmiyyət parçalanmaz. Lakin bir tərəf sıxıntı çəkib, digər tərəf bundan xəbərsiz və laqeyd qalırsa, bu, siyasi zəifliyə gətirir. İmamın kəlamı dövlətin və cəmiyyətin idarəsində ədalət və birlik prinsipinin vacibliyini göstərir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam müsəlmanların bir-birinə qarşı hüquq və öhdəliklərini xatırladır. Möminin mömin üzərində haqqı vardır — onu qorumaq, yardımlaşmaq, müdafiə etmək və dərdində şərik olmaq. İslam fiqhində də bu prinsiplər təsbit olunub. Bu kəlam hüquqi və mənəvi məsuliyyətin birləşdiyini göstərir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın həyatdakı təkliyini aradan qaldırır. İnsan öz varlığını başqasının varlığında görməyə başlayır. Bu, "mən"dən "biz"ə keçid prosesidir. İnsan başqasının ağrısını hiss etdikcə öz varlığının dəyərini də anlayır. Əks halda həyat boş və mənasız olar. Eksistensial anlamda mömin qardaşlığı insan varlığının mahiyyətini dərinləşdirir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışına görə bu kəlam ilahi maarifin bir sirrini açır: Allah yolunda olan möminlər bir bədən kimidir. Xızırın baxışı ilə hər bir mömin digərinin ağrısını özündə hiss etməlidir, çünki Allahın nuru onların hamısına eyni şəkildə sirayət edib. Kim bu nuru başqasının dərdinə şərik olmaqda görürsə, əslində Allaha daha yaxın olmuş olur.

Düşündürücü Suallar

- Mən mömin qardaşımın dərdini öz dərdim kimi hiss edirəmmi?
- Əgər qardaşım acdırsa, mən tox ola bilərəmmi?
- Möminlər arasındakı qardaşlıq necə gücləndirilə bilər?
- Bu kəlam müasir dünyada hansı formada tətbiq oluna bilər?

Özünə Hesabat

- Mən başqasının ağrısına laqeyd qaldığım anları xatırlayırammı?
- Mənim həyatımda iman qardaşlığı konkret necə görünür?
- Mən öz rahatlığımı başqalarının dərdindən üstün tuturam, ya onların dərdini öz dərdim hesab edirəm?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Maddi çətinlik çəkən qardaşına yardım etmək.
- Xəstə olan möminin yanında olmaq, ona dəstək vermək.
- Başqasının dərdini dinləyib onun yükünü yüngülləşdirmək.
- Bir möminin uğurunu öz uğurun kimi sevinmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Möminlər arasındakı qardaşlığı gücləndirmək üçün mütəmadi görüşlər və yardımlaşma fəaliyyətləri təşkil edin.
- Empatiya qabiliyyətini artırmaq üçün başqasının vəziyyətini özündə təsəvvür etməyə çalışın.
- Dua edərkən təkcə özünüz üçün deyil, bütün mömin qardaşlarınız üçün dua edin.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı möminlər arasında qardaşlıq ruhunun həm dini, həm mənəvi, həm də ictimai əsaslarını açır. Möminlər bir bədən kimidirlər: bir üzv ağrıdıqda bütün bədən təsirlənir. Bu, həm empatiyanı, həm sosial ədaləti, həm də ilahi vəhdəti əks etdirir. Kəlamın mesajı odur ki, həqiqi iman yalnız fərdi ibadətlə deyil, qardaşlıq ruhu və başqasının dərdinə şərik olmaqla kamilləşir.

KƏLAM - 3

“MÖMİN, MÖMİNİN QARDAŞIDIR, GÖZÜ VƏ YOL GÖSTƏRİCİSİDİR. ONA XƏYANƏT ETMƏZ, ZÜLM ETMƏZ, ALDATMAZ VƏ SÖZ VERİB DƏ SÖZÜNDƏN DÖNMƏZ.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 43)

Bu kəlam möminlərin bir-birilə münasibətlərində əsas prinsipləri müəyyən edir. İmam Sadiq (ə) möminlər arasında qardaşlıq, etimad və dürüstlüyü vurğulayır. Mömin yalnız qardaşlıq bağları ilə deyil, həm də bir-birinin gözü və rəhbəri olaraq təqdim edilir. Burada möminin möminə qarşı vəfasızlıq, xəyanət, yalan və ədalətsizliyə yol verməsi qəti şəkildə rədd olunur. Əsl iman yalnız ibadətdə deyil, əxlaqda, münasibətdə və davranışda da öz təsdiqini tapır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan kəlam insan münasibətlərinin mahiyyətinə işıq tutur. İnsan varlığının gerçəkliyi yalnız başqasına yönəlməklə mənalandığına görə möminin möminə qardaş olması varlıq birliyinin göstəricisidir. Gözü olmaq, həqiqətdə şüurun və idrakın paylaşılmasıdır; yol göstərici olmaq isə başqasının həyat yolunu işıqlandırmaqdır. Burada insan varlığının mənası fərdi müstəqillikdə deyil, qarşılıqlı əlaqədə təzahür edir. Xəyanət və aldatma isə bu varlıq birliyini dağıdan qeyri-varlıq (yəni mənfilik) anlayışıdır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışda bu kəlam ruhların birliyinə işarədir. Mömin möminin gözüdür, çünki hər iki ruh Allahın nurundan pay alıb və nur bir-birini tamamlayır. Yol göstərmək irfani tərzdə "səyri-süluk"da bələdçilik deməkdir. Mömin qardaşının əlindən tutaraq onu haqq yoluna yönəltməlidir. Xəyanət və zülm isə irfani dildə "qəlbin zülmətə düşməsi"dir. Mömin bu zülməti qardaşına yaşatmaz, əksinə nurunu paylaşar. Bu baxımdan kəlam, ruhani dostluğun vəsiləsi kimi dəyərləndirilir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən bu kəlam güclü bir dəstək sisteminin insan ruhuna təsirini açıqlayır. Mömin qardaşının gözü və yol göstəricisi olduqda, o, həyatın çətinliklərində tək qalmır. Bu, insanın daxili güvənini və təhlükəsizlik hissini artırır. Xəyanət və aldatmanın olmaması isə emosional sabitlik və sağlam psixoloji münasibətlərin əsas şərtidir. Bir mömin qardaşının xəyanətini hiss etmədikdə onunla birlikdə güclü emosional bağ qurur və daxili rahatlıq tapır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam zəngin bənzətmələrlə ifadə olunub: “Mömin möminin qardaşıdır” — ailə bağlarının istiliyini simvolizə edir. “Gözü” ifadəsi hidayəti və aydınlığı, “yol göstəricisi” isə bələdçilik və həyat istiqamətini bildirir. “Xəyanət etməz, zülm etməz, aldatmaz, sözündən dönməz” ardıcıllığı poetik ahənglə möminin xarakterini bütöv şəkildə təsvir edir. İfadələrin qısa, lakin dərin məzmunlu olması kəlamın ədəbi gücünü daha da artırır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin möhkəm əsasını qoyur. Əgər insanlar bir-birinə qardaş kimi yanaşsalar, etimad və dürüstlük əsasında ictimai harmoniya yaranar. Möminin möminə yol göstərməsi cəmiyyətin inkişafına yönəldilmiş kollektiv məsuliyyətdir. Xəyanət və zülm isə sosial parçalanmaya gətirib çıxarır. Bu kəlam möminlərin həm fərdi, həm də ictimai müstəvidə bir-birilə məsuliyyət daşıdıqlarını bəyan edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi yöndən bu kəlam İslamın ilk dövrlərində möminlərin bir-birinə

dəstək olmasının əsas prinsipini xatırladır. Mühacir və Ənsar arasında qurulan qardaşlıq, bir-birilərinə göz və bələdçi olmalarının tarixi nümunəsidir. Bu mənəvi bağ sayəsində İslam cəmiyyəti güclənmiş və möhkəmlənmişdir. Tarix boyu müsəlmanların zəiflədiyi vaxtlarda isə xəyanət, zülm və aldatma halları artmış, birlik pozulmuşdur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından kəlam möminin dörd əsas sifətini göstərir: xəyanətsizlik, ədalət, dürüstlük və vəfa. Bunlar imanla düz mütənasibdir. Kim bu sifətlərə malikdirsə, onun imanı möhkəmdir. Kim xəyanət edir, zülm edir və ya sözündən dönürsə, onun əxlaqı naqis, imanı zəifdir. Əsl mömin başqasının haqqını qoruyan, sözündə möhkəm qalan və vəfalı olan insandır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam Qurandakı prinsiplərlə üst-üstə düşür. Quranda möminlər qardaş olaraq tanıdılır (Hucurat surəsi, ayə 10). Allah möminlərə zülm etməməyi, xəyanət və yalanı qadağan etmişdir. İmam Sadiq (ə) bu kəlamda həmin ilahi prinsipləri sadə və praktik formada möminlərin gündəlik həyatına tətbiq edir. Teoloji əsas budur ki, iman yalnız Allaha ibadətlə deyil, mömin qardaşına münasibətlə də sınanır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan kəlam gözəllik anlayışını münasibətlərdə göstərir. Möminin gözü olmaq, yol göstərməsi işığın və aydınlığın gözəlliyini simvolizə edir. Xəyanət və aldatmadan uzaq olmaq isə münasibətlərdə saf və şəffaf gözəlliyin təzahürüdür. Bu kəlamda sosial-estetik harmoniya təsvir olunur: möminlər bir-birinə güzgü kimi təmiz və şəffafdırlar.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji yöndən kəlam İslam idarəçiliyi üçün mühüm prinsipi açıqlayır. Hakimiyyətin və ya liderlərin möminlərə xəyanət etməməsi, zülm etməməsi, xalqı aldatmaması və sözündən dönməməsi bir nömrəli şərtdir. Əks halda dövlət zəifləyər. Bu kəlam rəhbərlikdə ədalət və vəfanın əsasında dayanır. Əslində burada bir "İslam siyasi etikası" ifadə olunub.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan kəlam möminlərin üzərinə düşən hüquqi və mənəvi məsuliyyətləri göstərir. Möminin möminə qarşı xəyanət etməməsi və sözündə durması hüquq normalarının əsasını təşkil edir. Fiqh kitablarında da möminin mömin üzərində haqqı geniş şəkildə açıqlanır: müdafiə etmək, ona zülm etməmək, malına və canına hörmət etmək. Hüquqi müstəvidə bu kəlam möminlər arasındakı hüquqi və mənəvi müqaviləni əks etdirir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın mənəvi varlığının başqasında davam etdiyini göstərir. Mömin qardaşının gözü və yol göstəricisi olmaqla öz varlığını tamamlayır. İnsan başqasına xəyanət etmədikcə öz mövcudluğunun mənasını yaşayır. Xəyanət, zülm və aldatma isə varlığın

mənasızlaşmasıdır. Eksistensial həqiqət odur ki, insan yalnız dürüst münasibətlərdə öz varlığını tapır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışına görə bu kəlam möminlər arasındakı nurani bağın sirrini açır. Mömin möminin gözü olduqda, o, ilahi nurun aynasıdır. Yol göstərici olduqda, Allahın hidayətini təmsil edir. Xəyanət və zülm etmədikdə isə Allaha yaxınlıq qazanır. Xızır baxışı ilə bu kəlam möminlərin bir-birinə Allahın nuru ilə bələdçi olmalarını bildirir.

Düşündürücü Suallar

- Mən qardaşım üçün göz və yol göstərici ola bilirəmmi?
- Heç bir möminə xəyanət, zülm və aldatma etməmək məsuliyyətimi dərk edirəmmi?
- İmanımı gündəlik münasibətlərimdə necə göstərirəm?
- Bu kəlam müasir ictimai münasibətlərdə necə tətbiq oluna bilər?

Özünə Hesabat

- Mən söz verdiyimdə həmişə ona sadiq qalırammı?
- Mən heç kimə xəyanət etmədiyimə əminəmmi?
- Mən qardaşımın gözüyəm, yoxsa onun görmə qabiliyyətini korlayan bir yükəm?
- Mənim həyatımda bu kəlam konkret necə əks olunur?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqda və əməkdaşlıqda vəfalı olmaq.
- İş həyatında dürüstlüyü qorumaq və aldatmamaq.
- Verilən sözü yerinə yetirmək, məsuliyyət daşımaq.
- Başqasına yol göstərmək, onu doğruya istiqamətləndirmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər münasibətdə dürüstlük və şəffaflığı əsas prinsip edin.
- Mömin qardaşınıza yol göstərmək üçün elm və hikmətlə özünüzü gücləndirin.
- Heç vaxt sözünüzdən dönməyin, çünki bu, imanın zəifliyinə səbəb olar.
- Hər gün özünüzə soruşun: Mən bu gün kiməsə xəyanət etdimmi, yoxsa kiməsə göz və bələdçi oldummu?

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı möminlər arasında qardaşlıq, etimad və dürüstlüyün əsaslarını bəyan edir. Mömin möminin qardaşı, gözü və yol göstəricisidir. Ona xəyanət etməz, zülm etməz, aldatmaz və sözündən dönməz. Bu, yalnız əxlaq prinsipi deyil, həm də iman və varlıq həqiqətidir. Əsl iman gündəlik münasibətlərdə sınağa çəkilir və yalnız dürüst, vəfalı, mərhəmətli olan mömin həqiqi mömin hesab olunur.

KƏLAM - 4

“MÖMİN, MÖMİNİN QARDAŞIDIR. ONLAR BİR BƏDƏN KİMİDİRLƏR. BİR ÜZVÜ AĞRISA, DİGƏR ÜZVLƏRİ DƏ BUNDAN ƏZİYYƏT ÇƏKƏR. RUHLARI İSƏ BİR TƏK RUHDAN İBARƏTDİR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 43)

Bu kəlam möminlərin bir-birinə olan mənəvi bağlılığını, həmrəyliyini və qardaşlıq münasibətlərini təsvir edir. İnsan bədəni necə ki, bir üzvün xəstəliyini bütün orqanlarla hiss edir, möminlər də bir-birinin dərdi və sevinci ilə birgə yaşamalıdır. Burada iman yalnız fərdi bir məsələ kimi deyil, həm də ictimai və mənəvi əlaqə yaradan bir bağ kimi təqdim olunur. Bu kəlam möminlərin bir-birini unutmadığı, biganə qalmadığı və həqiqi qardaşlıq dəyərinin ruhi və əxlaqi əsaslarını göstərir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın sosial mahiyyətini ortaya qoyur. İnsanın tək başına mükəmməl varlıq ola bilməməsi, digər insanlarla əlaqə içində dəyər qazanması burada vurğulanır. Bir bədən bənzətməsi, varlığın vahid bir bütöv kimi dərk edilməsinə işarədir. Fəlsəfə insanın həm fərd, həm də ümmətin bir hissəsi olduğunu izah edərkən, bu kəlam birliyin ontoloji əsasını göstərir. Deməli, möminlər arasındakı əlaqə təsadüfi deyil, varlığın təməlində olan ilahi bağlılığın bir təzahürüdür.

2. İrfani aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam “vahid ruh” anlayışı ilə birləşir. Möminlərin ruhunun bir olmasından məqsəd, onların Allah sevgisində, iman nurunda və həqiqət yolunda birləşməsidir. İrfanda bədən bənzətməsi “insan-i kəmil” konsepsiyasına da işarə edir: necə ki, insan-i kəmil bütün kainatın xülasəsi sayılır, möminlərin birliyi də bir bütöv bədən kimi ilahi təcəllinin bir parçasıdır. Burada təsəvvüfi baxışla, möminin qardaşına olan sevgisi əslində Allaha olan sevgisinin bir təzahürüdür.

3. Psixoloji aspekt

Psixoloji nöqteyi-nəzərdən bu kəlam empati və emosional həmrəyliyin vacibliyini göstərir. İnsan psixologiyası başqasının ağrısını duymaqla, daxili balans və vicdan rahatlığı tapır. Möminin mömünə qarşı laqeyd qalmaması, sosial dəstək mexanizmlərinin ən yüksək formasıdır. Bədən bənzətməsi isə psixoloji şüurun kollektiv şəkildə işləməsini simvolizə edir. Burada həm də bir xəbərdarlıq var: əgər mömin qardaşının ağrısını hiss etmirsə, ruhunda bir boşluq var deməkdir.

4. Ədəbi aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam dərin və təsirli bir metafora üzərində qurulub. “Bədən” bənzətməsi sadə görünsə də, güclü bir poetik təsirə malikdir. Bir orqan ağrısının bütün bədəni narahat etməsi, insanın gündəlik həyatından götürülmüş bir müşahidədir. Ədəbiyyatda bu tip ifadələr həm təsvir gücünü artırır, həm də mənanı oxucunun qəlbinə daha tez çatdırır. Ruhların bir

olması isə ədəbi məcazlarda birliyin, həmrəyliyin ən ali formasıdır.

5. Sosioloji aspekt

Sosioloji baxımdan kəlam, ümmətin sosial strukturunun təməl prinsiplərini açıqlayır. Cəmiyyətin sağlam qalması üçün onun üzvləri bir-birinə bağlı olmalı, birinin dərdi hamının dərdi sayılmalıdır. Sosial ədalət və yardımlaşma bu birliyin praktiki nəticəsidir. Əgər cəmiyyətdə bir üzv əziyyət çəkir, digərləri isə buna göz yumursa, o toplum öz bədənini zədələyir. Bu baxımdan İmam Sadiqin (ə) kəlamı sosial məsuliyyətin ilahi əsasını göstərir.

6. Tarixi aspekt

Tarixi müstəvidə İmam Sadiqin (ə) yaşadığı dövrdə müsəlman ümmətində parçalanma, fitnələr və siyasi ixtilaflar geniş yayılmışdı. Bu kəlam həm də həmin dövrdə möminlərin birliyini qorumaq üçün bir çağırış idi. Tarix boyu müsəlmanların gücü yalnız bir bədən kimi birləşdikləri zaman artmış, parçalandıqları zaman isə zəifləyib. Deməli, bu kəlam tarixi reallıqlara cavab verən, həmişə aktual qalan bir hikmətdir.

7. Əxlaqi aspekt

Əxlaq baxımından kəlam, insanın vicdan borcunu göstərir. Mömin qardaşına qarşı məsuliyyət hiss etmədən kamil mömin ola bilməz. Əxlaq yalnız fərdi davranış qaydaları deyil, həm də ictimai məsuliyyət prinsiplərini əhatə edir. Bir bədən kimi olmaq, yalnız sevinc və qəm paylaşmaq deyil, həm də yardımlaşmaq, dəstək olmaq və ümid verməkdir.

8. Teoloji aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam, iman və ümmət anlayışının Qurani əsaslarını əks etdirir. Quranda buyurulur: **“Şübhəsiz ki, möminlər qardaşdırlar...”** (Hucurat surəsi, ayə 10). İmam Sadiqin (ə) kəlamı bu ayənin şərhidir. Burada möminlərin birliyi sadəcə sosial bir məcburiyyət deyil, Allahın hökmü olaraq təqdim olunur. Möminlərin ruhunun bir olması, onların iman bağının ilahi bir bağ olmasına dəlalət edir.

9. Estetik aspekt

Estetik baxımdan kəlamda harmoniya, simmetriya və ahəng var. Bədən metaforası həm gözəl bir təsvir, həm də dərin bir hikmət daşıyır. İncəsənətdə və ədəbiyyatda belə metaforalar insan ruhuna təsir edir və birliyin gözəlliyini nümayiş etdirir. Burada estetik dəyər mənəvi gözəlliklə üst-üstə düşür.

10. Politoloji aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam, ümmətin siyasi gücünün birliyində olduğunu göstərir. Bir bədən kimi vahid olmaq, xarici düşmənlərə qarşı mübarizədə ən böyük gücdür. Əgər bir orqan xəstədirsə və digərləri ona yardım etmirsə, bütün bədən zəifləyir. Eləcə də, bir millət və ya dövlət içində bir qrup əziyyət çəkərkən digər qruplar biganə qalsa, nəticədə bütün sistem çökər.

11. Hüquqi aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam möminlərin bir - birin qarşı hüquq və

vəzifələrini işarə edir. İslam fiqhində möminin mömin üzərində haqqı var: yardım etmək, müdafiə etmək, ədalətli davranmaq. Bir bədən kimilik isə bu hüquqların təməlində duran ruhi bağlılığı göstərir. Beləliklə, hüquqi münasibətlər yalnız qanuni qaydalarla deyil, iman əsasında da möhkəmlənir.

12. Eksistensial aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlıq mənasının başqasına bağlı olduğunu göstərir. Mömin möminsiz tək qalmaz, çünki varlığının mənası qardaşlığı və birlikdə yaşamasıdır. Bir bədən metaforası insanın "yadlıq" hissinə qarşı bir cavabdır: mömin heç vaxt yalnız deyil, həmişə böyük bir ruhun tərkib hissəsidir. Bu, insana həyatın dərin mənasını və mənəvi təhlükəsizliyi bəxş edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam ilahi hikmətin dərinliyini açır. Bədən metaforası təsadüfi bir bənzətmə deyil, kainatın gizli sirrindən xəbər verir: bütün varlıq bir-birinə bağlıdır. Xızırın baxışı ilə möminlərin birliyi yalnız zahiri deyil, həm də batini və mistik bir bağdır. Ruhların bir olması, ilahi nurun təcəllisi və Allahın qardaşlıq üzərində qurduğu gizli qanundur.

Düşündürücü Suallar

- Mən qardaşımın ağrısını öz ağrım kimi hiss edirəmmi?
- Möminlərin birliyi üçün hansı şəxsi addımları ata bilərəm?
- Mənim sevinclərim və kədərlərim digərlərinə necə təsir edir?
- Əgər möminlər bir bədən kimidirsə, mən bu bədənin hansı üzvü olmağa çalışıram?

Özünə Hesabat

- Son dəfə bir möminin dərdinə şərik oldummu?
- Yardım edə biləcəyim halda laqeyd qaldığım anlar oldumu?
- Mənim mömin qardaşlarıma münasibətim həqiqi qardaşlıq səviyyəsindədir, yoxsa yalnız formal?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Xəstə və ehtiyac içində olan möminlərə yardım etmək.
- Cəmiyyət içində birinin problemi varsa, başqalarının da dəstək göstərməsi.
- Sevinçləri bölüşmək: mömin qardaşının xoşbəxtliyinə sevinmək.
- Bir bədən kimi işləmək: kollektiv ibadətlər, yardımlaşma və birlik fəaliyyətləri.

Əlavə Tövsiyələr

- Möminlər bir-birini daima dua ilə yad etsin.
- Ümmət içində parçalanmalara qarşı diqqətli olmaq.
- İman qardaşlığını yalnız sözlə deyil, əməl ilə təsdiqləmək.
- Özünü daim yoxlamaq: mən qardaşım üçün nə etdim?

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı möminlərin bir-birinə mənəvi bağlılığının ən gözəl ifadəsidir. Bir bədən metaforası həm fəlsəfi, həm sosial, həm də mənəvi baxımdan dərin məna daşıyır. Möminin qardaşına qarşı məsuliyyəti yalnız əxlaqi deyil, həm də ilahi bir vəzifədir. Bu kəlam bizə öyrədir ki, həqiqi mömin olmaq üçün təkcə fərdi ibadət kifayət deyil, qardaşlıq bağını yaşatmaq da vacibdir.

KƏLAM - 5

“HƏR ŞEY BİR ŞEYLƏ HUZUR TAPIR. MÖMİN DƏ MÖMİN QARDAŞI İLƏ HUZURA ÇATIR. QUŞ CİNSİ YOLDAŞI İLƏ HUZURA YETİŞDİYİ KİMİ, MÖMİN DƏ MÖMİN QARDAŞI İLƏ HUZUR TAPIR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 43)

Bu kəlam möminlərin bir-biri ilə olan mənəvi və ruhi bağlılığını vurğulayır. İmam Əli (ə) təbiətdəki harmoniya və birlik nümunələrindən çıxış edərək insan cəmiyyətində də eyni qanunun hökm sürdüyünü bildirir. Hər bir varlıq yalnız əlaqədə, uyğunlaşmada və yoldaşlıqda tam huzuru tapır. Möminlərin bir-birinə dəstək olması və birlikdə yaşaması onların həm ruhi, həm də sosial sülhünü təmin edir. Bu kəlam həm fərdi, həm də kollektiv mənəvi harmoniya prinsipini açıqlayır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan kəlamın mahiyyəti əlaqənin və qarşılıqlı bağlılığın varlıq həqiqətini ortaya qoyur. Hər bir varlıq yalnız özünü tamamlayan digər varlıqla birlikdə mövcuddur. Quşların cinsi bir-birinə bağlıdırsa, insan da cəmiyyət içində mömin qardaşı ilə birliyini tapır. Burada fəlsəfi mesaj: təklikdə huzur yoxdur, həqiqi harmoniya və mənəviyyat yalnız birlikdə yaşanır. Bu, həm də insanın sosial ontologiyasına dair dərindən düşünməyə çağırır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışda bu kəlam ruhi sülh və mənəvi bağlılığı simvolizə edir. Möminlər bir-birinin nurunu tamamlayır, birinin mövcudluğu digəri üçün ruhani rahatlıq yaradır. Quşların cinsi nümunəsi ilahi təbiət qanununu göstərir; hər şey Allahın yaratdığı bir harmoniyada mövcuddur. Ruhların birlikdə huzura çatması, Allaha yaxınlaşmanın təzahürü olaraq görülə bilər. Möminin huzuru yalnız fərdi deyil, ruhi bir cəmiyyətdə özünü tamamlayır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan kəlam həm empati, həm də emosional dəstək prinsiplərini vurğulayır. Mömin bir-birinə dəstək olduqda, qarşılıqlı sülh və rahatlıq yaranır. İnsan psixologiyasında sevilmək, anlaşılan və dəstəklənən olmaq huzuru artırır. Quşlar misalı, instinktiv və təbii harmoniyanı göstərir; insan da təbiət qanununa uyğun olaraq yoldaşı ilə birlikdə rahatlıq tapır. Burada psixoloji mesaj: yalnızlıq huzur gətirmir, paylaşmaq və bir-birinə bağlı olmaq huzurun açarıdır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam sadə, lakin təsirli metaforalarla zəngindir. "Hər şey bir şeylə huzur tapır" ifadəsi kainatdakı harmoniya qanununu gözəl bir poetik dildə açıqlayır. Quş misalı həm təsvir gücünü artırır, həm də oxucunun təsəvvüründə canlı bir şəkil yaradır. Mömin-mömin qardaşı əlaqəsi metaforik olaraq ruhani bağ və harmoniya ideyasını gücləndirir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan kəlam birliyin və sosial bağlılığın vacibliyini göstərir. İnsan cəmiyyəti quş cəmiyyətinə bənzəyir: hər fərd bir-birinə bağlıdır. Bir möminin huzuru digər möminlərin də huzuru ilə tamamlanır. Sosial harmoniya yalnız fərdi məmnuniyyətlə deyil, kollektiv dəstək və əlaqə ilə yaranır. Bu, həm də cəmiyyətdə bir-birinə qayğı göstərməyin, yardımlaşmanın və empati qurmağın əhəmiyyətini göstərir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan İmam Əli (ə) bu kəlamı müsəlmanların ilk dövrlərində bir-birinə bağlılığı gücləndirmək məqsədilə demişdir. O dövrdə birlik və qardaşlıq möminlərin dirçəlməsində əsas amil olmuşdur. Tarixi təcrübə göstərir ki, insanlar arasında parçalanma və laqeyd münasibətlər cəmiyyətin zəifləməsinə səbəb olub, əksinə, birlik və həmrəylik qorunduqda isə cəmiyyət güclənib. Kəlam həm də keçmişin dərslərini bugünkü cəmiyyət üçün xatırladır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan kəlam, möminlər arasında dürüstlük, qayğı, dəstək və həssaslıq prinsiplərini ortaya qoyur. Huzuru yalnız özündə tapmaq kifayət etmir; başqasına da huzur bəxş etmək vacibdir. Bu baxımdan əxlaq yalnız fərdi davranış deyil, sosial məsuliyyəti əhatə edir. Möminin qardaşına qayğı göstərməsi, onu dəstəkləməsi və rahatlığını təmin etməsi əxlaqın təməl şərtidir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam Quranda buyurulan möminlərin bir-birinə qardaş olduqlarını göstərən ayələrlə üst-üstə düşür (Hucurat surəsi, ayə 10). Allah möminlərin bir-birinə bağlı olmasını, birinin huzuru digərinin də huzuru ilə tamamlanmasını istəyir. Bu kəlam həm də Allaha yaxınlaşmanın bir yolu kimi təqdim olunur: möminin huzuru qardaşının huzuru ilə tamamlandıqda, Allahın razılığı və ruhi sülh əldə edilir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan kəlam sadə və gözəl metaforalarla qurulub. Quş misalı harmoniyanı, bədən dili olmadan anlaşılan əlaqəni və təbii gözəlliyi göstərir. Möminlərin bir-biri ilə ruhani bağ qurması, insan münasibətlərində həm mənəvi, həm də estetik bir harmoniya yaradır. Burada gözəllik yalnız zahiri deyil, həm də ruhani, mənəvi gözəllikdir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan kəlam ümmətin və birliyin vacibliyini göstərir. Huzur və stabillik yalnız fərdi səylərlə deyil, bir-birinə bağlılıq və qarşılıqlı dəstək ilə əldə olunur. Dövlət və cəmiyyət quruluşunda liderlər möminlərin birliyini təmin etməli, parçalanmaya yol verməməlidir. Bu, həm də sosial siyasətin etik və ruhani tərəfini vurğulayır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam, möminlərin bir-birinə qarşı hüquq və öhdəliklərini göstərir. Hər bir mömin qardaşına hörmət, qayğı və dəstək göstərməlidir. Huzur yalnız hüquqlar qorunduqda və ədalət təmin olunduqda mümkündür. Bir möminin huzuru digər möminlərin də hüquqlarına hörmət etməklə tamamlanır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan kəlam insanın varlıq mənasının başqasına bağlı olduğunu göstərir. Mömin yalnız özü ilə tamamlanmaz, qardaşı ilə birlikdə huzuru tapır. Bu, insanın həyat məqsədinin tək fərdi xoşbəxtlikdə deyil, kollektiv və mənəvi bağlılıqda olduğunu bildirir. Ruhani və mənəvi tamlıq yalnız başqası ilə paylaşmaqla mümkündür.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında kəlam, kainatda və insan həyatında birlik və harmoniya qanununu açıqlayır. Hər bir varlıq Allahın iradəsi ilə bir-biri ilə bağlıdır. Mömin qardaşı ilə huzur tapdıqda, ilahi təbiətin ruhani harmoniyasını yaşayır. Quş misalı bu birliyin həm zahiri, həm də batini və mistik tərəfini göstərir.

Düşündürücü Suallar

- Mən mömin qardaşımla birlikdə rahat və səmimi bir münasibət qura bilirəm?
- Fərdi huzurum başqasının huzuruna bağlıdırmı?
- Mən cəmiyyətdə qarşılıqlı harmoniya yaratmaq üçün hansı addımlar atıram?
- Huzurumu yalnız təkbaşına tapmaq mümkündürmü?

Özünə Hesabat

- Mən başqasının rahatlığına və huzuruna nə qədər diqqət yetirirəm?
- Son zamanlar bir mömin qardaşımla birlikdə ruhani sülh yaratdımmı?
- Mən hər gün qardaşımın həyatına rahatlıq və xoş anlar qatmaq üçün nə edirəm?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Qardaşlar və dostlarla birgə ibadət və ruhani fəaliyyətlərdə iştirak.
- Başqasının dərdini paylaşmaq və onu yormamaq.
- Sosial layihələrdə birlik və harmoniya yaratmaq.
- Dostluqda və komanda işlərində qarşılıqlı dəstək və anlaşma.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər mömin qardaşı ilə ruhani və mənəvi əlaqəni gücləndirsin.
- Huzuru yalnız özündə deyil, başqasında da yaratmağa çalışsın.
- Təbiətdəki harmoniyanı izləyərək insan münasibətlərində də tətbiq etsin.
- Özünü daim sorğu-sual etsin: mən bu gün başqasına huzur verdimmi?

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı möminlərin bir-biri ilə olan mənəvi və ruhani bağlılığının əhəmiyyətini açıq göstərir. Huzur yalnız təkbaşına tapılmaz; mömin qardaşı ilə birlikdə yaşadıqda tam olur. Kəlam həm təbiətdəki harmoniyanı, həm də insan münasibətlərindəki ruhani harmoniya qanununu vurğulayır. Hər bir mömin başqasının huzuruna diqqət göstərməlidir ki, həm fərdi, həm də kollektiv sülh təmin olunsun.

KƏLAM - 6

"ŞÜBHƏSİZ, SUSUZ BİR İNSANIN QƏLBİNİN SOYUQ SU İLƏ RAHAT TAPMASI KİMİ, MÖMİN DƏ MÖMİN İLƏ RAHAT TAPAR."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 43)

Bu kəlamda Həzrəti Muhəmməd (s) insan münasibətlərinin mahiyyətini açıqlayır. İnsan təbiəti etibarilə ictimai varlıqdır və tənhalıq içində kamilliyə çatması mümkün deyil. Necə ki, susuz insan suya möhtacdır, mömin də qardaş möminin yanında mənəvi rahatlıq, güvən və hüzur tapır. Burada həm ruhi, həm də cəmiyyət daxilindəki birlik vurğulanır. Deməli, iman yalnız fərdi məsələ deyil, həm də ümmət daxilində paylaşılan bir nemətdir. Bu, müsəlmanların bir-birinə dayaq olması zərurətini göstərir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın varlıq aləmində "digərinə ehtiyac" prinsipini izah edir. İslam fəlsəfəsi insanın mənəvi rahatlığını başqasının varlığında tapmasını vurğulayır. Burada rahatlıq sadəcə fiziki deyil, varoluşsal məna daşıyır. İnsanın ruhu, mövcudluğunu təsdiqləmək üçün qarşı tərəfdən güzgü kimi əks olunmağa ehtiyac duyur. Bu, möminin möminlə tamamlanması, öz mənəvi qidasını tapması anlamına gəlir.

2. İrfani Aspekt

İrfan nöqteyi-nəzərindən bu kəlam birliyin ilahi nur üzərində qurulduğunu göstərir. Möminin möminlə rahat tapması, onların ruhlarının Allahın eyni nurundan bəhrələnməsi ilə bağlıdır. Necə ki, su həyat verirsə, mömin qardaşlığı da ruha həyat verir. Əslində, bu, Allahın mərhəmətinin insan qəlbinə yansımasıdır. Mömin, digər möminin yanında öz ruhunun vəhdətini hiss edir, çünki onların kökü birdir. Bu mənada, möminlər arasında yaranan hüzur, Allahın zikrindən doğan sükunət kimidir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan insanın sosial dəstəyə ehtiyacı açıq şəkildə

təsdiqlənir. Stres, qorxu və tənhalıq insanı zəiflədir, lakin qardaşlıq və mənəvi dəstək insana güc qazandırır. Susuz birinin soyuq su ilə rahat tapması kimi, insan da daxili sıxıntılarını yaxın dostu və qardaşı ilə bölüşdükdə sakitləşir. Bu, insan beynində "təhlükəsizlik və sevgi hormonlarının" ifrazı ilə də bağlıdır. Deməli, mömin qardaşlığı yalnız dini bir vəzifə deyil, həm də insan psixikasının ehtiyacıdır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbiyyat baxımından bu kəlam bədii bir təşbehlə ifadə olunmuşdur. Susuz insanın soyuq su ilə rahat tapması, möminin möminlə hüzur tapmasına bənzədilmişdir. Bu bənzətmə sadə, lakin təsirli bir obraz yaradır. Ədəbiyyatdakı bu üslub, oxucunun təsəvvüründə canlı bir mənzərə yaradır və qəlbinə tez nüfuz edir. Burada həm də ritmik ahəng mövcuddur: su — həyat, mömin — mömin. Bu ahəng kəlamın yaddaqalan və ibrətamiz olmasını təmin edir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət baxımından bu kəlam müsəlmanların bir-birinə bağlılığını əsaslandırır. İslam ümmətinin diriliyi, onun fərdlərinin bir-birinə dayaq olması ilə mümkündür. Necə ki, su həyat mənbəyidir, möminlər arasındakı sevgi və qardaşlıq da cəmiyyətin həyat mənbəyidir. Əgər insanlar bir-birinə arxa çevirsələr, ictimai struktur zəifləyər. Beləcə, bu kəlam müsəlman cəmiyyətində həm sosial həmrəylik, həm də mənəvi bağların gücləndirilməsi çağırışıdır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixə nəzər saldıqda görürük ki, İslamın ilk illərində möminlər arasında bu qardaşlıq ruhu güclü idi. Mühacirlər və ənsar bir-birinə dayaq olduqları üçün İslam cəmiyyəti gücləndi. Əksinə, sonrakı dövrlərdə bu qardaşlıq zəiflədikdə parçalanmalar baş verdi. Bu kəlam tarix boyu müsəlmanların uğurunun və ya zəifliyinin səbəbini açıqlayan açar bir hikmətdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından bu kəlam möminlər arasında sevgi, qayğı və yardımlaşma zərurətini vurğulayır. Susuz insanı suya qovuşdurmaq necə bir mərhəmət işidirsə, mömin də qardaşına rahatlıq verməyi həyatının əsas prinsipi etməlidir. Bu, "özün üçün istədiyini başqası üçün də istə" düsturunun praktik izahıdır. Əxlaq yalnız fərdi davranış deyil, başqasına təsir edən bir vəzifədir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji cəhətdən bu kəlam iman qardaşlığının ilahi bir təqdir olduğunu göstərir. Allah möminlərin qəlblərini birləşdirmişdir. Quranda buyurulur: **"... Sən yer üzündə olan hər şeyi versəydin belə, yenə onların qəlblərini birləşdirə bilməzdin. Lakin Allah onları birləşdirdi..."** (Ənfal surəsi, ayə 63) Deməli, möminin möminlə rahat tapması Allahın qoyduğu fitri bir qanundur. Bu səbəbdən bu qardaşlıq həm ilahi, həm də müqəddəsdir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam təbiətin canlı bir mənzərəsini insan münasibətlərinə tətbiq edir. Susuz insanın soyuq suya qovuşması obrazı estetik bir zövq oyadır, çünki insan təbiətdə rahatlıq və həyat rəmzini sudan alır. Eyni şəkildə möminin möminlə rahat tapması da ruhani bir gözəllik ifadə edir. Burada harmoniya və uyğunluq estetik baxımdan kəlamı daha da gücləndirir.

10. Politoloji Aspekt

Siyasi baxımdan bu kəlam müsəlmanların birliyi üçün əsas düsturdur. Əgər hər mömin digər möminin yanında rahat tapırsa, bu, siyasi sabitliyin də təminatıdır. Parçalanma isə yalnız düşmənlərin fürsətini artırar. Deməli, iman qardaşlığı sadəcə fərdi bir rahatlıq deyil, həm də siyasi gücün və müstəqilliyin əsas sütunudur.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi cəhətdən bu kəlam möminlərin bir-birinə qarşı məsuliyyətlərini açıqlayır. İslam fiqhində möminin möminə kömək etməsi, onu müdafiə etməsi, haqsızlığa qarşı dayanması bir hüquqi vəzifədir. Necə ki, bir insan susuz qalanda su haqqına malikdir, mömin də qardaşının dəstəyinə haqq sahibidir. Bu, İslam hüququnda həm hüquqi, həm də əxlaqi məsuliyyət olaraq təsdiqlənmişdir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlıq böhranına işıq tutur. İnsan tək qalanda boşluq və mənasızlıq hissinə qapılır. Lakin mömin qardaşının yanında həyatın mənasını və varlığın dəyərini tapır. Necə ki, su həyatın davamı üçün zəruridirsə, mənəvi qardaşlıq da insanın ruhunun yaşaması üçün zəruridir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam Allahın möminlərə bir "ruhani su" bəxş etməsinin işarəsidir. Susuzluq yalnız fiziki deyil, mənəvi bir susuzluqdur da. İnsan həyatın çətinliklərində ruhən yanıb tükənərkən, Allah ona mömin qardaşını bir "soyuq su" kimi göndərir. Bu da Allahın lütf və rəhmətinin başqa bir təzahürüdür.

Düşündürücü Suallar

- Mən qardaşım üçün bir "rahatlıq suyu" ola bilirəmmi?
- Mənim yanımda insanlar özlərini güvəndə hiss edirlərmi?
- Mən möminlərlə olan münasibətlərimdə hüzur və səmimiyyət hissi yaradıramm?

Özünə Hesabat

- Mənim qardaşım mənim yanımda hüzur tapırmı?
- Yoxsa məndən narahatlıq duyur?
- Mənim varlığım başqaları üçün bir su qədər həyati dəyər daşıyırmı?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostuna ehtiyac duyduğu anda yanında olmaq.
- Hər gün ən azı bir mömin qardaşına sevindirici söz demək.
- İctimai həyatda yardımlaşmanı bir ibadət kimi görmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Qardaşlıq əlaqələrini möhkəmləndirmək üçün tez-tez görüşmək.
- Birlikdə Quran oxumaq və dua etmək.
- Hər bir qardaşa su kimi həyat verən bir mövqe sərgiləmək.

Nəticə

Bu kəlam möminlərin bir-biri üçün necə həyati əhəmiyyət daşıdığını göstərir. Susuzluğun su ilə aradan qalxması kimi, mənəvi tənhalığın və sıxıntının da mömin qardaşlığı ilə aradan qalxdığı vurğulanır. Deməli, insan yalnız imanla deyil, həm də iman qardaşlığı ilə tam mənada hüzur tapa bilər.

KƏLAM - 7

"MÖMİN, MÖMİNİN ATA VƏ ANADAN DOĞMA QARDAŞIDIR."

(Bu kəlam İmam Baqirə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 43)

Bu kəlam möminlərin bir-birilə olan dərin mənəvi və ruhi bağını izah edir. Burada qardaşlıq anlayışı yalnız qan bağına söykənmir, əksinə, iman əsasında qurulan daha möhkəm bir əlaqədən bəhs edilir. Doğma qardaşlıq necə ki, təbii bir bağdır və onu heç bir güc qıra bilmir, iman qardaşlığı da Allahın rizasına bağlı olaraq davamlı və əbədi bir bağdır. Bu kəlam möminlərin arasındakı sevgi, şəfqət, yardımlaşma və həmrəylik münasibətlərinin Allah qatında nə qədər üstün və əziz olduğunu göstərir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam, insanın mahiyyətini yalnız bioloji əlaqələr çərçivəsində deyil, dəyərlər və iman əsasında izah edir. Əsl qardaşlıq, təməli maddi bağlılıq yox, mənəvi birliyin üzərindədir. Burada ontoloji bir həqiqət diqqətə çatdırılır: iman, insanları bir-birinə bağlayan ən güclü varlıq əlaqəsidir. Çünki iman insanın varlığını aşkar edən ən yüksək dəyərdir və bu dəyər ətrafında birləşənlər arasında "mövcudluq birliyi" meydana gəlir. Beləliklə, iman qardaşlığı, varlığın mənəvi tərəfini ortaya qoyaraq bioloji qardaşlıqdan daha güclü olur.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışa görə, möminlərin bir-birilə qardaş olması Allahın nurunda birləşmək deməkdir. Möminin qəlbi başqa möminin qəlbinə güzgü kimidir və hər biri digərində Allahın təcəllisindən bir parıltı görür. Bu qardaşlıq dünyəvi mənfəətə əsaslanmır, əksinə, yalnız Haqqın eşqinə dayanan səmimi bir bağlılıqdır. İrfan yolu bu qardaşlığı insanın mənəvi səyahətində mühüm bir dayağa çevirir. Çünki mürid müridə, salik salikə kömək etməsə, yol çətinləşər. Beləliklə, möminlərin qardaşlığı insanın mənəvi kamilliyində və

Allahla yaxınlaşmasında mühüm bir mərhələdir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam insana sosial dəstəyin və ruhi gücün əhəmiyyətini göstərir. İnsan təbiəti etibarilə tək başına yaşamağa uyğun deyil, çünki o, emosional və psixoloji baxımdan başqasına möhtacdır. Möminlər bir-birini qardaş kimi gördükdə, hər biri digəri üçün dayaq olur. Bu dayaq stres, kədər, qorxu və tənhalıq hallarında böyük təsəlli mənbəyidir. İnsan özünü qardaşlıq şəbəkəsinin içində hiss etdikdə, ruhi rahatlıq və daxili güvən artır. Bu, insan psixikasını sağlam saxlayan mühüm bir amildir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlamda "ata və anadan doğma qardaş" ifadəsi güclü bir təşbehdir. Bu bənzətmə ilə iman qardaşlığının gücü və möhkəmliyi oxucuya aydın şəkildə çatdırılır. Ədəbi üslub baxımından kəlam sadə, lakin dərin məna daşıyan poetik gücə malikdir. Qardaşlıq anlayışı oxucuya isti, doğma və qoruyucu bir hiss oyadır. İmam Baqirin (ə) ifadə tərzi həm gündəlik həyatla bağlı, həm də yüksək mənəvi dəyərə işarə edərək sözün təsir gücünü artırır. Bu kəlam, həm sadə insanın, həm də ədəbiyyat həvəskarının qəlbində dərindən iz buraxacaq bir hikmətdir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam, möminlərin bir toplum olaraq bir-birilə necə birləşməli olduqlarını göstərir. Qardaşlıq münasibəti, cəmiyyətin möhkəmliyini və davamlılığını təmin edən əsas faktordur. Möminlər bir-birini doğma qardaş kimi görməzsə, aralarında parçalanma və zülm yaranar. Bu kəlam həm də sosial ədalətin, yardımlaşmanın və həmrəyliyin təmin olunmasında əxlaqi bir təməl yaradır. Bir toplumda iman qardaşlığı güclü olarsa, orada həm sosial sabitlik, həm də qarşılıqlı hörmət və sülh hökm sürər.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan İmam Baqirin (ə) bu kəlamı İslam cəmiyyətində möminlərin bir-birilə həmrəyliyini möhkəmləndirmək məqsədi daşıyırdı. İlk İslam dövründə Mədinədə Mühacirlə Ənsarın qardaşlaşdırılması bu kəlamın ən gözəl nümunəsidir. Onlar bir-birilə əsl qardaş kimi mallarını, evlərini, hətta həyatlarını paylaşdılar. Tarixin gedişində də bu kəlam müsəlmanların çətin zamanlarda birləşməsində mühüm rol oynadı. Beləliklə, iman qardaşlığı yalnız nəzəri bir fikir deyil, İslam tarixində dəfələrlə gerçəkləşmiş bir sosial təcrübədir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam möminlər arasında qarşılıqlı hörmət, sevgi və fədakarlıq münasibətlərini zəruri edir. Qardaş olan insan, qardaşına zərər verməz, əksinə onun dərdinə şərik olar, ehtiyacını ödəyər. İman qardaşlığı da eyni prinsipləri tələb edir. Bir möminin digərinə xəyanət etməsi, ona zərər yetirməsi əxlaqa ziddir. Bu kəlam hər bir möminin davranışında fədakarlığı,

ədaləti və mərhəməti ön plana çıxarmağı tövsiyə edir. Əxlaqın ən yüksək təzahürü isə başqasının rahatlığını və xeyrini öz nəfsindən üstün tutmaqdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam Allahın möminlər arasındakı mənəvi bağını təsdiqləyir. Quranda buyurulur: **"Şübhəsiz ki, möminlər qardaşdırlar..."** (Hucurat surəsi, ayə 10) İmam Baqirin (ə) kəlamı bu Qurani-kərim prinsipi ilə tam uzlaşır. Burada iman qardaşlığının mənbəyi Allahdır. Allah möminləri bir-birinə bağlamışdır və bu bağ hər hansı maddi səbəbdən daha üstün və davamlıdır. Beləliklə, möminlər arasındakı qardaşlıq sadəcə sosial və ya mənəvi deyil, ilahi bir qanuniyyətin nəticəsidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam insan ruhunda gözəl duyğular oyadır. Qardaşlıq obrazı, insanda doğmalıq, güvən və isti münasibət hissi yaradır. Bu hisslər insan həyatında ən gözəl duyğular arasındadır. İman qardaşlığını estetik baxışla dəyərləndirdikdə, o, mənəvi bir harmoniya və ruhani bir gözəllik kimi görünür. Möminlərin bir-birinə dəstək olması, qardaşlıq münasibətlərinin estetik təcəssümü olaraq insanı cazibədar bir ictimai və ruhi mühitə aparır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam İslam cəmiyyətinin siyasi sabitliyi üçün mühüm bir təməl prinsipi ifadə edir. Möminlərin bir-birinə qardaş olması, dövlət və cəmiyyətin birliyini gücləndirir. Əgər iman qardaşlığı siyasi münasibətlərdə əsas prinsip kimi qəbul olunmazsa, parçalanma və ixtilaf yaranar. İslam siyasi təfəkküründə qardaşlıq həm hakimiyyətin legitimliyini, həm də ümmətin gücünü artıran bir faktordur. Buna görə də iman qardaşlığı yalnız şəxsi münasibətlərdə deyil, siyasi həyatın davamlılığında da əsas rola malikdir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam, möminlər arasında qarşılıqlı hüquq və vəzifələrin mövcud olduğunu göstərir. Qardaşlıq münasibəti, hüquqi baxımdan bir sıra nəticələr doğurur: ədalətli davranmaq, zülmdən çəkinmək, yardımlaşmaq, şahidlikdə doğru olmaq və sair. İslam hüququnda möminlər arasında yaranan münasibətlərin qorunması vacib hesab olunur. Qardaşlıq anlayışı, hüquqi baxımdan sosial müqavilə və qarşılıqlı məsuliyyət ideyası ilə üst-üstə düşür.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, insanın varlıq təcrübəsində mənəvi dayağın əhəmiyyətini açıqlayır. İnsan tənhalıq və boşluq hissinə düşdükdə, mömin qardaşının varlığı ona mövcudluq anlamı qazandırır. Bu qardaşlıq, həyatın mənasını birgə paylaşmaq deməkdir. Eksistensial böhran yaşayan insan üçün qardaşlıq münasibəti ruhani bir çıxış yolu olur. Beləliklə, iman qardaşlığı yalnız sosial və dini deyil, həm də varoluşsal bir həqiqət daşıyır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam, insanın həyat yolunda ona yoldaşlıq edən mənəvi bir dostluq anlayışıdır. Möminin möminlə qardaş olması, onun həyat səfərində tək qalmamasıdır. Necə ki, Xızır peyğəmbər Musa peyğəmbərə səyahətdə mənəvi yoldaş oldu, möminlər də bir-birilərinə belə yoldaş olmalıdırlar. Bu baxışla, qardaşlıq yalnız dünyəvi deyil, həm də səyahəti-ruhaniyyətdə bələdçilik və işıqlandırma vəzifəsidir.

Düşündürücü Suallar

- Mən digər möminləri həqiqətən doğma qardaşım kimi görə bilirəmmi?
- İman qardaşlığını gündəlik həyatımda necə tətbiq edirəm?
- Hər hansı möminin çətinliyinə biganə qalmışammı?
- Mənim davranışlarım möminlər arasındakı qardaşlığı möhkəmləndirirmi, yoxsa zəiflədir?

Özünə Hesabat

- Mən qardaşımın ehtiyaclarını özümünkü kimi düşünürəmmi?
- Onun sevincini və kədərini özümünkü bilə bilirəmmi?
- Mənim möminlərlə münasibətim ilahi mizanlara uyğundurmu?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Mömin xəstələndikdə ona baş çəkmək.
- Maddi ehtiyacı olan möminə dəstək olmaq.
- Dua edərkən başqa möminləri də dua dairəsinə daxil etmək.
- İxtilaf yarananda qarşı tərəfə qardaş gözü ilə baxıb güzəştə getmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Möminlər arasında nifaq salan söz və davranışlardan uzaq dur.
- Qardaşlıq münasibətlərini qorumaq üçün kiçik, lakin davamlı addımlar at.
- Qardaşına qarşı mehriban, səbirli və anlayışlı ol.
- Ədaləti və fədakarlığı qardaşlıq münasibətində əsas prinsip et.

Nəticə

İmam Baqirin (ə) bu kəlamı göstərir ki, iman qardaşlığı maddi qardaşlıqdan daha üstün və möhkəmdir. Çünki o, Allahın rizasına bağlıdır və həm dünyada, həm də axirətdə davam edəcək bir bağdır. Bu kəlam möminlərə həm mənəvi, həm sosial, həm də psixoloji dayaq verən böyük bir hikmətdir. Qardaşlıq münasibətlərinin qorunması isə yalnız fərdi həyatın deyil, bütün cəmiyyətin sülh və sabitliyinin təminatıdır.

KƏLAM - 8

“MÖMİNLƏR QARDAŞDIRLAR. ONLARIN QANLARI EYNİDİR. ONLAR BAŞQALARI QARŞISINDA BİR YUMRUQ KİMİDİRLƏR. ONLARIN ƏN KİÇİYİ BELƏ BİRİSİNƏ AMAN VERƏ BİLMƏK HAQQINA MALİKDİR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 43)

Bu kəlam İslam ümmətinin birlik, həmrəylik və qarşılıqlı himayə prinsiplərini ifadə edir. Möminlər arasında qanun, sevgi və hüquq

baxımından bərabərlik mövcuddur. “Qanları eynidir” ifadəsi, onların həyat dəyərlərinin, hörmətlərinin və hüquqlarının eyni səviyyədə olduğunu göstərir. “Bir yumruq olmaq” isə birlikdə düşmənə qarşı güclü dayanmağı simvolizə edir. Ən kiçiyin belə aman vermə haqqı, ümmətdə hər kəsin dəyərli olduğunu göstərir. Bu, İslam cəmiyyətində həm fərdi hüququn, həm də ümumi məsuliyyətin yüksək səviyyədə qorunduğunu göstərən mühüm bir hikmətdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insan varlığının sosial təməlini açıqlayır. İnsan tək başına varlığını davam etdirə bilmir; o, həmrəyliyə, ortaq dəyərlərə və müştərək qanunlara möhtacdır. Möminlərin “qanlarının eyni olması” onların varlıq dəyərlərinin universal bir mahiyyətdə birləşdiyini göstərir. Burada varlıq fəlsəfəsi baxımından bir “tək-cəm şüuru” ortaya çıxır: fərdlər ayrı olsa da, bir dəyərin təcəllası olaraq bütöv təşkil edirlər. Bu birlik həm insanın mahiyyətinə, həm də cəmiyyətin sabitliyinə dair ontoloji bir həqiqəti vurğulayır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışda möminlərin qardaşlığı Haqq yolunun səyahətində bir-birinə dayaq olma deməkdir. Qəlblərin birləşməsi Allahın nuru ilə olur. “Bir yumruq olmaq” irfani mənada möminlərin öz nəfsini yox edib Haqq üçün birləşməsini ifadə edir. Qardaşlıq yalnız dünyəvi deyil, mənəvi yolçuluqda da əhəmiyyətlidir: mürid müridə, salik salikə yoldaşlıq edər, bir-birinə mənəvi aman verərlər. İrfan əhli üçün ən kiçiyin belə aman verməsi, Allahın nurunun heç kimdə kiçik olmadığını, hər bir möminin ilahi dəyərə malik olduğunu göstərir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam insana təhlükəsizlik və güvən hissi bəxş edir. İnsan sosial varlıqdır və birlik içində güclü olur. Möminlər arasında qardaşlıq hissi, fərdi olaraq insanın psixoloji sabitliyini artırır. “Qanlarının eyni olması” insanda bərabərlik və qəbul edilmə duyğusu doğurur. Bu, özgüvəni artırır və tənhalığın qarşısını alır. “Bir yumruq” olmaq isə kollektiv şüurun və birliyə aid olma hissinin gücünü açıqlayır. Hər bir mömin, kimliyindən asılı olmayaraq, cəmiyyətdə öz dəyərini hiss etdikdə daha sağlam və sabit psixoloji şəxsiyyət formalaşır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlamda güclü təşbehlər və metaforalar diqqəti cəlb edir. “Qanlarının eyni olması” bərabərlik və mənəvi yaxınlığı ifadə edən poetik bir obrazdır. “Bir yumruq olmaq” ifadəsi isə qardaşlığın gücünü təsvir edən təsirli bir bənzətmədir. Bu üslub sadə olsa da, dərin təsir gücünə malikdir. Ədəbi baxışla bu kəlam həm poetik, həm də simvolik bir məna daşıyır. Möminlərin birliyi və gücü obrazlı şəkildə oxucunun zehnində canlı və təsirli bir mənzərə yaradır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam, cəmiyyətin sabitliyi üçün möhkəm birlik prinsipini ortaya qoyur. Qardaşlıq münasibətləri bir toplumun sosial toxumasını möhkəmləndirir. Möminlərin qanlarının eyni olması sosial bərabərliyi, bir yumruq olmaları isə kollektiv gücü təmsil edir. Ən kiçiyin belə aman verə bilməsi isə sosial ədalətin və fərdi hüquqların qorunduğunu göstərir. Bu, cəmiyyətin zəif üzvlərinin də dəyərli və təsirli olduğunu nümayiş etdirir. Beləliklə, möminlərin birliyi həm sosial həmrəylik, həm də ədalətin təməl sütununu təşkil edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam ilk İslam cəmiyyətində Mühacir və Ənsarın qardaşlaşdırılması ilə gerçək bir təcrübəyə çevrilmişdir. Onlar bir-birinə həyatlarını, mallarını və imkanlarını paylaşaraq bir yumruq oldular. İslam tarixi boyunca müsəlmanların bir çox qələbəsi də məhz bu qardaşlıq və birlik ruhunun nəticəsi olmuşdur. Bu kəlam həm də zəif və güclünün birlikdə eyni hüquqa sahib olduğunu göstərərək İslam cəmiyyətində bərabərlik prinsipini təsdiqləmişdir. Tarix boyu bu prinsip qorunduqda ümmət güclənmiş, pozulduqda isə parçalanmalar meydana gəlmişdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam möminlər arasında qarşılıqlı məsuliyyət və hörmətin zəruriliyini göstərir. Qardaşlıq münasibəti fədakarlıq, mərhəmət və ədalət tələb edir. “Bir yumruq olmaq” əxlaq baxımından ədalətsizlik və zülmə qarşı birgə mübarizəni ifadə edir. Ən kiçiyin belə aman verə bilməsi isə hər bir möminin haqqına hörmət etməyi zəruri edir. Bu kəlam möminlərə yalnız öz mənfəətlərini deyil, ümumi rifahı da düşünməyi, başqasının haqqını qorumağı və birliyə xidmət etməyi əxlaqi vəzifə kimi öyrədir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam Qurani-Kərimdəki **“Şübhəsiz ki, möminlər qardaşdırlar...”** (Hucurat surəsi, ayə 10) ayəsinin təfsirini təsdiqləyir. İslamda iman qardaşlığı Allahın qoyduğu bir qanundur. Möminlərin qanlarının eyni olması onların Allah qarşısında bərabərliyini bildirir. Bir yumruq olmaları, Allah yolunda birləşərək düşmənə qarşı dayanmağı simvolizə edir. Ən kiçiyin belə aman verməsi isə Allah qatında hər bir möminin hüququnun qorunduğunu göstərir. Bu, İslamın ilahi hüquq sisteminin bünövrəsini təşkil edir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam insan ruhunda güclü bir harmoniya və gözəllik hissi oyadır. Qardaşlıq, birlik və qarşılıqlı hörmət insan həyatında mənəvi ahəng yaradır. “Bir yumruq” obrazı dinamik, canlı və qüvvətli bir təsvir yaradır. Bu obraz insanı mənəvi bir gözəlliyə aparır. Möminlər arasındakı birlik yalnız sosial və dini deyil, həm də estetik baxımdan ruhun sevinci və gözəlliyin təzahürüdür. İnsan qəlbində doğmalıq və güvən duyğusu oyatması, bu kəlamın estetik dəyərinin açıq göstəricisidir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam İslam ümmətinin siyasi gücünü və birliyini ifadə edir. Möminlər bir yumruq olduqda, siyasi güc sabit və davamlı olur. Ən kiçiyin belə aman vermə haqqı, hüquqi baxımdan bütün vətəndaşların dövlətin təhlükəsizlik siyasətində iştirak edə bilməsini göstərir. Bu, həm demokratik, həm də kollektiv siyasi modelin təməlini təşkil edir. Əgər bu prinsip qorunarsa, ümmət güclü olar, əks halda daxili parçalanma baş verər.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam, İslam hüququnda möminlər arasında bərabərlik prinsipini təsdiqləyir. Qanlarının eyni olması hüquqi baxımdan onların qan dəyərinin, hüquqlarının və məsuliyyətlərinin eyni olduğunu göstərir. Bir yumruq olmaları hüquqi baxımdan kollektiv müdafiə prinsipini ortaya qoyur. Ən kiçiyin belə aman vermə haqqı isə beynəlxalq hüquqda "sığınacaq və əminlik hüququ"na bənzər bir anlayışdır. Bu, hüququn zəifi də güclü ilə eyni səviyyədə qoruduğunu göstərir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlıq təcrübəsində mənəvi bir dayağa işarə edir. İnsan tək başına yaşamaqda özünü gücsüz və qorxaq hiss edə bilər. Möminlər qardaş olduqda, hər bir insan öz varlığını başqasının varlığında gücləndirir. Bir yumruq olmaq varoluşsal bir birlik şüuru yaradır. Ən kiçiyin belə aman verə bilməsi isə insanın varoluşunda heç kimin dəyərsiz olmadığını göstərir. Bu, insanın varlığını əhatəli və güclü bir birlikdə mənalandırır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam, insanın həyat yolunda ona həmrəylik edən mənəvi dostluğa işarə edir. Möminlərin qardaş olması, bir-birinə yol göstərməsi və çətinliklərdə dayaq olmasıdır. Bir yumruq olmaq, həyatın sınaqlarına qarşı birgə möhkəm dayanmaqdır. Ən kiçiyin belə aman verməsi isə yolçuluqda heç kimin kiçik və əhəmiyyətsiz olmadığını göstərir. Bu baxışla iman qardaşlığı, insanın həyat səfərində Allahın lütfü ilə bələdçi işıq rolunu oynayır.

Düşündürücü Suallar

- Mənim mömin qardaşlarımla münasibətim bu kəlamda göstərilən səviyyədədirmi?
- Mən başqasının haqqını qorumada bir yumruq ola bilirəmmi?
- Ən zəif möminə belə dəyər verib onu qorumaqda həssasammı?
- Mənim möminlərlə münasibətim Allahın qoyduğu bərabərlik prinsipinə uyğundurmu?

Özünə Hesabat

- Mən mömin qardaşımı özüm kimi qoruyuram və sevirəmmi?
- Birlikdə güc yaratmaq üçün fədakarlıq edirəmmi?
- Zəifin haqqını qorumaqda həssasammı?

- Mənim möminlərlə əlaqəm iman qardaşlığı əsasında qurulubmu?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- İxtilaf yarananda möminlər arasında ədalətli vasitəçilik etmək.
- Zəif möminlərin haqqını müdafiə etmək.
- İctimai işlərdə birlik və həmrəyliyi qorumaq.
- Ən kiçik möminin sözünə və haqqına hörmətlə yanaşmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Möminlər arasında nifaq və parçalanmadan çəkin.
- Birliyi qorumaq üçün sevgi və mərhəməti əsas tut.
- Zəifin haqqını qorumaq üçün xüsusi diqqət göstər.
- Qardaşlıq münasibətlərində fədakarlığı və ədaləti əsas götür.

Nəticə

Həzrət Muhəmmədin (s) bu kəlamı möminlərin yalnız qardaş olmadığını, həm də bir-birilərinin qanı, haqqı və hörməti baxımından tam bərabər olduqlarını göstərir. Onlar birlikdə bir yumruq kimi güclüdürlər. Ən kiçiyin belə aman verə bilməsi isə İslam cəmiyyətində heç kimin kiçik və əhəmiyyətsiz olmadığını sübut edir. Bu kəlam, həm fərdi həyat, həm sosial sabitlik, həm də dini birlik üçün əbədi bir rəhbərlikdir.

HƏQİQİ QARDAŞLAR

KƏLAM - 9

“HƏQİQİ QARDAŞLARA DİQQƏTLƏ YANAŞ, ONLARIN SAYINI ARTIR. ÇÜNKİ ONLAR RAHATLIQ VAXTINDA AZUQƏ, ÇƏTİNLİK ZAMANINDA İSƏ QALXANDIR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 44)

Bu kəlam insan münasibətlərində səmimiyyətin, dostluğun və həqiqi qardaşlığın dəyərini açıqlayır. İmam Əli (ə) bildirir ki, insan üçün gerçək qardaşlar həm rifah dövrlərində ruzi və dayaq, həm də çətin zamanlarda qoruyucu və sipərdirlər. Burada qardaşlıq yalnız qan bağı ilə məhdudlaşmır; əslində, iman, vəfa, sədaqət və yardımlaşma üzərində qurulan mənəvi qardaşlıq nəzərdə tutulur. Kəlam həm sosial həyatın, həm də mənəvi inkişafın ayrılmaz dayağı olan birlik və qardaşlığın nə qədər vacib olduğunu vurğulayır. İnsan həyatının həm nemət, həm də müsibət dövrlərində güclü bağlara sahib olmaq insanı sabit saxlayır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfə baxımından bu kəlam insanın sosial bir varlıq olduğunu və yalnız başına mövcud ola bilməyəcəyini xatırladır. Dostluq və qardaşlıq, Aristotelin də qeyd etdiyi kimi, xoşbəxtliyin zəruri şərtlərindəndir. İmam Əli (ə) “həqiqi qardaş” anlayışı ilə sırf maddi və ya mənfəətə əsaslanan dostluqdan fərqli olaraq, mənəvi mahiyyətə əsaslanan dostluğu nəzərdə tutur. Bu, əslində varlığın mənasının başqaları ilə paylaşmaqda və birlikdə mənalandırmaqda olduğunu göstərir. İnsanın təkbaşına mövcudluğu, xüsusən də çətinliklər qarşısında zəif qalır, lakin həqiqi qardaşlar həyatın fəlsəfi mənasını gücləndirir.

2. İrfani Aspekt

İrfan baxımından “həqiqi qardaş” mənəvi yol yoldaşıdır. Həqiqi qardaş insanı mənəvi yüksəlişdə dəstəkləyən, qəlbin sükunətini qoruyan və çətinliklərdə Allahı xatırladan şəxsdir. Onların varlığı insana həm zahiri, həm də batini rahatlıq bəxş edir. İrfanda dostluq və qardaşlıq yalnız maddi dəstək deyil, ruhun kamilləşməsi üçün vasitədir. Bir müridin mürşidinə və ya bir salikin digər sadiq dostuna ehtiyacı olduğu kimi, iman yolçusu da həqiqi qardaşına möhtacdır. Çünki mənəvi yol yoldaşı olmadan insanın seyr və süluku yarımçıq qalır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan insanın həqiqi dostlara ehtiyacı təhlükəsizlik hissi ilə bağlıdır. Çətinliklərdə yanında sadiq qardaşını görmək insana stressi aşmaqda kömək edir və daxili güc qazandırır. Həqiqi qardaşlıq, insanın emosional sabitliyini və özünə inamını gücləndirir. Tənhalıq insanı zəiflədir, ümidini azaldır, lakin dəstəkçi qardaşlıq bağları insanı hər bir böhrandan daha güclü çıxarır. Bu baxımdan İmam Əlinin (ə) kəlamı psixoloji

sağlamlığın vacib bir şərtini açıqlayır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbiyyatda "azuqə" və "qalxan" metaforaları çox dərin mənalar daşıyır. Azıq, rahatlıq zamanında insanın mənəvi və ruhi zənginliyini artıran qardaşlığa işarədir. Qalxan isə, təhlükə və çətinliklər zamanı insana sipər olan həqiqi dostluğun simvoludur. Ədəbiyyat bu metaforaları insanın həyat yolçuluğunda həm maddi, həm də mənəvi dayaq nöqtələri kimi izah edir. Bu kəlam həm poetik dərinliyə, həm də təsviri gücə sahibdir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan cəmiyyətin sağlamlığının əsas şərtlərindən biri birlik və qardaşlıq ruhudur. İnsanlar arasında saxta dostluqlar deyil, əsl mənəvi qardaşlıq cəmiyyəti gücləndirir. Belə bir bağ sosial böhranlarda dağılmanın qarşısını alır. Həqiqi qardaşlar, birlikdə hərəkət etməklə "cəmiyyətin qalxanı" rolunu oynayırlar. İmam Əlinin (ə) kəlamı sosioloji mənada cəmiyyətin davamlılığının və möhkəmliyinin əsas səbəbini açıqlayır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə müsəlmanların ilk dövrlərində həqiqi qardaşlıq nümunələri çox olmuşdur. Məsələn, Mədinədə "mühacir" və "ənsar" arasında qurulan qardaşlıq İslamın yüksəlişində həlledici rol oynadı. Həqiqi qardaşlıq, tarixi proseslərdə cəmiyyətlərin gücünü artıran və böhranları aşmağa imkan verən əsas amillərdən olmuşdur. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı tarixdəki bu nümunələrə də bir işarədir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan həqiqi qardaşlara diqqət göstərmək insanın borcudur. Həqiqi qardaşlıq qarşılıqlı dəstək, sədaqət, vəfa və fədakarlıq üzərində qurulur. İmam Əli (ə) insanları saxta dostluqlardan uzaq durmağa, əsl dəyərli dostluqları qoruyub artırmağa təşviq edir. Bu, insanın həm öz mənəviyyatına, həm də başqalarına qarşı əxlaqi məsuliyyətidir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan həqiqi qardaşlıq Allahın bir nemətidir. Quranda da möminlərin qardaş olduğu bildirilib: **"Şübhəsiz ki, möminlər qardaşdırlar..."** (Hucurat surəsi, ayə 10) İmam Əlinin (ə) bu kəlamı Qurandakı bu ilahi həqiqəti təsdiqləyir. Həqiqi qardaşlıq Allah rizası üçün qurulduqda, həm dünyada, həm də axirətdə insana fayda verir. Bu, iman bağının təzahürüdür.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan qardaşlıq insan münasibətlərində bir gözəllik ünsürüdür. Həqiqi dostluq və qardaşlıq insan həyatının zərif, lakin güclü naxışlarını yaradır. Əsl dostların varlığı həyatın sərtliyini yumşaldır, mənəvi harmoniyanı təmin edir. Bu kəlam, həyatın həm zahiri, həm də batini gözəlliyinə işarədir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji aspektdə qardaşlıq birlik və həmrəylik gücünə işarə edir. Cəmiyyətin parçalanmasının qarşısı yalnız həqiqi qardaşlıq ruhu ilə alınır. Həqiqi dostlar və qardaşlar bir-birinə dəstək olduqda, bu həm sosial, həm də siyasi sabitliyin təminatına çevrilir. İmam Əli (ə) burada ictimai birlik və həmrəyliyin siyasi gücə çevriləcəyini vurğulamışdır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan qardaşlıq və dostluq müəyyən sosial hüquqlar yaradır. İnsan öz həqiqi dostunun haqqına hörmət etməlidir. Qardaşlıq, hüquq sistemində birbaşa yazılmasa da, əxlaqi hüquqlar çərçivəsində qorunur. Çətinlikdə dostunu tərk etməmək, haqqına riayət etmək hüquqi məsuliyyətin mənəvi dayaqlarındandır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan insan varlığı başqaları ilə mənalanır. Təkliyin mənasızlığı, qardaşlığın isə varlığın güc qaynağı olduğu vurğulanır. İnsan həyat yolunda çətinliklərə təkbaşına davam gətirə bilmir. Həqiqi qardaşlar varlığı möhkəmləndirən sütunlardır. Bu kəlam, insanın mövcudluğunu yalnız fərdi deyil, həm də ictimai bir həqiqət kimi dərk etməsini təmin edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam, ilahi hikmətin insana verdiyi yol göstəricidir. Qardaşlıq yalnız sosial bir bağ deyil, Allahın bəndələrinə lütfüdür. Həqiqi qardaşların sayı çoxaldıqca insanın yolu işıqlanır, həyatın sınaqları qarşısında qorunması asanlaşır. Bu, Allahın insana göstərdiyi gizli kömək və bərəkətin bir təzahürüdür.

Düşündürücü Suallar

- Mənim ətrafımda həqiqi qardaş kimi qəbul edə biləcəyim neçə nəfər var?
- Onların sayı artması üçün hansı addımlar ata bilərəm?
- Mən özüm kiminsə çətinlikdə qalxanı, rifahda isə azuqəsi ola bilirəmmi?
- Dostluqlarım səmimiyyətəmi, yoxsa mənfəətəmi əsaslanır?

Özünə Hesabat

- İnsan bu kəlamı oxuduqdan sonra öz həyatına baxmalı, əsl dostluqlarını qiymətləndirməlidir. Əgər yalnız rifah vaxtı yanında olan dostlarla kifayətlənirsə, bu, həqiqi qardaşlıq deyil. Özünə hesabat apararaq, kimlərin həqiqi qardaş olduğunu, kimlərin isə saxta olduğunu ayırmaq lazımdır.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqlarda sədaqəti qorumaq və çətinlikdə də yanlarında olmaq.
- Həqiqi qardaşları qorumaq üçün müntəzəm görüşmək, hal-əhval tutmaq.
- Müsibət anında dostlarının dərdinə şərik olmaq.
- Özünü dostların sipəri, onların dayağı etmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Saxta dostluqlardan uzaq durmaq.
- Həqiqi qardaşlarla münasibətləri gücləndirmək.
- Maddi və mənəvi yardımlaşmanı həyatın bir hissəsinə çevirmək.
- Dostluqları Allah rizası üzərində qurmaq.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı insanın həyat yolunu işıqlandıran hikmətlərdəndir. Həqiqi qardaşlar insan üçün həm nemət, həm də qoruyucu bir sipərdir. Onları artırmaq, qorumaq və dəyərləndirmək insanın həm dünyada xoşbəxtliyinə, həm də axirətdə xilasına səbəb olar. Həqiqi qardaşlıq, insan həyatında əbədi dəyər daşıyan ilahi bir nemətdir.

KƏLAM - 10

"HƏR KƏS QARDAŞLARINI (DOSTLARINI) ARTIRMAQ İSTƏMƏZSƏ, HÜSRANA UĞRAYAR."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 44)

Bu kəlamda İmam Sadiq (ə) insana həyatında dostluq və qardaşlıq bağlarının əhəmiyyətini izah edir. Qardaşlıq yalnız qan bağı ilə deyil, həm də iman, səmimiyyət və mənəvi birliklə formalaşır. İnsan əgər dost dairəsini genişləndirməzsə, zaman keçdikcə tənhalığa və zəifliyə məhkum olar. Çünki insan sosial varlıqdır, dostluqlar isə həm ruhi, həm də ictimai dayaqdır. Burada "hüsran" təkcə maddi deyil, həm də mənəvi itki anlamını daşıyır: insan həm dünyada tək qalır, həm də axirətdə birlik nemətindən məhrum olur.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam dostluğun insanın varlığını tamamlayan əsas amillərdən biri olduğunu göstərir. İmam Sadiq (ə) dostluqları artırmamağın varlıq baxımından insanı naqis qoyduğunu izah edir. Buradakı "hüsran" insanın həyatının mənasızlaşması, onun kamillik yolunda tək qalmasıdır. Deməli, dostluq fəlsəfi olaraq varlığın bütövləşməsi üçün bir zərurətdir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan dostluqlar ruhani yoldaşlıqdır. İrfanda insan kamilliyə yalnız özü ilə deyil, həm də sadiq dostları ilə çatır. Həqiqi dost insanı Allahı xatırladır, ona mənəvi güc verir, günahdan çəkindirir və zikri artırır. İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı, həqiqi dostları çoxaltmayanın mənəvi inkişafda geridə qalacağını göstərir. Çünki tək yolçu mənəvi sınaqlarda zəif düşər, amma dostlarla birgə yürüyən insan irfani səfərdə sabit qalar.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji cəhətdən insanın dostlara ehtiyacı daxili balans və ruhi sağlamlıq üçündür. İnsan çətinliklərini paylaşacaq, sevincini bölüşəcək yaxın dostlardan məhrum qalarsa, psixoloji yüklənmə və tənhalıq hissi artır. Bu, insanı tədricən ümidini itirməyə, hətta depressiyaya sürükləyir. İmam

Sadiqin (ə) "dostlarını artırmayan hüsrana uğrayar" xəbərdarlığı psixoloji baxımdan insanların sosial dayaqlarını gücləndirməsinin zəruri olduğunu göstərir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlamda işlədilən "hüsran" sözü çox dərin poetik məna daşıyır. "Hüsran" – həm ziyan, həm də fəlakət anlamı ilə insanın tək qalmasının faciəsini təsvir edir. Digər tərəfdən, "qardaşlarını artırmaq" ifadəsi bir həyat fəlsəfəsini ifadə edir: dostluqların çoxalması ruhi zənginlikdir. Ədəbiyyatda bu fikir "dostluq bağları həyatın gülüstanıdır, tək qalmaq isə səhrada susuz qalmaqdır" kimi bədii obrazlarla izah edilə bilər.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan cəmiyyətin gücü insanların qardaşlıq bağlarının genişliyinə bağlıdır. Bir cəmiyyət fərdləri arasındakı münasibətləri genişləndirməsə, zəifləyir və parçalanır. İmam Sadiqin (ə) kəlamı həm fərdi, həm də ictimai səviyyədə dostluqların çoxalmasının vacibliyini göstərir. Cəmiyyətin dirəkləri dostluq, yardımlaşma və birliyə əsaslandıqda inkişaf davamlı olur.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu dostluq və qardaşlıq bağları böhranların aşılmasında əsas rol oynamışdır. İslam tarixində də bu aydın görünür: Peyğəmbər (s) Mədinədə "mühacir" və "ənsar" arasında qardaşlıq bağları quraraq İslam ümmətini gücləndirmişdir. Əgər insanlar dostluqları artırmaqdan imtina etsəydilər, ümmət zəifləyərdi. İmam Sadiqin (ə) kəlamı da tarixdən gələn bu böyük dərsi vurğulayır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan dostluqları artırmaq insanın borcudur. Çünki dostluq yalnız fayda üçün yox, vəfa, sədaqət, yardım və fədakarlıq üzərində qurulmalıdır. İmam Sadiq (ə) burada xəbərdarlıq edir ki, dostluqları artırmamaq əxlaqi zəiflikdir. Əxlaqda ən gözəl dəyərlərdən biri insanın özünü başqasının dərdinə şərik etməsidir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan möminlərin bir-birinə qardaş olması Quranda açıq buyurulmuşdur: **"Şübhəsiz ki, möminlər qardaşdırlar..."** (Hucurat surəsi, ayə 10) İmam Sadiq (ə) bu kəlamı ilə Quran həqiqətini təsdiq edir. Qardaşlığın artırılması Allah rizası üçün olarsa, insan həm dünyada dəstək, həm də axirətdə mükafat qazanır. Dostluqları artırmayan isə ilahi nemətdən məhrum qalar.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan dostluqlar həyatın rəngləridir. İnsan təklikdə qara-ağ dünyada yaşayır, amma dostlarla həyat bir mozaikaya çevrilir. Dostların çoxalması həyatın estetik gözəlliyini artırır. İmam Sadiqin (ə) kəlamı bu harmoniyanın gözəlliyini xatırladır. Təkliyin gətirdiyi boşluq isə "hüsran"

obrazı ilə ifadə olunur.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan dostluqların və qardaşlığın çoxalması ictimai həmrəyliyi gücləndirir. Birlikdə hərəkət edən cəmiyyətlər siyasi baxımdan da güclü olurlar. Əgər insanlar dostluqları artırmaqdan imtina edərlərsə, parçalanma və zəifləmə qaçılmazdır. İmam Sadiqin (ə) kəlamı həm də siyasi bir baxış bucağı ilə cəmiyyətin birliyinə çağırışdır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan dostluqlar birbaşa qanunlarla ifadə olunmasa da, sosial hüquqlar sistemində mühüm yer tutur. İslam hüququnda möminlərin bir-birinə haqqı vardır: dəstək olmaq, zülmə qarşı dayanmaq, yardımlaşmaq. Dostluqların çoxaldılması bu hüquqların icrasını da asanlaşdırır. Dostluqları artırmayan isə həm başqalarının, həm də öz haqqını zədələmiş olur.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan insanın mövcudluğu yalnız fərdi deyil, həm də ictimai mahiyyət daşıyır. İnsan öz varlığını başqaları ilə mənalandırır. Dostluqların çoxaldılması insan varlığının bütövləşməsi deməkdir. Əks halda, insan varlıq boşluğuna düşür və "hüsran"la üzləşir. İmam Sadiqin (ə) kəlamı insanın varlığını dərinləşdirən qardaşlıq bağlarının vacibliyini açıqlayır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam bir hikmət dərsidir. Dostluqları artırmaq insan üçün Allahın gizli lütfüdür. Dostlar insanın həyat yolunu işıqlandırır, çətinliklərdə sığınacaq olur. Əksinə, dostluqları artırmayan insan ilahi rəhmətdən məhrum qalaraq ziyana uğrayır. Bu, Allahın insanlara göstərdiyi gizli xəbərdarlıqdır.

Düşündürücü Suallar

- Mənim həyatımda neçə həqiqi dost var?
- Mən dostluqları artırmaq üçün addımlar atırammı?
- Mən kiminsə çətinliyində sipər, sevincində isə şərik ola bilirəmmi?
- Dostluqlarım iman və ixlas üzərindəmi qurulub, yoxsa mənfəətəmi əsaslanır?

Özünə Hesabat

- Mən dostlarımı artırıram, yoxsa ətrafımdakı bağları zəiflədirəm?
- Mənim həyatımda dostluqlar Allah rizası üçünmü, yoxsa dünyəvi maraqlar üçündür?
- Əgər dostluqları artırmıramsa, mən də "hüsran" riskinə yaxınlaşıram.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Yeni dostluqlar qurmaq üçün təşəbbüskar olmaq.
- Dostluqları qorumaq üçün ünsiyyət və səmimiyyəti gücləndirmək.

- Çətinlikdə olan dostlara yardım etmək.
- Dostluqları yalnız mənfəət üçün deyil, ixlas və sədaqət üzərində qurmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- İnsan təklikdən uzaq durmalı, dost dairəsini genişləndirməlidir.
- Dostluqlar iman və əxlaq əsasında qurulmalıdır.
- Saxta dostluqlardan uzaq durmaq və sadiq dostlara diqqət göstərmək lazımdır.
- Hər yeni dostluq Allah rizası üçün bir fürsət kimi dəyərləndirilməlidir.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı insanın həyat yolunu işıqlandıran mühüm hikmətlərdəndir. Dostluqları artırmaq insan üçün həm dünyada dayaq, həm də axirətdə nicat yoludur. Dostlarını çoxaltmayan isə tənhalıq, zəiflik və mənəvi hüsranla qarşılaşar. Bu kəlam hər birimizə dostluqları artırmağın əhəmiyyətini xatırladan ilahi bir bələdçidir.

KƏLAM - 11

"İNSAN QARDAŞLARI (DOSTLARI) İLƏ ÇOX OLAR."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 44)

Bu kəlamda insanın sosial təbiəti və dostluq münasibətlərinin həyati əhəmiyyəti vurğulanır. İnsan tək başına kifayət qədər güclü görünə bilər, amma həqiqətdə ətrafındakı dostlar və qardaşları ilə birlikdə daha güclü, sayca çox və təsirli olur. Dostluq insana təkcə say üstünlüyü qazandırmır, həm də mənəvi dayaq, psixoloji rahatlıq və sosial güc bəxş edir. İmam Sadiq (ə) bu sözlərlə dostluğun bəşəri mövqeyini, həm də dini baxımdan onun zəruriliyini ifadə edir. Beləliklə, insanın çoxluğu mal-dövlətlə deyil, ətrafındakı sadiq dostlarla ölçülür.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın varlığının təkamülündə ictimai münasibətlərin rolunu göstərir. İnsan öz mahiyyətini ancaq başqaları ilə əlaqədə dərk edə bilir. Tək başına bir insan yalnız varlıqdır, lakin dostları ilə birlikdə "mən"dən "biz"ə yüksəlir və kamillik yoluna qədəm qoyur. Burada çoxluq fiziki kəmiyyət deyil, mənəvi zənginlik kimi təqdim olunur. İmam Sadiqin (ə) bu sözü insanın sosial varlıq olduğunu təsdiq edən fəlsəfi bir prinsipdir: insan yalnız başqaları ilə birləşərək həqiqi mənada "çox" və təsirli olur.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışda bu kəlam dostluğun yalnız maddi deyil, mənəvi dəyərinə işarədir. Həqiqi qardaş və dost, insanı Allaha yaxınlaşdıran bir vasitədir. Çünki dostluq Allah rizası üzərində qurulduqda insanın imanını gücləndirir, qəlbini nurla doldurur. İrfan əhli üçün "çoxluq" sadəcə rəqəmlərlə deyil, qəlblərin birliyilə ölçülür. İnsan dostları ilə mənəvi bir dairədə toplanaraq

Allahın rəhmətini öz üzərinə cəlb edir. Beləliklə, dostluq ruhi kamilliyin və Allaha yaxınlığın yoludur.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan insanın dostlara ehtiyacı, onun mənəvi sağlamlığını qorumaq üçün vacibdir. Tək qalan insan tezliklə tənhalığın və təcrid olunmanın mənfi təsirlərini yaşayır. Dostluq isə insana özünü dəyərli, güclü və mənsub hiss etdirir. Sosial dəstək stressin azaldılmasına, həyat sevincinin artmasına xidmət edir. İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı göstərir ki, insanın "çoxluğu" dostlarının çoxluğunda, onların yanında tapdığı güvən və dayaqdadır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi cəhətdən bu kəlam qısa, lakin dərin mənalı bir hikmətdir. "İnsan qardaşları ilə çox olar" ifadəsi sadə sözlərdən qurulub, amma təsiri böyükdür. Burada bədii yığcamlıq var: az sözlə böyük həqiqət ifadə edilib. Bu da klassik hikmətli kəlamların üslubuna uyğun gəlir. Ədəbi gözəllik ondadır ki, kəlam həm gündəlik həyat üçün, həm də yüksək mənəvi düşüncələr üçün əlverişli və anlaşılandır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxışda insanın gücü, cəmiyyətdəki mövqeyi və təsiri, onun qurduğu sosial münasibətlərlə müəyyən olunur. Dostluq şəbəkəsi insanı təkcə müdafiə etmir, həm də ona imkanlar, dəstək və nüfuz qazandırır. Tarix boyu cəmiyyətlər dostluq və qardaşlıq bağları üzərində qurulmuş, birlikdə güclənmişdir. İmam Sadiqin (ə) kəlamı da sosial həmrəyliyin insan həyatında yaratdığı çoxluğu və gücü ifadə edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə böyük şəxsiyyətlərin həyatında dostluğun və qardaşlığın əhəmiyyəti aydın görünür. Peyğəmbərlərin (s) ətrafında olan səhabələr, imamların yanında olan yaxın dostları, onların missiyasını gücləndirmişdir. Əgər insan tək qalarsa, onun təsiri məhdud olar, amma sadiq dostlarla birləşdikdə tarixi dəyişdirə bilər. Bu kəlam insanı tarixi nümunələrdən ibrət almağa, dostluğun tarixdə necə böyük rol oynadığını anlamağa çağırır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi cəhətdən bu kəlam dostluq bağlarını qorumağı və çoxaltmağı bir dəyər kimi təqdim edir. İnsan üçün dostluq sadəcə ünsiyyət deyil, həm də bir məsuliyyətdir. Həqiqi dost sənin sevincini də, kədərini də bölüşər. Əxlaqın gözəlliyi, dostluqda sədaqət və fədakarlıqla ölçülür. İmam Sadiqin (ə) kəlamı insanın əxlaqında dostluğun əsas dayaqlardan biri olduğunu göstərir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam Qurandakı **"...Möminlər qardaşdırlar..."** (Hucurat surəsi, ayə 10) ayəsi ilə uyğunluq təşkil edir. İslam dini dostluğa və qardaşlığa böyük əhəmiyyət verir. Bu münasibətlər Allah rizası üzərində qurulduqda, həm dünyada həmrəylik, həm də axirətdə

qurtuluş səbəbi olur. İmam Sadiqin (ə) sözü, Allahın insanlara verdiyi bu ilahi prinsipi qısa və hikmətli bir cümlə ilə xatırladır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam sadəlikdə gözəlliyin nümunəsidir. Çünki qısa ifadə, dərin mənanı özündə cəmləşdirib. Əsl estetik dəyər ondadır ki, insanın qəlbində səmimiyyət, ülfət və yaxınlıq hissi oyadır. Dostluğun insan həyatına qatdığı gözəllik, həyatın rəngini, dadını və ahəngini artırır. Bu kəlam, insanın qardaşları ilə gözəlləşdiyini, yalnızlığın isə həyatın estetik dəyərini azaltdığını vurğulayır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxışda dostluq və qardaşlıq birliklərin, dövlətlərin və ümmətlərin güc mənbəyidir. İnsan siyasi gücünü çox vaxt ətrafında olan dostlardan, müttəfiqlərdən alır. Tək başına bir lider zəif görünə bilər, amma dəstəkçiləri çox olduqda qüdrətli olur. İmam Sadiqin (ə) kəlamı həm də siyasi həmrəylik, ittifaq və ümmətin güclənməsi baxımından əhəmiyyətli mesaj verir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam insanın sosial hüquqlarını xatırladır. Dostluq və qardaşlıq əlaqələri qarşılıqlı hüquq və vəzifələri də doğurur. Məsələn, dostuna yardım etmək, onu müdafiə etmək, haqsızlığa qarşı yanında durmaq həm əxlaqi, həm də hüquqi bir məsuliyyətdir. Bu kəlam hüquqi bir məna daşıyır ki, insanın çoxluğu dostlarının yanında ona tanınan sosial hüquqlarla da əlaqəlidir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxışda bu kəlam insanın varlıq səbəbini sorğulamağa yönəldir. İnsan tək yaşasa, varlığını məhdud və mənasız hiss edə bilər. Dostlarla birlikdə isə insan varlığının mənasını tapır, kimliyini təsdiq edir. Eksistensial təkliyin ağırlığı dostluq vasitəsilə yüngülləşir. İmam Sadiqin (ə) bu sözü varlığın mənasının ünsiyyətdə, dostluqda və birlikdə gizli olduğunu göstərir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam, həyat yolunda insana istiqamət verən bir işıq kimidir. Dostluq insanın yolunu aydınladır, ona həm maddi, həm də mənəvi çətinliklərdə dayaq olur. Dostlar Allahın göndərdiyi nemətlər kimidir; onları çoxaltmaq həyatın bərəkətini artırır. Bu kəlam insana öyrədir ki, dostluq və qardaşlıq yolun bərəkəti, insanın çoxluğunun sirridir.

Düşündürücü Suallar

- Dostluğun çoxluğu ilə həyatın mənası arasında hansı əlaqə var?
- Dostları az olan insanın cəmiyyətdəki mövqeyi necə təsirlənir?
- Dostluq yalnız dünyəvi bir ehtiyacdır, yoxsa dini və mənəvi bir zərurət də daşıyır?

- Dostluq bağlarını qorumaq üçün hansı mənəvi və əxlaqi addımlar atılmalıdır?
- "Çox olmaq" anlayışını yalnız rəqəmlərləmi, yoxsa mənəvi gücləmi ölçmək lazımdır?

Özünə Hesabat

- Mənim həyatımda neçə sadiq dostum var?
- Onlarla münasibətim nə qədər sağlam və səmimidir?
- Mən dostluqda hansı məsuliyyətlərimi unuduram?
- Mənim çoxluğum mal və məqamla ölçülür, yoxsa dostlarımın sədaqəti ilə?
- Mən dostlarımın həyatına hansı müsbət təsirlər bəxş edirəm?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Hər gün bir dostuna səmimi bir xoş söz demək.
- Çətin günlərdə dostunun yanında olmaq, kiçik də olsa dəstək göstərmək.
- Dostluq münasibətlərində səmimiyyət və şəffaflıq qurmaq.
- Yeni dostluqlar yaratmaq üçün cəmiyyət içində aktiv olmaq.
- Köhnə dostluqları unutmamaq və əlaqələri mütəmadi yeniləmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostluqları mal-mülk, mənafe əsasında yox, səmimiyyət üzərində qurmaq.
- Dostluqları artırmaq üçün geniş ünsiyyət dairəsinə sahib olmaq.
- Çətinlik anında dostları sınamaq, amma onları itirməmək.
- Sadiq dostları əsl sərvət kimi qorumaq.
- Qardaşlıq münasibətlərini dini və mənəvi bir dəyər kimi yaşatmaq.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) "İnsan qardaşları ilə çox olar" kəlamı insan həyatının əsas prinsiplərindən birini açıqlayır. Həqiqi dostlar və qardaşlar insanın gücünü, təsirini və mənəvi zənginliyini artırır. Bu kəlam bizə öyrədir ki, insanın çoxluğu sərvət, məqam və malda deyil, dostlarının sayında və sədaqətindədir. Həyat yolunda dostluq insanın qalxanı, dayağı və həqiqi çoxluğunun göstəricisidir.

KƏLAM - 12

"İNSANLARIN ƏN ACİZİ QARDAŞ (DOST) QAZANMAQDAN ACİZ OLANDIR. ONDAN DA DAHA ACİZİ, QAZANDIĞI QARDAŞLARINI (DOSTLARINI) İTİRƏNDİR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 44)

Bu kəlam dostluğun və qardaşlıq bağlarının əhəmiyyətini vurğulayır. İmam Əli (ə) insanın gücsüzlüyünü dostluq qurmaqda çətinlik çəkməsi ilə ölçür. Əsl zəiflik, dost qazana bilməməkdir. Lakin bundan da acınacaqlısı, qazanılan dostluqları qoruyub saxlaya bilməməkdir. Bu hikmət bizə göstərir

ki, insanın dəyəri təkcə dost qazanmaqda deyil, həm də onları itirməməkdədir. Əsl güc dostluqları qorumaq, əsl zəiflik isə onları itirməkdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam, insanın sosial mahiyyətinə işıq tutur. Dostluq qazana bilməmək insanın varlığının sosial tərəfinin zəif olduğunu göstərir. Dostluğu itirmək isə, var olan bir imkanın dəyərini anlamamaqla bağlıdır. Burada zəiflik anlayışı sırf fiziki gücsüzlük deyil, mənəvi və əxlaqi zəiflik kimi təqdim olunur. Fəlsəfə üçün bu kəlam insanın varlığının mənasının ünsiyyət və dostluqda olduğunu, onların yoxluğu isə varlığın naqisliyini ifadə edir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışda qardaş və dost Allahın insana bir hədiyyəsidir. Onlarla ülfət qurmaq qəlbin saflığının, məhəbbətin və Allah rizasının təcəllisidir. Dostluq qazana bilməmək qəlbin qaranlığına, onu qoruyub saxlaya bilməmək isə qəlbin qəflətinə işarədir. İrfanda insanın dostlarını qoruması, onları Allah yolunda sevməsi onun mənəvi təkamülünün göstəricisidir. Beləliklə, bu kəlam müridlər üçün bir irfani xəbərdarlıqdır: dostluqları qorumaq zikr və ibadət qədər mühümdür.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan dost qazana bilməmək insanın ünsiyyət bacarıqlarının zəifliyini, özünüqapanıqlığını göstərir. Bu, tənhalıq, inamsızlıq və narahatlıq hissini artırır. Daha da ağır olan isə qazandığı dostluqları itirməkdir ki, bu da emosional zədələnməyə, peşmançılığa və güvənsizliyə səbəb olur. İnsan üçün ən böyük psixoloji dayaqlardan biri dostluqdur. Onu itirmək insanın daxili dünyasında boşluq və zəiflik yaradır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam güclü təzad üzərində qurulub. “Ən aciz” və “ondan da daha aciz” ifadələri dərin təsir bağışlayır. Burada iki mərhələli bir müqayisə var: dost qazana bilməmək və qazanılanı itirmək. İkincisi birincidən daha faciəvi göstərilir. Kəlamın qısa, lakin təsirli quruluşu onu ədəbiyyat baxımından parlaq bir hikmət halına gətirir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan insanın cəmiyyətdə mövqeyi onun dostluq əlaqələri ilə ölçülür. Dostluq qazana bilməyən insan sosial baxımdan tənha və gücsüz qalır. Qazanıb itirən isə daha böyük bir zərər görür, çünki etibarını, nüfuzunu və cəmiyyətdəki dəstəyini itirir. Bu kəlam cəmiyyət içində davamlı münasibətlərin nə qədər vacib olduğunu xatırladır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə görürük ki, böyük şəxsiyyətlərin gücü onların dostluq və sədaqət bağlarından qaynaqlanırdı. Peyğəmbərlərin və imamların yanında sədaqətli dostları olmuşdur. Əksinə, dostlarını itirən, sədaqət qoruya bilməyən şəxslər

tənha və uğursuz qalmışdır. Bu kəlam tarixi nümunələr vasitəsilə bizə göstərir ki, dostluqları qorumaq uğurun və möhkəmliyin əsas şərtidir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam, dostluq qazanmağı və qorumağı bir borc kimi təqdim edir. İnsanın əxlaqı onun dostluqda sədaqətinə, vəfalılığına və fədakarlığına bağlıdır. Dostluqları itirmək əxlaqi zəifliyin, eqoistliyin və sədaqətsizliyin nəticəsidir. İmam Əlinin (ə) bu sözü insanı əxlaqda dostluq bağlarını qorumağa dəvət edir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam Qurandakı **"...Möminlər qardaşdırlar..."** (Hucurat surəsi, ayə 10) ayəsinə bağlıdır. Dostluq və qardaşlıq Allahın buyurduğu bir dəyərdir. Onu qazana bilməmək imanın zəifliyinə, itirmək isə dini dəyərlərə laqeydliyə işarədir. Allah qatında dostluq və qardaşlıq, imanla birbaşa bağlıdır. İmam Əli (ə) bu kəlamla dostluğun dini baxımdan əhəmiyyətini xatırladır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan kəlamın gözəlliyi onun dərin mənanı sadə sözlərlə ifadə etməsindədir. "Ən aciz" və "daha aciz" sözləri ritmik bir ahəng yaradır, dinləyicinin diqqətini cəlb edir. Dostluğu qorumağın estetik tərəfi isə həyatın gözəlliyini, rəngini və dadını artırmasındadır. İnsan dostları ilə həyatın gözəlliyini daha parlaq yaşayır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan dostluqlar siyasi birliklərin təməlidir. Dövlətlər və ümmətlər müttəfiqlərini itirdikdə zəifləyirlər. Siyasətdə ən böyük acizlik, müttəfiq qazana bilməməkdir. Daha böyük acizlik isə əldə edilən müttəfiqlərin itirilməsidir. Bu kəlam dövlət və ümmətlərin həmrəylik prinsipinə də işarədir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan dostluqların qorunması, qarşılıqlı hüquq və vəzifələrin tanınmasını tələb edir. Dostluq qazana bilməmək sosial hüquqlardan istifadə etməmək deməkdir. Qazanılan dostluğu itirmək isə həmin hüquqları pozmaq, etimadı sarsıtmaqdır. Bu kəlam insanı hüquqi baxımdan da dostluğun məsuliyyətinə yönləndirir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan insan dostsuz yaşadıqda varlığını boş və mənasız hiss edir. Dostluq insanın varlığını zənginləşdirən, ona mənalı bir həyat bəxş edən əsas dəyərdir. Dostluqlarını itirən insan, həm də öz varlığının bir hissəsini itirmiş olur. İmam Əlinin (ə) kəlamı bu varoluş boşluğunu dərin bir şəkildə təsvir edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam insanı dostluqları Allahın neməti kimi görməyə çağırır. Qazanmaq da, qorumaq da bir nemətə şükürdür. Dostluqları itirmək

isə qədrbilməzliyin əlamətidir. Xızır yolu, dostluqları artırmaq, qorumaq və onların ruhani bərəkətindən faydalanmaq yoludur.

Düşündürücü Suallar

- Mənim həyatımda dostluq qazanmaq çətin olurmu, niyə?
- Qazanılmış dostluqları qorumaqda hansı çətinliklərim var?
- Dostluq itirmək məni hansı mənəvi boşluğa salır?
- Mən dostluqda sədaqətli və vəfalı bir insanammı?
- Dostluq qazana bilməmək və itirmək arasında hansı fərqləri müşahidə edirəm?

Özünə Hesabat

- Mən həyatımda neçə sadiq dost qazana bilmişəm?
- Dostluqları qorumaq üçün hansı əxlaqi addımlar atıram?
- Mənim ətrafımda məni dostluqda etibarlı sayan insanlar varmı?
- Mən dost itirdikdə bunu öz səhvimdə axtarırammı?
- Mənim dostluqlarım Allah rizası üçünmü, yoxsa şəxsi mənafe üçündür?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Yeni dostluqlar qurmaq üçün səmimi ünsiyyət qurmaq.
- Dostluqları qorumaq üçün davamlı diqqət və qayğı göstərmək.
- Dostluqlarda sədaqət və dürüstlük prinsipini yaşatmaq.
- Keçmişdə itirilmiş dostluqları bərpa etmək üçün addımlar atmaq.
- Dostluqları dini və mənəvi bir dəyər kimi görüb möhkəmləndirmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostluqları qazanmaqda səbrli və səmimi olmaq.
- Qazanılmış dostluqları itirməmək üçün qarşılıqlı hörmət və şəffaflığı qorumaq.
- Dostluqları şəxsi mənafelərdən üstün tutmaq.
- Dostluq bağlarını qorumağı bir ibadət kimi dəyərləndirmək.
- İnsan həyatında dostluqları ən qiymətli sərvət saymaq.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı insan həyatında dostluğun həm qazanmaq, həm də qorumaq baxımından əhəmiyyətini açıqlayır. Ən böyük zəiflik dostsuz qalmaqdır, daha böyük zəiflik isə dostluqları itirməkdir. Bu kəlam insanı dostluqları Allah rizası üçün qazanmağa, onları qoruyub saxlamağa və həyat yolunu dostlarla bəzəməyə dəvət edir.

KƏLAM - 13

“FAYDALANACAĞIN QARDAŞIN, ŞİKAYƏT EDƏCƏYİN QARDAŞINDAN DAHA XEYİRLİDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 44)

Bu kəlamda İmam Əli (ə), dostluq və qardaşlıq münasibətlərində faydalı və dəstəkçi olmağın, şikayət doğuran münasibətlərdən daha üstün olduğunu

vurğulayır. İnsan həyatında dostların və yaxınların rolu böyükdür. Əgər dostluq münasibəti insana mənəvi, əxlaqi və hətta maddi baxımdan fayda gətirirsə, o dostluq sağlam və bərəkətli olar. Əksinə, davamlı şikayət, narazılıq və mənfi duyğular gətirən dostluq, insanı zəiflədən və yoran bir yükə çevrilir. Buna görə də İmam Əli (ə) bizə faydalı dostluqları axtarmağı və dəyərini bilməyi tövsiyə edir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfə baxımından bu kəlam insanın həyatında qarşılıqlı fayda prinsipinə işarə edir. Dostluq münasibətləri, Aristotel fəlsəfəsində də qeyd olunduğu kimi, üç əsas kateqoriyaya bölünür: faydaya əsaslanan, ləzzətə əsaslanan və kamilliyə əsaslanan dostluq. İmam Əli (ə) burada faydaya əsaslanan dostluğun belə, əhəmiyyətini vurğulayaraq bildirir ki, fayda verən dost, heç olmasa, insanın həyatına müsbət təsir edir. Faydasız, üstəlik, daim şikayət doğuran dost isə nəinki insana bir şey qazandırmır, əksinə, onun yükünü artırır. Bu da göstərir ki, insan münasibətlərdə fayda və mənfəət anlayışını düzgün qiymətləndirməlidir.

2. İrfani Aspekt

İrfan baxımından isə faydalı dost insanın ruhani inkişafına yardım edən şəxsdir. O, insanı Allaha yaxınlaşdırır, xeyirə yönəldir və mənəvi həyatını zənginləşdirir. Şikayətçi dost isə insanın qəlbinə qaranlıq gətirir, onu daxili rahatlıqdan məhrum edir və mənəvi inkişafdan saxlayır. İrfan əhlindən olanlar hesab edirlər ki, həqiqi dost insanın qəlbinə nur gətirən, onun zikrini artıran və qəlbini saflaşdıran dostdur. Buna görə İmam Əlinin (ə) kəlamı insanın öz yol yoldaşlarını seçərkən mənəvi ölçülərə də diqqət etməsini tələb edir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji cəhətdən dostluq münasibətləri insanın emosional sağlamlığına təsir edir. Faydalı dost dəstək, motivasiya və güvən mənbəyidir. Belə bir dostun yanında insan özünü güvəndə və dəyərli hiss edir. Əksinə, davamlı şikayətçi və neqativ dost isə insanın psixoloji yükünü artırır, onda stress, narahatlıq və ümidsizlik yaradır. Psixologiyada “emosional bulaşıcılıq” deyilən bir anlayış var – yəni insan qarşısındakı şəxsin hisslərini öz üzərinə götürür. Bu baxımdan, şikayətçi dost insanın daxili balansını pozur, faydalı dost isə müsbət enerjini artırır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam yığcam, lakin mənalı bir ifadədir. “Faydalanacağın qardaş” ifadəsi ümid, dəstək və bərəkət mənbəyini simvolizə edir. “Şikayət edəcəyin qardaş” isə qaranlıq, yük və mənfi duyğuların obrazıdır. Burada sözlərin seçimi ilə dostluğun mahiyyəti poetik dillə ifadə edilmişdir. Bu ifadə həm də ədəbi məcazlara yol açır: dost ya çiçək kimi insana gözəllik qatar, ya da tikan kimi sancar. Ədəbi baxımdan bu kəlam, insan münasibətlərinin qısa, lakin güclü bir təsviridir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət baxımından faydalı dostluqlar birliyin və həmrəyliyin təməlidir. Faydalı dostluqlar cəmiyyətin dirəklərini möhkəmləndirir, əməkdaşlıq və yardımlaşmanı artırır. Şikayətçi dostluqlar isə qarşılıqlı inamsızlıq, narazılıq və parçalanmaya səbəb olur. Sosioloji müstəvidə bu kəlam bizə göstərir ki, sağlam və faydalı sosial əlaqələr cəmiyyətin inkişafında mühüm rol oynayır. Əks halda, faydasız və mənfi münasibətlər sosial harmoniyanı zədələyir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımda görürük ki, böyük şəxsiyyətlərin uğurlarında onların ətrafındakı faydalı dostların rolu böyük olmuşdur. Peyğəmbərlərin həyatında da sədaqətli və faydalı dostların rolu açıq-aşkar görünür. Məsələn, Həzrət Muhəmmədin (s) həyatında İmam Əli (ə) və digər səhabələrin sədaqəti və faydalılığı İslam tarixində mühüm hadisələrin inkişafına səbəb olmuşdur. Tarix həmçinin göstərir ki, faydasız və şikayətçi dostlar çox zaman böyük fəlakətlərə yol açmış, hətta dövlətlərin süqutuna səbəb olmuşlar. Bu kəlam tarixi təcrübələrin xülasəsi kimi də qəbul edilə bilər.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından faydalı dostluq yaxşılıq, dəstək və sevgi üzərində qurulur. Əxlaqi dəyərlərə uyğun olan dost insanı doğru yola çəkir, yaxşı əməllərə təşviq edir. Şikayətçi və mənfi dost isə insanı pis əməllərə sürükləyə, onu mənəvi düşkünlüyə aparar. Buna görə İmam Əli (ə) əxlaqi baxımdan insanlara fayda verən dostların daha üstün olduğunu bildirir. Bu, əxlaq elmində də insanın kamillik yolunda mühüm dəyər hesab edilir.

8. Teoloji Aspekt

İslam teologiyası baxımından dostluq və qardaşlıq Allah yolunda olarsa, ilahi rəhmət və bərəkət qazandırar. Qurani-Kərimdə möminlərin bir-birinə dəstək olması, bir-birini sevməsi və xeyir işlərdə bir-birinə yardım etməsi dəfələrlə vurğulanmışdır. Bu kəlam da həmin prinsipin bir növ təfsiri kimidir. Faydalı dost Allah yolunda dəstək olandır, şikayətçi dost isə insanı Haqqdan uzaqlaşdırandır. İlahi ölçülərə görə, fayda və zərər yalnız dünya ilə məhdudlaşmır, həm də axirətə aiddir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan faydalı dostluqlar insan həyatını gözəlləşdirir, xoşbəxtlik və rahatlıq gətirir. Faydasız və şikayətçi dostluqlar isə həyatın estetik harmoniyasını pozur. Estetika yalnız sənətə aid deyil, həm də münasibətlərdə gözəlliyi nəzərdə tutur. Dostluğun estetikası isə qarşılıqlı fayda, güvən və sevgi ilə qurulur. Bu baxımdan, İmam Əli (ə) münasibətlərin gözəlliyinə diqqət yetirməyi tövsiyə edir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji müstəvidə faydalı dostluqlar siyasətdə sabitlik və güvən yaradır. Dövlətlərin və liderlərin uğur qazanması üçün onların ətrafında

faydalı, dürüst və etibarlı dostların olması zəruridir. Əks halda, faydasız və şikayətçi dostlar siyasətdə xəyanətə, parçalanmaya və böhranlara səbəb ola bilər. Bu kəlam bir siyasət dərsi kimi də oxuna bilər: faydalı müttəfiqlər güc qazandırır, şikayətçi və faydasız tərəfdaşlar isə zəiflik yaradır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan faydalı dostluq qanunlara hörmət, haqq və ədalət üzərində qurulur. Faydalı dost insanı qanuni çərçivədə doğru istiqamətə yönəldir. Şikayətçi dost isə çox zaman insana zərər verən hərəkətlərə səbəb olur və hüquqi mübahisələr yaradır. Bu baxımdan, hüquqi etikada da faydalı dostluq müsbət, faydasız və şikayətçi dostluq isə mənfi dəyərləndirilir.

12. Eksistensial aspekt

Eksistensial baxımdan dostluq insanın varlıq təcrübəsinin bir hissəsidir. İnsan təkbaşına mövcudluğunu dərk edərkən boşluq hiss edə bilər. Dost isə bu mövcudluq təcrübəsini paylaşan, həyatın mənasına töhfə verən varlıqdır. Faydalı dost varlığı dərinləşdirir, şikayətçi dost isə mövcudluğun mənasını qaraldır. Bu səbəbdən, İmam Əlinin (ə) kəlamı insan varlığının mənalı olması üçün faydalı dostluğun zəruriliyini göstərir.

Xızır baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlam insanın həyat yolunda dostların Allah tərəfindən göndərilən imtahan və ya bərəkət olduğunu göstərir. Bəzən insan həyatına girən bir dost Xızır misalı ilə yol göstərə bilər, fayda və hidayət mənbəyi olar. Amma bəzi dostluqlar isə insanın sınağıdır – şikayət və çətinliklər gətirir. Buna görə də insan seçimini diqqətlə etməli, faydalı dostları tanıyıb dəyərləndirməlidir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim həyatımda faydalı dostluqlar çoxdur, yoxsa şikayət gətirən dostluqlar?
- Mən dostlarıma fayda gətirən biriyəm, yoxsa onların şikayət etdiyi bir insanam?
- Mənim ətrafımdakı dostluqlar məni Allaha yaxınlaşdırır, yoxsa uzaqlaşdırır?

Özünə Hesabat

- İnsan hər gün özündən soruşmalıdır: mən ətrafımdakı dostlara necə təsir edirəm? Onların həyatına fayda gətirirəmmi, yoxsa şikayət doğuran səbəblər yaradıram? Bu hesabat insana həm özünü, həm də dostlarını daha yaxşı tanımağa kömək edəcəkdir.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Faydalı dostlarla münasibətləri möhkəmləndirmək üçün onlara diqqət göstərmək.
- Şikayətçi və mənfi dostluqlardan uzaq durmaq və ya onların təsirini minimuma endirmək.

- Dostluqları Allah rizası üçün qurmaq və qarşılıqlı faydanı yalnız maddi deyil, mənəvi də saxlamaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Faydalı dostluqların dəyərini vaxtında bilmək.
- Dost seçərkən diqqətli olmaq, şikayət və mənfilik gətirən insanlarla yaxın münasibət qurmaqdan çəkinmək.
- Dostluqları davamlı yoxlamaq və təzələmək, fayda verməyən münasibətləri isə sağlam şəkildə sonlandırmaq.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı göstərir ki, faydalı dostluq insan həyatının ən böyük sərvətlərindən biridir. Şikayətçi dost isə insana yük gətirir və həyatını çətinləşdirir. Həyatda fayda gətirən dostlarla birlikdə olmaq insanın həm dünyasını, həm də axirətini abad edər. Bu kəlam bizə dost seçiminin əhəmiyyətini öyrədir və faydalı dostluğu qorumağın vacibliyini xatırladır.

KƏLAM - 14

“QARDAŞLARINIZI ÇOXALDIN. ÇÜNKİ QİYAMƏT GÜNÜ HƏR BİR MÖMİNİN ŞƏFAƏT ETMƏK HAQQI VARDIR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 44)

Bu kəlamda Həzrəti Muhəmməd (s), möminlərin bir-biri ilə qardaşlıq münasibətlərini artırmalarını tövsiyə edir. Burada “qardaşlıq” sadəcə qan qohumluğu deyil, iman əsasında qurulan dostluq və mənəvi bağları nəzərdə tutur. Hər bir mömin qiyamət günü başqalarına şəfaət etmək haqqına sahib olacaq və bu, möminlərin bir-birinə olan mənəvi təsirini göstərir. Deməli, dünyada qardaşlığı çoxaltmaq, axirətdə həm özünə, həm də başqalarına fayda qazandırır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam, insanın sosial varlıq olmasının və mənəvi birliyə ehtiyacının ifadəsidir. Qardaşlıq anlayışı burada mənəvi həmrəyliyin və bir-birinə bağlılığın göstəricisidir. İnsan yalnız fərdi bir varlıq deyil, həm də münasibətləri ilə var olan bir mövcuddur. Şəfaət haqqı da bu münasibətlərin axirətdə belə davam etdiyini göstərir. Deməli, möminin dünyadakı dostluqları, əxlaqi seçimləri və münasibətləri onun əbədiyyətə uzanan varlıq təcrübəsinin tərkib hissəsidir.

2. İrfani Aspekt

İrfan baxımından qardaşlığın çoxaldılması insanın qəlbini təmizləyən və onu Haqqa yaxınlaşdıran bir vasitədir. Möminlərin bir-birinə şəfaət edə bilməsi isə ilahi rəhmətin təcəllisidir. Şəfaət, Allahın sevdiyi bəndələri vasitəsilə başqalarına rəhmət nazil etməsi deməkdir. İrfan əhlinə görə, mömin qardaşların çoxluğu insanın mənəvi səfərində dayaq nöqtələridir. Onlarla birlikdə olmaq, zikr və ibadətdə dəstək tapmaq, axirətdə isə şəfaətə

ümid bəsləmək mənəvi kamilliyin yoludur.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji cəhətdən dostluq və qardaşlıq münasibətləri insana güvən, sevgi və dəstək verir. Çox dostu olan insan tənha qalmaz, çətinliklər qarşısında psixoloji dayanıqlıq əldə edər. Bu kəlam həm də insana ümid verir: qiyamət günü belə mömin qardaşlarının dəstəyi ilə şəfaət qazana bilər. Bu, insanın psixoloji rahatlığını artırır və tək olmadığını hiss etdirir. Yəni, qardaşlığın dünyadakı faydaları psixoloji sabitlikdirsə, axirətdəki faydası şəfaət və qurtuluşdur.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam qısa, lakin mənalı və təsirli bir ifadədir. Burada "qardaşlarınızı çoxaldın" əmri sadə bir çağırış olmaqla yanaşı, dərin bir mənəvi mesaj daşıyır. Qiyamət günü şəfaət haqqına işarə etməklə bu qardaşlığın əbədiyyətlə bağlı nəticələrini vurğulayır. Ədəbi olaraq bu kəlam həm poetik, həm də hikmətli bir nəsihət kimi səslənir. O, insanı həm dünyada, həm də axirətdə bəhrələnməyə çağırır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan qardaşlığın çoxaldılması cəmiyyətin möhkəmlənməsinə səbəb olur. Möminlərin bir-biri ilə dostluq bağlarının güclü olması, yardımlaşma, həmrəylik və birlik ruhunu artırır. Cəmiyyətin sağlam inkişafı üçün insanlar arasında mənəvi qardaşlıq münasibətləri vacibdir. Bu münasibətlər dünya həyatında güclü bir sosial şəbəkə qurduğu kimi, axirətdə də şəfaət kimi nəticələr doğurur. Yəni, dini qardaşlıq həm dünyəvi, həm də üxrəvi faydalar gətirir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımda Peyğəmbərin (s) dövründə möminlər arasında qardaşlıq münasibətləri çox güclü idi. Məsələn, Mədinədə Mühacir və Ənsar arasında qurulan "muaxat" qardaşlığı, İslamın güclənməsində həlledici rol oynadı. Bu qardaşlıq nəticəsində müsəlmanlar bir-birinə dəstək oldu, birlik yaratdı və İslam cəmiyyətini möhkəmləndirdi. Tarix göstərir ki, qardaşlıq münasibətləri olmadan dini və ictimai inkişaf mümkün deyil. Bu kəlam həmin tarixi təcrübələrin xülasəsi kimi qəbul edilə bilər.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından qardaşlığın çoxaldılması, qarşılıqlı sevgi, yardım və fədakarlıq deməkdir. Əxlaq elmində dostluq və qardaşlıq böyük dəyər sayılır. Mömin insan başqalarına qarşı mərhəmətli olmalı, onların yükünü yüngülləşdirməli və ehtiyac zamanı dəstək olmalıdır. Bu kəlam bizə öyrədir ki, əxlaqi baxımdan mömin qardaşlar qazanmaq və bu münasibətləri qorumaq, insanın mənəvi yüksəlişi üçün vacibdir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam, şəfaət anlayışının mövcudluğunu və möminlərin bir - birinə təsir gücünü vurğulayır. Qurani - Kərimdə də

möminlərin bir-birinə şəfaət edə biləcəklərinə işarələr vardır. Bu, Allahın rəhmətinin bir təzahürüdür. Qardaşlığın çoxaldılması həm də İslam ümmətinin güclənməsi və birlikdə Allahın rizasını qazanmaq üçün bir vasitədir. Teoloji müstəvidə bu kəlam, Allahın bəndələri arasındakı mənəvi bağların həm dünyada, həm də axirətdə nəticə doğurduğunu göstərir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan qardaşlıq, insan həyatının gözəlliyini artıran bir dəyərdir. Qardaşların çoxluğu insanın həyatına sevinc, ümid və rahatlıq gətirir. Dostsuzluq və təkliyin yaratdığı boşluq isə insan həyatında estetik harmoniya çatışmazlığına səbəb olur. Qardaşlığın gözəlliyi isə yalnız dünyada deyil, axirətdə də təcəlli edəcəkdir. Bu kəlam, dostluğun və qardaşlığın həm dünya, həm də axirət gözəlliyinə bir işarədir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan qardaşlığın çoxaldılması, müsəlman cəmiyyətində həmrəyliyin, gücün və möhkəmliyin təmin olunmasına xidmət edir. Çoxlu dostluq və qardaşlıq münasibətləri siyasətdə sabitlik və etimad yaradır. Əksinə, qardaşlığın zəiflədiyi cəmiyyətlər parçalanma və zəifliklə üzləşir. Peyğəmbərin (s) bu kəlamı siyasi birlik və ümmətin qüvvəsi baxımından da mühüm bir göstərişdir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan qardaşlıq münasibətləri qarşılıqlı hüquq və vəzifələr doğurur. Möminlər bir-birinə qarşı haqq və ədalətə riayət etməli, zülm və haqsızlıqdan çəkinməlidirlər. Qardaşlığın çoxaldılması hüquqi baxımdan da cəmiyyətin sabitliyinə və ədalətin qorunmasına kömək edir. Şəfaət haqqı isə Allahın möminlərə bəxş etdiyi xüsusi bir mənəvi hüquqdur.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan insan, varlığının mənasını münasibətlərdə və başqaları ilə olan bağlarda tapır. Dostsuz və qardaşsız bir həyat eksistensial boşluq doğurur. Qardaşlığın çoxaldılması insanın varlıq təcrübəsini daha mənalı və zəngin edir. Bu münasibətlərin axirətdə də davam edəcəyi, şəfaət formasında təzahür etməsi, insan varlığının əbədiyyətlə bağını göstərir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlam, insanın həyatında qarşısına çıxan dostların ilahi bir təqdir olduğunu göstərir. Bəzən bir dost Allahın rəhmətinə və şəfaətinə səbəb ola bilər. Qardaşlığın çoxaldılması, sanki insanın həyat yolunda Xızır kimi yol göstərənlərin çoxalması deməkdir. Bu baxımdan hər bir dostluq Allahın lütfü və insan üçün bir imtahan ola bilər.

Düşündürücü Suallar

- Mənim həyatımda neçə mömin qardaşım var?
- Dostluqlarım mənəvi fayda gətirirmi, yoxsa yalnız dünyəvi maraqlara xidmət edir?

- Mən qiyamət günü başqalarına şəfaət edəcək bir mömin ola biləcəyəmmi?

Özünə Hesabat

- İnsan hər gün özündən soruşmalıdır: Mən qardaşlıq münasibətlərində etibarlı və faydalıyammı? Dostluqlarımı iman və Allah rizası üzərində qura bilirəmmi? Mənim varlığım başqalarına ümid və dəstək gətirirmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Mömin qardaşlarla münasibətləri artırmaq və möhkəmləndirmək.
- Qardaşlığa zərər gətirən mənfi münasibətlərdən çəkinmək.
- Dostluqları yalnız dünyəvi fayda üzərində deyil, mənəvi və axirət yönümlü dəyərlərlə qurmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Qardaşlıq münasibətlərində səmimi olmaq və qarşılıqlı etimadı qorumaq.
- Hər bir dostluğu Allah rizası üçün saxlamaq və onun dəyərini bilmək.
- Mömin qardaşlarla birlikdə ibadət, elm və xeyir işlərdə birləşmək.

Nəticə

Həzrəti Muhəmmədin (s) bu kəlamı göstərir ki, qardaşlıq münasibətləri yalnız dünyada faydalı deyil, axirətdə də böyük nəticələr doğurur. Möminlərin şəfaət haqqına malik olmaları, dostluq və qardaşlığın əbədi faydasına işarədir. Buna görə insan həm dünyada möhkəm dostluqlar qurmalı, həm də bu dostluqları Allah rizası üçün davam etdirməlidir. Beləliklə, qardaşlığın çoxaldılması həm dünyəvi həmrəylik, həm də axirətdə qurtuluş üçün bir zəmanət olacaqdır.

QARDAŞ SEVGİSİ

KƏLAM - 15

“QARDAŞIN (DOSTUN) SEVGİ MƏSƏLƏSİNDƏ SƏNDƏN ÜSTÜN OLMASIN. (ONU SƏN DAHA ÇOX SEVMƏLİSƏN).”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 44)

Bu kəlam insan münasibətlərində sevgini, dostluqda qarşılıqlılığı və qardaşlıq bağlarının gücləndirilməsini vurğulayır. İmam Əli (ə) bildirir ki, mömin insan yalnız passiv şəkildə sevgi gözləməməlidir, əksinə sevgini özü fəal şəkildə göstərməli, dostuna və qardaşına dəyər verdiyini hərəkətləri ilə hiss etdirməlidir. Burada məqsəd sevginin tərəflərdən birində zəif, digərində güclü olması deyil, hər iki tərəfdə də eyni səviyyədə, hətta daha artıq şəkildə təşəkkül tapmasıdır. Çünki sevgi nə qədər verilsə, bir o qədər çox artır və qarşılıqlı təsir yaradır. Bu kəlam qardaşlığı, dostluğu möhkəmləndirmək və münasibətləri sağlamlaşdırmaq üçün dərin bir həyat dərsi təqdim edir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan sevgi insan varlığının əsasını təşkil edən universal dəyərdir. İmam Əli (ə) burada insanın mənəvi üstünlüyünü sevgini daha çox verməsində görür. Çünki vermək alqılamadan daha yüksək bir mərhələdir. Bu, insanı eqosentrik dar çərçivədən çıxararaq başqalarına yönəldir. Əsl hikmət də budur: sevgini itirməmək üçün insan onu özü daha çox bəxş etməlidir. Bu fəlsəfi prinsip münasibətlərin qarşılıqlı harmoniyası və varlığın mənası ilə sıx bağlıdır.

2. İrfani Aspekt

İrfan baxımından sevgi Allahın insanlara bəxş etdiyi ən böyük nemətlərdən biridir. Qardaşına sevgidə üstün olmağa çalışmaq, Allah rizası üçün özünü fədakarcasına sevməkdir. İrfan məktəblərində həqiqi sevgi “özündən keçib başqasında Allahı sevmək” kimi qəbul olunur. Beləliklə, dostuna sevgini artırmaq, əslində, Allahın təcəllisinə daha çox bağlanmaq deməkdir. İrfan yolunda bu kəlam mənəvi yüksəlişin və nəfsin tərbiyəsinin əlamətidir.

3. Psixoloji aspekt

Psixoloji baxımdan sevgi insan ruhunun ehtiyacıdır. İmam Əli (ə) insanı passiv mövqedən çıxararaq, onu aktiv şəkildə sevgi göstərməyə təşviq edir. Bu, psixoloji sağlamlıq üçün də əhəmiyyətlidir. Çünki sevən insanın beyni müsbət emosiyaları gücləndirir, stressi azaldır və ümid hissini artırır. Qardaşına sevgidə üstün olmaq, əslində, psixoloji dayanıqlılıq və ruhi sabitlik deməkdir. Həmçinin bu, münasibətlərin pozulmasının qarşısını alır və güclü sosial dəstək sistemi yaradır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi yöndən bu kəlam məcazlarla zəngindir. Burada “üstün olmamaq” ifadəsi sadəcə rəqabəti deyil, qarşılıqlı dəyərləndirmə və fədakarlığı göstərir.

Sevmək bir şeir dili ilə deyilsə, qəlbinin açarını qarşı tərəfə təhvil verməkdir. İmam Əlinin (ə) sözündə sevginin estetik boyutu insan münasibətlərini bir sənət əsərinə çevirir. Ədəbi təhlildə bu kəlam, insan duyğularının təmizliyini qorumağa çağırışdır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosial baxımdan bu kəlam cəmiyyətin möhkəmlənməsində sevginin rolunu göstərir. Əgər hər kəs başqasını daha çox sevsə, ictimai münasibətlərdə harmoniya, ədalət və həmrəylik yaranar. Bu, həm ailədə, həm dostluqda, həm də ümmət miqyasında insanların birliyini təmin edir. Sosial əlaqələrin əsası sevgi üzərində qurulduqda nifrət və düşmənçilik zəifləyir. Beləcə, cəmiyyətin mənəvi dayaqları möhkəmlənir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi təcrübələr göstərir ki, sevgi və qardaşlıq bağları güclü olan toplumlar daima ayaqda qalmış, parçalanmamışdır. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı həm də tarix boyu müsəlmanların birliyinin qorunması üçün mühüm mesajdır. Sevgi və qardaşlıqda üstünlük yaradan şəxs, həm özünü, həm də icmasını tarixi sınaqlardan möhkəm çıxarır. Tarixi hadisələr sübut edir ki, kin və qardaşsızlıq xalqları zəiflədib, sevgi isə onları gücləndirib.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam insanı xeyirxahlığa və fədakarlığa təşviq edir. Qardaşını daha çox sevmək, əslində, eqoist meylləri kənara qoyaraq başqalarını üstün tutmaq deməkdir. Bu, İslam əxlaqında "isari" – başqasını özündən üstün tutmaq fəziləti ilə uyğunlaşır. İnsan qardaşına sevgidə üstün olduqda, əslində, Allaha yaxınlaşmış olur. Bu, əxlaqın zirvəsini təmsil edir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji yöndən sevgi Allahın insana verdiyi ən böyük ilahi hədiyyədir. İmam Əli (ə) bildirir ki, mömin qardaşına sevgidə üstünlük göstərməlidir, çünki bu, Allahın rizasına çatdıran yollardan biridir. Quranda **"Şübhəsiz ki, möminlər qardaşdırlar..."** (Hucurat surəsi, ayə 10) ayəsi də bu kəlamı təsdiqləyir. Beləliklə, bu söz teoloji baxımdan qardaşlığı Allahın rizasına aparan vasitə kimi göstərir.

9. Estetik Aspekt

Estetik nöqteyi-nəzərdən sevgi insan münasibətlərinin gözəlliklərini yaradır. İnsan dostuna sevgidə üstün olduqda, münasibətlər daha incə, daha gözəl və zərif görünür. Estetik gözəllik yalnız təbiətdə deyil, həm də insanların bir-birinə davranışlarında təzahür edir. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı münasibətlərə gözəllik qatmaq üçün bir çağırışdır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam ictimai birlik və siyasi sabitlik üçün önəmlidir. İnsanların bir-birinə sevgidə üstün olması, parçalanmanın qarşısını alır. İslam ümmətində qardaşlıq və sevgi birliyi gücləndirir və xarici təhlükələrə qarşı dayanıqlılığı artırır. Əks halda, sevgisizlik və nifrət

parçalanmaya səbəb olur. Bu səbəbdən, İmam Əli (ə) sevgi üstünlüyünü siyasi bir prinsip kimi də təqdim edir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam qardaşlıq və dostluq münasibətlərində mənəvi öhdəliklərin olduğunu göstərir. Qardaşını daha çox sevmək, əslində, onun haqqını qorumaq, ona qarşı ədalətli və mərhəmətli olmaq deməkdir. Hüquq qaydaları cəmiyyəti maddi tərəfdən qoruyursa, sevgi mənəvi dayağıdır. Bu baxımdan sevgi hüququ, insanların bir-birinə qarşı mənəvi məsuliyyətini ifadə edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial yöndən bu kəlam insanın varoluşunun mənası ilə əlaqəlidir. İnsan sevdikcə mövcudluğunu daha dərindən dərk edir. Qardaşına sevgidə üstün olmaq, həyatın mənasını başqasına faydalı olmaqda tapmaqdır. Bu, insanın varoluşunu mənalandırır və boşluq hissini aradan qaldırır. Eksistensial fəlsəfə də insanın özünü başqaları ilə münasibətlərində kəşf etdiyini vurğulayır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam insanı daim canlı, ayıq və diqqətli qalmağa çağırır. Sevgidə üstün olmaq yalnız ani bir hiss deyil, davamlı bir davranış tərzidir. Hər gün yenidən sevgini artırmaq, başqasının ehtiyaclarını özündən üstün tutmaq Xızırın həyat dərsləri ilə də səsləşir. Bu baxışda, sevgi bir yol yoldaşlığı, ilahi maarifin təcəllisi və mənəvi dirilikdir.

Düşündürücü Suallar

- Mən dostlarımı və qardaşlarımı sevdiyimi hərəkətlərimlə göstərirəmmi?
- Sevgidə üstün olmaq üçün hansı fədakarlıqları etməyə hazıram?
- Mənim sevgim qarşılıqlı olaraq münasibətlərimi möhkəmləndirirmi?
- Sevgimi artırmaq üçün Allahla olan bağımı necə möhkəmləndirə bilərəm?
- Cəmiyyətimdə sevgini artırmaq üçün nə kimi addımlar ata bilərəm?

Özünə Hesabat

- Oxucu bu kəlamı öz həyatına tətbiq edərkən soruşmalıdır: “Mən qardaşımı, dostumu kifayət qədər sevirəmmi, yoxsa sevgidə passiv qalaraq ondan daha az sevgi göstərirəm?” Öz davranışlarını, münasibətlərini analiz etməli, kimlərə qarşı sevgidə zəif olduğunu müəyyənləşdirməlidir. Daha sonra onları daha çox sevmək və onlara diqqət göstərmək üçün konkret addımlar atmalıdır.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostlarla ünsiyyətdə onlara qarşı diqqətli olmaq və sevgini sözlərlə ifadə etmək.
- Ailədə sevgi münasibətlərini artırmaq üçün fədakarlıq göstərmək.

- İctimai həyatda ehtiyacı olanlara yardım etmək və bunu sevgidən doğan bir vəzifə kimi dərk etmək.
- Mübahisələrdə özünü yox, qarşı tərəfin sevgisini üstün tutmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər gün yaxınlarına sevgi ifadə edən sözlər demək.
- Kiçik də olsa sevgi dolu hədiyyələr vermək.
- İnsanların qəlbini qırmamaq üçün mehriban sözlər seçmək.
- Qardaşlıq və dostluqda sevgini artırmaq üçün birlikdə ibadət və dua etmək.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı insan münasibətlərində sevgini artırmağı, hətta qarşı tərəfdən daha üstün şəkildə sevməyi tövsiyə edir. Bu, həm fəlsəfi, həm psixoloji, həm də dini baxımdan insanı ucaldan bir prinsipdir. Sevgidə üstün olan, Allaha daha yaxın olur, münasibətlərini möhkəmləndirir və cəmiyyətin harmoniya içində yaşamasına töhfə verir. Beləliklə, həqiqi qardaşlıq sevgidə üstünlük göstərməklə mümkündür.

KƏLAM - 16

“EY KUMEYL! ƏGƏR QARDAŞINI SEVMƏSƏN, ONUN QARDAŞI OLA BİLMƏZSƏN.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 44)

Bu kəlamda İmam Əli (ə) qardaşlığın və dostluğun əsasında dayanan əsas dəyəri – sevgini ön plana çıxarır. Burada “qardaşlıq” yalnız qan qohumluğu deyil, həm də dostluq və mənəvi yaxınlıq mənasında işlədilir. Qardaşlıq sevgi olmadan yalnız zahiri bir münasibət olaraq qalır, lakin sevgi ilə birləşəndə mənəvi bağa çevrilir. İmam Əlinin (ə) Kumeylə xitabı, əslində, bütün insanlara ünvanlanmış hikmətdir. Sevgisiz qardaşlıq, ruhsuz bədən kimidir; var görünür, amma həyat vermir. Bu səbəbdən həqiqi qardaşlıq yalnız səmimi məhəbbətlə möhkəmlənir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan sevgi insanın varlıq aləmi ilə əlaqəsini dərinləşdirən əsas mahiyyətdir. İmam Əlinin (ə) sözü göstərir ki, insanın “qardaş” anlayışı sadəcə sosial etiket deyil, varoluşsal bir münasibətdir. Sevgi, insanın öz eqosundan çıxaraq başqası ilə bir varlıq birliyi qurmasıdır. Əgər sevgi yoxdursa, qardaşlıq yalnız formal bir əlaqə olaraq qalır və mahiyyətini itirir. Bu kəlam fəlsəfi mənada göstərir ki, münasibətlər yalnız sevgi ilə həqiqi mövcudluq qazanır.

2. İrfani Aspekt

İrfanda qardaşlıq, Allah yolunda bir-birinə dayaq olmaq deməkdir. Sevgi isə bu mənəvi yolçuluğun mayasıdır. İmam Əlinin (ə) buyurduğu kimi, əgər bir insan dostunu sevmirsə, onun həqiqi mənada qardaşı ola bilməz. Çünki

qardaşlıqda əsas məqsəd, Allah rizası üçün bir-birini sevmək və dəstəkləməkdir. İrfan baxımından sevgisiz qardaşlıq ruhsuz təsbeh kimidir; dənələri var, amma zikr nuru yoxdur. Beləliklə, həqiqi irfani qardaşlıq, sevgi ilə nəfəs alır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan qardaşlıq və dostluq insanın emosional ehtiyaclarını təmin edir. Sevgi bu ehtiyacların ən başlıcasıdır. Əgər insan dostunu sevmirsə, onunla münasibəti soyuq, mexaniki və etibarsız olur. Sevgili münasibət isə insana psixoloji güvənlik, emosional dayaq və xoşbəxtlik verir. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı göstərir ki, sevgi dostluğun psixoloji təməl daşıdır. Onsuz münasibətlər yalnız sosial zərurət səviyyəsində qalar və insan ruhunu doyurmaz.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi yöndən kəlamda işlədilən "əgər sevməsən, qardaşı ola bilməzsən" ifadəsi dərin bir məcaz daşıyır. Burada qardaşlıq yalnız zahiri bağ deyil, sevgi ilə yaşanan bir mənəvi münasibət kimi təsvir olunur. Ədəbi baxışla bu cümlə münasibətlərin estetik harmoniyasını ifadə edir: qardaşlıq sevgisiz, bir çiçəyin qoxusuz, bir şeirin qafiyəsiz qalması kimidir. İmam Əlinin (ə) kəlamı ədəbi gücü ilə insan qəlbinə sevginin zəruriliyini işləyir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosial baxımdan sevgi və qardaşlıq cəmiyyətin möhkəm dayaqlarıdır. Sevgisiz qardaşlıq və dostluq sosial əlaqələri zəiflədir, parçalanmalara yol açır. İmam Əli (ə) bu kəlamı ilə bildirir ki, cəmiyyətin sağlamlığı qardaşlıq sevgisinə bağlıdır. Hər kəs öz qardaşını sevdikdə, sosial həmrəylik artır, düşmənçilik azalır. Bu kəlam, sosial münasibətlərin daimi qorunması üçün ən fundamental qaydanı göstərir: həqiqi qardaşlıq sevgisiz mümkün deyil.

6. Tarixi Aspekt

Tarix göstərir ki, qardaşlıq bağları sevgi ilə güclənən cəmiyyətlər uzunömürlü olmuşdur. Müsəlmanların ilk illərində Mədinədə Mühacirlə Ənsarın qardaşlıq bağları sevgi üzərində qurulmuşdu və bu, İslam ümmətinin yüksəlişinə zəmin yaratdı. Əksinə, sevgisiz münasibətlər tarixdə parçalanmalara və fəlakətlərə səbəb olub. İmam Əlinin (ə) Kumeylə söylədiyi bu kəlam, tarixdən alınan dərsin xülasəsi kimidir: sevgi olmadan qardaşlıq da, birlik də uzun sürməz.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqda sevgi başqalarının haqqını tanımaq və onlara qarşı mehriban davranmaq deməkdir. İmam Əlinin (ə) sözündəki xəbərdarlıq göstərir ki, qardaşlıqda əsl əxlaq sevgidən ibarətdir. Qardaşını sevməyən, onun haqqını da qorumaqda zəif olar. Sevgidə əxlaqi güc gizlənib – bu güc həm insanı fəzilətli edir, həm də münasibətləri ucaldır. Beləcə, əxlaqda həqiqi qardaşlıq sevgidən qidalanan bir fəzilət kimi qəbul edilir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji yöndən bu kəlam Qurani-Kərimin prinsiplərinə tam uyğundur. Allah Quranda buyurur: **"Şübhəsiz ki, möminlər qardaşdırlar..."** (Hucurat surəsi, ayə 10) Bu qardaşlıq yalnız imanda deyil, sevgidə də özünü göstərməlidir. İmam Əlinin (ə) sözündə vurğulanan budur: sevgisiz qardaşlıq iman qardaşlığını tam təcəssüm etdirmir. Deməli, qardaşını sevmək dini borc, Allahın əmrinə itaət və iman qardaşlığının şərtidir.

9. Estetik Aspekt

Sevgi münasibətlərdə gözəlliyi və zərifliyi yaradan ən güclü ünsürdür. Qardaşını sevməyən insan, münasibətləri cansız və ruhsuz buraxır. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı münasibətlərə estetik baxış qazandırır: qardaşlıq sevgisiz sanki musiqisiz rəqsə bənzəyir. Əsl gözəllik insanın qarşısındakını sevib, ona qardaşlıq dəyəri verməsi ilə ortaya çıxır. Bu, estetik baxımdan münasibətlərin harmoniya və uyumla yaşamasını təmin edir.

10. Politoloji Aspekt

Siyasi baxımdan cəmiyyətin birliyi və dövlətin sabitliyi insanların bir-birinə qardaşlıq sevgisi göstərməsinə bağlıdır. Sevgisiz münasibətlər düşmənçilik yaradır və bu da parçalanma ilə nəticələnir. İmam Əlinin (ə) kəlamı politoloji səviyyədə göstərir ki, qardaşlıq sevgisi güclü ictimai birlik və siyasi sabitliyin əsasıdır. Qardaşını sevməyən, əslində, cəmiyyətin birliyinə də töhfə vermir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan qardaşlıq və dostluq qarşılıqlı hüquq və öhdəlikləri ehtiva edir. Sevmək, başqasının haqqına hörmətlə yanaşmağın bir formasıdır. Əgər sevgi yoxdursa, hüquqların qorunması da zəifləyir. İmam Əlinin (ə) bu sözü göstərir ki, qardaşını sevməyən, onun hüquqlarını da lazımi qaydada qoruya bilməz. Bu, hüququn mənəvi dayağını göstərir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan insanın varoluşunun dəyəri başqaları ilə münasibətlərində təzahür edir. Qardaşını sevmək, insanın mövcudluğunu mənalandırır və həyatına məna qatır. Sevgisiz qardaşlıq isə boş bir mövcudiyyət kimidir. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı insanın varlığının mənasını başqasını sevməkdə görür. Beləcə, insanın həqiqi mənası sevgidə və qardaşlıqda açılır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam, insanı daim ayıq və canlı qalmağa çağırır. Qardaşını sevmədən qardaş olmaq, öz yolunu itirmiş yolçuya bənzəyir. Həyatın mənası davamlı sevgidə, paylaşmaqda və fədakarlıqda gizlidir. Xızırın hikməti ilə baxıldıqda, qardaşını sevmək insanın ruhunu işıqlandıran, onu həyat yolunda diri saxlayan bir mərifət mənbəyidir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostluğum sevgiyə əsaslanırmı, yoxsa formal münasibət səviyyəsində qalır?
- Mən qardaşımı həqiqətən sevirəmmi, yoxsa yalnız adını qardaşlıq qoyuram?
- Sevgisiz münasibətlərim varmı və onları necə düzəldə bilərəm?
- Sevgini artırmaq üçün hansı fədakarlıqları etməyə hazıram?
- Qardaşlıq sevgimi Allah rizası ilə necə gücləndirə bilərəm?

Özünə Hesabat

- Oxucu özünə belə sual verməlidir: “Mənim qardaşlıq münasibətlərim sevgi iləmi möhkəmlənib, yoxsa zahiri bağlarla məhdudlaşıb?” Öz həyatına baxaraq, kimləri həqiqətən sevdiyini, kimlərə qarşı sevgidə zəif olduğunu təhlil etməlidir. Sonra bu münasibətləri möhkəmləndirmək üçün konkret addımlar atmalı, sevgidə daha fəal olmalıdır.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Qardaş və dostlara qarşı daim sevgi dolu sözlər işlətmək.
- Çətin anlarda onların yanında olmaq və dəstək vermək.
- Sevgini kiçik hədiyyə və diqqət jestləri ilə göstərmək.
- İbadətdə və duada qardaşlarını yad etmək.
- Mübahisələrdə sevgini üstün tutaraq barış yolunu seçmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Sevgini yalnız sözlə deyil, əməl ilə də göstərmək.
- Dostluq münasibətlərini qorumaq üçün qırıcı sözlərdən çəkinmək.
- Sevdiklərinin sevinclərinə və kədərlərinə şərik olmaq.
- Qardaşlıq sevgisini hər gün təzələmək.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı açıq şəkildə göstərir ki, qardaşlıq yalnız zahiri bağ deyil, məhəbbət üzərində qurulduqda həqiqi olur. Sevgisiz qardaşlıq mənasız, boş bir münasibətdir. Həqiqi qardaşlıq sevgidə öz təməlini tapır və insanın həyatına dəyər qatır. Beləcə, insan yalnız sevdikcə həqiqi mənada qardaş ola bilər.

KƏLAM - 17

“İNSANIN DİN SEVGİSİNİN ƏLAMƏTLƏRİNDƏN BİRİ DƏ QARDAŞINI SEVMƏSİDİR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 44)

Bu kəlamda İmam Sadiq (ə) din sevgisinin insan həyatındakı əsl ölçülərindən birini açıqlayır. İnsan öz dinini nə qədər çox sevdiyini, Allahla əlaqəsinin nə qədər möhkəm olduğunu yalnız ibadət və mərasimlərlə deyil, həm də mömin qardaşına olan münasibəti ilə göstərir. Qardaşını sevmək, ona hörmət və qayğı göstərmək, Allah rizası üçün edilən səmimi bir davranışdır.

Beləliklə, din sevgisi yalnız fərdi bir duyğu olaraq qalmaz, ictimai müstəvidə də bariz şəkildə özünü göstərər. Bu, imanla əməl arasındakı möhkəm əlaqəni izah edir və göstərir ki, iman iddiası qardaş sevgisi ilə təsdiqlənmədikcə natamamdır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın mahiyyəti və dəyərlərinin xaricə əks olunmasını izah edir. Əslində insanın daxili həqiqəti onun davranışlarında, başqalarına qarşı münasibətində üzə çıxır. Din sevgisi iddia və sözlərlə məhdud qalsa, o, mücərrəd və nəticəsiz qalar. Lakin qardaşa olan sevgi bu iddianı konkretləşdirir və fəlsəfi anlamda "varlığın təzahürü" rolunu oynayır. Sevgi, əxlaqi varlığın təməl xüsusiyyəti kimi dində özünü qardaşlıq münasibətində göstərir. Buradan nəticə çıxır ki, insanın mahiyyəti təkcə onun təfəkküründə deyil, əməldəki sevgisindədir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan qardaşı sevmək insanın Allaha olan məhəbbətinin bir təzahürüdür. Çünki irfan əhli deyir ki, Allah bütün mövcudatda təcəlli edir, mömin isə bu təcəllini ən çox imanlı qardaşında görə bilər. Qardaşa olan sevgi, əslində Allahın nuruna olan sevgidir. İrfan nəzərində qardaşı sevməyən, Allahın yaratdıqlarını da sevməz. Beləcə, insan din sevgisini qardaşını sevməklə zahir edərək Allahın sevimli bəndələrindən olar. Bu sevgi Allaha yaxınlaşma vasitəsidir və irfani baxışda "ünsiyyət" və "üns" dərəcəsinə çatdıran ilahi bir mərhələdir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji tərəfdən qardaşını sevmək insan ruhunun sabitliyi və mənəvi sağlamlığı üçün zəruridir. Çünki sevgi, insanın daxili aləmində sakitlik, güvən və xoşbəxtlik yaradır. Qardaşa qarşı kin, düşmənçilik və paxıllıq isə daxili narahatlıq və psixoloji zədələr yaradır. Din sevgisini qardaşına yönəltmək isə insanı həm emosional, həm də sosial cəhətdən möhkəmləndirir. Bu, insanın eqoizm hissini aradan qaldıraraq onu başqalarının da rifahını düşünməyə yönəldir və beləliklə psixoloji balans yaradır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlamda sevgi bir rəmz olaraq təqdim olunur. "Din sevgisi" ümumi bir anlayışdır, lakin onun zahiri nişanəsi konkretləşdirilərək "qardaşı sevmək"lə ifadə edilmişdir. Bu bədii yanaşma sevgini mücərrəd haldan çıxarıb gündəlik həyatın içində görünən bir simvola çevirir. Ədəbi dillə desək, din sevgisinin poetik təzahürü qardaş sevgisində cilvələnir. Bu kəlam həm də insan münasibətlərini nəcib duyğular üzərində qurmağı tövsiyə edən hikmətli bir aforizmdir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan qardaşını sevmək, cəmiyyətin möhkəmliyi və

birliyinin əsas sütunlarından biridir. Din sevgisi yalnız fərdi ibadətlərlə məhdudlaşsa, cəmiyyətin dirliyi zəifləyər. Lakin möminlərin bir-birinə olan sevgisi, yardım və fədakarlığı sosial bağları gücləndirir, birliyi artırır. Belə bir sevgi mühiti ictimai münasibətlərdə mehribanlıq və güvən yaradır. Bu, cəmiyyətin parçalanmasının qarşısını alır, möhkəm və davamlı bir ümmət anlayışını formalaşdırır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə İslam ümmətinin ən böyük gücü məhz möminlərin bir-birinə sevgisi və qardaşlığı olmuşdur. Peyğəmbərimizin (s) dövründə Mədinədə Ənsar və Mühacirlərin qardaşlaşması bunun ən gözəl nümunəsidir. Bu qardaşlıq sevgisi ümmətin yüksəlişinə səbəb olmuş, İslamın yayılmasına zəmin yaratmışdır. Əksinə, tarixdə möminlər arasında kin və düşmənçilik baş qaldıranda zəiflik, parçalanma və zəlalət müşahidə edilmişdir. İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı da tarixi təcrübələrin nəticəsi olaraq, möminlər üçün yol göstərici bir hikmətdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan qardaşı sevmək, dinin insan davranışına təsirinin ən gözəl göstəricilərindən biridir. Əsl mömin yalnız özünü düşünməz, başqalarının da xoşbəxtliyini istəyər. Qardaş sevgisi əxlaqın zirvəsi olan fədakarlıq, şəfqət və mərhəmət hisslərinin məhsuludur. Bu kəlam əxlaqın nüvəsini açıq şəkildə ifadə edir: din sevgisi insanı başqasına sevgi göstərməyə vadar edirsə, deməli əxlaq imanla tamamlanmışdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan qardaş sevgisi, Allah sevgisinin yansımasıdır. Quranda möminlərin “bir bədən” kimi olduğu vurğulanır. Din sevgisinin təzahürü olaraq qardaşı sevmək, əslində Allahın əmrini yerinə yetirməkdir. Bu sevgi yalnız şəxsi münasibət deyil, Allah rizası üçün olan bir ibadətdir. Beləcə, qardaşı sevmək teoloji baxışda iman və əməl birliyinin simvoludur.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan qardaşı sevmək insani münasibətlərin gözəlliyini ortaya qoyur. İnsanlar arasındakı səmimiyyət və məhəbbət mənəvi gözəlliyin ən incə formasıdır. Bu kəlam sevginin estetik dəyərini vurğulayaraq, din sevgisini qardaş sevgisi ilə bəzəyir. Əsl gözəllik yalnız zahirdə deyil, qəlbdəki səmimiyyətdə və qardaşa göstərilən sevgidə gizlidir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan qardaş sevgisi ümmətin siyasi gücünün təməlidir. Möminlərin bir-birini sevməsi, aralarındakı həmrəylik, xarici düşmənlər qarşısında böyük bir güc yaradır. Əgər din sevgisi qardaş sevgisi ilə möhkəmlənməsə, ümmət parçalanar və zəifləyər. Beləliklə, İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı siyasi baxımdan da ümmətin gələcəyi üçün mühüm bir prinsipdir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan din sevgisi və qardaş sevgisi İslam qanunlarının sosial

yönünə işarə edir. Quranda möminlərin hüquqlarının qorunması, bir-birinə zülm etməməsi və yardımlaşması dəfələrlə vurğulanır. Qardaş sevgisi bu hüquqi çərçivənin mənəvi dayağıdır. Çünki qanunlar yalnız məcburiyyətlə deyil, sevgi ilə də yaşadıqda cəmiyyətdə sabitlik yaranır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan qardaşını sevmək insan varlığının dərin anlamına işarədir. İnsan tək başına mənasız, başqaları ilə əlaqədə isə mənalı olur. Din sevgisi varlığın mənasına işıq tutur, qardaş sevgisi isə bu mənanı gerçəkləşdirir. Beləcə, insan mövcudluğunu başqaları ilə sevgi bağında tamamlayır və həyatın həqiqi dəyərini yaşayır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında qardaşı sevmək ilahi hikmətin bir sirridir. Allahın yaratdığı hər bir mömin, insana sınaq və mərhəmət qapısıdır. Qardaşını sevmək, əslində Allahın dostlarına yaxınlaşmaqdır. Bu sevgi bəndəni zülmətdən nura çıxaran bir nur, həyat yolunu işıqlandıran bir çıraqdır. Qardaşı sevməyən insan ilahi hikmətdən uzaq düşür.

Düşündürücü Suallar

- Mənim din sevgim qardaş sevgimdə necə əks olunur?
- Qardaşımı sevmədiyim hallarda bu, imanımın zəifliyinə işarə edirmi?
- Qardaş sevgisi olmadan din sevgisi səmimi ola bilərmi?
- Mən qardaşımı sevməklə Allaha necə yaxınlaşıram?

Özünə Hesabat

- Mənim qardaşım dediyim möminlərə münasibətim necədir?
- Onların sevinc və kədərinə şərik ola bilirəmmi?
- Din sevgim yalnız sözlərimdə qalıbmı, yoxsa əməl və münasibətimdə də görünürmü?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Mömin qardaşına səmimiyyət və qayğı göstərmək.
- Onun ehtiyacını imkan daxilində ödəmək.
- Qardaşın uğuruna sevinmək, dərdinə şərik olmaq.
- Onun arxasınca qeybət etməmək, əksinə hörmətlə xatırlamaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Qardaş sevgisini yalnız qohumluq çərçivəsi ilə məhdudlaşdırmamaq.
- Din sevgisini ictimai münasibətlərdə daima əks etdirmək.
- Möminlər arasında səmimiyyət və güvən mühiti yaratmaq.
- Sevgini Allah rizası üçün etmək, şəxsi maraqlar üçün yox.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı bizə öyrədir ki, din sevgisinin həqiqi nişanəsi mömin qardaşını sevməkdir. Bu sevgi fəlsəfi, psixoloji, sosioloji və teoloji baxımdan insan həyatının dəyərini artırır, ümmətin birliyini

möhkəmləndirir və Allah rizasına aparır. Qardaşını sevməyən insan, əslində din sevgisinin həqiqətinə çatmamışdır. Həqiqi iman isə yalnız qardaş sevgisi ilə tamamlanır.

KƏLAM - 18

"BİLİN Kİ, MÖMİNİ SEVMƏK İMAN BAĞLARININ ƏN BÖYÜYÜDÜR."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 44)

Bu kəlamda Peyğəmbərimiz (s) imanın güclü olmasının əsas meyarlarından birini açıqlayır: mömini sevmək. İslamda iman təkcə fərdi bir inancla məhdudlaşmır, həm də sosial münasibətlərdə özünü göstərir. Mömini sevmək, iman bağlarını möhkəmləndirən ən böyük vasitə kimi təqdim olunur. Bu, həm Allaha olan məhəbbəti, həm də ümmət içindəki birlik və qardaşlığı ifadə edir. Deməli, iman yalnız qəlbdə gizli qalan bir duyğu deyil, möminlər arasındakı məhəbbətdə açıq şəkildə təcəlli edir. Bu kəlam, imanın ən mühüm sütunlarından birinin sosial sevgi və qardaşlıq olduğunu göstərir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan iman bağlarının əsasını möminə olan sevgi təşkil edir. Çünki insanın iman iddiası təkcə fərdi düşüncə və qəlb inancı ilə deyil, başqalarına yönəlik münasibəti ilə də təsdiqlənir. Mömini sevmək, əslində həqiqətin bir üzünü sevməkdir, çünki mömin imanla yoğrulmuş bir varlıqdır. Burada sevgi, imanla varlıq arasında körpü rolunu oynayır. İman sevgisiz bir abstraksiya olaraq qalarsa, canlılığını itirər. Beləcə, fəlsəfi baxımdan mömini sevmək, iman həqiqətinin konkretləşməsi, iddianın gerçəyə çevrilməsi kimi qəbul olunur.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan mömini sevmək, Allaha yaxınlaşma yolunda zəruri bir mərhələdir. Mömin Allahın nuru ilə yaşayan insandır və ona sevgi göstərmək, Allahın nurunu sevməkdir. İrfan əhlinə görə, möminlər arasında məhəbbət "məhəbbəti-ilahiyyə"nin cilvəsidir. İnsan qardaşını sevməklə ilahi məhəbbəti dərk edir və mənəvi yüksəlişə nail olur. İrfan yolunda bu sevgi yalnız zahiri münasibət deyil, qəlbin saflaşması, mənəviyyatın təmizlənməsi üçün bir vasitədir. Beləcə, mömini sevmək irfani baxışda imanın ən uca bağını, Allahla yaxınlığın açarını təşkil edir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan mömini sevmək, insanın daxili aləminin sağlamlığı və sabitliyi üçün böyük rol oynayır. Sevgi hissi insan ruhunu qidalandırır, nifrət və düşmənçilik isə daxili zəhər kimi insanı sarsıdır. Mömini sevmək, həm insanın eqosunu zəiflədir, həm də psixoloji baxımdan güvən və rahatlıq yaradır. Bu, insanı özünü tək görməkdən xilas edir, birliyə və paylaşmaya yönəldir. Psixoloji baxımdan iman bağlarının gücü, insanın iç dünyasında sevgi hissini yaşatması ilə ölçülür. Beləliklə, mömini sevən insan həm daxili sükunət, həm də sosial güvən tapar.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam çox dərin bir bədii ifadədir. Peyğəmbərimiz (s) "iman bağlarının ən böyüyü" ifadəsi ilə sevginin əhəmiyyətini vurğulayaraq, metaforik bir təsvir yaratmışdır. Burada "bağ" sözü həm qəlbləri birləşdirən, həm də imanı möhkəmləndirən bir simvol kimi çıxış edir. Mömini sevmək, iman binasının dirəyi, qəlblərin bağlandığı möhkəm zəncir kimi təsvir olunur. Bu bədii üslub, din sevgisinin sadəcə sözlə deyil, canlı və güclü bir bağ vasitəsilə yaşadığını göstərir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan mömini sevmək, ümmətin birliyinin və cəmiyyətin sağlamlığının əsas şərtidir. Möminlər bir-birini sevmədikdə, aralarında parçalanma, düşmənçilik və ziddiyyətlər yaranır. Bu isə cəmiyyətin zəifləməsinə və dağılmasına gətirib çıxarır. Mömini sevmək isə ictimai münasibətlərdə güvən, həmrəylik və yardımlaşma mühiti yaradır. Belə bir sevgi, sosioloji baxımdan ümmətin dirçəlişi və davamlılığı üçün təməl amildir. Əslində, birliyi təmin edən qanunlardan daha güclü qüvvə, qəlblərdəki səmimi sevgidir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan İslam ümmətinin ən güclü dövrləri möminlərin bir-birini sevdikləri zamanlara təsadüf etmişdir. Ənsar və Mühacirlərin qardaşlığı buna bariz nümunədir. Bu sevgi sayəsində İslam qısa zamanda bütün dünyaya yayılmışdır. Lakin möminlərin arasında kin və düşmənçilik meydana gəldikdə, ümmət zəifləyib parçalanmışdır. Peyğəmbərimizin (s) bu kəlamı, tarixdə yaşanan təcrübələrin işığında gələcək nəsillərə xəbərdarlıq və yol göstərişdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan mömini sevmək, insanın mənəviyyatının dərinliyini göstərən bir göstəricidir. Din sevgisi əxlaqla tamamlandıqda, mömin başqasının uğuruna sevinər, dərdinə şərik olar. Mömini sevmək, kin, qısqanclıq və paxıllıq kimi mənfi hissləri aradan qaldıran güclü bir əxlaqi dəyərdir. Əxlaqi təmizlik mömini sevməklə təsdiqlənir. Beləliklə, din sevgisi yalnız fərdi bir inanc olaraq qalmır, yüksək əxlaqla həyatın hər sahəsində öz təsirini göstərir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan mömini sevmək iman anlayışının ayrılmaz hissəsidir. Quranda möminlərin bir-birinə qarşı mehriban olması, birlikdə olması dəfələrlə vurğulanmışdır. Allah buyurur ki, möminlər bir-birlərinə qarşı "rəhmli və şəfqətli"dirlər. Bu kəlam da həmin Quran prinsiplərini təsdiq edir. Teoloji baxımdan mömini sevmək, imanın bir şərti və Allaha itaətin bir göstəricisidir. Çünki mömin Allahın sevimli bəndəsidir, ona sevgi göstərmək də Allah rizası üçündür.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan mömini sevmək, insan münasibətlərinin ən gözəl

formasıdır. Sevgi həyatın bəzəyi, insanlıq münasibətlərinin harmoniyasıdır. Mömini sevmək, qəlblər arasında bir ahəng yaradır, bu da mənəvi gözəlliyin ən yüksək təzahürüdür. Əsl gözəllik, möminlər arasındakı sevgidədir; bu sevgi yalnız münasibətləri deyil, insanın varlığını da bəzəyir. Peyğəmbərin (s) bu kəlamı sevginin estetik dəyərini imanla birləşdirərək ən uca həqiqəti göstərir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan mömini sevmək, ümmətin siyasi birliyinin və gücünün əsasıdır. Əgər möminlər bir-birinə qarşı sevgi bəsləməsələr, düşmənlər qarşısında zəif düşərlər. Tarixdə müsəlmanların parçalanmasının ən əsas səbəbi qardaşlıq sevgisinin zəifləməsi olmuşdur. Mömini sevmək isə ümmətin vahid qüvvə kimi hərəkət etməsini təmin edir. Bu sevgi həm daxili sabitlik, həm də xarici gücün təməlidir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan mömini sevmək, İslam hüququnun sosial əsaslarını gücləndirir. Şəriət yalnız qanuni normalar deyil, həm də sevgi və qardaşlıq üzərində qurulmuşdur. Mömini sevmək, hüquqi münasibətlərin səmimiyyətlə möhkəmlənməsinə kömək edir. Əgər qanunlar sevgisiz tətbiq olunarsa, cəmiyyət sərt və mexaniki olar. Lakin mömini sevməklə hüquqi sistem həm ədalət, həm də mərhəmət qazanır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan mömini sevmək, insan varlığının mənasını tapmasının açarıdır. İnsan təkbaşına mənasızdır, başqaları ilə ünsiyyətdə isə həyatına məna qatar. Mömini sevmək, varlığın boşluğunu dolduran bir mənəvi bağdır. İman bağları sevgi ilə möhkəmləndikcə, insan öz mövcudluğunun həqiqi dəyərini anlayır. Beləliklə, mömini sevmək insanın varlığını bütövləşdirir və həyatına mənalı istiqamət verir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında mömini sevmək, ilahi hikmətin açarıdır. Allahın dostları olan möminlər, insan üçün nur və bərəkət mənbəyidir. Onlara sevgi göstərmək, əslində Allahın hikmətinə bağlı qalmaqdır. Mömini sevmək, bəndəni zülmətlərdən çıxarıb nura aparan gizli bir yol, ilahi bir işarədir. Bu sevgi Xızırın təlimində həyat suyunun mənbəyi kimi insanın mənəvi dirilməsini təmin edir.

Düşündürücü Suallar

- Mən mömin qardaşımı sevirəmmi, yoxsa yalnız özümə bağlıyam?
- İmanım qardaş sevgisi ilə nə dərəcədə güclənir?
- Mömini sevmədiyim zaman iman bağlarım zəifləyirmi?
- Mömini sevmək, Allaha yaxınlaşma yolumda necə bir dəyər daşıyır?

Özünə Hesabat

- Mən mömin qardaşımın uğuruna sevinə bilirəmmi?

- Onun dərdini öz dərdim kimi hiss edirəmmi?
- İman sevgim gündəlik münasibətlərimdə əks olunurmu?
- Mənim din sevgim başqalarına yönələn sevgimlə ölçülə bilərmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Mömin qardaşına sevgi ilə yanaşmaq və ona dəstək olmaq.
- Onun ehtiyaclarını imkan daxilində qarşılamaq.
- Onun haqqında yaxşı düşünmək, qeybətdən çəkinmək.
- Onun sevinci və dərdi ilə şərik olmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Möminlər arasında sevgi mühitini artırmaq üçün aktiv fəaliyyət göstərmək.
- Sevgini yalnız qohumluq dairəsi ilə məhdudlaşdırmamaq.
- Qardaş sevgisini Allah rizası üçün etmək, şəxsi maraqlardan uzaq saxlamaq.
- İman sevgisini cəmiyyətin inkişafı və birliyi üçün əsas prinsip kimi görmək.

Nəticə

Peyğəmbərimizin (s) bu kəlamı göstərir ki, mömini sevmək iman bağlarının ən böyüyüdür. Bu sevgi insanın daxili aləmini saflaşdırır, ümmətin birliyini möhkəmləndirir və Allahın rizasına aparır. Mömini sevməyən insan, əslində imanın böyük bağından məhrum qalmışdır. Həqiqi iman yalnız qardaş sevgisi ilə tamamlanır və bəşəriyyətin əsl gücü bu sevgidə gizlidir.

KƏLAM - 19

**“YAXŞILARIN YAXŞILARI SEVMƏSİ, YAXŞILAR ÜÇÜN SAVABDIR.
PİSLƏRİN YAXŞILARI SEVMƏSİ, YAXŞILAR ÜÇÜN FƏZİLƏTDİR.
PİSLƏRİN YAXŞILARA BUĞZ ETMƏSİ, YAXŞILAR ÜÇÜN BİR ZİNƏTDİR.
YAXŞILARIN PİSLƏRƏ BUĞZ ETMƏSİ İSƏ PİSLƏR ÜÇÜN
RÜSVAYÇILIQ VƏ ALÇAQLIQDIR.”**

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 45)

Bu kəlam insan münasibətlərinin iman və əxlaqla olan bağlılığını açır. İmam (ə) burada yaxşı və pis insan arasındakı münasibətlərin həm dini, həm də ictimai mənasını izah edir. Yaxşıların bir-birini sevməsi onların imanının və təqvasının göstəricisidir. Pislərin belə yaxşı insanlara rəğbət bəsləməsi, yaxşıların şəxsiyyətinin fəzilətini göstərir. Əksinə, pislərin yaxşılardan nifrət etməsi isə əslində yaxşıların üstünlüyünü daha da parlaq göstərir. Bu münasibətlər qarşılıqlı olaraq iman dəyərlərini gücləndirir, pisliyin rüsvay edilməsinə səbəb olur və haqqın batildən ayrılmasında mühüm rol oynayır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam xeyir və şərin ontoloji münasibətini açıqlayır.

Yaxşı insan xeyiri təcəssüm etdirir, pis isə şəri. Xeyirin xeyirə meyli, varlığın öz mahiyyətinə uyğun hərəkətidir. Şərin xeyirə qarşı buğzu isə varlığın həqiqətdən uzaqlığını göstərir. Bu da göstərir ki, kainatda mübarizə əbədi olaraq xeyirlə şərin toqquşması şəklindədir. Yaxşının pisə buğzu isə təbiidir, çünki xeyir şəri rədd etməklə öz varlığını qoruyur. Beləliklə, insanın kimə sevgi, kimə nifrət bəsləməsi onun fəlsəfi mövqeyini və varlıq aləminə baxışını ortaya qoyur.

2. İrfani Aspekt

İrfanda sevgi "vüsalın vəsiləsi" sayılır. Yaxşının yaxşıya sevgisi, Allahı sevməyin bir təzahürüdür. Çünki "Allahı sevən Onun bəndələrini də sevər." Pisin yaxşıya sevgisi isə onun fitrətində hələ də qalan işığın nişanəsidir. Pisin nifrəti isə nəfsin zülmətindən qaynaqlanır və yaxşıların nurunu daha da parlaq göstərir. İrfani baxımdan yaxşıların pislərə nifrəti isə qəlbin saflaşması, Allahdan uzaqlaşdıran vasitələrdən qurtulması deməkdir. Beləliklə, bu kəlam irfani tərbiyədə "məhəbbət və buğz" anlayışının tərbiyəvi əhəmiyyətini göstərir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji nöqteyi-nəzərdən, sevgi insan ruhunu sakitləşdirir, nifrət isə daxili gərginliyi göstərir. Yaxşı insanların bir-birini sevməsi qarşılıqlı dəstək və güvən hissi doğurur. Pisin yaxşıya sevgisi, onda gizli qalan vicdanın hələ də ölmədiyinə işarədir. Pisin nifrəti isə onun daxili komplekslərindən və özünü dəyərləndirmə zəifliyindən qaynaqlanır. Yaxşıların pislərə nifrəti isə onların mənəvi sağlamlığını qorumaq və neqativ təsirlərdən uzaq qalmaq məqsədi daşıyır. Bu, insan psixikasında təmizlik və sağlam münasibətlər üçün vacibdir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbiyyat baxımından bu kəlam ziddiyyətlərin gözəl və dərin bir ifadəsidir. "Sevgi–savab", "nifrət–zinət", "buğz–rüsvayçılıq" kimi ifadələr həm məcazi, həm də simvolik mənalar daşıyır. Burada yaxşı və pis insanların münasibəti antitezalar vasitəsilə ifadə olunub. Bu, oxucunun təfəkküründə aydın təsvir yaradır. Ədəbiyyatda belə kəlamlar mənəvi güzgü rolunu oynayır, çünki insan öz davranışını bu simvolik təsvirlərlə müqayisə edir və nəticə çıxarır.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət baxımından yaxşıların bir-birini sevməsi birlik və həmrəyliyi gücləndirir. Pislərin yaxşıya olan münasibəti isə cəmiyyətin əxlaqi ölçüsünü müəyyənləşdirir. Əgər pis insanlar belə yaxşıya hörmət bəsləyirsə, demək, yaxşıların nüfuzu cəmiyyətə hakimdir. Amma əksinə, pislərin nifrəti çoxalarsa, bu, cəmiyyətdə əxlaqın zəiflədiyinə işarədir. Yaxşıların pislərə nifrəti isə ictimai immunitetdir: cəmiyyət pis əməlləri qəbul etmir və onları rədd edir. Bu, sağlam bir sosial nizamın qorunması üçün vacibdir.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu yaxşı və pis insanların münasibətləri böyük hadisələrə səbəb

olub. Peyğəmbərlər və imamlar insanlara xeyir daşıyıb, amma çox zaman pislərin nifrəti ilə qarşılaşıblar. Bu nifrət onların ucalığını azaltmayıb, əksinə, daha da parlaq göstərib. Yaxşıların yaxşıya sevgisi isə hər zaman tarixdə ədalət hərəkatlarının əsasını qoyub. Beləliklə, İmam Sadiqin (ə) kəlamı tarixin dərin reallıqlarını ifadə edir: xeyirlə şərin mübarizəsi insanlıq tarixi boyu davam edib və bu gün də davam edir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan yaxşıların bir-birini sevməsi bir borcdur. Bu, iman əxlaqının əlamətidir. Pislərin yaxşıya sevgisi yaxşı insan üçün həm mükafatdır, həm də fəzilət göstəricisidir. Pislərin nifrəti isə yaxşı insanın düz yol üzərində olduğunu göstərən əxlaqi meyardır. Yaxşıların pislərə nifrəti isə onları pislikdən uzaqlaşdırmaq, əxlaqı qorumaq üçündür. Beləliklə, bu kəlam əxlaqın əsas qanunlarından birini açıqlayır: kimləri sevmək və kimlərdən uzaq durmaq lazımdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam insanın iman dərəcəsinin göstəricisidir. Quranda buyurulur: **“Sizin dostunuz yalnız Allah, Onun Peyğəmbəri və namaz qılıb rükuda ikən sədəqə verən möminlərdir.”** (Maidə surəsi, ayə 55) Yaxşı insanı sevmək Allahı sevməyin bir təzahürüdür. Pisin yaxşıya nifrəti isə onun qəlbindəki imansızlıq və şeytani təsirin nəticəsidir. Bu kəlam göstərir ki, sevgi və nifrət imanla birbaşa bağlıdır və insanın aqibətinə təsir edir. Bu, möminin həyatında kimlərlə dostluq edəcəyinə dair açıq bir ilahi ölçüdür.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan sevgi gözəllikdir, nifrət isə çirkinlik. Yaxşıların bir-birinə sevgisi gözəl bir harmoniyanı xatırladır. Pislərin nifrəti isə əslində yaxşıların nurunu daha parlaq göstərən bir fon rolunu oynayır. Bu mənada, pisliyin varlığı belə yaxşılığın gözəlliyini ön plana çıxarır. Bu kəlam estetik baxımdan nur-zülmət, sevgi-nifrət ziddiyyətlərinin mənəvi sənətini yaradır. İnsanın həyatında kimin sevgisi və kimin nifrəti ilə yaşaması onun daxili gözəlliyini formalaşdırır.

10. Politoloji Aspekt

Siyasi baxımdan yaxşıların bir-birinə sevgisi ədalətli bir cəmiyyətin dayağıdır. Pislərin yaxşıya nifrəti isə zalım rejimlərin mövcudluğunu göstərir. Tarixdə peyğəmbərlər və imamlar çox vaxt zalım rejimlərin nifrəti ilə üzləşmişlər, amma onların haqq mövqeyi qalib gəlmişdir. Yaxşıların pislərə nifrəti isə siyasi baxımdan zülmə qarşı çıxmaq deməkdir. Bu, ictimai ədalətin bərpası üçün vacibdir. Deməli, bu kəlam həm də siyasi münasibətlərin mənəvi ölçüsünü göstərir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan yaxşı və pis münasibətlər cəmiyyətdə hüquq normalarının qəbul edilməsinə təsir edir. Yaxşıların bir - birinə sevgisi

hüququn icrasında həmrəyliyi təmin edir. Pislərin yaxşıya nifrəti isə çox vaxt qanunsuzluqların yayılması ilə nəticələnir. Amma yaxşıların pislərə nifrəti hüquqi baxımdan da haqlı bir mövqedir: çünki qanun pozanlara qarşı ictimai qınaq və rədd etmə cəmiyyətin hüquqi düzənini qoruyur. Beləliklə, bu kəlam hüquqi sistemin də əxlaq və imanla əlaqəsini göstərir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan insanın kimə sevgi və kimə nifrət bəsləməsi onun varlığının mənasını göstərir. İnsan sevgisi ilə kim olduğunu, nifrəti ilə isə kimdən uzaq olduğunu müəyyən edir. Yaxşıların sevgisi həyatın mənasına uyğun bir varoluşdur. Pislərin nifrəti isə mənasızlığın, boşluğun göstəricisidir. Yaxşıların pislərə nifrəti isə onların varlığını qorumaq üçün lazımdır. Bu kəlam insanın varoluş seçimlərinin mahiyyətini açıqlayır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlam həyatın gizli hikmətlərini göstərir. Yaxşıların bir-birini sevməsi Allah yolunun işarəsidir. Pislərin nifrəti isə haqq yolunun nişanəsi olur – çünki haqqı tutan hər zaman batilin düşmənçiliyi ilə qarşılaşır. Beləliklə, bu kəlam insana yol göstərir: sevgi ilə kimlərin yanında, nifrət ilə kimlərin qarşısında olmaq lazımdır. Bu, həyatın sınaqlarında haqq və batilin ayırıcı nişanəsi olur.

Düşündürücü Suallar

- Mən kimləri sevirəm və bu sevgi məni Allaha yaxınlaşdırırmı?
- Pislərin nifrəti qarşısında necə möhkəm qala bilərəm?
- Yaxşı insanı sevməkdə və pis insana nifrət etməkdə həddi necə müəyyən etməliyəm?
- Mənim sevgim və nifrətim imanımın hansı dərəcəsini göstərir?
- Cəmiyyətimdə yaxşıların bir-birini sevməsi üçün hansı addımlar ata bilərəm?

Özünə Hesabat

- Son günlər kimləri sevmişəm və bu sevgi imanla bağlıdırmı?
- Pis insanlara münasibətimdə haqlı bir mövqe sərgiləmişəmmi, yoxsa qəzəbə qapılmışam?
- Yaxşı insanlara sevgim onlara dəstək olmaqda özünü göstərirmi?
- Mənim həyatımda kimlərin nifrəti mənim düzgün yolda olduğumu sübut edib?
- Sevgi və nifrətim mənim imanımın güzgüsü olubmu?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Möminlər arasında mehribanlıq və dəstək şəbəkəsi qurmaq.
- Pislik edənləri rədd edərək, amma onların islahı üçün dua etmək.
- Gündəlik həyatda yaxşı insanların fəzilətlərini müdafiə etmək.
- Pislərin nifrəti qarşısında səbirli olmaq və haqq yoldan dönməmək.
- Sevdiyin insanlara əməldə dəstək göstərmək – maddi və mənəvi baxımdan.

Əlavə Tövsiyələr

- Sevgi və nifrəti həmişə iman və əxlaq ölçüləri ilə yönəltmək.
- Qəlbindəki sevgini dil və əməl ilə də ifadə etmək.
- Pis insanlara nifrət edərkən onların şəxsiyyətini yox, pis əməllərini hədəf almaq.
- Yaxşıların sevgisini qorumaq üçün qarşılıqlı hörmət və dəstək göstərmək.
- Hər münasibətdə Quran və hədislərdən meyar götürmək.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı insan münasibətlərində sevgi və nifrətin imanla bağlı ölçülərini ortaya qoyur. Yaxşının yaxşıya sevgisi savabdır, pislərin sevgisi yaxşıya fəzilət qazandırır, pislərin nifrəti yaxşı üçün zinət olur, yaxşıların pislərə nifrəti isə pisin rüsvayçılığına çevrilir. Bu, həyatın hər sahəsində haqq və batilin ayırıcı xəttini göstərir. Mömin üçün sevgi və nifrət yalnız Allah rizası üçün olmalı, beləliklə, insan özünü imanla təsdiq etmiş olur.

KƏLAM - 20

"QARDAŞLARINI TƏQVALARI ÖLÇÜSÜNDƏ SEV."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 45)

Bu kəlam insana sevgidə də meyarı göstərir: təqva. Yəni insan başqalarını sevməkdə yalnız şəxsi maraq, qohumluq və ya dünyəvi səbəblərə deyil, Allah qorxusuna və dindarlığa əsaslanmalıdır. Təqva Allah qarşısında məsuliyyətli olmaq, haramdan çəkinmək və əxlaqlı yaşamaq deməkdir. Deməli, mömin üçün qardaşlıq və dostluq yalnız bu meyarla dəyərləndirilməlidir. Belə olduqda insanın sevdiyi qardaş da onu Allaha yaxınlaşdırar. Əks halda, təqvasız insanı sevmək insanı azdırmağa, pis yola sürükləməyə səbəb ola bilər.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insan münasibətlərində obyektiv bir ölçünü təsbit edir. İnsanların bir-birinə sevgisi çox vaxt emosiyalara və şəxsi istəklərə bağlı olur. Amma İmam Əli (ə) göstərir ki, bu sevgi rasionallığa əsaslanmalıdır: təqva. Çünki təqva insanın əsl mahiyyətini göstərir. İnsan ruhunun dəyəri onun nə qədər Allahdan qorxması və nəfsinə hakim olması ilə ölçülür. Buna görə də başqasına sevgi, əslində, onun mənəvi kamilliyinə yönəlməlidir. Bu, insanı həqiqi dəyərə – Allaha yaxınlaşdıran sevgiyə aparır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan təqva, qəlbin Allahdan qeyrisindən təmizlənməsi və Rəbbə bağlılıqda möhkəm qalmasıdır. Qardaşı təqvası ölçüsündə sevmək, əslində, onu Allaha olan yaxınlığı qədər sevmək deməkdir. İrfanda hər bir sevgi ilahi sevgiyə aparmalıdır. Bu səbəbdən təqvalı insanı sevmək Allahı

sevməyin bir təzahürüdür. Təqvasız insana bağlılıq isə qəlbi zülmətə çəkir. Deməli, bu kəlam ariflər üçün bir ölçüdür: kimlərlə ünsiyyətdə olmaq və kimlərə qəlb bağlamaq lazımdır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan insan sevdiklərinin təsirini asanlıqla qəbul edir. Əgər insan təqvasız birini sevərsə, onun mənfi təsirləri şüuraltına işləyər və davranışlarına sirayət edər. Təqvalı insanı sevmək isə insana mənəvi rahatlıq, daxili güvən və sağlamlıq bəxş edir. Çünki belə insanlar insanı pis yola çəkmir, əksinə, onu yaxşıya təşviq edirlər. Bu kəlam, əslində, insanın psixoloji mühitini qorumaq üçün bir təlimdir: sevgini düzgün istiqamətləndirməklə insan öz şəxsiyyətini də qoruyur.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam qısa və dərin bir hikmətdir. Burada "qardaşlıq" simvolik məna daşıyır və yalnız qan qohumunu deyil, dostu, yoldaşı və iman qardaşını da ifadə edir. "Təqva" isə ədəbiyyatda nur, saflıq və paklıq obrazını daşıyır. Beləliklə, cümlə həm poetik, həm də hikmətli bir nizamla qurulub. Onun sadəliyi və qısa ifadəsi oxucunun zehnində dərhal iz buraxır, amma mənası dərindən düşündükcə açılır. Bu, hədislərin ədəbi gücünü nümayiş etdirir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətdə münasibətlər çox zaman dünyəvi maraqlara əsaslanır: var-dövlət, güc, mövqe. İmam Əlinin (ə) kəlamı isə göstərir ki, əsl ictimai dəyər təqvadır. Əgər insanlar bir-birini təqvalarına görə sevərlərsə, cəmiyyətin əsasını dürüstlük, ədalət və iman təşkil edər. Amma təqvasız insanlara hədsiz sevgi bəsləmək korrupsiyaya, zülmə və fitnəyə gətirib çıxarır. Beləliklə, bu kəlam cəmiyyət üçün sosial nizamın düzgün meyarını təqdim edir: möhkəm ictimai bağlar yalnız təqva əsasında qurula bilər.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu haqq əhli ilə batil əhli arasındakı əsas fərq təqvada olmuşdur. Peyğəmbərlər və imamlar təqvaları ilə insanlara nümunə olublar. Onların ətrafında olanların dəyəri də məhz təqva ilə ölçülüb. Məsələn, Peyğəmbərin (s) dövründə yaxınlıq nəsəblə deyil, iman və təqva ilə müəyyən edilirdi. Salman Farsi, Bilal Həbəşi kimi səhabələr təqvaları ilə üstün tutulmuşdular. Bu kəlam tarixdə də sübut olunub ki, insanların dəyəri yalnız təqva ilə ölçülməlidir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam insana öyrədir ki, dostluq və qardaşlıqda sevginin əsası təqva olmalıdır. Təqvasız insanın sevgisi çox vaxt zərərlə nəticələnir. Amma təqvalı insanı sevmək savabdır və insanı daha da yaxşılaşdırır. Bu, həm də "əl-məhəbbə fillah və əl-buğzu fillah" – Allah üçün sevmək və Allah üçün nifrət etmək əxlaqının bir təzahürüdür. Deməli, insan öz sevgisini Allahın rizasına uyğun istiqamətləndirməlidir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan təqva iman və Allah qorxusunun zirvəsidir. Quranda da buyurulur: **"...Şübhəsiz, Allah yanında sizin ən dəyərliniz ən təqvalı olanınızdır..."** (Hucurat surəsi, ayə 13) Deməli, İmam Əlinin (ə) bu kəlamı Quranla tam uyğundur. Mömin yalnız təqvalı insanı sevməklə Allaha yaxınlaşar. Təqvasız insanı sevmək isə imanı zəiflədər. Bu baxımdan sevgi yalnız dini və ilahi meyarlara əsaslanmalıdır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan təqvalı insanın sevgisi nuranilik gətirir. Onun yanında olmaq insana mənəvi gözəllik qazandırır. Təqvasız insan isə mənəvi çirkinlik daşıyır. Beləliklə, insanın kimə sevgi göstərməsi, onun daxili estetik zövqünün göstəricisidir. Təqvalı insanı sevmək, əslində, gözəlliyi sevməkdir. Bu kəlam estetik dildə insanın seçimini nur və zülmət, saflıq və çirkinlik arasında qoyur.

10. Politoloji Aspekt

Siyasi baxımdan bu kəlam hakimiyyət və rəhbərlik üçün də bir ölçüdür. Liderlərə, rəhbərlərə və siyasi fiqurlara sevgi təqvalarına görə olmalıdır. Əgər cəmiyyət təqvasız liderləri sevsə, zülm və fəsad yayılır. Amma təqvalı rəhbərlərin sevilməsi ədalətli bir idarəçiliyə səbəb olur. Tarixdə də görürük ki, təqvalı rəhbərlər xalqın sevgisi ilə güclənmiş, zalım və təqvasız liderlər isə zamanla rüsvay olmuşdur.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam göstərir ki, qanun qarşısında insanların dəyəri də onların təqvasına bağlıdır. Ədalətli qanun sistemi təqvaya əsaslanmalıdır. İnsanların bir-birinə münasibəti də hüquqi ədaləti gücləndirir. Əgər cəmiyyətdə sevgi təqvasızlığa görə olarsa, qanunlar da pozular. Amma təqvaya əsaslanan sevgi hüquqi sistemdə ədaləti möhkəmləndirir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlıq məqsədinə işarə edir. İnsan yalnız Allaha yaxın olmaq üçün yaradılıb. Ona görə də kimləri sevmək və kimlərlə dostluq etmək bu məqsədə xidmət etməlidir. Təqvalı insanı sevmək insanın varlığının mənasına uyğundur, çünki o, Allaha yaxınlaşdırır. Təqvasız insanı sevmək isə varlığın hədəfindən uzaqlaşdırır. Beləliklə, bu kəlam insanın varoluşunu düzgün istiqamətləndirən bir hikmətdir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam həyatın gizli hikmətini açıqlayır. Qardaşını təqvası ölçüsündə sevmək, əslində, insanı hər hansı gizli zərərdən qorumaqdır. Çünki təqva Allahın hifzini cəlb edir. Təqvasız insana hədsiz bağlılıq isə insanın taleyində gizli fəlakətlərə səbəb ola bilər. Buna görə də Xızır baxışında bu kəlam insanı həyatın təhlükələrindən qoruyan bir işarədir.

Düşündürücü Suallar

- Mən sevdiyim insanları hansı meyarla seçirəm: təqva, yoxsa dünyəvi maraqlar?
- Təqvasız insanı sevməyim mənə hansı zərərlər gətirə bilər?
- Təqvalı insanı sevmək mənim imanımı necə möhkəmləndirə bilər?
- Ətrafımdakı insanlara sevgim Allah rizasına uyğundurmu?
- Bu kəlamı gündəlik həyatımda necə tətbiq edə bilərəm?

Özünə Hesabat

- Mən kimləri daha çox sevirəm və bu seçimim təqvaya əsaslanırmı?
- Mənim sevgim imanımı artırır, yoxsa zəiflədir?
- Təqvalı insanlara nə qədər yaxınam?
- Təqvasız insanlara bağlılığım məni hansı səhvlərə aparır?
- Mənim sevgi və dostluq seçimlərim Allaha yaxınlıq məqsədimə xidmət edirmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dost və qardaş seçərkən təqvaya üstünlük vermək.
- Təqvalı insanlarla ünsiyyəti artırmaq.
- Təqvasız insanlarla ehtiyatla davranmaq və təsirlərindən qorunmaq.
- Cəmiyyətdə təqvalı insanların nüfuzunu artırmaq üçün onlara dəstək olmaq.
- Gündəlik həyatda sevgini Allah rizasına yönəltmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Sevgini hər zaman iman və təqva ilə ölç.
- Dünyəvi maraqlar üçün kiməsə bağlılıqdan çəkin.
- Təqvalı insanı sevməklə Allaha yaxınlaşdığını unutma.
- Təqvasız insanlara qarşı münasibətdə ehtiyatlı ol.
- Sevgini və dostluğu Allah üçün seç.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı insana göstərir ki, sevginin də ölçüsü var: təqva. İnsan kimə sevgi bəsləyirsə, onun imanına və Allaha bağlılığına görə sevməlidir. Belə olduqda bu sevgi həm savab, həm də insanı Allah yolunda gücləndirən bir vasitə olar. Təqvasız insanı sevmək isə insanı yoldan çıxara bilər. Buna görə də bu hikmət həyatın hər sahəsində mömin üçün əsas yol göstəricisidir.

SEVGİNİ QALICI EDƏN ŞEYLƏR

KƏLAM - 21

“QARDAŞINLA ARANDAKI HÖRMƏT VƏ EHTİRAMI MƏHV ETMƏ, ONU QORUMAĞA ÇALIŞ. ÇÜNKİ HÖRMƏT ARADAN QALXARSA, ŞÜBHƏSİZ Kİ, HƏYA VƏ UTANMA DUYĞUSU DA YOX OLAR. HÖRMƏT DAVAM ETDİYİ MÜDDƏTDƏ İSƏ SEVGİ QALICI VƏ ƏBƏDİ OLAR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 45)

Bu kəlamda İmam Sadiq (ə) insan münasibətlərində sevgi və hörmətin qarşılıqlı bağlılığını açıqlayır. Qardaşlıq münasibətində hörmətin qorunması sadəcə bir adət deyil, eyni zamanda mənəvi və əxlaqi bir zərurətdir. Hörmətin itməsiylə insanların arasında utanmaq, həya və məsuliyyət hissi də itir. Bu isə qardaşlıq və dostluq bağlarını zəiflədir. Deməli, sevginin davamlı və sabit qalması üçün hörmət və ehtiramın qorunması mütləqdir. Burada bizə öyrədilən əsas həqiqət odur ki, əsl sevgi hörmətlə birgə yaşandıqda əbədi ola bilər.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam münasibətlərin təməlini təşkil edən dəyərlərin təhlilidir. Hörmət, insan varlığını tanımaq və qarşı tərəfin ləyaqətini qəbul etməkdir. Həya isə bu tanımanın nəticəsi olaraq ortaya çıxır. Hörmətin yoxluğu isə insanın mənəvi sərhədlərini dağıdır. Əslində, əxlaqi nizam və cəmiyyətin varlığı məhz bu dəyərlər üzərində qurulub. Deməli, hörmət və həya bəşəriyyətin mənəvi sütunlarıdır və bunların dağıldığı yerdə münasibətlər süstləşir, sevgi isə yalnız zahiri görünüşdə qalır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan hörmət və həya, insanın öz nəfsini tərbiyə etməsinin nəticəsidir. Nəfsinə hakim olan insan qarşısındakı qardaşa hörmətlə yanaşır, çünki onda Allahın nurunu görür. Hörmətin itməsinin səbəbi isə nəfsaniyyətin üstün gəlməsidir. İrfanda sevgi yalnız Allah sevgisinə bağlı olduqda qalıcıdır və bu sevginin təzahürü insanlara ehtiram göstərməkdir. Deməli, qardaşına hörmət etmək əslində Allaha hörmətin bir formasıdır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji cəhətdən hörmət münasibətlərdə psixoloji sabitliyi qoruyur. İnsan hörmət gördükdə özünü dəyərli hiss edir, bu da münasibətlərin davamlılığını təmin edir. Hörmətin yoxluğu isə qarşılıqlı qəzəb, güvənsizlik və utanmazlıq yaradır. Nəticədə, qardaşlıq münasibəti psixoloji cəhətdən zədələnir. Bu baxımdan, hörmət insan psixologiyasının ehtiyac duyduğu bir dəyərdir, o, həm sevgi, həm də hüzur mühiti yaradır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam çox gözəl bir bəlağətlə qurulmuşdur. Sözlər arasındakı ardıcıllıq hörmətin yox olması ilə həyanın da yox olacağını, amma hörmət qalarsa, sevginin də əbədi olacağını incə bir şəkildə vurğulayır.

Burada ədəbiyyatın hikmətlə birləşməsi diqqət çəkir. Hörmət, həya və sevgi üçlüyü zəncir kimi bir-birinə bağlanmışdır. Bu ifadə həm bədii, həm də hikməti ilə insan qəlbinə təsir edir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan hörmət və həya, cəmiyyətin sağlamlığını qoruyan əsas sütunlardır. Hörmətin itməsiylə insanlar arasında dəyərlər zəifləyir, cəmiyyətin bünövrəsi sarsılır. Əgər qardaşlıq münasibətləri hörmət üzərində qurularsa, cəmiyyətin bütün təbəqələrində möhkəm birlik yaranar. Bu baxımdan İmam Sadiqin (ə) kəlamı yalnız fərdi münasibətlərə deyil, bütöv cəmiyyətin sabitliyinə işarədir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə hörmət və həyanın qorunduğu cəmiyyətlər uzunömürlü, əksinə, bu dəyərlərin itirildiyi toplumlar tez çökən olmuşdur. İslam tarixində də hörmət və qardaşlıq bağları müsəlmanların birliyinin səbəbi olmuşdur. İmam Sadiqin (ə) dövründə də insanlar arasında fitnələrin çoxaldığı zamanlarda bu cür hikmətli kəlamlar münasibətləri sağlam saxlamaq üçün söylənmişdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından hörmət insanın mənəvi keyfiyyətlərinin güzgüsüdür. Həya isə onun davamıdır. Əgər insan hörmət etməyi bacarmırsa, onda əxlaqi keyfiyyətlərdən danışmaq mənasız olar. Bu kəlam bizə göstərir ki, həqiqi əxlaqın əsasında hörmət dayanır. Deməli, əsl qardaşlıq və dostluq əxlaqa bağlıdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, hörmət Allaha iman və itaətin bir təzahürüdür. Çünki Allah insanı şərəfli yaratmışdır (İsra surəsi, ayə 70) İnsana hörmət etməyən, əslində Allahın yaratdığına hörmətsizlik etmiş olur. Həya da imanla bağlıdır, hədislərdə buyurulur ki, “Həya imandandır”. Beləliklə, hörmət və həya möminin imanının göstəriciləridir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan hörmət və sevgi münasibətləri gözəlləşdirir. Hörmətin olduğu bir ailə və cəmiyyət hər zaman zəriflik və bədii ahəng ilə yaşayır. Hörmətin yox olduğu yerdə isə kobudluq, ziddiyyət və çirkinlik yaranır. Bu baxımdan hörmət və sevgi mənəvi gözəlliyin formalarıdır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan hörmət və sevgi yalnız fərdi münasibətlərdə deyil, dövlət idarəçiliyində də mühüm rol oynayır. Ədalətli və hörmətə əsaslanan siyasət cəmiyyətin etimadını möhkəmləndirir. Əks halda, utanmazlıq və etimadsızlıq siyasi böhranlara gətirib çıxarır. İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı həm də siyasi mədəniyyət üçün bir dərsdir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan hörmət cəmiyyətin hüquq normalarının qorunması ilə bağlıdır. Hörmətin itməsiylə insanlar hüquq normalarına da riayət etməz.

Həyanın yoxluğu isə qanunsuzluğun artmasına səbəb olur. Deməli, hörmətin qorunması hüququn möhkəmliyi üçün də mühümdür.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan insan varlığının mahiyyəti münasibətlərdə təzahür edir. Hörmət və həya, insan varlığının dəyərini yaşadan əsas xüsusiyyətlərdir. Əgər bunlar yox olarsa, insan öz mahiyyətindən uzaqlaşar. Bu mənada hörmət və sevgi insanın varlıq anlamını qoruyan sütunlardır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam insanın həyat yolunda qarşılaşdığı sınaqlara işarədir. Hörmət və həya insanı hidayət yolunda saxlayan nurdur. Hörmətin yoxluğu isə insanı mənəvi qaranlıqlara salar. Qardaşlıqda hörmət və sevginin qorunması isə sanki ilahi bir su kimi həyat yolunu dirildir.

Düşündürücü Suallar

- Hörmətin itməsinin ən çox müşahidə olunduğu münasibətlər hansılardır?
- Sevginin qalıcı olması üçün hansı şəraitlər vacibdir?
- Həya və imanın əlaqəsini necə izah edə bilərik?

Özünə Hesabat

- Mən qardaşlıq münasibətlərimdə həmişə hörmət göstərə bilirəmmi?
- Qarşı tərəfi incitdiyim halda bunu düzəltmək üçün nə qədər səy göstərirəm?
- Mənim münasibətlərimdə həya və utanma duyğusu nə dərəcədə qalır?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Ailədə valideynlər və övladlar arasında hörmətli münasibət qurmaq.
- Dostluqlarda kiçik anlaşılmazlıqlar zamanı ehtiramı qorumaq.
- İş mühitində həmkarlarla hörmət çərçivəsində davranmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər zaman qarşı tərəfin ləyaqətini uca tut.
- Kiçik incikilikləri böyütmə, hörməti qoru.
- Sevgini davamlı etmək üçün hər zaman ehtiramı əsas tut.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı insan münasibətlərinin əxlaqi fəlsəfəsini ortaya qoyur: Hörmət qorunarsa, həya da qalır, nəticədə sevgi əbədi olur. Hörmətin yoxluğu isə bütün mənəvi bağların dağılması deməkdir. Deməli, əsl qardaşlıq, dostluq və sevgi hörmət üzərində qurulmalıdır.

KƏLAM - 22

“EY İBN NUMAN! ƏGƏR QARDAŞININ SƏNƏ OLAN MƏHƏBBƏTİNİN SAF VƏ XALİS OLMASINI İSTƏYİRSƏNSƏ, (YERSİZ) ZARAFAT ETMƏ, ONUNLA MÜBAHİSƏYƏ GİRİŞMƏ, ONA QARŞI TƏKƏBBÜRLƏNMƏ VƏ ONUNLA QARŞIDURMAYA GİRMƏ. ”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 45)

Bu kəlamda İmam Sadiq (ə) möminlər arasındakı dostluq və qardaşlıq

münasibətlərini qorumağın yollarını göstərir. Qardaşlıq sevgisinin səmimi və davamlı qalması üçün lazımsız zarafatlardan, mənasız mübahisələrdən, qürur və təkəbbürdən uzaq durmaq vacibdir. Çünki bu hallar münasibətləri sarsıdır, qəlblərdə inciklik yaradır və sevgini korlayır. Əsl qardaşlıq hörmət, təvazö və qarşılıqlı anlayış üzərində qurulduqda əbədi və saf olur. Deməli, bu kəlam münasibətləri qorumağın hikmətli qaydalarını açıqlayır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insani münasibətlərin dörd zərərli amilini göstərir: yersiz zarafat, mübahisə, təkəbbür və qarşıdurma. Bu amillər insanın varlıq mahiyyətindəki nəfsani zəifliklərdən doğur. İnsanın mahiyyəti isə təvazö, hikmət və sevgi ilə ucalır. Zarafat və mübahisə çox zaman həqiqətin üstünü örtür, təkəbbür insanın varlığını puç edir, qarşıdurma isə həm insanın mənəvi, həm də ictimai varlığını sarsıdır. Bu səbəbdən də kəlamda qardaşlıq sevgisinin həqiqi mahiyyətini qorumağın yolu göstərilir.

2. İrfani Aspekt

İrfanda dostluq və qardaşlıq Allah sevgisinin təzahürü sayılır. Qardaşına təvazö göstərmək əslində Allaha təvazö göstərməkdir. Yersiz zarafat və mübahisə nəfsin oyunudur, təkəbbür isə insanı həqiqi nurdan uzaqlaşdırır. İrfani baxışa görə, qardaşlıq sevgisinin saf olması üçün insan öz nəfsini cilovlamalı və eqosunu aradan qaldırmalıdır. Bu kəlam müridin mürşidinə bağlılığında, möminlərin bir-birilə ünsiyyətində əxlaqi təmizlik və mənəvi səmimiyyət yolunu göstərir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan dostluq münasibətlərini qoruyan əsas faktorlar hörmət və səmimiyyətdir. Yersiz zarafat və davamlı mübahisə qarşı tərəfin psixoloji rahatlığını pozur, onda laqeydlik və inciklik yaradır. Təkəbbür münasibətlərdə dəyər hissini məhv edir, qarşıdurma isə psixoloji gərginliyə səbəb olur. İmam Sadiqin (ə) kəlamı göstərir ki, münasibətlərdə psixoloji sabitlik üçün insan öz davranışına nəzarət etməli və qarşı tərəfi qəlbən incitməməlidir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam çox yığcam və bəlağətli ifadə olunub. Burada ardıcıl olaraq dörd əmrdən çəkinmək tövsiyə edilir və hər biri insan münasibətlərində ən çox rastlanan problemlərə işarədir. İfadənin səlisliyi və ardıcıllığı onun həm ədəbi, həm də hikmətli təsirini artırır. Bu kəlam bir növ insan münasibətlərinin poetik nizamı kimi təsir edir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan qardaşlıq və dostluq münasibətlərində qarşılıqlı etimad cəmiyyətin möhkəmliyinin əsas sütunlarından biridir. Yersiz zarafatlar ictimai hörməti zəiflədir, mübahisələr birlik ruhunu dağıdır, təkəbbür sinfi fərqlər və ixtilaf yaradır, qarşıdurma isə cəmiyyətin

parçalanmasına gətirir. İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı göstərir ki, sağlam və birləşdirici cəmiyyət hörmət, təvazö və anlayış üzərində qurulmalıdır.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyunca qardaşlıq və dostluq bağlarının qorunmaması çox vaxt mübahisə, təkəbbür və qarşıdurmalar üzündən dağılmışdır. İslam tarixində də müsəlmanların birliyini pozan əsas amillər bunlar olmuşdur. İmam Sadiq (ə) öz dövründə də müxtəlif firqə və siyasi qarşıdurmalar arasında bu kəlamı ilə möminlərə münasibətləri necə qorumağın yollarını öyrətmişdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından bu kəlam dörd mənfi xüsusiyyəti pisləyir: lağlağı, inadkarlıq, lovğalıq və düşmənçilik. Bunlar insanın qardaşına olan sevgisini zədələyir və əxlaqi dəyərləri məhv edir. Əsl əxlaq isə təvazökarlıq, anlayış və səmimiyyət üzərində qurulur. Deməli, bu kəlam bizə göstərir ki, qardaşlıq və dostluğun davamı üçün mənəvi-əxlaqi keyfiyyətlər qorunmalıdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam Qurani-Kərimin prinsipləri ilə üst-üstə düşür. Quranda möminlərin "qardaş" olduğu (Hucurat surəsi, ayə 10) bildirilir və onların bir-birilə çəkişməməsi əmr olunur. Təkəbbür Quranda şeytani bir xüsusiyyət kimi tanıdılır (Bəqərə surəsi, ayə 34) Mübahisə və qarşıdurma isə fitnə və parçalanmaya səbəb olduğu üçün qadağan edilmişdir. Deməli, İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı İslamın əsas prinsiplərinin əxlaqi təlimi kimi dəyərləndirilə bilər.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan münasibətlərdə incəlik, gözəllik və nizam hörmət və təvazö ilə qorunur. Zarafatın həddi aşıldıqda çirkinlik yaranır, mübahisə və qarşıdurma isə münasibətlərin zərifliyini məhv edir. Təkəbbür insan münasibətlərini kobudlaşdırır. Bu baxımdan, qardaşlıq sevgisinin saf qalması münasibətlərin mənəvi gözəlliyini də qoruyur.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, cəmiyyətin və siyasi quruluşların birliyini qorumaq üçün qarşılıqlı hörmət və anlayış əsasdır. Təkəbbür və mübahisə siyasi parçalanmaya, qarşıdurma isə fitnə və müharibələrə səbəb olur. Bu baxımdan İmam Sadiqin (ə) kəlamı sadəcə fərdi deyil, ictimai və siyasi münasibətlər üçün də yol göstəricidir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan münasibətlərdə qarşıdurma çox zaman münaqişələrin artmasına və hüquqi nizamsızlıqlara səbəb olur. Mübahisə və təkəbbürlü davranışlar ədalətin icrasına mane olur. Hörmət və təvazö isə hüququn möhkəmlənməsinə, ədalətin qorunmasına xidmət edir. Bu baxımdan, kəlam hüquqi sabitliyin də təməl prinsiplərinə işarə edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan insanın varlıq anlamı səmimi münasibətlərdə

təzahür edir. İnsanın mövcudluğu mənasız mübahisə, zarafat və təkəbbürlə zədələnir, amma təvazö və hörmətlə ucalır. Qardaşlıq sevgisinin saf qalması insan varlığının da saf qalmasına işarə edir. Bu səbəbdən də kəlam insanın varlıq mənasını qorumağın yollarını göstərir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam, insanın həyat yolunda qardaşlıq münasibətlərini qoruması üçün bir nur və rəhbərlikdir. İnsan bəzən yersiz söz və davranışlarla öz yolunu qaraldır, amma təvazö və hörmətlə davranmaq onun yolunu nurlandırır. Hörmət və sevgi qorunduqda münasibətlər su kimi həyat verici olur.

Düşündürücü Suallar

- Mən zarafat və sözlərimlə qardaşımın qəlbini incidirəmmi?
- Münasibətlərimdə təkəbbür hissi nə qədər rol oynayır?
- Mübahisə və qarşıdurmadan qaçmaq üçün hansı addımlar ata bilərəm?

Özünə Hesabat

- Mən qardaşlıq sevgisini saf saxlamaq üçün nə qədər çalışıram?
- Sözlərim və davranışlarım münasibətləri zəiflədir, yoxsa möhkəmləndirir?
- Qarşı tərəflə münasibətdə təvazökarlığı qoruyuram, ya yox?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqlarda zarafatın həddini aşmamaq.
- Anlaşılmazlıq zamanı mübahisəni böyütməmək.
- Hər münasibətdə təvazökarlıq göstərmək.
- Qarşı tərəflə qarşıdurmaya yox, anlaşmaya üstünlük vermək.

Əlavə Tövsiyələr

- Qardaşlıq münasibətlərini həmişə səmimi qorumağa çalış.
- Yersiz zarafatlardan uzaq dur, sözündə və əməldə ciddi ol.
- Təkəbbürü qəlbindən sil, çünki sevgi ancaq təvazö ilə davam edir.
- Çəkişməyə deyil, barışa üstünlük ver.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı bizə göstərir ki, qardaşlıq sevgisi ancaq təvazö, hörmət və səmimiyyətlə saf qalır. Zarafat, mübahisə, təkəbbür və qarşıdurma isə sevgini korlayan ən böyük maneələrdir. Əsl dostluq və qardaşlıq bu dörd təhlükədən uzaq durmaqla əbədi və saf şəkildə yaşanar.

KƏLAM - 23

“DİLİNİ QORU Kİ, QARDAŞLARINA SAHİB OLA BİLƏSƏN.”

(Bu kəlam İmam Zeynəlabidinə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 45)

Bu kəlamda İmam Zeynəlabidin (ə) insanın dilinə nəzarət etməsinin qardaşlıq və dostluq bağlarını qorumaqdakı həlledici rolunu açıqlayır. İnsan

arasındakı ünsiyyətin əsası dildir və bu ünsiyyətin necə istifadə olunması münasibətlərin davamlılığını müəyyən edir. Əgər dil ölçüsüz, sərt və ya hörmətsiz istifadə edilərsə, qardaşlıq bağları qırılar, inciklik və yadlaşma yaranar. Əksinə, mülayim, hikmətli və nəzakətli sözlər münasibətləri gücləndirir və sevgi bağlarını daha da dərinləşdirir. Deməli, dil sadəcə ifadə vasitəsi deyil, həm də qardaşlıq və birlik bağlarını qoruyan ən əsas amillərdəndir. Bu baxımdan kəlam insana sadə, lakin çox mühüm bir vəzifəni xatırladır: dilini qorumaq – qardaşlığını qorumaq deməkdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfədə dil yalnız bir ünsiyyət vasitəsi deyil, həm də varlığın və düşüncənin ifadəsidir. İnsan sözlərlə daxili dünyasını, niyyətini və mahiyyətini başqalarına ötürür. Əgər bu ifadə hikmətlə və nəzarətlə idarə olunursa, qardaşlıq bağları möhkəmlənir; amma məsuliyyətsiz və sərt ifadələr əlaqələri dağıdır. Dilin qorunması həm də idrakın və təfəkkürün nizamını qorumaq deməkdir. İnsan düşüncəsini nəzarətsiz buraxsa, dili də pozular, nəticədə münasibətlər də pozular. Deməli, fəlsəfi baxımdan dil insan varlığının həqiqətini daşıyan güzgüdür. Ona görə də dilini qoruyan insan əslində özünü və öz varlığını da qoruyur. Bu kəlamda insanın mənəvi bütövlüyü ilə ictimai əlaqələri birləşdirən hikmət gizlənmişdir.

2. İrfani Aspekt

İrfanda dil ürəyin aynası sayılır. Qəlbdə nə varsa, dil onu üzə çıxarır. Əgər insanın qəlbi saf, niyyəti düz və təmizdirsə, dilindən də xeyirli sözlər çıxar. Amma qəlb kin, həsəd və təkəbbürlə doludursa, dil də bunları ifadə edərək qardaşlıq bağlarını zədələyir. İmamın kəlamı göstərir ki, qardaşlıq münasibətlərini qorumaq üçün əvvəlcə insan qəlbini saf saxlamalı, sonra bu saf qəlbin təzahürü olan dili idarə etməlidir. İrfani baxışda dil zikr və xatırlatma vasitəsidir; əgər zikrlə və Allahın adı ilə paklanarsa, o dil ülfət və qardaşlığın qoruyucusu olar. Əgər insan dilini şər sözlərdən qoruyarsa, dostluqlar da daim nurla bəzənər. Beləcə, dilin qorunması yalnız ünsiyyət deyil, həm də ruhani saflıq məsələsidir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan dil insan münasibətlərində emosional körpü rolunu oynayır. İnsan sözlərlə qarşı tərəfə sevgi, hörmət və diqqət hissini ötürə bilər, yaxud sərt ifadələrlə onu incidib uzaqlaşdıra bilər. Çox vaxt qardaşlıq və dostluqlar bir sözlə möhkəmlənir və ya bir sözlə qırılır. İnsan təbiəti həssasdır; təhqir və hörmətsizlik uzun illərin dostluğunu məhv edə bilər. Buna görə də dilini qorumaq insan psixikasında ünsiyyətin balansını saxlamaqdır. Hər kəs bilməlidir ki, sözlər ruha təsir edir, qəlbi yaralaya və ya şəfa verə bilər. Dilini qoruyan insan qarşısındakı şəxsdə güvən və rahatlıq hissi oyadır. Bu da qardaşlığın davamlılığını təmin edir. Beləliklə, dilin idarəsi psixoloji baxımdan insan münasibətlərinin ən mühüm dayağıdır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxışda söz həm qılınc, həm də məlhəmdir. Bir söz könülləri parçalaya bilər, başqa bir söz isə illərlə düşmən olan qəlbləri barışdıra bilər. İmamın kəlamı ədəbi baxımdan çox incə bir hikmət daşıyır: sözlərin gücü qardaşlığın varlığını müəyyən edir. Əgər insan gözəl, lətif və hikmətli sözlər seçərsə, münasibətlər güclənər və sevgiylə bəzənər. Amma sərt, kobud və məsuliyyətsiz sözlər ülfəti qırar. Ədəbiyyatda sözün gözəlliyi yalnız bədii deyil, həm də mənəvi təsir gücündədir. Buna görə də dilini qoruyan insan əslində öz həyatının ədəbi gözəlliyini də qoruyur. Çünki söz insanın həm mənəviyyatını, həm də xarakterini təmsil edir. İmamın bu kəlamı, ədəbiyyatın "söz bəzəkdir" prinsipini mənəvi bir ölçü ilə dərinləşdirir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin möhkəmliyi insanların qarşılıqlı münasibətlərindən asılıdır və bu münasibətlərin əsasında dil dayanır. Əgər insanlar bir-birinə hörmətli və nəzakətli dillə yanaşsalar, cəmiyyətin birliyi və həmrəyliyi qorunar. Amma dil təhqir, qeybət və böhtana çevrilərsə, cəmiyyətin təməli sarsılar. Qardaşlıq və dostluqlar da cəmiyyətin kiçik hüceyrələridir; onların qorunması bütöv cəmiyyətin sağlamlığı deməkdir. İmamın kəlamı göstərir ki, dilinə sahib olmayan insan yalnız özünü deyil, bütöv ictimai nizamı da təhlükəyə atır. Bu baxımdan, dilin qorunması ictimai sabitlik üçün əsas qanundur. Sosioloji baxışda qardaşlıq ünsiyyəti cəmiyyətin dirəyi, dil isə o dirəyin ən mühüm dayağıdır.

6. Tarixi Aspekt

Tarix göstərir ki, bəzən bircə kəskin söz dövlətləri və millətləri parçalamışdır. Böyük münaqişələrin, ayrılıqların və hətta müharibələrin kökündə dilin yanlış istifadəsi dayanmışdır. Amma hikmətli sözlər xalqları birləşdirmiş, böyük imperiyaları ayaqda saxlamışdır. İmamın kəlamı tarixdən çıxan bu acı və hikmətli nəticəni xatırladır: dilini qoru, çünki bir söz illərin zəhmətini məhv edə bilər. Tarixi hadisələrdə dostluqları qoruyan liderlərin hamısı dilinə hakim olan şəxslər olmuşdur. Əksinə, dilinə sahib olmayan rəhbərlər düşmənçilik və dağıntıların səbəbi olmuşlar. Deməli, tarix də bu kəlamın doğruluğunu sübut edir: qardaşlığın qorunması birbaşa dilin qorunması ilə bağlıdır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından dil insanı ən çox günaha salan vasitələrdən biridir. Böhtan, qeybət, təhqir və yalan qardaşlıq bağlarını qırır, münasibətləri zədələyir və insanın şəxsiyyətini alçaldır. Əgər insan dilinə nəzarət etsə, qardaşlıq bağları güclənər, dostluq və sevgi davamlı olar. İmamın kəlamı göstərir ki, əxlaqın əsası dilin qorunmasıdır. Çünki əxlaq insanın həm daxili niyyətində, həm də zahiri sözündə özünü göstərir. Əgər sözlər saf, dürüst və hörmətlidirsə, insan əxlaqlı sayılır. Əks halda, əxlaqın bütün təməli sarsılar. Buna görə də dilin qorunması yalnız sosial bir məsələ deyil, həm də insanın mənəvi dəyərinin ölçüsüdür.

8. Teoloji Aspekt

Din baxımından dil insanın imanının açıq göstəricisidir. Quranda buyurulur: **"Bu gün onların ağızlarını möhürləyərik. Qazandıqları günahlar barəsində Bizimlə əlləri danışar, ayaqları da şahidlik edər."** (Yasin surəsi, ayə 65) Peyğəmbər (s) də buyurmuşdur: *"Mömin dilini qoruyan kəsdir."* İmamın bu kəlamı da dini bir gerçəyi xatırladır: qardaşlığı qorumaq üçün ilk addım dilin qorunmasıdır. Allah yanında ən sevimli iş möminlərin bir-birinə sevgi ilə yanaşmasıdır. Bu sevgi yalnız dilin hikmətli istifadəsi ilə mümkün olur. Teoloji baxışda dil həm dua, həm zikr, həm də insan münasibətlərinin əsas ölçüsüdür. Deməli, dilinə sahib olmaq imanın və təqvanın mühüm nişanəsidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan sözlər insan münasibətlərini bəzəyən bir zinətdir. Gözəl sözlər könüllərə sakitlik, ülfət və sevgi gətirir. Kobud və sərt sözlər isə bu gözəlliyi məhv edərək qardaşlıq bağlarını yaralayır. İmamın kəlamı göstərir ki, qardaşlığın davamlı gözəlliyi yalnız dilin gözəlliyi ilə mümkündür. İnsan ünsiyyətində hər bir söz bir rəng, bir musiqi kimi təsir edir. Ona görə də dilini qorumaq həm də münasibətlərə estetik ahəng qatmaq deməkdir. Əgər insan dilində gözəlliyi qoruyarsa, qardaşlığı da bəzəmiş olar. Estetik gözəllik yalnız görünüşdə deyil, sözlərin lətafətində də təzahür edir.

10. Politoloji Aspekt

Siyasət və idarəçilikdə dilin rolu son dərəcə böyükdür. Liderlərin bircə kəlməsi xalqları üsyana qaldıra və ya birləşdirə bilər. İmamın kəlamı siyasətçilər üçün də böyük dərsdir: dilinə hakim olmayan rəhbər xalqını itirər. Tarixdə dilləri ilə xalqı arxasınca aparan rəhbərlər də, dilləri ilə ümməti parçalayaraq zəlalətə aparanlar da olmuşdur. Deməli, qardaşlığın, ictimai həmrəyliyin və siyasi sabitliyin qorunması dilin necə istifadə edilməsindən asılıdır. Politoloji baxımdan dil yalnız şəxsi münasibətlər üçün deyil, həm də dövlətin dayaqları üçün əsaslı vasitədir. Ona görə də dilini qorumaq həm fərdi, həm də siyasi məsuliyyətdir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqda dilin yanlış istifadəsi ciddi nəticələr doğurur. Böhtan, iftira, təhqir və yalan hüquqi məsuliyyət yaradan əməllərdir. Bu səbəbdən dilin qorunması yalnız mənəvi deyil, həm də hüquqi bir zərurətdir. İmamın kəlamı göstərir ki, dilə sahib olmaqla insan yalnız qardaşlığını deyil, həm də özünü hüquqi məsuliyyətdən qoruyur. Bir söz insanı həm dostluqdan, həm də azadlıqdan məhrum edə bilər. Buna görə də dilin qorunması hüquqi baxımdan insanın azadlığının, ictimai baxımdan isə qardaşlığının təminatıdır. Hüquqi sistemlər də bu həqiqəti qəbul edərək sözün məsuliyyətini qanunlarla qorumağa çalışmışdır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxışda insan varlığını dil vasitəsilə ifadə edir. Dil insanın "özünü var etməsi"nin əsas yoludur. Əgər dil məsuliyyətli və şüurlu şəkildə

istifadə edilərsə, insan öz varlığını möhkəmləndirir, qardaşlığı qoruyur. Əks halda, dil məsuliyyətsiz ifadələrlə insanın həm mənəvi, həm də ictimai varlığını zəiflədir. İmamın kəlamı insanın varoluş həqiqətini dilə bağlayır. Yəni insanın kimliyi, qardaşlığı və mənəvi bütövlüyü onun dilini qoruması ilə müəyyən olunur. Beləliklə, dil yalnız bir ifadə deyil, insan varlığının özü ilə bağlı eksistensial bir reallıqdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında dil bir nur və yol sayılır. İnsan dili ilə ya haqq yoluna yönəlir, ya da zülmətə düşür. Dilini qoruyan şəxs dostluqları, qardaşlığı və ülfəti nurla bəzəyir. Əks halda, dil qaraldıqda insanın yolu da qaralır, dostluqları da itir. Qardaşlıq Xızır baxışına görə Allahın bir lütfüdür və bu lütfün qorunması dilin qorunmasına bağlıdır. İnsan dilini pak saxlayaraq həm qardaşlığını, həm də öz mənəvi yolunu nurlu saxlamış olur. Bu kəlam, Xızır hikməti ilə, dilin qorunmasının həm insani, həm də ilahi bir yol olduğunu göstərir.

Düşündürücü Suallar

- Mən dilimlə qardaşlığı qoruyuram, yoxsa dağıdıram?
- Sözlərim insanları mənə yaxınlaşdırır, yoxsa uzaqlaşdırır?
- Dilim qəlbimin paklığını əks etdirirmi?

Özünə Hesabat

- Bu gün dilimlə kimisə incitdimmi?
- Sözlərim qardaşlıq bağlarını möhkəmləndirdimi, yoxsa zəiflətdimi?
- Hər sözümün məsuliyyətini daşımağa hazırammı?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Hər kəsə qarşı hörmətli dil işlətmək.
- Yersiz mübahisələrdən və təhqirdən çəkinmək.
- Dostluqları qorumaq üçün sakitləşdirici sözlərdən istifadə etmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Susmağı hikmət kimi qəbul etmək.
- Quran ayələrini dilə gətirməklə dili pak saxlamaq.
- Sözləri seçərkən təsiri barədə əvvəlcədən düşünmək.

Nəticə

İmam Zeynəlabidinin (ə) bu kəlamı insan münasibətlərinin ən əsas həqiqətini ortaya qoyur: dil. Dil qorunarsa, qardaşlıq da qorunar; dil pozularsa, dostluq və birlik də pozular. Bu kəlam insana ömürlük bir dərs verir – dilinə sahib ol ki, həm dünyanı, həm də axirəti qoruya biləsən.

KƏLAM - 24

“QARDAŞLAR BİR-BİRİLƏRİNƏ ÜÇ ŞEYDƏ MÖHTACDIRLAR; ƏGƏR BU PRİNSİPLƏRƏ ƏMƏL ETSƏLƏR DOST QALARLAR, ƏKS HALDA BİR-BİRİNDƏN AYRILAR VƏ DÜŞMƏNƏ ÇEVRİLƏRLƏR. BU ÜÇ ŞEY İSƏ BUNLARDIR: BİR-BİRİNƏ İNSAFLA DAVRANMAQ, MƏRHƏMƏT GÖSTƏRMƏK VƏ HƏSƏD ETMƏMƏK.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 45)

Bu kəlamda İmam Sadiq (ə) insan münasibətlərinin əsasını təşkil edən üç ümdə dəyəri – **insaf, mərhəmət və həsədsizlik** – dostluğun və qardaşlığın davamlılığı üçün şərt olaraq göstərir. Həyatda ən möhkəm bağlardan biri qardaşlıqdır. Lakin bu bağ ancaq qarşılıqlı ədalət, mərhəmət və təmənnasızlıq üzərində qurularsa davam edə bilər. Əks halda, kiçik haqsızlıqlar, şəfqətsizlik və həsəd münasibətləri zəhərləyir, qardaşı qardaşa düşmən edir. Deməli, qardaşlığın davamlılığı üçün mənəvi dəyərlər maddi maraqlardan üstün tutulmalıdır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam münasibətlərin əsasında duran **etik prinsiplərin** zəruriliyini göstərir. “İnsaf” Kantın etik nəzəriyyəsindəki “başqasını məqsəd kimi görmək” prinsipinə bənzəyir. Yəni qardaşına ədalətli davranmaq onu yalnız vasitə deyil, dəyərli varlıq kimi qəbul etməkdir. “Mərhəmət” isə Aristotel fəlsəfəsindəki “mülayimlik və orta yol” anlayışına uyğun gəlir, çünki mərhəmət insan münasibətlərini yumşaldır. “Həsəd etməmək” isə Nitsşenin qeyd etdiyi dağıdıcı instinktlərin qarşısını alır, insanı yüksəldən yaradıcılıq yoluna aparır. Bu baxımdan kəlam mənəviyyat fəlsəfəsinin üç sütununu təqdim edir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan qardaşlıq yalnız qan bağı deyil, **ruhların və könüllərin birləşməsidir**. İnsaf ruhani bərabərliyi, mərhəmət ilahi sevginin təzahürünü, həsədsizlik isə qəlbin saflaşmasını göstərir. Bir müridin digərinə qarşı münasibətində bu üç keyfiyyət yoxdursa, ruhani birlik qırılır. Həsəd qəlbi zülmətə salır, mərhəmət isə nuru artırır. İnsaf isə haqqın bərabər bölgüsüdür ki, bununla da irfani birlik güclənir. Bu baxımdan İmam Sadiqin (ə) kəlamı mürşid-mürid, dost və qardaş münasibətlərinin dərin mənəvi əsaslarını göstərir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixologiyada münasibətlərin sağlam qalması üçün üç amil mühümdür: **ədalət duyğusu, emosional dəstək və neqativ duyğuların idarəsi**. İnsaf münasibətdə balansı qoruyur; bir tərəf daima haqsızlığa məruz qalanda münasibətdə gərginlik yaranır. Mərhəmət emosional bağlılığı gücləndirir, insan özünü dəyərli və sevilən hiss edir. Həsəd isə psixoloji olaraq dağıdıcı duyğudur; bu hiss münasibəti zəhərləyərək güvəni dağıdır. Deməli, psixoloji sağlamlıq baxımından da İmamın kəlamı insan münasibətlərinin davamlılığını qoruyan ən güclü psixoloji əsasları təqdim edir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam **qısa, lakin dərin mənalar daşıyan** bir ifadədir. Üçlük (trias) forması ədəbiyyatda və ritorikada möhkəmlik və yadda qalma gücü yaradır. "İnsaf – mərhəmət – həsədsizlik" ardıcıllığı həm ritmik, həm də məntiqi bir axınla təqdim olunur. Əvvəlcə haqqın qorunması (insaf), sonra sevginin verilməsi (mərhəmət), daha sonra dağıdıcı duyğunun qarşısının alınması (həsədsizlik) qeyd edilir. Bu ardıcıllıq insan münasibətlərinin başlanğıcdan sona qədər olan inkişaf mərhələsini ədəbi bir harmoniyada təsvir edir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin əsasını ailə və qardaşlıq təşkil edir. İnsaf olmayan yerdə sosial ədalətsizlik, mərhəmətin yoxluğunda sərtlik və soyuqluq, həsədin hökm sürdüyü mühitdə isə daimi intriqalar və parçalanma yaranır. İmamın (ə) kəlamı sadəcə fərdi münasibətlərə deyil, sosial mühitin bütövlüyünə də işarə edir. Əgər cəmiyyətin üzvləri bir-birinə insafla, mərhəmətlə yanaşsalar və həsəddən uzaq dursalar, cəmiyyət vahid bir bədən kimi möhkəm olar. Əks halda, cəmiyyət parçalanar və düşmənçilik dərinləşər.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi proseslər göstərir ki, böyük imperiyaların və icmaların süqutunun səbəbi çox vaxt **ədalətsizlik, mərhəmətsizlik və həsəd** olmuşdur. Qardaşların, tayfaların və dövlətlərin bir-birinə insafsız davranması, mərhəməti unutması və həsəd ucbatından bir-birinə düşmən kəsilməsi tarixdə müharibələrə, parçalanmalara və fitnələrə səbəb olmuşdur. İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı tarixin qanunauyğunluqlarını da təsdiqləyir. Tarix göstərir ki, yalnız ədalət, mərhəmət və həsədsiz münasibətlər birliyi uzunömürlü etmişdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqın əsası qarşılıqlı haqlara riayət və qəlbin saf qalmasıdır. İnsaf ədalətli davranmaqla bağlı əxlaqi məsuliyyəti göstərir. Mərhəmət əxlaqın yumşaq üzüdür, insanlara sevgi və şəfqətlə yanaşmağı öyrədir. Həsədsizlik isə pis xislətdən uzaq qalmaqdır. Bu üç keyfiyyətin bir arada olması insanı həm fəzilətli, həm də mənəvi dəyərlərə sahib şəxsiyyətə çevirir. İmamın kəlamı əxlaqi dəyərlərin insan münasibətlərində konkret tətbiqini göstərir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan insaf, mərhəmət və həsədsizlik Allahın sifətlərinin insandakı təcəllisidir. Allah ədalətlidir, rəhimlidir və qulları arasında həsəd etməz. İnsan bu üç sifəti yaşatmaqla Allahın rizasına yaxınlaşar. Quranda da dəfələrlə ədalətə riayət, mərhəmətli olmaq və qəlbləri həsəddən təmizləmək buyurulmuşdur. Deməli, İmam Sadiqin (ə) kəlamı Qurani-Kərimin təməl prinsiplərinin insan münasibətlərindəki praktiki əksidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan insaf, mərhəmət və həsədsizlik münasibətlərə **ahəng və gözəllik** bəxş edir. Ədalət gözəlliyin ölçüsüdür, mərhəmət münasibətlərin

cazibəsini artırır, həsədsizlik isə saf bir ahəng yaradır. Qardaşlıq bu üç element üzərində qurulduqda insana mənəvi zövq və daxili rahatlıq verir. Əks halda, münasibətlər çirkin, gərgin və ziddiyyətli görünür. Bu baxımdan kəlam yalnız əxlaqi deyil, estetik bir mesaj daşıyır: gözəl münasibətlərin bədii vəhdəti bu üç əsasla mümkündür.

10. Politoloji Aspekt

Siyasi mühitdə də bu üç prinsipin olmaması dağınıqlıq yaradır. Ədalətsizlik xalqı hakimiyyətə qarşı üsyana qaldırır, mərhəmətin olmaması zalımlığı artırır, həsəd isə rəqiblərin daimi qarşıdurmasına səbəb olur. Əksinə, insaflı siyasət, rəhmli idarəçilik və həsədsiz əməkdaşlıq dövlətin və xalqın birliyini möhkəmləndirir. İmamın kəlamı siyasi baxımdan da dövlətlərin və ictimai birliklərin qorunması üçün dərin hikmət daşıyır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquq insaf üzərində qurulmuşdur; yəni haqqı sahibinə vermək. Mərhəmət isə hüquqda insan amilini ön plana çəkir – sərt qanunun yanında insana şəfqətli münasibət. Həsəd isə çox vaxt hüquqsuzluğa və haqsız mübahisələrə səbəb olur. İmamın kəlamı hüquqi ədalətin və münasibətlərin sağlamlığı üçün də fundamental qayda verir: insaf, mərhəmət və həsədsizlik hüquqi bərabərliyi qoruyan əsaslardır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan insan münasibətləri onun varlığının mənasını formalaşdırır. Qardaşlıq insana mövcudluğunu daha güclü hiss etdirir. Lakin bu bağlılıq insaf, mərhəmət və həsədsizlik olmadan əsl varlıq mənasına çevrilmir. İnsanın "mən"i yalnız başqasının haqlarına hörmət etdikdə və həsəddən uzaq olduqda həqiqi mənada formalaşır. Bu kəlam insan varlığının dərin mənasının yalnız sağlam münasibətlərdə ortaya çıxdığını göstərir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam insanlara **daxili bələdçilik** kimi təqdim olunur. Hər bir qardaşlıq və dostluq Xızırın yol göstərməsi kimi insanı sınaqlardan keçirir. İnsaf sınağı – haqqı qorumaq; mərhəmət sınağı – qəlbi açıq saxlamaq; həsədsizlik sınağı – nəfsin alçaq duyğularına qalib gəlmək. Kim bu üç imtahandan üzüağ çıxsa, qardaşlığı möhkəm olar. Bu, insanın mənəvi yolçuluğunda mühüm işarədir.

Düşündürücü Suallar

- Mən qardaşlarıma və dostlarıma insafla yanaşırammı?
- Onlara mərhəmət göstərməkdə yetərincə diqqətli olurammı?
- Qəlbimdə həsəd və paxıllıq duyğusu varmı?
- Mənim münasibətlərimdə bu üç dəyərin hansı daha güclü, hansı isə zəifdir?
- Bu kəlam həyatımda hansı real dəyişikliklər yarada bilər?

Özünə Hesabat

- Hər kəs gün sonunda öz münasibətlərini təhlil etməlidir: Haqqı kiminsə əlindən almamışammı? Qardaşıma qarşı soyuq və mərhəmətsiz davranmamışammı? Onun uğuruna qəlbimdə həsəd yaranıbmı? Bu üç sualın cavabı insana öz daxili aynasını göstərir. Özünə hesabat vermək münasibətləri sağlam saxlamağın ən təsirli yoludur.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- İş yerində həmkarına qarşı insaflı ol, onun haqqını tapdalama.
- Ailədə mərhəməti əsas tut, zəiflikləri qınama, əksinə dəstək ol.
- Qardaşının uğuruna həsəd etmə, onunla sevin və dua et.
- Dostluqda insaflı davran, paylaşımda bərabərliyi qoru.
- Cəmiyyət içində mərhəmətli ol, ehtiyacı olana əl uzat.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər gün öz münasibətlərində insaf və mərhəməti praktikada tətbiq etməyi vərdiş et.
- Həsəd doğuran hallarda Allaha dua et ki, qəlbindən bu duyğunu çıxarsın.
- Dostluqlarını qorumaq üçün özünü yoxla, münasibətlərdə ədaləti unutma.
- Quran və hədislərdə həsədin zərərləri haqqında oxu və düşün.
- Mərhəmət hissini artırmaq üçün ehtiyacı olanlara yardım et.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı insan münasibətlərinin ən əsas dayaqlarını – **insaf, mərhəmət və həsədsizliyi** – möhkəm prinsiplər kimi təqdim edir. Bu üç dəyər olmadıqda qardaşlıq düşmənçiliyə çevrilir, dostluqlar pozulur. Lakin bu üç keyfiyyət mövcud olduqda münasibətlər ilahi rəhmətin kölgəsində daimi və davamlı olar. Deməli, insan həyatının, cəmiyyətin və mənəvi yolçuluğun əsas dayağı bu üç ümdə xüsusiyyətdir.

KƏLAM - 25

“QARDAŞININ HAQQINI ARANIZDAKI DOSTLUĞA ARXALANARAQ TAPDALAMA. ÇÜNKİ HAQQINI ZAY ETDİYİN KƏS ARTIQ QARDAŞIN DEYİL.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 45)

Bu kəlam qardaşlıq və dostluq münasibətlərində **haqqın qorunmasının** zəruriliyini bildirir. Dostluq bəzən yaxınlıqdan doğan rahatlıq gətirir, lakin bu rahatlıq qarşı tərəfin haqqını tapdalamağa səbəb olmamalıdır. Əks halda dostluq və qardaşlıq məhv olar. Haqqı tapdamaq – insanın şərəfini və etimadını zədələməkdir. İmam Əli (ə) buyurur ki, haqqı əldən alınan insan artıq qardaş deyil, çünki qardaşlığın əsası güvən və ədalət üzərində qurulub. Deməli, qardaşlığı qorumaq üçün haqqa riayət etmək ən mühüm şərtdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam **haqq və münasibətlərin varlıq əsaslarını** izah edir. Haqqın qorunmadığı yerdə dostluq da mənasızlaşır. Aristotelə görə dostluq ədalətə söykənir; ədalətsiz dostluq isə saxta bağdan başqa bir şey deyil. Dostluğa arxalanaraq haqqı tapdamaq, əslində dostluğu yox etməkdir. Kant fəlsəfəsində isə başqasını "sadəcə vasitə" kimi istifadə etmək əxlaqi cinayətdir. Haqqı pozmaq da dostu vasitə kimi görməkdir. Bu baxımdan, İmamın kəlamı əxlaq fəlsəfəsinin ən fundamental qaydalarından birini xatırladır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan qardaşlıq yalnız qan və ya söz birliyi deyil, **ruhların birliyi** deməkdir. Ruhani yoldaşlıq yalnız haqq üzərində möhkəmlənir. Dostunun haqqını pozan, əslində öz ruhani yolunu qaranlığa sürükləyir. İrfan əhli deyir ki, "haqqı olmayan dostluq, nurunu itirmiş çırağa bənzər." Haqqın tapdanması qəlblər arasındakı nur bağını qırır. Əsl qardaşlıq isə insaf və ədalətlə yaşadıqda Allahın rizasına qovuşur. Bu baxımdan, İmam Əlinin (ə) kəlamı irfani bir xəbərdarlıqdır: haqqı zay edən dostluq yalnız görünüşdə dostluqdur, batində isə düşmənçiliyin başlanğıcıdır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan dostluğun davamlılığı üçün **qarşılıqlı güvən və haqqa hörmət** əsasdır. İnsan öz haqqı pozulduqda, xüsusən də bunu yaxın dost edəndə, güvən tamamilə dağılır. Bu güvən bərpa olunmadıqda isə qəzəb, küskünlük və nifrət yaranır. Haqqı zay edilmiş insan özünü dəyərsiz hiss edir, bu da münasibətləri zəhərləyir. Digər tərəfdən, haqqı pozan insan da içində günahkarlıq, amma bəzən də eqoist üstünlük duyğusu yaşayır. Bu isə münasibətlərin sağlamlığını pozur. İmamın kəlamı psixoloji baxımdan sağlam dostluğun yalnız haqqa riayətlə mümkün olduğunu göstərir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam **qısa, lakin yüklü məna daşıyan** bir ifadədir. Burada dostluq və qardaşlıq obrazı, haqqın qorunması ilə şərtləndirilir. "Haqqını zay etdiyin kəs artıq qardaşın deyil" cümləsi həm qəti, həm də sarsıdıcı bir bədii vurğunu əks etdirir. Bu ifadə münasibətlərin təməl daşı olan "haqq"ın nə qədər vacib olduğunu obrazlı şəkildə göz önünə gətirir. Ədəbiyyat baxımından kəlam həm ritmik, həm də təsir gücü yüksək bir hikmətli söz kimi seçilir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət münasibətlər şəbəkəsindən ibarətdir və bu şəbəkənin gücü **haqqın qorunması** ilə ölçülür. Qardaşlığın və dostluğun hüquqları pozulduqda, sosial münasibətlər zəifləyir və parçalanma yaranır. Ailə daxilində, qohumlar arasında və dost çevrələrində haqqın tapdanması düşmənçiliyin yaranmasına gətirir. Cəmiyyətlərdə qarşılıqlı haqqa hörmət mədəniyyəti güclü olduqda birlik və həmrəylik artır. İmamın bu kəlamı cəmiyyətin davamlılığı üçün sosial ədalətin əhəmiyyətini vurğulayır. Haqsız

dostluqların çoxluğu isə cəmiyyətdə nifaq toxumu səpir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi hadisələr sübut edir ki, haqsızlığa əsaslanan dostluqlar uzunömürlü olmayıb. Peyğəmbərlər və imamlar tarix boyu haqqa riayət etməyi təbliğ ediblər. Qardaşların, tayfaların, hətta xalqların bir-birinin haqqını tapdalaması nəticəsində böyük parçalanmalar və müharibələr meydana gəlib. Ədalət və haqqa hörmət üzərində qurulan münasibətlər isə tarixin ən sabit və davamlı birliyini formalaşdırıb. Deməli, İmamın bu kəlamı həm fərdi, həm də tarixi ölçüdə təsdiqlənmiş həqiqətdir: haqqı olmayan dostluq davamlı ola bilməz.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan haqqın qorunması insanın vicdanı və imanının sınağıdır. Dostluqda haqqa riayət etmək insana fəzilət qazandırır, onu etibarlı şəxsiyyətə çevirir. Haqqı tapdalamaq isə ən böyük əxlaqi xəyanətlərdəndir, çünki bu, yalnız bir insana deyil, bütün dostluq dəyərlərinə xəyanətdir. İmamın kəlamı insanlara öyrədir ki, dostluq yalnız mehribanlıq və birlik deyil, həm də **haqqa sadiqlik imtahanıdır**. Bu imtahandan üzüağ çıxanlar əxlaqi zirvəyə yüksəlirlər.

8. Teoloji Aspekt

İslam təlimində haqqın qorunması Allahın əmridir. Quranda buyurulur: **“Bilə-bilə haqqı batillə örtərək həqiqəti gizlətməyin!”** (Bəqərə surəsi, ayə 42) Dostluqda haqqa riayət etmək, əslində, Allahın rizasına riayət etməkdir. Qardaşının haqqını tapdalayan, Allah qarşısında da böyük bir günah etmiş olur. İmamın kəlamı göstərir ki, haqqa hörmət yalnız insanlar arasında deyil, Allah qarşısında da məsuliyyətdir. Haqqı tapdalayan, yalnız dostunu deyil, həm də Allahın əmrini itirir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan haqqı qoruyan dostluq **gözəllik və harmoniya** daşıyır. İnsaflı və ədalətli münasibətlər insanların qəlbini rahatladır, ünsiyyəti gözəlləşdirir. Haqqı tapdalamaq isə münasibətləri çirkinləşdirir, qəlblərdə zülmət və nifrət yaradır. Haqqın qorunmadığı dostluq estetik baxımdan cazibəsini itirir, artıq gözəl deyil. İmamın kəlamı bir növ estetik ölçü də təqdim edir: haqqın qorunması münasibətlərə nizam və bədii ahəng bəxş edir.

10. Politoloji Aspekt

Siyasi müstəvidə də haqqın qorunması çox mühümdür. Dövlətlər və millətlər bir-birinin haqqını tapdaladıqda düşmənçilik və münaqişə yaranır. Dostluğa arxalanaraq haqqı pozmaq isə siyasətdə “müttəfiqlik xəyanəti” kimi tarixə düşüb. İmamın kəlamı siyasi əlaqələrdə də ədalətin əsas prinsip olduğunu göstərir. Əks halda, “haqsız dostluq” tezliklə düşmənçiliyə çevrilir. Bu, siyasi tarixin dəfələrlə sübut etdiyi bir qanundur.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquq elmində haqqın qorunması birinci prinsipdir. Dostluq, hüquqi məsuliyyəti azaltmır. Əksinə, yaxınlıq hüquqa daha çox riayət etməyi tələb edir. Dostluğa arxalanaraq haqqı tapdalamaq, hüquq baxımından həm də sui-istifadədir. İmamın kəlamı hüquqi prinsiplə üst-üstə düşür: haqqı zay etdinsə, artıq dostluğun hüquqi-mənəvi əsası yoxdur. Beləliklə, hüquqda da dostluğun davamlılığı haqqın qorunmasına bağlıdır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan insan varlığı münasibətlər üzərində qurulur. Dostluq insanın mövcudluğunu dərinləşdirən amildir. Lakin haqqın zay edilməsi varlığın mənasını dağıdır. İnsan öz varlığını dostunun haqqını qorumaqla möhkəmləndirir, pozmaqla isə mənasızlaşdırır. Bu kəlam insana xəbərdarlıq edir: mövcudluğunun təməlində haqqı qoruma prinsipi olmalıdır. Əks halda, dostluq da, mənəvi varlıq da mənasızlaşar.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlam insana bir növ **ruhani bələdçilik** edir. Hər dostluq Allahın sınağıdır. Dostluğa arxalanaraq haqqı pozmaq Xızırın yolunu itirmək kimidir – çünki haqq Allahın yoludur. Dostunun haqqına hörmət isə insanı mənəvi yolda sabitqədəm saxlayır. Haqqın qorunması qardaşlığı Allahın nurunda davamlı edir. Haqqın tapdanması isə dostluğu qaranlıqda itirir. Bu baxımdan kəlam, insanı Xızırın ədalət yoluna yönləndirən hikmətdir.

Düşündürücü Suallar

- Dostluğa arxalanaraq kiminsə haqqını tapdalamıram?
- Dostumun haqqına hörmət göstərməkdə nə qədər diqqətli davranıram?
- Mənim münasibətlərimdə insaf və ədalət əsas yerdədirmi?
- Dostluq və qardaşlıq münasibətlərim Allahın rizasına uyğundurmu?
- Haqqı qorumaq mənim həyat fəlsəfəmdə hansı mövqedədir?

Özünə Hesabat

- Hər gün öz münasibətlərinə bax: dostluqda haqqı zay etdinmi? Qardaşının etimadını sarsıtdınmı? Ədalət və insafla davranmısanmı? Bu hesabatı vicdanın qarşısında aparmaq, insanı səhvlərdən qoruyar və dostluqlarını saf saxlayar. Özünə hesabat verməyən isə dostluqlarını itirməyə məhkumdur.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostunun haqqına dair kiçik bir məsələdə belə diqqətli ol.
- Əmlak, söz, etibar və ümidlərini zay etmə.
- İşdə və ya ailədə dostluğa görə başqasının haqqını tapdalama.
- Dostunun uğuruna mane olma, haqqına hörmət et.
- Dostluq münasibətlərində ədaləti və şəffaflığı əsas tut.

Əlavə Tövsiyələr

- Haqqı qorumağı gündəlik həyatında əsas prinsip et.
- Dostluqda insaflı olmaq üçün Qurandan və hədislərdən örnəklər öyrən.
- Hər dəfə haqqı pozmaq istədikdə düşün: bu addım dostluğu məhv edəcəkmi?
- Dostunun haqqına hörmət etməyi sanki Allaha itaət kimi gör.
- Həsəd və eqoist duyğulardan uzaqlaş ki, dostunun haqqını tapdamayasan.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı qardaşlıq və dostluğun **əsas dayağı olan haqqın qorunmasının** vacibliyini vurğulayır. Dostluq yalnız mehribanlıqla yox, həm də haqqın müdafiəsi ilə yaşayır. Dostluğa arxalanaraq haqqı pozan insan dostluğun mənasını itirir. Haqqın qorunduğu dostluq isə Allahın rizasında sabit qalır və əbədi olur. Bu kəlam, həyat və münasibətlərdə möhkəm bir yol göstəricidir.

KƏLAM - 26

"QINAMAQ SEVGİNİN HƏYATIDIR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 45)

Bu kəlam insani münasibətlərin mahiyyətini açan dərin bir hikmətdir. İmam Əli (ə) burada göstərir ki, qınamaq sevgidən doğan bir xəbərdarlıqdır və əslində münasibətin canlı olduğunun sübutudur. Əgər bir dost digərini xəbərdar edirsə, bu, onun hələ də münasibətə dəyər verdiyini göstərir. Əks halda, susmaq və laqeyd qalmaq sevginin ölümü deməkdir. Buradakı qınamaq tənə etmək, alçaltmaq və ya kinlə danışmaq deyil; əksinə, sevgi bağını möhkəmləndirmək üçün edilən mərhəmətli və faydalı bir xəbərdarlıqdır. Beləcə, qınama – münasibətlərin ruhunu diri saxlayan, sevgini həyatla eyni səviyyədə qoruyan ilahi bir əxlaqdır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan qınama, varlığın və münasibətlərin həqiqətə bağlılığının ifadəsidir. Sevgi özü bir həqiqət üzərində qurulur və bu həqiqət yalnız dürüstlük və xəbərdarlıqla qorunur. Əgər dostun səhvini görüb susarsansa, sən həm həqiqəti gizləmiş, həm də sevginin ruhunu zədələmiş olursan. Qınamaq münasibətə idrak qatır və onu səmimiyyətsiz formalılıqdan çıxarıb mənalı bir münasibətə çevirir. İnsan varlığı yalnız başqası ilə münasibətdə anlam tapır və bu münasibətin sağlamlığı, həqiqəti demək və qınama ilə qorunur. Deməli, qınama sevgini fəlsəfi baxımdan varlıqla eyni mahiyyətə bağlayır.

2. İrfani Aspekt

İrfanda qınamaq, nəfsin cilalanması və ruhun saflaşması üçün vacib bir mərhələdir. Mömin dostunun xətasını ört - basdır etməz, çünki bu, onu

zülmətdə buraxmaq olar. Əksinə, irfani sevgi dostunu xətadan çəkindirmək və onu doğru yola dəvət etməklə təcəlli edir. Qınama burada qardaşın aynasıdır: sən onun aynasında özünü, o da sənin aynanda özünü görür. İrfan baxışı ilə qınamaq, Allahın insana mərhəmətinin kiçik bir təzahürüdür. Bu xəbərdarlıq, dostun nəfsinə bələdçilik edir, onu günahdan çəkindirir və ilahi məhəbbəti daha da artırır. Deməli, qınama irfan yolçusunun yoluna işıq salan mənəvi bir çıraqdır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji nöqteyi-nəzərdən qınama, münasibətin emosional bağlarını diri saxlayan bir mexanizmdir. Dostun səhvini gördüyün halda susmaq, onda "məni önəmsəmir" düşüncəsini doğurur. Bu isə münasibətdə soyuqluq, inciklik və uzaqlaşma yaradır. Əksinə, sevgi ilə edilən qınama qarşı tərəfə "mən sənin yanındayam, sənə dəyər verirəm" mesajını verir. Bu, həm güvəni artırır, həm də münasibəti möhkəmləndirir. Psixoloji baxımdan qınama, münasibətin dinamik qalmasını təmin edir və emosional donuqluğun qarşısını alır. Beləcə, sevgi qınama ilə sınaqdan keçir, möhkəmlənir və insan ruhunu qidalandırır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbiyyatda qınama çox vaxt dostluğun və məhəbbətin sadiqliyinin rəmzi kimi təqdim olunub. Klassik şairlər "dost dostun aynasıdır" deyərkən, əslində qınamanın bədii təzahürünü ifadə ediblər. Bu kəlamda sevginin həyatla müqayisə olunması güclü bir bədii obrazdır. Necə ki, həyat nəfəssiz qalmaz, sevgi də qınamasız davam etməz. Ədəbiyyatın incəlikləri içində qınama, münasibəti qidalandıran canlı bir duyğu kimi işlənib. Bu kəlamın ədəbi dəyəri ondadır ki, qısa sözlərlə böyük bir həqiqəti gözəl bir metafora ilə ifadə edir. Deməli, qınama yalnız əxlaqın yox, həm də ədəbiyyatın estetik süsüdür.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan qınama, ictimai nizamın və sosial münasibətlərin qorunmasının əsas sütunlarından biridir. Bir toplumda insanlar bir-birinin səhvini görüb xəbərdar etməzlərsə, ictimai dəyərlər yavaş-yavaş aşınar. Bu, cəmiyyətdə məsuliyyətin yox olması və laqeydliyin kök atması ilə nəticələnir. Halbuki, qınama sevgi və qayğı ilə ediləndə, insanlar arasında birlik, həmrəylik və etimad güclənir. Dostun dostu qınaması yalnız şəxsi münasibət deyil, ümumi sosial bağların sağlam qalmasına da xidmət edir. Beləliklə, qınama cəmiyyətin ruhunu diri saxlayan sosial həyat mexanizmidir.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu möminlər arasında qınamanın böyük rolu olmuşdur. Səhabələrin bir-birinə etdiyi xəbərdarlıqlar, İmamların ümmətə etdiyi xatırlatmalar, bütün bunlar qınamanın sevgi və vəfanı qorumaqdakı gücünü göstərir. Məsələn, İslam tarixində bir çox fitnələrin qarşısı məhz sevgi ilə edilən qınamalarla alınmışdır. Əksinə, qınamanın olmadığı mühitlərdə

laqeydlik böyüyərək zülmə və parçalanmaya səbəb olmuşdur. Tarixi təcrübə sübut edir ki, qınama sevgini, qardaşlığı və ictimai həmrəyliyi yaşadan tarixi bir güvəncdir. Qınama olmayan yerdə isə tarix qırılır və cəmiyyət zəifləyir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından qınama, yaxşılığı əmr edib pislikdən çəkindirməyin ən gözəl formalarından biridir. Əsl dost dostunun səhvini gizlətməz, əksinə, onu xəbərdar edər ki, daha böyük xətalara düşməsin. Bu xəbərdarlıq qardaşlıqda səmimiyyətin və ixlasın əlamətidir. Əgər qınama yoxdursa, əslində orada sevgi və vəfa da yoxdur. Əxlaq alimləri belə hesab ediblər ki, qınamaq münasibətlərin vicdanıdır – vicdan varsa, sevgi yaşayır, yoxsa, laqeydlik üstünlük qazanır. Beləcə, qınama əxlaqi münasibətlərin canlı qalmasının təməl daşıdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji nöqteyi-nəzərdən qınama, Allahın möminlərə verdiyi qarşılıqlı məsuliyyətin bir təzahürüdür. Qurani-Kərimdə möminlərin bir-birinə yaxşılığı əmr edib, pislikdən çəkindirməsi ümmətin ən üstün sifəti kimi təqdim olunur (Ali-İmran surəsi, ayə 110) Bu baxımdan qınamaq, yalnız bir dostluq tələbi deyil, həm də ilahi bir əmrdir. Qınama olmadan münasibətlərdə Allahın rizası da tam təcəlli etməz. Həqiqi mömin, dostunun xətasına laqeyd qalmaz, çünki bilir ki, onun xilas olması həm də özünün xilasıdır. Deməli, qınama iman və sevginin teoloji dəyərlərini birləşdirən müqəddəs bir vəzifədir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam, həyatla sevgi arasında qurduğu metafora ilə poetik bir gözəllik daşıyır. Qısa, lakin dərin bir cümlə ilə qınamanın sevgidəki rolunu həyatla müqayisə edərək ifadə edir. Bu, sadəcə mənanı çatdırmaq deyil, oxucuda emosional bir təsir oyatmaqdır. Qınama sevgiyə necə rəng qatırsa, bu kəlam da söz sənətinə rəng qatır. Buradakı estetik incəlik ondadır ki, həyat və sevgi kimi iki ali dəyər qınama ilə birləşdirilərək oxucunun zövqünə və düşüncəsinə xitab edir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan qınama, idarəçilik və ictimai nəzarətin əsas prinsiplərindən biridir. Əgər rəhbərlər və idarəçilər xalq tərəfindən səhvləri qarşısında qınanırsa, bu onların hesabatlılığını gücləndirir və ədaləti qoruyur. Əks halda, qınamanın olmadığı yerdə hakimiyyət zülmə və laqeydliyə yuvarlanır. Bu kəlamı siyasi münasibətlərə tətbiq etdikdə aydın olur ki, qınama sevginin həyatı olduğu kimi, ədalətin və idarəçiliyin də ruhudur. Sevgisiz siyasət necə boşdursa, qınamasız siyasi münasibət də zülmə qapı açır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan qınama, münasibətlərin hüquqa uyğunluğunu qoruyan ilkin xəbərdarlıqdır. İnsan dostunun haqqını pozduqda və sən onu xəbərdar

etmədikdə, artıq həm hüquq, həm də münasibət zərbə alır. Qınamaq isə qarşı tərəfi haqqın pozulmasından çəkindirir. Bu, həm münasibəti, həm də hüququ qoruyan bir mexanizmdir. Əgər qınama olmazsa, münasibətlər hüquqsuzluq və özbaşınalıq içində dağılmağa başlayar. Deməli, qınama hüquqi baxımdan da sevginin zəmanətidir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan qınama, insanın başqasına qarşı daşıdığı məsuliyyətin təzahürüdür. Mən yalnız öz varlığıma deyil, dostumun varlığına da cavabdehəm. Əgər onun səhvini görüb susursam, onun varlığına qarşı biganə qalmış oluram. Qınamaq isə varlığın qarşılıqlı təsdiqidir – mən varam, çünki sən varsan və mən sənin yolunu qorumaq istəyirəm. Bu, insanın mövcudiyyətinə dərinlik verən bir davranışdır. Deməli, qınama sevgidə yalnız hissi deyil, həm də varoluşsal dəyər daşıyır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə qınamaq, dostluğun ölməzliyini qoruyan gizli bir hikmətdir. Qınamaq laqeydliyi yox edərək sevgini diri saxlayır. Əslində, bu xəbərdarlıq "müqəddəs bir çağırış"dır – dostunun ruhunu dirçəltmək, onu xətadan qurtarmaq üçün ilahi mərhəmətin bir səsi. Necə ki, Xızır peyğəmbər səyahət yoldaşlarını hikmətlə xəbərdar edirdi, qınamaq da dostluğun gedişində sevgini həmişəyaşar edir. Bu baxışla, qınamaq dostluğu adi bir bağdan ilahi bir müqaviləyə çevirir.

Düşündürücü Suallar

- Dostunu qınamadığın hallarda onun həyatına hansı boşluqlar buraxmısan?
- Qınama ilə laqeydlik arasındakı fərqi necə anlaya bilərsən?
- Sevgini diri saxlamaq üçün qınama hansı həddə edilməlidir?
- Qınama sənə görə inciklikmi, yoxsa dəyərin göstəricisidirmi?

Özünə Hesabat

- Mən dostumun səhvlərinə necə reaksiya verirəm – susuram, yoxsa xəbərdar edirəm?
- Qınadığım zaman bunu həqiqətən sevgi iləmi, yoxsa eqo iləmi edirəm?
- Mənim həyatımda qınamanın yoxluğu hansı münasibətləri zəiflətdi?
- Mən özüm qınandıqda, bunu sevgi əlaməti kimi qəbul edə bilirəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostunuzun səhvini sevgi ilə xəbərdar edin, tənə etməyin.
- Qınamanı məhrəm mühitdə, gözəlliklə ifadə edin ki, qarşı tərəfi incitməsin.
- Ailədə övlad və valideyn münasibətlərində qınamanı sevgi və anlayışla qurun.
- İş mühitində səhvləri susmaqla yox, konstruktiv qınama ilə düzəltməyə çalışın.

Əlavə Tövsiyələr

- Qınamanın üslubunu seçərkən yumşaq və hikmətli olun.
- Dostluqda qınamanı qoruyun, amma onu rişxənd və alçaltmaya çevirməyin.
- Qınamanın məqsədini aydınlaşdırın: sevgini qorumaq və münasibəti diri saxlamaq.
- Qınamanı həyatın bir zərurəti kimi qəbul edin və ondan qaçmayın.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu hikmətli kəlamı göstərir ki, qınama sevginin həyatıdır. Qınama olmayan münasibətlər ölüdür və laqeydlik içində yoxa çıxır. Qınama isə sevgini diri saxlayır, dostluğu möhkəmləndirir, iman qardaşlığını ölməz edir. Bu, yalnız bir münasibət qaydası deyil, həm də fəlsəfi, irfani, psixoloji, əxlaqi və teoloji baxımdan həyatın gerçəkliyidir. Deməli, qınamaq sevgidə nəfəs, münasibətdə həyat, dostluqda ömrün davamıdır.

KƏLAM - 27

“HARİS ƏL-ƏVƏR, MÖMİNLƏRİN ƏMİRİ İMAM ƏLİYƏ (Ə) BELƏ DEDİ: “EY MÖMİNLƏRİN ƏMİRİ! ALLAHA AND OLSUN Kİ, MƏN SƏNİ SEVİRƏM.” İMAM ƏLİ (Ə) BUYURDU: “EY HARİS! ƏGƏR MƏNİ SEVİRSƏNSƏ, MƏNƏ DÜŞMƏNLİK ETMƏ, MƏNİMLƏ OYUN OYNAMA, NÜMAYİŞ ÜÇÜN MÜBAHİSƏ ETMƏ, MƏNİMLƏ İSTEHZA ETMƏ, MƏNİ (HAQSIZ YERƏ) AŞAĞI SALMA VƏ MƏNİ (HƏDDİNDƏN ARTIQ) UCALDIB İFRAT VƏ TƏFRİTƏ DÜŞMƏ.”

(Bu rəvayəti İmam Sadiq (ə) nəql edir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 45)

Bu kəlamda İmam Əli (ə), sevgidə səmimiyyətin şərtlərini açıqlayır. Sevgi yalnız sözlə deyil, əməl və münasibətlə də təsdiqlənməlidir. Əgər bir kimsə qarşısındakını sevdiyini söyləyirsə, onu alçaltmaq, oyun etmək, mübahisə ilə sınağa çəkmək və ya təhrif etmək əslində sevginin ziddinədir. İmam (ə) burada həm də ifrat və təfridin təhlükəsini göstərir: sevdiyini olduğundan aşağı salmaq da, həddindən artıq ucaldaraq müqəddəsləşdirmək də məhəbbəti korlayan bir yanaşmadır. Həqiqi sevgi orta yolu qorumaq, hörmət və ədalət çərçivəsində münasibət qurmaqdır.

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam sevginin mahiyyətini və onun həqiqi ölçülərini göstərir. Sevgi, Aristotelin “ifrat və təfritdən uzaq orta yol” prinsipinə uyğun olaraq, tarazlıq üzərində dayanmalıdır. Bir şəxsi sevərkən onu insanlıq çərçivəsində qiymətləndirmək vacibdir. Əgər sevgidə ifrat olarsa, insanı ilahiləşdirmək, təfrit olarsa, hörmətsizlik baş verər. Həqiqi fəlsəfi sevgi, məqbul dərəcədə dəyər vermək və mühakimə gücünü qorumaqdır.

2. İrfani Aspekt

İrfani yönü ilə bu kəlam, dostluq və məhəbbətin “saf niyyət”lə bağlılığını açıqlayır. İrfanda sevgi, Allahın rizası üçün olmalıdır. Bir şəxsi sevmək, onu

haqq yoluna yaxınlığı səbəbilə sevməkdir. İmam (ə), Harisə bildirir ki, sevgi yalnız dilə gətirilən iddia deyil; o, daxili səmimiyyət və əməli münasibətlə isbat olunmalıdır. İrfanda əsl sevgi insanı Allaha yaxınlaşdırır və oyunbazlıq, riya, ifrat sevgini bulandıraraq onun ruhani nurunu söndürür.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan insanın sevgisi ilə davranışları arasında uyğunluq olmalıdır. Əgər bir insan "səni sevirəm" deyib sonra ələ salır, təhqir edir və ya aşağılayırsa, bu psixoloji ziddiyyət yaradır. Belə davranış qarşı tərəfdə güvənsizlik və mənəvi zədə doğurur. İmam Əlinin (ə) sözləri, münasibətlərin sağlam davam etməsi üçün daxili hisslərlə zahiri davranışın uyğunluğunu vacib sayır. Bu, həm də insan psixikasında dürüstlük və sabitlik gətirir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlamda məcazi ifadələr və təsirli üslub görünür. "Oyun oynama", "aşağı salma", "böyütmə" kimi ifadələr, sevginin səmimiyyətsiz şəkillərini canlı obrazlarla təsvir edir. Ədəbiyyatda sevgi bir nur, nifrət isə bir kölgə kimi izah olunur. İmam Əlinin (ə) ifadələri, sevginin nurunun qaranlıq hallar – yalan, riya və ifratla necə bulandığını bədii dillə ortaya qoyur.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji cəhətdən bu kəlam cəmiyyət daxilində münasibətlərin necə olmalı olduğunu göstərir. İnsanlar arasındakı hörmət və düzgün sevgi bağları, cəmiyyətin möhkəmliyinin təməlidir. Əgər dostluq və qardaşlıq münasibətləri riya, ifrat və ya təhqir üzərində qurulsa, bu, ayrılıq və ixtilaflara səbəb olar. İmam Əlinin (ə) öyüdü göstərir ki, cəmiyyətdə qarşılıqlı sevgi balanslı və ədalətli olduqda insanlar bir-birinə daha möhkəm bağlanır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə, böyük şəxsiyyətlərin ətrafında ifrat sevgiyə qapılaraq onları ilahiləşdirənlər və ya təfritlə onları aşağılayanlar olmuşdur. İmam Əli (ə) dövründə də bu hallar müşahidə olunmuşdu. Ona görə də o, Harisə xəbərdarlıq edərək göstərir ki, sevgi ifrat və təfritdən uzaq olmalıdır. Bu xəbərdarlıq, həm də gələcək nəsillərə bir dərsdir: rəhbərlərə, alimlərə və böyüklərə münasibətdə orta yol qorunmalıdır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından bu kəlam, sevginin əsas şərtlərindən olan dürüstlük və səmimiyyətə işarədir. İnsan əxlaqlı olarsa, dostunu alçaltmaz, onu oyun və istehza vasitəsinə çevirməz. Əxlaqi sevgi, qarşı tərəfin haqlarını qorumaq və ona layiqincə hörmət göstərməkdir. İmam Əlinin (ə) buyurduqları, əxlaqi münasibətlərdə dürüstlüyün qorunmasını, təmtəraqlı sözlərdən çox əməli hörmətin önəmli olduğunu öyrədir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam, məhəbbətin ilahi ölçülərlə tənzimlənməsi

məsələsidir. İslamda məhəbbət Allah üçün sevmək və Allah üçün nifrət etmək əsasında qurulmuşdur. Buna görə də həqiqi məhəbbət, qarşı tərəfin haqq yolda olmasına görə göstərilir. Əgər sevgi ifratla həddini aşsa, insanı azğınlığa sürükləyə bilər. İmam Əlinin (ə) xəbərdarlığı, sevginin Allah rizası çərçivəsində və düzgün sərhədlərdə qalması zərurətini ortaya qoyur.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlamda "sevginin saflığı" gözəllik kimi təqdim olunur. Oyun, riya və ifrat isə bu gözəlliyi çirkləndirən bir ləkədir. Əsl estetik dəyər, münasibətlərin təmiz və təbii qalmasıdır. İnsanın daxili gözəlliyi, davranışındakı səmimiyyətlə özünü göstərir. İmam Əli (ə) Harisə bildirir ki, sevginin gözəlliyi ancaq səmimi davranışlarla qorunur.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam, lider və rəhbərlərə münasibətin necə olmalı olduğunu göstərir. İmam Əli (ə) dövlət başçısı və rəhbər idi. Onun sözləri, rəhbərlərə münasibətdə fanatik sevgi ilə yıxıcı nifrət arasında orta mövqeyin vacibliyini göstərir. Rəhbərlərin ifratla ilahiləşdirilməsi diktaturaya, hörmətsizliklə alçaldılması isə anarxiyaya gətirər. Buna görə də sağlam ictimai-siyasi münasibətlər üçün balanslı sevgi və hörmət zəruridir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam, insanların bir-birinə qarşı hüquqlarına riayət etməsi məsələsinə işarə edir. Əgər bir şəxs dostunu istehza edirsə, onun şəxsiyyət haqqını pozur. Əgər onu ifratla ucaldırsa, həqiqəti təhrif edir. Hüquqda hər kəsin haqqı yerində tanınmalı və qorunmalıdır. İmam Əlinin (ə) öyüdü, insanların hüquqlarına sadiqliyi, sevginin də bu çərçivədə yaşadılmasını tələb edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, insanın varlıqla münasibətini "səmimiyyət" üzərində qurmağa çağırır. İnsan həqiqi varlığını, özü ilə uyğunluqda yaşadıqda tapır. Dostluqda yalan, oyun və riya, insanın varlığını parçalayır. İmam Əli (ə) bildirir ki, varlığın həqiqi bütövlüyü sevginin saflığında və riyasız münasibətdədir. Bu da insanın mənəvi azadlığı və daxili sakitliyi üçün əsasdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlam, sevginin səmimiyyətini bir ruhani yol göstəricisi kimi təqdim edir. İmam Əli (ə) sözləri ilə Harisə həm şəxsi həyatında, həm də mənəvi yolda istiqamət verir. Burada sevgi, Allahın nurunu daşıyan bir bağ kimi təsvir olunur. O nur, yalnız səmimi münasibətlə qorunur. Oyun, riya və ifrat isə o nuru söndürən qaranlıqdır. Bu baxışla, kəlam insanı mənəvi həqiqətə yönləndirir.

Düşündürücü Suallar

- Sevdiyini iddia etdiyin insana münasibətlərin davranışlarınla uyğun gəlirmi?

- İfrat və təfritə qapıldığın münasibətlər varmı?
- Sevgin səmimiyyət üzərindəmi, yoxsa riya və nümayişlə qarışırmı?
- Dostluqda oyunbazlıq və alçaltma hallarından uzaq qala bilirsənmi?

Özünə Hesabat

- Mən sevdiyim insanlara qarşı həqiqətən hörmətli davranırammı?
- Onların hüquqlarını qoruyuram, yoxsa bəzən oyunla, istehza ilə zədələyirəm?
- İfrat və təfritə düşmədən sevgi bağlarımı düzgün qoruya bilirəmmi?
- Sevgi münasibətlərim Allah rizası çərçivəsindədirmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostlarınla söhbətdə hədsiz zarafat və istehza etmə, hörməti qoruyaraq danış.
- Lider və böyüklərə münasibətdə ifrat mədh və ya təhqirdən uzaq dur, orta mövqedə ol.
- Dostluqda göstərilən sevginin əməl və münasibətlə təsdiq olunmasına diqqət et.
- Hər münasibətdə səmimiyyət və dürüstlüyü əsas götür.

Əlavə Tövsiyələr

- Sevgi yalnız sözlə deyil, əməl və münasibətlə göstərilməlidir.
- İfrat və təfritdən uzaq qalmaq sevginin davamlılığını təmin edir.
- Rəhbərlərə və böyüklərə münasibətdə həqiqəti təhrif etmədən hörmət göstər.
- Sevgini Allah rizası üçün yaşat, onu riya və oyunla bulandırma.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) Harisə dediyi bu kəlam, sevginin səmimiyyət üzərində qurulmasının zəruriliyini açıq şəkildə göstərir. Sevgi oyun, istehza, nümayiş və ifratla çirkləndikdə, öz mahiyyətini itirir. Əsl sevgi isə hörmət, ədalət və orta yol üzərində möhkəmlənir. Bu kəlam həm fərdi münasibətlərdə, həm də cəmiyyətin bütövlüyündə bələdçi ola biləcək hikmətli bir dərsdir.

ALLAH RİZASI ÜÇÜN QARDAŞLIQ

KƏLAM - 28

"QARDAŞINA BAXMAQ VƏ ƏZİZ VƏ CƏLİL OLAN ALLAH ÜÇÜN SEVMƏK İBADƏTDİR."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 46)

Bu kəlam qardaşlıq münasibətlərində sevginin və qayğının ilahi bir dəyərə yüksəldiyini göstərir. Burada qardaşa baxmaq sadəcə fiziki bir hərəkət deyil, ona diqqət yetirmək, qayğı göstərmək, onun halını soruşmaq və ehtiyacına cavab verməkdir. Sevginin isə "Allah üçün" olması münasibətləri təmənnasızlıqdan və şəxsi maraqlardan uzaqlaşdırır. Belə bir münasibət ibadət sayılır, çünki niyyət saf və ilahi olur. Peyğəmbərin (s) bu kəlamı gündəlik davranışlara dərin bir mənəvi ölçü qazandırır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfə baxımından bu kəlam sevginin insan varlığının mahiyyəti olduğunu təsdiq edir. İnsanın varoluşu yalnız maddi deyil, mənəvi bir əsas üzərindədir və bu əsas sevgidə təcəlli edir. Allah üçün sevmək insanın münasibətlərini eqoizmdən təmizləyir və onları həqiqi varlıq dəyərlərinə bağlayır. Bu, Platonun "ideyalara yönələn sevgi" anlayışına da yaxın görünür. Burada sevgi, insanın təməl varlıq səbəblərindən biri kimi təqdim edilir. İbadətə çevrilmiş sevgi insanın varlığını ilahi məqsədə bağlayır.

2. İrfani Aspekt

İrfan baxışında bu kəlam "mərifət sevgisi" kimi dəyərləndirilir. Ariflərə görə qardaşına baxmaq sadəcə zahiri bir diqqət deyil, onun qəlbinin ehtiyaclarını hiss etməkdir. Allah üçün sevmək isə qəlbin saflaşmasının və nur ilə dolmasının göstəricisidir. Belə bir sevgi insana Allaha yaxınlıq qazandırır, çünki onda nəfsin payı yoxdur. Mütəsəvviflər deyirlər ki, Allah rizası üçün edilən sevgi ibadətlərin ən incə formalarından biridir. Bu sevgi qəlbi genişləndirir və ruhu ucaldır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam insanın emosional sabitliyi üçün möhkəm dayaqlar təqdim edir. Qardaşına baxmaq, onunla empatiya qurmaq insanın özündə də müsbət duyğular doğurur. Allah üçün sevmək isə sevgini qorxu və eqoist maraqlardan təmizləyərək insanın ruhuna sakitlik gətirir. Bu sevgi həm daxili harmoniyanı gücləndirir, həm də sosial münasibətləri müsbət istiqamətə yönəldir. Təmənnasız sevgi insanı mənfi emosiyalardan, qısqanclıq və kin-küdurətdən uzaqlaşdırır. Beləliklə, bu kəlam insan psixikasının sağlamlığını qoruyan bir düstur rolunu oynayır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam az sözlə çox məna ifadə edir. "Qardaşına baxmaq", "Allah üçün sevmək" və "ibadət" sözləri sadə görünsə də, birlikdə dərin bir mənzərə yaradır. Burada sevgi gündəlik həyatın adi bir

hərəkətindən ucaldılaraq ilahi məna ilə yoğrulur. Peyğəmbərin (s) sözlərindəki qısa və təsirli ifadə insanın qəlbinə birbaşa təsir edir. Bu, həm bədii üslubun, həm də hikmətli söz sənətinin nümunəsidir. Belə kəlamlar ədəbiyyatda müdriklik ədəbiyyatının parlaq incilərindən hesab olunur.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam ümmətin birlik və həmrəylik əsasını göstərir. İnsanların bir-birinə baxışı mərhəmət, diqqət və qayğı üzərində olarsa, cəmiyyət möhkəmlənir. Allah üçün sevilən münasibətlər eqoist maraqlardan uzaq olur və insanlar arasında qarşılıqlı etimadı gücləndirir. Bu isə sosial sabitlik, yardımlaşma və həmrəylik gətirir. Belə prinsiplər olmadan cəmiyyət dağınıq və zəif olar. Peyğəmbərin (s) bu kəlamı cəmiyyətin əsas dayağı kimi sevgi və mərhəməti ön plana çıxarır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, bu kəlam İslam cəmiyyətinin formalaşmasında mühüm rol oynamışdır. Cahiliyyət dövründə qəbiləçilik, nifrət və intiqam əsas idi. İslam bu anlayışları sındıraraq insanların bir-birinə qardaş gözü ilə baxmasını təmin etdi. Müsəlmanlar arasında yardımlaşma və sevgi genişləndi, ümmət ruhu formalaşdı. Peyğəmbərin (s) sözü, qardaşlıq bağlarını ilahi sevgi ilə möhkəmləndirdi. Bu tarixdə İslamın gətirdiyi ən böyük sosial inqilablardan biri idi.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam, sevgidə səmimiyyət və təmənnasızlıq prinsipini ortaya qoyur. Qardaşına baxmaq və ona qayğı göstərmək əxlaqi davranışın təməlidir. Allah üçün sevmək isə əxlaqın zirvəsidir, çünki burada sevgi yalnız fəzilət və ixlas üzərində qurulur. Belə sevgi insanın eqoist yönlərini cilovlayır, fəzilətləri gücləndirir. Əxlaq yalnız qayda deyil, sevgiyə əsaslanan həyat tərzidir. Peyğəmbərin (s) bu kəlamı əxlaqın əsasında məhəbbətin olduğunu aydın şəkildə göstərir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam ibadətin sərhədlərini genişləndirir. İbadət yalnız ritual hərəkətlər deyil, niyyətlə edilən hər bir xeyirxah davranışdır. Allah üçün sevmək, qardaşına baxmaq kimi sadə əməllər də ibadət sayılır. Bu, niyyətin əməllərin dəyərini müəyyənləşdirdiyini göstərir. Sevgini ibadət kimi yaşamaq, tövhid inancını gündəlik həyatın münasibətlərinə və cəmiyyətin quruluşuna daşımaq deməkdir. Bu kəlam göstərir ki, iman gündəlik davranışlarda da təzahür etməlidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam mənəvi gözəlliyin təsviridir. Bir insanın qardaşına mərhəmətlə baxması və sevgisini Allah rizası üçün ifadə etməsi ən ali gözəlliklərdəndir. Burada gözəllik yalnız xarici görünüşdə deyil, mənəvi davranışda təcəlli edir. Belə sevgi insanın qəlbini nurlandırır, münasibətləri saflaşdırır və əxlaqı bəzəyir. İslamda gözəllik yalnız zahiri deyil, batini halın

təzahürü kimi qəbul edilir. Bu kəlam insanın mənəvi estetik duyğusunu yüksəldir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin idarəsində sevgi və qardaşlığın roluna işarə edir. Əgər idarəçilər xalqı Allah üçün sevər və onlara mərhəmətlə baxarsa, ədalət hakim olar. Əks halda, eqoist maraqlara əsaslanan münasibətlər ixtilaf və ədalətsizlik yaradar. Bu kəlam göstərir ki, siyasətin təməli də ilahi niyyət üzərində qurulmalıdır. Ədalət və birlik ancaq təmənnasız sevgi ilə mümkündür. Beləliklə, bu kəlam siyasətdə etik və mənəvi ölçüləri ön plana çəkir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam insanların bir-birinə qarşı hüquqlarını qorumağa yönəldir. Qardaşına baxmaq – onun haqqını tanımaq və ehtiyaclarını nəzərə almaqdır. Allah üçün sevmək isə bu hüquqları şəxsi maraqlardan üstün tutmağı tələb edir. Hüquq münasibətlərində mərhəmət və təmənnasızlıq olmadan ədalət tam təsbit olunmaz. Bu kəlam hüququn yalnız quru qaydalar deyil, həm də mənəvi əsaslar üzərində qurulmalı olduğunu göstərir. Hüququn ruhu sevgidə və mərhəmətdədir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, qardaşına baxmaq və Allah üçün sevmək insanın varlığının dərin mənasını ifadə edir. İnsanın mövcudluğu yalnız özünə bağlı deyil, başqasına yönəlik münasibətdə mənalanır. Allah üçün sevmək isə bu münasibəti əbədiyyətə bağlayır. Bu, varlığın boşluğunu doldurur və insana məqsəd verir. İnsan yalnız başqasına baxaraq özünü tapır, yalnız Allah üçün sevərək əbədiyyətə bağlanır. Beləliklə, bu kəlam insanın mövcudluq həqiqətinə işıq salır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam bir rəhbərlik işarəsi daşıyır. Qardaşına baxmaq sadəcə gözlə görmək deyil, onun görünməyən ehtiyaclarını da anlamaqdır. Allah üçün sevmək isə gizli hikmətlərin açarıdır, çünki bu sevgi ilahi razılıqla yönəlir. Xızırın yolunda insanlara diqqət və mərhəmət göstərmək, Allahın gizli təcəlliləri görmək deməkdir. Bu baxımdan, sevgi yalnız sosial münasibət deyil, ilahi sirrlərə açılan bir qapıdır.

Düşündürücü Suallar

- Mən qardaşıma baxarkən onun halını və ehtiyaclarını həqiqətən görə bilirəmmi?
- Mənim sevgim şəxsi maraqlara bağlıdır, yoxsa Allah üçünmü?
- Əgər sevgi ibadət sayılırsa, mən gündəlik münasibətlərimdə ibadət şüurunda davranırammı?
- Mənim münasibətlərim başqalarına fəzilət və rahatlıq gətirirmi?
- Əgər qardaşlıqda baxışım dəyişsə, cəmiyyətimdə hansı təsirlər yaranar?

Özünə Hesabat

- Bu kəlam qarşısında özümə baxıram: Qardaşımın halını soruşuram, amma həqiqətən ona baxırammı? Onun ehtiyacına cavab verməyə çalışırammı? Mənim sevgim bəzən eqoist maraqlarla qarışıq olurmu? Allah üçün sevmək dediyim zaman bu ixlası ürəyimdə hiss edirəmmi? Əgər gündəlik münasibətlərimdə niyyətimi saflaşdırmasam, bu kəlamdan pay ala bilmərəm. Özümü hesaba çəkərək niyyətlərimi təmizləməyə qərar verirəm.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Bir qardaşının dərdini dinləmək və ona vaxt ayırmaq.
- Yoldaşına sırf Allah rizası üçün yardım etmək.
- Dostuna təmənnasızlıqla maddi və mənəvi dəstək vermək.
- İnsanlara baxarkən onlarda Allahın yaratdığı dəyəri görmək.
- Hər münasibətdə niyyətini yoxlamaq: “Mən bunu Allah üçünmü edirəm?”

Əlavə Tövsiyələr

- Hər gün ən azı bir insanı Allah rizası üçün sev və ona qayğı göstər.
- Niyyətini təmizləmək üçün zikr və dua ilə qəlbini saflaşdır.
- Sosial münasibətlərdə eqoist maraqlardan uzaq dayan.
- Əgər kin və qısqanclıq hiss edirsənsə, onları dua ilə yumşalt.
- Unutma: Allah üçün edilən hər sevgi ibadətdir, bu səbəbdən hər münasibəti ibadətə çevir.

Nəticə

Peyğəmbərin (s) bu kəlamı insan münasibətlərinin ilahi ölçüsünü göstərir: qardaşa baxmaq qayğı və mərhəmətdir, Allah üçün sevmək isə bu münasibəti ibadətə çevirir. Burada sadə bir baxış və səmimi sevgi Allah qatında dəyər qazanır. Bu kəlam insanın niyyətini saflaşdırmağı və gündəlik həyatını ibadət ruhuna çevirməyi öyrədir. Beləliklə, mömin münasibətləri ilə həm dünyada qardaşlıq qurur, həm də axirətdə Allahın rizasını qazanır.

KƏLAM - 29

“KİM ALLAHA İMAN VƏ QARDAŞLIĞA VƏFA ƏSASINDA, YALNIZ ALLAH ÜÇÜN VƏ ONUN RİZASINI QAZANMAQ MƏQSƏDİ İLƏ QARDAŞ EDİNƏRSƏ, ŞÜBHƏSİZ ALLAHIN NURUNDAN BİR İŞIQ ƏLDƏ ETMİŞ OLAR.”

(Bu kəlam İmam Baqirə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 46)

Bu kəlamda ilahi qardaşlığın mahiyyəti açıqlanır. İnsanların bir-biri ilə qardaşlığı şəxsi mənfəət, dünyəvi maraqlar və zahiri səbəblərlə yox, yalnız Allah rizası üçün qurulduqda, bu bağ əbədi və nurlu olur. Qardaşlıq sadəcə insani münasibət deyil, imanla bağlı dərin bir ilahi əhd kimi təqdim olunur. Bu əhdə vəfa edənlər Allahın nurundan bir pay qazanır və onların əlaqəsi yalnız dünyada deyil, axirətdə də davam edir. Deməli, möminlər arasındakı münasibətlərin əsası iman, ixlas və sədaqət olmalıdır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfə baxımından bu kəlamda dostluğun mahiyyəti üzərində dayanılır. Əgər dostluq maddi və fani səbəblərə əsaslanarsa, onun ömrü qısa və məhdud olur. Lakin əgər dostluq sonsuz olan Allahın rizasına əsaslanarsa, o zaman əbədilik qazanır. Burada "nurdan işıq əldə etmək" ifadəsi ilahi həqiqətə və əbədi varlıq dəyərlərinə bağlı qalmağın simvoludur. İnsanın həqiqi xoşbəxtliyi müvəqqəti maraqlarda deyil, Allahın nuruna yönəlmiş əlaqələrdədir. Beləliklə, dostluq da bir varlıq fəlsəfəsi qazanır: fani deyil, bəsit deyil, əksinə həqiqi və uca bir mahiyyət daşıyır.

2. İrfani Aspekt

İrfanda Allah üçün edilən hər bir iş bir növ ibadət sayılır. Bu baxımdan qardaşlığı Allah rizası üçün yaşatmaq, insanı batinən nuraniyyətə yaxınlaşdırır. İrfani mənada belə bir dostluq insanın qəlbinə sükunət gətirir, çünki bu münasibət nəfsin maraqları ilə qarışmamışdır. Sufi və ariflər belə münasibətləri "fənadan bəqa yoluna işıq salan bağ" kimi qiymətləndirirlər. İxlasla qurulan bu qardaşlıq insanın qəlbində Allah sevgisini artırır və onu mənəvi yüksəlişə aparır. Beləliklə, qardaşlıq sadəcə sosial bağ deyil, bir mənəvi təlim yoludur.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, dostluqların motivləri insanın daxili aləmini göstərir. Əgər bir dostluq şəxsi mənfəətə əsaslanırsa, bu münasibət tez bir zamanda sarsılar. Amma Allah üçün olan dostluq insana güvən və daxili rahatlıq bəxş edir. Çünki o, qarşı tərəfin səmimiyyətindən əmindir. Belə dostluqlar insanın stress və tənhalıq hissini azaldır, ümid və pozitivlik verir. Həm də, mənəvi dayaq kimi insanın psixoloji gücünü artırır. Nəticədə, Allah rizası üçün qurulan qardaşlıq insanın daxili dünyasını möhkəmləndirən ən sabit dayaqlardan biri olur.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbiyyat baxımından bu kəlam poetik və dərin bir obrazla ifadə olunub. "Allahın nurundan işıq əldə etmək" bənzətməsi dostluğun mahiyyətini ilahi təmizliklə bağlayır. Nur obrazı həmişə əbədiyaşarlığı, aydınlığı və qəlb təmizliyini simvolizə edib. Ədəbiyyat tarixində də dostluğun ilahi mənbəyə bağlanması bir çox şairin mövzusu olmuşdur. Burada isə qısa, lakin güclü ifadə ilə insanın mənəvi həyatına işıq salınır. Bu kəlam həm hikmət, həm də ədəbi gözəlliyi birləşdirir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosial cəhətdən baxdıqda, cəmiyyətin ən mühüm dayaqlarından biri sağlam münasibətlərdir. Əgər insanlar bir-birinə Allah rizası üçün yanaşsalar, qarşılıqlı inam və güvən formalaşar. Belə bir cəmiyyət ədalət, mərhəmət və yardımlaşma üzərində dayanır. Əksinə, mənfəət və şəxsi maraqlara əsaslanan münasibətlər dağınıqlıq və düşmənçilik gətirir. Deməli, dini təməl üzərində

qurulan qardaşlıq, cəmiyyətin sabitliyini və davamlılığını təmin edən mühüm amildir.

6. Tarixi Aspekt

İslam tarixində Allah rizası üçün qurulan qardaşlıqlar çox mühüm rol oynamışdır. Məsələn, Mədinəyə hicrət zamanı Mühacir və Ənsar arasında qurulan qardaşlıq bu kəlamın canlı nümunəsi idi. Onlar bir-birilərinə mal-dövlət, ev və qəlb açaraq sarsılmaz bir ümmət modeli yaratdılar. Bu hadisə, qardaşlığın iman əsasında necə möhkəm ola biləcəyini göstərdi. Tarix göstərir ki, Allah rizasına əsaslanan münasibətlər ən çətin dövrlərdə belə möhkəm və davamlı olmuşdur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam, insana ixlas, sədaqət və vəfa öyrədir. Dostluğun əsası dürüstlük və ədalət üzərində qurulmalıdır. Əgər bir insan dostunu Allah rizası üçün seçirsə, onu incitməz, haqqına zərər vurmaz, yalanla münasibəti bulandırmaz. Əksinə, ona mərhəmət göstərər və zəifliklərini örtər. Bu, İslam əxlaqının əsas prinsiplərindən biridir. Çünki Allah rizasına görə qurulan dostluq, insanın öz nəfsinə qarşı mübarizəsi və gözəl əxlaqı yaşatmasıdır.

8. Teoloji Aspekt

İlahiyyat baxımından, bu kəlam imanın əməldə təzahürünü göstərir. İman yalnız fərdi bir hal deyil, həm də sosial münasibətlərdə öz əksini tapmalıdır. Allah üçün qurulan dostluq imanla əməlin birləşməsidir. Belə münasibətlər insana Allahın mərhəmətinə yaxınlaşma imkanı verir. Həmçinin, Quran da buyurur: **“Şübhəsiz ki, möminlər qardaşdırlar.”** (Hucurat surəsi, ayə 10) Deməli, bu kəlam Quranla tam uzlaşır və imanla qardaşlığın ayrılmaz bir-birinə bağlı olduğunu təsdiq edir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, kəlamın dili sadə, lakin dərin mənalıdır. Nur obrazı qəlbə işıq saçan bir təsir yaradır. Bu ifadə yalnız məcazi yox, həm də mənəvi gözəlliyi əks etdirir. İnsan Allah üçün dostluq qurduqda, daxili dünyasında bir nuraniyyət yaranır. Bu, insanın zahiri davranışlarında da öz əksini tapır. Beləliklə, dostluq yalnız sosial bir bağ deyil, həm də ruhi bir gözəllik və estetik dəyər daşıyır.

10. Politoloji Aspekt

Siyasi baxımdan, Allah rizası üçün qurulan dostluq və qardaşlıq, birliyin və sabitliyin əsas amilidir. Hakimiyyət və siyasət ancaq mənfəət üzərində qurulanda parçalanmalar baş verir. Amma iman əsasında qurulan münasibətlər ümmətin və cəmiyyətin davamlılığını təmin edir. Peyğəmbərin (s) dövründə müsəlmanların güclənməsinin sirri də məhz iman əsasında qurulan qardaşlıq idi. Bu prinsip siyasətdə də möhkəm ittihadın əsası ola bilər.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, bu kəlam möminlərin bir-birinə qarşı məsuliyyətini göstərir. İslam hüququnda "qardaşlıq hüquqları" geniş şəkildə izah olunmuşdur. Qardaşlıq Allah üçün olduqda, insanlar bir-birinin haqqına daha çox riayət edərlər. Bu, hüquqi nizama da müsbət təsir göstərir. Əgər cəmiyyət Allah rizası üçün qurulan qardaşlığa əsaslanarsa, ədalət və hüquq daha ədalətli şəkildə işləyər. Deməli, bu kəlam həm də hüquqi münasibətlərin möhkəmlənməsinə işarədir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varoluşdakı təkliyini dostluq vasitəsilə aşmasına işarə edir. İnsan fitrətən sosial varlıqdır və dostluğa ehtiyacı var. Lakin bu ehtiyac yalnız mənfəət üçün qarşılanarsa, insanın varlıq boşluğunu doldurmaz. Allah rizası üçün qurulan dostluq isə insana mənəvi dayaq verir və varlığının dərinliyini dərk etməsinə yardım edir. Bu dostluq insanı əbədiyyətə bağlayır və varlığın mənasını aydınlaşdırır.

Xızır Baxışı

Xızırın baxışı ilə bu kəlamın sirri odur ki, ilahi işıq yalnız ixlasla qazanılır. Allah üçün edilən dostluq insanı qaranlıq yollardan nura aparır. Xızırın həyatdakı rolu kimi, belə qardaşlıq da insanı təhlükələrdən qoruyur və doğru yola yönəldir. Bu işıq insanın daxili yolçuluğunda bir mayak rolunu oynayır. Yalnız ixlasla qurulan münasibətlər həqiqi bərəkət gətirir və insanı ilahi hikmətə qovuşdurur.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostluqlarım Allah rizası üçünmü, yoxsa şəxsi maraqlara əsaslanır?
- Əgər bir dostluq maraqlar üzərində qurulubsa, onun davamlılığı mümkündürmü?
- Allah rizasına görə dostluq həyatımda hansı nuraniyyətlər yaradıb?
- Mən qardaşlığıma vəfa edirəmmi, yoxsa səhlənkar davranıram?

Özünə Hesabat

- Özümə baxıram: dostluqlarımın əsası nədir? Əgər bir dostumun mənə faydası qalmasa, münasibətim davam edirmi? Mənim dostluğum Allah rizası üçünsə, onu sarsıdan səbəb yoxdur. Əks halda, mən də fani bağlara əsirəm. Bu kəlam məni sınayır: mənim dostluğumun niyyəti nə qədər ixlaslıdır?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Bir dostunu seçərkən onun imanını və ixlasını nəzərə almaq.
- Dostluqları şəxsi fayda yox, Allah rizası üzərində qurmaq.
- Dostuna çətin anda kömək etmək və bunu yalnız Allah üçün etmək.
- Dostunu incitməmək və haqqına zərər vurmamaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostluqda ixlası qorumaq üçün niyyətləri tez-tez yoxlamaq.
- Qardaşlıq münasibətlərini Qurani-Kərim və Peyğəmbərin (s) sünnəsi ilə gücləndirmək.
- Qardaşın zəif cəhətlərini örtmək və yaxşı cəhətlərini önə çıxarmaq.
- Allah rizası üçün edilən hər dostluğun ibadət olduğunu yadda saxlamaq.

Nəticə

Bu kəlam bizə öyrədir ki, qardaşlıq və dostluq yalnız Allah rizası üçün olduqda əbədiyyət qazanır. Belə münasibət insanı həm dünyada gücləndirir, həm də axirətdə Allahın nuruna yaxınlaşdırır. Əksinə, mənfəət üzərində qurulan dostluqlar tez dağılır və heç bir dəyər daşımır. Ona görə də mömin, qardaşlığında ixlaslı olmalı, dostluğunu yalnız Allah üçün yaşatmalıdır. Bu, həm fərdi, həm də cəmiyyət üçün nuraniyyət və xeyir gətirən ən ali yoldur.

KƏLAM - 30

“MÜSƏLMAN BİR İNSAN İSLAM NEMƏTİNDƏN SONRA, ALLAH ÜÇÜN QAZANDIĞI QARDAŞ KİMİ BİR NEMƏT ƏLDƏ ETMƏMİŞDİR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 46)

Bu kəlam, İslamın insan həyatında ən böyük nemət olduğunu vurğulayır. Lakin bu nemətin davamı və güclənməsi, möminlər arasında qardaşlıq bağlarının Allah rizası üçün qurulması ilə mümkün olur. Peyğəmbər (s) bildirir ki, bir müsəlman üçün İslamdan sonra ən böyük dəyər, Allah naminə əldə edilən qardaşdır. Bu, sadəcə dostluq deyil, iman əsasında qurulmuş, maddi-mənəvi faydaları olan müqəddəs bir rabitədir. İman qardaşlığı insanı tənhalıqdan qurtarar, onu gücləndirər və bir-birinə dəstək verərək Allah rizasına yaxınlaşdırar.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam, insanın sosial varlıq olmasının mənasını açıqlayır. İnsan təklikdə deyil, cəmiyyət içində kamilləşir. İslam isə bu cəmiyyətin mənəvi bünövrəsini qoyur. Fəlsəfə göstərir ki, dostluq və qardaşlıq təbii bir ehtiyacdır, lakin Allah rizası üçün qurulan qardaşlıq metafizik bir dəyər daşıyır. Bu qardaşlıq maddi maraqlardan asılı olmayıb, əbədiyyətlə bağlıdır. Belə bir əlaqə insana yalnız dünyada deyil, axirətdə də fayda verəcək əbədi bir bağ yaradır.

2. İrfani Aspekt

İrfanda qardaşlıq, Allahın nurunun insandan insana təcəlli etməsi kimi dəyərləndirilir. Möminlər bir-birinə baxanda Allahın nurunu görər və bu nurdan feyz alarlar. İrfani yanaşmaya görə, iman qardaşlığı ruhların birliyi, Allah yolunda vəhdətin təzahürüdür. Qardaşlıq Allah rizası üçün olduğu üçün nəfsani maraqları yandırar, qəlbləri saflaşdırar. Belə bir bağ insanın seyrü-süluk yolunu asanlaşdırar, onu mənəvi yüksəlişə qaldırar. Allah üçün olan qardaşlıq irfaniyyətdə nurdan nura açılan bir körpü kimidir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam, insanın mənəvi dəstəyə ehtiyacını izah edir. İnsan tənhalıqda zəifləyir, lakin qardaşlıq və dostluq hissi ona güvən və sevgi verir. Allah üçün qurulan qardaşlıq psixoloji sabitliyi artırır, stressi azaldır və mənəvi güvənlik hissi yaradır. Araşdırmalar göstərir ki, mənəvi dəyərlərə əsaslanan dostluqlar daha uzunömürlü və daha güclü olur. Belə qardaşlıq insana çətinliklər qarşısında dayanıqlılıq qazandırır, həyatın mənasını gücləndirir və insana mənəvi motivasiya verir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbiyyatda qardaşlıq tez-tez müqəddəs bir bağ kimi təsvir olunur. İslam ədəbiyyatında Allah üçün qurulan qardaşlıq, nur, işıq, bağ və sevgi kimi simvollarla ifadə olunur. Bu kəlam da ədəbi baxımdan çox dərin bir təsvir yaradır: İslam nemətindən sonra ən böyük nemətin qardaşlıq olması, bədii obrazla insanın həyatında bir günəşin doğması kimidir. Ədəbiyyat belə qardaşlığı qəlb bağı, əbədi sevgi, ilahi dostluq və ruhi vəhdət kimi təqdim edərək insanın duyğularına təsir göstərir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, cəmiyyətin dirəklərindən biri məhz iman qardaşlığıdır. İslam cəmiyyəti bu bağ üzərində qurulmuşdur. Möminlər arasında qurulan qardaşlıq, sosial ədaləti, yardımlaşmanı və bərabərliyi möhkəmləndirir. Cəmiyyətin parçalanmasının qarşısını alır, birliyi təmin edir. Qardaşlıq ruhu ilə insanlar bir-birinə sahib çıxır, zəiflər güclülər tərəfindən qorunur, varlılar yoxsullara yardım edir. Belə bir sosial bağ cəmiyyətin davamlılığını və gücünü artırır, onu dağılmaqdan qoruyur.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, İslamın ilk illərində bu kəlamın böyük təsiri olmuşdur. Peyğəmbər (s) Mədinəyə hicrət etdikdə, mühacirlərlə ənsarı qardaşlaşdırdı. Bu qardaşlıq, İslam dövlətinin təməlini qoydu və bütün müsəlmanların birlik və həmrəylik nümunəsinə çevrildi. Tarixdə bu qardaşlıq sayəsində zəif bir ümmət güclü bir imperatorluğa çevrildi. İslam tarixi göstərir ki, müsəlmanların gücü iman qardaşlığına bağlı olmuşdur. Qardaşlıq zəiflədikdə, cəmiyyət də zəifləmişdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam, möminlərin bir-birinə sevgi, mərhəmət və sədaqətlə yanaşmalarını əmr edir. Allah üçün qardaşlıq insana səmimiyyət, dürüstlük və etimad qazandırır. Əxlaqın ali prinsipləri – fədakarlıq, səbr, bağışlama və ədalət qardaşlıqda özünü göstərir. Belə bir qardaşlıq insanın əxlaqi kamilləşməsinə səbəb olur, çünki Allah rizası üçün qurulmuş münasibətlərdə mənfəətçilik, riyakarlıq və nifrət olmur. Əxlaqla bağlı bu bağ insanı həm dünyada, həm də axirətdə ucaldar.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam, Allahın insana verdiyi iki böyük neməti

açıqlayır: İslam və qardaşlıq. İslam insanı Allahla bağlayır, qardaşlıq isə insanı insanla bağlayır. Allah üçün olan qardaşlıq bir növ ilahi əhdin təcəssümüdür. Quranda da buyurulur: **"Şübhəsiz ki, möminlər qardaşdırlar."** (Hucurat surəsi, ayə 10) Bu teoloji əsas göstərir ki, iman qardaşlığı sadəcə bir sosial bağ deyil, Allahın hökmü və dini bir vəzifədir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam, qardaşlığı nur və gözəlliklə əlaqələndirir. İslamdan sonra ən gözəl və ali nemətin qardaşlıq olması, estetik bir harmoniya yaradır. Allah üçün qurulan qardaşlıq insana daxili gözəllik, ümid və sevinc bəxş edir. İnsan belə bir qardaşlıqla həyatının mənzərəsini daha mənalı və bəzəkli görür. Estetik yanaşma ilə iman qardaşlığı insan həyatını bədii bir tabloya çevirir – işıqlı, dərin və ilahi bir gözəllik tablosuna.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, qardaşlıq ictimai və siyasi bir gücün əsasını təşkil edir. İslam tarixində müsəlmanların birlikdə hərəkət etməsi onların siyasi qüdrətini artırmışdır. Qardaşlıq zəiflədikdə, parçalanma və fitnə baş qaldırmışdır. Bu kəlam, müsəlmanların siyasi birliyinin və gücünün mənəvi dayağını göstərir. Allah üçün olan qardaşlıq bir siyasi gücün qorunmasına səbəb olur. Belə bir bağ milli və beynəlxalq səviyyədə həmrəyliyin təminatçısıdır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam, möminlərin bir-birinə qarşı haqlarını və məsuliyyətlərini vurğulayır. İslam hüququnda qardaşlıq yardımlaşma, dəstək və zülmə qarşı birgə dayanmaq deməkdir. Bir müsəlmanın haqqı digər müsəlmanın üzərində qorunur. Qardaşlıq hüququ pozulduqda, cəmiyyətin əsas sütunu dağılır. İslam hüququnda bu qardaşlıq, həm fərdi, həm də ictimai hüquqların qorunmasına zəmanət verir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, insan varlığının mənasını açır. İslam insana varlığının hədəfini göstərir: Allah rizası. Bu hədəfə doğru yol isə iman qardaşlığı ilə asanlaşır. İnsan həyatında mənasızlıqdan qurtulmaq üçün özündən üstün bir dəyərə bağlanmalıdır. Allah üçün qurulan qardaşlıq, insana mənalı varoluş bəxş edir. Bu, həyatın boşluqlarını doldurur, insana əbədi bir istiqamət göstərir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışına görə, Allah üçün qurulan qardaşlıq bir nur işığıdır. Bu işıq insanı qaranlıqdan çıxarır və doğru yola istiqamətləndirir. Xızırın yol göstərməsi kimi, iman qardaşlığı da insanı doğru seçimlərə aparır. Qardaşlıq nurunun təsiri ilə möminlər bir-birinə yol yoldaşı olarlar, sanki bir səfərdə həmrah kimi davranarlar. Bu baxış iman qardaşlığını ilahi bir hidayət çırağı kimi təqdim edir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim Allah üçün seçdiyim qardaş varmı?
- Mənim dostluqlarım Allah rizasına əsaslanır, yoxsa şəxsi maraqlara?
- İman qardaşlığının həyatımda rolu nə qədər güclüdür?
- Qardaşlıq bağım sınaqlardan keçə bilirmi?
- Allah üçün qurulan qardaşlıq mənəvi yüksəlişimdə necə təsir göstərir?

Özünə Hesabat

- Hər kəs düşünməlidir: Mənim dostluqlarımın təməli nədir? Mən Allah rizası üçün qardaşlıq bağlarını möhkəmləndirirəmmi? Çətinliklər zamanı qardaşıma sahib çıxırammı? İslam mənim üçün ən böyük nemətdirsə, bu nemətin davamını necə qoruyuram? Bu hesabat insana öz münasibətlərini saflaşdırmaq üçün güzgü rolunu oynayır.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqlarını sırf dünyəvi maraqlara əsaslandırma, onları iman və Allah rizası əsasında seç.
- Qardaşına çətinlikdə yardım et, sevincdə onunla şadlan.
- Məscid, elm məclisi və xeyriyyə işlərində birlikdə çalış.
- Qardaşlıq bağlarını zəiflədən kin, qısqanclıq və qərəzdən uzaq dur.

Əlavə Tövsiyələr

- Qurandakı **“möminlər qardaşdırlar”** (Hucurat surəsi, ayə 10) ayəsini tez-tez xatırla.
- Qardaşlığı yalnız sözlə deyil, əməllə də göstər.
- Hər gün özündən soruş: “Bugün qardaşıma Allah üçün nə etdim?”
- Dost seçərkən onun imanı və ixlasına diqqət et.

Nəticə

Həzrəti Muhəmmədin (s) bu kəlamı bizə göstərir ki, İslam ən böyük nemətdirsə, bu neməti qoruyan və gücləndirən ikinci ən böyük dəyər Allah rizası üçün qurulan qardaşlıqdır. Bu qardaşlıq sadəcə dünyəvi bir dostluq deyil, ilahi bir nur, əbədi bir rabitədir. İman qardaşlığı həm fərdi, həm ictimai, həm də əxlaqi sahədə möminləri yüksəldir. Ona görə də, hər bir müsəlman İslamdan sonra ən böyük qazancını qardaşlıqda tapmalıdır.

KƏLAM - 31

“ALLAH ÜÇÜN DOSTLUQ ETDİYİ QARDAŞINI İTİRƏN İNSAN, ŞÜBHƏSİZ Kİ, ƏN DƏYƏRLİ ORQANINI İTİRMİŞ KİMİDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 46)

Bu kəlam İmam Əlinin (ə) Allah üçün qurulan qardaşlıq bağlarının nə qədər dərin və mənəvi dəyərə sahib olduğunu ifadə edir. Burada “ən dəyərli orqan” ifadəsi, insanın varlığında ən vacib və həyat üçün zəruri olan bir hissəsini simvolizə edir. Belə bir qardaşlığı itirmək, yalnız bir dostu deyil, həm də mənəvi dayaq nöqtəsini, ruhi tənazül və inancdakı güc qaynağını

itirmək deməkdir. Bu kəlam bizə göstərir ki, Allah üçün qurulan münasibətlər, adi insani bağlardan fərqli olaraq, ruhu bəsləyən və iman gücünü artıran ilahi bir bağ xarakteri daşıyır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam, insanın "mən" anlayışının yalnız fərdi varlıqla məhdudlaşmadığını, mənəvi münasibətlərin də şəxsiyyətin bir parçası olduğunu göstərir. Dostluq burada bir "ontoloji tamlıq" yaradır; yəni insanın varlığının bir hissəsi dostunun varlığında təcəlla edir. İmam Əli (ə) bu yolla demək istəyir ki, Allah üçün olan dostluq, insanın varlığının mənəvi davamıdır. Beləliklə, bu dostluğu itirmək, insanın öz mənəvi bütövlüyünün bir hissəsini itirməsidir — bu isə, "ən dəyərli orqan"ın itkisinə bərabərdir.

2. İrfani Aspekt

İrfani mənada bu kəlam, "vilayət" və "məhəbbət" anlayışlarına işarə edir. Ariflərə görə, Allah üçün sevən və Allah üçün sevilən qardaşlıq, Haqqın təcəllasıdır. İmam Əli (ə) belə bir dostluğu itirməyi "ən dəyərli orqan"ın itkisi ilə eyniləşdirir, çünki bu sevgi, ruhun qida mənbəyidir. İrfanda dostluq, təkcə mənəvi yaxınlıq deyil, həm də insanın kamillik yolundakı yoldaşıdır. O dost itdikdə, sanki ruhun bir qanadı qırılır. Bu baxımdan, belə bir əlaqə yalnız dünyəvi deyil, ilahi səviyyədə birləşdirici rola malikdir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən baxdıqda, Allah üçün dostluq insana daxili sabitlik, emosiya balansı və ruhi güvənlik bəxş edir. İnsan bu cür münasibətdə səmimi anlayış, empatiya və ruhi dəstək tapır. Belə bir dostu itirmək isə, psixoloji baxımdan dərin bir boşluq yaradır. Bu itki, yalnız bir insanın yoxluğu deyil, həm də daxildəki mənəvi dayağın sarsılması deməkdir. Ona görə İmam Əli (ə) bu halı bədən üzvünün itkisinə bənzədir — çünki ruhi travma, fiziki ağrı qədər dərin təsir buraxa bilər.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam güclü bir metafora üzərində qurulmuşdur. "Ən dəyərli orqan" bənzətməsi, həm bədii, həm də emosional təsir gücünə malikdir. Burada məcaz vasitəsilə dostluğun dəyəri ən yüksək səviyyədə vurğulanır. Həmçinin bu ifadə insanın mənəvi aləminin bədənlə əlaqələndirilməsi ilə bədii paralellik yaradır: dostluq bədən üçün ürək qədər vacibdir. Bu baxımdan, kəlam həm poetik dərinliyə, həm də mənəvi ədəbə malikdir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət səviyyəsində bu kəlam insan münasibətlərində mənəvi əsasların vacibliyini önə çıxarır. Allah üçün qurulan qardaşlıq, sosial həyatın təməlini təşkil edən etimad və fədakarlıq dəyərlərinə söykənir. Belə münasibətlər cəmiyyətin mənəvi dirəyidir. Bu bağları itirən toplum, əxlaqi orqanını itirən bədən kimidir. İmam Əli (ə) bu yolla xəbərdarlıq edir ki,

mənəvi dostluqlar qorunmasa, cəmiyyətin bərabərlik, mərhəmət və ədalət dayaqları da zəifləyər.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan İmam Əlinin (ə) bu kəlamı İslam ümmətinin parçalanma dövrünə də işarə kimi dəyərləndirilə bilər. İslamın ilk illərində möminlər arasındakı "uxuvvət" (qardaşlıq) anlayışı ümmətin birliyinin əsasını təşkil edirdi. Bu bağ zəiflədikcə, fitnələr və ixtilaflar artdı. İmam Əli (ə) beləliklə xəbərdarlıq edirdi ki, Allah üçün qurulan qardaşlıq əlaqələri yalnız fərdlərin deyil, bəşəri birliyin də qoruyucu orqanıdır. Onun itkisi, bəşəri bədənin zəifləməsi deməkdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam sədaqət, vəfa və ixlas dəyərlərini tərənnüm edir. Allah üçün dostluq, qarşılıqlı mənfəət üzərində deyil, ixlas və Allaha yaxınlaşmaq məqsədi ilə qurulmalıdır. Belə münasibətlər sınaqdan keçdikdə, onları qorumaq əxlaqın ən ali göstəricisidir. İmam Əli (ə) bu dostluğu itirməyi ağır bir itki sayır, çünki əsl dostluq mənəvi sınaqlarda bəlli olur. Onu qorumaq isə əxlaqın kamilliyinə işarədir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam "Allah üçün sevmək" (hubb fi-llah) anlayışının dərinliyini açır. Bu sevgi, iman əməllərinin ən ali mərhələsidir. İmam Əli (ə) bildirir ki, belə bir dostluğu itirmək, insanı Allahla birləşdirən bir nuru itirmək deməkdir. Çünki bu münasibətlər Allahın rizasına yönəlmiş ilahi bağlardır. Bu baxımdan, belə bir dostun itkisi, insanın iman həyatında nurun azalması kimi qəbul edilir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlamda harmoniya, duyğu və dərinlik birləşir. "Ən dəyərli orqan" ifadəsi həm məcazi, həm hissi bir estetik gücə malikdir. Kəlam oxucuya həm vizual, həm də emosional təsir göstərir — sanki insanın daxilində bir parça qopur. Bu estetik güc, kəlamın sadəcə hikmət deyil, həm də ruhu sarsıdan bir sənət əsəri kimi dəyər daşıdığını göstərir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam, birlik və qarşılıqlı dəstəyin ictimai-siyasi sabitlik üçün əhəmiyyətinə işarə edir. Allah üçün qurulan dostluqlar, yalnız fərdi səviyyədə deyil, dövlət və ümmət səviyyəsində də sabitliyin qorunmasına xidmət edir. Bu dostluğu itirən cəmiyyət, daxili bədən orqanlarını itirmiş bir dövlət kimidir — yəni funksiyalarını itirir. İmam Əli (ə) burada həm fərdi, həm də ictimai dəyərləri paralel şəkildə tənqid və təhlil edir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, bu kəlam İslam hüququnda "müsəlman qardaşlığı" prinsipinə işarə edir. Bu prinsipə görə, hər bir möminin digərinə qarşı haqqı və vəzifəsi vardır. Allah üçün qurulan dostluq bu hüquqi çərçivəni mənəvi

əsasla tamamlayır. Onu itirmək, yalnız mənəvi deyil, hüquqi məsuliyyət baxımından da boşluq yaradır. Çünki möminin mömin üzərində haqqı vardır və bu haqqın qorunması həm əxlaqi, həm hüquqi borcdur.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan insanın varlığı, başqaları ilə olan münasibətləri sayəsində mənaya qovuşur. Allah üçün olan dostluq, insanın varlığını dərinləşdirən, onu eqo sərhədlərindən çıxaran bir təcrübədir. Belə bir dostu itirmək, varlığın bir hissəsini itirmək kimidir — çünki o münasibət insanın ruhunun aynası idi. İmam Əli (ə) bu kəlamla, insanın təkbaşına var ola bilməyəcəyini, mənəvi varlığın dostluqla tamamlandığını xatırladır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışından bu kəlam, ilahi hikmətin zahir və batin təzahürlərini birləşdirir. Görünən dostluq itkisinin arxasında gizli bir tərbiyə, bir ruhi yüksəliş sınağı vardır. Hər itki, əslində insanın Haqqa daha yaxınlaşması üçün bir fürsətdir. Xızır baxışında bu hadisə "zahirən itki, batinən qazanclı imtahan" kimi dəyərləndirilir. İmam Əli (ə) da bu kəlamla, dostluq itkisini mənəvi dönüş nöqtəsi kimi görməyə dəvət edir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostluqlarım Allah üçünmü, yoxsa şəxsi maraqlar üzərindədirmi?
- Allah üçün olan bir dostluğu qorumaq üçün hansı fədakarlıqlara hazıram?
- Belə bir dostu itirsəm, mənəvi həyatımda nə dəyişərdi?
- Mən özüm kiminsə "ən dəyərli orqanı" sayıla bilərəmmi?

Özünə Hesabat

- Mənim dostluqlarımda səmimiyyət və ixlas varmı?
- Mən Allah üçün olan dostluqları qorumaq üçün çalışıramm?
- Mənim həyatımda dostluğun mənəvi və iman yönü necə təzahür edir?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqlarda maddi maraqları deyil, mənəvi dəyərləri üstün tutmaq.
- Allah üçün sevdiyin dost üçün dua etmək, ona yardımcı olmaq.
- İtirilmiş dostluğu yad edərkən, onunla paylaşdığın iman bağını xatırlamaq və ondan ibrət götürmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Dost seçərkən iman və əxlaq dəyərlərinə əsaslanmaq.
- Hər münasibətdə ixlası qorumaq.
- Allah üçün olan bağların zamanla sarsılmasına imkan verməmək.
- Əgər belə bir dostluq itərsə, həmin təcrübəni mənəvi yüksəliş vasitəsinə çevirmək.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı, dostluğun yalnız insani deyil, ilahi bir məsuliyyət olduğunu dərin bir hikmətlə izah edir. Allah üçün qurulan

dostluq, ruhun ən dəyərli orqanıdır; onun itkisi, iman nurunun sönməsi kimidir. Beləliklə, bu kəlam bizə bir ömürlük vəsiyyət kimi səslənir: Allah üçün sev, Allah üçün dost ol və bu dostluğu qorumaq üçün canını belə əsirgəmə.

KƏLAM - 32

"QARDAŞLIQ ALLAH YOLUNDA QURULARSA, BƏHRƏ VERƏR"

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 46)

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı qardaşlığın mənəvi və ilahi mahiyyətini dərin bir şəkildə izah edir. O, bildirir ki, insan münasibətləri yalnız dünyəvi maraqlara əsaslandıqda müvəqqəti və zəif olur, lakin Allah yolunda qurulan qardaşlıq sarsılmaz və bəhrəli olur. "Bəhrə vermək" ifadəsi burada həm mənəvi nəticəni, həm də Allahın razılığına qovuşmaq kimi ali bir nəticəni ifadə edir. Deməli, hər bir dostluğun, hər bir qardaşlığın dəyəri onun məqsədindən doğur. Əgər məqsəd Allahdırsa, o münasibət bərəkətli, davamlı və xeyirli olur.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insan münasibətlərində "məqsəd" anlayışını əsas mərkəzə qoyur. Əgər bir münasibət maddi və eqoist niyyətlərlə qurulursa, onun varlığı səbəb-nəticə qanununa görə ötəridir. Lakin Allah yolunda olan qardaşlıq əbədiyyətə bağlı bir niyyət daşıdığından, metafizik davamlılığa sahib olur. Yəni bu münasibət zaman və məkanla məhdudlaşmır, ruhani səviyyəyə yüksəlir. Bu mənada İmam Əli (ə), dostluğun mənəvi kökünü insanın varlıq fəlsəfəsindəki "ilahi məqsəd"lə bağlayır — yəni məqsəd nə qədər safdırsa, nəticə də o qədər dərin və bərəkətli olur.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam "məhəbbət fi-llah" anlayışının təzahürüdür. Allah üçün sevilən qardaşlıq, Haqqın təcəllası sayılır. Ariflər deyirlər ki, Allah yolunda qurulan münasibət, ruhların bir-birinə "nur vasitəsilə" bağlanmasıdır. Bu bağda nə mənfəət, nə ehtiras, nə də dünya istəyi vardır — yalnız Haqq sevgisi mövcuddur. İmam Əli (ə) bu kəlamla bildirir ki, belə bir qardaşlıq bir toxum kimidir; o, ilahi niyyətlə əkilərsə, ürəklərdə iman, mərhəmət və birlik meyvələri yetişdirər. İrfan baxımından bu, həm də Haqqa doğru bir yoldaşlıqdır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən bu kəlam insanın ruhi ehtiyaclarına işıq tutur. İnsan sevgi, mənsubiyyət və paylaşma duyğularına ehtiyac duyur. Lakin bu ehtiyaclar yalnız maddi və mənfəətə əsaslanan münasibətlərdə tam təmin olunmur. Allah yolunda qurulan qardaşlıq isə ruha sabitlik, inam və mənəvi güvən verir. Belə bir dostluqda insan həm ruhi harmoniya tapır, həm də mənəvi böyümə yaşayır. Çünki bu münasibət eqo deyil, mənəvi yüksəliş

üzərində qurulub. Bu cür qardaşlıq psixoloji sağlamlığın və ruhi məmnuniyyətin də əsas dayaqlarındandır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan "qardaşlıq Allah yolunda qurularsa, bəhrə verər" ifadəsi qısa, lakin dərin bir hikmət cümləsidir. "Bəhrə" sözü burada həm məhsuldarlıq, həm də nəticə mənasında poetik məna daşıyır. Bu kəlamda bədii ahəng, ritmik axıcılıq və mənəvi məzmun birləşir. Cümlə qısadır, amma çoxqatlıdır; həm ruhi, həm əxlaqi, həm də estetik mənalar daşıyır. Bu yönü ilə kəlam, ədəbi dildə "hikmətli misra" xarakteri daşıyır və hər oxuyanın qəlbində düşüncə toxumu səpir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin birliyinin əsasını açıqlayır. Cəmiyyətin dirəyi olan qardaşlıq, əgər mənfəətə deyil, Allah rizasına əsaslansa, ədalət və mərhəmət mühiti formalaşar. Lakin mənfəət üzərində qurulan birliklər dağılmağa məhkumdur. İmam Əli (ə) bu fikirlə müsəlman icmasının təməl prinsiplərini xatırladır: birlik, sevgi, yardımlaşma və ixlas. Belə bir qardaşlıq bərəkət gətirir — həm ruhi, həm sosial, həm də maddi səviyyədə. Çünki Allah yolunda olan hər əməl, cəmiyyətə sabitlik və mənəvi qüvvə bəxş edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam İslam ümmətinin ilk illərindəki "mühacir-ənsar" qardaşlığını xatırladır. O zaman bu qardaşlıq tamamilə Allah rizasına əsaslanmışdı. Ənsarlar mühacirlərlə mallarını, evlərini və qəlblərini paylaşdılar və bu, İslam tarixində bərəkətli bir dövr yaratdı. İmam Əli (ə) bu nümunəni davam etdirərək bildirir ki, əgər qardaşlıq Allah yolunda olarsa, onun nəticəsi təkcə bir dövr üçün deyil, bəşər tarixi üçün örnək olar. Bu kəlam, həm keçmişdən ibrət, həm də gələcəyə yol göstəricidir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi yöndən bu kəlam səmimiyyət, ixlas və fədakarlığın təməl prinsipini ifadə edir. Allah üçün edilən qardaşlıq, qarşılıqlı fayda və eqoizmdən uzaq olmalıdır. Əxlaqda belə münasibətlər insanın mənəvi dəyərlərini möhkəmləndirir. Bu dostluq təkcə paylaşmaq deyil, həm də başqasının sevinci ilə sevinmək, dərdi ilə kədərlənməkdir. İmam Əli (ə) bu yolla göstərir ki, əsl əxlaq, Allah üçün qurulan münasibətlərin bərəkətində gizlidir. Beləliklə, bu qardaşlıq həm dünyada, həm axirətdə bəhrə verir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji mənada bu kəlam "Allah üçün sevmək və Allah üçün nifrət etmək" prinsipi ilə birbaşa əlaqəlidir. Quranda bildirildiyi kimi, **"...möminlər qardaşdırlar..."** (Hucurat surəsi, ayə 10) İmam Əli (ə) bu həqiqəti xülasə edərək buyurur ki, bu qardaşlıq yalnız Allah yolunda olduqda ilahi

rəhmətə səbəb olur. Çünki o zaman dostluq ibadətə çevrilir. Bu münasibət, iman əməli kimi dəyərləndirilir və Allah qatında mükafatlandırılır. Beləliklə, qardaşlıq Allaha yaxınlaşma vasitəsidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam mənəvi gözəlliyin ifadəsidir. Burada "Allah yolunda" ifadəsi nurani bir dəyər, "bəhrə vermək" isə mənəvi çiçəklənmə simvoludur. İnsan münasibətlərinin ən gözəl forması, Allah rizası ilə bəzənəndə ortaya çıxır. Belə dostluqlar ruhun estetik harmoniyasını yaradır. İmam Əli (ə) bu cümlə ilə göstərir ki, əsl gözəllik münasibətlərin təməlindəki niyyətdən doğur — niyyət ilahi olarsa, nəticə də ilahi gözəllik kimi çiçəklənər.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin mənəvi-siyasi birliyinə işarə edir. Allah yolunda birləşmiş insanlar, zülmə qarşı dayanan, ədaləti qoruyan bir ümmət yaradarlar. İmam Əli (ə) bu kəlamla həm fərdi, həm ictimai səviyyədə ilahi məqsədin əhəmiyyətini vurğulayır. Əgər birlik maddi maraqlara əsaslansa, dağılmaq qaçılmazdır. Lakin Allah yolunda qurulan qardaşlıq, cəmiyyətin davamlılığını və ədalətin bərqərar olmasını təmin edir. Bu, həm mənəvi, həm də siyasi sabitliyin bünövrəsidir.

11. Hüquqi Aspekt

İslam hüququnda qardaşlıq anlayışı hüquqi məsuliyyət və mənəvi öhdəliklərlə tamamlanır. Möminlər bir-birinin haqqını qorumağa, zülmə qarşı dayanmağa borcludurlar. "Allah yolunda qardaşlıq" anlayışı bu hüquqi məsuliyyətin mənəvi mahiyyətini açıqlayır. İmam Əli (ə) burada bildirir ki, belə bir qardaşlıq yalnız hüquqi deyil, həm də ruhani bir müqavilədir. Onun nəticəsi — "bəhrəsi" — həm bu dünyada, həm də axirətdə özünü göstərir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlıq anlamına işıq tutur. İnsan təkbaşına deyil, münasibətlər içində var olur. Lakin bu münasibətlərdən yalnız ilahi niyyətlə qurulanlar əbədi dəyər daşıyır. Allah yolunda qardaşlıq, insanın mənəvi varlığını tamamlayan bir haldır. Bu münasibətdə insan öz "mən"ini aşaraq "biz" olur — bu isə varlığın dərinliyinə enmək deməkdir. İmam Əli (ə) bu yolla bildirir ki, mənəvi əlaqələr insanın varlıq həqiqətini təcəlli etdirir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam, ilahi hikmətin nəticə üzərindən deyil, niyyət üzərindən formalaşdığını bildirir. Zahirən kiçik görünən bir dostluq, batinən böyük ilahi bir bəhrə daşıya bilər. Hər qardaşlıq toxumu bir sınaqdır — əgər o, Allah rizasına əsaslanırsa, gizli şəkildə böyüyüb Haqqın nuruna çevrilər. Xızır baxışına görə, belə dostluqların bərəkəti bəzən görünməz, lakin onların təsiri həyatın bütün qatlarına yayılır.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostluqlarımın məqsədi nədir — Allah rizasımı, yoxsa şəxsi maraqlarmı?
- Mən bu münasibətlərin bəhrəsini harada görürəm: dünyada, yoxsa axirətdə?
- Əgər dostluğum Allah yolunda olmasa, o münasibətin ömrü nə qədər davam edərdi?

Özünə Hesabat

- Mənim münasibətlərimdə səmimiyyət və ixlas nə qədərdir?
- Mən Allah rizasına görə qardaşlıq qururam, yoxsa qarşılıq gözləyirəm?
- Dostluq münasibətlərimdə mənəvi dəyərləri qoruyuram, yoxsa tükəndirirəm?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqları mənfəət üzərindən deyil, Allah rizası üzərindən qurmaq.
- Dost üçün dua etmək və onun sevinci ilə sevinmək.
- Haqq üçün dostluqda səbr, sadiqlik və fədakarlıq göstərmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər dostluğu Allah rizası ilə başlayıb, ixlasla qorumağa çalış.
- Qardaşlığı mənəvi bağ kimi gör, maddi hesab kimi yox.
- Qardaşını Allah üçün sev, çünki bu sevgi bərəkət gətirər.
- Əgər münasibət sarsılsa, niyyətini yenilə və Allah rizasına yönəl.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə bildirir ki, qardaşlıq yalnız o zaman həqiqi mənada “məhsul verir” ki, onun kökü Allah rizasında əkilsin. Belə münasibət dünyəvi deyil, ilahi səviyyədə bəhrə gətirir. O, iman toxumlarını ürəklərdə cücərdir və bəşəri birliyi qoruyur. Hər bir dostluq, Allah üçün olduqda, həm dünyada, həm axirətdə nur və bərəkət mənbəyinə çevrilir.

DÜNYA ÜÇÜN QARDAŞLIQ

KƏLAM - 33

“ALLAH ÜÇÜN SEVMƏYƏN KİMSƏDƏN UZAQ DUR. ÇÜNKİ BELƏ BİR İNSANLA DOSTLUQ ALÇAQLIQ, ONUNLA YOLDAŞLIQ İSƏ BƏDBƏXTLİK GƏTİRƏR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 46)

Bu kəlam, dostluğun və sevginin təməlini müəyyən edən ilahi prinsipə işarə edir. İmam Əli (ə) buyurur ki, bir insanın sevgisi və dostluğu yalnız Allah rizası üçün olmadıqda, bu münasibət mənəvi baxımdan zərərli və aşağılayıcı bir hal alır. Çünki Allah üçün olmayan dostluq eqo, mənfəət və dünyəvi istəklərlə çirklənmiş olur. Belə bir münasibət insanı kamaldan uzaqlaşdırır, ruhən alçaldır və mənəvi bədbəxtliyə sürükləyir. Həqiqi dostluq yalnız Allahı mərkəzə alan qardaşlıqdır; bu dostluq həm dünyada, həm də axirətdə nur və səadət mənbəyidir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi cəhətdən bu kəlam “sevgi”nin mahiyyəti və istiqaməti üzərində dayanır. İmam Əli (ə) bildirir ki, hər sevgi ali məqsədlə yönəlməlidir, çünki dəyərini məhz məqsədindən alır. Allah üçün olmayan sevgi məhdud, fanidir; çünki o, varlığın əsası olan “ilahi səbəb”ə bağlı deyil. Aristotel dostluğu fayda, zövq və fəzilət dostluğu olaraq təsnif edirdi — İmam Əlinin (ə) baxışı isə “fəzilət dostluğu”nu ilahi səbəblə tamamlayır: bu, yalnız Allah rizası üçün olan dostluqdur. Beləliklə, bu kəlam sevginin ontoloji təməlini “ilahi yönə” bağlayır və insanı varlığın məqsədinə uyğun yaşamağa çağırır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam “məhabətullah”ın təzahürüdür. Allah üçün sevmək — Allahın sifətlərini insanlarda görmək və Onun yaratdıqlarına Onun eşqi ilə yönəlməkdir. Kim Allah üçün sevmirsə, o, eşqini nəfsani bir səviyyədə saxlayır və bu da ruhani yüksəlişin qarşısını alır. Arif üçün dostluq “Allahın aynasında Allahı görmək”dir. Ona görə İmam Əli (ə) xəbərdarlıq edir ki, belə olmayan dostluq mənəvi tənəzzülə səbəb olur, çünki o, “nurani sevgi” deyil, “zülməti bağ”dır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, insanın kimlərlə dostluq etdiyini müəyyən edən dəyərlər onun daxili aləmini formalaşdırır. Allah üçün sevməyən insan eqoist motivasiyalarla hərəkət edir — bu isə qarşılıqlı münasibətlərdə manipulyasiya, xəyal qırıqlığı və mənəvi yorğunluq yaradır. Həqiqi sevgi insanı dərin rahatlıq və ruhi sabitliyə aparır, lakin Allahdan uzaq sevgi tənhalığı və mənəvi boşluğu dərinləşdirir. Bu kəlam, sağlam münasibətlərin psixoloji təməlini — niyyətin təmizliyini — vurğulayır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu ifadə çox güclü metaforik dəyərə malikdir. “Dostluq

alçaqlıqdır” ifadəsi ilə İmam Əli (ə) insanın mənəvi izzətinin sevgi istiqamətindən asılı olduğunu poetik şəkildə vurğulayır. Bu kəlam bir ibrət dastanı kimi səslənir: dostluğun müqəddəsliyi yalnız Allahla bağlandıqda mənasını tapar. Sözlər az, lakin mənalar dərin və çoxşaxəlidir — klassik ədəbiyyatın hikmət üslubuna xas bir incəlik daşıyır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji mənada bu kəlam cəmiyyətin mənəvi sağlamlığını qorumağa çağırır. İnsanların əlaqələri mənfəət, mövqe və dünyəvi məqsədlərlə qurulduqda, cəmiyyətin ruhu zədələnir. Belə dostluqlar ədalətsizliyi, ikiüzlülüyü və mənəvi tənəzzülü doğurur. Lakin Allah üçün olan dostluq mərhəmət, sədaqət və dürüstlük üzərində qurulduğu üçün cəmiyyətdə həmrəylik və etimad mühiti yaradır. Bu baxımdan, bu kəlam ictimai sabitliyin də mənəvi bünövrəsidir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam İmam Əlinin (ə) dövründəki cəmiyyətə bir dərs idi. O dövrdə bir çox insanlar dostluğu siyasi və şəxsi maraqlara görə qururdu. İmam Əli (ə) isə bu münasibətlərin fani və təhlükəli olduğunu bildirmiş, əsl dostluğu “Allah üçün olan dostluq” kimi təyin etmişdir. Onun bu xəbərdarlığı bütün zamanlar üçün keçərlidir, çünki mənfəətə dayanan dostluqlar tarix boyu zülm, xəyanət və düşmənçilik doğurmuşdur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlamın mərkəzində “niyyətin saflığı” dayanır. Allah üçün sevən insan, qarşısındakı şəxsdə ilahi dəyərləri görür və sevgisini mənfəətə bağlamır. Belə sevgi təvazö, səbir və sədaqətlə doludur. Lakin Allah üçün olmayan sevgi riyakarlığa, qürura və xəyanətə səbəb olur. İmam Əli (ə) bizə xəbərdarlıq edir ki, dostluqda niyyət Allaha yönəlməzsə, o, insanı mənəvi uçuruma aparar.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam “ilahi məhəbbət” və “vəsilə” anlayışları ilə bağlıdır. İlahi təlimlər bizə bildirir ki, Allahı sevmək, Peyğəmbəri sevmək və saleh insanlarla dostluq etmək — insanı mənəvi kamilliyə aparan əsas yollardandır. Bu, bir növ ibadət formasına çevrilir, çünki Allah üçün qurulan dostluq Onun razılığını qazanmaq məqsədi daşıyır. Kim Allah üçün sevməz və sevdiyini Onun yolundan ayırarsa, bu dostluq ilahi bərəkətdən uzaq qalar. Allah üçün sevgi insan qəlbini nurla birləşdirir, dünyəvi məqsədlərlə sevgi isə insanı zülmətə sürükləyir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam ruhani zəriflik daşıyır. Burada dostluğun gözəlliyi onun niyyətindədir. Allah üçün olan dostluq nur saçan bir gül kimidir, nəfsani dostluq isə solmuş və qoxusuz bir çiçək kimidir. Bu bənzətmə həm mənəvi, həm də hissi zövq oyadır; insanın ruhuna dərin bir harmoniya hissi bəxş edir. Həqiqi gözəllik niyyətdə gizlidir — niyyət ilahi olduqda, dostluq da bəzəkli bir nur kimi parlayar.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji cəhətdən bu kəlam, rəhbərlik və ictimai münasibətlərdə səmimiyyətin vacibliyinə işarə edir. Hakimiyyət və siyasət dostluqların sınağa çəkildiyi bir sahədir. Allah üçün olmayan ittifaqlar hər zaman dağılmış, xəyanət və fitnə ilə nəticələnmişdir. İmam Əli (ə) siyasətdə də ixlas və ədaləti əsas tutmağı tövsiyə edir: çünki Allah üçün olan bir dostluq, cəmiyyətin dayağını möhkəmləndirər.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi nöqteyi-nəzərdən bu kəlam, insanların qarşılıqlı münasibətlərində ədalət prinsipinə toxunur. Dostluqda da bir "müqavilə" vardır — bu müqavilə səmimiyyət, etimad və məsuliyyət üzərində qurulmalıdır. Allah üçün olmayan dostluq bu müqaviləni pozar, çünki niyyət fani məqsədlərlə bulanmır. Bu səbəbdən, İmam Əli (ə) dostluğu yalnız "ilahi ədalət"in müstəvisində halal və sabit hesab edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, insanın varlığının mənası onun sevdikləri ilə ölçülür. Kim Allah üçün sevirsə, onun varlığı da ilahi bir mənaya qovuşur. Kim isə Allahdan uzaq sevgi ilə yaşayırsa, varlığını mənasız bir boşluğa çevirmiş olur. İmam Əli (ə) burada insanın mövcudluq istiqamətini müəyyənləşdirir: var olmanın hədəfi Allahı sevmək və Onun üçün sevməkdir. Bu, varlığın nurla dolması deməkdir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışından bu kəlam, mənəvi səyahətdə yol yoldaşının seçimi ilə bağlı dərin bir hikmətdir. Xızır kimi Allah dostları, yol yoldaşını niyyətinə görə seçər. Allah üçün olmayan dost səni ilahi yoldan azdırar, Allah üçün olan isə səni nurla aparar. Beləliklə, hər dost bir qapıdır: biri Haqqa, biri isə zülmətə açılar. Bu baxımdan, İmam Əli (ə) ruhani yolçular üçün bir xəbərdarlıq edir.

Düşündürücü Suallar

- Mən dostlarımı nə üçün sevirəm — Allah üçünmü, yoxsa mənfəət üçün?
- Dostluğum mənə Allahı xatırladırmı, yoxsa dünyaya bağlayır?
- Dostumla münasibətim məni mənəvi cəhətdən yüksəldirmi, yoxsa alçaldırmı?

Özünə Hesabat

- Dostluqlarımın əsasını nə təşkil edir?
- Mənim sevgi meyarım iman və ixlasdırmı?
- Mən Allah üçün olmayan dostluqlardan uzaqlaşmaq üçün addım atırammı?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqda məqsəd Allaha yaxınlaşmaq olmalıdır.
- Hər münasibətdə niyyətin saflığını qorumağa çalış.
- Allah üçün olan dostluğu dua, dəstək və səmimiyyətlə möhkəmləndir.

Əlavə Tövsiyələr

- Dost seçərkən onun imanı, əxlaqı və niyyətinə diqqət et.
- Qəlbindəki sevgiləri vaxtaşırı yoxla — hansı Allah üçün, hansı nəfs üçün?
- Unutma ki, Allah üçün olan dostluq həm dünyada, həm də axirətdə səni müşayiət edəcək.

Nəticə

İmam Əlinin bu kəlamı insan münasibətlərinin ən dərin ölçüsünü müəyyən edir: **sevgini Allaha bağla.** Çünki Allah üçün olmayan hər bir sevgi səni həm mənəvi, həm də varlıq səviyyəsində tükəndirər. Həqiqi dostluq yalnız Allahın rizası üçün qurulduqda bərəkət gətirər. Belə dostluq bir nurdur ki, həm bu dünyanı, həm də axirəti işıqlandırar.

KƏLAM - 34

"ALLAH ÜÇÜN OLMAYAN BÜTÜN SEVGİLƏR AZĞINLIQDIR. BU SEVGİYƏ ETİBAR ETMƏK MÜMKÜN DEYİL"

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 46)

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı sevginin mahiyyətinə dair ən dərin hikmətlərdən biridir. Burada O, sevginin iki əsas növünü fərqləndirir: biri ilahi, digəri nəfsani sevgi. Allah üçün olmayan sevgi insanı həqiqətdən uzaqlaşdırır, çünki bu sevgi yalnız hisslərin təsirindədir, dərin mənəvi kökü yoxdur. Belə sevgi, nəfsin və arzuların hökmranlığı altında formalaşır və nəticədə insanı zülmətə sürükləyir. İlahi sevgi isə əbədi və sabitdir, çünki qaynağını Allahdan alır. Yalnız bu sevgi insana dəyər, aramlıq və mənəvi yüksəliş gətirə bilər.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan sevgi varlığın mahiyyətinə bağlı bir qüvvədir. Əgər varlığın mənşəyi Allahdırsa, Onun xaricindəki hər sevgi bir növ illüziyadır. Həqiqi sevgi — varlığın öz qaynağına qayıdışıdır. Allah üçün olmayan sevgi insanın varlıq təməlindən uzaqlaşması, həqiqətini itirməsidir. Bu sevgi məhduddur, çünki faniliyə bağlıdır. İlahi sevgi isə əbədidir; o, insanı fani varlıqdan sonsuz varlığa aparan körpüdür. Bu səbəbdən, yalnız Allah üçün sevilən məhəbbət insana mənəvi azadlıq qazandırır, digərləri isə əsarət yaradır.

2. İrfani Aspekt

İrfanda sevgi — varlığın ən ali təzahürüdür. Ariflərə görə, kainatda hər şey sevgidən yaranmış və sevgi ilə yaşamaqdadır. Amma bu sevgi əgər Allahdan ayrılarsa, öz mahiyyətini itirər. İmam Əli (ə) bu kəlamla insanı nəfsani sevgilərin aldadıcı parıltısından uzaqlaşdırır. İrfani baxımdan Allah üçün olmayan sevgi, bir "pərdədən" başqa bir şey deyil — o, həqiqi eşqi gizlədən kölgədir. İlahi sevgi insanı

bütün maddi bağlardan azad edir və Onunla birləşməyə aparır. Bu mərhələdə sevən də, sevilən də, sevgi də bir olur — "Hüvəl-Həqq" (O, Həqiqətin Özüdür).

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji olaraq insan sevgi ilə yaşamağa möhtacdır. Amma bu sevginin yönü çox önəmlidir. Əgər sevgi nəfsin və arzuların təsirindədirsə, o zaman o sevgi asılılıq, qorxu və itki hissi yaradır. Belə bir sevgi bir müddət sonra ağrıya, xəyal qırıqlığına və tənhalığa çevrilir. İlahi sevgi isə ruhu gücləndirir, insana sabitlik və mənəvi balans qazandırır. Allah üçün sevən insan, qarşılıq gözləmir, qorxmaz və xəyanətdən əzab çəkməz. O, sevgidə Allaha arxalanar, Ona sığınar və bu səbəbdən də sevginin ən sağlam formasını yaşayar.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbiyyat tarixində sevgi mövzusu həmişə mərkəzi yer tutub. Amma İmam Əlinin (ə) kəlamı bu anlayışı mənəvi bir çərçivəyə salır. "Azğınlıq" ifadəsi burada mənəvi azmanı, yoldan çıxmanı, yönsüz sevgini simvolizə edir. Şairlər və ədiblər, Allah üçün olmayan sevgiləri çox vaxt yanğı, fəlakət və məğlubiyyətlə təsvir etmişlər. İlahi sevgi isə Füzulinin və Yunus Əmrənin əsərlərində olduğu kimi, bəşərin ruhunu işıqlandıran, insanı eşqlə Allaha qovuşduran bir nur kimi təsvir edilir. Ədəbiyyat bu həqiqətin estetik ifadəsidir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətlərin bünövrəsindəki sevgi anlayışı onların mənəvi səviyyəsini müəyyən edir. Əgər insanlar bir-birini Allah üçün deyil, mənfəət və şəxsiyyət maraqları üçün sevərlərsə, o zaman cəmiyyətdə etimad itər, dostluqlar daimi olmaz. Belə bir mühitdə nifrət, rəqabət və qısqanclıq hökm sürər. İmam Əli (ə) bu kəlamı ilə sosioloji sabitliyin sirrini bildirir: sevgi ancaq ilahi məqsədlə qurularsa, o, cəmiyyətin sütunu ola bilər. Allah üçün sevilən dostluqlar, ədaləti, mərhəməti və birliyi təmin edən əsas mənəvi qüvvədir.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyunca bütün peyğəmbərlərin və saleh insanların təbliğ etdiyi məhəbbət Allah üçün olan sevgidir. Nuh (ə) xalqını bu sevgi ilə çağırdı, İbrahim (ə) sevgi uğrunda oda atıldı, Musa (ə) Firona qarşı bu sevgi ilə dirəndi, İsa (ə) bu sevgi ilə qurban oldu, Muhəmməd (s) isə onu bütün bəşəriyyətə yaydı. Lakin insan tarixi göstərir ki, ilahi sevgidən uzaqlaşdıqda müharibələr, xəyanətlər və zülm baş qaldırır. Bu kəlam, tarixdə təkrarlanan bir həqiqəti xatırladır: yalnız Allah üçün olan sevgi, bəşəriyyətin xilasıdır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqın əsası niyyətdə gizlidir. Sevgi əxlaqi dəyər qazanmaq üçün ilahi niyyətə bağlanmalıdır. Allah üçün olmayan sevgi eqoistdir, çünki məqsədində "mən" dayanır. Belə sevgi başqasında istədiyini tapmaq deyil, öz nəfsini doyurmaq cəhdidir. İlahi sevgi isə əksinə, fədakarlıq, sədaqət, şəfqət və mərhəmət doğurur. İmam Əli (ə) bu kəlamla bizi öz sevgilərimizi

təmizləməyə, niyyətimizi saflaşdırmağa çağırır. Əxlaqın kamilliyi, sevgidə Allahı mərkəzə almaqdadır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan sevgi, Allahın "əl-Vədud" (sevən və sevilən) sifətinin təzahürüdür. Allah öz yaratdıqlarını sevir və onlara sevgi hissi bəxş edir ki, Onu tanısınlar. Lakin insan bu sevgini ilahi məqsəddən uzaqlaşdıranda, həmin neməti şeytani vasitəyə çevirir. İmam Əli (ə) bu kəlamla bizi tövhid anlayışını sevgiyə də tətbiq etməyə çağırır: sevgidə də Allahın birliyini qorumaq lazımdır. Sevmək — Onu xatırlamaq, sevilmək isə Onun mərhəmətini daşımaq deməkdir.

9. Estetik Aspekt

Sevgi gözəlliyin ruhudur. Amma Allahdan uzaq sevgi estetik cəhətdən də eybəcərləşir, çünki o, zülməti və faniliyi ifadə edir. İlahi sevgi isə ruhun incəsənətidir — o, hər şeydə harmoniya və nizam yaradır. İnsan Allah üçün sevdikdə, dünyanı daha gözəl görür, çünki baxışı Yaradanın gözəlliyini əks etdirir. Bu baxımdan İmam Əlinin kəlamı, estetik duyumun da mənəvi təmizliyə bağlı olduğunu göstərir.

10. Politoloji Aspekt

Siyasətdə və ictimai idarəetmədə də sevgi mühüm rola malikdir. Əgər rəhbərlik, idarə və cəmiyyət bir-birinə qarşı Allah üçün sevgi ilə yanaşmazsa, ədalət aradan qalxar. Allah üçün olmayan sevgi — yaltaqlıq, maraq və riyakarlıq şəklində təzahür edər. İlahi sevgi isə ədalətli idarəetmənin əsas ruhudur. İmam Əlinin (ə) öz xilafət dövrü bu anlayışın canlı nümunəsidir: o, xalqını yalnız Allahın rizası üçün sevirdi və bu sevgi onu ədalətin simvoluna çevirdi.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquq ədalətin formasıdır, sevgi isə onun ruhudur. Əgər cəmiyyətdə münasibətlər Allah üçün olan məhəbbətə əsaslanmasa, qanunlar da ədalətini itirər. İmam Əli (ə) sevginin etibarlılığını ilahi meyara bağlayaraq göstərir ki, hüquqi sabitlik də mənəvi dayağa söykənməlidir. Allah üçün olan sevgi hüququn pozulmasını deyil, qorunmasını təmin edir.

12. Eksistensial Aspekt

İnsan varlıqla münasibətini sevgi vasitəsilə qurur. Əgər bu sevgi ilahi deyilsə, insan öz varlıq mənasını itirir, mənəvi boşluğa düşür. Allah üçün olan sevgi isə insanın varlığını mənalandırır, onu məqsədinə – Yaradanına yönəldir. İmam Əlinin bu kəlamı eksistensial səviyyədə bir çağırışdır: "Sən kimin üçün sevirsən?" — bu sual insanın varlığını müəyyənləşdirir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam, sevginin bir sınaq kimi təqdimidir. Allah bəzən bəndəsinə nəfsani sevgilərlə dərs verir, onu sınayır ki, o sevginin gerçək mahiyyətini anlasın. Əgər sevgi Allah üçün deyilsə, itki qaçılmazdır. Lakin bu itki ilahi bir təlimə çevrilir. Xızır baxışında Allah üçün olmayan sevginin

dağılması, əslində, insanın ruhən dirilməsi və Allah sevgisinə qovuşması üçün açılan qapıdır.

Düşündürücü Suallar

- Mənim sevdiyim insanlar və şeylər məni Allaha yaxınlaşdırır, yoxsa uzaqlaşdırır?
- Sevgimin mərkəzində Allah varmı, yoxsa nəfsim?
- Mənim sevgim sabitdirmi, yoxsa şəraitə bağlı dəyişir?
- Əgər Allah üçün olmayan bir sevgidən imtina etməli olsam, buna hazırammı?

Özünə Hesabat

- Bu kəlamı oxuduqdan sonra hər gün öz qəlbinlə hesabat apar. Sevdiklərinin adını çək və soruş: "Mən bunu kim üçün sevirəm?" Əgər cavab Allah deyilsə, niyyətini düzəlt. İlahi sevgi niyyətin saflaşdırılması ilə başlayır. Unutma, hər sevgi bir ibadət, hər ibadət bir sevgi ola bilər – niyyətinə görə.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Hər bir sevginin əvvəlində dua et: "Ey Rəbbim, bu sevgini Sənin üçün et!"
- Əgər bir münasibət səni Allaha qarşı soyudursa, ondan uzaqlaş.
- Sevdiklərinlə birlikdə ibadət, xeyirxah əməl və zikr paylaş.
- Sevəndə qarşılıq umma, çünki ilahi sevgi almaq üçün deyil, vermək üçün yaranmışdır.

Əlavə Tövsiyələr:

- İlahi sevgini artırmaq üçün Quran tilavəti, zikr və səbir təcrübəsini davamlı et.
- Nəfsani sevgiləri isə dua ilə Allahın rizasına yönəlt.
- Hər gün öz qəlbində bir sevgi təhlili apar: hansı sevgilərim məni işıqlandırır, hansıları isə kölgələyir?

Nəticə:

İmam Əlinin (ə) bu dərin kəlamı bizə göstərir ki, **sevgi ancaq Allah üçün olduqda əbədi və etibarlıdır.** Allah üçün olmayan sevgi, insanı faniliyə, tənhalığa və azğınlığa aparar. İlahi sevgi isə ruhun qurtuluş yoludur, bütün mənəvi yüksəlişlərin əsasıdır. Həqiqi sevgi — Allahın Özüdür, Onun üçün sevmək isə bəndəliyin ən ali mərhələsidir.

KƏLAM - 35

"ALLAH ÜÇÜN QARDAŞLIQ EDƏN MƏNFƏƏT QAZANAR. KİM DÜNYƏVİ MƏQSƏDLƏRLƏ QARDAŞLIQ EDƏRSƏ, ZİYANA UĞRAYAR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 46)

Bu kəlam İmam Əlinin (ə) insan münasibətlərində niyyətin saf olmasının vacibliyinə dair dərin hikmətini ifadə edir. Qardaşlıq — təkcə qan bağı deyil, mənəvi və ruhi bağ deməkdir. Əgər bu bağ Allah rizası üçün qurularsa, o

zaman səmimiyyət, davamlılıq və bərəkət gətirər. Lakin əgər bu bağ dünyəvi məqsədlər, şəxsi maraqlar və maddi qazanc üzərində qurularsa, nəticədə xəyanət, zərər və peşmanlıq qaçılmaz olar. İmam Əli (ə) burada münasibətlərin ilahi əsasla möhkəmləndirilməsini nəsihət edir və bildirir ki, Allah üçün qurulan dostluq əbədi, dünya üçün qurulan isə fani və aldatıcıdır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam "mənfəət" və "məhrumiyyət" anlayışlarını varlığın məqsədi ilə əlaqələndirir. İnsan varlığının mənası Allahla bağ qurmaqdır. Bu bağın təzahürü isə sevmək, paylaşmaq və qardaşlıq etməkdir. Əgər bu münasibətlər Allahın varlığını və hikmətini tanımaq üzərində qurulursa, insanın varlıq dəyərləri də ucalır. Ancaq dünyəvi maraqlar üzərində qurulan münasibətlər, nəfsin istəklərindən doğduğu üçün insanı ilahi mahiyyətindən uzaqlaşdırır. Belə qardaşlıq, əslində, "əxlaqın mənəvi təməllərindən imtina" kimi dəyərləndirilə bilər.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam "məhəbbət"in ilahi mənşəyinə işarə edir. Sufi düşüncəsində əsl qardaşlıq "Allahın aynasında bir-birini görmək" deməkdir. Yəni mən qardaşımı sevirəmsə, bu sevgi Allahın sevdiyi bir varlıq olduğu üçündür. Əgər bu sevgi dünyaya, mənfəətə və ya şəxsiyyətə yönəlirsə, artıq bu, nəfsani sevgi olur. İrfan məktəbində belə sevgi "pərdə" sayılır — insanın Allahı görməsinə maneə yaradır. Həqiqi qardaşlıq isə iki ruhun Allah yolunda bir-birinə dayağı olmasıdır. Bu, kamilliyin ən saf və ali mərhələsidir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən baxdıqda, insanın sevilməyə və aidiyyət hissinə ehtiyacı var. Əgər bu ehtiyac Allaha yönəlmiş niyyətlə qarşılanarsa, şəxsiyyət daxili sabitlik və ruhi sükunət tapar. Amma əgər dostluqlar yalnız qarşılıqlı fayda və maraqlara əsaslanırsa, bu münasibətlərin psixoloji kökü zəif olur. Çünki bir tərəf istədiyini almadıqda, emosional zərbə və xəyal qırıqlığı qaçılmaz olur. Allah üçün olan münasibətlər isə "ruhi dayaq" yaradır, insanın daxili ehtiyaclarını səmavi bir məqsədlə doyurur.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlamda "qardaşlıq" və "dünya" anlayışları bir-birinə qarşı qoyulmuşdur. Bu ziddiyyət insan ruhundakı iki istiqaməti — maddi və mənəvi yönləri təmsil edir. Cümlənin quruluşu qısa, lakin dərin mənalıdır: birinci hissə xeyiri, ikinci hissə zərəri bildirir. Bu paralel quruluş həm estetik ahəng yaradır, həm də mənəvi mesajı gücləndirir. Beləliklə, söz az, amma mənası genişdir — bu da İmam Əlinin (ə) kəlam üslubunun xüsusiyyətidir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətlər sevgi və qardaşlıq dəyərləri üzərində möhkəmlənir. Əgər bu dəyərlər Allah üçün qurulmazsa, sosial münasibətlər dağılır. Dünya üçün olan dostluqlar maraq toqquşanda asanlıqla qırılır. Amma iman və ixlas

üzərində qurulan qardaşlıq həm fərdləri, həm də cəmiyyəti sabit saxlayır. Sosioloji baxımdan bu, "mənəvi kapital" adlanır — yəni insanların bir-birinə olan etimad və fədakarlığı. İmam Əli (ə) burada mənəvi kapitalın cəmiyyətin dirəyi olduğunu vurğulayır.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu peyğəmbərlər və saleh insanlar Allah üçün qardaşlığın ən gözəl nümunəsini göstərmişlər. Məsələn, Mühacir və Ənsar arasında qurulan qardaşlıq tamamilə ilahi niyyətə əsaslanırdı və İslam cəmiyyətinin təməlini qoydu. Əksinə, dünya üçün qurulan ittifaqlar, dostluqlar və tərəfdaşlıqlar tarixdə tez dağılmış, fitnə və xəyanətlə nəticələnmişdir. İmam Əli (ə) bu təcrübəni ümumiləşdirərək xəbərdarlıq edir ki, dünyəvi məqsədlərlə yaranan birliklər sonu olmayan zərər mənbəyidir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi yöndən bu kəlam insanın niyyətinin dəyərini ön plana çıxarır. Əməl deyil, niyyət əməlin dəyərini müəyyənləşdirir. Əgər bir insan qardaşını Allaha görə sevərsə, bu sevgi fədakarlıq, səbir və səmimiyyətlə dolu olar. Amma dünyəvi sevgi eqoistdir, dəyişkəndir və çox zaman riyakarlığa aparar. Həqiqi əxlaq yalnız Allah rizası üçün edilən sevgidə təzahür edir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlamda "Allah üçün" ifadəsi mərkəzi yeri tutur. Bu, tövhid anlayışının sosial münasibətlərə tətbiqidir. Allah üçün sevmək, Onun düşmənini sevməmək iman tələblərindəndir. Quranda **"... Onunla** *(Muhəmmədlə)* **birlikdə olanlar** *(möminlər)* **kafirlərə qarşı sərt, öz aralarında isə mərhəmətlidirlər..."** (Fəth surəsi, ayə 29) buyurulur. Bu, iman qardaşlığının teoloji əsasını qoyur. İmam Əli (ə) bu həqiqəti təkrar edərək insanı iman bağının dəyərinə çağırır.

9. Estetik Aspekt

Estetik nöqteyi-nəzərdən bu kəlamın gözəlliyi onun sadəliyindədir. İki qısa cümlə ilə həyat fəlsəfəsi ifadə olunmuşdur. "Qardaşlıq" və "dünya" anlayışlarının qarşılaşdırılması, məna harmoniyası və mənəvi dərinlik bu ifadəyə ədəbi gözəllik qazandırır. Kəlam həm ruhu oyadır, həm də zehni sükunət bəxş edir. Onu oxuyan insanın daxilində sanki mənəvi bir "saflaşma" hissi yaranır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, dövlət və cəmiyyətin dayağı da etimad və mənəvi qardaşlıqdır. Əgər bu qardaşlıq dünya maraqlarına əsaslanarsa, siyasət fitnə və xəyanətlə dolu olar. Amma Allah üçün olan birləşmələr ədalət və fədakarlıq gətirər. Tarixdə peyğəmbərlərin qurduğu ədalətli dövlətlərin əsasında belə bir qardaşlıq ruhu dayanmışdır. İmam Əli (ə) siyasətin də təməlində mənəviyyatın dayanmasını vacib sayır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan "Allah üçün qardaşlıq" anlayışı qarşılıqlı haqq və

vəzifələrə əsaslanır. İslam hüququnda möminin mömin üzərində haqqı vardır — ona zülm etməmək, yardım etmək, qeybətini etməmək kimi. Dünya üçün qurulan münasibətlərdə bu prinsiplər pozulur, çünki niyyət təmiz deyil. İmam Əli (ə) bu kəlamla, əslində, hüquqi ədalətin mənəvi kökünü izah edir: niyyət ilahi olmasa, ədalət dağılır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlıq tənhalığından çıxış yolunu göstərir. İnsan yalnız Allahla əlaqə qurduqda, Onun sevdiyi varlıqlarla da dərin bağ yarada bilir. Bu, mövcudluğun mənəvi bütövlüyüdür. Əgər insan dünyəvi məqsədlərlə əlaqələr qurursa, varlıq anlamını itirir, çünki onun sevdiyi şeylər fanidir. Həqiqi mövcudluq yalnız Allah üçün sevəndə və Allahla bir olanda mümkündür.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam insanın mənəvi səfərində "sınaq mərhələsini" simvolizə edir. Allah insanı dostluq və qardaşlıq münasibətləri ilə sınağa çəkir. Həqiqi səyahətçi o kəsdir ki, bu münasibətlərdə ilahi niyyəti qoruyar. Dünyəvi maraqlara düşən isə mənəvi yoldan sapar. Xızırın təliminə görə, hər bir qardaşlıq — ya nurla, ya da kölgə ilə nəticələnər. Nur Allah üçün olan münasibətdir, kölgə isə dünya üçün olandır.

Düşündürücü Suallar

- Mən insanları niyə sevirəm: Allah üçün, yoxsa özüm üçün?
- Dostluqlarımda səmimiyyət, yoxsa maraq əsasdır?
- Mənim qardaşlıq anlayışım hansı dəyərlərə söykənir?
- Əgər bir gün fayda görməsəm, bu dostluq davam edərmi?

Özünə Hesabat

- Hər gün bir dostluğunu düşün və özündən soruş: "Bu münasibətdə mən Allahı razı salırammı, yoxsa nəfsimi?" Əgər cavab "nəfsim"dirsə, o zaman bu əlaqəni saflaşdırmaq üçün dua et, niyyətini dəyiş, çünki Allah üçün olmayan sevgi səni mənəvi zərərə aparar.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqlarda maddi maraqdan uzaq durmaq.
- Qardaşına kömək edərkən qarşılıq gözləməmək.
- Bir insanla münasibət qurmazdan əvvəl niyyətini yoxlamaq.
- Allah rizası üçün edilən hər bir yardım və sevgi münasibətini qorumaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Qardaşlıqda ixlası qorumaq üçün tez-tez dua et.
- Peyğəmbərin (s) "Mömin möminin aynasıdır" kəlamını yadda saxla.
- Sevdiklərinin qüsurlarını bağışla, çünki sən də qüsurlusan.
- Dünyəvi maraqları aradan qaldırdıqca, dostluqların ruhi bir yüksəlişə çevriləcək.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə öyrədir ki, sevgi və qardaşlıq Allah rizası üçün olmadıqca, insan mənəvi cəhətdən zərər görür. Allah üçün sevmək — əbədi bağ, dünya üçün sevmək — fani bir zəncirdir. Həqiqi dostluq yalnız Allahı mərkəzə alan ürəklər arasında mövcuddur. Belə qardaşlıq həm bu dünyada səadət, həm axirətdə nicat gətirir.

KƏLAM - 36

"MÜNƏZZƏH OLAN ALLAHIN RAZILIĞINDAN BAŞQA BİR MƏQSƏDLƏ QARDAŞLIQ EDƏNLƏR, ALLAHIN HÜZURUNA ÇIXDIQLARI GÜN BU QARDAŞLIQLARINI ÖZLƏRİ ÜÇÜN BİR NÖQSAN VƏ ZƏRƏR KİMİ GÖRƏCƏKLƏR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 47)

Bu kəlamda İmam Əli (ə) insan münasibətlərində niyyətin saflığının və mənəvi məqsədin vacibliyini vurğulayır. O bildirir ki, Allahın razılığı üçün olmayan hər bir dostluq və qardaşlıq axirət günündə peşmanlıq səbəbi olacaq. İnsan dünyada çoxlu dostluqlar qura bilər, lakin əgər bu münasibətlər maddi qazanc, şəxsi maraq və ya nəfsani məqsədlər üzərində qurulubsa, bunlar ilahi dəyərə malik deyil. Axirətdə hər bir əlaqə sınağa çəkiləcək, yalnız Allah rizası üçün olan dostluqlar mükafatla nəticələnəcək. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı insanı niyyətini saflaşdırmağa, hər münasibətini Allahın razılığı istiqamətinə yönəltməyə çağırır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam "mənəvi dəyərin mənbəyi" məsələsini açır. Hər bir insan əlaqə və münasibətləri vasitəsilə öz varlığını mənalandırır. Lakin bu mənalandırma yalnız Allahla əlaqəli olduqda həqiqi dəyər qazanır. Əgər əlaqə müvəqqəti məqsədlərə, mənfəətə və dünyəvi istəklərə əsaslanırsa, bu, varlığın mənasızlaşmasına gətirir. Kəlamda "zərər" ifadəsi bu mənəvi itkinin simvoludur: insan öz mənasını dünyəvi bağlarla dəyişir və nəticədə varlıq məqsədindən uzaqlaşır. Deməli, fəlsəfi baxımdan Allah rizası üçün olan qardaşlıq varlığın ilahi mahiyyətinə uyğun bir münasibətdir.

2. İrfani Aspekt

İrfani nöqteyi-nəzərdən bu kəlam, "niyyətin saflaşması" mərhələsini izah edir. Sufi düşüncəsində hər bir sevgi və dostluq Allaha qovuşma yolundakı bir vasitədir. Əgər bu sevgi Allahdan qeyrisinə yönəlirsə, o, "pərdə" sayılır, yəni insanın Haqqa yaxınlaşmasına mane olur. Həqiqi qardaşlıq — Allahın rizasını qazanmaq üçün bir-birinə dəstək olmaqdır. Belə münasibət "rabitə fillah" adlanır, yəni Allah vasitəsilə bağlanmaq. Amma dünya üçün bağlanmaq "rabitə bifillah" – yəni Allahdan uzaq bağdır. Bu kəlam, müridin mənəvi yolunda dostluqlarını da saflaşdırmalı olduğunu öyrədir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən bu kəlam insanın "aidiyyət" və "dəyərlilik" hissinə işıq tutur. Hər kəs dostluq və qardaşlıqda dəyərləndiyini hiss etmək istəyir. Lakin

bu dəyərləndirmə əgər maddi və mənfəət yönümlüdürsə, insan daxilən boşalır, çünki belə münasibətlər davamlı deyil. Allah üçün qurulan münasibətlər isə insanın mənəvi təhlükəsizlik hissini təmin edir. Belə dostluqlarda inam, sabitlik və ruhi rahatlıq olur. Əks halda, dünya üçün olan dostluqlar psixoloji asılılıq yaradır və bu da sonradan xəyal qırıqlığı və tənha qalma qorxusu ilə nəticələnir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlamda "münəzzəh olan Allah" ifadəsi ilahi mükəmməlliyin vurğusudur. Bu söz kəlamın mənəvi dərinliyini artırır və insanı müqəddəs bir mərkəzə yönəldir. Cümlə iki hissədən ibarətdir: birinci hissə xəbərdarlıq edir, ikinci hissə nəticəni bildirir. Bu struktur ədəbi cəhətdən güclü təsir yaradır — əvvəl xəbər, sonra nəticə. "Əksiklik və ziyan" sözləri həm maddi, həm mənəvi mənada işlədilmişdir və bu, ifadənin çoxqatlılığını artırır. Bu kəlam az sözlə böyük bir həyat fəlsəfəsini ifadə edir ki, bu da İmam Əlinin (ə) sözlərinə xas ədəbi hikmətdir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin mənəvi təməllərini qorumağa yönəlib. Cəmiyyətlər arasındakı münasibətlər əgər Allah rizasına əsaslanırsa, ədalət və yardımlaşma güclənir. Amma əgər əlaqələr şəxsi maraqlar üzərində qurulursa, bu, sosial ədalətsizlik və nifrət doğurur. Müasir dövrdə insanlar çox zaman dostluğu və birliyi dünyəvi məqsədlərlə – fayda, mövqe və nüfuz üçün qururlar. Bu, cəmiyyətin mənəvi strukturunu dağıdır. İmam Əli (ə) burada xəbərdarlıq edir ki, belə bir qardaşlıq həm dünyada, həm axirətdə zərərə səbəb olacaq.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlamın doğruluğu insanlığın bütün dövrlərində öz təsdiqini tapmışdır. Peyğəmbərlər dövründə iman qardaşlığı cəmiyyətlərin dirçəlişinə səbəb olmuş, dünyəvi ittifaqlar isə dağılmışdır. Məsələn, Mühacir və Ənsarın qardaşlığı Allah üçün idi, ona görə də tarixdə əbədi iz qoydu. Amma münafiqlərin və zalımların qurduğu birliklər bir-birinə xəyanətlə bitdi. Tarix sübut edir ki, niyyəti təmiz olmayan hər bir dostluq sonradan nifrətə və düşmənçiliyə çevrilmişdir. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı, əslində, tarixi təcrübənin hikmətlə ifadəsidir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi cəhətdən bu kəlam niyyətin dəyərini vurğulayır. Əxlaqın əsası niyyətdir. Allah rizası üçün edilən dostluq səmimi, ədalətli və bağışlayan olur. Lakin dünyəvi niyyətlər üzərində qurulan dostluqlar eqoizmə, riyakarlığa və xəyanətə səbəb olur. İmam Əli (ə) insanı əxlaqi ucalığa çağırır: hər münasibətdə Allaha yönəl, çünki niyyət təmizdirsə, əməl də gözəl olar. Əgər məqsəd Allahdırsa, qardaşlıq mənəvi bir ibadətə çevrilir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji nöqteyi - nəzərdən bu kəlam tövhid prinsipinin insan

münasibətlərinə tətbiqidir. Tövhid yalnız ibadətdə deyil, həm də sevgidə və dostluqda olmalıdır. Hədisdə buyurulur: *"Sevginiz Allah üçün, nifrətiniz Allah üçün olsun."* (Əbu Davud, İman 38) Bu, imanın kamilliyinin göstəricisidir. İmam Əli (ə) bu kəlamla bildirir ki, Allah rizası üçün olmayan dostluqlar, əslində, Allaha şərik qoşmaqdır. Çünki insan sevgisini və bağlılığını Allahdan qeyrisinə yönəldir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlamın gözəlliyi onun mənəvi simmetriyasında gizlidir. Cümlənin birinci hissəsində dünyəvi bağın çirkinliyi, ikinci hissəsində isə ilahi ədalətin gözəlliyi var. Bu, mənəvi "işıq–kölgə" qarşıdurması yaradır. Kəlamı oxuyan insanın daxilində bir saflaşma və silkələnmə hissi doğur. Bu, həm ədəbi, həm də mənəvi harmoniya baxımından mükəmməl bir ifadədir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam dövlət və rəhbərlik münasibətlərində də dərin məna daşıyır. Əgər rəhbərlik və birləşmələr Allah rizası üçün deyilsə, hakimiyyət və birliklər fəsada uğrayır. İmam Əli (ə) öz xilafəti dövründə də bunu tətbiq etmiş, yalnız haqq və ədalət naminə dostluq etmişdir. Bu kəlam həm fərdlərə, həm də rəhbərlərə xəbərdarlıqdır: Allah rizası olmadan qurulan hər bir siyasi və ictimai birlik dağılmağa məhkumdur.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam münasibətlərin ilahi məsuliyyət daşıdığını bildirir. Allah rizası üçün edilən qardaşlıqda ədalət, qarşılıqlı haqq və etimad var. Lakin dünya üçün olan əlaqələr bu prinsipləri pozur, çünki niyyət pozulduqda əməl də pozulur. İmam Əli (ə) bu sözlə insanı "niyyət ədaləti"nə dəvət edir. Axirətdə Allah hər bir dostluğun arxasındakı niyyəti mühakimə edəcək.

12. Eksistensial aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlıq məqsədini xatırladır. İnsan təbiətcə əlaqə quran bir varlıqdır, lakin bu əlaqələrin istiqaməti onun kimliyini müəyyən edir. Allah üçün olan bağlar insana həqiqi mövcudluq qazandırır, dünya üçün olan bağlar isə onu varlıqdan uzaqlaşdırır. Beləliklə, insan var olmaqla mövcud olmaq arasındakı fərqi dərk etməlidir: var olmaq — sadəcə yaşamaq, mövcud olmaq isə mənəvi məqsədlə yaşamaqdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam mənəvi yolçunun "niyyət sınağı" mərhələsini simvolizə edir. Hər bir dostluq bir sınaqdır: məqsəd Allahdırmı, yoxsa nəfs? Xızırın baxışında yalnız Allah üçün olan bağlar insanın ruhunu işıqlandırır, digərləri isə onu qaranlığa çəkir. Həqiqi səfər Allahla dost olmaqdır, çünki Onun rizası üçün edilən qardaşlıq insanı əbədiyyətə aparır.

Düşündürücü Suallar

- Mən dostluqlarımı hansı məqsədlə qururam?

- Əlaqələrimdə Allahın razılığını düşünürəmmi?
- Əgər bu dünyada bütün faydalar itməsəydi, dostluqlarım qalardımı?
- Mənim niyyətim Allah üçünmü, yoxsa özüm üçünmü?

Özünə Hesabat

- Hər münasibətinə bax və özündən soruş: "Bu bağ məni Allaha yaxınlaşdırırmı, yoxsa uzaqlaşdırırmı?" Əgər məqsəd dünyadırsa, bu bağ gec-tez zərərə çevriləcək. Əgər məqsəd Allahdırsa, o bağ əbədiyyətdir. Öz niyyətlərini hər gün yoxla, çünki niyyətin səni ya nura, ya da zülmətə aparır.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqları qurarkən niyyətini Allahın razılığına yönəlt.
- Maddi maraqla dostluqdan uzaq dur.
- İman qardaşlığını qorumaq üçün dua et.
- Qardaşına yardım edərkən qarşılıq gözləmə.
- Hər bir münasibətdə "bu, Allahı razı salırmı?" sualını ver.

Əlavə Tövsiyələr

- Qardaşlıqda səmimiyyəti qorumaq üçün təvazökar ol.
- Allah üçün sevdiklərinin xəta və nöqsanlarını bağışla.
- Hər bir görüşdə niyyətini təzələ: "Mən bu dostluğu Rəbbimin rizası üçün saxlayıram."
- Hər münasibəti ibadət niyyəti ilə yaşa, çünki niyyət saflaşdıqca sevgi də nurlaşır.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu hikmətli kəlamı bizə öyrədir ki, Allahın rizasından uzaq hər bir qardaşlıq, nə qədər möhkəm görünsə də, axirətdə zərərə çevriləcək. Yalnız Allah üçün olan münasibətlər əbədidir və onlar insanı həm dünyada, həm axirətdə ucaldar. Həqiqi dostluq, həqiqi sevgi və həqiqi qardaşlıq yalnız Allah üçün ediləndir.

KƏLAM - 37

"İNSANLAR QARDAŞDIR. ALLAHIN RAZILIĞI XARİCİNDƏ QARDAŞLIQ ETMƏK DÜŞMƏNÇİLİKDİR. ƏZİZ VƏ CƏLİL OLAN ALLAHIN BU SÖZÜ DƏ BUNA İŞARƏ EDİR: "O GÜN MÜTTƏQİLƏR İSTİSNA OLMAQLA, DOSTLAR BİR-BİRİNƏ DÜŞMƏN OLACAQLAR." (ZUXRUF SURƏSİ, AYƏ 67)"

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 47)

İmam Əli (ə) bu kəlamında insan münasibətlərinin mahiyyətinə diqqət çəkir. Qardaşlıq yalnız Allahın razılığı çərçivəsində mənalıdır. Əks halda, münasibətlər səmimiyyətsiz və zərərli olur. İnsanlar arasında dostluq və qardaşlıq, ilahi ölçülərə əsaslanarsa davamlı və faydalıdır. Allahın ayəsi bu prinsipi möhkəmləndirir. Kəlam həm şəxsi, həm də sosial məsuliyyətimizi göstərir. Qardaşlıq yalnız mənəvi və əxlaqi əsasla qurulmalıdır. Bu, həm

dünyada, həm axirətdə xeyir gətirir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan kəlam etik ölçüləri vurğulayır. Qardaşlıq yalnız mənəvi və ilahi dəyərlərə əsaslanarsa gerçək olur. Əks halda, şəxsi maraqlar münasibətləri pozur. İnsan davranışını Allahın qanunlarına bağlamaq sosial harmoniya yaradır. Bu, həyatın mənasını və əxlaqi ölçüsünü fəlsəfi baxımdan açıqlayır. İnsan əxlaq və vicdanla hərəkət etdikdə səmimi qardaşlıq mümkün olur. Kəlam həyatın dərin mənəvi strukturunu göstərir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, qardaşlıq Allah sevgisi və razılığı ilə mənalı olur. Ruh yalnız bu ölçüdə harmonik və səmimi münasibət qurur. Əks halda, münasibətlər boş və suni olur. İnsan ruhunun inkişafı ilahi ölçülərlə əlaqəlidir. Qardaşlıq ilahi nizamla uyğundursa, həm şəxsi, həm də sosial mənəvi yüksəliş təmin edilir. Bu baxış insanın daxili dünyasını işıqlandırır və mənəvi yetkinlik qazandırır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, sağlam münasibət hörmət və etiqada söykənir. Allah razılığı xaricindəki dostluq manipulyasiya və rəqabət yaradır. İnsan vicdan və əxlaqına uyğun davranmasa, etibar azalır. Səmimi qardaşlıq insan psixikasını gücləndirir. Qeyri-səmimi münasibətlər isə daxili gərginlik doğurur. Psixoloji sabitlik yalnız ilahi ölçülərlə mümkündür. İnsanların münasibətləri ruh və psixologiya ilə bağlıdır.

4. Ədəbi Aspekt

Kəlam qısa, lakin mənalı ifadələrlə zəngindir. “Qardaşlıq” və “düşmənçilik” kontrastı mesajı gücləndirir. Qurandan gətirilən nümunə ifadəyə dərinlik verir. Dildəki sadəlik mövzunun əhəmiyyətini vurğulayır. Ədəbi quruluş, həm də oxucuda təsir gücünü artırır. Bu, klassik və dini ədəbiyyatda ustalıqla istifadə olunan üsuldur. Nitq həm təsirli, həm də yadda qalan olur.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət yalnız Allah qanunları ilə harmonik olar. İlahi ölçülərə uyğun olmayan qardaşlıq sosial qarşıdurma yaradır. Əxlaqi və mənəvi prinsiplər cəmiyyətin stabilliyini təmin edir. İnsanlar yalnız fayda məqsədilə əlaqə qurarsa, səmimiyyət azalır. Sosial münasibətlərdə ilahi ölçü əsasdır. Qardaşlıq həm fərdi, həm də ictimai harmoniyanın göstəricisidir. Kəlam, cəmiyyətin mənəvi və sosial sağlamlığını vurğulayır.

6. Tarixi Aspekt

İmam Əli (ə) dövründə qardaşlıq çox vaxt şəxsi maraqlara bağlı idi. Bu kəlam sosial və siyasi qarışıqlıq şəraitində yazılıb. İnsanların ilahi prinsiplərə sadiq qalmasının vacibliyi vurğulanır. Tarixi nümunələr göstərir ki, səmimi qardaşlıq cəmiyyəti qoruyur. Xainlik və şəxsi maraqlar isə düşmənçilik

yaradır. Kəlam həm tarixi, həm də etibarlı prinsipləri birləşdirir. İctimai nizamın əsasını göstərir.

7. Əxlaqi Aspekt

Qardaşlıq yalnız əxlaqi prinsiplərə əsaslanarsa səmimidir. Dürüstlük və vicdan bu münasibətləri qoruyur. Allah razılığı xaricindəki əlaqə formal və zərərli olur. Kəlam, insanlara məsuliyyət hissi aşılamağı göstərir. Əxlaqi davranış sosial və şəxsi harmoniyanı təmin edir. İnsanların münasibətlərində etik ölçü vacibdir. Bu, həm mənəvi, həm də sosial balans yaradır.

8. Teoloji Aspekt

Dostluq və qardaşlıq yalnız Allahın razılığı ilə mənalıdır. İnsanlar münasibətlərini ilahi ölçüyə görə qurmalıdır. Bu, həm dünyada, həm də axirətdə xeyir gətirir. Allahın sözləri bu prinsipi möhkəmləndirir. Teoloji baxımdan, qardaşlıq ilahi əmrlərə uyğunluğu tələb edir. Hər münasibət Allah qarşısında hesabatı əks etdirir. İnsanların hərəkətləri mənəvi və dini ölçü ilə qiymətləndirilir.

9. Estetik Aspekt

İlahi ölçüdəki qardaşlıq həm daxili, həm də sosial gözəlliyi göstərir. Səmimi münasibət ruhu və cəmiyyəti bəzəyir. Qardaşlıq, harmonik və estetik bir mənzərə yaradır. İnsanların davranışı estetik və mənəvi dəyərlərlə dəstəklənməlidir. Səmimiyyət insan ruhunda harmoniyanı artırır. Estetik gözəllik yalnız ilahi ölçüdə tam olur. Bu baxış, insan münasibətlərinə gözəllik qatır.

10. Politoloji Aspekt

Dövlət və icma quruluşunda etibarlı münasibət yalnız ilahi ölçülərə əsaslanarsa möhkəmdir. Əks halda, şəxsi maraqlar qarşıdurma yaradır. Qardaşlıq və dostluq ictimai sabitliyi təmin edir. İnsanlar mənəvi prinsiplərə sadiq olarsa, sosial harmoniya yaranır. Kəlam, siyasətdə etibarlı və davamlı münasibətlərin əsasını göstərir. İctimai nizamsızlıq isə yalnız faydayönümlü münasibətlərdən doğur. Sosial siyasət ilahi ölçüyə söykənməlidir.

11. Hüquqi Aspekt

Qardaşlıq hüquqi və sosial öhdəliklərlə uyğundursa faydalıdır. Əks halda, münasibətlər səmərəsiz və qeyri-ədalətli olur. İnsanların davranışı hüquqi və əxlaqi ölçülərlə qiymətləndirilir. İmam Əli (ə) insanların hüquqlarını qorumağın vacibliyini vurğulayır. Hüquqi münasibətlər yalnız ilahi prinsiplərlə möhkəmlənir. Qardaşlıq və dostluq, həm hüquqi, həm də əxlaqi ölçülərə bağlıdır. Ədalət və dürüstlük əsas şərtdir.

12. Eksistensial Aspekt

İnsan yalnız Allahın razılığı istiqamətində yaşadıqda həyatına məqsəd və mənəviyyat qatar. Sosial münasibətlərdə səmimiyyət həyatın dəyərini artırır. Əks halda, əlaqələr boş və mənasız olur. Qardaşlıq insanın daxili boşluğunu

doldurur. İlahi ölçü olmadan münasibətlər eksistensial sarsıntı yaradır. İnsan həyatının əsl mənası ilahi prinsiplərdədir. Bu kəlam varlığın dəyərini vurğulayır.

Xızır Baxışı

İlahi ölçüdə qardaşlıq səmimiyyət və yardımlaşma yaradır. Hər münasibət Allah razılığına bağlı olduqda barış və sevgi artır. İnsan daxili rəhbərlik və mənəvi işıq tapır. Səmimi dostluq ruhu inkişaf etdirir. Qardaşlıq yalnız Allahın ölçüsündə xeyir gətirir. Bu baxış insanın mənəvi və sosial həyatına işıq tutur. Qardaşlıq, həm fərdi, həm də cəmiyyət üçün mənəvi bələdçi olur.

Düşündürücü Suallar:

- Mənim qardaşlıq və dostluq münasibətlərim Allahın razılığı çərçivəsindədir, yoxsa yalnız şəxsi maraqlarımı təmin edir?
- Sosial əlaqələrimdə hansı davranışlarımı dəyişdirsəm, daha səmimi və ilahi ölçüdə olardı?
- Dostluq və qardaşlıq qurarkən əxlaqi və mənəvi prinsiplərə nə qədər əməl edirəm?
- Hər münasibətimdə Allahın razılığını axtarırammı, yoxsa yalnız qısa müddətli faydaya diqqət edirəm?
- İnsanlarla ünsiyyətimdə qarşılıqlı hörmət və dürüstlük necə təmin olunur?
- Mənim münasibətlərimdə manipulyasiya və rəqabət hissləri varmı?
- Sosial və şəxsi əlaqələrim həyat məqsədimlə uzlaşırmı?
- Mənim davranışlarım başqalarının mənəvi yüksəlişinə dəstək olurmu?

Özünə Hesabat

- Hər gün öz münasibətlərimi nəzərdən keçirməliyəm. Qardaşlıq və dostluq əlaqələrim Allahın razılığı çərçivəsindədir, yoxsa şəxsi maraqlara bağlıdır? Səmimiyyət, dürüstlük və qarşılıqlı hörmət səviyyəsini qiymətləndirməliyəm. Daxili vicdanımı yoxlayaraq hansı davranışlarımı düzəltməli olduğumu müəyyənləşdirməliyəm. Sosial və ailə əlaqələrimdə mənəvi ölçülərə əməl edirəmmi, yoxsa formal münasibətlər qururam? Bu hesabat mənim ruhani və əxlaqi inkişafımı gücləndirir. Hər qərarım Allahın razılığına uyğun olmalıdır. Bu, həm dünyada, həm də axirətdə mənəvi xeyir gətirir.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqda qarşılıqlı hörmət və dürüstlük tətbiq etmək.
- Qardaşlıq münasibətlərində fayda və mənfəət əvəzinə Allahın razılığına əsaslanmaq.
- Sosial məsələlərdə dostluq və əməkdaşlığı ilahi ölçülərə görə yönləndirmək.
- İnsanlarla ünsiyyət zamanı manipulyasiya və rəqabətdən uzaq durmaq.

- Ətrafdakıların mənəvi yüksəlişinə dəstək olmaq üçün yardımsevər olmaq.
- Qardaşlıq və dostluğu yalnız formal və faydayönümlü münasibətlərdən ayırmaq.
- Münaqişələrdə səmimi və ilahi ölçülərə uyğun davranmaq.
- İnsanlarla ünsiyyətdə Allah razılığına əsaslanan niyyət və davranışları prioritet etmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər münasibət və dostluğu ilahi ölçülərə görə qiymətləndirin.
- Sosial və şəxsi münasibətlərdə dürüstlük və səmimiyyət prinsiplərinə əməl edin.
- Qardaşlıq və dostluğu yalnız fayda məqsədilə qurmaqdan çəkinin.
- Daxili vicdan və əxlaqi şüuru inkişaf etdirin.
- İctimai münasibətlərdə harmoniya və barış üçün Allah razılığını əsas tutun.
- Münaqişə və qarşıdurmalarda səbr və anlayış nümayiş etdirin.
- Özünüzü və başqalarını daim ilahi ölçü və etik prinsiplərə görə qiymətləndirin.
- Sosial əlaqələrinizi davamlı olaraq nəzərdən keçirin və düzəlişlər edin.

Nəticə:

İmam Əlinin (ə) kəlamı göstərir ki, insan qardaşlığı yalnız Allahın razılığı çərçivəsində mənalıdır. Sosial, əxlaqi və mənəvi harmoniyanı qorumaq üçün hər fərd münasibətlərini ilahi ölçülərə uyğun qurmalıdır. Əks halda, qardaşlıq və dostluq səmimiyyətsiz olur və nəticədə düşmənçiliyə çevrilir. Kəlam həm şəxsi, həm də cəmiyyət həyatında mənəvi rəhbərlik prinsiplərini göstərir. İlahi ölçüdəki qardaşlıq barış, sevgi və harmoniya yaradır. İnsanların münasibətləri Allah razılığına bağlı olduqda həm ruhani, həm də sosial xeyir əldə olunur. Bu, həyatın mənasını, sosial stabilliyi və mənəvi dəyərləri təmin edir.

DİNİ QARDAŞLIQ VƏ DOSTLUQ

KƏLAM - 38

"ALLAH ÜÇÜN QARDAŞLIQ, MƏHƏBBƏTİ SAFLAŞDIRAR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 47)

Bu kəlam insan münasibətlərinin ən ali nöqtəsini — **saf məhəbbətin ilahi səbəblə möhkəmlənməsini** izah edir. İmam Əli (ə) bildirir ki, yalnız Allah üçün qurulan dostluq və qardaşlıq münasibətləri səmimiyyət və əbədilik qazanır. Şəxsi maraqlara əsaslanan sevgi keçici, mənfəət yönümlü və zərərli ola bilər. Lakin Allah rizası üçün qurulan münasibət mənəvi paklıq və ruhi dərinlik gətirir. Bu, insanın daxili aləmini nurla doldurur, məhəbbəti təmiz niyyətə çevirir və həm dünyada, həm axirətdə əbədi dostluq yaradır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam **sevginin mənbəyini** açır: həqiqi sevgi ilahi səbəblə formalaşdıqda səmimi və sabit olur. İnsan varlığının əsasını sevgi təşkil edir və bu sevgi yalnız Allahla əlaqələndikdə həqiqi mənada dəyər qazanır. Fəlsəfə baxımından "Allah üçün qardaşlıq" həm mənəvi təmizlik, həm də əxlaqi mükəmməlliyin ifadəsidir. Bu sevgi riyadan uzaq, təbii və yaradılış məqsədinə uyğun bir bağdır. Belə sevgi insanın varlıq anlamını aydınlaşdırır və onu kamilliyə aparır.

2. İrfani Aspekt

İrfani nöqteyi-nəzərdən bu kəlam **ruhların birliyinə və təmiz niyyətin təsirinə** işarə edir. Allah üçün sevmək, insan ruhunu eqo və nəfsin tozundan təmizləyir. Belə qardaşlıqda nə maddi maraq, nə də şəxsi mənfəət qalır — yalnız Allah rizası ön planda olur. Bu, sufi mətnlərdə "məhəbbətullahın təcəllası" kimi qiymətləndirilir. İrfani baxımdan, Allah üçün qardaşlıq ruhani yüksəlişin açarı, səmimi sevginin sirridir. Bu məhəbbət ruhu işıqlandırır, insanı mənəvi dərinliyə aparır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji cəhətdən bu kəlam **insan ruhunun sabitliyini və duyğusal təmizliyini** izah edir. Həqiqi sevgi və dostluq yalnız saf niyyətlə möhkəmlənir. Şəxsi maraqlara əsaslanan münasibətlər insanın psixikasını zədələyir, emosional sabitliyi pozur. Allah üçün olan qardaşlıq isə insanı mənəvi rahatlığa və daxili məmnunluğa çatdırır. Belə bir sevgi stressi, paxıllığı və eqoizm hissini azaldır, psixoloji harmoniya yaradır. Saf niyyətlə sevən insan həm özünə, həm də başqalarına mənəvi şəfa verir.

4. Ədəbi Aspekt

Bu kəlam ədəbi baxımdan qısa, lakin dərin bir hikmətdir. "Allah üçün" ifadəsi məqsədin təmizlik və ali niyyətlə bağlılığını göstərir. "Qardaşlıq" və "məhəbbət" sözlərinin birləşməsi mənəvi əlaqənin poetik simvoludur.

Cümlənin səlisliyi və ritmik ahəngi onu ədəbi və ruhani ifadəyə çevirir. Kəlam həm nitq, həm də fikir baxımından dərin mənalıdır — qısa sözlərlə əbədi bir həqiqəti bəyan edir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin sağlamlığı insanların münasibətinin təmizliyindən asılıdır. Allah üçün olan qardaşlıq səmimiyyət, yardımlaşma və qarşılıqlı etimad yaradır. Şəxsi maraqlarla formalaşan əlaqələr isə qarşıdurma və nifrət doğurur. İlahi dəyərə əsaslanan münasibətlər sosial harmoniyanı qoruyur. Bu, cəmiyyətdə mənəvi birləşmə və sabitlik yaradır. Belə dostluq zümrəsi əxlaqi dayaqların və ictimai həmrəyliyin təməlidir.

6. Tarixi Aspekt

İslam tarixində səhabələr arasında qurulan qardaşlıq nümunələri bu kəlamın canlı təcəssümüdür. Peyğəmbər (s) "mühacir" və "ənsar" arasında qardaşlıq yaratdıqda, bu bağın əsası məhz Allah rizası idi. Bu sevgi mənfəət deyil, iman birliyi üzərində qurulmuşdu. Tarixi baxımdan belə qardaşlıq İslam cəmiyyətini gücləndirdi, mübarizə və sınaqlarda onları birləşdirdi. Bu, mənəvi və sosial tarixdə əbədi nümunə olaraq qaldı.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi cəhətdən bu kəlam insanın niyyətinin təmizliyini tərbiyə edir. Məhəbbət yalnız Allah üçün olduqda dürüstlük, sədaqət və fədakarlıqla bəzənir. Riyakar dostluq və fayda yönümlü münasibətlər bu məhəbbəti korlayır. Əxlaqi baxımdan, Allah üçün sevmək insanı mənəvi kamilliyə aparır. Bu, həm də cəmiyyətin təmiz və etibarlı münasibətlər üzərində qurulmasını təmin edir. Saf məhəbbət əxlaqi nizamın əsas sütunudur.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam Allahla bəndə arasındakı əlaqənin insan münasibətlərinə sirayət etməsini göstərir. Allah üçün sevmək, Onun adını insan sevgisinin mərkəzinə qoymaq deməkdir. Bu münasibətlər ibadətin bir növüdür, çünki hər bir dostluq niyyəti Allah rizasına yönəlir. Quranda **"...Möminlər qardaşdırlar..."** (Hucurat surəsi. ayə 10) ayəsi də bu prinsipin ilahi təməlini qoyur. Beləliklə, qardaşlıq bir ibadət halına gəlir.

9. Estetik Aspekt

Saf məhəbbət həm ruhi, həm də estetik gözəllik daşıyır. Allah üçün sevilən qardaşlıq münasibəti insan davranışına zəriflik və harmoniya gətirir. İlahi niyyətlə sevilən hər bir münasibət kainatın gözəllik qanununa uyğun olur. Belə sevgi insanın simasında, sözündə və əməlində nur yaradır. Estetik baxımdan bu sevgi mənəvi və zahiri gözəlliyi birləşdirir.

10. Politoloji Aspekt

İctimai və siyasi birlik yalnız səmimi niyyət üzərində qurulanda davamlı olur. Allah üçün qardaşlıq, insanlar arasında etimad və ədalətin bərqərar olmasını təmin edir. Mənfəət yönümlü birliklər parçalanma yaradır, ilahi məqsədlə qurulan isə güc və birliyi qoruyur. Bu kəlam ictimai idarəçilikdə də

ədalət və səmimiyyətin əsas prinsipini xatırladır. İlahi niyyət xalq arasında həqiqi həmrəylik yaradır.

11. Hüquqi Aspekt

İslam hüququnda qardaşlıq münasibətləri sadəcə sosial deyil, həm də mənəvi məsuliyyətdir. Allah üçün qurulan dostluq, bir-birinin haqqını qorumağı tələb edir. Bu münasibətlər qarşılıqlı etimad və əhdə sadiqliklə qorunur. Şəxsi maraqlarla qurulan əlaqələr isə ədaləti pozur. Hüquqi baxımdan, saf niyyət insan hüquqlarının ən böyük təminatıdır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial mənada bu kəlam insan varlığının mənasını sevgi ilə bağlayır. Allah üçün sevmək, varlığı ilahi məqsədlə birləşdirməkdir. Bu, insanın mənəvi kimliyini formalaşdırır. Şəxsi maraqlara əsaslanan əlaqələr keçicidir, lakin ilahi niyyət əbədidir. Beləliklə, insan həyatda yalnız maddi varlıq kimi deyil, mənəvi varlıq kimi möhkəmlənir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam “nurla bağlanan ruhların dostluğu”nu izah edir. Allah üçün qardaşlıqda zaman və məkan məhdudiyyəti yoxdur. Ruhlar ilahi məqsəddə birləşdikdə aralarındakı sevgi əbədiləşir. Bu baxış, mənəvi əlaqənin səmavi təbiətini göstərir — belə dostluq dünyəvi deyil, ruhi bir səfərdir. Xızırın hikməti ilə baxdıqda, bu sevgi insanın ruhuna həyat suyu verir.

Düşündürücü Suallar

- Mən kimləri və nə üçün sevirəm — Allah üçünmü, yoxsa öz mənfəətim üçün?
- Dostluq münasibətlərimdə səmimiyyət varmı, yoxsa gizli maraqlar rol oynayır?
- Sevdiyim insanlar məni Allaha yaxınlaşdırır, yoxsa uzaqlaşdırır?
- Mənəvi əlaqələrim mənim ruhumu təmizləyirmi?
- Allah üçün sevməyin həyatımda təzahürlərini görə bilirəmmi?

Özünə Hesabat

- Hər gün öz niyyətlərimi yoxlamalıyam: kimlərlə olan münasibətlərimdə Allah rizası varmı? İnsanlarla ünsiyyətdə məqsədim fayda, status və ya sevgi göstərməkdirmi? Əgər niyyətim səmimi deyilsə, onu saflaşdırmalıyam. Allah üçün sevmək həm mənəvi, həm də əxlaqi saflaşmanın təməlidir. Mən bu kəlamı həyatımın ölçüsü halına gətirməliyəm.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqlarda niyyəti daim Allah rizasına yönəltmək.
- İnsanlara qarşı münasibətdə səmimiyyəti qorumaq.
- Əvəzsiz sevgi və yardımlaşmanı vərdiş halına gətirmək.
- Başqalarının uğuruna sevinmək, paxıllıqdan uzaq durmaq.

- Məhəbbəti mənəvi inkişaf vasitəsinə çevirmək.
- Qardaşlığı maddi maraqlardan təmizləmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər münasibətə başlamazdan əvvəl niyyətini saflaşdır.
- Qəlbindəki məhəbbəti Allaha bağla, çünki O, sevginin qaynağıdır.
- Səmimi dostları qoruyub saxla, çünki onlar ruhun aynasıdır.
- Riya və mənfəətə əsaslanan əlaqələrdən uzaqlaş.
- Allah üçün olan sevgi səni həm bu dünyada, həm axirətdə yüksəldəcək.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı insan münasibətlərinin ilahi əsasını açıqlayır. Həqiqi məhəbbət yalnız Allah üçün olanda saflaşır və əbədi olur. Belə sevgi insan ruhunu nurla doldurur, cəmiyyətdə harmoniya yaradır. Allah üçün qardaşlıq, mənəvi sabitlik və sosial ədalətin bünövrəsidir. Hər bir dostluq və əlaqə bu ölçü ilə sınandıqda həqiqət üzə çıxar. Saf sevgi — insanın Allahla bağını dərinləşdirən ən gözəl ibadətdir.

KƏLAM - 39

“DİNİ QARDAŞLARIN DOSTLUĞU DAHA DAVAMLIDIR VƏ SƏDAQƏTLƏ QARDAŞLIQ ETMƏK FAYDA BAXIMINDAN DAHA FƏZİLƏTLİDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 47)

Bu kəlamda İmam Əli (ə), Allah üçün qurulan qardaşlığın və dini əsaslara söykənən dostluğun ən möhkəm və qalıcı bağ olduğunu vurğulayır. Belə münasibətlər dünya mənfəətlərinə deyil, mənəvi dəyərlərə söykəndiyindən, zamanın və hadisələrin təsirinə məruz qalmır. İmam (ə) bildirir ki, sədaqət üzərində qurulan bu qardaşlıq həm mənəvi kamilliyin, həm də ictimai sabitliyin təməlidir. Səmimi və imanlı dostluq insanı həm dünyada, həm də axirətdə ucaldan bir nemətdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam, insan münasibətlərinin ontoloji və mənəvi dəyərlər əsasında formalaşmasının vacibliyini göstərir. İmam Əli (ə) bildirir ki, yalnız maddi və şəxsi maraqlara əsaslanan dostluqlar “zaman içində yox olmağa məhkum”dur. Həqiqi dostluq varlığın ali məqsədi – ilahi rızanı hədəf almalıdır. Burada sədaqət, mənəvi davamlılıq və fayda anlayışları bir-biri ilə əlaqələndirilir. Beləliklə, insan varlığının mənası yalnız sədaqət və ilahi niyyətlərlə dərinləşir və bu da əbədi dostluğun fəlsəfi əsasını təşkil edir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan kəlam göstərir ki, “dini qardaşlıq” ruhların birliyindən doğan bir haldır. Allah üçün bir-birini sevən insanlar “nurani bağ”la birləşirlər və bu bağ cismani deyil, mənəvi mahiyyət daşıyır. Sədaqət burada mənəvi sınaqların meyarıdır – yəni qardaşlıqda sədaqət göstərmək insanın ruhani dərəcəsini artırır. Ariflər üçün bu dostluq, “mən”dən “biz”ə keçidin

mənəvi mərhələsidir. Beləliklə, bu kəlam insanın öz eqosundan azad olub ilahi məhəbbət dairəsinə daxil olmasının yolunu göstərir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, sədaqətə əsaslanan dostluq insanın daxili sabitliyini və emosional güvən hissini möhkəmləndirir. Dini qardaşlıqda məqsəd qarşılıqlı mənəvi dəstəkdir, bu da insanda tənhalıq hissini aradan qaldırır. Maddi maraqlara söykənən dostluqlar insanı narahatlıq və xəyal qırıqlığına sürükləyir. Ancaq imanla qurulan dostluqlar psixoloji sağlamlığı qoruyur. İnsan səmimi münasibətlərdə özünü daha təhlükəsiz və dəyərli hiss edir. Bu, ruhun müvazinətini təmin edən dərin bir psixoloji ehtiyacdır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, bu kəlam sanki bir hikmət incisi kimi qısa, lakin dərin mənalar daşıyır. Buradakı "daha davamlı" və "daha fəzilətli" ifadələri zərif bir müqayisə yaradır və insana istiqamət göstərir. Kəlamın dilindəki ahəng və ritm mənəvi düşüncəni gücləndirir. Bu ifadə bir poetik simvol daşıyır — sanki sədaqət rüzgarı dostluğu əbədi bir ağaca çevirir. Kəlamın ədəbi gözəlliyi onun hikmətinin təsirini artırır, oxucuya həm zehni, həm də ruhani dərinlik bəxş edir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət səviyyəsində baxıldıqda, dini qardaşlıq sosial birləşmənin ən güclü sütunudur. İnsanlar Allah üçün bir-birinə sədaqətlə bağlandıqda, cəmiyyətin təməli möhkəmlənir. Maddi maraqlara əsaslanan münasibətlər sosial parçalanmaya səbəb olur. İmam Əli (ə) bu kəlamı ilə göstərir ki, sağlam cəmiyyətin əsasını iman və sədaqət üzərində qurulmuş münasibətlər təşkil etməlidir. Bu cür qardaşlıq insanlar arasında etimad, qarşılıqlı yardım və bərabərlik yaradır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan İslamın ilkin dövrlərində müsəlmanların bir-birinə olan sədaqəti və dini qardaşlığı ümmətin formalaşmasında əsas rol oynamışdır. Mədinədə "mühacir" və "ənsar" arasında qurulan bu dostluq nümunə olmuşdur. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı həmin ruhu qorumağın vacibliyinə işarədir. Tarix sübut edir ki, sədaqətə əsaslanan dini birliklər sınaqlara davam gətirmiş, maddi maraqlara əsaslanan ittifaqlar isə dağılmışdır. Beləliklə, tarix bu hikmətin doğruluğunu göstərmişdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, bu kəlam insana səmimiyyət, sədaqət və Allah üçün sevginin fəzilətini öyrədir. Qardaşlıqda məqsəd qarşı tərəfdən fayda deyil, mənəvi qazanc və dua olmalıdır. Sədaqətli dostluq insanın mənəviyyatını artırır və onu pisliklərdən uzaqlaşdırır. Əxlaqi təmizlik, səmimiyyət və inam bu dostluğun təməlidir. Belə münasibətlərin qorunması həm fərdi, həm də ictimai əxlaqın dirəyi sayılır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam, dostluğun ilahi məqsədə – Allahın razılığına yönəlməsi zərurətini vurğulayır. Qurani-Kərimdə buyurulur: **"O gün müttəqilərdən başqa** *(bütün)* **dostlar bir-birinə düşmən kəsiləcəklər."** (Zuxruf surəsi, ayə 67) Yəni yalnız Allah üçün dostluq edənlər əbədi dostluğa nail olacaqlar. Bu kəlam dostluğun imanla dəyərləndirilməsini tələb edir. İmam Əli (ə) beləliklə dostluğu mənəvi ibadət səviyyəsinə yüksəldir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam ruhani gözəlliyin ifadəsidir. Buradakı sədaqət və qardaşlıq anlayışları mənəvi harmoniyanın poetik rəmzidir. Allah üçün dostluq insana daxili bir nur bəxş edir və bu nur davranışlarda əks olunur. Belə dostluq ruhun gözəlliyini artırır, onu saflaşdırır. Həqiqi dostluğun estetikası, mənəvi dəyərlərin insanda yaratdığı ahəng və təmizlikdir. Bu, ruhani gözəlliyin ən ali formasıdır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji mənada, dini sədaqətə əsaslanan qardaşlıq sosial ədalətin və ictimai həmrəyliyin əsasını təşkil edir. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı, rəhbərlikdə və siyasətdə də səmimiyyətin və Allah üçün əməkdaşlığın vacibliyini göstərir. Sədaqətli dostluq ictimai birlik yaradır, düşmənçilik isə parçalanma doğurur. Bu prinsip dövlət idarəçiliyində və ictimai münasibətlərdə ədalət və etimad mühitini təmin edir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, bu kəlam sosial ədalətin qorunması üçün mənəvi əlaqələrin hüquqi münasibətlərə inteqrasiya edilməsinin vacibliyinə işarədir. Qardaşlıq və dostluq münasibətləri hüquq qarşısında bərabərlik, ədalət və qarşılıqlı məsuliyyət anlayışlarını gücləndirir. Beləliklə, sədaqət və dini bağlar hüquqi sistemin də mənəvi dayağı rolunu oynayır. Bu, hüququn ədalət və vicdanla harmoniyasını təmin edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial yöndən baxıldıqda, insan varlığının mənası dostluq və qardaşlıq kimi ilahi dəyərlərlə reallaşır. Həqiqi dostluq insanın mənəvi varlığını möhkəmləndirir və onu mənasızlıqdan xilas edir. Qardaşlıqda sədaqət insanın varlığının ali təzahürüdür. Bu münasibətlər, insanın varlığını əbədiyyətlə bağlayan bir körpü kimidir. Beləliklə, kəlam varlığın mənəvi yönünü işıqlandırır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışına görə, Allah üçün olan hər dostluq bir nurani yolun başlanğıcıdır. Bu dostluqlar insanın qəlbinə hikmət və mərhəmət nurunu endirir. Xızır (ə) baxımından bu münasibətlər bəndələri mənəvi sınaqlarda sabit saxlayan ilahi dayaqlardır. Belə qardaşlıq həm bəşəri, həm də ilahi

planın bir hissəsidir. Bu dostluqda hər bir sınaq, ruhun təmizlənməsi üçün bir fürsətdir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostluqlarım və qardaşlıqlarım hansı niyyət üzərində qurulub?
- Dostluğum sədaqət və iman əsasında qurulubmu, yoxsa fayda və maraq üzərində?
- Mən dostluqda ilahi məqsədi axtarıram, yoxsa şəxsi rahatlığı?
- Ətrafımdakı münasibətlər məni Allaha yaxınlaşdırır, yoxsa uzaqlaşdırır?
- Mən sədaqətli dostam, yoxsa asanlıqla dönən bir yoldaş?

Özünə Hesabat

- Bu kəlam qarşısında öz münasibətlərimizi təhlil etməliyik. Mənim dostluqlarım səmimimi, sədaqətlidirmi? Mən dostumun sevincinə, kədərinə ortaq olurammı? Mənim münasibətlərimdə Allahın razılığı ön plandadırmı? Öz vicdanıma hesabat verməliyəm: mənim dostluqlarım ruhani yüksəlişimi təmin edirmi, yoxsa məni mənəvi zəifliyə aparır?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluq və qardaşlıqda maddi maraqlardan uzaq durmaq.
- İman və sədaqət əsasında münasibətlər qurmaq.
- Dostunun uğuruna sevinmək, çətinliyində yanında olmaq.
- Qardaşlıqda gizli riyakarlıq və ikiüzlülükdən çəkinmək.
- Münasibətlərdə qarşılıqlı dua və mənəvi dəstək göstərmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Dost seçərkən iman, əxlaq və səmimiyyəti əsas tut.
- Hər münasibətdə niyyətini yoxla: Allah üçünmü, yoxsa mənfəət üçünmü?
- Dostluqda səbrli, sadiq və bağışlayan ol.
- Qardaşlığı qorumaq üçün dua və mənəvi təmizliyi davam etdir.
- Mümkün qədər Allah üçün qurulan dostluqları möhkəmləndir.

Nəticə:

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə göstərir ki, **Allah üçün qurulan dostluq və sədaqətə əsaslanan qardaşlıq əbədidir**. Maddi maraqlarla qurulan münasibətlər keçici, mənəvi dəyərlərlə qurulanlar isə əbədidir. Həqiqi dostluq, insanın imanının və əxlaqının göstəricisidir. Bu, həm fərdi kamillik, həm də cəmiyyətin ruhi sağlamlığı üçün əsas təməldir.

KƏLAM - 40

“ALLAH-TƏALA ÜÇÜN QARDAŞLIQ EDƏNLƏRİN DOSTLUĞU DAVAMLIDIR. ÇÜNKİ BU DOSTLUĞUN SƏBƏBİ DƏ ƏBƏDİDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 47)

Bu kəlamda İmam Əli (ə) dostluğun əsl mənşəyini və davamlılığının səbəbini açıqlayır. O, bildirir ki, **yalnız Allah rizası üçün qurulan**

dostluqlar zaman və şərait dəyişsə də, heç vaxt tükənmir. Belə münasibətlər, maddi maraqlardan doğan bağlardan fərqli olaraq, **ruhani və ilahi təməllərə əsaslanır**. Allah üçün qurulan qardaşlıq insan ruhunun ən təmiz hissəsindən doğur və bu səbəbdən əbədidir. Kəlam bizə öyrədir ki, dostluğun davamlılığı niyyətin saflığı ilə ölçülür; niyyət Allah üçünsə, dostluq da sonsuzluğa qədər yaşayır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam, **varlığın səbəb-nəticə əlaqəsi** qanununa toxunur. Əgər dostluğun səbəbi müvəqqəti və maddidirsə, nəticəsi də keçici olacaq. Lakin səbəb Allahın zatına, yəni əbədiliyə dayanırsa, dostluğun nəticəsi də əbədidir. Bu, "ilahi səbəb – ilahi nəticə" prinsipinin dostluq konsepsiyasına tətbiqidir. Belə dostluq **ontoloji sabitlik** daşıyır, çünki onun qaynağı dəyişməz olan Haqdır. Bu kəlam insanın varlığında əbədi bağların yalnız **ilahi niyyətlə** mümkün olduğunu göstərir.

2. İrfani Aspekt

İrfani yöndən baxıldıqda, Allah üçün olan qardaşlıq, **ruhların bir-birini Allah nurunda tanımasıdır.** Ariflərə görə, belə dostluqlar ruhani təkamülün mərhələlərindən biridir. "Dostluğun səbəbi əbədidir" ifadəsi, Haqqa bağlı olan hər münasibətin fani dünyanı aşdığını bildirir. İrfanda bu hal "məhəbbəti-lillah" (Allah üçün sevgi) adlanır və bu sevgi insanı mənəvi fənadan (özünü aşmaqdan) bəqaya (əbədiliyə) aparır. Beləliklə, bu kəlam arifin yolundakı dostluğu bir **ilahi aynə** kimi təqdim edir — dost, Allahın nurunu əks etdirən ruhani bir vasitədir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji olaraq, bu kəlam insanın mənəvi sabitliyinin qaynağını göstərir. Allah üçün qurulan dostluq, **emosional asılılıqdan azad, dərin daxili güvənə əsaslanan bir bağdır.** Bu dostluqda insan qarşısındakı şəxsi deyil, onun içindəki ilahi nuru görür. Bu isə psixoloji sabitlik və ruhi rahatlıq yaradır. Belə münasibətlərdə məyusluq, xəyanət və qorxuya yer yoxdur. Çünki dostluğun dayağı dəyişkən hisslər deyil, ilahi niyyətdir. İnsan bu bağda daxili tarazlıq tapır, mənəvi stressdən uzaqlaşır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi yöndən bu kəlam **qısa, lakin çoxqatlı bir hikmət cümləsidir.** "Səbəbi də əbədidir" ifadəsi bədii simvolizm baxımından çox güclüdür — sanki dostluq bir ağacdır, onun kökü ilahi torpaqda, meyvəsi isə ruhani sədaqətdə yetişir. İmam Əlinin (ə) üslubu bu kəlamda həm poetik, həm də didaktikdir: bir neçə sözlə həm fəlsəfi, həm də mənəvi dərs verir. Bədii baxımdan bu kəlamda ritm və harmoniya var — "dostluğun davamı" və "səbəbinin əbədiliyi" bir-birini tamamlayır, sanki sözlərlə bir ruhani simfoniya yaranır.

5. Sosioloji Aspekt:

Sosioloji baxımdan bu kəlam, **ictimai birliyin əsl təməlini** göstərir. Cəmiyyətlər, əgər münasibətlərini maddi maraqlara və ideoloji fərqlərə deyil, ilahi dəyərlərə əsaslandırsalar, dağılmaz bir bütövlük əldə edərlər. Dini qardaşlıq anlayışı, insanları **bir məqsəd – Allah rizası** ətrafında birləşdirir. Belə dostluqlar cəmiyyətdə qarşılıqlı etimad, mərhəmət və həmrəylik mühiti yaradır. Əgər sosial münasibətlər bu ilahi təməldən uzaqlaşarsa, cəmiyyətin birliyi də zədələnər. İmam Əli (ə) bu kəlamla sosial sabitliyin mənəvi bünövrəsini göstərir.

6. Tarixi Aspekt

Tarix sübut edir ki, **ilahi niyyətlə qurulan dostluqlar** zamanın sınaqlarından keçmiş, lakin marağa söykənən münasibətlər dağılmışdır. Mədinə dövründə Mühacir və Ənsar arasında qurulan qardaşlıq Allah rizası üçün idi və bu, İslam ümmətinin təməlini qoydu. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı həmin tarixi həqiqəti təsdiqləyir: Allah üçün olan dostluq yalnız bir dövrün deyil, bəşəriyyətin qalıcı dəyəridir. Tarix boyu bütün mənəvi cərəyanlar və həqiqi dostluqlar bu prinsip üzərində dayanmışdır — Haqqa bağlı olan, Haqda qalır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi yöndən bu kəlam, **sədaqət və niyyət təmizliyi** kimi ali dəyərləri tərənnüm edir. İnsan dostluq qurarkən niyyətini saflaşdırmalı, qarşı tərəfdən fayda gözləməməlidir. Əgər məqsəd Allah rizasıdırsa, sədaqət təbii bir nəticə kimi doğur. Əxlaqi cəhətdən bu, mənəvi paklığın təzahürüdür — insan mənfəət hissindən təmizləndikcə, dostluğu da daha saf və qalıcı olur. İmam Əli (ə) bu kəlamla göstərir ki, dostluğun mənəvi keyfiyyəti niyyətin keyfiyyətindən doğur.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam Qurani-Kərimin bir çox ayələri ilə uzlaşır. Allah buyurur:

“O gün müttəqilərdən başqa *(bütün)* **dostlar bir-birinə düşmən kəsiləcəklər.”** (Zuxruf surəsi, ayə 67)

Bu ayə kimi, İmam Əlinin (ə) kəlamı da bildirir ki, **Allah üçün qurulan dostluq axirətdə də davam edir.** Teoloji mənada bu, bəndəlik və niyyətin dəyərini göstərir — Allah üçün sevmək, Onun üçün dostluq etmək ibadətin bir növüdür. Bu dostluq insanı həm dünyada bərəkətə, həm də axirətdə nicata aparır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, bu kəlamda **ruhani gözəlliyin ahəngi** var. Buradakı “dostluğun səbəbi də əbədidir” ifadəsi, ilahi gözəlliyin bir metaforasıdır. Əbədi olan, gözəl olanla eyniləşir. Beləliklə, Allah üçün qurulan dostluq, təkcə mənəvi deyil, **gözəlliyin də təcəllasıdır.** Ruhani dostluqlar insanda daxili harmoniya və estetik duyğu yaradır. Onlar ruhun ahəngini, sükunətini və ilahi gözəlliyi əks etdirir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam, **ictimai həmrəyliyin və ədalətli birliklərin** mahiyyətini göstərir. Dövlət və cəmiyyətlərin sabitliyi ancaq mənəvi bağlarla mümkündür. Əgər rəhbərlər və xalq arasında münasibət maddi maraqlara yox, ilahi məqsədlərə əsaslansa, ədalət hökm sürər. İmam Əlinin (ə) siyasət fəlsəfəsində bu prinsip aydın görünür: **Allah üçün birləşənlər dağılmaz, dünyəvi məqsədlərlə birləşənlər isə parçalanar.** Bu, sosial sabitliyin və mənəvi liderliyin əsasıdır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi yöndən, bu kəlam **əxlaqla hüququn vəhdətini** təsdiqləyir. Qardaşlıq və dostluq yalnız hüquqi müqavilə deyil, mənəvi öhdəlikdir. Allah üçün olan dostluq ədalət və bərabərlik anlayışlarını gücləndirir. Belə münasibətlərdə zülm, haqsızlıq və sui-istifadə yer tapmır. Hüquqi baxımdan bu, cəmiyyətin mənəvi toxumasını qoruyan bir dəyər sistemidir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial yöndən bu kəlam, insan varlığının mənasını "digərinə yönəlmə"də görür. İnsan tək yaşayanda mənasızlıq boşluğuna düşür, amma Allah üçün qurulan dostluqda varlığın dərin mənası üzə çıxır. Belə dostluq insanı varoluş qorxusundan xilas edir, ona məna və sabitlik bəxş edir. Çünki burada insan öz mənliyini aşaraq əbədiliyə qoşulur. Əbədi səbəbə söykənən dostluq, insanın ruhunu fani aləmdən Haqqa aparan mənəvi körpüdür.

Xızır Baxışı

Xızır baxışına görə, **Allah üçün olan hər dostluq bir ilahi müqəddəsliyin başlanğıcıdır.** Belə münasibətlərdə dost, sanki Allahın sənə göndərdiyi bir nişanədir. Xızır dostluqları sınaqlarla yoxlayar, amma ilahi niyyətli olanı qoruyar. Bu kəlam Xızırın hikmət baxışına uyğun olaraq bizə deyir ki, əgər dostluğunun səbəbi Haqqdırsa, onun sonu da Haqqda qurtarar. Hər ilahi dostluq insanı mənəvi yenidən doğuluşa aparan bir səfərdir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostluqlarımın səbəbi nədir: Allah rizasımı, yoxsa şəxsi maraqlar?
- Mən bu dostluqları qorumaq üçün nə qədər sədaqət göstərirəm?
- Dostlarım məni Allaha yaxınlaşdırırmı, yoxsa uzaqlaşdırır?
- Dostluqda ilahi dəyəri necə yaşadıram?

Özünə Hesabat

- Hər gün özümə sual verməliyəm: Dostluqlarım Haqq üçünmü qurulub? Mən dostluqda sədaqətli və səmimiyəmmi? Niyyətim təmizdirsə, dostluğum da davamlı olacaq. Əgər məqsədim mənfəətdirsə, dostluq bir gün bitəcək. Mən dostuma yalnız sevincdəmi, yoxsa sınaqda da yanındayam? Öz niyyətimi saflaşdırmaq mənəvi borcumdur.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqlarını Allah rizası niyyəti ilə qurmaq.
- Hər münasibətdə səmimiyyət və sədaqət qorumaq.
- Dostluqda mənəvi dua və dəstək vermək.
- Marağa və eqoya əsaslanan münasibətlərdən uzaq durmaq.
- Dostluqları mənəvi inkişaf üçün fürsət kimi dəyərləndirmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər dostluğu Haqq üçün niyyət et və bunu daim yenilə.
- Sədaqət, mərhəmət və bağışlamağı dostluğunun əsasına çevir.
- Maddi maraqları dostluğun təməlindən uzaqlaşdır.
- Sınaqlarda dostunu qorumaqdan çəkinmə.
- Hər münasibəti dua və zikr ruhu ilə yaşat.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı göstərir ki, **dostluğun davamlılığı onun səbəbinin ilahiliyinə bağlıdır.** Allah üçün qurulan dostluq əbədidir, çünki Allah əbədidir. Bu hikmət bizə öyrədir ki, insan yalnız ilahi dəyərlərə əsaslanan münasibətlərdə daxili sabitlik və həqiqi mənəvi məmnunluq tapar. Həqiqi dostluq – Allahın adının yaşadığı qəlblərin birliyidir.

KƏLAM - 41

“ALLAH ÜÇÜN QAZANILAN QARDAŞ, ƏN YAXIN QOHUMLARDAN DA DAHA YAXINDIR. O, İNSANA ANA VƏ ATADAN DAHA YAXINDIR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 47)

Bu kəlamda İmam Əli (ə) qardaşlığın yalnız qan və soyla ölçülmədiyini, onun mənəvi bağlarla daha dərin mənaya sahib olduğunu bildirir. Allah rizası üçün qurulan dostluq və qardaşlıq münasibəti maddi bağlılıqlardan daha güclüdür. Çünki bu bağ mənfəət və maraq əsasında deyil, iman və ixlas üzərində qurulur. Ana və ata insanın cismani həyatına səbəb olur, lakin Allah rizası üçün olan qardaş, onun ruhani həyatına bərabər bir nur gətirir. Beləliklə, ilahi niyyətlə qurulan dostluq əbədiyyətə uzanır və ruhani qohumluğa çevrilir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam maddi varlıqla mənəvi varlıq arasındakı əlaqəni ortaya qoyur. Bioloji yaxınlıq zəruri, lakin məhduddur; ruhani yaxınlıq isə seçim və dərk nəticəsində yaranır. Qardaşlıq yalnız maddi varlıq üzərində qurulduqda fani olur, lakin Allah üçün olduqda metafizik səviyyəyə yüksəlir. Həqiqi qardaşlıq, varlığın mənəvi birliyinin dərkidir. Bu baxımdan, insanın ruhən bağlandığı bir dost, onu yaradılışın həqiqətinə daha çox yaxınlaşdırır. Beləliklə, ilahi məhəbbət, varlıqlar arasında ən ali əlaqə növüdür.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam, "vəhdət" (birlik) prinsipinə əsaslanır. Həqiqi qardaşlıq, Allahın nurundan gələn məhəbbət enerjisinin iki ruh arasında cərəyan etməsidir. Ruhani qardaşlıq, insanın mənəvi yüksəlişinə yardım edən bir nur körpüsüdür. Bu bağ maddi deyil, mənəvi əlaqə olduğu üçün nə zamanla, nə məsafə ilə qırılır. Qəlblər eyni hədəfə yönəldikdə, onlar "bir ruhun iki aynası" kimi bir-birini əks etdirir. Allah üçün olan dostluq bu mənada insanı Haqqa aparan mənəvi vəsilədir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan insanın ən dərin ehtiyaclarından biri mənəvi bağlılıqdır. Qan qohumluğu genetik bağlılıq versə də, ruhi qardaşlıq mənəvi təhlükəsizlik yaradır. İnsan, anlayan və ruhən yaxın bir dostla daha dərin sakitlik tapır. Allah rizası üçün qurulan qardaşlıq insanda mənəvi sabitlik, güvən və daxili tarazlıq yaradır. Belə münasibətlər depressiya, tənhalıq və qorxu hisslərini azaldır. Allah üçün sevən və sevilən insan, ruhi baxımdan da özünü tam hiss edir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi cəhətdən bu kəlamda dərin bir simvolizm vardır. Ana və ata bədənin yaranışına vasitəçi, Allah üçün qazanılan qardaş isə ruhun dirilişinə səbəb kimi təsvir edilir. Bu, zahiri və batini dünyanın bədii qarşılaşdırılmasıdır. Sözlərdəki ahəng və dərinlik, sevginin təməlindəki müqəddəsliyi ifadə edir. "Qardaş" kəlməsi burada bioloji yox, ilahi səviyyədə bir "ruh yoldaşını" bildirir. Bu bədii yanaşma sevginin maddi ölçülərdən üstünlüyünü poetik dillə çatdırır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, bu kəlam cəmiyyətin mənəvi əsasının qardaşlıq dəyəri üzərində qurulmalı olduğunu göstərir. İnsanlar arasında dini və mənəvi birlik, sosial harmoniyanın təminatıdır. Qan qohumluğu məhdud ailə çərçivəsində qalır, lakin Allah rizası üçün qardaşlıq, bütün insanlığı birləşdirən mənəvi şəbəkə yaradır. Bu cür qardaşlıq ədalət, yardımlaşma və mərhəmət duyğularını gücləndirir. Beləliklə, iman birliyi üzərində qurulan cəmiyyət sarsılmaz olur.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyunca peyğəmbərlər və saleh insanlar ilahi qardaşlıq nümunəsi göstərmişlər. Həzrət Muhəmməd (s) Mədinədə "mühacir" və "ənsar" arasında qardaşlıq müqaviləsi bağlamışdı. Bu, iman üzərində qurulan bir qardaşlığın siyasi, sosial və mənəvi təsirini göstərir. Belə münasibətlər tarixdə ümmətin birliyinin təməl daşı olmuşdur. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı həmin ənənənin davamı olaraq, mənəvi bağların sosial sabitlikdəki roluna işarə edir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam insanın niyyətinin təmizliyinə yönəldir.

Qardaşlığı Allah rizası üçün edən insan, qarşısındakından fayda gözləmir. Bu, ixlasın və səmimiyyətin ən ali göstəricisidir. Belə bir münasibətdə nə paxıllıq, nə də ikiüzlülük ola bilər. Əxlaqi təmizlik, dostluğu əbədiləşdirir. İnsanın mənəvi saflığı, onun münasibətlərinin də saflığını müəyyən edir. Allah üçün sevən insan həm öz ruhunu, həm də başqasının ruhunu nurlandırır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji cəhətdən bu kəlam Allahın insanla və insanlar arasındakı mənəvi rabitəsinin bir təzahürüdür. Qurani-Kərimdə **"...O** *(Allah)* **sizinlədir..."** (Hədid surəsi, ayə 4) buyurulur. Allah üçün olan qardaşlıq, Onun "əl-Vədud" (sevən və sevilən) sifətinin təcəllisidir. Belə dostluq, insanı Allaha yaxınlaşdıran bir ibadət formasıdır. Allah rizası üçün sevilən hər bir qardaşlıq, İlahi mərhəmətin dünyadakı təcəssümüdür.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam ruh gözəlliyinin və ilahi harmoniyanın ifadəsidir. Həqiqi qardaşlıq insanın daxili dünyasında bir nur və zövq yaradır. Bu dostluğun mənəvi gözəlliyi, hər iki tərəfin halında əks olunur. Allah rizası üçün qurulan dostluq, həyatın ən gözəl sənət əsərlərindən biridir. Burada mənəvi gözəllik fiziki gözəllikdən üstün tutulur. İlahi sevgidən doğan bu bağ, insanın varlığını estetik mənada da kamilləşdirir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam sosial ədalət və birlik prinsiplərinə işarə edir. Hakimiyyətin və siyasətin əsası da mənəvi qardaşlıq olmalıdır. İnsanlar bir-birinə mənfəət üçün deyil, ilahi məqsədlərlə bağlandıqda ədalət sistemi möhkəmlənir. İmam Əli (ə) özü də xilafəti dövründə bu prinsipə əsaslanaraq ədalətli idarəçiliyin mənəvi dayağını qardaşlıqda görürdü. Beləliklə, iman birliyi, siyasi və ictimai sabitliyin də əsası olur.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi cəhətdən bu kəlam göstərir ki, mənəvi qardaşlıq sosial ədalətin təməl daşıdır. İslam hüququnda möminlər bir-birinə qarşı hüquq və məsuliyyət daşıyır. **"...Möminlər qardaşdırlar..."** (Hucurat surəsi, ayə 10) ayəsi bu mənəvi hüququ təsdiqləyir. Allah üçün qardaş olan insan, başqasının haqqına riayət etməyi borc bilir. Bu anlayış, cəmiyyətdə həm hüquqi, həm də mənəvi ədaləti bərqərar edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlıq mənasını qardaşlıqda tapmasına işarə edir. İnsan tənhalıqdan qurtulmaq və mənasını dərk etmək üçün birliyə ehtiyac duyur. Allah üçün olan qardaşlıq, insanın varlığını mənalandıran ruhi bağdır. Bu bağ sayəsində insan özünü aşır, eqosundan uzaqlaşır və daha uca bir varlıq halına gəlir. Mənəvi yaxınlıq insanı əbədiyyətlə əlaqələndirir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam ruhani sirlər dünyasına açılan bir qapıdır. Həqiqi qardaşlıq, Allahın izni ilə iki ruhun sirr aləmində görüşməsidir. Xızır (ə) kimi mənəvi varlıqların baxışında, belə dostluq "ilahi vəhdət"in təzahürüdür. Bu münasibət zaman və məkan sərhədlərini aşır. Ruhani qardaşlıq, Haqqın bəndələri arasında görünməz bir bağ yaradır və bu bağ əbədiyyətə qədər davam edir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostluqlarım Allah rizası üzərində qurulubmu, yoxsa şəxsi maraqlara əsaslanır?
- Mənəvi qardaşlığım mənim ruhani inkişafıma necə təsir edir?
- Ruhumda hansı münasibətlər həqiqətən ilahi məhəbbətdən doğur?
- Ətrafımdakı insanlarla əlaqələrimdə səmimiyyət səviyyəm necədir?
- Mən Allah rizası üçün sevə bilirəmmi, yoxsa fayda üçünmü sevirəm?
- Mənim qardaşlıq anlayışım Qurani ölçülərlə nə qədər uzlaşır?
- İlahi qardaşlıq cəmiyyətimdə hansı dəyişikliklər yarada bilər?
- Mən ruhani dostluqla hansı dəyərləri həyata keçirirəm?

Özünə Hesabat

- Hər gün öz münasibətlərimi təhlil etməliyəm. Allah rizası üçünmü sevirəm, yoxsa dünyəvi məqsədlərləmi? Mənəvi qardaşlığı qorumaq üçün nə qədər səy göstərirəm? Mənim davranışlarım ilahi sevgini əks etdirirmi? İnsanlarla münasibətlərimdə səmimiyyət və ədalət dəyərlərinə nə qədər sadiqəm? Daxilimdəki eqo və qısqanclıq hisslərini yox edib, ixlasla davranırammı? Qardaşlıq mənim həyatımda nə qədər real bir dəyər kimi yaşayır?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluğu Allah rizası üçün qurmaq və davam etdirmək.
- İnsanlara qarşı mərhəmət və anlayışla davranmaq.
- Münaqişələrdə mənəvi ölçüləri qorumaq.
- Dini icmalarda qardaşlıq ruhunu gücləndirmək.
- Qardaşlıq və dostluğu yalnız mənfəət yox, dəyər əsaslı yaşamaq.
- Qardaşına yardım etmək, dua etmək və onu qorumaq.
- Hər münasibətdə ixlası və ədaləti qorumaq.
- Mənəvi əlaqələri maddi olandan üstün tutmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Qardaşlıq münasibətlərində ixlası qoruyun.
- Ruhani dostluqları Allah rizası üçün möhkəmləndirin.
- Ətrafınızdakı insanlara qarşı dürüst və mərhəmətli olun.
- Dostluğu şəxsi maraqdan uzaq saxlayın.
- İlahi qardaşlığın sosial həyatınızdakı əhəmiyyətini dərk edin.
- Hər bir münasibətinizdə Haqqın rizasını niyyət edin.

- Ruhani dəyərləri ailə və cəmiyyət həyatında yaşadın.
- Hər dostluğu bir ibadət halına gətirin.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı, insan münasibətlərinin ruhani dərinliyini və əbədiliyini göstərir. Allah rizası üçün olan qardaşlıq maddi münasibətlərin fövqünə qalxır, çünki onun səbəbi də, məqsədi də əbədidir. Ana və ata cismani yaxınlıq bəxş edir, lakin Allah üçün olan dostluq insanın ruhunu nurlandırır və onu Haqqa yaxınlaşdırır. Həqiqi qardaşlıq ilahi məhəbbətin dünyadakı təzahürüdür. Bu bağ, insanı həm ruhani, həm də əxlaqi kamilliyə aparır və onun həyatına mənəvi sabitlik gətirir.

KƏLAM - 42

"TAMAH ƏSASI ÜZƏRİNDƏ OLMAYAN QARDAŞLIQDAN BAŞQA HƏR QARDAŞLIQ KEÇİCİDİR. (YALNIZ MƏNFƏƏTƏ DAYANMAYAN QARDAŞLIQLAR QALICIDIR.)"

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 47)

Bu kəlam insani münasibətlərin təməlini təşkil edən "qardaşlıq" anlayışının mahiyyətini açır. İmam Əli (ə) bildirir ki, əgər dostluq və qardaşlıq mənfəət və şəxsi tamah üzərində qurulubsa, bu əlaqə müvəqqətidir və tez dağılacaq. Lakin Allah rizası, ixlas və səmimiyyət üzərində qurulan münasibətlər isə əbədi qalır. Burada vurğulanan məsələ mənəvi təməl olmadan yaranan əlaqələrin süni xarakter daşımasıdır. Həqiqi qardaşlıq ancaq ruhi yaxınlıqla mümkündür. Belə bir münasibət sevgi, mərhəmət və fədakarlıq üzərində inşa olunur. Tamahın olduğu yerdə səmimiyyət olmaz, səmimiyyətsiz yerdə isə davamlılıq mümkün deyil.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam "əsl və kölgə münasibətləri" arasında fərqi göstərir. Tamah üzərində qurulan dostluq maddi dünyanın dəyişkənliyinə tabedir, çünki onun kökü mənəvi deyil, eqosentrikdir. Əsl dostluq isə metafizik bir dəyərdir — onun dayanıqlığı mənfəətə yox, niyyətin paklığına əsaslanır. Tamah əsasında qurulan əlaqə, insanın varlıq hüdudlarını darladır, çünki məqsəd Allah deyil, "mən" olur. İmam Əli (ə) bu kəlamı ilə insanı varlığın mənəvi həqiqətinə, səmimi bağların sonsuzluğuna yönləndirir.

2. İrfani Aspekt

İrfani mənada qardaşlıq, Allahın zatında birləşən ruhların yaxınlığıdır. Tamah bu birliyi pozan pərdələrdən biridir. Ariflərə görə, qardaşlıqda mənfəət varsa, orada "mən" qalır, "Biz" yox olur. İmam Əli (ə) bu sözlə ruhani münasibətin ancaq ixlasla davam etdiyini vurğulayır. Allah üçün sevmək — Onun sifətlərini daşımaq, yəni mərhəmət, səxavət və səmimiyyət

göstərməkdir. Tamah isə insanın nurani varlığını qaraldır, ruhani əlaqəni qırır. İrfan baxımından bu kəlam, dostluğu Allaha aparan bir mənəvi məktəb kimi təqdim edir. Yalnız Allah üçün edilən qardaşlıq əbədi olur, çünki o, Zamanın fövqündədir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji olaraq tamah əsasında qurulan münasibətlər qeyri-sabit və gərgindir. Çünki bu münasibətlərdə əsas motiv eqo və qorxudur. İnsan mənfəət üçün yaxınlaşdıqda, onun sevgisi şərtlidir və bu da emosional zədələnmə yaradır. Həqiqi qardaşlıq isə emosional sabitlik gətirir, çünki qarşılıqlı güvən, empatiya və dərin hörmət üzərində dayanır. İmam Əli (ə) burada insan psixikasının iki yönünü açır: birincisi "nəfsin istəkləri", ikincisi isə "ruh və vicdanın istəkləri". Mənfəətə əsaslanan münasibət nəfsi qidalandırır, amma ruhu susdurur. Həqiqi qardaşlıq isə ruhu qaldırır və daxili harmoniya yaradır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlamın quruluşu və məzmunu dərin metaforik anlam daşıyır. "Qardaşlıq" burada həm sosial, həm də mənəvi bağların simvoludur. "Tamah" isə bu bağları zəhərləyən gizli düşməndir. İmam Əli (ə) burada az sözlə çox mənanı ifadə edir — klassik hikmət dilinin ən parlaq nümunəsidir. Qardaşlığın davamlılığı "səbəb"lə izah edilir, bu da məntiqi və bədii bir vəhdət yaradır. Dilin sadəliyi və dərinliyi onun ədəbi gücünü artırır. Kəlam həm poetik ritmə, həm də hikməti dərinliyə malikdir. Bu səbəbdən həm ruhu, həm də düşüncəni qidalandırır.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin təməli etimad və qarşılıqlı yardım üzərində qurulub. Tamah bu əsasları sarsıdır, çünki o, fərdləri bir-birinə rəqib edir. Mənfəət üçün qurulan əlaqələr cəmiyyətin birliyini parçalayır. İmam Əli (ə) bu kəlamla sosial harmoniyanın yalnız ixlas və ədalət üzərində mümkün olduğunu göstərir. Əgər insanlar bir-birinə yalnız fayda üçün yaxınlaşırsa, o zaman sevgi deyil, maraq hökm sürür. Həqiqi qardaşlıq isə sosial ədalətin təməlidir — burada paylaşma, yardım və qarşılıqlı məsuliyyət var. Bu cür bağlar cəmiyyətin mənəvi immunitetini gücləndirir və birlik şüurunu qoruyur.

6. Tarixi Aspekt

Tarix sübut edir ki, tamah üzərində qurulan ittifaqlar daima dağılmışdır. Maraqlar insanları müvəqqəti birləşdirir, lakin səmimiyyət zamanla həqiqəti üzə çıxararaq yolları ayırar. Peyğəmbərlərin və ədalətli rəhbərlərin qurduğu ümmət birliyi isə ixlas və iman üzərində dayanırdı. İmam Əli (ə) bu kəlamla həm o dövrün, həm də gələcək nəsillərin sosial bəlalarına işarə edir. O bildirir ki, bəşəri münasibətlərin xilası mənfəətdən deyil, mənəviyyatdan keçir. Tamahın gətirdiyi fəsadlar — xəyanət, zülm və ayrılıq — tarix boyu bəşəriyyətin dərsi olmuşdur. Davamlı birlik yalnız ilahi niyyətin nəticəsidir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından bu kəlam insanın niyyət saflığını ölçən meyardır. Həqiqi əxlaq yalnız Allah üçün edilən işdə təzahür edir. Tamah və maraqla edilən yaxşılıq belə əxlaqi dəyərini itirir. İmam Əli (ə) insanın qardaşına olan münasibətində təmənnasızlıq, sədaqət və mərhəməti əsas tutur. Əxlaqın mahiyyəti, niyyətin paklığında gizlidir. Yalnız mənəvi məqsəd daşıyan qardaşlıq insanı ucaldır və Allahın rizasına yaxınlaşdırır. Bu kəlam, mənəvi dəyərlərin mərkəzinə "ixlas"ı yerləşdirir və göstərir ki, niyyəti təmiz olmayan əməlin dəyəri yoxdur.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji olaraq, Allah rizası üzərində qurulan qardaşlıq ilahi birliyin yansımasıdır. Quranda bu prinsip belə buyurulur: **"...Möminlər qardaşdırlar..."** (Hucurat surəsi, ayə 10) — Bu ayə göstərir ki, imanla bağlanan dostluq əbədidir. İmam Əli (ə) bu kəlamında həmin Qurani prinsipin dərin mənasını açır. Allah üçün olan bağlar, Allahın sifətlərinə uyğun olur — əbədi, təmiz və dəyişməz. Tamah isə ilahi iradəyə zidd olan mənəvi xəstəlikdir. İlahi qardaşlıqda məqsəd mənfəət deyil, Rəhmət və birlikdir. Bu səbəbdən belə bir qardaşlıq axirətə qədər davam edir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlamın gözəlliyi onun sadəliyində və dərin mənasında gizlidir. Hər kəlmə bir mənəvi simvol kimi işləyir: "tamah" — qaranlıq, "qardaşlıq" — nur. Bu ziddiyyət fikri estetik harmoniya yaradır. Ruhun gözəlliyi, niyyətin paklığı ilə ölçülür. Qardaşlığın estetikası səmimiyyətdə, qarşılıqlı hörmətdə və mənəvi saf niyyətdə təzahür edir. İmam Əli (ə) insan münasibətlərinə mənəvi estetik ölçü gətirir: gözəllik niyyətdədir, mənfəətdə deyil. Bu anlayış insanın daxili dünyasında ruhani ahəng yaradır. Beləcə, bu kəlam etik və estetik kamilliyi birləşdirir.

10. Politoloji Aspekt

Siyasi baxımdan bu hikmət, liderlik və cəmiyyət idarəsində səmimiyyətin vacibliyini göstərir. Mənfəət üzərində qurulan siyasi əlaqələr zülmə və xəyanətə aparır. Tarixdə bir çox hakimiyyətlər bu səbəbdən çökmüşdür. İmam Əli (ə) bu kəlamla siyasi əxlaqın əsasını qoyur: əgər birliyiniz Allah rizasına əsaslanmırsa, onun ömrü qısadır. İlahi məqsəd güdməyən siyasət fəsad yaradır, çünki mənfəət insanı kor edir. Həqiqi dövlət və ictimai harmoniya ancaq ədalət, təmənnasızlıq və fəzilət üzərində möhkəmlənə bilər. Bu kəlam, siyasi mənəviyyatın təməl prinsipidir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan qardaşlıq anlayışı qarşılıqlı məsuliyyət, haqq və ədalət münasibətlərini əhatə edir. Tamah bu dəyərləri pozur, çünki o, bərabərliyi aradan qaldırır. İmam Əli (ə) bu kəlamı ilə göstərir ki, yalnız mənəvi təməl üzərində qurulan hüquqi ədalət uzunömürlüdür. Mənfəət üçün qurulan müqavilə, saziş və ittifaqlar həqiqi ədaləti əvəz etmir. İlahi baxımdan, haqqın əsası səmimiyyət və ədalətdir. Qardaşlıq münasibətləri də bu iki sütuna

söykənməlidir. Belə olan halda, cəmiyyətin hüquqi sabitliyi və mənəvi toxunulmazlığı qorunur.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial nöqteyi-nəzərdən bu kəlam, insan varlığının həqiqi mənasını açır. İnsan yalnız səmimi münasibətlər içində mənasını tapır. Mənfəətə dayalı münasibətlər onu tənhalığa və mənasızlığa sürükləyir. Həqiqi qardaşlıq isə varlığın mənəvi dərinliyini oyadır. İmam Əli (ə) bu sözlə insana varoluşun etik ölçüsünü öyrədir: yaşamaq — paylaşmaq, sevmək və ixlasla bağ qurmaq deməkdir. Tamah varlığı daraldır, ixlas isə onu sonsuzlaşdırır. Bu kəlamın eksistensial dəyəri ondadır ki, insanın mənəvi azadlığını qoruyur və onu əsl varlıq səviyyəsinə qaldırır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışına görə bu kəlam mənəvi davamlılığın sirrini açıqlayır. Xızır hikmətinə əsasən, Allah rizası üçün qurulan hər bağ ruhani enerjiyə çevrilir və zamanın fövqünə qalxır. Tamahla qurulan əlaqə isə enerjisini itirir, çünki onun niyyəti zülmətlidir. Qardaşlıq yalnız işıqla, yəni ixlasla yaşayır. Xızır yolu, mənfəətdən azad, xidmət və mərhəmət yoludur. İmam Əli (ə) bu kəlamla həmin yolun mahiyyətini göstərir. Bu baxışda səmimi qardaşlıq ruhun ölməzliyinə açılan qapıdır. Allah üçün edilən hər münasibət, əbədiyyətin yaddaşına yazılır.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostluq və qardaşlıq münasibətlərim tamahdan nə qədər uzaqdır?
- Mən insanlarla Allah rizası üçünmü, yoxsa fayda üçünmü əlaqə qururam?
- Mənfəət mənim münasibətlərimdə hansı dərəcədə rol oynayır?
- Qardaşlıqda səmimiyyəti necə qoruyuram?
- Ətrafımdakı insanlarla əlaqələrim nə dərəcədə ixlaslıdır?
- Mən bir dostluqdan nə gözləyirəm: sevgi, yoxsa fayda?
- Qardaşlığım mənə mənəvi yüksəliş gətirirmi?
- Allah üçün sevməyi həyatımın təməli edə bilirəmmi?

Özünə Hesabat

- Hər gün münasibətlərimə baxıram: onların kökü ixlasdırmı, yoxsa gizli mənfəət? Mən Allah üçün sevdiyim insanlara sədaqət göstərə bilirəmmi? Əgər dostluğumda tamah varsa, onu təmizləməliyəm. Mənəvi baxımdan, hər bir əlaqə bir imtahandır — ya nur gətirər, ya da zülmət. Mən nur gətirən əlaqələr qurmalıyam. Mənəviyyatımın səviyyəsini dostluqlarım göstərir. Qardaşlıqda səmimiyyətimi qorumaq, ruhumun saflığını qorumaq deməkdir. Öz-özümə sual verirəm: "Əgər fayda olmasa, bu dostluğu davam etdirərdimmi?" Əgər cavab "bəli"dirsə, deməli, ixlasım hələ yaşayır.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqları maraq deyil, dəyər əsasında qurmaq.

- Əlaqələrdə qarşılıqlı hörmət və səxavət göstərmək.
- İnsanlara Allah rizası üçün yardım etmək.
- Sosial mühitdə təmənnasız əməkdaşlıq mədəniyyəti yaratmaq.
- Öz niyyətini daim yoxlamaq və saflaşdırmaq.
- Fayda məqsədli münasibətləri mərhələli şəkildə azaltmaq.
- Ətrafda ixlaslı dostluqları qorumağa çalışmaq.
- Allah üçün edilən qardaşlığın ruhani faydasını dərk etmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostluqda niyyətə diqqət et, çünki niyyət əməli müəyyənləşdirir.
- Qardaşlığı ilahi ölçülərlə qiymətləndir.
- Mənfəət hissi doğduqda dərhal onu nəfs tərbiyəsi ilə cilovla.
- Ruhani dostluqları artır, səthi əlaqələri azalt.
- Hər münasibətdə Allah rizasını niyyət et.
- Qardaşlıqda sədaqət və dürüstlükdən əsla vaz keçmə.
- Hər gün bir insana təmənnasız yaxşılıq et.
- Qəlbini dünya maraqlarından təmiz saxla ki, dostluğun pak olsun.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə göstərir ki, mənfəətə dayanan hər münasibət puç, ixlas üzərində qurulan hər bağ isə əbədidir. Həqiqi qardaşlıq — Allah üçün sevmək, Onun rizası üçün yaşamaq və Onunla birləşdirən ruhani bağları qorumaqdır. Bu hikmət, həm fərdi, həm ictimai, həm də mənəvi həyat üçün rəhbər prinsipdir. Tamahın olduğu yerdə sədaqət ölər, ixlasın olduğu yerdə isə sevgi əbədiləşər. Qardaşlıq, əgər Allahla bağlanarsa, zamandan üstün olar. Həqiqi dostluq, əbədi olanı sevməklə mümkündür — yəni Allah üçün.

KƏLAM - 43

“TAMAHA ƏSASLANAN DOSTLUĞU ÜMİDSİZLİK BİTİRİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 47)

Bu kəlamda İmam Əli (ə) dostluğun mahiyyətini və səmimiyyət meyarını dərin hikmətlə izah edir. Tamaha, yəni maddi və ya mənfəət yönümlü istəklərə söykənən dostluqlar müvəqqəti və qeyri-sabitdir. Belə münasibətlərdə əsas məqsəd, qarşı tərəfdən əldə ediləcək faydadır, şəxsiyyət yox. İnsan ümidsizliyə düşəndə, yəni mənfəət umacağı qalmadıqda bu cür dostluq dərhal dağılır. İmam (ə) insanı mənfəətpərəstlikdən uzaq, ixlas və səmimiyyət üzərində qurulan münasibətlərə səsləyir. Gerçək dostluq yalnız Allaha görə və mənəvi bağlarla möhkəmlənir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, bu kəlam dostluğun ontoloji mahiyyətinə işarə edir. Dostluq, mənfəətə bağlı olduqda, “öz-üçün-sevgi” deyil, “öz-mənfəətinə-sevgi” olur. Belə münasibətlər vasitə məqsədli xarakter daşıyır və həqiqi

dəyərlərdən uzaqlaşır. İmam Əli (ə) insan münasibətlərinin metafizik təməlini, yəni mənəvi bağın maddi maraqdan üstünlüyünü önə çəkir. Bu, etik varlığın, mənəvi saflaşmanın və ruhani dostluğun fəlsəfi təcəssümüdür. Əsl dostluq, maddi faydadan yox, ruhi dəyərlərin davamlılığından mənasını tapır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, kəlam nəfsin tamah pərdəsini qaldırmaq və dostluqda ixlasın mahiyyətinə çatmaq üçün bir açardır. Tamah, qəlbi Haqqa bağlayan telləri zəiflədir və insanı mənəvi yoldan uzaqlaşdırır. Əsl dostluq Allaha görə olan məhəbbətdən doğur. Dost, dostda Allahın təcəllisindən parıltı görür. İmam Əli (ə) bildirir ki, mənfəətə dayanan sevgi fanidir, Haqqa yönəlmiş dostluq isə əbədidir. Bu, sadiqlik və ruhi təslimiyyət məktəbidir. Niyyətin təmizliyi ruhani dəyərlərin qorunmasını təmin edir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, tamah insanın emosional sabitliyini pozur və qarşı tərəfin dəyəri deyil, faydası önə çıxır. Belə dostluq bir növ psixoloji vasitəçilikdir. Ümid tükəndikdə bu münasibətlər mənasızlaşır, çünki sevgi yox, gözlənti idarə edirdi. İmam Əli (ə) insan ruhunu bu bağımlılıqdan azad olmağa çağırır. Gerçək dostluq emosional sabitlik, inam və qarşılıqlı hörmət üzərində qurulur. Tamahın yoxluğu psixikada dərin rahatlıq yaradır, insanı səmimiyyətə yönəldir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, bu kəlam az sözlə çox mənanı ifadə edir. “Tamah” və “ümidsizlik” sözləri bir-birinə qarşı qoyularaq obrazlı mənzərə yaradır: biri insanın içini dolduran eqoist istək, digəri onu boşaldan mənəvi sınaqdır. Kəlam, ritmik və semantik baxımdan zərgər dəqiqliyi ilə qurulmuşdur. Bu, mənəvi münasibətlərin poeziyası kimi dəyərləndirilir – sevgi, sədaqət və səmimiyyət dilə gətirilir. Hər kəlmə həm hikmət, həm də ədəbi gözəllik daşıyır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, mənfəətə əsaslanan dostluqlar cəmiyyətin mənəvi təməllərini zəiflədir. Belə münasibətlər qarşılıqlı etimadı azaldır, sosial münasibətləri formal edir. İmam Əli (ə) xəbərdarlıqla təmiz niyyət və etibar üzərində qurulan münasibətlərin vacibliyini vurğulayır. İnsan topluluğu səmimi bağlarla yaşadıqda həm mənəvi, həm də sosial sabitlik yaranır. Tamahın bitməsi cəmiyyətin saxtalığını ifşa edir, gerçək dostluqlar isə saf şəkildə görünür.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, dostluq anlayışı müxtəlif mədəniyyətlərdə və dövrlərdə sınaqlardan keçib. Mənfəətə dayanan əlaqələr müvəqqəti olub və çox vaxt dağılıb. İmam Əli (ə) bu kəlamı ilə tarixi təcrübəni ruhani hikmətlə birləşdirir. Tarixi nümunələr göstərir ki, səmimi dostluq yalnız ixlas və ədalət

üzərində qurulan mühitdə uzunömürlü olur. Bu, insanlığın keçmişindən alınan dərsdir və bu gün də aktualdır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından, kəlam niyyətin təmizliyinə yönəlmiş dərsdir. Tamaha əsaslanan dostluq əxlaqi dəyərləri alçaldır, sədaqəti kölgədə qoyur. İmam Əli (ə) insanı dostluqda təqva və ixlası qorumağa səsləyir. Ümidsizlik gələndə bu cür dostluqların dağılması, onların mahiyyətcə yanlış olduğunu sübut edir. Əsl dostluq sınaqlardan keçən, fayda yox, fədakarlıq üzərində qurulandır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, dostluq Allah rizası üçün olan əlaqədir. Tamaha əsaslanan dostluq Allah qarşısında sınaqdan keçmir. İmam Əli (ə) bildirir ki, Allaha yönəlmiş sevgi və ixlasın təməlində qurulan dostluqlar əbədidir. Bu kəlam insana göstərir ki, mənəvi niyyət olmadan münasibətlər fanidir və əbədi xeyir gətirmir. Allah rizasına yönəlmiş bağlar isə ruhani təməl daşıyır və qəlbi möhkəmləndirir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, kəlamın quruluşu və dili gözəldir. “Tamah” və “ümidsizlik” sözləri simvolik təsir yaradır və mənəvi vəziyyəti göz önünə gətirir. Kəlam ritmik, harmonik və mənalıdır. Bu baxımdan həm mənəvi, həm də ədəbi estetik təcrübə verir. İnsanın qəlbini həm duyğusal, həm də intellektual səviyyədə təsirləndirir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, mənfəətə əsaslanan dostluqlar idarəetmə və siyasətdə də təhlükə yaradır. Belə münasibətlər güc balansını dəyişdirir və sadiqliyi zəiflədir. İmam Əli (ə) cəmiyyətin və siyasətin etibarlı əsaslar üzərində qurulmasının vacibliyini vurğulayır. Gerçək dostluq, həm şəxsi, həm də ictimai sabitliyi təmin edən əsasdır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, münasibətlərin səmimiyyəti qarşılıqlı etimad və hüquqların qorunması ilə bağlıdır. Tamaha dayanan dostluq hüquqi etibarsızlıq riski daşıyır. İmam Əli (ə) göstərir ki, yalnız niyyətin təmizliyi hüquqi və mənəvi təhlükəsizliyi təmin edir. Gerçək dostluq həm qanuni, həm də əxlaqi normlara uyğun olur.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, dostluq insanın mənəvi və varoluşsal ehtiyacını qarşılayır. Tamaha əsaslanan əlaqələr boşluq və ümidsizlik doğurur. İmam Əli (ə) bu kəlamla insanı varoluşun mənasını ixlas və səmimiyyət üzərində tapmağa dəvət edir. Gerçək dostluq, insanın daxili dünyasını zənginləşdirir və ölümlə belə yox olmur.

Xızır Baxışı

Xızır baxışından, dostluq ilahi hikmətlə sınanır. Mənfəət yönümlü əlaqələr fanidir, ixlasla qurulanlar əbədidir. Hər insan niyyətinin təmizliyinə

görə dəyərləndirilir. Tamaha dayanan dostluq fanidir, lakin Allah rizası üçün qurulan münasibətlər ruhu dirildir və əbədi qalır.

Düşündürücü Suallar

- Dostluqlarımın təməli səmimiyyətdirmi, yoxsa mənfəət?
- Ümid bitəndə münasibətlərim də bitirmi?
- Mən Allah rizası üçün sevməyi bacarırammı?
- Dostluqlarımda sədaqət yoxsa gözlənti əsasdır?

Özünə Hesabat

- Hansı dostluqlar tamaha əsaslanır və hansılar ixlasla davam edir?
- Ümidsizlik anında münasibətlərimi qoruyuram, yoxsa imtahandan qaçıram?
- Dostluğun keyfiyyəti niyyətin təmizliyi ilə ölçülür.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dost seçərkən onun səmimiyyətini davranış və sınaq anında ölçmək lazımdır. Mənfəət ortadan qalxanda da qalan dost, gerçək dostdur.

Əlavə Tövsiyələr

- Maddi maraqlardan uzaq durmaq, Allah rizası üçün sevgi bəsləmək və qarşılıqlı fədakarlığı qorumaq ən üstün mənəvi haldır.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı dostluğun mahiyyətini dərindən dərk etməyi öyrədir: **mənfəət bitəndə dostluq da bitirsə, o dostluq heç vaxt olmamışdır.** Gerçək dostluq Allah üçün olan, sınaqlardan keçən və əbədiyyətlə bağlanan dostluqdur.

KƏLAM - 44

“DÜNYA ƏHLİNİN DOSTLUĞU, ƏN KİÇİK BİR HADİSƏ İLƏ YOX OLUR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 47)

İmam Əli (ə) burada dünyəvi maraqlara bağlı dostluqların faniliyini vurğulayır. İnsanların çoxu münasibətlərini mənfəət, üstünlük və zahiri fayda üzərində qurur. Belə bağlar ən kiçik bir hadisə və ya sınaq qarşısında dağılar. Kəlam insanları xəbərdar edir ki, yalnız ixlas və Allah rizası üzərində qurulan münasibətlər qalıcıdır. Dünya dostluqları fanidir, çünki niyyət maddi və zahiri maraqlara əsaslanır. Əsl dostluq isə ruhani bağlarla möhkəmlənir və sınaqlardan keçərək güclənir. Bu baxımdan kəlam, insanın niyyətini, seçimlərini və sosial davranışlarını düşünməyə sövq edir. İnsan münasibətlərində səmimiyyət və mənəviyyat vacibdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, kəlam münasibətlərin əsası və mahiyyətinə işarə edir. İnsan təbiətində maraq və fanilik vardır, bu isə dünya dostluqlarını qeyri-sabit edir. Filosofik təhlil göstərir ki, yalnız mənəvi və ruhi bağlarla qurulan

əlaqələr davamlı ola bilər. Maddi və zahiri maraqlara əsaslanan dostluqlar vasitə rolunu oynayır, məqsəd deyil. Kəlam oxucunu düşünməyə, münasibətlərdə niyyət və məqsədin əhəmiyyətini analiz etməyə çağırır. Həm etik, həm də ontoloji baxımdan, davamlılıq yalnız mənəvi əsasla mümkündür.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, dünya əhli ilə qurulan bağlar sınaq zamanı dağılır, çünki niyyət saf deyil və Allah rizasına yönəlməyib. İmam Əli (ə) göstərir ki, əsl dostluq yalnız Allaha görə qurulanda əbədi olur. Ruhani bağlar, ixlas və səmimiyyət, insan qəlbini möhkəmləndirir. Dünya sevgisi ilə bağlı dostluqlar isə fanidir və kiçik sınaqda yox olur. Kəlam insan ruhunun mənəvi dəyərlərə bağlılığını vurğulayır. Allah rizası üçün qurulan əlaqələr insanın ruhunu zənginləşdirir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, dünya əhli ilə qurulan münasibətlər qeyri-sabitdir, çünki duyğular və gözləntilər idarəedici rol oynayır. Kiçik bir hadisə və ya fikir ayrılığı belə əlaqələri sarsıdır. İmam Əli (ə) insanın emosional sabitliyini qorumaq üçün ixlas və səmimiyyət üzərində qurulan dostluğu tövsiyə edir. Fanilərə dayanan bağlar stresi artırır, narazılıq və etimadsızlıq yaradır. Əsl dostluq inam, hörmət və qarşılıqlı anlaşma üzərində qurulmuşdur. Kiçik sınaqlar belə onu sarsıda bilmir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlamın ifadəsi qısa, lakin mənalıdır. "Ən kiçik bir hadisə ilə yox olur" ifadəsi metaforik təsir yaradır və oxucuda dərhal təsir buraxır. Kəlamın ritmik quruluşu və semantik zənginliyi diqqət çəkir. Hər kəlmə həm hikmət, həm də mənəvi dərs daşıyır. İmam Əli (ə) sözün gücünü istifadə edərək oxucunu həm düşündürür, həm də qəlbini təsirləndirir. Ədəbi struktur mənəvi mesajı daha təsirli edir və yadda qalıcıdır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, dünya maraqlarına bağlı dostluqlar cəmiyyətdə etibarsızlıq və qeyri-sabitlik yaradır. Kiçik anlaşılmazlıq və maraqların toqquşması əlaqələri pozur. İmam Əli (ə) vurğulayır ki, səmimi və ixlaslı bağlar cəmiyyətin mənəvi və sosial sabitliyini təmin edir. Fanilərə dayanan münasibətlər sosial inamı zəiflədir. Gerçək dostluq cəmiyyətdə etibarlı və davamlı əlaqələrin qurulmasını təmin edir. Əsl dostluq yalnız mənəvi və əxlaqi prinsiplərə əsaslanır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi nümunələr göstərir ki, mənfəət yönümlü dostluqlar sınaq qarşısında tez dağılır. İmam Əli (ə) kəlamı ilə bu tarixi təcrübəni mənəvi hikmətlə birləşdirir. Uzunömürlü və sarsılmaz dostluqlar yalnız ixlas və Allah sevgisi üzərində qurulmuşdur. Tarixi baxış göstərir ki, fanilərə dayanan bağlar davamlı deyil və hər sınaqda yox olur. Bu kəlam, insanlara

tarixdən dərs götürməyi və dostluqda niyyətin təmizliyini qorumağı tövsiyə edir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, niyyətin təmizliyi vacibdir. Dünya ehtirasına əsaslanan münasibətlər əxlaqi dəyərləri zəiflədir. Kiçik sınaqlarda dağılan dostluqlar əslində əxlaqi zəifliyi göstərir. İmam Əli (ə) insanları səmimi və ixlaslı dostluq qurmağa çağırır. Əxlaqi prinsiplərə uyğun münasibətlər yalnız niyyətin saf olması ilə möhkəm olur. Fanilərə bağlı münasibətlər isə həm mənəvi, həm də sosial baxımdan boşdur.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, yalnız Allaha görə qurulan dostluqlar əbədidir. Dünya əhli ilə qurulan bağlar fanidir, çünki niyyət saf deyil. İmam Əli (ə) göstərir ki, mənəvi məqsəd olmadan münasibətlər müvəqqəti və boşdur. Allah rizası üçün qurulan dostluq ruhani dəyərləri qoruyur və qəlbi möhkəmləndirir. Bu baxımdan kəlam insanları Allaha yönəlmiş niyyət və səmimiyyət üzərində qurulan münasibətlərə çağırır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, kəlamın dili sadə, lakin təsirlidir. “Ən kiçik bir hadisə ilə yox olur” ifadəsi həm vizual, həm də mənəvi təsir yaradır. Kəlam oxucunun qəlbinə dərindən nüfuz edir və mənəvi vəziyyəti təsvir edir. Hər söz həm hikmət, həm də gözəllik daşıyır. İmam Əli (ə) estetik vasitələrlə mənəvi dərsi çatdırır, oxucunu həm düşündürür, həm də qəlbini təsirləndirir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, dünya maraqlarına dayanan dostluqlar siyasi etibarı zəiflədir. Kiçik hadisələr belə əlaqələri pozur, güc balansını dəyişdirir və stabilliyi təhlükəyə atır. İmam Əli (ə) bildirir ki, siyasət və liderlikdə münasibətlərin ixlas və səmimiyyət üzərində qurulması vacibdir. Gerçək dostluq həm şəxsi, həm də ictimai sabitliyi qoruyur, fanilərə dayanan bağlar isə risk daşıyır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, mənfəətə əsaslanan münasibətlər etibar və hüquqi əsaslarla zəif olur. Kiçik mübahisə belə əlaqələri pozur. İmam Əli (ə) göstərir ki, niyyətin təmizliyi hüquqi və mənəvi sabitlik yaradır. Gerçək dostluq həm qanuni, həm də əxlaqi normlara uyğun olarsa, davamlı olur. Bu, hüquqi sistemdə də sabit və etibarlı münasibətlərin qurulması üçün vacibdir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, dünya əhlinin dostluğu fanidir. Kiçik hadisə belə onu yox edir və insan boşluq hissi yaşayır. İmam Əli (ə) göstərir ki, gerçək dostluq ruhani bağlar və Allah rizası üzərində qurulmalıdır. Bu, insanın varoluşunu mənalı edir və həyatın dəyərini artırır. Dünya maraqlarına bağlı əlaqələr isə varoluş boşluğunu artırır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışından, fanilərə bağlı dostluqların sınaqda yox olacağını görmək mümkündür. Allah rizası üçün qurulan əlaqələr isə əbədi qalır. İnsan niyyətinin təmizliyinə görə qiymətləndirilir. Tamah və mənfəətə dayanan bağlar fanidir, ixlas və səmimiyyət isə əbədiyyət qazandırır. Hər sınaq niyyətin və bağın gücünü göstərir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostluqlarım dünya maraqlarına bağlıdır, yoxsa ixlasla qurulub?
- Kiçik sınaqlarda münasibətlərim dağılıbmı?
- Allah rizası üçün dostluq qurmağı bacarırammı?
- Niyyətim safdır, yoxsa mənfəət yönümlüdür?

Özünə Hesabat

- Dostluqlarımın mahiyyətini yoxlayıram: hansı dostluqlar fanidir və hansı mənəvi bağlarla davam edir? Kiçik hadisələr qarşısında münasibətləri qorumağı bacarırammı?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqların davamlılığını test etmək üçün kiçik sınaqlar tətbiq oluna bilər. Hər hansı maddi və mənəvi çətinlik zamanı dostların reaksiyasını müşahidə etmək əsl niyyəti ortaya çıxarır. Səmimi və ixlaslı münasibətlər, fanilərə dayanan bağlardan fərqli olaraq bu sınaqlardan qalib çıxır.

Əlavə Tövsiyələr

- İnsanı Allaha yaxınlaşdıran, niyyəti təmiz və səmimi münasibətlərə üstünlük verin. Fanilərə bağlı əlaqələrdə ehtiyatlı olun. Dostluqda sədaqət, etibar və mənəvi bağları qoruyun.

Nəticə

İmam Əli (ə) bu kəlamı ilə dünyəvi dostluqların faniliyini və Allah rizası ilə qurulan əlaqələrin əbədiliyini vurğulayır. Niyyətin təmizliyi, ixlas və səmimiyyət yalnız əsl dostluğu təmin edir. Fanilərə dayanan bağlar sınaqda dağılır, mənəvi və sosial sabitliyi poza bilər.

KƏLAM - 45

“SƏNİ BİR ŞEY ÜÇÜN SEVƏN ŞƏXS,
O ŞEY BİTDİKDƏ SƏNDƏN ÜZ DÖNDƏRƏR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 47)

İmam Əli (ə) burada insan münasibətlərində niyyətin təmizliyini və əsl səmimiyyətin əhəmiyyətini vurğulayır. İnsan yalnız bir məqsəd üçün yaxınlaşırsa, o məqsəd ortadan qalxdıqda sevgi və diqqət də itir. Bu kəlam insanları öz niyyətlərini analiz etməyə və fanilərə dayanan münasibətlərdən çəkinməyə çağırır. Əsl dostluq və sevgi yalnız ixlas və dürüstlük üzərində qurulur. Fanilərə bağlı əlaqələr sınaq qarşısında zəifləyir, yox olur. Kəlam həm şəxsi, həm də sosial münasibətlər üçün hikmət daşıyır. İnsanlar qarşılıqlı

etibarı və dürüstlüklə möhkəm bağlar qurmalıdır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, kəlam insanın motivasiyalarını və davranışlarının səbəbini analiz edir. İnsan təbiəti maraq və istəklərlə hərəkət edir, amma əsl mənəviyyat niyyətin təmizliyi ilə ölçülür. Fanilərə dayanan bağlar yalnız vasitə xarakteri daşıyır və müvəqqətidir. İmam Əli (ə) insanı düşünməyə və davranışının əsasını niyyətə bağlamağa çağırır. Həyatın davamlılığı və münasibətlərin dəyəri, niyyətin ixlaslı olmasından asılıdır. Filosofik baxış göstərir ki, səmimiyyət və dürüstlük olmadan sevgi və dostluq əbədiləşə bilməz.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, insanı Allaha yaxınlaşdıran münasibətlər yalnız ixlas və niyyətin saflığı ilə möhkəmlənir. Mənfəət və maraq üçün qurulan əlaqələr fanidir və ruhani boşluq yaradır. İmam Əli (ə) göstərir ki, Allah rizası üçün qurulan bağlar əbədi və möhkəmdir. Fanilərə dayanan münasibətlər isə insanı mənəvi zəifliyə aparır. Ruhani inkişaf və əsl sevgi yalnız ixlas üzərində qurulur. Bu kəlam insanı niyyətin təmizliyinə diqqət yetirməyə çağırır və mənəvi təmizliyə diqqəti artırır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, fanilərə dayanan münasibətlər qeyri-sabitdir. İnsan yalnız maraq və ya məqsəd üçün birinə yaxınlaşırsa, kiçik dəyişiklik belə əlaqəni pozur. İmam Əli (ə) oxucunu xəbərdar edir ki, niyyətinin səmimiliyini analiz etsin. Səmimi və ixlaslı bağlar insanın emosional sabitliyini artırır, inam və etibarı möhkəmləndirir. Fanilərə bağlı münasibətlər isə stres və narahatlıq yaradır. Bu kəlam insanı duyğularını və münasibətlərini dəyərləndirməyə çağırır.

4. Ədəbi Aspekt

Kəlamın dili sadə, lakin təsirli və vizualdır. “O şey bitdikdə səndən üz döndərər” ifadəsi hərəkət və nəticəni qısa, aydın şəkildə göstərir. İmam Əli (ə) sözlərin ritmi və mənasını ustalıqla istifadə edərək oxucunu dərindən düşündürür. Hər söz həm hikmət, həm də mənəvi təsir daşıyır. Bu ifadə oxucuda qavrama və yadda saxlama qabiliyyətini artırır. Kəlamın ədəbi tərzi mesajın təsir gücünü yüksəldir və onu həm mənəvi, həm də estetik baxımdan dəyərli edir.

5. Sosioloji Aspekt

Münasibətlər yalnız məqsəd və mənfəət üzərində qurulursa, cəmiyyətdə etibar zəifləyir. İnsanlar bir-birinə maraq və fayda üçün yaxınlaşırsa, məqsəd bitdikdə münasibətlər pozulur. İmam Əli (ə) vurğulayır ki, səmimi və ixlaslı bağlar sosial sabitlik və etibarı qoruyur. Fanilərə dayanan bağlar isə etibarsızlıq və anlaşılmazlıq yaradır. Əsl dostluq və sevgi cəmiyyətin davamlılığını təmin edən vacib bir təməldir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi təcrübə göstərir ki, yalnız mənfəət üçün qurulan dostluqlar sınaqda tez dağılır. İmam Əli (ə) bu kəlamla keçmiş nümunələrdən dərs çıxarmağı tövsiyə edir. Tarix boyu insanlar fanilərə dayanan münasibətlərin qısa ömürlü olduğunu müşahidə etmişdir. Əbədi və möhkəm bağlar yalnız səmimiyyət və ixlas üzərində qurulur. Kəlam oxucuya xəbərdarlıq edir: tarixi təcrübəni nəzərə alaraq münasibətləri dəyərləndirin və niyyətin təmizliyinə önəm verin.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, niyyətin təmizliyi vacibdir. İnsan yalnız mənfəət və məqsəd üçün yaxınlaşırsa, əxlaqi dəyərlər zəifləyir. İmam Əli (ə) insanları səmimi, dürüst və ixlaslı davranmağa çağırır. Əxlaqi dəyərlərə uyğun bağlar yalnız niyyətin saf olması ilə möhkəmlənir. Fanilərə dayanan münasibətlər isə həm mənəvi, həm də sosial baxımdan zəif və dayanıqsızdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, Allah rizası üçün qurulan münasibətlər əbədidir. Mənfəət və maraq üçün qurulan bağlar isə fanidir və sınaqda yox olur. İmam Əli (ə) göstərir ki, mənəvi məqsəd olmadan sevgi və dostluq müvəqqətidir. Allah rizası üçün qurulan əlaqələr insanın ruhunu möhkəmləndirir, qəlbi təmizləyir və əbədi bağlar yaradır. Fanilərə bağlı münasibətlər isə yalnız dünyəvi maraqlar üçün mövcuddur və keçicidir.

9. Estetik Aspekt

Kəlamın dili sadə, aydın və təsirli üslubdadır. Hər ifadə vizual təsir yaradır və oxucuya dərhal nüfuz edir. “O şey bitdikdə səndən üz döndərər” ifadəsi hərəkət və nəticəni qısa şəkildə göstərir. İmam Əli (ə) sözlərin ritmi və mənasını ustalıqla istifadə edərək oxucunun qəlbinə nüfuz edir. Bu estetik və mənəvi harmoniya kəlamın dəyərini artırır və oxucuda dərindən təsir buraxır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, yalnız maraq və mənfəət üçün qurulan münasibətlər siyasi və sosial etibarı zəiflədir. Kiçik dəyişiklik və maraqların bitməsi əlaqələri pozur. İmam Əli (ə) vurğulayır ki, səmimi və ixlaslı bağlar sabitlik və etibarlılığı qoruyur. Fanilərə dayanan münasibətlər risk daşıyır və davamlı deyil. Bu kəlam liderlər və siyasətçilər üçün də dərs daşıyır: niyyətin təmizliyi uğurlu və davamlı siyasətin təməlidir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, fanilərə dayanan münasibətlər etibar və hüquqi sabitliyi zəiflədir. Kiçik mübahisə və dəyişiklik belə bağları sarsıda bilər. İmam Əli (ə) göstərir ki, niyyətin saf olması hüquqi və mənəvi sabitlik yaradır. Əsl dostluq və sevgi hüquqi, etik və mənəvi prinsiplərə uyğun olduqda davamlı olur. Fanilərə bağlı bağlar isə həm hüquqi, həm də sosial baxımdan zəifdir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, yalnız dünyəvi maraqlara bağlı sevgi fanidir. Kiçik hadisə belə münasibəti yox edir. İmam Əli (ə) vurğulayır ki, ruhani niyyət və Allah rizası üzərində qurulan sevgi əbədi və möhkəmdir. Bu, insanın varoluşunu mənalı edir və həyatın dəyərini artırır. Fanilərə bağlı münasibətlər isə varoluş boşluğunu artırır və mənəvi sarsıntı yaradır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışından, yalnız mənfəət və maraq üçün qurulan bağlar sınaqda dağılır. Allah rizası üçün qurulan münasibətlər əbədi qalır. Niyyətin təmizliyi və ixlasın gücü hər sınaqda özünü göstərir. İnsanı Allaha yaxınlaşdıran bağlar sınaqlardan möhkəm çıxır və qalıcı olur.

Düşündürücü Suallar

- Mənim yaxınlarım yalnız mənfəət üçün mənə bağlıdırmı?
- Kiçik dəyişiklik və ya sınaqda münasibətlərim necə davranır?
- Sevgi və dostluğum niyyətcə safdırmı?
- Allah rizası üçün münasibət qurmağı bacarırammı?
- Mənəviyyat və ixlas üzərində bağlar qurmuşammı?

Özünə Hesabat

- Niyyətim safdırmı, yoxsa mənfəət və marağa bağlıdır?
- Kiçik sınaqlarda münasibətlərimi qorumağı bacarırammı?
- Niyyətim Allah rizası üçündürmü?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Münasibətləri sınaqdan keçirmək üçün kiçik, mənəvi və maddi çətinliklər tətbiq oluna bilər. İnsanların reaksiyasını müşahidə etmək onların gerçək niyyətini göstərir. Səmimi və ixlaslı bağlar fanilərə dayananlardan fərqli olaraq bu sınaqlardan qalib çıxır.

Əlavə Tövsiyələr

- İnsanları Allah rizası üçün yaxınlaşdıran, niyyəti təmiz və səmimi münasibətləri qoruyun.
- Fanilərə dayanan əlaqələrdə ehtiyatlı olun.
- Dostluqda sədaqət, etibar və mənəvi bağları önə çıxarın.

Nəticə

İmam Əli (ə) bu kəlamla niyyətin əhəmiyyətini, fanilərə dayanan münasibətlərin sınaqda dağıldığını və Allah rizası ilə qurulan sevgi və dostluğun əbədiliyini göstərir. Niyyətin təmizliyi və ixlas yalnız əsl sevgini və dostluğu təmin edir. İnsan yalnız niyyətinə görə münasibətlərində etibarlıdır və əbədi bağlar yaradır.

KƏLAM - 46

"ƏN TEZ BİTƏN DOSTLUQ, PİS İNSANLARIN QURDUĞU DOSTLUQDUR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 47)

İmam Əli (ə) burada insan münasibətlərində niyyətin və xarakterin əhəmiyyətini vurğulayır. Kəlam göstərir ki, pis niyyət və mənfəət üzərində qurulan dostluqlar yalnız müvəqqətidir, sınaqda tez dağılır. Bu ifadə, dostluğun yalnız dürüstlük və səmimiyyət üzərində davamlı ola biləcəyini göstərir. İnsanların davranış və münasibətləri onların daxili niyyəti ilə müəyyən olunur. Fanilərə dayanan dostluqlar, kiçik anlaşılmazlıqlar və mənfəət dəyişikliklərində dərhal pozulur. Bu kəlam həm fərdi, həm də sosial səviyyədə oxucunu düşünməyə çağırır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, İmam Əli (ə) niyyətin və xarakterin hər bir sosial münasibət üçün təməl olduğunu bildirir. Dostluq yalnız niyyət və əxlaqın təmizliyi ilə dəyər qazanır. Pis niyyətli insanların bağları, maraqlar dəyişdikcə sarsılır. Bu, insan təbiətinin və davranışın fəlsəfi aspektini ortaya qoyur. İnsanların niyyətləri onların seçimlərini və davamlı münasibətlərini formalaşdırır. Kəlam, fanilərə dayanan bağların sabitlik yaratmadığını fəlsəfi şəkildə izah edir.

2. İrfani Aspekt

Ruhani baxımdan, yalnız Allah rizası üçün qurulan münasibətlər əbədi və möhkəmdir. Pis niyyət və mənfəət üzərində qurulan bağlar ruhani boşluq yaradır. Kəlam oxucunu niyyətin təmizliyi üzərində düşünməyə dəvət edir. Əsl dostluq yalnız mənəvi təməl üzərində davam edir, fani motivasiyalar isə ömür boyu dayanıqsızdır. İrfani baxımdan, insanın niyyətini Allah qarşısında saf tutması və ixlasla hərəkət etməsi, dostluğun davamlılığını təmin edir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji olaraq, pis niyyətli insanların bağları etibar və emosional sabitliyi zəiflədir. Belə münasibətlər manipulyasiya və xəsislik yaradır. İmam Əli (ə) insanları emosional resurslarını qorumağa çağırır. Səmimi və ixlaslı dostluqlar emosional dayanıqlığı artırır, fanilərə dayanan münasibətlər isə sınaqlarda sarsılır və psixoloji gərginlik yaradır. Bu kəlam oxucunu öz dostluqlarını qiymətləndirməyə və emosional sağlamlığa diqqət yetirməyə yönəldir.

4. Ədəbi Aspekt

Kəlamın dili sadə, lakin təsirli və ritmikdir. "Ən tez bitən dostluq" ifadəsi dərhal mesajı çatdırır və yadda qalan bir təsir yaradır. İmam Əli (ə) sözlərin qısalığında hikmət və dərin mənanı əks etdirir. Sadə və aydın ifadə oxucuya dərhal anlaşılır. Ədəbi baxımdan kəlamın qısalığı və təsir gücü, həm mənəvi, həm də estetik dəyərləri birləşdirir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətdə fanilərə dayanan münasibətlər etibarın pozulmasına səbəb olur. Belə bağlar yalnız müvəqqətidir və sosial sabitliyi sarsıdır. İmam Əli (ə) göstərir ki, səmimi və ixlaslı bağlar yalnız cəmiyyət üçün möhkəm təməl yaradır. Fanilərə dayanan bağlar isə sınaqlarda tez dağılır. Sosial etibar və əməkdaşlıq yalnız dürüst və niyyəti təmiz olan münasibətlərlə qorunur.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi nümunələr göstərir ki, mənfəət və pis niyyət üzərində qurulan dostluqlar sınaqlarda tez sarsılır. İmam Əli (ə) keçmişdən dərs çıxarmağa çağırır. Tarixi hadisələrdə fanilərə dayanan bağların uğursuzluğu çoxdur. Əsl və davamlı dostluq yalnız dürüstlük və niyyətin təmizliyi üzərində qurulur. Bu, oxucuya tarixi hadisələrdən dərs çıxarmağa imkan verir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, pis niyyət və mənfəət üzərində qurulan münasibətlər zəif və təhlükəlidir. Əxlaqi dəyərlər yalnız səmimi və ixlaslı bağlarla qorunur. Fanilərə dayanan münasibətlər həm mənəvi, həm də sosial baxımdan zəifdir. Dostluqda əxlaqi prinsiplər, dürüstlük və niyyətin təmizliyi, əlaqələrin möhkəmliyini təmin edir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, yalnız Allah rizası üçün qurulan bağlar davamlıdır. Fanilərə dayanan dostluqlar müvəqqətidir. İmam Əli (ə) vurğulayır ki, sadiqlik və əsl dostluq yalnız ixlas və niyyətin təmizliyi ilə mümkündür. Pis niyyət üzərində qurulan münasibətlər sınaqda tez dağılar, əsl bağlar isə Allah rizası ilə möhkəmlənir.

9. Estetik Aspekt

Kəlamın sadə və təsirli dili oxucuda vizual və mənəvi təsir yaradır. “Ən tez bitən dostluq” ifadəsi dərhal anlamı çatdırır və yadda qalır. Kəlam həm estetik, həm də mənəvi təsir gücünə malikdir. Qısa, lakin hikmətli ifadə oxucunun düşüncəsində və qəlbində möhkəm təsir yaradır.

10. Politoloji Aspekt

Pis niyyətli insanların bağları sosial və siyasi etibarı zəiflədir. Kiçik maraqlar dəyişdikdə münasibətlər dağılır. İmam Əli (ə) göstərir ki, səmimi və ixlaslı dostluqlar siyasi və sosial sabitliyi qoruyur. Fanilərə dayanan bağlar isə risk daşıyır və davamlı deyil, bu da liderlik və icma idarəsi üçün mühüm dərsdir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, mənfəət və pis niyyət üzərində qurulan bağlar etibar və hüquqi sabitliyi zəiflədir. Kiçik mübahisələr belə bu bağları sarsıdır. Niyyətin təmizliyi hüquqi və sosial sabitliyi də təmin edir. Fanilərə dayanan münasibətlər həm hüquqi, həm də mənəvi baxımdan dayanıqsızdır.

12. Eksistensial Aspekt

Fanilərə dayanan bağlar insanın mənəvi və varoluş boşluğunu artırır. Əsl və davamlı dostluq yalnız niyyətin təmizliyi və ixlas üzərində formalaşır. Allah rizası üçün qurulan münasibətlər insanın həyatına mənəvi dərinlik və məqsəd qatır. Fanilərə dayanan dostluqlar həyatın anlamını zəiflədir, əsl sadiqlik isə varoluşu möhkəmləndirir.

Xızır Baxışı

Fanilərə dayanan münasibətlər sınaqda tez dağılar, niyyətin təmizliyi əsl dostluğu təmin edir. Pis insanların bağları yalnız müvəqqətidir. Əsl və davamlı dostluq yalnız ixlas və Allah rizası üzərində qurulur. Kəlam oxucuya həm fərdi, həm də sosial baxımdan dərin düşüncələr verir.

Düşündürücü Suallar

- Dostluqlarımın niyyəti safdırmı, yoxsa mənfəət üzərində qurulub?
- Kiçik sınaqlar münasibətlərimi pozursa, necə davranıram?
- Mənim bağlarım Allah rizası üçündürmü?
- Sadiqlik və ixlası necə qiymətləndirirəm?
- Fanilərə dayanan bağlardan uzaqlaşa bilirəmmi?

Özünə Hesabat

- Dostluqlarını analiz et: niyyətim safdırmı, yoxsa fanilərə bağlıdır? Sınaqlara qarşı münasibətim necədir? Allah rizası üçün münasibətlər qururam?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Münasibətləri kiçik sınaqlara qoy: fanilərə dayanan insanlar necə davranır, səmimi və ixlaslı dostluq sınaqdan qalib çıxır. Bu, əsl dostluğu tanımaq üçün praktik üsuldur.

Əlavə Tövsiyələr

- Allah rizası üçün niyyətin təmizliyi üzərində dostluqlar qur. Fanilərə dayanan münasibətlərdə ehtiyatlı ol. Səmimi bağlarda sədaqət, etibar və mənəvi dəyərləri önə çıxar.

Nəticə

İmam Əli (ə) göstərir ki, pis insanların qurduğu dostluqlar fanidir və tez dağılar. Niyyətin təmizliyi və ixlas əsl və davamlı dostluğu təmin edir. Əsl bağlar yalnız Allah rizası və dürüstlük üzərində möhkəmlənir.

QARDAŞLIĞI MƏHV EDƏN ŞEYLƏR

KƏLAM - 47

“CƏFA QARDAŞLIĞI YOX EDƏR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 48)

[**QEYD:** “Cəfa” sözü — **“münasibəti və yaxşılığı kəsmək, zorakılıq göstərmək, kobudluq etmək, insanlara qarşı sərt davranmaq, bezmək və dostluqdan soyumaq”** mənalarına gəlir.]

Bu kəlamda İmam Əli (ə) insan münasibətlərinin ən mühüm dayaqlarından olan səmimiyyət və hörmətin dəyərini vurğulayır. “Cəfa” — yəni haqsızlıq, etinasızlıq və mənəvi zülm — dostluq və qardaşlıq bağlarını zədələyən ən dağıdıcı amildir. Qardaşlıq qarşılıqlı sevgi, anlayış və sədaqət üzərində qurulduğuna görə, cəfa bu dəyərləri kökündən sarsıdır. İmam Əli (ə) bu kəlamı ilə bildirir ki, insanın yaxınlarına qarşı ədalətsiz davranışı təkcə o münasibəti deyil, həm də qəlb bağını məhv edir. Beləliklə, bu hikmətli kəlam insanlara münasibətlərində mərhəmət və ədaləti qorumağı öyrədir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, “cəfa” mənəvi uyğunsuzluğun və daxili ziddiyyətin nəticəsidir. Dostluq və qardaşlıq isə ruhların harmoniyasına əsaslanır. Bir insan digəri ilə münasibətində ədalət prinsipini pozduqda, bu harmoniya dağılır və dostluğun mənəvi təməli sarsılır. Hər bir varlığın davamı balans və qarşılıqlılıqla mümkündür; cəfa bu balansı pozduğu üçün münasibətlərin mahiyyətinə zərbə vurur. İmam Əli (ə) fəlsəfi dərinliklə bildirir ki, ədalət və mərhəmət olmadan birlik də, qardaşlıq da qalıcı ola bilməz.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, qardaşlıq bir mənəvi bağdır — Allahın insanlara əmanət etdiyi məhəbbət tellərindən biridir. Cəfa bu telləri kəsən mənəvi zülm formasıdır. Ruhani əlaqələr sədaqət və ixlasla yaşayar, cəfa isə bu işığı söndürər. Cəfa edən insan nəfsinin əsarətinə düşmüş olur, çünki o, Allah rizasını yox, eqosunu üstün tutur. İrfani olaraq, qardaşlıq Allaha yaxınlaşma vasitəsidir; cəfa isə insanı Ondan uzaqlaşdıran pərdədir. Buna görə də, İmam Əli (ə) bu kəlamla insanı mənəvi təmizliyə, qəlb saflığına və ruhani sadiqliyə çağırır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji cəhətdən, cəfa insan münasibətlərində etibarın və emosional sabitliyin düşmənidir. İnsan qarşısındakı şəxsə qarşı laqeyd və zərərverici davrananda, o, qarşı tərəfdə dərin psixoloji izlər buraxır. Qardaşlıq, bir-birinə güvən üzərində qurulduğu üçün, cəfa bu etimadı dağıdır və qarşılıqlı sevgini zəhərləyir. Bu, həm də cəfa edən insanın daxili boşluğunun göstəricisidir — çünki o, empatiya qabiliyyətini itirmiş olur. İmam Əli (ə) bu kəlamla insanların psixoloji sabitliyini qoruyan əsas təməli — mərhəmət və ədaləti — xatırladır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, "Cəfa qardaşlığı yox edər" kəlamı qısa, lakin dərin məna daşıyan bir ifadədir. Cümlənin sadəliyi onun təsir gücünü artırır; bir cümləlik bu ifadə bütöv bir mənəvi konsepsiyanı ehtiva edir. "Cəfa" və "qardaşlıq" sözlərinin zidd mənalı təbiəti bir-birinə qarşı qoyularaq mənəvi kontrast yaradır. İmam Əlinin (ə) sözlərindəki bu üslubi güc həm bədii, həm də hikmətli dəyərləri birləşdirir. Bu cümlə oxucuya qısa zamanda dərin bir dərs verir: münasibətlərdə ədalətsizlik məhəbbəti öldürür.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin sağlamlığı onun üzvləri arasındakı münasibətlərin dürüstlüyünə bağlıdır. Cəfa və ədalətsizlik ictimai etimadı sarsıdır və birliyi dağıdır. Əgər insanlar bir-birinə qarşı haqsız və laqeyd davransa, o zaman cəmiyyətin mənəvi toxuması qopar. İmam Əli (ə) bu kəlamla sosial nizamın qorunmasının fərdi davranışlardan başladığını bildirir. Qardaşlıq, həm ailədə, həm də toplumda mənəvi yapını birləşdirən sütundur; cəfa isə bu sütunu sındırır.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu bir çox dostluqlar və qardaşlıqlar cəfa səbəbindən dağılmışdır. Peyğəmbərlərin dövründən bu yana insanlar arasındakı münasibətlərdə ən böyük zərəri xəyanət və ədalətsizlik vurmuşdur. Tarixi ibrətlər göstərir ki, sədaqət üzərində qurulan bağlar zamanın sınaqlarına dözür, lakin cəfa ilə dolu münasibətlər tez çökür. İmam Əlinin (ə) kəlamı tarixi bir qanun kimi işləyir: haqsızlıq birliyi yox edər, ədalət isə onu möhkəmləndirər.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından cəfa insanın mənəvi keyfiyyətlərinin puçluğunu göstərir. Ədalətli və mərhəmətli insan qardaşını incitməkdən çəkinər, çünki o bilir ki, hər bir haqsızlıq Allaha qarşı günahdır. Cəfa həm mənəvi, həm də əxlaqi baxımdan insanın dəyərini aşağı salar. İmam Əli (ə) bu kəlamla insanların vicdanına səslənir: əgər bir qardaşlığı qorumaq istəyirsənsə, ədaləti və mərhəməti həyatının mərkəzinə qoy.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, qardaşlıq Allahın insanların qəlbinə yerləşdirdiyi ilahi bir nemətdir. Qurani-Kərimdə **"...Möminlər qardaşdırlar..."** (Hucurat surəsi, ayə 10) buyurulur. Cəfa bu ilahi bağa qarşı çıxmaq deməkdir. Allahın sevdiyi bəndə qardaşına qarşı zülm etməz, çünki o, Allahın yaratdığına hörmətlə yanaşar. Bu kəlam insanlara Allahın rizasına uyğun davranmağı öyrədir — yəni münasibətlərdə ədalət və rəhmət sahibi olmaq.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, bu kəlamın qısa, səlis və ahəngdar quruluşu onun poetik təsirini artırır. "Cəfa" sözünün sərt fonetik tınısı mənfi enerjini,

"qardaşlıq" sözünün yumşaqlığı isə sevgi və harmoniya hissini oyadır. Bu kontrastlıq ifadəyə həm estetik, həm də emosional dərinlik qatır. Beləcə, kəlam həm gözəl səslənir, həm də mənəvi titrəyiş yaradır.

10. Politoloji Aspekt

Siyasi müstəvidə də bu kəlam aktualdır. Hakimiyyət və liderlik sahəsində ədalətsizlik — yəni cəfa — həm xalqın inamını, həm də idarəetmənin legitimliyini məhv edir. Qardaşlıq və ədalət prinsipləri üzərində qurulan idarəçilik sabitlik gətirər, cəfa isə parçalanma. İmam Əli (ə) öz xilafəti dövründə bu prinsipin canlı təcəssümü olmuşdur: ədalət siyasətin əsasıdır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, cəfa — yəni haqsız davranış — sosial ədalətin və hüquqi nizamın düşmənidir. Ədalət sistemi insanların bir-birinə qarşı dürüst münasibətinə söykənir. Qardaşlıq və hüquq bir-birini tamamlayan anlayışlardır; biri pozulanda, digəri də zərər görür. Buna görə, İmam Əlinin (ə) bu sözü hüquqi ədalətin mənəvi tərəfini də xatırladır.

12. Eksistensial Aspekt

Varoluş baxımından, insan münasibətlərində səmimiyyəti itirəndə mənəvi boşluq yaranır. Cəfa həm münasibəti, həm də insanın öz mənini zədələyir. Qardaşlıq insanın mənəvi mövcudluğunu gücləndirir, cəfa isə onu tənhalığa və mənasızlığa aparır. İmam Əli (ə) bu kəlamla bildirir ki, insanın varoluş dəyəri onun başqalarına qarşı ədalətli olmasında gizlidir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlamın sirri, enerjilərin qarşılıqlı təsirində gizlidir. Cəfa mənfi enerjidir və ruhani bağları qırır, halbuki qardaşlıq müsbət titrəyişlər yaradır. Kainatdakı harmoniya mərhəmət və sevgi ilə qorunur. İnsan cəfa etdikcə öz nurundan uzaqlaşar, qardaşını qoruduqca Allahın nuru ilə dolur. Bu, insan ruhunun mənəvi enerjisini təmizləyən ilahi qanundur.

Düşündürücü Suallar

- Mən başqaları ilə münasibətlərimdə ədalətli davranırammı?
- Qardaşlığı qorumaq üçün hansı addımları atıram?
- Cəfa etdiyim biri varmı və ondan üzr istəmişəmmi?
- Ədalət mənim həyat prinsiplərimdən biridirmi?
- Mənə edilən cəfaya necə cavab verirəm?

Özünə Hesabat

- Bu gün kimə qarşı ədalətsiz davranmış ola bilərəm?
- Qəlbini qırdığım insan varmı?
- Əgər varsa, Allaha dönərək onu düzəltmək üçün nə etməliyəm?
- Əsl qardaşlıq üçün mənim payım nə qədərdir?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Hər gün bir münasibətində ədaləti qorumağa çalış. Əgər kiməsə qarşı haqsızlıq etmisənsə, üzr istə və bağışlanma dilə. Beləcə, qardaşlığın və dostluğun enerjisini yenidən canlandır.

Əlavə Tövsiyələr

- Qardaşlıqda sədaqət, dürüstlük və empatiya əsas olmalıdır. Cəfadan uzaq durmaq təkcə başqasına deyil, öz qəlbinə də mərhəmətdir. Səbirli və anlayışlı ol, çünki qardaşlıq bir ağac kimidir — su ilə deyil, mərhəmətlə yaşayar.

Nəticə

İmam Əli (ə) bu hikmətli kəlamında göstərir ki, cəfa münasibətləri yox edən mənəvi zəhərdir. Ədalət, mərhəmət və sədaqət isə qardaşlığın əbədi sütunlarıdır. Hər bir insan cəfadan uzaq durmaqla, yalnız bir münasibəti deyil, həm də öz ruhunu qoruyur.

KƏLAM - 48

“CƏFAKARLIQ ETMƏKDƏN ÇƏKİN. ÇÜNKİ CƏFAKARLIQ QARDAŞLIĞI POZAR; HƏM ALLAHIN, HƏM DƏ İNSANLARIN QƏZƏBİNƏ SƏBƏB OLAR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 48)

Bu kəlamda İmam Əli (ə), insan münasibətlərinin ən zərif və ən dəyərli bağlarından biri olan **qardaşlıq** anlayışını qorumağa çağırır. O, bildirir ki, cəfakarlıq — yəni **haqsızlıq, mərhəmətsizlik, soyuqluq, dostluqdan üz çevirmə və zalımlıq** — təkcə insanlar arasında bağları qırmır, həm də **Allahın razılığını itirməyə** səbəb olur. Burada “qardaşlıq” yalnız qan qohumluğunu deyil, **iman, əqidə və vicdan birliyini** ifadə edir. Beləliklə, kəlam həm mənəvi təmizliyə, həm də ictimai birliyə çağıran dərin bir hikmətdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, cəfakarlıq **insanın varlıq mahiyyətindəki ədalət prinsipinə** ziddir. Aristotelə görə, insan “ictimai varlıq”dır və onun kamilliyi ədalət, sədaqət və dostluq kimi dəyərlərlə təzahür edir. Cəfakarlıq bu harmoniya qanununa qarşı çıxmaq, yəni varlığın təbii axarını pozmaqdır. İmam Əli (ə) bu kəlamla **insanın fitrətindəki tarazlığı qorumağı**, nəfsani meyllərin ağıl və iman üzərində hökmranlıq etməsinə imkan verməməyi öyrədir. Cəfakarlıq insanın mahiyyətini zülmətə çevirir, mərhəmət isə onu nurla doldurur.

2. İrfani Aspekt

İrfani mənada cəfakarlıq – **nəfsin sərtliyi və qəlbin pərdələnməsi** deməkdir. Həqiqi arif üçün “qardaşlıq” – Haqqın təcəllilərindən biridir. Mömin qardaşa zülm etmək, əslində, **Haqqın bir təcəllisinə qarşı çıxmaqdır**. İrfanda mərhəmət və vəfa “mən”in deyil, “biz”in təcəllisidir. Cəfakarlıq isə insanı təklik və mənəvi qaranlığa sürükləyir. Kamil insan,

başqasına cəfa etməyi deyil, onun cəfasına səbir etməyi seçər. Çünki o bilir ki, hər cəfa bir sınaq, hər səbir isə bir təmizlənmədir. Bu baxımdan, kəlam insanı mənəvi təkamülə, qəlb safasına və **nəfsin tərbiyəsinə** səsləyir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən cəfakarlıq, **eqoizmin və empati çatışmazlığının təzahürüdür**. Cəfakar insan, öz emosional ehtiyaclarını başqalarının duyğuları bahasına təmin edir. Bu, daxili narazılıq, aqressiya və travmaların sosial münasibətlərə ötürülməsidir. İmam Əli (ə) bu davranışın qarşısını **mərhəmət, ədalət və səbir** kimi mənəvi dəyərlərlə almağı tövsiyə edir. Müasir psixologiyada da sübut olunub ki, başqalarına zülm edən və empati qurmaqdan uzaq insanlar, özləri də uzunmüddətli psixoloji boşluq və günahkarlıq hissi yaşayırlar. Cəfadan uzaq durmaq — psixoloji sağlamlığın və ruhi balansın da qorunmasıdır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi yöndən bu kəlam **qısa, lakin mənaca çoxqatlı bir aforizmdir**. "Cəfakarlıq qardaşlığı pozar" ifadəsindəki ritm və fonetik uyum, fikrin sərtliyini və xəbərdarlıq tonunu gücləndirir. Buradakı "qardaşlıq" sözü bəşəri mənada istifadə olunur — bu, sadəcə ailə bağını deyil, **insanlar arasında mənəvi həmrəyliyi** ifadə edir. Kəlam həm poetik, həm də aforistik dildə yazılmışdır; hər bir kəlmə özündə **əxlaq, hiss və hikməti** birləşdirir. Bu ifadə, həm də ədəbiyyatda insanın daxili mübarizəsinin simvolu kimi təfsir oluna bilər.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji cəhətdən cəfakarlıq, cəmiyyətin **mənəvi strukturunu sarsıdan amildir**. Qardaşlıq münasibətləri yalnız fərdlər arasında deyil, ictimai sistemin təməlində də dayanır. Əgər insanlar bir-birinə qarşı mərhəmətsiz, laqeyd və haqsız davranarlarsa, o zaman cəmiyyətin bünövrəsi zəifləyir. İmam Əli (ə) bu kəlamla, cəmiyyətin **mənəvi immunitetini qorumağa** çağırır. Çünki qardaşlıq və qarşılıqlı sevgi olmadan nə ədalətli dövlət, nə də sağlam ictimai nizam mümkündür.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi kontekstdə bu kəlam, İmam Əlinin (ə) dövründəki **fitnə, xəyanət və nifrət hadisələrinə** bir cavab kimi də anlaşılır. O dövrdə bir çox insanlar şəxsi maraqlarına görə dostluq və qardaşlıq bağlarını pozmuş, nəticədə ümmət arasında parçalanma yaranmışdı. Bu hadisələr göstərdi ki, **cəfakarlıq bir fərdin deyil, bir millətin də süqutuna səbəb ola bilər**. İmam Əli (ə) bu kəlamla bütün zamanlara səslənir: kim qardaşına cəfa edərsə, gələcək nəsillərin birliyinə də zərbə vurmuş olur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan cəfakarlıq, **mərhəmətin, sədaqətin və ədalətin** ziddidir. Əxlaqın əsas mahiyyəti insanı başqasına qarşı zərər verməmək, əksinə, onu qorumaq və sevindirmək üzərində qurulmuşdur. Cəfakarlıq isə

bu təməli dağıdır, insanın iç dünyasını qaraldır. İmam Əlinin (ə) bu xəbərdarlığı, sadəcə bir qadağa deyil, **mənəvi məsuliyyətin** ifadəsidir. Çünki cəfa edən, təkcə başqasını deyil, öz vicdanını da yaralayır. Bu kəlam, mərhəmət əxlaqının insan həyatında dəyişməz bir prinsip olması gərəkdiyini vurğulayır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji mənada bu kəlam, Allahın **"ər-Rahmən" və "əl-Ədl"** adlarının təcəllisinə işarə edir. Kim mərhəmətli və ədalətli davranmırsa, Allahın bu sifətlərindən uzaqlaşır. Qurani-Kərimdə buyurulur: **"...Allah ədalətli olanları sevir."** (Maidə surəsi, ayə 42) Bu baxımdan, cəfakarlıq Allahın qanununa qarşı bir çıxış, Onun nizamına qarşı bir üsyandır. İmam Əli (ə) demək istəyir ki, **Allahla dostluq istəyən insan, Onun bəndələrinə zülm etməz**. Cəfa edən həm ilahi rəhmətdən, həm də insanların sevgisindən uzaq düşür.

9. Estetik Aspekt

Estetik yöndən bu kəlamda **mənəvi gözəlliyin qorunması** təlqin olunur. Gözəllik yalnız xarici görünüşdə deyil, daxili harmoniyada, mərhəmət və sədaqətdədir. Cəfakarlıq bu gözəlliyi pozur, ruhu çirkinləşdirir. Hər bir mərhəmətli davranış, gözəlliyin bir formasıdır; hər bir zülm isə mənəvi çirkinliyin ifadəsidir. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı, **daxili estetikanın – yəni ruh gözəlliyinin – əhəmiyyətini** vurğulayır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam idarəetmə və liderlikdə ədalətin zəruriliyini ifadə edir. Rəhbər cəfakar olarsa, millət bir-birinə düşmən kəsilər. Dövlətin dirəyi qardaşlıq və ədalət üzərində durur. Cəfakarlıqla idarə edilən toplum, **qorxu və nifrət** içində yaşayır. İmam Əlinin (ə) öz xilafəti dövründə göstərdiyi kimi, ədalət təkcə qanunla deyil, **mərhəmətli idarəetmə ilə** təmin olunur.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi yöndən bu kəlam, "zülm etmə" prinsipinin mənəvi əsasını təşkil edir. Hər bir hüquqi sistemin təməlində ədalət və qarşılıqlı hörmət dayanmalıdır. Cəfakarlıq – bu tarazlığı pozmaq, başqasının hüququnu tapdalamaqdır. İmam Əlinin (ə) fikrincə, **hüququn ruhu mərhəmətdir**. Əgər qanun mərhəmətdən uzaqlaşarsa, ədalət də mənasını itirər.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varoluş məqsədini işıqlandırır. İnsan bu dünyada yalnız yaşamaq üçün deyil, **sevmək, paylaşmaq və mərhəmət göstərmək üçün** yaradılmışdır. Cəfakarlıq insanı öz varlığının mahiyyətindən uzaqlaşdırır. Dostluq və qardaşlıq, insan varlığının mənəvi dəyərini müəyyənləşdirir. Cəfa edən insan, əslində, **öz varlıq səbəbini inkar etmiş** olur.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam bir **mənəvi xəbərdarlıq və hikmət dərsi** kimi təfsir olunur. Hər bir cəfa, insana Allaha doğru dönüş fürsəti verir. Kim cəfa edərsə, onun qarşısında iki yol var: ya qürurla batmaq, ya da tövbə ilə saflaşmaq. Qardaşlıq, Xızırın baxışında, Allahın yerdəki təcəllisidir. Kim bu bağa xəyanət edərsə, **ilahi hikmətdən uzaq düşər**. Cəfadan uzaq durmaq — Xızırın məsləhətinə tabe olmaq deməkdir: mərhəmətli ol, çünki mərhəmət səni Allahın dostluğuna yaxınlaşdırar.

Düşündürücü Suallar

- Mən dostlarımla münasibətdə cəfadan uzaqam, yoxsa onu bəhanələrlə pərdələyirəm?
- Mənim davranışlarım kiminsə qəlbini incidir, yoxsa sevindirir?
- Allahın mənə baxışı qarşısında mən insanlara necə baxıram?

Özünə Hesabat

- Kiminsə haqqına girmişəmmi, onu görməzdən gəlmişəmmi?
- Mərhəmət mənim gündəlik davranışlarımda təzahür edirmi?
- Qardaşlıq bağlarını qorumaq üçün nə qədər fədakarlıq göstərirəm?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Kiminsə səhvini bağışlamaq, kin saxlamaqdan uzaq durmaq.
- Cəfa yerinə sükut və səbir seçmək.
- Ailədə və iş yerində başqalarına qarşı anlayış və empatiya göstərmək.
- Münaqişə anlarında ədalətli davranmaq, “mən haqlıyam” deyil, “biz doğruyu tapaq” demək.

Əlavə Tövsiyələr

- Cəfadan uzaq qalmaq üçün hər gün öz qəlbini yoxla: birinin haqqını pozmusanmı?
- İnsana qarşı mehriban olmaq, Allaha yaxınlaşmağın ən asan yoludur.
- Dostluqda sədaqət, ailədə anlayış, cəmiyyətdə ədalət — bunlar cəfanın dərmanıdır.
- İmam Əli (ə) buyurur: “İnsanın dəyəri onun etdiyi yaxşılıqlarla ölçülür.”

Nəticə

Nəticə etibarilə, bu kəlam insanın həm **ruhi kamilliyi**, həm də **ictimai məsuliyyəti** üçün bəşəri bir dərsdir. Cəfakarlıq insanın həm mənəvi nurunu, həm də dostluq bağlarını məhv edir. Qardaşlıq Allahın bir nemətidir və onu qorumaq hər bir möminin vəzifəsidir.

İmam Əlinin (ə) bu hikməti bizə xatırladır ki, **mərhəmət qurtuluşdur, cəfa isə süqutun başlanğıcıdır**. Hər bir insan seçim qarşısındadır: ya qəzəb və cəfa ilə dağılmaq, ya da mərhəmət və vəfa ilə Allahın razılığına çatmaq.

KƏLAM - 49

"QARDAŞLIĞI CƏFAKARLARIN *(ZÜLM EDƏN, ƏZİYYƏT VERƏN İNSANLARIN)* YANINDA AXTARMA. QARDAŞLIĞI SƏMİMİ, SƏDAQƏTLİ VƏ FƏDAKAR İNSANLARIN YANINDA ARA."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 48)

İmam Əli (ə) burada qardaşlığın mahiyyətini açıq və aydın şəkildə izah edir. Qardaşlıq yalnız qan və ya nəsil bağından ibarət deyil; onun əsasında sevgi, vəfa və səmimiyyət dayanır. İnsan yalnız fədakar və səmimi dostlarla həqiqi qardaşlığın nə olduğunu təcrübə edə bilər. Zülm və cəfa ilə qurulan münasibətlər nə qədər yaxın görünməsindən asılı olmayaraq, zamanla dağılmağa məhkumdur. Həzrətin bu kəlamı, dostluqda niyyətin və məqsədin vacibliyini vurğulayır. Qardaşlıq, Allahın razılığı üçün qurulan münasibətlərdə davamlı olur.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan kəlam insan münasibətlərinin mahiyyətinə və dəyərlərin kökünə işarə edir. Zülm və mənfəət məqsədli münasibətlər, yalnız zahiri, yəni görünən bir varlıq kimi mövcuddur; onların əsası boşdur. Əksinə, fədakar və səmimi insanlar üzərində qurulan qardaşlıq, mənəvi həqiqətə, yaxşılığa və dəyərlərin sabitliyinə əsaslanır. Burada İmam Əli (ə) Aristotelin dostluq fəlsəfəsinə paralel olaraq bildirir: "Həqiqi dostluq, yaxşılıq və səmimi niyyət üzərində qurulur."

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan qardaşlıq, ruhların Allah eşqində birləşməsidir. Səmimi və fədakar dostlar arasında qurulan münasibət, ilahi məhəbbətin təzahürüdür. Zülmkar insanların yanında qardaşlıq axtarmaq isə ruhani boşluq yaratmaqdır. Həzrət burada bildirir ki, qardaşlığın mənəvi dəyəri yalnız Allahın razılığı üçün yaşanan münasibətlərdə ortaya çıxır. Ariflər deyirlər ki, mənəvi bağlar təmiz niyyət üzərində qurulmadıqda, nurdan uzaq olur və insanın daxili inkişafına zərər verir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam münasibətlərdə etimad və emosional sabitliyin əhəmiyyətini göstərir. Zülmkar insanlar arasında qurulan dostluqlar qorxu, narahatlıq və güvənsizlik yaradır. Səmimi, fədakar və sədaqətli dostluqlar isə insanın emosional rahatlığını təmin edir, empati və qarşılıqlı dəstək yaradır. İnsan psixologiyası üçün əsas prinsip odur ki, münasibətlərin əsasını sevgi, vəfa və səmimiyyət təşkil etsin. Bu, həm sosial, həm də daxili balansın qorunmasına kömək edir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam qısa, lakin çoxqatlı və hikmətlə doludur. "Axtarma" və "ara" fellərinin qarşılaşdırılması sözün ritmini və mənasını gücləndirir. "Zülmkarlar" və "fədakar insanlar" arasında qurulan antitez,

əxlaqi dərsi poetik bir formada təqdim edir. Kəlamın qısa ifadəsi oxucuda dərhal təsir yaradır, həm əxlaq, həm də mənəvi mesajı bir cümlədə verir. Bu cür aforizmik tərz İmam Əlinin (ə) hikmətli üslubunu göstərir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan kəlam cəmiyyətin mənəvi sütunlarını vurğulayır. Fədakar və sədaqətli insanların qurduğu qardaşlıq cəmiyyətin birliyini möhkəmləndirir. Zülm və eqoist münasibətlər isə sosial toxumanı zəiflədir, parçalanmaya yol açır. İmam Əli (ə) burada ictimai ədalətin və qarşılıqlı hörmətin vacibliyini göstərir. Sosial münasibətlərdə vəfalı və mərhəmətli davranmaq, cəmiyyətin sabitliyinin təminatıdır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam İmam Əlinin (ə) dövründə müsəlman icmasında yaranan daxili ixtilaflara cavab kimi dəyərləndirilir. O dövrdə şəxsi mənfəət uğrunda dostluqlar və qardaşlıqlar tez pozulurdu. Həzrət bu sözləri ilə göstərir ki, mənəvi dəyərlərə söykənməyən münasibətlər zamanla dağılır və tarixi nəticələrdə sarsıntıya səbəb olur. Bu kəlam bütün dövrlər üçün aktualdır: yalnız səmimi niyyət və fədakarlıq ilə qurulan dostluq qalıcıdır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan kəlam sədaqət, mərhəmət və fədakarlığın əhəmiyyətini vurğulayır. İnsan yalnız zülm etməmək deyil, həm də başqasının xeyrinə səmimi və fəal şəkildə çalışmalıdır. Cəfa və mənfəətçilik əxlaqın ziddidir. İmam Əli (ə) insanları qardaşlıq və dostluqda haqsızlıqdan çəkindirir, mərhəməti və vəfayı əsas dəyər kimi təqdim edir. Bu, insanın gündəlik həyatında əxlaqi davranışın yol göstəricisidir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan qardaşlıq Allahın iradəsi ilə bağlıdır. Quranda möminlər bir-birinə qardaşdır deyilir (Hucurat surəsi, ayə 10). Zülm və cəfa, ilahi əmrə qarşı çıxmaq deməkdir və həm Allah, həm də insanlar qarşısında məsuliyyət yaradır. İmam Əli (ə) bu kəlamla bildirir ki, Allahın razılığı üçün qurulan qardaşlıq həm mənəvi, həm də dini baxımdan əvəzsizdir. Səmimi və fədakar insanlar arasında qardaşlıq, ilahi əmr və bərəkətin təzahürüdür.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan kəlam mənəvi gözəlliyi ön plana çıxarır. Zülm və eqo münasibətləri çirkinləşdirir, fədakarlıq və vəfa isə onları gözəlləşdirir. Kəlamın ifadə tərzi, sadə amma təsirli ritmi ilə oxucuda estetik həzz yaradır. Həmçinin, mənəvi gözəllik əxlaq və səmimiyyət üzərində yaşanır, zahiri görünüş və sərvətdən asılı deyil.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan kəlam liderlik və idarəçilik üçün dərs verir. Zülm edən lider münasibətləri və mənəvi birliyi dağıdır. Ədalət, vəfa və səmimi münasibət isə ictimai birliyi gücləndirir. İmam Əli (ə) göstərir ki, mənəvi

qardaşlıq və sədaqət idarəçilikdə etibar və sabitliyin təməlidir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan cəfa həm mənəvi, həm də sosial hüququn pozulmasıdır. İnsanların hüquqlarına hörmət etməmək, ictimai nizamı sarsıdır. Kəlamda vurğulanan vəfa, səmimiyyət və fədakarlıq, həm mənəvi, həm də hüquqi məsuliyyət prinsiplərini əhatə edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlığını və mənasını qarşılıqlı münasibətlərdə tapmasını göstərir. Zülmkar insanlar arasında qardaşlıq axtarmaq, insanın mənəvi boşluğunu artırır. Səmimi və fədakar dostluq isə varoluşun əsas məqsədinə çatmaq, sevgi və mərhəmət yolunda inkişaf deməkdir.

Xızır baxışı

Xızır baxışından kəlam qardaşlığı Allahın razılığı üçün ilahi bir təcrübə kimi görür. Səmimi niyyət və fədakarlıq olmadan qardaşlıq nurdan uzaqlaşar. Xızırın hikmətinə görə, ətrafındakı hər bir insan sənin mənəvi imtahanındır. Səmimi və fədakar münasibətlər isə Allahın bərəkətini gətirir və həyat yolunu işıqlandırır.

Düşündürücü Suallar

- Mən münasibətlərimdə həqiqi və səmimi qardaşlıq yaratmışam?
- Hər hansı zülm və eqoist davranış göstərmişəmmi?
- Dostluğum niyyət və fədakarlıq üzərində qurulubmu?

Özünə Hesabat

- İnsanlarla münasibətimdə vəfalı və səmimiyəmmi?
- Zülm və haqsızlıqdan çəkinirəmmi?
- Qardaşlıq və dostluğu Allahın razılığı üçün qoruyuram?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqda qarşılıqlı hörmət, səmimiyyət və fədakarlığı prioritet etmək.
- Zülm və haqsızlıq gördükdə dərhal müdaxilə etmək.
- Qardaşlıq və dostluğu mənfəət və təmənnasız niyyət üzərində qurmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Həyat prinsipi olaraq, münasibətləri Allahın razılığı üçün, səmimi və fədakar şəkildə qur. Zülm və eqoya meyilli insanlardan uzaq dur, vəfalı və mərhəmətli insanların yanında qardaşlığı yaşat.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu hikmətli kəlamı göstərir ki, yalnız səmimi niyyət, fədakarlıq və vəfa ilə qurulan qardaşlıq əbədi olur. Zülm və cəfa ilə qurulan münasibətlər isə mütləq dağılır. Həqiqi dostluq — Allahın razılığı ilə başlar, sədaqətlə yaşanar və mərhəmətlə davam edər.

KƏLAM - 50

“CƏFA BİR UTANCDIR, GÜNAH İSƏ ƏZAB VƏ YOXLUQDUR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 48)

Bu kəlam insanın əxlaq və mənəviyyatının təməl prinsipini göstərir. Cəfa – başqasına zülm, haqsızlıq və mənfi davranış – insanın daxili aləmində utanc hissi doğurur. Günah isə sadəcə bir yanlış davranış deyil, ruhun boşluq və əzab ilə yüklənməsinə səbəb olur. İmam Əli (ə) insanın niyyət və hərəkətlərinə diqqət yetirməsini, vicdanını təmiz saxlamasını vurğulayır. Kəlam həm fərdi, həm də sosial əxlaqın vacibliyini göstərir. İnsan mənəvi itkini yaşamamaq üçün hər an diqqətli olmalıdır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, kəlam insan əxlaqının ontoloji və varoluşsal təməlini işıqlandırır. Cəfa insanın daxili sülhünü pozur və utanc hissi ilə ruhunu sarsıdır. Günah isə yalnız xarici nəticə deyil, insanın daxili varlığını boşluğa və əzaba sürükləyir. Burada İmam Əli (ə) göstərir ki, həyatın mənası yalnız səmimi və ədalətli hərəkətlərlə tamamlanır. İnsan hər bir davranışının öz varlığı və mənəvi dünyası ilə birbaşa əlaqəli olduğunu anlamalıdır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, cəfa və günah ruhun təkamülünü əngəlləyir. Cəfa utanc, günah isə daxili boşluq və əzab yaradır. İmam Əli (ə) insanı mənəvi saflaşmaya çağırır: hər hərəkət Allahın razılığı üçün edilməlidir. Ruhani baxımdan, səmimi niyyət və əxlaqi davranış insanı Allah ilə yaxınlaşdırır, mənəvi harmoniyanı təmin edir. Cəfa və günah isə ruhun işığını sönməyə məcbur edir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, cəfa və günah insanın daxili stabilliyini pozur. Cəfa nəticəsində yaranan utanc hissi, özünüqiymətləndirmənin azalması və sosial narahatlıq yaradır. Günah isə vicdan əzabı, uzunmüddətli stres və daxili boşluq doğurur. Kəlam göstərir ki, mənəvi sağlamlıq və psixoloji balans üçün hərəkətlərimizdə dürüstlük və əxlaqi məsuliyyət əsas şərtdir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlamın qısa, lakin güclü ifadəsi oxucuda emosional təsir yaradır. “Utanc” və “əzab” sözləri həm vizual, həm də mənəvi təsir yaradır, oxucuya dərindən düşündürür. Qısa, aforizmik quruluş, oxucunun diqqətini həm mənəvi, həm də əxlaqi məsələlərə cəmləyir. Kəlam metaforik olaraq həm daxili, həm də sosial fəsadları ifadə edir, oxucuya dərindən mesaj verir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, cəfa və günah yalnız fərdi deyil, cəmiyyətə də zərər verir. Zülmkar davranış etimadsızlıq, qarşıdurma və sosial parçalanma yaradır. Günahın nəticəsi isə həm fərdi, həm də kollektiv boşluq və mənəvi

əzabdır. Kəlam göstərir ki, əxlaqi davranış cəmiyyətin harmoniyası və sosial ədalət üçün vacibdir. İnsan yalnız səmimi niyyətlə davrananda ictimai sabitlik qorunur.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, cəfa və günahın gətirdiyi fəlakətlər çoxsaylı nümunələrlə təsdiqlənmişdir. Əxlaqi pozuntuların tarix boyu sosial ziddiyyətlər, sülhün pozulması və ictimai çatışmazlıqlar yaratdığı məlumdur. İmam Əli (ə) bu kəlam ilə həm keçmiş, həm də gələcək üçün əxlaqi dərs verir. Tarix göstərir ki, utanc və mənəvi boşluq yalnız fərdi deyil, cəmiyyətin inkişafına da mane olur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, kəlam insanları məsuliyyətli olmağa çağırır. Cəfa və günah insanın daxili aləmində əxlaqi boşluq və utanc yaradır. Səmimi niyyət və əxlaqi davranış başqalarına zərər verməmək və vicdan əzabından uzaq olmaq üçün vacibdir. İnsan hər zaman öz hərəkət və niyyətlərini yoxlamalı, mənəvi və əxlaqi prinsiplərə sadiq qalmalıdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, cəfa və günah Allah qarşısında məsuliyyət yaradır. Zülm və mənfi hərəkətlər iman əxlaqını pozur və ilahi əzaba səbəb olur. Kəlam, Allahın razılığı üçün düzgün, səmimi və əxlaqlı davranışın vacibliyini göstərir. İnsan cəfa və günahdan uzaq duraraq həm dünyada, həm də axirətdə əzabdan qorunur və mənəvi harmoniya əldə edir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, kəlamın kontrast və qısa strukturu mənəvi gözəlliyi vurğulayır. Cəfa və günahın nəticəsi çirkinlik, daxili boşluq və utancdır. Səmimiyyət, əxlaqi davranış və fədakarlığın nəticəsi isə harmoniya və gözəllik yaradır. Oxucu həm mənəvi, həm də estetik baxımdan dərin təsir alır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, cəfa və günah ictimai liderlik və idarəçilikdə ciddi sarsıntılara səbəb ola bilər. Zülmkar rəhbərlik həm toplumu, həm də fərdi vicdanı pozur. Kəlam, səmimi niyyət və əxlaqi davranışın ictimai sabitliyin və etibarın təməli olduğunu göstərir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, cəfa və günah həm fərdi, həm də ictimai hüquqları pozur. Zülmkar davranış hüquqi məsuliyyət, mənəvi əzab və utanc gətirir. İmam Əli (ə) göstərir ki, hüquq və əxlaq bir-birini tamamlayır və əxlaqi prinsiplərə söykənən hüquq sistemi vacibdir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, cəfa və günah insanın varoluş və mənasını sarsıdır. Cəfa utanc, günah isə daxili boşluq və əzab gətirir. Kəlam göstərir

ki, insan yalnız səmimi və əxlaqlı olduqda həm varoluşunu anlamlı yaşaya, həm də mənəvi harmoniyaya çata bilər.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə, kəlam insanı mənəvi imtahana çağırır: cəfa və günahdan uzaq olmaq, başqalarına qarşı ədalətli və vicdanlı davranmaq, mənəvi yüksəlişin yolunu işıqlandırır. Səmimi niyyət və fədakarlıq həm ruhani, həm də sosial harmoniya təmin edir.

Düşündürücü Suallar

- Mən cəfa və günahdan uzaq dururam?
- Hərəkətlərim başqalarının vicdanına və mənəviyyatına zərər vermirmi?
- Mənim əxlaqi davranışlarım mənəvi sülh və harmoniyaya xidmət edirmi?

Özünə Hesabat

- Günah və cəfa ilə münasibətim necədir?
- Vicdanım utanc və əzabla dolub-dolmur?
- Hərəkətlərim səmimi və əxlaqi dəyərlərə uyğun gəlirmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Sosial münasibətlərdə və iş həyatında ədalətli və səmimi olmaq.
- Zülm və haqsızlıq gördükdə müdaxilə etmək.
- Günah və mənfi niyyətlərdən uzaq durmaq, başqalarına hörmət göstərmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Öz davranışını müntəzəm qiymətləndir, əxlaqi və mənəvi prinsiplərə sadiq qal. Cəfa və günahdan uzaq olmaq həm daxili sükunət, həm də sosial harmoniya təmin edir.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı göstərir ki, cəfa utanc, günah isə daxili əzab və boşluq gətirir. Səmimi, əxlaqlı və vicdanlı olmaq insanı həm ruhani, həm də sosial baxımdan qoruyur. Həqiqi həyat yolu, mənəvi dəyərlərə sadiqlik və başqalarına zərər verməməkdən keçir.

QARDAŞINA OLAN SEVGİNİ BƏYAN ET

KƏLAM - 51

“SİZDƏN BİRİ DOSTUNU VƏ YA QARDAŞINI SEVİRSƏ, BUNU ONA BİLDİRSİN.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 48)

Bu kəlam insan münasibətlərində səmimiyyət, sevgi və dürüstlüyün əhəmiyyətini vurğulayır. İnsan qəlbindəki sevgini gizlətmək əvəzinə onu dilə gətirməklə həm öz ruhuna yüngüllük qazandırar, həm də qarşı tərəfi sevindirər. Peyğəmbər (s) burada sevginin ifadəsini bir ibadət forması kimi təqdim edir — çünki bu, ürəkləri birləşdirir, kin və uzaqlaşmanı aradan qaldırır. Beləliklə, sevgi gizli deyil, paylaşılmalı bir nemətdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın varlıq məqsədini sosial bir varlıq kimi dərk etməsinə işarə edir. İnsan sevgi ilə öz mənliyini tamamlayır. “Bildirmək” əməli düşüncə ilə duyğunun birliyini göstərir — yəni bilmək kifayət deyil, ifadə etmək varlığın təsdiqidir. Sevgi söylənəndə gerçəyə çevrilir, çünki hər fikir ifadə ilə bədən qazanır. Sükutda qalan sevgi, varlığın kamilliyinə çatmayan duyğudur.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam sevginin Allaha aparan yolun başlanğıcı olduğunu göstərir. Qəlbindəki sevgini demək, “mənlik” pərdəsini qaldırmaq və eqodan azad olmaq deməkdir. Sevmək və bunu bildirmək Haqqın adlarından olan “Vədud” (sevən və sevilən) sifətinin insanda təcəllisidir. Həqiqi dostluq Allaha yaxınlıq üçün bir vasitədir. Qardaşını sevdiyini söyləmək, Allahı sevdiyini etiraf etməyin bir formasıdır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan sevginin ifadəsi həm sevəni, həm də seviləni müsbət təsirləndirir. Duyğuların bastırılması daxili gərginlik, ifadəsi isə rahatlama yaradır. İnsan sevdiyini bildirməklə onunla arasındakı emosional məsafəni azaldır, özünü dəyərli hiss edir. Bu da özünəinamı gücləndirir. Beləcə, sevgi təkcə hiss deyil, həm də ruhi şəfanın bir vasitəsidir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlamda sadə sözlər dərin bir məna daşıyır. “Bildirsin” sözü həm etiraf, həm də ünsiyyətin başlanğıcı mənasındadır. Bu ifadə insanın qəlbindəki təmizliklə dilindəki doğruluğun vəhdətini yaradır. Hər sevgi sözə çevriləndə bir dua halı alır. Kəlamın poetik yönü ondadır ki, bir cümləlik göstəriş bütün bir həyat fəlsəfəsini əhatə edir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin mənəvi bağlarını möhkəmləndirən mühüm prinsipdir. Sevginin ifadəsi insanların bir-birinə olan inamını artırır, düşmənçiliyin və qısqanclığın qarşısını alır. İslam

cəmiyyətində "qardaşlıq" anlayışı təkcə qan bağı deyil, iman bağını da əhatə edir. Bu kəlam sosial harmoniyanın əsas təməllərindən birini qoyur — yəni sevgi ictimai sabitliyin və birliyin sütunudur.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi olaraq Peyğəmbərin (s) bu sözü İslamın ilk illərində səhabələr arasında qardaşlıq bağlarını gücləndirmək üçün deyilmişdi. Mədinədə mühacir və ənsar arasında yaradılan qardaşlıq institutunun mənəvi dayağı məhz bu təlim idi. Tarix göstərir ki, bu prinsip sayəsində İslam cəmiyyəti qısa müddətdə parlaq bir birlik nümunəsinə çevrildi. Deməli, bu kəlam sadəcə fərdi deyil, ictimai inqilab xarakterli idi.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam sevginin gizlədilməsinin xəsislik, bildirilməsinin isə səxavət olduğunu bildirir. İnsanın qəlbindəki yaxşılığı paylaşması onun fəzilətini artırır. Peyğəmbərin (s) buyurduğu kimi, "sevmək iman əlamətidir." Deməli, sevgini söyləmək imanın dildə təzahürüdür. Əxlaqın zirvəsi, sevginin həm içdə, həm dildə və həm də əməldə görünməsidir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlamda Allahın "Məhəbbət" sifətinin insan üzərindəki təzahürü görünür. Allah insanlara qarşılıqlı sevgini əmr etməklə onları öz mərhəmətinə yaxınlaşdırır. Qardaşını sevdiyini demək, bir növ "Allaha and içmək" kimidir — çünki o sevgi Allah üçün seviləndir. Bu, imanla əməl arasındakı əlaqənin canlı bir nümunəsidir. Beləcə, sevgi ifadəsi bir ibadət formasına çevrilir.

9. Estetik Aspekt

Estetik cəhətdən bu kəlamda ruh gözəlliyi ifadə olunur. Sevgi söylənəndə gözəlləşir, çünki hər səmimi söz bir işıqdır. Həqiqi sevgi bədii bir forma kimi insan davranışında təcəlli edir. Bu kəlam sanki mənəvi bir tablo kimidir — sadə sözlər içində dərin harmoniya, daxili ahəng və ruhi zəriflik gizlidir. Bu da onu insan ruhuna toxunan bir sənət əsərinə çevirir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan sevginin bildirilməsi rəhbərlik və birlik mədəniyyətində önəmli bir yer tutur. İslam idarəçiliyinin təməlində qarşılıqlı sevgi və etimad dayanır. Bu kəlam həm də ictimai liderlər üçün mesajdır: xalqını sevən, sevgisini ifadə edən rəhbər cəmiyyətini birləşdirər. Səssizlik bölünmə yaradar, sevgi isə birləşdirici gücdür.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi yöndən baxdıqda, bu kəlamda sosial məsuliyyət prinsipi dayanır. İnsan birini sevdiyini deməklə ona qarşı mənəvi bir məsuliyyət götürür. Bu, hüquqi öhdəlik olmasa da, əxlaqi borcdur. Sevgi ifadəsi etimad müqaviləsinin başlanğıcıdır — iki insan arasında görünməz, lakin möhkəm

bir mənəvi bağ yaradır. Bu bağ hüququn da təməl dəyərlərindən olan "əmanətə sadiqlik" anlayışına uyğun gəlir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insan varlığının mənasını ünsiyyətdə tapdığını bildirir. İnsanın "mən"i "sən"lə tamamlanır. Sevgi bildirmək — mövcudluğu təsdiq etməkdir. Yəni "səni sevirəm" dedikdə, həm "sən varsan", həm də "mən varam" demiş oluruq. Bu, varlığın iki yönünü birləşdirən mənəvi bir aksiya — varlığın mənalı halıdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlam, ilahi bilikli insanın sevgini gizlətməməsinin zəruriliyinə işarədir. Çünki Xızır elmi – "elmül-lədün" – səmimiyyətin dilidir. Sevgi söylənmədikdə donur, söyləndikdə canlanır. Haqqa yaxın olan qəlb sevməyi və bunu bildirməyi təxirə salmaz, çünki hər "sevirəm" kəlməsi bir duadır. Xızır baxışı ilə sevgi, Allaha aparan yolun işığıdır.

Düşündürücü Suallar

- Niyə insanlar sevdiklərini deməkdən çəkinirlər?
- Sevginin bildirilməsi nə zaman səmimi, nə zaman riyakardır?
- Bu kəlamı həyatına tətbiq etsən, münasibətlərin necə dəyişərdi?

Özünə Hesabat

- Son dəfə birini sevdiyini nə zaman dilə gətirdin?
- Qəlbində sevib, amma demədiyin insanlar varmı?
- Sevgini gizlətmək səni rahatladır, yoxsa uzaqlaşdırır?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostuna, ailə üzvünə və ya müəlliminə minnətdarlığını dilə gətir.
- Gündə ən azı bir insana "səni sevirəm" və ya "dəyərlisən" de.
- Səmimi sevgini ifadə etməyi bir gündəlik ibadət kimi qəbul et.

Əlavə Tövsiyələr

- Sevginin dəyərini artırmaq üçün onu doğru zamanda və doğru şəkildə ifadə et.
- Hər "sevirəm" demə, amma sevdiyini deməkdən də qorxma.
- Hər sevgi sözünün içində dua və mərhəmət gizlət.

Nəticə

Bu kəlam sevginin yalnız bir hiss deyil, həm də bir məsuliyyət olduğunu göstərir. İnsan sevgisini dilə gətirməklə həm özünü, həm də qarşısındakını dirildir. Sevgi gizlədildikcə ölür, paylaşıldıqca əbədiləşir. Hz. Peyğəmbərin (s) bu hikməti bizə öyrədir ki, **dilində sükut, qəlbində sevgi olan insan yarım insandır; sevgi söylənəndə kamilləşir.**

KƏLAM - 52

"BİRİNİ SEVİRSƏNSƏ, BUNU ONA BİLDİR."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 48)

Bu kəlam insanın daxilindəki saf duyğuları gizlətməməsini, əksinə onları doğru şəkildə ifadə etməsini nəsihət edir. İmam Sadiq (ə) burada sadəcə insani bir davranışa deyil, mənəvi bir vəzifəyə də işarə edir. Sevgi insanın ruhunu ucaldan, onu Allaha yaxınlaşdıran ən təmiz duyğudur. Lakin sevgi yalnız qəlbdə gizləndikdə kamala çatmaz. Bildirmək — sevginin şəklini deyil, mənasını yaşatmaqdır. Bu kəlam insan münasibətlərində dürüstlük, şəffaflıq və səmimiyyətin əsasını qoyur.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın varlığının mənasının "ifadə"də gizli olduğunu göstərir. Sevgi, varlığın mahiyyətindən doğan bir haldır, lakin ifadə olunmadıqda, yalnız bir potensial olaraq qalır. İnsanın "sevirəm" deməsi, daxili reallığın xarici aləmdə təzahürüdür — yəni varlığın gerçəkləşməsidir. Susmaq varlığı gizlədər, danışmaq isə onu gerçək hala gətirər. Deməli, sevmək dərkdir, bildirmək isə varlıq aktıdır. Bu, insanın "daxildən xaricə" axan mənəvi enerjisinin təbii hərəkətidir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam Haqqın adlarından olan "Vədud" (sevən və sevilən) sifətinin insanda təzahürüdür. Sevmək və bunu bildirmək — Allaha bənzəməyin, Onun sifətlərindən birini yaşatmağın yoludur. İrfan baxımından sevgi yalnız duyğu deyil, ilahi bir təcəllidir. İmam Sadiq (ə) insanın qəlbindəki sevgini bildirməyi buyurarkən, onu Haqqın nurunu paylaşmağa dəvət edir. Gizlədilən sevgi ruhu dondurar, söylənən sevgi isə onu isidər və kamala çatdırar.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən bu kəlam insanın emosional sağlamlığını qorumağın açarıdır. İnsan sevdiyini demədikdə içində gərginlik, təzyiq və narahatlıq yaranar. Halbuki duyğular ifadə olunduqda insanın beynində rahatlama yaradan hormonlar (serotonin, oksitosin) aktivləşir. "Sevirəm" demək həm özünə, həm də qarşı tərəfə ruhi sabitlik verir. İmam Sadiq (ə) bu yolla insanı daxili tarazlığa, səmimiyyətə və mənəvi rahatlığa yönləndirir. Susmaq qorxu yaradar, danışmaq isə sevinc.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam sadə görünən, amma dərin poetik gücə malik bir ifadədir. "Birini sevirsənsə, bunu ona bildir" — cümlə qısadır, amma içində bir həyat fəlsəfəsi gizlidir. "Bildirmək" felində həm cəsarət, həm də sədaqət var. Bu, insanın qəlbindəki duyğunu söz vasitəsilə həyatlandırmasıdır. Söz burada yalnız rabitə deyil, varlığın musiqisidir. Kəlamda ritm,

harmoniya və hikmət birləşir. Sanki hər kəlməsi bir könül qapısını açmaq üçün seçilmişdir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin mənəvi bağlarını gücləndirən mühüm bir təməl prinsipidir. İnsanlar bir-birinə sevgisini ifadə etdikdə, qarşılıqlı etimad və birlik yaranır. Cəmiyyətin bərkiməsi təkcə qanunlarla deyil, mənəvi rabitələrlə mümkündür. İmam Sadiq (ə) sevginin bildirilməsini ictimai harmoniyanın qorunması üçün vacib sayır. Bu, münasibətləri bərpa edən, kin və nifrəti aradan qaldıran mənəvi mexanizmdir. Sevgisini gizlədən toplum, qəlbini gizlədən bədən kimidir — cansız.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam İslam cəmiyyətində qarşılıqlı sevgi və qardaşlıq mədəniyyətinin əsasını qoymuşdur. İmam Sadiq (ə) elmin və mənəviyyatın birləşdiyi bir dövrdə insanlara xatırladırdı ki, elm qədər sevgi də dəyərlidir. Onun məktəbində sevgi, təqva və elm bir-birini tamamlayan üç sütun idi. "Sevdiyini bildir" çağırışı təkcə fərdi münasibət deyil, həm də İmamın insanlıq naminə qurduğu mənəvi sistemin ifadəsidir. Bu kəlam o dövrün soyuqluğuna qarşı mənəvi istilik idi.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam səmimiyyətin, dürüstlüyün və fəzilətin təcəssümüdür. Sevdiyini gizlətmək bəzən eqonun, qorxunun və qürurun nəticəsidir. İmam Sadiq (ə) isə insanı bu qandallardan azad olmağa çağırır. Əxlaqın kamalı sevginin səmimi ifadəsindədir. Sevgi dilə gələndə, nifrət yox olur; minnətdarlıq bildirildikdə, təkəbbür əriyir. Bu, insanın öz mənliyini tərbiyə etməsinin bir mərhələsidir — "səmimiyyət əxlaqın tacıdır."

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam Allaha yaxınlaşmağın təzahürüdür. Çünki Allah da öz bəndələrinə sevgisini bildirir: **"…Allah müttəqiləri sevir"** (Tövbə surəsi, ayə 4). Deməli, sevgini ifadə etmək ilahi davranışın insan üzərindəki əksidir. Sevdiyini demək bir növ "Allahın sifətlərini yaşamaq"dır. Bu, təkcə bir insanla münasibət deyil, Allahla əlaqənin bir formasıdır. Kim sevər və bunu bildirərsə, o, Allahın mərhəmət nurunu başqası vasitəsilə təcəlli etdirir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam mənəvi gözəlliyin sadə ifadəsidir. Hər səmimi "sevirəm" cümləsi bir estetik dəyərlə doludur, çünki onun gözəlliyi saflığından doğur. İnsanın qəlbindəki duyğunun təmiz şəkildə ifadəsi sənətin də mahiyyətidir. Bu kəlam ruhun gözəlliyini nitqə çevirməyin incəsənətidir. Həqiqi gözəllik səmimiyyətdədir, saxtalıqda deyil. İmam Sadiq (ə) bizə öyrədir ki, sevgi sözü ən gözəl bədii ifadədir — çünki o, qəlbdən gəlir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam rəhbərlik və ictimai birliyin mənəvi

təməllərindən biridir. Rəhbər xalqını, xalq rəhbərini sevdiyini bildirməlidir — bu, qarşılıqlı etimadı möhkəmləndirər. İmam Sadiq (ə) dövründə də əxlaqi liderliyin sirri məhz səmimiyyət idi. Sevgi bildirilmədikdə, rəhbərlik soyuq bir idarəçiliyə çevrilir. Bu kəlam həm də siyasi münasibətlərdə şəffaflıq və dürüstlük prinsipinə işarədir — "sevən gizlətməz".

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan baxıldıqda, bu kəlam mənəvi məsuliyyətin başlanğıcını bildirir. Sevdiyini dilə gətirmək qarşı tərəfə qarşı dürüstlük və məsuliyyət hissi yaradır. Bu, bir növ mənəvi "əhd"dir. Hər bir "sevirəm" sözündə etimad və sadiqlik tələbi gizlidir. İmam Sadiq (ə) sevginin belə bir tərəfini önə çəkərək, insanı həm mənəvi, həm də əxlaqi məsuliyyət daşıyan varlıq kimi formalaşdırır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial yöndən bu kəlam insan varlığının mənasının "münasibət"də tapıldığını göstərir. İnsan yalnız tək olanda yox, başqası ilə münasibətdə var olur. Sevgi bu münasibətin ən dərin formasıdır. "Bildirmək" isə varlığın təsdiqidir. Susmaq varlığı tənha buraxar, sevgi ifadəsi isə onu canlı hala gətirər. Deməli, insan sevdiyini dedikcə öz varlığını da dərk edir — "mən sevirəm, deməli, mən varam".

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlamın mənası daha da dərinləşir. Xızır elmi — "elmül-lədün" — qəlbin elmi, səmimiyyətin dilidir. O baxışdan "sevdiyini bildirmək" gizlini açmaq deyil, nuru paylaşmaqdır. Haqqa yaxın insan sevdiyini söyləməklə bir nuru qarşısındakı qəlbə ötürür. Sevgini gizlətmək nurları söndürmək kimidir; söyləmək isə onları artırmaq. Xızır baxışıyla sevgi bir zikr halıdır — Allahın adının insanda səslənməsi.

Düşündürücü Suallar

- Sən sevdiyini niyə deməkdən çəkinirsən?
- Sevgini gizlətmək sənin qorxunu, yoxsa eqonu göstərir?
- Əgər sevdiyini bildirsəydin, həyatında nə dəyişərdi?

Özünə Hesabat

- Bu gün sevdiyini söylədiyin bir insan varmı?
- Qəlbində gizlədiyin sevgi səni rahatladır, yoxsa sıxır?
- Səmimiyyətlə danışmaq sənə çətin gəlirmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Gündəlik həyatında minnətdarlığını və sevgini ifadə etməyi adətə çevir.
- Dostuna, ailənə və ya müəlliminə "səni sevirəm" və ya "səni dəyərləndirirəm" de.
- Sevgini yaz, paylaş, dua kimi dilə gətir — çünki hər səmimi söz bir nurdur.

Əlavə Tövsiyələr

- Sevgini dilə gətirmək üçün mükəmməl anı gözləmə; hər an mükəmməl ola bilər.
- Sözlərini səmimiyyətlə, riyakarlıqdan uzaq ifadə et.
- Unutma, hər "sevirəm" kəlməsi bir ürəyi dirildir.

Nəticə

İmam Sadiq (ə) bu kəlamla insana ən dərin mənəvi həqiqəti öyrədir: **Sevgi gizlədildikcə solur, söyləndikcə çiçəkləyir.** Sevmək kifayət deyil — bildirmək lazımdır. Çünki dilə gələn sevgi insanın qəlbindəki nuru başqasına ötürür. Bu kəlamın mahiyyəti odur ki, **səmimi sevgi həm insanı, həm də cəmiyyəti dirildir**. Sevdiyini demək – sadəcə bir söz deyil, **bir ibadət, bir diriliş, bir nur payıdır.**

(DİN) QARDAŞINI SEVMƏK - ONUN DA SƏNİ SEVDİYİNİN BİR GÖSTƏRİCİSİDİR

KƏLAM - 53

"DOSTLUĞU VƏ SEVGİNİ QƏLBLƏRƏ SORUŞUN. ÇÜNKİ QƏLBLƏR ELƏ ŞAHİDLƏRDİR Kİ, RÜŞVƏT QƏBUL ETMƏZLƏR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 48)

Bu kəlam İmam Əlinin (ə) dərin hikmətli baxışını əks etdirir. O, dostluq və sevginin ölçüsünü zahiri sözlərdə və ya maddi göstəricilərdə deyil, **qəlbin səmimiyyətində** görür. Qəlb insanın ən təmiz şahididir; o, yalanı, ikiüzlülüyü və saxtakarlığı qəbul etməz. İmam (ə) demək istəyir ki, dostluğu qiymətləndirərkən insanların davranışına və ya sözlərinə deyil, **qəlbin duyğusuna** baxın. Çünki qəlb rüşvət almayan bir şahiddir – yəni onu nə mənafe, nə qorxu, nə də yalan aldatmaz.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi cəhətdən bu kəlam **həqiqət və təbiilik** prinsiplərinə söykənir. Qəlb burada "həqiqətin şahidi" kimi təqdim olunur. İnsan münasibətlərində həqiqi sevgi, yalnız qəlbin içindən doğan bir duyğudur. Rüşvət qəbul etməyən qəlb anlayışı, İmam Əlinin (ə) insan varlığında **mütləq doğruluğun** mənbəyinin ağıl deyil, vicdan və qəlb olduğunu göstərir. Beləcə, dostluq və sevgi, mənfəət, vəzifə və zahiri maraqlardan azad olan **ontoloji (varlıq yönümlü)** bir həqiqətdir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan qəlb, Allahın təcəllilərinin aynasıdır. Bu kəlamda İmam Əli (ə) "qəlbə soruşun" deyərək insanın batini yönünə işarə edir. Həqiqi dostluq yalnız **nurlanmış qəlblərdə** yaranar. Qəlbi saf olmayan insanın sevgisi də zahiri və müvəqqəti olar. İrfan elmində qəlb rüşvət qəbul etmədikdə, yəni nəfsani arzularla çirklənmədikdə, **Allahın nurunu** əks etdirir və doğru hökm verir. Bu kəlam, sevgi və dostluğun **ilahi səviyyədə səmimiyyət** tələb etdiyini bildirir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam insanın **emosional dürüstlüyünü** önə çəkir. Qəlb simvolik olaraq insanın şüuraltı hisslər dünyasıdır. Biz çox zaman ağılla dost seçirik, amma qəlb artıq ilk baxışda həqiqi niyyəti hiss edir. Qəlbin rüşvət qəbul etməməsi — onun saxtalığı qəbul etməməsi deməkdir. İnsan birini sevirsə, bunu qəlb səmimi şəkildə təsdiqləyir; əgər qəlb razı deyilsə, nə qədər sözlə gizlədilsə də, **həmin sevgi gerçək deyil.** Buna görə də, qəlb insanın mənəvi kompasıdır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam bənzətmə və simvolizmlə zəngindir. "Qəlb şahiddir" ifadəsi, insan ruhunun **ilahi məhkəmədə şahidlik edən bir varlıq** kimi təsviridir. "Rüşvət qəbul etməmək" isə bədii bir metaforadır — yəni

qəlb, nəfsin və dünyanın təzyiqlərinə boyun əyməz. Burada İmam Əli (ə) az sözlə çox mənanı çatdırır: səmimiyyətin meyarı qəlbdir. Bu cür ifadə tərzi ərəb ədəbiyyatının ən yüksək hikmət janrına — "hikməti-lüqmaniyyə" üslubuna daxildir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam **dəyərlərə əsaslanan münasibət mədəniyyətinin** təlimidir. Cəmiyyətin əxlaqı dostluq və sevgi bağlarının təmizliyindən asılıdır. Əgər münasibətlər maddiyyat, status və mənfəət üzərində qurularsa, o cəmiyyətin mənəvi birliyi dağılır. İmam Əli (ə) bildirir ki, bu bağları qorumaq üçün **qəlblərin səmimiyyətinə əsaslanmaq** lazımdır. Beləcə, bu kəlam sosial ədalət, etimad və mənəvi bütövlük üçün bir bünövrədir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam, İmam Əlinin (ə) yaşadığı dövrdəki **siyasi və ictimai qarışıqlıqlara** cavab kimi də başa düşülə bilər. O zaman insanlar çox zaman vəzifə və dünyəvi maraq üçün dostluq bağları qururdular. İmam Əli (ə) bu kəlamla o dövrdəki **ikiüzlü münasibətləri** ifşa edir və insanlara bildirir ki, həqiqi dostluq yalnız səmimi qəlblərdə doğular. Bu fikir əsrlər boyu İslam düşüncəsində **mənəvi sadiqliyin ölçüsü** kimi qorunmuşdur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam insanın **vicdan və ədalət hissini** ön plana çıxarır. Qəlb rüşvət qəbul etməz — yəni ədalət və səmimiyyət duyğusu əyilməzdir. Həqiqi dostluq da ədalətli qəlbdən doğar; bu sevgi nə yaltaqlıq, nə qorxu, nə də mənfəət üzərində qurular. İmam Əli (ə) əxlaqi cəsarəti təbliğ edir: qəlbin səsini dinlə, çünki vicdanın səsi — Allahın səsidir. Bu, əxlaqın ən uca mərhələsidir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji cəhətdən bu kəlam **ilahi şahidlik** anlayışına işarə edir. Quranda buyurulur ki, **"...Allah qəlblərdə olanları biləndir."** (Təğabun surəsi, ayə 4) Deməli, qəlb Allaha şahid olan bir mərkəzdir. İmam Əli (ə) bu kəlamla bizə bildirir ki, dostluq və sevgi də Allaha yaxınlaşma vasitəsidir. Qəlbin şahidliyi, **ilahi şahidliyin** bir təzahürüdür. O, Allahın nuru ilə baxar və bu səbəbdən rüşvət qəbul etməz. Beləcə, sevgi yalnız zahiri münasibət deyil, **ibadət halıdır.**

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam **ruhani gözəlliyin ifadəsidir.** Qəlbin səmimiyyəti insanın içindəki harmoniya və nizamın göstəricisidir. Gözəl sevgi — təmiz niyyətli sevgidir; o, insan münasibətlərinə ahəng və nur bəxş edir. "Rüşvət qəbul etməyən qəlb" ifadəsi estetik olaraq "təmiz mənbə" obrazını yaradır. Bu, həm mənəvi, həm də hissi gözəlliyin zirvəsidir. Həqiqi gözəllik — **niyyətdəki saflıqdır.**

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam **ədalətli idarəetmə və münasibətlərin şəffaflığı** üçün bəşəri dərsdir. Cəmiyyətdə, siyasətdə və rəhbərlikdə də qəlb kimi "rüşvət qəbul etməyən" prinsiplər olmalıdır. Qəlbin rüşvət almaması, əslində **ədalətli və təmiz niyyətli liderliyin** simvoludur. İmam Əli (ə) həm şəxsi, həm ictimai münasibətlərdə bu təmizliyə çağırır. Çünki ədalətin əsası — mənəvi səmimiyyətdir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam **ədalətli şahidlik və vicdanlı qərar** prinsipinə işarə edir. Hüquq sistemində rüşvət, yalan və təhrif ədalətin düşmənidir. Qəlbin rüşvət qəbul etməməsi, insanın mənəvi və hüquqi baxımdan **təmiz vicdanla qərar verməsi** deməkdir. Əslində, bu kəlam hüquq fəlsəfəsində "ədalət duyğusu"nun mənəvi kökünü göstərir. Yəni qanunun ədaləti, qəlbin ədaləti ilə birləşməlidir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın **həqiqi "mən"ini tapmaq** yoluna işıq salır. Qəlb, insan varlığının mərkəzidir və orada həqiqət gizlidir. Qəlb rüşvət qəbul etmədikcə, insan öz varlığını yalan və saxtalıqdan qoruyur. Həqiqi dostluq isə insanın varoluşunda **mənəvi sabitlik və səmimiyyət** yaradır. Deməli, insan özünü tanımaq istəyirsə, qəlbin səsinə qulaq asmalıdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam **batin aləminin şahidliyinə** işarə edir. Xızır (ə) baxışı ilə qəlb, Allahın nurundan bir parça olan sirr daşıyıcısıdır. Qəlbin şahidliyi, görünməyən aləmin səsini eşitmək deməkdir. O, rüşvət qəbul etməz, çünki nurla doludur. Beləliklə, bu kəlam bizə bildirir: **dostluğu və sevgini ölçmək üçün, nurani qəlbə müraciət et; çünki o, heç vaxt aldanmaz.**

Düşündürücü Suallar

- Mən dostluqlarımı qəlbimin səmimiyyətinə əsasən qururam, yoxsa maraqlara görə?
- Qəlbim bəzən mənə "bu sevgi saxtadır" deyəndə, onu dinləyə bilirəmmi?
- Mənim qəlbim rüşvət qəbul etməyəcək qədər təmizdirmi?
- Həqiqi dostluq və saxta dostluq arasındakı fərqi necə anlayıram?
- Qəlbim mənim üçün doğrunun meyarıdırmı?

Özünə Hesabat

- Bu kəlam mənə öyrədir ki, dostluğun həqiqiliyini yalnız qəlb bilir. Mən dostluqlarımda səmimi oldummu, yoxsa dünyəvi maraqlar məni yönləndirdi? Qəlbim hansı münasibətlərdə narahatlıq hiss edib? Bəzən səssiz bir narahatlıq — mənə Allahın xəbərdarlığıdır. Mən o səsi dinləməyi bacarırammı?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dost seçərkən ilk növbədə **qəlb rahatlığını** meyar götür.
- Hər münasibətdə özünə sual ver: “Bu bağda səmimiyyət varmı?”
- Əgər bir münasibət içində qəlbin daralırsa, onu zorla davam etdirmə.
- Qəlbini nifrət, paxıllıq və mənfəətdən təmiz saxla.
- Hər gün bir dəfə qəlbinlə “mən bu insanları necə hiss edirəm?” sualını ver.

Əlavə Tövsiyələr

- Qəlbini təmiz saxlamaq üçün zikr və dua ilə məşğul ol.
- Sevgi və dostluğu zahiri fayda ilə deyil, **mənəvi dəyərlə** ölç.
- Qəlbin səsini dinləmək üçün təklik və sükut anlarına vaxt ayır.
- Heç kimin rəyini qəlbin hökmündən üstün tutma.
- Hər münasibətə “Allah üçünmü?” sualı ilə başla.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə bildirir ki, **həqiqi dostluq və sevgi, qəlbin şahidliyindən keçməlidir.** Qəlb insanın ən dürüst məhkəməsidir; o, nə yalan danışar, nə də rüşvət qəbul edər. Əgər dostluq qəlbdən doğubsa, o əbədidir; əgər maraqdan doğubsa, o tez sönər. Bu kəlam sanki bizə deyir: “Sevginin və dostluğun hökmünü qəlbin versin, çünki o, Allahın nurunun aynasıdır.”

KƏLAM - 54

“QƏLBİNƏ BAX; ƏGƏR DOSTUNDAN XOŞUN GƏLMİRSƏ, BİL Kİ, SİZDƏN BİRİ BİR SƏHV ETMİŞDİR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 49)

Bu kəlam, insan münasibətlərindəki gizli mənəvi qanunauyğunluğa işarə edir. İmam Sadiq (ə) buyurur ki, dostluqdakı soyuqluğun səbəbini zahirdə deyil, batində — qəlbin aynasında axtarmaq lazımdır. Qəlbin sevməməsi, ya bir xəta, ya da bir mənəvi qüsurun əlamətidir. İnsanla dostu arasındakı rabitə ilahi bir bağdır; bu bağda yaranan hər zədələnmə qarşılıqlı əxlaqi və ruhi vəziyyətin göstəricisidir. Deməli, bu kəlam bizi öz nəfsimizə baxmağa, daxili saflaşmaya və dostluğun mənəvi məsuliyyətinə çağırır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam, "münasibətlərin səbəb-nəticə qanununa" işarə edir. İnsanın qəlbindəki duyğular təsadüfi deyil; onlar bir səbəbin nəticəsidir. Əgər dostluqda soyuqluq yaranıbsa, bu, səbəbsiz deyil – ya sən haqsızlıq etmisən, ya o. Bu, əslində “əxlaqi determinizm” prinsipidir. Yəni mənəvi hadisələrin də öz qanunu vardır: səbəbi aradan qaldırmadan nəticəni dəyişmək olmaz. Hər bir dostluğun əsası ədalət, hörmət və ixlas üzərində qurulmalıdır ki, qəlb sevgini qoruyub saxlaya bilsin.

2. İrfani Aspekt

İrfani nöqteyi-nəzərdən, qəlb "ilahi sirrlərin məkanıdır". İnsanın qəlbində yaranan hər duyğu – ya nurlu bir təsirin, ya da zülmətli bir kölgənin əlamətidir. Əgər qəlb dostuna qarşı soyuyursa, bu, artıq qəlbin nurunun azaldığını göstərir. İrfanda belə bir prinsip vardır: "Qəlb, Allahın nazil olduğu yerdir." Əgər orada kin, nifrət və inciklik yaranıbsa, deməli, Allahın nuru azalmışdır. Həqiqi dostluq – Allaha aparan yolda bir sınaqdır; orada qəlbin təmizliyi sənin mənəvi dərəcəni göstərir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam, insan münasibətlərindəki "emosional rezonans" prinsipini izah edir. İki insan arasındakı bağ qarşılıqlı enerjiyə əsaslanır. Əgər bu enerji mənfi hala gəlirsə, səbəb adətən emosional travma, anlaşılmazlıq və ya gizli inciklik olur. Qəlb bu vəziyyəti hiss edir və bədən kimi xəbərdarlıq verir. Əgər bir dostdan xoşun gəlmirsə, onu ittiham etməzdən öncə özünü sorğu-sual et: "Mən nə etdim ki, bu rabitə pozuldu?" Hər bir mənfi duyğunun altında, ya eqo, ya da qürur gizlənir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəb baxımından bu kəlam, mənəvi poetikanın parlaq nümunəsidir. Qəlbin "hakim" kimi təqdim olunması insanın daxili aləminə bədii məna qatır. Burada qəlb – həm şahiddir, həm də hökmdar. İmam Sadiqin bu ifadəsindəki dərinlik ondan ibarətdir ki, o, zahiri münasibəti deyil, daxili ədaləti əsas tutur. Bu kəlam, insanı bədii bir introspeksiyaya – "öz içini dinləməyə" səsləyir. Çünki dostluq zahirən bir kəlmə, batinən isə bir səssiz dua kimidir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, bu kəlam cəmiyyət içində münasibətlərin davamlılığını təmin edən mənəvi prinsipdir. İnsanlar bir-birinə güvənmədikcə, ictimai birlik də sarsılır. Əgər dostluqlar şəffaflıq və dürüstlük üzərində qurulmasa, cəmiyyətin bünövrəsində gizli çatlar yaranar. İmam Sadiqin kəlamı, bir növ sosial sağlamlığın reseptidir: hər bir fərd öz daxilindəki nasazlığı aradan qaldırsa, cəmiyyətin bütövlüyü qorunar.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, İmam Sadiq (ə) bu kəlamı elə bir dövrdə söyləmişdir ki, İslam ümməti daxili parçalanmalar və siyasi təlatümlərlə üz-üzə idi. O dövrdə insanlar arasında qardaşlıq bağları sarsılmış, etimad azalmışdı. İmam bu kəlamla həm dövrünün cəmiyyətinə, həm də gələcək nəsillərə mesaj verirdi: ümmətin bərpası qəlblərin təmizlənməsi ilə mümkündür. Tarix göstərir ki, qəlb birləşdikdə millətlər dirçəlir, qəlb ayrıldıqda isə cəmiyyətlər süqut edir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, bu kəlam özünütənqid və ədalətli mühakiməyə çağırışdır. Dostluq, yalnız qarşı tərəfi deyil, insanın öz mənəviyyatını da

sınağa çəkir. Əgər dostluqda soyuma hiss edilirsə, bu, insanın nəfsini yoxlaması üçün bir fürsətdir. Əxlaqda bu, "nəfsin hesabatı" adlanır. Öz səhvini etiraf etmək, dostluğun ən böyük ədəbi və mərdlik nümunəsidir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam, Allahla bəndə arasındakı münasibətin bir təcəllisidir. Çünki insanın dostuna qarşı münasibəti, onun Allahla olan rabitəsini də əks etdirir. Allahla yaxın olan insan kin tutmaz, nifrət etməz, bağışlayar. Dostdan soyuma, əslində, Allahdan soyumağın kiçik bir əlamətidir. Quranda bu məna belə ifadə olunur: **"…Möminlər qardaşdırlar..."** (Hucurat surəsi, ayə 10)

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam, daxili harmoniyanın poetik ifadəsidir. Qəlb bir aynadır; o, sevdiyini parlaq, incik olduğunu bulanıq göstərir. İnsanın qəlbindəki ahəng pozularsa, onun bütün mənəvi gözəlliyi də itər. İmam Sadiq (ə) burada dostluğu bir estetik harmoniya kimi təqdim edir – iç gözəlliyi olmayan dostluq zahiri bəzəklə davam edə bilməz.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji yöndən baxdıqda, bu kəlam həm də idarəetmədə və liderlikdə mənəvi məsuliyyət prinsipinə işarə edir. Əgər rəhbərlə xalq, ya da idarəedənlə idarə olunan arasında "sevgi qırılması" varsa, deməli, tərəflərdən biri ədalətdən uzaqlaşıb. İmam Sadiqin bu sözü həm fərdi, həm də kollektiv münasibətlərdə ədalət və empatiyanın vacibliyini vurğulayır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, bu kəlam qarşılıqlı haqq və məsuliyyətin dəyərləndirilməsini tələb edir. Hər dostluq, bir "mənəvi müqavilə" kimidir. Bu müqavilənin pozulması, etimadın sarsılması mənəvi bir "haqq pozuntusu" sayılır. Buna görə də İmamın sözləri, hüquqi anlamda vicdanın "məhkəmə" rolunu önə çəkir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial təhlildə bu kəlam insanın varoluşunun mənəvi dərinliyinə enir. Dostluqda soyuma, insanın varlıq tənhalığını hiss etməyə başlamasıdır. Qəlbin sevməməsi, bir növ mənəvi ölüm əlamətidir. Sevmək — yaşamaq, sevməmək — sönmək deməkdir. Buna görə də insan dostuna baxarkən, əslində öz varlığını seyr edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışına görə, bu kəlam "qəlb ayəsinin" sirlərini açır. Qəlb, Allahın sükutla danışdığı yerdir. Əgər o, dostuna qarşı soyuyubsa, bu, bir xəbərdarlıqdır: "ya sən nurlanmanı itirdin, ya da o." Xızırın hikmətinə görə, bu vəziyyət düzəlməyə çağırışdır — çünki hər inciklik bir təmizlik fürsətidir.

Düşündürücü Suallar

- Qəlbinin səsini eşidə bilirsənmi, yoxsa onu sükuta qərq etmisən?
- Dostundan soyuma səbəbi nədir – onun xətası, yoxsa sənin eqon?
- Qəlbin sənə xəbərdarlıq edəndə, onu dinləmək cəsarətin varmı?

Özünə Hesabat

- Mən dostluqlarımda səmimiyəmmi?
- Mənim davranışım kiminsə qəlbini sındırıb?
- Mən qəlbimdəki incikliyi bağışlama ilə təmizləyə bilirəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostuna qarşı soyuqluq hiss etdikdə, dərhal ünsiyyəti kəsib deyil, söhbət edib səbəbi anlamağa çalış.
- Özünü tənqid etməyi bir vərdiş halına gətir.
- Dostluqda səmimiyyətin davamı üçün hər gün kiçik, amma xoş niyyətli bir addım at.

Əlavə Tövsiyələr

- Qəlbinə baxmaq, təkcə dostluqda deyil, bütün münasibətlərdə əsas açardır. Hər narahatlıq bir xəbərdarlıq, hər soyuma bir yenilənmə fürsətidir. Qəlbini təmiz saxla ki, o, doğru şahidlik etsin.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı insanı öz qəlbi ilə dialoqa dəvət edir. Çünki dostluğun davamı qəlbin sədaqətindən asılıdır. Qəlb, nə rüşvət qəbul edər, nə də yalan danışar. O, Allahın içimizdəki şahididir. Qəlbini dinləmək – həm dostluğu, həm də imanını qorumaq deməkdir.

KƏLAM - 55

“İNCİTDİYİN ŞƏXSDƏN SƏMİMİYYƏT GÖZLƏMƏ, HAQQINDA PİS DUYĞULAR BƏSLƏDİYİN İNSANDAN İSƏ XEYİR UMMA. ÇÜNKİ BAŞQALARININ SƏNƏ QARŞI OLAN QƏLBİ, SƏNİN ONLARA QARŞI OLAN QƏLBİN KİMİDİR.”

(Bu kəlam İmam Əli ən-Nəqiyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 49)

Bu kəlam insan münasibətlərinin ən incə, lakin ən real qanununu açıqlayır: “Qəlb, qəlbə güzgüdür.” İnsan nə əkərsə, onu biçər. Əgər birini incitmisənsə, ondan səmimiyyət gözləmək, ruhun qanunlarına ziddir. Əgər birinə qarşı nifrət və ya qısqanclıq bəsləyirsənsə, ondan sevgi və xeyir ummaq mənasızdır. İmam Əli ən-Nəqi (ə) burada qəlblər arasındakı mənəvi refleksi – qarşılıqlı duyğu bumeranqını izah edir. Yəni insanın başqalarına münasibəti, gec-tez ona öz halında qayıdır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam “əks-təsir qanunu”nun mənəvi təzahürüdür. Hər bir varlıqda qarşılıqlılıq prinsipi mövcuddur: hər hərəkət bir reaksiya

doğurur. Əgər bir insan başqasına zərər verərsə, bu zərər maddi olmasa belə, mənəvi səviyyədə geri dönür. İnsanın əməlləri, onun mənəvi aurasını formalaşdırır; pis niyyət, qaranlıq enerji yaradır və bu qaranlıq enerjini daşıyan insan, eyni enerjini ətrafına da yansıdar. Beləcə, İmam (ə) bu kəlamında insanın qəlb dünyasının metafizik güzgüsünü göstərir.

2. İrfani Aspekt

İrfani nöqteyi-nəzərdən, bu kəlam "tənasüb" qanununa əsaslanır. Yəni hər bir münasibət mənəvi dərəcəyə uyğun təcəlli edir. Qəlbin təmizdirsə, sənə gələnlər də təmiz olur; qəlbin qaranlıqdadırsa, dünyan da bulanıqlaşır. İrfan əhli bu halı "nəfsin təcəllisi" adlandırır. İnsan başqasında əslində öz qəlbinin halını görür. Əgər birinin sənə qarşı münasibətində sərtlik, nifrət, soyuqluq görürsənsə, bu sənin daxilindəki mənfi enerjinin əks-səsası ola bilər. Beləcə, bu kəlam insanı öz qəlbinin təmizlənməsinə yönəldir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan İmam Əlinin (ə) bu sözü insanın "emosional güzgülənmə" prinsipini izah edir. İnsan qarşısındakı şəxsin duyğularını hiss və davranış səviyyəsində "əks etdirir". Bu, beynin güzgü neyronlarının fəaliyyətidir. Əgər birinə qarşı qəzəb, nifrət və ya düşmənçilik duyursansa, bu duyğular o insanda da eyni reaksiya yaradır. Əksinə, şəfqət və anlayış göstərdiyində, qarşı tərəfdən də eyni istiqamətdə pozitiv cavab alırsan. Bu baxımdan, münasibətlərin harmoniyası, qəlblərin empatik rezonansına bağlıdır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəb baxımından bu kəlam mənəvi ədəb qaydasının zirvəsini təmsil edir. İmam (ə) "incitdiyindən səmimiyyət gözləmə" deyərək, insanı mənəvi ədəbə – yəni başqasına qarşı ədalətli davranmağa çağırır. Burada həm nəsihət, həm xəbərdarlıq, həm də poetik bir tənasüb vardır. "Qəlblər güzgüdür" bənzətməsi, duyğuların bədii bir dil ilə təsviridir. Bu, ədəbiyyatda həm hikməti, həm də bədii təsir gücünü birləşdirən nadir ifadələrdəndir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji yöndən bu kəlam, cəmiyyət içində qarşılıqlı münasibətlərin təməl prinsipini ifadə edir. Əgər insanlar bir-birinə qarşı zərər, hiylə və nifrət bəsləyərsə, cəmiyyətin mənəvi toxuması dağılır. Cəmiyyətin sağlam qalması üçün münasibətlərdə qarşılıqlı hörmət, mərhəmət və ədalət lazımdır. İmam Əli ən-Nəqi (ə) burada fərdi əxlaqın ictimai harmoniya ilə necə bağlı olduğunu göstərir. Qəlblərin bir-birinə "ayna olması", əslində sosial həmrəyliyin ilahi qanunudur.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam İmam Əli ən-Nəqinin (ə) yaşadığı Abbasilər dövründəki ictimai və mənəvi böhranlara işarə kimi də anlaşılır. O dövrdə insanlar bir-birinə etimadsızlıq, kin və mənfəət əsasında yanaşırdı. İmam (ə) bu sözlə həm dövrün zülmətinə işıq tutmuş, həm də gələcək nəsillərə mənəvi

nizam dərsi vermişdir. O, göstərir ki, zülm və nifrət üzərində qurulan münasibətlər nə fərdi, nə də siyasi səviyyədə sabitlik gətirməz.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi yöndən bu kəlam "özünə hesabat" prinsipini önə çəkir. İnsan başqalarının münasibətini dəyişmək istəyirsə, əvvəlcə öz davranışını düzəltməlidir. Əgər kiməsə qarşı kin saxlayırsansa, bu, sənin əxlaqi zəifliyindir. İmam Əli ən-Nəqi (ə) bizi bu kəlamla mənəvi ədalətə, dürüstlüyə və qəlb saflığına dəvət edir. Həqiqi əxlaq, qarşılıq gözləmədən sevə bilməkdir; çünki sevginin saf forması yalnız ixlasdan doğur.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam "Allahın ədalət sifəti"nin insan münasibətlərinə təzahürüdür. Allah insanlara necə davranırsansa, sənə də eləcə davranılacağını Quranda buyurur:

"Sizə salam verilən zaman, siz ondan daha gözəl bir şəkildə və ya eynisi ilə salama cavab verin!..." (Nisa surəsi, ayə 86)

Bu, mənəvi əks-səda prinsipidir. Qəlblərin bir-birinə münasibəti, ilahi ədalətin təzahürüdür. Kim başqasına zülm edirsə, onun qəlbindəki nur sönür, Allah da onun qəlbini bərəkətdən məhrum edir.

9. Estetik Aspekt

Estetik nöqteyi-nəzərdən bu kəlam, duyğuların gözəllik ölçüsü ilə əlaqəsini göstərir. Qəlb gözəlliyi, münasibətlərin gözəlliyində əks olunur. Əgər içində inciklik varsa, dünyanı bulanıq görərsən. İnsan münasibətləri bir güzgü kimi işləyir; sən necə baxırsansa, o da səni elə göstərir. Bu, mənəvi gözəlliyin harmoniyasıdır – daxili zəriflik olmadan xarici münasibət ahəngi mümkün deyil.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam idarəetmədə və ictimai liderlikdə mənəvi ədalətin əhəmiyyətini vurğulayır. Rəhbər xalqını incitsə, ondan sədaqət gözləyə bilməz. Cəmiyyətə nifrətlə baxan bir sistem, məhəbbət və etimad əldə edə bilməz. İmam Əli ən-Nəqi (ə) bu kəlamla həm fərdi, həm də siyasi münasibətlərdə qarşılıqlı ədalət prinsipinin vacibliyini göstərir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, bu kəlam "qarşılıqlı haqların bərabərliyi" prinsipini ifadə edir. İnsan başqasına qarşı mənəvi zərər vurduqda, əslində onun hüququnu tapdalayır. Hər bir münasibət hüquqi məsuliyyət daşıyır; səmimiyyəti pozmaq da bir növ mənəvi haqsızlıqdır. İmamın bu kəlamı hüququ yalnız qanuni deyil, həm də mənəvi çərçivədə anlamağa çağırır.

12. Eksistensial aspekt

Eksistensial mənada bu kəlam insanın varlığında "mən" və "digər" arasındakı əlaqənin dərinliyini göstərir. Dostluq, düşmənçilik, sevgi və nifrət – hamısı insanın varoluşunun güzgüsüdür. Kiminsə qəlbini incitmək, əslində

öz varlığını yaralamaqdır. İmam Əli ən-Nəqi (ə) burada bizi varlığın mənəvi bütövlüyünü qorumağa dəvət edir: insan başqasına qarşı ədalətli olanda, öz varlığı ilə barış içində olur.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlam, "qəlb enerjisinin dövranı"na işarədir. Xızır hikmətinə görə, hər bir duyğu kainatda əks-səda yaradır. Əgər birini incitmisənsə, bu dalğa sənə geri dönəcək. Qəlbin safdırsa, kainat da sənə saf niyyətlə cavab verir. Deməli, dostluq, sevgi və münasibətlərdə Xızırın baxışı ilə baxmaq — hər bir sözün və niyyətin ilahi təsir daşıdığını dərk etməkdir.

Düşündürücü Suallar

- Mən başqalarının qəlbini nə qədər qoruyuram?
- Birini incitdiyimdə, onun mənə qarşı davranışında dəyişiklik hiss etmişəmmi?
- Mən kimlərə qarşı içimdə gizli kin və ya qısqanclıq saxlayıram?

Özünə Hesabat

- Mənim münasibətlərimdə səmimiyyət varmı, yoxsa formal dostluqlardır?
- Mən başqalarına zərər verəndə, bunun ruhumda buraxdığı izləri dərk edirəmmi?
- Mən başqalarına necə davranıramsa, Allahın mənə də eləcə davranacağını unudurammı?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Kimsə səni incitdiyində, eyni ilə cavab vermə; qəlbində bağışla, çünki bu sənin nurunu qoruyar.
- Əgər kimisə incitdiyini hiss etmisənsə, dərhal üzr istə və qəlbi düzəlt.
- Münasibətlərdə niyyətlərini tez-tez yoxla: səmimiyyətmi, yoxsa eqo mu səni idarə edir?

Əlavə Tövsiyələr

- Hər bir münasibəti dua kimi qəbul et. Hər baxış, hər söz bir toxumdur — ya nur bitirər, ya da zülmət. Qəlbinə nə əkirsənsə, həyatında onu biçəcəksən. İnsan qəlbini təmizləmədən səmimiyyət ummamalıdır.

Nəticə

İmam Əli ən-Nəqinin (ə) bu kəlamı, insan münasibətlərinin ilahi ədalət qanununu açıqlayır. Həyat bir güzgüdür: sən başqalarına necə baxırsansa, onlar da sənə elə baxacaq. Qəlblər Allahın yaratdığı sirli aynalardır – onları incitmək, əslində, ilahi nurun qarşısına pərdə çəkməkdir. Hər bir dostluq, sevgi və ülfət, qəlbin sədaqəti ilə yaşayar. Buna görə də incitdiyindən səmimiyyət gözləmə, çünki səmimiyyət yalnız saf qəlbdən doğar.

QARDAŞLARLA OLAN ƏLAQƏNİ KƏSMƏK

KƏLAM - 56

“QARDAŞINLA ƏLAQƏNİ KƏSMƏK İSTƏSƏN BELƏ, QƏLBİNDƏ ONA QAYIDA BİLƏCƏYİN BİR YER SAXLA.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 49)

Bu kəlam insan münasibətlərində mərhəmət, bağışlama və müdriklik prinsiplərini özündə cəmləyir. İmam Əli (ə) burada düşmənçilik və küsülülüyün həddini aşmamağı, insanın qəlbində daim sülh və barış üçün bir qapı saxlamağı tövsiyə edir. Qəzəb anında bağları tam qoparmaq insan fitrətinə ziddir. Çünki dostluq və qardaşlıq bağları Allah tərəfindən yaradılan mənəvi tellərlə birləşir. Kəlam həm psixoloji sakitliyi, həm də mənəvi sabitliyi qorumağa çağırır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam münasibətlərin dialektikasını izah edir: sevgi və ayrılıq, bağışlama və kin bir-birini tamamlayan anlayışlardır. İmam Əli (ə) insanın sərtliklə deyil, hikmətlə davranmasını, münaqişələrdə geri dönüş yolunu açıq saxlamasını nəsihət edir. Bu, həm “orta yol” fəlsəfəsinin, həm də əxlaqi kamilliyin göstəricisidir. İnsan münasibətlərdə mütləq hökm verməməli, zaman və dəyişimin təbiətini nəzərə almalıdır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, bu kəlam qəlb təmizliyi və mənəvi böyüklük dərsidir. Qəlbində barış üçün yer saxlamaq, nəfsin sərhədlərini aşmaq və eqonun səsini susdurmaq deməkdir. Arif insan bilir ki, hər küsülük nəfsin qaranlıq kölgəsidir. Ona görə də o, öz qəlbində işıq — yəni mərhəmət və ülfət üçün yer buraxır. İmam Əli (ə) bu sözlə ruhani kamilliyin açarını göstərir: barışa açıq olan qəlb, Allahın mərhəmətinə də açıq olur.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji cəhətdən bu kəlam duyğusal balansın qorunmasını öyrədir. İnsan qəzəbləndiyi anda düşüncəsi bulanır və bəzən peşman olacağı qərarlar verir. Lakin İmam Əli (ə) deyir ki, içində bir "geri dönüş nöqtəsi" saxla — yəni hisslərini idarə et, bağışlama ehtimalını yaşat. Bu, həm daxili rahatlıq yaradır, həm də sosial münasibətlərdə sabitlik təmin edir. Kin və nifrət insan ruhunu zəhərləyir, barış isə ona şəfa verir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəb baxımından kəlam yüksək ifadə zərifliyinə malikdir. “Qəlbində bir yer saxla” ifadəsi həm poetik, həm də mənəvi dərinlik daşıyır. Burada “yer” sadəcə bir hiss deyil, mənəvi sığınacaq, dostluğun qayıdış qapısıdır. Sözlər az olsa da, mənası genişdir; bu, İmam Əlinin hikmət dolu nitq üslubunun xüsusiyyətidir. Ədəb baxımından bu kəlam həm nəsihət, həm də ruh tərbiyəsi funksiyası daşıyır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, bu kəlam cəmiyyətin birliyini və davamlılığını qoruyan bir prinsipdir. İnsanlar arasında münaqişələr qaçılmaz olsa da, münasibətlərin tam qırılması sosial parçalanmaya səbəb olur. İmam Əli (ə) insanların arasında sülh, hörmət və dialoqun davamlı olmasını istəyir. "Qəlbində bir yer saxla" — bu, cəmiyyətin harmoniya mexanizmidir, yəni bağışlama mədəniyyəti və birliyə dönmə şüuru.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi kontekstdə bu kəlam İmam Əlinin (ə) fitnə, münaqişə və siyasi gərginliklərlə dolu dövründə söylədiyi hikmətlərdən biridir. O, insanların bir -birinə düşmən kəsildiyi zamanda belə, barışa çağırırdı. Çünki İmam Əli (ə) bilirdi ki, sülh qapısını bağlayan millətlər və fərdlər mənəvi məğlubiyyətə uğrayır. Bu kəlam, düşmənlik içində belə mərhəmətin yaşamasını tarix boyu insanlığa öyrədir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam bağışlama və səbir əxlaqının ən gözəl ifadəsidir. Əxlaqın ali səviyyəsi — səhv edən insana dönüş imkanı verməkdir. Qəlbində barış üçün yer saxlayan insan, həm özünü, həm qarşı tərəfi mənəvi azadlığa çıxarır. İmam Əli (ə) kin saxlamağı deyil, mərhəməti tərbiyə etməyi öyrədir. Əxlaqın kamilliyi məhz buradadır: qırılmaq deyil, birləşmək.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, bu kəlam Allahın "Rəhman və Rəhim" sifətlərinin insanda təzahürüdür. İnsan da Allahın yaratdığı kimi bağışlama və mərhəmət sahibi olmalıdır. Qəlbində yer saxlamaq — bu, Allahın bağışlayan təbiətinə yaxınlaşmaq deməkdir. İmam Əli (ə) insanı ilahi əxlaqın bir parçası olmağa dəvət edir. Allah qapısını bağlamır, bəndə də bağlamamalıdır.

9. Estetik Aspekt

Estetik cəhətdən bu kəlam daxili gözəlliyin təsviridir. Qəlbində barış üçün yer saxlayan insan mənəvi zərifliyə malik olur. Buradakı gözəllik rəng və formadan deyil, davranışın və niyyətin saflığından yaranır. İmam Əli (ə) gözəlliyi xarici deyil, daxili harmoniyada görür. Bağışlama və sevgi — mənəvi incəsənətin ən uca formasıdır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, bu kəlam sülh diplomatiyasının dərin prinsipidir. Münaqişə anında tam qapı bağlamaq, gələcək barışın yolunu kəsmək deməkdir. Liderlər və rəhbərlər üçün bu, idarəetmədə müdriklik dərsidir: hətta qarşı tərəf səhv etsə də, dialoq üçün imkan saxla. İmam Əlinin (ə) bu yanaşması, həm siyasi, həm də sosial barış modelidir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi mənada, bu kəlam "ədalətli münasibətlərin qorunması"nı simvolizə edir. Hər bir insanın ikinci bir şansa haqqı var. Qəlbində yer

saxlamaq, qarşı tərəfin təqsirinə baxmayaraq ədaləti və insan haqlarını tapdamamaq deməkdir. Hüquq və mərhəmət burada bir-birini tamamlayır; İmam Əli (ə) insan münasibətlərində bu tarazlığı qorumağı öyrədir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial nöqteyi-nəzərdən, bu kəlam insan varlığının mənasını bağışlama aktında görür. İnsan qəlbində yer saxlamaqla öz mənəvi varlığını təsdiq edir. Kin, mənəvi ölümə aparır, amma mərhəmət varlığa həyat verir. Hər bir insan varoluşunun dərinliyində barışa can atır. İmam Əli (ə) bu kəlamla insanın mövcudluğunu sevgi və anlayış üzərində qurmasını istəyir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam ruhani enerjinin axışını göstərir. Qəlb bağlayanda enerji donur, qəlb açıq qalanda isə həyat axını davam edir. Qardaşlıq münasibətləri də enerjinin təbiəti kimidir: sərbəst buraxılsa, təzədən dövr edir. Xızır baxışı ilə bu kəlam, insanın ruhani tənəffüsünü və ilahi harmoniyanı qorumağı tövsiyə edir.

Düşündürücü Suallar

- Mən qəzəbləndiyim insana geri dönüş qapısı saxlayırammı?
- Qəlbimdə barış üçün bir yer varmı?
- Əgər məni incitsələr, mən də bağışlamağı bacarırammı?

Özünə Hesabat

- Qəlbində kiməsə qarşı kin saxlayırsanmı?
- Keçmişdə qırıldığın biri ilə barışmaq üçün cəhd göstərmisənmi?
- Qəlbini bağlamaq yox, açıq saxlamaq üçün nə edirsən?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Münaqişə anında tam qopma, bir az səssiz qal və düşün.
- Qəlbində barış üçün yer saxla, bu səni mənəvi olaraq yüngülləşdirəcək.
- Əgər incimisənsə, dua et və qəlbini təmizlə; qayıdış qapısı açıq qalsın.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər qırıq münasibətin içində hələ sağala biləcək bir parça vardır. Onu qorumaq üçün kin deyil, anlayışla davran. Qəlbində bir yer saxla — bu, həm hikmət, həm də mənəvi böyüklük əlamətidir.

Nəticə

İmam Əli (ə) bu kəlamla insanı müdrikliyə, səbirə və mərhəmətə dəvət edir. Qəlbində yer saxlamaq, həm sülhün, həm də insanlığın davamlılığını təmin edir. Qəzəblə deyil, mərhəmətlə yaşayan insan həm Allahın, həm də insanların sevgisini qazanır. Barış üçün yer saxlayan qəlb, əslində Allahın mərhəmətinə açılan bir qapıdır.

KƏLAM - 57

"ŞÜBHƏ VƏ TƏRƏDDÜD ÜZƏRİNDƏ QARDAŞINLA OLAN MÜNASİBƏTİNİ KƏSMƏ. RAZILIĞINI BİLDİRMƏDƏN ONU HƏYATINDAN UZAQLAŞDIRMA. SƏNƏ QARŞI KOBUD DAVRANAN BİRİNƏ QARŞI YUMŞAQ OL Kİ, ONUN DA SƏNİNLƏ YUMŞAQ DAVRANMASI ÜMİD OLUNSUN."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 49)

Bu kəlam qardaşlıq, dostluq və insan münasibətlərində ədalət, səbir və müdrik davranış prinsiplərini özündə birləşdirir. İmam Əli (ə) burada insanın emosional reaksiyalarla deyil, ağıl və mərhəmətlə davranmasının vacibliyini vurğulayır. Qardaşlıq bağlarını qırmaqdan əvvəl düşünmək, səbəbləri araşdırmaq və qarşı tərəfin də dəyişmə ehtimalını nəzərə almaq — həm mənəvi kamilliyin, həm də sosial harmoniyanın əsas şərtidir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam "əxlaqi sabitlik" anlayışını ifadə edir. İnsan münasibətlərində dəyişkən duyğuların hökmranlığı əsl hikmətdən uzaqdır. Əqlin və idrakın rəhbərliyi ilə hərəkət edən insan emosiyaların təsiri altına düşməz. İmam Əli (ə) burada dialektik münasibəti göstərir: sərtliyə qarşı yumşaqlıq, düşmənliyə qarşı mərhəmət göstərmək — təzadların harmoniyasından doğan bir müdriklikdir. Bu, həm də insanın daxili aləmindəki balansın təcəssümüdür.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam qəlbin təmizliyinə və "nəfsin tərbiyəsinə" işarədir. Qəlb kin və qəzəblə qaralarsa, orada Allah nuru parlamaz. Buna görə də, bir müsəlmanın qardaşına qarşı kobudluq və incikliklə deyil, mərhəmət və səbrlə yanaşması, Allaha yaxınlaşma vasitəsidir. İrfan baxımından yumşaqlıq — "rəhmət"in təzahürüdür, sərtlik isə "nəfs"in hökmüdür. Qardaşına qarşı səbir göstərən şəxs, əslində öz nəfsinə qalib gəlir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən bu kəlam insan davranışlarının dərin motivlərini açır. Sərtlik və inciklik, çox zaman özünüqoruma instinktindən doğur. İmam Əli (ə) insanı bu tələdən qurtarmağa çağırır. Qarşındakı insanın kobudluğu, bəzən onun daxili ağrısının əlamətidir. Yumşaqlıq və anlayışla cavab vermək, qarşı tərəfin müdafiə mexanizmini söndürür və münasibətləri bərpa edir. Beləcə, insan həm öz psixoloji sabitliyini qoruyur, həm də sosial mühitdə müsbət enerji yaradır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam poetik bir harmoniya daşıyır. Cümlələrin ritmik quruluşu və mənalar arasındakı ziddiyyət – sərtliyə qarşı yumşaqlıq, incikliyə qarşı anlayış – insan münasibətlərinin poetik təsviridir. Burada dil sadə olsa da, mənalar çoxqatlıdır. Bu da İmam Əlinin (ə) sözlərinin həm gündəlik həyat, həm də dərin hikmət səviyyəsində işlək olmasını təmin edir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin birliyini qoruyan təməl prinsipləri ehtiva edir. Əgər hər kəs inciklikdə münasibətləri kəssə, cəmiyyət fərdlərə parçalanar. İmam Əli (ə) sosial bağların möhkəmliyini, anlayış və qarşılıqlı mərhəmət üzərində qurulmasını tövsiyə edir. Beləcə, bu kəlam həm ailə münasibətlərindən tutmuş, ictimai birlik və ümmət şüuruna qədər uzanan bir sosial nizam təklif edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam İmam Əlinin (ə) dövründəki siyasi və ictimai hadisələrlə də səsləşir. O dövrdə müsəlmanlar arasında ixtilaflar və yanlış anlaşılmalar çox idi. İmam (ə) bu kəlamla birliyin qorunmasını, ayrılığa aparan emosional davranışlardan çəkinməyi öyrədirdi. Bu sözlər təkcə o dövrün insanlarına deyil, hər dövrün cəmiyyətinə səslənir: birlik, səbir və hikmət olmadan ümmətin ruhu parçalanar. Tarix göstərdi ki, İmam Əlinin (ə) bu çağırışı insanlıq üçün əbədi bəşəri dəyərdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından bu kəlamın əsas mesajı "hilm" — yəni yumşaqlıq və səbir fəzilətidir. Qəzəbi boğmaq, qəlbi saf saxlamaq və insanı düşmənə çevirməmək — İslam əxlaqının zirvəsidir. İmam Əli (ə) burada "mülayimlikdə qüvvət var" prinsipini təsdiqləyir. Çünki sərtliyə sərtliklə cavab vermək qəlbləri uzaqlaşdırır, lakin yumşaqlıq sərtliyi əridir və düşmənliyi dostluğa çevirə bilər.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam, Allahın "ər-Rəhmən" və "ər-Rəhim" sifətlərinin insanda təzahürüdür. Allah qullarına qarşı mərhəmətli olduğu kimi, insan da başqalarına qarşı mərhəmətli olmalıdır. İmam Əli (ə) bu davranışı Allahın razılığına aparan bir yol kimi təqdim edir. Çünki kim başqasına mərhəmət göstərərsə, Allah da ona mərhəmət edər. Bu, "Rəhm edənə Rəhm edən Rəhm edər" prinsipi ilə uzlaşır.

9. Estetik Aspekt

Bu kəlamda mənəvi gözəllik estetik gözəlliklə qovuşur. Yumşaqlıq və mərhəmət, münasibətlərin rənginə işıq kimi düşür. Estetik baxımdan bu kəlamda ziddiyyətlərin harmoniyası var: sərtlik və yumşaqlıq, şübhə və etibar, uzaqlaşdırma və yaxınlıq. Bu harmoniya, Allahın yaratdığı kainatdakı tənasübü xatırladır — hər şey ziddinin varlığı ilə kamilləşir. İmam Əlinin (ə) sözü burada ruhun incəliklərinə toxunan bir sənət nümunəsinə çevrilir.

10. Politoloji Aspekt

Siyasi baxımdan bu kəlam idarəçilik və ictimai münasibətlərdə müdrik davranışın əsas prinsipini göstərir. Lider, şübhə və qəzəbə əsaslanaraq insanları itirməməli, ədalətlə və səbirli davranmalıdır. Kobudluğa qarşı yumşaqlıq göstərmək siyasətdə təmkin və uzaqgörənliyin əlamətidir. Belə rəhbər həm camaatın etimadını qazanır, həm də birliyin qoruyucusuna

çevrilir. İmam Əli (ə) öz həyatında da bu prinsipə əməl etmiş və insanlara ədalətli münasibətin nümunəsini göstərmişdir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam ədalətli qərarların və münasibətlərin əsasını qoyur. Heç bir hökm və ya münasibət, təkcə ehtimala və ya şübhəyə əsaslanmamalıdır. Ədalət, sübut və niyyət üzərində qurulmalıdır. "Razılığını bildirmədən kəsmə" ifadəsi, qarşı tərəfə müdafiə haqqı tanımağın mənəvi formasıdır. Yumşaqlıq göstərmək isə hüququn qisasdan daha üstün məqsəd daşıdığını — yəni sülhü, islahı və bərabərliyi qorumaq istədiyini bildirir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın mənəvi mövcudluğunu müəyyənləşdirir. İnsan münasibətləri onun varlıq anlamının bir hissəsidir. Sərtlik və qırılma, varlığın tənəzzülüdür; bağışlama və yumşaqlıq isə onun yüksəlişidir. İmam Əli (ə) burada insanın mənəvi kamilliyinin, onun münasibətlərdəki davranışı ilə ölçüldüyünü bildirir. Beləcə, insanın mənəvi varlığı onun qəlbinin genişliyi ilə müəyyən olunur.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam, ilahi hikmətin insan münasibətlərindəki sirrini açır. Görünən zərər bəzən xeyir, sərtlik bəzən gizli mərhəmət ola bilər. Yumşaqlıq isə Allahın nurundan bir paydır. Sərt davranan insana qarşı səbir göstərmək, Xızırın səbr sınağından keçmək kimidir. Bu baxımdan kəlam, "daxili təslimiyyət" və "zahirdə hilm" balansını öyrədir — yəni, hikmətlə səbir etməyi.

Düşündürücü Suallar

- Mən münasibətlərimdə sərtliklə yoxsa yumşaqlıqla davranıram?
- Qardaşlıq bağlarını qırmadan əvvəl səbəbi dərindən araşdırırammı?
- Qarşımda kobud davranan insana qarşı mərhəmətlə cavab verməyi bacarırammı?
- Qəlbimdə inciklik saxlamaq mənə nə qazandırır?
- Yumşaqlığın içindəki gücü hiss edə bilirəmmi?

Özünə Hesabat

- Bu həftə mənə qarşı sərt davranan birinə qarşı necə reaksiya verdim?
- Mən bir münasibəti nə zaman və hansı səbəblə bitirirəm?
- Mənim davranışlarım başqalarının mənə münasibətinə necə təsir edir?
- Allahın razılığı üçün hansı incikliklərdən keçə bilirəm?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Qardaşınla və ya dostunla mübahisə etdikdə bir müddət sükut et, emosiyalar yatandan sonra danış.
- Hər kəsə münasibətdə "geri dönüş qapısı" açıq saxla.
- Sərt davranan insana bir dəfə yumşaq və anlayışlı cavab ver — dəyişimi müşahidə et.

- Öz hisslərini nəzarət altına almaq üçün dua və zikrlə qəlbini sakitləşdir.

Əlavə Tövsiyələr

- Yaxın münasibətləri qorumaq üçün incikliklərı uzun çəkmə.
- Yumşaqlığı zəiflik kimi deyil, mənəvi güc kimi gör.
- Hər münasibətdə Allahın razılığını niyyət et.
- Qəlbində bağışlamağa yer burax, çünki Allah da bağışlayanları sevər.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı, insan münasibətlərindəki ilahi balansı öyrədir: **Sərtliyə qarşı yumşaqlıq, incikliyə qarşı mərhəmət.** Bu, yalnız dostluğu deyil, insanın mənəvi varlığını da qoruyur. Hər münasibətdə sükunət, səbir və anlayış göstərmək — həm qəlbin saflığının, həm də Allahın razılığının yoludur.

KƏLAM - 58

"BİRLİKDƏN SONRA AYRILIQ, QARDAŞLIQDAN SONRA CƏFA VƏ DOSTLUQDAN SONRA DÜŞMƏNÇİLİK NƏ QƏDƏR ÇİRKİNDİR!"

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 49)

Bu kəlam, insan münasibətlərindəki sadiqliyin, əmanətin və mənəvi davamlılığın əhəmiyyətini vurğulayır. İmam Əli (ə) burada ən dəyərli mənəvi bağların — birlik, qardaşlıq və dostluğun — pozulmasının mənəvi çirkinliyinə diqqət çəkir. Bu ifadə yalnız sosial münasibətlərə deyil, həm də ruhani həyatın mərkəzinə yönəlmiş bir xəbərdarlıqdır. Çünki dostluq və qardaşlıq, Allah rizası ilə qurulduqda müqəddəs olur; lakin mənfəət, eqo və nəfsani səbəblərlə dağıldıqda, həmin çirkinlik mənəvi xəyanətə çevrilir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam varlığın "ittihad" (birlik) mahiyyətinə toxunur. Hər bir varlıq harmoniyaya doğru yönəlir, ixtilaf və parçalanma isə təbiətin ziddinədir. Birlikdən sonra ayrılıq, varlığın nizamına qarşı çıxmaq kimidir. Burada İmam Əli (ə) həm fərdi, həm də ictimai varlığın ontoloji sabitliyinə işarə edir: insan, öz varlığı ilə birliyə möhtacdır. Ayrılıq, əslində, "varlıq böhranı"nın əlamətidir; insan birləşdiyi dəyərlərdən, mənəvi qardaşlıqdan ayrıldıqda, ruhani mövcudluğunun mərkəzindən uzaqlaşır.

2. İrfani Aspekt

İrfani yöndən bu kəlam, "vəsilət" və "ülfət" anlayışlarının əksinə yönələn mənəvi halı tənqid edir. Haqq yolçusu üçün birlik — Allahla və Onun bəndələri ilə qəlb bağının rəmzidir. Qardaşlıqdan sonra cəfa, qəlbin nurlanmasından sonra qaranlığa düşmək kimidir. Dostluqdan düşmənliyə çevrilmək isə nəfsin qələbəsini göstərir. Arifə görə bu hal "qəlbi hicr" vəziyyətidir — yəni qəlbin Allahın rizasından uzaq düşməsi. Buna görə də İmam Əli (ə) bu "çirkinlik" sözünü yalnız əxlaqi deyil, mənəvi zülmət kimi ifadə edir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam, insan münasibətlərindəki dərin emosional zədələnməyə işarə edir. Birlikdən sonra ayrılıq, beyində "itki ağrısı" yaradır və insanın etimad sistemini sarsıdır. Qardaşlıqdan sonra cəfa, psixoloji travmanın, xəyanət və inamsızlığın mənbəyidir. Dostluqdan sonra düşmənçilik isə "emosional ziddiyyət" (cognitive dissonance) yaradır — yəni qəlbin sevdiyi birinə qarşı düşmən hissi formalaşır. Bu hal insanın mənəvi sabitliyini pozur və daxili böhran doğurur. İmam Əli (ə) bu sözlərlə həm də mənəvi sağlamlığın qorunmasına çağırış edir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi yöndən kəlamda üç mərhələli simvolizm var: birlik–ayrılıq, qardaşlıq–cəfa, dostluq–düşmənçilik. Hər biri bir ziddiyyətin ifadəsidir və bu ziddiyyətin artması ilə mənəvi çirkinliyin dərəcəsi də artır. İfadədəki "nə qədər çirkindir" sözü ədəbi üslubda həm təəccüb, həm də mənəvi nifrət bildirir. Bu, oxucunun qəlbində həm estetik iyrənmə, həm də əxlaqi oyanış yaradır. Cümlənin ritmik quruluşu da ədəbi ahəng yaradır: hər ifadə iki hissəlidir və bu ikilik mənəvi parçalanmanı əks etdirir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji planda İmam Əli (ə) bu kəlamla cəmiyyətin birliyini qorumağa çağırır. Birlikdən sonra ayrılıq, sosial parçalanmanın başlanğıcıdır; qardaşlıqdan sonra cəfa, ədalətin itməsidir; dostluqdan sonra düşmənçilik isə nifrət və fitnənin yayılmasıdır. Cəmiyyətin dağılması fərdlərin bir-birinə xəyanət etməsi ilə başlayır. Bu baxımdan, İmam Əli (ə) həm sosial sabitlik, həm də mənəvi həmrəyliyin təməlini vurğulayır. Əgər insanlar bir-birinə sadiq qalmazsa, o toplum ədalət və mərhəmət dəyərlərini itirər.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam, İmam Əlinin (ə) öz dövründə yaşadığı siyasi və ictimai hadisələrlə də səsləşir. Həzrət, Peyğəmbərin (s) vəfatından sonra müsəlman ümmətində yaranan ayrılıqlara, dostların düşmənə çevrilməsinə şəxsən şahid olmuşdur. Bu kəlam, həm də həmin dövrün acı təcrübəsinin hikmətli xülasəsidir. O, tarixə bir ibrət dərsi qoyur: bir vaxt eyni səfdə olan insanların sonradan bir-birinə qarşı düşmən olması, ən böyük mənəvi fəlakətdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam sadiqlik, vəfa və sabitqədəmliyin əhəmiyyətini ön plana çəkir. Əxlaqın təməli sabit münasibətlərdir; kim qardaşına vəfasızlıq edərsə, öz vicdanına da xəyanət etmiş olur. Dostluğu qorumaq, yalnız münasibət deyil, bir dəyər məsuliyyətidir. İmam Əli (ə) bu kəlamla bizə öyrədir ki, əsl iman, münasibətlərdə sabit sadiqliklə ölçülür. Həqiqi mömin birləşdirər, ayırmaz; sevər, kin tutmaz; bağışlayar, nifrət etməz.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan birlik — Allahın "əl-Vahid" isminin təcəllisidir. Hər bir birləşdirici münasibət, ilahi birlikdən pay alır. Ayrılıq isə şeytani təsirin nəticəsidir, çünki şeytanın ilk əməli ümməti parçalamaq olmuşdur. Quranda da bu mövzu vurğulanır:

"Hamılıqla Allahın ipinə *(İslama)* **yapışın və parçalanmayın!..."** (Ali-İmran surəsi, ayə 103)

İmam Əli (ə) bu ayənin hikmətini kəlamında ifadə edir — yəni Allahla bağlanan qardaşlıq, Onun rizası ilə qorunmalıdır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam mənəvi gözəllik və çirkinlik dəyərlərinin ziddiyyətini təsvir edir. Gözəllik — vəfa, sevgi, sadiqlik və birlikdədir; çirkinlik isə ayrılıq, xəyanət və kinlə doludur. İmam Əli (ə) burada mənəvi estetikanın ölçüsünü müəyyənləşdirir: bir dostluğun gözəlliyi onun davamlılığında, bir qardaşlığın gözəlliyi onun mərhəmətində gizlidir. Düşmənliyə çevrilən dostluq, çiçək açmış gülün solması kimidir — təbiətin gözəlliyinə xəyanət.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam dövlət və toplum idarəçiliyinə də aid edilə bilər. Birlikdən sonra ayrılıq — siyasi parçalanmanın başlanğıcı, qardaşlıqdan sonra cəfa — ədalətsizliyin təzahürü, dostluqdan sonra düşmənçilik — hakimiyyətin fitnə ilə pozulmasıdır. İmam Əli (ə) öz xilafəti dövründə bu halları müşahidə etmiş, buna görə də siyasətdə əxlaq və vəfa prinsiplərinin vacibliyini vurğulamışdır. Əxlaqdan uzaq siyasət, dostluğu düşmənliyə çevirən zəhər kimidir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi yöndən bu kəlam, sosial əhd və əmanətin qorunmasına işarə edir. Hər bir dostluq, əslində, mənəvi müqavilədir. Qardaşlıq — qarşılıqlı hüquqların tanınması, cəfa isə bu hüquqların pozulmasıdır. İmam Əli (ə) burada mənəvi ədalətin təməlini qoyur: kim dostuna xəyanət edərsə, onun haqqına girmiş olur. Buna görə də bu kəlam həm mənəvi, həm hüquqi ədalətin qorunmasına çağırışdır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, insanın varolmasının tənhalığına və əlaqə ehtiyacına toxunur. İnsan başqaları ilə birlikdə öz mənasını tapır. Ayrılıq, onun varlıq məqsədini zədələyir. Dostluqdan sonra düşmənçilik, insanın öz mənliyinə yadlaşmasıdır. Burada "çirkinlik" anlayışı, mənəvi deyil, ontoloji bir boşluğa işarə edir — insan öz varlığında məhəbbətin yerini nifrətə buraxdıqda, mənəvi yoxluğa düşür.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlam, mənəvi tərbiyə və sınaq mərhələsi kimi izah olunur. Allah bəzən insanı dostluqla sınağa çəkər — dostun sədaqəti, qardaşın sabitliyi, birliyin davamı ilə. Bu sınaqları itirən insan, "daxili

gözəlliyini" də itirər. Xızır təlimində dostluğun pozulması, insanın öz ruhani qardaşlığından uzaq düşməsidir. Beləcə, İmam Əli (ə) bu kəlamla bizi ruhani səviyyədə birliyə, səbir və mərhəmətə çağırır.

Düşündürücü Suallar

- Mən birlik və qardaşlıq münasibətlərimdə sabitəmmi, yoxsa dəyişkənəm?
- Dostumun səhvini gördükdə onu qoruyuram, yoxsa tərk edirəm?
- Mənim münasibətlərim Allah rizası üzərində qurulubmu?
- Ayrılıq və düşmənlik hissi məndə nəfsani, yoxsa ilahi səbəblərlə yaranır?

Özünə Hesabat

- Hər bir insan öz qəlbinə baxmalıdır: kimlərə qarşı vəfasızlıq edib, kimlərlə birliyi pozub? Əgər bir dostluq xəyanətə çevrilibsə, bu, təkcə münasibətin deyil, vicdanın da zədələnməsidir. Hər bir insan bu kəlamı güzgü kimi qarşısına qoymalı, "mən harada ayrıldım, harada cəfa etdim, harada düşmən oldum?" suallarını özünə verməlidir.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Qardaşlıq münasibətlərində səhvləri bağışlamaqla birliyi qorumağa çalışmaq.
- Dostluqda gizli kin və qısqanclıq hisslərini dua və təfəkkürlə aradan qaldırmaq.
- İş və ailə mühitində qarşılıqlı hörməti əsas prinsip kimi saxlamaq.
- Hər münasibəti mənfəət yox, niyyət təmizliyi üzərində qurmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- İmam Əlinin (ə) bu kəlamını hər gün bir dəfə oxuyub, onun mənəvi mənası üzərində düşünmək faydalıdır. Dostluq münasibətlərində "vəfa əhdi" adlandırılan sadə bir dua və ya niyyətlə qəlbləri qorumaq tövsiyə olunur. Qardaşlıq və birlik əlaqələrini möhkəmləndirmək üçün Allah rizasına yönəlik ortaq xeyir işlərdə birləşmək ən gözəl yoldur.

Nəticə

İmam Əli (ə) bu kəlamında mənəvi həyatın üç sütununu göstərir: birlik, qardaşlıq və dostluq. Onların dağılması, insanın həm sosial, həm mənəvi varlığının dağılmasıdır. Bu səbəbdən, ayrılıq və düşmənlik yalnız münasibətlərin deyil, insan ruhunun da çirkinləşməsidir. Əsl gözəllik, birliyin davamında, dostluğun sabitliyində və qardaşlığın əmanət kimi qorunmasındadır.

KƏLAM - 59

"QARDAŞI ONUNLA BARIŞMAQ İSTƏDİYİ HALDA BARIŞMAYAN ŞƏXS, LƏNƏTƏ GƏLMİŞDİR (MƏL'UNDUR), LƏNƏTƏ GƏLMİŞDİR."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 49)

Bu kəlamda İmam Sadiq (ə) insan münasibətlərində barış, bağışlama və qardaşlıq bağlarının qorunmasının nə qədər mühüm olduğunu vurğulayır.

Burada “qardaş” təkcə qan qohumunu deyil, iman və bəşəri dəyərlərlə bağlı olan hər bir insanı ifadə edir. Barışmaq istəyi – nəfsin eqosunu sındırmaq, kin və qəzəbi tərk etmək deməkdir. Lakin barışmaq istəyənə laqeydlik göstərmək və qəzəbi davam etdirmək insanın mənəvi fəlakətinə aparan yoldur. İmamın “lənətə gəlmişdir” ifadəsini iki dəfə təkrarlaması bu halın nə qədər ağır və Allah qatında nifrət edilən bir davranış olduğunu göstərir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın “mən” və “digəri” münasibətini ələ alır. İnsan, öz varlığını digəri ilə münasibət içində dərk edir. Barışma isə bu münasibətin harmoniyasıdır. Barışmaqdan imtina edən şəxs əslində öz daxilindəki harmoniyanı da pozur. Çünki bağışlamaq idrakın yüksəlişi, nifrət isə şüurun dərinliyindəki zülmətdir. Fəlsəfi mənada lənət — varlığın öz nurani yönündən uzaq düşməsi, yəni mənəvi qaranlığa qərq olması deməkdir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan barışmaq – nəfsin təkəbbüründən azad olmaqdır. Nəfs özünü haqlı görür və heç vaxt təvazö göstərmək istəmir. Amma həqiqi arif bilir ki, “haqq olmaq” yetməz, “ədəbli olmaq” lazımdır. Barışmaq istəyənə arxa çevirmək – Allahın mərhəmət təcəllisindən uzaqlaşmaqdır. Çünki Allah “Sülh” adının sahibidir. Onun bəndəsi də barışın mənbəyi olmalıdır. İrfan baxımından belə bir insan “məl’un” olur, çünki Allahın “Sülh” sifətinə bənzəmək fürsətini itirir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən baxıldıqda, barışmaq istəməmək dərin mənəvi travmaların, qürurun və qorxuların nəticəsidir. İnsan inciklik və kinlə yaşadıqca daxili sakitliyini itirir, psixoloji gərginlik, qəzəb və utancaqlıq bir-birini qidalandırır. Barışmaq isə insanı psixoloji azadlığa aparır. Barışmaqdan imtina edən, əslində özünü daxili həbsə salır. Belə insan “məl’un”dur, çünki öz ruhuna lənət oxuyur — yəni öz sakitliyindən və mənəvi rifahından uzaq düşür.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlamda iki dəfə “məl’un” sözünün işlənməsi vurğu və ritm yaradır. Bu, ədəbi təsir gücünü artırır və dinləyicinin qəlbinə dərinliklə sirayət edir. Kəlamda barışmaq və barışmamaq anlayışları insan münasibətlərinin iki qütbü kimi təqdim olunur. Bu antitez forması (qarşılaşdırma) ədəbiyyatda təsirli bir üsuldur və insanı öz seçimləri üzərində düşünməyə vadar edir. Burada lənət – təkcə dini cəza deyil, mənəvi tənə formasıdır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, bir cəmiyyətin sağlamlığı fərdlərin bir-biri ilə barışığına bağlıdır. Barışmamaq sosial parçalanmanı dərinləşdirir, nifrət və düşmənçilik mühiti yaradır. Barışmaq istəyən birinə qarşı sərtlik göstərən

fərdlər ictimai birliyi pozur və mənəvi bağları zədələyir. İmamın bu kəlamı sosial bir xəbərdarlıqdır: cəmiyyətin möhkəmliyi barış üzərində qurulmalıdır, yoxsa mənəvi "lənət" — yəni dağınıqlıq və zülmət cəmiyyətə hakim olar.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu bir çox ictimai və dini ixtilafların səbəbi insanların barışa deyil, qürura sığınması olmuşdur. İmam Sadiq (ə) bu kəlamı elə bir dövrdə söyləmişdi ki, müsəlmanlar arasında daxili çəkişmələr yayılmışdı. Bu kəlam tarixi bir dərsdir: Barışmaq istəklərinə qarşı çıxmaq, fitnə və parçalanmanın başlanğıcıdır. Tarix sübut edir ki, ədalət və birlik ancaq bağışlamaqla və qarşılıqlı mərhəmətlə bərqərar olur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, bu kəlam insanın mənəvi dəyərlərinə işıq tutur. Barışmaq istəyən birinə arxa çevirmək təkəbbür, qəzəb və kin kimi pis əxlaqi sifətlərin hökm sürməsidir. Əsl əxlaq, təkcə başqasını bağışlamaqda deyil, bağışlanmaq fürsətini də rədd etməməkdədir. İmam (ə) bu kəlamla bizə öyrədir ki, barışmaq — imanın əxlaqi meyvəsidir, ondan imtina isə ruhi çürümədir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan "məl'un" ifadəsi Allahın rəhmətindən uzaq qalan kəsi bildirir. Barışmaqdan qaçan, Allahın "Rəhman" və "Səlam" sifətlərinə zidd davranır. Quranda buyurulur:

"...Barışmaq daha xeyirlidir..." (Nisa surəsi, ayə 128)

Deməli, barışıq Allahın buyurduğu bir dəyərdir. Ona qarşı çıxan insan, ilahi nizama qarşı çıxmış olur. Bu səbəbdən belə bir insanın "məl'un" adlandırılması teoloji cəhətdən ədalətlidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan barış — ruhun gözəlliyi, barışmazlıq isə onun eybəcərliyidir. Gözəllik yalnız formadakı harmoniya deyil, münasibətlərdəki vəhdətdir. Barışmaq, insan münasibətlərində harmoniya yaradır, nifrət isə bu harmoniyanı pozur. İmamın kəlamında ruhani estetik bir çağırış var: qəlbini kinlə çirkləndirmə, çünki nifrətin lənəti gözəlliyin nurunu söndürər.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, bu kəlam ictimai idarəetmədə dialoqun və barışığın vacibliyini göstərir. Liderlər və idarəçilər arasında barışmazlıq dövlətin dağılmasına gətirə bilər. İmam Sadiq (ə) burada sülh mədəniyyətini təşviq edir. Hətta fərdlər səviyyəsində belə barışmazlıq varsa, toplum səviyyəsində münaqişə qaçılmaz olur. Bu kəlam bir növ siyasət fəlsəfəsinin mənəvi əsasını təşkil edir.

11. Hüquqi Aspekt

İslam hüququnda barış (sülh) mübahisələrin ədalətli həll yollarından biri kimi qəbul edilir. Barış təklifini rədd etmək, həm mənəvi, həm də ictimai məsuliyyətdir. Hüquqi baxımdan "məl'un" olmaq — sosial və mənəvi

məsuliyyətdən düşmək deməkdir. İmam (ə) bu kəlamla göstərir ki, qanunlar və cəza mexanizmləri yalnız formaldır, əsl ədalət isə qəlblərin barışında gizlidir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, insan varlığı sülhə yönəlmişdir. Barışmaqdan qaçan şəxs öz varlığının təbii yönünə qarşı çıxır, yəni varlıq məqsədinə zidd yaşayır. Bu, mənəvi intihar kimidir. Barış – mövcudluğun nuruna dönmək, nifrət isə mövcudluğu inkar etməkdir. Bu səbəbdən İmamın "məl'un" ifadəsi, varlığın öz mənasından uzaq düşmüş bir insanı təsvir edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxımından barış — ilahi hikmətin dərin qatlarını dərk etməkdir. Hər hadisənin arxasında bir sınaq və bir hikmət vardır. Barışmaq istəməyən, bu hikməti görə bilmir, çünki qəlb gözü bağlıdır. Xızır baxışı ilə desək, barışmayan insan "suyun axınına qarşı üzən" kimidir — o, ilahi axının ziddinə hərəkət edir və nəticədə mənəvi boğulmaya düçar olur.

Düşündürücü Suallar

- Mənim qəlbimdə barışmaq istəmədiyim biri varmı?
- Mən barış təkliflərini nə üçün rədd etmişəm?
- Barışmamaq mənə nə qazandırır və nə itirdir?
- Əgər Allah məni bağışlayırsa, mən niyə bağışlamıram?
- Barışsam, mən nə qədər yüngülləşərdim?

Özünə Hesabat

- Hər insan öz vicdanında bu kəlamı ölçü kimi götürməlidir. Hər gün özünə soruş: "Mən bu gün kimlərlə barışıqdayam?" Əgər bir nəfərlə belə qəlbi narazılıq varsa, bu, ruhun ləkəsidir. Özünü təmizləmək üçün ilk addım – sülh təklifinə açıq olmaqdır.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Qohum və dostlar arasında uzun müddətli küskünlükləri aradan qaldırmaq.
- Əmək mühitində anlaşılmazlıq olduqda qarşı tərəflə açıq danışmaq.
- Sosial şəbəkələrdə nifrət və təhqir dolu yazışmalardan uzaq durmaq.
- Ailə içi mübahisələrdə sükunətlə barışıq təklifi irəli sürmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər səhər özünə "Mən bu gün kimlərlə barışıq olmaq istəyirəm?" sualını ver.
- Dua et: "İlahi, mənə barışmaq üçün təvazö ver."
- Qəlbində kin hiss etdiyin şəxsin yaxşı cəhətlərini düşün.
- Qurani-Kərimdə **"...Barışmaq daha xeyirlidir..."** (Nisa surəsi, ayə 128) ayəsini tez-tez oxu və dərin düşün.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı insan münasibətlərinin ruhani təməlini xatırladır: **Barışmaq istəyəni rədd edən insan, əslində Allahın rəhmətinə arxa çevirir.** Lənət burada bir nifrət deyil, ilahi mərhəmətdən uzaqlaşmanın təbii nəticəsidir. Hər barış imtahanında insanın mənəvi dəyəri ölçülür. Həyatın gözəlliyi barışdadır, barış isə ancaq təvazö və sevgi ilə mümkündür.

KƏLAM - 60

"QARDAŞINDAN AYRILDIQDAN SONRA ONUN HAQQINDA PİS VƏ YA LƏYAQƏTSİZ SÖZLƏR SÖYLƏMƏ. ÇÜNKİ BU HALDA SƏNƏ QAYIDIŞ QAPISI BAĞLANAR. HALBUKİ TƏCRÜBƏLƏR ÇOX VAXT İNSANI SƏNƏ GERİ DÖNDÜRƏ BİLƏR."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 50)

Bu kəlamda İmam Sadiq (ə) bizə münasibətlərin davamlılığını və qəlbi bağların dəyərini öyrədir. İnsan bəzən qardaşı, dostu və ya yaxın birisi ilə ayrılığa düşə bilər. Lakin ayrılıq, nifrət və ya düşmənçilik üçün bəhanə olmamalıdır. Ayrıldıqdan sonra arxasınca danışmaq — körpüləri yandırmaqdır. İmam xəbərdarlıq edir: bunu etmə, çünki həyatın sınaqları bəzən səni onunla yenidən bir araya gətirə bilər. Lakin sən qapını öz əlinlə bağlasan, o dönüş mümkün olmaz. Bu kəlam, həm münasibətlərdə ədəb, həm də uzaqgörənlik dərsidir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam "varlığın münasibət içində kamilləşməsi" prinsipinə işarə edir. İnsan tək başına kamil ola bilməz — onun ruhu qarşılıqlı əlaqə və təcrübə ilə inkişaf edir. Arxadan danışmaq, münasibətin varlıq zəncirini qırmaqdır. Əgər bir bağ qırılıbsa, onu dilin zəhəri ilə yox, sükutun hikməti ilə qorumaq lazımdır. Filosof baxışı ilə, qardaşına qarşı danışan insan, əslində öz "mən"ini kiçildir və öz varlığını da mənəvi cəhətdən yaralayır. Bu səbəbdən, kəlam "qapının bağlanması" ilə varlıq əlaqəsinin qırılmasını simvolizə edir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam "sükutun ədəbi"ni öyrədir. Arif üçün ayrılıq bir dərs, bir sınaq, bir yetkinlik mərhələsidir. Qardaşının arxasınca danışmaq isə nəfsin qisasıdır — ruhun tənəzzülüdür. İrfan yolçusu bilir ki, hər kəs öz taleyinin təcrübəsindədir. Bu səbəbdən o, ayrılıqda da sükutu seçər və dili ilə deyil, qəlbi ilə dua edər. "Təcrübələr onu sənə döndərə bilər" cümləsi, irfani baxımdan "ilahi təqdirin dövrəsi" deməkdir — yəni həyatın axarı bəzən uzaqlaşdırdığı könülləri yenidən birləşdirər. Lakin dilin zəhəri ilə bu ilahi dövrəni pozmaq, qismət qapısını bağlamaqdır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən baxıldıqda, insan ayrılıqdan sonra çox vaxt inciklik, qəzəb və dərin qürurla hərəkət edir. Bu duyğuların təbii olmasına

baxmayaraq, onları dilə gətirmək zərərli nəticələr doğurur. Arxadan danışmaq insanın öz psixoloji yükünü artırır, çünki mənfi emosiyalar təkrarlandıqca beynin duyğu mərkəzləri onları daha da gücləndirir. Əksinə, sükut və anlayış sakitləşdirici təsir göstərir. İmam Sadiq (ə) burada müasir psixologiyanın "emosional nəzarət" dediyi prinsipi minlərlə il öncə ifadə etmişdir: sükut — ruhi sağlamlığın qoruyucusudur.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi cəhətdən bu kəlam son dərəcə dərin bir bədii tərzlə qurulmuşdur. "Dönüş qapısı" ifadəsi metaforadır və insan münasibətlərinin bir "qapı" kimi düşünülməsini simvollaşdırır. Bu qapı bağlananda, həm keçmiş, həm gələcək bağlanır. İmam burada həm nəsihət, həm də xəbərdarlıq üslubundan istifadə edir. Kəlamda "təcrübə" sözü həyatın sınaqlarına, yəni zamanın tərbiyəedici roluna işarədir. Beləcə, kəlam poetik və hikmətli bir ahəng yaradır: sükut — ədəbdir, arxadan danışmaq — həsrətin başlanğıcı.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam münasibətlərdə sosial etimadın (etibarın) qorunmasına yönəlib. Cəmiyyətin əsas dayaqlarından biri etimaddır. İnsanlar arxadan danışmağa başladıqda, etimad mexanizmi dağılır. Bu, ailədən başlayaraq cəmiyyətin bütün strukturlarına sirayət edir. İmam Sadiq (ə) xəbərdarlıq edir ki, bir insanın arxasınca danışmaq təkcə bir fərdi günah deyil, ictimai bağların qırılması deməkdir. Bu hal cəmiyyətin birliyini zəiflədir və mənəvi xaos yaradır. Sükut isə sosial əmin-amanlığın qorunmasıdır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə saysız nümunələr var ki, dostların və qardaşların ayrılığından sonra arxadan deyilən bir söz illərlə davam edən düşmənliyə səbəb olub. Həzrət Peyğəmbərin (s) dövründə səhabələr arasında belə hadisələr baş verib və nəticədə qardaşlıq ruhu zədələnib. İmam Sadiq (ə) bu tarixi təcrübələrə əsaslanaraq bizə xəbərdarlıq edir: "dilinizlə keçmişi yandırmayın". Çünki zaman və hadisələr, bəlkə də, sizi bir gün yenidən bir araya gətirəcək. Amma arxadan deyilən bir söz o körpünü əbədi məhv edə bilər.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam sadiqlik, səbir və təmkin kimi dəyərləri tərbiyə edir. İnsan ayrılıqdan sonra mənəvi sınaqdan keçir: ya nəfsin tələbi ilə arxadan danışacaq, ya da səbir və ədəb ilə sükut edəcək. Əsl əxlaq ikinci haldadır. Arxadan danışmaq – qeybətdir, qeybət isə insanın mənəvi ləyaqətini zədələyir. İmam bu kəlamla bizə göstərir ki, əxlaq sadəcə yaxşı danışmaq deyil, danışmaqdan imtina etməyi də bacarmaqdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, bu kəlamda Allahın "Səttar" (örtən, gizlədən) sifətinə uyğun davranmaq çağırışı vardır. Allah bəndələrinin qüsurlarını örtür, onları rüsvay etmir. Qardaşının arxasınca danışmaq, Allahın bu sifətinə qarşı

çıxmaqdır. “Qapının bağlanması” ifadəsi ilahi mərhəmət qapısının da bağlanmasını simvolizə edir. Yəni kim başqasına mərhəmətli olmazsa, ilahi mərhəmətdən də uzaq düşər. Bu baxımdan, kəlam həm mənəvi, həm də teoloji baxımdan çox dərin bir nəsihətdir.

9. Estetik Aspekt

Estetik cəhətdən, bu kəlamda ruhani zəriflik var. Sükutun gözəlliyi, dillənməyən sözün dərinliyi, bağışlamanın sükutu — bunların hamısı ruhun estetik təzahürləridir. Arxadan danışmaq isə qəlbin incəliyini zədələyir, mənəvi gözəlliyi çirkləndirir. Gözəllik, bəzən danışmaqda deyil, deməməkdədir. İmam Sadiq (ə) bizə sözün gözəlliyindən çox, susmağın zərifliyini öyrədir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, bu kəlam həm ictimai, həm də idarəetmə əlaqələrinə tətbiq oluna bilər. Liderlər və idarəçilər arasında bir dəfə qırılan etimad, arxadan deyilən bir sözlə tamamilə yox ola bilər. Siyasi sistemlərdə sabitliyin qorunması üçün etimadın və səmimiyyətin bərpası vacibdir. İmam (ə) deyir ki, ayrıldıqdan sonra danışmaq — gələcək əməkdaşlıq imkanlarını bağlayır. Bu, dövlətlər, cəmiyyətlər və ailələr üçün də eyni dərəcədə doğrudur.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam “qeybət” və “iftira” anlayışlarına toxunur. İslam hüququnda qeybət böyük günahlardandır və hüquqi məsuliyyət doğura bilər. Kəlamda “dönüş qapısı bağlanar” ifadəsi, hüquqi anlamda “haqqının qaytarılmasını imkansız hala gətirmək” mənasını daşıyır. Yəni arxadan danışmaqla, gələcəkdə üzləşəndə etimadın bərpası hüquqi baxımdan da çətinləşir. Bu kəlam həm mənəvi, həm də sosial hüququn qorunmasına xidmət edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlıq mənasını qorumaqla bağlıdır. İnsan münasibətlərdə özünü tanıyır. Əgər münasibəti nifrət və qeybət üzərində qurarsa, varlığının dəyərini itirir. Arxadan danışmaq, mənəvi varlığın özünə xəyanətidir. Həyatın “təcrübə” dediyimiz axını insanı bəzən uzaqlaşdırar, bəzən birləşdirər. Amma dilin hökmü bu axını ya bağlayar, ya da açar. Bu səbəbdən İmam (ə) bizi “dil məsuliyyəti”nə çağırır.

Xızır Baxışı

Xızır baxımından bu kəlam həyatın dövri hikmətinə işarədir. Xızırın baxışı ilə dünya hadisələri bir axındır: insanlar bir-birindən ayrılar, lakin sınaqlar onları yenidən birləşdirər. Arxadan danışmaq bu axını pozmaq, suya daş atmaq kimidir — axını bulanıq edər. Xızır baxışı bizə öyrədir ki, heç bir ayrılıq əbədi deyil; sükut və təvəkkül ilahi planın təmizliyini qoruyur. Kimsə sənə zülm etsə belə, onun haqqında danışma — çünki bəlkə də Allah onu sənin üçün dəyişdirəcək.

Düşündürücü Suallar

- Mən ayrıldığım insanlar haqqında nə düşünür və nə danışıram?
- Əgər sabah o insan geri dönsə, mənim sözlərim maneə olarmı?
- Mənim dilim körpü salır, yoxsa körpüləri yandırır?
- Mən sükutu zəriflik kimi görürəm, yoxsa zəiflik kimi?
- Əgər Allah məni örtürsə, mən niyə başqasını rüsvay edirəm?

Özünə Hesabat

- Gündəlik həyatında bir anlıq dayan və düşün: "Mən bu gün kimin arxasınca danışdım?"
- Əgər dilindən bir insanın abrını aparan söz çıxıbsa, dərhal tövbə et və qəlbində o qapını yenidən aç.
- Özünü belə sorğu-sual et: "Əgər Allah mənim haqqımda danışsaydı, nə deyərdi?"

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Mübahisədən sonra dost və ailə üzvləri haqqında başqaları ilə danışmamaq.
- İş mühitində ayrılıqdan sonra keçmiş yoldaşlar haqqında mənfi fikir bildirməmək.
- Sükutu və dua etməyi vərdiş halına gətirmək.
- Sosial mediada başqalarının qüsurlarını paylaşmaqdan çəkinmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Gündəlik dua et: "İlahi, dilimə səbir, qəlbimə sükunət ver."
- Əgər inciyibsənsə, yaz — amma paylaşma.
- Keçmiş münasibətləri nifrətlə deyil, ibrətlə yad et.
- Qurani-Kərimin bu ayəsini tez-tez düşün: **"Yaxşılıq və pislik eyni deyildir. Pisliyi daha yaxşı olanla dəf et!..."** (Fussilət surəsi, ayə 34)

Nəticə

İmam Cəfər Sadiqin (ə) bu kəlamı həyatın ən zərif nizamını öyrədir: **dil — bağları ya qoruyar, ya da qırar.**

Arxadan danışmaqla insan təkcə başqasına deyil, öz taleyinə də zərər verir. Çünki həyatın təcrübələri bəzən insanları yenidən birləşdirir, amma sənin dilin o qapını bağlaya bilər. Odur ki, sükut ədəbdir, səbir kamillikdir, barış isə ilahi lütfdür. Kimin dili sükutla tərbiyəlidirsə, onun qapıları həmişə açıq qalar.

KƏLAM - 61

"KİM SEVGİSİNİ LAYİQ OLMAYAN YERƏ QOYARSA, ƏLAQƏLƏRİNİ QOPARMA NÖQTƏSİNƏ GƏTİRMİŞ OLUR. "

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 50)

Bu kəlam sevgi, münasibət və mənəvi dəyərlərin sərhədlərini göstərən dərin bir hikmətdir. İnsan təbiətində sevgi təbii bir duyğudur, lakin onun

yönəldildiyi ünvan dəyərləri müəyyən edir. İmam Sadiq (ə) bu ifadə ilə bizi xəbərdar edir ki, sevginin yanlış istiqamətə yönəlməsi insanın mənəvi və sosial həyatında fəlakətli nəticələr doğura bilər. Hər sevgi müqəddəs deyil; əksinə, bəzən sevgi yanlış bir yerə yönəldikdə, o, insanı həm öz mənliyindən, həm də Allahdan uzaqlaşdırar. Deməli, sevgi həm nur, həm də sınaqdır — onun dəyəri yönəldiyi mərkəzdə gizlidir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam "dəyər yönümlü sevgi" prinsipini vurğulayır. Aristotel və Fərabi kimi mütəfəkkirlər də sevginin məqsədyönlü və məntiqi əsas üzərində qurulmasını vacib saymışlar. Sevgi, əgər haqqdan uzaq, nəfsani və mənasız obyektə yönəlirsə, o zaman insanın varlıq nizamı pozular. Çünki sevgi insanın varlığını istiqamətləndirən ən güclü enerjidir; o, doğru mərkəzə yönəlmədikdə, insanı xaosa aparar. İmam Sadiqin (ə) bu hikməti, sevginin metafizik mahiyyətini düzgün dərk etməyə çağırır: "Haqqa yönəlməyən sevgi, varlığın nizamını dağıdar."

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, bu kəlam "məhəbbətin təmizliyi"nə işarədir. Ariflərə görə, sevgi Allahın təcəllisidir və insanın qəlbindəki sevgi Onun nurundan bir parıltıdır. Amma bu nur, layiq olmayan bir yerə yönəldikdə, sönər və qəlb zülmətə qərq olar. İmam Sadiq (ə) buyurur ki, sevgi əgər Haqqın razılığına əsaslanmırsa, onun sonu ayrılıq və peşmanlıqdır. Çünki ilahi olmayan sevgi "fənada yox olur", ilahi sevgi isə "bəkada qalır". Arifin qəlbi yalnız Haqqa yönəlməlidir — çünki əsl sevgi əbədiyyətlə birləşəndə kamal tapar.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji nöqteyi-nəzərdən, sevginin yanlış obyektə yönəlməsi insanın emosional sabitliyini sarsıdır. Belə sevgi adətən bağlılıq deyil, asılılıq yaradır. İnsan qarşısındakı şəxsə və ya dəyərə layiq olduğundan artıq emosional enerji sərf etdikdə, öz şəxsiyyət sərhədlərini itirir. Bu, nəticədə dərin narahatlıq, məyusluq və özünə qarşı dəyərsizlik hissi doğurur. İmam Sadiqin (ə) xəbərdarlığı, emosional sağlamlığın qorunmasına dair psixoloji hikmətdir: "Sevginin yönünü seç, yoxsa o səni öz məhv nöqtənə aparar."

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam poetik bir zərb-məsəl kimi səslənir. "Sevgisini layiq olmayan yerə qoymaq" ifadəsi həm məcazi, həm də mənəvi dərinlik daşıyır. Burada "yer" yalnız insan deyil, fikir, ideya və ya həyat məqsədi də ola bilər. Bu cür ifadələrdə "sevgi" — qəlbin istiqamətidir, "layiq yer" — mənəvi mərkəzdir. Kəlamda təzad (müqayisə) sənəti diqqət çəkir: sevginin müqəddəsliyi ilə onun yanlış istiqamətinin yaratdığı dağıntı arasında poetik gərginlik qurulur. Bu, ədəbi hikmətin fəlsəfi dərinliyidir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin mənəvi münasibətlər sisteminə işıq tutur. Əgər insanlar sevgilərini mənəvi və əxlaqi dəyərlərdən uzaq obyektlərə yönəldirlərsə, o zaman ailə, dostluq və birlik bağları zəifləyir. Cəmiyyətin dirəyi olan "məhəbbət" duyğusu, yanlış ünvanlarda israf olunur. İmam Sadiqin (ə) xəbərdarlığı, sosial sabitliyin qorunması üçün mühüm mənəvi qanundur: Haqqı və layiq olanı sevmək, cəmiyyətin mənəvi təməlinin qorunması deməkdir.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu bir çox cəmiyyətlər və fərdlər sevgilərini yanlış mərkəzlərə yönəltdikləri üçün süquta uğramışlar. Misal üçün, dünya sevgisinə aludə olan millətlər mənəvi dəyərləri itirmiş, nəticədə daxili və xarici parçalanmaya düçar olmuşlar. İmam Sadiqin (ə) dövründə də belə hallar çox idi; insanlar öz mənfəət və nəfs istəklərini haqq sevgisindən üstün tuturdular. Bu kəlam, o dövrün mənəvi böhranına verilmiş hikmətli cavabdır — "əgər sevginin mərkəzi Allahdan uzaqdırsa, onun sonu ayrılıqdır."

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi yöndən bu kəlam, duyğuların məsuliyyətini öyrədir. İnsan, sevgi kimi güclü bir hissi nəfsin deyil, ağılın rəhbərliyində yaşamalıdır. Layiq olmayan birinə və ya dəyərə yönələn sevgi, həm insanın mənəvi təmizliyini, həm də əxlaqi sabitliyini zədələyir. İmam Sadiq (ə) bu kəlamla bildirir ki, sevgi öz yerində və ölçüsündə gözəldir. Əxlaqi kamal — sevginin düzgün idarə olunmasındadır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, sevgi Allahın adlarından biri olan "Vədud"un (çox sevən) təcəllisidir. Bu səbəbdən, sevgi yalnız ilahi dəyərlərlə uyğun olanda bərəkət gətirir. Əgər sevgi günah, zülm və ya haqqın əksinə yönəlirsə, o zaman Allahın rəhmətindən uzaqlaşar. İmam Sadiqin (ə) kəlamı bizə bildirir ki, "ilahi olmayan sevgi, insanla Allah arasında pərdə yaradar." Beləliklə, hər sevgi Allahın rizasına ölçülməlidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam "daxili harmoniya"nın ifadəsidir. Gözəllik yalnız zahirdə deyil, münasibətlərin mənəvi nizamındadır. Sevginin gözəlliyi onun paklığında və layiq hədəfə yönəlməsindədir. Əgər sevgi çirkin bir niyyətə bağlanarsa, o zaman gözəllik zəhərə çevrilər. İmam Sadiqin (ə) kəlamı bu baxımdan həm mənəvi, həm də estetik balansın qorunması üçün dərin bir ibrətdir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji mənada, bu kəlam hakimiyyət, sadiqlik və dəyərlərə bağlılıqla əlaqələndirilə bilər. Sevgisini və etimadını haqsız liderə, yalan ideologiyaya və ya zülmə yönəldən insan, öz dəyərləri ilə əlaqəsini kəsir. Beləliklə, sevginin yanlış ünvanı ictimai fəlakətlərə gətirə bilər. İmam Sadiqin (ə) bu

sözləri həm fərdi, həm də ictimai səviyyədə "seçimin məsuliyyəti"nə dair xəbərdarlıqdır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, bu kəlam "emosional ədalət" prinsipinə toxunur. İnsan yalnız hüquqi deyil, mənəvi münasibətlərdə də ədalətli olmalıdır. Sevgisini layiq olmayan yerə yönəltmək, mənəvi hüquq pozuntusudur. Çünki bu, həm insanın özünə, həm qarşısındakı şəxsə, həm də ictimai ədalətə zərər verir. Sevgidə ədalət — münasibətlərin davamlılığının əsasıdır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, insanın varlıq böhranına işıq tutur. İnsanın kimliyini müəyyən edən, nəyə bağlandığı və nəyi sevdiyidir. Əgər insan varlığını dəyərsiz obyektlərə bağlayırsa, öz mahiyyətini itirir. Sevgini doğru yerə yönəltmək — varlığın mənasını tapmaqdır. İmam Sadiq (ə) bu kəlamla varlıq yönünü düzəltməyi öyrədir: "Sevginin mərkəzi nədirsə, sən də osan."

Xızır Baxışı

Xızır baxışına görə, sevgi bir "ruhi sınaq"dır. Hər sevgi bir yol açar: bəziləri Haqqa aparır, bəziləri isə insanı mənəvi səhraya salır. Xızırın hikməti bizə bunu öyrədir ki, hər duyğunun arxasında bir təlimat gizlidir. İmam Sadiqin (ə) kəlamı bu baxışda belə təfsir olunur: "Yanlış yerə yönələn sevgi, insanın ruhani yolunu bağlayar, çünki hər yolun sonu niyyətində gizlidir."

Düşündürücü Suallar

- Mən sevgimi nəyə və kimə yönəldirəm?
- Bu sevgi məni Allaha yaxınlaşdırır, yoxsa uzaqlaşdırır?
- Sevdiyim şey mənim dəyərlərimlə uyğun gəlirmi?
- Mənim sevgim qarşımdakı üçün faydalıdırmı, yoxsa zərərlidir?
- Sevgi mənim həyatımda nurdurmu, yoxsa sınaq?

Özünə Hesabat

- Bu kəlam qarşısında insan öz qəlbinə baxmalıdır: "Sevdiyim şeylər mənim kimliyimi formalaşdırırmı, yoxsa məni özümə yadlaşdırır?" Əgər sevgi səni ruhən zənginləşdirmirsə, deməli, onun mənbəyi haqq deyil. Hər gün qəlbini yoxla: sevgin sənin üçün yol işığımı, yoxsa qaranlıqdakı alovdur?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluq və münasibətlərdə dəyərləri əsas tutmaq.
- Nəfsani istəklərin yaratdığı "yalancı sevgilərdən" uzaq durmaq.
- Gündəlik seçimlərdə — film, musiqi, kitab, şəxsiyyət — mənəvi dəyərləri əsas meyar kimi götürmək.
- Sevgini xidmətə və mərhəmətə çevirmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Qəlbinlə hər sevdiyinə “layiqdirmi?” sualını ver.
- Sevgini Allahın razılığı ilə ölç.
- Duyğularını ağlınla tarazlaşdır.
- Layiq olmayanlara deyil, layiq olanlara bağlan — çünki bağların sənin mənəvi köklərindir.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı insana sevginin məsuliyyətini öyrədir. Sevgi həyatın mayasıdır, amma o, yönünü itirdikdə dağıdıcı qüvvəyə çevrilir. Hər sevgi bir imtahandır — kim onu Haqqa yönəldərsə, bağını möhkəmləndirər; kim onu layiq olmayan yerə yönəldərsə, öz ruhani ipini qoparar.
Deməli, sevgi insanın həm imtahanı, həm də xilasıdır.

QARDAŞLARLA MÜNASİBƏT QURMAQ

KƏLAM - 62

“QARDAŞIN SƏNİNLƏ ƏLAQƏSİNİ KƏSƏNDƏ, SƏN ÖZÜNÜ ONUNLA MÜNASİBƏTİ DAVAM ETDİRMƏYƏ MƏCBUR ET. ƏGƏR O SƏNƏ CİMRİLİK GÖSTƏRİRSƏ, SƏN BAĞIŞLAMAYA BAX. HEÇ VAXT YERİ OLMAYAN YERDƏ VƏ LAYİQ OLMAYAN ŞƏXSLƏRƏ XEYİR ETMƏ.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 50)

Bu kəlam münasibətlərdə davamlılıq, səbir və etik davranış prinsiplərini öyrədir. İnsanlar bəzən qardaş, dost və yaxınları ilə münasibətlərini kəsə bilər; bu, təbiidir. Lakin İmam Əli (ə) bizə bildirir ki, münasibəti davam etdirmək öz əxlaq və səbirimizi sınayır, bizim mənəvi məsuliyyətimizi ortaya qoyur. Əgər qarşı tərəf təmkin göstərmirsə, biz bağışlamağı öncə tutmalıyıq. Kəlamın ikinci hissəsi isə ümumi davranışa dair xəbərdarlıqdır: layiq olmayan şəxslərə xeyir etmək, həm öz enerjimizi, həm də mənəvi haqqımızı itirmək deməkdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, bu kəlam “əxlaqi seçim və davamlılıq” prinsipini vurğulayır. İnsan yalnız öz mənəvi və əxlaqi dəyərləri ilə hərəkət etməli, qarşı tərəfin reaksiyasına görə davranışını dəyişdirməməlidir. Münasibətlərin davamlılığı insanın öz mənəviyyatına sadiqliyindən asılıdır. Həqiqi fələsəfi düşüncə göstərir ki, əgər sevgi və xeyir layiq olmayan yerlərə yönəlirsə, bu, mənəvi enerjinin səmərəsiz istifadəsidir. İmam Əli (ə) burada əxlaqın səbəb və nəticələrini fəlsəfi baxımdan izah edir: davamlılıq, bağışlama və seçimin məsuliyyəti.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, bu kəlam qəlbin təmizliyini vurğulayır. Münasibətlərdə sadiqlik və bağışlama irfani təcrübənin əsas sütunlarıdır. Qardaşın sənlə münasibətini kəssə də, sən qəlbində inciklik əvəzinə bağışlama və səbir saxlamağa çağırılırsan. Bu, qəlbin səviyyəsini ölçür: insan nəfsə tabe olmadan, Allahın rizasına uyğun davranış göstərirsə, ilahi mərhəmətə yaxınlaşır. Layiq olmayanlara xeyir etməmək isə irfani baxımdan enerjini doğru istiqamətə yönəltməkdir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, bu kəlam insanın emosional idarəsini öyrədir. Qarşı tərəf münasibəti kəsəndə, təbii ki, inciklik və qəzəb hissi yaranır. Amma İmam Əli (ə) deyir ki, insan bu hissləri bağışlama və davamlılıq ilə idarə etməlidir. Bu yanaşma, həm stressi azaldır, həm də şəxsi inkişafı dəstəkləyir. Cimrilik və rəftar fərqi insanın empati və dözümlülük bacarığını sınayır. Layiq olmayan şəxslərə xeyir etməmək isə psixoloji sağlamlığın qorunmasıdır — enerjini doğru insanlara yönəltməkdir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlam güclü metaforalar və balanslı ifadələrlə qurulub. "Özünü münasibəti davam etdirməyə məcbur et" ifadəsi fəlsəfi və bədii tərzdə insanın daxili qərarını və mənəvi məsuliyyətini vurğulayır. "Layiq olmayan yerə xeyir etmə" hissəsi isə mənəvi intizamı poetik və təsirli şəkildə simvollaşdırır. Kəlam həm xəbərdarlıq, həm də ibrət dolu bir hekayə kimi qurulub; oxucuya həm mənəvi, həm də emosional mesaj verir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, kəlam münasibətlərdə sosial etimad və birlik prinsiplərini əhatə edir. İnsanların bir-biri ilə münasibətlərini davam etdirməsi sosial harmoniyanı qoruyur. Əgər bir şəxs münasibəti kəsirsə, bu cəmiyyət içində gərginlik yarada bilər. İmam Əli (ə) xəbərdarlıq edir ki, səbir və bağışlama sosial barışın, etimadın və ünsiyyətin qorunması üçün vacibdir. Layiq olmayan şəxslərə xeyir etməmək isə resursların, həm də sosial enerjinin qorunmasıdır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, İslam tarixində səhabələr və imamların davranışları bizə nümunədir. Ayrılıqlar və münasibət kəsilmələri zamanı onların nümayiş etdirdiyi səbir və bağışlama, cəmiyyətin birliyini qorumuşdur. Əksinə, münasibəti davam etdirmədən və layiq olmayan insanlara xeyir göstərərək mənəvi və ictimai resursları israf edənlər, həm özlərini, həm də toplumu zəiflətdilər. İmam Əli (ə) bu kəlamla tarixi təcrübəni mənəvi dərsə çevirir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, kəlam sevgi, səbir və məsuliyyət prinsiplərini vurğulayır. Münasibət kəsildikdə, insanın cavabı nifrət və kin olmamalıdır; əksinə, bağışlama ön plana çıxmalıdır. Əxlaq həm də düzgün seçim etməkdir: layiq olmayan və uyğun olmayan insanlara xeyir etmək, mənəvi enerjini ziyanlı istiqamətə yönəltməkdir. Bu kəlam əxlaqın həm prinsiplərini, həm də praktiki tərəfini öyrədir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, kəlam Allahın ədalət və mərhəmət prinsiplərinə işarə edir. Qardaşın səninlə münasibətini kəssə belə, sən bağışlamağa və xeyir etməyə davam etməlisən. Bu, ilahi mərhəmət və Allahın rizasını qazanmaq üçün bir vasitədir. Layiq olmayan şəxslərə xeyir etməmək isə ilahi ədalətin və hikmətin tanınmasıdır: hər hərəkət öz doğru yerində mənalı olur.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, kəlam balans, harmoniya və incə davranış prinsiplərini vurğulayır. Münasibəti davam etdirmək və bağışlamaq qəlbin gözəlliyi, layiq olmayan yerlərə xeyir etməmək isə mənəvi estetik sərhədləri qorumaqdır. Kəlam, sözün və hərəkətin gözəlliyini, həm də düzgün istiqamətə yönəlməsini öyrədir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, kəlam liderlik və münasibət idarəetməsi üçün dərslər verir. Bir lider və ya təşkilat rəhbəri, münasibəti davam etdirməyə sadiq olmalı, qarşı tərəfin yanlış davranışlarını bağışlamalıdır. Layiq olmayan şəxslərə xeyir etmək isə resurs israfına, gücün zəifləməsinə səbəb ola bilər. Bu baxımdan, kəlam həm fərdi, həm də ictimai idarəçilik prinsiplərini ehtiva edir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, kəlam həm sosial, həm də şəxsi hüquqların qorunmasını əhatə edir. Münasibəti davam etdirmək hüquqi və mənəvi məsuliyyətdir; bağışlama hüquqi mədəniyyətin bir hissəsidir. Layiq olmayan şəxslərə xeyir etmək isə hüquqi və mənəvi resursların düzgün istifadəsini poza bilər. Hər hərəkət hüquq və məsuliyyət prinsiplərinə uyğun olmalıdır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, bu kəlam insanın varlıq mənasını və mövcudluğunu düşünməyə çağırır. Münasibətlərdə düzgün seçim etmək, insanın varlığını dəyərli və mənalı edir. Əgər sevgi, xeyir və diqqət layiq olmayan insanlara yönəlirsə, bu varlığın mənasını boşaldır və daxili böhran yaradır. İmam Əli (ə) bildirir ki, insan öz ruhani və mənəvi mərkəzini qoruyaraq yalnız layiq olanlara yönəlməlidir ki, varlığının dəyəri itirilməsin.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə, bu kəlamın hikməti bir ruhani yol kimi görünür. Münasibət davamlılığı və bağışlama, qəlbin sınağıdır. Əgər insan layiq olmayan yerlərə xeyir edərsə, bu, həm onun mənəvi enerjisini boşaldır, həm də ruhani irəliləyişini əngəlləyir. Xızır baxışı onu göstərir ki, hər davranışın arxasında bir yol var: doğru yönəldilən sevgi və xeyir insanı kamala aparır; yanlış yönələn isə qaranlıq və ruhani tənhalığa aparır.

Düşündürücü Suallar

- Mən münasibətlərdə səbir və bağışlamanı necə göstərirəm?
- Qarşı tərəf mənə pis davranırsa, mənim cavabım necə olmalıdır?
- Layiq olmayan şəxslərə xeyir etmək mənə və digərlərinə nə qazandırır, nə itirir?
- Münasibətlərim mənim ruhani və mənəvi inkişafımı dəstəkləyirmi?
- Mən hər münasibətdə məsuliyyətimi qəbul edirəmmi?

Özünə Hesabat

- Özünü yoxla: “Münasibətimi davam etdirmək üçün doğru addım atırammı, yoxsa yalnız öfkəyə tabe oluram?” “Bağışlamağı seçmək mənim üçün nə dərəcədə təbii və mənalıdır?” “Xeyir etdiyim insanlar layiqdirmi, yoxsa enerjimi boş yerə sərf edirəm?” Bu suallar özünü dərk etmək və mənəvi intizam üçün əhəmiyyətlidir.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Qardaş və dostlarınla anlaşılmazlıq olanda səbir və bağışlamanı öyrənmək.
- İş yerində və ya ailədə kiminsə münasibətini kəsməsinə qarşı konstruktiv, hörmətli davranış göstərmək.
- Layiq olmayan və zərərli insanlara yardım və xeyir etməkdən çəkinmək, enerjini doğru istiqamətə yönəltmək.
- Gündəlik həyatdakı seçimlərdə mənəvi prioritetləri ön planda tutmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Münasibətlərdə öz prinsiplərini qorumağı öyrən.
- Bağışlamağı və səbir göstərməyi gündəlik vərdişinə çevir.
- Xeyir və yardımı yalnız layiq olan və ehtiyacı olanlara yönəlt.
- Münasibətlərdə məqsəd və mənanı nəzərə al, nəfs və emosiyalara tabe olma.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı insanı həm fərdi, həm də ictimai səviyyədə məsuliyyətli, səbirli və mənəvi baxımdan düzgün yönlü edir. Münasibətləri davam etdirmək və bağışlamaq, insanın ruhani və mənəvi inkişafını təmin edir. Layiq olmayan yerlərə xeyir etməkdən çəkinmək isə həm şəxsi, həm də sosial resursların qorunmasını təmin edir. Hər hərəkət öz yerində qiymətlidir; insanın əxlaqı, mənəviyyatı və bağışlama bacarığı onun həqiqi kamalını göstərir.

Qısa nəticə: Sevgi, bağışlama və xeyir yalnız layiq olanlara yönəldikdə insanın mənəvi və sosial dünyası bərəkət tapar.

KƏLAM - 63

“İNSANLARIN MÜNASİBƏT QURMAQDA ƏN GÜCLÜSÜ, ÖZ MÜNASİBƏTİNİ KƏSMİŞ ŞƏXSLƏ ƏLAQƏ QURA BİLƏNDİR.”

(Bu kəlam İmam Hüseynə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 50)

Bu kəlam insan münasibətlərində səbir, mərhəmət və etik davranışı vurğulayır. Qarşı tərəf münasibətini kəsə bilər; bu, təbiidir və hər kəsin başına gələ bilər. Lakin İmam Hüseyn (ə) bildirir ki, əsl güc insanın öz daxili etik dəyərlərinə sadiq qalmasında, bağışlamaqda və yenidən əlaqə qurmaqda ortaya çıxır. Münasibətləri bərpa etmək həm fərdi mənəviyyatın inkişafına, həm də sosial harmoniyaya xidmət edir. Bu, insanın həm gücünü, həm də mərhəmətini ölçən bir sınaqdır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, kəlam daxili azadlıq və etik qərar vermə bacarığını vurğulayır. İnsan yalnız güc və nüfuzla ölçülmür, mənəvi intizam və vicdanla ölçülür. Münasibəti kəsmiş birinə qarşı yenidən münasibət qurmaq, insanın etik prinsiplərinə sadiqliyini göstərir. Bu, həm də insanın azad iradəsinin

təzahürüdür: qəzəb və nifrətə tabe olmadan, doğru və ədalətli davranmaq. Əsl qüdrət, xarici üstünlükdə deyil, daxili etik möhkəmlikdədir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, bu kəlam qəlbin genişliyini və mərhəmətini önə çəkir. İnsan, münasibəti kəsilmiş şəxslə yenidən əlaqə qurmağı bacarmalıdır ki, qəlbi sərtlik və qəzəb ilə dolmasın. Bu, insanın ruhani inkişafı üçün sınaqdır. İrfani baxımdan, güc insanın nə qədər bağışlaya biləcəyində və qəlbində mərhəmət göstərə bilməsində ölçülür. Münasibətlərin bərpası, insanı kamala aparan mənəvi yolu simvollaşdırır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, kəlam emosional intizam və stress idarəsini vurğulayır. Münasibət kəsildikdə, insanın qəzəb və inciklik hissi normaldır. Lakin İmam Hüseyn (ə) deyir ki, həqiqi güc bağışlama və münasibəti yenidən qurmaq bacarığında gizlidir. Bu, həm şəxsi sükunətə, həm də sağlam sosial əlaqələrə xidmət edir. Münasibətləri bərpa etmək, psixoloji dayanıqlılığı və empati qabiliyyətini gücləndirir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlam metaforik və təsirli bir dildə qurulub. “Ən güclü” ifadəsi həm xarici gücü, həm də mənəvi qüdrəti simvollaşdırır. Münasibət kəsilmiş şəxslə əlaqəni bərpa etmək dramatik və təsirli bir bədii təsvir yaradır. Kəlam oxucuya həm mənəvi dərs verir, həm də dilin gözəlliyini göstərir. Bədii ifadələr insanın daxili hisslərini canlandırır və əxlaqi mesajı gücləndirir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, kəlam sosial bağların və etimadın qorunmasını vurğulayır. İnsanlar arasında münasibətlərin davamlılığı cəmiyyətin harmoniyasını təmin edir. Münasibətləri bərpa etmək bacarığı insanlar arasında qarşılıqlı hörmət və əməkdaşlığı gücləndirir. Bu, həm ailə, həm dostluq, həm də iş mühitində sosial stabilliyi qoruyur. İnsanların gücü yalnız fərdi deyil, sosial münasibətlərdə də ölçülür.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, Əhli-beyt və səhabələrin davranış nümunələri bu kəlamı dəstəkləyir. Münasibətləri davam etdirmək və bağışlama, həm fərdi, həm də ictimai harmoniyanın qorunmasını təmin edib. İmam Hüseynin (ə) özü düşmən və dostlarının səhvlərinə qarşı səbir və mərhəmət göstərmişdir. Tarixi təcrübə göstərir ki, münasibətləri yenidən qurmaq həm mənəvi, həm də sosial güc mənbəyidir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, kəlam bağışlama, səbir və dürüstlük prinsiplərini vurğulayır. Münasibət kəsilmiş birinə qarşı yenidən ünsiyyət qurmaq əxlaqi zənginliyi göstərir. İnsan yalnız haqqı qoruyaraq, mənəvi və sosial məsuliyyətini yerinə yetirəndə güclü hesab olunur. Bağışlama və

münasibətləri bərpa etmək, insanın daxili və xarici əxlaqi dünyasını gücləndirir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, kəlam Allah rizasına uyğun davranışın önəmini göstərir. Münasibətləri davam etdirmək və bağışlamaq, insanın ilahi mərhəmətə yaxınlaşmasına səbəb olur. Əsl güc, qəlbi sərtlikdən qoruyub mərhəmət və ədaləti önə çıxarmaqdadır. Allahın göstərişlərinə uyğun davranmaq, mənəvi və ruhi kamal yolunda addım atmaq deməkdir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, kəlam mənəvi gözəllik və harmoniya prinsiplərini əks etdirir. Münasibətləri bərpa etmək daxili balans və incə davranışın təzahürüdür. Bu, insanın daxili və xarici davranışlarında estetik və mənəvi uyumu təmin edir. Sözlərin seçimi və mesajın quruluşu gözəl, anlaşıqlı və təsirli bir mənəvi ibrət verir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, kəlam liderlik və münasibət idarəçiliyini öyrədir. Güclü lider, yalnız nüfuz və səlahiyyətlə deyil, münasibətləri bərpa edə bilmə bacarığı ilə tanınır. Münasibətləri kəsmiş şəxslə düzgün əlaqə qurmaq bacarığı təşkilati və ictimai stabilliyi qoruyur. Səbir və bağışlama gücün sosial ifadəsidir və liderliyin əsas keyfiyyətidir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, kəlam sosial və şəxsi hüquqların qorunmasını vurğulayır. Münasibətləri bərpa etmək həm şəxsi, həm də ictimai məsuliyyətin göstəricisidir. Bağışlama və münasibətləri davam etdirmək hüquqi və mənəvi prinsiplərə uyğunluq deməkdir. İnsan hüquqları və sosial etik davranışın qorunması baxımından da kəlam mühüm dərs verir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, kəlam insanın varlıq mənasını düşünməyə çağırır. Münasibətləri bərpa etmək insanın daxili gücünü, mənəvi inkişafını və həyatın mənasını dərk etməsini təmin edir. Qəzəb və nifrətə tabe olmaq insanın daxili boşluğunu artırır. Bağışlama və münasibətləri yenidən qurmaq, varlığın dəyərini və məqsədini möhkəmləndirir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə, kəlam ruhani yol və qəlbin sınağıdır. Münasibətləri bərpa etmək qəlbin gücü, mərhəmət və mənəvi intizamla ölçülür. İnsan yalnız layiq və doğru olanla əlaqə saxlamalı, lakin kəsilmiş münasibətləri yenidən qurmağı bacarmalıdır. Bu, həm kamal, həm də daxili harmoniya yolu kimi dəyərləndirilir və ruhani inkişafı təmin edir.

Düşündürücü Suallar

- Mən münasibətləri bərpa etmək üçün nə qədər səbir göstərirəm?
- Qarşı tərəf mənə pis davranıbsa, mən bağışlamağı bacarırammı?

- Bağışlama mənim mənəvi inkişafımı necə dəstəkləyir?
- Münasibətlərdə gücümü mənəvi baxımdan necə ölçürəm?
- Hər münasibətdə mənim prioritetim nədir?

Özünə Hesabat

- Münasibətləri bərpa etmək üçün doğru addımlar atırammı?
- Bağışlamaq mənim üçün təbii və mənalıdırmı?
- Münasibətləri bərpa etmək mənim daxili və mənəvi gücümü artırırmı?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dost və qohumluqda anlaşılmazlıqlar yarananda yenidən dialoq qurmaq.
- İş mühitində yanlış anlaşılmaları səbir və empati ilə həll etmək.
- Münasibəti kəsmiş şəxslə bağışlama və ünsiyyəti yenidən bərpa etmək.
- Gündəlik həyatda mənəvi güc və dözümlülük nümayiş etdirmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Münasibətlərdə səbir və bağışlama vərdişi formalaşdır.
- Münasibətləri bərpa edərkən əxlaq və mənəviyyatı ön planda tut.
- Bağışlamaq və yenidən əlaqə qurmaq güc və hikmət göstəricisidir.
- Hər münasibətdə məqsəd və mənanı nəzərə al, emosiyalara tabe olma.

Nəticə

İmam Hüseynin (ə) bu kəlamı göstərir ki, əsl güc, münasibəti kəsmiş şəxslə yenidən əlaqə qurmaq, bağışlama və səbir göstərməkdədir. Bu davranış insanın mənəvi, sosial və emosional inkişafını təmin edir. Münasibətləri bərpa etmək həm fərdi, həm də ictimai gücün təzahürüdür.

Qısa nəticə: Əsl güc, qəzəb və nifrətə tabe olmadan münasibətləri bərpa etməkdə və bağışlamaqdadır.

KƏLAM - 64

“QARDAŞIN SƏNİNLƏ MÜNASİBƏTLƏRİ KƏSMƏYƏ ÇALIŞMASIN, BU, SƏNİN ONUNLA MÜNASİBƏTİNİ DAVAM ETDİRMƏK İSTƏYİNDƏN DAHA GÜCLÜ OLMASIN. SƏNƏ PİSLİK ETMƏYƏ ÇALIŞMASIN, BU, SƏNİN ONA XEYİR ETMƏYİNDƏN ÜSTÜN OLMASIN.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 50)

Bu kəlam münasibətlərin idarəsi və mənəvi güc barədədir. Qarşı tərəf münasibəti pozmağa çalışsa da, insan öz daxili intizamını və etik davranışını qoruyub əlaqəni davam etdirməlidir. Eyni zamanda, xeyir və yaxşılığı qoruyaraq qarşı tərəfin pis niyyətinə üstün gəlmək önəmlidir. Kəlam göstərir ki, əsl güc qəzəb və nifrətə tabe olmadan münasibətləri davam etdirməkdədir. Bu həm fərdi, həm də sosial inkişaf üçün vacib dərsdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, kəlam insanın daxili azadlıq və etik qərar vermə bacarığını vurğulayır. Xarici təzyiq insanın vicdan və etik prinsiplərinə təsir

edə bilməməlidir. Münasibətləri qorumaq və xeyir göstərmək, insanın mənəvi intizamını və əxlaqi sadiqliyini göstərir. Əsl qüdrət yalnız güc və nüfuzla deyil, mənəvi prinsip və vicdanın təzahürü ilə ölçülür.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, kəlam qəlbin genişliyini, mərhəmət və bağışlama bacarığını ön plana çıxarır. Qarşı tərəf münasibəti pozsa belə, qəlbi sərtlikdən qoruyaraq xeyir və mərhəmət yolunu seçmək ruhani inkişaf üçün vacibdir. Münasibətləri davam etdirmək, qəlbdəki kin və qəzəbi aradan qaldırır və insanı kamala aparır. İrfani baxımdan, bu kəlam mənəvi güc və hikmətin təzahürüdür.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, kəlam emosional intizam və stressin idarəsini öyrədir. Qarşı tərəfin pis niyyətləri normaldır, lakin insanın xeyir və bağışlama yolu ilə hərəkət etməsi həm psixoloji sağlamlığı, həm də sosial münasibətləri gücləndirir. Münasibətləri qorumaq və davam etdirmək, empati və dözümlülüyü artırır. İnsan qəzəbə tabe olmadıqda daxili sükunətini qoruyur və balanslı davranır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlam metaforik və təsirli ifadə ilə qurulub. “Daha güclü olmasın” ifadəsi həm xarici təzyiqi, həm də mənəvi üstünlüyü göstərir. Kəlam oxucuya həm mənəvi dərs verir, həm də dilin incəliyini nümayiş etdirir. Bu ifadələr dramatik və bədii təsir yaradır, oxucunun daxili hisslərini oyadır və əxlaqi mesajı gücləndirir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, kəlam sosial münasibətlərin qorunmasını və qarşılıqlı hörməti önə çıxarır. Münasibətləri qorumaq və xeyir göstərmək insanlar arasında etimadı və əməkdaşlığı möhkəmləndirir. Qarşı tərəfin pis niyyəti sosial harmoniyanı pozmamalıdır. İnsanların səbir və mərhəmətlə davranması, ictimai stabilliyin və kollektiv əməkdaşlığın əsasını təşkil edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, Əhli-beyt və səhabələrin nümunələri kəlamı təsdiqləyir. İmam Əli (ə) və digər böyük şəxsiyyətlər düşmən və dostlarının səhvlərinə qarşı həmişə mərhəmət və ədalət göstərmişdir. Tarixi təcrübə göstərir ki, münasibətləri qorumaq və xeyir göstərmək həm fərdi, həm də ictimai gücün göstəricisidir. Bu, cəmiyyətin harmoniyasını qorumağa xidmət etmişdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, kəlam bağışlama, səbir və xeyir göstərməyi öyrədir. Qarşı tərəfin mənfi hərəkətləri insanı əxlaqsızlığa yönəltməməlidir. Əsl güc, etik prinsiplərə sadiq qalmaqda və xeyir göstərməkdədir. Münasibətləri qorumaq və davam etdirmək insanın daxili əxlaqi zənginliyini göstərir və həm fərdi, həm də sosial əxlaqın əsasını təşkil edir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, kəlam Allah rizasına uyğun davranışın əhəmiyyətini vurğulayır. Münasibətləri qorumaq və xeyir göstərmək, ilahi göstərişlərə sadiqlik deməkdir. İnsan qəlbini sərtlikdən qoruyub mərhəmət və bağışlama yolunu seçdikdə həm ruhani inkişaf edir, həm də Allahın razılığını qazanır. Əsl güc, mənəvi intizam və ilahi göstərişlərə tabe olmaqda gizlidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, kəlam mənəvi gözəllik və daxili harmoniyanı əks etdirir. Münasibətləri qorumaq və xeyir göstərmək insanın davranışlarında estetik balans yaradır. Dilin ritmi və mesajın quruluşu həm mənəvi, həm də vizual estetik zövq verir. Bu kəlam həm mənəvi, həm də ədəbi baxımdan yüksək dəyərə malikdir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, kəlam liderlik və sosial məsuliyyətin önəmini göstərir. Münasibətləri qorumaq və xeyir göstərmək liderin nüfuzunu artırır və ictimai stabilliyi təmin edir. Əsl güclü lider yalnız səlahiyyətə sahib olmaqla deyil, həm də münasibətləri qoruma və bağışlama bacarığı ilə tanınır. Bu davranış təşkilati və sosial harmoniyanın əsasını təşkil edir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, kəlam şəxsi və sosial hüquqların qorunmasını vurğulayır. Münasibətləri qorumaq və xeyir göstərmək həm şəxsi, həm də ictimai məsuliyyətin təzahürüdür. İnsan yalnız öz hüquqlarını deyil, başqalarının hüquqlarını da nəzərə almalıdır. Bağışlama və münasibətləri davam etdirmək hüquqi və mənəvi prinsiplərə uyğun davranışdır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, kəlam insanın varlıq və mənəviyyat dəyərlərini önə çıxarır. Münasibətləri qorumaq və xeyir göstərmək insanın daxili gücünü və həyatın mənasını dərk etməsini təmin edir. Qəzəb və nifrətə tabe olmaq varlığın boşluğunu artırır. Əsl güc, mənəvi və sosial dəyərlərə sadiqlikdə, münasibətləri qorumaqda və xeyir göstərməkdədir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə, kəlam ruhani sınaq və daxili intizam yolunu göstərir. Münasibətləri qorumaq və xeyir göstərmək qəlbin genişliyini və mərhəmətini ortaya çıxarır. İnsan yalnız layiq və doğru olanla əlaqə saxlamalı, amma münasibətləri pozmağa çalışanlara qarşı səbir və bağışlama yolunu seçməlidir. Bu, həm daxili harmoniya, həm də ruhani inkişaf üçün vacibdir.

Düşündürücü Suallar

- Münasibətləri qorumaqda və xeyir göstərməkdə nə qədər səbirliyəm?
- Qarşı tərəf mənə pislik etsə, mən bağışlaya bilirəmmi?
- Münasibətləri davam etdirmək mənim mənəvi inkişafımı necə dəstəkləyir?

- Mən gücü yalnız xarici üstünlükdə yox, mənəvi davranışımda da ölçürəmmi?
- Hər münasibətdə prioritetim nədir – qəzəb yoxsa bağışlama?

Özünə Hesabat

- Hər münasibət hadisəsindən sonra öz reaksiyalarınızı qiymətləndirin. Qəzəbə qapıldınızsa, bunu qeyd edin və növbəti dəfə səbir və bağışlamanı seçməyə çalışın. Özünə hesabat həm mənəvi, həm də sosial inkişaf üçün vacibdir. Münasibətləri qorumaq və xeyir göstərmək sizin daxili intizamınızı gücləndirir.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostunuz və ya qohumunuz sizə pislik etsə, dərhal qəzəbə qapılmayın, münasibəti qoruyun.
- İş yerində bir həmkarınız sizin uğurunuza paxıllıq edirsə, siz yenə də etik münasibət saxlayın.
- Gündəlik həyatınızda kiçik yardımlarda və xeyirxah hərəkətlərdə davamlı olun.
- Münasibətlərdə səmimi və açıq kommunikasiya qurun, anlaşılmazlıqları minimuma endirin.

Əlavə Tövsiyələr

- Münasibətləri qorumaqda daima səbirli olun.
- Bağışlama və xeyir göstərməyi alışqanlıq halına gətirin.
- Qəzəb və kin hisslərini qəlbdən uzaqlaşdırın.
- Münasibətlərinizi və davranışlarınızı davamlı olaraq qiymətləndirin.
- Hər zaman niyyətinizi yaxşı saxlayın və yalnız öz davranışınızı düzəldin.

Nəticə

İnsanın daxili gücü və mənəviyyatı qarşı tərəfin mənfi davranışından asılı olmamalıdır. Münasibətləri qorumaq və xeyir göstərmək həm fərdi, həm də sosial harmoniyanı təmin edir. Qəzəb və nifrətə tabe olmadan bağışlama və mərhəmət yolunu seçmək insanı mənəvi, psixoloji və ruhani cəhətdən kamala çatdırır. Kəlam həm fərdi, həm də ictimai etik, sosial və mənəvi dəyərlərin rəhbər prinsipini ortaya qoyur.

KƏLAM - 65

“QARDAŞIN SƏNƏ ÜSYAN ETSƏ DƏ (QARŞI ÇIXSA DA), SƏN İTAƏT ET. SƏNƏ CƏFA ETSƏ DƏ, SƏN ONA SADİQ QAL.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 50)

Bu kəlam insan münasibətlərində səbir, mərhəmət və əxlaqi sabitliyin əsas prinsipini ifadə edir. Burada “qardaş” sözü yalnız qan qardaşını deyil, iman və insanlıq qardaşını da bildirir. İmam Əli (ə) insanın münasibətlərdə mənfi davranışlara eyni tərzdə cavab verməməsini, əksinə, mənəvi ucalığı qoruyaraq təmkin və sədaqət göstərməsini tövsiyə edir. Bu, qisas və qəzəb

deyil, mənəvi kamillik yoludur. Həqiqi sədaqət yalnız yaxşılıq zamanı deyil, çətinlikdə davam edən sədaqətdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam "əxlaqi sabitlik" və "özünə hakimiyyət" ideyasını daşıyır. İnsan başqasının davranışı ilə yox, öz vicdanının səsi ilə hərəkət etməlidir. Əgər qarşı tərəf səhv edirsə, sən onun səhvi ilə deyil, öz doğruluğunla yaşamalısan. Bu, Sokratın "haqsızlığa qarşı haqsızlıqla cavab vermə" prinsipinə də bənzəyir. İmam Əli (ə) burada insanı ziddiyyətlər qarşısında ruhən yıxılmamağa, öz dəyərlərinə sadiq qalmağa çağırır. Həqiqi azadlıq başqalarının hərəkətindən asılı olmadan doğru davranma gücünə sahib olmaqdır.

2. İrfani Aspekt

İrfani nöqteyi-nəzərdən bu kəlam, "nəfsin təslim alınması" dərsidir. Sufi təlimlərində insanın ən böyük düşməni nəfsidir; yəni inciklik, təkəbbür, qisas hissi. Qardaşına itaət və sədaqət göstərmək, nəfsin "özünü müdafiə" instinktini boğmaqdır. Bu, Allah rizası üçün edilən bir təslimiyyətdir. İrfani baxımdan insanın məqsədi qarşısındakını məğlub etmək deyil, öz nəfsini tərbiyə edib, ruhunu ucaldatmaqdır. Beləcə, mənəvi sakitlik və ilahi yaxınlıq əldə olunur.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji olaraq bu kəlam, insanın emosional zəkasını və sabitliyini inkişaf etdirir. Qarşısındakı insan haqsız davransa da, onu təmkinlə qarşılayan şəxs daxili sakitliyini qoruyur. Qisas hissi isə insanın mənəvi və ruhi tarazlığını pozur. İmam Əli (ə) bu kəlamla insanın eqosunu idarə etməsini, emosiyaların hökmündən azad olmasını tövsiyə edir. Belə bir davranış həm şəxsiyyətin kamilliyinə, həm də münasibətlərin düzəlməsinə səbəb olur.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlamda iki ziddiyyət — "üsyan" və "itaət", "cəfa" və "bağlılıq" qarşılaşdırılmışdır. Bu ziddiyyətlər mənəvi kamilliyin parlaq təsvirini yaradır. İtaət və sədaqət burada passivlik deyil, əxlaqi üstünlüyün göstəricisidir. İmam Əli (ə) az sözlə böyük hikməti ifadə edir: sədaqət və mərhəmət düşmənə deyil, qardaşa yönəldilməli, lakin çətin anlarda da qorunmalıdır. Bu, ədəbi cəhətdən həm ritmik, həm də mənəvi dərinliyə malik bir kəlamdır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam, cəmiyyətin birliyini və qardaşlıq ruhunu qorumağın vacibliyini vurğulayır. İnsanların bir-birinə qarşı mərhəmətli olması, fərdi səviyyədən cəmiyyət səviyyəsinə keçərək barış və sabitlik yaradır. Əgər hər kəs kinlə davranarsa, cəmiyyətin bünövrəsi sarsılar. Amma bağışlayan və sədaqətli davranışlar social harmoniya yaradır. Bu kəlam,

cəmiyyətin əsas sütunlarından biri olan "müsəlman müsəlmanın qardaşıdır" prinsipinə də dayanır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi kontekstdə İmam Əlinin (ə) həyatı bu kəlamın canlı təcəssümüdür. O, ona qarşı çıxanlara belə mərhəmət və ədalətlə davranmışdır. Cəməl, Siffeyn və Nəhrəvan hadisələrində belə o, düşmənlərini bağışlamış, əsirlərə mərhəmət göstərmişdir. Bu, yalnız bir söz deyil, yaşanmış bir prinsipdir. Tarix boyu bu kəlamı rəhbər tutanlar nifrəti deyil, mərhəməti üstün tutaraq cəmiyyətlərdə barış və mənəvi dirçəliş yaratmışlar.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam səbir, sədaqət, mərhəmət və nəfsə nəzarət kimi əsas dəyərləri birləşdirir. Qardaşlıqda sədaqət ancaq rahat zamanda yox, çətinlikdə də sınaqdan keçir. Əxlaqın dəyəri isə çətin anda özünü göstərir. İmam Əli (ə) bu kəlamla bizə öyrədir ki, sədaqət qarşılıqlı münasibət deyil, bir əxlaq borcudur. Əgər insan qarşısındakının davranışına görə dəyişirsə, onda onun dəyərləri sabit deyil.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam Allahın əmr etdiyi "bağışlama" və "rəhmanlıq" anlayışına əsaslanır. Quranda buyurulur: **"Yaxşılıq və pislik eyni deyildir. Pisliyi daha yaxşı olanla dəf et!..."** (Fussilət surəsi, ayə 34) Bu ayə ilə İmam Əlinin (ə) kəlamı eyni mənanı daşıyır — yəni Allahın razılığı üçün mənfi davranışlara qarşı müsbət əxlaq göstərmək. Belə davranan insan, ilahi mərtəbəyə yüksələr və Allahın "Rəhman" sifətindən bir pay qazanır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlamda harmoniya və ziddiyyətin mükəmməl tarazlığı var. Qardaşlıqda ziddiyyətlərin içində bir gözəllik gizlidir: sədaqətin sınandığı anda insanın mənəvi gözəlliyi parlayır. Müsbət davranış mənfi şəraitdə göstərildikdə daha parlaq görünür. Bu, insan ruhunun mənəvi gözəlliyinin incə bir poetik ifadəsidir. Həqiqi gözəllik səssiz itaətdə, sədaqətin davamında və bağışlamanın dərinliyindədir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam liderlik və idarəetmə əxlaqına da işıq tutur. İmam Əli (ə) hakimiyyət dövründə onu tənqid edənlərə və hətta xəyanət edənlərə qarşı da ədalətli davranmışdı. Bu, siyasi münasibətlərdə intiqam yox, ədalət prinsipinin nümunəsidir. Lider, xalqına qarşı mərhəmətli və səbirli olmalıdır. Çünki siyasətdə də qardaşlıq və sədaqət dəyərləri zəruridir; əks halda fitnə və ixtilaf baş qaldırar.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam, qarşılıqlı hüquqların qorunması və mənəvi ədalətin təməlidir. Qardaşlıq münasibətində bir tərəf xəta etsə belə, digər tərəf hüquqi sərhədləri aşmamalıdır. Ədalət hər iki tərəfin qorunması ilə mümkündür. İmam Əli (ə) göstərir ki, mənəvi hüquqlar da maddi hüquqlar qədər önəmlidir. İnsan incikliyə görə borcundan, sədaqətindən və ədalətindən vaz keçməməlidir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, insanın varlıq mənasını mənəvi sabitlikdə tapması ilə bağlıdır. Həyat münasibətlərin toqquşduğu bir səhnədir. Qardaşlıqda qarşıdurmalar olsa da, insanın varlıq dəyəri onun reaksiyasında gizlidir. Həqiqi "mən" başqasının davranışı ilə yox, öz vicdanı ilə müəyyən olunur. İtaət və sədaqət burada insanın "mən"ini ilahi iradəyə təslim etməsinin simvoludur.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam, "zahirdə zülm, batində hikmət" prinsipinə uyğun gəlir. Qardaşın cəfası bəzən sənin təmizlənməyinə səbəb olur. Səbir və sədaqət göstərmək, ruhun sınaqdan keçməsidir. Xızırın Musaya (ə) etdiyi kimi, bəzən görünənlər acıdır, amma nəticə xeyirlidir. Sədaqətini qoruyan insan, İlahi hikmətin axarına daxil olur və Allahın sirrini dərk etməyə başlayır.

Düşündürücü Suallar

- Mən qarşımdakı insanın səhvinə necə reaksiya verirəm — mərhəmətlə, yoxsa qəzəblə?
- Qardaşlıq münasibətində sədaqətim yalnız yaxşı vaxtlarda mı görünür?
- Mənim səbir və bağışlama gücüm nə qədər möhkəmdir?
- Mənim itaətim Allaha yönəlmişdirmi, yoxsa insan qorxusundanmı?

Özünə Hesabat

- Haqsızlığa uğradığımda, mən də haqsızlıq edirəmmi?
- Qardaşımın cəfası qarşısında sədaqətimi qoruyurammı?
- Mənim münasibətlərimdə İlahi əxlaqın izi varmı?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Bir dost səni incitdiyində, dərhal cavab vermə. Əvəzində onun üçün dua et.
- Ailəndə və ya iş yerində biri səni haqsız yerə qınasa, səssiz və təmkinli qal.
- Keçmişdə səni incitmiş bir insana yaxşılıq et. Bu, sədaqətin sınağıdır.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər səhər "mənim sədaqətim insanlara yox, Allaha yönəlib" deyə özünə xatırlat.

- Bağışlamağın sadəcə qarşı tərəfə yox, öz ruhuna şəfa olduğunu unutma.
- Sədaqəti bir hiss deyil, həyat tərzi kimi yaşa.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı, mənəvi və sosial həyatın qızıl qaydasıdır: **Qardaşına qarşı sədaqət, səbir və mərhəmət göstər, çünki əxlaqın dəyəri qarşı tərəfin davranışında yox, sənin mövqeyində gizlidir.**

Bu kəlamla biz öyrənirik ki, **insan mənəviyyatının zirvəsi başqasının xəta etdiyi yerdə özünün düz qalma gücüdür.**

QARDAŞ NÖVLƏRİ

KƏLAM - 66

“QARDAŞLAR ÜÇ QİSİMDİR: BİRİNCİSİ YEMƏK KİMİDİR - DAİM ONA EHTİYAC DUYDUĞUN AĞILLI QARDAŞDIR. İKİNCİSİ XƏSTƏLİK KİMİDİR - BU, AXMAQ OLAN QARDAŞDIR. ÜÇÜNCÜSÜ İSƏ DƏRMAN KİMİDİR - BU DA QƏLB ƏHLİ OLAN QARDAŞDIR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 50)

İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı, insanın dostluq və qardaşlıq münasibətlərinə dair dərin psixoloji və əxlaqi təsnifatı ehtiva edir. O, dostluğu üç mərhələdə izah edir: biri daimi zərurət, biri zərər, biri isə şəfa qaynağıdır. Hər bir dost tipi insanın mənəvi və ruhi halına təsir edir. Bu kəlam, kimlərlə yaxınlıq qurmağın faydalı, kimlərlə uzaq durmağın vacib olduğunu göstərən ilahi bir ölçüdür. Beləcə, dostluğun zahiri deyil, mənəvi mahiyyəti açıqlanır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insan münasibətlərinin varlıq dərəcələrinə işarə edir. “Ağıllı qardaş” insanın mənəvi kamilliyini bəsləyən varlıqdır – o, bilik və hikmətlə insanın ruhunu qidalandırır. “Axmaq qardaş” isə ağlın işığını bulandıran, zehnə zərər verən bir qüvvədir. “Qəlb əhli qardaş” isə varlığın mənəvi dərinliyini oyadır, insanın öz “mən”ini dərk etməsinə yardım edir. Bu üçlük insanın dostluqda necə bir varlıqla qarşılaşdığını göstərir: biri bədənə qida, biri xəstəlik, biri şəfa kimidir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan İmam Sadiq (ə), dostluğun ruhani keyfiyyətini açıqlayır. “Yemək kimi olan” dost, insanın nəfsinə və zehninə həyat verir; “xəstəlik kimi olan” dost, nəfsi azdırır, ruhu yorur; “dərman kimi olan” dost isə insanın qəlbində Allaha yaxınlıq və mənəvi təmizlik yaradır. Arif üçün dostluq təsadüf deyil, ilahi bir imtahandır. Ruhani yolda yalnız “qəlb əhli” dost insanı Haqqa aparar. Çünki o, sənə nəfsini deyil, Rəbbini xatırladar.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam, insan münasibətlərinin daxili təsirini izah edir. “Ağıllı dost” insanın emosional sabitliyinə müsbət təsir göstərir, stres və qarışıqlıq zamanı dəstək olur. “Axmaq dost” insanın enerjisini alır, onu mənasız söz və davranışlarla tükəndirir. “Qəlb əhli dost” isə insanın daxili yaralarını sağaldan bir terapiyadır. Bu kəlam bizə öyrədir ki, dostluq yalnız emosional yaxınlıq deyil, ruhi sağlamlıq məsələsidir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlamda “yemək, xəstəlik və dərman” bənzətmələri möhtəşəm bir simvolizm yaradır. Hər biri həyatın bir halını təsvir edir: qida – fayda, xəstəlik – zərər, dərman – şəfa. Bu üç simvolun sadəliyi, mənanın dərinliyini artırır. İmam Sadiq (ə) mürəkkəb fəlsəfəni sadə obrazlarla təqdim edir. Ədəbi baxımdan bu kəlam həm metaforik, həm də pedaqoji gücə malikdir – yəni həm düşündürür, həm də tərbiyə edir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin sağlam münasibətlər sistemini formalaşdırmaq üçün bir ölçüdür. Cəmiyyətin inkişafı, insanların bir-birinə olan münasibətindən asılıdır. "Ağıllı dostlar" cəmiyyətin dirəkləridir – onlar hikmət və ədalət daşıyır. "Axmaq dostlar" isə fitnə, söz-söhbət və qarışıqlıq yaradır. "Qəlb əhli dostlar" isə toplumun mənəvi balansını qoruyurlar. Bu kəlam sosial mühitin təmizlənməsi üçün bir tənbeh və xəbərdarlıqdır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam, İmam Sadiqin (ə) dövründə insan münasibətlərinin pozulduğu, səmimiyyətin azaldığı bir zamanda söylənmişdir. O dövrdə insanlar dünya maraqları ilə dostluq edirdilər. İmam (ə) isə dostluğu ilahi dəyərlər üzərində qurmağın vacibliyini xatırladırdı. O, həm şagirdlərinə, həm də ümmətə xəbərdarlıq edirdi: "Ağıllı və qəlb əhli dost seçin, çünki axmaq dostun zərəri düşmənin zərərindən daha çoxdur." Bu, tarixi olduğu qədər əbədidir də.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam dostluqda təmkin, seçicilik və vicdan prinsipini öyrədir. İnsanın dostu onun əxlaq aynasıdır. Ağıllı dost səni yüksəldər, axmaq dost səni alçaldar, qəlb əhli dost isə səni təmizləyər. Əxlaqın qorunması üçün dostluq seçimində diqqət vacibdir. İmam Sadiq (ə) bu yolla bizə öyrədir ki, dostluq sadəcə hiss deyil, məsuliyyətdir. Dostluqda hikmət, səmimiyyət və mənəvi uyğunluq əsas dəyərlər olmalıdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam Allahın dostluq anlayışını əks etdirir. Quranda buyurulur: **"Kafirlər də bir-birinə dostdurlar. Əgər siz bunu etməsəniz** *(bir-birinizə yardımçı olmasanız)*, **yer üzündə fitnə və böyük bir fəsad baş verər."** (Ənfal surəsi, ayə 73) İmam Sadiq (ə) bu ayənin hikmətini açıqlayır: dostluq iman üzərində qurulmalıdır. "Ağıllı dost" imanın nurundan bəhrələnir, "axmaq dost" nəfsin köləsidir, "qəlb əhli dost" isə Allahın dostudur. Həqiqi dostluq Allahın rizasına yönəlmiş mənəvi bir bağdır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlamda insan münasibətlərinin bədii nizamı təsvir olunur. "Yemək" zərurəti, "xəstəlik" çirkinliyi, "dərman" isə gözəlliyi ifadə edir. Hər bir dost tipi, mənəvi gözəllik və çirkinliyin bir simvoludur. İmam Sadiq (ə) burada insani münasibətlərin estetik ahəngini göstərir: həqiqi gözəllik, qəlb əhli dostluqda gizlidir. Dərman kimi olan dost, həm ağrını anlayar, həm şəfa verər — bu isə mənəvi gözəlliyin ən ali formasıdır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam, rəhbərlik və ictimai təsir münasibətlərini də əhatə edir. Ağıllı dost, rəhbərin yanındakı hikmət sahibidir; axmaq dost, fitnə qaynağıdır; qəlb əhli dost isə ədalətin qoruyucusudur. Tarix göstərir ki, sultanı məhv edən çox vaxt düşmən deyil, ağılsız dost olur. İmam Sadiq (ə) bu kəlamla cəmiyyət və lider münasibətlərinə xəbərdarlıq edir: "Kimlə

məsləhət etdiyinə diqqət et, çünki hər dost yol göstərmir.”

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi aspektdən bu kəlam, dostluqda qarşılıqlı məsuliyyət və etik sərhədlərin qorunmasını tələb edir. Ağıllı dost haqqı qoruyar, axmaq dost səni zərərə sürüklər, qəlb əhli dost isə ədalət hissini oyadar. Hüquqi baxımdan dostluq, qarşılıqlı etimad və qoruma müqaviləsi kimidir. İmam Sadiqin (ə) kəlamı dostluğun hüquqi tərəfini mənəvi məsuliyyətlə birləşdirir. Hər dostluq, bir əmanət kimidir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, insanın mənəvi təkamülündə dostluğun rolunu izah edir. Dost insanın varlığını formalaşdırır. “Ağıllı dost” insanın mənini inkişaf etdirir, “axmaq dost” onu itirir, “qəlb əhli dost” isə varlığın dərinliyini oyadır. Dostluq burada bir varoluş münasibətidir – kimlə dostsan, onunla bir parça olursan. Həqiqi dostluq, insanın varlıq dəyərini artıran mənəvi yoldaşlıqdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam, dostluğun gizli hikmətinə işarə edir. Hər dost sənin həyatında bir səbəblə var: “Ağıllı dost” sənə hikmət verir, “axmaq dost” səni səbirli olmağa öyrədir, “qəlb əhli dost” isə ruhunu şəfa ilə doldurur. Bəzən sənin üçün zərərli görünən dost, sənin təkamül mərhələndə bir imtahan olur. Xızırın baxışı ilə baxdıqda, hər insan sənin həyatına bir dərs kimi göndərilir – amma dərman olanı tapmaq müdriklik tələb edir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostlarım hansı üç qismdən hansına aiddir?
- Mən kiminsə “dərman kimi dostu” ola bilirəmmi?
- Mənim yaxın çevrəmdə ağıllı yoxsa axmaq dostlar çoxdur?
- Mən dostluqda nə axtarıram – mənfəət, rahatlıq, yoxsa hikmət?

Özünə Hesabat

- Mən dostluqda kimlərə daha çox meyl göstərirəm – hikmətlilərə, yoxsa məni tərifləyənlərə?
- Mən kiminsə ruhi xəstəliyinə səbəb olurammı?
- Dost seçimlərim Allah rizasına əsaslanırmı?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Ağıllı dostlarınla söhbətlərini artır, axmaq dostlarla mübahisədən uzaq dur.
- Hər gün kimə qulaq asdığını düşün: səni Allaha yaxınlaşdırır, yoxsa uzaqlaşdırır?
- Həyatına daxil olan hər insana “o, mənim ruhum üçün yemək, xəstəlik, yoxsa dərmandır?” sualını ver.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostluğu sayla deyil, dəyərlə ölç.
- Ruhunu yoran dostlardan ədəbli şəkildə uzaqlaş.
- Səni Allaha və əxlaqa yaxınlaşdırmayan hər dostluqdan ehtiyat et.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı, **dostluğun mahiyyətini ölçmək üçün ilahi bir meyardır**.

Ağıllı dost səni böyüdər, **axmaq dost** səni azaldar, **qəlb əhli dost** isə səni şəfa ilə bəzəyər.

Bu kəlam bizə öyrədir ki, **insanın mənəvi səviyyəsini onun dostlarının keyfiyyəti müəyyən edir.**

Ona görə, **həyatını doldurma dostlarla, dərinləşdir dərman kimi dostlarla.**

KƏLAM - 67

“QARDAŞLAR ÜÇ QİSMDİR: BİRİNCİSİ CANIYLA DOST OLUR, İKİNCİSİ MALIYLA YARDIM EDƏR. BUNLAR QARDAŞLIQDA DOĞRU VƏ SADİQ OLANLARDIR. ÜÇÜNCÜSÜ İSƏ DOLANIŞIĞINI SƏNDƏN İSTƏYƏR, SƏNİ YALNIZ MÜƏYYƏN LƏZZƏTLƏR VƏ MƏNFƏƏTLƏR ÜÇÜN SEVƏR. BU KİMİ ŞƏXSLƏRƏ ETİBAR ETMƏ.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 50)

Bu kəlam, insan münasibətlərində qardaşlıq və dostluq anlayışının mahiyyətini açıqlayır. İmam Əli (ə) dostluqları üç səviyyədə təsnif edir: ruhani səmimiyyət, maddi dəstək və mənfəət əsasında qurulan saxta əlaqə. Burada məqsəd, insanın kimə ürəyini açmalı, kimə məsafə saxlamalı olduğunu hikmətlə göstərməkdir. Həqiqi qardaşlıq, qarşılıqlı fədakarlığa və ixlaslı niyyətə dayanır, dünyəvi maraqlara yox. İmam (ə) insanı dostluq seçimində ağıllı və diqqətli olmağa çağırır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam, insan münasibətlərinin mahiyyətini "varlıq və dəyər" müstəvisində izah edir. Əsl dostluq, maddi mənfəət üzərində deyil, mənəvi dəyər və varlıq birliyində qurulur. Qardaşını canla sevən, onunla ontoloji birliyi dərk edən şəxs, mahiyyətcə “insan varlığının təmizliyini” qoruyur. Əksinə, mənfəət yönümlü münasibətlər insanın mənəvi dəyərlərini alçaldır, onu əşya kimi dəyərləndirməyə gətirib çıxarır. İmam (ə) bu ziddiyyəti göstərərək, dostluğun fəlsəfi mahiyyətini saf niyyətlə eyniləşdirir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışda qardaşlıq Allahın “Vəhdət” nurunun insanda təcəllasıdır. Həqiqi dost, Allaha yaxınlaşdıran aynadır. Qardaşına canla bağlı olan insan, əslində Allaha olan məhəbbətini onun üzərində göstərir. Malıyla yardım edən də bu vəhdət nuruna xidmət edir. Amma mənfəət üçün yaxınlaşan, nəfsani

istəklərin əsiridir və qardaşlıq pərdəsi arxasında mənəvi qaranlığa düşür. İmam Əli (ə) bu kəlamla insanı "nəfsdən ixlas səviyyəsinə" yüksəltməyə çağırır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji olaraq bu kəlam insan münasibətlərindəki motivasiyaları açıqlayır. Canla sevən insan empati, sadiqlik və inam doludur. Malıyla paylaşan, sosial dəstəyin dəyərini anlayır. Amma mənfəət üçün dostluq quran şəxs eqoist davranışın əsarətindədir; o, sevgi pərdəsi altında istismar psixologiyası daşıyır. Bu vəziyyət həm özü, həm də qarşısındakı insan üçün psixoloji gərginlik yaradır. İmam (ə) bu fərqləri göstərərək, insanı emosional dürüstlüyə çağırır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi yöndən bu kəlamda simvolizm və qarşılaşdırma ustalıqla işlənmişdir. "Can", "mal" və "ləzzət" sözləri dərin mənəvi dəyərləri ifadə edir. "Canla dost olmaq" fədakarlığın rəmzidir, "mal ilə yardım etmək" səxavətin təcəssümüdür, "ləzzət üçün yaxınlaşmaq" isə saxtalığın poetik təsviridir. Bu üç obraz vasitəsilə İmam Əli (ə) dostluğun mənəvi pillələrini estetik bir hikmət kimi oxucuya təqdim edir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam, cəmiyyətin içindəki münasibətlərin strukturunu göstərir. Canla və malla bir-birinə bağlı insanlar, cəmiyyətin sağlam və davamlı bağlarını yaradırlar. Lakin mənfəət əsasında qurulan əlaqələr sosial etimadı zəiflədir, birliyə zərbə vurur. Bu səbəbdən İmam Əli (ə) cəmiyyətin mənəvi sütunlarının qardaşlıq, səmimiyyət və fədakarlıq üzərində qurulmasını vacib sayır.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu İmam Əlinin (ə) həyatında bu kəlamın təcəssümü görünür. O, dostluqda sadiq olanları, hətta çətin zamanlarda belə tərk etməmiş, mənfəət üçün yaxınlaşanlara isə heç vaxt etibar etməmişdir. Həzrətin dövründə belə münasibətlər fərdləri və cəmiyyəti müəyyənləşdirirdi. Bu kəlam, həm də müsəlman ümmətinin içindəki səmimi üçün tarixi bir xəbərdarlıqdır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi yöndən bu kəlam dostluqda sadiqlik, səxavət və ehtiyatlılıq dəyərlərini vurğulayır. Həqiqi dost, sənə zərər gələndə də yanında olan insandır. Əxlaqın təməli ixlas və fədakarlıqdır. Mənfəət üçün dostluq isə həm insanı, həm əxlaqı zəhərləyir. İmam (ə) bu kəlamla əxlaqın təməl daşı olan "səmimiyyət" prinsipini bərpa edir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlamda "qardaşlıq" Allahın insana verdiyi sınaq formalarından biridir. Kim dostuna Allah rizası üçün bağlıdırsa, Allah da ona Öz mərhəmətini bağışlayır. Amma kim münasibətlərini dünyəvi maraqlara bağlayırsa, ilahi nemətdən uzaq düşür. Qardaşlıq, bir iman dəyəridir və Allah

sevgisinin insani təzahürüdür.

9. Estetik Aspekt

Estetik yöndən bu kəlamda dərin harmoniya və nizam vardır. Üç obraz – can, mal və ləzzət – insan həyatının üç qatını simvolizə edir: ruh, dünya və nəfs. Bu bədii nizam, kəlamın həm mənəvi, həm də hissi gözəlliyini yaradır. İmam Əlinin (ə) sözlərində gözəllik, həqiqətin parıltısıdır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu hikmət idarəçilikdə və ictimai liderlikdə dost seçiminin əhəmiyyətinə işarədir. Canla və malla yardım edən dost, cəmiyyətin inkişafına xidmət edir. Lakin mənfəət üçün yaxınlaşanlar siyasi və sosial sabitliyi zədələyir. İmam Əli (ə) rəhbərlikdə dostluğun təməl prinsipi kimi etibarlılığı göstərir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam sosial məsuliyyət və qarşılıqlı haqq anlayışına əsaslanır. Dostluqda can və mal bir növ "əxlaqi müqavilə"dir — burada tərəflər bir-birinə mənəvi məsuliyyət daşıyır. Lakin mənfəət üçün qurulan münasibət hüquqi dəyər daşımır, çünki o, ədalət və bərabərlik prinsipini pozur.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial yöndən bu kəlam insanın varlıqda təkliyinə və dostluqla mənasına işarədir. İnsan, başqaları ilə mənəvi əlaqə quraraq “mən”dən “biz”ə yüksəlir. Həqiqi dostluq, insanın varlıq anlamını dərinləşdirir, saxta dostluq isə onu mənasızlığa aparır. İmam Əli (ə) bu yolla insanı varlığın dəyərini yenidən kəşf etməyə çağırır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam insanın ruhani səyahətində yoldaş seçiminin hikmətini açıqlayır. Həqiqi dost, səni ilahi həqiqətə aparan Xızır kimidir. Mənfəət üçün yaxınlaşan isə səni yoldan azdıran bir pərdədir. Hər bir insanın həyatında “Xızır dostu” tapmaq — yəni ruhani səfərində sadiq yoldaş seçmək — ilahi bir imtahandır.

Düşündürücü Suallar

- Dostlarım arasında kimlər canla, kimlər mənfəətlə yanımdadır?
- Mən kiminsə həyatında həqiqi qardaş rolundayam, yoxsa maraq əsasında mövcudam?
- Mənim münasibətlərimdə ixlas və sədaqət hansı səviyyədədir?
- Mən kimə etibar etməli, kimdən məsafə saxlamalıyam?

Özünə Hesabat

- Mən dostluqda Allah rizasını əsas tuturammı?
- Mən öz qardaşlarıma yalnız işim düşəndəmi yaxınlaşıram?
- Mənim dostluğum mənəvi bağ üzərində qurulub, yoxsa dünyəvi ehtiyac üzərində?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Hər həftə bir dostuna qarşı ixlaslı bir yaxşılıq et, qarşılıq gözləmədən.
- Həyatında səni yalnız mənfəət üçün axtaran şəxsləri müəyyən et və məsafə saxla.
- Canla və malla yardım edən dostlara dua et və onlarla bağını möhkəmləndir.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostluqda səbr və fədakarlığı təkmilləşdir.
- Qardaşlıqda ixlası qorumaq üçün riyadan uzaq ol.
- Dostlarını Allaha yaxınlaşdıran əxlaq üzərində seç.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı göstərir ki, dostluq və qardaşlıq sadəcə sosial bağ deyil, mənəvi bir imtahandır. Həqiqi dost canını və malını bölüşən, səni Allah rizasına aparandır. Mənfəət üçün yaxınlaşan isə ruhun sükunətini pozan bir sınaqdır. İnsan dostluğunu təmiz niyyətlə seçdikcə, həm mənəvi, həm də dünyəvi həyatında hüzur tapar.

KƏLAM - 68

“QARDAŞLAR İKİ QİSİMDİR: BİRİNCİSİ ETİBAR EDİLƏNLƏR, İKİNCİSİ ZARAFAT VƏ ƏYLƏNCƏ ƏHLİ OLANLARDIR. QARDAŞINA ETİBAR EDƏCƏKSƏNSƏ, MALINI VƏ CANINI ONA ETİBAR ET. DOSTLARI İLƏ DOST, DÜŞMƏNLƏRİ İLƏ DÜŞMƏN OL. SİRLƏRİNİ VƏ EYİBLƏRİNİ GİZLƏ, GÖZƏLLİKLƏRİNİ İSƏ AŞKARA ÇIXAR. EY SORUŞAN ŞƏXS! BİL Kİ, BU(ETİBARLI VƏ SADİQ) QARDAŞLAR KİMYƏVİ QIZILDAN (SİMYADAN) DA AZ TAPILAR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 50)

Bu kəlamda İmam Əli (ə) dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin mahiyyətini, onların dəyərini və seçilmə zərurətini açıqlayır. Hər dost eyni səviyyədə sadiq, etibarlı və xeyirxah deyil. Həzrət (ə) insanı fərqləndirməyə, kiminlə nə qədər yaxınlıq quracağını ölçülü şəkildə müəyyən etməyə çağırır. Həqiqi dost — sirri qoruyan, etimadı sarsıtmayan, həm sevincdə, həm də çətinlikdə yanında olandır. Belə qardaşlıq maddi qazanca deyil, mənəvi bağa əsaslanır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam dostluğun metafizik dəyərini göstərir. İnsanın “etimad etdiyi qardaş” onun mənəvi varlığının bir parçasına çevrilir. “Mal və canını bağışla” ifadəsi mülkiyyətin və eqonun mənəvi həddini aşma simvoludur. Bu, mənfəət yönümlü münasibətlərdən uzaqlaşıb, əxlaqi birliyə yüksəlmək deməkdir. İmam Əli (ə) bu yolla dostluğu maddi aləmin dəyərlərindən çıxarıb, ali ruhi səviyyəyə qaldırır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam dostluğu “vəhdət aynası” kimi təqdim edir.

Həqiqi dost, insanın ruhani təcəssümüdür. Onun sirrini qorumaq, əslində öz nəfsinin sirlərini qorumaq deməkdir. "Gözəlliklərini aşkara çıxar" ifadəsi — kamalın nurunu yaymaq, dostluğun mənəvi enerjisini artırmaq mənasındadır. Arif üçün dost, Allahın insandakı təcəllisidir və ona edilən sədaqət Allaha edilən sədaqətdir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən bu kəlam, insan münasibətlərində etimad və emosional təhlükəsizlik anlayışını izah edir. Etibar, insan ruhunda sabitlik yaradır; xəyanət isə sarsıntı doğurur. İmam (ə) xəbərdarlıq edir ki, zarafat və yüngüllüyə əsaslanan dostluqlar sınaq anında dağılır. Əsl dost, insanın zəif anlarında onu qorumalı, sirrini ifşa etməməlidir. Bu, psixoloji sabitliyin və mənəvi rahatlığın əsas şərtidir.

4. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan İmam Əli (ə) dostluğun məsuliyyət tələb etdiyini göstərir. Sadiq dost, həm qoruyucu, həm də nəsihətçi olmalıdır. "Dostunun dostu ol, düşməninin düşməni" ifadəsi burada düşmənçilik ruhunu deyil, ədalətli mövqeni simvolizə edir. Həqiqi dostluq əxlaqı, sevgi və vəfa üzərində qurulmalıdır. Yalan, ikiüzlülük və mənfəətpərəstlik dostluğu zəhərləyən gizli düşmənlərdir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji yöndən bu kəlam, cəmiyyətin sağlamlığının dostluq münasibətlərinin keyfiyyətindən asılı olduğunu göstərir. İnsanlar arasında etimad bağları cəmiyyəti birləşdirir, xəyanət və yalan isə onu parçalayır. "Simyadan da az tapılar" ifadəsi, belə insanların ictimai reallıqda nadir olduğunu vurğulayır. Həqiqi dostlar azdır, lakin onlar cəmiyyətin mənəvi dayaqlarıdır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam, İmam Əlinin (ə) öz həyat təcrübəsindən doğan dərin bir müşahidədir. Onun ətrafında olan səhabələr içində də sadiq və etibarlı dostlar az idi. O, çoxlarının zamanın sınaqları qarşısında dəyişdiyini, bəzilərinin isə səmimi qaldığını görmüşdü. Bu təcrübə, onun bu hikmətli sözünü tarixdə əbədi etmişdir: həqiqi dost, zamanın və şəraitin dəyişməsindən təsirlənməz.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi yöndən bu kəlam dostluqda sədaqət, etibar, sirr saxlamaq və fədakarlıq kimi dəyərləri ön plana çıxarır. Həqiqi qardaşlıq, əxlaqın bir məktəbidir. İmam Əli (ə) burada əxlaqın yüksək forması olan "əmana sadiqlik" prinsipini öyrədir. Zarafat və səthilik əxlaqı zəiflədir, amma sirri qorumaq və dostun namusunu müdafiə etmək mənəvi ucalığın əlamətidir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji cəhətdən bu kəlam Allahın "Vəfadar" və "Hafiz" sifətlərinin insandakı təcəllisidir. Allah dostlarına sədaqətli olduğu kimi, mömin də

dostuna sədaqətli olmalıdır. Qardaşlıq Allaha yaxınlaşma yoludur; bu yolda etibar və sadiqlik, iman təzahürüdür. Sirri qorumaq — Allahın "Səttâr" sifətinə uyğun davranmaqdır. Həzrət (ə) bu kəlamla dostluğu ilahi bir əhd kimi təqdim edir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan kəlamın dili çox incə və mənəvi dərinlik daşıyır. "Gözəlliklərini aşkara çıxar" ifadəsi insan ruhunun nurani tərəflərini nümayiş etdirməyə çağırır. Dostluğun gözəlliyi — səssiz, lakin təsirli davranışlarda, nəciblikdə və səmimiyyətdədir. İmam (ə) bu ifadələrlə mənəvi gözəlliyi zahiri bəzəklərdən üstün tutur.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji mənada bu kəlam liderlik və sosial məsuliyyət anlayışına da işıq tutur. Etibarlı dostlar, bir toplumun siyasi və mənəvi dayaqlarıdır. Həzrət (ə) insanı ətrafında kimləri saxladığına diqqət etməyə çağırır — çünki yanlış dost, ən böyük zərəri gizlində verir. "Dostunun dostu, düşməninin düşməni ol" ifadəsi, ədalətli mövqedə dayanmaq, tərəfsizlik deyil, prinsipiallıq nümayiş etdirməkdir. Bu, ictimai və siyasi münasibətlərdə dürüstlüyün əsasını təşkil edir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam, "dostluq müqaviləsi" anlayışını xatırladır. Etibar edilən dost, sanki yazılı bir əhd kimi davranmalıdır — sirr, mal və can etibarı hüquqi əhd qədər ciddi məsuliyyət daşıyır. İmam (ə) dostluğa hüquqi səviyyədə məsuliyyət gətirir: xəyanət və sirr ifşası, mənəvi cinayət sayılır. Bu yanaşma, dostluğun hüquqi-mənəvi sərhədlərini müəyyən edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlıq anlamını münasibətlər üzərindən qurur. Dostluq, insanın özünü başqasının gözündə dərk etmə vasitəsidir. Etibarlı dost tapmaq insanın öz varlığını mənalandırmaq kimidir. Dostsuz insan, ruhən yarımçıq qalır. Lakin İmam (ə) xəbərdarlıq edir ki, hər kəs dost adı daşısa da, həqiqətdə dost olmaya bilər.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam "ruhi səyahətin yoldaşı" konsepsiyasını simvolizə edir. Hər insanın mənəvi yolçuluğunda ona doğru istiqamət verən, sirlərini qoruyan bir Xızır-dost olur. O dost, bəzən sınaq şəklində, bəzən də nur şəklində zühur edir. Etibarlı dost — ruhi yüksəlişin sirr daşıyıcısıdır.

Düşündürücü Suallar

- Mənim həyatımda etibar edə biləcəyim dost varmı?
- Mən kiməsə bu səviyyədə etibarlı dost ola bilirəmmi?
- Dostluqda sirri qorumaq mənim üçün nə qədər dəyərlidir?
- Mən dostlarımı Allah üçün sevirəm, yoxsa mənfəət üçün?

Özünə Hesabat

- Bu kəlam qarşısında insan öz vicdanına baxmalıdır: mən dostluqda vəfalıyam, yoxsa zahiri münasibətlərə qapılmışam? Dostumun sirlərini qoruyuram, yoxsa ehtiyatsızlıqla ifşa edirəm? Etimad mənim davranışlarımda əsas dəyərdirmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqda sirri qorumağı və sədaqəti əsas prinsipə çevirmək.
- Əyləncə və mənfəət üzərində qurulan münasibətləri tədricən aradan qaldırmaq.
- Etibarlı dostlara maddi və mənəvi dəstək göstərmək.
- Sadiq dostu tapdıqda onu itirməmək üçün dua və təşəkkür etmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər bir dostluqda Allah rizasını niyyət et.
- Əyləncəyə və laqeydliyə əsaslanan münasibətlərdən uzaq dur.
- Dostluqda təkcə sevincdə deyil, çətinlikdə də sədaqət göstər.
- Sirlərini çoxlarına deyil, etibarlı olanlara etibar et.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə göstərir ki, həqiqi dostluq ilahi bir nemətdir, lakin nadir tapılan bir xəzinədir. Etibar, sədaqət və sirr saxlamaq — bu münasibətin əsas sütunlarıdır. Həyatın sınaqları içində sadiq dost — insanın ən böyük sərvətidir. Belə dostu tapmaq simyadan qiymətli, onu qorumaq isə imandan doğan vəfa ilə mümkündür.

KƏLAM - 69

“QARDAŞLAR DÖRD QİSİMDİR: BİRİNCİSİ HƏM SƏNİN, HƏM DƏ ÖZÜNÜN XEYRİNƏ OLAN QARDAŞDIR. İKİNCİSİ SƏNİN XEYRİNƏ OLANDIR. ÜÇÜNCÜSÜ SƏNİN ƏLEYHİNƏ OLANDIR. DÖRDÜNCÜSÜ İSƏ NƏ SƏNİN, NƏ DƏ ÖZÜNÜN XEYRİNƏ OLANDIR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 51)

Bu kəlam insan münasibətlərində hikmətin və fərqindəliyin dərin bir nümunəsidir. İmam Əli (ə) burada dostluq və qardaşlıq anlayışını mənəvi, əxlaqi və sosial səviyyədə təhlil edir. İnsan həyatı boyunca müxtəlif xarakterli insanlarla qarşılaşar; bəziləri xeyir gətirər, bəziləri zərər. Bu kəlam insanın münasibətlərdə ayıqlıq, tanıma və seçmə qabiliyyətini inkişaf etdirməsini öyrədir. Burada məqsəd kiməsə nifrət deyil, insanın kimə nə qədər etibar və yaxınlıq göstərəcəyini bilməkdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam, insan əlaqələrinin dörd ontoloji səviyyəsini göstərir. “Xeyir” anlayışı burada mənəvi və maddi faydanın vəhdətidir. Birinci qardaş “varlıq harmoniyası”nı təmsil edir – həm özünü, həm də başqasını düşünən varlıqdır. İkincisi altruizmi, yəni fədakarlığı təcəssüm

etdirir. Üçüncü növ eqoizmin və mənəvi düşkünlüyün simvoludur. Dördüncüsü isə mənasızlıq və boşluq halıdır — varlıq məqsədini itirmiş münasibətdir. Bu təsnifat insanın əxlaqla varlıq arasındakı əlaqəsini göstərir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışda bu kəlam "qəlb qardaşlığı"nın mahiyyətini açır. Həqiqi qardaş Allah üçün sevəndir; onun sevgisi nə mənfəət, nə də dünyəvi maraq güdür. Birinci qardaş ilahi məhəbbətlə birləşmişdir – onun xeyiri başqası ilə bölüşür. İkinci qardaş mərhəmət mərtəbəsindədir, o öz mənini fəda edir. Üçüncü və dördüncü qardaşlar isə mənəvi qaranlığın dərəcələridir: biri kin və nəfs pərdəsinə bürünmüş, digəri isə mənasızlığa qərq olmuşdur. İrfan baxımından bu kəlam insanın qəlb dünyasında kiminlə "ruhən bir" olduğunu seçməyə çağırır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu təsnifat insan münasibətlərinin motivasiyasını izah edir. Birinci qardaş qarşılıqlı empatiya və psixoloji balans yaradır. İkincisi özünü qurban vermə davranışı göstərir, lakin daxili məmnuniyyət tapar. Üçüncüsü isə psixoloji manipulyator tipdir — o başqasının uğursuzluğundan zövq alır. Dördüncüsü apatik şəxsdir, nə sevgi göstərər, nə də nifrət, sadəcə duyğusal boşluq halında yaşayar. Bu baxımdan, İmam Əli (ə) insanı münasibətlərində emosional fərqindəliyə və sağlam sərhədlər yaratmağa yönəldir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi yöndən bu kəlam bir növ "insan tiplərinin poetik xəritəsi"dir. Dörd obrazlı təsnifat həm bədii, həm də mənəvi təzadlarla doludur: xeyir və şər, sevgi və laqeydlik, paylaşma və eqoizm. Hər cümlə qısa, lakin dərin məna qatları ilə doludur. Bu qısa kəlamda İmam Əli (ə) dörd tipoloji insan xarakterini bir neçə kəlmə ilə təsvir edir, bu isə nitq sənətinin zirvəsidir. Kəlamda ahəng, simmetriya və ritmik balans da diqqət çəkir – sanki hikmətin poeziya ilə qovuşduğu nöqtədir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji nöqteyi-nəzərdən bu kəlam cəmiyyətin strukturunda insan münasibətlərinin təməl dinamikasını göstərir. Birinci və ikinci qardaş tipi cəmiyyətdə sosial həmrəyliyin dayağıdır. Üçüncü və dördüncü qardaşlar isə cəmiyyətin mənəvi tənəzzülünə səbəb olan fərdlərdir. Əgər bir toplumun içində fədakar və xeyirli qardaşlar çoxalarsa, orada birlik və ədalət hökm sürər. Əks halda, eqoist və biganə münasibətlər sosial dağılmaya gətirib çıxarar.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyunca böyük mədəniyyətlərin yüksəlişi və süqutu insan münasibətlərinin bu dörd forması üzərində qurulub. Peyğəmbərlərin və imamların dostları birinci və ikinci qardaş tipinə aiddir – onlar haqq uğrunda həm özlərini, həm də başqalarını düşünmüşlər. Zalımlar və ikiüzlü insanlar

isə üçüncü tipin təcəssümüdür. Dördüncü tip isə tarix səhnəsində iz buraxmayan, mənasız kütlələrdir. İmam Əli (ə) bu kəlamla tarixi bir dərs verir: mənəviyyatsız dostluqlar millətləri də zəiflədir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam dəyərlərin ayırd edilməsini öyrədir. Həqiqi dostluq xeyir üzərində qurulmalıdır; mənfəət və maraq əsasında deyil. İnsan dostluqda niyyətini saflaşdırmadıqca onun əxlaqı kamilləşə bilməz. Üçüncü və dördüncü qardaş tipləri əxlaqın tənəzzül formalarıdır: biri xəyanətkar, digəri laqeyddir. Əsl qardaşlıq isə sədaqət, etimad və mərhəmətlə bəzənər.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji mənada bu kəlam ilahi ədalətin insan münasibətlərindəki təcəssümüdür. Allahın rizası üçün sevilən qardaşlıq əbədi səadətə aparır. Həqiqi qardaşlıq "Allah rizası üçün sevmək və Allah üçün nifrət etmək" prinsipinə əsaslanır. İmam Əli (ə) göstərir ki, dostluq da ibadətdir — niyyət təmizdirsə, Allah qatında əməldir; əgər niyyət fəsaddırsa, fitnə doğurar.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxışda bu kəlam dörd rəngli bir tablo kimidir. Hər "qardaş tipi" fərqli emosional ton daşıyır: birincisi nurani, ikincisi şəfqətli, üçüncüsü qaranlıq, dördüncüsü boz və cansız. İnsan münasibətlərində bu rəngləri tanımaq, mənəvi zövqün və həyat harmoniyasının açarıdır. Estetik cəhətdən bu kəlamda səliqə, simmetriya və ziddiyyətlərin uyumu insan ruhunda bir tarazlıq hissi yaradır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji yönü ilə bu kəlam sosial liderlikdə və ictimai münasibətlərdə etibara, sadiqliyə və qarşılıqlı faydaya əsaslanan sistemin vacibliyini göstərir. Birinci və ikinci qardaş tipi birlik və ədalət siyasətinin əsas dayaqlarıdır. Üçüncü və dördüncü qardaşlar isə siyasi xəyanət və laqeydliyin simvoludur. İmam Əli (ə) bu kəlamla göstərir ki, idarəetmədə əxlaq və mənəviyyat olmayanda dostluq da, xalq da dağılır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi aspektdə bu kəlam qarşılıqlı məsuliyyət anlayışını təcəssüm etdirir. Həqiqi qardaşlıqda hüquqlar qorunur, ədalət bərqərar olur. İkinci qardaş öz hüququndan keçərək başqasını qoruyar, bu isə əxlaqi hüququn zirvəsidir. Üçüncü və dördüncü qardaşlar hüquqi məsuliyyət hissini itirmiş fərdlərdir. Ədalət və etimad olmadan, dostluq sosial müqavilə dəyərini itirər.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlıq münasibətlərini açır: "Kiminlə bir yol gedirsənsə, varlığını da onunla bölüşürsən." Birinci qardaş insanın mənəvi təkamülündə dayaq nöqtəsidir. Üçüncü və dördüncü qardaşlar isə mənasızlığın, tənhalığın və mənəvi ölümün simvoludur. İmam Əli (ə) insanı varlığını kimə bağladığını dərk etməyə çağırır – çünki dostunu seçmək, taleyini seçməkdir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam "hər münasibətin arxasında gizli bir hikmət vardır" prinsipini açır. Bəzən birinci qardaş səni sınar, ikincisi səni yüksəldər, üçüncüsü səni oyadar, dördüncüsü isə səni səssiz tərk edər – amma hər biri sənin mənəvi yolçuluğunun bir mərhələsidir. Xızır baxışı ilə insan anlayar ki, hər dostluq bir dərsdir, hər ayrılıq bir tərbiyədir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim ətrafımdakı insanlar bu dörd qardaş tipindən hansına daha çox bənzəyir?
- Mən özüm başqaları üçün hansı növ qardaşam?
- Mənim dostluğum mənəvi inkişafıma xidmət edirmi, yoxsa tənəzzüləmi aparır?
- Mən kimə və nə üçün etibar edirəm?

Özünə hesabat

- Hər gün düşün: "Mən dostumun xeyrini öz xeyrim kimi istəyirəmmi?" Əgər cavab bəli deyilsə, qardaşlıqda səmimiyyət əskikdir. Özünü sorğuya çəkmək mənəvi paklanmanın başlanğıcıdır.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Ətrafında səni həm mənən, həm də əxlaqən yüksəldən dostlarla ünsiyyəti gücləndir.
- Hər münasibətdə qarşılıqlı xeyir prinsipini əsas tut.
- Mənfəət məqsədli dostluqlardan uzaq dur, çünki onlar müvəqqətidir.

Əlavə Tövsiyələr

- Həqiqi dostu seçərkən onun sənin yoxluğunda necə danışdığına bax.
- Dostluqda söz yox, davranış əsas göstəricidir.
- Əgər biri sənin mənəvi yüksəlişini istəmirsə, o sənin qardaşın deyil, imtahanındır.

Nəticə

İmam Əli (ə)-nin bu kəlamı insan münasibətlərinin ən dərin xəritəsidir. O, bizə öyrədir ki, hər "qardaş" səninlə bir yol gedər, amma hər yol səni haqq yoluna aparmaz. Həqiqi qardaş səni Allaha yaxınlaşdırandır. Bu kəlam həm həyatın, həm də mənəviyyatın nizamını müəyyənləşdirən əbədi hikmətdir.

ETİBARLI QARDAŞ

KƏLAM - 70

“AXIR ZAMANDA ƏN AZ TAPILAN ŞEY ETİBARLI BİR QARDAŞ VƏ YA HALAL BİR DİRHƏM (PUL) OLACAQ.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 51)

Bu kəlam insanın axır zamanda qarşılaşacağı mənəvi və maddi çətinliklərə diqqət çəkir. Ətrafımızda sadiq, etibarlı dost tapmaq çətinləşəcək, çünki insanlar öz mənfəətinə yönəlmiş hərəkətlər edəcək. Eyni zamanda, halal zənginlik nadir nemətə çevriləcək və insanların vicdanla qazanmaq məcburiyyəti artacaq. Kəlam həm sosial münasibətləri, həm də iqtisadi davranışı analiz edir. İnsanları, dostluqda və qazancda dürüstlük yolunu seçməyə çağırır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın dəyərlər sistemi ilə bağlı dərslər verir. Etibarlı qardaş və halal zənginlik həyatın mənasını qoruyan dayaqlardır. Axır zaman fəlsəfəsi göstərir ki, insan yalnız mənfəət və maddiyyat üçün deyil, həm də əxlaq və vicdan prinsipləri üçün yaşamalıdır. Bu kəlam insanın seçimlərini, prioritetlərini və həyat məqsədini dəyərlər üzərində qurmasını vurğulayır. Həyatda əsl xoşbəxtlik və sabitlik mənəvi və maddi balansla təmin olunur.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan kəlam insanın ruhani yolunu işıqlandırır. Həqiqi qardaş Allah yolunda sadiq olan, çətinlikdə yanında duran kimsədir. Halal zənginlik isə insanın vicdanını və əxlaqını qorumaq üçün vasitədir. Axır zamanda insanların çoxu mənəviyyatsız olacağı üçün həqiqi qardaş və halal zənginlik nadir olacaq. İnsanın ruhani diqqəti və seçimləri həyati önəm daşıyır; qəlbini və vicdanını qoruyaraq sadiqlik yolunu seçmək irfanın göstəricisidir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan insanlar arasında etibarın azalması stress, tənhalıq və güvən problemlərinə səbəb olur. Etibarlı qardaş tapmaq çətinləşdikcə insanlar ehtiyatlı və skeptik olur, sosial narahatlıq artır. Halal pul nadir olduqda isə iqtisadi qərarlar riskli və hiylə qorxulu olur. Bu kəlam insanın sosial və maliyyə davranışlarını anlaması və idarə etməsi üçün xəbərdarlıqdır. İnsan həm mənəvi, həm də psixoloji olaraq sadiq münasibətlər qurmalıdır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam qısa, ritmik və simvolik ifadələrlə zəngindir. “Etibarlı qardaş” və “halal dirhəm” obrazları həm metaforik, həm də konkret mənada istifadə olunur. Bu qısa ifadələr oxucuya dərindən təsir edir, həm vizual, həm də emosional təsir yaradır. Kəlamın dil quruluşu və söz seçimi

həyatın çətinliklərini estetik şəkildə çatdırır, oxucunu düşünməyə və hiss etməyə çağırır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, axır zamanda insanların bir-birinə etibarı azalacaq və sosial birlik zəifləyəcək. Etibarlı qardaş nadir olduqda insanlar yalnız öz maraqlarını düşünəcək, dostluq və həmrəylik itəcək. Halal zənginliyin azalması isə iqtisadi ədalət prinsiplərinə mənfi təsir göstərir. Bu kəlam cəmiyyətin sosial dinamikasına diqqət çəkir: etibar və dürüstlük cəmiyyətin dayaq sütunlarıdır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, insanlıq həmişə son dövrlərdə mənəvi və maddi sınaqlarla üzləşmişdir. Peyğəmbərin (s) bu kəlamı gələcək nəsillərə dərs verir: etibarlı dost və halal zənginlik cəmiyyətlərin möhkəmliyini təmin etmişdir. Tarix boyunca dürüst və sadiq insanlar həm şəxsi, həm də ictimai həyatın dayağı olmuşdur. Bu, zamanın çətinliklərinə qarşı hikmətli bir xəbərdarlıqdır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan kəlam insanı dürüstlük, sadiqlik və vicdan prinsiplərinə yönəldir. Etibarlı qardaş tapmaq çətin olsa da, insan özü etibar və dürüstlük nümunəsi olmalıdır. Halal pul isə vicdanı qorumağın vasitəsidir. Əxlaqi baxımdan kəlam insanın şəxsi və sosial məsuliyyətini vurğulayır, doğru və ədalətli davranışların vacibliyini xatırladır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan etibarlı qardaş və halal zənginlik Allahın nemətidir. Axır zamanda nadir hallarda tapılması insanın Allaha bağlılığını test edir. Peyğəmbər (s) bu kəlamla insanlara xəbərdarlıq edir: kim Allaha güvənir, düzgünlük yolunu seçirsə, xeyir görəcək. Halal zənginlik və etibarlı dost Allahın imtahanıdır və onları qorumaq iman göstəricisidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan kəlamın qısa və ritmik quruluşu onun mənasını dərinləşdirir. “Etibarlı qardaş” və “halal dirhəm” obrazları sanki həyat tablolarını canlandırır. Qısa ifadə böyük təsir yaradır və oxucuda həm vizual, həm də emosional təəssürat buraxır. Hər sözün yeri və vurğusu hikmətlə seçilmişdir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, etibarlı liderlərin və ədalətli iqtisadi sistemin nadir olması vurğulanır. Cəmiyyətin dayağı olan insanlar dürüst və etibarlı olmalıdır. Axır zamanda sosial və siyasi çətinliklər artdıqca, liderlər və vətəndaşlar dürüstlük və etibar prinsipinə əməl etməlidirlər. Kəlam cəmiyyətin dayanıqlığını təmin etmək üçün əxlaq və dürüstlük üzərində düşünməyə çağırır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, halal pul və etibarlı qardaş qanun və ədalət sisteminin qorunmasına xidmət edir. Etibarsız qardaş və haram zənginlik qanun pozuntularına və sosial ədalətsizliyə yol açır. Bu kəlam həm şəxsi, həm də ictimai məsuliyyətləri xatırladır və hüquqi davranışın əhəmiyyətini vurğulayır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, bu kəlam insanın həyatın son dövrlərində seçimlərinin əhəmiyyətini göstərir. Həyatda etibar və halal zənginlik nadirdir; insan bunları qiymətləndirməli, həyatını mənəviyyat və düzgünlük üzərində qurmalıdır. Hər bir seçim insanın varlığını və həyatın mənasını müəyyən edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə kəlam göstərir ki, nadir nemətlər insan üçün həm test, həm də hidayət yoludur. Etibarlı qardaş və halal zənginlik həyatın sınağıdır. Onu tapmaq çətindir, amma dəyərini anlayan üçün böyük nemətdir. Hər çətinlik və nadir nemət insanın mənəvi inkişafına xidmət edir, və insan bu yolla doğru seçimləri öyrənir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim ətrafımda etibarlı qardaş tapmaq nə dərəcədə mümkündür?
- Mən özümdə etibar və dürüstlük prinsiplərini qoruyurammı?
- Halal qazanc yollarını düzgün seçirəmmi?
- Mənim münasibətlərim və iqtisadi qərarlarım mənə və başqalarına xeyir gətirirmi?

Özünə Hesabat

- Hər gün sorğuya çək: “Mən öz əməllərimlə etibarlı dostluq və halal qazancı qoruyurammı? İnsanlarla münasibətdə dürüst və vicdanlıyam?”

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dost seçərkən etibarlılığı əsas kriteriya et.
- Halal qazanc yollarını üstün tut, vicdan və əxlaqı qorumağı unutmadan.
- Sosial və mənəvi məsuliyyətlərini diqqətlə yerinə yetir.

Əlavə Tövsiyələr

- Etibarlı qardaş tapmaq çətin olsa da, özün nümunə ol.
- Halal zənginliyi yalnız maddi deyil, mənəvi sərvət kimi də gör.
- İnsanlarla münasibətdə diqqətli və seçici olmaq həyatın əsas strategiyasıdır.

Nəticə

Həzrəti Peyğəmbərin (s) kəlamı axır zamanda mənəvi və maddi çətinliklərin dərsidir. Etibarlı qardaş və halal zənginlik nadir nemətlərdir; onları tapmaq, qiymətləndirmək və qorumaq insanın mənəvi və sosial

uğurunun açarıdır. Kəlam həyatın və mənəviyyatın nizamını göstərən əbədi hikmətlərlə doludur.

KƏLAM - 71

"İNSANLARA ELƏ BİR ZAMAN GƏLƏCƏK Kİ, ÜNSİYYƏT QURDUĞUN BİR QARDAŞDAN VƏ HALAL BİR DİRHƏMDƏN DAHA ÇƏTİN TAPILACAQ BİR ŞEY OLMAYACAQ."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 51)

Bu kəlam, Axır zamanda insanların arasında etibarlı və dürüst münasibətlərin azalacağını bildirir. Dostluq və sadiqlik nadir olacaq, insanlar yalnız şəxsi mənfəətlərinə görə hərəkət edəcəklər. Eyni zamanda, halal və vicdanla qazanılmış sərvət də az tapılan bir nemətə çevriləcək. Kəlam həm mənəvi, həm də maddi həyatın çətinliklərini əks etdirir. İnsanlara həm dostluqda, həm də maddi məsələlərdə dürüstlük və seçicilik prinsiplərini xatırladır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, kəlam insanın həyatın mənası və dəyərlər sistemi ilə bağlı düşünməsini tələb edir. Etibarlı qardaş və halal zənginlik yalnız nadir tapılan nemətlərdir və insanın seçimlərini dəyərlər üzərində qurması vacibdir. Axır zaman fəlsəfəsi göstərir ki, insanlar maddi mənfəətdən çox mənəviyyat və əxlaqi dəyərlərə yönəlməlidir. Bu, həyatın sabitliyini və xoşbəxtliyi təmin edən prinsipdir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, kəlam ruhani seçimləri önə çıxarır. İnsanların çoxu mənfəət və şəxsi maraqlar üçün hərəkət etdikdə, həqiqi qardaş və halal zənginlik nadir olacaq. Bu, insanı ruhani cəhətdən sınağa çəkir. İnsanın qəlbi yalnız Allah yolunda sadiq qardaşlıq və dürüst qazancla zənginləşir. Bu kəlam həm də insanın vicdan və iman yolunu işıqlandırır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, insanlar arasında etibarın azalması stress və narahatlıq yaradır. Etibarlı qardaş tapmaq çətinləşdikcə, sosial tənhalıq və güvən problemi artır. Halal zənginlik az olduqda isə iqtisadi qərarlar riskli və hiylə qorxulu olur. Bu kəlam, insanın psixoloji hazırlığını və sosial davranışlarını təhlil etməsi üçün xəbərdarlıqdır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlamın dili qısa, ritmik və simvolikdir. "Etibarlı qardaş" və "halal dirhəm" ifadələri həm konkret, həm də metaforik mənada istifadə olunur. Qısa ifadələr oxucuda dərindən təsir yaradır, həm vizual, həm də emosional təsir bağışlayır. Kəlamın söz seçimi və ritmi həyatın çətinliklərini estetik şəkildə çatdırır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, axır zamanda insanların bir-birinə etibarı azalacaq və

sosial birlik zəifləyəcək. Etibarlı qardaş və halal zənginliyin nadir olması, cəmiyyətin həm mənəvi, həm də iqtisadi dayanıqlığını sarsıdır. Bu kəlam cəmiyyətin sosial və etik strukturlarının qorunmasına çağırışdır. İnsanların dürüstlük və vicdan prinsipinə əməl etməsi sosial tarazlığı təmin edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, insanlar hər zaman son dövrlərdə mənəvi və maddi sınaqlarla üzləşmişdir. Peyğəmbərin (s) bu kəlamı gələcək nəsillərə xəbərdarlıqdır. Tarix göstərir ki, dürüst və etibarlı insanlar həm şəxsi, həm də ictimai həyatın dayağı olmuşdur. Axır zamanda da bu prinsiplərin qorunması cəmiyyətin möhkəmliyini təmin edəcəkdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, kəlam insanı dürüstlük və sadiqlik prinsiplərinə yönəldir. Etibarlı qardaş tapmaq çətin olsa da, insan özü nümunə olmalıdır. Halal zənginlik vicdanı qorumağın vasitəsidir. Əxlaqi baxımdan kəlam, şəxsi və ictimai məsuliyyətin vacibliyini vurğulayır, insanı doğru və ədalətli davranışlara çağırır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, etibarlı qardaş və halal zənginlik Allahın nemətidir. Onların nadir hallarda tapılması insanın imtahanıdır. Peyğəmbər (s) bu kəlamla insanlara xəbərdarlıq edir: Allaha güvənən və düzgün yolu seçənlər xeyir görəcək. Halal qazanc və etibarlı dost Allahın verdiyi hidayətdir və iman göstəricisidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, kəlamın qısa və ritmik quruluşu mənanı daha da gücləndirir. “Etibarlı qardaş” və “halal dirhəm” obrazları həyat tablolarını canlandırır. Qısa ifadə böyük təsir yaradır, oxucuda həm vizual, həm də emosional təəssürat buraxır. Sözlərin seçimi və vurğusu hikmətlə qurulmuşdur.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, etibarlı lider və dürüst iqtisadi sistemin nadir olması vurğulanır. Cəmiyyətin dayağı olan insanlar dürüst və etibarlı olmalıdır. Axır zamanda sosial və siyasi çətinliklər artdıqca, liderlər və vətəndaşlar dürüstlük və etibar prinsipinə əməl etməlidirlər. Kəlam cəmiyyətin dayanıqlığını təmin etmək üçün düşünməyə çağırır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, halal pul və etibarlı qardaş qanun və ədalət sisteminin qorunmasına xidmət edir. Etibarsız qardaş və haram zənginlik qanun pozuntularına və sosial ədalətsizliyə yol açır. Bu kəlam həm şəxsi, həm də ictimai məsuliyyətləri xatırladır və hüquqi davranışın əhəmiyyətini vurğulayır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, kəlam insanın həyat seçimlərinin və varlıq

anlamının əhəmiyyətini göstərir. Etibarlı qardaş və halal zənginlik nadir olduğundan, insan bunları qiymətləndirməli və həyatını mənəviyyat və dürüstlük üzərində qurmalıdır. Hər seçim insanın varlığını və həyatın mənasını müəyyən edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə, nadir nemətlər həm test, həm də hidayət yoludur. Etibarlı qardaş və halal zənginlik həyatın sınağıdır. Onu tapmaq çətindir, amma dəyərini anlayan üçün böyük nemətdir. Hər çətinlik və nadir nemət insanın mənəvi inkişafına xidmət edir və doğru seçimlərə yönəldir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim ətrafımda etibarlı qardaş tapmaq nə dərəcədə mümkündür?
- Mən özümdə etibar və dürüstlük prinsiplərini qoruyurammı?
- Halal qazanc yollarını düzgün seçirəmmi?
- Mənim münasibətlərim və iqtisadi qərarlarım mənə və başqalarına xeyir gətirirmi?

Özünə Hesabat

- Hər gün sorğuya çək: “Mən öz əməllərimlə etibarlı dostluq və halal qazancı qoruyurammı? İnsanlarla münasibətdə dürüst və vicdanlıyam?”

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dost seçərkən etibarlılığı əsas kriteriya et.
- Halal qazanc yollarını üstün tut, vicdan və əxlaqı qorumağı unutmadan.
- Sosial və mənəvi məsuliyyətlərini diqqətlə yerinə yetir.

Əlavə Tövsiyələr

- Etibarlı qardaş tapmaq çətin olsa da, özün nümunə ol.
- Halal zənginliyi yalnız maddi deyil, mənəvi sərvət kimi də gör.
- İnsanlarla münasibətdə diqqətli və seçici olmaq həyatın əsas strategiyasıdır.

Nəticə

Həzrəti Peyğəmbərin (s) kəlamı axır zamanda mənəvi və maddi çətinliklərin dərsidir. Etibarlı qardaş və halal zənginlik nadir nemətlərdir; onları tapmaq, qiymətləndirmək və qorumaq insanın mənəvi və sosial uğurunun açarıdır. Kəlam həyatın və mənəviyyatın nizamını göstərən əbədi hikmətlərlə doludur.

BƏZİ QARDAŞLIQLARIN QADAĞAN OLUNMASI

KƏLAM - 72

“SƏNDƏN ÜZ DÖNDƏRƏN KİMSƏYƏ ƏHƏMİYYƏT VERMƏ. SƏNƏ DİQQƏT GÖSTƏRƏN KİMSƏDƏN İSƏ ÜZ ÇEVİRMƏ.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 51)

Bu kəlam insanların qarşılıqlı münasibətlərində diqqət və hörmət prinsiplərini izah edir. İmam Əli (ə) burada qarşılıqlı hörmətin, münasibətlərin davamlılığının və düzgün seçimlərin vacibliyini vurğulayır. İnsan özünü qiymətləndirməyən və ona hörmət göstərməyənlərlə vaxt itirməməli, amma ona sadiq olan və diqqət göstərən insanlarla münasibəti qoruyub saxlamalıdır. Bu, sosial, mənəvi və şəxsi həyatın balansı üçün əsas prinsiplərdən biridir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan kəlam, insanın seçim və prioritetlərini dəyərlərə əsaslanaraq yönəltməsini vurğulayır. Üz çevirən kimsəyə diqqət göstərmək mənasızdır, çünki əsl dəyər qarşılıqlı etibar və hörmət üzərində qurulur. Bu, varlığın və münasibətlərin dərin mənasını anlamağa kömək edir. İnsan ətrafındakı münasibətləri analiz edərək doğru seçim etməli, öz həyat enerjisini boş və mənasız münasibətlərə sərf etməməlidir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, kəlam insanın qəlbini diqqət və sadiqlik prinsiplərinə yönəldir. Ruhani inkişaf üçün vacibdir ki, insan etibar göstərən və onun varlığını dəyərləndirən insanlarla münasibətini qoruyub saxlasın. Üz çevirənlərlə münasibət qurmaq həm ruhani enerjini boşaldır, həm də insanın mənəvi tarazlığını pozur. Bu kəlam, insanın qəlbini və ruhunu qorumağa, seçimlərdə hikmətli olmağa çağırır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, diqqət göstərməyən insanla münasibət qurmaq stress, qəzəb və narahatlıq yaradır. Üz çevrilənlərlə vaxt keçirmək psixoloji yük gətirir. Bunun əvəzinə diqqət göstərən və sadiq olanlarla əlaqə saxlamaq, insanın emosional və sosial rifahını qoruyur. Bu kəlam, münasibətlərdə psixoloji balansın qorunması və doğru enerji yönləndirməsini önə çıxarır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlamın ifadəsi qısa, ritmik və təsirli qurulub. “Səndən üz döndərən” və “sənə diqqət göstərən” ifadələri həm konkret, həm də metaforik mənaya malikdir. Sadə və aydın dil oxucuya dərhal nüfuz edir və mənanı asanlıqla çatdırır. Kəlamın ritmi, sadəliyi və simvolizmi onun estetik dəyərini artırır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, kəlam cəmiyyət içində münasibətlərin sağlam və qarşılıqlı olması üçün tövsiyədir. İnsanlar arasında etibarın qorunması və

münasibətlərin düzgün seçilməsi sosial harmoniyanı təmin edir. Üz çevirənlərlə əlaqədə olmaq cəmiyyətdə etibarsızlıq və münaqişə yarada bilər. Bu kəlam cəmiyyətin sosial dayanıqlığı və mənəvi birliyini vurğulayır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, insan münasibətlərində qarşılıqlı hörmət və diqqət həmişə vacib olmuşdur. Peyğəmbər və İmamların həyatında da, sadiq olanlarla əlaqəni qorumaq və üz çevirənlərlə vaxt itirməmək önəmli prinsip olmuşdur. Tarix göstərir ki, düzgün seçim və qarşılıqlı diqqət insanın həm şəxsi, həm də ictimai uğuruna xidmət edir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, kəlam insanı düzgün və ədalətli davranmağa çağırır. Üz çevirən insanla münasibət qurmaq əxlaqa uyğun deyil, çünki qarşılıqsızlıq və hörmətsizlik əxlaqi pozuntudur. Diqqət göstərən və sadiq olan insanları qiymətləndirmək isə əxlaqi məsuliyyət və hörmət əlamətidir. Kəlam insanı ədalət və sadiqlik yoluna yönəldir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, bu kəlam insanı Allah yolunda doğru münasibətlər qurmağa çağırır. Üz döndərənlərlə vaxt itirmək mənəvi zərər gətirir, amma sadiq və diqqətli insanlarla əlaqəni qorumaq, Allahın sevdiyi davranışdır. Kəlam, insanın imanını və mənəviyyatını qorumaq üçün düzgün seçimlərin vacibliyini vurğulayır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, kəlam qısa, ritmik və simvolikdir. “Üz döndərən” və “diqqət göstərən” ifadələri oxucuda vizual və emosional təsir yaradır. Sadə və aydın dil, kəlamın mənasını daha dərindən qəbul etməyə kömək edir. Bu baxımdan, həm vizual, həm də mənəvi estetik təcrübə təmin olunur.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, kəlam insanlara düzgün əlaqələr qurmaq və etibarlı tərəfdaşları seçmək barədə xəbərdarlıq edir. Üz çevirənlərlə əlaqədə olmaq sosial və siyasi resursları israf etmək deməkdir. Diqqət göstərənlərlə münasibəti qorumaq isə cəmiyyətin stabilliyi və liderlik üçün vacibdir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, kəlam insanların hüquqlarına hörmət etməyi və qarşılıqlı etimad prinsipinə əməl etməyi önə çıxarır. Üz çevirənlərlə münasibət qurmaq, həm şəxsi, həm də hüquqi risk yarada bilər. Diqqət göstərənlərlə münasibəti qorumaq isə hüquqi və sosial etibarlılığa xidmət edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, kəlam insanın həyat seçimlərinin mənasını və qarşılıqlı münasibətlərin əhəmiyyətini göstərir. İnsan öz enerjisini və diqqətini boş münasibətlərə sərf etməməli, onu sadiq və diqqətli insanlara

yönəltməlidir. Bu, həyatın mənası və varlığın dəyərini qorumaq üçün vacibdir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə, nadir sadiq və diqqətli insanlar həyat yolunda bələdçi və dəstəkçidirlər. Üz döndərənlərlə vaxt itirmək isə mənəvi və sosial enerjini boşaldır. Bu kəlam insanı seçimində hikmətli olmağa, sadiq və dürüstlərlə münasibəti qorumağa çağırır.

Düşündürücü Suallar

- Mənim ətrafımda kim mənim üçün diqqət və dəyər göstərir?
- Üz döndərənlərlə vaxt itirirəmmi?
- Mən özüm başqalarına sadiq və diqqətliyəmmi?
- Münasibətlərdə mənim prioritetlərim doğru mu qurulub?

Özünə Hesabat

- Hər gün sorğuya çək: "Mən diqqət göstərən insanları qiymətləndirirəmmi? Üz döndərənlərlə münasibətimi düzgün məhdudlaşdırıramm?"

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Sadiq və diqqətli dostlarla münasibəti qoruyun.
- Üz döndərənlərlə zaman və enerji sərf etməyin.
- Münasibətlərdə diqqət, sadiqlik və qarşılıqlı hörmət prinsiplərinə əməl edin.

Əlavə Tövsiyələr

- İnsanları diqqət və hörmətinə görə qiymətləndir.
- Münasibətlərdə seçimlərində hikmətli ol.
- Sadiqlik və diqqət göstərənlərlə əlaqəni qoruyaraq mənəvi və sosial enerji qazanın.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) kəlamı insanlara qarşılıqlı hörmət və diqqət prinsiplərini xatırladır. Üz döndərənlərlə vaxt itirməmək, diqqət göstərənlərlə münasibəti qorumaq həyatın mənəvi və sosial balansını təmin edir. Kəlam, hər bir münasibətin dəyərini anlamağa və doğru seçimlər etməyə çağırır.

KƏLAM - 73

"ÖZÜ ÜÇÜN İSTƏDİYİNİ SƏNİN ÜÇÜN İSTƏMƏYƏN KİMSƏNİN DOSTLUĞUNDA XEYİR YOXDUR."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 51)

Bu kəlam dostluğun əsas şərtlərini aydın şəkildə göstərir. İmam Sadiq (ə) bizə bildirir ki, dostluq yalnız qarşılıqlı xeyir və səmimiyyət üzərində qurulmalıdır. Əgər bir insan sənin xoşbəxt olmağını ürəkdən istəmirsə, onun dostluğu sənin üçün heç bir dəyər daşımır. Dostluq, həm şəxsi inkişaf, həm

də sosial harmoniyanın qorunması üçün vacibdir. Bu kəlam, münasibətləri qiymətləndirmək və düzgün dostluq seçmək üçün bir yol göstərir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, kəlam insan münasibətlərinin mahiyyətini dərin analiz edir. Dostluq yalnız formal əlaqə və ya mənfəət üçün olmamalıdır; o, qarşılıqlı niyyət, fayda və dəyər üzərində qurulmalıdır. Səmimi niyyət olmadan dostluq sadəcə sosial vəzifə və ya rahatlıq kimi qalır. Bu kəlam, insanı seçimlərində məqsədli, niyyətində dürüst və həyatında mənalı əlaqələr qurmağa yönəldir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, dostluq ruhani inkişaf üçün vacibdir. İnsan qəlbi yalnız səmimi və xeyirxah münasibətlərdən qidalanır. Öz rifahını başqasına arzulamayan insanla münasibət qəlbi zənginləşdirmir və ruhani inkişafı əngəlləyir. Bu kəlam insanı mənəvi baxımdan düzgün seçimlər etməyə, qəlbini səmimi dostlarla doldurmağa çağırır.

3. Psixoloji aspekt

Psixoloji baxımdan, öz rifahını sənin üçün istəməyən insanla dostluq etmək stress, narahatlıq və məyusluq yaradır. Səmimi dostluq isə emosional dəstək, təhlükəsizlik və etibar təmin edir. İnsan psixologiyası qarşılıqlı qayğı və xeyir üzərində qurulan münasibətlərdən güc alır. Bu kəlamın praktik mənası: mənfi və səmirsiz dostlardan uzaq durmaq, səmimi dostluğu seçməkdir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlam qısa, ritmik və təsirli ifadələrlə qurulub. “Özü üçün istədiyini sənin üçün istəməyən” ifadəsi oxucuda dərhal vizual təsir yaradır və mənanı aydın çatdırır. Bu, həm metaforik, həm də konkret təsir yaradır. Qısa və dəqiq ifadə ədəbi estetikaya xidmət edir, oxucunu dərindən düşündürür və mənalı nəticəyə aparır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, kəlam sağlam və qarşılıqlı faydalı münasibətlərin əhəmiyyətini vurğulayır. Sosial əlaqələrdə səmimiyyət və qarşılıqlı diqqət cəmiyyətin harmoniyasını qoruyur. Öz rifahını sənin üçün arzulamayan insanla dostluq həm şəxsi, həm də sosial etibarı zəiflədir. Bu prinsip, insanlar arasındakı qarşılıqlı hörmət və etibarın qorunması üçün vacibdir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, peyğəmbər və imamların həyatında səmimi dostluq nümunələri çoxdur. Onlar yalnız qarşılıqlı fayda və niyyət üzərində qurulan münasibətləri seçmiş və qorumuşlar. Bu kəlam, tarix boyunca doğru və faydalı əlaqələrin insanın mənəvi və sosial inkişafına xidmət etdiyini xatırladır. Tarixi nümunələr göstərir ki, səmimi dostlar nadirdir və qiymətlidir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, kəlam insanı dürüstlük, səmimiyyət və qarşılıqlı qayğı yoluna yönəldir. Dostluq əxlaqı yalnız qarşılıqlı fayda və niyyət üzərində qurulur. Öz rifahını başqasının rifahı ilə uzlaşdırmayan münasibət əxlaqi baxımdan faydasızdır. İnsan səmimi və xeyirxah dostları seçməli, münasibətləri düzgün qurmalı və öz davranışlarını da buna uyğun tənzimləməlidir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, kəlam insanı Allah qarşısında dürüstlük və səmimiyyət prinsiplərinə yönəldir. Səmimi və xeyirxah dostluq Allahın sevdiyi davranışdır. Öz rifahını başqasına arzulamayan insanla dostluq həm mənəvi, həm də dini baxımdan zərərlidir. Bu kəlam, insanı imanlı və dürüst münasibətlər qurmağa çağırır, qarşılıqlı xeyir prinsipini vurğulayır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, kəlamın ifadə tərzi sadə, qısa və ritmikdir. "Özü üçün istədiyini sənin üçün istəməyən" ifadəsi həm vizual, həm də emosional təsir yaradır. Bu, oxucuda həm mənəvi, həm də estetik zövq formalaşdırır, ifadənin dərinliyi və simvolizmi kəlamın təsirini artırır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, kəlam insanları düzgün tərəfdaş seçməyə çağırır. Səmimi niyyət və qarşılıqlı fayda olmadan qurulan münasibətlər həm şəxsi, həm də təşkilati gücü zəiflədir. Doğru və səmimi dostluq həm ailə, həm də cəmiyyətin stabilliyi üçün vacibdir. Kəlam, etibarlı və dürüst tərəfdaş seçməyin önəmini vurğulayır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, kəlam insanlara qarşılıqlı hörmət və etibar prinsiplərini xatırladır. Səmimi olmayan dostluq hüquqi və şəxsi risklər yarada bilər. Özünü və başqalarını qorumaq üçün səmimi, xeyirxah və etibarlı münasibətlər seçmək vacibdir. Bu, həm şəxsi, həm də sosial hüquqi risklərin qarşısını almağa xidmət edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, kəlam insanın həyatının mənasını və münasibətlərdə seçimlərinin əhəmiyyətini göstərir. Həyatda enerji və diqqətimizi boş münasibətlərə sərf etməmək, səmimi və xeyirxah dostları seçmək varlığın dəyərini artırır. Bu, insanın öz həyatını mənalı və məqsədli yaşamasına kömək edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə, kəlam insanı dəyərli və səmimi dostlarla əlaqələr qurmağa çağırır. Özün üçün yaxşılıq arzulamayan insanlarla münasibət saxlamaq, həm ruhunu, həm də sosial enerjini tükəndirir. Səmimi və xeyirxah dostlar həyat yolunda nadir dəstəkçilərdir və onları qiymətləndirmək vacibdir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostlarım mənim rifahımı arzulayırmı?
- Mən səmimi və xeyirxah dostları ayırd edə bilirəmmi?
- Mənim dostluğum qarşılıqlıdırmı?
- Münasibətlərim mənə ruhani və sosial fayda gətirirmi?

Özünə Hesabat

- Hər gün sorğuya çək: "Mən dostluqda kimə enerji və diqqət verirəm? Səmimi və xeyirxah dostları qiymətləndirirəmmi?" Bu, insanın öz münasibətlərini qiymətləndirməsinə və düzgün seçim etməsinə kömək edir.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqda qarşılıqlı niyyət və xeyirə diqqət edin.
- Öz rifahını sənin üçün istəməyən insanlarla əlaqəni məhdudlaşdırın.
- Səmimi və xeyirxah dostlarla münasibəti qoruyun və dəyərləndirin.
- Münasibətlərdə niyyət və dürüstlük prinsiplərinə əməl edin.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostları niyyətinə görə qiymətləndirin.
- Münasibətlərdə seçimlərinizdə hikmətli olun.
- Səmimi və xeyirxah dostları həyatınızda prioritet edin.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) kəlamı bizə xatırladır ki, səmimi və xeyirxah dostluq həyatın dəyərli təməlidir. Öz rifahını başqasına arzulamayanlarla vaxt itirmək həm mənəvi, həm də sosial baxımdan faydasızdır. Doğru dostluğu seçmək həm ruhani inkişaf, həm də şəxsi rifah üçün vacibdir.

KƏLAM - 74

"HANSI YOLLARDAN KEÇDİYİNİ BİLMƏDƏN HEÇ KİMLƏ QARDAŞLIQ ETMƏ. ONUN VƏZİYYƏTİNİ TAM ÖYRƏNDİKDƏN, DAVRANIŞINDAN RAZI QALDIQDAN SONRA İSƏ SƏHVLƏRİNİ GÖRMƏMƏZLİKDƏN GƏLƏRƏK VƏ ÇƏTİNLİKLƏRDƏ ONA KÖMƏK ETMƏK ÜÇÜN ONU QARDAŞ SEÇ."

(Bu kəlam İmam Həsənə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 51)

Bu kəlam insanlara dostluq və qardaşlıq münasibətlərində diqqətli olmağı öyrədir. İmam Həsən (ə) bildirir ki, insanlar arasında münasibətləri təsadüfən qurmaq düzgün deyil. Qardaşlıq qarşılıqlı anlayış, səmimiyyət və dəstək üzərində qurulmalıdır. İnsanların xarakteri və davranışları tam öyrənilmədən münasibətə girmək, həm mənəvi, həm də sosial problemlərə yol açа bilər. Kəlam həm də münasibətlərdə səbr və dözümlülüyü vurğulayır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, kəlam insan münasibətlərində məqsəd və niyyətin əhəmiyyətini göstərir. Münasibətləri təsadüfi seçmək əvəzinə, onları düşünülmüş və niyyətli qurmaq insanın həyatını nizamlı və harmonik edir.

Hər münasibət bir təcrübə və öyrədici sınaqdır. Seçilməmiş qardaşlıq, həm mənəvi zənginliyi, həm də sosial stabilliyi azalda bilər.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, kəlam ruhani inkişafın dostluq vasitəsilə mümkün olduğunu göstərir. Qardaşlığı səmimi və diqqətli seçmək qəlbi gücləndirir, səhvlərə tolerant olmaq isə mənəvi böyüməni təmin edir. Çətin anlarda dəstək göstərmək qəlbin saf niyyətini ortaya qoyur və insanı Allahın razı qalacağı bir davranışa yönəldir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, kəlam insanın emosional və sosial sağlamlığını qoruyur. Xarakterini bilmədiyimiz insanlarla qardaşlıq etmək stress və narahatlıq yarada bilər. Sağlam münasibət yalnız qarşılıqlı etibar və anlayış üzərində qurulur. Səhvləri bağışlamaq və çətinlikdə kömək etmək isə insanın empati qabiliyyətini artırır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlam qısa, lakin təsirli və ritmik bir ifadəyə malikdir. “Səhvlərini görməməzlikdən gələrək” və “çətinliklərdə kömək üçün” ifadələri oxucuda vizual təsir yaradır və mənanı dərindən çatdırır. Sadə, lakin dolğun dil oxucunun yaddaşında qalır və mənəvi mesajı gücləndirir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, kəlam cəmiyyətdə sağlam münasibətlərin qurulmasının vacibliyini vurğulayır. Etibarlı və səmimi qardaşlıq cəmiyyətin harmoniyasına xidmət edir. Qeyri-dəqiq və düşünülməmiş dostluq həm şəxsi, həm də sosial etibarı zədələyir. Doğru qardaşlıq əlaqələri, həm fərdi, həm də ictimai stabilliyi təmin edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, İmam Həsənin (ə) dövründə insanlar arasında münasibətlərin diqqətlə seçilməsi həm şəxsi, həm də siyasi həyatda əhəmiyyət daşıyırdı. Onun nümunəsi göstərir ki, dostluq və qardaşlıq münasibətlərində ehtiyatlı və diqqətli olmaq uzunmüddətli etibar və sabitliyi qoruyur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, kəlam insanı dürüstlük, mərhəmət və səbr yoluna yönəldir. Səhvlərə qarşı tolerantlıq və çətinliklərdə dəstək göstərmək əxlaqi məsuliyyətin ifadəsidir. Həqiqi qardaşlıq yalnız qarşılıqlı yaxşı niyyət və etibar üzərində qurulur.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, kəlam Allah qarşısında dürüstlük və səmimiyyət prinsiplərini önə çəkir. İnsan yalnız niyyət və əməllərinə görə qardaşlıq münasibətini seçməlidir. Səmimi qardaşlıq Allahın razı qalacağı bir davranışdır və mənəvi inkişaf üçün zəruridir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, kəlamın dili harmonik və sadədir. Ritmik ifadələr, oxucuda həm emosional, həm də vizual təsir yaradır. Dolğun və yığcam dil kəlamı daha təsirli və yadda qalan edir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, düzgün qardaşlıq və dostluq seçimləri şəxsi və ictimai stabilliyi qoruyur. Yanlış seçim həm sosial, həm də siyasi etibarın itirilməsinə səbəb ola bilər. Səmimi qardaşlıq isə güclü və dayanıqlı əlaqələrin təməlidir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, kəlam qarşılıqlı hörmət və etibar üzərində qurulan münasibətləri xatırladır. Qardaşlıq və dostluq seçimləri diqqətli edilməli, səhvlərə tolerantlıq hüquqi və sosial riskləri azaltmağa xidmət edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, kəlam insanın həyat seçimlərinin və münasibətlərinin dəyərini vurğulayır. Yanlış qardaşlıq həyat enerjisini boşaldır, düzgün və səmimi qardaşlıq isə varlığın mənasını artırır və həyatı məqsədli edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə, kəlam insanı doğru və səmimi qardaşlar seçməyə çağırır. İlk öncə insanın davranış və niyyətini qiymətləndirmək, sonra səhvlərinə baxmayaraq və çətinliklərdə kömək göstərərək qardaşlıq münasibəti qurmaq tövsiyə olunur.

Düşündürücü Suallar

- Mən qardaşlıq münasibətində seçici oluram?
- Dostlarımın niyyətini və xarakterini tanıyırammı?
- Səhvlərə qarşı dözümlülüyüm varmı?
- Çətin anlarda başqalarına kömək etməyə hazırammı?

Özünə Hesabat

- Hər gün öz münasibətlərini nəzərdən keçir:
- Mənim qardaşlıq münasibətlərim səmimidir?
- İnsanları seçimimdə hikmətli və diqqətliyəmmi?
- Səhvlərə qarşı tolerantam və çətinliklərdə köməkçiyəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Yeni insanla münasibət qurmazdan əvvəl onun xarakterini öyrənin.
- Səhvlərini bağışlayın, amma etibarlı seçim edin.
- Çətin anlarda dəstək göstərmək üçün qardaşlıq əlaqəsini möhkəmləndirin.
- Münasibətlərdə niyyət və səmimiyyət prinsiplərinə əməl edin.

Əlavə Tövsiyələr

- Qardaşlıq münasibətində diqqətli və seçici olun.
- Səmimi və etibarlı insanlarla əlaqəni prioritet edin.
- Münasibətləri yalnız fayda və mənfəət üzərində qurmayın.

Nəticə

İmam Həsənin (ə) kəlamı xatırladır ki, qardaşlıq münasibətləri diqqətli seçimi tələb edir. Səmimi və etibarlı qardaşlıq həm mənəvi, həm də sosial baxımdan insan həyatını zənginləşdirir. Səhvlərə baxmayaraq və çətinliklərdə dəstək verərək qurulan münasibətlər həm varlığı məqsədli edir, həm də ruhu gücləndirir.

KƏLAM - 75

“SƏNİ YALNIZ TAMAH, QORXU, MEYL, YEMƏK VƏ İÇMƏK ÜÇÜN İSTƏYƏN İNSANI QARDAŞ SEÇMƏ. YERİN QARANLIQLARINDA DA OLSA VƏ ÖMRÜN ONU TAPMAQ ÜÇÜN DƏ KEÇSƏ, SADƏCƏ TƏQVA SAHİBİ KİMSƏLƏRİ QARDAŞ SEÇ.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 52)

Bu kəlam insanlara dostluq və qardaşlıq münasibətlərində ehtiyatlı olmağı öyrədir. İmam Sadiq (ə) vurğulayır ki, yalnız şəxsi maraqlar üçün insanın yanında olan dost əsl qardaş deyil. Əsl qardaşlıq qarşılıqlı hörmət, səmimiyyət və Allah qorxusu üzərində qurulmalıdır. Maddi və gündəlik ehtiyaclar üçün qurulan münasibətlər boş və etibarsız olur. Bu kəlam həm də insanlara xarici görünüş və cazibəyə aldanmamağı öyrədir, doğru seçim etməyin əhəmiyyətini göstərir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, münasibətlərin təməli niyyət və dəyərdir. Maddi və gündəlik ehtiyaclarla bağlı qardaşlıq insanın mənəvi zənginliyini azaldır. Əsl dostluq yalnız dürüstlük və təqva üzərində qurulmalıdır. Bu, insanın həyatda doğru seçim etməsi və mənəvi dəyərləri qoruması üçün vacibdir. Həmçinin, bu kəlam bizə insan münasibətlərində məqsəd və niyyətin fəlsəfi dərinliyini göstərir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, kəlam ruhani inkişafın əsasını göstərir. Təqva sahibi olan insanlarla qardaşlıq qurmaq, insanın qəlbini gücləndirir və ruhani dəstək verir. Maddi maraqlara əsaslanan qardaşlıq isə qəlbi zəiflədir, insanı mənəvi inkişafdan uzaqlaşdırır. Səmimi və təqvalı qardaşlıq ruhani zənginlik və həyatın mənasını artırır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, bu kəlam insanın emosional sabitliyini qorumağa yönəlib. Yalnız şəxsi maraqları üçün yaxınlaşan dost stres və narahatlıq yarada bilər. Təqva və səmimiyyət üzərində qurulan qardaşlıq isə həm emosional rahatlıq gətirir, həm də mənəvi dəstək təmin edir. İnsan özünü

rahat və etibarlı hiss etmək üçün doğru dostları seçməlidir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlam sadə və təsirli ifadələrlə zəngindir. "Ömrün onu tapmaq üçün də keçsə" ifadəsi oxucuda vizual təsir yaradır, mənanı dərindən dərk etməyə kömək edir. Sadə, lakin mənalı ifadələr kəlamın yadda qalmasını təmin edir və onun dərinliyini artırır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, kəlam sağlam münasibətlərin cəmiyyətdə formalaşmasına yönəlib. Maddi maraqlara əsaslanan qardaşlıq sosial etibarı zəiflədir. Təqva və düzgün niyyətə əsaslanan münasibətlər həm fərdi, həm də ictimai stabilliyi qoruyur. İnsanların səmimi və etibarlı qardaşlıq qurması cəmiyyətin harmoniyasını təmin edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, İmam Sadiqin (ə) dövründə insanlar arasında düzgün qardaşlıq və dostluq seçimi həm şəxsi, həm də sosial həyatda böyük əhəmiyyət daşıyırdı. Bu kəlam keçmişdə də insanlar üçün həyat təcrübəsi olmuş və uzunmüddətli münasibətlərin əsasını göstərmişdir. Tarixi perspektivdən, doğru dostluq seçimi həm şəxsi, həm də ictimai fayda verir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, kəlam dürüstlük, səmimiyyət və mərhəməti önə çıxarır. Yalnız niyyəti təmiz, təqva sahibi insanlarla qardaşlıq qurmaq əxlaqi məsuliyyətin təzahürüdür. Maddi və şəxsi maraqlara əsaslanan qardaşlıq isə əxlaqi zəiflikdir və insanı yanlış yola yönəldə bilər. Bu, əxlaqi təmizliyi qorumağın vacibliyini göstərir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, kəlam Allah qarşısında düzgün niyyətin əhəmiyyətini göstərir. Təqva sahibi insanlarla qardaşlıq qurmaq Allahın razı qalacağı davranışdır və ruhani dəyərləri möhkəmləndirir. Maddi və şəxsi maraqlara əsaslanan qardaşlıq isə Allah qarşısında məsuliyyətsizlikdir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, kəlamın dili ritmik və təsirli ifadələrlə zəngindir. "Ömrün onu tapmaq üçün də keçsə" ifadəsi oxucuda vizual təsir yaradır və mənanı daha dərindən qəbul etməyə kömək edir. Sadə, lakin dərin təsirli üslub kəlamın gözəlliyini və yadda qalmasını artırır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, kəlam sağlam və etibarlı əlaqələrin qurulmasına çağırır. Maddi maraqlara əsaslanan qardaşlıq həm şəxsi, həm də sosial etibarı zəiflədir. Təqva və düzgün niyyətli münasibətlər isə uzunmüddətli stabilliyi təmin edir, cəmiyyətdə nümunəvi davranış formalaşdırır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, kəlam qarşılıqlı hörmət və etibar üzərində qurulan

münasibətlərin vacibliyini göstərir. Qardaşlıq seçimləri yalnız niyyət və səmimiyyətə əsaslanmalıdır. Maddi və şəxsi maraqlara əsaslanan münasibətlər isə hüquqi və etik baxımdan risklidir, qarşılıqlı hüquq və öhdəlikləri poza bilər.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, kəlam insanın həyat və münasibətlərdə doğru seçimlərinin əhəmiyyətini göstərir. Maddi və duyğu ehtiyaclarına əsaslanan əlaqələr həyatı mənasız edə bilər. Təqvalı və səmimi qardaşlıq isə insanın həyatına dərinlik, məqsəd və mənəvi zənginlik gətirir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə, kəlam insanları yalnız səmimi və təqvalı qardaş seçməyə çağırır. Yalnız qarşılıqlı hörmət və düzgün niyyət əsasında qurulan münasibətlər ruhani və sosial zənginlik gətirir. Bu, həyat yolunda doğru istiqaməti göstərən bir rəhbərdir.

Düşündürücü Suallar

- Mən qardaşlığı yalnız niyyət və dəyərlə seçirəmmi?
- Dostlarımın təqva və səmimiyyətini qiymətləndirirəmmi?
- Maddi və gündəlik ehtiyaclara görə qardaşlıq qururam?

Özünə Hesabat

- Mənim qardaşlıq seçimlərim səmimidir?
- Maddi və gündəlik ehtiyaclarla əlaqəli dostluğum varmı?
- Təqva və niyyət mənim üçün prioritetdirmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- İnsanları niyyətinə və səmimiyyətinə görə seç.
- Maddi məqsədlə əlaqə quran şəxsləri qardaş seçmə.
- Təqva sahibi dostlarla münasibəti möhkəmləndir.
- Çətin anlarda dəstək göstərmək üçün düzgün qardaşlığı prioritet et.
- Ətrafındakı insanların niyyətlərini analiz et, yalnız səmimi olanlarla yaxınlaş.

Əlavə Tövsiyələr

- Qardaşlıq və dostluğu diqqətlə seç.
- Təqva və səmimiyyət əsas kriteriyadır.
- Maddi və şəxsi maraqlara əsaslanan münasibətlərdən çəkin.
- Hər zaman niyyət və əxlaq ön planda olsun.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) kəlamı xatırladır ki, qardaşlıq yalnız maddi və gündəlik maraqlara görə seçilməməlidir. Təqva, niyyət və səmimiyyət üzərində qurulan qardaşlıq həm mənəvi, həm də sosial baxımdan insan həyatını zənginləşdirir və ruhani inkişafı təmin edir.

KƏLAM - 76

"İDARƏ ETMƏLİ OLDUĞUN, YƏNİ DAİM YÖNLƏNDİRMƏLİ OLDUĞUN İNSAN, SƏNİN QARDAŞINDEYİLDİR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 52)

Bu ifadə qardaşlıq və dostluq münasibətlərində qarşılıqlı hörmət və səmimiyyətin vacibliyini vurğulayır. Əgər bir münasibətdə insanı daim yönləndirmək, ona nə etməli olduğunu söyləmək məcburiyyətindəsənsə, bu münasibət təbii qardaşlıq deyil.

Kəlam insan münasibətlərində sərbəstlik və qarşılıqlı etibarı önə çıxarır. Əsl qardaşlıq idarə tələb etməz, təbii və qarşılıqlı hörmət üzərində qurulur. İdarə etmək məcburiyyəti münasibətlərin təbiiliyini pozur, səmimiyyəti azaldır və emosional yük yaradır. İmam Əli (ə) burada həm də insanlara düzgün dost və qardaş seçiminin vacibliyini öyrədir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, bu kəlam münasibətlərin azadlıq və fərdi məsuliyyət üzərində qurulmasının vacibliyini göstərir. İnsan öz seçimində sərbəst olmalıdır. Əgər bir insanı daim idarə etmək tələb olunursa, bu münasibət təbii deyildir və insanın mənəvi azadlığını məhdudlaşdırır. Fəlsəfi baxış sərbəstlik və qarşılıqlı hörmətə diqqət çəkir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, səmimi qardaşlıq ruhani təmizliyə əsaslanır. Təqva və niyyətin dürüstlüyü münasibətləri təbii edir. İdarə tələb edən qardaşlıq ruhani baxımdan səmimi deyil və insanı mənəvi inkişafdan uzaqlaşdırır. İrfani anlayışda səmimiyyət və qarşılıqlı hörmət, qardaşlığın əsl təməlidir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, idarə və nəzarət tələb edən münasibətlər stress və gərginlik yaradır. İnsan özünü daim sorğulamalı və qorxulu vəziyyətdə hiss edə bilər. Səmimi və sərbəst qardaşlıq isə insanın emosional rahatlığını qoruyur, etibarı gücləndirir və qarşılıqlı dəstək yaradır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlam qısa, lakin dərin mənalıdır. "İdarə etməli olduğun" ifadəsi oxucuda vizual təsir yaradır və mənanı dərindən qavramağa kömək edir. Sadə və təsirli üslub, kəlamın yadda qalmasını və oxucuda dərindən təsir etməsini təmin edir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, kəlam sağlam sosial münasibətlərin əhəmiyyətini göstərir. Daim idarə və nəzarət tələb edən münasibətlər uzunmüddətli stabilliyi poza bilər. Əsl qardaşlıq və dostluq sərbəstlik, qarşılıqlı hörmət və etibara əsaslanmalıdır. Bu, həm fərdi, həm də ictimai harmoniyanı qoruyur.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, İmam Əli (ə) dövründə insanlar arasında

münasibətlərin təbii və səmimi olmasının vacibliyini vurğulamaq üçün bu kəlamı söyləmişdir. Tarix boyunca sağlam qardaşlıq və dostluq qarşılıqlı hörmət və sərbəstlik üzərində qurulmuşdur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, kəlam dürüstlük, qarşılıqlı hörmət və sərbəstliyin vacibliyini göstərir. İdarə və nəzarət tələb edən münasibətlər əxlaqi baxımdan düzgün deyil və səmimi qardaşlığı əvəz edə bilməz. Əxlaqi münasibətlər insanı həm mənəvi, həm də sosial baxımdan gücləndirir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, kəlam insanlara Allah qarşısında düzgün niyyət və səmimi münasibətlərin vacibliyini öyrədir. Təqva və səmimiyyət üzərində qurulan qardaşlıq Allahın razı qalacağı münasibətləri təmin edir. Daim idarə və nəzarət tələb edən münasibətlər isə Allah qarşısında məsuliyyətə uyğun deyildir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, kəlamın dili ritmik və təsirli qurulub. "İdarə etməli olduğun" ifadəsi mənanı dərindən qavramağa imkan verir. Qısa, lakin mənalı üslub kəlamın gözəlliyini və yadda qalmasını artırır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, kəlam sağlam və etibarlı əlaqələrin qurulmasına çağırır. Daim idarə və nəzarət tələb edən münasibətlər uzunmüddətli stabilliyi poza bilər. Səmimi və sərbəst qardaşlıq isə həm şəxsi, həm də ictimai stabilliyi qoruyur.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, kəlam qarşılıqlı hörmət və məsuliyyət üzərində qurulan münasibətlərin vacibliyini göstərir. Daim idarə tələb edən münasibətlər hüquqi və etik baxımdan risklidir və qarşılıqlı hüquq və öhdəlikləri poza bilər.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, kəlam insanın həyatda mənalı və sağlam münasibətlər seçiminin vacibliyini göstərir. Daim idarə tələb edən qardaşlıq insanı mənasızlıq və narahatlığa sürükləyə bilər. Səmimi və sərbəst qardaşlıq isə həyatı dərin və mənalı edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə, kəlam insanları yalnız səmimi, təbii və sərbəst münasibətlər qurmağa çağırır. İdarə və nəzarət tələb etməyən münasibətlər ruhani və sosial zənginlik gətirir, insanın həyat yolunda doğru istiqamətini göstərir.

Düşündürücü Suallar

- Mən münasibətlərdə idarə etməyə meylli oluram?
- Dostlarım və qardaşlarım qarşılıqlı hörmət üzərində qurulubmu?

- Səmimi və sərbəst qardaşlıq mənim üçün prioritetdirmi?

Özünə Hesabat

- Mənim qardaşlıq seçimlərim idarə tələb edirmi?
- Mən münasibətlərdə sərbəstlik və etibarı qoruyuram?
- Ətrafımda səmimi və təqvalı insanlar varmı?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Qardaşlıq və dostluğu yalnız səmimiyyət və qarşılıqlı hörmət üzərində qur.
- İdarə və nəzarət tələb edən insanlarla yaxınlıq qurma.
- Səmimi və sərbəst münasibətləri prioritet et.
- Çətin anlarda dəstək göstərmək üçün düzgün qardaşlığı seç.
- Qardaşlıq seçimlərini niyyət və təqva əsasında qiymətləndir.

Əlavə Tövsiyələr

- Qardaşlığı diqqətlə və niyyətə görə seç.
- İdarə tələb edən insanlarla münasibəti minimuma endir.
- Səmimi və təqvalı qardaşlarla münasibəti möhkəmləndir.
- Həyat yolunda sərbəst və qarşılıqlı hörmətə əsaslanan münasibətlər prioritet olsun.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı xatırladır ki, qardaşlıq yalnız səmimiyyət və qarşılıqlı hörmət üzərində qurulmalıdır. İdarə və nəzarət tələb edən münasibətlər əsl qardaşlığı əvəz edə bilməz. Təqva və düzgün niyyət əsasında qurulan münasibətlər həm mənəvi, həm də sosial baxımdan insan həyatını zənginləşdirir və ruhani inkişafı təmin edir.

KƏLAM - 77

“ƏN PİS QARDAŞ ODUR Kİ, SƏN VARLI OLANDA SƏNDƏN XƏBƏR TUTUR, AMMA KASIB OLANDA SƏNDƏN ÜZ ÇEVİRİR.”

(Bu kəlam İmam Baqirə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 52)

Bu kəlam insan münasibətlərində səmimiyyətin və mənəvi sabitliyin ölçüsünü göstərir. Həzrət İmam Baqir (ə) xəbərdarlıq edir ki, dostluq və qardaşlıq maddi vəziyyətə əsaslanmamalıdır. Əsl dostluq var-dövlətlə deyil, könül birliyi ilə ölçülür. Kasıblıq zamanı səndən üz döndərən insan, əslində heç vaxt səninlə səmimi olmamışdır. Bu kəlam bizə dostluqda sabitlik, səmimiyyət və mənəvi dəyərlərə əsaslanmağın vacibliyini öyrədir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insan varlığının iki yönünü göstərir: maddi və mənəvi tərəfini. Maddi nemətlər dəyişkəndir, lakin mənəvi dəyərlər sabit qalmalıdır. Əgər bir insanın münasibəti var-dövlətə bağlıdırsa, bu, onun mənəvi zəifliyinin göstəricisidir. Əsl dostluq “varlıqla” yox, “var olmaqla”

ölçülür. Yəni insanın mənəvi dəyəri dostluğun təməli olmalıdır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışla bu kəlam qəlb təmizliyinin ölçüsünü müəyyənləşdirir. İrfan elmində dostluq Allahın sifətlərindən olan "Vəfa"nın bir təzahürüdür. İnsan, var-dövlətin cazibəsinə aldanmadan, dostuna hər halında sədaqət göstərməlidir. Kasıblıq zamanı uzaqlaşmaq, nəfsin tələsinə düşməkdir. Həqiqi dostluq ruhi səviyyədə qurulduqda, varlıq və yoxluq onun dəyərini dəyişə bilməz.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, bu kəlam münasibətlərdəki şərtlilik problemini vurğulayır. Bəzi insanlar dostluqdan emosional və maddi fayda gözləyirlər. Lakin insan dəyərləri faydaya əsaslandıqda, orada etibar və sabitlik qalmaz. Kasıb dostdan uzaqlaşan insan, öz dəyər sistemini itirmiş olur. Gerçək dostluq isə qarşılıqlı anlayış və mənəvi bağla qorunur.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, İmam Baqirin (ə) kəlamı qısa, lakin mənaca son dərəcə güclüdür. "Zəngin olduğunda səndən xəbər tutan" və "fəqir olduğunda üz çevirən" ifadələri təzadlı quruluşla həm ritmik, həm də mənəvi vurğu yaradır. Bu antitez (ziddiyyətli quruluş) fikrin gücünü artırır və oxucuda dərhal ibrət hissi oyadır. Kəlam həm mənəvi, həm də bədii baxımdan mükəmməl balansdadır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, bu kəlam cəmiyyətin mənəvi tənəzzülünü təsvir edir. Maddi dəyərlərin üstün tutulduğu dövrlərdə insanlar bir-birinə olan münasibətlərini var-dövlət əsasında qururlar. Bu, sosial ədalətsizliyə və təbəqələşməyə səbəb olur. İmam Baqir (ə) bu kəlamla cəmiyyəti mənəvi dəyərlərə, qarşılıqlı hörmətə və insani sədaqətə dəvət edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, bu kəlam İslam cəmiyyətində mənəvi böhranların yaşandığı bir dövrdə səsləndirilmişdir. Həzrət İmam Baqir (ə) insanların bir-birinə olan münasibətində dünya sevgisinin və maddi marağın artdığını görür və bu gedişata qarşı çıxır. Tarix boyu da bu xəbərdarlıq aktual olmuşdur — maddi marağa əsaslanan dostluq heç bir dövrdə davamlı olmayıb.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, bu kəlam sədaqət, vəfa və bərabərlik dəyərlərini öyrədir. Əsl dost insanın çətin vaxtında onun yanında olandır. Kasıb dostundan üz çevirən insan, əxlaqi baxımdan imtahanı uduzmuş sayılır. Bu kəlam həm də insanı mənəvi vicdanla davranmağa çağırır: dostluğun əsası fayda deyil, insani dəyərlər olmalıdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, bu kəlam Allahın "Səməd" (heç nəyə möhtac

olmayan) sifətinə işarə daşıyır. Allah dostluğun və sədaqətin kamil nümunəsidir. İmam Baqir (ə) bu kəlamla göstərir ki, Allahı sevən insan, var-dövlətə deyil, Allaha görə sevər. Belə bir dostluq ilahi mərhəmətə səbəb olar. Kasıb olanda uzaqlaşmaq isə Allahın əmr etdiyi "möminlərin bir-birinə vəfalı olması" prinsipinə ziddir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, bu kəlamda mənəvi zərbələr və ritmik tənasüb gözə çarpır. Zənginlik və kasıblıq, yaxınlıq və uzaqlıq kimi qarşılaşdırmalar kəlamın təsir gücünü artırır. Sadə, amma dərin ifadə insan ruhuna toxunur və oxucuya gözəl ibrət bəxş edir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, bu kəlam sosial ədalətin və bərabərliyin vacibliyini bildirir. Hakim sinifin zənginlərə yaxınlaşıb kasıblardan uzaqlaşması, cəmiyyətdə bölünmə yaradır. İmam Baqir (ə) bu davranışın qarşısını almaq üçün mənəvi bərabərlik ideyasını vurğulayır. Əsl qardaşlıq sosial ədalətin qorunmasına yardım edir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, bu kəlam bərabərlik və insan haqları prinsipinə işarə edir. Əgər insanlar maddi vəziyyətə görə bir-birindən üz çevirirsə, bu, ədalət və vicdan prinsiplərinin pozulmasıdır. İslam hüququnda da "mömin qardaşlığı" bütün maddi fərqlərin fövqünə qoyulmuşdur.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, bu kəlam insan varlığının dəyərini sorğulayır: "Mən dostluqda kimə və nəyə görə varam?" Kasıb dostu tərk edən insan, varlıqda deyil, yoxluqda mənəvi boşluğa düşür. Həyatın mənası sadiqlikdə, sədaqətdə və insani dəyərlərdə gizlidir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə, bu kəlam insanlara "görünənin arxasındakı həqiqəti" dərk etməyi öyrədir. Zəngin dostun səmimiyyəti səthidir, kasıb dostun sədaqəti isə ilahi nur kimidir. Həqiqi dostluq, nemətlərin yox, niyyətlərin sınağında ortaya çıxır.

Düşündürücü Suallar

- Dostluqlarım maddi dəyərlərəmi, yoxsa səmimiyyətəmi əsaslanır?
- Kasıb bir dostuma qarşı davranışımda ədalət varmı?
- Mənim münasibətlərimdə sədaqət və sabitlik hansı dərəcədədir?

Özünə Hesabat

- Mən varlı dostlara daha çox yaxınlaşırammı?
- Çətin vəziyyətdə olan insanlardan uzaqlaşırammı?
- Dostluqlarımda niyyətimi saf saxlaya bilirəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluğunu maddi maraq üzərində deyil, mənəvi dəyərlər üzərində qur.
- Çətinliyə düşən dostdan üz çevirmə.
- Maddi vəziyyət fərqindən asılı olmayaraq, dostluqda sədaqəti qoruyun.
- İmkanlı olduğun vaxt dostuna da kömək et, amma bu münasibəti alverə çevirmə.
- Qardaşlığı Allah rizası üçün seç.

Əlavə Tövsiyələr

- İnsanları varlığına görə deyil, dəyərlərinə görə qiymətləndir.
- Kasıb dostluq sınağını itirmə, çünki o, sədaqətin tək meyarıdır.
- Həyatda "çıxar dostu" deyil, "vicdan dostu" ol.
- Qardaşlığın mahiyyətini maddi deyil, ruhi bağda axtar.

Nəticə

İmam Baqir (ə) bu kəlamla bizə insan münasibətlərində səmimiyyətin, sədaqətin və mənəvi sabitliyin dəyərini xatırladır. Əsl dostluq varlılıqla ölçülməz; o, mənəvi sədaqətin gücü ilə möhkəmlənir. Zənginliklə yaxınlaşıb kasıblıqda uzaqlaşan dost, dost deyil — bu, nəfsin sınağıdır. Həqiqi qardaşlıq yalnız Allah rizasına əsaslanan sədaqət və vəfa ilə yaşaya bilər.

KƏLAM - 78

"DÖRD NƏFƏRİ DOST VƏ QARDAŞ SEÇMƏ:
AXMAQ, XƏSİS, QORXAQ VƏ YALANÇI."

(Bu kəlam İmam Baqirə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 52)

Bu kəlamda İmam Baqir (ə) dostluğun dəyərini və onun insan həyatında oynadığı mənəvi rolu izah edir. O, dost seçiminin sadəcə sosial məsələ deyil, həm də ruhani məsuliyyət olduğunu bildirir. Axmaq insan düşüncəsiz davranışları ilə sənə zərər verər, xəsis səni dəyərlərindən uzaq salar, qorxaq səni haqqı müdafiə etməkdən çəkindirər, yalançı isə səni aldatmaqla inamını məhv edər. Bu dörd xüsusiyyətin hər biri dostluğun mənəvi təməllərini dağıdır. İmam (ə) bu kəlamla insanlara xəbərdarlıq edir: əsl dost səni Allahdan uzaqlaşdırmaz, əksinə, yaxınlaşdırar.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi yöndən bu kəlam insanın varlıq harmoniyasına işarədir. Dost insanın xarici aləmdəki "mən"idir. Axmaq dostla ünsiyyət insanı düşüncənin dərinliyindən uzaqlaşdırar, xəsis dost səni əşyanın quluna çevirər, qorxaq dost iradəni zəiflədir, yalançı dost isə həqiqətin nurunu söndürər. Hər bir xüsusiyyət insanın ontoloji bütövlüyünə zərbə vurur. Buna görə də İmam (ə) dostluğu hikmət və ağıl ölçüsünə bağlayır. Çünki insanın əsl kamilliyi onun kimlərlə əlaqə qurduğunda gizlidir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan dostluq mənəvi yoldaşlıqdır. Sufi və ariflər üçün dost,

Haqqa gedən yolda yoldaş və güzgüdür. Lakin axmaq yoldaş səni öz nəfsinin qaranlığına salar, xəsis dost səni dünya sevgisinə, qorxaq səni təslimiyyətə, yalançı isə səni Haqqdan uzaqlaşdırar. Arif dost, səni Haqqa aparar; cahil dost, səni özünə bağlayar. İmam (ə) bu kəlamla Haqq yolçusuna xəbərdarlıq edir: Haqqa gedən yolda dostunu düzgün seç, çünki yanlış yoldaş səni Haqqdan uzaq salan ən gizli imtahandır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji olaraq dost insanın daxili aləminin güzgüsüdür. Axmaq dostun təxminolunmaz davranışları daimi gərginlik yaradar. Xəsis dost paylaşma hissini öldürür və səndə özünə inamsızlıq formalaşdırır. Qorxaq dost səndə təşəbbüskarlıq hissini azaldır, yalançı isə etibar duyğunu sındırır. Bu dörd xüsusiyyət emosional zəhərlənmə yaradır, insanın psixoloji sabitliyini pozur. İmam (ə) bu kəlamla bizi sağlam emosional münasibətlər qurmağa və mənəvi enerjimizi qorumağa çağırır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi yöndən bu kəlam lakonik və ritmik quruluşu ilə diqqət çəkir. “Axmaq, xəsis, qorxaq və yalançı” ardıcıllığı həm səs, həm də məna baxımından ahəng təşkil edir. Bu dörd söz dörd mənəvi zənciri simvolizə edir. Kəlamın bədii gücü ondadır ki, qısa cümlə ilə insanı dərin düşüncəyə aparır. Hər söz bir obrazdır: axmaq – nadanlıq, xəsis – eqoizm, qorxaq – zəiflik, yalançı – riyakarlıq. Bu ədəbi simvollar insanın ruhundakı qaranlıqları işıqlandırır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin mənəvi sabitliyini qorumağa yönəlib. Axmaq dostun təsiri sosial fəsada səbəb olur, çünki düşüncəsizlik qərarların zəncirvari pozulmasına gətirir. Xəsis dost paylaşma ruhunu öldürür, qorxaq dost ictimai ədaləti müdafiə etməkdən çəkindirir, yalançı isə etimadı məhv edərək birlik ruhunu dağıdır. İmam (ə) cəmiyyətin sağlamlığının dostluq münasibətlərinin keyfiyyətindən asılı olduğunu göstərir.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu İslam alimləri bu kəlamı hikmətin sütunlarından biri kimi görmüşlər. Həzrət Əli (ə) də “Axmaqla dostluq etmə, çünki sənə fayda vermək istədiyi yerdə zərər verər” buyurur. Bu, eyni hikmətin davamıdır. Tarixi kontekstdə İmam Baqir (ə) cəmiyyətin pozulmuş dostluq anlayışını düzəltmək, dostluğu mənəvi əsaslara yönəltmək məqsədi daşıyırdı. Bu kəlam zamanla unudulan bir əxlaq meyarını bərpa edir: dostluq marağa deyil, hikmətə əsaslanmalıdır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi cəhətdən bu kəlam insanın mənəvi təmizliyinə yönəlmişdir. Dostluq bir imtahandır – kimlə dostsansa, onun mənəviyyatı sənə sirayət edəcək. Axmaq səni günaha, xəsis səni harama, qorxaq səni riyakarlığa,

yalançı səni fitnəyə çəkə bilər. Buna görə də əxlaqlı dost, səni Haqqa doğru aparandır. İmam (ə) bu kəlamla əxlaqın ən mühüm göstəricisini – dost seçimində təqvaya əsaslanmağı – vurğulayır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji yöndən bu kəlam Allahın sifətləri ilə insan münasibətləri arasında bir körpü yaradır. Allah doğru, səxavətli, mərd və hikmət sahibidir. Bu dörd sifətin əksi – yalan, xəsislik, qorxaqlıq və cahillik – insanı Allahdan uzaqlaşdırır. İmam (ə) bizi xəbərdar edir: əgər Allahın dostu olmaq istəyirsənsə, Onun sevmədiyi sifətləri daşıyanlarla dost olma. Dost seçimi həm də iman məsələsidir – iman, təmiz dostluqda bəyan olur.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlamda dörd mənfi xüsusiyyətin harmonik düzümü dərin mənəvi simmetriya yaradır. Hər biri insan ruhunun bir tərəfini təmsil edir: düşüncə (axmaq), maddə (xəsis), iradə (qorxaq) və söz (yalançı). Bu, insanın dörd istiqamətli mənəvi quruluşuna işarədir. Kəlamın estetik dəyəri ondadır ki, o, həm gözəl səslənir, həm də ruha nizam gətirir – hikmətin gözəlliyi sadəlikdə gizlidir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji yöndən bu kəlam liderlik və sosial idarəetmə ilə bağlı dərin mesaj daşıyır. Axmaq, xəsis, qorxaq və yalançı insanların rəhbərlikdə olması millətləri zülmətə aparır. Cəmiyyətin rəhbərləri də dostlarını bu xüsusiyyətlərə görə seçsə, dövlətin təməlləri çökməyə məhkumdur. İmam (ə) bu kəlamla həm fərdlərə, həm də rəhbərlərə ədalətli və müdrik insanlarla dostluq etməyi öyrədir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan dostluq qarşılıqlı etibar müqaviləsidir. Axmaq dost məsuliyyətsiz qərarları ilə hüquq pozuntularına səbəb ola bilər, xəsis dost haqqı əskildər, qorxaq dost ədalətsizliyə susar, yalançı dost isə saxta şahidliklə fitnə yaradar. İmam (ə) bu kəlamla xəbərdarlıq edir: dostluq da ədalət tələb edir, çünki dostluqda səmimiyyət pozulanda, hüquq da pozular.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlıq anlamı ilə əlaqəlidir. Dost insanın varlığında mənəvi rezonans yaradan bir varlıqdır. Axmaq dost ağlın, xəsis dost mərhəmətin, qorxaq dost iradənin, yalançı dost isə həqiqətin səsini boğar. İnsanın kimlərlə dost olduğuna baxmaq, onun kim olduğunu göstərir. Dostluq, varlığın istiqamətini müəyyən edən həyat seçimi kimi təqdim olunur.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam mənəvi yolçuluqda yoldaş seçiminin hikmətli ölçüsüdür. Xızırın dostluğu, insanı Haqqa aparan sirr dolu rəhbərlikdir. Bu kəlam, mənəvi səfərdə insanın yanında kimlərin ola biləcəyini müəyyən edir. Axmaq, xəsis, qorxaq və yalançı — bu dörd pərdə, insanın mənəvi gözünü

bağlayan dörd maneədir. Onlardan uzaqlaşmaq – Haqq nuruna yaxınlaşmaqdır.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostlarım məni Haqqa yaxınlaşdırır, yoxsa uzaqlaşdırır?
- Dostlarımda bu dörd xüsusiyyətdən biri varmı?
- Mən özüm bu xüsusiyyətlərdən hansına sahibəm?
- Dostluqlarım mənə mənəvi enerji bəxş edir, yoxsa tükəndirir?

Özünə Hesabat

- Dost seçərkən mən ağlımı, yoxsa hisslərimi əsas götürürəm?
- Mənim dostluğum başqalarına fayda gətirirmi?
- Dostluqlarımda Haqqı müdafiə etməkdən qorxuram, ya cəsarət göstərirəm?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dost seçərkən onun danışığından çox, əməlinə diqqət et.
- Əgər bir dost səndə mənəvi tükənmə yaradırsa, ondan uzaqlaş.
- Səni Allaha, elmə və mərhəmətə yönəldən insanla dostluğunu möhkəmləndir.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər səhər dua et: “Ya Rəbb, məni doğru dostlarla birləşdir.”
- Dostluqda azlıqdan qorxma, keyfiyyət çoxluqdan üstündür.
- Özün də başqası üçün “müdrik, səxavətli, mərd və sadiq” dost ol.

Nəticə

İmam Baqir (ə) bu kəlamla bizə öyrədir ki, dostluq sadəcə münasibət deyil, bir tərbiyə məktəbidir. Dostunu düzgün seçən, öz taleyini düzgün yönləndirər. Dörd xüsusiyyətdən uzaq durmaq, dörd böyük fəzilətə sahib olmaq deməkdir: ağıl, səxavət, cəsarət və doğruluq. Həqiqi dost səni Haqqa aparandır, digərləri isə səni nəfsin əsiri edər.

KƏLAM - 79

“BİR MÜSƏLMANA BU ÜÇ NƏFƏRLƏ QARDAŞLIQ ETMƏMƏK YARAŞAR: ARSIZ SOYTARI, AXMAQ VƏ YALANÇI.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 52)

Bu kəlam dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin mənəvi ölçülərini müəyyənləşdirir. İmam Əli (ə) burada “müsəlman” anlayışını yalnız dini mənsubiyyət kimi deyil, mənəvi kamilliyə doğru gedən bir şəxsiyyət modeli kimi təqdim edir. Qardaşlıq dedikdə təkcə bioloji bağ deyil, ruhi yaxınlıq, etimad və əxlaqi dayaq nəzərdə tutulur. “Arsız”, “axmaq” və “yalançı” tiplər bu dəyərləri dağıdan üç əsas təhlükədir. Bu kəlam bir növ ruhi və sosial təmizlənmə çağırışıdır — yəni kimlərlə yaxınlıq qurmalı, kimlərdən isə mənəvi məsafə saxlamalı olduğumuzu göstərir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın "özlüyünü qoruma" prinsipinə dayanır. Dostluq əslində birləşən iki ağılın harmoniyasıdır; biri zərərli və qeyri-məntiqi olarsa, digəri də təsirlənər. "Axmaq" (yəni düşünmədən hərəkət edən) ağlın təhrif olunmuş formasını, "arsız" vicdanın sönməsini, "yalançı" isə həqiqətin pozulmasını təmsil edir. Fəlsəfədə bu, "mən"in sabitliyini və idrakın təmizliyini qoruma məsələsidir. İnsan ağlının saf qalması üçün yanlış dostluqlardan uzaq durmaq zəruridir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, bu kəlam insanın mənəvi təkamül yolunda səfərində "maneə" sayılan ruh halları barədə xəbərdarlıq edir. Arsızlıq nəfsin həddini aşması, axmaqlıq idrakın pərdələnməsi, yalan isə ruhun zülmətə düşməsi deməkdir. Ariflər belə insanlarla dostluğun qəlbin nurunu qaraltdığını söyləmişlər. Çünki dostluq bir enerji ötürülməsidir — qəlblər bir-birinə təsir edir. Bu baxımdan, mənəvi saflığı qorumaq istəyən şəxs mənəvi zəhərlənmədən uzaq durmalıdır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən bu kəlam, sosial münasibətlərdə emosional sağlamlığın qorunması üçün xəbərdarlıqdır. "Arsız" insan başqalarının hisslərinə hörmət etməz, bu isə empati qabiliyyətini zəiflədir. "Axmaq" dost səhv qərarları ilə insanı mənfi vəziyyətlərə sala bilər. "Yalançı" isə inamı zədələyərək daxili gərginlik yaradar. Bu üç xarakterlə əlaqə insanın psixoloji sabitliyini pozur. Sağlam şəxsiyyət sağlam çevrə ilə mümkündür.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam həm ritmik, həm də mənəvi dərinliyi olan ifadədir. Üç tiplə əlaqəni qadağan etməklə, ziddiyyətli xarakterlərə ibrət baxışı yaradır. Burada "arsız", "axmaq", "yalançı" ardıcıllığı təsadüfi deyil — çünki bir insan arsızlığa düşərsə, nəticədə düşünmədən davranar (axmaqlıq), sonra isə səhvini örtmək üçün yalan danışar. Bu ardıcıllıq insanın mənəvi tənəzzül yolunun poetik təsviridir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin sağlamlığı fərdlərin mənəvi keyfiyyətləri ilə ölçülür. İmam Əli (ə) burada sosial zəhərlənmənin mənbəyini göstərir. Arsızlar ictimai dəyərləri dağıdar, axmaqlar düşüncəni zəiflədir, yalançılar isə etimad bağlarını qoparar. Bu səbəbdən, sağlam bir ümmət bu üç təbəqə ilə yaxınlıqdan çəkinməlidir. Sosial bağlar etimad, ədalət və ədəblə möhkəmlənir.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu cəmiyyətlərdə və dövlətlərdə məhz bu üç tipin – arsız, axmaq və yalançının – nüfuzu fəlakətlər doğurmuşdur. Qədim dövrlərdə saraylarda yalançılar hökmdarları aldatmış, axmaqların qərarları müharibələrə səbəb olmuş, arsızlar isə cəmiyyətin ədəb sistemini çürütmüşdür. İmam Əli (ə) bu

kəlamla həm də gələcək nəsillərə tarixi ibrət dərsi verir: dost seçimi bir insanın, hətta bir millətin taleyini müəyyən edə bilər.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlamın əsasında "seçim məsuliyyəti" dayanır. İnsan hər dostluğuna görə məsuliyyət daşıyır, çünki dostun əxlaqı sənin aynandır. İmam Əli (ə) müsəlmanı bu seçimdə ayıq olmağa çağırır. Axmağın zərəri səni də səhvlərə aparar, yalançının saxtalığı səni də etibarsız göstərər, arsızın tərbiyəsizliyi isə səni də hörmətdən salar. Beləliklə, əxlaqlı insan əxlaqlı çevrə qurmalıdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji nöqteyi-nəzərdən bu kəlam "təsir və təsəvvür" qanununa işarə edir. Qurani-Kərimdə buyurulur: **"Ey iman gətirənlər, Allahdan qorxun və sadiqlərlə** *(doğru insanlarla)* **birlikdə olun!"** (Tövbə surəsi, ayə 119) Yəni Allah da təmiz dostluğu əmr edir. Deməli, yalançı və axmaq insanla dostluq Allaha itaətdən uzaqlaşdırar. Həqiqi iman, dürüst və hikmətli insanlarla ünsiyyətdə parlayır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlamda gözəllik "mənəvi zəriflik"dədir. Gözəllik yalnız görünüşdə deyil, davranışda, səmimiyyətdə və doğruluqdadır. Yalan və arsızlıq ruhun estetik dəyərini pozur, axmaqlıq isə nizamı dağıdır. İmam Əli (ə) gözəlliyi həm də mənəvi harmoniya kimi təqdim edir: kim bu harmoniyanı pozursa, ondan uzaq durmaq lazımdır.

10. Politoloji Aspekt

Siyasi baxımdan bu kəlam idarə və rəhbərlik etikası ilə də bağlıdır. Cəmiyyətin və ya dövlətin rəhbərliyində bu üç tiplərin olması fəlakətə yol açar. Arsız idarəçi xalqın etimadını itirər, axmaq idarəçi səhv qərarlarla sistemi dağıdar, yalançı isə reallığı saxtalaşdırar. İmam Əli (ə) həm də idarəçilikdə dost və tərəfdaş seçiminin əhəmiyyətinə işarə edir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam "etibarlılıq prinsipi"nə əsaslanır. Qanunlar cəmiyyətdə ədalət və etimad yaratmaq üçün var. Yalançı və arsız insan hüququ pozar, axmaq isə qanunu anlamadan zərər verər. Buna görə hüquq sistemində də bu üç xarakter təhlükəli sayılır. İmam Əli (ə) müsəlmana bu prinsiplə yaşamağı öyrədir: etibarsız insanla hüquqi və mənəvi əlaqə qurma.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam "öz varlığını qoruma" fəlsəfəsini ifadə edir. İnsan kimlərlə dostluq etdikcə şəxsiyyətini onlara bənzədir. Bu səbəbdən, yalançı və axmaqla dostluq insanın varoluşunu saxtalaşdırır, mənlik dəyərlərini dumanlaşdırır. Müsəlman varlığını ucaldan münasibətlər qurmalıdır. Hər dost seçimimiz varlığımızın istiqamətini müəyyən edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxımında bu kəlamın hikməti odur ki, insanın yanında olan hər kəs

onun taleyinə təsir edən bir sınaqdır. Bəzən yalançı bir dostla qarşılaşmaq insana səbir və fərqindəlik dərsi verir, amma onunla yoldaşlıqda qalmaq sınağı itirmək deməkdir. Xızırın baxışı ilə desək, bu üç tiplə uzaq durmaq insanın mənəvi yolunu qısaldar, nuru artırar.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostluq etdiyim insanlar mənə nə qatır, nə alır?
- Dürüstlük və ağıllılıq mənim münasibətlərimdə nə qədər yer tutur?
- Mən özüm kiminsə həyatında "axmaq", "arsız" və ya "yalançı" rolunu oynayırammı?

Özünə Hesabat

- Hər insan müəyyən vaxtlarda bu üç xüsusiyyətdən birini göstərə bilər. Özümüzə sual verməliyik: sözlərimdə yalan varmı? davranışımda arsızlıq varmı? qərarlarımda axmaqlıq varmı? Özünü tanıyan insan dostlarını da düzgün tanıyacaq.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Əgər dostun səni yalanla təsəlli verirsə, ondan uzaq dur.
- Əgər kimsə səni ağılsız risklərə sürükləyirsə, əlaqəni dərinləşdirmə.
- Əgər kiminsə davranışında utanmazlıq və sərhədsizlik varsa, bu, gələcəkdə mənəvi zərər doğuracaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Həmişə səni Allaha yaxınlaşdıran, sənin əxlaqını saflaşdıran insanlarla dostluq et. İman dostluğu səni qoruyar, yalan dostluğu isə səni yandırar. Dostluq dua kimidir — kimlə edirsənsə, onun halını da qəbul edirsən.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu hikmətli kəlamı bizə göstərir ki, dostluq sadəcə sosial seçim deyil, mənəvi məsuliyyətdir. Müsəlman dostunu seçərkən əxlaq, ağıl və səmimiyyət meyarlarını əsas tutmalıdır. Arsız, axmaq və yalançı ilə dostluq — ruhun tənəzzülüdür. Dürüst və hikmətli dost isə ruhun dirilməsidir.

KƏLAM - 80

"SƏNİN ÜSTÜNLÜKLƏRİNİ GİZLƏYƏN VƏ ÇATIŞMAZLIQLARINI YAYAN KİMSƏNİ QARDAŞ SEÇMƏ."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 52)

Bu kəlam insan münasibətlərinin etibarı, səmimiyyəti və qoruyuculuğu barədə xəbərdarlıq edir. İmam Əli (ə) bildirir ki, dost və qardaş—sənin məhrəmini (sirini), şərəfini və məxfiliyini qoruyandır, səni yıxacaq sözləri yayıb, üstünlüklərini gizlədən şəxs isə əsl dost deyil. Kəlam həm şəxsi, həm də ictimai münasibətlərdə dürüstlük və məsuliyyət prinsiplərinə diqqət çəkir. O, bizə öyrədir ki, kiminsə səni danlamaq, şər atmaq və ya səni alçaltmaq üçün səmimi görünüşlü üsullarla üstünlüklərini gizlətməsi zərərdir. Həqiqi

qardaşlıq həm səni müdafiə etməyi, həm də sənin uğurlarını açıq və ədalətli şəkildə göstərməyi tələb edir. Bu kəlam münasibətlərin dərinliyini və təhlilini tələb edən bir nemətdir. Məqsəd insanı yanlış yoldaşlardan saxlayıb, onun mənəvi və sosial qorunmasını təmin etməkdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan kəlam etika və şəxsi identitet problemlərinə işarə edir. Dostluq anlayışı burada insanın özünü tanıması və dünyaya açılması üçün etik bir çərçivə tələb edir; dost, subyektin dürüst təqdimatını gücləndirməli, deyilmi? Kimsə sənin üstünlüklərini gizlədirsə, o, sənin haqlı özünütəsdiq imkanını alır və sənə aid obyektiv tanınılışı pozur. Çatışmazlıqlarını yayan isə sənə yabancılaşdırma yolu ilə öz kimliyini sarsıda bilər. Bu cümlələrdən çıxan fəlsəfi nəticə odur ki, münasibətlər şəffaflıq, qarşılıqlı hörmət və subyektiv ləyaqət prinsipləri üzərində qurulmalıdır. Etika dostluğu yalnız fayda və məna üzərində deyil, həm də insanın özünü doğrulama haqqı ilə ölçür. İnsanın varlığı və mənası dostların necə davranmasından dolayısı ilə təsirlənir.

2. İrfani Aspekt

İrfani yöndən kəlam qəlbin və niyyətin toxunulmazlığına işarə edir. Ruhani yoldaşlıqda sənin haqda həqiqəti gizlədən və nöqsanlarını gərçəkləşdirənlər qəlbini qaraldar; onlar sənin mənəvi inkişafına xələl gətirər. İrfan ən çox qəlbin işığını qorumağı vacib sayır; dostlar qəlbin aynası kimi olmalı, səni Allah yolunda rəftar edən kimi göstərməlidir. Sənin üstünlüklərini gizlədən insan səni başqalarının qarşısında alçaldır və mənəvi nəzarəti poza bilər. Çatışmazlıqlarını açan isə qəlbində utanc və qorxu toxumu əkər. Buna görə İmam Əli (ə) ruhani yolçuda doğru yoldaş seçməyə xüsusi diqqət çəkir. İrfani baxımdan, səmimi, təmiz niyyətli və səni Allaha yaxınlaşdıran dostlar axtarmaq lazımdır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji tərəfdən bu kəlam etibarlılıq və emosional təhlükəsizlik mövzusuna toxunur. İnsanların ətrafındakıların davranışları onun özünəinamını və şəxsiyyət sabitliyini formalaşdırır; üstünlüklərini gizlədən şəxs sənin uğurlarını silikləşdirə, öz dəyər hissini azaltmağa səbəb ola bilər. Çatışmazlıqlarını yayan isə psixoloji travma yarada, utanc və təcrid hissi doğura bilər. Etibarlı münasibətlər insanı dəstəkləyir, təhlükəsiz sahə yaradır; əksinə, manipulyasiya və ifşa etmə onun daxili dünyasını çökdürür. Bu kəlam bizi sosial seçkilərimizin emosional nəticələrini nəzərə almağa çağırır. Müqayisəli tədqiqatlar göstərir ki, dəstəkləyici dostluqlar stressi azaldır və özünüqiyməti artırır; bunun əksi isə zərər verir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlamın qısa, möhkəm və obrazlı ifadəsi diqqət çəkir. “Üstünlüklərini gizləyən və çatışmazlıqlarını yayan” ifadəsi həm kontrast, həm də dramatik təsir yaradır; oxucuda dərhal mənəvi ədalətsizlik təsviri

formalaşdırır. Bu növ qısa hikmətli cümlələr klassik ədəbi ənənədə geniş istifadə olunub — onların məqsədi az sözlə dərin təsir yaratmaqdır. İmamın sözü canlı obrazlarla zəngindir: bir tərəfdə qoruyucu, digər tərəfdə dağıdıcı dost var.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji prizmadan baxanda kəlam sosial kapital və etimadın qorunmasına işarə edir. Cəmiyyətin əlaqə şəbəkələri etibara əsaslanır; kimsə sənə qarşı şəxsən və ya ictimai şəkildə yalançı məlumat yayarsa, o, sosial etimadı dağıdar. Üstünlüklərini gizlədən insanda isə ikiüzlülük və manipulyasiya meyli yaranır ki, bu da kollektiv etibarı sarsıdır. Bu davranışlar ailə və iş qruplarında gərginlik yaradar, əməkdaşlıq səviyyəsini azaldar. İctimai münasibətlərdə şəffaflıq və müdafiəçilik əsasdır; bu kəlam cəmiyyətin sağlamlığı üçün dostluqda etik kriteriyaları vurğulayır. Sosial normlar bunu rədd edir və dürüst, müdafiəedici münasibətləri tərifləyir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan belə məsələlər müxtəlif mədəniyyət və dövrlərdə əxlaqi nizamın mərkəzində olub. Keçmişdə həm fərdi həyatda, həm də siyasi mühitdə ikiüzlü və ifşaedici şəxslər təşəbbüskarlıq və intriqa mənbəyi sayılıb. İmam Əlinin (ə) dövrü və ümumən diktaturaya və intriqa dolu siyasi məkana qarşı iradəsi bu tip xislətlərin zərərlərini göstərməyə xidmət edir. Tarix sübut edir ki, cəmiyyətdə etibarı pozan şəxslərin nüfuzu böhranlara gətirib çıxarıb. Buna görə klassik əxlaq təlimləri bu davranışlara qarşı xəbərdarlıq edir. Kəlam həm də tarixi təcrübələri nəzərə alaraq insanlara xitab edir — düzgün münasibətlər cəmiyyətin sağ qalmasına kömək edir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan kəlam vicdan və ədalət prinsiplərinə söykənir. Dost sənin əxlaqi meydanında sənin himayədarıdır; üstünlüklərini gizlətmək və çatışmazlıqlarını yaymaq isə əxlaqi xəyanətə yaxın davranışdır. Bu növ davranışlar insanın şəxsi ləyaqətinə hörmətsizlikdir və ədalətsizliyə yol açır. Əxlaqi perspektiv bu cür şəxslərdən uzaq durmağı və müdafiə, həssaslıqla yanaşmağı öyrədir. İmamın sözü bizi ədaləti tərəzinin bir küncündə, mərhəməti isə digərində qoymağa çağırır. Dostluq burada həm hüquqi deyil, həm də əxlaqi məsuliyyətdir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan kəlam iman və dini qardaşlıq (əqidə) anlayışları ilə bağlıdır. Quran və hədis ənənəsində möminlər bir-birinin sirdaşı, himayədarı və qoruyucusu sayılırlar. Sənin üstünlüklərini gizlədən və çatışmazlıqlarını yayan kimsə bu teoloji modelə ziddir, çünki o, mömin qardaşlığına xəyanət edir. Bu kəlam müsəlmana dostluqda Allaha və insanlığa xidmət edən davranışı əmr edir. Teologiya baxımından, bir mömin başqasının ləyaqətini qoruyub, onun üçün yaxşılığı diləməlidir. İmamın tövsiyəsi ilahi əxlaq ölçüsünə uyğun davranmağa çağırır.

9. Estetik Aspekt

Estetik cəhətdən kəlamın gözəlliyi onun mürəkkəb insan halını sadə və yadda qalan ifadə ilə çatdırmasındadır. Bu ifadə həm emosional, həm də etik estetik yaratmaq qabiliyyətinə malikdir; o, oxucunun gözündə münasibətlərin estetikasını — səmimiyyət və qoruyuculuğu — canlandırır. Müqayisə və ziddiyyət üsulu estetik təsiri artırır: bir tərəfdə sənin üstünlüklərini parıldadan, digər tərəfdə nöqsanlarını ifşa edən şəxslər. Bu ritm oxucuya dərin təsir bağışlayır və mətni həm estetik, həm əxlaqi səviyyədə yadda saxlayır. Kəlam sənətdə də obrazlı fraqment kimi işlənə bilər.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji təhlildə kəlam şəxsi və ictimai liderlikdə səmimiyyət və loyallıq vacibliyini vurğulayır. Dövlət və təşkilat daxilində kimsə liderin və ya həmkarın üstünlüklərini gizlədib onun çatışmazlıqlarını yayarsa, həmin mühitdə güvən pozular. Bu, idarəetmədə etibarsızlıq və böhranlara səbəb olur. Liderlik üçün doğru yoldaşlar dürüstlük və müdafiəçilik nümayiş etdirənlərdir. İmamın kəlamı bu mənada siyasi etika və komanda etibarı üçün bir qayda rolunu oynaya bilər. Politoloqlar üçün dostluq və loyallıq siyasətə sabit və möhkəm bir struktur qazandıran əsas dəyərlərdir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, bu kəlam şəxsi nüfuz və ləyaqətin müdafiəsi ilə bağlıdır. Hüquq sistemlərində şəxsin nüfuzunu ləkələyən və əsassız məlumat yayılan hallar üçün məsuliyyət nəzərdə tutulub. Kimsə zəifliklərini yayırsa və ya uğurlarını gizlədirsə, bu, difamasiya və işgüzar nüfuzun pozulması kimi məsələlərə gətirib çıxara bilər. Hüquqi mexanizmlər belə halların qarşısını almağa çalışır; lakin kəlamın vurğusu daha çox şəxsi etikaya və qardaşlıq borcuna yönəlib. Müsəlman cəmiyyətində hüquqi çərçivə ilə yanaşı, əxlaqi məsuliyyət də vacibdir. İmam (ə) burada həm hüquqi, həm də mənəvi qorunmanı tövsiyə edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, insanın varlığının mənası və ona duyulan etimadla bağlı dərin bir anlayışı ifadə edir. Kiminsə səni açıq şəkildə qaralayaraq və ya səni təhrif edərək yaşaması sənin varlığa dair anlayışını sarsıda bilər. İnsan özünü tanımaq və özlüyünü qorumaq istəyir; dostların davranışı bu mənada həyati əhəmiyyət kəsb edir. Üstünlüklərinin gizlədilməsi və çatışmazlıqlarının ifşası insanı mənəvi izolyasiyaya salar. Bu kəlam insanı öz varlığını və ləyaqətini müdafiə etməyə çağırır. Həyatın mənası belə münasibətlər vasitəsilə də müəyyənləşir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə, bu kəlam insanın mənəvi yolçuluğunda doğru yoldaş seçməyin zəruriliyini ön plana çıxarır. Xızır — ilahi hikmətin və yönləndirmənin simvoludur; o, doğru insanla yanlış insanı ayırd edə bilən mənəvi bələdçidir. Bu baxışa görə, sənə zərər verə, səni alçalda və ya nüfuzunu ləkələyə biləcək şəxslərlə yaxınlıqdan çəkinmək müdrikliyin əsas

şərtidir. Xızır baxışı dostluğu həm bir **imtahan**, həm də **hidayət vasitəsi** kimi görür: səni müdafiə edənlər və sənə qarşı çıxanlar – hər biri sənin mənəvi təkamül yolunda bir sınaqdır. Bu baxımdan, kimlə dostluq etdiyini seçmək və mənfi təsirlərdən uzaq durmaq ruhani xilasın əsas yoludur.

Düşündürücü Suallar

- Mənim yaxın dostlarım mənim uğurlarımı qoruyurmu yoxsa gizlədirlər?
- Kim mənim çatışmazlıqlarımı başqalarına yayır və bunun səbəbi nədir?
- Mən özüm başqalarının üstünlüklərini gizlətdiyim neçə dəfə olub?
- Dostluqda mənim üçün ən vacib meyarlar hansılardır?
- Həyatımda kimlər mənə təhlükə yaradır və kimlər məni möhkəmləndirir?

Özünə Hesabat

- Hər münasibəti yoxla: bu şəxs məni hansı niyyətlə dəstəkləyir?

Sual et: bu adam mənim uğurumu başqalarla paylaşar, yoxsa gizlədər?

Keçmiş hadisələri düşün: kim məni müdafiə edib, kim mənə zərər verib?

Özünü sorğu-suala çək: mən necə bir dostam — müdafiəçi, yoxsa ifşaedici?

Nəticəyə əsasən münasibətlərini yenilə və zərərli əlaqələri məhdudlaşdır.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- İş yerində rəfiqələrin performansını dürüst şəkildə təqdim edənlərlə işləməyə üstünlük ver.
- Ailədə və dost çevrəsində kiminsə səni kiçiltmək cəhdlərini görsən, məsafəni artır.
- Əgər birisi sənin uğurlarını gizlədirsə, səbəbini açıq və nəzakətlə soruş; lazım olsa əlaqəni yenidən qiymətləndir.
- Öz uğurlarını paylaşdıqda sənə dürüst dəstək verənlərlə əməkdaşlığı gücləndir.
- Qarşılıqlı hüsn-ü niyyəti olan və səni dürüst şəkildə təqdim edən insanlarla uzunmüddətli əlaqə qur.

Əlavə Tövsiyələr

- Dost seçərkən niyyət və əməllərə bax, sözə yox.
- Məxfilik və müdafiəçilik dəyərlərini öz davranışlarının mərkəzinə qoy.
- Ətrafındakıların sözlərini yox, onların səni necə müdafiə etdiyini müşahidə et.
- Nəzakətli, lakin qəti qaydalarla şəxsi sərhədlərini müəyyən et.
- Özün də başqalarının uğurlarını qeyd et və çatışmazlıqları məhz özlərinə xəbər verərək düzəltməkdə kömək ol.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə dostluğun mahiyyətini və onun insan həyatındakı qoruyucu rolunu aydın şəkildə xatırladır. Üstünlüklərini gizlədən və çatışmazlıqlarını yayan şəxslər sənin etibar sisteminə zərbə vurur və həm şəxsi, həm də ictimai səviyyədə ziyan gətirə bilər. Müdrik insan dostunu seçərkən onun səni müdafiə edib-etməyəcəyinə, sənə qarşı dürüst və ədalətli olub-olmayacağına diqqət edər. Dostluğu qorumaq — həm həyatın, həm də imanının bir parçasıdır.

ƏVVƏLKİ QARDAŞLIQ MÜNASİBƏTLƏRİNİ QORUYUB SAXLAMAQ ÜÇÜN ÇALIŞMAQ

KƏLAM - 81

“HƏR ŞEYİN YENİSİNİ SEÇ, AMMA QARDAŞLIĞIN KÖHNƏSİNİ QORUYUB SAXLA.” (YƏNİ DOSTLUQDA SINAQDAN KEÇMİŞ, ETİBARLI OLANI TƏRK ETMƏ.)

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 52)

Bu kəlamda İmam Əli (ə) insani münasibətlərdə ümumi qaydanı açıqlayır: Maddi dünyada yenilik inkişaf gətirir, lakin mənəvi dünyada dəyərlər təcrübə ilə bərkiyir. Əşyalar, imkanlar yeniləndikcə faydalılıq artır, amma köhnə dostluqlar sabitlik və güvən verir. Həyatda insan varlığının dayağı — uzun müddətdə sınanmış qardaşlıqdır. İmam (ə) bildirir ki, yenilik axtarışı naminə etibarlı münasibətləri itirmək böyük zərərlərə səbəb ola bilər. Qədim dostluq sevgi, sədaqət və birgə yaşanmış çətinliklərlə möhkəmlənmiş xəzinədir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi olaraq bu kəlam insanın varlıq münasibətlərində iki zidd qütbün uyumunu göstərir: dəyişmə və sabitlik. Maddi kainat daim dəyişir, yenilənmə varlığın tələbidir. Lakin mənəvi bağlar dəyişməzlik istəyər, çünki dostluq sınaqlardan keçmiş həqiqi varlıq dəyəridir. Köhnə dostluqların “tarixi”, insan şəxsiyyətinin formalaşmasında rol oynayır. Etibar yalnız zamanla sübut olunur. Bu kəlam insanın öz varlıq bütövlüyünü qoruması üçün etibarlı, köklü əlaqələrə ehtiyacı olduğunu xatırladır. Beləcə, yenilik və sabitlik arasında hikmətli tarazlıq yaradılır.

2. İrfani Aspekt

İrfanda dostluq — insanın Allaha yaxınlaşmasında vasitə sayılır. Köhnə qardaş, insanın ruhunu tanıyan, onu doğru yola səsləyən mənəvi güzgüdür. Zamanla qəlblər arasında nurani körpü qurulur. Bu körpü təcrübə, səbir, fədakarlıq və sirlərin etibarla qorunması ilə möhkəmlənir. Yenilik insanın nəfsinə xoş gələ bilər, lakin irfanda sabitlik — arifliyin şəraitidir. Qəlbi tanımadığın insanla yol getmək qaranlıqda yolçuluq kimidir. İmam (ə) bildirir ki, mənəvi yolda əsil sərmayə — uzun illərdə qazanılmış sadiq qardaşdır.

3. Psixoloji Aspekt

Köhnə dostluqlar insanın psixoloji təhlükəsizliyinin dirəyidir. Onlar insanı olduğu kimi tanıyır, maskasız qəbul edir. Etibarın kökündə tanışlıq deyil, sınaqlar dayanır. Yeni insanların həyatımıza daxil olması bəzən həyəcan yaratsa da, psixoloji olaraq risklidir — çünki onların niyyəti, sədaqəti sınanmayıb. Köhnə qardaş isə stres, sıxıntı zamanlarında insanın güvən etdiyi limandır. Bu kəlam emosional sabitliyi və ruhi davamlılığı qorumağı tövsiyə edir.

4. Ədəbi Aspekt

Kəlam poetik olaraq gözəl antitezlə qurulub: “yenisi – köhnəsi”. Qısa, ancaq məcazla zəngindir. Burada “yeni şeylər” maddiyyatı, “köhnə qardaş” isə mənəvi dəyəri ifadə edir. Sözün axıcılığı və ahəngi onun yadda qalan hikmətli ifadə olmasına səbəb olur. İfadə həm nəsihət, həm də xəbərdarlıq tonunda təqdim edilib. Bu, ədəbiyyatda hikməti qısa sözə sığdırmaq sənətinin nümunəsidir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin sabitliyi etibarlı münasibətlər üzərində qurulur. Köhnə dostluqlar birlik və sosial dəstək sisteminin nüvəsidir. İnsanlar tez-tez dəyişən maraqlar üzərində yeni əlaqələr qurduqca cəmiyyətin dəyərləri zəifləyir. Bu kəlam sosial bağların dərinliyini və davamlılığını qorumağı öyrədir. Bir toplumun gücü — onun içindəki etimada söykənən əlaqələrin gücüdür.

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə böyük şəxsiyyətlərin uğurları çox vaxt sadiq silahdaşlarının sayəsində olmuşdur. Peyğəmbərlərdən imamlarla yanaşı, alim və hökmdarlar da məhz köhnə və sınanmış dostları ilə tarixə damğa vurublar. Xəyanətlərin, satqınlıqların böyük fəsadlar yaratdığı da tarixin acı həqiqətlərindəndir. Bu kəlam tarixin sübut etdiyi hikmətin qısa ifadəsidir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqda sədaqət, vəfa və etibar ən üstün dəyərlərdir. Köhnə dostluqlar bu dəyərlərin yaşadığı məktəbdir. Köhnə qardaşı itirmək — illərlə qazanılmış əxlaqi sərmayəni itirməkdir. Bu kəlam insana münasibətlərdə nankorluq etməməyi, keçmişin əziyyətlərini, birlikdə çəkilən çətinlikləri unutmamağı tövsiyə edir.

8. Teoloji Aspekt

Dostluq — Allah rizası üçün olanda ibadət sayılır. İmam Əli (ə) bildirir ki, Allah üçün qurulan qardaşlıq zaman keçdikcə nurunu itirmir, əksinə artar. Yenilərin niyyəti bəlli olmaz, lakin möminlə köhnə qardaşlıq ilahi bağla möhkəmləndiyinə görə qırılmaz. Bu kəlam dost seçiminin məhəbbətullah əsasında olması vacibliyini vurğulayır.

9. Estetik Aspekt

Burada gözəllik sadəlikdədir: bir cümlə, lakin dərin həyat dizaynı. Kontrast üzərində qurulan bədii təzad (yenilik—köhnəlik) həyatın iki aspektini harmoniyaya gətirir. Bu estetika ilkin baxışda gözəlliyi əşyalarda, dərin baxışda isə gözəlliyi münasibətlərdə tapmağı tövsiyə edir. Əsl gözəllik davamlılıqda və sədaqətdədir.

10. Politoloji Aspekt

Dövlət idarəçiliyində də sadiq və sınanmış kadrlar əvəzsizdir. Tez-tez dəyişən, yoxlanılmamış şəxslərlə iş qurmaq riskli və təhlükəlidir. Liderlik münasibətlərin etibarlı şəbəkəsinə söykənməsə, təməl dağılır. Bu kəlam

siyasətdə etimadlı tərəfdaşlığın strateji əhəmiyyətini vurğulayır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqda prezedent və etibarlı şahid anlayışları da “sınanmış sabitlik” üzərində dayanır. İnsan münasibətlərində də uzun illərin şahidliyi etibarın ən böyük sübutudur. Köhnə qardaşlıq həm hüquqi, həm də mənəvi zəmanət funksiyasını daşıyır.

12. Eksistensial Aspekt

İnsan öz varlığını münasibətlərdə tapır. Köhnə qardaş insanın keçmişini, kim olduğunu, haradan gəldiyini xatırladan güzgüdür. Nəfs yenilik istəyir, lakin ruh tanış sığala möhtacdır. Keçmişini itirən — özünü itirər. Bu kəlam varlığın davamlılığı üçün mənəvi bağların qorunmasını tələb edir.

Xızır Baxışı

Xızır hikmətinə görə, Allah insanın yoluna elə dostlar qoyur ki, o dostlar onun taleyinin açarıdır. Onları dəyişmək, itirmək — ilahi yönləndirməni itirmək deməkdir. Sınaqlardan keçmiş qardaş Allahın sənə göndərdiyi sığınacaqdır. Köhnə dostların qədrini bilmək — taleyin düyünlərini açan gizli bir açardır.

Düşündürücü Suallar

- Mənim köhnə dostluqlarmdan neçə dənəsi hələ də qorunur?
- Etibarlı münasibətlərə kifayət qədər dəyər verirəmmi?
- Mən köhnə qardaş üçün nə qədər fədakarlıq etmişəm?
- Yalnız maddi yeniliklər axtararkən mənəvi dəyərləri itirirəmmi?

Özünə Hesabat

- Mən kimə çətin günlərində sahib çıxmışam?
- Köhnə dostların səhvlərini bağışlamağı bacarmışammı?
- Onların həyatımda tutduğu rolu dərk edirəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Uzun müddətdir əlaqəsi kəsilən dəyərli dostla hal-əhval tutmaq.
- Köhnə qardaşın ehtiyacı olanda yanında olmaq.
- Əlaqələri sevgi və diqqətlə təzələmək.
- Dostluq tarixini qoruyan kiçik jestlər etmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Heç vaxt sınaqdan keçmiş dostluğu maddi yeniliyə qurban vermə.
- Qardaşlığın köhnəsi dəfələrlə yoxlanmış xəzinə kimidir — satma!
- Hər yeni insanla ehtiyatla davran, amma köhnəyə dörd əllə sarıl.

Nəticə

Kəlamın dərs verdiyi əsas həqiqət budur:

Əşyalar yenilənməklə dəyər qazanır, qardaşlıq isə yaşlandıqca qiymətlənir.

İnsan həyatının illərlə qurulan dayağı — sadiq dostdur. Ona sahib çıxmaq həm hikmət, həm əxlaq, həm də Allaha yaxınlıqdır.

KƏLAM - 82

"İNSANIN İTİRDİYİ ZAMANA AĞLAMASI, VƏTƏNİNƏ HƏSRƏT DUYMASI VƏ KÖHNƏ QARDAŞLARINI QORUMAĞA ÇALIŞMASI ONUN UCALIĞINDANDIR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 52)

Bu kəlamda İmam Əli (ə) insanın mənəvi ucalığının üç əsas əlamətini göstərir: keçmiş zamanın dəyərini bilməsi, doğulduğu və mənsub olduğu torpağa sevgi bəsləməsi, vəfa hissi ilə köhnə dostlarını qorumağa çalışması. Hər üç hal — insanın dərinlik və vicdan sahibidir. Zamanına ağlayan insan onu boş keçirmədiyini anlayandır; vətənə həsrət duyan ruh, köklərini unutmayan vicdandır; köhnə dostlarını qoruyan isə sədaqət və vəfa zirvəsinə yüksələndir. Bu kəlam, insanın mənəvi kamilliyə doğru yönəlməsinin göstəricilərini üç səmavi bənddə birləşdirir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, bu kəlam insanın **zaman, məkan və münasibət** üçlüyündəki varlığını izah edir. "Zaman" onun keçmişinə olan məsuliyyətini, "vətən" onun mənşə və kimliyini, "qardaşlıq" isə onun sosial və mənəvi əlaqələrini təmsil edir. Ucalıq bu üç sahədə dərk ediləndə kamillik yaranır. Zamanına ağlayan insan, varlığının mənasını anlayan şüurlu varlıqdır. Filosoflar üçün bu, "varlığın özünü dərk etməsi"dir. İnsan nə qədər keçmişinə hörmət edərsə, bir o qədər mənəvi kamilliyə yaxınlaşar. Beləcə, bu kəlam insanın zamanla və ruhla əlaqəsinin fəlsəfi bünövrəsini qurur.

2. İrfani Aspekt

İrfanda "zaman" ilahi təcəllinin axarı, "vətən" isə ruhun Allahdakı mənşəyidir. İnsan itirdiyi zamana ağlayırsa, bu, onun qəlbində **ilahi qədrin** oyanışıdır. İrfani baxımdan "vətən" — ruhun mənsub olduğu Haqq aləmi, Allahın hüzurudur. Ruh o məkana dönmək istəyir, ona görə "vətən həsrəti" ariflərdə əbədi bir hicrandır. Köhnə qardaşları qorumaq isə Haqq yolunda sədaqət rəmzidir, çünki dostluq Allah rizası üçün qurulduqda, əbədiyyətin nuruna çevrilir. İrfani mənada bu kəlam, **insanın dünyadakı qəribliyini və Allahına dönüş arzusunu** ifadə edir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, bu kəlam insanın daxili dərinliyini göstərir. Zamanına ağlayan insan nostalji deyil, vicdan sahibidir — çünki o, zamanın qiymətini anlayır və onu boş yerə xərclədiyini dərk edəndə ruhi təmizlənmə yaşayır. Vətənə həsrət insanın kimliyinə bağlılığını, köhnə dostlara sədaqət isə onun empatik və sabit şəxsiyyət olduğunu göstərir. Bu üç duyğu – təəssüf, həsrət və vəfa – yüksək emosional zəka və ruh yetkinliyinin göstəricisidir. Bu duyğular insanı həm dərinləşdirir, həm də mənəvi təmizliyə aparır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlamda üç bədii obraz var: **zaman**, **vətən**, **qardaşlıq**. Hər biri bir duyğunun daşıyıcısıdır: ağrı, həsrət və sevgi. Bu üçlük poetik harmoniya yaradır. Cümlənin ritmik düzümü, paralel quruluşu və emosional tonunda müdrikliklə kədər birləşir. Kəlam, həm aforizm kimi yığcamdır, həm də bir poema kimi dərin duyğu daşıyır. "Ağlamaq", "həsrət", "qorumaq" felinin ardıcıl işlənməsi kəlamın musiqiliyini və ruhi axıcılığını artırır.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin sağlamlığı fərdlərin bu üç duyğunu yaşatmasından asılıdır: keçmişə hörmət, vətənə sevgi, dostluqda sədaqət. Zamanını dəyərləndirməyən toplum gələcəyini itirər; vətəninə bağlı olmayan nəsil köksüz qalar; dostlarına vəfa göstərməyən insanlar isə ictimai etimadı məhv edər. İmam Əli (ə) bu kəlamla, cəmiyyətin mənəvi dirəklərini qorumağı tövsiyə edir. Belə insanlar uca ruhlu, əxlaqlı və cəmiyyətin mənəvi sütunları sayılırlar.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyunca ucalmış millətlər keçmişlərinə sahib çıxan, vətənlərini qoruyan və sədaqətli dostluqlar quran nəsillərlə böyümüşlər. Peyğəmbərlər, imamlar, alimlər — hamısı bu üç dəyərin təcəssümüdür. Peyğəmbər (s) keçmiş peyğəmbərlərin yolunu yad edərək dua edərdi, vətənini (Məkkəni) sevərdi, sadiq səhabələrinə vəfa göstərərdi. Bu kəlam tarixdən gələn əxlaqi irsin xülasəsi kimidir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqda ucalıq – keçmişinə, torpağına və dostlarına vəfalı qalmaqdır. Bu kəlamda ağlamaq zəiflik deyil, vicdanın səsi, həsrət – sevgidir, köhnə dostu qorumaq – əxlaqi şərəfdir. İmam Əli (ə) belə buyurmaqla bizə "unutqanlıq əxlaqsızlıqdır" demək istəyir. Əsl ucalıq insanın keçmişini və onu ucaldanları unutmayanda baş verir. Bu, həm Allah qarşısında, həm də insanlıq qarşısında borcdur.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji mənada "zaman" Allahın insana əmanət etdiyi ən qiymətli nemətdir. Ona görə İmam (ə) zaman itkisinə ağlayan insanı uca sayır, çünki bu ağrı — Allahın verdiyi nemətə qarşı məsuliyyət hissidir. "Vətən" isə Allahın sənin üçün müəyyən etdiyi yerdir; onu sevmək, Allaha olan minnətdarlığın ifadəsidir. "Köhnə qardaşlar" Allah rizası ilə bağlandığın insanlardır. Onları qorumaq, Allahın qoyduğu qardaşlıq əhdinə sadiq qalmaqdır.

9. Estetik Aspekt

Kəlamın estetik dəyəri onun sadə, lakin çoxqatlı poetikasındadır. Hər söz bir duyğunun rəngini daşıyır: "ağlamaq" — mavi kədər, "vətən həsrəti" — sarı isti sevgi, "qardaşlığı qorumaq" — yaşıl sədaqət rəngindədir. Bu rənglər birlikdə mənəvi tablo yaradır. Kəlamın gözəlliyi həm səsinin ahəngində, həm də hisslərin dərinliyində gizlidir.

10. Politoloji Aspekt

Bu kəlam siyasi baxımdan da hikmətlidir. Zamanı qiymətləndirən rəhbər israfçı olmaz, vətəninə həsrət duyan millətçi və vətənpərvərdir, köhnə silahdaşlarını qoruyan lider isə sədaqətin timsalıdır. İmam Əlinin (ə) dövründə bu prinsip onun siyasətində də öz əksini tapmışdı: o, vətəninə (İslama), köhnə səhabələrinə və keçmiş dəyərlərə həmişə sadiq qalmışdı.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqda da zaman, məkan və münasibətlər əhəmiyyətlidir. Zamanın dəyəri — hüquqi məsuliyyətin başlanğıcı, vətən sevgisi — vətəndaşlıq borcu, köhnə dostluqlar isə etimad münasibətlərinin hüquqi zəminidir. İmam Əli (ə) bu kəlamla həm fərdi, həm ictimai hüquqi münasibətlərin mənəvi əsasını göstərir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, insanın varoluşunun əsas üç dayağını təsvir edir: keçmiş (zaman), kök (vətən), və bağ (dostluq). Bunlar olmadan insan özünü itirər. İtirdiyi zamana ağlayan insan, varlığını itirdiyinə yanır; vətən həsrəti, mənəvi köklərdən ayrılmanın ağrısıdır; köhnə dostu qorumaq isə "mən"in bütövlüyünü qorumaqdır. Bu üç duyğu bir insanda varsa, o, hələ canlı ruh daşıyır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlamın sirri budur: itirdiyin zaman, əslində sənə hikmət qazandırıb; vətən həsrətin – ruhunun Allaha dönüş çağırışıdır; köhnə dostlarını qorumağın – sənin ilahi əhdinə sadiqliyindir. Xızırın baxışında hər ayrılıq bir oyanış, hər həsrət bir dərs, hər vəfa isə bir dua kimidir. Bu kəlam, Xızır hikmətində "zamanın izini oxumaq" və "keçmişi dua ilə qorumaq" dərsidir.

Düşündürücü Suallar

- Mən keçmiş zamanımı necə dəyərləndirirəm?
- Vətənimə olan sevgim sadəcə sözlədirmi, yoxsa əməl iləmi göstərirəm?
- Köhnə dostlarım mənim üçün hələ də dəyərli yerdədirmi?
- Mən keçmişə hörmət edən, vəfalı bir insanammı?

Özünə Hesabat

- Vaxtımı boş yerə sərf etdiyim üçün heç peşman olmuşammı?
- Vətənim və onun dəyərləri mənim üçün nəyə dəyər?
- Köhnə dostlarımla əlaqəni qorumaq üçün nə etmişəm?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Gündəlik həyatında vaxtı dəyərləndirmək üçün plan qurmaq.
- Vətəninin tarixini, mədəniyyətini öyrənmək və qorumaq.
- Köhnə dostlarla əlaqə saxlamaq, barışmaq və onlara sahib çıxmaq.
- Hər gün keçmişinə minnətdarlıqla baxmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Zamanını qoru, çünki o geri qayıtmaz.
- Vətənini sev, çünki o sənin köküdür.
- Köhnə dostlarını unutma, çünki onlar sənin tarixindir.
- İtirdiyinə yanmaq acizlik deyil, vicdanın canlı qalmasıdır.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə öyrədir ki, **insanın ucalığı nə var-dövlətdə, nə də mövqedədir. O, zamanına hörmətdə, vətəninə sevgidə və dostlarına sədaqətdədir.**

Kim bu üç dəyəri qoruyursa, o, həm dünyada, həm axirətdə ucalığa çatmış insandır.

KƏLAM - 83

"ŞÜBHƏSİZ Kİ, ALLAH-TAALA KÖHNƏ DOSTLUQLARIN DAVAM ETDİRİLMƏSİNİ SEVİR. ELƏ İSƏ SİZ DƏ KÖHNƏ DOSTLUQLARINIZI QORUYUN VƏ DAVAM ETDİRİN."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 52)

Bu kəlam insan münasibətlərində sadiqliyin və davamlılığın əhəmiyyətini vurğulayır. Keçmişdə yaranmış dostluqlar, zamanın sınaqlarından keçərək daha möhkəm və etibarlı olur. İnsanın həyat yolunda köhnə dostluqlar həm mənəvi dəstək, həm də sosial dayaqlar rolunu oynayır. Yeni tanışlıqlar qısa müddət üçün faydalı ola bilər, amma illərin təcrübəsi ilə süzülmüş əlaqələr daha dəyərli və etibarlıdır. Kəlam bizə xatırladır ki, dostluq Allah qatında əhəmiyyətli bir nemətdir və onu qorumaq, həm dünyada, həm də axirətdə müsbət nəticələr verir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfədə dostluq, insanın özünü tanıma və tamamlanma prosesində vacib bir elementdir. Aristotelə görə, yaxşı dost insanın ikinci özüdür və həyatın müxtəlif mərhələlərində onun əhəmiyyətini qoruyur. Köhnə dostluğu davam etdirmək, insanın keçmiş təcrübələrinə və sadiqliyə verdiyi dəyərin göstəricisidir. Əsl dostluq mənfəətə əsaslanmır; zaman artıq onun səmimiyyətini sübut edib. Bu, həm də insanın daxili harmoniya və balansını qorumaq üçün əhəmiyyətlidir.

2. İrfani Aspekt

İrfanda dostluq ürəklərin qardaşlığı kimi qəbul edilir. Allah üçün qurulan dostluqlar zamanla möhkəmlənir və ilahi sədaqətin əlamətidir. Köhnə dostluqları qorumaq, insanın mənəvi yolçuluğunda önəmli bir mərhələdir. Ariflər deyirlər ki, qəlbdən qurulan bağlar yalnız Allahın rızası ilə davam edir. Kəlamın irfani mesajı budur ki, köhnə dostlar insanın ruhunu təmizləyir, mənəvi zənginliyini artırır və Allahın əmr etdiyi sadiqliyi nümayiş etdirir.

3. Psixoloji Aspekt

İnsanın sosial və emosional sabitliyində köhnə dostluqların rolu böyükdür. Bu dostlar bizi bütün zəifliklərimizlə tanıyır və yenə də qəbul edirlər. Münasibətlərin davamlılığı insanın etimad hissini gücləndirir və daxili rahatlıq yaradır. Qırılan dostluqlar isə psixoloji boşluq, tənha hiss və stres yaradır. Köhnə dostluqları qorumaq insanın emosional inkişafına və psixoloji sağlamlığına xidmət edir, həm də qarşılıqlı dəstək və birlik hissini möhkəmləndirir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbiyyatda köhnə dostluq sadiqlik, sədaqət və xatirələrin simvolu kimi təsvir olunur. Şairlər və yazıçılar köhnə dostluqları həyatın mənəvi xəzinəsi kimi göstərir. Keçmişdəki anılar, qələm və söz vasitəsilə əbədiləşir. Dostluq xatirələrinin qorunması həm insan ruhunun zənginliyini, həm də ədəbi mirası yaşadır. Kəlamın ədəbi baxışı dostluğun sözlərlə ifadə olunan dəyərini önə çıxarır və insanların qəlbində sadiqliyin önəmini xatırladır.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin möhkəmliyi insanlar arasındakı uzunmüddətli etimad bağlarına söykənir. Köhnə dostluqlar qopduqca toplum fərdləşir, insanlar yadlaşır. Sosial dayaqlar zəifləyir və kollektiv etimad azalır. Bu kəlam insanları birliyə, qarşılıqlı dəstəyə və davamlı münasibətlərə təşviq edir. Köhnə dostları qorumaq, həm ailə bağlarını, həm də ictimai dəyərləri möhkəmləndirir. Davamlı sosial əlaqələr cəmiyyətin stabil və ahəngdar olmasına xidmət edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə qəbilələr və icmalar dostluq bağları üzərində ayaqda durmuşdur. Həm savaşlarda, həm də sülh dövrlərində köhnə müttəfiqlər etibarlı dayaqlar olmuşdur. İslam tarixi də səhabələr arasındakı möhkəm dostluqlar üzərində qurulub. Rəsulullah (s) köhnə dostluğun davam etdirilməsini iman əlaməti kimi vurğulamışdır. Tarixi nümunələr göstərir ki, uzunmüddətli dostluqlar həm şəxsi, həm də ictimai sabitliyin əsas sütunlarından biridir.

7. Əxlaqi Aspekt

Köhnə dostluqları qorumaq əxlaqi məsuliyyət və sadiqlik nümunəsidir. İnsan keçmişdə etimad etdiyi insanlara qarşı hörmətini davam etdirməklə mənəvi fəzilətini nümayiş etdirir. Bu, həm də haqqı və ədaləti qorumağın təzahürüdür. Dostluğun davamlılığı insanın dürüstlük və sadiqlik prinsiplərinə bağlılığını göstərir. Əxlaqi baxımdan, köhnə dostlara dəstək vermək və münasibətləri qorumaq, insanı vicdanlı və mərhəmətli edir.

8. Teoloji Aspekt

Kəlam Allahın dostluq və sadiqliyi sevdiyini vurğulayır. Köhnə dostluqları qorumaq, insanın ilahi əmrlərə riayət etdiyini göstərir. Bu, imanla bağlı bir test və Allah qatında sevap qazandıran bir əməl kimi qəbul edilir. Allahın sevgi və rızasına nail olmaq üçün möhkəm və sadiq dostluqları

davam etdirmək vacibdir. Bu, həm də Allahın yaratdığı əxlaq və davranış standartlarını gündəlik həyatda tətbiq etməkdir.

9. Estetik Aspekt

Köhnə dostluqların qorunması, insan həyatının mənəvi və emosional gözəlliyini nümayiş etdirir. Dostluq estetik baxımdan insan ruhunun harmoniya və ahəngini simvolizə edir. Sadiq münasibətlər və davamlı bağlar, həm həyatın ritmini, həm də insanın daxili estetik duyğusunu zənginləşdirir. Bu, gözəlliyi yalnız zahiri deyil, həm də ruhsal səviyyədə qiymətləndirməyə imkan verir.

10. Politoloji Aspekt

Dövlət və icma rəhbərləri üçün dostluq və müttəfiqlik önəmlidir. Köhnə dostluqları qorumaq, siyasi sabitlik və sosial barış üçün vacibdir. Etibarlı və uzunmüddətli münasibətlər həm şəxsi, həm də ictimai gücün əsasını təşkil edir. Politologiyada sadiq dostluqlar, diplomatik etimad və strategiyanın mühüm elementi kimi qiymətləndirilir. Bu kəlam siyasi və icma quruculuğunda da örnəkdir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquq baxımından dostluq, sosial müqavilə və qarşılıqlı öhdəliklər əsasında davam edir. Köhnə dostluqların qorunması, etik və hüquqi davranışın bir hissəsi kimi qiymətləndirilir. İnsan sadiq dostları ilə münasibətləri qoruyaraq hüquqi və əxlaqi standartlara riayət etmiş olur. Bu həm də cəmiyyət daxilində qarşılıqlı hörmət və etimadın qorunmasına xidmət edir.

12. Eksistensial Aspekt

Dostluqlar insanın varlıq və mənlik anlayışında əhəmiyyətli rol oynayır. Köhnə dostluqları qorumaq, insanın daxili mənəvi dəyərini gücləndirir və həyatın mənasını zənginləşdirir. İnsan özünü yalnız və tənhalığa məhkum hiss etməmək üçün sadiq və uzunmüddətli münasibətlərə ehtiyac duyur. Bu kəlam həyatın sınaqları qarşısında köhnə bağların əhəmiyyətini vurğulayır və insanın mənəvi yuxarı dəyərlərə çatmasını təmin edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı insanlara yol göstərən hikmət və diqqət nümunəsidir. Köhnə dostluqları qorumaq — sadəcə sosial və mənəvi deyil, həm də hikmətli davranışdır. Bu baxışla insan, dostlarını dəyərləndirməyi, onların sınaqlardan keçdiyini və etibarlı olduqlarını anlayır. Xızır kimi hikmət sahibi olmaq üçün insan köhnə dostluqları qoruyaraq həm özünü, həm də ətrafını sadiq və sabit münasibətlərə yönəltməlidir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim həyatımda uzunmüddətli dostluqlar varmı və onları qoruyuram?
- Keçmişdə etimad etdiyim insanlarla münasibətlərimi davam etdirməyə nə mane olur?
- Dostluqda mənfəət və səmimiyyət arasında necə tarazlıq saxlayıram?

Özünə Hesabat

- Hər bir köhnə dostluğunu nəzərdən keçir və əgər qırılmış bağ varsa, onu bərpa etməyə çalış. Öz davranışlarının dostluq münasibətinə təsirini qiymətləndir. Sadiqliyini və etimadını necə qoruduğunu yaz.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Keçmiş dostlara telefon zəngi və ya mesaj göndərərək əlaqəni davam etdirmək.
- Dostların çətin anlarında onlara dəstək olmaq.
- Ortaq xatirələri yad edərək münasibətləri yeniləmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Köhnə dostluğu yalnız fayda üçün qorumaq yox, həm də səmimi münasibət üçün davam etdirmək.
- Münasibətlərdə sədaqət və hörməti prioritet etmək.
- Zaman-zaman dostluqları nəzərdən keçirərək münasibətləri gücləndirmək.

Nəticə

Köhnə dostluqları qorumaq həm mənəvi, həm psixoloji, həm də sosial baxımdan insanın həyatını zənginləşdirir. Allah-Təala bu cür sadiqliyi sevir və onun nəticəsi həm dünyada, həm də axirətdə xeyirlidir. İnsan dostluqlarını davam etdirərək həm öz mənəviyyatını yüksəldir, həm də ətrafındakılar üçün etibarlı dayaqlar yaradır.

HƏQİQİ QARDAŞLIQ

KƏLAM - 84

“ŞÜBHƏSİZ Kİ, HƏQİQİ QARDAŞ, SƏHVLƏRİNİ BAĞIŞLAYAN, ÇATIŞMAZLIQLARINI ÖRTƏN, EHTİYACINA KÖMƏK EDƏN, ÖZRÜNÜ QƏBUL EDƏN, AYIBLARINI GİZLƏDƏN, QORXULARINI ARADAN QALDIRAN VƏ ARZULARININ HƏYATA KEÇMƏSİNƏ YARDIM EDƏN KİMSƏDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 53)

Bu kəlam həqiqi qardaşlığın və dostluğun əsl tərifini verir. İnsanın yanında olan insan yalnız sözdə dost deyil, həm də əməlində dəstək və mərhəmət nümayiş etdirən şəxs olmalıdır. Həqiqi qardaş səhvləri örtər, çatışmazlıqları gizlədər və zəruri anda kömək əlini uzadar. İnsanların psixoloji, sosial və mənəvi ehtiyaclarını qarşılayan dostluq ən yüksək səviyyədə sadiqlik və etibar deməkdir. Kəlam dostluğun və qardaşlığın həyatın bütün sahələrinə yayıldığını vurğulayır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan həqiqi dostluq etik və əxlaqi dəyərlərlə sıx bağlıdır. Aristotelin dostluq anlayışı ilə paralellik təşkil edir; yaxşı dost insanın mənəvi inkişafına dəstək olan ikinci özüdür. Həqiqi qardaşlıq yalnız rahatlıq və fayda üçün deyil, əksinə, bir-birinin çatışmazlıqlarını örtmək, səhvlərini bağışlamaq və zəruri dəstəyi göstərmək üzərində qurulur. Bu, insanın daxili harmoniya və etik yetkinliyinin göstəricisidir.

2. İrfani Aspekt

İrfanda qardaşlıq və dostluq, ürək bağlarının Allah rızası üçün qurulması kimi qəbul edilir. Həqiqi qardaş səhvləri örtür, ehtiyac anında dəstək verir və insanın mənəvi yüksəlişinə xidmət edir. Bu bağlar zamanla ruhun təmizlənməsi və ilahi sədaqətin artması ilə möhkəmlənir. Kəlam, irfani mənada, qardaşlığın mənəvi sınaqlardan keçərək həqiqi etibar və sadiqlik dərəcəsinə çatmasının vacibliyini göstərir.

3. Psixoloji Aspekt

Həqiqi qardaşlıq insanın emosional sabitliyinə və psixoloji rifahına böyük təsir göstərir. Səhvlərin bağışlanması və çatışmazlıqların örtülməsi, insanın özünü rahat və qəbul edilmiş hiss etməsini təmin edir. Dəstək və qorunma hissi, stressin azaldılmasına və mənfi emosiyaların idarə edilməsinə kömək edir. Psixoloji baxımdan, həqiqi qardaşlıq insanın etibar hissini gücləndirir və sosial təhlükəsizlik yaradır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbiyyatda həqiqi qardaşlıq, sadiqlik və sədaqətin simvolu kimi təsvir edilir. Dostluq və qardaşlıq obrazları əsərlərdə insan münasibətlərinin dərinliyini və mənəvi zənginliyini göstərir. Həqiqi qardaş həm dram, həm də sevgi motivləri ilə əlaqələndirilir. Kəlamın ədəbi baxışı, dostluğun və qardaşlığın sözlərlə ifadə olunan dəyərini önə çıxarır və oxucunun qəlbində sadiqliyin əhəmiyyətini dərinləşdirir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin möhkəmliyi insanların bir-birinə olan uzunmüddətli etimad bağlarına söykənir. Həqiqi qardaşlıq, sosial dayanma və qarşılıqlı dəstək mexanizmini gücləndirir. İnsanların bir-birini qoruması, ehtiyac anında dəstək olması və səhvləri örtməsi, cəmiyyət daxilində etimad və birlik hissini artırır. Bu bağlar zəiflədikcə insanlar yadlaşır və sosial dəyərlər itir.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu sadiq qardaşlıq və dostluq, qəbilələr və icmalar üçün əhəmiyyətli dayaqlar olmuşdur. İslam tarixində səhabələr arasındakı sadiqlik və dəstək, qardaşlığın nümunəsidir. Kəlam, tarixi baxımdan, insanlara möhkəm münasibətləri qorumağın və köhnə bağları qiymətləndirməyin əhəmiyyətini xatırladır. Sadiq qardaşlıq həm şəxsi, həm də ictimai sabitliyin əsas sütunlarından biridir.

7. Əxlaqi Aspekt

Həqiqi qardaşlıq əxlaqi fəzilət və sədaqət nümunəsidir. Səhvləri bağışlamaq, çatışmazlıqları örtmək və ehtiyacı qarşılamaq, insanın vicdanlı və mərhəmətli olduğunu göstərir. Əxlaqi baxımdan, kəlam sadiqlik, dürüstlük və qarşılıqlı hörmət prinsiplərini önə çıxarır. İnsan, qardaşlıq münasibətlərini qoruyaraq həm özünü, həm də ətrafındakıları əxlaqi və mənəvi cəhətdən zənginləşdirir.

8. Teoloji Aspekt

Kəlam Allahın dostluq və sadiqliyi sevdiyini göstərir. Həqiqi qardaşlıq Allah qatında əhəmiyyətli bir əməldir. Səhvləri bağışlamaq, çatışmazlıqları örtmək və ehtiyacları qarşılamaq, insanın Allahın əmrlərinə riayət etdiyini göstərir. Kəlam həm də iman əlaməti kimi qəbul edilir; insan, Allahın razılığını qazanmaq üçün dostluqda sadiqliyi tətbiq etməlidir.

9. Estetik Aspekt

Həqiqi qardaşlıq, insan həyatının mənəvi və emosional gözəlliyini nümayiş etdirir. Sadiq və mərhəmətli münasibətlər həyatın ahəngini və daxili harmoniya hissini artırır. Dostluğun estetik tərəfi insanın ruhunu zənginləşdirir, münasibətləri incə və zərif bir şəkildə qoruyur. Kəlam, gözəlliyi yalnız zahiri deyil, həm də ruhsal və mənəvi səviyyədə qiymətləndirməyi öyrədir.

10. Politoloji Aspekt

Həqiqi qardaşlıq siyasi və sosial sabitlik üçün də vacibdir. Etibarlı və sadiq insanlar arasında qurulan bağlar, icmalar və dövlətlər üçün etimad və dayanıqlıq yaradır. Hər kəsin bir-birini dəstəkləməsi, sosial harmoniya və barışın təmin olunmasına xidmət edir. Kəlam, həm şəxsi, həm də ictimai münasibətlərdə sadiqliyin strateji əhəmiyyətini göstərir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, həqiqi qardaşlıq qarşılıqlı öhdəlik və məsuliyyətləri də özündə birləşdirir. Səhvləri bağışlamaq və ehtiyaclara dəstək olmaq, həm

etik, həm də hüquqi prinsiplərə uyğun davranışdır. İnsan, qardaşlıq münasibətlərində etibarlı davranaraq həm hüquqi, həm də sosial qaydalara riayət etmiş olur.

12. Eksistensial Aspekt

Həqiqi qardaşlıq insanın mənlik və varlıq anlayışına təsir edir. Bu bağlar həyatın mənasını zənginləşdirir və insanı tənha hiss etməməyə kömək edir. Səhvləri bağışlayan, çatışmazlıqları örtən və ehtiyacını qarşılayan dostlar, insanın daxili dəyərini artırır və onun mənəvi inkişafını təmin edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı hikmət və diqqəti ifadə edir. Həqiqi qardaşlıqla davranmaq, dostları dəyərləndirmək və onların ehtiyaclarını görmək, hikmətli insan davranışıdır. Kəlam göstərir ki, dostluqda sadiqlik və mərhəmət, yalnız sosial deyil, həm də mənəvi və hikmətli bir davranışdır.

Düşündürücü Suallar

- Mən həqiqi qardaşlıq üçün lazımi sədaqəti göstərirəmmi?
- Dostlarımın ehtiyaclarına və səhvlərinə necə yanaşıram?
- Mənim qardaşlıq anlayışım sadiqlik və mərhəmət prinsiplərinə uyğundurmu?

Özünə Hesabat

- Həyatında həqiqi qardaşlıq göstərdiyin insanları düşün. Səhvləri bağışladımmı? Onların ehtiyaclarına yardım etdimmi? Ayıblarını örtməkdə və qorxularını aradan qaldırmaqda sədaqətini qiymətləndir.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostların çətin anlarında onlara maddi və mənəvi dəstək göstərmək.
- Səhvləri danışıqla həll etmək və bağışlamaq.
- Ayıbları başqalarına açmaq əvəzinə, qorumaq və dostluqda etibarı qorumaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostluqda sədaqət və mərhəməti prioritet edin.
- Qardaşlıq münasibətlərini yalnız fayda üçün deyil, həm də səmimiyyət üçün davam etdirin.
- Münasibətləri mütəmadi olaraq nəzərdən keçirərək inkişaf etdirin.

Nəticə

Həqiqi qardaşlıq, insan həyatının mənəvi, psixoloji və sosial zənginliyini təmin edir. Səhvləri bağışlayan, çatışmazlıqları örtən və ehtiyacları qarşılayan dostlar, həm dünyada, həm də axirətdə insan üçün xeyir və sadiqlik nümunəsidir. Allah-Təala belə münasibətləri sevir və bu kəlam insanları dostluqda mərhəmət, sədaqət və sadiqlik prinsiplərinə riayət etməyə çağırır.

KƏLAM - 85

“SƏNİ ÇƏTİNLİKLƏRDƏ TƏK BURAXMAYAN, GÜNAH ANINDA SƏNİ UNUTMAYIB SƏHVLƏRİNİ XATIRLADAN VƏ ÖZÜNDƏN NƏSƏ İSTƏYƏNDƏ SƏNİ ALDATMAYAN KİMSƏ HƏQİQİ QARDAŞINDIR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 53)

Bu kəlam həqiqi qardaşlığın əsas meyarlarını göstərir. Həqiqi qardaş çətin anlarda yanında olur, səhvləri qarşısında səni tərk etmir və öz məqsədinə çatmaq üçün səni aldatmır. Qardaşlıq yalnız gündəlik münasibət və rahatlıqdan ibarət deyil, həm də sınaqlardan keçərək sınanan sədaqət və etimaddır. Kəlam dostluğu həm mənəvi, həm psixoloji, həm də sosial müstəvidə önəmli bağ kimi təqdim edir. İnsan yalnız rahatlıqda deyil, çətinlikdə də etibar edə biləcəyi dostu həqiqi qardaş hesab etməlidir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan həqiqi qardaşlıq əxlaqi və etik prinsiplərlə sıx bağlıdır. İnsan yalnız öz rahatlığı üçün deyil, həm də qarşılıqlı sadiqlik və mənəvi məsuliyyət üçün dost seçməlidir. Çətinlikdə yanında olan və sadiq qalan insan, Aristotelin “yaxşı dost” anlayışına uyğun gəlir; o, həm mənəvi inkişafı dəstəkləyir, həm də etik davranışı nümayiş etdirir. Kəlam göstərir ki, dostluq yalnız fayda üçün deyil, həm də mənəvi və əxlaqi prinsiplər əsasında qurulmalıdır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, həqiqi qardaşlıq Allah rızası üçün qurulan bağdır. İnsan sınaqda qalanda yanında olan dost, qəlbini qoruyan və ruhunu yüksəldən bir köməkçidir. Günah və səhv anında xatırlatma, qardaşın diqqət və mərhəmətini göstərir. Həqiqi dostluq insanın irfan yolunda inkişafını dəstəkləyir və mənəvi yetkinliyə çatmasına yardım edir. Kəlam, dostluğun mənəvi və irfani dəyərini ön plana çıxarır.

3. Psixoloji Aspekt

Həqiqi qardaşlıq insanın emosional rifahını qoruyur. Çətin anlarda dəstək olmaq, stress və qorxuları azaltmaqla psixoloji stabillik təmin edir. Günahı xatırlatmaq, düzgün istiqamət göstərmək və sədaqətlə davranmaq, insanın özünü dəyərli və etibarlı hiss etməsinə səbəb olur. Psixoloji baxımdan bu cür münasibətlər, etimad və yaxınlıq hisslərini gücləndirir, sosial izolasiya riskini azaldır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbiyyatda dostluq və qardaşlıq motivləri, sadiqlik və mərhəmət nümunələri ilə işlənir. Kəlamın ədəbi aspekti, insanların çətinlik anında bir-birinə dəstək verməsinin gözəlliyini və qəlbə toxunan dəyərini göstərir. Dostluq obrazları əsərlərdə həm emosional, həm də mənəvi zənginliyi çatdırır. Həqiqi qardaşlıq, ədəbi dillə ifadə olunan sadiqlik və etibar nümunəsidir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin sabitliyi insanların bir-birinə olan etimad və dəstəyinə bağlıdır. Həqiqi qardaşlıq sosial bağları gücləndirir, qarşılıqlı yardımlaşmanı təmin edir və ictimai harmoniyanı artırır. Çətin anlarda bir-birinə dəstək olmaq, həm fərdi, həm də icma səviyyəsində sosial dayanıqlılığı möhkəmləndirir. Kəlam göstərir ki, dostluq yalnız fərdi deyil, həm də ictimai bir məsuliyyətdir.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu sadiq dostluq və qardaşlıq nümunələri insan icmalarının dayanıqlılığı üçün əsas olmuşdur. İslam tarixində səhabələr və imamlar arasındakı dəstək və sədaqət, kəlamın tarixi perspektivini göstərir. Həqiqi qardaşlıq sınaqlardan keçərək möhkəm bağlar yaradır və tarixdəki etibar və sadiqlik ənənələrini qoruyur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, həqiqi qardaşlıq mərhəmət, dürüstlük və sədaqət prinsiplərinə söykənir. Çətin anlarda dəstək vermək, günahı xəbər vermək və aldatmamaq, insanın vicdanlı və mərhəmətli olduğunu göstərir. Kəlam, dostluğun əxlaqi ölçüsünü vurğulayır və sadiq qardaşlığı həyatın vacib dəyəri kimi təqdim edir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, həqiqi qardaşlıq Allahın sevdiyi davranışdır. İnsan çətin anlarda və səhv anında sadiq qalaraq Allahın razılığını qazanır. Kəlam dostluğu iman və sadiqliklə əlaqələndirir, həm dünyada, həm də axirətdə xeyir və mükafatın təməlini göstərir. Həqiqi qardaşlıq Allahın əmrlərinə riayət etməyin praktiki ifadəsidir.

9. Estetik Aspekt

Həqiqi qardaşlıq həyatın mənəvi və emosional gözəlliyini ortaya çıxarır. Dostluqda sədaqət və mərhəmət, münasibətləri incə, ahəngdar və ruhu zənginləşdirən bir dəyər halına gətirir. Kəlam, estetik baxımdan insanın davranışlarının gözəlliyini və mənəvi harmoniya yaratma qabiliyyətini göstərir.

10. Politoloji Aspekt

Həqiqi qardaşlıq, icma və siyasi birlik üçün vacibdir. Etibarlı və sadiq insanlar arasında qurulan münasibətlər, cəmiyyətin sabitliyini və sosial harmoniyanı gücləndirir. Çətin anlarda dəstək olmaq və aldatmamaq, ictimai münasibətlərdə etibar və sabitlik yaradır. Kəlam göstərir ki, dostluq yalnız şəxsi deyil, həm də sosial və politiki önəm daşıyır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, həqiqi qardaşlıq qarşılıqlı məsuliyyət və öhdəlik deməkdir. Çətin anlarda dəstək vermək və aldatmamaq, etik davranış olmaqla yanaşı, sosial hüquqi prinsiplərə də uyğun gəlir. İnsan, dostuna qarşı sadiqlik göstərərək həm hüquqi, həm də mənəvi qaydalara riayət etmiş olur.

12. Eksistensial Aspekt

Həqiqi qardaşlıq insanın varlıq və mənlik anlayışını möhkəmləndirir. Sadiq və dəstəkçi dostlar, həyatın mənasını zənginləşdirir, insanın özünü dəyərli və mənalı hiss etməsinə kömək edir. Kəlam göstərir ki, dostluq və qardaşlıq insanın varlığını tamamlayan və mənəvi inkişafını təmin edən vacib bir hissədir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı hikmət və diqqəti ifadə edir. Həqiqi qardaşlıq, sınaq və çətinlik anlarında insanı tərk etməmək, onu doğru yola yönəltmək və ehtiyac anında aldatmamaq, hikmətli davranışın təzahürüdür. Kəlam, dostluqda mərhəmət və sədaqətin hikmətli bir həyat prinsipi olduğunu göstərir.

Düşündürücü Suallar

- Mən çətin anlarda dostlarımın yanında olmağa hazırammı?
- Dostlarımın səhvlərini xəbər verərkən mərhəmətli və sadiq oldummu?
- Mən öz faydam üçün dostlarımı aldatdımmı?

Özünə Hesabat

- Öz dostluq münasibətlərini qiymətləndir. Çətinlikdə dəstək oldummu? Səhvləri xəbər verdikdə dürüst və mərhəmətli oldummu? Dostlarımın ehtiyaclarına qarşı sədaqət göstərdimmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostunuz iş və ya həyat çətinliyi yaşadıqda ona yardım edin.
- Səhvlərini xatırladarkən məhəbbət və anlayış göstərin.
- Heç vaxt dostunuzu öz məqsədiniz üçün aldatmayın.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostluqda sədaqət və mərhəmət prioritetiniz olsun.
- Münasibətləri davamlı olaraq qiymətləndirin və möhkəmləndirin.
- Dostluqda dürüstlük və etibar prinsipini hər zaman qoruyun.

Nəticə

Həqiqi qardaşlıq yalnız sözlə deyil, həm də əməl ilə ölçülür. Çətin anlarda yanında olmaq, günahı xatırlatmaq və aldatmamaq, dostluğun zirvəsidir. Bu kəlam insanı sədaqətli, mərhəmətli və etibarlı dostluq yaratmağa çağırır, həm dünyada, həm də axirətdə xeyir və mənəvi zənginlik təmin edir.

KƏLAM - 86

“SÜFRƏ QURULANDA QARDAŞLARIN ÇOX GÖRÜNÜR, AMMA ZAMANIN ÇƏTİN SINAQLARINDA ONLARIN SAYI ÇOX AZ OLUR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 53)

Bu kəlam, həqiqi qardaşlığın və dostluğun dəyərini göstərir. İnsanlar yalnız rahat və zəngin vaxtlarda çox yaxın görünür, amma sınaq və çətinlik anında yalnız az sayda həqiqi dost qalır. Kəlam bizə göstərir ki,

münasibətlərin dərinliyi və sadiqliyi çətin zamanlarda sınağa çəkilir. Əsl dost və qardaş, həyatın sınaqları qarşısında yanında olan və dəstək verən insandır. Bu baxımdan kəlam, insanlara dostluq münasibətlərini qiymətləndirməyi öyrədir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, bu kəlam insanın sosial davranışlarını və dəyərlərini analiz edir. Dostluq və qardaşlıq yalnız rahatlıq və fayda üzərində qurulmamalıdır. Çətinlik və zorluqlar qarşısında sadiq qalan insanlar, həqiqi mənəvi dəyərləri təmsil edir. Həyatın sınaqları, dostluğun fəlsəfi ölçüsünü ortaya qoyur: sadiqlik, mərhəmət və vicdanın tətbiqi yalnız asan günlərdə deyil, sınaqlarda da sınanır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan kəlam, insanın dostluq və qardaşlıq bağlarını mənəvi baxımdan qiymətləndirməsinə dəvət edir. Həqiqi qardaşlıq Allahın razılığına yönələn bir yoldur. Çətinlik və zorluq anında yanında olan dost, insanın mənəvi inkişafına töhfə verir. Kəlam həm də sınaqların insanı doğru dostları tanımağa yönəltdiyini vurğulayır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, kəlam insanların sosial bağlılıqlarının və etibarlarının sınandığını göstərir. Rahat anlarda çoxlu dost görsək də, stres və çətinliklərdə yalnız həqiqi sadiqlər qalır. Bu, insanın emosional sabitliyinə və dəstəyə ehtiyacına işarədir. Çətin anlarda yanında olan dostlar, stressi azaltmaq və mənəvi dayanıqlığı təmin etmək baxımından həyati önəm daşıyır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbiyyatda dostluq və sınaq mövzusu geniş işlənir. Bu kəlam, ədəbi baxımdan insanların münasibətlərindəki dəyişkənliyi və sınaqlar qarşısında sadiqliyi simvollaşdırır. “Süfrə qurulanda çox, çətin zamanda az” ifadəsi, obrazlı və təsirli bir dildə dostluğun əsl mənasını çatdırır. Hekayələr və şeirlər vasitəsilə bu prinsip insanlara aydın şəkildə göstərilir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin dayanıqlılığı insanların bir-birinə dəstəyindən asılıdır. Kəlam göstərir ki, sosial bağların sınaqları var və yalnız çətin anlarda sadiqlik önə çıxır. İnsanların rahat vaxtlarda bir-birinə yaxın görünməsi, sosial şəbəkənin güclü kimi görünməsinə baxmayaraq, sınaqlarda əsl etibar test edilir. Həqiqi dostluq, sosioloji baxımdan cəmiyyətin davamlılığını təmin edən əsas faktordur.

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə insanlar yalnız rahat və zəngin dövrlərdə bir-birinə yaxın olublar, sınaqlarda isə əsl dostların az olduğu müşahidə olunub. İslam tarixində və digər tarixi nümunələrdə, çətin zamanlarda sadiq qalanların, həqiqi

qardaşlığın təcəssümü olduğu görünür. Kəlam, tarixi perspektivdə insanların xarakterini və dostluq münasibətlərini anlamağa yardım edir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan kəlam, dostluğun və qardaşlığın sadiqlik və mərhəmət üzərində qurulmalı olduğunu vurğulayır. Çətin anlarda yanında olan az sayda dost, əxlaqi dəyərləri təmsil edir. İnsanlar yalnız rahat anlarda deyil, həm də sınaqlarda vicdanlı və mərhəmətli olmalıdır. Kəlam etik davranışın əsl ölçüsünü göstərir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, həqiqi qardaşlıq Allahın razılığını qazanmaq üçün bir vasitədir. Çətinlikdə yanında olan dost, həm dünyada, həm də axirətdə xeyir və mükafat gətirir. Kəlam, Allahın sevdiyi sadiq və mərhəmətli münasibətin insana həm mənəvi, həm də dini baxımdan faydalı olduğunu göstərir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan kəlam, həyatın mənəvi və sosial gözəlliyini önə çıxarır. Dostluqda sadiqlik və mərhəmət, münasibətləri incə və ahəngdar edir. Çətin anlarda dəstək göstərən az sayda dost, insanın həyatına dərinlik və harmonik mənəviyyat qatır.

10. Politoloji Aspekt

Həqiqi qardaşlıq və dostluq, icma və siyasi birliyi gücləndirir. İnsanların çətin anlarda bir-birinə dəstək verməsi, sosial sabitliyi təmin edir. Kəlam göstərir ki, şəxsi münasibətlər və dostluq yalnız fərdi deyil, həm də ictimai və politiki önəm daşıyır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, kəlam qarşılıqlı məsuliyyət və öhdəlik prinsipini önə çıxarır. Çətin anlarda dəstək vermək və sadiq qalmaq, həm sosial etikaya, həm də hüquqi və ictimai qaydalara uyğun davranışdır. Həqiqi qardaşlıq, həm vicdan, həm də hüquq baxımından insanı məsuliyyətli edir.

12. Eksistensial Aspekt

Həqiqi qardaşlıq, insanın varlıq və mənlik anlayışını zənginləşdirir. Sınaq və çətinliklərdə yanında olan dostlar, həyatın mənasını artırır və insanın özünü dəyərli hiss etməsinə kömək edir. Kəlam, dostluğun eksistensial vacibliyini, mənəvi inkişaf üçün əvəzsiz olduğunu göstərir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı, hikmət və diqqəti ifadə edir. Çətin anlarda yanında olan və sadiq qalan dost, hikmətli davranışın təzahürüdür. Kəlam göstərir ki, dostluqda mərhəmət və sədaqət, həyatın çətinliklərində insanı qoruyan və ruhunu yüksəldən bir prinsipdir.

Düşündürücü Suallar

- Mən dostlarımı yalnız rahat anlarda yox, çətin vaxtlarda da qiymətləndirirəmmi?

- Həqiqi qardaşlıq və dostluğun mənim üçün dəyəri nə qədərdir?
- Çətin zamanlarda yanımda olan dostları tanıyır və onlara hörmət edirəmmi?

Özünə Hesabat

- Öz sosial münasibətlərini təhlil et: çətin anlarda dəstək verdimmi? Sadiq qaldım və aldatmadım? Dostlarımın yanında olduğum zaman onların ehtiyaclarını və ruhunu dəstəklədimmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostunu və ya qardaşını çətin anında tək buraxma.
- Çətinlik yaşayan dostuna dəstək ver və imkan daxilində yardım et.
- Münasibətləri yalnız rahat vaxtlarla ölçmə, sınaqlarda davranışını da müşahidə et.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostluq və qardaşlıq münasibətlərində sadiqlik prioritet olsun.
- Münasibətləri davamlı olaraq qiymətləndir və möhkəmləndir.
- Çətin anlarda sədaqət və mərhəməti nümayiş etdir.

Nəticə

Həqiqi qardaşlıq və dostluq yalnız rahat anlarda deyil, çətinlik və sınaqlarda sınanır. Kəlam bizə göstərir ki, çoxlu dost sözlə deyil, əməl ilə ölçülür. Çətin anlarda yanında olan az sayda həqiqi dost, insanın mənəvi, emosional və sosial zənginliyini təmin edir və həyatın dəyərini artırır.

KƏLAM - 87

“HƏR GÜNAHINA GÖRƏ QARDAŞINDAN UZAQLAŞAN İNSANIN DOSTLARI AZ OLUR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 53)

Bu kəlam insanların əxlaqi davranışlarının sosial nəticələrini göstərir. İnsan günah etdikcə, vicdanlı dostları ondan uzaqlaşır, çünki insanlar etibarlı və sadiq münasibətləri axtarır. Sosial münasibətlər yalnız şəxsi deyil, əxlaqi davranışlara da bağlıdır. Kəlam həm əxlaqın, həm də dostluğun vacibliyini vurğulayır. Dostluq yalnız vicdanlı və düzgün insanlar arasında inkişaf edir. Bu, həm fərdi, həm də ictimai məsuliyyətlə bağlı dərsdir. İnsan həm özünü, həm də ətrafını qorumağa çalışmalıdır. Sosial həyatın əsas prinsipi burada açıqca görünür.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan kəlam insanın seçimlərinin və əxlaqi davranışlarının nəticələrini göstərir. Günah və pis əməllər yalnız şəxsi vicdanı deyil, sosial münasibətlərə də təsir edir. Dostluq və qardaşlıq etik və vicdanlı davranışlarla möhkəmlənir. İnsan öz davranışları ilə həm mənəvi, həm də sosial mühitini formalaşdırır. Həyatdakı qərarlar və seçimlər, həm şəxsi, həm

də ictimai nəticələr doğurur. Kəlam insanın davranışları ilə dünyanı necə dəyişdiyini düşünməyə dəvət edir. Həqiqi fəlsəfə burada vicdan və sosial məsuliyyətin qarşılıqlı təsirindədir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, kəlam insanın ruhani inkişafına işarə edir. Günah, yalnız Allah qarşısında məsuliyyəti artırmır, həm də dostluq və qardaşlıq əlaqələrini zəiflədir. Həqiqi irfani yol, günahdan çəkinmək və ətrafdakıların hüquqlarına hörmət etməkdir. Dostluq yalnız sadiqlik və vicdan üzərində qurulur. Ruhani inkişaf həm fərdi, həm də sosial davranışlarla ölçülür. Kəlam həm də Allahın razılığı üçün doğru davranışı xatırladır. İnsan vicdanını və dostluğunu qoruyarkən həqiqi irfani dəyərləri yaşayır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan kəlam, insanların davranışlarının dostluq və qardaşlıq münasibətlərinə təsirini göstərir. Günahkar insanın dostlarının azalması, vicdanlı insanların ətrafdan uzaqlaşmasına səbəb olur. Bu, sosial izolasiya və emosional vəziyyətə təsir edir. İnsan öz günahlarını dərk etdikdə daha balanslı davranır. Dostluq, qarşılıqlı etibar və sadiqlik üzərində qurulur. İnsan sosial və emosional mühitdə vicdanlı davranmaqla özünə və başqalarına fayda gətirir. Kəlam, həm davranışların psixoloji nəticələrini, həm də sosial təsirini göstərir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbiyyat baxımından kəlam qısa, lakin təsirli ifadə ilə sosial və əxlaqi nəticələri göstərir. “Dostu az olur” ifadəsi obrazlı və sadədir, oxucuya dərs verir. Ədəbiyyatda bu, hikmət və təcrübənin qısa formasıdır. Kəlam, oxucunu düşünməyə, əxlaqi davranışları dəyərləndirməyə dəvət edir. Sadə ifadələr dərin mənanı çatdırır. Hər kəlam oxucunun vicdanına və davranışına təsir etmə gücünə malikdir. Ədəbiyyat və hikmət vasitəsi ilə sosial və mənəvi dərslər öyrədilir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, kəlam insanların sosial münasibətlərinin əxlaqi davranışlarla bağlı olduğunu göstərir. Günahkar insanın dostlarının azalması, sosial etibar və qarşılıqlı məsuliyyətin əhəmiyyətini vurğulayır. Həqiqi dostluq yalnız etik davranışa əsaslanır. Sosial bağlar, vicdanlı və doğru davranan insanlar arasında möhkəmlənir. İnsanlar vicdanlı dostlarla ətraflarını zənginləşdirir. Sosial harmoniya, əxlaqi davranışlar üzərində qurulur. Kəlam, sadiq və vicdanlı dostluğun sosial stabilliyi təmin etdiyini göstərir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, insanlar yalnız düzgün və vicdanlı şəxslərlə yaxın olmuşlar. Günahkarın ətrafı daralır və yalnız sadiq dostlar qalır. Tarixi nümunələr göstərir ki, vicdanlı və əxlaqlı insanlar sosial sabitliyi qoruyub saxlayıblar. Kəlam, tarixi perspektivdə insanların əxlaqi davranışlarının

sosial nəticələrini öyrənməyə imkan verir. Dostluq və qardaşlıq sınaq zamanı ortaya çıxır. Tarixi hadisələrdə günah və pis davranışların sosial təcrid yaratdığı müşahidə olunur. İnsanların dostluq və etibar münasibətləri tarixi dövrlərdə də dəyişməz prinsip olub.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, kəlam göstərir ki, dostluq yalnız əxlaqi və vicdanlı davranış üzərində qurulmalıdır. Günahkar insanın dostlarının azalması, əxlaqın sosial həyatda rolunu vurğulayır. İnsan həm özünü, həm də başqalarını qorumaq üçün əxlaqa riayət etməlidir. Dostluqda sadiqlik və dürüstlük əsas prinsiplərdir. Kəlam oxucunu vicdan və əxlaq üzərində düşünməyə dəvət edir. Günah və pis davranışların sosial və şəxsi nəticələri vardır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan kəlam, Allah qarşısında məsuliyyət və dostluqda sadiqliyi önə çıxarır. Günah, həm Allahın rızasını qazanmaq, həm də ətrafdakıların hörmətini itirmək baxımından nəticə doğurur. Kəlam, iman və əxlaqın sosial münasibətlərə təsirini göstərir. Dostluq yalnız Allah qarşısında məsuliyyətini dərk edən insanlar arasında möhkəmlənir. İnsanın əxlaqi seçimləri həm dünyəvi, həm də axirət nəticələri doğurur.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, vicdanlı və əxlaqlı davranış sosial həyatı gözəlləşdirir. Həqiqi dostluq ahəngdar və sadiq münasibətlər yaradır. Günah və pis əməllər isə sosial harmoniyanı pozur. İnsan, doğru davranışla ətrafındakıların həyatını da gözəlləşdirir. Sosial və mənəvi gözəllik bir-birinə bağlıdır. Dostluq və qardaşlıq gözəl və ahəngdar münasibətlərin təməlidir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, kəlam, etibarlı və vicdanlı insanlar arasında qurulan dostluğun ictimai sabitliyi təmin etdiyini göstərir. Günahkarın az dostu olması, həm fərdi, həm də ictimai etibarın zəiflədiyini göstərir. Sosial siyasət və icma sabitliyi üçün etik və vicdanlı dostluq vacibdir. İnsanların davranışları cəmiyyətin harmoniyasına təsir edir. Vicdanlı davranış, sosial və ictimai sabitliyi gücləndirir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, kəlam qarşılıqlı məsuliyyət və etibar prinsiplərinə işarə edir. Günahkar insanın dostlarının azalması, sosial və hüquqi bağların yalnız vicdan və əxlaqa əsaslanması gərəkdiyini vurğulayır. İnsanların hüquqi və etik davranışı, dostluq və sosial əlaqələrin möhkəmliyini təmin edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, kəlam insanın öz varlığını və mənliyini dostluq və vicdan əsasında qurmasını tələb edir. Günahkar insan, ətrafında yalnız az sayda sadiq insanın qalmasına səbəb olur. Bu, insanın mənəvi seçimləri və

varlıqla bağlı qərarlarının nəticəsini göstərir. Həyatın mənası yalnız şəxsi deyil, sosial və mənəvi məsuliyyətlərlə də bağlıdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı, sınaq və hikmət prinsiplərini göstərir. Dostluqda sadiqlik və vicdan, yalnız günah etməyənlər arasında möhkəm olur. Çətin anlarda kiminsə yanında olmaq, həqiqi dostluğu göstərir. Kəlam, çətinliklərdə insanın dostlarını düzgün seçməsi üçün hikmət verir. Dostluqda uzunmüddətli və sadiq olmaq vacibdir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim günahlarım dostluq və qardaşlıq münasibətlərimə necə təsir edir?
- Həqiqi dostluq üçün hansı əxlaqi prinsiplərə əməl etməliyəm?
- Dostlarımı yalnız rahat anlarda yox, sınaq və çətinlik zamanı da dəyərləndirirəmmi?
- Mən öz vicdanımı qoruyur və dostlarımı sınaq qarşısında dəstəkləyirəmmi?

Özünə Hesabat

- Günahlarım dostlarımı uzaqlaşdırırmı?
- Əxlaqi və vicdanlı olmağa diqqət edirəmmi?
- Çətin anlarda sadiqliyi qoruyurammı?
- Sosial və mənəvi məsuliyyətimi dərk edirəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Sosial münasibətlərdə vicdanlı və doğru ol.
- Dostlarını yalnız sözlə deyil, əməl ilə dəstəklə.
- Günah və pis əməllərdən uzaq duraraq dostluğun davamlılığını təmin et.
- Çətin vəziyyətlərdə sadiqliyi qoruyaraq dostların yanında ol.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostluqda sadiqlik və əxlaqi davranışı prioritet et.
- Sosial münasibətləri yalnız rahat anlarla ölçmə, çətinliklərdə də diqqətli ol.
- Günah və səhvlərin nəticələrini dərk et və onları düzəltməyə çalış.
- Dostluğun davamlı olması üçün vicdanlı davranışları qoruyun.

Nəticə

Kəlam göstərir ki, günah insanın sosial və dostluq həyatına təsir edir. Çətin anlarda və vicdanın sınağı qarşısında əxlaqlı və sadiq olmaq, həqiqi dostluğun təməlidir. Günahdan çəkinmək və doğru davranmaq, həm mənəvi, həm də sosial baxımdan insanın ətrafında etibarlı və sadiq dostların qalmasını təmin edir. Həqiqi dostluq vicdanlı və əxlaqlı insanların ətrafında möhkəmlənir.

KƏLAM - 88

"YALNIZ HEÇ BİR QÜSURU OLMAYAN ŞƏXSLƏRİ ÖZÜNƏ QARDAŞ SEÇƏN İNSANIN DOSTLARI AZ OLAR."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 53)

Bu kəlam insanın münasibətlərə yanaşmasındakı mükəmməllik gözləntisini tənqid edir. Heç bir insan qüsursuz deyil və mükəmməl dost axtarmaq insanı təkliyə aparır. Dostluq qarşılıqlı anlayış, mərhəmət və bağışlama üzərində qurulur. Hər kəsin öz daxilində inkişaf etdirməli olduğu tərəflər var. İnsan yalnız başqalarının çatışmazlıqlarına fokuslananda, özündəki qüsurları görməzliyə vurur. Sosial münasibətlərin ən böyük düşməni təfərrüata həddindən artıq diqqət və intoleransdır. Kəlam insanı daha anlayışlı, mehriban və cəmiyyət içində harmoniyalı olmağa çağırır. Dostluq iki tərəfin birgə inkişaf etdiyi mənəvi bağdır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Bu hikmət insanın varlıq və kamillik anlayışını düşünməyə vadar edir. İnsan, özü qeyri-kamillik içində olduğu halda başqalarından mükəmməllik tələb edə bilməz. Aristotelə görə insan "ictimai varlıq"dır və münasibətlər olmadan xoşbəxtlik mümkün deyil. Dostluq, iki qüsurlu varlığın bir-birini tamamlamasıdır. Qüsursuzluq axtarmaq yalnız düşüncələr dünyasında mümkündür; real həyatda isə mükəmməlliyə tam şəkildə çatmaq mümkün olmur. Kəlam, insanın təkəbbür və tələbkarlıqla özünü cəmiyyətdən təcrid etdiyini göstərir. Həyatın mənası birlikdə olma və bir-birini islah etmədir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışda insan qüsurunu etiraf etdikdə mənəvi yüksəliş başlayır. Bir başqasının ayıbını görmək əslində insanın öz daxilindəki natamamlığın əksidir. Haqq yolunda səy göstərən bəndə qardaşının qüsuruna pərdə çəkər, çünki Allah da onun qüsurunu örtər. Dostluq mərhəmət və bağışlama məktəbidir. Nəfsin ən böyük hiyləsi insanı özündən razı edib başqalarını qınamağa yönəltməsidir. Bu kəlam insanı nəfsani təkəbbürdən qoruyur və insaniyyətin ruhani mahiyyətini öyrədir. Mənəvi təkamül birlik, sevgi və anlayış üzərində qurulur.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji olaraq bu kəlam sosial münasibətlərdəki gözləntilərin insan psixikasına təsirini açıqlayır. Yüksək və qeyri-real tələblər insanı tənha və narazı edir. Perfeksionizm münasibətlərdə daimi narazılıq doğurur. İnsan başqalarının eyiblərini axtardıqca onların yaxşı cəhətlərini görə bilmir. Dostuna anlayış göstərən insan emosional cəhətdən daha sağlam olur. Sosial əlaqələrin davamlılığı üçün empatiya və qəbul etmə vacibdir. Tənha insanın psixoloji sağlamlığı da zamanla zədələnir.

4. Ədəbi Aspekt

Kəlam çox qısa, lakin dərin məna ilə doludur. "Qüsursuz insan axtaranın dostu az olar" ifadəsi həm məcazi, həm real səviyyədə təsir edir. Ədəbi

baxımdan burada "mübaliğə" və "hikmət" üslubu var. Kəlam oxucunu bir cümlə ilə dərin həyat təcrübəsinə aparır. Bu cür hikmətlər xalq mədəniyyətində "qeybətən tənqid" üsulu ilə insanı islah etməyə xidmət edir. Dil sadədir, lakin mesaj güclüdür.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət daxilində münasibətlər tolerantlıq üzərində qurulur. Hər kəs başqalarının qüsurunu araşdırsa, birlik və həmrəylik mümkün olmaz. Sosial harmoniya anlayış, qarşılıqlı dəstək və birlik hissi tələb edir. Qüsursuz insan anlayışı insanları bir-birindən uzaqlaşdırır və fərdiyyəti gücləndirir. Bu kəlam cəmiyyətin parçalanmamasını təmin edən davranış prinsipi təqdim edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu böyük şəxsiyyətlər qüsuru olan, lakin niyyətində səmimi insanlarla birlikdə olmuşlar. Peyğəmbərlər öz ətraflarına baxanda qüsursuz insan deyil, islah oluna biləcək möminlər görmüşdürlər. Din və elm tarixində böyük işlər birliklə görülüb. Tək qalanlar isə ya daim narazılıq içində olub, ya da ictimai təsirdən məhrum qalıblar. Tarixi nümunələr göstərir ki, bağışlayan millətlər möhkəmdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, insan başqalarının nöqsanlarına deyil, öz nəfsinin islahına yönəlməlidir. Dostluq səbr, fədakarlıq və bağışlama tələb edir. Kamil insan o deyil ki, eyb görməsin, o insan kamildir ki, eybi olsa da düzəlməyə can atsın. Qüsursuzluq iddiası şeytanın tələsidir və insanda mənəvi təkəbbürü artırır. İnsan başqalarını olduğu kimi qəbul etməyi öyrənməlidir.

8. Teoloji Aspekt

Allah-taala buyurur ki, insan zəif yaradılmışdır. Bu zəiflik, qüsurların bağışlanması halında insanı mənəvi gözəlliyə aparır. Allahın sifətlərindən biri "Səttar" – ayıbları örtən olmasıdır. Allahın bu rəhmət sifətinə yaxın olmaq üçün insan da qardaşının qüsurunu örtməlidir. İslamda möminin mömin üzərində olan hüquqları içində bağışlama ən uca dəyərdir. Qüsursuzluq yalnız Allahın zatına məxsusdur.

9. Estetik Aspekt

İnsanın əxlaq və münasibətlərindəki gözəllik tolerantlıqdan doğur. Bağışlama münasibətlərə gözəllik, sevgi və səmimiyyət bəxş edir. Əgər hər kəs bir-birinin eybini gizlətsə, cəmiyyət gözəlliklə dolu olar. Qüsur axtaranlar isə mənəvi zövqü itirirlər. Gözəl davranışların kökü mərhəmət və anlayışdadır. Bu kəlam sosial estetikanı qorumağın yolunu göstərir.

10. Politoloji Aspekt

İnsanlar arasında birlik ictimai sabitliyi təmin edən əsas amildir. Qüsur axtarmaq cəmiyyəti bölür. Hakimiyyət və ictimai rəhbərlikdə də bağışlama və yumşaqlıq mühüm rol oynayır. Dözümsüz siyasət parçalanmaya,

tolerantlıq isə inkişaf və gücə aparır. Cəmiyyət öz aralarındakı qüsurları qəbul etdikcə güclənir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquq yalnız cəza mexanizmi deyil, həm də islah prinsipini ehtiva edir. Cəmiyyətin insanı təcrid etməsi deyil, düzəltməsi əsasdır. Qüsuru olan insanın cəmiyyətdən tam silinməsi hüquqi və insani dəyərlərə ziddir. Bu kəlam hüquqi münasibətlərdə də humanizmin önəmini vurğulayır.

12. Eksistensial Aspekt

İnsan öz varlığı və mənası haqqında düşünərkən təklikdən qaçmağa çalışar. Qüsursuz dost axtarışı insanı varlıq boşluğuna salır. İnsan başqaları ilə birlikdə var olur və mənasını başqalarına fayda verərək tapır. Eksistensial mənamız başqalarının qüsurlarını qəbul etdikcə möhkəmlənir. İnsan başqasını qəbul etdikcə özünü də qəbul edir.

Xızır Baxışı

Xızırın hikmətində insanlar gizli kamillik potensialı ilə dəyərləndirilir. Bəzən qüsur kimi görünən hal arxasında böyük bir xeyir gizlidir. Sınaq anlarında dostunun yanında duran insan seçilmişdir. Xızır baxışı ilə kəlam insanı zahiri ayıblara deyil, batini gözəlliklərə yönəldir. Dostluqda səbir və hikmət əsasdır.

Düşündürücü Suallar

- Mən başqalarının qüsurlarını görməkdə tələskənəmmi?
- Qardaşımı islah etməyi yoxsa tənqid etməyi seçirəm?
- Mən tolerant dostam, yoxsa tələbkar?
- Mənimlə olmaq başqalarına rahatlıq, yoxsa gərginlik verir?

Özünə Hesabat

- Bugün birinin qüsurunu örtə bildimmi?
- Mənə edilən səhvləri bağışlaya bildimmi?
- İnsanları yaxşı tərəfləri ilə xatırlayırammı?
- Mənimlə olan insanlar özlərini dəyərli hiss edirlərmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostunun qüsurunu gizlə, yaxşılığını yay.
- Hər gün bir dəfə ən azı bir insanı müdafiə et.
- Qüsur görəndə tənqid deyil, kömək et.
- İnsanlarla mükəmməllik deyil, səmimiyyət axtar.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostlarını tez itirməmək üçün qəlbinə səbir yerləşdir.
- Öz qüsurlarını tanı, başqalarını tez mühakimə etmə.
- Mütəvazi ol, çünki təkəbbür dostluğun qatili kimidir.
- İnsanları olduğu kimi sev, dəyişdirmək üçün yox, dəyər vermək üçün.

Nəticə

Bu kəlam insan xarakterinin ən mühüm dərsini öyrədir: **Qüsur axtaran insan tək qalar.** Dostluq mükəmməllər klubu deyil, **birlikdə kamilləşmə məktəbidir**. İnsanın böyüklüyü başqalarının nöqsanına pərdə çəkməsi ilə ölçülür. Bağışlayan və anlayış göstərən insan həm Allahın rəhmətinə, həm də insanların sevgisinə layiq olur.

KƏLAM - 89

"İNSANLARIN DİNİNİ SORUŞMA, YOXSA DOSTSUZ QALARSAN."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 53)

Bu kəlam insanlarla münasibətdə din fərqliliyinin dostluğa mane olmaması gərəkdiyini vurğulayır. İnsan başqalarının mənəvi kimliyini sorğu-sual edərək onları mühakimə etdikcə, ətrafını daraldar və tənha qalar. Dostluğun təməli din sorğusu deyil, əxlaq, insanlıq və səmimiyyətdir. Çünki insanlar arasında çoxlu fərqlər ola bilər, amma birləşdirən ortaq dəyərlər daha çoxdur. Kəlam bizə öyrədir ki, hər kəsin qəlbinə nüfuz edən iman bağını yalnız Allah bilir. Ona görə də insanlara zahiri kimliyi ilə deyil, davranışı ilə dəyər verilməlidir. Dostluq insani əlaqədir və məzhəb fərqləri buna mane olmamalıdır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

İnsanın varlığının mahiyyəti münasibətlər və ünsiyyətdən asılıdır. Fəlsəfə göstərir ki, insanlar yalnız fərqliliyə hörmət etməklə mənəvi inkişaf edə bilərlər. Başqasının dini kimliyinə görə mühakimə etmək insanın ənənəvi düşüncə çərçivəsinə ilişib qaldığını göstərir. Fərqlilik qorxu yox, zənginlik mənbəyidir. Mükəmməl dostluq bir-birinin inancına hörmətlə yanaşan qəlblərin birliyidir. Fəlsəfi baxışda tənhalığa aparan yol – insanın dünyanı öz kimliyinin kəsiyi qədər məhdudlaşdırmasıdır.

2. İrfani Aspekt

İrfan yolunda insanın qəlb gözəlliyi dinlərinin fərqi ilə ölçülməz. Ən böyük iman, başqasına mərhəmət və sevgi ilə yanaşmaqdır. Haqq dostluğu din sorğusu ilə deyil, Allahı sevən qəlblərin birliyi ilə yaranır. İnsan bir mömini dininə görə yox, halına, niyyətinə və əxlaqına görə tanıyar. Mövzuda verilən xəbərdarlıq, nəfsin fanatizm və təəssübkarlıqla insanı təkliyə sürükləməsinin qarşısını alır. Haqq yolçusu fərqlilikləri qapı yox, körpü olaraq görər.

3. Psixoloji Aspekt

Dini sorğu-sual etmək qarşı tərəfdə qorunma və narahatlıq psixologiyası yaradır. İnsan ən çox inancları üzərindən hücuma məruz qaldığını hiss edər və müdafiə mövqeyinə çəkilər. Bu da dostluğun yaranmasına mane olur. Empatiya psixologiyası göstərir ki, qarşıdakı insanı olduğu kimi qəbul etmək, ünsiyyətin əsas açarıdır. İnsan dünyagörüşünə görə önmühakiməyə

məruz qalırsa, özünü qapadır və əlaqələr zəifləyir. Dostluq qarşılıqlı güvən mühitində inkişaf edir.

4. Ədəbi Aspekt

Kəlamın dili qısa, lakin çəkisi ağırdır. Cümlədə qadağa forması ("sorma") ilə xəbərdarlıq ("yoxsa dostsuz qalarsan") arasında möhkəm bir səbəb-nəticə əlaqəsi qurulub. İfadə insanın həyat təcrübəsini iki hissəyə ayırır: din soran insan – dostluqdan məhrum olan insan. Ədəbi dildə burada hikmət janrının özünəməxsus təsiri görünür: bir cümlə, dərin məna.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət müxtəlif inanclara sahib insanlardan ibarətdir. Din sorğusu ictimai parçalanmanı artıran amillərdəndir. Sülh və sosial harmoniya fərqliləri qəbul etməklə qorunur. Din insanın özəl və şəxsi bir sahəsidir, müdaxilə cəmiyyətin birliyini zədələyir. Tarix boyu din fərqliliyinin yanlış idarəsi münaqişələrə səbəb olmuşdur. Bu kəlam sosial münasibətlərin qorunmasına dair qısa, lakin güclü qaydadır.

6. Tarixi Aspekt

İslam tarixi dinlərarası və məzhəblərarası əməkdaşlıq nümunələri ilə doludur. Peyğəmbər (s) qeyri-müsəlmanlarla sülh və dostluq əlaqələrini güclü şəkildə qorumuşdur. Bir çox əshab qeyri-müsəlmanlarla qohumluq və ticarət əlaqələri qurmuşdur. Tarixin uğurlu cəmiyyətləri fərqlilikləri düşmənlik deyil, zənginlik kimi görənlərdir. Bu kəlamın hikməti də burada təcəlla edir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq insanları birləşdirən ən böyük dəyərdir. Din sorğusu və tənqidi qardaşlığı öldürər. Müqəddəs dəyərlərin incəliyi hörmət tələb edir. Birinin dininə toxunmaq onun qəlbinə toxunmaqdır. Bağışlamaq, anlayış göstərmək və hörmət etmək əxlaqın əsasını təşkil edir. İnsanı dəyərli edən imanının sirrini Allahla bölməsidir.

8. Teoloji Aspekt

Allah Quranda buyurur ki, **"...Bir-birinizlə tanış olasınız deyə sizi xalqlara və qəbilələrə ayırdıq..."** (Hucurat surəsi, ayə 49) Din, Allah ilə insan arasındakı rabitədir. Onu sorğu-sual etmək, insanı Allahın sirlərinə dair mühakimə etmək kimidir. Hidayət yalnız Allahın əlindədir. İnsanın vəzifəsi mühakimə etmək deyil, doğru davranmaq və yaxşı örnək olmaqdır.

9. Estetik Aspekt

Dostluqda gözəllik müxtəliflikdən doğur. İnsanların inanc rəngləri fərqli olsa da, sevgi dili eynidir. Estetik münasibətlərdə incəlik – qarşıdakının mənəvi sərhədlərinə hörmətlə yanaşmaqdır. Müxtəlif inancların bir arada harmoniyası cəmiyyətin gözəlliyini artırır. Gözəl davranış hər bir inancın ortaq dəyəridir.

10. Politoloji Aspekt

Din ayrımçılığı siyasi parçalanmanın ən təhlükəli növlərindən biridir.

Dövlət və cəmiyyət ancaq tolerantlıqla möhkəmlənə bilər. İnsanların dini üzərindən mühakimə aparmaq, onları siyasi və sosial proseslərdən uzaqlaşdırır. Bu da birlik və gücü zəiflədir. Siyasi sabitliyə aparan yol – dinlərarası hörmət üzərində qurulan şəffaf münasibətlərdir.

11. Hüquqi Aspekt

İnsanların inancları hüquqi olaraq toxunulmazdır. Hər kəsin din azadlığı hüququ vardır. Din sorğusu çox zaman hüquqi zərər və ayrı-seçkilik doğurur. Hüquq insanları dini kimlikdən asılı olmayaraq eyni hüquq və ləyaqətlə qoruyur. Bu kəlam insan hüquqlarının kökündə duran bərabərlik düşüncəsini dəstəkləyir.

12. Eksistensial Aspekt

İnsan öz varlığını başqaları ilə münasibət içində dərk edir. Tək qalan insan varlıq boşluğu yaşar. Dostluq insanın mənəvi dayağıdır. Din sorğusu isə insanı həyatın mənasına aparan yolda tənhalaşdırar. Eksistensial olaraq insan başqasının kimliyini öyrənmək yox, onunla birgə mənalandırmaq üçün yaşayır.

Xızır Baxışı

Xızırın hikmətində insanlar zahiri kimlikləri ilə deyil, batini niyyət və qəlb paklığı ilə dəyərləndirilir. Bəzən Allah dostu elə bir qəlbdə gizlidir ki, heç kimin xəbəri olmaz. Din soruşmaqla çox vaxt Haqqa yaxın qəlbi özümüzdən uzaqlaşdırmış olarıq. Xızır baxışı insanı zahiri dindarlıq ölçüsündən batini həqiqətə yönəldir.

Düşündürücü Suallar

- Mən başqalarını dininə görə dəyərləndirirəmmi?
- Fərqli inanca sahib insanlarla davranışım necədir?
- Dostluqda iman sərhədi qoyuram, yoxsa insanlıq əsasdır?
- Mənim yanında olmağım insanı rahatladır, yoxsa gərginləşdirir?

Özünə Hesabat

- Bu gün birinə inancına görə hörmət göstərdimmi?
- Məndən fərqli düşünən insanı qəbul edə bilmişəmmi?
- Qəlbimi fanatizm və önmühakimədən təmizləyirəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- İnsanlara dini nə olursa-olsun, həmişə hörmətlə yanaş.
- İnsanları mənsubiyyətinə görə deyil, davranışına görə tanı.
- İnanc mövzusunda sual verəcəksənsə, incəlik və ehtiramla.
- Fərqli düşünənlərlə ünsiyyəti genişləndir.

Əlavə Tövsiyələr

- İnsanları birləşdirən universal dəyərlərə fokuslan: mərhəmət, doğruluq, sevgi.
- Fanatizmdən uzaq dur, çünki fanatizm qəlbin qapanmasıdır.

- Hər kəsin mənəviyyatı Allahla özəl sirridir – ona toxunma.

Nəticə

Bu hikmət bizə öyrədir ki, **iman insanların deyil, Allahın hökmüdür.**

İnsan din soruşaraq qəlb qapılarını bağlayar, amma sevgi göstərərək o qapıları açar.

Dostluq – kimlik araşdırması deyil, **ürək birliyidir**.

İnsanlara hörmət edən, dostluğa doymaz.

İnsanları inancına görə ayıran isə — **tənha qalar.**

KƏLAM - 90

"ELƏ BİR ZAMAN GƏLƏCƏK Kİ, BİR İNSANIN ADINI EŞİTMƏK, ONU GÖRMƏKDƏN DAHA XEYİRLİ OLACAQ. ONU GÖRMƏK İSƏ, ONU SINAĞA ÇƏKMƏKDƏN YAXŞI OLACAQ. ƏGƏR ONU SINAQDAN KEÇİRSƏN, ONDA SƏNDƏN GİZLİ QALAN ÇOX FƏRQLİ HALLARI ÜZƏ ÇIXAR."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 53)

Bu kəlam insanın zahiri görünüşü ilə batini həqiqəti arasındakı böyük fərqi vurğulayır. Bəzən insanlar uzaqdan yaxşı, təmiz və dürüst təsir bağışlayır, adları eşidiləndə hörmət oyadır. Lakin yaxından ünsiyyətdə və ya sınaq anında onların gizli qalan mənəvi çatışmazlıqları üzə çıxa bilər. Kəlam həm də fitnə və imtahan dövrlərində ehtiyatlı olmağı, hər kəsi tez qəlbə yaxınlaşdırmamağı öyrədir. İnformasiya, görüntü və əlaqənin çoxaldığı dövrdə insanın dəyərləndirilməsi daha məsuliyyətli olmalıdır. Həqiqi dəyər xarici görünüşdə deyil, gizli niyyət və əməllərdədir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Bu söz varlığın iki qatlı strukturunu — görünən və görünməyəni — açıqlayır. Aristotel "mahiyyət" və "formanın" fərqindən danışdığı kimi, kəlam mahiyyətin yalnız zaman, hadisə və sınaqlarla aşkara çıxacağını bildirir. İnsan haqqında ilkin təsəvvür çox zaman xətalı olur, çünki duyusal məlumat hələ gerçəkliyi tam göstərmir. Sınaq isə filosofların dililə desək "varlığın həqiqətini açan səbəb"dir. Bu kəlamda həm də idrakın ehtiyatlı və mərhələli inkişafının zəruriliyi vurğulanır. İnsan özünün və başqasının varlığını ancaq həyat imtahanlarında tanıyır.

2. İrfani Aspekt

İrfanda "kəşf" həmişə daxili həqiqətin üzə çıxmasıdır. Bu kəlamda da insanın zahiri təzahürü ilə onun Qəlb aləmi arasındakı pərdəyə işarə var. Salik bilməlidir ki, gördüyü sima nur da ola bilər, aldatma da. Mürşidlər buyurur ki, insanın batini yalnız davranış və sınaq anlarında özü-özünü ələ verir. Allah bəndəsinin dəyəri ibadət görüntüsündə deyil, sınaqda göstərdiyi ixlas və səbirdədir. Bu səbəbdən ariflər görüşməkdən çox dua etməyi üstün tuturlar: "Qəlbləri bilən yalnız Allahdır."

3. Psixoloji Aspekt

İnsanlar çox vaxt "ilk təəssürat" yanılgısına düşürlər. Xarizmatik xarici

görünüş, şirin danışıq və sosial imic — bunlar psixoloji manipulyasiyanın əsas vasitələridir. Lakin sınaq anları emosional nəzarəti pozur və insanın gizli motivlərini açır. Xarakterin əsli çətinlikdə tanınır. Həmçinin bu kəlam bizə sosial münasibətlərdə müəyyən məsafə saxlamanın psixoloji müdafiə mexanizmi olduğunu xatırladır. Uzunmüddətli müşahidə olmadan, dərin tanımadan yaxınlıq zərər verə bilər.

4. Ədəbi Aspekt

Kəlamın bədii gücü ziddiyyətlərin müqayisəsindədir: *ad eşitmək — görmək*, *görmək — sınaq*, *gizli hal — üzə çıxmaq*. Bu antitezlər fikri daha təsirli və yadda qalan edir. Burada həm də metaforik dil var: “ad eşitmək” insanın nüfuzunu, “sınaq” isə taleyin qapısını simvolizə edir. Həzrətin sözləri qısa, lakin dərin mənalıdır; oxucuya həyat reallığını obrazlarla göstərir. Bədii üslub insanı düşünməyə, öz təcrübəsini bu ifadələrdə tapmağa çağırır.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət zamanla elə dəyişir ki, insanlar bir-birinə daha çox şübhə ilə yanaşmağa başlayır. İctimai etimad zəifləyir və etiket davranışları gerçək niyyətləri gizlədir. Sosial şəbəkələr dövründə adlar və simalar şişirdilmiş obrazlarla təqdim olunur. Real münasibət isə çox zaman məyusluq yaradır. Kəlam bu sosial maskalanmanın artacağı dövrün xəbərdarlığıdır: insanları uzaqdan sevmək yaxınlıqdan daha təhlükəsiz ola bilər. Doğru dostluq isə yalnız sınaqda sübut olunur.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu fitnə dövrlərində insanlar bir-birinə etimadı itirmiş, zahirdə yaxşı görünən çoxlarının batini xəyanət dolu çıxmışdır. Səhabələr dövründən ta ümmətin parçalanma zamanlarına qədər bu həqiqət özünü göstərmişdir. Peyğəmbər (s) gələcəkdə xüsusilə zülm və şübhə çağlarında belə hallar artacağını əvvəlcədən bildirmişdir. Bu, sadəcə şəxsi təcrübəyə yox, tarixi tendensiyaya əsaslanan peyğəmbər xəbərdarlığıdır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqın əsas qanunlarından biri budur: qərar verməzdən əvvəl insanı tanı. Həzrətin buyurduğu fikir tələsik hökm çıxarmağın qarşısını alır. Heç kəs zahirinə görə ya günahsız, ya da günahkar elan edilməməlidir. Eyni zamanda insan da özü sınaqlarda ədəbini və ədalətini qorumağı öyrənir. Həqiqətə çatmaq üçün ədalətli müşahidə, səbrli münasibət və insaf lazımdır. Bu kəlam bizə həm də gizli günahlardan çəkinməyi xatırladır: gec-tez üzə çıxacaq.

8. Teoloji Aspekt

İnsanın batinini bilən yalnız Allahdır. Bizə düşən isə ehtiyat və dua ilə yanaşmaqdır. Peyğəmbərin sözündə qiyamətə yaxın dövrlərin fitnə və imtahanlarının artacağına dair ilahi xəbər var. Bu zamanda insanların sınağı — iman, sadiqlik və ixlasla ölçüləcək. Sınaq Allahın sünnətidir və insanın həqiqi dəyərini ortaya çıxarır. Ona görə də dostluq, rəhbərlik və ümmət içi seçimlərdə düşünülmüş addım şəri baxımdan vacibdir.

9. Estetik Aspekt

Bu kəlamda mənanın estetikası — həqiqətin çılpaq gözəlliyidir. Həzrət (s) insanın daxili aləmini bir gözəllik meyarı kimi təqdim edir. Ehtiyatlı yaxınlıq isə ruhun özünü qorumaya aldığı zərif bir tarazlıqdır. Burada estetika — təkcə görünüş deyil, səmimiyyətin, sabitliyin və vicdanın gözəlliyidir. Çirkli batin gözəl surətin dəyərini məhv edə bilər; təmiz batin isə sadə surətə nur verər.

10. Politoloji Aspekt

Hakimiyyət və liderlik məsələlərində zahiri imic çox zaman aldadıcı olur. Siyasi fitnələrdə gözəl danışanlar çox, sınağa tab gətirənlər azdır. Peyğəmbər (s) idarəçiliyə etimadın kimin nə vaxt və necə sınanacağı ilə müəyyən olunduğunu bildirir. Lider seçimi tələsik deyil, dərin müşahidə və ədalətli yoxlama tələb edir. Bu xəbərdarlıq zülm və riyakarlığın qarşısını almağa yönəlib.

11. Hüquqi Aspekt

Şəriət və hüquqda hökmün əsası sübut və sınaqdır. Zahiri şübhə kifayət deyil — reallıq araşdırılmalıdır. Sınanmamış şahid qəbul olunmadığı kimi, sınanmamış şəxs də etimad mövqeyinə gətirilməməlidir. Bu kəlam hüquqi ədalətin prinsiplərinə də uyğun bir göstərişdir: qərar həqiqət üzərində qurulmalıdır. İnsanların məsuliyyətli yerlərə gətirilməsi ehtiyatlı seçim tələb edir.

12. Eksistensial Aspekt

İnsan öz varlığını başqalarının baxışları və münasibətləri içində tanıyır. Sınaq isə fərdin varlığını çılpaq və üz-üzə qoyur. Bu, insanın kim olduğunu özü ilə üzləşdirdiyi andır. Bu kəlam insanın varlıq böhranlarına, qarşılaşdığı fitnələrin onun mahiyyətini müəyyənləşdirəcəyinə işarədir. Hər kəsin içində gizli qalan bir "həqiqi mən" var və o, yalnız imtahanda üzə çıxır.

Xızır Baxışı

Xızır müdaxiləsi həmişə sınaqların içindədir. İnsan birini qiymətləndirərkən yalnız gördüyü ilə hökm verməməlidir; çünki Allah bəndələri bir-birinə imtahan vasitəsidir. Xızır baxışı iç aləmin ilahi sirrini görməyə çağırır. Bəzən yaxınlığın zərər, uzaqlığın xeyir olduğunu yalnız zaman göstərəcək. Ən böyük hikmət — gizli xəzinəni tələsik qazmağa çalışmamaqdır.

Düşündürücü Suallar

- Mən kiməsə yalnız eşitdiyimə görə dəyər verirəm, yoxsa tanımağa çalışıram?
- Zahirə aldanma riskim nə qədərdir?
- Mən sınaqda dəyişirəm, ya sabit qalıram?
- Dostluqlarım imtahanın öhdəsindən keçir, ya dağılır?
- Mən də özümü yaxşı göstərmək üçün maskalardan istifadə edirəmmi?

Özünə Hesabat

- Son tanış olduğum insan haqqında nə qədər tez hökm verdim?
- Onunla imtahan yaşasaydım, nəyi görərdim?
- Mən başqalarının qarşısında gizlətdiyim hansı hallarım var?
- Güvəni qazanmaqda özüm sınaqlardan keçmişəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Yeni tanışlıqlarda mərhələli yaxınlıq saxla.
- İnsanları sözlərinə görə yox, davranışlarına görə qiymətləndir.
- Çətinlikdə dostunu müşahidə et — kim yanında qalır?
- Həyatda kimə iradəvi qərarlar həvalə etdiyini diqqətlə seç.
- Qəlbində pis niyyət saxlamamaq üçün özünü də sınaqda tərbiyə et.

Əlavə Tövsiyələr

- Dua et: “Allahım, mənə insanların həqiqətini tanımaqda nur ver.”
- Heç kəsə məcburən qəlbini bağlama, sevgi də inam da sınaqdan keçsin.
- Kimisə sınağa çəkməkdə ədaləti və mərhəməti unutma.
- Ən böyük sınağın **özün** olduğunu unutma.

Nəticə

Bu kəlam bizə zahirə görə qərar verməməyin, sınaqdan keçməmiş dostluqlara etibar etməməyin vacibliyini öyrədir. Həqiqət çətinlikdə aşkar olur və insanın içində gizlənmiş yaxşı və pis keyfiyyətlər imtahanda üzə çıxır. Dövrümüz — görüntü və riyanı çoxaldıb, etimadı azaldan dövrdür. Ona görə də Peyğəmbər (s) xəbərdarlıq edir: **“Uzaqdan hörmət, yaxından diqqət, sınaqda ədalət.”**

QARDAŞIN (DOSTUN) SƏHVLƏRİNƏ DÖZÜMLÜ OLMAQ

KƏLAM - 91

“DÜŞMƏN HÜCUM ETDİYİ ZAMAN, DOSTUNUN SƏHVLƏRİNƏ SƏBİRLİ OL.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 53)

Bu kəlam bizə böhran və təhlükə anlarında prioritetləri düzgün müəyyənləşdirməyi öyrədir. İnsanın ən çox ehtiyacı olduğu zaman dostluğun və birlik ruhunun qorunması vacibdir. Düşmən hücum edərkən dostun səhv etsə də, onunla mübahisə etməyə, onu qınamağa və ya ondan üz çevirməyə tələsmək olmaz. Çünki o an qarşıdurma deyil, həmrəylik lazımdır. İnsanın sadiqliyi və mərifəti də məhz belə çətin anlarda ortaya çıxır. Bu kəlam dostluq münasibətlərində həssaslıq, anlayış və səbir prinsipini vurğulayır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

İnsan təbiəti səhvlərə meyllidir, mükəmməllik yalnız Allahadır. İmam Əli (ə) burada varlığın natamamlığını qəbul etməyi və etik münasibətlərin fövqündə dayanmağı tövsiyə edir. Dostluq bir mənəvi müqavilədir və o, kriz anlarında öz mahiyyətini sübut edir. Düşmən- dost fərqi isə “xeyir” və “şər” metafizikasına dayanır: xeyir güclənməli, şər isə daraldılmalıdır. Bu kəlam ontoloji bir nizam önə sürür: uyğun olmayan zamanda tənqid xaosa aparır. Həqiqi müdriklik — münasibətlərin ağılla idarə olunmasıdır.

2. İrfani Aspekt

İrfana görə, dost — Allahın insana verdiyi mənəvi köməkdir. Onun səhvi də bir imtahan və hikmətdir. Əsl arif dostunun qəbahətini örtər, onu ucaldacaq vaxtı gözləyər. Səbirsizlik və qəfil qınama qəlbləri qırar və şeytana fürsət verər. Düşmən hücumu, nəfs hücumunun bir təzahürüdür və o an birlik — zikr kimi qoruyucu qalxandır. İmam Əli (ə) bizə öyrədir ki, dostu qorumadan əvvəl qəlbin paklanmalıdır. Çünki qəlbi çirkləndirən — kin və tələsik hökm ən ağır düşməndir.

3. Psixoloji Aspekt

Kriz anlarında insan beynində stress hormonları artır və emosional qərarlar ön plana çıxır. Bu zaman dostun səhvləri daha çox qıcıqlandırır. Lakin psixoloji dayanıqlıq — əlaqəni qorumaq və müttəfiqlik şüurunu itirməməkdir. Düşmənin yaratdığı təhdid beyni “mübarizə və ya qaçış” rejiminə salar, bu zaman dostluq bağlarına sığınmaq lazımdır. Həqiqi dostluq, ən çətin emosional vəziyyətlərdə belə bir-birinə güvənmək bacarığıdır. Duyğunu deyil, məqsədi düşünmək lazımdır: birlik düşməni zəiflədir.

4. Ədəbi Aspekt

Bu qısa, lakin güclü kəlamda mübarizə və mərhəmət arasında incə bir tarazlıq var. “Düşmən hücumu” — təhlükənin zirvəsi, “dostun sürçməsi” isə insani zəifliyin obrazıdır. Sözlərin ardıcıllığı da mənalıdır: əvvəl düşmən, sonra dost. Yəni təhlükə zamanı qardaşına qarşı qapını bağlama. Kəlamdakı

təsirli üslub az sözlə dərin çağırış edir. Səhnə sanki bir döyüş meydanıdır və orada qəlbin səbir qalxanı günəş kimi parlayır.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin gücü onun iç birliyindədir. Xarici təhdidlər zamanı daxili parçalanma ən böyük zəiflikdir. İmam Əli (ə) sosial həmrəyliyi qoruyan bir prinsip ortaya qoyur: kollektiv psixologiya qorxunu artırsa da, birlik ümid və cəsarət doğurur. Düşmən hücum etdikdə öz aramızda savaşmaq düşmənin xeyrinədir. Kəlam, sosial motivasiya və birlik ruhunun böhran anlarında daha vacib olduğunu göstərir. Birlik varsa, zəiflik gücə çevrilir.

6. Tarixi Aspekt

Tarix göstərir ki, ən böyük məğlubiyyətlər daxili dağıntılardan baş alır. İslam ümmətinin parçalanma dövrlərində səhabələr arasındakı anlaşılmazlıqlar düşmənin işini asanlaşdırdı. İmam Əli (ə) bu kəlamı ilə gələcək nəsillərə tarixi dərs verir: daxili birlik qorunmalı, fitnə qapıları bağlanmalıdır. Əks halda haqqın kölgəsi zəifləyər, batil güclənər. Hər böhran anı həm də tarixi imtahandır — kim haqqın yanında, kim nəfsinin.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqın böyük prinsiplərindən biri bağışlamaq və mərhəmətdir. Dostun səhvini düşmənin fürsətinə çevirməmək lazımdır. Çünki gün gələcək, sən də sürçəcəksən və səni qoruyacaq mərhəmətə ehtiyac duyacaqsan. Əxlaq məqsədi insanı ucaldan davranışı seçməkdir. Həqiqi dostluq qüsursuzluqda deyil, qüsurla imtahanda ortaya çıxar. İmam Əli (ə) burada bizə səbri, gözləməyi və münasibətdə ədaləti tövsiyə edir.

8. Teoloji Aspekt

Düşmən və dost münasibətləri ilahi imtahanın tərkib hissəsidir. Hər sınaq Allahın insanı saflaşdırma metodudur. Dostun səhvi — Allahın səni səbir, mərhəmət və ədalətlə sınamasıdır. Onu qınamaq tələsik hökm, yəni Allahın hökmünə tələsmək deməkdir. Peyğəmbər (s) buyurur: “Mömin möminin aynasıdır.” O aynanı qırmaq olmaz. İlahi hikmət — düşmən qarşısında qardaşını qorumada təcəlli edir.

9. Estetik Aspekt

Bu kəlamda mənəvi gözəllik — səbir estetikasında gizlidir. Dostun zəifliyinə rəhm etmək qəlbin incə zərifliyini göstərir. Düşmən hücumunun çirkinliyi qarşısında mərdlik və sədaqət daha da gözəl görünür. Baxışdakı incəlik münasibətin sənətə çevrilməsidir. Ən ali gözəllik — qardaşını pis anında tərk etməməkdir. Bu gözəllik zahiri deyil, qəlbi nurlandıran dərinlikdir.

10. Politoloji Aspekt

İdarəçilikdə böhran zamanı daxili parçalanma siyasətin ən böyük düşmənidir. Liderin müdrikliyi — səhv edən tərəfi qoruyaraq, gücü düşmənə qarşı səfərbər etməkdir. Özünü idarə edə bilməyən toplum başqaları tərəfindən idarə olunar. İmam Əli (ə) dövlətçilik hikmətini bir cümləyə

sığdırır: təhlükə zamanında birliyə xidmət etməyən, düşmənə xidmət etmiş olur. Bu, strateji ağıldır.

11. Hüquqi Aspekt

Ədalət döyüş anında belə qorunmalıdır. Hüquq yalnız ideal vəziyyətdə deyil, böhran şəraitində də keçərli olmalıdır. Dostun səhvini anında mühakimə etmək hüquqi etikaya ziddir, çünki təhdid anında müdafiə hüququ daha üstündür. Əvvəl təcili təhlükə aradan qaldırılmalı, sonra islahat və qiymətləndirmə aparılmalıdır. Bu kəlam hüquqi prosesin mərhələliliyini dəqiq bildirir.

12. Eksistensial Aspekt

İnsan varlığının mənası münasibətlərdə ortaya çıxır. Böhran isə varlığın sərhədlərini açır: kimik, kimə bağlıyıq, kimə sədaqətliyik? Dostun sürçməsi onun insan olmasını göstərir və insan olana səbir varlığın ali davranışıdır. Düşmənin varlığı isə insanın imtahanıdır — həm qorxu, həm də inkişaf üçün fürsət. Burada insan varlığı seçim qarşısındadır: birlik və sədaqət, yoxsa qınamaq və ayrılıq.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlamda gizli bir ilahi qoruma hikməti var. Dostun səhvi Allahın sənin sədaqətini yoxlamasıdır. Bəzən Allah düşməni yaxınlaşdırar ki, sən qardaşını daha möhkəm qucaqlayasan. Xızır həmişə böhran anlarında görünər — səbr edənə qələbə nəsib edər. Çünki Allahın yardımı, birliyi qoruyanların yanındadır. Ayrılığa deyil, qorumağa yönələn qəlb xilasa aparır.

Düşündürücü Suallar

- Böhran anlarında daha çox qınayıram, yoxsa qoruyuram?
- Mənim səhvim olanda dostlarım necə davranır?
- Düşmənlərin hücumu qarşısında kimlərin yanında olmuşam?
- Mən kiməsə fürsət verib, səhvinə dözümlü olmuşammı?

Özünə Hesabat

- Son münaqişəm hansı tərəfi gücləndirdi: dostumu, yoxsa düşmənimi?
- Mənim səbrim münasibətləri qorumağa xidmət edirmi?
- Səhv edən dostuma tərəfmi getdim, yoxsa ondan uzaqlaşdım?
- Elə bir anda ayrıldım ki, birliyə zərər vurdum?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Qızğın anda sus, təhlükə keçəndən sonra danış.
- Dostuna dəstək ver, elə ki o özünü tək hiss etməsin.
- Tənqid üçün doğru zamanı seç.
- Düşmən qarşısında birliyiniz barədə əminlik yarat.
- Hər səhvdə dərs axtar, imtahan kimi qəbul et.

Əlavə Tövsiyələr

- Düzəltmək niyyətin varsa, dağıtma.
- Səbir və məhəbbəti böhranla ölç.
- Qardaşını nəfsinin düşməninə çevirmə.
- Duanı və tövbəni münasibətlərdən ayırma.

Nəticə

Bu kəlam bizə böhran anlarında dostluğu qorumağın vacibliyini öyrədir. Düşmənə qarşı dayanmaq üçün ən böyük silah — birlikdir. Dostu səhvi ilə birlikdə sevmək — əsl sədaqətin, mərdliyin və əxlaqın zirvəsidir. İmam Əli (ə) deyir ki, **"çətin anda qardaşını qoru, çünki qələbə səbirli olanların yanındadır."**

KƏLAM - 92

"(MÖMİN) SƏHVLƏRİNƏ BAXMAYARAQ QARDAŞINA YUMŞAQ DAVRANAR VƏ ONUN ƏVVƏLKİ DOSTLUĞUNU QORUYAR."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 53)

Bu kəlam insan münasibətlərində mərhəmət və səbir prinsipini önə çıxarır. Hər kəs səhvlər edə bilər, lakin mömin bunları böyütmək və ya qardaşına qarşı sərt olmaq əvəzinə yumşaqlıqla yanaşır. Kəlam həm də dostluğun davamlılığına diqqət çəkir. Əvvəlki bağları qorumaq, keçmişdəki etibar və məhəbbəti möhkəmləndirmək deməkdir. İnsanlar arasındakı əlaqələr səhvlərlə sınaqdan keçsə də, mömin anlayış və şəfqətlə münasibətini saxlayır. Bu prinsip həm fərdi, həm də sosial həyat üçün vacibdir. Əsl dostluq yalnız mükəmməllikdə deyil, qüsur və səhvlərdə səbir göstərməkdə ölçülür.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, bu kəlam insanın natamam təbiətini və əxlaqın təməl prinsipini vurğulayır. İnsan səhvlərlə doğulur və əsl mərhəmət bu zəifliyi qəbul etməkdən keçir. Qardaşına yumşaq davranmaq, etik davranış və mənəvi dəyərlərin tətbiqi kimi qiymətləndirilir. Dostluğun qorunması, qarşılıqlı anlayış və sevgi prinsipləri ilə bağlıdır. Hər səhv bir imtahan və öyrənmə fürsətidir. İnsanın müdrikliyi — qüsuru görməklə yanaşı, onun üzərində təhqir və qınama yaratmamaqdır. Bu, həm də doğru və balanslı münasibətin fəlsəfəsidir.

2. İrfani Aspekt

İrfan baxımından, möminin yumşaqlığı ilahi mərhəmətin təzahürüdür. Səhvləri örtmək və qardaşlığı qorumaq qəlbin saf və nurlu olmasının göstəricisidir. Bu davranış Allahın rəhminə uyğun gəlir: kim səhvləri bağışlayırsa, Allah da onun günahlarını bağışlayır. Əvvəlki dostluğu qorumaq, qəlbdəki sevgi və etibar bağlarını möhkəmləndirir. İrfani baxımdan, bu kəlam insanın daxili inkişafı və mənəvi yüksəlişi üçün yol

göstərir. Səbir və şəfqət ruhu ilahi hikmətlə uzlaşır və dostluğun davamlılığını təmin edir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji olaraq, dostun səhvlərinə yumşaq yanaşmaq stressi azaldır və münasibətləri qoruyur. İnsanlar səhv etdikdə, qınanmaqdan qorxduqda əlaqələr zədələnir. Möminin yumşaqlığı həm özünü, həm də qardaşını rahatlaşdırır. Keçmişdəki dostluğu qorumaq, bağlılıq və təhlükəsizlik hissini artırır. Bu, həm də empati bacarığını gücləndirir. Psixoloji dayanıqlıq və emosional intizam burada vacibdir. Səhvləri qəbul etmək və mülayim münasibət göstərmək həmçinin qarşılıqlı etibarı möhkəmləndirir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlamın sadəliyi və dərinliyi təsirlidir. “Səhvlərə baxmayaraq” ifadəsi insan zəifliyinə həssas yanaşmanı göstərir. “Əvvəlki dostluğu qorumaq” ifadəsi isə keçmişin dəyərini və əlaqələrin davamlılığını vurğulayır. Qısa və səlis cümlələrlə böyük hikmət çatdırılır. Bu, klassik ədəbi incəliklərlə paralellik təşkil edir: sözlər minimal, mənalar isə maksimum təsir göstərir. Ədəbi estetik burada mərhəmət və səbir duyğularının ifadəsindədir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət üçün bu kəlam birlik və həmrəyliyin əhəmiyyətini göstərir. İnsan səhvlərinə baxmayaraq yumşaq münasibət qurmaq sosial harmoniyanı qoruyur. Əvvəlki dostluğu qorumaq, sosial bağların möhkəmlənməsinə xidmət edir. Kəlam həmçinin icmalarda empati və qarşılıqlı dəstək mədəniyyətinin vacibliyini vurğulayır. İnsanlar arasındakı sadiqlik və etibarın qorunması sosial sabitliyi artırır. Bu davranış ictimai məsuliyyət və etik davranış prinsiplərinə uyğundur.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, səhvləri bağışlayan və dostluğu qoruyan liderlər və cəmiyyətlər uzunömürlü olub. İslam tarixi sübut edir ki, səbir və yumşaqlıq insanları birləşdirib, daxili münaqişələri azaldıb. Əvvəlki dostluğun qorunması uzunmüddətli əməkdaşlıq və sülh üçün vacibdir. Tarixi perspektivdə bu davranış həm fərdi, həm də kollektiv uğurun açarıdır. İmam Əli (ə) bu kəlamla keçmişdən gələcək nəsillərə dostluğu qorumağın vacibliyini göstərir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, səhvləri bağışlamaq və dostluğu qorumaq ən yüksək dəyərlərdən biridir. Mərhəmət, səbir və şəfqət əxlaqın əsas sütunlarıdır. Kəlam bizə öyrədir ki, dostun səhvi onun insan olmasının göstəricisidir və bu zəifliyi görüb qınamaq əvəzinə, mərhəmət göstərmək lazımdır. Əvvəlki dostluğu qorumaq — sədaqətin və etibarın davamıdır. Əxlaqi baxımdan, bu davranış insanı ucaldır və qəlbləri yumşaldır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, Allah möminin mərhəmətini sevir və səhvləri

bağışlayanları üstün tutur. Dostun səhvi ilahi imtahandır və möminin yumşaqlığı Allahın razılığını qazanmaqdır. Əvvəlki dostluğu qorumaq, Allah yolunda səbr göstərmək və insan əlaqələrini ilahi dəyərlərə uyğun qurmaq deməkdir. Kəlamda ilahi hikmət dostluqda səbr və mərhəmət vasitəsilə təzahür edir. Səbirli və mərhəmətli münasibət Allahın razılığını əldə etməyin yolu kimi təqdim olunur.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, insanın yumşaqlığı və mərhəməti gözəlliyin təzahürüdür. Səhvləri bağışlayaraq qardaşı qorumaq qəlbin incə zərifliyini göstərir. Əvvəlki dostluğu qorumaq isə mənəvi gözəlliyi artırır. Bu davranış insan münasibətlərində harmoniya və estetik tarazlıq yaradır. Gözəllik burada yalnız zahiri deyil, qəlbdəki sükunət və mərhəmət forması ilə ortaya çıxır. Hər yumşaq addım, dostluğun rəngini və mənəvi zənginliyini artırır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, liderlik və birlik üçün dostluq və səbir əsasdır. Səhvləri bağışlayan münasibətlər daxili sabitliyi qoruyur və qarşıdurmaların qarşısını alır. Əvvəlki dostluğu qorumaq, həm fərdi, həm də ictimai birlik üçün strateji əhəmiyyət daşıyır. Bu davranış icmalarda etimad və loyallıq yaradır. Siyasi və sosial liderlər üçün bu kəlam həm rəhbərlikdə, həm də diplomatiyada nümunə təşkil edir. Səbir və yumşaqlıq siyasətin güclü alətidir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, səhvlərə yumşaq yanaşmaq və dostluğu qorumaq mərhəmətli hüquqi yanaşmanın təzahürüdür. İntizam və ədalət, böhran anında belə yumşaq münasibətlə balanslanmalıdır. Əvvəlki dostluğu qorumaq həm də hüquqi etikaya uyğun davranışdır. Qanuni baxımdan, münasibətlərdə mərhəmət və səbr hüquqi qərarlara da təsir göstərə bilər. Kəlam insanın həm hüquqi, həm də əxlaqi vəzifələrini eyni anda yerinə yetirməsinin vacibliyini göstərir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, bu kəlam insanın varlığını və mənasını əlaqələrdə axtarır. Dostluq və mərhəmət insanın həyatında məqsəd və dəyər yaradır. Səhvləri bağışlayaraq qardaşı qorumaq insanın varlığını ucaldır və mənəvi inkişafına xidmət edir. Əvvəlki dostluğu qorumaq — mövcudluğun və mənəvi etibarın əsas elementidir. Bu, həm də insanın seçim azadlığını və məsuliyyətini göstərir. Varlığın mənası yalnız qüsursuzluqda deyil, sınaqlara baxmayaraq səbir göstərməkdədir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə, dostun səhvlərinə baxmayaraq yumşaq davranmaq gizli bir ilahi qoruma və hikmətdir. Hər bir səhv bir imtahan, hər bir yumşaqlıq isə Allahın köməyi ilə sınaqdan çıxmaqdır. Əvvəlki dostluğu qorumaq isə qəlbdəki incə nüansları və ilahi hikməti açır. Xızır baxışı, çətin anlarda səbir

göstərən mömini qoruyur və qardaşlıq əlaqələrini gücləndirir. Bu davranış həm də Allahın mərhəmətinin insanda təzahürüdür.

Düşündürücü Suallar

- Dostumun səhvlərinə necə reaksiya verirəm?
- Keçmişdəki dostluğu qorumaq mənim üçün nə qədər vacibdir?
- Səhvlərə qarşı səbirli olmağı öyrənmişəmmi?
- Əlaqələrimdə yumşaqlıq və mərhəmət göstərdimmi?

Özünə Hesabat

- Son dəfə bir dostum səhv edəndə necə davrandım?
- Səhvini bağışlayaraq onu qorumağa çalışdımmı?
- Keçmiş dostluğu qorumaqda nə qədər səy göstərdim?
- Mənim mərhəmətim əlaqələrimi gücləndirdi, yoxsa zəiflətdi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostunun səhvini açıq mübahisəyə çevirmə, yumşaq üslubla yönləndir.
- Əvvəlki dostluğu qorumaq üçün vaxt ayır və diqqət göstər.
- Münaqişə zamanı qınamağı təxirə sal, sakit an gözlə.
- Səhvləri öyrənmək və inkişaf üçün fürsət kimi qəbul et.
- Dostuna dəstək göstər və onu tək qoyma.

Əlavə Tövsiyələr

- Mərhəmət və səbr həyat boyu praktik olsun.
- Keçmişdəki dostluğu qorumaq üçün xırda detalları önə al.
- Yumşaqlıqla davranmaq qəlbi və əlaqələri nurlandırır.
- Hər səhv bir dərs, hər bağışlamaq bir inkişafdır.

Nəticə

İmamın kəlamı bizə öyrədir ki, mömin dostluqda mərhəmət və səbr göstərir. Səhvlərə baxmayaraq yumşaqlıq və əvvəlki dostluğu qorumaq həm qəlbi, həm də münasibətləri ucaldır. Əsl mömin, qarşılıqlı etimad və mərhəmət ilə əlaqələrini möhkəmləndirir, sadiqlik və anlayışı ön plana çıxarır.

KƏLAM - 93

“QARDAŞINA OLDUĞU VƏZİYYƏTLƏ DÖZÜM GÖSTƏR VƏ ONU ÇOX QINAMA. ÇÜNKİ ÇOX QINAMAQ KİN YARADIR. RAZILIĞINI ÜMİD ETDİYİN İNSANDAN RAZILIQ DİLƏ.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 53)

Bu kəlam insan münasibətlərində dözüm və nəzakətin vacibliyini vurğulayır. Hər kəsin zəiflikləri və səhvləri vardır, qardaşımıza qarşı sərtlik kin və qırğın yarada bilər. Dözümlü olmaq və həddindən artıq qınamamaq münasibətləri qoruyur. Kəlam həmçinin, razılıq və xoş niyyətlə ümid bəsləməyin əhəmiyyətini göstərir. İnsan əlaqələrində qarşılıqlı hörmət və mərhəmət əsasdır. Qardaşın mövcud halını qəbul etmək, onu olduğu kimi

qiymətləndirmək deməkdir. Bu, həm fərdi, həm də ictimai harmoniya üçün zəruridir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, kəlam insanın təbiətindəki zəifliklərı qəbul etməyi və dözümü önə çıxarır. Sərt qınama kin və neqativ emosiyaları artırır, buna görə də etik davranış səbir və anlayış üzərində qurulmalıdır. İnsan münasibətlərində balans və ədalət prinsipini qorumaq vacibdir. Dözümlülük və hörmət, fərdin mənəvi inkişafına xidmət edir. Kəlam həm də qarşılıqlı etimad və razılığın əhəmiyyətini göstərir. Əsl mərhəmət, qüsurları görməklə, onları bağışlamaqda və münasibətləri qorumaqda təzahür edir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, insanın qardaşına dözüm göstərməsi ilahi mərhəmətin təzahürüdür. Səhvləri çox qınamamaq, qəlbdəki sevgini və mərhəməti qoruyur. Razılıq və xoş niyyət diləmək, qəlbdəki səmimiyyəti artırır və ilahi dəyərlərə uyğun davranmaqdır. İrfani baxımdan, kəlam insanın daxili sükunətini və qəlbindəki nurunu gücləndirir. Kin və qəzəbdən uzaq olmaq, qəlbin saf və səmimi qalmasını təmin edir. Bu davranış həm insanın mənəvi yüksəlişini, həm də sosial harmoniya yaratmasını təmin edir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, çox qınamaq stressi və münasibət gərginliyini artırır. Dözümlülük və mərhəmət həm qardaşı, həm də insanın özünü rahatladır. Səhvlərə dözümlü yanaşmaq qarşılıqlı etimadı gücləndirir. Qınama və kin hissləri münasibətləri zədələyir. Razılıq və xoş niyyət ümidləri artırır və əlaqələri möhkəmləndirir. İnsan davranışlarında yumşaqlıq emosional sağlamlığı təmin edir. Bu kəlam həmçinin empati bacarığını inkişaf etdirir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlamın sadə və təsirli dili onun hikmətini ön plana çıxarır. “Çox qınamaq kin yaradır” ifadəsi qısa, lakin dərin mənalıdır. “Razılıq ümid etdiyin insandan razılıq dilə” ifadəsi isə münasibətlərdə səmimiyyət və ümid mesajını verir. Sözlərin minimal, mənanın isə zəngin olması, klassik ədəbi üslubu xatırladır. Kəlam insan davranışının estetik və mənəvi yönünü gözəl ifadə edir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət üçün kəlam dözüm və mərhəmətin sosial əhəmiyyətini göstərir. Qardaşın səhvlərinə dözüm göstərmək sosial birlik və harmoniyanı qoruyur. Çox qınama, kin və anlaşılmazlığa səbəb olur. Razılıq və xoş niyyət, qarşılıqlı əlaqələrdə etimad və ümid yaradır. Bu davranış icmalarda qarşılıqlı dəstək və birlik mədəniyyətini gücləndirir. Sosial baxımdan, mərhəmət və anlayış həm fərdi, həm də kollektiv rifah üçün vacibdir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi perspektivdə, səhvlərə dözüm göstərən və qınamayan cəmiyyətlər

uzunömürlü olub. Qardaşlıq və dostluq münasibətlərində mərhəmət tarixi sülh və sabitliyi təmin edib. Kəlam İslam tarixi boyunca möminlərin qarşılıqlı hörmət və dözümü əsas götürməsinin əhəmiyyətini vurğulayır. İnsan əlaqələrində mərhəmət və anlayış tarixi hadisələrdə də birgəyaşayışın açarı olmuşdur. Razılıq və xoş niyyət diləmək münasibətləri qorumağın uzunmüddətli strategiyasıdır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, çox qınamamaq və dözüm göstərmək yüksək əxlaqi dəyərdir. İnsan səhvlərinə mərhəmət göstərmək, sadiqlik və sevgi prinsipini qoruyur. Razılıq diləmək isə qarşılıqlı hörmətin göstəricisidir. Bu davranış əxlaqi baxımdan insanı ucaldır və münasibətləri möhkəmləndirir. Qınama və kin hissi əxlaqi zəifliyi göstərir. Əsl əxlaq mərhəmət, dözüm və ümid üzərində qurulur.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, Allah dözümlü və mərhəmətli mömini sevir. Səhvlərə baxmayaraq qardaşına dözüm göstərmək ilahi hikmətin təzahürüdür. Çox qınamaq kin yaradır və Allahın razılığını qazandırmaz. Razılıq diləmək və xoş niyyət göstərmək isə Allah yolunda səmimi addımdır. Kəlamda ilahi hikmət və insan münasibətlərində səbr arasındakı əlaqə vurğulanır. Səbir və mərhəmət həm Allahın razılığını qazanmaq, həm də dostluğu qorumaq deməkdir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, dözüm və mərhəmət insan münasibətlərində gözəlliyi təcəssüm etdirir. Səhvləri bağışlayaraq qardaşı qorumaq, qəlbin incəliyini və davranışın zərifliyini göstərir. Çox qınamamaq və xoş niyyətlə davranmaq, əlaqələrdə harmoniyanı yaradır. Estetik dəyər burada davranışın gözəlliyində və mərhəmətin incəliyindədir. Qəlbdəki yumşaqlıq, ətrafdakı insanlarla estetik bir tarazlıq yaradır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, dözüm və mərhəmət icmalarda sabitlik və harmoniya yaradır. Qardaşın səhvlərinə çox qınama, qarşıdurma və anlaşılmazlığa səbəb olur. Razılıq və xoş niyyət, liderlik və diplomatiya üçün nümunədir. Sosial və siyasi münasibətlərdə səbr və mərhəmət strateji əhəmiyyət daşıyır. Kəlam həm fərdi, həm də ictimai birlik üçün doğru davranış modelini təqdim edir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, qardaşın səhvlərinə dözüm göstərmək və çox qınamamaq mərhəmətli hüquqi yanaşmadır. İnsanlar arasındakı anlaşılmazlıq hüquqi münaqişələrə çevrilə bilər, lakin yumşaq münasibət bunu azaldır. Razılıq və xoş niyyət etik və hüquqi dəyərlərə uyğundur. Kəlam həm hüquqi, həm əxlaqi məsuliyyətləri göstərir. Mərhəmət və dözüm həm fərdi, həm də ictimai ədalətin qorunmasına xidmət edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, kəlam insanın mənasını və varlığını əlaqələrdə tapmasını önə çıxarır. Dözümlülük və mərhəmət insanın daxili inkişafını və mənəvi yüksəlişini təmin edir. Səhvləri qəbul etmək və çox qınamamaq insanın seçim azadlığını və məsuliyyətini göstərir. Razılıq diləmək isə varlığın məqsədini və insan əlaqələrinin əhəmiyyətini vurğulayır. Dostluğu qorumaq və mərhəmət göstərmək həyatın mənalı bir təzahürüdür.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı, insanın səhvlərinə baxmayaraq qardaşına dözüm göstərməsini, mərhəmət və yumşaqlığı önə çıxarır. Qardaşlıq əlaqələrini qoruyur və çətin anlarda dəstək olur. Dözümlülük və çox qınamamaq, qarşılıqlı etimadı gücləndirir. Razılıq və xoş niyyət göstərmək, həm qəlbi, həm də münasibətləri ucaldır. Bu baxış ilahi hikmət və praktiki davranışları birləşdirir, möminin həyatını nurlandırır.

Düşündürücü Suallar

- Dostumun səhvlərinə necə reaksiya verirəm?
- Çox qınamaq münasibətlərimi pozubmu?
- Razılıq və xoş niyyətlə davranmaqda səmimiyəmmi?
- Dözümlülük və mərhəmət mənim üçün prioritetdirmi?

Özünə Hesabat

- Son dəfə bir qardaşım səhv etdikdə necə davrandım?
- Çox qınadım, yoxsa dözümlü oldum?
- Razılıq diləməkdə təşəbbüs göstərdimmi?
- Mənim mərhəmətim və dözümlülüyüm münasibətləri qorudu?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostunun səhvlərinə yumşaq yanaş və dərhal qınama.
- Keçmişdəki qardaşlıq münasibətlərini qorumağa çalış.
- Münasibətləri pozmamaq üçün xoş niyyət və razılıq ifadə et.
- Çətin anlarda səbir göstər və kin hissindən uzaq dur.
- Qardaşının səhvlərini inkişaf üçün bir fürsət kimi qəbul et.

Əlavə Tövsiyələr

- Dözümlülük həyatın hər anında praktik olsun.
- Qınama və kin hissindən uzaq ol.
- Razılıq diləmək və xoş niyyət göstərmək münasibətləri möhkəmləndirir.
- Hər səhv bir dərs, hər bağışlamaq bir inkişafdır.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) kəlamı bizə öyrədir ki, mömin dostluqda mərhəmət və səbr göstərir. Qardaşın səhvlərinə baxmayaraq yumşaqlıq və əvvəlki dostluğu qorumaq həm qəlbi, həm də münasibətləri ucaldır. Əsl mömin,

qarşılıqlı etimad və mərhəmət ilə əlaqələrini möhkəmləndirir, sadiqlik və anlayışı ön plana çıxarır.

KƏLAM - 94

"DOSTUNUN SƏHV VƏ XƏTALARINA DÖZMƏK, DOSTLUĞUN ZİNƏTİDİR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 54)

Bu kəlamda dostluğun mahiyyəti açıqlanır: heç kim qüsursuz deyil və dostluğun gerçək dəyəri, səhvlərin ortaya çıxdığı zaman anlaşılır. İnsan dostunun qüsurlarına səbir etdikdə münasibətin dəyəri artır və bağ möhkəmlənir. Səhv edən dostu uzaqlaşdırmaq deyil, ona dəstək olmaq əsl dostluğun göstəricisidir. Dözümlə yanaşmaq dostluğa gözəllik verən ən böyük alidir. Bağışlamaq isə dostluğu qoruyan qalan ipdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Filosoflara görə dostluq iki ağlın və iki qəlbin bir-birini tamamlamasıdır. Hər bir insan səhvləri ilə bir bütündür və dostluq bu çatışmazlıqları qəbul etməyi tələb edir. Dostunun xətalarına dözmək insanın daxilindəki müdrikliyi göstərir. Hər kəs başqasını qüsuru ilə birlikdə qəbul edə bilməz — bunu yalnız mənəvi səviyyəsi yüksək olanlar bacarar. Əsl dostluq, həyatın sınaqları ilə cilalanaraq kamala çatır. Bağışlamaq və səbir isə bu kamal yolunun ən əhəmiyyətli pillələridir.

2. İrfani Aspekt

İrfani düşüncə baxımından dostunun səhvini bağışlamaq ilahi rəhmətin insandakı təcəllisidir. Allah insanları qüsurları ilə yaratmış və bağışlanma qapısını açıq qoymuşdur. Bu kəlam bizə öyrədir ki, başqasına mərhəmət göstərmək Allaha yaxınlaşmaqdır. Dostunun səhvinə səbir edən insan nəfsini tərbiyə edir və eqosuna qalib gəlir. Beləcə, dostluğu yalnız dünya münasibəti olmur, mənəvi bir yolçuluğa çevrilir. Rəhmət göstərilən dostluq, həm ruha şəfa verir, həm də hikmətləndirir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixologiyada qəbul edilir ki, səhv edən insan daha çox dəstəyə ehtiyac duyur. Dostunun xəta etdiyində onu başa düşmək və yanında olmaq, onun özünə güvənini artırır. Bu münasibətlər qarşılıqlı anlaşma və güvən yaradır. Əksinə, səhvə görə dərhal qınamaq və uzaqlaşmaq münasibəti zədələyir və insanı özünəqapanmağa aparır. Səhvlərə qarşı dözüm empatiyanı gücləndirir, emosional zəkaya müsbət təsir edir. Psixoloji cəhətdən sağlam dostluq, səhvlərlə sınanıb möhkəmlənən dostluqdur.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbiyyat dostluğu insan ruhunun ən saf bağlarından biri kimi təsvir edir. Şair və yazarlar tez-tez vurğulayır ki, sevginin gözəlliyi xətasızlıqda deyil, bağışlamaqdadır. Dostluq romanlarında qırılmayan bağlar həmişə sınaqlarla güclənir. Dostun səhvinə səbir göstərmək hekayəyə dərinlik və mənəvi ahəng verir. Əgər münasibətdə heç bir sınaq olmazsa, hekayə də

mənasız və ruhsuz olar. Bağışlayan şəxs isə dostluğun qəhrəmanı olur — çünki o qəlbin gözəlliyini qoruyur.

5. Sosioloji Aspekt

Sosial münasibətlərin möhkəmliyi insanların bir-birinin qüsuruna dözümlə yanaşmasından asılıdır. Cəmiyyətdə bağışlama mədəniyyəti güclü olarsa, insanlar arasında həmrəylik artır. Dostluqda səhvlərə görə dərhal qopmalar olsaydı, insanlar yalnızlığa məhkum olardılar. Səhvləri birlikdə aşmaq isə ictimai bağları möhkəmləndirir. Cəmiyyətin əsas dayağı olan ailə, qohumluq və dostluq münasibətləri dözüm əsasında ayaqda qalır. Dostuna anlayış göstərən insan cəmiyyət üçün də faydalıdır — çünki o, birliyi qoruyur.

6. Tarixi Aspekt

Tarix göstərir ki, böyük şəxsiyyətlərin dostluqları çox zaman səhvlərlə sınaqdan keçmişdir. Həqiqi dostluqlar, xəta edən şəxsi müdafiə edənlərin yanında güclənmişdir. Peyğəmbər (s) səhabələri ilə münasibətində səbir və mərhəməti əsas tutmuşdur. Tarix bizə öyrədir ki, səhvə görə əlaqələri kəsmək deyil, düzəltmək azad ruhun işidir. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı tarixdən süzülüb gəlmiş bir hikmətdir: səbir göstərilən dostluqlar əsrlərin üzərindən keçir, amma dözümsüz münasibətlər tez dağılır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq bizə öyrədir ki, başqasının qüsurunu örtmək böyük savabdır. Dostunun səhvini üzünə vurmaq və onu rüsvay etmək əxlaqın ruhuna ziddir. Bağışlayan insan həm öz qəlbini, həm də dostunu gözəlləşdirir. Dostluqda dözümlə davranmaq, mərdlik və səmimiyyətin ən açıq göstəricisidir. Əgər hər səhv münasibəti yenidən mühakimə etmək səbəbi olsa, heç bir əlaqə uzun sürməz. Səbir əxlaqı — dostluğu qoruyan mənəvi qalxandır.

8. Teoloji Aspekt

Dinimiz bağışlamağı və mərhəməti ən üstün davranış kimi təqdim edir. Dostluqda səhvlərə göz yummaq, Peyğəmbər (s) və Əhli-Beyt əxlaqına uymaqdır. Quran insanları bir-birinin qüsurunu örtməyə təşviq edir və bunu Allahın rəhmətinə səbəb kimi göstərir. Dostunun xəta etdiyi anda sən ona mərhəmətli davranırsansa, Allah da sənə mərhəmət edər. Səhvlərin bağışlanması, dinin qardaşlıq anlayışının təməlidir. İmam Əlinin (ə) bu sözü də məhz bu ilahi əxlaqı xatırladır.

9. Estetik Aspekt

Dostluğun gözəlliyi mükəmməllikdə deyil, qüsurların içində qorunan sevgidədir. Səhvlərə dözmək münasibətə zəriflik, yumşaqlıq və ahəng verir. Bağışlama dostluğun ruhunu cilalayır və ona parıltı bəxş edir. Sərtlik və dözümsüzlük isə əlaqəni kobudlaşdırır və qəlbi yaralayır. Estetik dəyərlər baxımından bağışlama — dostluğun ən zərif naxışı, onun zinətidir. Bu gözəllik zaman keçdikcə daha da dəyərli olur.

10. Politoloji Aspekt

Siyasətdə də güvən və dözüm müttəfiqlik və əməkdaşlığın təməlidir. Dövlətlər arasında belə səhvlərin bağışlanmaması münaqişələrə səbəb olur. Diplomatiya — səhvləri müharibəyə çevirmədən çözmək bacarığıdır. Dostluq da kiçik bir cəmiyyət modelidir: anlaşma olmayan yerdə birlik çökər. İmam Əlinin (ə) kəlamı siyasi düşüncəyə də yol göstərir: əsil güc bağışlamaqdadır və bu, sabitliyin sirridir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqa görə hər bir insana səhvini düzəltmək şansı verilir. Ədalət yalnız cəza deyil, islah etməkdir. Dostluqda da eyni prinsip keçərlidir: dostunun səhvini dərhal münasibəti bitirməyə səbəb etmək ədalətli deyil. Bağışlamaq — dostluğun hüquqi müqaviləsidir, qarşılıqlı məsuliyyəti artırır. Dözüm münasibəti qoruyur və iki tərəfin haqqını daha yaxşı təmin edir.

12. Eksistensial Aspekt

İnsan varlığının mahiyyəti qüsurludur. Biz səhvlərlə öyrənir, dəyişir və yetişirik. Dostunun xəta etdiyi anda ona anlayış göstərən insan, varlığı olduğu kimi qəbul etmiş olur. Bu isə münasibətin ən dərin məqamıdır. Eksistensial olaraq dostluq: “Sən qüsurunla da dəyərlisən” deməkdir. Əgər səhvlərə yer olmasa, nə insan qala bilər, nə də dostluq.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə hadisələrə baxan insan bilir ki, hər səhvin arxasında hikmət gizlidir. Dostunun xətası bəzən onun üçün dönüş nöqtəsi ola bilər. Dözüm burada təkcə səbir deyil — hikməti gözləməkdir. Bu baxış münasibəti qoruyur və onun içində ilahi rəhmət toxumlarını cücərdir. Dostuna qarşı mərhəmət göstərən insan, Allah yolunda birlik yaratmış olur.

Düşündürücü Suallar

- Mən dostluqda səhvlərə yer verirəm, yoxsa sərtlik göstərirəm?
- Mən səhv edəndə dostumdan nə gözləyirəm və özüm nə edirəm?
- Sevgim nə qədər davamlıdır — sınaqda qırılırmı?

Özünə Hesabat

- Bu həftə dostumun hansı xəta qarşısında təmkinli oldum?
- Hansı hallarda dözümsüz oldum və peşmanam?
- Dostluğumu qorumaq üçün nə etməliyəm?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Səhv edənin qəlbini qırmadan xəbərdar et.
- İttiham etmə, anlayış göstər.
- Heç kimin qüsurunu başqalarına danışma.
- Kiçik xoş davranışlarla münasibəti gücləndir.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər xətada münasibətin dəyərini xatırla.

- Bağışlamağı gecikdirmə — kin münasibəti çürüdür.
- Dostluğunu dua ilə qorumağa çalış.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) kəlamı bizə öyrədir ki:
Dostluq mükəmməllik deyil, mərhəmət üzərində ayaqda qalır.
Səhvlərə dözmək dostluğu ucaldır, qoruyur və gözəlləşdirir.
Dözüm olan yerdə dostluq vardır; dözümsüzlük olan yerdə isə ayrılıq.
Həqiqi dost — bağışlayan dostdur.

KƏLAM - 95

"HƏLİM (MÜLAYİM) OLAN ŞƏXS - QARDAŞLARINA DÖZÜMLÜ OLAN İNSANDIR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 54)

Həlimlik — insanın öz nəfsinə hakim olaraq əsəbi, qəzəbini və sərtliyini cilovlaya bilmə qabiliyyətidir. Bu kəlamda İmam Əli (ə) bildirir ki, həqiqətən mərifət sahibi insan qardaşının, dostunun və yaxınlarının səhvlərinə dözümlü davranandır. Çünki dostluq yalnız yaxşı anlarda yox, çətinliklərdə də özünü göstərir. İnsan münasibətlərində bağları gücləndirən ən böyük dəyər bağışlamaq və anlayış göstərməkdir. Bu dözümlülük artıq zəiflik deyil, gücün və kamilliyin göstəricisidir. Özünü idarə etmək, başqasını idarə etməkdən daha çətindir. Həlim insan münasibətləri qoruyur və qarşısındakını islah edir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Bu kəlam insanın mahiyyətindəki nəfs və ağıl mübarizəsini önə çıxarır. Dostun səhv etdiyi anda qəzəblə deyil, düşüncə ilə davranmaq ağlın hakimiyyətidir. Fəlsəfi baxımdan, dözümlülük insanın daxili aləmini kamala aparan vasitədir. Qüsursuz varlıq yoxdur; həlimlik isə qüsurla qarşılaşanda doğrunu seçə bilməkdir. İnsanın özünə nəzarəti onun azadlığıdır: qəzəb əsirlikdir, həlimlik isə azadlıq. Bu kəlam göstərir ki, insanın əsl dəyəri onun münasibətlərində üzə çıxır. Həlimlik mənəvi mükəmməlliyin zirvəsinə gedən yoldur.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışa görə həlimlik könül təmizliyinin bəhrəsidir. Qəlbi Allahla olan insan başqasının eybini öz eybi bilir. Qardaşının səhvinə səbr etmək — onun islahına dua etmək qədər dəyərlidir. Həlimlik insanı nəfsani alçaqlıqlardan ucaldır və İlahi rəhmətin güzgüsünə çevirir. Həqiqi arif bilir ki, Allah qullarını bağışlayır, bəs bəndə niyə bağışlamasın? Qarşıdakına mərhəmət göstərən, Allahın rəhmətinə doğru addımlayır. Həlimlik mənəvi qardaşlığı möhkəmləndirən ruhani nurdur.

3. Psixoloji Aspekt

İnsan bəzən qəzəbin təsiri altında ani qərarlar verir və münasibətləri zədələyir. Dözümlülük isə emosional yetkinliyin göstəricisidir. Dostunun

davranışını dərhal qınamayan insan, qarşısındakının səhvini düzəltmək üçün ona şans verir. Psixoloji olaraq bu, hər iki tərəfdə güvən hissi yaradır. Səhv edən insan isə özünün dəyərli olduğunu hiss edib daha yaxşı olmağa çalışır. Qəzəbdən çəkilmək sağlam ünsiyyət bacarığıdır. Həlimlik stressi azaldır, qarşılıqlı anlayışı gücləndirir.

4. Ədəbi Aspekt

Bu qısa kəlam dərin mənanı az sözlə çatdıran ədəbi hikmətdir. "Həlim" və "təhəmmül" sözlərinin vəhdəti mənada gözəl bir poetik paralellik yaradır. Kəlamın quruluşu birinci cümlənin izahının ikinci cümlədə yenidən təsdiqi ilə məntiqi ahəng qurur. Sözdəki sadəlik, məzmunda dərinlik klassik ədəbiyyatın xüsusiyyətidir. Bu kəlamda bir insan tərifi olaraq həlimlik — özünü deyil, başqasını düşünmək kimi ucaldılır.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin davamlılığı insanların bir-birinə dözümlü olmasından asılıdır. Sosial münasibətlərdə qüsurları görüb bağışlamaq birlik və qardaşlığı gücləndirir. Sərtlik və intolerantlıq isə parçalanmaya səbəb olur. Həlim insanlar cəmiyyətin sabitlik dayağıdır. Ailə, dostluq və iş münasibətlərində anlayış mühiti yaradanlar əsl sosial memarlardır. İmam Əli (ə) bu kəlamla cəmiyyətin mənəvi qorunması üçün yol göstərir.

6. Tarixi Aspekt

İmam Əlinin (ə) dövrü böyük siyasi və sosial çətinliklərlə dolu idi. O, fitnə və qarşıdurmaların içində belə dözümlülüyü tövsiyə edirdi. Tarix göstərir ki, liderlikdə səbr və həlimlik ən böyük gücdür. Onun dostluq əlaqələrini qorumaq naminə göstərdiyi nümunələr bu kəlamın tarixi əsasını təşkil edir. Səhabələri ilə münasibətində də bağışlama və anlayış ön planda olmuşdur. Bu kəlamın kökü yaşayaraq göstərilən nümunələrdədir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqın təməli səbr, mərhəmət və əfvdir. Həlimlik — gözəl xasiyyətlərin ən ucalarından biridir. Dostun səhvini bağışlamaq, onun izzətini qorumaq əxlaqi kamilliyi göstərir. İnsan yalnız yaxşılıqla qarşılaşılanda deyil, çətinlikdə də yaxşı qalanda gözəl əxlaqlıdır. Qardaşına dözümlü olmaq — qəlb təmizliyinin əlamətidir. İnsanlara qarşı yumşaq olmaq əxlaqın zinətidir.

8. Teoloji Aspekt

Dinimizdə Allahın ən çox sevdiyi qullar rəhmətli, yumşaq və bağışlayıcı olanlardır. Quranda və hədislərdə həlimlik xüsusi tərifləmişdir. Çünki mömin qəzəbini udar, nəfsinə qalib gələr. Dostuna dözümlü davranmaq — Allahın bağışlayan sifətinə təqliddir. Qardaşlığı qorumaq ibadətin bir növüdür. Həlimlik — İlahi əxlaqın insan qəlbində təcəllasıdır.

9. Estetik Aspekt

Həlimlik insan münasibətlərində mənəvi bir gözəllik yaradır. Sərt davranışlar insanları qırır, amma yumşaqlıq qəlbləri birləşdirir. Estetik gözəllik təkcə zahirdə deyil, davranışlarda da özünü göstərir. Həlim insanın

varlığı ətrafına rahatlıq və xoş aura bəxş edir. Bu gözəllik insanın daxili nurundan doğur. Qüsuru örtmək gözəlliyi artırır.

10. Politoloji Aspekt

İctimai idarəçilikdə yumşaq üslub gücün daha təsirli formasıdır. Liderlikdə dözümlü olan yalnız öz tərəfdarını deyil, əleyhdarının da qəlbini qazana bilir. Qəzəb əsasında idarəçilik zülmə və ayrılığa aparır. Həlimlik isə həm dialoqu, həm də birliyi gücləndirir. İmam Əlinin (ə) tövsiyəsi — siyasi hikmətin təməlidir: qarşıdurmanı yox, qardaşlığı yaşatmaq.

11. Hüquqi Aspekt

İslam hüququnda insanlar bir-birinin namusunu, izzətini və şəxsi hörmətini qorumaqla məsuldur. Dostun səhvlərinə dözümlü olmaq, onun iddiasını dərhal kəsməmək hüquqi ədalətin də tələbidir. İnsan bir səhvə görə linç edilməməli, müdafiə haqqı tanınmalıdır. Qərəzsiz yanaşma hüquqi davranışın əsas şərtidir. Ədalət yumşaqlıqla tamamlananda kamilləşir.

12. Eksistensial Aspekt

İnsan varlığının dəyəri təkcə özündə deyil, başqasının həyatına təsirindədir. Həlimlik — varoluşun başqasına dəyər vermək ölçüsüdür. Dostunun səhvini qəbul etmək, öz mövcudluğunu mənalı edir. Əgər insan yalnız özünü düşünürsə, tək yaşayır; başqasını anlayırsa, birlikdə yaşayır. Varlığın mənası — bağ qurmaq və bağları qorumaqdır.

Xızır Baxışı

Xızırın yolu mərhəmət və rəhmət üzərində quruludur. İnsanların çətinlikləri və xətaları gizli hikmət daşıya bilər. Dostunun üzərinə getmək əvəzinə, ona dua etmək Xızır baxışıdır. Kömək etmək, islah etmək, qəlb qazanmaq — İlahi sirdən xəbər verir. Həlimlik Xızırın yoluna yaxınlaşdırır.

Düşündürücü Suallar

- Dostunun son səhvində hansı reaksiyanı verdin?
- Bağışlamağın əvəzinə qınadığın zaman nə qazandın?
- Sənin də başqalarının dözümlülüyünə ehtiyacın olanda necə hiss etdin?
- Əgər səni Allah bağışlayırsa, sən niyə bağışlamırsan?

Özünə Hesabat

- Həlimlik səviyyəm nə qədərdir?
- Qəzəbimə nə qədər hakim ola bilirəm?
- Dostluqlarımı qorumada nə qədər səbrliyəm?
- İlişdiyim insanlar mənimlə ünsiyyətdə rahatdırmı?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Səhv edən dostunu gizlicə xəbərdar etmək.
- Qəlb qıran sözlərdən çəkinmək.
- Müzakirələrdə səbir və empatiya göstərmək.
- Qardaşlığın xatirinə keçmək, bağışlamaq.
- Problem zamanı qəzəbi udub sonra danışmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Qəzəb gələndə susmaq və dəstəmaz almaq
- Hər gün bağışlamaq üçün özünə bir səbəb tapmaq
- İnsanları dəyişmək yox, anlammağa çalışmaq
- Mərhəməti ibadət kimi yaşatmaq

Nəticə

Bu kəlam bizə öyrədir ki, dostluq və qardaşlıq səbr və həlimliklə ayaqda qalır. Sərtlik dağıdır, həlimlik qurur. Qəzəb təkəbbürdür, həlimlik kamillikdir. Həqiqi güc — bağışlamağı bacarmaqdır. Qəlbdə yumşaqlıq varsa, münasibətlərdə möhkəmlik olur. Həlim olmaq — insan olmaqdır.

KƏLAM - 96

"BAŞINA GƏLƏN ACI HADİSƏLƏRƏ SƏBİR ET. ÇÜNKİ SƏBİR BİR ÇOX QÜSURLARI ÖRTƏR. ŞÜBHƏSİZ Kİ, AĞILLI İNSANIN VARLIĞININ YARISI SƏBİR, O BİRİ YARISI İSƏ GÖRMƏMƏZLİKDƏN GƏLMƏKDİR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 54)

Bu kəlam insanın həyat qarşısındakı mövqeyini müəyyən edən fundamental əxlaqi dəyərlərdən bəhs edir. Hər bir insanın yaşamında çətinliklər, itkilər, qəzəbləndirən və incidən hadisələr qaçınılmazdır. Bu hallarda insanın davranış keyfiyyəti onun şəxsiyyətinin gücünü müəyyən edir. Səbir, ağıl və iradənin birlikdə işləməsidir. Qüsurları örtmək isə həm başqasının, həm də özünün xəta və çatışmazlıqlarını təmkinlə qarşılayaraq böyüklük göstərməkdir. Həyatın yarısı dözümlülük, yarısı isə incitməmək və incinməmək üçün görməməzlikdən gəlmə sənətidir. Bu keyfiyyətlər insanın mənəvi ucalığının sirlərindəndir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfə səbrin insanın daxili azadlığı ilə əlaqəsini vurğulayır. Çətinliklər qarşısında məğlub olmayan insan öz daxili varlığının hakimidir. Görməməzlikdən gəlmək isə ağlın seçimidir — hər detalı ciddiyə almaq yox, vacibi vacib, əhəmiyyətsizi əhəmiyyətsiz bilməkdir. Əməllə dərk arasında tarazlıq yaradır. Həyatın ağrılarına qarşı təslim olmadan, lakin nifrət yığmadan yaşamaq yüksək müdriklik tələb edir. Beləcə insan, emosiyaların yox, ağlın rəhbərliyində yaşayır.

2. İrfani Aspekt

İrfanda səbir Allahın bəndəsinə verdiyi sınaqlar qarşısında Onun hikmətinə güvənməkdir. Çətinliklər insanın ruhunu cilalayır, onu kamilliyə doğru aparır. Görməməzlikdən gəlmək isə bağışlama və mərhəmətlə bağlıdır — başqasının ayıbını örtmək Allahın sevimli bəndələrinin sifətidir. Bu kəlam mənəvi nəfsin tərbiyə yolunu göstərir: qəlbində kin və qəzəb deyil, mərhəmət və aramlıq yerləşdir. Səbir ruhu yüksəldir və Allahın rəhmətinə yaxınlaşdırır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixologiya sübut edir ki, stresli anlarda emosiyaları idarə etmək insan

xarakterinin sağlam inkişafını təmin edir. Səbir, impulsiv reaksiyaların qarşısını alaraq münasibətləri qoruyur. Görməməzlikdən gəlmək isə psixoloji yükü azaltmaq, toxunulmaz sərhədlər qurmaqdır. Daim çatışmazlıq görən insan özünü də zəhərləyir; halbuki bəzi şeyləri buraxmağı bacaranlar xoşbəxt olur. Bu, emosional zəkanın yüksək səviyyəsidir.

4. Ədəbi Aspekt

Kəlam obrazlı şəkildə insan xarakterinin iki sütununu təsvir edir: səbir və görməməzlikdən gəlmək. Burada "qüsurları örtmək" ifadəsi həm səssiz kəraməti, həm də mənəvi ucalığı simvolizə edir. Həyatın acıları insanın yazılmamış hekayələrinin əsas süjetlərini təşkil edir. İfadələrin qısa, lakin məna yüklü olması klassik hikmət ədəbiyyatının ən gözəl nümunəsidir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət səbirli insanların sayəsində sabit qalır. Əgər hər kəs başqalarının səhvlərini axtarıb böyütsə, cəmiyyət içində nə birlik, nə də etimad qalardı. Sosial münasibətlərdə görməməzlikdən gəlmək hörmətin və tolerantlığın əsas şərtidir. Ailələr, dostluqlar, toplumlar səbir və anlayış üzərində formalaşır. Bu iki dəyər olmadan cəmiyyət dağınıq və düşməncəsinə olar.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyunca böyük liderlər, peyğəmbərlər və müdriklər səbrin gücü ilə xalqlara istiqamət vermişlər. Onlar qarşılaşdıqları zülm və çətinlikləri mübarizə iradəsinə çeviriblər. Görməməzlikdən gəlmək isə siyasi və ictimai müdrikliyin bir hissəsi olmuşdur — hər hadisəyə dərhal reaksiya vermək əvəzinə, zamanın hökmünə güvənmək. Beləcə cəmiyyətlər böhranları aşaraq yoluna davam edə bilmişdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq səbirin və qüsur örtməyin insan ləyaqətini ucaltdığını bildirir. Başqasının eyibini görüb car çəkmək deyil, örtmək və düzəltmək insanlıqdır. Özündə də çatışmazlıqlar olduğunu unutmayan şəxs təvazökar davranar. Səbirli və bağışlayan insanlar toplumda örnək şəxsiyyət kimi tanınar. Bu dəyərlər insanın iç gözəlliyini ortaya çıxarır.

8. Teoloji Aspekt

İslamda səbir imanın yarısı hesab olunur. Allah Quranda səbir edənləri sevdiyini və onlara əvəzsiz mükafat verəcəyini bildirir. Görməməzlikdən gəlmək isə “sətr” — Allahın örtücü sifətinin bəndədə təcəllisidir. Əgər Allah bizim günahlarımızı örtməsəydi, heç kim ayaqda qala bilməzdi. Bu kəlam insanı Allahın rəhmət əxlaqına yaxınlaşdırır.

9. Estetik Aspekt

Burada gözəllik ruhun zərifliyindədir. Səbir insanın daxili ahəngini qoruyaraq davranışına yaraşıq gətirir. Görməməzlikdən gəlmək isə münasibətləri zərifləşdirən bir sənətdir. Acıların estetikasını dərk etmək,

çətinlikləri həyatın naxışları kimi görmək dərin bir zövq tələb edir. Ən gözəl insanlar ən çox ağrıya səbir edənlərdir.

10. Politoloji Aspekt

İdarəçilikdə səbir, qərarların tələsmədən verilməsini təmin edir. Lider problemi deyil, həlli əsas almalıdır. Görməməzlikdən gəlmək isə bəzi gərginlikləri böyütmədən aradan qaldırmaq üçün strategiyadır. Əgər siyasətdə hər sözə sərt reaksiya verilsə, münaqişələr bitməz. Bu kəlam həm də diplomatiyanın qaydalarını xatırladır: təmkin, uzaqgörənlik və hikmət.

11. Hüquqi Aspekt

Qanunlar ədaləti təmin etməklə yanaşı, bərpaedici yanaşmanı da nəzərə alır. Səbir şəxslərarası münaqişələrin hüquqa daşınmadan həllinə imkan verir. Kiçik xətalara görə insanların hüquqi proseslərə cəlb olunması cəmiyyət üçün ziyanlıdır. Görməməzlikdən gəlmək isə bəzi hallarda hüquqi müdriklikdir — cəza yox, islah məqsədi üstün tutulur.

12. Eksistensial Aspekt

İnsan varlığının mahiyyəti çətinliklər qarşısında özünü dərk etməkdədir. Həyatın ağrıları özümüzü tanıma şansıdır. Səbir öz həyat hekayəmizin mənasını kəşf etdirmək üçün bir açardır. Görməməzlikdən gəlmək isə ruhu qorumadır — hər yaranı içimizə buraxmaq ruhumuzu parçalayar. Həyat, yaşamaq qabiliyyətimizi sınağa çəkən bir məktəbdir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı, hadisələrin zahiri ağrısına deyil, pərdə arxasındakı xeyirə yönəlməyi öyrədir. Hər bir çətinlik gizli bir bəxşiş və təlimdir. Səbir — Allahın vaxtına razılıq, görməməzlikdən gəlmək — insanlara mərhəmətli baxışdır. Hər bir yük insanın qaldıracağı qədər verilir. Dərdin altından qanad çıxır — bunu görən göz Xızır gözüdür.

Düşündürücü Suallar

- Mən öz acılarıma necə reaksiya verirəm?
- Kiminsə qüsurunu örtmək əvəzinə böyütdüyüm hallar oldumu?
- Hansı hadisələr məni daha da yetkinləşdirdi?
- Səbirim hansı zamanlarda məni daha yaxşı insan etdi?
- Əhəmiyyətsiz detalları nə qədər ürəyimə salıram?
- Hansı münasibətim səbrsizliyimə görə dağılıb?
- Qəlbimdə nə qədər bağışlama var?
- Çətinliklər qarşısında təslim oluram, yoxsa inkişaf edirəm?

Özünə Hesabat

- Hər gün öz-özünə hesabat vermək insanın mənəvi inkişafının əsas yoludur. Bu kəlamı həyatımda nə qədər tətbiq edə bilirəm? Dərd gəldikdə səbirli olub özümü cilalayırammı? Başqalarının eyiblərini görüb onları rüsvay etmirəmmi? Baxış bucağımı dəyişə bilirəmmi? Özümə bu sualları vermək mənə hər gün daha kamil olma imkanı verir?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Qəzəbləndikdə **10 saniyə qaydası** tətbiq et: cavab verməzdən əvvəl gözlə və düşün.
- Hər gün 1 insana hörmət və anlayış göstər.
- Sosial mediada kimisə tənqid etməzdən əvvəl susmağı seç.
- Xəta edənə düzəltmə imkanı ver.
- Problemlə qarşılaşanda "Bundan nə öyrənirəm?" sualını ver.
- Çətinlikləri yaz və yanında onlardan qazandıqlarını qeyd et.
- Özünə hədəf qoy: "Bu həftə səbir sınağım nə olacaq?"

Əlavə Tövsiyələr

- Səbir passiv gözləmək deyil — möhkəm durmaqdır. İncinəndə kin saxlama, çünki kin yalnız səni yandırar. Başqalarının qüsurlarını üzə çıxarma — unutma, sənin də zəifliklərin var. Tənqid edərkən deyil, islah edərkən böyüyürsən. Özünü hər gün bir addım tərbiyə etməyə çalış.

Nəticə

Bu kəlam insanın həyat fəlsəfəsini bir cümlədə izah edir: **ağıl — səbir və görməməzlikdən gəlməkdir**. Həyatın bütün acıları insanı ya qırar, ya da yüksəldər; seçim bizimdir. Səbir qəlbin zirehidir, görməməzlikdən gəlmək isə ruhun zərifliyi. Bu iki əsas özlüyündə müdriklik libasıdır və onu geyinən insanın ucalığı artır. Həyatın çətinlikləri səni yormasın, səni yüksəltsin.

KƏLAM - 97

"İNSANLARIN ƏN XEYİRLİSİ, BAŞQALARININ ZƏHMƏTİNƏ QATLANAN (BAŞQALARINA YÜK OLMAYIB ƏKSİNƏ YÜKÜNÜ YÜNGÜLLƏŞDİRƏN) KİMSƏDİR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 54)

Bu kəlam insanın sosial məsuliyyətini və fədakarlıq ruhunu ön plana çıxarır. İnsan yalnız öz rahatlığını düşünmək üçün deyil, başqalarına dəstək olmaq üçün yaradılıb. Ətrafdakılara yük olmaq deyil, onların yükünü azaltmaq kamil insanın xüsusiyyətidir. Bu davranış cəmiyyətin sevgiyə, mərhəmətə əsaslanan birliyini gücləndirir. Xeyirxahlıq yalnız sözlə deyil, əməl ilə olmalıdır — çətinlik anında dayaq olmaq, imkanı olanda paylaşmaq və başqalarının qayğısını öz qayğısı bilməkdir. Həqiqi böyüklük qonşusunun yükünü yüngülləşdirəndə ortaya çıxır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

İnsan varlığının mənası yalnız özünü düşünməklə məhdudlaşa bilməz. Əxlaq filosofları deyirlər ki, əsl şəxsiyyət başqalarının rifahını düşünməklə tamamlanır. Özünü başqasının yerinə qoymaq insanın şüur səviyyəsinin inkişafını göstərir. Bu kəlam insanın ictimai varlıq olmasını vurğulayır — fərd öz mənasını digərləri ilə əlaqəsi daxilində tapır. Başqasının yükünü götürmək daxili kamilliyə aparır və şəxsi mənfəətdən üstün bir həyat fəlsəfəsi yaradır.

2. İrfani Aspekt

İrfanda ən yüksək məqam Allahın yaratdıqlarına xidmət etməkdir. Çünki hər kəs Allahın əmanətidir. Bir mömin başqasının çiynindəki ağırlığı götürdükdə, əslində Allahın rizasını qazanmış olur. Fədakarlıq insanın nəfsini tərbiyə edir və eqodan azad edir. Bu, qəlb gözəlliyinin və mənəvi ucalığın təzahürüdür. İrfan əxlaqında xidmət etmək — ibadətin canlı formasıdır. İnsanın xeyirlisi insanlara faydalı olandır.

3. Psixoloji Aspekt

Başqalarına yardım etmək insanın psixoloji sağlamlığını gücləndirir. Elm sübut edir ki, fədakarlıq hormonları insanın xoşbəxtliyini artırır, narahatlığı azaldır. Sosial dəstək həm verən, həm də alan üçün ümid və ruh yüksəkliyi yaradır. Özünü dəyərli və faydalı hiss etmək özgüvəni möhkəmləndirir. Yüksək empatiya bacarığı olan insanların sosial münasibətləri daha sağlam olur. Başqasının dərdinə biganə qalan insan isə içindəki boşluqdan qaça bilmir.

4. Ədəbi Aspekt

Bu hikmət qısa, lakin məna yükü çox genişdir. Kəlamın quruluşunda insanın dəyərinin fədakarlıqla ölçüldüyü vurğulanır. “Zəhmətə qatlanmaq” ifadəsi həm fiziki, həm mənəvi dəstək anlayışını ehtiva edir. Cümlənin axıcılığı və poetik sadəliyi onu yaddaşda asanlıqla saxlanılan elmi-ədəbi incilərdəndir. Bu sözlər insanı gözəlləşdirən xislətlərin bədii təsviridir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin sabitliyi qarşılıqlı yardımlaşma üzərində qurulub. Əgər hər kəs yalnız öz marağını güdsə, birlik məhv olar. Sosial həmrəylik insan münasibətlərinin təməl sütunudur. Xeyirxahlıq çətin vəziyyətdə əlaqələri daha da gücləndirir. Bu kəlamın mahiyyəti — “Mən varamsa, deməli sən də varsan” düşüncəsidir. Ən faydalı insan, varlığı ilə ətrafındakıların həyatını asanlaşdırandır.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyunca adı hörmətlə çəkilən insanlar xalqın yükünü çəkənlər olmuşdur. Peyğəmbərlər, imamlar, alimlər və qəhrəmanlar xalqa xidmət etməklə böyümüşlər. Onlar rifahı özlərindən deyil, başqalarından başlayıblar. Ədalət və xidmət üzərində qurulan cəmiyyətlər inkişaf etmiş, eqoizm üzərində qurulanlar süqut etmişdir. Tarix ən faydalıların adını qızıl hərflərlə yazır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqın əsası başqasının haqqını öz haqqı kimi qorumaqdır. Yalnız öz mənfəətini düşünən insan kamal sahibi deyil. Həqiqi əxlaq fədakarlıq tələb edir — bir damcı fədakarlıq böyük fərqlər yaradır. Başqalarının zəhmətinə qatlanmaq, incitmədən dəstək olmaqdır. Ən gözəl insan, varlığı ilə yaxşılıq yayan insandır.

8. Teoloji Aspekt

İslam dinində ən dəyərli bəndə, insanlara faydalı olandır. Peyğəmbər (s) buyurur: "Mömin başqasının əlindən və dilindən əmin olduğu insandır." Allahın razılığı, insanlara xidmət etməklə qazanılır. Zəkat, sədəqə, qohum-əqrəbaya yardımlaşma — bu ibadətlərin hamısı sosial məsuliyyət üçündür. Fədakarlıq, iman əxlaqının təməlidir.

9. Estetik Aspekt

Burada gözəllik davranışın gözəlliyidir. Könül incəliyi, mərhəmət və zəriflik insanı bəzəyən ən qiymətli libasdır. Yük daşıyan əllər və şəfqət dolu qəlb, insanın əsl estetikasını yaradır. Həyatın ahəngi paylaşma ilə daha gözəl görünür. Faydalı olmaq insanı içdən işıqlandıran ən böyük gözəllikdir.

10. Politoloji Aspekt

Xalqın yükünü çəkən rəhbərlər tarixdə yaşayır. İdarəçilikdə fədakarlıq — qorxu deyil, xidmət üzərində qurulan hakimiyyətdir. Ədalətli bir siyasi nizam, zəifləri himayə edən sistemdən yaranır. Rəhbər özünü deyil, xalqa xidməti üstün tutduqda, ölkə inkişaf edir. Bu kəlam dövlət düşüncəsinin ana prinsipini xatırladır: Xalq üçün, xalqla birlikdə.

11. Hüquqi Aspekt

Hüququn mahiyyəti insanı qorumaqdır. Başqasına fayda verən insan həm də hüquqi nizamı gücləndirir. Yardımlaşma və sosial məsuliyyət qanunların ruhunda əks olunur. Hüquqda "zərərin qarşısının alınması" prioritetdir və bu da insanların bir-birinə dayaq olması ilə mümkündür. Faydalı olmaq, ictimai ədalətin vacib şərtidir.

12. Eksistensial Aspekt

İnsan "nə üçün yaşayıram?" sualına başqalarına fayda göstərəndə cavab tapır. Yalnız özünü düşünən insan varlığının dəyərini itirir. Həyatın mənası paylaşmaq və iz qoymaqla yaranır. Başqasının gülümsəməsinə səbəb olmaq varlığın ən gözəl sübutudur. Yaşamaq — yaxşılıqla mövcud olmaqdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı hadisələrə zahirdən deyil, iç həqiqətindən baxmağı öyrədir. Yük daşımaq bəzən ağır görünsə də, ilahi qazanc və ruhi yüksəliş gətirir. Hər bir insana edilən xidmət, əslində Allahın razılığına uzanan yoldur. Başqasına çətin gələn şey sənə asan edilirsə — bu, sənin imtahanındır. Xeyirxah insan — Allahın rəhmət qapılarını açan insandır.

Düşündürücü Suallar

- Mən kiminsə yükünü yüngülləşdirmişəmmi?
- Yoxsa əksinə, insanlara yük oluram?
- Həyatımda kimlər mənim üçün fədakarlıq edib?
- Onların haqqını necə qaytarmışam?
- Fədakar olmağa nə mane olur?
- Əlimdən gələn halda niyə gözləyim?
- Mənim varlığım kimə yaxşılıq gətirir?

Özünə Hesabat

- Gündəlik olaraq özümüzə bu kəlamla bağlı hesabat vermək bizi daha yetkin insan edir. Bu gün kimə fayda verdim? Kimə baxdım və "məndən nə umursan?" demədim? Kimin yükünü yüngülləşdirdim? Həyatımı yalnız özüm üçün yaşamırammı? Bu suallar mənəvi öz tərbiyəmizi müəyyən edir və bizi kamala yönəldir.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Yükü ağır olan bir insana yardım et: yaşlı, xəstə, uşaq və ya ehtiyacı olanlar.
- Sözünlə ruh ver, tənqid deyil, dəstək ol.
- Qonşunun, ailənin bir işinə şərik ol.
- Birinin çətinliyini eşit — qulaq asmaq da böyük yardımdır.
- Gülümsəməyi əsirgəmə — bəzən ən yaxşı dəstək budur.
- Özünü faydalı olmağa öyrət: hər gün bir yaxşılıq.

Əlavə Tövsiyələr

- Xeyirxahlıq gözlənildikdə deyil, gözlənilmədiyi anda gözəldir.
- Yardım edərkən qarşılıq gözləmə.
- Fədakarlıq sakitcə ediləndə daha qiymətlidir.
- İnsanları yormaq əvəzinə rahatlaşdıran biri ol.
- Kiçik yaxşılıqları kiçik sayma — bəlkə birinin həyatını dəyişəcək.

Nəticə

Bu hikmət insanın dəyər ölçüsünü açıqlayır: Ən xeyirli insan — başqalarına fayda verəndir. Həyatın gözəlliyi paylaşmaqla artır, fədakarlıqla tamamlanır. İnsanlıq, başqasının yükünü yüngülləşdirdiyin anda başlayır. Bu kəlam bizi yalnız özümüz üçün yox, dünya üçün dəyərli bir varlıq olmağa çağırır.

KƏLAM - 98

"DOSTUNUN SƏHVLƏRİNƏ DÖZÜMLÜ OLMAYAN İNSAN, TƏNHALIQ İÇİNDƏ ÖLƏR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 54)

Bu kəlam insan münasibətlərinin bünövrəsini təşkil edən səbir, mərhəmət və qarşılıqlı anlayışa işarə edir. Hər bir insan səhv edə bilər və bu, yaradılışın təbii bir hissəsidir. Əgər bir insan dostunun kiçik səhvlərinə belə göz yuma bilmirsə, onun dostluğu davamlı olmaz. Belə biri get-gedə hamıdan uzaqlaşar və tənhalığa məhkum olar. İmam Əli (ə) burada bizi sosial əlaqələrdə müdrikliyə çağırır. Dostluğun davamlı olması üçün bağışlamaq, anlayışla yanaşmaq və təvazö göstərmək vacibdir. Əks halda, insan toplumdan qopar və mənəvi ölümü hələ bədən ölümü gəlməmiş yaşayar.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfədə insanın sosial varlıq olması anlayışı əhəmiyyətlidir. Dostluğa

dözümsüzlük insanın özünü inkişafdan da məhrum etməsidir. Hər səhv bir hikmət daşıyır və dözümlü olmaq insanın həm özünü, həm də qarşısındakını yüksəldir. Səhvlərə yer verməyən şəxs, əslində öz eqosunun əsiridir. Eqoya təslim olmaq isə insanı təkliyə aparır. İmam Əli (ə) bu kəlamda, insanın həm özü ilə, həm də cəmiyyətlə sülh içində yaşamasının fəlsəfi yolunu göstərir.

2. İrfani Aspekt

İrfanda insanın kamilliyi başqalarının qüsurlarını örtməkdədir. Allahın ən böyük sifəti bağışlamaqdır; insan da bu sifəti özündə yaşatdıqca ruhən yüksəlir. Dostunun səhvini görüb ondan üz döndərən ruhani tənəzzülə uğrayır. Çünki irfan yolunun şərti nəfsi basdırmaq, eqonu yox etməkdir. Təhəmmülün olmadığı yerdə sevgi və mərhəmət də olmaz. Deməli, dostluğun sirri səbir, qəlb genişliyi və qüsur örtməkdir. Bu da ilahi xislətin bir təzahürüdür.

3. Psixoloji Aspekt

Psixologiyada münasibətlərin ən əsas amillərindən biri empatiyadır. İnsan başqalarının yerinə özünü qoymağı bacarmadıqda aqressivlik yaranır. Dostunun səhvinə dözümsüz insan, perfectionism (mükəmməlçilik) xəstəliyinin qurbanıdır. Bu isə sosial uyğunsuzluq və psixoloji tənhalıq yaradır. Bağışlama bacarığı olan insanlar isə daha sağlam sosial əlaqələr qururlar. Digər tərəfdən, dözümsüzlük insanın daxili gərginliyini artırır və psixoloji tükənməyə səbəb olur. Bu kəlam psixoloji sağlamlığa yönəlik də bir mesajdır.

4. Ədəbi Aspekt

Kəlamın dili çox yığcam, lakin dərin mənalıdır. Burada metaforik şəkildə "yalnız ölür" ifadəsi həm sosial, həm mənəvi boşluğu vurğulayır. Dostluq bir bağ kimidir; kiçik qırılmalar bağın qurumasına səbəb ola bilər. Ədəbiyyatda qəhrəmanların faciəsi çox vaxt başqalarına qarşı dözümsüzlüyündən qaynaqlanır. İmam Əli (ə) qısa cümlə ilə böyük bir ibrət dərsi verir: hər kəs səhv edə bilər, lakin əsl böyüklük bağışlamaqda gizlidir.

5. Sosioloji Aspekt

Toplumun gücü fərdlərin bir-birinə olan dözümlülüyündən qaynaqlanır. Səhvlərə qarşı sıfır tolerantlıq, cəmiyyətin bölünməsinə və parçalanmasına gətirir. Ailə, dostluq və sosial birlik bağışlama üzərində qurulur. Səhvləri böyütmək insanı qruplardan uzaqlaşdırar. Hər kəs özünə mükəmməl münasibət gözləsə, sosial həyat iflic olar. Bu kəlam sosial həmrəyliyin qorunması üçün bir xəbərdarlıqdır.

6. Tarixi Aspekt

Tarix göstərir ki, böyük şəxsiyyətlər bağışlamaqla cəmiyyətləri birləşdirmişlər. Əksinə, dözümsüz liderlər təklik və süqutla üzləşmişdir. İmam Əli (ə) özü ətrafındakı insanların qüsurlarına səbir etmiş, onları islah etməyə çalışmışdır. İslam tarixində səhabələr arasında belə rəftar edənlər birliyi qoruyub. Tarixi faktlar onu sübut edir ki, bağışlamaq millətləri möhkəmləndirir. Səhvə görə münasibət kəsmək isə parçalanma gətirir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqın əsası qarşılıqlı hörmət və anlayışdır. Dostunun səhvini bağışlamaq insanın yüksək mənəviyyatının göstəricisidir. Əxlaqi cəhətdən kamil insan, başqasının zəifliyini alçaltmaq üçün deyil, onu düzəltmək üçün fürsət sayar. Dözümsüz adam isə eqosunu üstün tutduğu üçün başqasını tez itirər. Əsl əxlaq, səbr və göz yummaqla təzahür edir. Çünki hər kəsin qüsuru ola bilər, ən gözəl sifət isə qüsurları örtməkdir.

8. Teoloji Aspekt

İslam dinində möminin mömin üzərində haqqı var: onu sevmək, ona dəstək olmaq və qüsurunu örtmək. Peyğəmbər (s) buyurur: "Kim bir möminin qüsurunu örtərsə, Allah da onun qüsurunu örtər." Dostunun səhvinə görə onu tərk edən, Allahın əmrini pozmuş olur. Allah bağışlayandır, mömin də bağışlayan olmalıdır. Müsəlmanın digər müsəlmana münasibətində mərhəmət ən üstün dəyərdir. Bu kəlam birbaşa Quran və sünnə əxlaqının çağırışıdır.

9. Estetik Aspekt

Burada estetik gözəllik davranış gözəlliyidir. Gözəl insan qəlbi geniş olan insandır. Davranışın gözəlliyi münasibətlərin gözəlliyini yaradır. Dostunun səhvlərinə dözümlü olmaq insan xarakterinin ən zərif ornamentidir (bəzəyidir). Əxlaqi gözəllik, bədənin yox, ruhun gözəlliyidir. Bu kəlamda təvazö və mərhəmətin estetik harmoniyası var. Bu harmoniya pozularsa, insanın dünyası da gözəlliyini itirər.

10. Politoloji Aspekt

Dövlət və cəmiyyət idarəçiliyində də səhvlərə münasibət mühümdür. Ədalətli rəhbər öz xalqının, ətrafındakı insanların qüsurlarını düzəltməyə çalışar. Diktatorlar isə hər səhvə qarşı sərt reaksiya göstərdiyindən tək qalırlar. Tənqidə dözümsüzlük siyasi tənhalıq doğurur. Birlik siyasəti isə səbir və dialoq üzərində qurulur. Bu kəlam siyasi davranış üçün də əsas prinsiplərdən biridir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqda belə cəzalandırmada məqsəd intiqam deyil, islahdır. İnsanların səhvlərinə qarşı mərhəmətli yanaşmaq hüquqi ədalətin də bir parçasıdır. Dostluq isə hüquqi çərçivədən daha genişdir; burada daha çox mənəvi məsuliyyət vardır. Təhəmmülsüzlük münasibətin "qırmızı xəttini" həddindən tez çəkir. Halbuki hüquqi qaydalarda belə ikinci şans və düzəltmə imkanı var. Bu, İslam hüququnda da öz əksini tapır.

12. Eksistensial Aspekt

İnsan varlığı mənasını münasibətlərdə tapır. Başqalarını itirməklə insan öz varlığından da bir parça itirir. Dostunun səhvinə görə onu atmaq, həm də öz içimizdəki insaniyyəti öldürməkdir. Eksistensial tənhalıq insanın ən böyük faciəsidir. Çünki insan yalnızlıq üçün deyil, ünsiyyət üçün yaradılıb. Bu kəlam bizi öz varlığımızın mənbəyini qorumağa çağırır.

Xızır Baxışı

Xızır maarifində hər hadisə, o cümlədən səhvlər belə, insan üçün dərs və tərbiyədir. Dostunun səhvinə dözmək, Xızırın gizli hikmətlərini görməkdir. Əgər insan zahirdəki qüsura ilişib qalsa, batindəki xeyri görməz. Bəzən dostun etdiyi səhv sənin üçün imtahandır: qəlbin genişliyini ölçmək üçün. Xızır baxışında dözümsüzlük yolu bağlayır, səbir isə insanı gizli inayətə çatdırır.

Düşündürücü Suallar

- Mən başqalarının səhvlərinə necə reaksiya verirəm?
- Dostlarım məni dözümlü biri kimi tanıyırmı?
- Öz səhvlərimə necə münasibət görmək istəyirəm?
- Bir səhvə görə neçə dostumu itirmişəm?
- Bağışlamağın yaratdığı gözəlliyi hiss etmişəmmi?

Özünə Hesabat

- Bu kəlam mənim münasibətlərimdə hansı yanlışlarımı üzə çıxarır?
- Mən təkəbbürləmi davranıram?
- Yoxsa qəlb genişliyi göstərirəm?
- Cavablarımı dürüst yazıram, çünki inkişaf dürüstlükdən başlayır.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostunun səhvini öz səhvin kimi düşün və empatiya qur.
- Səhv edənə “Səndən incimədim, gəl birlikdə düzəldək” de.
- Kiçik səhvləri böyütmə, unutma ki, sən də səhv edirsən.
- Qüsur tapmağa deyil, qüsuru örtməyə çalış.
- Təhəmmülünü artırmaq üçün özünü tənqid et, başqasını yox.

Əlavə Tövsiyələr

- Ürəyini genişləndir, bu səni təkliyin qaranlığından qoruyar.
- İnsanları itirmə, çünki hər biri Allahın sənə verdiyi bir nemətdir.
- Səhvləri bağışlamağı adət et — bu həm də özünü bağışlamaqdır.

Nəticə

İmam Əli (ə) bu qısa, lakin çox böyük mənalı kəlamla bizə bildirir ki, dostluğun əsası dözümdür. Səhvlərin olduğu bir dünyada dözümsüz insan tənhalığa məhkumdur. Əsl həyat dostlarla gözəldir. Onların qüsurlarına səbir edən, sevgi qazanır; dözümsüz olan isə tənha ömür sürər. Bu hikmət, həm dünyada, həm də axirətdə nicat yoludur.

KƏLAM - 99

“DOSTLARINA DÖZÜMLÜ OLMAYAN İNSAN ƏSL ƏZƏMƏTƏ VƏ KAMİLLİYƏ ÇATA BİLMƏZ.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 54)

Bu kəlam insanın əxlaqi və sosial inkişafı üçün dözümlülüyün vacibliyini vurğulayır. Dost və yaxın çevrəyə qarşı səbir göstərmək insanın kamilliyinin

təməl şərtidir. Əgər bir insan başqalarının kiçik səhvlərinə dözümlü deyilsə, o, nə dostluğun gözəlliyini, nə də əsl əzəmət və hörməti yaşaya bilər. İmam Əli (ə) burada bizi insan münasibətlərində səbrli olmağa və qəlb genişliyi göstərməyə çağırır. Dözümlülük insanın həm özünü, həm də başqalarını inkişaf etdirməsi üçün əsasdır. Əks halda, insan tək qalır və sosial-mənəvi zəifliyə düçar olur.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfə baxımından insan yalnız təklikdə deyil, münasibətlər vasitəsilə özünü dərk edir. Dostlarına dözümlü olmaq insanın eqo və həqiqi mənliyini tarazlayır. Dözümsüzlük isə şəxsin daxili harmoniyasını pozur və əsl kamilliyə çatmasına mane olur. İmam Əli (ə) bizə bildirir ki, əsl əzəmət başqalarını anlamaq və səhvlərinə göz yumaqla əldə olunur. Bu kəlam həm də etik fəlsəfənin təməl prinsiplərindən olan başqalarına hörmət və empatiya ideyasını gücləndirir.

2. İrfani Aspekt

İrfanda insanın kamilliyi başqalarına dözümlü olmaqda, mərhəmət göstərməkdədir. Allah bağışlayan və mərhəmətli olduğu üçün, insan da bu keyfiyyətləri dostlarına tətbiq etməlidir. Dözümsüzlük ruhu daraldır və insanı ilahi hikmətdən uzaqlaşdırır. Dostlarının səhvlərinə dözümlü olmaq insanın qəlbini genişləndirir, ilahi mərhəməti qismən özündə yaşatmasına şərait yaradır. İrfani baxımdan bu kəlam insanın mənəvi yüksəlişi üçün rəhbərlik edir.

3. Psixoloji aspekt

Psixologiyada dözümlülük sosial əlaqələrin davamlılığını təmin edir. Dostlarına dözümsüz insan, tez-tez konflikt yaşayır və özünü tənha hiss edir. Səbir və mərhəmət isə sosial uyğunluğu və emosional tarazlığı gücləndirir. Dözümsüzlük həm də qısqanclıq, qəzəb və neqativ emosiyaların artmasına səbəb olur. Psixoloji baxımdan kəlam insanın sağlam münasibətlər və daxili rahatlıq üçün dözümlü olmasını tövsiyə edir.

4. Ədəbi Aspekt

Kəlamın dili sadə, lakin mənası dərindir. “Əzəmətə çatmaq” ifadəsi metaforik olaraq həm sosial, həm də mənəvi yüksəlişi göstərir. İmam Əli (ə) bir cümlə ilə böyük ibrət dərsi verir: əsl böyüklük və hörmət başqalarını anlamaqda və səhvlərinə dözümlü olmaqda gizlidir. Ədəbiyyatda belə mesajlar insan xarakterinin inkişafı və münasibətlərin möhkəmliyini təsvir edir. Kəlam həm də qısa, lakin təsirli poetik üslub nümayiş etdirir.

5. Sosioloji Aspekt

Toplumun birliyi fərdlərin bir-birinə göstərdiyi dözümlülükdən asılıdır. Səhvlərə qarşı sıfır tolerantlıq cəmiyyətdə parçalanma yaradır. Dostlarına dözümlü olmaq sosial əlaqələri gücləndirir və həmrəyliyi təmin edir. İmam Əli (ə) bildirir ki, dözümsüzlük yalnız fərdi yox, həm də sosial tənhaçılığa

gətirib çıxarır. Sosial baxımdan bu kəlam bir xəbərdarlıqdır: münasibətlərdə səbir və anlayış olmadan cəmiyyət zəifləyir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə böyük liderlər və alimlər dözümlülük sayəsində insanların hörmətini qazanmış və cəmiyyətləri birləşdirmişlər. Əksinə, dözümsüz şəxslər həm dostlarını, həm də dəstəkçilərini itirmişdir. İmam Əli (ə) öz dövründə dözümlülük və mərhəmət nümunəsi göstərmişdir. Tarixi nümunələr göstərir ki, sosial və mənəvi əzəmət yalnız səbr və dözümlə əldə olunur. Dostlara qarşı dözümsüzlük isə tənhalığa və sosial izolyasiyaya gətirir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqın əsas prinsiplərindən biri başqalarına qarşı mərhəmət və anlayışdır. Dostlarının səhvlərinə dözümlü olmaq insanın yüksək mənəviyyatının göstəricisidir. Dözümsüzlük isə eqonun üstünlüyünü nümayiş etdirir və dostluğu məhv edir. Əsl əxlaq bağışlamaq və qəlb genişliyi göstərməkdir. İmam Əli (ə) bu kəlamla bizə öyrədir ki, əxlaqi kamillik yalnız başqalarına qarşı dözümlülükdə ortaya çıxır.

8. Teoloji Aspekt

İslamda möminin mömin üzərində haqqı başqasının qüsurunu örtməkdir. Allah bağışlayan və mərhəmətlidir. İmam Əli (ə) dostlarına dözümlü olmağı ilahi mərhəməti yaşamaq kimi izah edir. Dözümsüz insan isə həm özünün, həm də başqasının ruhani inkişafına zərər verir. Teoloji baxımdan kəlam, möminin həm dünyada, həm də axirətdə kamillik və hörmətə çatması üçün vacib prinsipləri vurğulayır.

9. Estetik Aspekt

Dostlarına dözümlü olmaq xarakterin gözəlliyini göstərir. Bu, insanın ruhunda yaranan gözəllik və harmoniyanın təzahürüdür. Dözümsüzlük həm daxili, həm də sosial estetik tarazlığı pozur. İmam Əli (ə) bu kəlamla ruhun estetik inkişafının başqalarına mərhəmət göstərməkdə olduğunu vurğulayır. Əsl gözəllik, sadəcə zahiri görünüşdə deyil, qəlbdə və davranışdadır.

10. Politoloji Aspekt

Dözümlülük siyasətdə də əhəmiyyətlidir. Rəhbərlər başqalarının səhvlərinə qarşı dözümlü olduqda xalqla münasibət harmoniyalı olur. Dözümsüzlük isə müxalifət və sosial gərginlik yaradır. İmam Əli (ə) bildirir ki, əsl əzəmət yalnız dözümlü və mərhəmətli davranışla mümkündür. Bu, həm siyasi liderlər, həm də cəmiyyət üzvləri üçün öyrədici prinsiplərdən biridir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqda ədalət və mərhəmət əhəmiyyətlidir. Səhvlərə qarşı dözümsüzlük qanun və ədaləti deformasiya edə bilər. Dostlarına dözümlü olmaq həm də hüquqi baxımdan etik və balanslı münasibəti qorumaqdır.

İmam Əli (ə) insanın həm hüquqi, həm də mənəvi məsuliyyətini vurğulayır. Dözümlülük hüquqi münasibətlərdə də qarşılıqlı hörməti təmin edir.

12. Eksistensial Aspekt

İnsan varlığı, ünsiyyət və münasibətlər içində öz mənasını tapır. Dostlarına dözümlü olmayan insan yalnızlıq və mənəvi tənhaçılığa düçar olur. Əsl varlıq kamilliyi başqalarının səhvlərinə dözümlü olmaqla inkişaf edir. Eksistensial baxımdan kəlam insanın tənhalıq və mənəvi boşluqdan qorunması üçün vacib prinsipləri göstərir. Dözümsüzlük insanın özünü itirməsinə səbəb olur.

Xızır Baxışı

Xızır maarifinə görə, hər səhv və qarşıdurma insan üçün dərs və imtahandır. Dostlarına dözümlü olmaq, qəlbin təmizliyini qorumaq və ilahi hikməti görməkdir. Dözümsüzlük yol bağlayır, səbir isə insanı kamillik və hikmətə aparır. İmam Əli (ə) bu kəlamla bizə göstərir ki, əzəmət yalnız başqalarına mərhəmət göstərməklə əldə olunur.

Düşündürücü Suallar

- Mən dostlarımın səhvlərinə necə yanaşıram?
- Dözümsüz davranışlarım hansı münasibətləri pozur?
- Əzəmət və hörmət üçün hansı davranışlarımı dəyişdirməliyəm?
- Səbir və dözümlülük mənə nə qazandırır?
- Mən kamilliyə çatmaq üçün dostlarımla münasibətimi necə tənzimləyirəm?

Özünə Hesabat

- Mən başqalarının səhvlərinə qarşı nə qədər səbirliyəm?
- Dözümsüzlüyüm mənim sosial və mənəvi inkişafıma necə təsir edir?
- Dostlarımla münasibətimi yaxşılaşdırmaq üçün nə edə bilərəm?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostlarının səhvlərinə göz yummaq və onları düzgün yönləndirmək.
- Kiçik qüsurları böyütməmək və müzakirədə yumşaq olmaq.
- Təhəmmülünü artırmaq üçün öz səhvlərini analiz etmək.
- Empatiya ilə qarşı tərəfi anlamağa çalışmaq.
- Səhvləri bağışlamağı gündəlik davranışa çevirmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Qəlbini geniş saxla, səbir və mərhəmətə adət et.
- Sosial münasibətlərdə qüsur örtmək və dözümlü olmaq önəmlidir.
- Əsl əzəmət və kamillik başqalarına mərhəmət göstərməkdən keçir.

Nəticə

İmam Əli (ə) bu kəlamla bildirir ki, dostlarına dözümlü olmaq insanın əsl kamilliyə çatmasının açarıdır. Dözümsüzlük sosial və mənəvi tənhaçılığa

gətirir. Əzəmət və hörmət yalnız başqalarına mərhəmət göstərməklə əldə olunur. Dözümlülük insanın həm dünyada, həm də axirətdə kamil və hörmətli olmasının təməlidir.

QARDAŞLARIN ƏN XEYİRLİSİ

KƏLAM - 100

"QARDAŞLARIN ƏN XEYİRLİSİ, NƏSİHƏT ETMƏKDƏ ÇƏKİNƏNDİR (EHTİYAT EDƏNDİR)."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 54)

Bu kəlam insan münasibətlərinin ən incə qatına – **nəsihət və qardaşlıq ədəbiyyatına** toxunur. İmam Əli (ə) bildirir ki, əsl qardaş, başqasının səhvini üzə vurmaqda tələsən deyil, **hikmət və mərhəmətlə** onu islah etməyə çalışan şəxsdir. Nəsihət təkcə söz demək deyil, **qəlb tərbiyəsinin bir formasıdır**. Həqiqi dost, qarşısındakını rüsvay etmək üçün deyil, onu qorumaq üçün xəbərdar edər. Bu kəlamın mahiyyətində **hikmət, empatiya, təvazökarlıq və mənəvi məsuliyyət** dayanır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan nəsihət "doğrunun paylaşılması" aktıdır. Lakin bu paylaşım hikmətsiz və ölçüsüz edilərsə, həqiqət fayda deyil, zərər doğurar. "Çəkinmək" ifadəsi burada qorxmaq deyil, **məsuliyyətin və düşüncənin dərinliyidir**. Hər bir insanın ağıl səviyyəsi, anlayış gücü və qəbul dərəcəsi fərqlidir. Fəlsəfi müdriklik, həqiqəti hər bir qəlbə onun tutumu qədər ötürmək bacarığıdır. Buna görə, İmam Əli (ə) nəsihəti ehtiyatla, yəni **zehni və ruhi müvazinəti qoruyaraq** etməkdən danışır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam **nəsihətin mənəvi ədəbi**ni göstərir. Arif bilir ki, başqasını düzəltməyə çalışan insan əvvəlcə öz nəfsini tərbiyə etməlidir. Nəsihət edən şəxs, özünü üstün sayarsa, nəsihətin nuru sönər. İrfani nəsihət "mən sənə demirəm, Allah bizə belə buyurur" təvazösü ilə ediləndə təsirli olur. Burada çəkinmək – **qəlbi incitməmək və mənəvi təkəbbürdən uzaq qalmaq** anlamındadır. Çünki hər nəsihət, əslində nəsihət edənin ruh aynasını da göstərir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan nəsihət etmək, insanın daxili müdafiə mexanizmlərini oyadır. Əgər nəsihət tənqid, qınama və ya hökm formasında verilirsə, insan onu dərhal rədd edir. Lakin nəsihət mərhəmət, anlayış və sevgi ilə söylənərsə, o zaman **şüuru deyil, qəlbi** dəyişir. "Çəkinmək" – qarşısındakının psixoloji vəziyyətini, ağrısını və həssaslığını dərk etməkdir. Həqiqi nəsihətçi, sükutun da, sözün də dəyərini bilən şəxsdir. O, **sözünü qəlblərə zərbəsiz toxunduran** bir həkim kimidir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi cəhətdən bu kəlamda **"çəkinmək"** sözü poetik bir simvol daşıyır. Bu ifadə qorxu deyil, **incəlik, zəriflik və dərin düşüncə** mənasındadır. İmam Əlinin dili, bir ədibin, bir müdrikin və bir rəhbərin dili kimi həm qəlbi, həm də zəkanı tərbiyə edir. Buradakı nəsihət anlayışı sərt tənə yox, **sevgi ilə**

bəzədilmiş xəbərdarlıqdır. Ədəbi baxımdan bu kəlam nəsihəti bir sənət, bir bəlağət və **sözün ruhla birləşdiyi incə forma** kimi təqdim edir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin mənəvi sağlamlığı, onun fərdlərinin bir-birinə **doğru, lakin ədəblə** nəsihət edə bilməsindən asılıdır. Əgər nəsihət aqressiya və kinlə edilirsə, insanlar bir-birinə qarşı düşmən olur. Amma **sevgi və anlayışla** edilən nəsihət cəmiyyətdə harmoniya yaradır. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı, sosioloji baxımdan **ictimai ədəb və qarşılıqlı hörmətin əsasını** qoyur. Qardaşlıq münasibətləri də, toplum birliyi də bu ədəbin qorunması ilə möhkəmlənir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə çox zaman **sərt tənqidlər, dostluqları və millətləri parçalamış**, amma hikmətli nəsihətlər xalqları dirçəltmişdir. Peyğəmbərlər tarix boyu nəsihət edənlər olmuş, amma bunu **mərhəmət və hikmətlə** etmişlər. Musa (ə) Fironun yanına göndərilərkən belə Allah buyurdu: **"Onunla yumşaq danışın!..."** (Ta Ha surəsi, ayə 44). İmam Əlinin (ə) bu kəlamı həmin ilahi metodun davamıdır – çünki nəsihət təkcə söz deyil, **tarixi bir tərbiyə üsuludur**.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından bu kəlam **vicdanın səsi və mərhəmətin ədəbi**dir. İnsan başqasına nəsihət edərkən özünü də tənbeh etməlidir. Əgər nəsihət sevgi ilə edilirsə, bu, həm nəsihət edən, həm də dinləyən üçün **mənəvi yüksəliş** səbəbi olur. Əxlaqlı nəsihət alçaltmaq deyil, qaldırmaq üçündür. Həqiqi qardaş nəsihət edərkən rüsvay etmir, **hörmətlə düzəldir**. Buna görə də bu kəlam nəsihəti əxlaqi bir ibadət səviyyəsinə qaldırır.

8. Teoloji Aspekt

Dini baxımdan nəsihət "əmr bil-məruf və nəhy ənil-münkər"in incə formasıdır. Qurani-Kərim buyurur: **"Hikmətlə və gözəl nəsihətlə Rəbbinin yoluna dəvət et!..."** (Nəhl surəsi, ayə 125). Bu ayə göstərir ki, **hikmət və gözəllik** nəsihətin əsas şərtidir. İmam Əli (ə) bu ilahi qaydanı nəsihətin mədəni davranış forması kimi xatırladır. Həqiqi mömin başqasına nəsihət edərkən **Allahın şahidliyini** unutmamalı və səmimiyyətini qorumaqla, sözünü ibadət kimi söyləməlidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlamda **sözün gözəlliyi və mənanın ahəngi** var. Nəsihət, incə bir sənət kimi təqdim edilir – söz o qədər zərif olmalıdır ki, qəlbə toxunsun, amma incitməsin. "Çəkinmək" burada **harmoniya, zəriflik və ruhun nizamı** deməkdir. Sözün estetik forması, onun təsir gücünü müəyyən edir. Əgər söz gözəl deyilsə, doğru olsa belə, qəlbdə yer tapmaz. Buna görə bu kəlam həm mənəvi, həm də **estetik nizamın təcəssümüdür**.

10. Politoloji Aspekt

İdarəçilik və ictimai liderlikdə nəsihət ən vacib ünsürlərdəndir. Hakim

ədalətli, amma **nəsihətə açıq** olmalıdır; vətəndaş isə hökmdara nəsihət edərkən **ədəbi və məsuliyyəti** qorumalıdır. İmam Əli (ə) rəhbərlikdə qarşılıqlı nəsihətin zəruriliyini dəfələrlə vurğulamışdır. Bu kəlam, liderlə xalq arasında **hörmətə əsaslanan dialoqun** əsas prinsipini xatırladır: söz hakimiyyətə qarşı deyil, **ədalətin xidmətinə yönəlməlidir.**

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi müstəvidə nəsihət, **haqqın qorunmasının yumşaq formasıdır**. İnsan hüquq pozuntusuna şahid olduqda, ilk addım tənbeh deyil, xəbərdarlıq olmalıdır. İmam Əlinin (ə) ədalət məktəbi göstərir ki, ədalət yalnız cəza ilə deyil, **hikmətli xəbərdarlıqla** da təmin edilir. Beləcə, nəsihət cəzanın qabağını alan mənəvi hüquq mexanizminə çevrilir. Bu, insanın həm vicdani, həm də sosial məsuliyyətidir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial mənada bu kəlam insanın **daxili varlıq məsuliyyətinə** işarə edir. Nəsihət etmək – başqasının varlığına toxunmaqdır, bu da dərin məsuliyyət tələb edir. İnsan söz deməklə bir ruha təsir edir, onun mənəvi yönünü dəyişdirə bilər. Ona görə "çəkinmək" varlıq qarşısında **hörmətin ifadəsidir**. Hər bir nəsihət, insanın mənəvi sərhədlərinə toxunduğu üçün ehtiyatla edilməlidir. Bu, varlığın ədəbi və həyatın məsuliyyət ölçüsüdür.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında nəsihət – **zahirdə tənbeh, batində şəfqət**dir. Xızır (ə) Musa peyğəmbərə (ə) zahirən anlaşılmaz görünən işlər etmişdi, lakin hər biri dərin hikmət daşıyırdı. Beləcə, həqiqi nəsihət də bəzən sərt görünə bilər, amma batində o, **mərhəmətin bir təcəllisidir**. Nəsihət edən Xızır kimi olmalıdır: səsini qaldırmadan, amma sözündə dərin mənəvi təsir daşımalıdır. Nəsihət – insanı "o tərəfə", yəni **haqqa doğru çəkən bir işıqdır**.

Düşündürücü Suallar:

- Sən bir dostuna nəsihət edərkən onun qəlbini qoruyursanmı?
- Sənin nəsihətin təkəbbürdənmi, yoxsa mərhəmətdən doğur?
- Səncə, nəsihət etməkdə çəkinmək müdriklikdirmi, yoxsa zəiflik?
- Nəsihət aldığında müdafiə olursan, yoxsa düşünməyə başlayırsan?

Özünə Hesabat

- Mən nəsihət etdiyim zaman Allaha görəmi, yoxsa nəfsimə görəmi danışıram?
- Nəsihət etdiyim şəxsə hörmətimi qoruya bilirəmmi?
- Mənim sözlərim islah üçünmü, yoxsa özümü haqlı çıxarmaq üçündür?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Nəsihət etməzdən əvvəl dua et: "Allahım, sözümü xeyirli et."
- Qarşı tərəfi tənqid etmə, **öz təcrübəni paylaş**.
- Mümkün qədər təkbətək, sükunətlə danış.
- Ən gözəl nəsihət – **öz davranışınla verdiyindir.**

Əlavə Tövsiyələr:

- Nəsihət bir güzgüdür; onu qırmadan göstərmək lazımdır.
- Hər kəsin səhvini görmək asandır, amma **onu islah etmək səbir istəyir.**
- Bəzən sükut, ən təsirli nəsihətdir.
- Nəsihətçinin silahı mərhəmət, qalxanı təvazökarlıq olmalıdır.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə öyrədir ki, **nəsihət etmək bir elmdir, bir ədəbdir, bir ibadətdir.** Həqiqi qardaş, qarşısındakı insanın izzətini qorumağı bacaran şəxsdir. O, sözünü kəsməz, amma qəlbləri oyadar. Çünki nəsihətin məqsədi qalib gəlmək deyil, **hidayətə yönəltməkdir.** Hər kəs bu kəlamla yaşasa, dostluqlar dərinləşər, cəmiyyətlər paklaşar, vəhyin nuru insan münasibətlərinə hopar.

KƏLAM - 101

"QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ, SƏNİ UCA OLAN ALLAHA İTAƏT MƏSƏLƏSİNDƏ SƏRT ŞƏKİLDƏ XƏBƏRDAR EDƏNDİR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 54)

Bu kəlamda İmam Əli (ə) qardaşlığın və dostluğun həqiqi mənasını müəyyən edir. Əsl qardaşlıq, yalnız sevgi və səmimiyyət üzərində deyil, mənəvi məsuliyyət üzərində qurulmalıdır. Həqiqi dost, səni Allaha itaətə çağıran, günah və laqeydlik qarşısında xəbərdar edən şəxsdir. Onun xəbərdarlığı səni incitmək üçün deyil, hidayət yoluna yönəltmək üçündür. Belə insan, səni dünya rahatlığından çox axirət səadətinə hazırlayır. Bu, imani münasibətin və ruhani qardaşlığın ən ali dərəcəsidir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam "xeyir" anlayışını əsl mənasında izah edir. Xeyir, zahiri rahatlıq deyil, ruhun kamilliyə doğru hərəkətidir. Səni Allaha itaətə çağıran dost, sənin varlıq məqsədinə xidmət edir, çünki insanın məqsədi kamillik və ilahi məmnuniyyətdir. Sərt xəbərdarlıq zahirdə narahatlıq yaratsa da, batində azadlığa aparan yoldur. Çünki Allaha itaət, ruhu azad edir; nəfsə itaət isə onu əsarətə salır. Bu mənada "xeyirli qardaş" — sənin həqiqi azadlığının bələdçisidir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışda bu kəlam, qəlb dostluğunun və mənəvi rəhbərliyin mahiyyətini açır. Həqiqi qardaş, sənin qəlbindəki qaranlığı görən və onu işıqla dolduran şəxsdir. Onun sərt xəbərdarlığı, irfan dilində "mərhəmətli sarsıntı" adlanır. Çünki bu xəbərdarlıq sənin qəlbini oyadır və nəfsin yuxusundan ayıldır. İrfan yolçusu üçün sevgi, yalnız yumşaqlıq deyil, bəzən sərt həqiqəti demək cəsarətidir. Belə dost sənin ruhunun pasını cilalayan bir aynadır, qəlbini Allaha yönəldən sükutlu mürşiddir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam insanın daxili müdafiə mexanizmlərinə

yönəlmişdir. İnsan tənqidi sevməz, çünki o, eqosunu narahat edir. Lakin səni Allaha itaətdə xəbərdar edən dost, sənə öz zəifliklərini görmə fürsəti verir. Bu, psixoloji inkişafın əsas mərhələsidir. Belə xəbərdarlıq, mənəvi terapiya kimidir — əvvəl ağrıdır, sonra şəfa gətirir. Həqiqi dost sənin rahatlığını deyil, inkişafını istəyir. Onun sözləri, bəzən sərt olsa da, daxili şəfa prosesini başladır. Bu isə ruhi yetkinliyin başlanğıcıdır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam ziddiyyətin harmoniyası üzərində qurulub. "Sərt xəbərdarlıq" ifadəsi zahirdə kəskin, batində mərhəmətlidir. Bu poetik qarşıdurma hikmətin bədii dərinliyini göstərir: sevgi və sərtlik bir-birini tamamlayır. İmam Əlinin (ə) ifadəsindəki ritm, qısa və təsirli quruluş hikmətin poetik gücünü artırır. Burada bir sükut dili, bir də vicdan səsi gizlidir. Hər iki səs insanı düşünməyə, öz münasibətlərinə baxmağa vadar edir. Bu kəlam həm hikmət, həm də ədəb üslubunun nümunəsidir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam, mənəvi cəmiyyətin təməl prinsipini açıqlayır. Cəmiyyətin sağlamlığı, fərdlərin bir-birinə mənəvi qayğısı ilə ölçülür. Əgər insanlar bir-birinin səhvini görüb susarsa, mənəvi fəsad yayılmağa başlayar. İmam Əli (ə) xəbərdar edən qardaşı "ən xeyirli" adlandırmaqla, sosial məsuliyyət prinsipini əsaslandırır. Belə qardaşlıq, ictimai nizamı və mənəvi tarazlığı qoruyur. Hər bir mömin başqasının imani halına biganə qalmadıqda, cəmiyyət nurla dolur, ümmət dirçəlir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam İslam cəmiyyətinin formalaşma dövrünə işıq tutur. İlk müsəlmanlar bir-birlərini daim Allaha itaətə təşviq edir, günahdan çəkindirirdilər. Peyğəmbər (s) və İmam Əli (ə) bu prinsipin canlı nümunələri olmuşlar. Onların xəbərdarlıqları cəmiyyəti saf saxlayırdı. Tarix göstərir ki, xəbərdarlığı qəbul edənlər yüksəlmiş, onu rədd edənlər zəlalətə düşmüşlər. Beləliklə, xəbərdar edən qardaş, zamanlar boyunca iman nurunun qoruyucusu olmuşdur. Bu, İslam tarixinin mənəvi qanunudur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi cəhətdən bu kəlam "əmr bil-məruf və nəhy ənil-münkər" prinsipinin fərdi təzahürüdür. Həqiqi dost səni sevdiyi üçün sənin axirətini düşünür. O, sənə xoş gəlməyən bir sözü deməkdən çəkinmir, çünki bilir ki, səssiz sevgi — zərərli səssizlikdir. Əxlaqın zirvəsi, haqqı demək və pislikdən çəkindirməkdir. Belə dost, səni qınamadan, lakin cəsarətlə həqiqətə çağırır. Onun səsi bəzən sərt, lakin içində mərhəmət daşıyan ilahi bir çağırışdır. Bu, dostluğun ən nəcib formasıdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam iman qardaşlığının ilahi əsasını açıqlayır. Səni Allaha itaətə xəbərdar edən dost, imanını qoruyan bir vasitədir. Bu, "əmr bil-məruf və nəhy ənil-münkər"in canlı tətbiqidir. Allaha itaət, iman

sütununun özəyidir; belə dost isə sənin iman binasının dayağıdır. Onun xəbərdarlığı, sənin ruhunu azğınlıqdan çəkib xilas edir. Bu mənada o, ilahi mərhəmətin dilidir. Allahın rizası üçün edilən xəbərdarlıq, dostluğun ən yüksək məqamıdır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlamda mənəvi gözəlliyin dərin bir simfoniyası gizlidir. Sevgi ilə sərtliyin vəhdəti, insan münasibətlərinin ilahi harmoniyasını yaradır. Zahirdə sərtlik olsa da, batində şəfqət və qayğı var. Bu, mənəvi münasibətin bədii formasıdır. Həqiqi dostluq estetikası, duyğusal gözəllikdə deyil, mənəvi səmimiyyətdə gizlənir. Bu kəlamda hikmətin dili ilə mərhəmətin səsi birləşir. Onu oxuyan insan, ruhunda həm sarsıntı, həm də sakitlik hiss edir — bu, ilahi gözəlliyin əksidir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam idarə və rəhbərlik əxlaqına yön verir. Ədalətli rəhbər, xalqını Allaha itaətə dəvət edən və zülmdən çəkindirən şəxsdir. İmam Əli (ə) göstərir ki, rəhbərlik təkcə idarəçilik deyil, həm də mənəvi məsuliyyətdir. Rəhbərin xəbərdarlığı, ilahi nizamın qorunması üçün vacibdir. Əgər rəhbərlər Allaha itaətə çağırmasa, siyasət ruhsuz, cəmiyyət isə mənasız qalar. Bu kəlam, mənəviyyatla siyasətin vəhdətini təsdiq edən dərin bir hikmətdir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam, insani münasibətlərdə mənəvi vəzifənin hüquqi məsuliyyətini xatırladır. Səni xəbərdar edən dost, sənin haqqına hörmət edir — çünki o, səni azğınlıqdan qorumağa çalışır. Bu, mənəvi hüququn təməlidir: insanın insan üzərində ruhi məsuliyyəti. Belə xəbərdarlıq ədalətə, bərabərliyə və vicdanlı münasibətə xidmət edir. Əgər bu prinsip yaşanarsa, hüquq təkcə qanunla deyil, mərhəmətlə də qorunar. Həqiqi ədalət də məhz buradan doğur — haqqı deməkdən çəkinməmək.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, insan varlığının mənəvi məsuliyyətini üzə çıxarır. İnsan yalnız öz həyatı üçün deyil, qardaşının ruhu üçün də cavabdehdir. Həqiqi mövcudluq, başqasının xilasına biganə qalmamaqdır. Səni Allaha itaətə çağıran dost, sənin varlığını mənalandırır. Onun xəbərdarlığı, səni məqsədsiz yaşantıdan mənalı mövcudluğa aparır. Beləliklə, bu kəlam insana varlığının mənəvi ölçüsünü göstərir: yaşamaq — bir-birinə hidayət olmaqdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlamın mənası, “zahirdə sərt, batində mərhəmətli” bir təlim kimi açılır. Xızırın xəbərdarlıqları kimi, bu dostun sərtliyi də gizli bir mərhəmət daşıyır. O, səni qorumaq üçün bəzən acı sözlər söyləyir. Sən o anda anlamasan da, sonradan dərk edirsən ki, o sərtlik xilasın başlanğıcı idi. Bu baxışla, xəbərdarlıq bir imtahan, anlayış isə bir mükafatdır. Həqiqi dost, Xızır kimi sənin taleyində ilahi hikmətin təcəssümüdür.

Düşündürücü Suallar

- Mənə dost deyən insanlar məni Allaha itaətə dəvət edirmi, yoxsa mənə rahatlıq verirmi?
- Mən kiməsə Allaha itaət mövzusunda xəbərdarlıq etməyə cəsarət edə bilirəmmi?
- Dostluqlarım sevgi üzərindədir, yoxsa məsuliyyət üzərində?
- Mənə sərt xəbərdarlıq ediləndə incimək yerinə düşünə bilirəmmi?
- Mənim "ən xeyirli qardaşım" kimdir və mən onunla necə davranıram?

Özünə Hesabat

- Bu kəlam insanı daxili sorğuya çəkir: "Mən Allaha itaətdə dostlarım üçün nümunəyəmmi?" Sənin ətrafında səni xəbərdar edən dost varsa, bu, Allahın sənə mərhəmətidir. Əgər sən susursansa, başqasının azğınlığına səssiz razılıq verirsən. Hər bir xəbərdarlıq — həm sənin, həm də xəbərdar edilənin qurtuluş şansıdır. Sükut bəzən sevgi deyil, imansızlıqdır.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqda tənqidə yer vermək: səmimi, lakin ədəbli şəkildə xəbərdarlıq et.
- Allaha itaətlə bağlı məsələlərdə passiv qalma, izah et, paylaş, dəvət et.
- Ailən və dostların arasında ilahi mövzular haqqında səmimi söhbətlər qur.
- Öz davranışlarınla Allaha itaətin gözəlliyini göstər, sözlə deyil, hal ilə xəbərdar et.
- Hər gün özünə sual ver: "Bu gün kimisə xeyirli xəbərdarlıqla xilas etdimmi?"

Əlavə Tövsiyələr

- Haqq sözü deməkdən çəkinmə, lakin onu hikmətlə söylə.
- Sərtliyin içində mərhəmət, xəbərdarlığın içində sevgi olsun.
- Hər dostluğa mənəvi məsuliyyətlə bax, çünki dostluq — ilahi əmanətdir.
- Xəbərdarlıq edərkən qarşı tərəfi rüsvay etmə, qəlbini oyat.
- Unutma ki, səni xəbərdar edən dost, əslində səni qoruyur.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı, insan münasibətlərindəki ən ali səviyyəni müəyyən edir: **haqq dostluq — hidayət dostluğudur.** Səni Allaha itaətə çağıran qardaş, səni sevənlərin ən xeyirli, ən dəyərli olanıdır.

Çünki o, sənin ruhunun xilası üçün narahat olur, səssizcə deyil, cəsarətlə səni oyadır.

Belə qardaşlıq, insanın həm dünyasını, həm də axirətini nurlandırır. Əsl dost səni sakitliyə yox, xilasına aparır.

KƏLAM - 102

“QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ SƏNƏ SƏMİMİ ŞƏKİLDƏ XEYİR ARZULAYANDIR; ƏN PİSİ İSƏ İKİÜZLÜ OLANIDIR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 54)

Bu hikmət dolu kəlam, insan münasibətlərinin mahiyyətini səmimiyyət və riyakarlıq baxımından dəyərləndirir. İmam Əli (ə) bildirir ki, dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin əsası ixlas və niyyətin təmizliyidir. Əsl qardaş sənin üçün xeyir istəyər, səadətini arzulayar, bunu gizlətməz və ikiüzlülükdən uzaq durar. Lakin riyakar insan sənin lə gülümsəyər, amma içində kin və paxıllıq gizlədər. Bu kəlam insanı, münasibətlərdə zahiri deyil, daxili dəyərləri əsas tutmağa çağırır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Bu kəlam, “varlıq və zahir” münasibətinə dair dərin bir fəlsəfi məna daşıyır. Həqiqət, niyyətin təmizliyindədir — yəni varlığın dəyəri onun zahiri davranışında deyil, daxili niyyətindədir. İkiüzlülük varlıqda parçalanma yaradır: insanın zahiri bir, batini isə başqa olur. Bu, həm etik, həm ontoloji ziddiyyətdir. Səmimi qardaş isə bu ziddiyyəti aradan qaldırar, varlığını vahid niyyət üzərində qurur — yəni onun “olduğu ilə göründüyü” eynidir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam “ixlas” məqamının izahıdır. İxlas, insanın bütün niyyət və əməllərində yalnız Allah rizasını məqsəd seçməsidir. Səmimi qardaş, səni Allaha yaxınlaşdırar; riyakar isə səni Ondan uzaqlaşdırar. İrfan təliminə görə, ikiüzlülük qəlbi zülmətə salır və nurani baxışı kor edir. Bu kəlam ruhani təmizliyin, dostluqda niyyət saflığının vacibliyini vurğulayır — çünki səmimi qardaş, sənin üçün dua edən bir ürəkdir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, ikiüzlülük insanın içindəki qorxu və eqonun məhsuludur. Riyakar insan başqalarının sevgisini itirməkdən qorxur, buna görə də özünü başqa cür göstərir. Lakin bu, daxili parçalanma yaradır və psixoloji narahatlıq doğurur. Səmimi dost isə öz hisslərini gizlətməz, tənqid edərsə də sevgi ilə edər. Bu, həm münasibətlərdə etimadın, həm də şəxsiyyətin sabitliyinin əsasını təşkil edir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlamın gözəlliyi onun təzad üzərində qurulmasındadır: “ən xeyirli” və “ən pis” anlayışları bir cümlədə qarşılaşdırılaraq səmimiyyətlə ikiüzlülüyün fərqi vurğulanır. Bu bədii ziddiyyət oxucunun diqqətini həm ruhi, həm mənəvi dərinliyə yönəldir. Hər iki sifət qısa və təsirli şəkildə təqdim olunub. Bu üslubda İmam Əli (ə) bir cümlə ilə həm dostluğun zirvəsini, həm də xəyanətin dibini təsvir edir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin sağlamlığı, onun üzvləri arasındakı səmimiyyətə bağlıdır.

Əgər insanlar bir-birinə riyakarlıqla yanaşarsa, etimad sarsılar, birlik ruhu dağılır. Səmimi münasibətlər isə cəmiyyətin mənəvi sütunlarını gücləndirir. Bu kəlam, sosial bir xəbərdarlıq kimi oxunmalıdır: ikiüzlülük sosial xəstəlikdir. Haqq və ədalət üzərində qurulan cəmiyyət, yalnız səmimiyyətin hökm sürdüyü yerdə dirçəlir.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyunca ən böyük zərbələr cəmiyyətlərə düşmənlərdən deyil, içdəki ikiüzlülərdən dəyib. Peyğəmbərlərin həyatında da "münafiqlər" cəmiyyətin mənəvi birliyini dağıdan əsas amil olmuşdur. İmam Əli (ə) də bu kəlamla həm fərdi, həm də ümmət səviyyəsində riyakarlığın təhlükəsinə işarə edir. Tarix göstərir ki, səmimi dostlar millətləri dirçəldir, ikiüzlülər isə içdən çürüdür.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam, səmimiyyətin insanın ən ali dəyərlərindən biri olduğunu göstərir. İkiüzlülük, yalanın bir formasıdır və vicdanı zəhərləyir. Səmimi dost, səni tənqid etsə də, məqsədi sənin düzəlməyindir. Riyakar isə səni tərifləyib yıxmağa çalışar. Buna görə də insan dostluqda da ədalətli olmalı, zahir və batinini birləşdirməlidir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji mənada bu kəlam Quran prinsipə uyğundur: **"Allah ikiüzlü insanları sevməz."** (Nisa surəsi, ayə 138-145; Tövbə surəsi, ayə 67; Ali-İmran surəsi, ayə 32). Səmimi dostluq da ibadətin bir formasıdır, çünki Allah üçün sevmək və Allah üçün nifrət etmək imanın kamilliyinə daxildir. Sənə səmimi xeyir arzulayan qardaş, əslində Allah rizası üçün səni müdafiə edən şəxsdir. Riyakar isə iman baxımından təhlükəli mövqedədir, çünki o, həm Allahı, həm bəndəni aldadır.

9. Estetik Aspekt

Bu kəlamın estetik dəyəri onun daxili harmoniya və sarsıdıcı təsir gücündədir. "Səmimi qardaş" və "ikiüzlü" obrazları həm simvolik, həm də poetikdir. İmam Əli (ə) burada sözlə bir mənəvi tablo çəkir: bir tərəfdə nur kimi şəffaf dostluq, digər tərəfdə qaranlıq kimi gizlənən riyakarlıq. Bu təzadın gözəlliyi, həqiqətin işığı ilə yalanın kölgəsini eyni məkanda göstərməsindədir.

10. Politoloji Aspekt

Siyasət və idarəetmə baxımından, ikiüzlülük güvən sistemini dağıdır. Ədalətli liderlər ətrafında səmimi, haqq sözlü dostlar olmasa, idarəetmə zülmətə çevrilir. İmam Əli (ə) xilafəti dövründə ikiüzlü məsləhətçilərin zərərini dəfələrlə vurğulamışdır. Bu kəlam, siyasətdə şəffaflıq və niyyətin təmizliyinin nə qədər həyati önəm daşıdığını göstərir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, bu kəlam etibar və şahidlik prinsiplərinə işarə edir. Səmimi dostun sözü etibarlıdır, ikiüzlünün sözü isə dəyərsizdir. Haqqın

bərpası üçün dürüstlük əsasdır. İkiüzlü şəxs, həm hüquqi, həm mənəvi etibarsızdır. İmam Əlinin (ə) ədalət prinsipinə görə, "haqqın dayağı səmimiyyətdir, riyanın dayağı yalandır."

12. Eksistensial Aspekt

Bu kəlam, insan varlığının həqiqi və saxta tərəflərini göstərir. İnsan, yalnız səmimiyyətlə var olur; riyakarlıq isə varlığın mənəvi ölümüdür. Səmimiyyət insana "olmaq" hissi verir, ikiüzlülük isə "görünmək" arzusunun əsiridir. Beləcə insan varlığını iki hissəyə bölür — birində Allah, digərində nəfs yaşayır. Bu kəlam, insanı varlıqda dürüstlük yoluna çağırır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam, "zahirdə sərt, batində şəfqət" hikmətini daşıyır. Xızır da Musaya (ə) dərs verərkən zahirdə anlaşılmaz davranışlar etmişdi, amma onların hamısı xeyir məqsədli idi. Səmimi qardaş da belədir — onun məqsədi sənin ruhunu xilas etməkdir, zahirdə sərt olsa da. İkiüzlü isə zahirdə yumşaq, amma içində zəhər daşıyır. Bu, ruhani kamilliklə mənəvi xəyanətin fərqini göstərir.

Düşündürücü Suallar

- Dostumun səmimiyyətini niyyətində yox, sözündəmi axtarıram?
- Mən başqalarına dua edərkən, doğrudan da onların xeyrini istəyirəmmi?
- Riyakarlığın bir növü içimdə gizlənibsə, onu tanımaqdan qorxuram, yoxsa dəyişmək istəyirəm?

Özünə Hesabat

- Bu kəlam qarşısında insan öz münasibətlərini analiz etməlidir. Dostluğum səmimiyyət üzərində qurulubmu? Mən birinin yanında gülüb, arxasınca danışmışammı? Əgər belədirsə, bu kəlam mənim ruhum üçün güzgüdür. Ən azı bir dostumun həyatına səmimi dua ilə dəstək olmuşammı?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqlarında dürüst ol, gizlətmə, gizlətmədiyini də şişirtmə.
- Səmimiyyətini hərəkətlə göstər: dinlə, başa düş, dua et.
- Əgər dostun haqqında mənfi düşüncən varsa, onu Allaha dua ilə etiraf et, qeybətlə yox.

Əlavə Tövsiyələr

- Riyakarlığı aradan qaldırmağın yolu – niyyəti saflaşdırmaqdır.
- Dostluqda sükut bəzən qızıldır, amma ikiüzlülükdə zəhərdir.
- Səmimi olmağı öyrənmək, ibadətin bir formasıdır.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə göstərir ki, dostluğun və qardaşlığın əsası səmimiyyətdir. İkiüzlülük isə sevginin zəhəridir. Səni xeyirə çağıran, sənin üçün dua edən və Allaha doğru yönləndirən dost — sənin həyatındakı ilahi

nemətdir. Əsl qardaşlıq, səmimiyyətin və ixlasın təcəssümüdür; onun qarşısında ikiüzlülük yalnız bir kölgədir.

KƏLAM - 103

"QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ SƏNƏ YARDIM EDƏNİDİR. ONDAN DA XEYİRLİSİ, SƏNƏ YETƏNİDİR VƏ ƏGƏR ÖZÜ SƏNƏ MÖHTAC OLSA BELƏ, SƏNƏ ƏZİYYƏT VERMƏZ."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 55)

Bu kəlam, dostluğun və qardaşlığın əsl dəyərinin qarşılıqlı mənfəətdən yox, mənəvi sədaqətdən doğduğunu bildirir. İmam Əli (ə) burada "yaxşı qardaş" anlayışını üç mərhələdə izah edir: birincisi yardım edən, ikincisi sənə yetən, üçüncüsü isə ehtiyac içində olsa belə, sənə yük olmayan qardaşdır. Bu, insan münasibətlərində fədakarlığın, təmkinin və məsuliyyət hissinin zirvəsidir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam "insanlararası münasibətdə varlığın özünü aşması" prinsipini təmsil edir. Qardaş sənə yardım edərkən eqosunu aşır, sənə yetirsə, asılılığı aradan qaldırır, sənə yük olmayanda isə varlığın müstəqilliyini qoruyur. Həqiqi dostluq, qarşılıqlı ehtiyac üzərində deyil, mənəvi kamillik üzərində qurulur. Bu, "kamal dostluğu" anlayışıdır — insanın varlıq sferasını təmiz niyyətlə genişləndirir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam insanın "qardaşlıq halı"nı Allahın "Rəhim" sifətinin bir təzahürü kimi göstərir. Yardım edən qardaş, Allahın mərhəmətinə vasitə olur. Sənə kifayət edən, yəni sənə ağırlıq salmadan yanında olan qardaş isə nəfsini susdurmuş, təslim bir könül sahibidir. O, Allaha olan təvəkkülünü dostluğa da daşıyır — bu da irfanın ən incə mərtəbəsidir: **yardım etmək, amma yük yaratmamaq.**

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən bu kəlam empati və məsuliyyət duyğusunu təsvir edir. Həqiqi qardaş, sənin hisslərini anlayar, səni mənəvi və emosional olaraq dəstəkləyər, amma sənə öz yükünü yükləməz. Bu, sağlam emosional sərhədin nümunəsidir. İki tərəfli münasibətdə qarşılıqlı anlayış və daxili güvən formalaşır. Belə dostluq insanın psixoloji tarazlığını qoruyar və təkliyini aradan qaldırar.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam çox gözəl bir mərtəbəlilik üzərində qurulmuşdur. İfadə "yardım edən", "yetən" və "əziyyət verməyən" ardıcıllığı ilə mənəvi yüksəliş pilləsini göstərir. Üç hissəli quruluş həm ritmik, həm də mənəvi ahəng yaradır. Hər ifadə tək bir cümlədə böyük bir əxlaqi dərsi daşıyır. Bu cür quruluş klassik hikmət üslubunun poetik nümunəsidir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan kəlam, sağlam cəmiyyətin əsasında duran sosial dəstək mexanizmini göstərir. İnsanlar bir-birinə yardım etdikdə, lakin qarşılıqlı asılılıq yaratmadıqda, cəmiyyət güclənir. Əks halda yardım istismar və asılılıq vasitəsinə çevrilir. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı sosial münasibətlərdə həm yardımlaşmanın, həm də şəxsiyyət müstəqilliyinin qorunmasının vacibliyini öyrədir.

6. Tarixi Aspekt

İmam Əli (ə) bu kəlamı elə bir dövrdə söyləmişdi ki, müsəlman icması daxili çətinliklər və müharibələr içində idi. Bu zaman insanların bir-birinə yardımı, amma eyni zamanda ağırlıq verməməsi çox önəmli idi. Tarix boyu İslam cəmiyyətlərinin möhkəm qalmasının əsas səbəblərindən biri də bu qarşılıqlı yardım və məsuliyyət dəyərləri olmuşdur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlamda üç ali dəyər birləşir: fədakarlıq, qənaət və təvazö. Qardaşın sənə yardım etməsi fədakarlıqdır; sənə yetməsi — qənaətkarlıq; sənə yük olmaması — təvazökarlıq. Bu üç dəyər bir insanda birləşərsə, o, həm Allaha, həm insana, həm də öz vicdanına qarşı borcunu yerinə yetirmiş olur.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji yöndən bu kəlam Allahın "Ğaniyy" (Heç kəsə möhtac olmayan) və "Rəhim" (Mərhəmətli) sifətlərinin insandakı təzahürünə işarə edir. Həqiqi qardaş Allahdan aldığı gücü insanlara yönəldir — yardım edir, amma özünü ağırlıq kimi göstərmir. Quranda buyurulur:

"Kimdir o şəxs ki, Allaha gözəl bir borc versin *(Allah yolunda malını yaxşı işlərə sərf etsin)***, O da onun üçün bunu qat-qat artırsın?..."** (Hədid surəsi, ayə 11)

Beləliklə, dostluq ilahi yardımla əbədiləşir.

9. Estetik Aspekt

Estetik cəhətdən bu kəlamda mükəmməl balans vardır. "Yardım", "yetərlilik" və "zəhmətsizlik" anlayışları insan münasibətlərində harmoniyanı təsvir edir. Sözlərin səliqəli axını və məna dərinliyi ruhda sakitlik yaradır. Bu, həm mənəvi, həm də dil baxımından mütənasib bir gözəllik nümunəsidir — daxili nizamın estetik ifadəsidir.

10. Politoloji Aspekt

Siyasi aspektdən bu hikmət, rəhbərlik və ictimai məsuliyyət prinsipinə də işıq tutur. Ən xeyirli rəhbər xalqına yardım edəndir; ondan da xeyirlisi xalqına kifayət edən, yəni onu asılılığa salmayan rəhbərdir. Ən üstünü isə odur ki, ehtiyac içində olsa belə, xalqına yük olmur. Bu, ədalətli idarəçiliyin əsasıdır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan kəlam qarşılıqlı məsuliyyət və fərdi azadlığın balansına işarə edir. Yardım etmək bir hüquqi dəyər kimi ictimai ədalətin

tərkib hissəsidir, amma bu yardım başqasının azadlığını məhdudlaşdırmamalıdır. İmam Əlinin bu yanaşması hüquqi ədalətin mənəvi təməlini qoyur — hər kəs öz məsuliyyətini bilməli, amma başqasına yük olmamalıdır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, insan varlığının həm başqalarına, həm də özünə münasibətdə "məsuliyyətli mövcudluq" halını təsvir edir. Yardım edən insan mənəvi varlığını genişləndirir; yetən və yük olmayan isə varlığının müstəqilliyini qoruyur. Bu, "mövcud olmağın etik məsuliyyəti" anlayışını ifadə edir — insan həm başqası üçün, həm özü üçün var olmalıdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam insanın ruhani səfərindəki "köməkçi mərhələsini" simvolizə edir. Hər insanın həyatında bir Xızır — yəni gizli bir köməkçi vardır. Amma Xızır kömək edərkən heç vaxt yük yaratmaz. Bu kəlam da eyni mənanı daşıyır: həqiqi kömək səssiz, təvazökar və Allaha bağlı şəkildə olur.

Düşündürücü Suallar

- Mən başqalarına yardım edərkən onların azadlığını qoruyuram, yoxsa onları asılı vəziyyətə salıram?
- Mən kimsəsə ehtiyac duyduqda ona yük olmadan minnətdarlıq göstərə bilirəmmi?
- Dostluqlarımda "verən", "yetən" və "yüksüz" olma balansını qoruya bilirəmmi?

Özünə Hesabat

- Hər gün bir dostluq münasibətini düşün: mən orada kömək edən oldummu, yoxsa gözləyən? Mən kimsəsə ehtiyacımı bildirdimsə, onu əziyyətə saldımı? Hər dəfə bu sualları özünə ver, çünki bu, həm mənəvi, həm də sosial məsuliyyətin aynasıdır.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Yardım edərkən qarşı tərəfin ləyaqətini qorumağa çalış.
- Dostuna dəstək ol, amma onu özündən asılı hala gətirmə.
- Özün çətinlikdə olanda, başqasını narahat etmədən Allaha sığınmağı öyrən.

Əlavə Tövsiyələr

- Yardımın miqdarını yox, niyyətini böyük et.
- Səmimi dostun yükünü paylaşmaq ibadət kimidir.
- İki tərəfli münasibətlərdə "mən" deyil, "biz" düşün.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu hikməti, dostluğun ali mərhələsini təsvir edir: **həm verən ol, həm kifayət edən, həm də heç vaxt yük olmayan.** Belə dostluq

ilahi dəyərin dünyadakı təcəllasıdır. Həqiqi qardaş, səni daşıyan deyil, sənə yüngüllük verəndir; kömək edən deyil, səni Allaha aparandır.

KƏLAM - 104

"QARDAŞLARIN ƏN XEYİRLİSİ SEVGİSİ ALLAH ÜÇÜN OLANDIR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 55)

Bu kəlam, insan münasibətlərinin təməlini təşkil edən sevginin mənşəyinə diqqət çəkir. İmam Əli (ə) buyurur ki, qardaşlıq — yəni səmimi dostluq və mənəvi bağ — yalnız Allah rizası üçün qurularsa, o zaman bu bağ sarsılmaz və xalis olur. Bu sevgi şəxsi maraqlara, mənfəətə və dünyəvi məqsədlərə əsaslanmır, yalnız İlahi məhəbbətin işığı ilə davam edir.

İnsan cəmiyyətinin bünövrəsi münasibətlər üzərində qurulub. Lakin bu münasibətlərin dəyəri, niyyətin saflığı ilə ölçülür. Bir insan digərini Allah üçün sevərsə, o sevgi nə maddi mənfəətlə azalır, nə də çətinliklərlə sarsılır. Bu sevgi ruhani güc daşıyır; o, Allahın rizasını hədəf alan bir dostluqdur. Belə münasibətlər həm fərdi kamilliyin, həm də ictimai sabitliyin təməlidir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam "mənəvi sevgi" anlayışının ən yüksək formasını təsvir edir. Platonun "ideal sevgi"sindən fərqli olaraq, İmam Əlinin (ə) nəzərində sevgi yalnız estetik və intellektual əlaqə deyil, İlahi məqsədə yönəlmiş varlıq əlaqəsidir. Bu sevgi "varlığın varlıqla birləşməsi" deyil, "yaradılanın Yaradanla bağını dərinləşdirməsi"dir. Allah üçün sevmək insanın eqosunu aşaraq, onu uca mənəvi dəyərin daşıyıcısına çevirir.

2. İrfani Aspekt

İrfani təlimdə Allah üçün sevgi — "məhəbbətullah"ın təzahürüdür. Ariflərə görə, bir insan başqa birini Allah üçün sevəndə, əslində o insanda Allahın təcəllisini görür. Bu sevgi nəfsani deyil, ruhi bir vəhdətin nişanəsidir. İmam Əlinin (ə) kəlamında belə bir sevginin ali mərtəbəsi təsvir olunur: insan dostunu onun zahiri keyfiyyətlərinə görə deyil, Allahın ona bəxş etdiyi ruhani nur üçün sevir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan "Allah üçün sevgi" insanın daxili sabitliyini möhkəmləndirir. Çünki bu sevgi, qarşı tərəfin davranışından asılı olmayan bir duyğudur. Belə sevgi məyusluq, xəyanət və qısqanclıq kimi hisslərdən uzaqdır. İnsan başa düşür ki, onun sevgisi İlahi bir məqsədə xidmət edir və bu, onu mənəvi cəhətdən sakit, duyğusal baxımdan sağlam edir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam poetik bir dərinlik daşıyır. "Allah üçün sevmək" ifadəsi həm metaforik, həm də həqiqi mənada yüksək bir məna qatına malikdir. Burada sevgi bir duyğu kimi deyil, bir ibadət forması kimi təqdim olunur. Ədəbiyyatda belə sevgi qəhrəmanlıq, sədaqət və əxlaqın

simvolu kimi tərənnüm olunur. Bu baxımdan kəlam həm nəsihət, həm də bədii hikmət kimi təsir gücünə malikdir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətlərdə münasibətlər çox vaxt qarşılıqlı faydaya əsaslanır. Lakin İmam Əlinin (ə) bu kəlamı sosial əlaqələrə İlahi bir ölçü gətirir. Allah üçün sevən insan, qarşısındakı insanın mənəvi rifahını öz mənfəətindən üstün tutur. Belə dostluqlar sosial harmoniya yaradır, insanlar arasında qarşılıqlı etimadı möhkəmləndirir və nifrət, həsəd kimi dağıdıcı duyğuları zəiflədir.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu Allah üçün qurulan dostluqlar cəmiyyətlərin yüksəlişində mühüm rol oynamışdır. Peyğəmbər (s) və səhabələrinin qardaşlığı, Əhli-beytin bir-birinə olan sədaqəti bu kəlamın canlı nümunələridir. Onların sevgisi nə var-dövlətlə, nə də dünyəvi mövqelə ölçülmürdü. Bu sevgi iman birliyindən, mənəvi məqsəddən qaynaqlanırdı və əsrlərlə davam edən örnək yaratdı.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam insana təmənnasız, xalis niyyətli olmağı öyrədir. Sevgisini Allah üçün quran şəxs nə gizli maraq güdür, nə də dostluqdan qazanc gözləyir. Belə insan başqalarına qarşı mərhəmətli, səbirli və sədaqətli olur. Bu əxlaq forması insanı həm ruhən, həm də mənən ucaldır və onu mükəmməl şəxsiyyətə çevirir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, "Allah üçün sevmək" imanın ən yüksək əlamətlərindəndir. Quran buyurur: **"...Allah onları (iman gətirənləri) sevər, onlar da Allahı sevərlər..."** (Maidə surəsi, ayə 54). Bu qarşılıqlı sevgi imanlı insanların bir-birinə olan münasibətində təzahür edir. Beləliklə, Allah üçün sevmək həm ibadət, həm də iman təzahürüdür; insanın Allaha yaxınlaşmasının bir yoludur.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, bu sevgi ruhani gözəlliyin təcəssümüdür. Allah üçün sevmək, insanın iç dünyasında harmoniya yaradır. Bu harmoniya sözlərdə, davranışlarda və baxışlarda təcəlli edir. Belə sevgi bəşəri gözəlliyi deyil, ilahi kamilliyi sevir və bu, insan varlığının ən zərif sənət əsəri kimi görünür.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, Allah üçün sevgi ictimai liderlikdə ədalətin və vicdanın təməlini təşkil edir. Belə sevgi ilə idarə edən şəxs öz xalqına mənfəət üçün deyil, Allah rizası üçün xidmət edir. Bu növ sevgi rüşvəti, haqsızlığı və təəssübü aradan qaldırır, cəmiyyətin idarə sisteminə mənəvi ruh gətirir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam, qarşılıqlı münasibətlərdə ədalətin və

vicdanın qorunmasını tələb edir. Allah üçün sevmək, insanların bir-birinin haqqına hörmətlə yanaşmasını şərtləndirir. Belə münasibətlərdə zülm, aldatma və istismar olmaz. Çünki sevgi İlahi dəyərlərlə tənzimlənir, hüquq və vicdan bir nöqtədə birləşir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insan varlığının mənasını müəyyənləşdirir. İnsan sevgi ilə yaşayır, amma hansı sevgiyə yönəldiyi onun kimliyini formalaşdırır. Allah üçün sevən insan öz varlığını aşır, eqosunu məhv edərək mənəvi varlığa çevrilir. Beləliklə, insan var olma səbəbini "ilahi sevgi"də tapır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında Allah üçün sevgi – həyatın sınaqlarında yol göstərən nur kimidir. Xızırın maarif baxışı ilə bu sevgi, sadiqliyin, bərəkətin və mənəvi diriliyin rəmzidir. Allah üçün sevən insan Xızırın izinə düşən kəs kimidir: o, sevgidə yönünü tapır, qardaşında Allahın nurunu görür və səmavi hikmətlə yaşamağı öyrənir.

Düşündürücü Suallar

- Mən kimisə Allah üçünmü, yoxsa öz mənfəətim üçün sevirəm?
- Dostluğumun təməlində mənəviyyat varmı, yoxsa hisslərimin təsiri?
- Mənə edilən yaxşılıqlarda İlahi niyyət hiss edirəmmi?
- Mən başqalarının mənə sevgisində Allaha yaxınlıq duyuram, yoxsa dünyəviliyi?
- Sevgim məni Allaha yaxınlaşdırır, yoxsa uzaqlaşdırır?

Özünə Hesabat

- Bu kəlam qarşısında insan öz daxili niyyətini yoxlamalıdır: "Mən kimlərə və nəyə görə dəyər verirəm?" Əgər sevgisinin mərkəzində Allah yoxdursa, o sevgi fanidir. Özünü hesaba çəkmək – ruhun saflaşmasının başlanğıcıdır.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Hər münasibətində "Allah üçün sevmək" niyyətini təzələ. Kiməsə yaxşılıq edərkən qarşılıq gözləmə. Dostunun uğuruna sevin, amma qısqanma. Bir insan səni incitsə belə, onun üçün dua et. Bu davranışlar sənin qəlbində İlahi sevginin daimi olmasına kömək edəcək.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər gün bir dua et: "Allahım, sevgimi Sənin yolunda xalis et." Allah üçün sevdiyin insanlarla əlaqəni qoruyub saxla, çünki onlar səni səmavi istiqamətə yönəldəcəklər. Ruhani kitablar oxu, Peyğəmbər (s) və Əhli-beytin dostluq nümunələrini düşün.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı insan sevgisini ən yüksək mənəvi mərtəbəyə

qaldırır. Allah üçün sevilən dostluq fanilikdən əbədiliyə, eqodan təslimiyyətə, mənfəətdən mərhəmətə çevrilir. Bu, qardaşlıq deyil, ilahi bir bağdır — Allahın rizası üçün sevilən ürəklərin birləşməsi.

KƏLAM - 105

"QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ QARDAŞLIĞI DÜNYA ÜÇÜN OLMAYANDIR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 55)

Bu dərin hikmət bizə bildirir ki, əsl dostluq və qardaşlıq yalnız maddi maraqlara əsaslanmadıqda, səmimi və qalıcı olur. Dünyəvi məqsədlərlə qurulan əlaqələr müvəqqəti, mənəvi əsasla qurulanlar isə əbədidir. İmam Əli (ə) bu kəlamında insanı niyyətini saflaşdırmağa, dostluğun təməlini Allaha və mənəviyyata bağlamağa çağırır.

İnsanın həyatında dostluq və qardaşlıq ən mühüm mənəvi dayaqlardandır. Lakin bu münasibətlərin dəyəri, onların hansı məqsədlə qurulmasından asılıdır. Əgər dostluq yalnız dünyəvi fayda, maraq və mövqe üçün qurulursa, bu bağ zərbə altında tez qırılır. Amma məqsəd Allah rizası, mənəvi dəstək və qardaşının xeyrini istəməkdirsə, belə münasibət saf, dərin və sarsılmaz olur.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam "münasibətlərin səbəb dəyəri" anlayışını açıqlayır. Dünyəvi məqsədlərlə qurulan əlaqələr səbəbin dəyişməsi ilə bitir, lakin mənəvi əsas üzərində qurulanlar sabitdir, çünki onların səbəbi fani deyil, əbədidir. Allah üçün olan qardaşlıq "varlığın dəyəri" anlayışına işıq tutur — bu dəyər insanın öz mənliyini aşaraq uca bir məqsədə yönəlməsi ilə yaranır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışda, dünya üçün olmayan qardaşlıq "xalis niyyətin təcəllası" sayılır. Ariflərə görə, insan dostunu yalnız Allah üçün sevdikdə, həmin sevgi nəfsani deyil, "məhəbbətullah"ın bir parçasına çevrilir. Belə sevgi ruhları birləşdirir, qəlbləri saflaşdırır. Bu baxımdan İmam Əlinin (ə) kəlamı, arif üçün dostluğun mənəvi mərhələsini — dünya pərdəsini aşmaq mərhələsini ifadə edir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən bu kəlam insanın daxili sabitliyini və emosional sağlamlığını qoruyur. Çünki dünyəvi məqsədlərlə bağlanan münasibətlər daim gərginlik, narazılıq və qorxu yaradır: itirə bilərəm, xəyanət edə bilər, fayda bitərsə, bağ qırılar. Lakin Allah rizası üçün qurulan münasibətlərdə bu narahatlıqlar yoxdur. Belə sevgi və dostluq insana sükunət, sabitlik və dərin mənəvi rahatlıq bəxş edir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlamda bir ziddiyyətin ahəngi var: "dünya üçün

olmayan qardaşlıq". Bu ifadə insan təbiətindəki maddi və mənəvi yönlərin qarşıdurmasını poetik bir dildə əks etdirir. Burada "dünya" eqoizmin, mənfəətin və faniliyin rəmzidir; "olmamaq" isə mənəvi təmizliyin və sadiqliyin simvolu. Beləcə, bu kəlam insanın daxili mənzərəsini bir cümlə ilə təsvir edən ədəbi hikmətdir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, dünya üçün olmayan qardaşlıq cəmiyyətin mənəvi sütunlarını möhkəmləndirir. Çünki maddi maraq üzərində qurulan dostluqlar cəmiyyət daxilində ixtilaf, qısqanclıq və ədavət doğurur. Lakin mənəviyyat üzərində qurulan qardaşlıq birliyi, etimadı və sosial ədaləti gücləndirir. Belə münasibətlər insanları bərabər, səmimi və məqsədyönlü şəkildə bir araya gətirir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan Peyğəmbər (s) dövründə qurulan "mühacir-ənsar qardaşlığı" bu kəlamın canlı nümunəsidir. Onlar dünya üçün deyil, iman üçün bir-birinə qardaş oldular. Bu dostluq nə mal-dövlətlə, nə də dünyəvi məqsədlərlə bağlandı, ancaq Allahın rizası ilə davam etdi. Belə nümunələr göstərir ki, İlahi məqsədli əlaqələr zamanın sərt sınaqlarını aşır, amma dünyəvi olanlar tez unudulur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam təmənnasızlığı, sədaqəti və səmimiyyəti öyrədir. Allah üçün qurulan qardaşlıq nə var-dövlət, nə status, nə də qarşılıq gözləyir. Belə insan başqasına sırf xeyirxahlıqla yanaşır, onun sevincini öz sevincinə, dərdini öz dərdinə çevirir. Bu, ən ali əxlaq forması — ixlasın təzahürüdür.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam "iman birliyi" prinsipini təsdiqləyir. Quran buyurur: **"...Möminlər qardaşdırlar..."** (Hucurat surəsi, ayə 10). Allah üçün qurulan qardaşlıq ilahi əmrin icrasıdır və iman əhlinin birliyini qoruyur. Dünyəvi məqsəd üçün qurulan münasibətlər isə bu birliyi zədələyir. Beləcə, İmam Əlinin (ə) kəlamı teoloji baxımdan iman və ixlasın göstəricisidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik yöndən bu kəlam mənəvi gözəlliyin poetik təzahürüdür. Buradakı harmoniya — qardaşlıq və dünya anlayışlarının qarşılaşdırılması — insan ruhunun zərif dəyərlərini üzə çıxarır. Dünya üçün olmayan sevgi, mənəviyyatın ən saf, ən parlaq rəngidir. Bu gözəllik, insanın daxilindəki İlahi ahəngi hiss etməsi ilə görünür.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, dünya üçün olmayan qardaşlıq ədalətli idarəçiliyin bünövrəsidir. Hakimiyyət və mövqe dostluq vasitəsinə çevrildikdə, cəmiyyətin dayaqları sarsılır. Amma Allah üçün qardaş olan rəhbərlər xalqın

rifahını şəxsi maraqlardan üstün tutur. Bu, mənəvi liderliyin və vicdanlı siyasətin əsas prinsipidir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi aspektdən bu kəlam sosial ədalətin qorunmasına işarədir. Dünyəvi maraqlara əsaslanan münasibətlər tez-tez haqsızlıq və ayrı-seçkilik yaradır. Lakin Allah üçün olan münasibətlər bərabərlik, etimad və vicdan üzərində qurulur. Belə dostluq insan hüquqlarını pozmur, əksinə, onları qorumağa kömək edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, bu kəlam insanın varlıq mənasının saflaşmasını göstərir. Dünya üçün yaşayan insanın dostluğu da dünyəvidir və onunla birlikdə yox olur. Amma Allah üçün yaşayan insanın qardaşlığı da əbədiyyətə qovuşur. Beləcə, bu kəlam insana var olma məqsədini xatırladır: sevgi və dostluğu fanilikdən xilas etmək.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında, dünya üçün olmayan qardaşlıq ilahi sirrə aparan yol kimidir. Xızırın hikmət baxışı ilə bu cür dostluq, həyat səyahətində sınaqlara qarşı qoruyucu nur rolunu oynayır. Bu qardaşlıq təkcə bu dünyada deyil, axirətdə də birləşdirən bir bağdır — çünki o, Allahın adı ilə başlanır və Onun razılığı ilə davam edir.

Düşündürücü Suallar

- Mən dostlarımı hansı niyyətlə sevirəm — Allah üçün, yoxsa mənfəət üçün?
- Əgər dünyəvi fayda bitərsə, bu münasibət davam edərmi?
- Qardaşlıqda səmimiyyətimi necə ölçə bilərəm?
- Mənim münasibətlərim məni Allaha yaxınlaşdırır, yoxsa uzaqlaşdırır?
- Əgər dostum çətinliyə düşsə, mən onun yanında qalardımmı?

Özünə Hesabat

- Bu kəlam qarşısında insan öz niyyətini yoxlamalıdır. Dostluqlarının təməlində nə dayanır — mənəvi dəyər, yoxsa dünyəvi maraq? Əgər məqsəd yalnız bu dünya ilə bağlıdırsa, həmin dostluq əbədi deyil. Özünü saflaşdırmaq üçün hər münasibətində “Bu bağ Allah üçünmü?” sualını ver.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Həyatında dostluqları mənəvi əsasda möhkəmləndir. Kiməsə yaxşılıq edərkən qarşılıq gözləmə. Maddi zərər çəkdiyində belə dostluğunu sarsıtma. Bir dostluq yalnız Allah rizası üçün qurulduqda, həm sənə, həm də ona ruhi dincəlik gətirəcək.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər gün dua et: “Allahım, mənim dostluğumu Sənin rizan üçün et, dünyəvi maraqlardan təmizlə.”

- İman qardaşlarınla ünsiyyəti artır, lakin niyyətini daim yoxla. İxlasın dərinliyində qurulan əlaqə heç bir fırtına ilə sarsılmaz.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı dostluğun mahiyyətini yenidən düşünməyə çağırır. Əsl qardaşlıq mal, mövqe və mənfəətlə deyil, Allahın rizası ilə formalaşır. Dünya üçün olan münasibətlər bitər, lakin Allah üçün qurulanlar əbədiyyətə qalxar. Belə qardaşlıq ruhun qidası, əbədi səadətin açarıdır.

KƏLAM - 106

"QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ ELƏ KƏSDİR Kİ, ONU İTİRƏNDƏ ARTIQ HƏYATDA QALMAQ İSTƏMİRSƏN."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 55)

Bu kəlam, dostluğun və qardaşlığın ən ali mərhələsini təsvir edir — elə bir sevgi və səmimiyyət ki, həmin insan olmadan həyat mənasız görünür. Bu, maddi bağ deyil, ruhun ruhla birləşdiyi mənəvi rabitədir. İmam Əli (ə) burada dostluğu zahiri münasibət kimi deyil, insan varlığının mənasına çevrilmiş bir bağ kimi təqdim edir.

İnsan həyatında bəzi dostluqlar var ki, sadəcə birlikdə vaxt keçirməyə, söhbət etməyə deyil, var olmağa səbəb olur. Belə dost, sanki ruhun bir parçasıdır — o itəndə, insanın içində də bir şey ölür. İmam Əlinin (ə) bu sözü, dostluğun mahiyyətini ən yüksək dəyərlə ölçür: əgər bir dost səni mənəvi cəhətdən dirildirsə, o, səni həyatla birləşdirən səbəbdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam "varlıq birliyi" ideyasını ifadə edir. İnsanın ruhu yalnız mənəvi dəyərlə əlaqə tapanda öz bütövlüyünü hiss edir. Həqiqi dostluq, varlığın mənasını paylaşmaq deməkdir. O dost getdikdə, insan varlığının bir parçasını itirir. Belə münasibət "mahiyyət birliyi" səviyyəsindədir — iki bədən, lakin bir mənəvi reallıq.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışla bu kəlam "ruhların vəhdəti"ni təsvir edir. Ariflərə görə, Allah yolundakı dostlar bir-birlərinin nurundan yaranmış qardaşlardır. Onlardan birinin ayrılığı, digərində nurun sönməsi kimi hiss olunur. Belə dostluq mənəvi təkamülün mərhələsidir: dostu itirmək, sanki İlahi aynanın bir parçasını itirmək deməkdir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji cəhətdən bu kəlam insanın emosional bağlarının dərinliyini göstərir. Belə bir dost, insanın psixoloji sabitliyini və daxili güvənini formalaşdırır. O itəndə, həyatın mənası və istiqaməti sarsılır. Lakin bu, sadəcə kədər deyil, həm də sevginin dərinliyinin sübutudur. Həqiqi dostluq, şəxsiyyətin formalaşmasında tənha bir dayağa çevrilir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam poetik bir faciə kimi səslənir — varlığın ayrılıqla sarsılması. Burada ifadə olunan "onun yoxluğunda yaşamaq istəməmək" motivi, dərin bir sevginin və sadiqliyin simvoludur. Bu, sadəcə insan-insan münasibəti deyil, həm də "varlıq və yoxluq" qarşıdurmasıdır. Kəlam özündə həm sevginin böyüklüyünü, həm də itkinin ağrısını bədii ahənglə birləşdirir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin birliyində dərin mənəvi əlaqələrin əhəmiyyətini göstərir. Belə qardaşlıq sosial dayanıqlığı yaradır, çünki insanlar bir-birini mənəvi sütun kimi görür. O sütun yıxıldıqda, cəmiyyətin mənəvi tarazlığı da pozulur. Bu baxımdan, həqiqi dostluqlar cəmiyyətin ruhunu qoruyan görünməz dayaqlardır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlamın ən parlaq təcəssümü İmam Əli (ə) ilə Peyğəmbər (s) arasındakı dostluq və qardaşlıq münasibətidir. Həmçinin, Həzrət Hüseynin (ə) Kərbəladakı səhabələri ilə olan əlaqəsi bu mənanı tam əks etdirir. Onlar bir-birlərini itirəndə həyatın mənasını da itirmişdilər. Tarix göstərir ki, İlahi dəyərlərə əsaslanan dostluqlar ölümün belə qıra bilmədiyi bağlardır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi yöndən bu kəlam sədaqət, fədakarlıq və mənəvi sadiqlik nümunəsidir. Həqiqi dost o kəsdir ki, onun sevgisi yalnız həyat şərtlərinə bağlı deyil. Onun yoxluğu həyatın dəyərini azaldır, çünki bu dostluq mənəvi mükəmməlliyin bir hissəsinə çevrilib. Belə dostluq əxlaqın ən ali zirvəsidir — "sadiqlərin qardaşlığı".

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam, Allah yolundakı dostluğun ilahi mahiyyətini açır. Hədisdə buyurulur: *"Allah yolunda bir-birini sevənlər üçün nurdan məqamlar hazırlanmışdır."* (Tirmizi, 2390). Belə dostluq Allah rizasına bağlı olduğu üçün, onun ayrılığı dünya baxımından faciə, lakin axirət baxımından bir qovuşma vədidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam mənəvi gözəlliyin zirvəsini ifadə edir. Həqiqi dostluq, iki ruh arasında harmoniya və nur birliyidir. Onu itirmək, sanki gözəlliyin bir rənginin sönməsi kimidir. Burada estetik gözəllik kədər və sədaqət arasında tarazlıqla təcəlla edir. Bu gözəllik ruhun dərinlərində hiss olunan mənəvi zəriflikdir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam birlik və etimadın mənəvi dayağını göstərir. Rəhbərlik və idarəetmədə də elə dostluqlar lazımdır ki, biri olmayanda digəri özünü natamam hiss etsin. Ədalət və sadiqlik ancaq

qarşılıqlı sədaqət üzərində mümkündür. Belə qardaşlıq cəmiyyətin liderləri arasında mənəvi bağ yaradır və parçalanmanın qarşısını alır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi nöqteyi-nəzərdən, bu kəlam insan münasibətlərində "vicdan müqaviləsi" anlayışını yaradır. Həqiqi dostluq yazılı qanunla deyil, mənəvi məsuliyyətlə qorunur. Belə münasibətdə haqsızlıq, xəyanət və yalan olmaz, çünki o, qanunlardan əvvəl qəlblərin andıdır. Bu, hüququn mənəvi əsasını formalaşdıran münasibət modelidir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam "var olmağın mənası"na yönəlir. İnsan bəzən elə bir dost tapır ki, onunla birgə olmaq həyatın mənasını dərk etməkdir. O itəndə, insan da bir növ "öz mənasını" itirir. Bu, sevgidə və qardaşlıqda mənəvi kimliyin formalaşmasıdır. Belə münasibətlər insanın faniliyi aşmasına, varlığın əbədiliyini hiss etməsinə səbəb olur.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında, belə dostluq ruhani bir sirrdir — sanki iki yolçunun ilahi təqdirlə birləşməsi. Hər biri digərinin ruhunu nurlandırır. Onlardan biri getsə, digəri nur mənbəyini itirir. Bu dostluq, Allahın "əl-Vədud" (sevən və sevilən) sifətinin təcəllasıdır. Xızır baxışı ilə bu kəlam, dostluğun ilahi təyin və hikmət sirrini açır.

Düşündürücü Suallar

- Mənim həyatımda elə bir dost varmı ki, onun yoxluğu həyatımı mənasız etsin?
- Mən belə bir dostluğa layiqəmmi?
- Dostluqlarımın təməli nədir: dünyəvi maraq, yoxsa ruhani bağ?
- Mən başqasının ruhuna işıqmı verirəm, yoxsa yükmü oluram?
- Allah üçün sevilən dostu itirdikdə, mənim imanım sarsılır, yoxsa güclənir?

Özünə Hesabat

- Bu kəlam qarşısında insan öz münasibətlərini dəyərləndirməlidir. Sənin dostluğun səthi, yoxsa ruhani səviyyədədir? Əgər bir dostun getdiyində həyat mənasızlaşırsa, bu sənin ruhunun onunla vəhdət tapdığını göstərir. Özündən soruş: "Mən kiminsə həyatında o dərəcədə dəyərli bir qardaşam?"

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostlarını seçərkən mənəvi dəyərləri əsas götür. Belə bir dostu tapdıqda, onunla münasibətini qorumaq üçün sadiq ol, onu qəlbinlə dua ilə yaşat. Əgər bir gün onu itirsən, onun sənə öyrətdiyi yaxşılığı başqalarına ötür — beləliklə, onun ruhunu yaşatmış olarsan.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər gün dostların üçün dua et və onlara "səni Allaha görə sevirəm" deməyi unutma. İtirdiyin dostların xatirəsini xeyir işlərlə yaşat. Belə dostluqlar ruhani enerji mənbəyidir, onları qorumaq insanın imanını möhkəmləndirir.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı insanı dostluğun mənəvi dərinliyinə aparır. Həqiqi dost o kəsdir ki, onun yoxluğunda həyat sönür, çünki o, həyatın öz mənasına çevrilib. Bu cür qardaşlıq İlahi sevgidən doğur, fani deyil, əbədi bir bağdır. Belə dostluğu tapmaq böyük nemət, qorumaq isə İlahi bir məsuliyyətdir.

KƏLAM - 107

"QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ, YAXŞILIQ ETMƏYƏ TƏLƏSƏN, SƏNİ DƏ XEYRƏ DOĞRU ÇƏKƏN, SƏNƏ YAXŞILIĞI ƏMR EDƏN VƏ YAXŞILIQDA SƏNƏ YARDIMÇI OLANDIR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 55)

Bu kəlamda İmam Əli (ə), dostluğun ən ali formasını təsvir edir — o dost ki, səni xeyirə aparır, yaxşılıqda yarışmağa ruhlandırır və səni mənəvi cəhətdən yüksəldir. Belə dost sənin həyatına nur, əxlaqına istiqamət, qəlbinə isə aramlıq gətirir.

Bu kəlamda "ən xeyirli qardaş" anlayışı, sadəcə mehriban və ya sədaqətli dost deyil, həm də səni Allaha yaxınlaşdıran, xeyir işlərə təşviq edən insandır. Belə qardaşlıq maddi mənfəətdən deyil, mənəvi saf niyyətdən doğur. İmam Əli (ə) burada dostluğun mahiyyətini mənəvi bir məktəb kimi göstərir — yəni, dost səni dəyişdirməlidir, səni Allahın rizasına doğru aparmalıdır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın "xeyir" və "şər" seçimindəki azad iradəsinə işarə edir. İnsan təkbaşına xeyirə doğru getməkdə bəzən aciz qalır; ona hikmətli bir dostun istiqaməti lazımdır. Bu dost insanın "praktik ağlını" oyadır, onu məqsədsiz yaşamaqdan xilas edir. Həqiqi dost, sənin varlığında "mənəvi teleologiyanı" – yəni həyatın məqsədini aktivləşdirən vasitədir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışla bu kəlam, "ruhların bir-birinə bələdçi olması" anlayışını açır. Ariflərə görə, Allah bəzən insanın yolunu bir dost vasitəsilə açır. Belə qardaş, sənin qəlbindəki nurun aynasıdır. O, sənə nəsihət edəndə əslində sənin içindəki haqq səsini oyadır. Yaxşılığa səsləyən dost, Allahın səni Özünə yaxınlaşdırmaq üçün göndərdiyi bir "ruhani vasitə"dir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam insanın motivasiya və davranış

mexanizmini göstərir. İnsan ətrafındakı insanların təsiri altında formalaşır. Yaxşılığa çağıran dost, sənin daxili güvənini və mənəvi istiqamətini sabit saxlayır. O, tənqid etmək üçün deyil, islah etmək üçün danışır. Belə dostun sözü, insanın "vicdan mərkəzi"nə toxunur və onu əməl səviyyəsinə gətirir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam, mənəvi bədii paralelliklər yaradır. "Yaxşılıqda yarışmaq", "səni xeyrə çəkmək", "yaxşılığı əmr etmək" kimi ifadələrdə hərəkət və dinamizm var. Burada dostluq statik bir hal kimi deyil, inkişaf edən bir proses kimi təqdim olunur. Bu poetik ifadə, dostluğun ruhundakı hərəkəti və enerjini gözəl şəkildə əks etdirir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam, cəmiyyətin təməlini təşkil edən dəyərləri qorumağın açarını verir. Əgər insanlar bir-birini xeyirə çağırırsa, o cəmiyyət mənəvi sabitliyə sahib olur. Əksinə, əgər dostluqlar dünyəvi maraqlara əsaslanırsa, cəmiyyətin ruhu çürüyür. Deməli, "xeyir yönümlü dostluq" sosial nizamın mənəvi sütunudur.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu böyük şəxsiyyətlərin dostluqları bu kəlamın canlı nümunələridir. Məsələn, İmam Əli (ə) ilə Peyğəmbər (s) arasında olan dostluq, xeyirdə bir-birinə dayaq olma nümunəsidir. Həmçinin, İmam Hüseyn (ə) ilə səhabələrinin Kərbəladakı qardaşlığı, "yaxşılıqda yarışmaq" anlayışının ən ali təcəssümüdür. Tarix göstərir ki, ilahi qardaşlıq zamanları aşan bir mirasdır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam, dostluğun yalnız sevgi və sədaqət üzərində deyil, məsuliyyət üzərində qurulmalı olduğunu bildirir. Həqiqi dost səni rahatlıq üçün deyil, düz yolda qalmaq üçün yönləndirir. O, sənin xətanı görüb susmaz, çünki səssizlik bəzən xəyanətdir. Əxlaqi dostluq, qarşılıqlı mənəvi tərbiyə prosesidir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxışla bu kəlam Quran prinsipinə əsaslanır: **"Aranızda, xeyrə çağıran, yaxşılığı əmr edən və pis əməllərdən çəkindirən bir camaat olsun..."** (Ali-İmran surəsi, ayə 104). Belə dostluq Allahın əmrinə tabe olan dostluqdur. O dost ki, səni xeyirə aparır, əslində Allahın rizasına doğru yönləndirir. Bu dostluq dünyada bərəkət, axirətdə isə qurtuluş vasitəsidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlamda mənəvi gözəlliklə hərəkət gözəlliyi birləşir. "Yaxşılığa çağırmaq" insan ruhunun ən zərif harmoniyasıdır. Belə dostluq, nur kimi səssiz, amma hər şeyi dəyişdirən bir təsirə malikdir. Gözəllik burada sözün səmimiyyətində, niyyətin təmizliyində və əməl birliyində gizlidir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam, rəhbərlik və ictimai təsir anlayışına da aiddir. Ədalətli rəhbər, xalqını xeyirə çağıran dost kimidir. Yaxşılıq yönümlü liderlik, mənfəət deyil, məsuliyyət əsaslı olur. İmam Əli (ə) burada həm fərdi, həm də sosial liderliyin əsas prinsipini açıqlayır — "başqalarına fayda verməyən, rəhbərliyə layiq deyil."

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam, mənəvi hüququn əsasını — qarşılıqlı məsuliyyət prinsipini təsbit edir. Dostun səni xeyirə çağırmaq haqqı, eyni zamanda borcudur. Bu, "əmr bil-məruf və nəhy ənil-münkər"in sosial münasibətlərdəki tətbiq formasıdır. Yəni dostluq təkcə sevgi deyil, həm də mənəvi nəzarət mexanizmidir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, insanın mənəvi varlıq məqsədini işıqlandırır. İnsan xeyirə yönəldikcə varlığının mənasını tapır. Dost onu bu istiqamətdə yönləndirəndə, əslində onun "özünü tapma prosesinə" kömək edir. Yaxşılığa aparan dost, sənin həyatının mənasına işıq salan bir varlıqdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışına görə, belə dostluq ilahi təqdirin nəticəsidir. Allah bəndəsini qorumaq istədikdə, ona xeyirə çağıran bir dost göndərir. Bu dost, Xızır kimi səssiz bir bələdçidir — o, səni xəbərsiz halda Haqqa aparır. Bəzən onun sözləri sərt, amma xeyirlidir. Xızır baxışı ilə bu dostluq, Allahın gizli lütfünün təcəllisidir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostlarım məni xeyirəmi, yoxsa dünyaya tərəf çəkir?
- Mən dostuma düz yolda qalması üçün nəsihət edə bilirəmmi?
- Dostumun düzəlməsi üçün dua edirəm, yoxsa tənqid?
- Dostluğumun əsası Allah rizasınadır, yoxsa şəxsi marağa?
- Mən dostuma "mənə xeyirli ol" deyəcək qədər səmimiyəmmi?

Özünə Hesabat

- Bu kəlam qarşısında özündən soruş: "Mən dostlarıma nə qədər xeyir gətirirəm?" Əgər dostun sənin yanında mənəvi cəhətdən inkişaf etmirsə, deməli, sən də vəzifəni yerinə yetirmirsən. Öz həyatına bax — sən kimisə yaxşılığa sövq etmisənmi, yoxsa susmaqla zərərə yol vermisən?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Hər həftə bir yaxşı əməli dostunla birlikdə həyata keçirməyi hədəf qoy: bir kasıba yardım, bir dua halqası, bir elm müzakirəsi. Beləliklə, dostluğun mənəvi dəyər qazanacaq. Hər dəfə nəsihət edəndə, tənqid deyil, dua niyyəti ilə danış.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostluğunda həmişə mənəvi tərəqqi niyyəti olsun. Dostunu dünyəvi qazanc üçün deyil, axirət azuqəsi üçün sev. Xeyir işlərdə bir-birinizi yarışa çağırın, lakin riyakarlıqdan uzaq olun. Hər nəsihətini dua ilə başla və sevgi ilə bitir.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı dostluğun ali mənəvi ölçüsünü göstərir. Ən xeyirli qardaş — səni yaxşılığa aparandır. O, sənin imanını möhkəmləndirir, ruhunu dirildir və səni Allaha yaxınlaşdırır. Belə dostluq dünyəvi deyil, ilahi bir əhd kimidir. Bu dostluğu qorumaq, insanın öz mənəvi xilası deməkdir.

KƏLAM - 108

"QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ - DOĞRU SÖZLÜLÜYÜ İLƏ SƏNİ DÜRÜSTLÜYƏ ÇAĞIRAN, ƏMƏLLƏRİNİN GÖZƏLLİYİ İLƏ SƏNİ ƏN ÜSTÜN İŞLƏRƏ YÖNƏLDƏNDİR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 55)

Bu kəlamda İmam Əli (ə) insan münasibətlərində mənəvi dostluğun və səmimi qardaşlığın ölçüsünü bəyan edir. Həqiqi qardaşlıq qarşı tərəfi tənqid etmədən, lakin əməl və davranışı ilə ona nümunə olmaqla başlayır. Yəni ən xeyirli dost, sözləri ilə doğruyu xatırladan, əməlləri ilə isə dürüstlüyün canlı təcəssümüdür. Burada məqsəd, insanın ruhani inkişafına yardım edən mənəvi dostluğun mahiyyətini göstərməkdir. Bu kəlam, dostluğun yalnız zahiri münasibət deyil, bir tərbiyə məktəbi olduğunu bildirir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın idrak və əxlaq harmoniyasını vurğulayır. "Doğru söz" ağlın və vicdanın, "gözəl əməl" isə əxlaqın nəticəsidir. Ən xeyirli dost, ağlın təlim etdiyi doğruluğu həyatına tətbiq edən insandır. Burada həqiqət (haqq) və əməl (fəal hikmət) birləşir. Yəni söz və əməl arasında vəhdət yarananda insanın varlığı bütöv olur. Belə qardaş, varlığın mənasını dərk etmiş və başqasının da o dəyərləri yaşaması üçün sükunətlə onu o istiqamətə yönəldən kamil insandır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam dostluğun mənəvi mərhələsini göstərir. Əsl dost, sənin nəfsinə tabe olmayan, ruhunun yüksəlişi üçün səni Haqqa yönəldəndir. O, sözündə riyakarlıqdan uzaq, əməlində isə ixlas sahibidir. Onun doğru sözlülüyü – Haqqın aynası, gözəl əməli isə nurani təcəllisidir. İrfanda belə bir dost, "Ruhani qardaş" adlanır – yəni səni özünə yox, Allaha yönəldən, sevgisi mənəvi saflaşma ilə yoğrulmuş bir varlıqdır. Belə qardaşlıq dünyəvi deyil, ruhani bir səfərdir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən bu kəlam, insanın sosial və daxili təkamülündə pozitiv təsir dairəsinə malik dostluğun əhəmiyyətini vurğulayır. Səni doğruluğa

təşviq edən dost, zehni sabitlik və vicdan dərinliyi yaradır. Çünki insan təbiətən təsirə açıq varlıqdır – doğru insanla dostluq onun şüurunda özünü inkişafa yönəldən model yaradır. Bu cür münasibətlərdə tənqid deyil, nümunəvi davranış ön plandadır. Belə dost insanın psixoloji balansını qoruyur, onu mənəvi mühitdə gücləndirir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam iki obraz üzərində qurulub: "doğru söz" və "gözəl əməl". Bu iki ifadə sanki insanın dili və əli arasındakı harmoniyanı təmsil edir. Dildə dürüstlük, əllərdə gözəllik. Bu üslubi bədii kontrast ədəb baxımından həm poetik, həm də nəsihət doludur. Burada həm hikmət, həm də ritm var. İmam Əli (ə) bu şəkildə nitqin və əməl estetikasını birləşdirərək əxlaqın bədii dilini qurur. Bu, söz və əməl poetikasının zirvəsidir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji planda bu kəlam cəmiyyətin mənəvi əsasını təsvir edir. Əgər insanlar bir-birinə doğru danışan və gözəl əməl edən nümunə olsalar, o toplumda etimad, sevgi və dürüstlük inkişaf edər. Bu, sosial münasibətlərin əsas dəyərləridir. Yalan, ikiüzlülük və riyakarlıq dağıdıcı sosial davranışlardır; amma bu kəlamda göstərilən model cəmiyyətin sağlam inkişafının təməlidir. Belə dostluq ictimai əxlaqı qoruyan və gücləndirən mənəvi bağdır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə İmam Əlinin (ə) bu fikrinin nümunələrini onun Malik Əştər, Salman Farsi, Əbuzər Qəffari kimi səhabələrlə münasibətində görmək mümkündür. Onlar bir-birini yalnız vəfa ilə deyil, mənəvi məsuliyyətlə sevirdilər. Tarix göstərir ki, ən dəyərli dostluq, bir-birini Haqq yolunda tamamlayan insanların birliyidir. Belə münasibətlər yalnız şəxsi sədaqət deyil, İslam tarixində mənəvi inqilabların səbəbi olmuşdur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından bu kəlam dostluğun sınağını göstərir. Doğru sözlü dost səni xoşuna gəlməyən anlarda da haqqı deməklə qoruyar. Əməlləri ilə sənin üçün mənəvi güzgü olar. Əxlaqda bu, "əmr bil-məruf və nəhy ənil-münkər" prinsipinin dostluq müstəvisində təzahürüdür. Yəni dostluğun mahiyyəti yalnız sevgi deyil, məsuliyyətlə birləşmiş xeyirxahlıqdır. Əsl dost səni öz bərabərində yüksəldir, aşağıya yox.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji yönü ilə bu kəlamda "doğru söz" Allahın bir sifəti – "əl-Həqq"lə əlaqələndirilir. Doğru danışan dost, Allahın bu sifətinin təcəssümüdür. "Gözəl əməl" isə imanla müşayiət olunan saleh davranışdır. Deməli, belə bir dostluq ilahi mərhəmətə aparan bir vasitədir. İmam Əli (ə) burada bizə göstərir ki, Allah rizası üçün qurulan dostluq, insanın imanını gücləndirən bir ibadətdir.

9. Estetik Aspekt

Bu kəlamda estetik ölçü – ahəng və harmoniya üzərində qurulub. Söz və əməl bir-birini tamamlayır, sanki insanın daxili gözəlliyi zahirinə əks olunur. Əsl dostun nitqində səmimiyyət, davranışında zəriflik vardır. Bu ahəng insan ruhunda gözəllik duyğusu oyadır. İmam Əli (ə) burada mənəvi gözəlliyin estetik dəyərini göstərir – yəni yaxşılıq təkcə doğru deyil, həm də gözəldir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam rəhbərlik və sosial məsuliyyət anlayışını da əhatə edir. Doğru sözlü və gözəl əməl sahibi olan dost, idarəçilikdə ədalət və şəffaflığın rəmzidir. İmam Əli (ə) öz xilafət dövründə belə insanlara güvənirdi. Bu kəlam həm də ictimai liderlərin ətrafındakı insanların dürüstlüyünə işarə edir. Yalançı və riyakar dostlar cəmiyyətin və rəhbərliyin zəhəridir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam sadiqlik və etibar anlayışını qoruyur. Dostluq hüququna görə, insan dostuna zərər verəcək yalan danışmamalı, onu mənəvi və maddi ziyana aparmamalıdır. “Doğru söz” dostluq müqaviləsinin əsasıdır. Bu kəlam, mənəvi hüquq və vicdanın qanununu formalaşdırır. Ədalətli münasibət ancaq səmimiyyət üzərində qurularsa sabit olur.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insan varlığının mənasını aydınlaşdırır. İnsan tək başına kamilləşə bilməz; ona doğruya yönəldən bir “dost güzgüsü” lazımdır. Hər kəs bir başqasının varlığında öz mənəvi inikasını görür. Belə dostluq insanın “mən”ini aşaraq “biz” şüuruna yüksəlməsini təmin edir. Deməli, dostluq varlığın mənəvi dərinliyinə açılan bir körpüdür.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlam, insan həyatında Allahın göndərdiyi bələdçiləri xatırladır. Bəzən həyatımıza elə insanlar daxil olur ki, sözləri və əməlləri ilə bizi doğru yola yönəldirlər. Onlar bizim üçün “xeyir bələdçiləri”dir. Bu baxımdan “ən xeyirli qardaş” insanın taleyindəki ilahi rəhbərliyə işarədir. Xızır baxışında belə dost, Allahın sənə rəhmət qapısıdır.

Düşündürücü Suallar

- Mənim ətrafımdakı dostlar məni doğruluğa və xeyirə çağırırlarmı?
- Mən özüm başqalarına hansı nümunəni göstərirəm – sözlə, yoxsa əməllə?
- Dostluqlarımda Allah rizası nə dərəcədə yer tutur?
- Səmimi dostun dəyərini itirmədən görə bilirəmmi?

Özünə Hesabat

- Hər bir insan bu kəlam qarşısında düşünməlidir: Mənim dostluğum insanların ruhunu qaldırır, yoxsa yükləyir? Mən doğrunun, yoxsa rahatlığın tərəfdarıyam? Sözüm və əməl arasında harmoniya varmı? Özüm başqalarına İmam Əlinin (ə) təsvir etdiyi dost ola bilirəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostlarla görüşəndə söhbətləri qeybət və dünyəvi mövzulardan uzaq tut, mənəvi və faydalı söhbətlər et.
- Əgər dostun səhv yoldadırsa, onu tənqid yox, nümunə ilə düz yola çağır.
- Öz davranışında dürüstlük və ədaləti əsas tut; bu, səssiz tərbiyə üsuludur.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər gün bir yaxşı dostluq davranışı etməyə çalış – birini tərif et, haqqı xatırlat, ona dua et. Haqq dostluq, dünyəvi maraqlardan uzaq, mənəvi dəyərlərlə yaşanmalıdır. Belə münasibətlər insanın ruhunu işıqlandırar.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə öyrədir ki, dostluğun həqiqi dəyəri sözlərdə deyil, əməldə gizlidir. Ən xeyirli qardaş səni doğruya aparan və sükutla səni Allaha yaxınlaşdırandır. Doğru sözlülük və gözəl əməl — mənəvi qardaşlığın iki qanadıdır; bu iki qanadla uçan dostluq səni dünya zəncirindən azad edib Haqqa yüksəldər.

KƏLAM - 109

“QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ SƏNƏ HİDAYƏT YOLUNU GÖSTƏRƏN, TƏQVAYA ÇATDIRAN VƏ NƏFSİNİN İSTƏKLƏRİNƏ UYMADAN SƏNİ ONLARDAN ÇƏKİNDİRƏNDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 55)

Bu kəlamda İmam Əli (ə) mənəvi qardaşlığın ən ali formasını açıqlayır. Həqiqi qardaşlıq yalnız maddi kömək və dostluqdan ibarət deyil; o, insanın ruhunu qurtuluşa, yəni hidayətə yönəldən bir bağdır. Əsl dost, səni xoşuna gələn, amma axirətinə zərərli olan istəklərdən çəkindirən şəxsdir. Belə dost, Allahın rizasını əsas tutur və səni də bu rizaya doğru çağırır. O, həyat yolunda bir “hidayət çırağı” kimidir — sənin ayağın büdrəməsin deyə sükutla, lakin hikmətlə yolunu işıqlandırır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlamda insanın “iradə azadlığı” ilə “haqq istiqaməti” arasında tarazlıq təsvir olunur. Hidayətə çağıran dost, sənin ağlını nəfsin kölgəsindən çıxarıb düşüncənin işığına aparır. O, sənin daxilindəki iki gücü – nəfsi və ruhu – qarşılaşdırır və seçim azadlığını hikmətlə yönləndirir. Belə dost, təkcə məsləhət vermir, həm də sənə öz varlığını dərk etməyi öyrədir. Bu baxımdan, onun dostluğu bir təlim prosesidir – insanın varlığını kamala doğru hərəkət etdirən fəlsəfi zərurətdir.

2. İrfani Aspekt

İrfani yöndən bu kəlam, insanın mənəvi seyrinin dostluq vasitəsilə reallaşdığını bildirir. “Sənə hidayəti göstərən” dost, sanki ruhani bir mürşiddir; o, sənin qəlbindəki nuru oyadır, gizli olan ilahi təmayülü üzə çıxarır. “Təqvaya çatdıran” ifadəsi, onun səni yalnız öyrətmədiyini, həm də mənəvi məsuliyyət hissi aşıladığını göstərir. O, səni nəfsinin oyunlarından çəkindirərək “Haqq dostluq” məqamına qaldırır. Belə dostluq, ilahi sevginin yerdəki təzahürüdür — dost, Allahın sənin ruhuna göndərdiyi bir bələdçidir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam insanın tərbiyə mexanizmini açır. Nəfsani istəklər hər bir insanda təbii meyllər kimi mövcuddur, lakin onları idarə etmək üçün insanın ətrafında müsbət təsirli şəxsiyyətlər olmalıdır. Səni təqvaya yönəldən dost, sanki psixoloji balans yaradır — istəklərin səni idarə etməsinə imkan vermir. O, sənə daxili nəzarət vərdişi qazandırır. Belə insanla dostluq, emosional sabitlik və mənəvi yetkinlik yaradır. Çünki bu dostluqda məqsəd xoşbəxtlik deyil, saflaşmadır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlamın dili həm bədii, həm də hikmətlidir. Üç əsas hərəkət üzərində qurulub: “göstərmək”, “çatdırmaq” və “uzaqlaşdırmaq”. Bu ardıcıllıq təsadüfi deyil — əvvəl insan görür, sonra yetişir, daha sonra nəfsani istəklərdən uzaqlaşır. Bu, mənəvi inkişafın mərhələlərini ifadə edən poetik bir axındır. İmam Əlinin (ə) üslubunda həm təsir, həm də sükunət vardır; bu da kəlamı ədəbi cəhətdən həm nəsihət, həm də ruhani bir bədii parçaya çevirir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji planda bu kəlam, cəmiyyətin sağlam mənəvi təməllərinə işarə edir. İnsanlar bir-birini günah və nəfsin tələsinə sürükləməməli, əksinə, bir-birini hidayətə və təqvaya sövq etməlidirlər. Cəmiyyətin mənəvi bütövlüyü bu qarşılıqlı məsuliyyət üzərində dayanır. Hidayətə çağıran dostlar çoxaldıqca cəmiyyətin əxlaqi enerjisi güclənir. Belə dostluqlar sosial saflığın, ədalətin və həmrəyliyin qoruyucusudur. Əgər hər kəs bu rolu oynasa, cəmiyyət ilahi nizamda yaşayacaq.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan İmam Əlinin (ə) bu sözləri onun səhabələri və yaxınları ilə münasibətlərində açıqca görünür. Məsələn, Salman Farsi və Əmmar Yasir kimi səhabələr onu həm hidayət bələdçisi, həm də təqva nümunəsi kimi görürdülər. O da öz növbəsində, onları daima nəfsani arzuların arxasınca düşməməyə çağırırdı. Tarix göstərir ki, mənəvi qardaşlıq İslam cəmiyyətinin dayağı idi – bir-birini haqq yolunda saxlamaq iman cəmiyyətinin əsas prinsipi idi.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından bu kəlam, dostluğun məsuliyyətini ortaya qoyur. Əsl

dost sənə "xoşuna gələn" deyil, "sənin üçün faydalı" olanı söyləyir. O, səni günaha sövq edən nəfsani istəklərdən çəkindirir, çünki səni sevir. Belə dostluq sevginin ən saf formasıdır — xeyir diləmək, amma həqiqi mənada. Əxlaqda bu, "əmr bil-məruf və nəhy ənil-münkər" prinsipi ilə uzlaşır: yəni dostluq yalnız sevgi deyil, eyni zamanda vicdani borcdur.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji yönü ilə bu kəlam Allahın "Hadi" (Hidayət edən) sifətinin insanda təcəllisini göstərir. Səni hidayətə aparan dost, əslində Allahın sənin üzərindəki mərhəmətinin bir vasitəsidir. Təqvaya çatdırmaq — iman və əməl birliyidir. Nəfs istəklərindən çəkindirmək isə Allahın razılığını qorumağın yoludur. Deməli, belə bir dostluq ilahi bir müqavilə kimidir – iki ruh arasında Haqq rizasına yönəlmiş əhd.

9. Estetik Aspekt

Estetik cəhətdən bu kəlamda mənəvi harmoniya hiss olunur. "Hidayət", "təqva" və "nəfs" anlayışları mənəvi rənglərin üç tonunu xatırladır: nur, saflıq və kölgə. Dostluğun gözəlliyi, insanı bu kölgədən nura çıxarmasında gizlidir. Hidayət göstərən dost, sanki həyat tablosunda işıq mənbəyidir – sən onun sayəsində öz rəngini tapırsan. Buradakı estetik dərinlik, mənəvi gözəlliyin təcəssümüdür.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam rəhbərlik və məsuliyyət anlayışına da işarə edir. Hidayət göstərən dost, təkcə şəxsi deyil, ictimai bir vəzifəni də yerinə yetirir. O, ətrafındakı insanları doğru düşünməyə, ədalətli davranmağa sövq edir. Belə dostluq sosial ədalətin və əxlaqi idarəetmənin təməlidir. Rəhbər də bir növ xalqın hidayət dostudur; onun vəzifəsi nəfsani maraqları deyil, haqqı yaşatmaqdır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi mənada bu kəlam mənəvi məsuliyyətin hüquqla harmoniyasını göstərir. Səni pisliyə yönəltmək bir növ mənəvi cinayətdir; səni xeyrə çağırmaq isə ilahi hüququn təntənəsidir. Bu mənada "hidayət edən dost" mənəvi hüququ qoruyandır. Belə dostluq, mənəvi ədalətin və vicdani qanunun təzahürüdür. Haqq yolda olan dostluq, insanı günahdan hüquqi və mənəvi baxımdan da qoruyur.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial yöndən bu kəlam, insan varlığının mənəvi təkamülünü izah edir. Hər insanın həyatında bir "daxili mübarizə" var — nəfsin arzuları ilə ruhun çağırışı arasında. Hidayət göstərən dost, bu varlıq gərginliyində ruhun səsini gücləndirən bir gücdür. Belə dostluq, insanın öz mahiyyətini anlamasına kömək edir. Çünki insan varlığı yalnız tək başına deyil, mənəvi bağlar içində kamilləşir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlam, Allahın insan həyatına gizli yollarla

yönəlməsini xatırladır. Bəzən qarşımıza çıxan insanlar təsadüfi görünür, amma onlar Xızır kimi bizi hidayət yoluna aparmaq üçün göndəriliblər. Hidayət göstərən dost, bəzən bir cümlə, bir baxış, bir dua ilə sənin taleyini dəyişir. Xızır baxışında belə dost, Allahın sənin üçün açdığı gizli rəhmət qapısıdır.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostluğum insanları hidayətə aparır, yoxsa nəfsə?
- Məni sevən dost, mənə rahatlıq verir, yoxsa məsuliyyət aşılayır?
- Mən kiminsə nəfsinə yox, ruhuna təsir edə bilirəmmi?
- Haqqı deməkdən çəkinmirəmmi, dostluq xatirinə susuram?

Özünə Hesabat

- Bu kəlam qarşısında özünə sual ver: Mənim dostluğum insanları Allahı xatırlamağa yönəldirmi? Mən kiməsə təqva qazandıran nümunəyəmmi? Öz nəfsimlə dostluğum dostlarıma necə təsir edir? Mən insanları rahatlıqla yox, hidayətlə sevindirirəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostlarına bir xeyir sözü, bir dua ilə təsir et.
- Gün ərzində bir nəfəri yaxşılığa təşviq et, amma bunu səmimiyyətlə et.
- Nəfsinin istəklərinə uymayan dostlara təşəkkür et – onlar səni qoruyurlar.
- Dostluqda səmimiyyətlə yanaşı, mənəvi məsuliyyəti də unutma.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostlarını seçərkən hidayət niyyəti olan insanlarla yaxın ol.
- Səni Allahdan uzaqlaşdıran münasibətləri azald.
- Hər dostluqda niyyəti təmiz saxla.
- Allah rizası üçün qurulan bağlar heç vaxt qopmaz. Hidayət edən dostlar həyatının nur mənbəyidir – onlara dəyər ver.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə öyrədir ki, dostluğun dəyəri onun nə qədər səmimi və mənəvi olmasında gizlidir. Ən xeyirli qardaş — səni nəfsinin əsarətindən xilas edib, hidayət yoluna yönəldəndir. Belə dost, Allahın sənin həyatına göndərdiyi ən böyük nemətdir. Hidayətə aparan dostluq, qəlbin azadlığının, ruhun qurtuluşunun və kamilliyə gedən yolun açarıdır.

KƏLAM - 110

“QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ - XEYİR İŞLƏRDƏ SƏNƏ ƏN ÇOX YARDIM EDƏN, YAXŞILIQDA ƏN ÇOX ƏMƏL SAHİBİ OLAN VƏ DOSTUNA ƏN UYĞUN ŞƏKİLDƏ DAVRANANDIR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 55)

Bu kəlam insan münasibətlərində “xeyirli qardaşlıq” anlayışını izah edir. İmam Əli (ə) bildirir ki, əsl qardaşlıq təkcə qan bağı ilə deyil, ruhani və

əxlaqi bağlarla formalaşır. Həqiqi qardaşlıq, qarşılıqlı xeyir, dəstək və mənəvi yüksəliş üzərində qurulur. Yəni, ən dəyərli dost — səni xeyrə yönəldən, yaxşılıqda örnək olan və sənin halına uyğun şəkildə davranandır. Bu, həm sosial həm də mənəvi bərabərlik anlayışını ortaya qoyur.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın "xeyir" anlayışı ilə olan münasibətini təhlil edir. Burada xeyir, varlığın məqsədinə uyğun hərəkət etməkdir. Aristotelə görə "xeyir" ən ali məqsəddir; İmam Əli (ə) isə bu fikri ilahi təməl üzərində quraraq bildirir ki, insan üçün ən xeyirli olan — həm özünü, həm də başqasını fəzilətə çatdırandır. Həqiqi dost, insanın "kamal yolunda" köməkçisidir; yəni sənin varlıq məqsədini reallaşdırmaq üçün səni dəstəkləyən şəxsdir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam, qardaşlığın mənəvi səviyyəsini göstərir. Xeyirli qardaş, səni Allaha yaxınlaşdıran və mənəvi yüksəlişinə səbəb olandır. Onun yardımı dünyəvi deyil, ruhi təmizlik məqsədi daşıyır. O, sənə "nəfsinin arzusuna uyğun deyil, Rəbbinin razılığına uyğun" davranar. Belə bir dost insanın qəlbində hidayət nuru yandırar, çünki onun niyyəti ixlasdan, sevgisi isə Allah rizasından doğar.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən bu kəlam, insanın sosial dəstəyə olan ehtiyacını və doğru münasibətlərin ruh halına təsirini açır. Xeyirli dost, tənqid və təşviq arasında tarazlığı qoruyandır. O, sənə qarşı empatik, amma eyni zamanda prinsipial davranır. Belə dost yanında insan özünü güvənli, dəyərli və motivasiyalı hiss edir. İkiüzlü dostun tərif etdiyi halda, xeyirli dost sənin islahına yardım edər — bu isə şəxsiyyətin yetkinliyinə aparan psixoloji dəstəkdir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlamda "xeyir" və "uyğun davranmaq" ifadələri insan münasibətlərində harmoniya və ədəb anlayışlarını birləşdirir. İmam Əli (ə) üslub baxımından həm poetik, həm də hikmətli dildə ifadə edir. Burada dostluğun təsviri sadəcə məhəbbət deyil, hərəkət və əməl üzərində qurulub: "Ən çox yardım edən, ən çox yaxşılıq edən və ən uyğun davranan." Üçlü struktur həm ritmik, həm də mənəvi vurğu yaradır.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin sağlam təməlləri, belə xeyirli münasibətlər üzərində formalaşır. Sosial baxımdan xeyirli qardaş, cəmiyyətin mənəvi toxumasını möhkəmləndirən şəxsdir. O, başqasının uğurundan sevinir, ehtiyacını qarşılayır, birlik və bərabərliyi qoruyur. Bu cür dostluqlar sosial həmrəylik və qarşılıqlı etimadın əsasını təşkil edir. İmam Əli (ə)-nin dövründə olduğu kimi, bu gün də cəmiyyətin dirəyi fəzilətli dostluqlardır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan İmam Əlinin (ə) bu kəlamı, İslam cəmiyyətinin formalaşdığı dönəmdə əxlaq və qardaşlıq dəyərlərinin təməllərini gücləndirmək məqsədi daşıyırdı. Hicrətin ilk əsrlərində müsəlmanlar arasında "üxuvvət" (qardaşlıq) anlayışı sosial sistemin mərkəzində idi. Bu kəlam həmin mənəvi birliyin qorunmasına yönəlmişdi: kim ki başqasını xeyrə yönəldir, o, ümmətin dayağı olur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından bu kəlam, dostluqda niyyətin və əməl birliyinin vacibliyini vurğulayır. Əsl dostluq fayda üzərində deyil, fəzilət üzərində qurulur. Yəni xeyirli qardaş sənin mənafeyinə deyil, mənəvi xeyrinə çalışır. O, səni günahdan uzaqlaşdırar, salehliyə yönəldər. Beləliklə, dostluq əxlaqi yüksəlişin vasitəsinə çevrilir, çünki hər iki tərəf bir-birinin halına cavabdeh olur.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji nöqteyi-nəzərdən bu kəlam Allah rizasının dostluqda əsas meyar olduğunu göstərir. Ən xeyirli dost, Allahın əmrlərini əsas tutaraq davranandır. O, səninlə münasibətində nəfsinə deyil, Allaha yönəlir. Bu baxımdan qardaşlıq — ilahi bir əhd kimidir; onun təməli iman, məqsədi isə təqvadır. İmam Əli (ə) belə dostluğu "hidayətin vasitəsi" kimi təqdim edir.

9. Estetik Aspekt

Estetik yöndən bu kəlamda dostluq bir harmoniya sənəti kimi təsvir olunur. "Uyğun davranan dost" ifadəsi, ahəngdar münasibətin gözəlliyini simvolizə edir. Əsl dostluq, daxili ziddiyyət və rəqabətdən uzaq, bir-birini tamamlayan münasibətdir. Bu harmoniya həm qəlbi, həm də əməldə gözəllik yaradır. Hər iki dostun bir-birinə uyğun davranması — ruhani və mənəvi bir incəlikdir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam idarəçilikdə və ictimai münasibətlərdə ədalət və həmrəylik prinsipinə işarə edir. Liderin və xalqın münasibətində "xeyirli qardaşlıq" anlayışı sosial nizamın əsasıdır. Əgər rəhbər və xalq bir-birinə "xeyirli dost" kimi yanaşsalar, cəmiyyətin dirçəlişi təmin olunur. Yəni dostluq ruhu siyasətdə ədalətin təcəssümüdür.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi cəhətdən bu kəlam, qarşılıqlı məsuliyyət və vicdanlı davranış prinsipinə işarə edir. Xeyirli dost, sənə qarşı hüquq pozuntusuna yol verməz, səni də zülmdən çəkindirər. İslam hüququnda "qardaşının haqqını qorumaq" imanın göstəricisi sayılır. Beləliklə, bu kəlam hüquqi ədalətin sosial münasibətlərdəki mənəvi ölçüsünü də müəyyənləşdirir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın "varlıqda tək olmadığını" dərin mənada xatırladır. Həqiqi qardaş, sənin həyat mənanı möhkəmləndirən

varlıqdır. O, səni varlığın mənasızlığından çıxarır, çünki sənlə birlikdə "xeyir"in mənasını yaşayır. Belə dostluq, insanın "mən"indən "biz" mərhələsinə yüksəlməsidir — bu isə varlığın dərinliyinə aparan mənəvi təcrübədir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam, ilahi rəhbərlik və hidayət təcəssümüdür. Xızır, Allaha yaxın olanlara "xeyirli dost" kimi görünür və onları hidayət yoluna çəkir. Bu baxımdan xeyirli dost Xızırın zühur forması kimidir — səni xeyrə yönəldər, bəzən sərt, bəzən yumşaq, amma həmişə hikmətlə. Hər bir insan həyatında bir "Xızır dost" taparsa, onun mənəvi səfəri asanlaşar.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostluğum başqalarına xeyir gətirirmi, yoxsa yük oluram?
- Mən kiminsə xeyir yolunda dayağıyam, yoxsa sükutla zərər görməsinə icazə verirəm?
- Mənim əməllərim başqalarına yaxşı nümunə olurmu?
- Dostluqlarımda Allah rizası əsasdırmı?

Özünə Hesabat

- Bu kəlamı oxuyarkən insan düşünməlidir: "Mən dostluqda xeyir axtarıram, yoxsa rahatlıq?" Hər kəs özü üçün sual etməlidir: "Mən kiminsə ruhani dayağıyam, yoxsa sadəcə tanışam?" Bu hesabat, insanın dostluq anlayışını islah etməsinə səbəb olar.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostunun ehtiyacına könüllü yardım et.
- Onu günahdan çəkindir, amma mehribanlıqla.
- Onun uğuruna səmimi sevin.
- Öz davranışlarınla nümunə ol.
- Mürəkkəblikdə deyil, sadəlikdə sədaqət göstər.

Əlavə Tövsiyələr

- Dost seçərkən iman və təqva meyarını əsas götür.
- Yaxşılıqda birlik qur, amma pislikdə deyil.
- Qardaşlıqda niyyəti saf saxla — fayda üçün deyil, fəzilət üçün dostluq et.
- Yaxşı dostun dəyərini itirmədən bil.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı, dostluğun ən ali formasını — "xeyirli qardaşlıq" modelini təqdim edir. Belə dost, sənin üçün bir bərəkət, bir güzgü və bir dua qaynağıdır. O, səni Allaha yaxınlaşdırar, səni islah edər və sənlə bərabər kamala doğru addımlayar. Həqiqi dostluq — Allah yolunda birgə yürüməkdir.

KƏLAM - 111

"QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ, QARDAŞLARI HAQQINDA ARAŞDIRMA (PİSLƏRİNİ, GİZLİLƏRİNİ AXTARMA) APARMAYAN KİMSƏDİR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 55)

Bu hikmətli kəlamda İmam Əli (ə) bizə insan münasibətlərində gizliliyə hörmət, təmizlik və etimadın vacibliyini öyrədir. Həqiqi qardaşlıq, başqasının səhvlərini axtarmaqla deyil, onları örtmək və düzəltmək istəyilə yaşanmalıdır. Qardaşının gizli halını araşdırmaq, sevgini zədələyər, münasibətdə nifrət və şübhə yaradar. Əsl dost, başqasının nöqsanına göz yumar, lakin onun islahı üçün dua edər. İmam Əli (ə) bu kəlamla həm mənəvi, həm də sosial baxımdan təmkin, mərhəmət və təmizlik mədəniyyətini təbliğ edir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam, "məlumatın dəyəri və məqsədi" mövzusuna toxunur. Hər bir bilgi yaxşılıq üçün istifadə olunmadıqca, zərər doğura bilər. Başqası haqqında araşdırma aparmaq, bir növ "mənəvi təcavüz" sayılır. Çünki bilik niyyətlə dəyərlənir: əgər niyyət islah deyil, təhqirdirsə, o bilik zülmə çevrilir. İmam Əli (ə) burada etik bilik fəlsəfəsini öyrədir: insan başqasının halını deyil, öz qüsurunu tanımağa yönəlməlidir. Özünü dərk etməyən, başqasını dərk etməyə ləyaqətli deyil.

2. İrfani Aspekt

İrfani mənada bu kəlam, insanın "pərdə" anlayışını dərk etməsinə yönəldir. Allah hər bəndəsinin ayıbını örtür, çünki Rəhmətinin tələbi budur. Həqiqi arif də qardaşının ayıbını örtməklə "sitr" adlanan ilahi sifəti təcəssüm etdirir. Başqasını araşdırmaq nəfsin qidasıdır, onu dayandırmaq isə ruhun saflaşmasıdır. İrfani baxımdan, kim başqasının halını deyil, öz nəfsinin halını izləyirsə, o, artıq təkamül yolundadır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam, insanın "nəzarət və mühakimə ehtirası"nı tənzimləyir. Başqasını araşdırmaq istəyinin kökündə özünü təqdis etmə və başqasını alçaltmaq meyli dayanır. Bu isə eqonun müdafiə mexanizmidir. İmam Əli (ə) bildirir ki, belə düşüncə həm qardaşlığı, həm də daxili rahatlığı zəhərləyir. Öz qüsurlarını görə bilməyən insan, daim başqalarını tənqid edərək içindəki boşluğu doldurmaq istəyir. Amma başqasının gizlilərini deyil, öz nəfsini təftiş edən insan sülh tapar.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam sadə, lakin dərin mənalıdır. "Araşdırma aparmayan" ifadəsi yalnız zahiri bir hərəkəti deyil, mənəvi bir dərəcəni ifadə edir. Bu kəlam, insan münasibətlərində "sükutun və hörmətin poeziyası" kimidir. Burada bir sözlə bütöv bir əxlaq kodeksi ifadə olunur. İmam Əlinin (ə) dilindəki bu qısa ifadə, həm poetik, həm də hikmət doludur — bir cümləlik bir dünyagörüş.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin sağlamlıq prinsiplərindən birini müəyyənləşdirir: etimad. İnsanlar bir-birini daim araşdırsa, cəmiyyətdə qorxu, nifrət və fitnə yaranar. Sosial etimadın əsası gizlilik və hörmətin qorunmasıdır. Hər kəs başqasının qüsurunu deyil, öz məsuliyyətini araşdırsa, ümmət içində sevgi və birgəyaşayış bərqərar olar. İmam Əli (ə) bu sözlərlə sosial barışın təməl prinsipini bəyan edir: başqasının ayıbını axtarma, öz xeyrini artır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi kontekstdə bu kəlam İmam Əlinin (ə) idarəçilik dövründə qarşılaşdığı fitnə və qeybət hallarına cavabdır. O dövrdə bəziləri insanların gizli həyatını araşdıraraq nifaq və şübhə toxumu səpirdilər. İmam Əli (ə) bu zərərli meyli dayandırmaq üçün belə buyurmuşdur: “Kim başqasının ayıbını axtarırsa, Allah da onun ayıbını aşkar edər.” Bu kəlam tarixdə ictimai sülh və iman birliyini qoruma çağırışıdır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam, “sitr” və “təqva” anlayışlarının birləşməsidir. Əxlaqlı insan başqasının ayıbını deyil, fəzilətini görər. O, dostunun xətasını araşdırmaz, əksinə dua ilə örtər. Belə davranış insanın nəfsinə hakim olma əlamətidir. İmam Əli (ə) bu kəlamla bizə öyrədir ki, dostluğu qorumağın yolu başqasının gizlilərinə hörmət etməkdir. Başqasını ifşa edən, öz şərəfini itirər.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji yöndən bu kəlam Allahın “Səttar” (ayıbları örtən) sifətinə uyğun davranma çağırışıdır. Mömin, Rəbbinin sifətlərindən pay almalıdır. Allah bəndələrinin günahlarını örtürsə, biz də qardaşımızın ayıbını örtməliyik. Kim bu sifəti yaşadırsa, Allah da onun ayıblarını dünya və axirətdə örtər. Qardaş haqqında araşdırmaq — Allahın pərdəsinə müdaxilə kimidir. Bu, həm günah, həm də iman zəifliyinin göstəricisidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam “daxili gözəlliyin qorunması”na yönəlir. Hər bir insanın iç dünyası bir pərdə kimidir; onu qaldırmaq eyb tapmaq deyil, harmoniya pozmaqdır. Qardaşının gizliliyinə hörmət etmək, gözəlliyin ahəngini qorumaqdır. İmam Əli (ə) burada davranış gözəlliyinin incə bir formasını göstərir: susmaq, təmkin və hörmət — ən zərif gözəllikdir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam rəhbərlikdə və ictimai idarəetmədə ədalət və şəffaflığın fərqini izah edir. Lider üçün “təftiş” — ədalətin tələbi ola bilər, amma şəxsi həyatı araşdırmaq — zülmdür. İmam Əlinin (ə) ədalət prinsipi budur: “İnsanın gizlisini deyil, zahirini ölç.” Bu prinsip siyasi sabitlik üçün də əhəmiyyətlidir. Cəmiyyətin güvənini qorumaq, başqalarının gizliliyinə toxunmamaqdan başlayır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam, İslam fiqhində "təcəssüs" (başqasının gizliliyinə girmək) qadağası ilə üst-üstə düşür. Quranda buyurulur:

"...Bir-birinizi güdməyin..." (Hucurat surəsi, ayə 12)

Bu, hüquqi baxımdan şəxsi həyatın toxunulmazlığı prinsipidir. İnsanların gizliliyinə hörmət, həm dini, həm də ictimai hüququn qorunması deməkdir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, insanın öz varlığını və başqaları ilə münasibətini dərk etməsi ilə əlaqəlidir. Başqasını araşdıran insan, əslində öz boşluğunu doldurmağa çalışır. Kim başqasını axtarır, özünü itirir; kim özünü tanıyır, başqasını mühakimə etməyə ehtiyac duymur. Həyatın mənası — başqalarının gizlisinə deyil, öz ruhunun dərinliyinə baxmaqdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam "pərdəni qoruma" hikmətini ifadə edir. Xızır (ə) insanın zahirinə deyil, batininə baxar, amma onu ifşa etməz. Çünki hidayət ifşa ilə deyil, mərhəmətlə baş verir. Qardaşının ayıbını araşdırmaq istəyindən çəkilmək, Xızırın hikmətini anlamaqdır: bəzən görmək deyil, görməməzlikdən gəlmək daha ilahidir.

Düşündürücü Suallar

- Mən başqalarının halını yox, öz halımı araşdırırammı?
- Dostumun qüsurunu düzəltmək istəyirəm, yoxsa ifşa etmək?
- Mənim münasibətlərimdə gizlilik və hörmət yer alırmı?
- Başqasının ayıbını görmək mənə nə qazandırır?

Özünə Hesabat

- Hər bir insan bu kəlam qarşısında düşünməlidir: "Mənim dostluğum qoruyucudur, yoxsa mühakiməedici?" Əgər biz bir-birimizin gizliliyini qoruya bilmiriksə, əslində mənəvi dəyərləri itiririk. Özünə hesabat vermək — başqasının deyil, öz niyyətinin dürüstlüyünü araşdırmaqdır.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Qardaşının səhvini gördükdə onu gizli şəkildə xəbərdar et.
- Qeybət və şayiədən uzaq qal.
- Hər kəsin bir gizliliyi olduğunu unutma.
- Öz səhvlərini daha çox təhlil et, başqasınınkını yox.
- İnsanlara qarşı hörmətli və təmkinli ol.

Əlavə Tövsiyələr

- Başqasının qüsurunu axtarma, onun fəzilətini axtar.
- Əgər birinin sirrini bilirsənsə, onu qorumaq sənin imtahanındır.
- Qüsur görmək istəsən, aynaya bax — öz nəfsini görəcəksən.
- Dua et ki, Allah səni də, qardaşını da örtülənlərdən etsin.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı, insan münasibətlərindəki ən incə fəziləti — **gizliliyə hörməti** öyrədir. Əsl qardaş, başqasının halını deyil, onun xeyrini düşünəndir. Kim başqasını araşdırmaz, Allah da onu qoruyar. Qardaşlıq, ayıb axtarmaqla deyil, mərhəmət göstərməklə möhkəmlənər. Həyatda ən gözəl dost — sənin gizlini bilib, yenə də səni sevəndir.

KƏLAM - 112

“QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ - HAQQ NAMİNƏ SƏNƏ ƏN ÇOX QƏZƏBLƏNƏNDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 55)

Bu hikmətli kəlamda İmam Əli (ə) bizə həqiqi qardaşlığın mahiyyətini öyrədir. Əsl qardaş, sənə xoş gəlmək üçün səssiz qalan deyil, haqqı söyləmək üçün səni incitsə də, susmayan insandır. Qardaşlıq təkcə sevgi və dostluq deyil, həm də bir-birini haqqa yönəltmək məsuliyyətidir. Haqq naminə qəzəblənən dost, səni itirməkdən qorxmaz, çünki onun məqsədi sənin mənfəətin deyil, islahındır. Bu kəlamda İmam Əli (ə), münasibətlərdə səmimiyyətin və mənəvi dürüstlüyün ölçüsünü bəyan edir: **“Haqq üçün inci, batil üçün xoş olma.”**

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam “haqq” və “dostluq” anlayışları arasındakı münasibəti dərinləşdirir. Həqiqi dostluq, xoş münasibətə deyil, həqiqətə əsaslanır. İnsan üçün ən çətin məqam — dostunun səhvini düzəltməkdir. Lakin əgər dostluq sevgi üzərində qurulubsa, həqiqətin acılığı münasibəti dağıtmaz, əksinə möhkəmləndirər. İmam Əli (ə) bu kəlamla göstərir ki, haqqın qorunması emosiyadan, eqodan və şəxsi rahatlıqdan üstündür. Haqq üçün qəzəblənmək, düşüncənin və vicdanın ayıq qalması deməkdir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam ruhani dostluğun mənəvi mərtəbəsini izah edir. Arif üçün dostluq — nəfsin rahatlığı deyil, ruhun tərbiyəsidir. Əgər bir dost sənin xətanı görür və səssiz qalırsa, bu, səni Allahdan uzaqlaşdırır. Lakin haqq üçün səni xəbərdar edən qardaş, ruhunun xilası üçün sənə “müəllim” olur. Qəzəb burada mənfi duyğu deyil, ilahi qeyrətin təzahürüdür. Haqq üçün qəzəblənmək — mərhəmətin fəal formasıdır; bu, insanın içindəki nurun qaranlığa qarşı çıxmasıdır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən bu kəlam insan münasibətlərində “tənqid və emosional reaksiyanın” rolunu izah edir. Əsl dost, sənin səhvini görəndə səssiz qalmır, çünki səssizlik — laqeydliyin əlamətidir. Haqq üçün qəzəblənmək, bir növ sevginin qoruyucu refleksidir. İnsan bəzən dostunun sərt sözünü düşmənlik kimi anlayır, lakin bu qəzəb – sənin düz yolda qalmağın üçün bir xəbərdarlıqdır. İmam Əli (ə) burada duyğuların mənəvi yönləndirilməsini öyrədir: **səmimi qəzəb** – tənəzzülə deyil, düzəlişə səbəb olur.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam qısa, lakin dərin bir dramatik gərginlik daşıyır: "haqq" və "qəzəb" bir-birinə qarşı duran iki anlayış kimi görünsə də, İmam Əli (ə) onları birləşdirir. Burada "qəzəb" mənfi deyil, ilahi bir ehtirasdır – doğruluq naminə duyulan narahatlıq. Kəlamın poetik dəyəri ondadır ki, o, sevginin içindəki sərtliyi, mərhəmətin içindəki ciddiyyəti ifadə edir. Bu cümlə bir növ "haqqın poeziyası"dır — az sözlə çox hikmət.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyət içindəki düzəliş və nəsihət mədəniyyətini təbliğ edir. Haqq üçün qəzəblənən insanlar – cəmiyyətin vicdanıdır. Əgər hər kəs bir-birinə xoş görünmək üçün susarsa, haqq itər, zülm yayılır. Sağlam cəmiyyət, səhv görüb düzəldən, haqsızlıq qarşısında susmayan fərdlərlə ayaqda qalır. İmam Əli (ə) bu kəlamla ictimai ədalətin mənəvi təməlini qoyur: qardaşlıq yalnız birlik deyil, həm də bir-birinə cavabdehlikdir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi kontekstdə bu kəlam, İmam Əlinin (ə) xilafət dövründə haqq və dostluq arasındakı sınaqlara işarə edir. O, haqqa qarşı çıxanları tanıyır, lakin şəxsi münasibətə görə susmurdu. Haqqın tərəfini tutmaq bəzən qardaşını incitmək demək idi. İmam Əli (ə) üçün bu, əxlaqi zərurət idi. Onun bu kəlamı həm o dövrdə, həm də bu gün bizə dərs verir: haqq naminə səssizlik – zülmə tərəfkeşlikdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam, dostluğun məsuliyyətini müəyyənləşdirir. Həqiqi əxlaq, başqasına xoş görünmək deyil, onu haqqa yönəltməkdir. Qardaşın sənin xətanı görüb səni xəbərdar edirsə, bu, onun səni sevdiyinin sübutudur. Çünki o, sənin axirətini dünyalıq rahatlığa dəyişmir. İmam Əli (ə) bu sözlə bizə öyrədir: haqq üçün qəzəblənən dost, səni məhv edən deyil, xilas edən dostdur.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam, "əmr bil-məruf və nəhy ənil-münkər" prinsipinin mənəvi izahıdır. Yəni haqqı əmr etmək və batildən çəkindirmək iman borcudur. Kim haqq naminə dostuna qəzəblənirsə, o, Allahın rizasını istəyir. Bu qəzəb nəfsani deyil, imanidir. Allah Quranda buyurur: **"Mömin kişilər və mömin qadınlar da bir-birlərinin dostudurlar. Onlar yaxşı işləri əmr edər, pis işləri qadağan edər..."** (Tövbə surəsi, ayə 71) — Bu kəlam da həmin ayənin mənəvi təcəssümüdür.

9. Estetik Aspekt

Estetik yöndən bu kəlamın gözəlliyi ondadır ki, o, mənəvi harmoniya yaradır. Qəzəb, zahirdə sərt duyğu kimi görünsə də, məqsəd haqq olduqda, o, iç gözəlliyin bir forması olur. Burada gözəllik – dürüstlükdə, səmimiyyətdə və ilahi qeyrətdə gizlidir. Haqq üçün qəzəblənmək – ruhun içindəki işığın sönməməsinə xidmət edən mənəvi estetikadır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam, liderlik və idarəetmədə haqqın müdafiəsini əks etdirir. Ədalətli rəhbər, yaxınlarına görə haqqı gizlətməz. İmam Əli (ə) siyasətdə də bu prinsipə əməl edirdi: haqqa görə dostuna da, düşməninə də eyni münasibət bəsləyirdi. Haqq üçün qəzəblənən rəhbər ədalətli, haqqı gizlədən isə zalımdır. Bu kəlam, siyasətdə dostluqla ədalət arasında düzgün sərhədi müəyyənləşdirir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam, haqqın qorunmasında şəxsiyyətə deyil, prinsipə sadiqliyin vacibliyini vurğulayır. Qardaş olsa belə, əgər haqsızdırsa, susmaq cinayətdir. Quranda buyurulur: **"Ey iman gətirənlər! Özünüzün, ata-ananızın və ya qohumlarınızın əleyhinə olsa belə, daim ədaləti təmin edən və Allah üçün şahidlik edən kimsələr olun!..."** (Nisa surəsi, ayə 135). İmam Əli (ə) bu ayənin mənəvi tətbiqini həyat prinsipi kimi ifadə etmişdir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, insanın "haqqa sadiqlik" imtahanını xatırladır. İnsan bəzən rahatlığını qorumaq üçün həqiqəti susdurur. Lakin həqiqi varlıq — haqqla bir olmaqla mümkündür. Kim haqqdan uzaqlaşır, öz mənliyini itirir. Haqq üçün qəzəblənmək, öz varlığını qorumağın bir formasıdır. Bu, insanın öz vicdanı ilə üz-üzə qalmaq cəsarətidir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam, "haqq üçün sərtlik" hikmətini ifadə edir. Xızır (ə) Musaya (ə) qarşı bəzi hallarda sərt davranmışdı, amma məqsədi zərər vermək deyildi – daha böyük hikməti göstərmək idi. Eynilə, haqq üçün qəzəblənən dost da səni incitsə də, sonunda səni xilas edər. Haqqın sərtliyi – mərhəmətin dərinliyidir.

Düşündürücü Suallar

- Dostumun haqq üçün mənə dediklərini qəbul edə bilirəmmi?
- Mən haqq naminə səssiz qalıram, yoxsa danışa bilirəm?
- Haqqa görə kiminsə inciməyinə dözə bilirəmmi?
- Mənim qəzəbim haqqdanmı, yoxsa nəfsimdən doğur?

Özünə Hesabat

- Haqq qarşısında mövqeyin nədir? Əgər dostun sənin səhvini üzünə deyirsə, ona minnətdar olmalısan, çünki o, sənin üçün əzab çəkir. Özündən soruş: "Mənim qəzəbim və sakitliyim Allah üçünmü, yoxsa mənfəətim üçündür?" Əgər cavab haqqadırsa, sən İmam Əlinin (ə) buyurduğu o xeyirli qardaşlardansan.

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostunun səhvini görərkən səssiz qalma, amma nəsihətini mərhəmətlə bildir.
- Qəzəblənərkən niyyətini yoxla – haqq üçünmü, yoxsa qürur üçünmü?

- Haqqı söyləməkdən çəkinmə, lakin ədəb və hikmətlə söylə.
- Səni xəbərdar edən dostu uzaqlaşdırma, ona dəyər ver.
- Haqqın tərəfində ol, hətta bu, səni tənha qoysa da.

Əlavə Tövsiyələr

- Haqq üçün qəzəblənməkdən qorxma, amma ədaləti aşma.
- Səni islah edən dostu sev, səni tərifləyənlə ehtiyatla davran.
- Hər qəzəbini haqq adı ilə bəzəmə – niyyətini ölç.
- Sakitlik bəzən mərhəmətdir, amma bəzən də xəyanət.
- Haqq üçün danışmaq – ruhun cəsarətidir, onu qorumaq borcundur.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə öyrədir ki, **əsl qardaşlıq sevgi ilə yanaşı cəsarət də tələb edir.** Haqq üçün qəzəblənən dost, səni itirməkdən qorxmaz, çünki onun məqsədi səni Allahdan uzaq düşməkdən qorumaqdır. Bu kəlamda həyatın mənəvi nizamı gizlidir: kim haqq üçün incidir, əslində səni xilas edir; kim səni sakitləşdirir, bəzən səni məhvə aparır.

Haqq üçün qəzəblənən dost – Allahın sənin həyatına göndərdiyi ən qiymətli xəbərdarlıqdır.

KƏLAM - 113

“QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ, QARDAŞLARINI BAŞQALARINA MÖHTAC ETMƏYƏN KƏSDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 56)

Bu kəlam İslamda qardaşlıq, yardımlaşma və sosial məsuliyyət anlayışının mənəvi əsaslarını açır. İmam Əli (ə) burada “xeyirli qardaş” anlayışını yalnız sevən, maraqlanan və ya sözlə dəstək verən biri kimi deyil, həm də **praktiki yardım edən, öz yaxınlarını ehtiyac və möhtaclıqdan qoruyan** şəxs kimi təqdim edir. Həqiqi qardaşlıq yalnız emosional bağlılıq deyil, həm də məsuliyyətli dayanışmadır. Bu, bir insanın əxlaqi, maddi və mənəvi imkanlarını başqalarının rifahı üçün səfərbər etməsini tələb edir. Belə bir münasibət həm fərdi həm də cəmiyyət səviyyəsində mərhəmət və ədalət mühitinin yaranmasına səbəb olur.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Bu kəlamın fəlsəfi mahiyyəti **insan varlığının sosial təbiəti** ilə bağlıdır. İnsan təkbaşına kamala çata bilməz; onun mənəvi inkişafı, başqalarına göstərdiyi yardım və mərhəmətlə tamamlanır. İmam Əli (ə) burada “varlığın məqsədi” məsələsini işarə edir: **insan varlığı, yalnız başqalarına fayda verdikcə öz mənasını tapır**. Yəni insanın dəyəri onun malik olduqlarında deyil, paylaşdıqlarındadır. Qardaşını ehtiyacdan qurtaran, əslində öz ruhunu azad edir. Bu baxımdan, möhtac etməmək həm etik, həm də ontoloji (varlıqla bağlı) bir məsuliyyətdir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam **fənadan (özündən keçməkdən)** bəhs edir. Qardaşını başqasına möhtac etməmək, öz mənfəətindən, eqosundan keçərək başqasının halını öz halı kimi hiss etməkdir. Bu mərhəmət halı "məhəbbətullah" – yəni Allah sevgisinin bir təzahürüdür. Həqiqi arif başqasının aclığını, dərdini öz qəlbində hiss edən şəxsdir. İmam Əlinin (ə) nəzərində qardaşına möhtaclıq yaşatmayan insan, **Allahın ruzisinin bir vasitəsinə çevrilmiş** insandır. Bu isə irfan yolunun ən yüksək mərtəbələrindən biridir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji olaraq bu kəlam **emosional güvənlik və qarşılıqlı dəstək** duyğusunun insan ruhundakı vacibliyini vurğulayır. İnsan təbiətən başqalarına bağlı varlıqdır. Möhtac olmaq – istər maddi, istər mənəvi cəhətdən – insanda dəyərsizlik və güvənsizlik hissi yaradır. İmam Əli (ə) bu ehtiyacın qarşısını "qardaşlıq məsuliyyəti" ilə alır. Yəni, əgər bir insan öz qardaşını ehtiyaclı vəziyyətdə buraxırsa, onun psixoloji sabitliyinə də zərbə vurur. Beləcə, kəlam həm fərdi, həm də ictimai psixoloji sabitliyin açarıdır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam **qısa, lakin dərin mənalı antitez** üzərində qurulub: "xeyirli olmaq" və "möhtac etməmək". Burada sanki iki zidd hal üz -üzə qoyulur – xeyir və ehtiyac. İmam Əli (ə) ədəbi üslubla göstərir ki, həqiqi xeyir – başqasını ehtiyacdan qurtarmaqdadır. Cümlənin lakonizmi (qısalığı) dərin mənanın qüdrətini artırır. Bu, ərəb və fars hikmət ədəbiyyatında "hikmətli kəlam" janrının klassik nümunəsidir: az sözlə çox mənanı ifadə etmək.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam **solidaritetin (ictimai həmrəyliyin)** vacibliyini ifadə edir. Cəmiyyət, üzvlərinin bir-birinə sahib çıxması ilə möhkəmlənir. Əgər insanlar bir-birini başqalarına möhtac etməsələr, sosial ədalət bərqərar olar, sinfi fərqlər azalır, yardımlaşma və etimad artar. İmam Əlinin (ə) dövründə bu prinsiplə qurulan İslam cəmiyyəti, həm iqtisadi, həm mənəvi baxımdan ədalətin təməl modeli idi. Beləliklə, bu kəlam həm fərdi əxlaq, həm də sosial sistem üçün istiqamətdir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi kontekstdə bu kəlam İslamın ilk illərində yaranan **ümumqardaşlıq prinsipi**ni əks etdirir. Mədinədə Mühacirlər və Ənsar arasında qurulan qardaşlıq bu kəlamın canlı nümunəsi idi. Ənsar, mühacir qardaşlarını öz evlərinə qəbul edib onları başqalarına möhtac etməmişdilər. İmam Əlinin (ə) bu sözü, həmin tarixi ədalət modelinin davamıdır. Yəni, möminlik sadəcə ibadət deyil, həm də başqasını "müxtəlif səbəblərlə" möhtac vəziyyətdə buraxmamaqdır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi yönü ilə kəlam, **insanın vicdan məsuliyyətini** vurğulayır. Qardaşına yardım etməmək, yalnız sosial deyil, mənəvi bir xəta sayılır. İmam Əli (ə) bu məsələni sadəcə "yardım" kimi deyil, "möhtac etməmək" kimi qoyur — yəni başqasının ehtiyacını əvvəldən hiss edib qarşısını almaq. Bu, "profilaktik əxlaq" adlana bilər: pislik baş vermədən önləmək. Bu, mərhəmətin ən yetkin formasıdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji (ilahi) baxımdan bu kəlam, **Allahın Rəzzaq (ruzi verən)** sifətinin bəndə üzərində təcəllasıdır. İmam Əli (ə) bildirir ki, Allah bəzən bir insana ruzini başqasına vasitəlik üçün verir. Yəni sən başqasını möhtac etmədikcə, Allahın rəhmətinə bəndəlik etmiş olursan. Bu baxımdan möminin vəzifəsi sadəcə yardım etmək deyil, **Allahın verdiyi imkanı ədalətlə paylaşmaqdır**. Bu, həm Allaha yaxınlıq, həm də ibadətin sosial ölçüsüdür.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan kəlam **insani gözəlliyin mənəvi formasını** təqdim edir. Əsl gözəllik, başqasını ehtiyac içində görməməkdədir. İmam Əli (ə) burada gözəlliyi zahirdə deyil, əməldə axtarır. "Xeyirli qardaş" – həm qəlbi, həm davranışı gözəl insandır. Beləliklə, gözəllik bir hal, mərhəmət isə onun ifadəsidir. Bu, İslam estetikasında mənəvi kamilliyin ən ali dəyərlərindəndir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam **ədalətli idarəetmə və sosial siyasət** prinsipinə işarə edir. Hakimiyyətin və rəhbərliyin məqsədi, xalqı başqalarına möhtac etməmək olmalıdır. İmam Əli (ə) öz xilafəti dövründə məhz bu prinsipə əməl etmiş, dövlətin vəsaitlərini ədalətlə bölüşdürmüşdür. Kəlam, həm də sosial siyasətə çağırışdır: dövlət və rəhbərlər, öz vətəndaşlarını başqalarının mərhəmətinə möhtac qoymamalıdır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi yönü ilə bu kəlam, **ictimai təminat və sosial hüquqların təməli** kimi şərh oluna bilər. Möhtac etməmək – əslində ədalətli bölüşdürmə, zəifin haqqını qorumaq və ictimai bərabərlik prinsipidir. Bu baxımdan İslam hüququ (fiqh) bu kəlamı sosial ədalətin hüquqi bünövrəsi sayır. Zəkat, sədəqə və vəqf anlayışları da bu kəlamın əməli ifadələridir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, **insanın mənəvi məsuliyyətinin dərinliyinə** işarə edir. İnsan yalnız "var olmaqla" deyil, "başqalarının varlığını güvən içində saxlamaqla" mənalanır. Möhtac etməmək, insanın öz varlığını mənalı və məsuliyyətli hala gətirir. Başqasını ehtiyacdan xilas edən insan, öz mövcudluğunu da boşluqdan xilas etmiş olur. Bu, varlığın mənasının paylaşmaqda tapılması fəlsəfəsidir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlam, **ruhun sirli köməkçi mahiyyətinə** toxunur.

Xızır (ə) Allahın izni ilə ehtiyac sahiblərinə görünmədən yardım edən varlıqdır. İmam Əlinin (ə) sözü də eyni mahiyyətdədir: "Xeyirli qardaş" – Xızır kimi başqasının möhtaclığını hiss edən, amma qarşılığında heç nə gözləməyən insandır. Beləliklə, möhtac etməmək, Xızırın ruhani halını yaşamaqdır – görünmədən xeyir sahibi olmaq.

Düşündürücü Suallar

- Mən öz qardaşımı, dostumu və ya yaxınımı hansı hallarda başqalarına möhtac vəziyyətdə qoyuram?
- Əgər mənim verdiyim kömək bir başqasının izzətini qoruyursa, bu, mənim ruhuma necə təsir edir?
- Mənim xeyrim yalnız sözlədir, yoxsa əməllə də özünü göstərir?
- Mən başqalarının ehtiyacını hiss edə biləcək qədər diqqətliyəmmi?

Özünə Hesabat

- Son bir ayda kimisə ehtiyacdan qurtarmaq üçün nə etmisən?
- Əgər imkansız bir dostuna yardım etməmisənsə, səbəbi nə idi?
- Sənin mövcudluğun kimlər üçün rahatlıq, kimlər üçün yükdür?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Maddi yardımla yanaşı, mənəvi dəstək: dinləmək, yanında olmaq, dua etmək.
- Əgər imkanlısansa, qardaşının borcunu gizli şəkildə ödəmək.
- Dostunun iş tapmasına, təhsildə irəliləməsinə və ya mənəvi yüksəlişinə şərait yaratmaq.
- "Möhtac etməmək" bəzən sadəcə bir sözlə də olur — "mən burdayam" deməklə.

Əlavə Tövsiyələr

- Qardaşına kömək edərkən minnət etmə, çünki bu, onun izzətini zədələyər.
- Yardımı vaxtında et, çünki gecikmiş xeyir bəzən zərərə çevrilir.
- Hər yaxşılığın məqsədi – ehtiyacın kökünü kəsmək olmalıdır, sadəcə anı xilas etmək deyil.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə öyrədir ki, **əsl qardaşlıq – ehtiyacları bölüşmək deyil, ehtiyacları aradan qaldırmaqdır.**

Qardaşını başqasına möhtac etməyən insan, həm onun izzətini qoruyur, həm də Allahın rəhmətinə vasitə olur.

Belə bir insan, həm dünyada ən xeyirli dost, həm də axirətdə ən nurlu üzü olan insandır.

KƏLAM - 114

“QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ - ALLAHA İTAƏTDƏ SƏNƏ YARDIM EDƏN, ALLAHA ÜSYANDAN SƏNİ QORUYAN VƏ SƏNƏ ALLAHIN RAZILIĞINI TÖVSİYƏ EDƏNDİR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 55)

Bu kəlam, İslam qardaşlığının mahiyyətini və mənəvi məsuliyyətini ən gözəl şəkildə təsvir edir. Həzrət Peyğəmbər (s) burada qardaşlığın əsas məqsədini yalnız dostluq, tanışlıq və mehribanlıqla məhdudlaşdırmır; əsl qardaş, səni Allaha yaxınlaşdıran və günahdan uzaqlaşdıran insandır. Belə bir dostluq müvəqqəti duyğular üzərində deyil, iman və ixlas üzərində qurulmuş olur. Bu, həm mənəvi kamilliyin, həm də cəmiyyətin sağlam təməllərinin əsasını təşkil edir. Çünki insanın ən mühüm dayağı — dünyada və axirətdə səni düz yola çağıran dostdur.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insan varlığının əxlaqi məqsədi və mənəvi kamal anlayışı ilə əlaqəlidir. Həzrət Mühəmməd (s) bildirir ki, insan təkbaşına həqiqətə çatmaz; o, kamala dostluğu və birgə itaəti vasitəsilə yüksələr. Burada dostluq bir növ “mənəvi güzgü” kimi təqdim olunur — yəni insan özünü dostunun əməllərində görür. Əgər dost səni Allaha yaxınlaşdırırsa, o, sənin varlığını nurlandırır; əgər üsyana çəkirsə, ruhunu zülmətə aparır. Beləliklə, bu kəlam, insanın kamal yolunda dost seçiminin fəlsəfi əhəmiyyətini göstərir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam “mürşid və mürid münasibəti”nə işarə edir. Arif üçün qardaş, sadəcə dost deyil, onu Allaha aparan bir güzgüdür. İtaətdə yardım edən qardaş, insanı Allahın zikrinə, təqvasına və qəlb saflığına yönəldir. İrfanda bu, “səfər fi’llah” – yəni Allah yolunda səyahət edən iki ruhun birliyidir. Bu dostluq qarşılıqlı təkamülün formasıdır. Bir-birini Allaha aparan dostlar, bir-birinə “ilahi nurun vasitəçiləri” olurlar. Belə bir qardaşlıq, insanı tək-tək deyil, birgə xilasa yönəldir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən bu kəlam, insanın daxili nəzarət sisteminin formalaşmasında dostluğun rolunu vurğulayır. İnsan tək başına nəfsinə qarşı bəzən zəif qalır; lakin Allaha itaətdə onu dəstəkləyən bir dost, həm motivasiya, həm də mənəvi dayaq yaradır. Bu, mənəvi psixoterapiyanın təməlidir: dost, ruhun tənzimləyicisidir. Belə bir dost səni günaha aparan fikirlərdən uzaqlaşdırır, vicdanının səsini artırır. Yəni, psixoloji sabitlik, mənəvi qardaşlıqla möhkəmlənir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi cəhətdən bu kəlamda mükəmməl paralel quruluş və mənəvi ahəng var: “itaətdə yardım – üsyandan qoruma – razılığa yönəltmə.” Üç mərhələli bu ifadə, insanın mənəvi inkişaf yolunu poetik şəkildə təqdim edir. Cümlənin

ritmik ahəngi, mənəvi dərinliyi artırır. Peyğəmbər (s) burada söz sənətini hikmətin daşıyıcısına çevirir. Ədəbi baxımdan bu, "hikməti üçpilləli nizamla ifadə etmək" üsulunun parlaq nümunəsidir: kömək – qoruma – yönəltmə.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam, mənəvi əsaslı sosial əlaqələrin zəruriliyini göstərir. Cəmiyyətin sağlam qalması üçün insanlar bir-birini təkcə maddi cəhətdən deyil, həm də mənəvi baxımdan dəstəkləməlidir. Allaha itaətdə yardım edən qardaş, ictimai mənəviyyatın qoruyucusudur. Belə insanlar çoxaldıqca, cəmiyyət günahdan uzaqlaşır, ədalət və təmizlik mühiti yaranır. Peyğəmbərin (s) bu kəlamı, əslində İslam cəmiyyətinin mənəvi struktur prinsipini ifadə edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi kontekstdə bu kəlam, ilk İslam cəmiyyətində mövcud olan qardaşlıq ruhuna işarə edir. O dövrdə möminlər bir-birini Allaha itaətdə dəstəkləyir, günahdan çəkindirir və xeyirli işlərə təşviq edirdilər. Onların bu qarşılıqlı səmimiyyəti və yardımlaşması, Mədinə cəmiyyətinin mənəvi dayaqlarından birini formalaşdırmışdı. Beləcə, Peyğəmbərin (s) bu kəlamı həmin dövrdə əməli şəkildə yaşanmış, İslam qardaşlığının ən gözəl nümunəsinə çevrilmişdi.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan kəlam, dostluğun mənəvi keyfiyyət meyarını müəyyənləşdirir. Əsl dost, səni tərifləyən deyil, düz yoldan çıxanda xəbərdarlıq edən şəxsdir. Həzrət Peyğəmbər (s) burada əxlaqi cəsarəti təqdir edir — çünki səni Allaha itaətə çağırmaq, sənin nəfsinə qarşı çıxmaq deməkdir. Belə dostluq, həm vicdanlı, həm də səmimi əlaqələrin nümunəsidir. Yəni əxlaq, yalnız özünü qorumaq deyil, başqasını da xilas etməkdir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji yönü ilə bu kəlam, imanın sosial aspektini izah edir. Allaha itaət fərdi məsələ deyil; möminin vəzifəsi, qardaşını da bu itaətə dəvət etməkdir. Qurani-Kərimdə buyurulur:

"Mömin kişilər və mömin qadınlar da bir-birlərinin dostudurlar. Onlar yaxşı işləri əmr edər, pis işləri qadağan edər..." (Tövbə surəsi, ayə 71)

Bu ayə Peyğəmbərin (s) kəlamının teoloji təməlidir. Yəni bu qardaşlıq, imanın əməli təzahürüdür – Allaha razılıq qazandıran bir həyat forması.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam, əxlaqi gözəlliyin mənəvi harmoniyasını əks etdirir. "İtaətdə yardım – üsyandan qoruma – razılığa yönəltmə" ardıcıllığı, insanın mənəvi təkamülündə gözəllik simmetriyası yaradır. Hər mərhələ bir nur kimi növbətisini tamamlayır. Əxlaq və gözəllik birləşir: ən gözəl insan, səni Allaha aparan insandır. Beləliklə, mənəvi gözəllik, insanı Allaha doğru istiqamətləndirmə bacarığıdır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam, mənəvi rəhbərliyin və idarəetmənin əsasıdır. Peyğəmbər (s) göstərir ki, rəhbərlik və qardaşlıq yalnız dünyəvi maraqlara deyil, ilahi məqsədlərə yönəlməlidir. Əgər rəhbərlər və dostlar bir-birini Allaha itaətə təşviq etsələr, ictimai ədalət və ruhani nizam möhkəmlənər. Bu kəlam, mənəvi siyasətin prinsipi kimi oxuna bilər: hakimiyyət Allaha itaətdə olmalı, xalqı üsyandan qoruyan bir təlim üzərində durmalıdır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam, əmr bil-məruf və nəhy ənil-münkər (yaxşılığa çağırmaq və pislikdən çəkindirmək) prinsipinin etik təməlidir. Hər bir müsəlman, qardaşını günaha düşməkdən qorumaqla mənəvi hüququnu qorumuş olur. Beləliklə, bu kəlam həm də ictimai hüququn mənəvi bünövrəsi kimi qəbul olunur: hər bir fərdin məsuliyyəti, başqasının hidayətinə töhfə verməkdir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, insan varlığının ilahi məqsədini göstərir. İnsan yalnız öz xilası üçün deyil, başqasının xilası üçün də yaradılıb. “Səni Allaha aparan dost” anlayışı, varlığın mənasının paylaşılmasında gizlidir. Həzrət Peyğəmbərin (s) bu kəlamı, insanın tək başına deyil, birlikdə xilas tapmasının fəlsəfəsini açır. Belə dostluq, insanın varlığını mənalı, həyatını ilahi yönlü edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlam, gizli ilahi yönləndirmə anlayışına toxunur. Allah bəzən insanın yoluna elə bir dost çıxarır ki, o, sanki Xızır (ə) kimi səni xətadan qoruyur, amma bunu sənə hiss etdirmədən edir. Belə dost, Allahın sənin həyatına göndərdiyi bir “mənəvi rəhbərdir”. Xızırın köməyi kimi, bu yardım da gizlidir, lakin yönü aydındır – Allaha doğru. Bu, dostluğun ruhani hikmət dərəcəsidir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostlarım məni Allaha yaxınlaşdırır, yoxsa uzaqlaşdırır?
- Mən kiminsə itaət yolunda dayağıyam, yoxsa sükutla onun azmasına şərait yaradıram?
- Əgər bir dost mənə haqqı deyirsə, onu necə qarşılayıram?
- Mən öz qardaşımı Allahın razılığına yönəltmək üçün nələr etmişəm?

Özünə Hesabat

- Son bir həftədə mən kiməsə dini və ya mənəvi dəstək göstərmişəmmi?
- Mənim davranışım kimisə Allaha itaətə təşviq edibmi?
- Kiminsə mənə etdiyi xəbərdarlığı təvazö ilə qəbul edə bilmişəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostlarla birlikdə Quran oxumaq, bir-birini ibadətdə dəstəkləmək.

- Əgər dostun günah içindədirsə, onu tənqid etmədən, mərhəmətlə doğruya dəvət etmək.
- Hər bir görüşdə "mənimlə bu görüş onu Allaha yaxınlaşdırdı, yoxsa uzaqlaşdırdı?" sualını düşünmək.
- Dostluğu dünyəvi maraqlardan deyil, ilahi məqsədlərdən çıxarmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər kəsə dost ol, amma Allaha aparanlarla yaxın ol.
- Tənqid edən dostdan qorxma, çünki o, sənin xilasına xidmət edir.
- Mənəvi dostluğu qorumaq üçün dua et; çünki belə dostluqlar Allah tərəfindən bağışdır.
- Unutma: səni günahdan qoruyan dost, sənin üçün dünyadakı ən böyük nemətdir.

Nəticə

Həzrət Mühəmmədin (s) bu kəlamı bizə öyrədir ki, **əsl dostluq Allaha aparan yoldaşlıqdır.**

Səni Allaha itaətə çağıran, günahdan çəkindirən və Rəbbin razılığını tövsiyə edən qardaş, Allahın sənə göndərdiyi bir hidayət nişanəsidir.

Belə dostluq həm ruhani azadlığın, həm də əbədi səadətin açarıdır.

Əgər dostun səni Allaha aparırsa, bil ki, o, sənin üçün **Xızır kimi bir nurdur.**

KƏLAM - 115

"QARDAŞLARIN ƏN XEYİRLİSİ, AXİRƏT ƏMƏLLƏRİ BARƏSİNDƏ SƏNƏ YARDIM EDƏN QARDAŞDIR."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 55)

Bu kəlam, insan münasibətlərində **dünyəvi bağlardan daha üstün bir mənəvi dostluğun** vacibliyini göstərir. Peyğəmbər (s) burada qardaşlığın əsl mənasının yalnız **axirət dəyərləri ilə ölçülə biləcəyini** bildirir. Belə qardaş, sənin zahiri həyatında deyil, **batini aləmində dəyişiklik yaradan**, səni xeyrə, saleh əməllərə və Allaha yaxınlığa aparan insandır. Kəlam bizə öyrədir ki, **dostluğun kamalı imanla, sevginin saflığı isə Allah rizası ilə** ölçülür. Həqiqi qardaş, sənə tənqid kimi görünsə də, səni əbədi həyat üçün xəbərdar edən insandır. Bu kəlamla Peyğəmbər (s) həm **mənəvi məsuliyyət**, həm də **insani vəfa borcu** anlayışını dərin şəkildə birləşdirir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın varlıq məqsədini və dostluğun mahiyyətini müəyyən edir. "Qardaşların ən xeyirlisi" ifadəsi, mənəvi kamillik yolunda dostluğun ali dəyərini ifadə edir. Burada axirət anlayışı, insanın müvəqqəti dünyadan əbədi aləmə doğru yönəlməsini simvolizə edir. Belə bir qardaş, insanın varlığında mənanı oyadan, onu məqsədsizlikdən çıxaran bir varlıqdır. Həqiqi dostluq, ontoloji mənada insanın varoluş

səbəbinə işıq tutur — çünki insan, mənəvi təkamül yolunda tək deyil, onunla birlikdə yürüyən bir ruhani bərabərliyə ehtiyac duyur.

2. İrfani Aspekt

İrfani yöndən bu kəlam ruhun səyahətindəki mənəvi bələdçiliyi təsvir edir. Həqiqi qardaş, səni özündən səni islah edən Allaha aparan bir vasitədir. "Axirət əməllərində yardım edən qardaş", sənin ruhani yüksəlişini dəstəkləyən və səni nəfsin tələlərindən qoruyan bir nurdur. Sufi düşüncəyə görə, bu cür dost "müdrik yol yoldaşı" sayılır. Onun yanında olmaq, səni ilahi hüzura yaxınlaşdırar. Bu baxımdan, kəlam, mənəvi qardaşlığın Tanrıya qovuşma yolundakı ən mühüm dayaqlardan biri olduğunu bildirir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam insanın ruhi ehtiyaclarını çox dərindən əks etdirir. Hər bir insan zaman-zaman mənəvi zəiflik, tənbəllik və ümidsizlik yaşayır. Belə anlarda axirət üçün çalışan bir qardaş, insanın ruhuna dayaq olur. O, səni yıxılmaqdan qoruyan bir "mənəvi tənzimləyici" kimidir. Bu, sosial-emosional dəstəyin ən ali formasıdır — səni yaxşılaşdırmaq üçün səninlə bəzən mübarizə aparan dostluq. Peyğəmbərin (s) bu kəlamı, psixoloji baxımdan sağlam münasibətin, **mənəvi motivasiya və ruhi dirçəlik üzərində** qurulmalı olduğunu göstərir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi yöndən baxdıqda, bu kəlam az sözlə çox dərin bir mənanı ifadə edən bədii hikmətdir. "Qardaşların ən xeyirlisi" ifadəsində poetik bir mübaliğə var, lakin bu mübaliğə həqiqətin dərinliyini açır. "Axirət əməlləri" isə mənəvi saflığın, ilahi məqsədin simvoludur. Cümlənin qısa, lakin ritmik quruluşu onun yadda qalmasını asanlaşdırır və mənəvi təsir gücünü artırır. Bu kəlam ədəbi baxımdan həm **hikmətli nəsr**, həm də **mənəvi poeziya** nümunəsidir; dildəki sadəlik, mənadakı ucalığı daha da parlaq göstərir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, bu kəlam insan cəmiyyətinin təməlinin mənəvi dəyərlərlə qurulmalı olduğunu göstərir. "Axirət əməllərində yardım edən qardaş" — cəmiyyətin mənəvi balansını qoruyan şəxsdir. Belə insanlar bir-birinə təkcə dünyəvi işlərdə deyil, mənəvi təkamüldə də dayaq olur. Bu münasibətlərin çoxalması, cəmiyyətin ruhani sağlamlığını təmin edir. Əgər bir toplumda dostluqlar Allah rizası üzərində qurulursa, orada həm sosial sabitlik, həm də mənəvi ədalət yaranır.

6. Tarixi Aspekt

Tarix baxımından bu kəlam İslamın ilk illərində formalaşan **"mühacir-ənsar qardaşlığı"** ənənəsini xatırladır. O dövrdə Peyğəmbər (s), Mədinədəki müsəlmanları bir-birinə mənəvi qardaş kimi bağlamışdı. Bu, yalnız iqtisadi dəstək deyildi, həm də axirət məqsədinə yönələn ruhi həmrəylik idi. Beləliklə, bu kəlam təkcə fərdi səviyyədə deyil, həm də **ümumi müsəlman birliyinin** formalaşmasında əsas prinsip kimi çıxış etmişdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi cəhətdən bu kəlam dostluğun mənəvi məsuliyyətini izah edir. Həqiqi qardaşlıq, səni zərərdən uzaqlaşdırmaq və salehliyə təşviq etmək deməkdir. Əgər dost səni xətadan çəkindirirsə, bu, əslində onun sevgisinin dərinliyidir. Peyğəmbər (s) belə bir münasibəti ən xeyirli dostluq adlandırır. Bu baxımdan, bu kəlam insana **əxlaqi seçicilik** və **dostluqda ədalət** dərsi verir — yəni, kiminlə yaxın olmaq istədiyini iman gözü ilə qiymətləndirməyi.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji mənada bu kəlam **Quranın bir prinsipinin peyğəmbər ifadəsidir**. Allah Quranda buyurur: **"... Möminlər qardaşdırlar..."** (Hucurat surəsi, ayə 10). Bu qardaşlıq, Allah rizası üçün olan bir birləşmədir. "Axirət əməllərində yardım edən qardaş" dedikdə, iman sahibi, səni Allaha itaətə çağıran və səni cəhənnəm yolundan qoruyan mömin nəzərdə tutulur. Bu, imanın sosial təzahürüdür — iman təkcə fərdi hiss deyil, həm də mənəvi məsuliyyət daşıyan ümmət şüurudur.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlamda mənəvi gözəlliklə ifadə sadəliyi vəhdətdədir. Sözlərin ahəngi, mənanın dərinliyi ilə birləşərək ruhda bir sakitlik yaradır. "Ən xeyirli qardaş" ifadəsi, mənəvi kamilliyin estetik obrazıdır. Burada gözəllik, xarici görünüşdə deyil, **mənəvi dəstək və saleh niyyətdə** təcəssüm edir. Həqiqi dostluq bu baxımdan ilahi harmoniyanın bir parçasıdır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji yöndən, bu kəlam İslam cəmiyyətində **ruhani həmrəyliyin ictimai sabitliyə təsirini** göstərir. Əgər bir toplumun üzvləri bir-birinə axirət niyyəti ilə yardım edirlərsə, orada ədalət, etimad və sevgi hakim olur. Peyğəmbər (s) bu sözlə rəhbərlikdə və sosial münasibətlərdə mənəvi bir nizam təməlini qoyur. Bu, siyasətin mənəviyyatla vəhdətini, yəni mənəvi dəyərlərlə idarəçiliyin zəruriliyini göstərir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam "əmr bil-məruf və nəhy ənil-münkər" prinsipinin sosial izahıdır. Yəni, hər bir mömin, qardaşının pisliyə meyl etdiyini görərsə, onu xeyrə yönəltməlidir. Bu, hüquqi baxımdan "mənəvi məsuliyyətin paylaşılması" deməkdir. Belə qardaşlıq, yalnız məsləhət deyil, eyni zamanda İslam hüququnda vacib mənəvi borc sayılır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial yöndən bu kəlam insanın mənəvi varlıq kimi təkamül yolunu açır. Həqiqi dost, sənin varlığında məqsəd yaradır, səni mənasızlıqdan xilas edir. Bu qardaşlıq, həyatın yalnız dünən və bu gün üçün deyil, əbədiyyət üçün yaşandığını xatırladır. Axirət yönümlü dostluq, insanın varlığını dərinləşdirir, onu ilahi məqsədlə bağlayır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam, insanın həyat yolunda Allah tərəfindən göndərilən "mənəvi xəbərçiləri" göstərir. Hər bir səmimi qardaş, sənin üçün bir Xızırdır — səni xəbərdar edən, yönləndirən, bəzən səssiz, bəzən acı sözlə xilas edən. Hər belə qardaş Allahın sənin həyatındakı görünməz mərhəmətidir. Bu baxımdan, onu tanımaq və dəyərləndirmək, Xızırla rastlaşmaq qədər qiymətlidir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostluqlarım axirət niyyəti daşıyırmı, yoxsa dünyəvi maraqlara əsaslanır?
- Mən kiminsə mənəvi həyatına xeyir verə bilirəmmi?
- Mənim dostum məni Allaha yaxınlaşdırır, yoxsa uzaqlaşdırır?
- Həyatımda axirət dostluğu nümunəsi varmı?

Özünə Hesabat

- Mən dost seçimimdə iman meyarını nəzərə alıramm?
- Kiminsə axirətinə yardım edən bir qardaşam, yoxsa laqeydəm?
- Mənim sözlərim dostumun ruhuna təsir edir, yoxsa onu zəhərləyir?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostuna bir xeyirli əməl üçün ilham ver: bir dua, bir sədəqə, bir saleh söz.
- Dostunun mənəvi zəifliyini gördükdə onu gizli şəkildə dəstəklə, rüsvay etmə.
- Gündəlik söhbətlərdə axirət yönümlü mövzulara yer ver.

Əlavə Tövsiyələr

- Özün üçün saleh dost çevrəsi yarat; ruhani mühit insanın niyyətini dəyişir.
- Hər dostluqda Allah rizasını niyyət et, niyyətsiz dostluq əbədiyyət gətirməz.
- Mənəvi qardaşlığın haqqını dua, səbir və dəstək ilə qoruyarsan.

Nəticə

Bu kəlam bizə öyrədir ki, **həqiqi dostluq Allah üçün olandır.** Qardaşların ən xeyirlisi — səni dünya bataqlığından çıxarıb axirət nuruna yönəldəndir. Belə dostluq həm dünyada, həm də axirətdə sənin nicat yolun olur. Axirət əməllərində kömək edən qardaş, sənin ruhunun Xızırıdır — səssiz, amma səni qurtaran bir nur kimi.

KƏLAM - 116

"QARDAŞLARINIZIN ƏN XEYİRLİSİ, SİZƏ EYİBLƏRİNİZİ GÖSTƏRƏN İNSANDIR."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 56)

Bu kəlamın əsasında "düzəldici dostluq" anlayışı dayanır. Peyğəmbər (s) bildirir ki, insanın ən dəyərli qardaşı — onun qüsurlarını gizlədən deyil,

onları sevgi ilə göstərən insandır. Həqiqi dost, səni utandırmaq üçün deyil, islah etmək üçün tənqid edər. Çünki qüsurlarını görməyən insan kamilliyə çata bilməz. Belə bir qardaş Allahın rəhmət vasitəsidir — o, sənin həyatında gizli aynadır ki, özünü onun vasitəsilə tanıyırsan.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın "özünü dərk" yoluna işıq salır. Öz qüsurunu anlamaq – varlığın həqiqətinə yaxınlaşmaqdır. İnsan öz səhvlərini görə bildiyi ölçüdə müdrikləşir. Dostun sənə eybini göstərməsi – "mən"in sınması, eqonun dağılması deməkdir. Bu, fəlsəfi mənada mənəvi təkamülün başlanğıcıdır. Belə dost səni öz kölgəndən azad edib, nurunla tanış edir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam "mühasibə" və "mürşidlik" anlayışlarına bağlıdır. Ariflər deyərdi: "Səni öz eybini görməyə vadar edən dost, sənə Allahı xatırladan aynadır." İrfani dost səni rüsvay etməz, səssiz, lakin dərin baxışla xəbərdarlıq edər. Onun məqsədi — sənə nəsihət deyil, səni Haqqa yönəltməkdir. Belə bir qardaş sənin ruhunla danışar, qüsurunu göstərməklə sənin batininə şəfa gətirər.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji cəhətdən bu kəlam "tənqidi qəbul etmə mədəniyyəti"ni öyrədir. İnsan eqosu çox zaman tənqidi rədd edir, çünki o, özünü mükəmməl görmək istəyir. Halbuki həqiqi dost tənqidi "qırmaq üçün deyil, düzəltmək üçün" edər. Belə bir insan sənə güzgü tutar, səni öz dərkində gücləndirər. O, sənin psixoloji müdafiə mexanizmini pozmadan, mərhəmətlə yanlışını göstərər. Bu, şəxsiyyətin sağlam formalaşmasının əsas mərhələsidir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam güclü bir metafora daşıyır — "dost güzgü kimidir". Bu bənzətmə təkcə poetik deyil, mənəvi dərinlik daşıyır. Dostun sənə eybini göstərməsi, qaranlıqdakı işığın qısa bir parıltısı kimidir. O, sənin həyat hekayəndə "səssiz müəllif" rolundadır. Ədəbi cəhətdən bu kəlamda "göstərmək" felinin seçilməsi də əhəmiyyətlidir — çünki Peyğəmbər (s) "məhkəməyə çəkmək" demir, "göstərmək" deyir, yəni mərhəmətlə xəbərdar etməkdən danışır.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət səviyyəsində bu kəlam sağlam ictimai münasibətlərin təməl prinsipidir. Cəmiyyətlər yalnız bir-birinin qüsurlarını gizlədən deyil, onları xeyirli şəkildə düzəldən insanların sayəsində inkişaf edir. Eybi göstərmək, sosial tənəzzülə qarşı mənəvi nəzarət mexanizmidir. Belə bir qardaş, cəmiyyətin əxlaqi vicdanı rolunu oynayır. O, sözü ilə deyil, nümunəsi ilə tərbiyə edir və sosial saflığı qoruyur.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu kamil insanlar öz qüsurlarını deməkdən çəkinməyən səmimi

dostları ilə tanınmışlar. Onlar, tənqidi və nəsihəti bir nemət kimi qəbul etmiş, bu yolla mənəvi kamala yüksəlmişlər. Belə münasibət, Peyğəmbərin (s) kəlamında ifadə olunan hikmətin canlı nümunəsidir. Tarixi təcrübə göstərir ki, həm rəhbərlər, həm alimlər, həm də ariflər tənqidə açıq olduqları üçün kamilliyə çatmışlar. Buna görə də bu kəlam, həm fərdi inkişafın, həm də cəmiyyətə rəhbərlik edənlərin mənəvi əsasını təşkil edir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam səmimiyyətin və mərhəmətin ölçüsüdür. Dostunun eybini demək asan deyil, lakin əgər məqsəd islahdırsa, bu, fəzilətdir. Belə bir qardaş səni arxandan deyil, üzünə xəbərdar edər. O, qeybət etməz, qeybəti önləyər. Bu, İslam əxlaqının əsas prinsiplərindən biridir: "Eybin qardaşına deyilər, başqasına deyil."

8. Teoloji Aspekt

Teoloji yöndən bu kəlam Allahın "Nəsihət edən Rəhim" sifətinin insanda təcəssümüdür. Allah sevdiyi bəndəsinə qüsurunu göstərən dost bəxş edir. Hədisdə buyurulur: *"Möminlər bir-birinin aynasıdır"* (Tirmizi). Deməli, dostun sənə eybini göstərməsi ilahi mərhəmətin təzahürüdür. Bu, Allahın səni rüsvay olmadan islah etmə üsuludur.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam mənəvi gözəlliyin və daxili nizamın tərənnümüdür. İnsan qüsurlarını düzəltdikcə daxili harmoniya yaranır. Dostun tənqidi isə bir növ "ruh heykəltəraşlığı" kimidir — o, kobud xətləri cilalayır. Bu proses ağrılı görünə bilər, lakin nəticədə mənəvi gözəllik doğur. Gözəllik yalnız görünəndə deyil, düzəldiləndə yaranır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji yöndən bu kəlam rəhbərlik və idarəçilik əxlaqına aiddir. Ədalətli rəhbər tənqidə açıq olmalı, özünə "eybini göstərən dostlar" saxlamalıdır. Peyğəmbər (s) bu fikirlə, rəhbərlərin ətrafında "bəli deyənlər" deyil, "haqqı söyləyənlər" olmasını tövsiyə edir. Bu, sağlam idarəetmə mədəniyyətinin əsas prinsipidir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam ədalətin bərqərar olmasında fərdi məsuliyyəti xatırladır. Mömin qardaşın səhvini görüb susmaq – zülmə səssiz qalmaq deməkdir. Peyğəmbər (s) buyurur ki, *"kim zülm görüb səssiz qalsa, o da zalımdır."* Bu baxımdan eybi göstərmək həm mənəvi, həm də sosial borcdur. Lakin bu, alçaltmaqla deyil, mərhəmətlə edilməlidir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın "özlüyünü tanıma" səyinə yönəlir. Öz qüsurunu görməyən insan həqiqi mənada "yaşayan" deyil. Həqiqi mövcudluq özünü dərk etməklə mümkündür. Dostun tənqidi bu "varlıq oyanışını" təmin edir. Beləliklə, insan varlığın mənasını "islahedici dostluq" vasitəsilə dərk edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlamın dərin mənası "zahirdə sərt, batində mərhəmət" prinsipidir. Xızır da Musanın (ə) qüsurlarını göstərmişdi, amma məqsədi öyrətmək idi. Eyni ilə, sənə eybini göstərən dostun da sınaqlar vasitəsilə tərbiyə edici rolu vardır. Onun sözləri bəzən acı gəlir, lakin o sözlərdə gizli şəfa vardır. Çünki bu dost sənin üçün sınaq və xilasedici dərmandır.

Düşündürücü Suallar

- Mən tənqidi qəbul edə bilirəmmi, yoxsa müdafiəyə keçirəm?
- Dostlarımdan mənə düz söz deyən varmı?
- Mən başqalarının qüsurunu necə göstərirəm – mərhəmətlə, yoxsa ittihamla?
- Mən kiminsə qüsurunu düzəltməyə yox, gizlətməyə çalışırammı?

Özünə Hesabat

- Mən eyblərimi mənə deyən insanlara təşəkkür edirəm, yoxsa inciyirəm?
- Özüm başqalarının qüsurlarını necə dilə gətirirəm?
- Mənim dostluğum insanları düzəldirmi, yoxsa susmaqla onları günahda saxlayıram?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Hər gün öz davranışlarına tənqidi baxışla yanaş.
- Səni düzəldən dostlarla ünsiyyəti gücləndir.
- Tənqid qəbul etməyi ruhi inkişafın vasitəsinə çevir.
- Eybi deməzdən öncə niyyətini yoxla: islah üçünmü, təhqir üçünmü?

Əlavə Tövsiyələr

- Səni sevən insanın tənqidindən qaçma, çünki o, Allahın sənə göndərdiyi güzgüdür.
- Eybi göstərərkən tərbiyəni unutma, çünki məqsəd sındırmaq deyil, sağaltmaqdır.
- Hər səhvini bir "islahedici fürsət" kimi qəbul et.

Nəticə

Bu kəlam bizə öyrədir ki, **həqiqi dostluq sükut deyil, islahdır.** Səni öz eybində tərk edən insan səni sevmir, səni düzəltmək istəyən isə sənin xilasın üçün çalışır. Peyğəmbərin (s) bu kəlamı, mənəvi qardaşlığın mahiyyətini açır: **qardaşlıq – bir-birini tərifləmək deyil, bir-birini kamala çatdırmaqdır.**

KƏLAM - 117

"QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ, SƏNİN GÜNAHLARINI ÖZÜNƏ İSNAT EDƏNDİR"

(Bu kəlam İmam Həsən Əskəriyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 56)

Bu kəlam qardaşlığın və dostluğun mənəvi mahiyyətini açır. Həqiqi qardaşlıq, sadəcə zahiri münasibət və ya maddi yardım deyil, insanın mənəvi

saflaşmasına səbəb olan ruhi bağdır. İmam Həsən Əskəri (ə) buyurur ki, ən xeyirli qardaş, sənin günahını üzünə vurmaq yerinə, "bəlkə bu hal mənim səbəbimlə oldu" deyərək məsuliyyəti öz üzərinə alan insandır. Bu hal, insanın nəfsinin tərbiyə olunmasının və təvazökarlığın ən yüksək mərhələsidir. Belə bir münasibət həm nəfsin islahına, həm də qardaşlıq bağlarının dərinləşməsinə xidmət edir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam "məsuliyyətin paylaşılması" anlayışını önə çıxarır. İnsan varlığın bir parçası olduğu üçün, başqasının səhvini özündə axtarmaq — "varlığın birliyi" prinsipi ilə səsləşir. Bu düşüncə fərdi eqonun sərhədlərini dağıdır və "biz" şüurunu formalaşdırır. İmam Həsən Əskərinin (ə) kəlamı göstərir ki, müdrik insan təkcə öz varlığı üçün deyil, bütün varlıq nizamı üçün məsuliyyət daşıyır. Bu, həm varlıq fəlsəfəsinin, həm də mənəvi kamilliyin əsas təməlidir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışda bu kəlam "nəfsin aynası" prinsipinə əsaslanır. Arif insan başqasının eybini gördükdə onu öz daxilində axtarır. Çünki hər bir hadisə, əslində, insanın batinindəki halın zahirdəki əksidir. Qardaşının günahını özünə isnat edən şəxs, əslində "mənim nəfsimdə də bu cür qaranlıq ola bilər" deyərək öz ruhunu saflaşdırır. Bu, arifin halıdır — o, başqasının qüsurunu görməklə özünü düzəldər, beləliklə, mərifət nuruna yaxınlaşar. Bu hal "nəfsini tanıyan, Rəbbini tanıyar" həqiqətinin canlı təcəssümüdür.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam eqo nəzarətinin ən incə mərhələsini göstərir. İnsan təbiətcə başqasının səhvini görüb özünü haqlı çıxarmağa meyllidir. Amma bu kəlam bizə eqonun bu müdafiə mexanizmini aşmağı öyrədir. Öz günahını başqasının davranışında axtarmaq — empatiyanın və introspeksiyanın zirvəsidir. Belə insan başqalarını deyil, öz nəfsini tənqid edir. Bu da mənəvi rahatlıq, daxili balans və ruhi yetkinlik gətirir. Özünü tənqid edən insan başqalarına qarşı daha mərhəmətli və anlayışlı olur.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi yöndən bu kəlam poetik bir hikmət daşıyır. "Sənin günahlarını özünə isnat edən" ifadəsi həm simvolik, həm də dərin mənalıdır. Burada "isnat" – ittiham yox, mərhəmət deməkdir. Kəlamın dili sadə, lakin mənası çoxqatlıdır. Az sözlə böyük bir mənəvi fəlsəfə ifadə olunur: əsl gözəllik başqasını mühakimə etməkdə deyil, onu bəraətli görməkdədir. Ədəbi baxımdan bu kəlam "hikmətli nəsr" janrının ən kamil nümunələrindən sayılır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam sosial harmoniyanın təməl prinsiplərindən birini ifadə edir. Əgər insanlar başqalarının qüsurunu ifşa etməyi yox, onu

örtməyi və öz məsuliyyət hissi ilə dəyərləndirməyi bacarsalar, cəmiyyətdə etimad və sevgi mühiti formalaşar. Günahı özünə isnat edən qardaş – sosial birləşdirici qüvvədir, çünki o, qarşıdurma yox, barış yaradır. Bu yanaşma ailə, dostluq və ictimai münasibətlərdə möhkəm bir mənəvi bünövrə qurur.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu böyük şəxsiyyətlər bu kəlamın ruhunu həyatlarında göstəriblər. Məsələn, Həzrət Peyğəmbər (s) Uhud savaşında səhabələrinin səhvlərini görsə də, "bu, mənim özümün qərarlarımdan qaynaqlandı" deyərək məsuliyyəti öz üzərinə aldı. Bu, tarixi bir nümunədir ki, liderin böyüklüyü başqalarının günahını öz üzərinə götürməsindədir. Eləcə də İmam Əli (ə), Malik Əştərin səhv addımlarını "mənim tərbiyəmdəki nöqsan" kimi görərək təvazökarlığın nümunəsini göstərmişdi. Tarix bizə öyrədir ki, məsuliyyəti bölüşmək cəmiyyətləri birləşdirir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi yöndən bu kəlam təvazökarlığın və mərhəmətin ən ali mərhələsini təlim edir. Başqasının günahını özünə isnat edən insan "mən mükəmməl deyiləm" deyərək nəfsinin təkəbbürünü qırır. Bu davranış, həm Allahın "Səttar" sifətinə uyğunluqdur, həm də Peyğəmbərin (s) *"Müsəlman, müsəlmanın aynasıdır"* hədisinin canlı mənasıdır. Belə insan başqasının eybini örtər, dua edər, bağışlayar və əsl mənəvi qardaş olar. Əxlaqın kamilliyi də məhz bu mərhəmətə bağlıdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam Allahın rəhmət sisteminin insandakı əksidir. Allah bəndələrinin günahlarını gizlədir, Onun əxlaqı ilə əxlaqlanan insan da eyni yolu izləyir. Günahı özünə isnat etmək — təkcə təvazö deyil, həm də tövbənin başlanğıcıdır. İnsanın bu davranışı ilahi bağışlanma prinsipinə uyğun gəlir: **"...** *(Onları)* **bağışlasınlar və** *(bu niyyətlərindən)* **vaz keçsinlər! Allahın sizi bağışlamasını istəmirsinizmi?..."** (Nur surəsi, ayə 22). Bu kəlam bizə öyrədir ki, başqalarını bağışlamaq Allahın rəhmətinə çatmağın vasitəsidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik yöndən bu kəlam mənəvi gözəlliyin poetik ifadəsidir. Gözəllik bəzən susmaqda, bəzən də anlayışda gizlənir. Başqasının qüsurunu özünə isnat edən insanın iç dünyasında bir incəlik, bir zəriflik doğur. Bu, ruhun estetik harmoniyasıdır. Belə bir insanın davranışı sözsüz bir sənət kimi təsir bağışlayır — əxlaqın gözəlliyi onun duruşunda, baxışında və münasibətində görünür. Bu, mənəvi estetikanın ən yüksək mərtəbəsidir.

10. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam ədalət və mərhəmətin harmoniyasını təmsil edir. Cəmiyyətdə bəzən insanlar başqasını günahkar elan edərək öz məsuliyyətindən qaçırlar. Amma əsl ədalət — öz payını etiraf etməkdir. Bu prinsip hüquq sistemində də əksini tapır: məsuliyyət bölüşülmədikcə, ədalət

natamam qalır. İmamın (ə) kəlamı göstərir ki, mənəvi ədalət — başqasını mühakimə etmədən, öz nəfsini hesaba çəkməkdir.

11. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam rəhbərliyin və idarəetmənin əxlaqi əsasını müəyyənləşdirir. Ədalətli rəhbər başqalarının səhvini deyil, öz sisteminin qüsurunu görən şəxsdir. Tarixdə Peyğəmbər (s) və İmam Əli (ə) bu prinsipə əməl etmiş, xalqın xətalarına görə özlərini məsul saymışdılar. Belə idarəçilik cəmiyyətdə ədaləti, qarşılıqlı etimadı və sevgi mühitini yaradır. Günahı özünə isnat edən rəhbər, xalqını birləşdirər; günahı başqasına atan isə parçalar.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlıqla münasibətini müəyyən edir. Başqasının günahını özünə isnat etmək — "həyatın ortaq mənası"nı qəbul etməkdir. İnsan başqasının səhvini anlayanda, varlığın bütövlüyünü hiss edir və eqo sərhədlərindən azad olur. Bu, mənəvi azadlığın başlanğıcıdır. Öz günahını etiraf edən, başqasını mühakimə etməyən insan həyatın dərin mənasına yetişir: "Mən də onun kimiyəm, o da mənim kimidir."

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam zahirə deyil, batinə baxmaq dərsidir. Xızır (ə) zahirdə pis görünən hadisələrin arxasında ilahi hikməti görürdü. Eyni qayda ilə bu kəlam da bizə öyrədir ki, başqasının səhvini görən, o hadisənin içində öz payını da görməlidir. Həqiqi qardaş "niyə belə oldu" demir, "mən bundan nə öyrənə bilərəm" deyir. Bu, hikmət və təvəkkül baxışıdır — Xızır yolunun sirridir.

Düşündürücü Suallar

- Mən başqasının səhvini görəndə onu qınayıram, yoxsa anlayıram?
- Öz qüsurlarımı görmək üçün nə qədər səmimiyəm?
- Mən başqasını mühakimə etmədən özümü hesaba çəkə bilirəmmi?
- Əgər kiminsə günahı məni incidibsə, mən onda öz payımı axtarıramm?

Özünə Hesabat

- Bu gün kiminsə qüsurunu gördükdə anlayış göstərdimmi?
- Öz səhvimi etiraf etməyə cəsarətim oldumu?
- Başqasını mühakimə etmək əvəzinə dua etdimmi?
- Mən başqalarına qarşı mərhəmətli və ədalətli oldummu?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Kiminsə günahını görəndə, "mən də insanam, mən də yanılırdım" de.
- Öz nəfsini hər axşam hesaba çək.
- Başqasının eybini gizlətməklə, onun abır-həyasını qorumağı öyrən.
- Əgər kiminsə davranışı səni incidibsə, onu bağışlamağı öyrən.

Əlavə Tövsiyələr

- Qurandakı **“Ey iman gətirənlər! Zənnin çoxundan uzaq durun!...”** (Hucurat surəsi, ayə 12) ayəsini tez-tez xatırla.
- Peyğəmbərin (s) *“Müsəlman, müsəlmanın aynasıdır”* hədisini həyat prinsipinə çevir.
- Özünü başqasından üstün görmə.
- Dua et ki, Allah sənə başqalarının eybini örtmək lütfünü versin.

Nəticə

İmam Həsən Əskərinin (ə) bu dərin hikmətli kəlamı bizə öyrədir ki, həqiqi qardaşlıq — başqasını ittiham etməmək, onu anlamaq və özünü düzəltməkdir.

Qardaşının günahını özünə isnat edən şəxs, həm təvazökarlığın, həm də mərhəmətin zirvəsinə yüksəlir. Belə insanlar cəmiyyətin mənəvi sütunlarıdır.

Ən xeyirli qardaş — sənin günahını deyil, sənin islahını düşünəndir.

KƏLAM - 118

“MƏNİM ƏN SEVİMLİ QARDAŞIM, MƏNƏ EYİBLƏRİMİ GÖSTƏRƏN ŞƏXSDİR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 56)

Bu kəlam mənəvi qardaşlığın dərinliyini və dostluğun həqiqi mahiyyətini bəyan edir. İmam Sadiq (ə) buyurur ki, insan üçün ən dəyərli dost, ona xoş sözlər deyən deyil, onu islah edən və kamilləşdirən şəxsdir. Çünki eybi göstərmək — nifrət deyil, mərhəmətdir; qardaşını utandırmaq deyil, onu xilas etməkdir. Həqiqi sevgi, qarşısındakının mənəvi böyüməsini istəməkdir. Bu kəlam insanı mənəvi təkamül yolunda “özünü tanımağa” və “nəfsin tənqidinə” yönəldir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi cəhətdən bu kəlam “özünü tanı” prinsipinin praktik izahıdır. İnsanın varlıq kamilliyi öz eybini dərk etməklə başlayır. Eybi görmək – varlığın naqisliyini anlamaq, onu islah etmək isə varlığın kamala yönəlməsidir. Burada “qardaş” anlayışı, əslində, insanın varlığında təcəlli edən “mənin aynası” kimi çıxış edir. Yəni dostun sənə eybini göstərməsi, sənin zatının gizli qatını aşkara çıxarır. Fəlsəfi baxımdan bu, varlığın özünü dərk prosesinin mərhələsidir – “mən”in öz həqiqəti ilə üzləşməsi.

2. İrfani Aspekt

İrfani təhlildə bu kəlam “nəfsin təzkiyəsi” prinsipinə əsaslanır. Arif bilir ki, eybini göstərən dost Allahın göndərdiyi bir “müəllim” kimidir. Çünki insanın ən böyük düşməni — öz qüsurlarını görməməsidir. Nəfsini tənqid etmədən irfan yolunda addımlamaq mümkün deyil. İmam Sadiq (ə) burada arifin ən mühüm silahını göstərir: “özünü tanımaq üçün dostun ədalətli baxışına güvən.” İrfanda bu hal “muraqəbə” adlanır — yəni daim öz halını izləmək və düzəltmək. Eybi göstərən qardaş, sənə bu muraqəbəni öyrədir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam eqonun tərbiyəsi üçün dərin bir dərsdir. İnsan təbiətcə tənqidə qarşı müdafiə mövqeyindədir. Amma mənəvi yetkinlik, özünə yönəlmiş tənqidi qəbul etmək bacarığı ilə ölçülür. Eybi göstərən dost — insanın "kor zonalarını" aydınlaşdıran güzgüdür. O, sənin psixoloji dumanını dağıdar, reallıqla üzləşməyinə kömək edər. Bu proses ilk anda ağrılı olsa da, şəxsiyyətin inkişafı üçün zəruridir. Öz eybini görə bilən insan — emosional yetkinlik və daxili azadlığa çatmış insandır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam bədii simvollarla zəngindir. "Mənim ən sevimli qardaşım" ifadəsi sevginin yönünü dəyişir: burada sevgi, eyb örtənə deyil, onu göstərənə yönəlib. Bu, sevginin dərin və mənəvi formasının poetik ifadəsidir. Kəlamın qısalığına baxmayaraq, onun mənası çoxqatlıdır — həm tənqidə açıq olmağı, həm də özünü tanımağı təlim edir. Ədəbi cəhətdən bu kəlam bir hikmət incisi kimi, sözün az, amma mənanın çox olduğu "əl-hikmətül-qalilə" janrının nümunəsidir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam, cəmiyyətin mənəvi sağlamlığının qorunması üçün zəruri bir davranış modelini göstərir. Əgər insanlar bir-birlərinin eyblərini nifrət yox, mərhəmət gözü ilə göstərsələr, ictimai münasibətlər sağlamlaşar. Bu, cəmiyyətin özünütənqid mədəniyyətini formalaşdırar. Həqiqi qardaşlıq, sosial məsuliyyətin bir təzahürüdür — dostunun azmasına biganə qalmaq deyil, onu islah etməkdir. Belə münasibətlər cəmiyyətin mənəvi dirəklərini gücləndirir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə böyük şəxsiyyətlər bu kəlamın ruhunu əməli şəkildə göstəriblər. İmam Əli (ə) Malik Əştərə belə nəsihət etmişdi: *"Səni sevən dostun, sənə həqiqəti deyəndir."* Peyğəmbər (s) də buyurmuşdu: *"Mömin, möminin aynasıdır."* İslam tarixi boyunca elm və əxlaq sahəsində yetişən böyük alimlər bir-birlərini tənqid etməklə kamilləşiblər. Bu kəlam həmin ənənənin mənəvi köküdür. Tarix göstərir ki, tənqidə açıq cəmiyyətlər inkişaf edib, qapalı və eqolu toplumlar isə süquta uğrayıb.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi yöndən bu kəlam, "əmr bil-məruf və nəhy ənil-münkər" prinsipinin ən incə ifadəsidir. Eybi göstərmək, tənqid deyil — düzəltmək niyyəti ilə ediləndə əxlaqın təcəssümüdür. Əxlaqın kamilliyi, başqasına doğru yolu göstərməklə yanaşı, bunu sevgi və ədəb çərçivəsində etməklə ölçülür. İmam Sadiq (ə) buyurur ki, eybini bildirən qardaş, səni utandırmaz, səni ucaldar. Bu da göstərir ki, əxlaq təkcə davranış qaydası deyil, həm də tərbiyə məktəbidir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam, Allahın insana verdiyi "hidayət vasitəsi"

olan dostluğun ilahi mahiyyətini açıqlayır. Allah bəndəsini bəzən Onun rizasını daşıyan bir dost vasitəsilə islah edir. Eybi göstərən qardaş, Allahın sənin üçün göndərdiyi bir "güzgüdür". Quranda buyurulur: **"... İman gətirib yaxşı işlər görənlər, bir-birinə haqqı və səbri tövsiyə edənlər..."**dir. (Əsr surəsi, ayə 3) Bu mənada, belə dostluq iman qardaşlığının ali dərəcəsidir — insanı günahdan çəkindirən və nur yoluna yönəldən ilahi vasitədir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam mənəvi gözəlliyin bədii formasıdır. Gözəllik yalnız zahirdə deyil, səmimiyyətdə və dürüstlükdə də təcəlli edir. Eybi sevgi ilə göstərmək, mənəvi sənətin ən incə formasıdır. Belə davranış insan ruhunda bir harmoniya və sükunət yaradır. Əsl dostluğun estetikası — zərifliklə düzəltmək, mərhəmətlə xəbərdar etmək, sükunətlə dəyişdirməkdir. Bu kəlamda etik və estetik dəyərlər bir nöqtədə birləşir.

10. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam, "məsuliyyətli münasibət" prinsipini təmsil edir. Əsl dost, dostunun səhvini görüb susan deyil, onu xəbərdar edəndir. Bu, bir növ mənəvi məsuliyyətdir. Hətta İslam fiqhində də "nəsihət hüququ" anlayışı mövcuddur: mömin, qardaşının mənəvi təhlükədə olduğunu gördükdə onu xəbərdar etməyə borcludur. Bu kəlam həmin hüquqi-əxlaqi məsuliyyətin təməlini təşkil edir — yəni sükut günahı, xəbərdarlıq isə mərhəmətdir.

11. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam, rəhbərlik və idarəetmədə şəffaflığın vacibliyini göstərir. Ədalətli lider, onu tənqid edən dostu sevər, çünki o, islahın aynasıdır. Tarixdə zülmkar hökmdarların süqut səbəbi ətraflarında tənqid edən insanların olmaması idi. İmam Sadiqin (ə) kəlamı, təkcə fərdi münasibət deyil, ictimai idarəetmədə də ibrət dərsidir: xalqı sevən rəhbər, ona həqiqəti deyənlərə qulaq asandır. Bu, mənəvi siyasətin əsas fəlsəfəsidir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın "həqiqi varlıqla üzləşməsi"ni simvolizə edir. İnsan öz eybini gördükdə, varlığın həqiqəti ilə qarşılaşır. Eybi göstərən dost, sanki insanın varlıq yolundakı "oyandırıcı hadisə" rolunu oynayır. Bu, ruhun oyanışı, eqonun sarsılması və mənanın doğuluşudur. Özünü tənqid etmək, mövcudluğun mahiyyətini anlamaq deməkdir. Eybi göstərən qardaş, insanın varlıq aləminə yeni bir baxış qazandırır — o, səni öz həqiqətinə qaytarır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam, "zahirdə sərt, batində mərhəmət" prinsipini təcəssüm etdirir. Xızır (ə) Musa peyğəmbərə görünən sərt hərəkətləri ilə, əslində, dərin bir hikməti həyata keçirirdi. Eyni ilə, eybi göstərən dost da, zahirdə sərt görünə bilər, lakin batində onun məqsədi xilas etməkdir. Bu baxışla, tənqid – sevgidən doğan bir mərhəmətdir. Xızır baxışı bizə öyrədir

ki, bəzən kəskin söz, səssiz bir dua qədər şəfavericidir.

Düşündürücü Suallar

- Mən dostuma həqiqəti deməkdən çəkinirəm, yoxsa cəsarət edirəm?
- Kimsə mənə eybimi göstərdikdə, onu minnətdarlıqla qarşılayırammı?
- Mənim ətrafımda mənə həqiqəti deyəcək qədər dürüst insanlar varmı?
- Mən tənqidi bir silah yox, bir güzgü kimi görə bilirəmmi?

Özünə Hesabat

- Bu gün kimsə mənə düz söz dedi, mən onu necə qarşıladım?
- Mən dostumun eybini gördükdə, susdum, yoxsa xeyirxahlıqla dedim?
- Mən tənqiddən qorxuram, yoxsa onu inkişaf vasitəsi kimi görürəm?
- Mənim ən sevimli dostum, mənə düz söz deyənlərdirmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Sənə irad bildirən dostunu incitmə, təşəkkür et.
- Öz ətrafında səni islah edən dostlarla dostluq et.
- Dostunun eybini gizlət, amma təkbətək və mərhəmətlə onu xəbərdar et.
- Hər axşam öz nəfsindən soruş: “Bu gün kimsə mənə nəsihət etdi, qulaq asdımmı?”

Əlavə Tövsiyələr

- Peyğəmbərin (s) *“Mömin, möminin aynasıdır”* hədisini həyat qaydası et.
- Özünü tənqid etməyi mənəvi ibadət say.
- Həqiqəti deyən dostları qoruyub saxlamağa çalış.

Nəticə

İmam Cəfər Sadiqin (ə) bu kəlamı bizə öyrədir ki, **həqiqi sevgi — eybi örtməkdə deyil, islah etməkdədir.**

Mənəvi qardaş sənin rahatlığını deyil, xilasını istəyən insandır.

Eybi göstərən dost, sənin qəlbinin həkimidir — o, yarana toxunur, amma sənə şəfa verir.

Belə dostu tapmaq, Allahın sənə olan xüsusi rəhmətidir.

KAMİL QARDAŞ

KƏLAM - 119

“Ey insanlar! Sizə bir qardaşımdan xəbər verim. O, mənim nəzərimdə insanların ən böyüyü idi. Onu mənim gözümdə ucaldan ən mühüm xüsusiyyət isə, onun gözündə dünyanın kiçik və dəyərsiz görünməsi idi. O, qarın istəklərinin və yemək arzularının hökmündən qurtulmuşdu. Tapmadığı bir şeyin arzusuna düşməz, tapdığı şeydə isə həddi aşmazdı.

O, şəhvət və nəfs istəklərinin hökmündən də azad olmuşdu. Buna görə də nə düşüncəsində yüngüllük, nə də baxışında zəiflik vardı. O, həmçinin cəhalətin hökmündən də qurtulmuşdu. Bir faydasına əmin olmadığı heç bir işə əl uzatmazdı.

O, nə bir şeyə qarşı şiddətli istək duyar, nə qəzəblənər, nə də incinərdi. Ömrünün böyük bir hissəsini sükut içində keçirərdi, lakin danışdığı zaman sözündə hikmət və üstünlük parlayardı; danışanların ən üstünü o olardı.

Heç bir çəkişməyə qarışmaz, heç bir davada tərəf tutmazdı. Məhkəmə qarşısına çıxmadıqca dəlil gətirməzdi. Qardaşlarından heç vaxt qafil qalmaz, heç bir şeyi yalnız özünə məxsus hesab etməzdi.

Zahirdə zəif görünərdi və başqaları da onu zəif sanardılar, lakin iş görmək zamanı çatanda o, şir kimi cəsarətli və çevik olardı. Bağışlanacaq bir iş görən kəsi heç vaxt qınamaz, üzr dilənməyə layiq bir hal varsa, onu görməyə çalışardı.

O, həm dediyini, həm də demədiyini əməli ilə sübut edərdi. Əgər qarşısına iki iş çıxardısa və hansının daha fəzilətli olduğunu bilməzdisə, hansının nəfs istəklərinə daha yaxın olduğuna baxar və ona qarşı çıxardı.

Dərdini yalnız ondan fayda umduğu və islahını ümid etdiyi kəslə paylaşardı. Heç kəslə məsləhətləşməzdi, ancaq ondan xeyir gözlədiyi bir şəxs istisna olmaqla.

O, qəlb sıxıntısına düşməz, qəzəb etməz, şikayətlənməz, nəfsani arzulara qapılmaz, intiqam almaq fikrinə düşməz və düşmənə qarşı da əsla qəflətdə qalmazdı.

Əgər gücünüz çatırsa, siz də bu uca əxlaqla əxlaqlanın. Əgər tam şəkildə buna nail ola bilmirsinizsə, heç olmasa onun bir qisminə sahib olmağa çalışın. Çünki azını qazanmaq, çoxunu tamamilə tərk etməkdən daha xeyirlidir.”

(Bu kəlam İmam Həsənə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 56)

Bu kəlam insanın kamilliyinə dair geniş bir ideal təsviridir: İmam Həsən (ə) burada bir insan modelini — nəfsdən, tutqulardan və cəhalətdən azad olmuş, daxili tarazlığı əldə etmiş uca əxlaq sahibi olaraq təqdim edir. Kəlamın mərkəzində dünyanı “kiçik görmək” metaforu dayanır; bu, maddi istəklərə və səthi dəyərlərə bağlılığı zəiflətmək, daha ali məqsədlərə yönəlmək deməkdir. Mətn həm etika, həm psixologiya, həm də

epistemologiya (bilgi nəzəriyyəsi) baxımından oxunmağa açıqdır: həm şəxsi davranış qaydaları, həm də ictimai münasibətlər üçün norma verir. Kəlam çoxsaylı ziddiyyətləri — sükut və söz ustalığı, zəif görünüşlə böyük əməl uyumu kimi — birləşdirərək kamil insanın paradoksal amma tutarlı portretini yaradır. İmamın təsvir etdiyi xarakter həm şəxsi mübarizənin (nefsə qarşı) məhsuludur, həm də insanın cəmiyyət qarşısında məsuliyyəti ilə bağlıdır. Sonunda mətn oxuyana çağırış edir: bu əxlaqı tam şəkildə əldə etməyə çalışın; əgər mümkün deyilsə, ondan parçalar götürmək belə faydalıdır. Beləliklə kəlam həm ideallaşdırır, həm də mərhəmətli reallıq ölçüsü saxlayır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

1. “O, mənim gözümdə insanların ən böyüyü idi. Onu mənim gözümdə ucaldan əsas şey, gözündə dünyanın kiçik olması idi.”

Bu cümlə fəlsəfi baxımdan **dəyərlər iyerarxiyasının dəyişməsini** ifadə edir. İmam Həsən (ə) burada “böyüklüyü” maddi gücdə, zahiri mövqedə və ya bədənlə bağlı üstünlüklərdə deyil, **varlığın mahiyyətinə yönəlmiş şüurda** görür.

Dünyanı “kiçik görmək” – insanın varlıq anlayışını maddi səviyyədən metafizik səviyyəyə qaldırmasıdır. Belə bir insan üçün dünya yalnız keçid, vasitə, imtahan məkanıdır; məqsəd isə həqiqətin özü – Allahın razılığıdır. Bu, **eksistensial azadlığın** başlanğıcıdır: dünya insanın dəyərlərini müəyyən etmir, insan özü dəyərlərin daşıyıcısına çevrilir.

2. “O, qarın istəklərinin hökmündən qurtulmuşdu. Tapmadığı bir şeyin arzusuna düşməz, tapdığı şeydə də həddi aşmazdı.”

Burada **nəfsin mərkəzləşmiş hakimiyyətinə qarşı azadlıq** fəlsəfəsi açıqlanır. “Qarın istəkləri” yalnız yemək deyil, ümumən **bədənə bağlı bütün istəklərin simvoludur**. İmam Həsən (ə) belə bir insanı təsvir edir ki, o, artıq maddi tələbatın əsiri deyil; istək deyil, şüur hakimdir. “Tapmadığına tamah etməmək” – **onto-loji qənaət**in ifadəsidir. Yəni varlıqla razılaşmaq, onun ölçülərini qəbul etmək. “Tapdığında həddi aşmamaq” isə **etik nizamın** – ölçülülük və ədalətin mənəvi əsasını göstərir. Fəlsəfi dildə desək, bu insan artıq **maddi zərurətdən mənəvi zərurət səviyyəsinə yüksəlmişdir.**

3. “O, şəhvət və nəfs istəklərinin hökmündən də azad olmuşdu. Buna görə də nə düşüncəsində yüngüllük, nə də baxışında zəiflik vardı.”

Burada İmam (ə) insanın **id (nəfs) və əql** mübarizəsini göstərir. Şəhvət – sadəcə cismani istək deyil, insanın **özünü həzzlə müəyyənləşdirmə meyli**dir. Şəhvətdən azad olan insan artıq özünü ləzzətlə deyil, **məna ilə tanıyır.**

Belə bir insanın düşüncəsi yüngül olmaz, çünki artıq hər düşüncəsini həzzin deyil, hikmətin mərkəzinə yerləşdirir. Bu da onu “zəif baxışdan” qurtarır – yəni hadisələrə zahiri deyil, mahiyyət səviyyəsindən baxmaq bacarığı qazandırır. Bu, **hikmət fəlsəfəsinin** zirvəsidir.

4. "O, cəhalətin hökmündən də xilas olmuşdu. Bir faydası olduğuna inanmadığı şeyə əl uzatmazdı."

Burada **idrakın etik funksiyası** vurğulanır. İmam Həsən (ə) cəhaləti sadəcə "bilməmək" kimi deyil, **bilmədiyini idarə edə bilməmək** kimi təqdim edir. "Faydası olmayan şeyə əl uzatmamaq" – **məqsədli bilginin fəlsəfəsidir.**

Yəni o, təsadüfi şəkildə davranmır, hər əməlini biliyin işığında yönləndirir. Bu, **pragmatik ağıldan fərqli olaraq, mənəvi ağılın** göstəricisidir: fayda yalnız maddi deyil, həm də ruhani faydadır.

5. "Nə bir arzusu vardı, nə qəzəblənərdi, nə də incinərdi."

Bu ifadə insanın **emosional mərkəzləşmədən azadlığı**nı göstərir. Burada söhbət duyğusuzluqdan yox, **duyğular üzərində hakimiyyətdən** gedir. Belə bir insan üçün emosiyalar varlığın əsası deyil; o, hadisələrin təsiri altında dəyişməz, əksinə, hadisələri dəyərlərin prizmasından qiymətləndirər. Fəlsəfi baxımdan bu, **stoik sakitliklə** İslam mənəviyyatının vəhdət nöqtəsidir: insan daxili tarazlıqla kainatla uyğunlaşır.

6. "Ömrünün çoxunu sükutla keçirərdi, lakin danışanda, danışanların ən üstünü o olardı."

Sükut burada **idrakın yetkin mərhələsi** kimi təqdim olunur. Çünki sükut – düşüncənin dərinləşdiyi yerdir. Belə bir insan danışmadığı zaman belə, **hüzuru ilə təlim verir.**

Danışdığında isə onun sözü "üstün" olur, çünki sükutun içindən gələn söz artıq **hikmətin məhsuludur.** Bu, Aristotelin "hikmət danışmaqda deyil, nə vaxt danışacağını bilməkdədir" prinsipinə tam uyğundur.

7. "O, zəif görünərdi, amma iş zamanı şir kimi idi."

Fəlsəfi baxımdan bu, **zahiri və batini gücün fərqini** göstərir. Həqiqi güc sakitlikdə gizlənir. O, özünü nümayiş etdirmir, çünki **əsl qüvvət potensialdadır, nümayişdə deyil.**

Bu, həm də **mənəvi enerjinin tənzimi** deməkdir: o, qüvvəsini nəfsani məqsədlər üçün deyil, yalnız zəruri və haqq bir məqsəd üçün sərf edir. Belə insanın hərəkəti "qüvvə ilə hikmətin" birləşməsidir.

8. "İki iş arasında qalanda, hansının nəfsinə daha yaxın olduğuna baxar və ona qarşı çıxardı."

Bu ifadə, insan mənəviyyatının ən incə mərhələsini göstərir: **öz istəklərini tənqid etmə şüuru.** Bu, sadəcə əxlaq deyil, **özünüdərk fəlsəfəsidir.**

İmam Həsən (ə) burada özünə qarşı mübarizəni həyatın mərkəzinə qoyur. Çünki insanın həqiqi düşməni xaricdə deyil, daxildədir. Həmin qərar məqamında o, **özünü müşahidə edən bir şüur** kimi davranır – bu, sufi və eksistensial düşüncənin kəsişmə nöqtəsidir.

9. "Əgər gücünüz çatırsa, bu uca əxlaqla əxlaqlanın. Çatmırsa, azına da sahib olun."

Burada **ideala yönəlmiş təkamül fəlsəfəsi** ifadə olunur. İmam (ə) insanı mükəmməlliyə çağırır, amma eyni zamanda insanın təbiətini də nəzərə alır. Bu, "ya hamısı, ya heç nə" prinsipi deyil; bu, **ardıcıl kamilləşmə fəlsəfəsidir.** İnsan azını əldə etsə belə, artıq təkamül yolundadır. Çünki az da olsa, doğru istiqamət **ontoloji hərəkətin** başlanğıcıdır.

Nəticə

Bu kəlamın fəlsəfi mahiyyəti, **nəfsin, ağlın və mənəvi şüurun mərhələlər üzrə azadlığını** göstərməkdir. İmam Həsən (ə) burada insanın mənəvi təkamül modelini verir:

- Dünya qarşısında **azadlıq**,
- Nəfs qarşısında **idarə**,
- Cəhalət qarşısında **bilik**,
- Emosiyalar qarşısında **tarazlıq**,
- Qüvvət qarşısında **təvazö**,
- Nəfsani istəklər qarşısında **müxaliflik**,
- Və nəticədə — **həqiqi insanlıq**.

Bu, həm dini, həm fəlsəfi baxımdan insanın **öz varlığının Rəbbani ölçüsünü dərk etməsi** yoludur.

2. İrfani Aspekt

1. "Onu mənim gözümdə ucaldan — gözündə dünyanın kiçik olması"

İrfan dili ilə bu, **fəna (maddiyyatdan üz çevirmə) və bəqa (Allahda möhkəmlənmə)** dinamikasının başlanğıcıdır. Dünya "kiçik" görünən kəs qəlbdə maddi aləmin cazibəsindən azad olub; nüfuz, nüfuzun faniliyini dərk etmişdir. Bu səviyyə zöhdün (dünya daşınmasına laqeydlik deyil, ona bağlı olmamaq) mahiyyətidir: zahirdə yaşasa da könüldə keçiciliyi bilmək. Praktik olaraq: müntəzəm həmd-sükut (sitəm/sükut), dünyəvi qabiliyyətlərin və ehtiyacların nisbətini muhasibə etmək — bu baxışı formalaşdırır.

2. "O, qarının və şəhvətin hökmündən qurtulmuşdu"

İrfan etikasında nəfsin iki böyük fiquru — **nəfs əl-əmmarə** (əmrdə olan) və **nəfs əl-ləvvamə** (təqsirləndirən) — mövcuddur. Bu kəlamda söhbət artıq nəfsin hökmündən qismən və ya tamamilə azad olmaqdan gedir: nəfsin istəkləri qəlbin qərarına tabe ediləcək səviyyəyə gətirilir. Bu hal **mucahədə** (ciddi cəhd), **muraqəbə** (qəlbin nəfsini gözdən keçirməsi) və azı miqdarla oruc, nəfsə zərbələr vasitəsilə əldə olunur. Nəticə: ruhani sərbəstlik — qəlb özü üçün yetərli olur, ehtiraslar onun idarəsinə çevrilir.

3. "Tapmadığı şeyə həvəslənməz, tapdığı şeydə ifrata varmazdı"

Bu cümlə irfanda **muʿtədil (ölçülü) qəlb** məfhumu ilə səsləşir: nə fərağət, nə də tamah. Mürid (öyrənən) nəinki maddiyyata aludə olmur, hətta ruhani ləzzətlərə də bağlı qalmır; çünki hətta sulukun ləzzəti (vəhdət-i vücudun əzabı və şirini) təlqin və gəvşəmə gətirə bilər. Burada məqsəd — ixlas: hər əməl yalnız Rəbbə qarşı olmalı, həm kifayət, həm tarazlıq saxlanılmalı. Praktika: zikirin həddini qorumaq, ruhi halın şirinliyinə

düşməmək, mürşid nəzarəti.

4. “Şəhvətin hökmündən də çıxmışdı”

Şəhvət yalnız cismani istək deyil; irfanda bu, **həvəs və qənaət-ətraflı sevginin** simvoludur. Bunun üstündən gəlmək üçün mürid nəfsin elmiylə (ilm-i nəfs) tanış olur: nəfsin məqamlarını tanımaq, onun oyunlarını ifşa etmək. Təmizlik (təharə) və qəlb əməli (təzkiyət ən-nəfs) burada əsasdır. Praktik məşq: gecə ibadəti, nəfsə zərif məmləkətlər (muarəqə), istiğfar və nəfsin arzularını gecikdirmə.

5. “Cəhalətin hökmündən də qurtulmuşdu; faydası olmayan işə əl uzatmazdı”

İrfan məntiqlə hikməti birləşdirir: bilik — yalnız bilgi üçün yox, **qəlb üçün fayda üçün** tələb olunur. “Cəhalət” burada həm dünyəvi, həm də ruhani cəhalətdir — qəlbin kar olması. İrfanda bilik (ʿelm) qəlbə nüfuz etməlidir; əks halda o bilgi zərər gətirə bilər. Bu mərhələ **məʿrifət-ə əməl** əlaqəsini möhkəmləndirir: yalnız faydalı olan söz və iş — həm başqası, həm qəlb üçün — icra edilir. Praktik: mürşidin göstərişi ilə əməl etmək, hər işin məqsədini soruşmaq.

6. “Nə arzu, nə qəzəb, nə inciklik — ömrünün çoxu sükutda, danışanda sözündə üstün”

Bu, **qəlbin sükunəti (səkinə)** və sözün müqəddəsliyidir. İrfanda sükut (samt) qəlbi təmizləyir, zənləri, pərişanlığı və həvəs-kövrəyi azaldır. Danışmaq yalnız halın, hikmətin çıxışı olmalıdır — sükutdan gələn söz daha təsirli olur (elmi ədəb). Bu həm də **ədəb-i söhbət** (danışıq ədəbi)dir: sözü hacətli, faydalı və ilahi nizamla bağlamaq. Praktika: günün müəyyən vaxtını sükuta həsr etmək, danışıqdan əvvəl niyyət və zikir.

7. “Çəkişməyə müdaxilə etməz, dəlil olmadan danışmazdı; hakim qarşısında olmadıqca dəlil gətirməzdi”

Bu, irfani ədalət və **sözün məsuliyyəti** anlayışıdır. Qəlb pak adam mübahisədən uzaq dayanır — çünki ruhani mübahisələr çox vaxt eqonu gücləndirir. Dəlil və dəlillik burada həm zahiri, həm batini mənada lazımdır: söz yalnız haqqı müdafiə etmək üçün, fayda üçün və haqq dəlili ilə deyilməlidir. Mürid üçün bu, **səbr və hikmət** təlimidir: ziddiyyəti sevgi və ədəblə idarə etmək. Praktik: mübahisələrdə çəkinmək, danışmadan əvvəl sual -cavabın səbəbini ölçmək.

8. “Qardaşlarından asla qəflətdə olmazdı; heç nəyi yalnız özünə məxsus etməzdi”

İrfanda bu, **qəlbin genişliyi (sülh, sidq, zühur)** ilə bağlıdır. Qəlb kiçik olarsa, qardaşlarına qarşı laqeyd və qəflət içində olar; pak qəlb isə daim hamı üçün açıqdır. “Heç nəyi özünə məxsus etməmək” — Allahın həqiqi mülkiyyətini anlamaqdır: hər şey Rəbbin ianəsidir. Bu mərhələ **ikram və şəfqəti** əhatə edir. Praktik: başqalarının haqqına diqqət, paylaşma, qəlbi geniş tutmaq üçün nafilə yardım.

9. "Zəif görünərdi, amma əməl zamanı şir kimi davranardı"

Bu, **təcəlli və zahir-batin tarazlığı**dır. İrfanda təvazö zahiri zəiflik kimi görünə bilər, lakin batində ilahi qüvvətlə dolu olmaq mərtəbəsidir. Əsl güc görünüşdə deyil, əməl və əzmkarlıqda özünü göstərir. Bu, müridin **ədəbi ilə cəsarətinin** birləşməsidir: təvazö və qətiyyət birlikdə. Praktik: xəlvətdə ibadət, zahirdə isə lütf və möhkəmlik.

10. "Dediyni və demədiyini edərdi; iki iş arasındakı nəfsi yoxlayar və ona qarşı çıxardı"

Bu, **mucahədə və muhasibə** (muhasabat ən-nəfs) ilə bağlıdır. İrfanda ən ali səviyyə öz sözü ilə əməl arasında bütövlükdür: söz və əməl bir olur. İki seçim qarşısında nəfsin meylini hiss edib ona qarşı çıxmaq — bu, qəlbin mübarizəsinin zirvəsidir. Praktik: gündəlik hesab (muhasiba), nəfsə qarşı gizli və açıq məşqlər, vəsilə və zikir.

11. "Dərdini yalnız islah edəcəyini ümid etdiyi kimsəyə deyərdi; fayda gözləmədiyinə danışmazdı; yalnız xeyir umduğu ilə istişarə edərdi"

İrfanda bu, **qəlbin məhəbbətinin məqsədyönlü paylaşılması**dır. Məsləhət və dərd paylaşmaq yalnız ruh üçün fayda gətirəcək şəxsə edilməlidir — yoxsa bu, qəlb üçün zərər, müşkül və şişirtməyə səbəb olar. Bu, müridin "mülahizə" və rəhbər seçimini (mürşidə etibar) önə çıxarır. Praktik: mürşidə məsləhət, sırdaş seçməkdə diqqət, məsləhətin məqsədini dəqiq müəyyənləşdirmək.

12. "Qəlbi daralmaz, qəzəb etməz, şikayətlənməz, həvəslənməz, intiqam almaz, düşməndən qafil olmazdı"

Bu ifadə irfanın ən yüksək etikasını göstərir: **qəlbin paklığı və alçaqkönüllülük.** Qəlb təmizlənəndə kin, intiqam və həvəs kimi zəhərlər çıxar; onun yerini mərhəmət, hikmət və nəzarət alır. Düşmənə qarşı ayıq olmaq isə naiv passivlik deyil — ədaləti qoruyan, amma qəlbdə düşmənlik daşımayan davranışdır. Praktik: kinə qayıtmamaq, əfvedicilik, diqqətli və ədalətli müdafiə.

13. "Əgər gücünüz çatırsa, bu uca əxlaqla əxlaqlanın; çatmırsa, azına sahib olmaq daha xeyirlidir"

Bu, irfanda sulukun mərhələliliyinin prinsipi: ideal tamlığı əldə etmək hər kəsə müyəssər deyil, lakin tərəqqi istiqamətində atılan hər kiçik addım da ilahi rəhmətdir. İrfan müəllimləri (mürşidlər) daima bu mərhələ prinsipi ilə yol verirlər: məqama tam çatmayan müridə nisbətən əlçatan və davamlı ibadət verilir. Praktik tövsiyə: müntəzəm və davamlı məşq — kiçik, amma sabit ibadətlər (zikir, dua, oruc, xeyriyyə) böyük mərhələlərə aparır.

Qısa Praktik Yol Xəritəsi (İrfani Tətbiqlər)

- **Muraqəbə/günlük muhasibə** — hər axşam qəlb hesabı (nə etdim, niyə etdim).

- **Sükut (samt) vaxtları** — hər gün bir müddət danışmadan düşüncə və zikir.
- **Zöhd praktikası** — dünya, nemət və ləzzətlərə bağlılığı azaltmaq üçün kiçik, planlı məhdudiyyətlər.
- **Mucahədə** — nəfsin arzularına qarşı mübarizə üçün fiziki və ruhi məşqlər (nafilə oruc, gecə duası).
- **Mürşid və toplum** — islah ümid etdiyiniz şəxslə məsləhətləşmə, murşid öyrənməsi.

Son Düşüncə (İrfani Xülasə)

Bu kəlam irfan üçün tam bir **suluk proqramı**dır: dünya ilə münasibətin yenidən tərtibi, nəfsin mərhələlərindən keçmək, qəlbin təmizlənməsi və sonunda ilahi yaxınlaşma. Hər cümlə bir mərhələ, hər davranış bir məşqdir. İmam Həsənin (ə) bu təsviri müridə həm ümid, həm xəbərdarlıq, həm də mərhəmət verir — çünki məqsəd idealı göstərmək, amma ardıcıl və mərhələli şəkildə ona çatmağa çağırmaqdır.

3. Psixoloji Aspekt

1. Nəfsin idarəsi və daxili balans

İmam Həsənin (ə) kəlamında "O, qarın istəklərinin və yemək arzularının hökmündən qurtulmuşdu. Tapmadığı bir şeyin arzusuna düşməz, tapdığı şeydə isə həddi aşmazdı." ifadəsi, insanın **nəfs üzərində hakimiyyəti**ni göstərir. Psixoloji baxımdan bu, **özünü tənzimləmə və impulslara nəzarət** qabiliyyətidir. İnsan arzularını və instinktlərini idarə edə bildikdə, daxili balansı qoruyur və emosional gərginlikdən azad olur. Bu, psixoloji sağlamlığın təməl prinsiplərindən biridir.

2. Emosional sabitlik

Kəlamda deyilir ki, "O, nə bir şeyə qarşı şiddətli istək duyar, nə qəzəblənər, nə də incinərdi." Bu, **emosional sabitlik və stresə dözümlülük** aspektini vurğulayır. Psixoloji baxımdan, insanın duyğularını ölçülü və balanslı idarə etməsi, qərar vermə prosesində obyektivliyini qorumasına imkan verir. Qəzəb, inciklik və həvəsin idarə olunması, həm daxili harmoniya, həm də sosial münasibətlərdə effektiv davranış yaradır.

3. Sükut və düşüncənin gücü

Kəlamda "Ömrünün böyük bir hissəsini sükut içində keçirərdi, lakin danışdığı zaman sözündə hikmət və üstünlük parlayardı; danışanların ən üstünü o olardı." ifadəsi, **düşüncəli və diqqətli danışma psixologiyası**na işarədir. Psixoloji baxımdan, sükut insanın **özünü refleksiya və introspeksiya** imkanını artırır. Söz deyərkən düşünmək, impulsiv reaksiyalardan uzaq durmaq və ətrafdakıların psixoloji durumunu nəzərə almaq, sosial və fərdi zəka göstəricisidir.

4. Empati və sosial psixologiya

Kəlamda deyilir ki, "Dərdini yalnız ondan fayda umduğu və islahını

ümid etdiyi kəslə paylaşardı.” Bu, **empati və məqsədli sosial paylaşım** prinsiplərini göstərir. Psixoloji baxımdan, insan yalnız başqasına kömək edə biləcəyinə ümid etdiyi zaman onunla emosional və psixoloji əlaqə qurur. Bu, həm özünü qoruma, həm də qarşı tərəfin psixoloji rifahına hörmət deməkdir.

5. Davranış və motivasiya

“O, həm dediyini, həm də demədiyini əməli ilə sübut edərdi.” ifadəsi **davranışın və motivasiyanın uyumunu** göstərir. Psixoloji baxımdan, bu, insanın **özünü dəyərlərə uyğun formalaşdırması** və daxili motivasiyanın xarici davranışlarla harmoniyasını qorumasıdır. Bu yanaşma psixoloji sağlamlıq və şəxsiyyətin inkişafı üçün vacibdir, çünki daxili çatışmazlıq və ikilik insanın stresini artırır.

6. Qorxu və intiqamdan azadlıq

“O, qəlb sıxıntısına düşməz, qəzəb etməz, şikayətlənməz, nəfsani arzulara qapılmaz, intiqam almaq fikrinə düşməz və düşmənə qarşı da əsla qəflətdə qalmazdı” ifadəsi, psixoloji baxımdan **təhlükəsizlik və mənəvi azadlıq** prinsipini göstərir. İnsan qəzəb və intiqamın əsiri olmadıqda, davranışları daha rasional və sakit olur. Bu, həm stressi azaltmaq, həm də sosial münasibətləri daha sabit və sağlam qurmaq üçün vacibdir.

Nəticə

Psixoloji aspektdən bu kəlam, insanın **nəfsin idarəsi, emosional sabitlik, sükut və düşüncəli danışma, empati və məqsədli paylaşım, davranışın motivasiya ilə harmoniyası və mənəvi azadlıq** kimi xüsusiyyətlərini vurğulayır. İmam Həsənin (ə) hikməti bizə öyrədir ki, psixoloji sağlamlıq yalnız fərdi rifah üçün deyil, həm də sosial və mənəvi harmoniya üçün vacibdir. Daxili balans və əxlaqi sabitlik insanı həm özünü, həm də başqalarını qorumağa yönəldir.

4. Ədəbi Aspekt

1. Dilin sadəliyi və ifadənin səmimiliyi

İmam Həsənin (ə) kəlamında istifadə olunan dil sadə və aydın olmaqla yanaşı, **dərin mənaları daşıyır**. “O, tapmadığı şeyə həsrət duymaz, tapdığı şeydə ifrata varmazdı” cümləsi qısa, lakin çoxqatlı mənanı ifadə edir. Ədəbi baxımdan, bu, **qısa və təsirli ifadə sənəti**nin nümunəsidir: söz az, mənası dərin və aydın olur.

2. Ritm və qavrayış

Kəlamın quruluşunda bir ritm var: insanın əxlaqi və mənəvi keyfiyyətləri ardıcıl və mərhələli şəkildə təsvir edilir. Bu ritmik təsvir oxucuda və ya dinləyicidə həm **anlayış**, həm də **təəssürat** yaradır. Ədəbi baxımdan, ardıcıllıq və ritm, həm təlim, həm də təsir vasitəsi kimi istifadə olunur.

3. Təsvir və metaforik dərinlik

“Zahirdə zəif görünərdi və başqaları da onu zəif sanardılar, lakin iş görmək zamanı çatanda o, şir kimi cəsarətli və çevik olardı.” ifadəsi

metaforik təsvirdir. Burada zəiflik və güc kontrastı, insanın daxili gücünün və əxlaqi cəsarətinin obrazını yaradır. Ədəbi baxımdan bu, obrazlı ifadə və simvolizmin nümunəsidir ki, oxucuya konkret mənzərə ilə abstrakt keyfiyyətlərin birlikdə təqdim olunmasını təmin edir.

4. Personajın tikilməsi

Kəlamda təsvir olunan şəxsiyyət bir **ədəbiyyat personajı kimi canlandırılır**: davranışları, hissləri, söz və əməl harmoniyası ilə oxucuya tam obraz təqdim olunur. Ədəbi baxımdan, bu, **psixoloji realizm və xarakterin təbii təqdimatı** prinsipinə uyğundur.

5. Tərbiyəvi retorika

Kəlam həm ədəbi, həm də **tərbiyəvi** məqsəd daşıyır. "Əgər gücünüz çatırsa, siz də bu uca əxlaqla əxlaqlanın. Əgər tam şəkildə buna nail ola bilmirsinizsə, heç olmasa onun bir qisminə sahib olmağa çalışın. Çünki azını qazanmaq, çoxunu tamamilə tərk etməkdən daha xeyirlidir." cümləsi **məsihçi epilog və çağırış üslubu** ilə oxucuya mesaj verir. Ədəbi baxımdan bu, **didaktik natiqlik və üslub gücü** nümunəsidir.

Nəticə

Ədəbi aspektdən bu kəlam, **qısa və aydın ifadə, ritmik təsvir, metaforik dərinlik, personajın canlandırılması və tərbiyəvi retorika** vasitəsilə oxucuya təsir göstərir. İmam Həsənin (ə) kəlamı həm mənəvi, həm əxlaqi, həm də estetik baxımdan oxucuya həm vizual, həm də emosional təcrübə təqdim edir. Beləcə, bu sözlər yalnız hikmətli deyil, həm də **ədəbiyyat baxımından yüksək sənət nümunəsidir**.

5. Sosioloji Aspekt

1. İnsan və cəmiyyət

İmam Həsənin (ə) bu kəlamı, fərdin əxlaqi və mənəvi keyfiyyətlərinin cəmiyyətin sağlamlığına birbaşa təsirini göstərir. "O, nə arzulara aldanmaz, nə qəzəblənər, nə də incinərdi" ifadəsi, fərdin emosional balansının ictimai münasibətlərdə gərginliyi azaldan bir vasitə olduğunu göstərir. Sosial baxımdan, belə insanlar cəmiyyətin harmoniyasını qoruyan təməl daşıdır.

2. Sosial məsuliyyət və etibarlılıq

"O, dediyini və demədiyini yerinə yetirərdi" ifadəsi sosial etibarlılığın və qarşılıqlı məsuliyyətin əhəmiyyətini vurğulayır. Sosial baxımdan, insanın sözündə və əməldə dürüst olması, cəmiyyətdə güvən və əməkdaşlıq mühitini yaradır. Bu, yalnız fərdi əxlaq deyil, cəmiyyətin ictimai nizamının qorunmasıdır.

3. Konfliktlərin idarəsi

"Heç bir mübahisəyə qarışmaz, hakim qarşısında olmadıqca dəlil gətirməzdi" ifadəsi sosial konfliktlərin düzgün idarə edilməsini göstərir. İmam Həsənin (ə) nümunəsi, insanların qarşıdurma və mübahisələrdə ölçülü və prinsipial davranmasının cəmiyyətdə sülh və tarazlığı qoruyacağını

vurğulayır. Sosial baxımdan, bu, həm fərdi məsuliyyət, həm də kollektiv harmoniya prinsipidir.

4. Empati və sosial əlaqələr

"Kimsənin yanında dərdini şikayət etməz, yalnız islah edə biləcəyinə ümid etdiyi kimsəyə danışardı" ifadəsi, sosial əlaqələrdə empati və məsuliyyət prinsiplərini göstərir. İnsan başqasına qarşı davranışında yalnız öz hisslərini deyil, qarşı tərəfin xeyrini də nəzərə almalıdır. Bu, cəmiyyətdə etik və sosial məsuliyyətin təməlini təşkil edir.

5. Sosial nümunə və rol modeli

Kəlamın sonunda İmam Həsən (ə) buyurur:

"Əgər gücünüz varsa, bu uca əxlaqla əxlaqlanın; əgər gücünüz çatmırsa, azını belə əldə etmək, çoxunu tərk etməkdən daha xeyirlidir."

Sosioloji baxımdan bu, fərdin ictimai rol model kimi məsuliyyətini vurğulayır. İnsan, cəmiyyətin digər üzvlərinə nümunə olaraq, əxlaqi davranışları ilə sosial normativləri gücləndirir və davam etdirir.

Nəticə

Sosioloji aspektdən kəlam göstərir ki, fərdin daxili əxlaqi kamilliyi yalnız şəxsi inkişaf üçün deyil, həm də cəmiyyətin rifahı və harmoniya üçün vacibdir. İmam Həsənin (ə) sözləri bizə öyrədir ki, sosial ədalət, empati, etibarlılıq və konfliktlərin ölçülü idarəsi cəmiyyətin sağlam funksionallığının əsas sütunlarıdır. Əxlaq və mənəviyyat yalnız fərdi deyil, sosial dəyərlərin də təməlini təşkil edir.

6. Tarixi Aspekt

İmam Həsənin (ə) bu kəlamı yalnız fərdi əxlaq dərsi deyil, həm də öz dövrünün mənəvi və siyasi mənzərəsinə yönəlik tarixi bir ismarışdır. Bu kəlamda İmam, həm yaşadığı dövrün insan tipini tənqid edir, həm də gələcək nəsillərə "müsəlman şəxsiyyətinin ideal modeli"ni təqdim edir.

1. Kəlamın söyləndiyi tarixi kontekst

İmam Həsən (ə) bu sözləri, İslam ümmətinin siyasi və mənəvi böhran yaşadığı bir dövrdə buyurmuşdur. Xəlifəlik məsələsində daxili çəkişmələr, dünya sevgisinin artması, bəzilərinin vəzifə və sərvət uğruna din prinsiplərini tərk etməsi kimi hallar geniş yayılmışdı. İmamın "gözündə dünyanın kiçik olması" ifadəsi, o dövrdə cəmiyyətə hakim olan dünyapərəstliyin tənqidi idi. Bu kəlam, maddiyyatın insan dəyərlərini necə korladığını göstərən tarixi bir xəbərdarlıqdır.

2. İslam cəmiyyətində "həqiqi mömin" anlayışının unudulması

İmam Həsən (ə) "sizə bir qardaşımı tanıdım" deyərkən, əslində, nadir hala çevrilmiş bir insandan – yəni həqiqi mömindən danışırdı. O dövrdə zahiri ibadət artmış, amma ixlas və səmimiyyət azalmışdı. İnsanlar dini daha çox siyasi və ictimai status üçün istifadə edirdilər. İmamın təsvir etdiyi qardaş isə "daxili inqilab" etmiş, dünyanın cazibəsinə uymamış bir şəxs idi.

Bu, tarixi mənada İslam cəmiyyətində mənəviyyatın yenidən bərpası çağırışı idi.

3. Nəfsin hakimiyyəti və dövrün zövqçü təbəqəsi

Kəlamda "qarnının və şəhvətinin hakimiyyətindən çıxmışdı" ifadəsi, dövrün lüks və israf içində yaşayan rəhbər sinifinə işarədir. Müaviyə dövründə saray həyatı, dəbdəbə və siyasi riyakarlıq geniş yayılmışdı. İmam Həsənin (ə) bu sözləri, həmin həyat tərzinin əxlaqi çürüməyə səbəb olduğunu göstərirdi. Beləliklə, bu kəlam, zahirdə dindar görünüb, batində nəfsin quluna çevrilənlərə qarşı tarixi bir etiraz idi.

4. Sükutun hikməti və fitnə dövrü

"Ömrünün çoxunu sükutla keçirərdi, amma danışanda danışanlara üstün gələrdi" – bu ifadə, İmam Həsənin (ə) dövründəki ictimai və siyasi fitnələrin çoxluğuna işarə edir. Həmin dövrdə bir çox alim və saleh şəxs fitnələrdən qorunmaq üçün sükutu seçmişdi. Lakin bu sükut qorxaqlıq deyildi – o, fitnə qarşısında ağıl və təmkinin simvolu idi. İmam Həsənin (ə) tərifləyiyi şəxsiyyət, məhz bu təmkinli mövqeyi ilə "fitnə dövründə möminin davranışı necə olmalıdır" sualına cavab verirdi.

5. Ədalət, sübut və hüquqi dəyərlərin qorunması

"Hakim qarşısında olmadıqca dəlil gətirməzdi" – bu, hüquqi baxımdan, o dövrdəki ədalətsizliklərə qarşı bir prinsipi əks etdirir. O zaman bir çox insanlar məhkəmə və idarə sistemindən şəxsi maraqları üçün istifadə edirdilər. İmamın bu ifadəsi, ədalətin yalnız formal deyil, mənəvi əsaslar üzərində qurulmalı olduğunu vurğulayırdı. Bu, İslam hüquq tarixində "mənəvi ədalət anlayışı"nın təməl nümunəsidir.

6. İctimai bərabərlik və paylaşma anlayışı

"Qardaşlarından heç vaxt qafil olmazdı, heç bir şeyi yalnız özünə aid etməzdi" – bu ifadə, İslamın sosial ədalət prinsiplərini əks etdirir. Tarixi baxımdan, bu dövrdə iqtisadi bərabərsizlik artmış, zənginlə kasıb arasındakı uçurum dərinləşmişdi. İmam Həsən (ə), bu sözlərlə həm iqtisadi ədalətə, həm də mənəvi qardaşlığa çağırış edir. Burada "özünə aid etməmək" sadəcə mal-mülk paylaşımı deyil, mənəvi və sosial məsuliyyətin bölüşülməsidir.

7. Siyasi güc və zahiri zəiflik paradoksu

"Zəif idi, başqaları da onu zəif bilirdi, lakin iş gəldikdə şir kimi hücum edərdi." – Bu cümlə, həm İmam Həsənin (ə) öz şəxsiyyətinə, həm də onun tərəfdarlarının mövqeyinə işarə edir. Tarixdə İmam Həsən (ə) bəzi insanlar tərəfindən "sülh etdiyi üçün zəif" sayılmışdı, lakin onun sülhü əslində, fitnədən ümməti qorumaq üçün göstərilən böyük cəsarət idi. Bu, tarixi baxımdan "mənəvi qüdrətin siyasi gücdən üstünlüyü"nün ifadəsidir.

8. Məsuliyyət və tarixi ibrət çağırışı

Kəlamın sonunda İmam Həsən (ə) buyurur:

"Əgər gücünüz varsa bu əxlaqla əxlaqlanın; əgər gücünüz çatmazsa, azını

da əldə etmək, çoxunu tərk etməkdən xeyirlidir.”

Bu, tarixdə “mənəvi tənəzzül dövrü” adlandırıla biləcək bir zamanda, insanlara yönəlik ümumi mənəvi dirçəliş çağırışıdır. İmam Həsən (ə) ümmətə demək istəyirdi ki, siz bu yüksək əxlaqı tam yaşaya bilməsəniz də, heç olmasa bir hissəsini həyata keçirin — çünki mənəvi inqilabın başlanğıcı kiçik bir dəyişikliklə mümkündür.

Nəticə

Tarixi aspektdən bu kəlam, İmam Həsənin (ə) dövründə İslam cəmiyyətinin üzləşdiyi mənəvi, siyasi və sosial problemlərə verilmiş müdrik bir cavabdır. Burada tərifl ənən insan obrazı – nəfsə, dünyaya və fitnəyə qalib gəlmiş şəxs – həm o dövrün, həm də bütün zamanların islah modelidir.

Bu kəlam, tarix boyunca İslam mədəniyyətində “kamal və fədakarlıq arxetipi” kimi yaşayıb. Hər dövrün müsəlmanı üçün o, mənəvi dirçəlişin və tarixi özünüdərkin çağırışıdır.

7. Əxlaqi Aspekt

1. Əxlaqın əsas prinsipi: Nəfs üzərində hakimiyyət

İmam Həsənin (ə) kəlamında əxlaqi üstünlüyün əsas göstəricisi insanın **nəfsinə hakim olması**dır. “O, qarnının hökmündən azad olmuşdu, tapmadığı şeyə həsrət duymaz, tapdığı şeydə ifrata varmırdı” ifadəsi, insanın eqoist istəklərdən azadlığını vurğulayır. Əxlaqi baxımdan bu, **mərtəbəli özünü tərbiyə**dir: insan mənəvi inkişaf üçün nəfsi ilə mübarizə aparmalı və hər davranışını dəyərlərin, yoxsa arzuların əsirliyinə buraxmamalıdır.

2. Emosional nizam və əxlaqi sabitlik

Kəlamda deyilir ki, o nə arzulara aldanar, nə də qəzəblənər və incinərdi. Bu, əxlaqi möhkəmliyin təcəssümüdür: insan duyğularını idarə etməyi bacarmalıdır. Əxlaqi baxımdan sabitlik və ölçülülük, həm fərdi harmoniya, həm də sosial münasibətlərdə etibarlılıq yaradır. İnsan nəfsinə uymadıqca, əxlaqi qərarlarında ədalət və mərhəmət prinsipini qoruyur.

3. Sükut və sözün əxlaqı

Kəlamda “Ömrünün çoxu sükut içində keçərdi, amma danışanda sözündə ustadlıq göstərərdi” deyilir. Əxlaqi baxımdan bu, **sükutun və sözün balansı**dır. İnsan söz deyərkən diqqətli və məsuliyyətli olmalıdır. Boş danışmaqdan, mübahisədən uzaq durmaq əxlaqi bir dəyərdir. Əsl əxlaq, yalnız danışmaq deyil, həm də sözün mənasını və təsirini dərk etməkdədir.

4. Ədalət və başqalarına qarşı münasibət

“O, heç bir şeyi yalnız özünə aid etməzdi, özür istəniləsi işdə heç kəsi qınamazdı” ifadəsi, **başqalarına qarşı ədalətli davranış** prinsipini göstərir. Əxlaqi baxımdan, insan başqasını mühakimə etmədən öncə öz əməllərini nəzərdən keçirməli və başqalarına mərhəmətlə yanaşmalıdır. Əxlaq yalnız fərdi deyil, sosial məsuliyyətin də təməlidir.

5. Fəlsəfi əxlaqın praktikliyi

Kəlam, iki iş arasında seçim edərkən insanın hansı hərəkətin nəfsinə yaxın olduğunu düşünərək ona qarşı çıxmasını vurğulayır. Bu, **fəlsəfi və əxlaqi nəzəriyyənin praktiki tətbiqi**dir. Əxlaq yalnız nəzəri prinsip deyil; insan onu gündəlik davranışında tətbiq etməli, hər qərarı mənəvi ölçülərə görə verməlidir.

6. Etibarlılıq və sözün gerçəkliliyi

İmam Həsən (ə) bildirir ki, o dediyini və demədiyini yerinə yetirərdi. Bu, **əxlaqi dürüstlük və etibarlılıq**dır. Əxlaqın əsası yalnız düzgün davranmaq deyil, həm də insanın sözləri ilə əməli arasında harmoniya yaratmaqdır. Bu prinsip, insanın ictimai və şəxsi həyatında etibar qazandırır.

Nəticə

Əxlaqi aspektdən bu kəlam insanın **nəfs üzərində hakimiyyət, emosional sabitlik, sözün məsuliyyəti, başqalarına qarşı ədalət və dürüstlük** kimi əsas dəyərlərə sahib olmasını göstərir. İmam Həsənin (ə) kəlamı bizə öyrədir ki, əxlaq sadəcə davranış qaydası deyil, insanın daxili dünyası ilə ictimai münasibətlərinin harmoniyasıdır. Əxlaqın məqsədi təkcə fərdi kamillik deyil, həm də başqalarına qarşı mərhəmət və ədalətin canlı təzahürüdür.

8. Teoloji Aspekt

1. İlahi tərbiyənin təzahürü

İmam Həsənin (ə) bu kəlamı insanın kamilliyə yüksəlişini sırf fərdi əxlaq səviyyəsində deyil, **ilahi tərbiyənin nəticəsi** kimi təsvir edir. "Gözündə dünyanın kiçik olması" ifadəsi Quran mənası daşıyır:

"Dünya həyatı yalnız oyun və əyləncədən ibarətdir. Şübhəsiz, axirət yurdu təqva sahibləri üçün daha xeyirlidir. " (Ənam surəsi, ayə 32)

Beləliklə, bu şəxsiyyət dünyanı deyil, **Allahı mərkəz** edən bir şüurun daşıyıcısıdır. Teoloji baxımdan bu hal, "**zöhd**"ün ali forması – **mütləq tövhid şüuru**dur. Dünyanı kiçik görmək, kainatda yeganə böyüklüyün Allaha aid olduğunu dərk etməkdir.

2. Tövhid anlayışının əxlaqi forması

Kəlamda təsvir edilən şəxs nəfsin, şəhvətin, qəzəbin və nadanlığın hökmündən azad olmuşdur. Bu, insan ruhunun **ilahi birliyə** uyğunlaşdırılması deməkdir. Qurana görə:

"Nəfsini günahdan təmizləyən nicat tapmışdır." (Şəms surəsi, ayə 9)

Teoloji mənada bu şəxs artıq **öz iradəsini Allahın iradəsinə təslim etmiş** insandır. Bu mərtəbə "İslam"ın – yəni "təslimiyyətin" tam mənasıdır. O, artıq "mən" deyən deyil, "Allahın istədiyi mən" şəklində var olan bir bəndədir. Beləcə, bu kəlamda teoloji olaraq **tövhid əxlaqı** insanın vücudunda canlandırılır.

3. Qəlbin ilahi nizamı

Kəlamda "o, nə qəzəblənər, nə incinər, nə də arzulanar" ifadəsi, **ilahi**

təqdirə razılıq (rıza) halını göstərir. Teologiyada bu hal "mərtəbeyi-riza" adlanır. Allahın hökmünə tam təslim olan qəlb artıq nə kədərlənir, nə də şikayət edir. Çünki hər şeyi Allahın hikməti ilə görür.

Bu mərhələ, peyğəmbərlərin və saleh insanların halıdır. Hətta İmam Həsənin (ə) öz həyatı da bu rızanın canlı nümunəsidir — o, dünyəvi hakimiyyəti rədd edib, **ilahi təqdirə razı olmuşdur.**

4. İlahi hikmətin daşıyıcısı

"Ömrünün çoxunu sükutla keçirirdi, amma danışanda danışanlara üstün gələrdi."

Bu ifadə teoloji cəhətdən **hikmətin vəhyə bağlılığına** işarə edir. Həqiqi söz çoxluqda deyil, Allahın nuru ilə yönləndirilmiş sükutda doğulur. Bu, Quran baxımından bir prinsipdir:

"Allah dilədiyi kimsəyə hikmət verər. Kimə hikmət verilmişsə, deməli, ona çoxlu xeyir verilmişdir..." (Bəqərə surəsi, ayə 269)

Beləliklə, İmam Həsən (ə) sükutu ilahi təfəkkürün, sözünü isə **haqqın təcəllası** kimi təqdim edir. Teoloji baxımdan bu, natiq bəndə anlayışıdır – danışanda Allahın adından, sükut edəndə isə Allahın hüzurundan danışar.

5. İlahi ədalətin bəndədə təcəssümü

"O, heç bir mübahisəyə qarışmaz, amma hakim qarşısında dəlilsiz danışmazdı."

Bu cümlə teoloji baxımdan **ədalət** prinsipinin təcəssümüdür. İmam Həsən (ə) burada Allahın "əl-Ədl" sifətini insan davranışında göstərir. Ədalət, yalnız qanuni deyil, **mənəvi tarazlıq**dır — haqqa söykənən ölçüdür. O, boş sözə deyil, yalnız dəlilə əsaslanır; bu isə **haqqın şahidliyi** prinsipinə uyğun davranışdır. Quranda buyurulur:

"Ey iman gətirənlər!... Daim ədaləti təmin edən və Allah üçün şahidlik edən kimsələr olun!..." (Nisa surəsi, ayə 135)

6. İlahi feyz və insanın kamalı

Kəlamın sonunda İmam Həsən (ə) buyurur:

"Əgər bacarsanız, bu uca əxlaqla əxlaqlanın; əgər bacarmasanız, azını da əldə etmək çoxunu tərk etməkdən xeyirlidir."

Bu, teoloji baxımdan **Rəhmət və Təkamül qanununun** ifadəsidir. Allah bəndəsindən mükəmməllik deyil, **iradə və istiqamət** istəyir. Bu, Qurandakı **"Allah heç kəsi gücü yetdiyindən artıq yükləməz..."** (Bəqərə surəsi, ayə 286) ayəsinin canlı təfsiridir.

İmam Həsən (ə) beləliklə göstərir ki, əxlaqın məqsədi təkcə fəzilətli olmaq deyil, **ilahi fəzilət istiqamətində** səy göstərməkdir. Bu isə **təqva**nın dərin mənasıdır.

7. Nəbəvi nurun davamı

İmamın kəlamındakı ilahi dərinlik nübüvvət məktəbinin davamıdır. O, Peyğəmbərin (s) "Mənim Rəbbim mənə gözəl ədəb öyrətdi və ədəbimi gözəl etdi" sözünün təcəssümüdür. Teoloji baxımdan İmam Həsən (ə) bu kəlamla

insanlığa **nəbəvi əxlaqın aynası** olmağı öyrədir. Beləliklə, onun sözü təkcə tövsiyə deyil, **ilahi maarifin** bir təlimidir.

Nəticə

Teoloji aspektdən baxıldıqda, bu kəlam insanın **ilahi kamilliyə** doğru olan səfərini təsvir edir. Bu, sadəcə əxlaq dərsi deyil — **tövhidin əxlaqdakı təcəssümüdür.**

İmam Həsən (ə) burada insanın ilahi sifətlərə yaxınlaşmasını, Allahın "Rəhman", "Ədl", "Həkim" və "Sabur" adlarının insanda cilvələnməsini təsvir edir. Beləliklə, bu kəlamın teoloji mahiyyəti odur ki, **bəndə Allahın nurundan pay aldıqca, əxlaqı ilahiləşir, varlığı gözəlləşir.**

9. Estetik Aspekt

1. İlahi gözəlliyin insanda təcəssümü

İmam Həsənin (ə) bu kəlamı estetik baxımdan, insan ruhunda təzahür edən **ilahi gözəllik** ideyasının təsviridir. Buradakı "gözündə dünyanın kiçik olması" ifadəsi, zahiri cazibələrin dəyərini itirdiyi, mənəvi dəyərlərin isə parladığı bir zövq səviyyəsini göstərir. Bu hal "camalullah" – Allahın gözəlliyinə yönəlmiş qəlb gözəlliyidir. Estetik mənada, belə bir insan artıq maddi dünyanın rənglərini deyil, **əxlaqın və hikmətin nurunu** seyr edir.

2. Zahirin deyil, batinin gözəlliyi

İmamın təsvir etdiyi şəxs nəfsin, şəhvətin və qəzəbin əsirindən azad olduğu üçün, onun gözəlliyi artıq bədənində deyil, **varlığının ahəngində** əks olunur. Əsl estetik dəyər, formanın deyil, mahiyyətin harmoniyasındadır. Yəni bu şəxs zahirdə sadə, hətta "zəif" görünsə də, daxilən ilahi bir nizamın təcəssümüdür. Bu, Sufi estetikasında "batini-camal" — daxili gözəllik adlanır; bu gözəllik sükutun, təvazökarlığın və nurani düşüncənin estetikidir.

3. Sükutun estetikası

Kəlamda "ömrünün çoxunu sükutla keçirirdi, lakin danışanda üstün gələrdi" ifadəsi, **sükutun estetikası** adlanan bir məqamı təsvir edir. Həqiqi gözəllik bəzən səssizlikdədir; çünki sükut ruha dərinlik, sözə isə dəyər qazandırır. İmam Həsənin (ə) bu cümləsi poetik bir ritmə malikdir: sükut — hazırlıq, söz — təcəlli mərhələsidir. Estetik baxımdan bu, ruhun sakitliyindən doğan **daxili ahəng və mənəvi simmetriya**dır.

4. Duyğu nizamı və harmoniya

Kəlamda qeyd olunur ki, o nə arzulanar, nə qəzəblənər, nə də incinərdi. Bu ifadə duyğuların boğulması deyil, **duyğuların tənasüb içində olmasıdır**. Estetik düşüncədə gözəllik harmoniyadır — ifrat və təfritin arasında saxlanılan müvazinət. İmam Həsənin (ə) bu təsviri insanın mənəvi strukturunda estetik bir tənasüb — **emosional nizam** yaradır. Belə bir şəxs təkcə davranışda deyil, daxili aləmində də musiqi kimi ritmikdir.

5. Əxlaqın estetik forması

Kəlamın "özrü görmək üçün, üzr dilənilməcək işdə kimisə qınamaması"

hissəsində mərhəmət və bağışlama estetik bir dəyər kimi təqdim olunur. Bu mərhəmət, ruhda bir yumşaqlıq, insanda bir zəriflik yaradır. Estetik baxımdan bu, **əxlaqın incəliyi** adlanır. Çünki bağışlama təkcə etik bir fəzilət deyil, həm də ruhun gözəllik halıdır — o, sərtlik və bəsitliyin yerinə **lütf və zərifliyi** gətirir.

6. Sadəliyin gözəlliyi

Kəlamda təsvir edilən şəxs "zəif görünür, amma lazım olanda aslan kimi olur" – bu, **sadəlikdə gizlənən qüdrət** estetikasını ifadə edir. Əsl gözəllik təntənədə deyil, təvazökarlıqda gizlidir. İslam estetikasına görə, "gözəllik parıldayan formada deyil, gizlənmiş nurda" təcəlli edir. İmam Həsənin (ə) bu təsviri ruhun sadəliyi ilə ilahi qüdrətin eyni bədəndə harmoniyasını göstərir.

7. Əxlaq və zövq birliyi

Kəlamın sonunda buyurur: "Əgər bacarsanız, bu əxlaqla əxlaqlanın..." — burada estetik mənada bir **zövq tərbiyəsi** çağırışı var. Əxlaq, gözəlliyin ən yüksək formasıdır. Həqiqi zövq, insanın Allaha yaxınlaşmasından yaranan zövqdür; bu, **ruhun kamillik estetikası**dır. Beləliklə, İmam Həsən (ə) gözəlliyi estetik forma kimi deyil, **mənəvi məzmunun parıltısı** kimi təqdim edir.

Nəticə

Bu kəlam estetik baxımdan, **gözəlliyin ilahi qaynağını** insanın əxlaqında və nəfs üzərindəki hakimiyyətində axtarır. Burada gözəllik nə bədənin, nə də sözün zahirindədir — gözəllik, **nəfsin sükunətində, ruhun tənasübündə və əxlaqın nurunda**dır. İmam Həsənin (ə) bu kəlamı bizə göstərir ki, gözəllik Allaha yaxınlıq ölçüsündədir — nə qədər yaxınsan, o qədər gözəlsən.

10. Hüquqi Aspekt

1. İlahi qanunun təməli – daxili ədalət hissi

İmam Həsənin (ə) sözlərindəki "nəfsinə və şəhvətinə hakim olmaq" çağırışı, hüquqi dildə desək, insanın "daxili qanun"una itaət etməsidir. Yəni qanunların zahiri nəzarəti olmadan da, insanın daxilində Allahın qoyduğu fitri ədalət ölçüsü vardır. Bu daxili ədalət duyğusu olmadan heç bir hüquqi sistem sabit qala bilməz. İmamın təsvir etdiyi şəxs, nəfsinin hökmündən azad olduğu üçün artıq "qanuna tabe olmaq" deyil, "ədalətin təcəssümü" halına gəlir. Bu, hüququn ən ali mərtəbəsi – **özünü qanunlaşdırmaq** məqamıdır.

2. İnsanın hüquqi məsuliyyətinin mənəvi əsası

Kəlamda "tapmadığına həvəs etməmək, tapdığına isə həddi aşmamaq" ifadəsi hüquqi məsuliyyətin mənəvi ölçüsünü açıqlayır. Hüquq yalnız cəza və qadağalarla deyil, **özünüməhdudlaşdırma** ilə formalaşır. İmam Həsən (ə) burada göstərir ki, qanunun qoruduğu nizamın əsasında "nəfsin təzəkkası" dayanır. Yəni insan ehtiraslarını idarə edə bilmədiyi halda, qanun ona xarici bir zəncir olur; amma mənəvi baxımdan kamil insan üçün qanun artıq daxili əxlaqın ifadəsidir.

3. Ədalətin şəxsi və ictimai tarazlığı

İmam Həsənin (ə) dediyi "nə bir arzusu vardı, nə qəzəblənirdi, nə də incinirdi" cümləsi hüquqi baxımdan **subyektivlikdən uzaq qərar vermə** prinsipini xatırladır. Ədalət sistemində hakim və ya lider şəxsi duyğularından, kin və nifrətdən təmiz olmalıdır. Bu, hüquqi təfəkkürdə **obyektivlik** adlanır. Kamil insanın ədaləti də məhz obyektivliyə söykənir — o, nə sevgiyə görə güzəşt edir, nə də nifrətə görə zülm.

4. Hüquqi münasibətlərdə "haqq" və "vəzifə" balansı

İmamın "özrü görmək üçün, üzr dilənilməcək işdə kimisə qınamaması" ifadəsi hüquqi baxımdan **empati əsaslı ədalət** anlayışına işarədir. Hüquq yalnız pozulan haqqın bərpası deyil, həm də qarşı tərəfi anlamaq və düzəltmək niyyətidir. Yəni hüquq qisas deyil, **islah** məqsədi daşımalıdır. İmam Həsənin (ə) göstərdiyi bu davranış modeli hüquqi ədalətin mərhəmətlə birləşməsini simvolizə edir.

5. Şəxsi hüquqdan ictimai hüquqa keçid

Kəlamda "heç bir davaya qarışmaz, yalnız haqqın tələb olunduğu yerdə dəlil gətirərdi" ifadəsi, hüquqi mədəniyyətin əsas prinsiplərindən biri olan **"haqqı müdafiə etmək, batilə qarışmamaq"** prinsipini ifadə edir. Bu, şəxsi maraqlardan çıxıb, ictimai haqqın qorunmasına yönələn hüquqi şüurun göstəricisidir. Belə bir insan artıq "subyekt" deyil, "haqqın təmsilçisi" rolundadır.

6. Hüquqi sistemdə susma və danışma mədəniyyəti

İmam Həsən (ə) buyurur: "Ömrünün çoxu sükutla keçərdi, lakin danışanda üstün gələrdi." Hüquqi baxımdan bu, **söz məsuliyyəti** anlayışıdır. Yəni hüquqi şəxs hər sözü dəlilə, hər fikri nəticəyə əsaslanmalıdır. Ədalətli şəxs üçün danışmaq hökm çıxarmaq kimidir — sükut isə hökm verməzdən öncəki düşüncə mərhələsidir. Bu, hüquqi etikada "məsuliyyətli sükut" anlayışını ifadə edir.

7. Hüquqi ədalətin zirvəsi – nəfs üzərində hakimiyyət

Kəlamın sonundakı "əgər gücünüz çatarsa bu əxlaqla əxlaqlanın, çatmasa da azını götürün" çağırışı, hüquq sistemində **insani kamilliyə nisbətən tənzimlənən mərhələli ədalət** prinsipini göstərir. Qanun, insanın kamil forma alması üçündür; insan isə bu qanunun mahiyyətinə yaxınlaşdıqca azadlaşır. Bu, hüququn məqsədinin cəza deyil, **kamil insan yetişdirmək** olduğunu bildirir.

Nəticə

İmam Həsənin (ə) bu kəlamı hüquqi aspektdən baxıldıqda, sadəcə fərdi təlim deyil — **ilahi hüququn fəlsəfi və mənəvi təməli** kimi dəyərləndirilir. Burada ədalət yalnız qanunun tətbiqi deyil, **insanın nəfsinə qarşı ədalətli olması**, yəni daxili hökmdarın Allahın qanununa uyğun hərəkət etməsidir. Həqiqi hüquq oradan başlanır ki, insanın qəlbi artıq ədalətin taxtına çevrilir.

11. Politoloji Aspekt

İmam Həsənin (ə) bu kəlamı, yalnız fərdi kamal haqqında deyil, həm də **islami idarəetmənin mənəvi təməlini** bəyan edən dərin siyasi manifestdir. O, bir fərdin əxlaqında "rəhbərlik fəlsəfəsini", bir rəhbərin davranışında isə "ictimai ədalət prinsipini" görür. Bu baxımdan kəlam, həm lider, həm də xalq üçün bir siyasi və mənəvi təlimatdır.

1. Siyasi liderlik və hakimiyyətə baxış

Kəlamın başlanğıcında İmam Həsən (ə) "gözündə dünyanın kiçik olması" xüsusiyyətini önə çəkir. Politoloji baxımdan bu, hakimiyyətin və sərvətin dəyərdən salındığı bir baxış bucağıdır. İmam Həsən (ə) üçün rəhbərliyin mahiyyəti mülk və güc deyil, **məsuliyyət və əmanətdir.** Dünya və hakimiyyət, yalnız ədaləti həyata keçirmək üçün vasitədir. Bu fikir, siyasətin mənəviyyatdan ayrıldığı dövrlərdə bir **əxlaqi-siyasi inqilab konsepsiyası** kimi səslənir.

2. Hakimiyyətin nəfsin əsarətindən azadlığı

"Qarnının və şəhvətinin hökmündən çıxmışdı" ifadəsi, siyasi liderin öz istəklərinin qulu olmaması gərəkdiyini bildirir. Tarix boyu bir çox hakimlərin süqutu, məhz bu nəfsani istəklərin siyasətə müdaxiləsi ilə baş vermişdir. İmam Həsən (ə) bu cümlə ilə siyasətdə mənəvi nizamın əsasını qoyur: **"Özünə qalib gəlməyən başqalarına ədalətlə hökm edə bilməz."** Beləliklə, siyasətin mənəvi təməli, nəfsin azadlığı üzərində qurulmalıdır.

3. Siyasi müdriklik və qərarvermə mədəniyyəti

Kəlamda deyilir: "Faydasına əmin olmadığı heç bir işə əl uzatmazdı." Bu, dövlət idarəçiliyində **elmi əsaslı qərarvermə**nin zəruriliyini göstərir. Əsl rəhbər emosiyalarla deyil, hikmətlə və məqsəd yönümlü düşüncə ilə hərəkət etməlidir. İmam Həsən (ə) burada rasional siyasətin bünövrəsini qoyur — **emosional deyil, faydaya əsaslanan qərarlar**. Bu, müasir siyasi elmdə "siyasi rasionallıq" prinsipi kimi tanınır.

4. Sükut və siyasi təmkinin gücü

"Ömrünün çoxu sükut içində keçərdi, amma danışanda danışanlara üstün gələrdi." — Bu ifadə, İmam Həsənin (ə) siyasətdə təmkin və səbir strategiyasını göstərir. O, sükutu qorxaqlıq kimi deyil, **dərin müşahidə və vaxtında danışmaq bacarığı** kimi təqdim edir. Politoloji baxımdan bu, **strateji səssizlik** prinsipidir: ağıllı lider hər hadisəyə ani reaksiya verməz, zamanı və vəziyyəti ölçər, ən təsirli anda sözünü deyər.

5. Qanun qarşısında ədalət və şəffaflıq

"Hakimin qarşısında olmadıqca dəlil gətirməzdi." — Bu, siyasətdə **qanuniliyin və hüquqi prinsiplərin qorunmasının** simvoludur. İmam Həsən (ə) göstərir ki, hətta ən ədalətli insan belə, hüquqi çərçivəyə riayət etməlidir. Bu, müasir siyasi nəzəriyyələrdə "qanunun aliliyi" prinsipi ilə tam üst-üstə düşür. O, şəxsi nüfuzu və dini mövqeyi ilə deyil, sistemin ədaləti ilə nizam yaratmaq istəyirdi.

6. Sosial məsuliyyət və ictimai bərabərlik

"Heç bir şeyi yalnız özünə məxsus etməzdi." — Bu ifadə, siyasətdə **ictimai mülkiyyət və paylaşma** anlayışının mənəvi əsasını qoyur. İmam Həsən (ə) burada rəhbərin xalqın malına, hüququna və rifahına qarşı **mülkiyyətçi deyil, xidmətçi münasibət** bəsləməsini tələb edir. Hakimiyyət xalqın nemətini mənimsəmək deyil, onu **ədalətlə bölüşdürmək** üçündür. Bu fikir, "xidmətkar liderlik" (servant leadership) modelinin islami təməlini təşkil edir.

7. Zəiflik və güc anlayışının yenidən təfsiri

"Zəif idi, amma iş gəldikdə aslan kimi hücum edərdi." — Bu cümlə, İmam Həsənin (ə) siyasi məktəbində **zahiri təvazökarlığın batini güclə birləşməsi** prinsipidir. Həqiqi siyasətçi zorla və təhdidlə deyil, **mənəvi nüfuzla** güc nümayiş etdirir. İmamın sülh siyasəti də bu anlayış üzərində qurulmuşdu: sülh, zəifliyin deyil, **ağıl və uzaqgörənliyin ifadəsidir**.

8. Məsləhətləşmə və strateji əlaqələr

"Xeyir gözləmədiyi kəslə məsləhətləşməzdi." — Bu, dövlət siyasətində **etimad əsaslı məsləhətləşmə və strateji müttəfiqlik** prinsipidir. İmam Həsən (ə) üçün məsləhət — formal məsləhət şurası deyil, hikmətin və səmimiyyətin birləşdiyi dialoqdur. Bu, həm daxili siyasətdə dürüst məsləhətləşmənin, həm də xarici siyasətdə **etibarlı tərəfdaş seçiminin** vacibliyini göstərir.

9. Qəzəb və intiqamdan uzaq siyasi davranış

"O, qəzəblənməz, intiqam almaz və düşməndən qafil qalmazdı." — Bu ifadə siyasətdə **emosional sabitlik və strateji ayıqlıq** prinsiplərini birləşdirir. İmam Həsən (ə) siyasətçinin intiqam hissi ilə deyil, **ədalət və uzaqgörənliklə** hərəkət etməsini tələb edir. Düşməni unutmaq sadəlövhlükdür, lakin kin saxlamaq da müdriklik deyil. Bu, **siyasi balansın ali formasıdır**.

10. Siyasi etika və xalq qarşısında məsuliyyət

Kəlamın sonunda İmam Həsən (ə) buyurur:

"Əgər gücünüz varsa bu uca əxlaqla əxlaqlanın. Əgər çatmırsınızsa, heç olmasa bir qismini əldə edin, çünki azını qazanmaq, çoxunu itirməkdən xeyirlidir."

Bu, siyasətdə **mənəvi minimum** prinsipidir: rəhbərlikdə kamillik bəzən mümkün olmaya bilər, lakin hər bir lider və xalq, ən azından ədalət və insafın bir qismini qorumağa çalışmalıdır. Bu, İmamın siyasət fəlsəfəsində **mükəmməlliyə yönəlmiş mərhələli islahat anlayışı**nı göstərir.

Nəticə

Politoloji baxımdan bu kəlam, İmam Həsənin (ə) siyasətə baxışını açıq şəkildə ortaya qoyur:

- **Hakimiyyət bir imtahandır, məqsəd deyil.**

- **Siyasət gücün deyil, əxlaqın idarəsidir.**
- **Rəhbərlik nəfsin** deyil, ədalətin hökmüdür.

Bu baxımdan İmam Həsənin (ə) bu sözləri yalnız öz dövrünə deyil, hər bir siyasi sistemə və idarəetmə mədəniyyətinə ünvanlanmış **əbədi rəhbərlik manifestidir.**

12. Eksistensial Aspekt

İmam Həsənin (ə) bu dərin mənalı kəlamı insan varlığının mahiyyəti, onun daxili azadlığı, mənəvi seçimləri və varlıq qarşısındakı məsuliyyəti haqqında çoxşaxəli eksistensial düşüncə daşıyır. Kəlamda tərifl ənən "qardaş" surəti, əslində, "həqiqi varlıq şüuru"na çatmış insan modelidir – yəni varlığını zahiri dəyərlər, sosial təbəqə və maddi meyarlarla deyil, mənəvi idrak və azad seçimlə müəyyən edən insan.

1. Varlığın mənası və dünyanın kiçilməsi

İmam Həsənin (ə) "Onu mənim gözümdə böyüdən şey, gözündə dünyanın kiçik olması idi" ifadəsi eksistensial baxımdan insanın varlığı ilə dünya arasındakı münasibəti müəyyən edir. Burada "dünyanın kiçik olması" – varlığın mənasını maddi olanla məhdudlaşdırmamaq, varlığını mənasız və keçici obyektlərə bağlamamaq deməkdir. Eksistensial düşüncədə insan, yalnız dünyəvi varlığın fövqündə bir məqsəd tapdıqda, "özünə sadiq varlıq" olur. Dünyanı kiçiltmək, öz mənəvi ölçülərini böyütməkdir.

2. Bədən, nəfs və azadlıq münasibəti

Kəlamdakı "o, qarnının və şəhvətinin hakimiyyətindən çıxmışdı" ifadəsi insanın bioloji və instinktiv yönlərinin üzərində yüksəlməsini göstərir. Eksistensial fəlsəfədə insan, "özünü müəyyən edən seçim varlığı"dır. İnsan yalnız nəfsin diktəsi altında yaşadıqda, azad deyil – çünki o zaman "özünü seçən" deyil, "seçilmiş davranışların əsiridir". İmam Həsən (ə) belə bir insanı təsvir edir ki, o, bioloji varlıq olmaqdan çıxaraq, mənəvi azadlıq qazanmışdır. Bu, eksistensial mənada "autentik varlıq" – yəni öz mahiyyətini özü yaradan insandır.

3. Şüurlu seçim və məsuliyyət

"Bir faydası olduğuna əmin olmadan heç bir şeyə əl uzatmazdı" – bu cümlə, eksistensial məsuliyyət prinsipini xatırladır. Heidegger və Sartre kimi filosofların fikrincə, insan hər addımında varlığının mənasını yaradır və bu yaradışda məsuliyyət daşıyır. İmam Həsən (ə) burada insanın şüurlu seçim etməsini və hər davranışının arxasında bir məqsəd və mənəvi niyyət olmasını tələqin edir. O insan təsvir olunur ki, təsadüfi və mənasız seçimlər etmir – çünki mənasızlıq varlıq boşluğuna aparır.

4. Sükut və sözün varlıq dəyəri

"Ömrünün çoxunu sükutla keçirmişdi, lakin danışanda danışanlara üstün gələrdi." – Bu ifadə insanın eksistensial "daxili sükut" mərhələsini simvolizə edir. Sükut burada qorxaqlıq deyil, varlıqla təmasda olma, mənanı dərin hiss

etmə halıdır. Eksistensial düşüncədə söz, varlığın ifadəsidir – çox danışan, amma mənasız insan varlıqdan uzaqdır. Bu "sükutun fəlsəfəsi" insanın "öz varlığını dinləməsi", daxili həqiqətlə ünsiyyətdə olması halını göstərir.

5. Həva və iradə qarşıdurması

"İki iş arasında qalanda, hansının nəfsinə daha yaxın olduğuna baxar və ona qarşı çıxardı." – Bu, insanın eksistensial mübarizəsinin zirvəsidir. Eksistensializm insanı "seçim azadlığı" ilə tanıdır, lakin bu azadlıq nəfsin diktəsi deyil, mənəvi iradənin ifadəsidir. Həqiqi insan o kəsdir ki, öz həvasına qarşı çıxaraq mənəvi "özünə sadiqlik" nümayiş etdirir. Bu, varlıqla insanın sınaq məqamında üz-üzə qalmasıdır – yəni "öz mahiyyətini yaratmaq anı".

6. Emosional sabitlik və daxili harmoniya

Kəlamda "qəzəblənməzdi, inciməzdi, şikayət etməzdi" deyə təsvir olunan insan, eksistensial baxımdan emosional özünü dərk etmiş şəxsiyyətin simvoludur. O, həyatın absurd və çətin tərəfləri qarşısında varlıq narahatlığını mənəvi anlamla aradan qaldırmışdır. Bu, Camusun "absurda qarşı üsyan" dediyi, amma İmam Həsənin (ə) baxışında mənəvi razılıq və təvəkkül halı ilə təzahür edən "varlıqla barış" vəziyyətidir.

7. İnsanın mənəvi transformasiyası

İmam Həsən (ə) kəlamın sonunda deyir: "Əgər gücünüz çatarsa bu əxlaqla əxlaqlanın; əgər çatmazsa, azını belə əldə etməniz, çoxunu tərk etməkdən xeyirlidir." Bu cümlə, eksistensial mənada insanın "mənəvi dönüşüm potensialı"na inamı ifadə edir. Hər bir insanın varlığı, dəyişmə və kamilləşmə imkanına malikdir. Bu, "özünü gerçəkləşdirmə"nin İslam mənəviyyatındakı formasıdır. Yəni insan hər zaman "olmaqda olan" bir varlıqdır.

Nəticə

Eksistensial aspektdən bu kəlam, insan varlığının mənəvi yüksəliş proqramıdır. Burada insan "özünü tapma", "özünü yaratma" və "özünə sadiqlik" mərhələlərindən keçir. İmam Həsən (ə) bir insan modeli təqdim edir ki, o, nə cismin, nə nəfsin, nə də dünyanın əsiridir – o, mənanın və Allahın iradəsinin daşıyıcısıdır. Beləliklə, bu kəlam eksistensial düşüncədə "öz varlığını mənalandırmış insan"ın – yəni kamil insanın portretidir.

Xızır Baxışı

1. Xızır Baxışı nədir?

Xızır baxışı anlayışı İslam irfanında və hikmət ənənəsində istifadə olunur. Bu baxış **dünyaya və insan həyatına dərin, əhatəli və müdrik bir perspektivlə yanaşmaq**, zahiri görünüşə aldanmamaq deməkdir. İmam Həsənin (ə) kəlamında "O, gözündə dünyanın kiçik olması ilə ucalmışdı" ifadəsi, **Xızır baxışı ilə dünyaya baxma**nın təzahürüdür. Bu baxış, insanı maddi aləmin aldanışlarından qoruyur və ruhani ucalığa yönəldir.

2. Həyatın zahiri və batini ölçülərini ayırmaq

Kəlamda vurğulanır ki, "O, tapmadığı şeyə həvəslənməz, tapdığı şeydə həddi aşmazdı." Bu, Xızır baxışının **zahir və batin fərqini görmə** xüsusiyyətini göstərir. İnsan zahiri çatışmazlıqlara qapılmadan, dərin mənəvi ölçüləri ilə hərəkət edir. Bu baxış, həyatın yüzlərlə kiçik təfərrüatında da ilahi hikməti görmək qabiliyyətini inkişaf etdirir.

3. Nəfs və duyğular üzərində hakimiyyət

"O, qarnının və şəhvətinin hökmündən azad olmuşdu" ifadəsi, Xızır baxışının insanın **nəfs və duyğular üzərində müdrikliyini** ifadə edir. Bu baxışla insan, duyğulara əsir olmadan, hər qərarını dərin düşüncə və hikmət ölçüsündə verir. Həm də bu, insanın daxili və xarici harmoniyasını qorumasına imkan yaradır.

4. Sükut, düşüncə və daxili müşahidə

Kəlamda deyilir ki, "Ömrünün çoxu sükut içində keçərdi, amma danışanda sözündə ustadlıq göstərərdi." Xızır baxışına görə, **sükut və daxili müşahidə** insanın həyatı və başqaları ilə münasibətlərini düzgün qiymətləndirməsi üçün vacibdir. Sükut, insanın hərəkətlərini və sözlərini məqsədə uyğunlaşdırmasına imkan verir.

5. Ədalət və Mərhəmət

"O, kimsəyə zülm etməz, yalnız islah edə biləcəyinə ümid etdiyi kimsəyə dərdini söyləyərdi." Bu, Xızır baxışının **ədalət və mərhəmət** prinsiplərini əks etdirir. İnsan hərəkətlərində yalnız zahiri nəticəyə baxmayıb, həm də başqasının xeyrini və mənəvi inkişafını nəzərə alır. Bu baxış, sosial və mənəvi harmoniyanın qorunmasını təmin edir.

6. Hərəkət və Qərarların Hikməti

"O, dediyini və demədiyini yerinə yetirərdi; iki iş arasında qaldıqda hansının nəfsinə yaxın olduğunu görər və ona qarşı çıxardı." Xızır baxışı, insanın hər qərarını **hikmət və mənəviyyat ölçüsündə qiymətləndirməsini** vurğulayır. Bu baxış sayəsində insan, impulslara uymadan və zahiri görünüşə aldanmadan düzgün davranış seçir.

Nəticə

Xızır baxışı aspektindən bu kəlam göstərir ki, insanın ucalığı və hikməti **dünyaya və insanlara geniş, dərindən, müdrik bir perspektivlə baxması**, nəfsin əsarətindən azad olması, sükut və düşüncə vasitəsilə hərəkət etməsi, başqalarına qarşı mərhəmət və ədalət prinsipinə riayət etməsi ilə ölçülür. İmam Həsənin (ə) kəlamı bizə öyrədir ki, **Xızır baxışı yalnız fərdi müdriklik deyil, həm də sosial və mənəvi harmoniya yaradan bir perspektivdir**, həyatın hər təfərrüatında hikməti görmək və ona uyğun davranmaq üçün zəruridir.

Düşündürücü Suallar

Kəlamın dərin hikmətindən çıxan suallar insanın daxili düşüncəsini və

davranışlarını araşdırmaq üçün nəzərdə tutulub:

- Mən gündəlik həyatımda hansı hallarda öz nəfsimin əsiri oluram?
- Maddi dünya və zahiri qazanc mənim üçün nə qədər böyük əhəmiyyət kəsb edir?
- Mən qərarlarımı emosional impulslara görə, yoxsa dərin düşüncəyə əsaslanaraq verirəm?
- Mən başqalarına qarşı mərhəmət və ədaləti necə tətbiq edirəm?
- Sükut və düşüncə üçün gündəlik həyatımda vaxt ayırırammı, yoxsa hər zaman danışmağa və hərəkət etməyə tələsirəm?
- Mənim davranış və niyyətlərim arasında harmoniyam varmı, yoxsa sözlərim və əməlim bir-birinə ziddir?
- Mən başqalarına fayda verəcəyimə ümid etmədən dərdimi və ya məsləhətimi paylaşırammı?

Özünə Hesabat

Kəlamın hər bir ifadəsi insanın **özünü qiymətləndirməsi və introspeksiyası** üçün bir təlimatdır:

- **Nəfsin idarəsi:** Mənim arzularım və həvəslərim mənim qərarlarımı necə formalaşdırır?
- **Emosional sabitlik:** Mən qəzəb və inciklik üzərində nə qədər hakiməm?
- **Düşüncəli söz və əməl:** Sözlərim və hərəkətlərim arasında uyum varmı?
- **Mərhəmət və empati:** Mən başqalarının rifahını nəzərə alaraq hərəkət edirəmmi?
- **Hikmət və sükut:** Sükut etmədiyimdə nələrdən məhrum oluram və danışanda sözüm təsirli olurmu?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

Kəlamın prinsiplərini gündəlik həyata tətbiq etmək üçün bir neçə nümunə:

- **Qəzəb anında dayanmaq:** Hirsli olanda dərindən nəfəs alıb, qərar vermədən əvvəl düşünmək.
- **Söz və əməl harmoniyası:** Gündəlik vəzifələrdə verdiyiniz sözləri yerinə yetirmək, kiçik və böyük vədlərdə dürüst olmaq.
- **Empati və dəstək:** Problemləri yalnız başqasını xeyrə aparacaqsa bölüşmək.
- **Sükut və düşüncə:** Hər gün müəyyən vaxtı yalnız özünü və düşüncələrini müşahidə etmək üçün ayırmaq.
- **Maddi tələbatı ölçülü idarə etmək:** Lüks və ehtiyac arasında balans yaratmaq, israfdan çəkinmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Gündəlik həyatınızda **özünü-refleksiya dəftəri** aparın: düşüncələr və davranışlar barədə qısa qeydlər edin.
- **Nəfsin əsarətinə qarşı strategiyalar** tətbiq edin: impulsiv qərarlardan uzaq durmaq üçün planlaşdırılmış davranışlar seçin.

- Sosial münasibətlərdə **Hikmətli danışıq və sükut** prinsipini qoruyun: hər danışıq və hərəkət məqsədəuyğun olmalıdır.
- Qəlbi **mənfi duyğulardan azad etmək üçün ruhani məşqlər** və ya dua vaxtları ayırın.

Kəlamın Ümumi Nəticəsi

İmam Həsənin (ə) bu kəlamı bizə göstərir ki:

Fərdi əxlaq və mənəviyyat yalnız daxili ucalıq üçün deyil, eyni zamanda sosial harmoniya və qarşılıqlı etimad üçün vacibdir.

İnsan **nəfs üzərində hakimiyyət, emosional sabitlik, sükut, düşüncə, empati və ədalət** kimi keyfiyyətləri inkişaf etdirdikdə, həm özünü, həm də ətrafını qoruyur.

Kəlam həm **fərdi introspeksiya**, həm **praktiki həyat strategiyaları**, həm də **sosial və mənəvi harmoniyanın təməl prinsiplərini** öyrədir.

Ən əsası, bu hikmətli təlimatlar insanı **maddi dünyanın aldanışlarından azad edir**, onun ruhani və əxlaqi ucalığını təmin edir.

KƏLAM - 120

“KEÇMİŞDƏ ALLAH ÜÇÜN DOSTLUQ ETDİYİM BİR QARDAŞIM VARDI; ONU MƏNİM GÖZÜMDƏ UCALDAN ŞEY, GÖZÜNDƏ DÜNYANIN KİÇİK OLMASI İDİ. O, NƏFSİNİN VƏ QARNININ HÖKMÜNDƏN AZAD OLMUŞ BİR İNSAN İDİ.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 57)

Bu kəlam insanın Allah üçün dostluq bağlama anlayışını və mənəvi dəyərlərə əsaslanan qardaşlığın mahiyyətini açıqlayır. İmam Əli (ə), maddi maraqlara əsaslanmayan, yalnız Allah rizası üçün qurulan dostluğun nə qədər uca olduğunu bildirir. Burada təsvir edilən şəxs dünya malına, nəfsin arzularına və mədənin hökmünə uymayan, qəlbi ilahi məqsədə yönəlmiş bir şəxsdir. Kəlam, həm insan münasibətlərinin təməlində səmimiyyət və mənəviyyatın olmasının vacibliyini, həm də dünya nemətlərinə bağlılığın dostluqları necə dəyərsizləşdirdiyini göstərir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi yöndən bu kəlam insanın varlıq və dəyər münasibətini sorğulayır. Dünyanı gözündə kiçik görmək — maddi olanın əslində keçici, mənəvi olanın isə qalıcı dəyər daşıdığını dərk etməkdir. İmam Əli (ə) burada “ontoloji azadlıq”dan danışır: insan öz varlığını yalnız maddi ehtiyaclarla müəyyən etməməli, ruhi azadlığa yönəlməlidir. Mədənin hökmündən çıxmaq, bədənin istəklərini ağıl və imanla tənzimləmək deməkdir. Bu, insanın “var olmaq” deyil, “mənalı var olmaq” səviyyəsinə yüksəlməsi anlamına gəlir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam “nəfsin tərbiyəsi” və “zahidlik” dərsidir. Dünyanı gözündə kiçiltmək — onu tərk etmək deyil, onun faniliyini dərk edib ona könül bağlamamaqdır. İmam Əli (ə) burada “mütləq təslimiyyət”

halını təsvir edir. Nəfsin və mədənin hökmündən çıxmaq, insanın "nəfs-i əmmarə"dən "nəfs-i mutməinnə" mərhələsinə keçməsidir. Belə insan Allahla olan əlaqəsini saflaşdırar, dostluqlarında da yalnız Onun rizasını məqsəd seçər. Bu, sufilikdə "fənə fillah" (Allahda yox olmaq) halının başlanğıcıdır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji cəhətdən bu kəlam insanın daxili sabitliyini və emosional idarə gücünü göstərir. Mədə və nəfs insan davranışlarını istiqamətləndirən əsas instinktlərdir. Onların hökmündən azad olmaq – arzular, ehtiraslar və ehtiyaclar qarşısında ağılın və mənəviyyatın rəhbərliyini qəbul etməkdir. Bu hal "özünü idarəetmə"nin və "emosional intellektin" ən yüksək mərhələsidir. İmam Əli (ə) burada göstərir ki, dünya ilə insan arasındakı münasibətdə mərkəz **nəfs** deyil, **şüurlu seçim** olmalıdır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam az sözlə çox mənanı ifadə edən poetik və simvolik bir dildə qurulub. "Gözündə dünyanın kiçik olması" ifadəsi dərin bir metaforadır — bu, həm zahidliyin, həm də hikmətli baxışın təsviridir. "Qarnının hökmündən azad olmaq" isə simvolik olaraq insanın maddi asılılıqlardan, şəhvət və hərislikdən qurtulmasını göstərir. Kəlamın bədii gücü onun qısalığında və mənəvi ritmindədir: bir neçə cümlə ilə bir ömürlük ibrət dərsi verilir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam, cəmiyyətin təməlini təşkil edən münasibətlərin hansı əsaslar üzərində qurulmalı olduğunu göstərir. Allah üçün olan dostluq — səmimi, qarşılıqsız və mənəvi bağlara əsaslanan dostluqdur. Belə münasibətlər eqo, mənfəət və maraqlardan uzaq olduğu üçün cəmiyyətdə etimad, mərhəmət və birlik yaradır. Maddi maraq üzərində qurulan münasibətlər tez dağılır, mənəvi əsaslı dostluqlar isə nəsillər boyu davam edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi yöndən bu kəlam İslamın ilk illərində möminlər arasında qurulan mənəvi birliyin ruhunu əks etdirir. O dövrdə Mədinədə Mühacir və Ənsar arasında qardaşlıq bağları məhz bu "Allah üçün dostluq" prinsipi ilə qurulmuşdu. İmam Əli (ə) bu kəlamla həmin ruhun qorunmasının vacibliyini vurğulayır: çünki dünya sevgisi bərqərar olduqda, iman qardaşlığı zəifləyir. Beləliklə, bu kəlam həm mənəvi, həm də sosial cəmiyyət nizamının qorunması üçün tarixi bir xəbərdarlıqdır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi yöndən bu kəlamın əsas mesajı təvazökarlıq, qənaət, səbir və iffətdir. Dünyanı gözündə kiçik görmək — onun cazibəsinə uymamaq, mədənin hökmündən çıxmaq isə nəfsani arzulara qarşı iradə gücü nümayiş etdirməkdir. Bu, əxlaqın təməl daşı olan "nəfsə nəzarət" prinsipidir. Belə insan dünyaya sahib olmaq istəmir, dünya onu əsir edə bilmir. İmam Əli (ə)

bizə öyrədir ki, əxlaqın böyüklüyü dünyanın kiçildiyi yerdə başlayır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlamın mərkəzində **Allah üçün niyyət** anlayışı dayanır. İmam Əli (ə) bildirir ki, Allah üçün olan dostluq – iman qardaşlığının ən yüksək mərhələsidir. Dünyanı kiçik görmək, axirətə böyük baxmağın nəticəsidir. Nəfsin hökmündən azad olan insan, yalnız Allahın rizasını düşünər. Bu, Quranda **"O, etdiklərinə görə başqaları tərəfindən mükafatlandırılmağı gözləməz. O bunu, sadəcə, ən uca olan Rəbbinin rizası üçün edər. Həqiqətən, o,** *(Allahın verəcəyi nemətlərdən)* **razı qalacaqdır."** (Leyl surəsi, ayə 19-21) ayəsinin əməli izahıdır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam ruh gözəlliyini və mənəvi zərifliyi təsvir edir. Burada gözəllik bədəndə deyil, baxışda və dəyərlərdədir. Dünyanı gözündə kiçiltmək, onu dəyərsiz görmək deyil, onu əsl yerinə qoymaqdır. Bu, "müvazinəti gözəllik" anlayışıdır. Mədənin hökmündən çıxmaq, insanın daxili nizamında harmoniya yaradır. Həzrətin ifadəsi, əsl gözəlliyin qəlbin paklığı və niyyətin təmizliyində olduğunu göstərir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam idarəçilik və rəhbərlik üçün əxlaqi model təqdim edir. Dünyanı kiçik görən rəhbər rüşvət, tamah və mənfəət təzyiqinə boyun əyməz. Mədəsinin hökmündən azad olan şəxs, xalqın haqqına xəyanət etməz. Bu baxımdan İmam Əlinin (ə) sözləri, mənəvi siyasətin əsasını qoyur: ədalətli rəhbərlik yalnız nəfsin azadlığı ilə mümkündür. Bu kəlam həm də ədalət və təqva siyasətinin təməl fəlsəfəsidir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam məsuliyyət və ədalət prinsipləri ilə səsləşir. Nəfsin və mədənin hökmündən çıxmaq, haramdan uzaq durmaq və halalın dəyərini bilmək deməkdir. Belə insan hüquq pozuntusuna yol verməz, çünki vicdanı onun qanunudur. Bu, İslam hüququnun mənəvi təməlini təşkil edən "təqva" prinsipinin əxlaqi təfsiridir. Həzrət göstərir ki, qanunların ədaləti nəfsin ədalətsizliyini cilovlamaqla mümkündür.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın öz mənliyini dərk etməsi ilə bağlıdır. Dünyanı kiçik görmək, mənəvi azadlığa can atmaqdır. İnsan var olmaqla kifayətlənməməli, varlığının məqsədini dərk etməlidir. Mədənin hökmündən çıxmaq, bədəni deyil, ruhu önə çıxarmaq deməkdir. Bu hal insanın "kiməm?" və "nə üçün varam?" suallarına verdiyi cavabda gizlidir. Həzrət bu kəlamla varlığın mənasını təmizlikdə və səmimiyyətdə axtarmağı öyrədir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışına görə bu kəlam gizli hikmətlə doludur. "Dünyanı kiçik görmək" — hadisələrin zahirinə deyil, batininə baxmaqdır. Xızır kimi, belə

bir insan dünya sınaqlarını İlahi planın hissəsi kimi dərk edir. O, mədənin hökmündən çıxdığı üçün ruhi qidalanma ilə yaşayır. Bu kəlamın Xızır baxışında mənası budur: "Bədən torpaqla, ruh isə ilahi həqiqətlə doyur." Dünyadan azadlıq, Allaha yaxınlığın sirridir.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostluqlarım Allah üçünmü, yoxsa dünya üçünmü qurulub?
- Dünyanı gözümdə nə qədər kiçildə bilmişəm?
- Mədənin və nəfsin hökmündən azadam, yoxsa əsiriyəm?
- Mənim dəyərlərim əbədi olanlara, yoxsa ötəri olanlara əsaslanır?

Özünə Hesabat

- Bu gün nə qədər səmimi və mənəvi niyyətlə dostluq etdim?
- Maddi maraqlar həyatımda nə qədər yer tutur?
- Nəfsin hökmünə qarşı ağlımı və imanımı qoruyuram?
- Mənim "Allah üçün qardaş" anlayışım nəyə əsaslanır?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Gün ərzində bir dəfə "niyyət yoxlaması" apar: etdiyin işi kim üçün edirsən?
- Dünyəvi arzuları nəzarət altına al: istəklərin səni idarə etməsin.
- Dost seçərkən iman, təqva və mənəviyyatı əsas götür.
- Mədənin hökmündən çıxmaq üçün az yemək və qənaətlə yaşamaq təcrübəsi et.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər gün öz nəfsinə sual ver: "Bu istəyi Allah üçünmü, yoxsa özüm üçün istəyirəm?"
- Mədə və dilini tərbiyə et — çünki ruhun əxlaqı bədənlə başlayır.
- Dünyanı kiçiltmək üçün ölümü və axirəti tez-tez xatırla.
- Dostluqlarında ixlası və səmimiyyəti qorumağa çalış.

Nəticə

Bu kəlamda İmam Əli (ə) insanın maddi zəncirlərdən qurtulub mənəvi azadlığa çatmasının yolunu göstərir. Əsl dostluq, Allah rizasına yönələn qardaşlıqdır. Dünyanı gözündə kiçildən və nəfsin hökmündən çıxan insan, azadlığın və həqiqi səadətin sahibidir. Həzrət bizə öyrədir ki, dünyanı tərk etmədən də ondan azad olmaq mümkündür — bu isə yalnız Allaha səmimi təslimiyyətlə baş verir.

QARDAŞLARIN ƏN PİSİ

KƏLAM - 121

“QARDAŞLARININ ƏN PİSİ, ONUN ÜÇÜN ZƏHMƏT ÇƏKDİYİN KİMSƏDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 57)

Bu kəlamda İmam Əli (ə) insan münasibətlərində ixlas, qarşılıqlı hörmət və nankorluq anlayışına işarə edir. Həzrət, dostluq və qardaşlıq münasibətində fədakarlığın dəyərini vurğulamaqla yanaşı, bu fədakarlığın dəyərsiz sayıldığı, təşəkkür əvəzinə laqeydliklə qarşılandığı halları “ən pis qardaşlıq” kimi xarakterizə edir. Burada “zəhmət çəkmək” yalnız fiziki deyil, həm də mənəvi və emosional səy anlamına gəlir. Bu kəlam, əslində, insanın nankorluq qarşısında öz mənəvi dəyərini qorumağı öyrədir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam, insan münasibətlərində dəyərin subyektiv və obyektiv ölçülərini dəyərləndirir. Əgər bir şəxs, sənin səylərini və xeyirxahlığını qiymətləndirmirsə, o, əxlaqi münasibətlərdə “yaxşı” kateqoriyasından uzaqlaşmış olur. Burada İmam Əli (ə) Kantın “mənəvi borc” anlayışına bənzər bir məna təqdim edir — əməlin dəyəri qarşı tərəfin cavabına görə deyil, niyyətin saflığına görə müəyyən edilir. Lakin eyni zamanda bu kəlam, insanın kimə və nə üçün zəhmət çəkdiyini də düşünməsini tələb edir.

2. İrfani Aspekt

İrfani mənada bu kəlam, insanın niyyət təmizliyinə və Allah rizası üçün edilən əməllərin dəyərinə yönəldir. İrfan əhli üçün “zəhmət” yalnız zahiri bir əməl deyil, qəlbin təmizliyinin təzahürüdür. Lakin İmam Əli (ə) burada bir xəbərdarlıq da edir: əgər bir insan sənin ixlasla etdiyin yaxşılığa qarşı mənəvi korluq göstərirsə, deməli, onun qəlbi qaranlıqdır. Belə bir qardaşlıq insanın mənəvi yüksəlişinə mane olur. İrfani təfsirdə bu kəlam, “Allah üçün sev, Allah üçün qəzəblən” prinsipinin bir təzahürüdür.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam, “emosional tükənmə” və “dəyərləndirilmə ehtiyacı” mövzularını əhatə edir. İnsan təbiətən etdiyi yaxşılığın dəyərini görmək istəyir. Əgər bu dəyər inkar edilərsə, onda insanın içində xəyal qırıqlığı və mənəvi yorğunluq yaranar. İmam Əli (ə) bu halı önləmək üçün xəbərdarlıq edir: nankor və laqeyd insanlara həddindən artıq səy göstərmək psixoloji zərər doğurur. Beləliklə, bu kəlam həm mənəvi, həm də emosional özünümühafizəni təlim edir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlamda “ən pis qardaş” ifadəsi kontrast vasitəsilə mənanı gücləndirir. “Zəhmət çəkdiyin kimsə” ifadəsi isə poetik ironiyadır — çünki insan təbii olaraq yaxşılıq etdiyi şəxsdən minnətdarlıq gözləyər. Bu ifadə forması az sözlə dərin bir mənanı ifadə edir. Bu, İmam Əlinin (ə) ədəbi

üslubunun əsas xüsusiyyətidir: qısa, lakin çoxqatlı mənalar.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam, cəmiyyətin qarşılıqlı yardım və etimad üzərində qurulması gərəkdiyini göstərir. Əgər insanlar bir-birlərinin fədakarlığını qiymətləndirməzsə, ictimai münasibətlər zəifləyər. Belə hallar ailə, dostluq və icma bağlarının dağılmasına səbəb olur. İmam Əli (ə) cəmiyyətin sağlam qalması üçün minnətdarlıq və ədalətin sosial dəyərlər kimi qorunmasını tələb edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan İmam Əlinin (ə) bu kəlamı, İslamın erkən dövrlərində yaranan sosial münasibətlər sisteminə işıq tutur. Həmin dövrdə qardaşlıq və səhabə münasibətləri çox önəmli idi. Həzrətin bu kəlamı, məhz o dövrdə iman qardaşlığı adı altında bəzi insanların maddi maraqlarını üstün tutmasına qarşı bir tənqiddir. Tarixi kontekstdə bu, mənəvi saf dostluğun müdafiəsidir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam, yaxşılıqda həddi və hədəfi müəyyənləşdirir. İnsan yalnız Allah rizası üçün yaxşılıq etməlidir. Lakin bu, nankor insanlara kor-koranə xidmət anlamına gəlməməlidir. İmam Əli (ə) belə insanları "ən pis qardaş" adlandıraraq, insanı öz dəyərini və əxlaqi sərhədlərini qorumağa çağırır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji yöndən bu kəlam, Allah üçün edilən əməllərin necə yönləndirilməli olduğunu göstərir. Əgər bir əməl yalnız insanların razılığını qazanmaq üçündürsə, o, ilahi niyyətlə ziddiyyət təşkil edir. İmam Əli (ə) burada Allah rizası ilə dünya yönümlü davranış arasında fərqi ayırd edir. Bu baxımdan "ən pis qardaş" anlayışı, iman və niyyətin təmizliyinə dair bir ölçüdür.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan kəlam, mənəvi gözəllik və dəyərlərin harmoniyasını əks etdirir. Burada gözəllik, qarşılıqlı fədakarlıq və minnətdarlıqda gizlidir. Nankorluq isə bu harmoniyanı pozan çirkinlikdir. İmam Əli (ə) mənəvi gözəlliyi qorumağın yolunu insan münasibətlərinin saf niyyətlə idarə olunmasında görür.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan kəlam, rəhbərlik və ictimai məsuliyyət anlayışına işıq tutur. İdarə edən və ya rəhbərlik edən şəxsin əməklərinin dəyərləndirilmədiyi bir mühitdə ədalət və səmimiyyət yoxa çıxar. Beləliklə, bu kəlam təkcə fərdi deyil, həm də ictimai idarəetmə mədəniyyəti üçün prinsipial xəbərdarlıqdır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan kəlam, qarşılıqlı məsuliyyət və hüquqların dəyərləndirilməsi prinsipinə əsaslanır. Qardaşlıq və dostluq münasibətləri

hüquqi deyil, mənəvi bağlardır, lakin bu bağlar da əxlaqi ədalətə tabedir. Əgər bir şəxs başqasının fədakarlığını istismar edirsə, bu, mənəvi hüququn pozulmasıdır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial yöndən bu kəlam insanın mənəvi dəyər axtarışını tənqid və istiqamətləndirmə kimi təzahür edir. Hər bir insan, öz əməlləri ilə kimliyini formalaşdırır. Lakin əgər yaxşılıq etdiyin insan sənin dəyərini kiçildir, deməli, o, sənin varoluş mübarizəndə maneəyə çevrilir. İmam Əli (ə) belə insanlardan uzaq durmağı bir mənəvi müdafiə üsulu kimi təqdim edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlam, insanın qarşısına çıxan nankor və laqeyd insanların da bir "imtahan vasitəsi" olduğunu bildirir. Allah, bəzən yaxşılığın qarşılığında təşəkkür yox, sükutla sınaq göndərir. Bu baxışda əsas olan nəticə deyil, niyyətin sabitliyidir. Xızırın hikməti ilə baxanda, bu cür insanlar bizi "məxluqa görə deyil, Xaliqə görə yaxşılıq etməyə" tərbiyə edir.

Düşündürücü Suallar

- Mən yaxşılıq edərkən əsl niyyətim nədir — Allah rizası, yoxsa insanların razılığı?
- Mən kimlər üçün həqiqətən zəhmət çəkirəm və bu, mənə mənəvi qazanc gətirirmi?
- Mənə edilən nankorluq mənim niyyətimi dəyişirmi, yoxsa sabit saxlayır?

Özünə Hesabat

- Mən kimin üçün fədakarlıq edirəm?
- Mənim yaxşılığım qarşısında nankorluq görsəm, ruhən sarsılırammı?
- Mənim münasibətlərimdə "Allah üçün" prinsipi varmı, yoxsa "qarşılıq üçün"?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Yaxşılıq edərkən qarşılıq gözləməməyi öyrənmək.
- Nankor insanlara qarşı səbrli və məsafəli davranmaq.
- Öz fədakarlığını yalnız dəyər bilən insanlara yönəltmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər yaxşılığı Allaha hədiyyə kimi et, insana minnət kimi deyil.
- Hər münasibətdə ədalət və balansı qorumağa çalış.
- Nankorluqla qarşılaşdığında, bu vəziyyəti bir sınaq kimi qəbul et.

Nəticə

Bu kəlam, dostluq və qardaşlıq münasibətlərində dərin bir mənəvi ölçü təqdim edir. Həzrət Əli (ə) bizə öyrədir ki, yaxşılıq yalnız dəyər bilənlərə deyil, lakin dəyərsizliyə qarşı da ləyaqətlə davranmaqla kamilləşir. Ən pis qardaş, sənin fədakarlığını istismar edən insandır. Lakin ən yaxşı insan — nankorluq içində belə, ixlasını qoruyandır.

KƏLAM - 122

"(ƏN PİS DOST) - SƏNƏ ALLAH QARŞISINDA GÜNAH ETMƏYİ GÖZƏL GÖSTƏRƏN İNSANDIR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 57)

Bu kəlam dostluq anlayışının mahiyyətini, onun insanın mənəvi taleyinə təsirini dərindən ifadə edir. İmam Əli (ə) burada "ən pis dost" anlayışı ilə, insanı günaha təşviq edən, Allahın əmrlərini kiçildən və haramı bəzəkli göstərən dostu nəzərdə tutur. Həzrət göstərir ki, belə bir dostun təsiri yalnız dünyəvi zərər deyil, axirət fəlakətidir. Dost, insanın güzgüsü və istiqamət verənidir; əgər o, səni Allahdan uzaqlaşdırırsa, bu dostluq artıq bir fitnədir. Bu kəlam dostluğun mahiyyətini mənəvi məsuliyyət müstəvisində dəyərləndirməyi öyrədir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam "xeyir və şərin nisbiliyi" məsələsini insan münasibətləri üzərindən açıqlayır. Dost, insanın şüuruna təsir edən bir gücdür. Əgər bu təsir səni yaxşılıqdan uzaqlaşdırırsa, bu, mahiyyətcə şərin xidmətinə çevrilmiş bir münasibətdir. Platonun "ruh dostluğu" anlayışı kimi, Həzrət Əli (ə) də dostluğu cismani deyil, mənəvi əlaqə kimi dəyərləndirir. Günahı bəzəkli göstərən dost, insanın əxlaqını korlayan bir fikri zəhər daşıyıcısıdır. Bu baxımdan, dostluğun fəlsəfəsi — insanın yön aldığı dəyərlər sisteminin göstəricisidir.

2. İrfani Aspekt

İrfani mənada bu kəlam, nəfsin və şeytani vəsvəsələrin insana insan vasitəsilə necə sirayət etdiyini bildirir. "Günahı gözəl göstərmək" — nəfsin tələsinin ən incə formasıdır. İrfan elminə görə, insanın qəlbi kimlərlə ünsiyyətdədirsə, onun halını da özünə çəkər. İmam Əli (ə) belə dostlardan uzaq durmağı "ruh təmizliyinin qorunması" kimi izah edir. Haqqa aparan dost, insanı tənbeh edən, ona tövbə və təqva hissi aşılayan dostdur. İrfani təfsirdə bu kəlam, "münafiq və nəfsani dostluğun" pərdəsini qaldırır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam, təsiraltı davranış və mənəvi manipulyasiya mövzusunu izah edir. İnsan, qəbul etdiyi dostun fikirlərinə qarşı təbii şəkildə açıq olur. Günahı cazibədar göstərən dost, əslində insanın şüurunda günah hissini normallaşdırır. Bu, "mənəvi anestetika" kimi işləyir: vicdan yavaş-yavaş korlaşır. İmam Əli (ə) belə bir təsirin nə qədər təhlükəli olduğunu bildirir. Bu kəlam, mənəvi psixologiyanın əsas qaydalarından birini təlim edir: "Səni təsirləndirən insan, ya səni yüksəldir, ya da səni yandırır."

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi cəhətdən kəlamda "gözəl göstərmək" ifadəsi dərin bir metaforadır. Burada "gözəllik" zahiri bəzək, "günah" isə batini çirkinlik rəmzidir. Bu ifadə, ziddiyyət üzərində qurulmuş poetik bir kontrast yaradır. İmam Əlinin (ə) nitq üslubu burada həm ibrət, həm də xəbərdarlıq daşıyır. Bir neçə kəlmə

ilə həm mənəvi təhlükəni, həm də insanın aldanışını təsvir edir. Kəlamın bu ədəbi gücü onu həm hikmət, həm də poetik xəbərdarlıq səviyyəsinə yüksəldir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin əxlaqi bünövrəsinin dostluq və təsir dairəsi ilə necə formalaşdığını göstərir. Əgər bir cəmiyyətin fərdləri bir-birinə günahı təbliğ edirsə, bu, əxlaqın sosial zəhərlənməsinə gətirib çıxarır. İmam Əli (ə) xəbərdarlıq edir ki, insanın dost çevrəsi onun imanının sınaq meydanıdır. Sosial birlik, yalnız saleh dostluq üzərində qurularsa, fəsad və zülmün qarşısı alınar.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi yöndən bu kəlam İslamın ilkin dövründəki "iman qardaşlığı" anlayışının qorunmasına xidmət edir. Həzrət Əli (ə) bu sözü o zaman deyirdi ki, münafiqlik və ikiüzlülük müsəlman icmasına sirayət edirdi. O dövrdə bəziləri dini zəiflətmək üçün günahı adi və cazibədar göstərirdi. Bu kəlam, belə fitnələrə qarşı mənəvi sipər idi. Tarixi baxımdan, bu hikmət İslam cəmiyyətinin təmizliyini qorumaq üçün bir mənəvi qanun funksiyası daşıyır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi aspektdə bu kəlam, dostluqda məsuliyyət və təqva anlayışını əsas götürür. Həzrət Əli (ə) göstərir ki, əsl dost səni səhvdən çəkindirən, günaha qarşı xəbərdar edəndir. Əgər bir insan səni Allahın qəzəbinə aparan yola çağırırsa, onun gülümsəməsi belə bir tələqindir. Əxlaqın təməli niyyətin təmizliyidir. Dostluq da niyyət üzərində qurulmalıdır. Bu kəlam, dost seçiminin əxlaqi ölçüsünü müəyyən edir: səni düz yola yönəldən dost, ilahi nemətdir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji yöndən bu kəlam, insanın "ilahi itaət və şeytani vəsvəsə" arasında seçim məsuliyyətini xatırladır. Allah, hər insana doğru yolu göstərmişdir, lakin bu yoldan azdıran ən böyük səbəb — insanın yaxın çevrəsidir. İmam Əli (ə) bu reallığı açıqlayaraq, dost seçimini iman məsələsi kimi təqdim edir. Günahı bəzəkli göstərmək, əslində, Allahın əmrlərini lağ obyektinə çevirməkdir. Bu isə iman zərərinə işləyən bir hərəkətdir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam, mənəvi gözəlliklə zahiri cazibənin ziddiyyətini göstərir. Günah, bəzən gözəl görünür, lakin bu gözəllik zəhərlidir. Əsl gözəllik — Allah rizasına uyğun olan davranışdadır. İmam Əli (ə) mənəvi estetikanın əsas prinsipini belə qurur: "Zahiri gözəllik insanı aldada bilər, amma batini nur onu xilas edər."

10. Politoloji Aspekt

Politoloji yöndən bu kəlam, rəhbərlikdə və ictimai təsirdə mənəvi məsuliyyətin vacibliyini xatırladır. Əgər bir rəhbər və ya nüfuz sahibi insanlara günahı cazibədar göstərirsə, bu, cəmiyyətin mənəvi dağılmasına

səbəb olur. İmam Əli (ə) belə halları zülmün başlanğıcı kimi qiymətləndirir. Bu baxımdan, kəlam həm fərdi, həm də siyasi rəhbərlik üçün ilahi xəbərdarlıqdır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi yöndən baxdıqda, günahı təşviq edən dost, əxlaqi hüququ pozur. İslam hüququnda "əmr bil-məruf və nəhy ənil-münkər" prinsipi vacib sayılır. Bu kəlam bu prinsipi fərdi müstəviyə tətbiq edir. Günahı bəzəkli göstərmək, bu hüququn pozulması və mənəvi məsuliyyətin zərəridir. Belə dostluq, insanın mənəvi hüququna zərbədir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial mənada bu kəlam, insanın varlıq yönünü müəyyənləşdirir. Hər dostluq bir istiqamətdir — ya səni nur yoluna aparar, ya da zülmətə. İnsan öz varlığını kimlərlə bölüşürsə, onun mənəvi kimliyini də onlarla formalaşdırır. Günahı gözəl göstərən dost, insanın varlığını yanlış istiqamətə yönəldir. Həzrət Əli (ə) burada insanın öz varoluş məsuliyyətinə sahib çıxmasını tələb edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlam, insanın həyat yolundakı "imtahan dostlarını" göstərir. Bəzən Allah, insana dərs vermək üçün yanlış dostlar göndərir — məqsəd, onun ayılması və seçim etməsidir. Günahı gözəl göstərən dost, bir mənada gizli bir sınaqdır. Xızırın hikməti ilə baxanda, bu dost, səni Allahın sevdiyi yoldan uzaqlaşdırmaqla sənin imanını gücləndirir. Həqiqi aydınlanma, nurlu dostla deyil, qaranlıq dostdan uzaqlaşmaqla da mümkündür.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dostlarım mənə günahı necə göstərirlər: xəbərdarlıq kimi, yoxsa bəzək kimi?
- Mən kimisə Allahdan uzaqlaşdıracaq davranışa təşviq etmişəmmi?
- Mənim dostluqlarım ruhumu paklaşdırır, yoxsa yavaş-yavaş zəhərləyir?

Özünə Hesabat

- Dostluqlarımda Allah rizası nə qədər yer tutur?
- Mənim sözüm kiminsə imanına zərər verə bilərmi?
- Mən, günahı gözəl göstərən yox, ondan çəkindirən insanam?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Yalnız səni xeyirə və mənəvi inkişafa çağıran insanlarla yaxınlıq qurmaq.
- Günahı normallaşdıran söhbətlərdən və dostluqlardan uzaq durmaq.
- Gördüyün mənəvi azğınlığa qarşı sükut etməmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər dostluğa başlamazdan əvvəl niyyətini yoxla.

- Dostunu iman tərəzisi ilə ölç: səni Allaha yaxınlaşdırırmı?
- Günahı bəzəkli göstərən insanın sözü şirin olsa da, nəticəsi acıdır.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu hikməti, dostluğun mahiyyətinə dair əbədi bir ölçüdür. Ən pis dost — səni günaha çəkən, amma bunu xoş niyyətlə gizlədən insandır. Həzrət Əli (ə) bizə öyrədir ki, dostluq imanla ölçülərsə, o, nur olar; günahla ölçülərsə, zülmətə çevrilər. Hər insanın dostu, onun ya cənnətinə aparan, ya da cəhənnəminə səbəb olan yoldaşıdır.

QARDAŞLARI SINAQDAN KEÇİRMƏK

KƏLAM - 123

“QARDAŞ SEÇİMİNDƏ ƏVVƏLCƏ ONU SINA; ŞÜBHƏSİZ, SINAQ YAXŞI İLƏ PİSİ BİR-BİRİNDƏN AYIRAN ÖLÇÜDÜR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 57)

Bu kəlam İmam Əlinin (ə) insan münasibətlərində müdrik və dərin baxışını əks etdirir. İmam (ə) dostluq və qardaşlıq münasibətlərində kor-koranə seçimdən çəkindirir, insanın qarşısındakını tanımadan ona etimad göstərməsinin mənəvi və sosial fəlakətə səbəb ola biləcəyini vurğulayır. Hər bir insanın xarakteri, sədaqəti və niyyəti zamanın və şəraitin sınaqları ilə aydın olur. Beləliklə, sınaq yalnız bir test deyil, dostluğun həqiqiliyini üzə çıxaran ilahi bir ölçüdür.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın dərk etmə və təcrübə vasitəsilə həqiqəti ayırd etmə qabiliyyətinə işarə edir. Burada “sınaq” sadəcə xarici bir proses deyil, həm də idrakın inkişaf mərhələsidir. İnsan münasibətləri haqqında bilik əldə etmək üçün müşahidə, təcrübə və təhlil lazımdır. Həqiqi dostluq, idraki bir dəyərləndirmənin nəticəsi kimi meydana çıxır — çünki insanın mahiyyəti, ancaq əməl və vəziyyətlər qarşısında verdiyi reaksiyalarla üzə çıxır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam dostluğun zahirdə deyil, batində – yəni qəlbin səmimiyyətində və niyyətin paklığında ölçüldüyünü göstərir. Sınaq burada mənəvi təmizlənmənin bir vasitəsidir. İrfan məktəbinə görə, dost seçimi insanın mənəvi yolçuluğuna təsir edən ən önəmli amillərdəndir. Çünki insan, birlikdə olduğu şəxslərin halından hal alar. Ona görə də İmam (ə) bildirir ki, dostluq imtahandan çıxmamış bir qəlblə bağlanarsa, insanın mənəvi səfəri yarımçıq qalar.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji nöqteyi-nəzərdən bu kəlam insanın davranış və xarakterinin yalnız çətinlik anlarında aşkara çıxdığını bildirir. İnsan, təzyiq və sınaq altında ikən əsl mənliyini göstərir. Buna görə də dostluğu dəyərləndirərkən, yalnız xoş günlərdə deyil, sıxıntı və çətinliklərdəki davranışlara baxmaq lazımdır. Həqiqi dost səni tərk etməyən, səadət və bədbəxtlikdə eyni səmimiyyəti qoruyandır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam qısa, lakin dərin mənalar daşıyan hikmətli bir ifadədir. “Sınaq” sözünün seçilməsi həm zahiri, həm də batini mənada insan xarakterinin açarını verir. Kəlamda qarşılaşdırma üsulu (“yaxşı ilə pisi ayıran”) vasitəsilə ziddiyyətlər üzərindən hikmət daha da aydınlaşdırılır. Bu, İmam Əlinin (ə) kəlamlarının üslubuna xas olan poetik məntiqin nümunəsidir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət baxımından bu kəlam, sosial əlaqələrin sağlam qurulması üçün mühüm prinsip təqdim edir. Əgər insanlar münasibətlərini dəyərlər, əxlaq və sınaq meyarı ilə qursalar, cəmiyyətdə etimad, sabitlik və mənəvi harmoniya artar. Əks halda, saxta dostluqlar və fayda üzərində qurulan əlaqələr ictimai dağılmaya səbəb olar. İmam Əli (ə) beləliklə, sosial bərabərliyin mənəvi təməllərinə işarə edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan İmam Əlinin (ə) bu kəlamı, onun həyat təcrübələrindən doğan hikmətdir. Xəlifəlik dövründə o, dostluq və düşmənliyin çox üzünü görmüş, sınağın kimləri üzə çıxardığını təcrübədən keçirmişdi. Bu kəlam, həm də İslam tarixində sadiqlik və ikiüzlülük arasındakı fərqləri müəyyən edən prinsip kimi dəyərləndirilə bilər.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan kəlam insanlara səbir, uzaqgörənlik və ədalətli dəyərləndirməyi öyrədir. Dostu sınaqdan keçirmək, ona qarşı pis niyyətlə davranmaq deyil; əksinə, onu müxtəlif hallarda müşahidə etməklə onun sədaqətini anlamaqdır. Əxlaqın əsası isə – insanın daxili keyfiyyətlərini zahirdən üstün tutmaqdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam Allahın "Əl-Həkim" (hikmət sahibi) sifətinin insanda təzahürüdür. Allah insanları sınaqlarla ayırdığı kimi, bəndə də dostluğunda ədalət və hikmətlə davranmalıdır. Dostluq bir ilahi əmanətdir və bu əmanətə sadiq qalmaq üçün onun əsasını sınaqla yoxlamaq gərəkdir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlamda mənəvi gözəllik aydın görünür. İnsanın daxili saflığı, sədaqəti və dürüstlüyü onun ən böyük bəzəyidir. Sınaq bu gözəlliyi ya üzə çıxarır, ya da gizlədilmiş eyibləri ifşa edir. Həqiqi dostluq, mənəvi harmoniya və əxlaqi gözəlliyin birləşməsidir.

10. Politoloji Aspekt

Siyasi baxımdan bu kəlam liderlik və idarəetmədə etibarlı insanların seçilməsinin zəruriliyinə işarə edir. İmam Əlinin (ə) öz həyatında yaşadığı ən böyük problemlərdən biri – sınaqdan keçməmiş dostların xəyanəti olmuşdur. Buna görə də o, rəhbərlikdə dostluğu yox, dəyərləri əsas tutmağı tövsiyə edir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam sosial müqavilə və etibar münasibətlərinin əsasını təşkil edir. Dostluq, bir növ mənəvi müqavilədir – bu müqavilənin dəyəri, tərəflərin dürüstlük və məsuliyyət hissi ilə bağlıdır. Sınaq, bu müqavilənin möhkəmliyini yoxlayan "məhkəmə" kimidir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın təkliyinə, seçimlərinə və varoluşun səmimiliyinə işarə edir. Hər insan həyat yolunda kimə yaxın

olacağını seçərkən, əslində öz mənəvi taleyini müəyyən edir. Sınaq, bu seçimdə insanın kimliyini, daxili dəyərlərini və həyat fəlsəfəsini ortaya çıxaran varoluş anıdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışına görə, sınaq insanı qorumaq və yönləndirmək üçün Allahın gizli lütfüdür. Bəzən bir dostluğu sınamaq, onun məhvolmasına yox, təmizlənməsinə səbəb olur. Sınaqdan keçən dostluq Xızırın maarifləndirici toxunuşu kimidir – insanı saflaşdırar, niyyətini düzəldər və ruhunu yüngülləşdirər.

Düşündürücü Suallar

- Dostluqlarında sınaq meyarı nə qədər tətbiq olunur?
- Sən dostlarını hansı hallarda tanıyırsan — rahatlıqda, yoxsa çətinlikdə?
- Bəzən sınaqdan keçməyən bir dostluğa bağlanmaq, səni hansı mənəvi zərərə sala bilər?

Özünə Hesabat

- Mən dost seçimlərimdə səbirli və ədalətliyəmmi?
- Həyatımda kimləri sınaqdan keçirmədən “yaxın” adlandırmışam?
- Mənim sadiqliyim dostlarım üçün bir sınaqdan keçirmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostuna etimad göstərməzdən əvvəl onun davranışlarını müxtəlif vəziyyətlərdə müşahidə et.
- Qarşılıqlı yardımlaşma, sirr saxlama və sədaqət hallarında dostunun mövqeyini dəyərləndir.
- Hər münasibəti uzunmüddətli səbir və müşahidə ilə qur.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər dostluğu Allah üçün et.
- İnsanları zahiri cazibə və sözlərə görə deyil, əməllərinə görə tanı.
- Dostluğun sınağı həm səni, həm də dostunu kamilləşdirər.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə öyrədir ki, **dostluq təmənnasızlıq, sədaqət və hikmətlə sınanmalıdır.** Həyatda sınaqdan keçməmiş dostluqlar tez dağılır, lakin sınaqdan keçənlər əbədi bağlara çevrilir. Çünki sınaq, yalnız insanı deyil, münasibətin mahiyyətini də üzə çıxaran ilahi bir imtahandır.

KƏLAM - 124

“ƏVVƏLCƏ SINA; QARDAŞ SEÇİMİNDƏ EHTİYATLI OL. ƏKS HALDA, ZƏRURƏT SƏNİ PİS İNSANLARLA DOSTLUĞA MƏCBUR EDƏR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 57)

Bu kəlam İmam Əlinin (ə) dostluq və insan seçimi mövzusundakı dərin müdrikliyini əks etdirir. O, insanlara xəbərdarlıq edir ki, hər kəslə dərhal

yaxınlıq qurmaq doğru deyil; çünki dostluq bir ruh bağının qurulmasıdır və bu bağ yanlış insanla qurularsa, insanın həm mənəviyyatına, həm də həyat istiqamətinə zərər gətirər. Kəlamda "əvvəlcə sına" ifadəsi, qərar verməzdən əvvəl müşahidə, düşüncə və hikmətin vacibliyinə diqqət çəkir. Ehtiyatlı olmaq qorxaqlıq deyil, uzaqgörənlikdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam seçim azadlığı və məsuliyyət məsələsinə toxunur. İnsan kimlə dostluq edəcəyini seçərkən, əslində öz həyatının fəlsəfi yönünü müəyyən edir. "Sınaq" burada bilik və təcrübənin birləşdiyi müdriklik prosesidir. Həqiqi dostluq, ani emosiyalardan deyil, dərin idrakdan doğur. Fəlsəfəyə görə ehtiyatlı seçim insanın kamilliyə doğru irəliləməsinin zəruri şərtidir, çünki dostluq insanın düşüncə dünyasını formalaşdırır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam insanın mənəvi yolçuluğunda "yoldaş" seçiminin əhəmiyyətini vurğulayır. Ariflər deyiblər ki, "səfərin yoldaşı səfərin özündən mühümdür". Qəlbini saflaşdırmaq istəyən şəxs, mənəviyyatını zəhərləyəcək dostlardan uzaq olmalıdır. Ehtiyat burada qorxudan deyil, nurani fərasətdən doğur. Sınaq isə qəlblərin nurunu və niyyətlərin təmizliyini ortaya çıxaran ilahi bir süzgəcdir. Haqq yolçusu, yalnız sınaqdan keçmiş sadiqlərlə yoldaşlıq etməlidir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam sosial əlaqələrdə emosional düşüncəyə qarşı rasional davranışa çağırır. İnsan bəzən yaxınlıq ehtiyacı ilə yanlış dostluqlara meyl edir. Lakin psixoloji yetkinlik ondan ibarətdir ki, insan qarşısındakının xarakterini, davranış motivlərini və niyyətini müşahidə edə bilsin. Sınaq bu müşahidənin ən sağlam üsuludur. Əks halda, pis dostluqlar insanda stres, peşmanlıq və mənəvi zədə yaradar.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi yöndən bu kəlam qısa, lakin dərin bir hikmət ifadəsidir. "Sınaq", "ehtiyat" və "zərurət" sözləri bir mənəvi zəncirin həlqələri kimi bir-birini tamamlayır. Cümlənin quruluşu xəbərdarlıq xarakteri daşıyır, lakin bu xəbərdarlıq tənə deyil, qayğı ilə söylənən bir öyüddür. Bu ifadə üslubca həm poetik, həm də hikmətlidir – qısa sözlərlə böyük həyat fəlsəfəsini ifadə edir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət baxımından bu kəlam sağlam ictimai münasibətlərin qurulması üçün əsas prinsip təqdim edir. Əgər insanlar düşünmədən, sırf mənafeyə və zahiri təəssürata əsaslanaraq dostluq qursalar, cəmiyyətdə etimad böhranı yaranar. Lakin sınaqla seçilmiş dostluqlar cəmiyyətdə mənəvi sabitlik və qarşılıqlı hörmət yaradar. İmam Əli (ə) bu kəlamı ilə sosial münasibətlərdə məsuliyyətli davranışa çağırır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam İmam Əlinin (ə) öz həyat təcrübəsindən qaynaqlanır. O, xilafət dövründə sadiq dostla münafiq tərəfdarı ayırd etməyin çətinliyini yaşamışdı. Onun "əvvəlcə sına" nəsihəti, şəxsi həyatında gördüyü xəyanətlərdən və ikiüzlü insanlarla qarşılaşmasından doğmuşdur. Tarix göstərir ki, ehtiyatsız dost seçimi təkcə bir insanı deyil, bütöv bir cəmiyyəti sarsıda bilər.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam insanlara səbir, uzaqgörənlik və ədalətli dəyərləndirmə təlqin edir. Sınaqdan keçirmək, qarşısındakı insana pis niyyətlə deyil, məsuliyyətlə yanaşmaq deməkdir. Əxlaqın əsasında niyyətin paklığı dayanır. Yaxşı niyyətli insan ehtiyatlı davranmaqla həm özünü, həm də qarşısındakını qoruyur. Ehtiyat, sədaqətə mane deyil; əksinə, onu möhkəmləndirir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji yöndən bu kəlamda Allahın "Əl-Həkim" sifətinin təcəllisi görünür. Necə ki, Allah bəndələrini sınaqlarla ayırır, insan da dostluğunda hikmətlə davranmalıdır. Sınaq ilahi hikmətin bir surətidir. İnsanın dost seçimi onun imanının dərinliyini göstərir, çünki yaxşı dost insanı Allaha yaxınlaşdırar, pis dost isə uzaqlaşdırar. Bu kəlam bir növ imanla bağlı sosial məsuliyyət dərsidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan kəlamda mənəvi nizam və harmoniya mövcuddur. Ehtiyat və sınaq – insan ruhunda gözəlliyi qoruma vasitəsidir. Mənəvi gözəllik, ancaq təmiz dostluqların içində inkişaf edir. Kəlamda gizli bir ruh estetikası var: insanın daxili gözəlliyini qorumaq üçün xarici münasibətlərdə ehtiyatlı olma zərurəti.

10. Politoloji Aspekt

Siyasi baxımdan bu kəlam rəhbərlikdə, idarəçilikdə və dostluqda etibarlı insanların seçilməsinin vacibliyini vurğulayır. İmam Əli (ə) siyasi həyatında çox görmüşdü ki, sınaqdan keçməmiş dostlar bir anda düşmənə çevrilmişlər. Ona görə də bu kəlam həm rəhbərlərə, həm də sıravi insanlara xəbərdarlıqdır: sədaqət və dürüstlük yalnız sınaqla ölçülür, yoxsa təbliğat və zahiri dostluqla deyil.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi aspektdə bu kəlam sosial münasibətlərdə mənəvi müqavilə anlayışını xatırladır. Dostluq bir etibar müqaviləsidir, lakin bu müqavilə ehtiyatsızlıqla bağlanarsa, ədalət pozular. "Ehtiyatlı ol" ifadəsi hüquqi baxımdan qarşılıqlı məsuliyyətin təməl prinsipinə çevrilir. Yəni, etibarın verilməsi əvvəlcə etibarlılığın sübutu ilə başlamalıdır.

12, Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varoluş müstəvisində seçim

məsuliyyətinə işarə edir. Dost seçimi, insanın kim olduğunu və nə istiqamətdə yaşamaq istədiyini göstərən varoluş qərarıdır. Əgər insan seçimlərində sınaqsız davranarsa, həyatını təsadüflərin ixtiyarına buraxmış olar. Bu kəlamda "ehtiyat" varoluşun şüurluluğuna, "sınaq" isə mənəvi ayıqlığa çağırışdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışına görə bu kəlam, Allahın insanı qorumaq üçün gizli bir xəbərdarlığıdır. Hər bir dostluq bir imtahandır; bəzən Allah səni müəyyən insanlarla sınağa çəkərək səni qoruyar. Ehtiyatla davranmaq Xızırın ilahi yönləndirməsinə qulaq asmaq kimidir. İnsan sınaqdan keçmiş dostlarla birləşəndə, həyat yolunda Xızırın işığı kimi istiqamət tapar.

Düşündürücü Suallar

- Sən dostluğa başlamazdan əvvəl insanları sınaqdan keçirirsənmi?
- Ehtiyatla davranmaq sənə nə qazandırar – tək qalmaq, yoxsa daha səmimi dostluq?
- Pis insanlarla məcburi dostluq səni ruhən necə dəyişdirə bilər?

Özünə Hesabat

- Mən kimlərlə dostluq edirəm və bu dostluqlar sınaqdan keçibmi?
- Mən ehtiyatlıyam, yoxsa hisslərimlə hərəkət edirəm?
- Mənim dostluğum başqaları üçün sınaqdan keçməyə dəyərmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Yeni dostluqlarda səbrli ol, insanı davranışla yoxla, sözlə deyil.
- Sınaq üçün onu həm xoş, həm çətin vəziyyətlərdə müşahidə et.
- Ehtiyatı qorxaq davranış kimi deyil, ağıllı seçim kimi qəbul et.

Əlavə Tövsiyələr

- İnsanları niyyətlərinə görə dəyərləndir, sözlərinə görə yox.
- Ən yaxşı dostluq, imtahandan keçmiş sadiqlik üzərində qurulandır.
- Tələsik etimad, tələsik peşmanlıq doğurar.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə öyrədir ki, **dostluq ağıl, təcrübə və imanla sınaqdan keçməlidir.** Ehtiyatla davranmaq səni qoruyar, çünki sınaqdan keçməmiş dost, bəzən ən böyük düşmənə çevrilə bilər. Həyat, kimlərlə yol getdiyini seçmə imtahanıdır; sınaqdan keçmiş dostluq isə o imtahanın ən gözəl mükafatıdır.

KƏLAM - 125

"GÖZƏL BİR ŞƏKİLDƏ SINADIQDAN SONRA ÖZÜNƏ BİR QARDAŞ SEÇƏNİN DOSTLUĞU QALICI, YOLDAŞLIĞI MÖHKƏM OLAR. KİM Kİ, SINAQSIZ QARDAŞLIQ QURARSA, ZƏRURƏT ONU PİS İNSANLARLA DOSTLUĞA SÜRÜKLƏYƏR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 57)

Bu kəlamda İmam Əli (ə) dostluq və qardaşlıq münasibətlərində ehtiyatlı

olmağın zərurətini vurğulayır. İnsanlar arasındakı münasibət yalnız emosional bağlılıq üzərində deyil, dəyərlərin, niyyətin və əxlaqın sınağından keçməlidir. Həqiqi dostluq, bir insanın həyat yolunda etibarlı dayaq tapması üçün mühüm bir meyardır. Bu kəlam bizə öyrədir ki, sınaqdan keçməyən dostluqlar çox zaman təəssüf və zərər gətirər, çünki zahiri mehribanlıq və real sadiqlik eyni şey deyil.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Bu kəlam insan münasibətlərinin mahiyyətində "tanıma" və "təcrübə" prinsipini əsas tutur. Fəlsəfi baxımdan, hər bir dostluq bir varlıq əlaqəsidir — iki şüurun, iki mənəvi dünyanın bir-birinə yönəlməsi. Lakin bu əlaqə həqiqət üzərində qurulmadıqda, saxta təzahürlərə aldanmaq asandır. Həqiqi dostluq, mahiyyətcə sınaqla sübut olunmuş etibardır. Sınaq, dostluğun varlıq dəyərini müəyyənləşdirən bir növ həqiqət testidir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam insanın mənəvi yoldaş seçimini işıqlandırır. Ruhani təkamül yolunda yoldaşlıq təsadüfi deyil, bir hikmət ölçüsünə bağlıdır. Arif üçün dost, onun nəfsini təmizləyən bir aynadır. Sınaqla seçilən dost — sənin mənəvi səfərində səni Allaha yaxınlaşdırandır. Sınamadan dost seçmək isə nəfsin aldanışına düşməkdir; çünki nəfs, dostluğu rahatlıq və zövq üzərində qurmaq istəyər, halbuki həqiqi dostluq ruhi məsuliyyət tələb edir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji olaraq, insan sosial varlıqdır və təbii şəkildə yaxınlıq axtarır. Lakin duyğusal ehtiyac insanı yanlış seçimlərə sövq edə bilər. Bu kəlam psixoloji sabitliyin və emosional yetkinliyin dost seçimində önəmli olduğunu göstərir. Əsl dost, səni təsdiqləyən deyil, səni tərbiyə edən insandır. Sınaq, bu ayırımı görmək üçün zəruridir. İnsanın həyatında sağlam dostluqlar, onun psixoloji dayanıqlığının əsas sütunlarındandır.

4. Ədəbi Aspekt

Kəlamın ədəbi quruluşu hikmətli və təsir gücü yüksək bir ifadədir. "Sınaq" və "zərurət" sözlərinin qarşılaşdırılması bir ibrət ritmini yaradır. Burada sanki bir ədəbi ölçü var: ağılla seçilmiş dostluq sabitlik doğurur, tələskən dostluq isə məcburiyyətlə nəticələnir. Bu ritmik kontrast oxucunun yaddaşında dərin iz buraxır və kəlamı didaktik bir dəyərə çevirir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, cəmiyyətin sağlamlığı fərdlər arasındakı etimada bağlıdır. Dostluq münasibətləri, sosial bağların kiçik modelidir. Əgər insanlar dostlarını vicdan, əxlaq və etimad üzərində seçsələr, bütöv cəmiyyətin mənəvi strukturu möhkəmlənər. Lakin sınaqsız dostluqlar, cəmiyyətə etimadsızlıq və mənəvi çürümə gətirər. Beləcə İmam Əli (ə) fərdi seçimdən ictimai sabitliyə uzanan bir hikməti xatırladır.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu böyük şəxsiyyətlər dost seçimi məsələsində diqqətli olublar. Peyğəmbərlər, alimlər və ariflər dostlarını sınaqla tanıyıblar. Həzrət Peyğəmbər (s) buyurub: *"İnsan dostunun dini üzərindədir, dostunuza baxın."* Bu, İmam Əlinin (ə) sözündəki tarixi davamlılığı göstərir. Sınaq, dostluğun vəfalılığını yoxlayan əbədi ölçüdür.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan kəlam dostluqda məsuliyyət prinsipini öyrədir. Dost seçmək yalnız duyğu deyil, həm də əxlaqi borcdur. Çünki seçdiyin dost sənin davranışını formalaşdırır. Sınaq, insanın vicdanını aktivləşdirən bir mərhələdir — bu mərhələdən keçmədən qurulan dostluq, çox zaman xəyanət və incikliklə bitir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji yöndən baxdıqda, dostluq Allah yolunda olarsa dəyər qazanır. "Allah üçün sevmək" imanın əlamətlərindəndir. Bu baxımdan "sınaq" dedikdə, dostun iman və əxlaq baxımından etibarlılığı nəzərdə tutulur. Allah üçün dostluq sınaqdan çıxmış bir bağdır; belə bir dostluq dünyada rahatlıq, axirətdə isə nura çevrilər.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlamda harmoniya və ritm var. "Gözəlcə sınamaq" ifadəsi həm mənəvi, həm də zövqi bir ölçü yaradır. Dostluğun gözəlliyi yalnız zahirən deyil, daxildəki uyğunluqda və ruhi ahəngdədir. Bu kəlam dostluğun etik gözəlliyini bədii bir təsvir kimi təqdim edir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji aspektdə kəlam rəhbərlik və idarəçilik baxımından da dərin məna daşıyır. Rəhbər və dövlət adamı üçün dost seçimi — tərəfdaş seçimi deməkdir. Əgər bu seçim sınaqla yoxlanmazsa, yanlış dostluqlar bütün sistemi təhlükəyə sala bilər. Buna görə İmam Əlinin (ə) bu hikməti, həm fərdi, həm də siyasi məsuliyyət üçün ibrət dərsidir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi nöqteyi-nəzərdən "dostluq" bir mənəvi müqavilə kimidir. O, qarşılıqlı etimad və öhdəlik üzərində dayanır. Sınaqdan keçmədən bağlanan bu "mənəvi müqavilə" etibarsız sayılır. Bu kəlam dostluğun hüquqi dəyərini etik zəmində əsaslandırır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlıq təkliyinə işıq tutur. İnsan həyat yolunda öz "mən"ini tanımaq üçün digərinə ehtiyac duyur. Lakin yanlış dost seçimi insanı öz mahiyyətindən uzaqlaşdıra bilər. Bu səbəbdən dost seçimi, varlığın istiqamətini müəyyənləşdirən əsas qərarlardan biridir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlamı şərh etdikdə, dostluq "yol yoldaşlığı" anlamı qazanır. Xızır həqiqətin yolunda sınaqlardan keçmiş dostluğun simvoludur.

Hər dostluq bir imtahandır, sınaqdan keçən dost səni Allaha aparar, keçməyən isə yoldan salar. Bu baxış dostluğun ilahi təqdirlə bağlılığını göstərir.

Düşündürücü Suallar

- Mən dostlarımı sınaqdan keçirmədənmi seçirəm?
- Həyatımda məni Allaha yaxınlaşdıran, yoxsa uzaqlaşdıran dostlar çoxdur?
- Dostluq münasibətlərimdə səbr və ədalət göstərə bilirəmmi?
- Sınaqdan keçməyən dostluqların mənəvi nəticəsini düşünmüşəmmi?

Özünə Hesabat

- Dostluqlarımda məqsədim nədir: Allah üçünmü, yoxsa mənfəət üçün?
- Mən özüm sınaqdan keçməyə layiq bir dostammı?
- Həyatımda sınaqlardan çıxmış neçə sadiq dost var?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dost seçərkən onun davranışlarını zamanla müşahidə et.
- Çətinlik anlarında kimin sadiq qaldığını yoxla.
- İman və əxlaq baxımından dostunun istiqamətini ölç.
- Emosional bağlılıqdan çox, mənəvi uyğunluğa diqqət et.

Əlavə Tövsiyələr

- Tələskənliklə dost seçmə; səbr və müşahidə sənin ən güclü ölçün olsun.
- Hər münasibəti bir "imtahan" kimi dəyərləndir.
- Unutma, həqiqi dost səni Allaha yaxınlaşdırandır.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı bizə öyrədir ki, dostluq təsadüfi deyil, məsuliyyətli bir seçimdir. Sınaqdan keçməyən dostluq sabitlik gətirməz. Həqiqi dostluq, hikmət, səbir və imanla qurulan bir bağdır. Bu bağ möhkəm olduqda, həm dünyada rahatlıq, həm axirətdə nur qazandırar.

KƏLAM - 126

**"QARDAŞLARINIZI İKİ XÜSUSİYYƏTLƏ SINAQDAN KEÇİRİN;
ƏGƏR BU İKİ XÜSUSİYYƏT ONLARDA VARSA, ONLARI QARDAŞ EDİN.
ƏKS HALDA ONLARDAN UZAQ DURUN, UZAQ DURUN, UZAQ DURUN!
BU İKİ XÜSUSİYYƏT BUNLARDIR: NAMAZI (SƏLATI) VAXTINDA QILMAĞA
BÖYÜK DİQQƏT GÖSTƏRMƏK VƏ ASANLIQDA DA, ÇƏTİNLİKDƏ DƏ
QARDAŞLARINA YAXŞILIQ ETMƏK."**

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 57)

İmam Sadiq (ə) bu kəlamında dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin iki əsas sütununu göstərir: **Allaha bağlılıq** və **insanlara xeyirxahlıq**. Namaz, insanın Allah ilə olan bağını, xeyirxahlıq isə insanla olan münasibətini təmsil edir. Bu iki xüsusiyyət bir insanda birləşibsə, o həm Rəbbinə qarşı sadiq, həm də insanlara qarşı mərhəmətlidir. Əgər bu iki dəyər yoxdursa, dostluq

yalnız zahiri bir münasibət olaraq qalacaq. Beləliklə, İmam (ə) dost seçiminin mənəvi və əxlaqi meyarlarını müəyyən edir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın varlıq əlaqələrini — yuxarı (Allah ilə) və üfüqi (insanlarla) münasibət səviyyələrini birləşdirir. Namaz, varlığın mənşəyinə yönələn şüurun təzahürüdür, xeyirxahlıq isə varlığın məxluqata yönələn təzahürüdür. Hər iki xüsusiyyət insanın kamillik yolunun iki qanadıdır. Bu baxımdan, İmam Sadiq (ə) dostluğun fəlsəfi dəyərini bir növ "ontoloji uyğunluq" kimi təqdim edir: yəni Allaha bağlı olan və eyni zamanda insanlara faydalı olan dost, varlığın həqiqi harmoniyasını təmsil edir.

2. İrfani Aspekt

İrfani mənada bu kəlam, dostluğun mənəvi təkamüldəki rolunu göstərir. Həqiqi dost, sənə Allahı xatırladan, səni namaza və ibadətə təşviq edən insandır. Çünki namaz, ruhun sükunət tapdığı görüş anıdır. Xeyirxahlıq isə bu sükunətin insanlara yönəlmiş təzahürüdür. Arif baxımından, dostluq yalnız zahiri yaxınlıq deyil — iki ruhun Allaha doğru birgə hərəkətidir. Bu səbəbdən İmam (ə) "uzaq durun" deyə üç dəfə təkrar edir, çünki ruhani səyahətdə yanlış yoldaş insanı mənəvi həlakətə aparar.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji olaraq bu kəlam insan davranışının iki fundamental tərəfini vurğulayır: **intizam** və **empatiya**. Namazı vaxtında qılmaq, intizamın, məsuliyyətin və daxili nizamın göstəricisidir. Qardaşına çətinlikdə də yaxşılıq etmək isə empatiya, duyğu sabitliyi və mənəvi olğunluğun əlamətidir. Bu iki keyfiyyət bir insanda birləşirsə, o şəxs psixoloji baxımdan sabit və etibarlı dostdur. Əks halda, o yalnız rahat vaxtlarda dost, çətinlikdə isə uzaq bir tanış olur.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi yöndən kəlam həm ritmik, həm də vurğulu quruluşa malikdir. "Uzaq durun, uzaq durun, uzaq durun" ifadəsinin üç dəfə təkrarı həm emosional, həm də mənəvi təsiri gücləndirir. Bu təkrar insanın zehnində xəbərdarlıq və məsuliyyət duyğusunu möhkəmləndirir. Kəlamın iki xüsusiyyəti sadə dildə ifadə etməsi, onu həm didaktik, həm də poetik bir hikmət halına gətirir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, bu kəlam cəmiyyətin mənəvi nizamının təməlini qoyur. Əgər insanlar namazı vaxtında qılır və bir-birlərinə çətinlikdə yardım edirlərsə, bu cəmiyyət həm Allah qarşısında sabit, həm də bir-birinə qarşı mərhəmətli olar. Əks halda, cəmiyyətin mənəvi bağları qırılar. İmam Sadiq (ə) dostluğun fərdi məsələ olmadığını, sosial nizamın da bu dostluq bağları üzərində qurulduğunu bildirir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, İmam Sadiq (ə) bu kəlamı o dövrdə İslam ümmətinin parçalanma, mənəvi zəifləmə və saxta dostluqlar dövründə buyurmuşdu. Bu sözlər bir növ ruhi islahat çağırışı idi: dostluq yalnız mənfəət və qəbilə əsasında deyil, iman və əxlaq əsasında qurulmalıdır. Bu kəlam, həm də İmamın rəhbərlik etdiyi elmi və mənəvi məktəbin əxlaqi təməlini göstərir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam iki dəyərin harmoniyasını təmsil edir: **Allaha qarşı sadiqlik** və **insana qarşı mərhəmət**. Əgər bir insanda bu iki keyfiyyət birləşibsə, o, əxlaqın zirvəsindədir. Namaz, Allah qarşısında dürüstlüyü, xeyirxahlıq isə insan qarşısında vicdanı təcəssüm etdirir. Bu iki istiqamət arasında balans, insanın əxlaqi bütövlüyünü formalaşdırır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan kəlam Allah ilə insan arasındakı rabitəni sosial əxlaqla birləşdirir. Namaz, iman və itaətin təzahürüdür; xeyirxahlıq isə bu imanın sosial sferada tətbiqidir. Allah qatında dəyər qazanan dostluq, bu iki sütun üzərində dayanır. İmam Sadiq (ə) burada teoloji bir prinsip təqdim edir: kim Allaha bağlıdırsa, Onun bəndələrinə qarşı da şəfqətlidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlamda ruhi gözəllik və harmoniyanın dili hakimdir. “Namazı vaxtında qılmaq” daxili nizamın, “qardaşa yaxşılıq etmək” isə mənəvi zərifliyin ifadəsidir. Bu iki xüsusiyyət bir insanda bərabərdirsə, o, mənəvi estetikaya sahibdir — yəni həm ruhunda, həm davranışında gözəllik mövcuddur. Bu kəlam əxlaqi zərifliyin və ruhani ahəngin poetik təsviridir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji nöqteyi-nəzərdən bu kəlam rəhbərlikdə və ictimai idarəçilikdə “əxlaqlı yoldaşlıq” prinsipini öyrədir. Hər bir rəhbərin, idarəçinin və ya ictimai şəxsiyyətin ətrafında namazına sadiq və insanlara mərhəmətli şəxslər olmalıdır. Çünki belə insanlar mənəvi dayaqlardır. İmam Sadiq (ə) bu kəlamla, əslində, cəmiyyətin idarə mexanizminin mənəvi təməllərinə işarə edir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam “mənəvi etibarlılıq” anlayışına işarə edir. Dostluq, bir növ mənəvi müqavilədir. Bu müqavilənin şərtləri, iman (namaz) və əxlaq (xeyirxahlıq) üzərində qurulur. Bu iki şərti yerinə yetirməyən şəxs, əslində bu müqaviləyə sadiq deyil. Bu kəlam, dostluğun hüquqi-mənəvi əsası kimi qəbul oluna bilər.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan kəlam, insanın varlıq məqsədini iki istiqamətdə müəyyən edir: Allaha yönəlmək və insanlığa xidmət etmək. İnsanın mənəvi bütövlüyü yalnız bu iki istiqamət arasında ahəng tapanda mümkündür.

Namaz ruhun Allaha yönəlməsi, xeyirxahlıq isə varlığın həyatla əlaqəsidir. Bu balans pozularsa, insan mənəvi kimliyini itirər.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlamı şərh etdikdə, o, "sınaq" və "bələdçilik" anlayışlarının mənəvi dərinliyini göstərir. Xızır, ilahi sınaqlar vasitəsilə həqiqi dostluğu və sadiqliyi üzə çıxarır. Namaz, Xızır yolçuluğunda ruhun nizamıdır, xeyirxahlıq isə yol yoldaşına mərhəmətin simvoludur. Həqiqi dost, səni Allaha aparan Xızır kimidir — səni imtahanla, amma mərhəmətlə yetişdirər.

Düşündürücü Suallar

- Mən dostlarımı hansı meyarlara görə seçirəm — iman və əxlaqa, yoxsa marağa görə?
- Namazı vaxtında qılmaq mənim həyatımda nə dərəcədə prioritetdir?
- Çətinlikdə olan qardaşlarıma necə davranıram?
- Mənim dostluğum başqalarının mənəviyyatına müsbət təsir edirmi?

Özünə Hesabat

- Mən namazı vaxtında qılırammı?
- Mən çətinlik çəkən dostuma kömək etməyə həqiqətən can atırammı?
- Mənim dostluğum insanlara rahatlıq, yoxsa yük gətirirmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dost seçərkən onun ibadət və davranış vərdişlərinə diqqət et.
- Çətin vəziyyətdə olan dostuna kiçik də olsa kömək göstər.
- Dostuna namazı və mənəvi həyat tərzini sevdirəcək nümunə ol.
- Öz ətrafında sədaqət və mərhəmət mərkəzli dostluqlar qur.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostluq münasibətlərini iman üzərində inşa et.
- Əxlaq və ibadəti birləşdirmədən dostluğun sabitliyinə inanma.
- "Uzaq durun" xəbərdarlığını hər münasibətdə ölçü kimi saxla.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) bu hikmətli kəlamı göstərir ki, **dostluğun əsası iman və mərhəmətdir.** Namazı vaxtında qılan insan Allah ilə rabitəsini qoruyur, qardaşına yaxşılıq edən isə bu rabitəni əmələ çevirir. Bu iki dəyəri birləşdirməyən dostluq zahiri bir münasibətdən ibarətdir. Həqiqi dost səni Allaha yaxınlaşdırar, çətinlikdə yanında durar və sənə sadiq qalar — belə dostluq, bu dünyada səadət, axirətdə isə nurdur.

KƏLAM - 127

"QARDAŞINDA BU ÜÇ XÜSUSİYYƏTİ GÖRDÜKDƏ ONDAN ÜMİDİNİ KƏSMƏ: HƏYA, ƏMANƏTƏ SADİQLİK VƏ DOĞRULUQ. ƏGƏR BU ÜÇ XÜSUSİYYƏTİ ONDA GÖRMƏZSƏNSƏ, ONDAN ƏSLA ÜMİDLİ OLMA."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 57)

Bu kəlam insani və mənəvi dəyərlərin təməl daşı olan üç ali xüsusiyyət

— **həya**, **əmanətə sadiqlik** və **doğruluq** üzərində qurulmuşdur. Həzrəti Peyğəmbər (s) insan münasibətlərində, xüsusən də dostluq və qardaşlıq seçimində bu üç xüsusiyyəti meyar kimi göstərir. Çünki bu dəyərlər insanın daxili aləmini, imanını və əxlaq səviyyəsini əks etdirir. Həya Allah qorxusunun nişanəsidir, əmanətə sadiqlik vicdanın gücünü göstərir, doğruluq isə iman nurunun təzahürüdür. Bu üç dəyərlə bəzənən şəxs, həm dünyəvi, həm də mənəvi münasibətlərdə etibar və sabitlik qaynağı olur.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insan varlığının mənəvi təkamül yolunu izah edir. Həya, insanın nəfsinə qoyduğu etik məhdudiyyətdir; yəni o, öz azadlığını mənəvi məsuliyyətlə tarazlaşdırır. Əmanətə sadiqlik, insanın "mən" anlayışını başqasının haqqına hörmətlə genişləndirməsidir. Doğruluq isə varlığın təməl prinsipidir; çünki kainatın nizamı "haqq" üzərində qurulmuşdur. Həzrəti Peyğəmbərin (s) bu buyruğu insanın təkcə sosial deyil, ontoloji və əxlaqi varlıq kimi formalaşması üçün də dərin fəlsəfi bir ölçü təqdim edir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan həya, qəlbin Allah qarşısında daimi təvazökarlığıdır. Həyalı bəndə, günahdan uzaq durmaqla Rəbbinə yaxınlaşır. Əmanətə sadiqlik, Allahın insana verdiyi ruh, elm, vicdan və iman kimi nemətlərə xəyanət etməməkdir. Doğruluq isə qəlb, dil və əməl birliyinin halıdır. Arif insan üçün bu üç sifət, Allaha yaxınlığın üç mərtəbəsidir: **həya** – nəfsin təmizlənməsi, **əmanət** – iradənin tərbiyəsi, **doğruluq** – nuraniyyətin təcəllası. Bu kəlam, insanın kamala doğru səyahətində mənəvi bələdçi kimi çıxış edir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yönü ilə bu kəlam insan davranışlarının daxili mənbəyinə toxunur. Həya, insanın vicdanının səsi, daxili nəzarət mexanizmidir. Əmanətə sadiqlik, etimad və məsuliyyət duyğusunun təzahürüdür. Doğruluq isə şəxsiyyətin sabitliyi və psixoloji bütövlüyünün göstəricisidir. Bu üç xüsusiyyətə sahib olan şəxs etibarlı, balanslı və emosional baxımdan sabit olur. Əks halda, yalan, xəyanət və utanmazlıq psixoloji dağınıqlığın, eqoizmin və mənəvi boşluğun əlamətidir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam az sözlə dərin mənalar ifadə edən bədii və hikmətli bir üsluba malikdir. Həzrəti Peyğəmbərin (s) "üç xislət" üzərində dayanması həm yadda qalmağı asanlaşdırır, həm də simvolik dəyər yaradır. "Ümidli olma" ifadəsi mənəvi xəbərdarlıq tonunda işlədilərək oxucuya əxlaqi məsuliyyət hissi aşılayır. Kəlamın ritmik və səlis quruluşu onun ədəbi gözəlliyini artırır, həm də hikmətin təsir gücünü dərinləşdirir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji aspektdə bu kəlam cəmiyyətin etibarlı və davamlı münasibətlər

üzərində qurulmasının vacibliyini vurğulayır. Həyasız, əmanətsiz və yalançı insanlarla dolu bir cəmiyyətin çökməsi qaçılmazdır. Həzrəti Peyğəmbərin (s) bu xəbərdarlığı, sosial nizamın təməl sütunlarını – etibar, hörmət və dürüstlüyü qorumaq məqsədi daşıyır. Bu üç dəyər ətrafında formalaşan cəmiyyət, həm insani həm də mənəvi baxımdan güclü olur.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam İslam mədəniyyətinin formalaşmasında mühüm rol oynamışdır. Peyğəmbər dövründən etibarən müsəlman icmalarında dostluq və qardaşlıq bu üç dəyərlə ölçülmüşdür. İlk müsəlmanların bir-birinə etimadı, əmanətə sadiqliyi və doğruluğu İslamın yayılmasında ən təsirli amillərdən olmuşdur. Bu səbəbdən kəlam yalnız fərdi nəsihət deyil, həm də tarixi nizam və mədəniyyət quruculuğunun təməl prinsipi kimi çıxış edir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam üç əsas fəziləti tərif edir və insanın mənəvi kamilliyini bu sütunlar üzərində qurur. Həya — pis əməldən utanmaq, əmanətə sadiqlik — haqqı qorumaq, doğruluq isə insanın əxlaqının zirvəsidir. Bu üç fəzilət olmadan iman kamala çatmaz. Peyğəmbərin (s) bu xəbərdarlığı əxlaqı sadəcə davranış qaydası deyil, həm də imanın göstəricisi kimi təqdim edir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam, Allahın sifətləri ilə bəndə sifətləri arasındakı əlaqəni göstərir. Allah “əl-Haqq” – doğrudur, “əl-Əmin” – əmanətə sahibdir, “əl-Həyy” – həyanın mənbəyidir. Bəndənin bu sifətləri daşıması, Allahın təcəllilərinə aynalıq etməsidir. Bu mənada həya, əmanət və doğruluq yalnız əxlaqi dəyərlər deyil, ilahi sifətlərin bəndə həyatında təcəssümüdür.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu üç xüsusiyyət ruh gözəlliyini formalaşdırır. Həya insanı mənəvi baxımdan zərifləşdirir, əmanətə sadiqlik onun hərəkətlərinə ahəng qatır, doğruluq isə onun sözünü və varlığını saflaşdırır. Beləcə, mənəvi gözəllik zahiri gözəlliyə çevrilir. Peyğəmbərin (s) bu kəlamı, gözəlliyin ölçüsünü bədən və forma ilə deyil, mənəvi dəyərlərlə müəyyənləşdirir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji yönü ilə bu kəlam idarəçilik və rəhbərlikdə etimadın əhəmiyyətini vurğulayır. Həyasız, əmanətsiz və yalançı rəhbərlər xalqın inamını itirər, nəticədə cəmiyyətin nizamı pozular. Peyğəmbərin (s) bu meyarı siyasətin də mənəvi əsaslarını müəyyən edir: ədalət, şəffaflıq və etibarlılıq. Əsl siyasət Allahın əmanətini qorumaq və xalqa doğruluqla xidmət etməkdir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam etimad və məsuliyyətin hüquqi münasibətlərdəki təməlini göstərir. Əmanətə sadiqlik müqavilələrin,

doğruluq isə şahidliyin əsasıdır. Həya isə hüquq pozuntularının qarşısını alan daxili əxlaqi nəzarətdir. Bu xüsusiyyətlər olmadan ədalət sistemi çökmüş sayılır. Deməli, hüquq yalnız qanunla deyil, vicdanla da qorunur.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial yöndən baxdıqda, bu kəlam insan varlığının mənəvi mənasını müəyyən edir. Həya, insanın öz varlığı qarşısında məsuliyyət hiss etməsidir. Əmanət, varlığını başqaları ilə paylaşmaq; doğruluq isə öz mahiyyətinə sadiq qalmaq deməkdir. Bu üç xüsusiyyət olmadan insan "öz"ünü itirir, mənəvi boşluğa düşür. Peyğəmbər (s) bu yolla insanı varlıq və mənəviyyat bütövlüyünə çağırır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam ruhun sınağından keçən dostluğun sirrini açır. Həya, ruhun nurudur; əmanət, onun sabit dayağı; doğruluq isə sınaqlardan üzüağ çıxaran mahiyyətdir. Xızır baxışı ilə bu kəlam, insanın öz dostunda Allahın nurunu görməsi üçün daxili ayıqlıq tələb edir. Kimdə bu üç nur parlayırsa, o dost sənin taleyinə rəhmət kimi yazılmışdır.

Düşündürücü Suallar

- Mənim dost seçimimdə əsas meyarlar hansılardır?
- Əmanətə sadiq və doğru olmaq həyatımda necə təzahür edir?
- Həyanı qorumaq üçün hansı mənəvi sədlər qurmuşam?
- Bu üç xüsusiyyətin cəmiyyətimdəki əksi nə dərəcədə görünür?

Özünə Hesabat

- Mən bir dost və qardaş olaraq ətrafımdakıların mənə etimad göstərə biləcəyi bir insanam?
- Həyam məni günahdan çəkindirirmi, yoxsa sadəcə adət səviyyəsindədirmi?
- Əmanətə xəyanət etməməkdə nə qədər möhkəməm?
- Doğruluğum mənim kimliyimə çevrilibmi, yoxsa vəziyyətlərə görə dəyişirmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostluqda sirri qorumaq və verilən vədi pozmamaq.
- Hər münasibətdə dürüstlüyü əsas prinsip etmək.
- Əxlaqi davranışda utanmaq hissini qorumaq və onu zəiflik deyil, mərifət kimi dəyərləndirmək.
- Maddi və mənəvi əmanətləri qorumağı həyatın əsas qanunu kimi qəbul etmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Dost seçərkən onun davranışlarını bu üç meyarla müşahidə et.
- Özündə bu xüsusiyyətləri tərbiyə et ki, etibarlı bir insan olasan.
- Həyanı təkcə zahiri davranışda deyil, düşüncələrdə də yaşat.

- Əmanətə sadiqlik və doğruluğu həyat fəlsəfənə çevir.

Nəticə

Bu kəlam Həzrəti Peyğəmbərin (s) insan münasibətlərinə gətirdiyi ilahi ölçüləri ortaya qoyur. Həya, əmanət və doğruluq yalnız dostluğun deyil, imanın və insanlığın da sütunlarıdır. Bu üç dəyər insanı həm dünyada etibar sahibi, həm axirətdə nur sahibi edər. Kim bu üç nuru həyatında yaşadar, o, Allahın dostlarından olar.

QARDAŞLARA YOL GÖSTƏRMƏK

KƏLAM - 128

“QARDAŞINA VERDİYİN NƏSİHƏT - İSTƏR GÖZƏL, İSTƏR ÇƏTİN OLSUN - MÜTLƏQ İXLASLA (SƏMİMİYYƏTLƏ) OLSUN.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 58)

Bu kəlam, nəsihətin mahiyyətini və məqsədini ixlasla əlaqələndirir. İmam Əli (ə) bildirir ki, nəsihətin dəyəri onun məzmunundan çox niyyətindədir. İnsan çox doğru söz deyə bilər, lakin əgər o söz səmimiyyət və Allah rizası üçün deyilmirsə, nəticə verməz. Həmçinin, bəzən acı görünən nəsihət əslində ən böyük mərhəmətin ifadəsidir. Bu kəlam nəsihəti bir öhdəlik, ixlası isə onun ruhu kimi təqdim edir. Nəsihət ixlassız olarsa, tənqidə, qınağa və qürura çevrilər; ixlasla olarsa, şəfa və bələdçilik olar.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam, “niyyət” və “hərəkət” arasındakı münasibəti izah edir. Hər bir insanın sözü və əməli, daxili niyyətin əksidir. Nəsihət — rasional olaraq bir fikrin ifadəsi, mənəvi baxımdan isə bir niyyətin təcəllisidir. İxlas, əməlin mahiyyətini müəyyən edən metafizik dəyərdir; o, insanın Allaha yönəlik saf şüur halıdır. Beləcə, bu kəlam göstərir ki, həqiqi yaxşılıq yalnız niyyətin təmiz olduğu yerdə yaranır. İxlasla deyilən nəsihət insan ruhuna toxunar, riyakarlıqla deyilən isə mənəvi təsirini itirər.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam, nəsihətin mənəvi təmizliyini qorumağın zərurətini bildirir. Ariflərə görə, nəsihət yalnız dil ilə deyil, hal ilə də verilməlidir. Nəsihət edən insan əvvəlcə öz qəlbini təmizləməlidir ki, sözü qarşı tərəfin qəlbinə nüfuz etsin. İxlas — Allah üçün danışmaq, Allah üçün sevmək və Allah üçün yönləndirmək deməkdir. Nəsihət ixlasla deyildikdə, o, bir nur kimi qarşı tərəfin ruhuna sirayət edir. Amma riyakar nəsihət — təkəbbürün pərdəsi altındakı eqoizmdir. İmam Əli (ə) bu kəlamla arifin yoluna bir qayda qoyur: “Sözün deyil, niyyətin islah olmalıdır.”

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən bu kəlam, ünsiyyətdəki səmimiyyətin təsir gücünü vurğulayır. İnsan qarşısındakının niyyətini hiss edir; səmimi nəsihət qəbul edilir, tənə isə rədd olunur. İxlas, qarşı tərəfdə müdafiə deyil, etimad doğurur. Nəsihət edən şəxs qəlb rahatlığı ilə, tənqid üçün yox, kömək üçün danışmalıdır. Əks halda, sözü nə qədər doğru olsa da, təsirsiz qalar. Bu kəlam göstərir ki, insan davranışında psixoloji təsir gücü — səmimiyyətlə doğru əlaqədədir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam qısa, lakin dərin bir ritmə malikdir. “Gözəl və ya çirkin nəsihət” ifadəsi bədii ziddiyyət (antitez) yaradır; yəni həm tərif, həm xəbərdarlıq eyni anda ifadə olunur. “Mütləq ixlasla olsun” cümləsi isə fikri

qəti bir nəticəyə bağlayır. Bu üslub, İmam Əlinin (ə) hikmətli kəlamlarına xas olan aforistik bədii qüvvəni əks etdirir: az söz, çox məna.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam, cəmiyyətin mənəvi nizamını qorumağın yollarını göstərir. Nəsihət və məsləhət sosial münasibətlərin əsas sütunlarından biridir. Əgər insanlar bir-birinə səmimiyyətlə nəsihət versələr, cəmiyyət islah olar; əks halda, nifaq və düşmənçilik artar. İxlas, sosial münasibətlərdə şəffaflığın və inamın əsasını təşkil edir. Bu kəlam həm fərdi, həm ictimai nizam üçün mənəvi etik qaydadır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam İslam cəmiyyətinin mənəvi tərbiyə modelini əks etdirir. İmam Əli (ə) dövründə nəsihət yalnız fərdi bir tövsiyə deyil, həm də ictimai məsuliyyət idi. Hər bir müsəlman başqasını islah etməyə borclu sayılırdı, amma bu islah yalnız ixlasla olmalı idi. Tarix boyu alimlər və mürşidlər bu qaydanı rəhbər tutaraq nəsihəti mənəvi tərbiyə vasitəsinə çevirmişlər. Deməli, ixlaslı nəsihət İslam maarifinin əsas üslubudur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi yöndən bu kəlam nəsihətin əxlaqını öyrədir. İxlaslı nəsihət sevgi ilə, mənəvi məqsədlə ediləndir; riyakar nəsihət isə özünü yüksəltmək və başqasını alçaltmaq məqsədi daşıyır. Əxlaqi nəsihət, həm verənə, həm qəbul edənə xeyir gətirir. Bu kəlam bizə öyrədir ki, əxlaq başqasına nəsihət etmək deyil, əvvəlcə öz nəfsinə nəsihət etməkdir. Kim ixlasla nəsihət edərsə, o həm sözündə, həm davranışında mənəvi gözəllik tapar.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam, ixlasın ilahi dəyərini təsdiq edir. Quranda buyurulur: **“Halbuki onlara dini yalnız Allaha məxsus edərək və hənif olaraq** *(Allaha şərik qoşmadan)* **Ona ibadət etmələri, ... əmr olunmuşdu...”** (Bəyyinə surəsi, ayə 5). Deməli, hər bir əməl kimi nəsihət də ibadət niyyəti ilə edilməlidir. Nəsihətin ixlassız olması, onu mənəvi cəhətdən dəyərsizləşdirir. İmam Əli (ə) bu kəlamla nəsihəti ilahi əməl səviyyəsinə qaldırır; yəni nəsihət — Allaha yönəlmiş söz olmalıdır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam daxili gözəlliyin ifadəsidir. İxlas ruhun saflığını, nəsihət isə onun ifadəsini təmsil edir. Gözəl sözün gözəlliyi yalnız səslə və formayla deyil, niyyətin təmizliyi ilə ölçülür. İxlasla deyilən nəsihət, qarşı tərəfdə ruhani gözəllik hissi oyadır. Bu baxımdan kəlam, mənəvi estetikanın — yəni gözəl niyyətin və gözəl ifadənin vəhdətini göstərir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji yöndən bu kəlam idarə və rəhbərlikdə ədalətli ünsiyyətin vacibliyini bildirir. Rəhbər və ya alim, xalqına nəsihət edərkən məqsədi güc və mövqe yox, islah və ədalət olmalıdır. İxlasla deyilən nəsihət, idarəetmədə etimad yaradır; riyakar nəsihət isə nifaq və inamsızlıq doğurur. Bu kəlam

siyasi əxlaqın da bünövrəsini qoyur: rəhbərlik, nəsihət vermək deyil, məsuliyyətlə örnək olmaqdır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan nəsihət bir sosial məsuliyyət aktıdır. İxlaslı nəsihət, zərəri aradan qaldırmaq və haqqı bərpa etmək məqsədi daşıyır. Lakin riyakarlıqla edilən nəsihət, təhqir və fitnəyə çevrilə bilər. Bu kəlam hüquqla əxlaq arasındakı incə tarazlığı qoruyur — çünki nəsihət də bir "mənəvi haqq"dır və bu haqq yalnız səmimiyyətlə icra oluna bilər.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam, insanın öz varlığı ilə ünsiyyətini açır. Nəsihət — bir varlığın digər varlığa "oyanış çağırışı"dır. İxlas isə bu çağırışın həqiqiliyini təmin edən mahiyyətdir. İnsan ixlassız danışdıqda, öz varlığının səsini itirir. Amma ixlasla nəsihət edən, həm qarşısındakını, həm də özünü dirildir. Deməli, ixlas insan varlığının həqiqətinə sədaqətin formasıdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam nəsihətin batini sirrini izah edir. Xızırın dili nəsihət deyil, haldır — o, ixlasla danışar, amma sözü hikmətlə gizlədər. Həzrət Əlinin (ə) bu kəlamı da bu sirlə eynidir: ixlaslı söz, zahirən sadə, batinən dirildicidir. Xızır baxışı ilə bu kəlam, insanı nəsihətdə "söz ustası" yox, "hal sahibi" olmağa çağırır. İxlasla deyilən söz, qəlbləri oyandırar — eyni Xızırın toxunduğu su kimi həyat verər.

Düşündürücü Suallar

- Mən nəsihət verərkən niyyətim həqiqətən Allah rizasınadırmı, yoxsa eqomun razılığına?
- Səmimi nəsihətimlə bir insanın ruhuna işıq gətirə bilirəmmi?
- İxlasla deyilən sözlə riyakar söz arasındakı fərqi özümə tətbiq etmişəmmi?
- Nəsihətim sevgi ilə, yoxsa hökmranlıq tonunda səslənir?

Özünə Hesabat

- Mən başqalarına nəsihət verərkən əvvəlcə öz nəfsimi islah etmiş olurammı?
- İxlasla danışmaq üçün qəlbimi riyadan necə qoruyuram?
- Kiminsə islahı üçün danışanda, Allaha mı arxalanıram, yoxsa öz ağlıma?
- Mənim sözüm, qarşı tərəfə mərhəmət gətirirmi, yoxsa qürur hissi doğurur?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Nəsihət vermədən əvvəl niyyətini yoxla: "Bu sözü niyə demək istəyirəm?"
- Qarşı tərəfin halını, vəziyyətini nəzərə alaraq danış.
- Nəsihət edərkən səsini deyil, qəlbini yüksəlt.

- Sözünün təsirini Allahdan istə, özündən deyil.
- Hər nəsihəti mərhəmət və dua ilə tamamla.

Əlavə Tövsiyələr

- Nəsihət etməzdən öncə dua et: "Allahım, sözümü ixlasla et və onu mənə xeyir qıl."
- Tənqid yox, mərhəmət dilindən istifadə et.
- Nəsihətini öz həyatında tətbiq et ki, sözün təsirli olsun.
- İxlası qorumaq üçün gizli yaxşılıqlara üstünlük ver.

Nəticə

Bu kəlam İmam Əlinin (ə) hikmət xəzinəsində ixlasın ən incə təzahürlərindən biridir. O bizə öyrədir ki, sözün gözəlliyi, niyyətin saflığındadır. Nəsihət etmək bir borcdur, lakin ixlasla etmək ibadətdir. Kim ixlasla danışarsa, onun sözü qəlblərə yol tapar. Kim riyakarcasına nəsihət edərsə, onun sözü havada itib gedər. İxlas — nəsihətin ruhu, nəsihət isə ixlasın təcəllasıdır.

KƏLAM - 129

"SİZLƏRDƏN BİRİNİZİ QARDAŞININ XOŞ GÖRMƏDİYİ QÜSURLARINI ÜZÜNƏ DEMƏKDƏN ÇƏKİNDİRƏN SƏBƏB, ONUN DA SİZƏ EYNİ ŞEYİ SÖYLƏYƏCƏYİNDƏN QORXMAĞINIZDIR. ÇÜNKİ SİZ AXİRƏT DƏYƏRLƏRİNİ KƏNARA QOYUB, DÜNYA SEVGİSİNDƏ BİRLƏŞMİSİNİZ."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 58)

Bu kəlam, qardaşlıq və dostluq münasibətlərində **səmimiyyət, haqqpərəstlik və mənəvi məsuliyyət** anlayışlarını mərkəzə çəkir. İmam Əli (ə) xəbərdarlıq edir ki, mömin qardaşının səhvini deməkdən çəkinməməlidir, çünki bu, düzəltmək və xeyirxahlıq niyyəti ilə edilir. Lakin insan çox zaman eyni tənqidə məruz qalmaqdan qorxduğu üçün susur. Bu isə Allah rizası üçün olan dostluğun deyil, **maddi maraq və qarşılıqlı rahatlıq** üzərində qurulmuş bir münasibətin göstəricisidir. Həqiqi dostluq **axirət məsuliyyəti və səmimiyyət** əsasında dayanmalıdır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Bu kəlamda insanın **mənəvi cəsarəti** və **həqiqət qarşısındakı mövqeyi** müzakirə edilir. Filosofik baxımdan burada insanın etik davranışla ontoloji dəyəri birləşir: susmaq bəzən zülmü təsdiqləmək deməkdir. Dostuna gerçəyi deməmək, onu mənəvi qaranlıqda buraxmaqdır. Həqiqətə səssiz qalmaq insanın varlığını mənasızlaşdırır. Bu kəlam insanı "rahatlıq üçün sükut"dan "vicdan üçün söz"ə çağırır.

2. İrfani Aspekt

İrfani mənada, bu kəlam **nəfsin qorxularına** və **haqqdan uzaqlaşdıran gizli meyllərə** işarə edir. Nəfs, insanı öz eyiblərinin üzə çıxmasından qorxudur, beləliklə o, başqasına haqqı deməkdən çəkinir. Halbuki həqiqi dost, qardaşının ruhunu xilas etmək üçün onun səhvini deməkdən çəkinməz.

Haqqı söyləmək, Allah üçün sevməyin və ixlasla davranmağın nişanəsidir. Bu, nəfsin deyil, **Rəbbin razılığı** ilə hərəkət etməkdir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji cəhətdən bu kəlam insan münasibətlərində **tənqid qorxusu** və **müdafiə mexanizmləri**ni izah edir. İnsan çox zaman özünə qarşı yönələcək mənfi reaksiyadan qorxur və buna görə başqasının səhvini deməkdən qaçır. Bu hal münasibətlərdə saxta harmoniya yaradır. Halbuki, tənqid – doğru üslubda, sevgi ilə söyləndikdə – həm tənqid edəni, həm də ediləni mənəvi cəhətdən inkişaf etdirir. Dürüst münasibət, **emosional səmimiyyət** və **psixoloji etimad** üzərində qurulmalıdır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam dərin mənəvi məzmun daşıyan təsirli bir ifadədir. "Axirəti buraxıb dünya sevgisində birləşmisiniz" cümləsi poetik və simvolik xarakter daşıyır. Burada "dünya sevgisi" ruhun zənciri, "axirət" isə azadlığın rəmzidir. Kəlamın ifadə quruluşu xəbərdarlıq və tənə tonunu birləşdirərək oxucuda **vicdan oyanışı** yaradır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam, **mənəvi məsuliyyətin ictimai həyatdakı yerinə** işarə edir. Cəmiyyətin sağlam qalması üçün insanlar bir-birinə qarşı dürüst olmalı və yanlışları gizlətməməlidir. Qorxudan doğan sükut ictimai pozğunluğun başlanğıcıdır. Haqqı demək cəmiyyətin mənəvi immunitetidir. Əgər bu immunitet itərsə, yalan və ikiüzlülük hakim olar.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam İslamın başlanğıc dövrlərindəki **əmr bil-məruf və nəhy ənil-münkər** prinsipinə əsaslanır. İlk müsəlman icmalarında qardaşlıq münasibətləri qarşılıqlı mənəvi nəzarət üzərində qurulurdu. Lakin zamanla bu prinsip formal xarakter aldı və insanlar bir-birini tənqid etməkdən çəkinməyə başladı. İmam Əli (ə) bu kəlamı ilə həmin mənəvi prinsipi yenidən dirçəldir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam **dostluqda ixlas, dürüstlük və mənəvi məsuliyyət**in vacibliyini göstərir. Həqiqi qardaş, qardaşının xoşuna gəlməsə belə, ona düzünü deməyi bacarandır. Susmaq isə bəzən zərərin davamına səbəb olur. Əxlaqi kamillik, haqqı söyləmək cəsarəti ilə mümkündür.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam **iman qardaşlığının sınağına** işarə edir. İman birliyi, yalnız Allaha yönəlmiş qəlblərin birliyidir. Əgər dostluq dünya sevgisinə əsaslanırsa, o, fanidir. Əgər axirət düşüncəsinə əsaslanırsa, o, əbədidir. Bu kəlam, insanı Allah üçün sevməyə, Allah üçün xəbərdarlıq etməyə çağırır.

9. Estetik Aspekt

Estetik yöndən bu kəlam **ruhun gözəlliyinin dürüstlükdə** təzahür

etdiyini göstərir. Səmimiyyət və haqqı söyləmək mənəvi harmoniyanın və gözəlliyin əsasını təşkil edir. Yalan, qorxu və susqunluq isə bu gözəlliyi zədələyir. Dostluğun gözəlliyi onun şəffaflığında və saflığında gizlidir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam **hakimiyyət və tənqid mədəniyyətinə** də işarə edir. Əgər rəhbərlər və ya toplumdakı nüfuz sahibləri tənqidə dözümsüz olsalar, bu, zülmün başlanğıcıdır. Cəmiyyətin sağlam qalması üçün insanlar açıq sözlü və qorxusuz olmalıdır. Haqqı demək ədalətin təməlidir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam sosial ədalət və mənəvi hüquq anlayışlarını birləşdirir. İnsan yalnız öz haqqını deyil, qardaşının da mənəvi haqqını qorumağa borcludur. Susmaq – zərərin davamına göz yummadır. Haqqı söyləmək – ictimai məsuliyyətin təcəssümüdür.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam **insanın mənəvi varlığını qorumaq və özlüyünü reallaşdırmaq** məsələsini qabardır. Hər bir insan bir seçim qarşısındadır: haqqı demək və ya susmaq. Susmaq, bəzən öz varlığını inkar etmək deməkdir. Haqqı demək isə varlığın mənasını bərpa edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışına görə, bu kəlam dostluğun sınaq anını təmsil edir. Xızırın təlimində hər münasibət bir imtahandır: dost sükutda yox, haqq sözündə sınanır. Haqqı söyləmək, Xızırın nur kimi toxunduğu andır — ruhun oyanışı və dostluğun həqiqi mənasının təzahürüdür.

Düşündürücü Suallar

- Mən dostumun səhvini gördükdə niyə susuram?
- Mənim sükutum dostluqmu, yoxsa qorxudan doğan bir razılıqdır?
- Dostluğumun əsası Allah rizasımı, yoxsa qarşılıqlı rahatlıqmı?

Özünə Hesabat

- Haqqı söyləməkdən çəkinib nə qədər hallarda susmuşam?
- Mən tənqidə açığammı, yoxsa qorxuram?
- Mənim dostluğumun mərkəzində axirət düşüncəsimi, yoxsa dünya marağı durur?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostun səhvini tənə etmədən, sevgi ilə və gizli şəkildə söyləmək.
- Əvvəl öz qüsurunu etiraf edərək, sonra nəsihət vermək.
- Nəsihəti ixlas və dua ilə müşayiət etmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Haqqı deməkdən qorxma, çünki bu qorxu dostluğu zəiflədir.
- Nəsihətin məqsədi incitmək deyil, islah etmək olmalıdır.

- Qardaşlıqda səmimiyyət, düz danışmaq və mənəvi cəsarət vacibdir.

Nəticə

Bu kəlam dostluğun və qardaşlığın mənəvi mahiyyətini açır. İmam Əli (ə) bizə öyrədir ki, susmaq bəzən xəyanətdir, çünki o, qardaşını səhvdə qalmağa vadar edir. Həqiqi dostluq, bir-birinə haqqı demək cəsarətində gizlidir. Qorxunun və marağın yaratdığı sükut, dünya sevgisinin məhsuludur. Haqqı demək isə Allah sevgisinin və axirət düşüncəsinin göstəricisidir.

KƏLAM - 130

"KİM QARDAŞINA GİZLİCƏ NƏSİHƏT VERƏRSƏ, ONU ZİNƏTLƏNDİRMİŞ OLAR. KİM İSƏ AÇIQ - AŞKAR NƏSİHƏT VERƏRSƏ, ONU RÜSVAY ETMİŞ OLAR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 58)

Bu kəlam insan münasibətlərində ədəbin, hikmətin və nəsihətin düzgün formasını öyrədir. İmam Əli (ə) bildirir ki, nəsihət yalnız məqsədcə deyil, üsulca da səmimi olmalıdır. Gizli nəsihət insanın şəxsiyyətini qoruyur, onu utandırmadan düz yola yönəldir. Açıq nəsihət isə, niyyət saf olsa da, çox vaxt rüsvayçılıq və inciklik doğurur. Bu, dostluğun incəliklərinə və əxlaqın dərinliyinə işarə edən mənəvi dərsdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insan şüurunda "nəfsin müdafiə mexanizmini" önə çıxarır. İnsan təbiəti tənqidi ictimai şəkildə qəbul etməyə meylli deyil, çünki bu, onun mənəvi məkanına müdaxilədir. Gizli nəsihət isə, "həqiqəti təqdimetmə sənəti" kimi insanın özünüdərkinə şərait yaradır. Bu, hikmətin və idrakın mərhələli şəkildə təzahürüdür: əvvəl başa düşmək, sonra islah olmaq.

2. İrfani Aspekt

İrfani yöndən nəsihətin gizli verilməsi nəfsin rüsvay edilməməsi və insanın Allahla münasibətinin qorunması deməkdir. Ariflərə görə, bir bəndənin nöqsanını örtmək, Allahın "Səttar" sifətinə təcəlladır. Gizli nəsihət həm nəsihət verənin ixlasını, həm də alanın mənəvi təkamül imkanını qoruyur. Bu, həm də nəfs tərbiyəsində mərhəmət və mərifətin bərabər tətbiqidir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji cəhətdən, insan açıq tənqidlə qarşılaşdıqda müdafiə reaksiyası göstərir və düzəlmək əvəzinə, qarşı tərəfə qarşı mənfi emosiyalar formalaşır. Gizli nəsihət isə "emosional təhlükəsizlik sahəsi" yaradır. Bu şəraitdə insan, öz səhvini başa düşmək və dəyişmək üçün daxili motivasiya tapır. Bu, psixoloji təsirin ən təsirli formalarından biridir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam çox incə bədii qarşılaşdırma ilə qurulub: "gizli nəsihət" bəzəmək, "açıq nəsihət" isə ayıblamaq kimi təqdim edilir. Burada

nəsihətin təsiri estetik bir dildə təsvir olunur. İmam Əli (ə) az sözlə dərin mənalar ifadə edərək, ədəb və hikməti birləşdirir. Bu üslubda həm tərbiyə, həm də dilin poetik gücü vardır.

5 Sosioloji Aspekt

Cəmiyyət baxımından bu kəlam sosial harmoniyanın qorunması üçün vacib qaydanı bildirir. İnsanların açıq şəkildə bir-birini tənqid etməsi nifrət, qısqanclıq və qarşılıqlı güvənsizlik yaradır. Lakin gizli nəsihət həm fərdi hörməti, həm də ictimai ədəb mədəniyyətini gücləndirir. Beləliklə, bu prinsip cəmiyyətin mənəvi toxumasını möhkəmləndirir.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu böyük alimlər və ariflər nəsihətin gizli edilməsini bir ədəb qaydası kimi tətbiq etmişlər. Peyğəmbər (s) və imamlar (ə) ümmətinə düzəlişləri çox vaxt təkbətək və mərhəmətlə bildirmişlər. Bu yanaşma İslam ədəb mədəniyyətinin əsasıdır. Əksinə, açıq nəsihətlərin çox zaman fitnəyə, rüsvayçılığa və mənəvi ziyana səbəb olduğu müşahidə edilmişdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi nöqteyi-nəzərdən gizli nəsihət "ixlas" və "hörmət" prinsiplərinə əsaslanır. İxlas — məqsədin yalnız Allah rizası üçün olması, hörmət isə qarşıdakı insanın şəxsiyyətini qorumaq deməkdir. Bu iki dəyər olmadan nəsihət, tənqidə, tənqid isə düşmənçiliyə çevrilə bilər. İmam Əli (ə) bu həddi çox dəqiqliklə müəyyən etmişdir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, gizli nəsihət Allahın ədalət və mərhəmət sifətlərinin insandakı təzahürüdür. Allah səhvləri örtür, tövbəyə çağırır, rüsvay etmir. İnsan da eyni yolu izləməlidir. Açıqlıqla başqalarını ifşa etmək, "Səttar" sifətinə zidd bir davranışdır və ilahi əxlaqdan uzaqdır. Bu, dinin mənəvi tərbiyə fəlsəfəsinin əsas sütunlarından biridir.

9. Estetik Aspekt

Estetik yöndən bu kəlam insan münasibətlərində "gözəlliyin üslubla ifadəsi" prinsipini göstərir. Gözəl söz, gözəl niyyətlə və gözəl zamanda deyildikdə, ruhda iz buraxır. Gizli nəsihət insanın daxili aləminə incə bir toxunuş kimidir. Bu, mənəvi zərifliyin və etik gözəlliyin bir növ sənət formasıdır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, bu kəlam rəhbərlik və ictimai əlaqələrdə diplomatiya dərsidir. Xalq qarşısında rüsvay etmək əvəzinə, başqalarını gizli şəkildə yönləndirmək liderlik mədəniyyətidir. Həqiqi idarəçi və müəllimlər bu üsulu mənimsədikdə, həm nizam, həm də etimad bərqərar olur. Açıqlıqda edilən tənqidlər isə çox vaxt qarşıdurma yaradır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi cəhətdən, insanın şəxsiyyətini açıq şəkildə zədələmək "nəfsin hüququna təcavüz" sayılır. Gizli nəsihət isə həm hüquqi, həm də mənəvi

baxımdan qoruyucu bir davranışdır. Bu kəlam sosial ədalətin və şəxsi hörmətin hüquqi təməlini də gücləndirir. İnsan ləyaqətini qorumaq İslam hüququnda vacib bir prinsipdir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, nəsihətin gizli verilməsi insanın "varlıq məsuliyyəti"nə hörmətdir. Hər bir insan öz vicdanı ilə üz-üzə gəlməlidir, başqalarının qarşısında deyil. Gizli nəsihət bu daxili hesabat imkanını qoruyur. Bu, insanın azad iradəsini və mənəvi varlığını təsdiq edən bir ünsiyyət formasıdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışına görə, gizli nəsihət "batin tərbiyəsinin" bir mərhələsidir. Xızır (ə) insanların zahirinə deyil, batininə yönəlir. O, həqiqəti göstərərkən sükutu, gizliliyi və hikməti birləşdirir. Bu kəlam da eyni ruhu daşıyır: düzəliş etmək, amma rüsvay etməmək; xəbərdarlıq etmək, amma qəlb sındırmamaq.

Düşündürücü Suallar

- Nəsihətin məqsədi dəyişdirməkdir, yoxsa göstərmək?
- Gizlilik nəsihətin təsirini artırırmı?
- Açıq tənqidin altında gizli eqo ola bilərmi?
- Səmimi nəsihətin ölçüsü nədir?

Özünə Hesabat

- Mən kiməsə nəsihət verərkən onun şəxsiyyətini qoruyuram, yoxsa rüsvay edirəm?
- Nəsihətim Allah rizası üçünmü, yoxsa öz eqomun rahatlaması üçündür?
- Mənə nəsihət veriləndə necə reaksiya verirəm?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostuna səhvini demək istədikdə təkbətək görüş və yumşaq ton seç.
- Sosial mühitdə başqasının qüsurunu qeyd etmə; dua et və gizli yardım et.
- Öz ailə və iş mühitində "gizli xəbərdarlıq" mədəniyyətini tətbiq et.

Əlavə Tövsiyələr

- Nəsihəti verməzdən əvvəl niyyətini yoxla.
- Əgər nəsihətin nəticəsində utanc və inciklik yaranacaqsa, susmaq daha fəzilətlidir.
- Nəsihət edərkən qarşı tərəfi deyil, davranışı hədəf al.

Nəticə

İmam Əlinin (ə) bu kəlamı tərbiyənin, ünsiyyətin və mənəvi müdrikliyin qayəsini özündə birləşdirir. Həqiqi nəsihət başqasını düzəltmək üçün deyil, onun izzətini qorumaqla onu yüksəltmək üçündür. Gizlilik burada təkcə üsul deyil, həm də ixlasın göstəricisidir. Çünki Allah da bəndələrinin qüsurlarını örtərək onları islah edir.

KƏLAM - 131

“KİM QARDAŞINI XOŞAGƏLMƏZ BİR VƏZİYYƏTDƏ GÖRÜB DƏ, ONU BU HALDAN QURTARMAĞA GÜCÜ ÇATDIĞI HALDA BUNU ETMƏZSƏ, ONA XƏYANƏT ETMİŞ OLUR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 58)

Bu kəlam İslam əxlaqının təməl prinsiplərindən biri olan **müsəlman qardaşlığı və mənəvi məsuliyyət** anlayışını vurğulayır. İmam Sadiq (ə) bildirir ki, insan yalnız özünə deyil, ətrafındakı möminlərə qarşı da mənəvi cavabdehdir. Əgər bir müsəlman qardaşının səhvini, zərərini və ya çətinliyini görə-görə susursa, o, səssiz bir xəyanət etmiş sayılır. Burada “xəyanət” yalnız əməl baxımından deyil, həm də vicdan və iman səviyyəsindəki laqeydliyin ifadəsidir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi cəhətdən bu kəlam “məsuliyyət fəlsəfəsi”ni ön plana çəkir. İnsanın varlığı təkcə fərdi deyil, həm də ictimai varlıqdır. Buna görə də insan başqasının ağrısına laqeyd qala bilməz. İmam Sadiqin (ə) baxışında başqasına yardım etməmək, insanın varlıq mənasına ziddir. Yəni, insanın həqiqi varlığı yalnız başqalarına fayda verməklə tamamlanır. Bu fəlsəfə, “mən”dən “biz”ə keçidi zəruri sayır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan bu kəlam mənəvi qardaşlığın dərinliyinə işarə edir. Ariflərə görə, qardaşını pis vəziyyətdə görüb də, ona yardım etməmək Allahla olan mənəvi rabitənin zəifləməsidir. Çünki hər bir mömin Allahın nurundan bir parçadır. Birinə kömək etmək Onun nuruna xidmət etməkdir. Kömək etməmək isə bu nuru söndürmək kimidir. Beləcə, nəsihət və yardım yalnız zahiri deyil, batini ibadət sayılır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan bu kəlam insanın **emosional empatiya və vicdan aktivliyi** ilə bağlıdır. Hər kəsin daxilində başqasının ağrısına reaksiya verən təbii bir mexanizm var. Lakin bu hiss tənbəllik, qorxu və eqo ilə basdırıldıqda insan mənəvi duyğusunu itirir. İmam Sadiq (ə) bizi bu uyuşmadan xilas olmağa çağırır: qardaşının düşdüyü vəziyyət sənin vicdanının sınağıdır. Əgər kömək edə bilirsənsə və etmirsənsə, sükutun da bir növ zülmdür.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlamda “xoş olmayan bir vəziyyət” və “xəyanət” ifadələri arasında incə mənəvi ziddiyyət qurulub. Sözlərin azlığına baxmayaraq, təsiri dərin və sarsıdıcıdır. Burada “xəyanət” yalnız hərəkətsizlik deyil, həm də qardaşlıq əhdi pozmaq kimi təsvir edilir. Kəlamın ifadə gücü ondadır ki, insanın sükutunu belə bir günah səviyyəsinə qaldırır. Bu da İmamın sözlərinin ədəbi və mənəvi qüdrətini göstərir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji yöndən bu kəlam sosial həmrəylik mədəniyyətinin təməlini qoyur. Cəmiyyətin bir üzvü əziyyət çəkərkən, digərlərinin susması həmin cəmiyyətin mənəvi iflasına aparır. İmam Sadiq (ə) bu prinsipilə "ictimai məsuliyyət" anlayışını formalaşdırır: hər bir fərd, ümumi rifahın qorunmasında pay sahibidir. Yardım və dəstək sadəcə fərdi mərhəmət deyil, cəmiyyətin sabitliyinin zəmanətidir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan bu kəlam İslam ümmətinin birlik və qardaşlıq təməlini əks etdirir. Peyğəmbər (s) dövründə möminlər bir-birinə qarşı "bir bədənin orqanları kimi" məsuliyyət hissi daşıyırdılar. İmam Sadiq (ə) bu ənənəni qoruyaraq, fərdin başqasının halına biganə qalmasının nəinki əxlaqi, həm də dini baxımdan xəyanət olduğunu xatırladır. Bu, həm Əhli-beyt məktəbinin, həm də erkən İslam cəmiyyətinin ruhunu daşıyır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi aspektdə bu kəlamda iki əsas prinsip var: **mərhəmət** və **məsuliyyət**. Hər bir insan gördüyü pisliyi aradan qaldırmaq üçün mənəvi borcludur. "Gücünün çatdığı halda" ifadəsi isə insana imkan dairəsində hərəkət etməyi öyrədir. Deməli, əxlaq yalnız niyyətlə deyil, əməl ilə tamamlanır. Susmaq və uzaq durmaq bəzən zalımlığın bir forması olur. Həqiqi əxlaq isə başqasının dərdini öz dərdi bilməkdir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlamda **ilahi əmanət və qardaşlıq** ideyası dayanır. Allah möminləri bir-birinə qarşı vəli, yəni himayədar etmişdir. Qurani-Kərimdə buyurulur: **"Mömin kişilər və mömin qadınlar da bir-birlərinin dostudurlar..."** (Tövbə surəsi, ayə 71) Qardaşına kömək etməmək bu ilahi əhdi pozmaq deməkdir. İmam Sadiq (ə) burada Allaha qarşı sədaqətin insanla münasibətdə sınandığını göstərir. Kim insana xəyanət edirsə, əslində Allaha da xəyanət etmiş olur.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan kəlam insani gözəlliyin davranışdakı təzahürünü göstərir. Yəni, mərhəmət, qayğı və kömək etmək ruhun ən gözəl formasıdır. Birinin halına laqeyd qalmaq isə mənəvi çirkinlikdir. Bu kəlam insanın daxili zərifliyini oyadır: başqasının ağrısına duyarsız qalmamaq mənəvi gözəlliyin göstəricisidir. Hər xeyir əməl ruhun rəngini açır, hər səssizlik isə onu solğunlaşdırır.

10 Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam ədalətli idarəçiliyin və ictimai rəhbərliyin mənəvi təməllərini göstərir. Rəhbər və ya cəmiyyətin nüfuzlu şəxsləri başqalarının çətinliyinə səssiz qalırsa, bu, ictimai xəyanətdir. Ədalət yalnız qanunla deyil, vicdanla qorunur. İmam Sadiqin (ə) fikrincə, gücü olanın sükutu zülmün möhkəmlənməsinə səbəb olur. Buna görə də, məsuliyyətli rəhbərlik mənəvi oyanışdan başlayır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi yöndən bu kəlam “məsuliyyət hüququ” prinsipini formalaşdırır. Bir şəxs başqasının zərərinə biganə qalırsa, bu, hüquqi baxımdan da ədalətsizlik sayılır. İslam hüququnda “əmr bil-məruf və nəhy ənil-münkər” vacib sayılır — yəni yaxşılığa çağırmaq və pislikdən çəkindirmək. Gücü çatdığı halda bu borcu yerinə yetirməmək, ictimai ədalətin pozulmasına gətirir. Bu, həm fərdi, həm də ictimai hüququn pozulmasıdır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlıq sınağını açır. Hər kəs həyatında başqasının ağrısı ilə qarşılaşır — bu, təsadüf deyil, sınaqdır. Kömək etmək imkanı verilirsə, bu, insanın mənəvi yüksəlişi üçün bir fürsətdir. Kömək etməmək isə varlığın məqsədindən uzaqlaşmaqdır. Beləcə, insan öz “mövcudluq anlamını” başqasına olan münasibəti ilə müəyyən edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışına görə, insanın qarşısına çıxan hər çətin vəziyyətdəki qardaş, onun üçün gizli bir ilahi dərsdir. Xızır (ə) həmişə insanların həyatına gizli kömək və xəbərdarlıqla müdaxilə edirdi. Bu kəlam da həmin hikməti daşıyır: gördüyün hər çətinlikdə bir imtahan gizlidir — sən yardımçı olmağa çağırılırsan. Əgər bunu dərk etmədən keçsən, batini təlimi qaçırmış olursan. Gizli kömək Xızır məktəbinin ruhudur.

Düşündürücü Suallar

- Mən qardaşımın sıxıntısını gördükdə reaksiya verirəm, yoxsa susuram?
- Yardım etmək üçün gücüm çatdığı halda nəyi bəhanə gətirirəm?
- Laqeydlik mənim vicdanımda hansı iz qoyur?
- Kömək etməmək də bir növ xəyanət sayıla bilərmi?

Özünə Hesabat

- Mən kiminsə dərdini görəndə dua və hərəkət arasında hansını seçirəm?
- Mənə güvənənlərə qarşı məsuliyyətimi yetərincə yerinə yetirirəmmi?
- Allah mənim qardaşımın imtahanında məni də sınağa çəkirmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Ətrafında yardıma ehtiyacı olan birini görürsənsə, kiçik də olsa dəstək ol.
- Sözlə deyil, əməl ilə nəsihət et — çünki səmimi davranış sözlərdən daha təsirlidir.
- Qardaşının halını soruşmaq, onun yükünü bölüşmək mənəvi yardımın bir növüdür.

Əlavə Tövsiyələr

- Laqeydlik şeytanın ən gizli tələlərindən biridir, ondan uzaq dur.
- Kömək etmə imkanı sənin üçün ilahi bir nemətdir, onu israf etmə.
- Əgər kömək edə bilmirsənsə, heç olmasa dua et və qayğı göstər.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) bu kəlamı insanın mənəvi məsuliyyətinin dərinliyini açır. Qardaşına yardım etmək sadəcə bir yaxşılıq deyil, iman əmanətinə sadiqlikdir. Kömək etməmək isə, susaraq bir xəyanətə ortaq olmaq deməkdir. Hər bir insan başqasının çətinliyində öz imanının aynasını görür. Həqiqi mömin, qardaşının ağrısını gördükdə səssiz qala bilməz — çünki vicdan susduqda, iman da susar.

KƏLAM - 132

“MÖMİN, MÖMİN QARDAŞININ AYNASIDIR. ONUN QEYBİNDƏ (YOXLUĞUNDA) ONUN ÜÇÜN XEYİR DİLƏYƏR, YANINDA İSƏ XOŞUNA GƏLMƏYƏN HAL VƏ DAVRANIŞLARINI ARADAN QALDIRMAĞA ÇALIŞAR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 58)

Bu kəlam İslam qardaşlığının mənəvi və əxlaqi mahiyyətini izah edir. Peyğəmbər (s) möminlər arasındakı münasibəti “ayna” bənzətməsi ilə izah edərək, hər bir müsəlmanın digərinə qarşı dürüst, şəfqətli və ədalətli olmasını öyrədir. Buradakı “ayna” anlayışı insanın öz qüsurunu başqasının üzərində görməsi və onu düzəltməyə çalışmağı ifadə edir. Bu, cəmiyyətin mənəvi təmizliyinə, qarşılıqlı empatiya və məsuliyyət duyğusuna əsaslanan bir münasibət formasıdır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam “özünü dərk etmə” prinsipinə əsaslanır. İnsan başqasına münasibətində əslində öz mənliyini əks etdirir. Möminin qardaşına ayna olması, insanın öz varlığını digərində görməsi, “mən” ilə “sən” arasında qarşılıqlı əlaqə yaratması deməkdir. Bu, həm də varlıq birliyinin (vəhdətul-vücud) sosial təzahürüdür: mömin başqasını düzəldərkən özünü kamilləşdirir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan ayna, insan ruhunun təmizliyinin rəmzidir. Mömin qardaşına ayna ola bilmək üçün əvvəlcə öz qəlbini şəffaflaşdırmalı, eqo, qürur və nifrət kimi pərdələrdən təmizləməlidir. Ayna yalnız saf olduqda başqasını düzgün əks etdirə bilər. Beləcə, mömin başqasının halına baxaraq öz halını, onun səhvinə baxaraq öz qüsurunu görür və bu, mənəvi təkamülün əsas mərhələlərindən birinə çevrilir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji yöndən bu kəlam insan münasibətlərində qarşılıqlı anlayış və konstruktiv tənqidin əhəmiyyətini vurğulayır. Əsl dost, başqasının eybini üzünə vurmaqla onu rüsvay etməz, əksinə, sakit şəkildə ona kömək edər. Bu davranış sağlam sosial münasibətlərin əsasını təşkil edir. Möminin “ayna” rolu onun empatiya bacarığı, emosional yetkinliyi və sağlam eqo balansını göstərir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi yöndən kəlamın “ayna” metaforası həm bədii, həm də dərin

mənəvi simvolik məna daşıyır. Ayna həm bədii təmizlik, həm də dürüstlüyün rəmzidir. Peyğəmbərin bu bənzətməsi sözün incəlik və hikmətlə işlədildiyinin göstəricisidir. Qısa, lakin çoxqatlı bu ifadə, insan münasibətlərinin poetik fəlsəfəsini ortaya qoyur.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin sağlamlığının fərdlər arasındakı mənəvi əlaqədən asılı olduğunu göstərir. Əgər hər kəs başqasına ayna ola bilsə, cəmiyyət öz-özünü islah edən bir orqanizmə çevrilər. Tənqid nifrətə yox, düzəlişə yönələr. Bu, sosial həmrəyliyin və qarşılıqlı məsuliyyətin təməl prinsipidir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan Peyğəmbər (s) bu kəlamı səhabələr arasında yaranan sosial və fərdi münasibətləri tənzimləmək üçün buyurmuşdur. O dövrdə İslam icması yeni formalaşırdı və insanların bir-birinə qarşı səmimi münasibət göstərməsi ümmətin birliyini qorumaq üçün həyati idi. Bu kəlam həmin dövrdə bir mənəvi kodeks kimi fəaliyyət göstərmişdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam müsəlmanın məsuliyyət hissini ön plana çəkir. Mömin təkcə özünü deyil, qardaşını da doğru yola yönəltməkdə məsuldur. Lakin bunu rüsvay etmədən, sevgi və hörmətlə etməlidir. Əsl dost, başqasının xəta və nöqsanını gizlədərək düzəltməyə çalışan şəxsdir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam İslamın "əmr bil-məruf və nəhy ənil-münkər" (yaxşılığa çağırmaq, pislikdən çəkindirmək) prinsipinin mənəvi əsasını təşkil edir. Mömin qardaşının islahına yönələn bu səy, Allaha yaxınlaşmaq üçün bir ibadət formasıdır. Allahın bəndələri bir-birinə ayna olduqda, Onun rəhməti cəmiyyətə nazil olar.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam insanın mənəvi gözəlliyini başqasının üzərində görməsinin rəmzidir. Ayna yalnız zahiri deyil, batini gözəlliyi də əks etdirir. Möminin davranışında dürüstlük, səbir, mərhəmət və sevgi kimi ilahi sifətlər görünür və bu, insan ruhunun ən gözəl bəzəyidir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji yöndən bu kəlam sosial liderlik və ictimai məsuliyyət anlayışına da işıq tutur. Ədalətli rəhbər və mömin camaat başqalarına ayna olaraq səhvləri ört-basdır etmədən, lakin rüsvay etmədən düzəltməlidirlər. Bu, həm ictimai nizamın qorunması, həm də mənəvi rəhbərliyin təməl prinsipidir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam, İslamda fərdlərin bir-birinə qarşı mənəvi məsuliyyət daşıdığını göstərir. Möminin qardaşına qarşı səhlənkarlığı, onun mənəvi halına biganə qalması bir növ "əxlaqi haqsızlıq" sayılır. Bu, hüququn

mənəvi boyutuna diqqət çəkir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insan varlığının sosial və mənəvi təbiətinə işarə edir. İnsan tək başına kamilləşə bilməz. O, digərlərinin təcrübəsi, səhvləri və düzəlişləri vasitəsilə öz mənliyini dərk edir. Möminin qardaşına ayna olması insanın öz mənasının başqası ilə münasibətdə formalaşmasını göstərir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışından bu kəlam, mənəvi yolçuluqda "aynalıq" mərhələsini xatırladır. Hər bir salik (ruhi səyyah) başqa bir salikin aynasında öz nəfsinin izlərini görər. Hidayət, bu qarşılıqlı əksolunma ilə baş verir. Mömin, qardaşına ayna olmaqla həm öz yolunu, həm də onun yolunu işıqlandırar.

Düşündürücü Suallar

- Mən qardaşımın eybini gördükdə, ona necə yanaşıram?
- Mən başqalarının aynasında hansı təəssüratı yaradıram?
- Xeyirxahlıqla düzəliş etməklə rüsvay etməyi necə ayırd edirəm?
- Ayna kimi şəffaf bir qəlbə malik olmaq üçün nə qədər səy göstərirəm?

Özünə Hesabat

- Mən dostlarımın və yaxınlarımın xətalarına qarşı empatiya göstərirəmmi?
- Mən onların qeybində xeyir arzulayıram, yoxsa qeybət edirəm?
- Başqasının mənəvi halını düzəltməyə çalışarkən, öz qüsurlarımı görürəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dostunun səhvini gizli şəkildə, sevgi ilə ona anlatmaq.
- Qardaşının qeybində onun haqqında xeyirli sözlər söyləmək.
- İş yoldaşının və ya ailə üzvünün nöqsanını tənqid yox, tövsiyə ilə düzəltməyə çalışmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Ayna olmağın şərti dürüstlük və təmizlikdir; qəlbi təmizləmədən başqasına ədalətli yanaşmaq olmaz.
- Qardaşının qüsurunu örtmək, Allahın səni örtməsi deməkdir.
- Hər tənqiddə məqsəd düzəltmək olmalıdır, üstünlük göstərmək yox.

Nəticə

Peyğəmbərimizin (s) bu kəlamı İslam mənəviyyatının və insan münasibətlərinin ən incə prinsipini ifadə edir. Mömin, qardaşına həm ayna, həm də dayaq olmalıdır. Qüsuru gizlədib düzəltmək, qeybətə yox, mərhəmətə söykənmək — bu, həm fərdi, həm də ictimai təkamülün yoludur. Ayna olmağı bacaran mömin, Allahın nurunu insan münasibətlərində əks etdirən şəxsdir.

QARDAŞLARIN ƏN PİSİ

KƏLAM - 133

“HƏR KƏS QARDAŞINA MƏRHƏMƏT DOLU BİR SÖZ SÖYLƏRSƏ VƏ ONU MƏCLİSDƏ ŞƏRƏFLİ BİR YERƏ ƏYLƏŞDİRƏRSƏ, O QARDAŞI ORADA QALDIĞI MÜDDƏTCƏ UCA VƏ ƏZİZ OLAN ALLAHIN RƏHMƏTİ ONUN ÜZƏRİNDƏ OLAR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 58)

Bu kəlam insan münasibətlərində mərhəmət, izzətləndirmə, hörmət və qardaşlıq bağlarının dəyərini ifadə edir. Peyğəmbərimizin (s) burada vurğuladığı əsas fikir odur ki, bir mömini sevindirmək, ona dəyər vermək və onu şərəfləndirmək yalnız sosial münasibət deyil, həm də ilahi rəhmətə səbəb olan bir ibadətdir. Bu kəlam cəmiyyətdə qarşılıqlı ehtiramın, ləyaqət qorumağın, insanların qəlbini xoş tutmağın nə qədər mühüm və savablı bir əməl olduğunu göstərir. Verilən bir sözün və göstərilən bir davranışın nə qədər böyük bir mənəvi təsir daşıdığı izah edilir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Bu kəlamda insanın mənəvi dəyərinin davranışlarla formalaşması ideyası önə çıxır. Fəlsəfə baxımından burada insanın “varlıq olaraq başqasına dəyər verməsi” onun öz mənasını da zənginləşdirir. Yaxşılıq – vəhdət, mərhəmət – əlaqə, hörmət – qarşılıqlı tanınma aktıdır. Bir insana izzət vermək, onu ucaldan söz demək insanlığın mahiyyətinə ehtiramdır. Fəlsəfi olaraq bu, “başqasının varlığını təsdiq etmək” deməkdir. Hər bir mərhəmətli davranış gerçək mənada öz varlığımızı da kamilləşdirir və bizi yaxşılığın ontoloji axınına qatır. Beləcə, insan nə qədər dəyər verirsə, öz dəyərini də o qədər yüksəldir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışda insanın qəlbinə toxunan söz – zikr kimidir; qardaşı şərəfləndirmək isə insanın öz nəfsini alçaltması və ruhunu ucaltması deməkdir. Ariflərə görə, kim bir mömini sevindirirsə, Allahın ən sevimli əməllərindən birini etmiş olur. Burada “mərhəmət dolu söz” qəlbin aynasını cilalayan bir nur kimidir. Mömin qardaşını ucaltdıqca insan özü də batini nurla yüksəlir. Allahın rəhmətinin o insanın üzərində olması irfani anlamda onun qəlbinin ilahi feyzlə genişlənməsi, ruhunun rahat olması və daxili sükunətə qovuşması deməkdir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji nöqteyi-nəzərdən, mərhəmət dolu söz insanın özünə dəyər hissini artırır, eqo müdafiələrini zəiflədir və qarşılıqlı güvən yaradır. Ətrafımızda bizi anlayan, dəyər verən bir insanın olması beyində mükafat sistemini aktivləşdirir və oxitosin hormonunun artmasına səbəb olur. Qarşı tərəfi ucaldan münasibət həm onun, həm də söyləyənin psixoloji rifahını artırır. Çünki insanın ən dərin ehtiyacı – qəbul edilməkdir. Kəlamda deyilən bu davranış psixoloji sağlamlığı gücləndirən sosial dəstək modelinin özüdür.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan bu kəlam yüksək bir bədii dərinliyə malikdir. "Mərhəmət dolu söz" ifadəsi sadəcə bir cümlə deyil, insanın könlünü yumşaldan poetik bir obrazdır. "Məclisdə şərəfli yer" ifadəsi isə hörmət və izzətin simvoludur. Burada bədii təsvir həm səhnə, həm duyğu, həm də mənəvi zəriflik yaradır. Bütün bu ifadələr insan münasibətlərinin nə qədər estetik mahiyyət daşıya biləcəyini göstərir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji olaraq bu kəlam cəmiyyətin möhkəmlənməsi üçün sosial kapitalın – hörmət, dəstək və kollektiv dəyərlərin gücləndirilməsini təşviq edir. İnsanların bir-birini ucaltdığı, dəyər verdiyi cəmiyyətlərdə həm sosial bağlılıq artır, həm düşmənçilik azalır. Məclisdə bir nəfərə dəyər vermək, əslində bütün icmaya "hörmət mədəniyyəti" aşılayır. Belə davranışlar cəmiyyətdə müsbət sosial nümunə yaradır və həmrəylik hissini gücləndirir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi qaynaqlarda Peyğəmbərimizin (s) ümmətinə daim qəlb qırmamağı, insanlara şəfqətli olmağı, hər kəsə dəyər verməyi tövsiyə etməsi tez-tez vurğulanır. Onun məclisdə insanları yanına çağırması, zəifləri şərəfləndirməsi, əshabına hörmət göstərməsi islam tarixində çoxlu nümunələrlə təsdiqlənir. Bu kəlam həmin davranışların davamı kimi nəql edilir və erkən müsəlman cəmiyyətində hörmət mədəniyyətinin təməl prinsiplərindən biridir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından bu kəlamın mərkəzində "insan ləyaqətini qorumaq" dayanır. Bir mömini ucaldan söz – ədəb, onu hörmətli yerə əyləşdirmək – gözəl əxlaqdır. Hər iki davranışın nəticəsinin ilahi rəhmət olması əsl əxlaqın yalnız insanlar arasında deyil, Allahla münasibətdə də dəyər qazandığını göstərir. Digərinə yaxşılıq etmək, onun dəyərini qorumaq yüksək əxlaqın əsas şərtidir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji olaraq bu kəlam Allahın rəhmətinin insanların davranışları ilə əlaqəli olmasını açıqlayır. İslam teologiyasında "bir mömini sevindirmək" Allahın sevgisinə yaxınlaşmaq deməkdir. Burada ilahi rəhmət bir mükafat mexanizmi kimi təqdim olunur: kim Allahın bəndəsinə dəyər verərsə, Allah da ona rəhmət edər. Bu, ibadətin yalnız rituallar deyil, həm də əməllər olduğunu göstərən mühüm teoloji dərsdir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxışda burada gözəlin gözəllə qarşılanması anlayışı vardır. Mərhəmət, zəriflik, hörmətli davranış – bütün bunlar insan münasibətlərinin "gözəllik estetikası"dır. Başqasını ucaldan hərəkət insanın öz davranışına estetik bir forma verir. Gözəllik yalnız sənətdə deyil, əməldə də təzahür edir; bir mömini izzətləndirmək əslində gözəlliyin sosial ifadəsidir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji mənada bu kəlam ədalət və sosial nizamın əsas sütunu olan "bərabər ləyaqət" prinsipini vurğulayır. Cəmiyyətdə hər kəsin dəyər görməsi – sosial ədalətin ilkin formasıdır. Mərhəmət və hörmət davranışları siyasi sistemlərin də sağlam strukturlar qurmasına yardım edir. Çünki xalqın bir-birinə ehtiramı ictimai sabitliyi gücləndirir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi aspektdə bu kəlam insan hüquqlarının təməlində duran "şəxsi toxunulmazlıq", "ləyaqət", "hörmət" prinsiplərinə uyğun gəlir. Hər kəsin şərəfi toxunulmazdır. Bir insanı məclisdə izzətli yerə oturtmaq onun sosial ləyaqətini tanımaq mənasına gəlir. Bu kəlam hüquqi mədəniyyətin mənəvi təməlini dəstəkləyən dəyərləri ehtiva edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxışda insanın mövcudluğu başqalarına münasibəti ilə dərinlik qazanır. Kiminsə varlığını ucaldan söz onun da varlığını mənalandırır. Mərhəmət insanın həyatdakı "niyə" sualına verilən ən gözəl cavablardan biridir. İnsan başqasına dəyər verdikcə öz varoluşunu da daha məqsədli yaşayır. Bu kəlam insanın mənəvi varlıq olaraq dəyər yaratma funksiyasını ön plana çıxarır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı ilə bu kəlam "gizli rəhmət yolları"nı göstərir. İnsan kiçik bir yaxşılıq edər, amma bilməz ki, o davranış həyatının hansı fəlakətini dəf edir və ya hansı nemətə səbəb olur. Xızır məktəbində başqasını ucaldan hərəkət — bəndəni ilahi inayətə yaxınlaşdıran sirli bir açardır. O rəhmət insanın taleyində gizli bərəkətlər doğurur və həyat yoluna nur saçır. Bir qardaşa dəyər vermək — bəzən insanın özü üçün açdığı ən böyük qapıdır.

Düşündürücü Suallar

- Mən bu gün kiminsə qəlbini bir cümlə ilə yüngülləşdirə bilərəmmi?
- İnsanlara münasibətimdə mərhəmət yetərincə hiss olunurmu?
- Bir mömini ucaldanda, əslində özümü də ucaltdığımı dərk edirəmmi?
- Qəlb qırmadan danışmaq üçün nə etməliyəm?
- Hörmət göstərmək mənim üçün gündəlik vərdişdirmi?

Özünə Hesabat

- Bugün kimə yaxşı söz dedim?
- Kimə dəyər verdim və onu sevindirdim?
- Hansı məqamda təkəbbürə yol verdim?
- Kimsə mənim yanımda dəyərli hiss olundumu?
- Allahın rəhmətinə yaxınlaşdıran davranışlarım oldumu?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Danışarkən qarşı tərəfin qəlbinə yük yox, nur vermək.
- Məclisdə və ya iş ortamında insanlara ən yaxşı yeri təklif etmək.

- Kiçik təşəkkür cümlələri ilə başqalarını motivasiya etmək.
- Haqqında pis danışılan birini müdafiə etmək.
- İnsanlara "sən dəyərlisən" mesajını davranışlarla göstərmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər gün ən az bir nəfərin könlünü al.
- Söz seçiminə diqqət et – hər söz ya yaradır, ya yaralayır.
- İnsanlara münasibətdə ədəb, zəriflik və təbəssümü əsirgəmə.
- Özünü ucaldan deyil, digərlərini ucaldan insan ol.
- İnsana dəyər verməyi ibadət kimi gör.

Nəticə

Bu kəlam insan münasibətlərinin mahiyyətində duran mərhəmət, hörmət, zəriflik və dəyər hissinin nə qədər böyük bir ilahi dəyər daşıdığını göstərir. Kiçik bir davranış insanın taleyini dəyişə bilər. Allahın rəhmətini cəlb edən ən sadə əməllərdən biri — bir insanın qəlbini sevindirməkdir. Kim qardaşına dəyər verirsə, əslində öz ruhunu ucaldır, həyat yolunu nurlandırır və ilahi rəhmətə doğru bir addım daha yaxınlaşır.

KƏLAM - 134

"KİM ÖZÜNƏ GƏLƏN BİR MÜSƏLMANA İKRAM EDƏRSƏ, ŞÜBHƏSİZ Kİ, ƏZİZ VƏ UCA ALLAHA İKRAM ETMİŞ OLUR."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 58)

Bu kəlam insana yönələn diqqət və hörmətin ilahi bir dəyərə çevrildiyini ifadə edir. İmam Sadiq (ə) bildirir ki, bir müsəlmana göstərilən ikram — istər qonaqpərvərlik, istər yardım, istər xoş söz, istərsə də hörmət olsun — əslində Allaha edilən bir ehtiramdır. Burada ikramın mahiyyəti yalnız maddi deyil, mənəvi dəyər vermək, insana "sən qiymətlisən" mesajı göndərməkdir. Kəlam insan münasibətlərinin Allahla bağını göstərir və hər bir yaxşılığın əslində Allah qatında yazıldığını vurğulayır. Bu prinsip müsəlman cəmiyyətində sevgi, mərhəmət və qarşılıqlı dəstəyin əsasını təşkil edir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam "əxlaqın transcendent kökü"nə işarə edir. Yaxşılıq yalnız sosial qarşılıq gözləyən bir davranış deyil, varlığın özündə yerləşən ali dəyərlə uyğunluq aktıdır. Bir müsəlmana ikram etmək, insanın öz varlığını ilahi səviyyəyə qaldırmasıdır; çünki dəyər vermək, insanın ruhunda olan xeyir meylinin gerçəkliyə çıxmasıdır. Burada əxlaq subyektiv hiss deyil, obyektiv həqiqət kimi təqdim olunur — yəni Allahın razılığına bağlı bir davranış forması. Bu kəlam insanın mənəvi yüksəlişinin gündəlik davranışlarda təcəlli etdiyini göstərir.

2. İrfani Aspekt

İrfani dildə, bir müsəlmana edilən ikram — Allahın yer üzündəki "güzgüsünə" yönələn ehtiramdır. Ariflər hesab edir ki, Allahın yaratdıqlarına

sevgi göstərmək, əslində Onun Zata olan sevgidən qaynaqlanır. Müsəlmana edilən hər ikram, insanın ilahi rəhmətin daşıyıcısına çevrilməsi deməkdir; çünki arif üçün bütün bəndələr "ilahi nəfəs"dən yaranmışdır. Bu kəlam salikin qəlbində "yaradılmışa sevgi — Yaradanadır" həqiqətini oyadır. Yəni insan öz ikramı ilə Allahın mərhəmət şəbəkəsinə qoşulur və qəlbi daim nurla dolur.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji planda ikram etmək insanın öz daxilindəki empatiyanı, digərinə dəyər vermə qabiliyyətini və "ictimai mənlik" hissini gücləndirir. Qəbul olunan ikram isə insanda təhlükəsizlik, qəbul olunma və emosional rahatlıq yaradır. Bu davranış iki tərəf arasında müsbət münasibət inşa edir və sosial bağları gücləndirir. Psixologiya göstərir ki, yaxşılıq edən insanın beynində "mükafatlanma sistemi" aktivləşir və xoşbəxtlik hormonları artır. Bu kəlam psixoloji olaraq belə bir qanunauyğunluğu təsdiqləyir: "İnsana yaxşılıq edən insan, əslində öz ruhunu sağaldır."

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam yüksək ifadə gücünə malikdir. İkramın Allaha nisbət verilməsi məcazi dildə "yüksəltmə sənəti" kimi çıxış edir və fikrə emosionallıq qatır. Cümlənin qısa, səlis və vurğulu qurulması, mənanın dərinliyini artırır. "Əziz və Uca Allah" ifadəsi fikri həm ehtiramla, həm də metafizik çalarla tamamlayır. Bu üslub oxucuya mesajın sadə sözlərdə gizlənmiş böyük mənanı tanımasına şərait yaradır. Kəlam həm hikmətli söz olaraq, həm də dillə yad edilən bir ədəbi incəlik kimi qiymətlidir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan ikram cəmiyyətin birliyini qoruyan əsas mexanizmlərdən biridir. İnsanların bir-birinə qayğıkeş davranması, xüsusilə müsəlman mühitində etimad və həmrəylik yaradır. İkram mədəniyyəti gücləndikcə, fərdlər arasında güvən və qarşılıqlı məsuliyyət hissi artır, cəmiyyət "qardaşlıq modeli" üzərində formalaşır. Bu kəlam sosial münasibətlərin yalnız dünyəvi zərurət olmadığını, həm də dini dəyər daşıdığını göstərir. Nəticədə cəmiyyət həm mənəvi, həm də sosial baxımdan möhkəmlənir.

6. Tarixi Aspekt

İslam tarixində ikram mədəniyyəti müsəlmanların şəxsi və ictimai həyatının ayrılmaz hissəsi olmuşdur. Həzrət Peyğəmbər (s) qonaqpərvərliyi və müsəlmana dəyər verməyi daim təşviq etmiş, səhabələr də bu davranışı həyatlarının mərkəzinə çevirmişlər. İmam Sadiq (ə) bu kəlamla o ənənəni davam etdirərək müsəlman kimliyinin mahiyyətini xatırladır. Tarixi qaynaqlarda müsəlmanların yolda qalanlara yardım etməsi, qonaqları ağırlaması və bir-birinə ehtiram göstərməsi ümmətin gücünün səbəbi kimi göstərilir. Bu kəlam həmin ənənənin ilahi təməlini açıqlayır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan ikram etmək insanın mənəvi kamilliyinin açarıdır. Bu

kəlam göstərir ki, yaxşılıq təkcə davranış deyil, insanın şəxsiyyətində olan saflığın təzahürüdür. Müsəlmana ikram edən insan, Allahın yaratdıqlarına hörmət etdiyi üçün öz nəfsini də tərbiyə edir. Əxlaq elmində bu hal "fəzilətli davranış" kimi qiymətləndirilir və insanın daxili paklığının əlaməti sayılır. Bu kəlam əxlaqi model olaraq insanlara səxavət, nəzakət və lütfkarlıq kimi xüsusiyyətləri aşılayır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxışla, bir müsəlmana edilən ikramın Allaha aid sayılması ilahi əmrlərin sosial həyata necə sirayət etdiyini göstərir. Allah-Təala bəndələri arasında mərhəməti sevdiyi üçün bu davranışı Özünə nisbət edir. Yəni ikram edən insan əslində Allahın razılığını qazanmaq üçün Onun xislətinə uyğun davranmış olur. Bu kəlam həm də insanın ibadət anlayışını genişləndirir: İbadət yalnız namaz və orucdan ibarət deyil, həm də insana mərhəmətli davranmaqdır. Beləliklə, iman sosial məsuliyyətə çevrilir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan ikram gözəlliyin əməldəki formasıdır. İnsan başqa bir bəndəyə lütf etdikdə əxlaqın gözəlliyi görünən bir formaya çevrilir. Kəlam insani davranışın mənəvi gözəlliyini vurğulayır: Yaxşılıq etmək insanın daxilindəki ilahi harmoniya ilə uyğunlaşır və bu hal ətraf mühitə də gözəllik bəxş edir. Estetik dildə, ikram insanın ruhunda "ilahi rəng" yaradır və həmin rəng münasibətlərdə özünü göstərir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji yöndən bu kəlam cəmiyyətin siyasi sabitliyində etik davranışın rolunu göstərir. Müsəlmanlar bir-birinə ikram etdikdə qarşıdurmalar azalır, birgəyaşayış mədəniyyəti güclənir və idarəetmədə etimad yaranır. Hakimiyyətin təməli yalnız qanunla deyil, etik münasibətlə də tamamlanır. Müsəlmanların bir-birinə hörmət etməsi, cəmiyyətin həm siyasi həmrəyliyini qoruyan amillərdəndir. Beləliklə, əxlaq və ikram siyasətin sağlamlaşmasına dolayısı ilə xidmət edir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam "insanın ləyaqəti" prinsipinə uyğundur. Hər bir müsəlman hörmət və dəyər görmə haqqına malikdir. İslam hüququnda qonağın qorunması, zərərə düşənin müdafiə olunması və zəifin himayəsi ilahi göstəriş sayılır. İkram etmək insanın sosial hüququna hörmət göstərmək kimi qiymətləndirilə bilər. Bu kəlam hüquqi etikaya işarə edərək deyir: kim insan haqlarına hörmət edərsə, əslində Allahın haqqına hörmət etmiş olur.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial mənada ikram insanın varlıq boşluğunu "mənalı davranış"la dolduran bir hadisədir. İnsan yaxşılıq etdikdə öz mövcudluğunun dəyərini hiss edir və həyatın mənasının başqalarına toxunan xeyirdə olduğunu dərk edir. Müsəlmana edilən ikram, insanın dünyada məqsədini yenidən kəşf etməyə səbəb olur. Bu, mənəvi mərkəzləşmə və varlığın mahiyyətinə yönəlmə hərəkətidir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında ikram insanın taleyinə xeyir qapısı açan gizli nurdur. Xızırın yolunda hər bir xeyir — sahibinə gözlənilməz bir bərəkət, qorunma və açılış gətirən ilahi bir toxunuşdur. Müsəlmana ikram edən insan, fərqinə varmadan öz həyatının da düyünlərini açan ilahi köməyə yaxınlaşır. Xızır məktəbi deyir: “Yaxşılıq gizli nurdur, onu edənə qayıdan işıqdır.”

Düşündürücü Suallar

- Mən insanlara göstərdiyim ikramı Allah rizası üçün edirəmmi?
- İkramı yalnız maddi anlamda mı düşünürəm, yoxsa mənəvi ikramı da həyata keçirirəm?
- Tanımadığım bir müsəlmana da eyni lütfkarlığı edə bilirəmmi?
- Mənim ikramım qarşı tərəfi rahatlaşdırır, yoxsa məsuliyyət altında saxlayır?
- Bu kəlamı gündəlik həyatımda necə canlandıra bilərəm?

Özünə Hesabat

- Bu gün kimə ikram etdim?
- İkramımda səmimi oldummu?
- Mənim lütfüm kiminsə qəlbini sevindirdimi?
- Allah rizasını hiss edərək addım atdım, yoxsa sadəcə adət olaraq?
- Gələcək günlərdə bu davranışı daha çox həyata keçirə bilərəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Evinə gələn qonağı mehribanlıqla qarşılamaq.
- Bir müsəlmanın ehtiyacını ürəyini incitmədən qarşılamaq.
- Gələn insana xoş söz, təbəssüm və hörmət göstərmək.
- Qonağa ən yaxşı yeri vermək və özünü dəyərli hiss etdirmək.
- Yardım istəyənə çətinlik çıxarmadan lütfkar davranmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- İkramı yalnız zənginliyə bağlı etmə; az da olsa səmimi et.
- Gələnə dəyər verdiyini sözlə yox, davranışla göstər.
- Çətin günlərdə edilən ikramın Allah qatında daha üstün olduğunu unutma.
- İkramı gizli şəkildə etmək daha dəyərlidir.
- Yaxşılıq etmə fürsətini qaçırma, çünki o bəzən bir ömürlük qapı açır.

Nəticə

Bu kəlam insan münasibətlərini ibadət səviyyəsinə yüksəldir. Müsəlmana edilən ikram — kiçik görünən bir davranış olsa da — Allah qatında böyük dəyərə malikdir. İkram edən insan yalnız qarşısındakı şəxsi sevindirmir, həm də Allahın rəhmətinə yaxınlaşır. Bu, həm sosial həm mənəvi həm də fərdi baxımdan insanın kamilliyini artıran əxlaqi bir yoldur.

KƏLAM - 135

“ŞÜBHƏSİZ Kİ, KİM DİNİNİ UCALDIB DƏYƏRLİ EDƏRSƏ, QARDAŞLARINI DA UCALDAR. KİM DƏ DİNİNİ KİÇİLDİB HƏQİR GÖRƏRSƏ, QARDAŞLARINI DA KİÇİLDİR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 58)

Bu kəlamın mərkəzində din–insan münasibəti və dindarlığın sosial əxlaqda əks olunması dayanır. İmam Sadiq (ə) burada yalnız fərdi ibadət və etiqaddan deyil, dinə verilən dəyərin insanın digər möminlərə münasibətinə necə təsir etdiyindən danışır. Yəni insanın dinə olan hörməti həm öz mənəviyyatında, həm də ictimai davranışlarında təzahür edir. Kəlam göstərir ki, dindarlıq yalnız qəlbdə deyil, insanın insanla olan münasibətində görünər. Öz dinini uca tutan insan onun daşıyıcıları olan möminləri də uca tutar; dinini kiçildən isə möminlərin dəyərini də kiçildir. Bu, dindarlığın əxlaq və sosial məsuliyyətlə sıx bağlı olduğunu bildirir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan kəlam insanın əqidəsinə verdiyi dəyərin onun varlıq dərkini necə formalaşdırdığını ortaya qoyur. İnsan dəyərlərinə hörmət etdiyi ölçüdə öz şəxsiyyətini ucaldır və başqalarına münasibətində də bu dəyər öz əksini tapır. Din – insanın dünyagörüşünün, mənəvi kimliyinin və varlıq anlayışının təməllərindən biridir. Hər hansı bir təməli ucaldan kimdirsə, onun üzərində qurulan hər şey də yüksəlir; onu kiçildən isə həmin binanı özü ilə birlikdə çökdürür. Kəlam əslində dəyərin mənbəyinin könüldən başladığını və insanın xarici davranışına axdığını vurğulayır. Bu, “daxili dəyər – xarici davranış” əlaqəsinin fəlsəfi təsdiqidir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan kəlamın mənası daha dərin olur. Ariflərə görə, din İlahi nurun insan qəlbinə düşən təcəllisidir. Bu nuru ucaldan insan başqalarını da Allahın yaratdığı şərəfli varlıqlar olaraq görər. Qəlb dinin nurunu ucaldanda onun sahibi həm yaradana, həm yaradılana qarşı mərhəmətli və uca düşüncəli olar. Dini kiçiltsə, qəlbdəki nur azalır və insanın baxışı da kiçilər: artıq başqalarını əskik, dəyərsiz və əhəmiyyətsiz görməyə başlayar. Bu kəlam bizə göstərir ki, dinə təzim – əslində qəlb nurunu böyütmək, qardaşlara hörmət isə həmin nurun ətrafa yayılmasıdır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji olaraq insanın dəyərlərinə yanaşması onun davranışlarının əsas strukturunu formalaşdırır. Dinə yüksək dəyər verən insanın özünüdərk səviyyəsi, mənəvi şüuru və sosial empatiyası daha güclü olur. Bu insan başqalarını özündən ayrı deyil, mənəvi birliyin hissəsi kimi görür və münasibətlərində müsbət emosional yanaşma nümayiş etdirir. Dini kiçik görən isə daxili dəyər ölçülərini zəiflətdiyi üçün ətrafdakıları da dəyərsiz, əhəmiyyətsiz və hörmətə layiq olmayan varlıqlar kimi qavrayır. Psixoloji baxımdan kəlam göstərir ki, insanın iç dünyası onun hərəkətlərinə və

münasibətlərinə birbaşa yön verir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi olaraq kəlamda güclü metaforik paralellik vardır: din–bünövrə, qardaş–binanın üst qatları kimidir. Üslub sadə, lakin dərin məna yüklüdür. Kəlam oxucuya həm təsir edir, həm də düşündürür: insanın bir dəyərə verdiyi qiymət onun digər dəyərləri necə qiymətləndirəcəyini müəyyən edir. Sözlərin ahəngi və qarşılaşdırma üsulu həm vurğunu artırır, həm də mənanı daha güclü çatdırır. "Ucaldıb dəyərli etmək" və "kiçiltmək, həqir görmək" kimi zidd ifadələr ədəbi müqayisəni daha aydın göstərir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan kəlam din–cəmiyyət əlaqəsini göstərir. Cəmiyyətin təməl dəyərlərindən biri olan dinə hörmətlə yanaşan fərd ictimai birliyi möhkəmləndirir, qardaşlarına hörmət etməklə həm insan münasibətlərini, həm də sosial harmoniyanı gücləndirir. Dini kiçildən isə həm özünü, həm də cəmiyyəti mənəvi baxımdan zəiflədən davranışlar sərgiləyir. Bu, dini dəyərin ancaq fərdi təsir deyil, kollektiv münasibətlərdə də özünü göstərdiyini izah edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi olaraq müsəlman cəmiyyətlərinin dağılması və ya güclənməsi çox vaxt dəyər sisteminin necə qorunması ilə bağlı olmuşdur. Tarix boyu dininə hörmət edib onu daşıyanlara dəyər verən toplumlar həm mədəni, həm siyasi, həm mənəvi cəhətdən daha möhkəm olmuşlar. Əksinə, dəyərlərin kiçildiyi dövrlərdə insanlar bir-birinə qarşı etinasızlaşmış, münaqişələr artmış, birlik zəiflətmişdir. İmam Sadiq (ə) bu kəlamı ilə tarixdə təkrarlanan bir həqiqəti xatırladır: dəyərlər çöksə, qardaşlıq da çökər.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan kəlam dinə hörmətin bir davranış forması olaraq başqalarına göstərilməsi gərəkdiyini bildirir. Dinə bağlılıq təkcə ibadət deyil; o, başqalarına hörmət, yardımlaşma, qayğı və şəfqət kimi əxlaqi əməli davranışlarda özünü göstərməlidir. Dinini ucaldan insan əxlaqını da ucaldar və qardaşlarına ləyaqətlə yanaşar. Dini kiçildən isə əxlaqın da dəyərini aşağı salmış olur.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan kəlam dinin insanın mənəvi kimliyinin mərkəzi olduğunu bildirir. Dinin ucaldılması Allahın əmr və göstərişlərinə hörmətlə yanaşmaq deməkdir. Bu hörmət isə Əhli-beytin davamçılarına, müminlərə və bütün mömin qardaşlara qarşı dərin ehtiramın yaranmasına səbəb olur. Dini kiçiltmək isə əslində İlahi göstərişlərin kiçildilməsi və beləliklə, insanın öz iman bağlarını zəiflətməsi deməkdir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam mənəvi gözəlliyin davranışa çevrilməsini təsvir edir. Dinini ucaldan insanın qəlbində gözəllik, saf niyyət və mərhəmət

formalaşır və o, bu gözəlliyi başqalarına hörmət göstərməklə əks etdirir. Dini kiçildən isə mənəvi estetikadan məhrum olur və davranışlarında kobudluq, biganəlik və dəyərsizlik özünü göstərir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan kəlam dəyər sisteminin cəmiyyətin idarəetmə mexanizmlərinə təsirini göstərir. Dini dəyərlərin ucaldıldığı cəmiyyətlərdə qarşılıqlı hörmət, birlik və hüquqların qorunması daha güclü olur. Dinin kiçildilməsi isə fərdlər arasında etimadsızlıq yaradır və bu da siyasi parçalanma və ictimai zəiflik üçün zəmin hazırlayır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, dinin ucaldılması cəmiyyətin hüquqi sistemində ədalət, haqq və bərabərlik prinsipinin daha güclü yer almasına səbəb olur. Dinə hörmət edən insan başqalarının haqqını qorumağa daha həssas olur. Dini kiçildən isə hüquqi və əxlaqi çərçivələrə etinasız yanaşaraq qardaşlıq bağlarını da zəiflədir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan insanın dəyərlərə münasibəti onun varoluş anlamının əsasını təşkil edir. Dinini ucaldan insan öz həyatının mənasını daha yüksək dəyərlərdə tapır və qardaşlarına da bu mənanın işığı ilə yanaşır. Dinini kiçildən isə öz varlığına da kiçik mənalar yükləyir və həyat dərkində boşluq yaranır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam insanın batini aləminə yönələn ilahi tərbiyə mesajı kimi görünür. Dinini ucaldan insan sanki Xızırın yol göstərdiyi kimi qəlbini nurla böyüdür və ətrafındakı hər kəsə də nur paylayır. Dini kiçildən isə Xızır yolunun nurundan uzaqlaşaraq qarşılaşdığı insanlarda da həmin nurdan məhrumluq toxumları əkmiş olur.

Düşündürücü Suallar

- Mən dinin mənəvi dəyərlərini həyatımın hansı sahələrində ucaldıram?
- Qardaşlarıma münasibətim dinə olan hörmətimi əks etdirirmi?
- Dini dəyərlərin kiçildiyi zaman hansı əxlaqi boşluqlar yaranır?
- Ətrafdakı insanlara dəyər vermək mənə nə qazandırır?

Özünə Hesabat

- Mən dəyərlərimə hörmət etdiyim ölçüdə başqalarına necə yanaşıram?
- Dinə hörmətim mənim davranışlarımda görünürmü?
- Dəyərləri ucaldan yoxsa kiçildən bir mövqedəyəm?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Mömin qardaşına ehtiramla davranmaq.
- İctimai münasibətlərdə alçaldıcı söz və hərəkətlərdən çəkinmək.
- Dini dəyərləri təmsil edən insanlara dəstək göstərmək.

- Hər kəslə ədalət və mərhəmətlə davranmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Dini dəyərləri həm ibadətdə, həm əxlaqda yaşat.
- Qardaşına dəyər verməyi özünə borc bil.
- Mənəvi ədəb və təvazökarlığı gündəlik həyatının bir parçasına çevir.

Nəticə

Kəlam bizə bildirir ki, dinə hörmət – yalnız Allahla münasibət deyil, eyni zamanda insanlar arasındakı hörmətin, sevginin və qardaşlığın əsas təməlidir. Din ucaldıqca qardaşlıq ucalır; din kiçildikcə münasibətlər də dəyərini itirir. Bu kəlam həm fərdi, həm sosial, həm mənəvi həyat üçün yol xəritəsi kimidir.

KƏLAM - 136

"ÜMMƏTİMDƏN KİM DİNİ QARDAŞINA HƏR HANSI BİR YAXŞILIQ EDƏRSƏ, ALLAH DA ONA CƏNNƏTDƏ XİDMƏTÇİLƏR İNAYƏT EDƏR."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 59)

Bu kəlamda Peyğəmbər (s) müsəlmanlar arasındakı qarşılıqlı yaxşılığın İlahi mükafatla necə dəyərləndiriləcəyini bildirir. Burada diqqət çəkilən əsas məqam budur ki, insanların bir-birinə etdiyi ən kiçik yaxşılıq belə Allah dərgahında qiymətsiz qalmır. "Dini qardaşına lütf etmək" yalnız maddi yardım deyil, həm də mənəvi dəstək, dua, sevgi, ehtiram, yol göstərmə və şəfqət kimi bütün gözəl davranışları əhatə edir. Peyğəmbər (s) bu kəlamla ümumilikdə ümmətin birlik, mərhəmət və yardımlaşma ruhunu dirçəltmək istəyir. Buradan aydın olur ki, müsəlmanın müsəlmana etdiyi yaxşılıq yalnız insan münasibəti deyil, həm də Allaha təqdim edilən bir əməldir və Onunla bağ qurma vasitəsidir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam insanın əməlləri ilə varlığın mənası arasında qurulan bağa işarə edir. Yaxşılıq – insanın başqasına yönəlmiş mənəvi enerjisidir və bu enerji yalnız qarşı tərəfə deyil, öz sahibinə də qayıdır. Yəni yaxşılıq edən insan əslində öz varlığını ucaldır. Fəlsəfə baxımından bu, "qaytarıcı dəyər qanunu" kimi qəbul olunur: insanın ruhundan çıxan dəyər yenidən ona qayıdır. Cənnətdə xidmətçilərin verilməsi simvolik olaraq insanın əməllərinin tənasüb prinsipi ilə mükafatlandırılmasını göstərir. Burada kəlam həm də yaxşılığın metafizik təsirini vurğulayır: əməllər Allah qatında əbədiləşir və insanın varlıq səviyyəsini yüksəldir. Nəticədə yaxşılıq əbədi həyatın formalaşdırıcı amilinə çevrilir.

2. İrfani Aspekt

İrfani təfsirdə bu kəlam insanın qəlbinin təmizlənməsi və Allahla yaxınlaşması məsələsini açıqlayır. Ariflərə görə, dini qardaşa edilən hər lütf əslində Allahın yaratdığı bir varlığa göstərilən hörmət olduğundan, o, ilahi dostluğun nişanəsidir. Bu cür əməllər qəlbdəki mənəvi pərdələri qaldırır,

insana “ehsan halı” qazandırır. Cənnətdə xidmətçilər – Allahın bəndəsinə bəxş etdiyi mənəvi yaxınlıq, rahatlıq və ilahi lütfün rəmzidir. Arif deyər ki: “Kim qardaşını sevindirsə, Allahın nurunu öz qəlbində artırmış olar.” Kəlam insana göstərir ki, əsl yaxınlaşma ibadətin yalnız forması ilə deyil, qəlbin insanlara göstərdiyi mərhəmətlə əldə edilir. Yaxşılıq – ariflik yolunun ayrılmaz bir mərtəbəsidir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan dini qardaşa yaxşılıq etmək insanın həm daxili emosiyalarını, həm də mənəvi sağlamlığını gücləndirir. Yaxşılıq edən insan beyində müsbət duyğular yaradan hormonları aktivləşdirir və bu da daxili rahatlıq, məmnunluq və hüzur hissi yaradır. Başqasına dəyər verilməsi öz-özünə hörməti artırır və psixoloji inkişafı gücləndirir. Cənnətdə xidmətçilərlə mükafat vəd edilməsi psixoloji motivasiya funksiyası daşıyır: insanı davamlı şəkildə xeyirə yönəldir. Yaxşılıq edən insan sosial bağlılıq hissi yaşayır və özünü daha mənalı bir varlıq kimi hiss edir. Bu baxımdan kəlam yalnız dini deyil, psixoloji bir tərbiyə metodudur: sevgi və mərhəmət insanın psixikasını sağlamlaşdıran əsas amillərdən biridir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi cəhətdən kəlam qısa, lakin məna qatları çox olan bir ifadədir. “Yaxşılıq” və “Cənnətdə xidmətçilər” kimi iki əsas obraz arasında səbəb–nəticə əlaqəsi poetik şəkildə qurulmuşdur. Burada həm mükafatın böyüklüyü, həm də yaxşılığın kiçikliyi belə nəzərə alınacağı vurğulanır. Sözlərin quruluşu yumşaq, axıcı və təşviqedici bir ahəngə malikdir. Kəlamda peyğəmbər üslubunun klassik xüsusiyyəti – “az sözlə çox şey demək” özünü göstərir. Bu, həm ədəbi, həm də hikmət üslubunun gözəl bir sintezidir. Kəlam həm də metaforikdir: Cənnətdə xidmətçilər – əməllərin dəyərini göstərən estetik bir təsvir kimi çıxış edir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan kəlam cəmiyyət daxilində həmrəylik və yardımlaşma mədəniyyətini gücləndirir. Müsəlmanların bir-birinə yaxşılıq etməsi toplumda inam, birlik və güvən mühiti yaradır. Bu cür davranışlar cəmiyyətin daxili strukturlarını sağlamlaşdırır və sosial münasibətləri sabitləşdirir. Peyğəmbərin (s) verdiyi vəd insanların bir-birinə qarşı məsuliyyət hissini artırır. Dini qardaşına edilən yardım – cəmiyyətin ən əsas dayağı olan qardaşlıq bağlarını möhkəmləndirir. Bu mesaj insanları fərdiyyətçilikdən uzaqlaşdırıb kollektiv məsuliyyətə yönəldir. Beləliklə, kəlam sosial harmoniyanın qurucu prinsipi kimi dəyərləndirilir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan müsəlman ümmətinin gücü hər zaman qarşılıqlı yardımlaşma ilə formalaşmışdır. Peyğəmbər (s) dövründə səhabələr bir-birinə göstərdikləri yardım və qardaşlıq ruhu ilə İslam cəmiyyətinin təməlini möhkəmləndirmişdilər. Bu kəlam həmin tarixi təməli qorumaq üçün bir tövsiyədir. Mədinə dövründə Muhacir və Ənsarın qardaşlaşdırılması

nümunəsi bu kəlamın təcəssümü idi. Müsəlman birliyi nə zaman yardımlaşma ilə yaşayıbsa, güclənib; nə zaman bu ruh zəifləyibsə, parçalanma baş verib. Kəlam tarixdə təkrarlanan bir həqiqəti xatırladır: qardaşlıq yaşadıqca ümmət yaşayır.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlamın mərkəzində "əhsən" – ən gözəl davranış prinsipi dayanır. Yaxşılıq etmək vicdanın və mənəviyyatın aliliyini göstərir. Həzrət Peyğəmbər (s) müsəlmanları yalnız vacib əməllərə deyil, könüllü gözəl əməllərə yönəldir və bunun nə qədər böyük dəyər daşıdığını vurğulayır. Dini qardaşa yaxşılıq həm öz əxlaqını, həm də qarşı tərəfin sevincini artırır. Bu, həm insanın mənəvi yüksəlişi, həm də cəmiyyətin əxlaqi inkişafı üçün mühüm faktordur. Kəlam göstərir ki, əsl əxlaq başqasına dəyər verməklə formalaşır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan kəlam İlahi ədalət və rəhmət qanununu açıqlayır. Allah yaxşılığı qarşılıqsız buraxmır və edilən hər xeyirin əvəzini daha uca şəkildə verir. Cənnətdə xidmətçilərlə mükafatlandırılma Allahın bəndəsinə olan xüsusi iltifatını bildirir. Bu kəlam həm də "iman qardaşlığı" prinsipini təsdiq edir: möminlərin bir-birinə əli uzatması ilahi bir əmrin yerinə yetirilməsidir. Bu baxımdan, yaxşılıq – ibadətin bir növüdür və Allah qatında ibadətlə eyni dərəcədə dəyər daşıyır. Kəlamın teoloji mahiyyəti insanı əməl ilə Allaha yaxınlaşdırmaqdır.

9. Estetik Aspekt

Estetik yöndən bu kəlam yaxşılığın gözəlliyini Cənnətin gözəlliyi ilə əlaqələndirir. İnsanın zərif bir davranışı əbədi gözəlliklə mükafatlandırılır. Burada həm davranış estetikası, həm də mənəvi gözəllik anlayışı harmonik şəkildə birləşir. Yaxşılıq – ruhun çiçəklənməsidir; Cənnət – həmin çiçəklənmənin əbədiləşmiş formasıdır. Kəlamın poetik dili insanı gözəlliyə çağırır, çünki yaxşılıq – insanın daxili estetik duyumunun ən yüksək təzahürüdür.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətdə birliyin və gücün qorunması üçün əxlaqi təməlin vacibliyini göstərir. İslam ümmətinin parçalanmasının qarşısı qarşılıqlı yardımlaşma və qardaşlıq ruhu ilə alınır. Dini qardaşa edilən lütf həm sosial ədaləti, həm əlaqələri, həm də siyasi stabilliyi möhkəmləndirir. Yardımlaşma mədəniyyəti olan bir toplum xarici və daxili təzyiqlərə qarşı daha davamlı olur. Peyğəmbər (s) bu kəlamla ümmətin siyasi gücünün əxlaqdan başladığını bildirir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan dini qardaşa yaxşılıq etmək, 'haqqın qorunması' və 'vəliyə aid məsuliyyət' prinsipləri ilə əlaqəlidir. İnsan- insan münasibətlərində qarşılıqlı yardım – hüquqi sabitlik və cəmiyyətin müdafiəsi üçün əsas faktorlardandır. Kəlam müsəlmanların bir-birinin haqqına hörmət

etməsini, yardım borcunu və sosial məsuliyyətini xatırladır. Bu, hüququn mənəvi dayaqlarını möhkəmləndirir və insanların hüquqi işbirliyini artırır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan bu kəlam insanın varlığının mənasını başqalarına yaxşılıq etməkdə tapacağını göstərir. Yaxşılıq etməyən insan varlığının dəyərini də itirir; çünki insan mənəvi olaraq yalnız yaxşılıqla böyüyür. Cənnət mükafatı insanın varoluş yolunun sonundakı mənəvi məqsədi təmsil edir. Kəlam insanın həyatının dərinliyinə dair bir sual qoyur: "Sən nə üçün yaşayırsan və kimə xeyir gətirirsən?"

Xızır Baxışı

Xızır baxışında bu kəlam insanın qarşısına çıxan hər qardaşın bir imtahan, bir yol göstərici olmasını xatırladır. Xızır yolu – yaxşılıq yoludur. Dini qardaşa edilən hər lütf insanın taleyinə nur qatır və Allahın ona açdığı yolları genişləndirir. Cənnətdə xidmətçilər İlahi qonaqpərvərliyin, Allahın quluna göstərdiyi xüsusi qəbulun rəmzidir. Bu baxışda yaxşılıq – insanın həm dünyada, həm axirətdə yolunu işıqlandıran bir nurdur.

Düşündürücü Suallar

- Mən dini qardaşlarıma hansı yaxşılıqları edirəm və bunun fərqindəyəmmi?
- Yaxşılığım hansı niyyətlə olur: Allah rizası, yoxsa şəxsi maraq?
- Mən başqalarını sevindirməyi gündəlik həyatımda nə qədər tətbiq edirəm?
- Yaxşılıq etmədiyim zaman əslində nə itirdiyimi dərk edirəmmi?

Özünə Hesabat

- Bu gün bir müsəlmanı sevindirəcək hansı əməli etdim?
- Mənim yaxşılığım kiminsə həyatına bir işıq qatdımı?
- Mənim davranışım Peyğəmbərin (s) buyurduğu lütf ruhuna uyğundurmu?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Bir müsəlmana ehtiyac duyduğu dəstəyi göstərmək.
- Kiçik də olsa, bir yaxşılıq etməyi gündəlik hədəfə çevirmək.
- Dar gündə qardaşına sahib çıxmaq.
- Üzü daralmış insana təskinlik vermək.

Əlavə Tövsiyələr

- Yaxşılığı ertələmə, çünki bir yaxşılıq bir ömür işıq saça bilər.
- Yaxşılığı gizli et ki, səmimiyyəti artsın.
- İnsanların sevincini öz sevincin kimi mənimsə.
- Hər gün özünə "bir nəfərə yaxşılıq etdimmi?" sualını ver.

Nəticə

Bu kəlam göstərir ki, yaxşılıq – insanın Allaha yüksəlmə pilləsidir.

Müsəlmana edilən hər lütf əslində Allahın dərgahına təqdim edilən bir əməldir və bu əməl əbədi aləmdə böyük mükafatla qarşılanır. Yaxşılıq ümmətin ruhudur, insanın nurudur, cəmiyyətin dayağıdır və axirətin sərmayəsidir.

KƏLAM - 137

"MÜSƏLMANLARA HƏQİQİ HÖRMƏT YALNIZ ALLAHIN MÜSƏLMANLARA VERDİYİ DƏYƏRİ UCA TUTAN ŞƏXS TƏRƏFİNDƏN UCA TUTULUR. ALLAH VƏ PEYĞƏMBƏRƏ DAHA ÇOX EHTİRAM GÖSTƏRƏN, MÜSƏLMANLARA DA EHTİRAMLI DAVRANAR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 59)

Bu kəlamda İmam Əli (ə) hörmətin mənşəyini ictimai və şəxsi münasibətlərdən kənarda, birbaşa ilahi dəyərlə əlaqələndirir. İnsanlara ehtiram göstərmək onların şəxsi keyfiyyətlərinə görə deyil, Allahın yaratdığı varlıqlar olaraq daşıdıqları ilahi ləyaqətə görə olmalıdır. Kəlam həm də göstərir ki, Allaha və Rəsuluna bağlılığı olan şəxs bu bağlılığını insanların qarşısında da davranışına əks etdirir. Yəni ilahi sevgi ilə insan sevgisi arasında ayrılmaz rabitə vardır. Möminin münasibət ölçüsü şəxsi maraq, mənfəət və emosiyalar deyil, Allahın verdiyi dəyərdir. Bu, cəmiyyətdə qarşılıqlı hörmətin kökünü möhkəmləndirən əsas prinsipdir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan kəlam insan dəyərinin dəyişməz və universal mənbəyinə işarə edir. İnsanın hörmətə layiq olması onun xarakteri, qabiliyyəti və ya sosial mövqeyi ilə müəyyən olunmur; ilahi varlıq tərəfindən yaradıldığı üçün zatən hörmətlidir. Bu, etik davranışın rasional əsasını yaradır: hörmət etmək bir seçim deyil, varlığın mahiyyətinə uyğun davranmaqdır. Burada hörmətin ontoloji kökü vurğulanır — insanın dəyəri yaradılışdan gəlir. Həmçinin kəlam göstərir ki, ilahi dəyərlə əlaqəsi kəsilən hər bir hörmət forması zahiri, köklərdən məhrum və keçicidir. Beləcə, həqiqi ehtiramın mənbəyi yalnız Allaha yönəlmiş qəlbdir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışa görə bir mömin başqasına hörmət edərkən əslində onu Allahın bir təcəllası kimi görür. Bu baxışda insanlara ehtiram göstərmək sadəcə etik davranış deyil, qəlbin Allaha olan yaxınlığının əlamətidir. İrfan yolçusunun yanaşmasına görə hər bir mömin Allaha aparan bir aynadır və bu aynaya hörmət etmək həmin nurun özünə hörmətdir. Bu səbəbdən Allaha bağlılıq artdıqca insanlara qarşı mərhəmət, təvazö və ehtiram da artır. Kəlam müridin nəfsini tərbiyə etməsi, eqosunu cilovlaması və insanlara sevgi gözü ilə baxması üçün mühüm bir göstəricidir. İrfani olaraq ehtiram, Allahın yaratdığı varlığa duyulan sevginin təzahürüdür.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji nöqteyi-nəzərdən ehtiram göstərmək həm göstərən, həm də görən tərəfə müsbət təsir edir. Hörmət edən insanın daxilində sakitlik, özünə

nəzarət, aqressiyanın azalması və emosional balans yaradır. Hörmət görən insan isə özünü dəyərli hiss edir, təhlükəsiz və qəbul edilmiş bir mühitdə olduğunu duyur. Bu, qarşı tərəfdə müsbət davranışların artmasına səbəb olur. Allaha və Peyğəmbərə sevgi ilə bağlı olan insanlarda başqalarına qarşı empatiya və şəfqət daha güclü olur. Kəlam həm də göstərir ki, həqiqi ehtiram psixoloji sağlamlıq və münasibətlərin sabitliyi üçün əsas amildir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam obrazlı və dərin mənalı bir ifadədir. Burada "hörmət etmək" sadəcə davranış deyil, bir dəyəri "ululamaq", yəni ucaltdığını qəbul etmək anlamında işlənir. Bu, ehtiramın passiv deyil, fəal və şüurlu bir seçim olduğunu göstərir. Cümlədə səbəb-nəticə əlaqəsi ustalıqla qurulub: Allaha və Rəsuluna ehtiramı çox olan şəxsdə bu nur insanların qarşısında da təzahür edir. Dil baxımından ifadə həm qısa, həm də çoxqatlıdır — bir neçə cümlədə həm əxlaq, həm teologiya, həm də ictimai münasibətlər birləşir. Bu da kəlamı ədəbi olaraq güclü bir hikmətə çevirir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin möhkəmliyi üçün qarşılıqlı ehtiramın əhəmiyyətini vurğulayır. İnsanlar arasında dəyər hissinin pozulduğu yerdə düşmənçilik, qarşıdurma və etimad çatışmazlığı yaranır. Lakin hər bir ünsiyyətdə insanların ilahi ləyaqətinin əsas ölçü kimi qəbul edilməsi cəmiyyətin dirliyini və birlik ruhunu gücləndirir. Kəlam həm də göstərir ki, dində ehtiram yalnız fərdi ibadətlərdə yox, ictimai münasibətlərdə də təzahür etməlidir. Beləliklə, sosial harmoniya dindarlığın ayrılmaz tərkib hissəsi kimi təqdim olunur.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu müsəlman alimləri, sərkərdələri və arifləri insanlara hörmətə ilahi kökdən yanaşıblar. Peyğəmbər (s) və Əhli-beyt (ə) müsəlmanlara münasibətdə ehtiramın təməlini qoyub: onların yanında zəiflər, yetimlər, yoxsullar belə xüsusi qayğı ilə əhatə olunurdu. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı da o tarixi məktəbin davamı kimi çıxış edir. Tarixi kontekstdə bu sözlər cəmiyyət daxilində soy, tayfa və sinif üstünlüyünü aradan qaldıran bir prinsip kimi qəbul edilib. Beləliklə, ilahi dəyərə əsaslanan hörmət müsəlman cəmiyyətlərinin bünövrəsini təşkil edən əxlaqi dayaqlardan biri olmuşdur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan kəlamın mərkəzində "insan dəyərinə hörmət" dayanır. İnsanlara ehtiram göstərmək təkcə gözəl əxlaq deyil, həm də iman əlamətidir. Kəlam göstərir ki, Allaha və Rəsuluna sevgi yalnız sözlə deyil, davranışlarla təsdiqlənir. Bu davranışın ilk təzahürü isə başqalarının dəyərini qorumaqdır. Əxlaqi olaraq burada həm özümüzü tərbiyə etmək, həm də başqalarına qarşı gözəl davranış nümayiş etdirmək kimi ikiqat məsuliyyət vardır. İnsanı ucaldan ən yüksək əxlaq forması məhz bu ehtiramdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxışda insanlara hörmət göstərmək Allahın yaratdığı varlığa

hörmət etməkdir. Din insanı adi bir canlı kimi yox, Allahın xəlifəsi olaraq tanıdır. Buna görə də möminin möminə ehtiramı Allahın qoyduğu dəyərlərə ehtiramın davamıdır. Kəlamın əsas teoloji mesajı budur: insanlara münasibətdə ölçü Allahın dəyərləridir, şəxsi simpatiya və antipatiya deyil. Allaha və Peyğəmbərə sevgi insan davranışında özünün ən gözəl formasını tapmalıdır. Beləliklə, ehtiramın ilahi kökləri teoloji bir prinsipə çevrilir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan ehtiram davranışı insanın daxili gözəlliyinin xaricə yansımasıdır. Bir şəxs başqasına nəzakətlə yanaşdıqda, onun davranışı gözəllik dəyəri qazanır. Bu kəlamda estetik gözəllik yalnız zahiri nəzakət deyil, mənəvi zəriflik kimi təqdim olunur. Allaha sevgi ilə dolu olan qəlbin davranışı da gözəl, yumşaq və ahəngdar olur. Cəmiyyətdə bu tip davranışlar insanların birlikdə yaşamasına zəriflik, rahatlıq və harmoniya bəxş edir. Beləliklə, ehtiram həm mənəvi, həm də davranışsal estetik dəyərdir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam rəhbərlik və idarəçilik üçün əsas etik prinsiplərdən birini göstərir: dəyərə əsaslanan yanaşma. Cəmiyyətin idarəsində müxtəlif sosial qruplara, fərdlərə və məzhəblərə hörmətlə yanaşmaq sabitliyin əsas şərtidir. Hakimiyyətin gücü sərtlikdən yox, dəyərli münasibətdən doğan nüfuzdan gəlir. Allaha ehtiramlı olan rəhbərin xalqına qarşı ehtiramı da yüksək olur, bu isə siyasi mədəniyyətin formalaşmasına töhfə verir. Kəlam idarəçiliyin mənəvi əsasını göstərən dəyər yönümlü siyasi prinsipi vurğulayır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan insanın ləyaqəti toxunulmazdır və bu prinsip bütün hüquq sistemlərinin əsasını təşkil edir. Kəlam bu hüquqi əsası ilahi bir çərçivəyə oturdur: insan hörmətə layiqdir, çünki Allah onu belə yaratmışdır. Hüquqi müstəvidə ehtiram göstərmək ayrı-seçkilik etməmək, ədalətə riayət etmək və hər kəsin haqqını qorumaq deməkdir. Allaha bağlı insanın hüquqa bağlılığı da güclü olur. Beləliklə, kəlam hüquqi davranışda mənəvi təməlin vacibliyini göstərir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan insanın dəyəri onun varoluş səbəbi və yaradılış hikməti ilə əlaqəlidir. Bu kəlam göstərir ki, insan öz varlığını dərk etdikcə başqasının varlığının dəyərini də anlayır. Ehtiram göstərməyən insan əslində öz mənəvi boşluğunu ortaya qoyur. Mömin isə varlığı Allahdan bilən biri kimi həm özünün, həm də başqasının mənəvi dəyərini qəbul edir. Bu kəlam insanın öz varlığına münasibətini də dəyişdirən dərin eksistensial mesaj daşıyır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında hər bir mömin Allaha aparan bir yol, bir işarə, bir imkandır. Ona görə möminə göstərilən ehtiram Xızırın hikmətində "ilahi

sirrin ucaldılması” kimi görülür. İnsanlara ehtiramla yanaşan şəxs Allaha yaxınlaşmaq üçün fürsətləri dəyərləndirir. Bu baxışda ehtiram sadəcə davranış deyil, Allahın razılığını qazanmaq üçün bir pillədir. Möminin qəlbində nə qədər nur varsa, davranışında da o qədər mərhəmət və zəriflik görünür. Kəlam Xızır yolçuluğunda “insanı ucaldan ilahi baxışın qorunması”nı öyrədən bir hikmətdir.

Düşündürücü Suallar

- İnsanlara göstərdiyim hörmət şəxsi simpatiyadan, yoxsa ilahi dəyər anlayışından qaynaqlanır?
- Allaha olan hörmətim gündəlik davranışımda necə özünü göstərir?
- Kimin qarşısında hörmətim azalır və bunun səbəbi nədir?
- Mən başqalarının ləyaqətini qorumaqda nə qədər sadiqəm?
- Ehtiram göstərmək mənim üçün vərdişdir, yoxsa seçim?
- Hörmətlə davranmaq mənim daxili aləmimi necə təsirləndirir?
- Mənim münasibətim başqasının imanına təsir edə bilərmi?

Özünə Hesabat

- Bu gün kimə hörmət göstərdim və niyə?
- Ehtiramımı hansı hala görə azaltdım? Öz nəfsim bu davranışa necə təsir etdi?
- İnsanlara münasibətimdə Allahın dəyər ölçüsünü tətbiq edə bildimmi?
- Sözlərim və davranışlarım başqasının qəlbini incitdimi?
- Bu kəlamın tələblərinə nə qədər əməl edə bildim?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Hər kəslə görüşəndə onun sözünü kəsmədən dinləmək.
- İnsanların yanında alçaldıcı ifadələr işlətməmək.
- Möminlərin arxasınca danışmamaq və qeybətdən qaçmaq.
- Sosial mediada belə ehtiramlı və yumşaq üslubdan istifadə etmək.
- Yaşlı, zəif və ehtiyacı olanlara xüsusi diqqət göstərmək.
- Ailədə, işdə, yolda ehtiramın birinci prinsip olmasını təmin etmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Özünə qarşı hörmətli olmayan başqasına da hörmət göstərə bilməz; özünə dəyər verməyi inkişaf etdir.
- Nəfsin təmizliyini artıran zikirlər və dualar ehtiram davranışlarını gücləndirər.
- İnsanlara qarşı sərtlik görsən, onların arxasında yaşadıqları çətinlikləri təsəvvür etməyə çalış.
- Hər gün öz davranışını qısa şəkildə qiymətləndir — hansı anda hörmət azaldı və niyə?

Nəticə

Bu kəlam insanlara göstərilən ehtiramın kökünü ilahi dəyərdə axtarmağı öyrədir. Allaha və Peyğəmbərə hörmət edən insanın qəlbində nur olur və bu nur onun davranışlarında təzahür edir. Beləliklə, möminin möminə ehtiramı yalnız etik bir davranış deyil, imanının göstəricisi və mənəvi kamilliyə aparan mühüm addımdır. Cəmiyyəti də möhkəmləndirən məhz bu dəyər yönümlü yanaşmadır.

QARDAŞLARIN EHTİYACINI ARADAN QALDIRMAQ

KƏLAM - 138

“SİZDƏN HƏR KİM DARLIĞA DÜŞƏRSƏ, QARDAŞINA XƏBƏR VERSİN VƏ ÖZÜNƏ (DAHA ÇOX) ƏZİYYƏT ETMƏSİN.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 59)

Bu kəlam müsəlmanlar arasında sosial həmrəyliyi, qarşılıqlı himayəni və bir-birinə dayaq olma mədəniyyətini vurğulayır. İnsan çətinliyə düşəndə qapalı qalmaq, özünü sıxmaq və əziyyət çəkməyi təkbaşına daşımaq yerinə, etibarlı dindaşına, qardaşına müraciət etməlidir. Bu, həm insanın yükünü azaldır, həm də qardaşlıq bağlarını möhkəmləndirir. Burada həm mənəvi, həm də sosial bir fərz xatırladılır: “Yalnız olmazsan, çətinliyi paylaş – çünki mömin möminin dayağıdır.” Kəlam həm də insanın özünü tərk etməməsi, psixoloji və ruhi sağlamlığını qoruması üçün ciddi bir çağırışdır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan kəlam insanın sosial təbiətinə işarə edir. Heç bir insan mütləq mənada özünəqapalı varlıq olaraq davam gətirə bilməz; çətinlik anı onun metafizik asılılıqlarını üzə çıxarır. Burada həm də eqonun tərbiyəsi dayanır: “Mən kimdən yardım istəyim?” düşüncəsi əslində eqonun bir təzahürüdür, halbuki hikmət bunu sındırmağı, insanın təbiətinə uyğun olaraq yardımlaşmanı qəbul etməyi tələb edir. Filosofların ifadəsiylə, insan “varlığını başqaları vasitəsilə təkmilləşdirən” bir varlıqdır. Kəlam məhz bu varoluş həqiqətini açır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışda insanın darlıq anında qardaşına üz tutması əslində Allaha yönəli bir açılışdır. Çünki mömin qardaş ruhən Allahın rəhmətinin aynalarından biridir. Sufilər deyirlər ki: “Qardaşının qapısını döymək, Həqiqətin qapısını döyməkdir.” İnsan sıxıntıda ikən özünü ağır vəziyyətə salmaması, düyünləri təkbaşına açmağa çalışmaması irfani təslimiyyətin bir formasıdır. Yəni insan öz acizliyini qəbul edir, bu acizliyi gizlətmək əvəzinə onunla barışır və qardaşlıq rabitəsi ilə Həqiqətə bağlanır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji cəhətdən insan çətinliyini paylaşanda stress azalır, zehni gərginlik yüngülləşir və böyük problemlərin yaratdığı psixoloji təzyiq aşağı düşür. Çətinliyi təkbaşına daşımaq isə həm depressiyaya, həm də özünütəcridə aparır. İnsan yardım istəmədikcə özünə zülm edir – İmamın “özünə əziyyət etməsin” buyuruşu bunun psixoloji təsdiqidir. Sosial dəstək psixologiyada müalicəvi faktor hesab edilir və bu kəlam sanki müasir psixologiyanın əsas prinsipini 1400 il əvvəl ifadə edir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam həm qısa, həm də son dərəcə yığcam obrazlara malikdir. “Darlığa düşmək” ifadəsi həm maddi, həm də mənəvi sıxıntını

əhatə edir. “Qardaşına xəbər versin” ifadəsi poetik bir ünsiyyət çağırışıdır: yəni qapıları bağlama, ürəyini qapama, özünü təkliyə sürükləmə. “Özünə əziyyət etməsin” isə həm nəsihət, həm də bir növ mərhəmət tonunda səslənir. Bu da kəlamı həm hikmətli, həm də emosional olaraq təsirli edir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji cəhətdən cəmiyyətin ən sağlam forması paylaşım və həmrəylik üzərində qurulur. Bu kəlam sosial kapitalın artırılmasına xidmət edir: birlikdə yaşama mədəniyyəti, qarşılıqlı güvən, yardım şəbəkəsi. Cəmiyyət içində insanlar bir-birinə arxa olmadıqda, sosial bağlar zəifləyir və tənəzzül başlayır. İmam Sadiqin (ə) sözləri bir cəmiyyətin sağlam qalmasının şərtini verir: “Darlıq gizlədiləndə parçalanma başlayır, bölüşüləndə birlik güclənir.”

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə İslam cəmiyyətlərinin yüksəliş dövrlərində ən güclü sosial institut “qardaşlıq” olmuşdur. Ənsar və Mühacirin qardaşlaşdırılması bunun bariz nümunəsidir. Çətinlik anında xəbərləşmək, yardımlaşmaq, bölüşmək həm dini əmr idi, həm də tarixi gücün əsas sütunlarından biri idi. Bu kəlam həmin ənənənin mətləbindən doğmuşdur. Tarixi təcrübə göstərir ki, birlik qorunanda cəmiyyət yüksəlir, fərd yükü tək çəkməyə başlayanda isə zəifləyir.

7. Əxlaqi Aspekt

Bu kəlamın əsasında böyük bir əxlaqi prinsip dayanır: “Qardaşına yük olma, amma qardaşından da qaçma.” Əxlaqın iki tərəfi var: həm başqasının yükünü yüngülləşdirmək, həm də öz yükünü gizləyib özünə zülm etməmək. Əsl ədəb insanın nəfsi təvazökarlığıdır – yəni ehtiyac anında kömək istəməkdən çəkinməmək. Bu davranış həm şəffaflıq, həm səmimiyyət, həm də qarşılıqlı dəyər vermə əxlaqının nümunəsidir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji olaraq bu kəlam Allahın qullarına rəhmətinin toplumla necə ifadə olunduğunu göstərir. Allah insanların bir-birinə dayaq olmasını istəyir. Burada «əziyyət etməsin» əmri həm də Allahın insana həm rəhmətini, həm də insanın özünə qarşı məsuliyyətini vurğulayır. Yəni Allah bəndəsini təkliyə məhkum etməmişdir; qardaşlıq Allahın yer üzündə yaratdığı rəhmət mexanizmidir. Yardım istəmək, əslində Allahın qoyduğu qaydaya uyğun yaşamaqdır.

9. Estetik Aspekt

Kəlamın estetikası sadəlik və dolğunluq üzərində qurulmuşdur. Qısa cümlə dərin məna daşıyır. Bu estetik üslub hikmət kəlamlarının ən gözəl xüsusiyyətlərindəndir: çox az sözlə böyük mənaların daşınması. Həm ritm, həm səs ahəngi, həm də ifadə səliqəsi onu yadda qalan və təsirli edir. Cümlələrin ardıcıllığı təbii axın yaradır: darlıq → xəbər → yüngüllük. Bu axın estetik təcrübəni gücləndirir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan cəmiyyətin təhlükəsizliyi yalnız geniş miqyaslı dövlət strukturları ilə deyil, mikro-sosial bağlılıqla qorunur. Cəmiyyət içində insanların çətinliklərini gizlətməsi və təkbaşına mübarizə aparması, sosial sabitliyi zəiflədir. Qardaşlıq mədəniyyəti bir növ "sosial təhlükəsizlik sistemi" rolunu oynayır. İmamın kəlamı fərdin möhkəmlənməsi ilə cəmiyyətin möhkəmlənməsi arasındakı əlaqəni siyasi bir prinsip kimi ortaya qoyur.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan kəlam birbaşa qanuni öhdəlik forması yaratmasa da, İslam hüququnun sosial mükəlləfiyyətlər fəlsəfəsinə tam uyğundur. Zəkat, sədəqə, infaq, qohum-əqrəbaya yardım kimi hüquqi mövzuların hikmətləri ilə eyni kökdən gəlir: "çətinlik anında birlik." Bu kəlam hüquqi müstəvidə ictimai məsuliyyət şüurunun təməl əxlaqi əsasını formalaşdırır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial mənada insanın çətinliyini paylaşması onun varoluş həqiqətinə uyğun davranmasıdır. Çünki insan öz məhdudluğunu qəbul etdikdə, həyatla doğru münasibət qurur. Çətinliyi gizlətmək, əslində, gerçəkliyə qarşı mübarizədir və insanın daxili tənha "özünə əziyyət etməsi"nə səbəb olur. Bu kəlam insanın öz varlığını daha sağlam və daha həqiqi yaşaması üçün eksistensial bir çağırış kimi görünür.

Xızır Baxışı

Xızır perspektivində bu kəlam "yardımın vaxtında olması"nı ifadə edən batini bir hikmətdir. Xızırın varlığında yardım gecikmir və insanın çətinliyini deməsi köməyin açarını təmsil edir. Sıxıntını gizlətmək qapını bağlı saxlamaq kimidir, amma xəbər vermək o qapını açır və ilahi yardımı dəvət edir. Beləcə insan həm maddi, həm də mənəvi köməyə qovuşur. Bu baxışda kəlam batini bir açılışdır.

Düşündürücü Suallar

- Çətinliyə düşdüyüm zaman niyə yardım istəməkdən çəkinirəm?
- Mən kimə darlığımı deyə biləcək qədər güvənirəm?
- Qardaşımın yorğunluğunu hiss etdiyimdə ona kömək etmək üçün nə edirəm?
- Mənim çətinliyimi bilsəydi kim mənə dayaq durardı?
- Yardım istəmək eqo üçün niyə çətindir?

Özünə Hesabat

- Çətinliklərimi gizlətməklə əslində özümə zərər verdiyimi qəbul edirəmmi?
- Mən başqalarının mənə kömək etməsinə icazə verə bilən biriyəmmi?
- Qardaşımın dərdlərinə necə reaksiya göstərirəm?
- Mənim yardıma ehtiyacı olan biri olub, lakin xəbərim olmayıb?
- Son zamanlar kiminsə yükünü yüngülləşdirmişəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Maddi çətinlik yaşayan dostuna incitmədən, utandırmadan yardım etmək.
- Ruhi sıxıntı yaşayan qardaşını dinləmək, yanında olmaq.
- Öz problemini güvəndiyin birinə demək və daxili yükü azaltmaq.
- Yardım istəməkdən imtina etməmək – bunu bir tərbiyə prosesi kimi tətbiq etmək.
- Ailədə və yaxın çevrədə "çətinlik paylaşılır" mədəniyyətini formalaşdırmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Özünə qarşı mərhəmətli ol; çətinliyi daşımaq üçün tək yaradılmamısan.
- Əlaqələrində açıq və dürüst ol; gizli yük münasibətləri zədələyir.
- Yardım istəməyə bir zəiflik kimi yox, bir hikmət kimi bax.
- Hər zaman kiminə arxa ola biləcəyini düşün, çünki o da sənin arxan olacaq.
- Qardaşlıq rabitələrini canlı saxla; ehtiyac anında bu rabitələr həyat xilaskarına çevrilir.

Nəticə

Bu kəlam insana həm sosial, həm psixoloji, həm də irfani bir model təqdim edir: çətinliklərini gizlətmə, özünə zülm etmə, qardaşına müraciət et, yükünü paylaş. Bu həyat tərzi həm insanın daxili sağlamlığını qoruyur, həm də cəmiyyətin bağlarını möhkəmləndirir. İmam Sadiqin (ə) hikməti sadə bir cümlə ilə böyük bir həyat prinsipini formalaşdırır: **"Yükü paylaş, özünü incitmə."**

KƏLAM - 139

"SİZDƏN HƏR KİM QARDAŞININ EHTİYACLI OLDUĞUNU BİLSƏ, ONDAN İSTƏMƏ ƏZİYYƏTİNİ GÖTÜRSÜN (YƏNİ O, DİLƏ GƏTİRMƏDƏN EHTİYACINI ARADAN QALDIRSIN)."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 59)

Bu kəlam müsəlman cəmiyyətində qarşılıqlı məsuliyyəti, həssaslığı və qardaşlıq bağlarını möhkəmləndirməyi vurğulayır. İnsan bəzən ehtiyacını dilə gətirməyə utanır, çəkinir və ya izah edə bilmir. İmam Əli (ə) buyurur ki, mömin bir insan ehtiyacı olanı gözlətməməli, söz istəmədən də onun vəziyyətini hiss edib kömək etməlidir. Bu, həm əxlaqi, həm sosial, həm də ruhani bir vəzifədir. Möminin dəyəri onun başqasının ağrısını hiss etməsi, yükünü azaltması və həyatı yüngülləşdirməsi ilə ölçülür.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Bu kəlam insan münasibətlərində "məsuliyyət fəlsəfəsi"ni önə çəkir. Hər bir fərd təkcə öz varlığının sahibi deyil, həm də başqasının yükünü yüngülləşdirmə potensialına malik bir varlıqdır. Burada ehtiyac duyulan bəşəri ideya, "mən"dən "biz"ə keçiddir. Həqiqi insan özünə qapanan deyil,

başqasının halından agah olandır. Fəlsəfədə etik məsuliyyət anlayışı da məhz budur: başqasını anlamadan bütöv insan olmaq mümkün deyil. İmam Əli (ə) bu kəlamı ilə insan varlığının dəyərini başqasının ehtiyacına cavab vermə qabiliyyətində görür.

2. İrfani Aspekt

İrfan baxımından başqasının ehtiyacını dilə gətirmədən hiss etmək "qəlb gözünün oyanması" deməkdir. Arif üçün başqasına edilən xidmət Allaha edilən xidmətdir. Qəlb saflaşdıqca insan onun yanından keçənlərin mənəvi halını hiss edə bilir. İmam Əli (ə) burada "agah qəlb"i, "uyanıq ruh"u tərbiyə edir: kömək etməyi gözləmə, sez, duy və tərpən. İrfanda bu, "üns bil eşq" adlanır — Allahı sevən Onun bəndəsinə biganə qala bilməz. Həqiqi mömin ehtiyacı olanın deməsinə yox, özünün hiss etməsinə güvənər.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan ehtiyacı olan insan çox vaxt bunu dilə gətirməkdə çətinlik çəkir: utancaqlıq, imtina qorxusu, özünüdəyər problemi, sosial təzyiq və ya özünə yük kimi hiss etməsi onu susmağa məcbur edir. İmam Əli (ə) bu kəlamla həm ehtiyac sahibinin psixoloji yükünü azaldır, həm də yardım edən üçün empatiya və emosional intellektin vacibliyini vurğulayır. İnsan başqasının duyğusal vəziyyətini anlayaraq həssas davranarsa, cəmiyyət daxilində psixoloji sağlamlıq daha güclü olur.

4. Ədəbi Aspekt

Bu kəlamın ədəbi gözəlliyi onun sadəliklə dərinliyi birləşdirməsindədir. "İstəmi əziyyəti qaldırmaq" ifadəsi həm mənəvi, həm ictimai, həm də emosional yükü göstərir. Kəlam obrazlıdır: ehtiyacı olanın dilinə gəlməmiş sözünü almaq, yəni onu o mərhələyə gətirmədən yüngülləşdirmək. Bu, ədəbiyyatda "sakit fədakarlıq", "görünməyən yaxşılıq" kimi mövzulara uyğun bir ifadə formalaşdırır. Kəlamda insan münasibətlərinin poetik incəliyi var.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin birliyinin əsas şərti sosial həmrəylikdir. İmam Əli (ə) burada yardımlaşma mədəniyyətini sistemləşdirir: "Söz gözləmə, vəziyyəti gör və müdaxilə et." Bu prinsip güclü və ədalətli cəmiyyətlərin formalaşmasında mühüm rol oynayır. Əgər hər kəs yalnız özünü düşünərsə, sosial bağlar qırılar, insanlar arasında soyuqluq yaranar. Amma hər kəs bir-birinə qarşı həssas olsa, birliyi güclənir, sosial stress azalır, cəmiyyətin dayaqları möhkəmlənir.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu İslam cəmiyyətlərinin gücü məhz bu kimi prinsiplərin tətbiqində olub. Səhabələr, imamlar və böyük şəxsiyyətlər yardım etməyi gizli etmək, ehtiyaclı olanı utandırmadan kömək göstərmək üsulunu öz həyatlarında tətbiq ediblər. İmam Əlidən (ə) sonra da bu prinsip İslam mədəniyyətinin sosial institutlarında – "beytul - mal", "təvəssüt sistemi",

"gizli sədəqə" ənənəsində davam edib. Tarixi təcrübə göstərir ki, bu kəlam həyata keçirildikdə cəmiyyətlər daha sabit və daha mərhəmətli olur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqın əsasında mərhəmət dayanır. Mömin qarşısındakı insanı utandırmamalı, onu "əziyyətə salan sual" qarşısında qoymamalıdır. Ehtiyacını deməyə məcbur edən heç də həmişə şərait yox, bəzən insanların laqeydliyidir. İmam Əli (ə) bu laqeydliyi qırır və möminin əxlaqını belə müəyyən edir: "Başqasının ehtiyacını hiss etmək üçün gözlə, o deməsin. Sən agah ol." Bu, yüksək əxlaqın ən incə mərtəbələrindən biridir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan bu kəlam Allahın "Rəhmət edənlərin ən Rəhmlisi" sifətinin bəndədə təcəllasıdır. Quranda Allah buyurur ki, **"...Yaxşılıq və təqvada yardımlaşın!..."** (Maidə surəsi, ayə 2) Ehtiyacı olanı utandırmadan ona kömək etmək, Allahın razılığını qazanmağın əlamətidir. Allah bəndələrə mərhəmət göstərən bəndələri sevir. Bu kəlamda İlahi riza ilə sosial davranış arasında birbaşa əlaqə qurulur.

9. Estetik Aspekt

Bu kəlamın estetikası "görünməyən gözəllik" anlayışını yaradır. Kömək edən şəxs özünü göstərmir, nümayiş etdirmir, qarşılıq gözləmir. Gözəllik səssiz bir hərəkətdə özünü göstərir: ehtiyacı olanın qüruru sındırılmadan ona əl uzadılır. İnsanın böyük gözəlliyi məhz burada görünür – incəlikdə, zəriflikdə və daxili harmoniya yaradan əməlində.

10. Politoloji Aspekt

İctimai idarəetmədə sosial ədalət əsas prinsiplərdən biridir. İmam Əli (ə) bu kəlamla həm toplumun, həm də rəhbərliyin məsuliyyətini xatırladır: idarə edənlər xalqın ehtiyacını deməsini gözləmədən öyrənməli, həssaslıqla problemləri həll etməlidirlər. Davamlı və legitim dövlətlər həmişə sosial ehtiyacları vaxtında hiss edənlər tərəfindən idarə olunub. Bu kəlam sosial siyasətin təməl etikasını formalaşdırır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqda "ictimai məsuliyyət", "zərərin qarşısının alınması" və "qoruyucu tədbirlər" kimi prinsiplər mövcuddur. Bu kəlam hüquqi baxımdan cəmiyyət üzvlərinin bir-birinə qarşı mənəvi məsuliyyətini formalaşdırır: ehtiyacı olanı gözlətməmək, təhlükənin və ya çatışmazlığın qabağını almaq. Hüquq sistemlərinin insan mərkəzli formalaşması da məhz bu kimi etik prinsiplərdən ilham alır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxışda insanın varlığı təkbaşına deyil, başqaları ilə münasibətdə tamamlanır. İmam Əli (ə) bu kəlamla "mən kiməm?" sualına belə bir cavab verir: "Sən başqasının yükünü yüngülləşdirə bilən varlıqsan." İnsanın mahiyyəti təkcə öz problemlərini həll etməkdə deyil, həm də başqasının qaranlığına işıq salmaqda təzahür edir. Bu kəlam insanın varlıq

mənasını “hiss etmək və cavab vermək” üzərində qurur.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı hər vəziyyətdə gözə görünməyən hikməti və ilahi yönləndirməni görməyi öyrədir. Ehtiyacı olan insanı hiss etmək də bir növ ilahi diqqətlilikdir. Bəzən Allah bir insanın yükünü azaltmağı sənə həvalə edir. Xızır baxışı bu məsuliyyəti “təsadüf yox, təqdir” kimi görməyi öyrədir. Ehtiyacı olanın dilə gətirmədiyi problemi görmək – Allahın sənə pıçıldadığı bir xeyir fürsətidir.

Düşündürücü Suallar

- Başqasının ehtiyacını hiss etmək qabiliyyətim nə qədər inkişaf edib?
- Mən kömək etməyi gözləyirəm, yoxsa özüm təşəbbüs göstərirəm?
- Ehtiyacı olan birini nə vaxtsa utandırmışammı?
- Bu kəlamı gündəlik həyatımda necə tətbiq edə bilərəm?
- Ətrafımdakı insanların hansı ehtiyaclarını görməməzlikdən gəlirəm?

Özünə Hesabat

- Bu gün birinin yükünü azalda bildimmi?
- Mən ehtiyaclı insanın deməsinə məcbur etdim, yoxsa hiss edib kömək etdim?
- Mənim yaxşılıq etmə əxlaqım gizlidir, yoxsa nümayişkardır?
- Mənim həssaslığım yetərlidirmi, yoxsa laqeydəm?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Yaxınlarının, dostlarının maddi və psixoloji vəziyyətinə daha diqqətlə yanaşmaq.
- Kiminsə susqunluqdan ehtiyac gizlətdiyini hiss etdikdə, incə şəkildə kömək təklifi etmək.
- Ailədə, qohumlarda və iş mühitində ehtiyacları demədən görmək üçün müşahidə vərdişləri yaratmaq.
- Yardımı gizli şəkildə etmək, ehtiyaclı olanı utandırmamaq.
- Kiçik xeyir əməlini belə gecikdirməmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Empatiya məşqləri et: başqasının yerinə özünü qoy.
- Dilə gətirilməmiş ehtiyacları hiss etmək üçün diqqəti və müşahidəni inkişaf etdir.
- Gözdən qaçan xeyir fürsətləri üçün “xeyir gündəliyi” apar.
- Ehtiyacı olanı utandıran söz və davranışlardan çəkin.

Nəticə

Bu kəlam insan münasibətlərində ən incə, ən dərin və ən zərif əxlaq prinsiplərindən birini ortaya qoyur: başqasının ehtiyacını gözlətdirmədən, o istəməmişdən əvvəl hiss edib qarşılamaq. Bu, həm iman zirvəsidir, həm mərhəmət sənətidir, həm də cəmiyyətin sağlamlığının təminatıdır. Hər kəs bu kəlamla yaşasa, nə tənha, nə ehtiyaclı, nə də qəlbi qırılmış insan qalmaz.

KƏLAM - 140

Said ibn Həsən belə nəql edir:
“İmam Əbu Cəfər (İmam Baqir (ə)) belə buyurdu:
‘Sizdən biriniz qardaşının yanına gəlib əlini onun cibinə salaraq ehtiyacı qədər götürüb, götürdüyünü də geri qaytarmaması halı olubmu?’
Mən dedim: ‘Aramızda belə bir hal eşitməmişəm.’
Bunun üzərinə İmam Baqir (ə) buyurdu:
‘O halda (həqiqi qardaşlığın) faydası yoxdur.’
Mən dedim: ‘Bəs onda biz həlak olduq!’
İmam buyurdu: ‘Xeyr, insanlar hələ ağıl kamallarına çatmayıblar.’”
(Bu kəlam İmam Baqirə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 59)

Bu kəlam İslamda həqiqi qardaşlıq anlayışını ən yüksək səviyyədə təsvir edir. İmam Baqir (ə) qardaşlıq münasibətlərini insanın cibinə əl salıb ehtiyacı qədər götürmək qədər güvən və rahatlıqla tərif edir. Bu səviyyə yalnız dostluq deyil, “mənim olan sənindir” şəklində dərin bir mənəvi bağdır. Bu kəlamda məqsəd insanlara məcburiyyət yaratmaq deyil, qardaşlığın ideal ölçüsünü göstərməkdir. İmamın “insanlar hələ ağıl kamalına çatmayıblar” buyurması isə bunun hələ yetişmə mərhələsində olan bir cəmiyyət ideyası olduğunu göstərir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan bu kəlam mülkiyyət, etimad və mənəvi birlik məsələlərini bir araya gətirir. Fərd və mülkiyyət münasibətləri çox vaxt “mənim və sənin” ayrımına əsaslanır. Amma İmam Baqir (ə) burada bu sərhədi qardaşlıqda məna etibarilə aradan qaldırır. Bu, “etik paylaşma fəlsəfəsi”nin zirvəsidir. Çünki həqiqi etimad və mənəvi birlik mülkiyyətin sərhədini aşmaq gücünə malikdir. Kəlam, insan münasibətlərinin ideal formasını göstərərək cəmiyyətin kamala doğru irəliləməsi üçün fəlsəfi bir hədəf qoyur.

2. İrfani Aspekt

İrfanda ariflər “mənim olan hər şey Allahındır, mən isə Onun əmanətçisiyəm” deyə düşünürlər. İmam Baqir (ə) qardaşlıq münasibətlərində bu irfani dəyərləndirməni sosial səviyyəyə daşıyır. Ehtiyacı olan qardaşın cibindən çəkinmədən götürə bilməsi – ariflərin “tam təslimiyyət və tam güvən” prinsipinin bir qarşılığıdır. İrfan baxımından qardaşına bu qədər güvənmək insanın nəfs sərhədlərini aşması deməkdir. Bu kəlam qəlblərin birləşməsini, təmizliyini, mənəvi birlik ideyasını ən gözəl şəkildə ifadə edir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji tərəfdən bu kəlam insanlarda mövcud olan qorxu, utancaqlıq, rədd edilmə narahatlığı və özünəqapanma mexanizmlərini üzə çıxarır. Bir insan ehtiyacını deməyə çəkinir, çünki özünü yük hesab edir. İmam Baqir (ə) isə psixoloji təhlükəsizlik mühiti yaradan qardaşlıq modelini təqdim edir: ehtiyac deməyə ehtiyac yoxdur, çünki aranızdakı etibar kifayətdir. Bu

mühitdə insan həm özünə güvənir, həm də sevildiyini hiss edir. Psixoloji sağlamlıq da məhz bu dərin etimadla mümkündür.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlamın dili həm güclü, həm də simvolikdir. "Əlini cibinə salmaq" ifadəsi yüksək etimadın bədii obrazıdır. Bu metafora insan münasibətlərinin ən səmimi, ən təmiz halını təsvir edir. İmamın "O halda faydası yoxdur" buyuruşu isə dramatik bir dönüş yaradır və oxucunu fikrə sövq edir. Kəlamın sonda "insanlar hələ kamala çatmayıblar" cümləsi ədəbi olaraq həm ümid verir, həm də insanı öz üzərində işləməyə təşviq edir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətin birlik əsasını göstərir. Bir cəmiyyətdə insanlar bir-birinə tam etibar etdikdə sosial sərhədlər yumşalır, kollektiv güc artır. Yardımlaşma yalnız formal qanunlarla deyil, daxili vicdan mexanizmi ilə işləyir. Bu səviyyə cəmiyyətdə sosial kapitalın və qarşılıqlı inamın ən yüksək mərtəbəsidir. Kəlam həm də göstərir ki, cəmiyyətlər ideal birlik səviyyəsinə çatmaq üçün hələ inkişaf mərhələsindədir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə İmamların həyatında belə güvən nümunələri çox olub. Peyğəmbər (s) zamanında səhabələr bir-birinin evinə iznsiz daxil olur, bir-birinin ehtiyacını demədən qarşılayırdı. Ənsar və Mühacirlər arasında da bu ruh vardı. İmam Baqir (ə) həmin dövrlərin qardaşlıq modelini yenidən xatırladır. Tarixi kontekst göstərir ki, bu model cəmiyyətin gücünü və davamlılığını artıran əsas amillərdən biri idi.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından kəlam "fədakarlıq əxlaqı"nın ən yüksək formasıdır. Özününkünü başqası ilə bölüşmək deyil, başqasını özündən artıq görməkdir. İmam Baqir (ə) qardaşlığı yalnız sözlə yox, davranışla sübut etməyi öyrədir. Bu, riya deyil, təbii və səmimi əxlaqdır. Əxlaqın əsas məqsədi də məhz insanın içində bu səviyyəyə çatan mərhəməti yaratmaqdır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji olaraq bu kəlam, Allahın insana əmanət etdiyi ruzinin yalnız şəxsi mal kimi görülməməli olduğunu göstərir. Ruzinin bir hissəsi qardaşının haqqıdır. Quranda buyurulur: **"Onların mallarında ehtiyacı olana haqq vardır."** (Zəriyət surəsi, ayə 19) İmam Baqir (ə) isə bu ilahi prinsipin praktik formasını göstərir: ehtiyacın dili yoxdur, onu özün hiss etməlisən. Bu, Allah yanında ən fəzilətli davranışlardandır.

9. Estetik Aspekt

Bu kəlamın estetikası zəriflik, sadəlik və dərinlik üzərində qurulub. Qardaşın cibindən götürmək obrazı bir tərəfdən sadə bir hərəkətdir, digər tərəfdən isə gözəlliyin ən yüksək təzahürüdür: gizli fədakarlıq və əngəlsiz sevgi. Bu gözəllik mənəvi bir harmoniya yaradır. Kəlamın strukturu da

dramatik, ritmik və təsirli şəkildə qurulub, oxucunu emosional olaraq özünə çəkir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan bu kəlam dövlət–xalq münasibətlərinə də işıq tutur. Rəhbərliyin ideal forması xalqın ehtiyacını soruşmadan, gözlətmədən hiss etməkdir. Sosial ədalət və ictimai rifahın əsası güvən və şəffaflıqdır. Məsuliyyət yalnız idarə edənlərdə deyil, cəmiyyət üzvlərində də olmalıdır. İmamın kəlamı həm fərdi, həm də kollektiv məsuliyyət anlayışını gücləndirən siyasi təməl yaradır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan kəlam mülkiyyətin mənəvi məsuliyyətini vurğulayır. Hüquq mülkiyyətin qatılığına əsaslansa da, əxlaq onun sərhədlərini yumşaldır. Bu kəlam hüquqa əlavə olaraq vicdani məsuliyyəti göstərir: sənin malında qardaşının da ehtiyac payı var. Bu anlayış İslam hüququnda "zəkat", "xüms", "sədəqə" kimi sosial institutların mahiyyətində özünü göstərir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial təhlildə insan varlığının mənası münasibətlərdə ortaya çıxır. Bu kəlam insanın "yalnız özünə məxsus" bir varlıq olmadığını, başqası ilə mənəvi bağlılıq içində kamilləşdiyini göstərir. Qardaşının ehtiyacını öz ehtiyacı kimi hiss etmək insanın varoluş mənasını yüksəldir. İnsan varlığı paylaşdıqca böyüyür, daraldıqca isə kiçilir. Bu kəlam varlığın məhz paylaşma ilə genişlənməsini təsvir edir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında hadisələrdə görünməyən hikmətlər olur. Qardaşının cibinə əl uzada bilmək o dərəcədə güvən tələb edir ki, bu, ilahi yönləndirmənin, qəlb təmizliyinin və niyyət saflığının nəticəsidir. Xızır baxışı ilə baxanda ehtiyaclı qardaşın səssiz bir çağırışı var və Allah onu sənə göstərir. Beləcə, sən onun duasının cavabı olursan. Bu baxış insanın fədakarlığını ilahi hikmətlə birləşdirir.

Düşündürücü Suallar

- Mən kiminsə məndən çəkinmədən kömək ala biləcəyi bir insanammı?
- Qardaşlıq münasibətlərimdə etimad səviyyəsi nə qədərdir?
- Mən malımı özümə aid, yoxsa əmanət kimi görürəm?
- Həyatımda kiminsə ehtiyacını hiss etmədən buraxmışammı?
- Mən İmam Baqirin (ə) göstərdiyi qardaşlıq səviyyəsinə nə qədər yaxınam?

Özünə Hesabat

- Bu gün bir qardaşımın yükünü yüngülləşdirdimmi?
- Mən başqasının məndən çəkinmədən kömək almasına mane olan davranışlar göstərirəmmi?
- Mənim etibarım insanlara rahatlıq verir, yoxsa narahatlıq?

- Mən malımı bölüşməkdə səxavətliyəm, yoxsa xəsis?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Yaxın ətrafda ehtiyacı olanları sorğusuz-sualsız hiss etməyə çalışma.
- Qardaşlıq münasibətlərində etimadı artıran davranışlar göstər.
- Yardımı gizli və utandırmadan et.
- Qardaşını özündən sonra yox, özündən əvvəl düşünməyi öyrən.
- Səxavət və paylaşma vərdişlərini gündəlik həyata daxil et.

Əlavə Tövsiyələr

- Ehtiyacı olan insanları müşahidə etməyə çalış.
- Gündəlik "xeyir dəftəri" tutaraq etdiyin yaxşılıqları izləyə bilərsən.
- Öz xərcindən müəyyən payı "qardaş payı" kimi ayır.
- Etimadı gücləndirən yumuşaq davranış üslubu formalaşdır.

Nəticə

Bu kəlam həqiqi qardaşlığın ən yüksək modelini göstərir: o səviyyədə birlik və etimad ki, bir insan başqasının malını özünkü kimi görə bilsin. Bu səviyyə bəşəri və mənəvi kamalın zirvəsidir. İmam Baqir (ə) göstərir ki, cəmiyyət hələ bu zirvəyə çatmayıb, lakin bu hədəfə doğru irəliləmək hər bir möminin borcudur. Qardaşlıq – demək, istəmək, çəkinmək deyil, hiss etmək, paylaşmaq və güvənməkdir.

KƏLAM - 141

"QARDAŞLARIN HAQQINI YERİNƏ YETİRMƏK - TƏQVA SAHİBLƏRİNİN ƏN ŞƏRƏFLİ ƏMƏLİDİR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 59)

Bu kəlam möminlər arasındakı haqq və öhdəliklərin nə qədər uca dəyər daşıdığını bəyan edir. İmam Əli (ə) göstərir ki, bir müsəlmanın imanının yetkinliyi yalnız ibadətlə deyil, mömin qardaşına qarşı dürüstlük, ədalət, mərhəmət və məsuliyyətlə ölçülür. "Haqqı yerinə yetirmək" — ehtiyacı olanın ehtiyacına çatmaq, onun hüququnu tapdalamamaq, ona qarşı mehriban olmaq və cəmiyyətdə ədalətin qorunmasına töhfə verməkdir. Təqva — həyatın bütün sahələrində Allahdan çəkinərək davranmaqdır; bu kəlam bildirir ki, təqvanın ən ali təzahürü başqasının haqqını qorumaqdır. Beləliklə, möminin mənəvi dəyəri yalnız öz əməlində deyil, başqasına münasibətində də aşkar olur. Bu prinsip həm fərdi, həm ailəvi, həm də ictimai münasibətləri sağlamlaşdıran əsas ölçüdür.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Bu kəlam insanın sosial varlıq olaraq mahiyyətinə işarə edir. Fəlsəfədə insanın kamilliyi başqaları ilə münasibətdə öz ədalətini və dəyərini ifadə etməsindədir. Haqqın yerinə yetirilməsi — münasibətlərdə tarazlığın, ədalətin və qarşılıqlı hörmətin təmin olunmasıdır. Aristotelin "hər kəsə öz haqqını vermək" tələbi ilə bu kəlam tam şəkildə uyğunlaşır. İmam Əli (ə)

burada əxlaqın və ontologiyanın birləşdiyi nöqtəni göstərir: insan yalnız öz mənfəəti üçün deyil, ümumi yaxşılıq üçün yaradılmışdır. "Ən şərəfli əməl" ifadəsi insanın dəyərini xarici nemətlərlə deyil, mənəvi davranışları ilə ölçən fəlsəfi baxışı təcəssüm etdirir. Beləcə, haqqı qorumaq insanın varlıq məqsədinin formalaşmasına xidmət edən əxlaqi bir zərurət kimi təqdim olunur.

2. İrfani Aspekt

İrfanda "qardaşın haqqını yerinə yetirmək" nəfsin tərbiyəsi və mənəvi yüksəliş üçün ən təsirli yolların biri hesab olunur. Ariflər deyirlər ki, başqasına haqqını vermək — insanın daxilində olan eqo pərdələrini yırtmaqdır. Bu davranışda könül yumşaqlığı, mərhəmət və ilahi sevgi təcəlli edir. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı irfanda "Haqqa yaxınlaşdıran əməllərdən biri" kimi qəbul edilir. Çünki arif üçün yaradılmışın haqqını qorumaq — Yaradanın rizasına yetişməyin bir yoludur. Başqasına edilən hər bir yaxşılıq əslində Haqqa yönəlmiş xidmətdir. Bu baxışa görə, haqqı qoruyan insanın qəlbi nurlanır, daxilində sükunət və mənəvi cazibə yaranır. Belə davranış insanı "nəfsdən Haqqa doğru" aparan yolun mühüm mərhələsidir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji olaraq başqasının haqqını qorumaq insanın daxili rifahına birbaşa təsir edir. Haqqı tənzimləyən və yaxşılıq edən şəxsin beynində dopamin və endorfin kimi xoşbəxtlik hormonları artır, bu isə insanda rahatlıq və daxili balans yaradır. Münaqişələrin əksəriyyəti insanların hüquqlara hörmət etməməsindən doğur; haqqın yerinə yetirilməsi münasibətləri sağlamlaşdırır. Empatiya və məsuliyyət hissi güclənir, insan özünü daha dəyərli və faydalı hiss edir. İmam Əlinin (ə) kəlamı psixoloji sakitlik və mənəvi həyat arasında vəhdəti göstərir: başqasına yaxşılıq edən insan həm ruhən, həm zehni, həm də emosional cəhətdən güclənir. Bu əməl həm də daxili aqressiyanı və gərginliyi azaldır, insanın özünə hörmətini yüksəldir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi yönümdə bu kəlamın dili sadə, lakin mənaca son dərəcə dərin və təsirlidir. "Qardaşların haqqı" ifadəsi həm mənəvi qohumluğu, həm də sosial məsuliyyəti ifadə edir. "Əda etmək" sözündə vaxtında, doğru niyyətlə, dürüstlük və qayğı ilə davranmaq mənası gizlidir. "Ən şərəfli" ifadəsi bədii üslubda mənəvi ucalığın zirvəsini təsvir edən metaforik bir vurğudur. Cümlənin qısa quruluşu hikmətli söz sənətinin əsas xüsusiyyətidir. Hər söz seçilmiş və sanki çəkilib-biçilmiş kimidir. Kəlamın bu quruluşu oxucunu dərhal düşünməyə məcbur edir və mənanın gücünü artırır. Ədəbi gözəllik həm də ifadənin yığcamlığı və təsir gücü ilə tamamlanır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan kəlam cəmiyyətin sağlamlığını təmin edən əsas prinsipi ortaya qoyur: hüquqa hörmət və qarşılıqlı məsuliyyət. İnsanların bir-birinin haqqını tapdaladığı mühitdə ixtilaf, narazılıq və dağıntı qaçılmazdır. Qardaşın haqqını yerinə yetirmək — insanları bir - birinə bağlayan sosial

kapitaldır. Bu, cəmiyyətdə güvən, həmrəylik və ədalətin formalaşmasına gətirib çıxarır. İmam Əli (ə) göstərir ki, möminlər bir-birinə dayaq olduqda cəmiyyət dağılmır, əksinə möhkəmlənir. Haqqı qorumaq — fərdi davranışın ictimai nəticəyə çevrildiyi nöqtədir. Bu prinsip cəmiyyətin inkişafının davamlılığını təmin edən sosial sütun rolunu oynayır.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu cəmiyyətlərin yüksəlişi və süqutu insanların bir-birinin haqqına necə yanaşması ilə sıx bağlı olmuşdur. Haqqın qorunduğu dövrlərdə birlik, güc və tərəqqi olmuş, əksinə, hüquqların pozulduğu zaman fitnə, zülm və parçalanma baş qaldırmışdır. İmam Əlinin (ə) bu kəlamı İslam tarixi ilə səsləşir; Peyğəmbər (s) başda olmaqla möminlərin bir-birinə dayaq olması onların gücünü artırmışdı. Həzrət Əlinin (ə) öz xilafəti dövründə ən çox vurğuladığı mövzular hüquq, ədalət və qardaşlıq idi. Tarix göstərir ki, cəmiyyətin dirəyi — haqqın qorunmasıdır. Haqqı yerinə yetirmək müharibələri, pozuntuları və parçalanmanı azaldan ən mühüm tarixi dəyər olmuşdur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi yönümdə bu kəlam ədalətin, mərhəmətin və vicdanın birləşdiyi əsas prinsipdir. Qardaşın haqqını yerinə yetirmək — insaflı davranış, dürüstlük və səmimi niyyət tələb edir. Əxlaq yalnız sözlə deyil, əməli davranışlarla təzahür edir. İmam Əli (ə) bu əməli "ən şərəfli" adlandırmaqla göstərir ki, insanın əxlaqi səviyyəsi onun başqasının hüququna olan münasibəti ilə ölçülür. Haqqı qorumaq nəfsin eqoist meyillərini yatırır və insanı daha uca bir mərhələyə yüksəldir. Bu kəlam insanı doğru davranışa motivasiya edən əxlaqi çərçivəni müəyyən edir. Beləliklə, əxlaqın əsas meyarı — başqasına zərər verməmək və onun haqqını qorumadır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan haqqın qorunması Allahın qoyduğu ilahi sistemin bir hissəsidir. Qurani-Kərimdə "haqqa riayət edin", "zülm etməyin", "bir-birinizi müdafiə edin" kimi əmr və tövsiyələr dəfələrlə qeyd olunmuşdur. Təqva sahibi olmaq — yalnız şəxsi günahlardan çəkinmək deyil, həm də insanlara qarşı məsuliyyəti yerinə yetirməkdir. Başqasının haqqını qorumaq — Allaha itaətin bir formasıdır. İmam Əlinin (ə) "ən şərəfli əməl" ifadəsi göstərir ki, Allah qatında bu davranış uca bir dərəcəyə sahibdir. Bu əməl həm dünyada rəhmətə, həm axirətdə mükafata səbəb olur. Haqqın qorunması ilahi nizamın yer üzündə tətbiqidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan haqqı qorumaq — mənəvi gözəlliyin ən parlaq formasıdır. Gözəllik yalnız xarici görünüşdə deyil, davranışda, niyyətdə və münasibətdə də təcəlli edir. Haqqı yerinə yetirən insan — ətrafına harmoniya, zəriflik və nizam gətirir. Ədalət və mərhəmət birləşəndə ortaya ən gözəl insani mənzərə çıxır. İmam Əlinin (ə) bu əməli "şərəf" ilə bağlaması onun ruhani - estetik dəyərini artırır. Haqqı qoruyan şəxs özü də

digərləri üçün gözəl bir nümunəyə çevrilir. Bu mənəvi gözəllik sosial həyatın bütün qatlarına sirayət edir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji yönümdən cəmiyyətin sabitliyi hüquqların qorunması üzərində dayanır. İnsanların bir-birinin haqqını pozduğu mühitdə siyasi xaos, etimadsızlıq və qeyri-sabitlik labüddür. Haqqın yerinə yetirilməsi — sağlam dövlət idarəçiliyi üçün əsas sosial baza yaradır. İmam Əli (ə) öz hakimiyyəti dövründə ədaləti, hüququ və məsuliyyəti dövlətin sütunu adlandırmışdı. Onun bu kəlamı idarəçilərə də mesajdır: cəmiyyətin ucalığı insanların bir-birinin haqqına hörməti ilə formalaşır. Bu prinsip hüquqi dövlətin təməl şərtidir. Beləcə, haqqı qorumaq həm fərdi, həm siyasi məsuliyyət daşıyır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam insan münasibətlərinin əsasını təşkil edən "haqq" anlayışını mərkəzə qoyur. Qardaşın haqqını yerinə yetirmək — mülki münasibətlərdə, ailədə, cəmiyyətdə və ictimai-sosial mühitdə ədalətin qorunmasıdır. Hüquq sisteminin məqsədi də məhz insanların bir-birinin haqqını tapdalamamasını təmin etməkdir. İslam hüququnda haqqın pozulması ən ağır əxlaqi və hüquqi səhvlərdən sayılır. İmam Əli (ə) bu məsuliyyəti yalnız formal qanun çərçivəsinə deyil, mənəvi borc kimi də təqdim edir. Bu, hüququn yalnız məhkəmələrin işi deyil, hər bir şəxsin davranış mədəniyyəti olduğunu göstərir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan haqqın qorunması insanın varoluş məqsədini dərk etməsinə xidmət edir. İnsan yalnız özünə qapananda mənasızlıq hissi yaşayır; başqasına fayda verdikcə varlığının dəyərini hiss edir. Qardaşın haqqını yerinə yetirmək — "niyə yaşayıram?" sualına mənəvi və praktik cavabdır. Bu davranış insanı boşluqdan qurtarır, daxili məna və məqsəd hissini gücləndirir. İmam Əli (ə) başqasının haqqını qorumağı "ən şərəfli" adlandırmaqla bunun insanın varlıq dəyərini yüksəltdiyini bildirir. Bu, insanın öz mənasını başqasının xoşbəxtliyində tapmasıdır. Beləliklə, insan varlığına dəyər qatan ən güclü davranış başqasının haqqını qorumaqdır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışına görə başqasına edilən hər yaxşılıq əslində gizli bir ilahi sınaqdır. Qardaşın haqqını yerinə yetirmək — Xızırın yolunda ilahi lütfün qapılarını açan davranışlardandır. İnsan bir ehtiyacı aradan qaldırdıqda, bir haqqı qaytardıqda, bir haqsızlığa mane olduqda — görünməz bir yardım, bərəkət və qoruyuculuq özünü göstərir. Xızır məktəbi öyrədir ki, insan başqasının haqqına sahib çıxanda Allah da onun qarşısına gözlənilməz qapılar açır. Haqqı qorumaq — həm bərəkətin, həm də ilahi himayənin səbəbi sayılır. Bu baxışa görə, başqasının haqqına laqeyd qalmaq insanın öz qismətinə də mane yaradır. Haqqı qoruyan isə daim ilahi yardıma yaxın olur.

Düşündürücü Suallar

- Haqqı qorumaqda nə qədər məsuliyyətliyəm?
- Kiminsə haqqı mənim əlimlə bərpa oluna bilərdimi?
- Ədalətsizliyə şahid olanda susuram, yoxsa müdaxilə edirəm?
- Mömin qardaşlığıma hansı dəyəri verirəm?
- Haqqı qorumaq mənə necə təsir edir?

Özünə Hesabat

- Gün ərzində kiminsə haqqını tapdalanmaqdan qorudummu?
- Mümkün olduğu halda bir insana yardım etdimmi?
- Haqqı pozulan insanlara qarşı həssas oldummu?

Praktiki Tətbiqlər

- Ehtiyacı olan birinə vaxtında dəstək olmaq.
- Haqqı tapdalamadan münasibətlərdə ədalətə riayət etmək.
- Mübahisələrdə insaflı olmaq və qərəzdən uzaq durmaq.
- Əmanəti və öhdəlikləri zamanında yerinə yetirmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Hər gün "bu gün kiminsə haqqını qorudummu?" sualını özünə ver.
- Haqqı qoruyan insanlarla yoldaşlıq et.
- Ədalət duyğunu gücləndirmək üçün gündəlik özünütərbiyə planı hazırla.
- Kiçik yaxşılıq və diqqəti belə əhəmiyyətsiz sayma.

Nəticə

Bu kəlam göstərir ki, **haqqı qorumaq — insanı mənəvi, psixoloji və ictimai cəhətdən ucaldan ən ali davranışlardan biridir.** Təqva yalnız şəxsi ibadət deyil, başqasının haqqını qorumaqda təzahür edir. İmam Əlinin (ə) "ən şərəfli əməl" ifadəsi bunun həm dünyada, həm axirətdə ən yüksək dəyərə sahib olduğunu bildirir. Haqqı qoruyan insan həm özünü, həm cəmiyyətini, həm də imanını möhkəmləndirir.

KƏLAM - 142

"MÖMİN, QARDAŞININ YARDIMÇISI OLDUĞU MÜDDƏTDƏ ALLAH DA MÖMİNİN YARDIMÇISIDIR."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 59)

Bu kəlam möminlər arasındakı qarşılıqlı yardımın ilahi dəstək üçün bir səbəb olduğunu bildirir. İnsan başqasına yardım etdikcə, əslində ilahi rəhmətin və köməyin özünə tərəf axmasına şərait yaradır. Bu ifadə həm sosial həm də mənəvi məsuliyyətə diqqət çəkir: mömin təkcə ibadətləri ilə deyil, həm də qardaşına olan münasibəti ilə öz imanını yaşayır və dərinləşdirir. Kəlam insanı həm empatiyə, həm fədakarlığa, həm də Allahla əlaqəni gücləndirməyə təşviq edir. Burada yardım sadəcə maddi deyil, həm də mənəvi, psixoloji, mənəvi dəstək formasında ola bilər və hər bir yardım insana Allahın xüsusi inayətini cəlb edir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Bu kəlam fəlsəfi baxımdan insanın varlığını münasibətlər üzərində qurduğunu göstərir. İnsan başqasına yardım etdikcə öz varlığını təkamül etdirir, çünki yaxşılıq insanın mənəvi yüksəlişinə səbəb olan varlıq aktıdır. Burada "səbəb-nəticə" qanunu ilahi nizamda xüsusi mənaya malikdir: sən səbəb yaradırsan — yardım edirsən; nəticə isə ilahi lütfün sənin həyatına dönməsidir. Fəlsəfi mənada möminin möminə yardım etməsi kainatdakı harmoniya qanununa uyğun bir hərəkətdir. Yaxşılıqla qoparılan hər tel əslində insanın öz taleyinə işıq salır. Bu kəlam həmçinin insanın məsuliyyət daşıyan bir varlıq olduğunu təsdiqləyir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışda qardaşa yardım insanın nəfslə mübarizəsinin bir mərhələsidir. Nəfs insanı eqoizmə, biganəliyə və rahatlıq axtarışına çəkir. Digərinə yardım isə bu bağlılıqları qıran mənəvi məşqdir. Ariflərə görə, kimsəyə edilən hər bir səmimi yardım Allahın insana yaxınlaşması üçün bir qapıdır. Bu kəlamda vurğulanan "Allahın yardımçılığı" irfani dildə "ilahi təyid" deməkdir. Yəni Allah insanın qəlbinə sabitlik, güc və ruhi genişlik verir. Arif üçün yardım etmək bir ibadət növüdür, çünki o, Allahın sifətlərindən birini — Rəhman, Rəhim və Lütfkarlıq sifətlərini özündə əks etdirməyə çalışır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji olaraq, başqasına yardım etmək insanın öz psixoloji tarazlığını gücləndirir. Yardım davranışı serotonin və dopamin kimi xoşbəxtlik hormonlarını artırır və insanın özünüdəyərliliyi yüksəlir. Bu kəlam möminin həyatında sosial dəstəyin böyük rol oynadığını xatırladır. İnsan başqasına kömək etdikcə həm özünü faydalı hiss edir, həm də həyatın mənasını daha aydın duyur. Bununla yanaşı, yardım edən insanın psixoloji olaraq Allahın köməyi ilə güclənəcəyi vurğulanır. Yəni insan tək qalmadığını hiss edir və daxili güvən formalaşır. Bu, müsbət psixoloji inkişaf üçün vacib şərtdir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan kəlam son dərəcə yığcam, lakin dərin məna daşıyır. Cümlədəki qarşılıqlıq forması — "mümin qardaşına yardım edərsə, Allah ona yardım edər" — paralel konstruksiya ilə ifadə olunaraq ritmik bir ahəng yaradır. Bu, kəlamı yadda saxlanılası və təsirli edir. Ədəbi mətnlərdə bu cür ifadələr həm nəsihət üslubunu gücləndirir, həm də mənanın vurğusunu artırır. Kəlamdakı sadəlik onun universallığını göstərir: istənilən yaşda, səviyyədə və mədəniyyətdə olan insan bu sözləri anlayır. Ədəbiyyatda belə kəlamlar insan münasibətlərinin gözəlliyini poetik dillə ifadə edir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu kəlam cəmiyyətdə qarşılıqlı dəstək sisteminin əhəmiyyətini vurğulayır. Hər kəs bir - birinə yardım etdikdə cəmiyyət daha

dayanıqlı, birlik daha güclü olur. Yardımlaşma ictimai bağların möhkəmlənməsinə, təbəqələr arasında uçurumların azalmasına xidmət edir. Kəlam cəmiyyətdə "mən" yox, "biz" şüurunu formalaşdırır. İnsanların bir-birinə dayaq olması həm sosial sabitlik yaradır, həm də kollektiv rifaha təsir edir. Sosioloji mənada bu, cəmiyyətin sağlam nizamını bərqərar edən dəyərdir.

6. Tarixi Aspekt

Tarix boyu müsəlman icmalarının inkişafı qarşılıqlı yardımlaşma mədəniyyəti ilə bağlı olmuşdur. İslamın ilk dövrlərində mühacirlərlə ənsarın bir-birinə fədakarcasına yardımı bu kəlamın canlı nümunəsidir. Tarixi mənbələrdə imamların öz ardıcıllarına davamlı olaraq birlik, fədakarlıq və sosial həmrəylik çağırışları etdiyi qeyd olunur. Bu kəlam həmin tarixi xəttin davamıdır. Tarixi təcrübə göstərir ki, yardım ruhu olan cəmiyyətlər daim diri, güclü və yenilməz olublar. Zəiflik isə biganəlikdən doğub.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam yaxşılığın əsas prinsiplərini tərənnüm edir: mərhəmət, fədakarlıq, empati və vicdan. Mömin başqasının dərdini yüngülləşdirmək üçün addım atdıqda, əslində öz nəfsini tərbiyə edir. Əxlaqın məqsədi insanı doğru, incə və faydalı bir varlığa çevirməkdir. Bu kəlam həmin məqsədi gerçəkləşdirən əsas vəsaitdir. Yardım etməmək isə əxlaqi süstlük və mənəvi zəiflik kimi dəyərləndirilir. Bu səbəbdən kəlam insanı əxlaqi olaraq daim aktiv olmağa çağırır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, bu kəlamda ilahi sünnətlərdən biri açıqlanır: Allah bəndələrinə onların davranışlarına uyğun şəkildə davranır (mükafatlandırır). İnsan yardım etdikcə Allah da ona yardım göstərir. Bu, həm ilahi ədalətin, həm də ilahi rəhmətin təzahürüdür. Eyni zamanda bu, insanın Allahla olan rabitəsinin gücləndiyini göstərir. Teoloji olaraq yardım ibadət dəyəri daşıyır, çünki bu əməldə Allahın əmr etdiyi rəhmət və birlik yaşadılır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan bu kəlam insan münasibətlərinin gözəlliyini əks etdirir. Yardımlaşma insan cəmiyyətində harmoniya yaradır və bu harmoniya bir növ estetik nizamdır. Bir insanın başqasına kömək üçün əl uzatması sosial aləmdə ən gözəl mənzərələrdən biridir. Bu gözəlliyi Allahın bəndəsinə yardım etməsi daha da ucaldır. Əməlin gözəlliyi, niyyətin saflığı və nəticənin xoşluğu üçbucağı burada tam şəkildə özünü göstərir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, bu kəlam idarəçilikdə sosial məsuliyyət anlayışına işarə edir. Ədalətli bir cəmiyyətin qurulması insanların bir-birinə dayaq olmasından keçir. Yalnız dövlətin deyil, vətəndaşın da sosial məsuliyyəti var. Cəmiyyətin dayaqları və gücü rəiyyətin bir-birinə bağlılığı ilə formalaşır. Bu kəlam həm də siyasi liderlərin etik davranışının əsasını təşkil edir: rəhbər xalqına, xalq rəhbərinə dayaq olmalıdır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan bu kəlam birbaşa qanuni öhdəlik deyil, lakin hüququn mənəvi təməlini təşkil edən insani prinsiplərin ifadəsidir. Hüquq sistemləri də sosial həmrəyliyi qorumağa çalışır. Yardımlaşma mədəniyyəti güclü olan toplumlarda hüquqi münaqişələr azalır, çünki insanlar zərurət qarşısında bir-birini tək qoymurlar. Hüququn məqsədi də ədalətin təmini olduğu üçün bu kəlam hüququn mənəvi paradiqmasını tamamlayır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxışda insan öz mənasını başqasına verdiyi dəyər üzərində qurur. Yardım etmək insanın varlıq boşluğunu dolduran ən güclü davranışlardan biridir. İnsan başqasına fayda verdikcə, öz mövcudluğunu daha dərin və məqsədli hiss edir. Bu kəlam möminə varlığın mənasının "özündən kənara çıxmaq" və "başqasının yükünü yüngülləşdirmək" olduğunu öyrədir. Bu, insanın həyat boyu axtardığı mənanın açarlarından biridir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında yardım etmək ilahi yönləndirilmə və qəlb açılması deməkdir. Xızırın toxunduğu hər bir hadisədə mərhəmətin gizli bir hikməti vardır. Bu kəlam da insanı başqasının ehtiyacını Xızırın baxışı ilə — yəni dərindən, hikmətlə, mərhəmətlə və gizli bir sevgi ilə görməyə çağırır. Bəzən sən birinə kömək edirsən, amma əslində Allah səni öz inayətinə doğru yönləndirir. Xızır yolunun hikməti belədir: birinə kömək et və Allah sənə görünməz yollarla kömək etsin.

Düşündürücü Suallar

- Mən kiminsə yükünü yüngülləşdirmək üçün son dəfə nə etmişəm?
- Yardım edərkən niyyətim həqiqətən səmimi olur, yoxsa qarşılıq gözləyirəm?
- Allahın mənə yardım etdiyi anları xatırladıqda, mən kimlərə yardım etməliyəm?
- Yardımlaşma həyatımda əsas dəyərlərdən biridir?
- Mənim yardımım başqasının taleyinə necə təsir edir?

Özünə Hesabat

- Bu gün bir möminin işini asanlaşdırmaq üçün nə etdim?
- Birinin yükünü görüb yan keçdiyim anlar oldumu?
- Mənim yardımım kiməsə real fayda verdi?
- Mən kömək etməsəydim nə baş verəcəkdi?
- Yardımım Allahın razılığına səbəb olacaq şəkildə idimi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Maddi çətinlik içində olan bir ailəyə gizli şəkildə yardım etmək.
- Özünü tək hiss edən dostun yanında olmaq.
- Birinin işi gecikirsə, öz vaxtından verib ona dəstək olmaq.

- Yaşlı bir qonşunun gündəlik ehtiyaclarını ödəmək.
- Hər gün ən az bir nəfərin işini asanlaşdırmaq üçün şüurlu bir addım atmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Yardımı elan etmə, səssiz et; səssiz etdikcə dəyəri artır.
- Yardım etməyi adətə çevir, çünki adət davranışı formalaşdırır.
- Məsləhətsiz yardım etmə, şəxsin real ehtiyacını öyrən.
- Yardımı kiçik hesab etmə — bəzən bir söz belə həyat dəyişir.
- Yardımda davamlı ol, təkcə bir dəfə yox.

Nəticə

Bu kəlam möminin həyatını istiqamətləndirən ən fundamental prinsiplərdən birini açıqlayır: başqasına yardım etmək — Allahın yardımını cəlb etməkdir. İnsan öz qardaşını tək qoymadıqca, Allah da onu tək qoymur. Bu, həm mənəvi, həm sosial, həm də psixoloji baxımdan insanı yüksəldən ilahi qanundur. Yardım insana nur qazandırır, cəmiyyətə güc verir, ilahi rəhməti cəlb edir.

KƏLAM - 143

“ŞÜBHƏSİZ Kİ, ALLAH ÜÇ KƏS ÜÇÜN XÜSUSİ GÖZƏLLİKLƏR (HƏSƏNATLAR) SAXLAMIŞDIR: ƏDALƏTLİ RƏHBƏR, QARDAŞINI ÖZ MALINDAN SƏRBƏST İSTİFADƏ ETMƏKDƏ AZAD BURAXAN KƏS VƏ MÖMİN QARDAŞININ EHTİYACINI ÖDƏMƏK ÜÇÜN ÇALIŞAN ŞƏXS.”

(Bu kəlam İmam Kazıma (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 59)

Bu kəlamda üç böyük mənəvi dəyər ön plana çıxır: ədalətlə idarəçilik, malda səxavət və qardaşlıq ehtiyacını ödəmək üçün fədakar çalışma. İmam Kazım (ə) bildirir ki, Allah belə şəxslər üçün öz qatından xüsusi gözəlliklər, ilahi mükafatlar və nuraniyyət saxlamışdır. Buradan aydın olur ki, insan yalnız ibadətlə deyil, cəmiyyətə qarşı öhdəliklərini yerinə yetirməklə də Allahın razılığını qazanır. Bu dəyərlər həm fərdi təmizliyə, həm də ümumi sosial ədalətə xidmət edir. Kəlamın üç maddəsi ümumilikdə cəmiyyətin diriliyinin və möminin kamilliyinin təməl sütunları hesab olunur.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan kəlam insanın kamilliyə üç yolla yüksəldiyini göstərir: ədalətin tətbiqi, sərbəst səxavət və başqasının ehtiyacını ödəmə. Ədalətli rəhbərlik varlığın nizamına uyğun davranmaqdır; bu həm kainatın harmoniyası, həm də insan fitrətinin tələbidir. Malda qardaşı sərbəst buraxmaq mülkiyyətə bağlılığın həddən artıq olmadığını göstərir və insanın mənəvi azadlığını bəyan edir. Qardaşın ehtiyacını ödəmək isə fəlsəfi olaraq “xeyrin aktivləşdirilməsi” adlanır — yaxşılıq yalnız niyyət deyil, hərəkətə keçəndə kamal qazandırır. Bu üç yol insanın varlıq reallığı ilə harmoniyasını möhkəmləndirir.

2. İrfani Aspekt

İrfanda ədalətli rəhbər "nəfsinin padşahı olan insandır". Qardaşına malını sərbəst buraxan şəxs eqosundan keçərək "fənanın" bir mərhələsinə daxil olur — çünki mənlikdən verən insan Allahın lütfünü cəlb edir. Mömin qardaşının ehtiyacını ödəmək üçün çalışan isə irfani baxışda "Allahın sifətlərinə təcəlli edən" bir bəndədir; o, Rəhman və Rəhim sifətlərindən pay alır. Ariflər deyir ki, Allahın saxladığı həsənat, əslində, qəlbdə yerləşdirilən xüsusi nur və ilahi dəstəkdir. Bu nur belə insanların qəlbini genişlədir, ruhunu yüngülləşdirir və onları batinən yüksəldir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan ədalətli rəhbərlik insana daxili balans, özünə nəzarət və məsuliyyət hissi qazandırır. Qardaşını malında sərbəst buraxan insan isə "psixoloji bolluq" yaşayır — belə insanlar mülkə bağlılıqdan doğan qorxu və narahatlıqlardan azad olur. Qardaşının ehtiyacını ödəmək üçün çalışan insan həm empati, həm sosial bağlılıq, həm də özünə güvən hisslərini gücləndirir. Üç davranış da insanın emosional sağlamlığını artırır, stres və mənəvi boşluğun azalmasına səbəb olur. Bu səbəbdən kəlam həm fərdi psixoloji rahatlığı, həm də sağlam mənəvi şəxsiyyət formalaşdırır.

4. Ədəbi Aspekt

Kəlamın ədəbi quruluşu üçlü bölgü üzərində dayanır ki, bu da təsir gücünü artırır. "Ədalətli imam", "qardaşını malında sərbəst buraxan" və "ehtiyacı ödəmək üçün çalışan" ifadələri ritmik ardıcıllıq yaradır. Eyni zamanda hər üç bənddə "qardaşlıq" və "fədakarlıq" xətti poetik şəkildə təşkil olunur. Kəlamın yığcamlığı onun aforizm gücünü artırır, hər cümlə özündə tam bir mənəvi mesaj daşıyır. Bu cür ədəbi konstruksiyalar oxucunun hafizəsində güclü təsir buraxır və təlimi daha təsirli edir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan bu üç sinif insan cəmiyyətin dayaqları kimidir. Ədalətli rəhbər cəmiyyətin sabitliyini təmin edir, ədalətsizliklərə mane olur və nizam yaradır. Qardaşını malında sərbəst buraxan insanlar iqtisadi fədakarlıqla sosial bərabərliyi gücləndirir. Qardaşının ehtiyacını ödəmək üçün çalışan şəxs isə cəmiyyətdə həmrəylik yaradır, təbəqələşməni azaldır və sosial qardaşlıq bağlarını möhkəmləndirir. Bu üç davranış mövcud olduqda cəmiyyət rəhmətli, stabil və bir-birinə bağlı olur.

6. Tarixi Aspekt

Tarixdə ədalətli rəhbərlər — məsələn, Həzrəti Muhəmməd (s), İmam Əli (ə) və İmam Kazımın (ə) öz davranışları — İslam cəmiyyətinin diriliyinin əsas səbəbi olmuşdur. Qardaşını malında sərbəst buraxmaq ənsarın mühacirlərə göstərdiyi fədakarlığın ən yaxşı nümunələrindəndir. Qardaşının ehtiyacını ödəyən şəxslər isə tarix boyu müsəlman icmalarının sosial quruluşunu ayaqda saxlamışlar. Bu kəlam həmin tarixi ənənənin davamı olaraq, üç böyük xeyir yolunu gələcək nəsillərə miras qoyur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan bu kəlam üç əsas dəyəri təsdiqləyir: ədalət, səxavət və fədakarlıq. Ədalət rəhbərlərin ən böyük əxlaqi borcudur. Qardaşa malda sərbəstlik vermək insanın xəsislikdən təmizlənməsidir. Qardaşın ehtiyacını ödəmək isə mərhəmət və vicdanın ən ali təzahürüdür. Bu üç davranış insanın əxlaqi kamilliyini formalaşdırır və onu yüksək insani dəyərlərə sahib bir varlığa çevirir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan Allahın "həsənat saxlaması" ilahi seçimin və xüsusi rəhmətin təzahürüdür. Ədalətli rəhbərlik Allahın ədalət sifətinə uyğun hərəkətdir. Malda səxavət Allahın "Rəzzəq" sifətini əks etdirir. Qardaşının ehtiyacını ödəmək isə Allahın Rəhim və Lütfkar sifətlərinə uyğunluq yaradır. Beləliklə, bu üç insan davranışı ilahi sifətlərin yerdə təcəlli etməsinə səbəb olur.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan kəlamda üç gözəllik forması təsvir olunur: ədalətin gözəlliyi, səxavətin gözəlliyi və yardımın gözəlliyi. Bu üç gözəllik birlikdə insan davranışının harmoniyasını yaradır. Ədalət cəmiyyətin nizamında gözəllik yaradır, səxavət münasibətlərdə yumşaqlıq və nuraniyyət yaradır, yardım isə insanlıq mənzərəsini zənginləşdirir. Bu mənzərə bir növ mənəvi estetikanın kamil formasıdır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan ədalətli imam isə hakimiyyətdə dürüstlük, şəffaflıq və xalqla birlikdə olma prinsipini təmsil edir. Bu, dövlət idarəçiliyinin sağlam strukturunun əsasını təşkil edir. Malda səxavət iqtisadi münasibətlərdə ədalətli bölgünü təşviq edir. Ehtiyacı ödəmək üçün çalışma isə sosial siyasətin əsasını təşkil edən həmrəylik elementidir. Belə cəmiyyətlərdə dövlət və xalq arasında etimad güclənir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan kəlam birbaşa qanuni öhdəlik deyil, lakin hüququn mənəvi təməlini təşkil edən əsas prinsipləri vurğulayır: ədalətin qorunması, mülkiyyətdə hüquq və məsuliyyət, sosial yardımlaşma. Ədalətli rəhbərlik hüquqi sabitliyə zəmanət verir. Malda sərbəstlik isə könüllü hüquqi generosity (səxavət hüququ) kimi yanaşıla bilər. Qardaşın ehtiyacını ödəmək isə sosial rifah sistemlərinin mənəvi kökünü təşkil edir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan insan varlığının mənası üç cəhətdə özünü göstərir: ədalətli olmaq, verə bilmək və başqasının yükünü yüngülləşdirmək. İnsanın özünü dərk etməsi başqasına təsiri ilə bağlıdır. Ədalət insanın varlıq mərkəzini düzəldir, səxavət eqo sərhədlərini genişləndirir, yardım isə insanın varlığını məna ilə doldurur. Bu üç davranış insanın öz varlığını hədəfsiz deyil, şüurlu şəkildə yaşamasına səbəb olur.

Xızır Baxışı

Xızır baxışında ədalətli rəhbər insanların taleyinə ilahi hikmətlə toxunan bəndədir. Malda səxavət göstərən şəxs Xızırın "gizli yardım" hikmətinə uyğun davranır. Qardaşının ehtiyacını ödəmək üçün çalışan isə Xızır yolçuluğunun əsas prinsiplərindən biri olan "sirrli yaxşılıq" halına daxil olur — yəni yaxşılıq edər, amma özünə aid etməz, Allahın əlinin təcəlli etdiyini hiss edər. Bu davranışlar insanı görünməz şəkildə qoruyan ilahi inayəti cəlb edir.

Düşündürücü Suallar

- Mən həyatımda ədaləti həqiqətən tətbiq edirəmmi?
- Malımda qardaşım üçün yer ayırmaq mənə çətin gəlir, yoxsa rahat?
- Bir möminin ehtiyacını ödəmək üçün nə qədər çalışıram?
- Mənim etdiyim yardım mənə ilahi dəstək gətirir?
- Hər üç davranışdan hansını həyatımda daha çox inkişaf etdirməliyəm?

Özünə Hesabat

- Bu gün kiməsə ədalətli davrandım?
- Malımdan kiməsə rahatlıqla pay verdim?
- Kiminsə ehtiyacını ödəmək üçün təşəbbüs göstərdim?
- Mənim davranışım Allahın həsənatına layiq olacaq səviyyədə idimi?
- Mən bu üç yoldan hansını zəif yaşayıram?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Ailədə, işdə və ya sosial mühitdə ədalətli davranış sərgiləmək.
- Bir dostu, qohumu və ya ehtiyacı olan şəxsi maliyyə və ya imkan baxımından sərbəst buraxmaq.
- Bir möminin dərdini dinləyib real şəkildə ehtiyacını ödəmək.
- Cəmiyyətdə sosial təşəbbüslərdə iştirak etmək.
- Heç kimin görmədiyi bir yaxşılığı Allah üçün etmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Ədaləti ən kiçik məsələlərdə belə tətbiq et.
- Mülkiyyətə bağlılığı azalt, səxavəti artır.
- Yardım üçün bəhanə axtarma, imkan axtar.
- Yaxşılığı gizli et ki, dəyəri artsın.
- Bu üç xüsusiyyəti gündəlik həyatının prinsipi et.

Nəticə

İmam Kazımın (ə) bu kəlamı insanı kamilliyə aparan üç ilahi yol göstərir: ədalətlə davranmaq, səxavət göstərmək və qardaşının ehtiyacını ödəmək. Bu üç yol Allahın xüsusi rəhmətini və nurunu cəlb edir. İnsan bunları həyatına tətbiq etdikcə həm fərdi, həm mənəvi, həm də ictimai baxımdan yüksəlir. Bu kəlam möminin həyat fəlsəfəsini formalaşdıran ən dərin ilahi göstərişlərdən biridir.

KƏLAM - 144

“HƏR KİM MÜƏYYƏN VƏZİYYƏTLƏRDƏ ÖZÜNƏ SIĞINAN QARDAŞLARINDAN BİRİNƏ, GÜCÜ ÇATDIĞI HALDA SIĞINACAQ VERMƏZSƏ, ŞÜBHƏSİZ Kİ, ALLAH TƏBARƏK VƏ TƏALANIN VİLAYƏTİ İLƏ OLAN BAĞINI QOPARMIŞDIR.”

(Bu kəlam İmam Kazıma (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 60)

Bu kəlam möminlərin bir-birinə dayaq olması, çətinlik anında imdada yetişməsi və qardaşlıq bağının ilahi məsuliyyətlə qorunmasının zəruriliyini vurğulayır. İmam Kazım (ə) bildirir ki, insanın maddi və mənəvi gücü çatdığı halda qardaşını tənha buraxması, yalnız onu deyil, özünün Allah ilə olan mənəvi bağını da zəiflədər. Burada “sığınacaq vermək” təkcə fiziki yardım deyil, həm də mənəvi, psixoloji, sosial dəstək, bir sözlə, qardaşını öz halına tərk etməməkdir. Kəlam göstərir ki, möminin imtahanı yalnız öz ibadəti ilə deyil, başqasının çətinliyinə münasibəti ilə də ölçülür. Bu, İslam əxlaqında yardımlaşma, fədakarlıq və ümmət şüurunun əsas qatlarından biridir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Bu kəlamda insanın başqasına verdiyi dəstək varlığın mənası ilə əlaqələndirilir. Fəlsəfəyə görə, insan sosial varlıqdır və mənasının bir hissəsi başqasının yükünü yüngülləşdirməklə reallaşır. Qardaşını görməzlikdən gəlmək insanın öz mahiyyətinə qarşı çıxması deməkdir. İmamın buyurduğu nəsihət göstərir ki, insanın varoluş dəyəri təkcə öz mənfəəti deyil, paylaşdığı mərhəmət və ədalətlə ölçülür. Sığınacaq verməmək isə öz mahiyyətindən uzaqlaşmaq, “insanlıq əxlaqını” zədələmək kimi qiymətləndirilir. Bu baxışda yardımlaşma ontoloji bir borcdur — insan insanlığı bu borcu yerinə yetirdikcə qoruyur.

2. İrfani Aspekt

İrfanda qardaşa yardım “ilahi rəhmətin axınına vasitə olmaq” kimi dəyərləndirilir. Mömin yardım etdiyi zaman Allahın rəhmətini yer üzündə təcəlli etdirən bir alət olur. Əgər insan gücü çata-çata yardım etmirsə, ilahi feyz yolunu bağlamış olur. Bu səbəbdən kəlamda “Allahın vilayətindən qopmaq” ifadəsi işlədilir — çünki mərhəmətdən uzaqlaşan, Allahın rəhmət çevrəsindən də çıxmış olur. İrfani baxışda sığınacaq vermək təkcə əməl deyil, qəlbin saflaşması və mənəvi yüksəliş üçün bir qapıdır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji olaraq insan çətin anında ən çox ehtiyac duyduğu şey təhlükəsizlik və dəstək hissidir. Qardaşının ona sığınmasına laqeyd qalmaq həmin insanın emosional sabitliyini dağıdar, özünə güvənini sarsıdar. Eyni zamanda yardım etməyən şəxs də daxildə günahkarlıq, vicdan narahatlığı, dəyər itkisi yaşayır. Möminin vəzifəsi bu mənəvi boşluqları doldurmaqdır. Kəlam insanın həm öz psixi sağlamlığını, həm də qardaşının psixi yükünü yüngülləşdirməyi əmr edir.

4. Ədəbi Aspekt

Kəlamda “sığınacaq verməmək” ifadəsi simvolik və poetik məna daşıyır. Sığınacaq həm fiziki qorunma, həm də mənəvi qucaq açmaq deməkdir. “Vilayətdən qopmaq” isə sanki bir ipin qırılması, Allah ilə insan arasındakı bağın incəliklə təsviri kimidir. Bu ədəbi üslub cümlənin təsir gücünü artırır, oxucunu məsuliyyətin ağırlığına cəlb edir. Kəlam həm hikmətli, həm də obrazlı bir dildə ifadə olunub.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin sağlamlığı qarşılıqlı yardımlaşma üzərində qurulur. Sığınacaq verməyən cəmiyyət tədricən fərdiləşir, parçalanır və sosial etimad çökür. Bu kəlam cəmiyyətin gələcək nəsillər üçün dayanıqlı olmasının yol xəritəsini verir: qardaşlıq, paylaşma və sosial məsuliyyət. Bir mömin gücü çatdığı halda qardaşına yardım etməzsə, əslində cəmiyyətin bütövlüyünə zərər vurmuş olur.

6. Tarixi Aspekt

İslam tarixində Əhli-Beyt məktəbinin davamçıları yardım və qardaşlıq mədəniyyətini cəmiyyətin əsas dayağı ediblər. İmam Kazım (ə) öz dövründə siyasi təzyiqlər, yoxsulluq və təqiblər içində yaşayan müsəlmanlara həm moral, həm iqtisadi dayaq olmağın vacibliyini bu kimi kəlamlarla təbliğ edib. Tarix göstərir ki, yardımlaşma olmayan icmalar parçalanıb, yardımlaşma olan icmalar development edib.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaq baxımından gücü çatdığı halda kömək etməmək ən ciddi mənəvi naqislikdir. İmam Kazım (ə) bu əməli sadəcə pislik yox, Allahın vilayətindən uzaqlaşdıran xəyanət kimi təqdim edir. Çünki möminin qardaşına sahib çıxması Allahın buyurduğu yüksək əxlaqın birbaşa göstəricisidir. Qardaşını tək buraxmaq isə səhlənkarlıqdan daha ağır mənəvi bir pozuntudur.

8. Teoloji Aspekt

Teologiyada “vilayət” anlayışı Allahın xüsusi himayəsi və yaxınlığı deməkdir. Kəlam göstərir ki, bu yaxınlıq yalnız ibadətlə deyil, sosial məsuliyyətlə də qorunur. Mömin kömək etdikcə Allahın qoruması altında qalar; kömək etmədikcə bu qoruma zəifləyər. Bu, ilahi qanunun sosial münasibətlərə tətbiqidir: Allahın rəhməti rəhmət edənlərlə birlikdədir.

9. Estetik Aspekt

Kəlamın estetik gözəlliyi onun qısa, lakin son dərəcə dərin mənalarında özünü göstərir. Cümlə strukturundakı uyğunluq, mənəvi harmoniya və səliqə bir hikmət incisi yaradır. Burada estetik gözəllik yalnız sözlərdə deyil, ifadə etdiyi yüksək mənəvi dəyərlərdədir — mərhəmət, himayə, birlik, ilahi bağ.

10. Politoloji Aspekt

Cəmiyyətin siyasi sabitliyi sosial həmrəyliyə bağlıdır. Qardaşına sığınacaq verməyən fərdlərdən ibarət cəmiyyət siyasi birlik də yarada bilməz. Dövlətlərin dağılmasının əsas səbəblərindən biri qarşılıqlı etibarın itməsi

olmuşdur. Bu kəlam siyasət fəlsəfəsi üçün də dərsdir: güclü toplum sosial ədalət və həmrəylik üzərində qurulur.

11. Hüquqi Aspekt

Şəriətdə möminin möminə kömək etməsi "mübah" deyil, bir çox hallarda "vacib kifayi"dir. Yəni cəmiyyət üzərinə düşən borcdur. Bu kəlam hüquqi məsuliyyətin mənəvi təməlini açıqlayır: gücü çatdığı halda yardım etməmək ilahi öhdəliyin pozulmasıdır. Bu, ictimai hüquq baxımından da bir xəyanət növü sayılır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan insanın kimliyi onun seçimlərində təzahür edir. Qardaşına sığınacaq verib-verməmək insanın kimliyini formalaşdıran əsas seçimlərdəndir. Çətinlikdə tənha qoymaq insanın öz varoluş dəyərinə ziddir. Yardım etmək isə insanın öz mahiyyətini təsdiqləməsi, mənəvi həyatına mənalı yön verməsidir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı mərhəməti ani, gizli və səmimi şəkildə göstərməyi tələb edir. Qardaşın kömək istəmədən onun ehtiyacını görmək Xızırın təliminə uyğun bir davranışdır. Kəlamda "gücü çatdığı halda kömək etməmək" Xızır baxışına tam ziddir, çünki Xızırın hikməti çətinlikdə olan insana ilahi bir əl uzatmaqdır. Bu baxış möminin vəzifəsini daha da ucaldır.

Düşündürücü Suallar

- Bir möminin çətinliyini bildiyim halda ona yaxınlaşmamağım mənim imanım barədə nə deyir?
- Yardım etməməyin ilahi vilayətdən uzaqlaşdırması mənim üçün nə deməkdir?
- Sığınacaq ehtiyacı olan insanları görmək üçün daxili həssaslığım varmı?

Özünə Hesabat

- Bu həftə kömək edə biləcəyim halda yardım etmədiyim bir an oldumu?
- Qardaşlarımın ehtiyaclarını hiss etmək üçün nə qədər diqqətliyəm?
- Allaha yaxınlığımla başqasına yardım etməyim arasında əlaqəni dərk edirəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Maddi çətinlikdə olan tanışa heç gözlətmədən dəstək vermək.
- Mənəvi dəstəyə ehtiyacı olan bir dostu dinləmək və yanında olmaq.
- Öz imkanları daxilində yardımı gizli şəkildə göstərmək.
- Qardaşlığın davamı üçün əlaqələri diri saxlamaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Yardım etməyi adətə çevirmək üçün həftəlik "xeyir proqramı" müəyyən et.
- Qardaşının ehtiyacını hiss etmək üçün mütəmadi hal-əhval soruş.

- Yardım edərkən minnət qoyma, çünki bu əməlin savabını azaldır.

Nəticə

Bu kəlam möminin yalnız ibadətdə deyil, insani münasibətlərdə də imtahan olunduğunu göstərir. Gücü çatdığı halda qardaşına sığınacaq verməmək insanın Allahın vilayətindən uzaqlaşmasına səbəb olur. Yardım etmək isə insanı həm ilahi rəhmətə, həm də mənəvi kamala yaxınlaşdırır. Əsl mömin qardaşının yükünü yüngülləşdirəndir — çünki Allah da onun yükünü yüngülləşdirər.

KƏLAM - 145

"MÖMİN QARDAŞINA BİR XEYİR YETİRƏN MÖMİN, ƏSLİNDƏ ALLAHIN PEYĞƏMBƏRİNƏ (S) XEYİR YETİRMİŞ OLUR."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 60)

Bu kəlam möminlərin bir-birinə xeyir və fayda verməsinin yalnız sosial məsələ olmadığını, həm də ilahi bir əlaqəyə sahib olduğunu göstərir. Yardım edən şəxs həm öz qardaşına, həm də Allahın Peyğəmbərinə hörmət və bağlılıq nümayiş etdirir. Kəlam, xeyir əməllərinin həm dünyəvi, həm də mənəvi ölçülərini önə çıxarır, həmçinin insanın niyyət və əməl arasında qurduğu bağın önəmini vurğulayır. Burada xeyir sadəcə maddi dəstək deyil, eyni zamanda mənəvi və psixoloji dəstək kimi də nəzərdə tutulur.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxışdan, bu kəlam hər əməl və hər hərəkətin yalnız görünən nəticə ilə məhdudlaşmadığını göstərir. Yardım, insanın sosial və mənəvi həyatında bir səbəb-nəticə zənciri yaradır. Qardaşına yardım etmək, insanın daxili nizamını və vicdanını möhkəmləndirir. Bu fəlsəfi düşüncə ilə hər xeyir əməlinin həm fərdi, həm də ilahi ölçüdə nəticəsi olduğu anlaşılır. İnsan yalnız başqası üçün yaxşılıq etməklə kifayətlənməyib, bu əməli ilahi məqsədlə birləşdirir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxışda, qardaşa edilən xeyir Allahın Peyğəmbərinə edilən bir xidmətdir. İnsan hər xeyir əməlində ilahi mərhəməti yer üzündə təcəlli etdirir. Bu, möminin qəlbində mərhəmət, səmimiyyət və ilahi niyyət yaradır. Yardım edən şəxs, başqasına fayda verərkən, öz daxili aləmində də ruhani bir təmizlənmə və yüksəkliyin təzahürünü yaşayır. İrfani baxımdan, hər əməl həm zahir, həm batin üçün dəyərli olur.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, qardaşına yardım edən mömin özünü dəyərli və mənalı hiss edir. Yardım etmə, empati bacarığını artırır, digər insanlarla emosional bağları gücləndirir və şəxsin özünü faydalı bir varlıq kimi qəbul etməsini təmin edir. Yardım etməyin gətirdiyi məmnuniyyət və rahatlıq, daxili stressi azaldır və insanın ruh sağlamlığını qoruyur. Həmçinin, bu

davranış digər insanları da yardıma təşviq edir, beləliklə sosial əxlaq və bağlılıq möhkəmlənir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlamın dili sadə, lakin çox təsirlidir. "Qardaşına xeyir yetirmək" ifadəsi həm maddi, həm mənəvi yardımı əhatə edir. "Allahın Peyğəmbərinə xeyir yetirmək" ifadəsi isə metaforik olaraq əməl və niyyət arasında güclü bir əlaqə yaradır. Bu poetik və simvolik quruluş, kəlamın yadda qalan və təsirli olmasını təmin edir. Ədəbi baxımdan, sözlərin qısa və ahəngdar forması ilə mənəvi dərinlik birləşdirilmişdir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətin sağlamlığı qarşılıqlı yardımlaşma üzərində qurulur. Qardaşına xeyir edən şəxs, həm sosial bağlılığı gücləndirir, həm də ümumi icma iqlimini yaxşılaşdırır. Yardım etməyən fərdlərdən ibarət cəmiyyət parçalanmış və zəif olur. Bu kəlam, sosial məsuliyyət və kollektiv yardımlaşmanın əhəmiyyətini göstərir. Sosial baxımdan, xeyir vermək cəmiyyətin etibarını, həmrəylik və birgəlik mədəniyyətini möhkəmləndirir.

6. Tarixi Aspekt

İslam tarixində Əhli-Beyt imamlarının təlimlərində xeyir vermək və qardaşlıq prinsipləri hər zaman önəmli olmuşdur. İmam Sadiq (ə) dövründə də, insanlar arasında yardımlaşmanı gücləndirmək və cəmiyyəti mənəvi baxımdan formalaşdırmaq üçün bu kəlamları irəli sürmüşdür. Tarixi perspektivdə, yardımlaşmanın olmayan cəmiyyətlərin zəiflədiyi, xeyir əməllərinin güclü olduğu icmaların isə inkişaf etdiyi müşahidə olunmuşdur.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, bu kəlam möminin vəzifəsini açıq göstərir: hər xeyir əməl həm qardaşa, həm də ilahi bir məqsədə xidmət edir. Əxlaqi təmizliyə nail olmaq üçün, insanın başqasına faydalı olması və niyyətinin səmimi olması vacibdir. Qardaşına xeyir etməmək yalnız sosial ədaləti pozmur, eyni zamanda şəxsin mənəvi dəyərlərini də zəiflədir. Bu baxımdan, əxlaqi inkişaf üçün xeyir əməlləri vacibdir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, möminin qardaşına etdiyi yardım, Allahın Peyğəmbərinə edilən bir hörmət kimi qiymətləndirilir. Bu, ibadətin yalnız ritual deyil, həm də sosial və mənəvi ölçülərini vurğulayır. İnsan həm dünyada, həm axirətdə fayda qazandığını anlayır. Yardım etməyin niyyəti və səmimiyyəti, ilahi razılığa çatmağın önəmli bir şərtidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, kəlam sadə, aydın və ritmikdir. Mənəvi gözəllik sözlərin ahəngində deyil, ifadə etdiyi dərin məna və hərəkətin ilahi təzahüründədir. Xeyir və yardımın gözəlliyi, həm başqasına fayda verməkdə, həm də ilahi niyyətlə hərəkət etməkdədir. Bu baxımdan kəlam həm estetik, həm mənəvi harmoniyanı birləşdirir.

10. Politoloji Aspekt

Cəmiyyətdə yardımlaşma və xeyir vermək sosial stabilliyi qoruyur. Yardım etməyən fərdlərdən ibarət icma zəif və parçalanmış olur. Kəlam həm dövlət siyasəti üçün nümunədir: sosial ədalət və qarşılıqlı yardımlaşma siyasi sabitliyin təməlini təşkil edir. Cəmiyyət yalnız insanlar arasında həmrəylik və yardımlaşma olduğunda güclü olur.

11. Hüquqi Aspekt

İslam hüququnda, möminin möminə yardım etməsi həm mənəvi, həm də hüquqi məsuliyyətdir. Yardım etməmək hüquqi və sosial borcun pozulması kimi qiymətləndirilir. Kəlam göstərir ki, hüquq və əxlaq yalnız fərdi məsuliyyəti deyil, kollektiv və sosial məsuliyyəti də əhatə edir. İnsanın qardaşına qarşı vəzifəsini yerinə yetirməməsi həm mənəvi, həm də hüquqi nəticələrə gətirib çıxarır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, insanın mənası və kimliyi onun seçimləri ilə ölçülür. Qardaşına xeyir yetirmək insanın varlığını təsdiqləyir, mənəvi həyatına dəyər qatır. Yardım etməmək isə şəxsi boşluq və mənasızlıq hissi yaradır. İnsan yalnız başqasına faydalı olduqda, varlığı həm mənəvi, həm də sosial baxımdan mənalı olur.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı, ehtiyacı olan qardaşa yardım etməyi və bunu səmimi niyyətlə etməyi öyrədir. Kəlamın vurğuladığı hər xeyir əməl, gizli və zahiri yardımın dəyərini göstərir. İnsan niyyəti və əməli ilə başqasına fayda verdikdə həm zahirən, həm də batin aləmdə ilahi təzahür yaradır. Bu baxış yardımın həm görünən, həm də görünməyən dəyərini ortaya çıxarır.

Düşündürücü Suallar

- Mənim etdiyim xeyir yalnız başqasına yox, Allahın Peyğəmbərinə də mi çatır?
- Gün ərzində hansı kiçik xeyir əməli qardaşlarım və icma üçün faydalı ola bilər?
- Yardım etmədiyim zamanlarda niyə tənbəllik edirəm və niyyətimdə hansı maneələr var?

Özünə Hesabat

- Bu həftə kiməsə xeyir yetirdimmi?
- Yardım etdiyim əməl niyyətimə uyğun, səmimi idimi?
- Mənim əməl və niyyətim Peyğəmbərin razılığı ilə uyğun gəlirmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Tanımadığın bir mömini ehtiyacında görüb dəstəkləmək.
- Dost və qohumlara maddi və mənəvi yardım göstərmək.
- Yardımı gizli və səmimi şəkildə etmək.
- İnsanlara tövsiyə və məsləhət verərək onlara xeyir yetirmək.

Əlavə Tövsiyələr

- Gündəlik həyatında hər hansı xeyir əməli planlaşdır.
- Yardımı adi vərdiş halına gətir.
- Xeyir verərkən minnət və təmənna etmə.
- Yardımın təsirini müşahidə et və davamlı et.

Nəticə

İmam Sadiq (ə) kəlamı ilə göstərir ki, mömin yalnız ibadətdə deyil, başqasına xeyir və yardım göstərməklə də imanını sübut edir. Qardaşına xeyir yetirmək həm dünyada, həm axirətdə fayda gətirir və Allahın Peyğəmbərinə olan hörmətin ifadəsi olur. Möminin həyatı yalnız özü üçün deyil, başqaları üçün də faydalı olduqda mənalı və kamil olur.

KƏLAM - 146

"İNSANIN QARDAŞINA GÜVƏNMƏSİ ÜÇÜN YALNIZ EHTİYACINI ONA BİLDİRMƏSİ KİFAYƏTDİR."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 60)

Bu kəlam insanların qarşılıqlı güvən və səmimiyyət prinsiplərini önə çıxarır. İnsanın qardaşına ehtiyacını bildirməsi, qarşı tərəfdə etimad yaradır və insanlar arasında sağlam, dürüst əlaqələr qurur. Burada vurğulanan əsas məqam, güvənin sadəcə sözlə deyil, hərəkətlə deyil, səmimi niyyətlə qurulmasıdır. Kəlam həm fərdi, həm də sosial həyat üçün əhəmiyyətlidir, çünki insanlar yalnız bir-birinə ehtiyaclarını açıq şəkildə bildikdə qarşılıqlı dəstək yaranır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, bu kəlam güvənin təbiətini izah edir: insanlar bir-birinə yalnız ehtiyaclarını açıq şəkildə göstərdikdə inanclarını və bağlılıqlarını sınaya bilirlər. Güvən, yalnız qarşı tərəfin sözlərinə bağlılıq deyil, həm də şəxslərin niyyət və səmimiyyətinə bağlıdır. İnsan həyatında etibar, həm fərdi, həm də ictimai həyatı möhkəmləndirən bir prinsiplərdən biridir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, kəlam göstərir ki, Allah bəndələrinin bir-birinə güvənməsini arzulayır. Ehtiyacını açıq demək, insanın qəlbindəki dürüstlük və təvazökarlığın əlamətidir. Bu, insanın ruhani inkişafına, Allah qarşısında səmimi olmasına və əxlaqi məsuliyyətinə xidmət edir. İrfani perspektivdə, güvən həm zahir, həm batin ölçüdə qiymətləndirilir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, ehtiyacını bildirmək insanın özünü rahat və güvənli hiss etməsini təmin edir. İnsan ehtiyacını açıq şəkildə ifadə etdikdə qarşı tərəfdə də empati və yardım hissi oyandırır. Bu həm şəxsi, həm də sosial əhval-ruhiyyəni yaxşılaşdırır. Güvən və açıq ünsiyyət, insanlar arasında emosional bağlılığı gücləndirir və stressi azaldır.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlamın ifadəsi sadə, qısa və təsirlidir. “Ehtiyacını bildirmək” ifadəsi hər kəsin rahat başa düşəcəyi dildə qurulmuşdur, lakin dərin mənanı ehtiva edir. Sözlərin aydın və ritmik quruluşu, fikrin oxucuya birbaşa çatmasını təmin edir. Bu, həm didaktik, həm də poetik keyfiyyətləri birləşdirir.

5. Sosioloji Aspekt

Cəmiyyətdə güvən və qarşılıqlı dəstək əsas sosial sütunlardır. İnsanlar bir -birinə ehtiyaclarını açıqladıqda, icma daxilində etibar və qarşılıqlı yardımlaşma güclənir. Güvən əsaslı əlaqələr olmadan, cəmiyyət zəif və parçalanmış olur. Kəlam, sağlam sosial münasibətlərin yaradılması və icma bağlılığının möhkəmləndirilməsi üçün təməl prinsip kimi çıxış edir.

6. Tarixi Aspekt

İslam tarixi boyunca Əhli-Beyt imamları qarşılıqlı güvən və səmimiyyətin əhəmiyyətini vurğulamışlar. İnsanlar ehtiyaclarını açıq şəkildə bildirdikdə, həm fərdi, həm də ictimai həyat nizamlanırdı. Tarixi nümunələr göstərir ki, güvən və qarşılıqlı etimad olmayan icmalar zəifləyir, əksinə, açıq və dürüst münasibətlər inkişaf etmiş cəmiyyətlərin əsasını təşkil edib.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, kəlam göstərir ki, ehtiyacını açıq demək yalnız bir hüquq və ya praktik məqam deyil, həm də əxlaqi məsuliyyətdir. İnsan dürüst olmalı, təmənnasız şəkildə ehtiyacını ifadə etməlidir. Bu davranış, qarşılıqlı hörmət və məsuliyyət prinsipini gücləndirir və möminin əxlaqi kamilliyinə xidmət edir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, Allah bəndələrinin bir-birinə güvənməsini istəyir. Ehtiyacını açıq bildirmək, insanın səmimi niyyətini və Allah qarşısında doğru mövqeyini göstərir. Bu, həm də ibadət və əməl arasında bir bağ yaradır; insan yalnız zahiri, həm də batini ölçüdə Allahın razılığını qazanır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, kəlam sadə, amma çox təsirlidir. İnsanlar arasındakı güvən və açıq ünsiyyətin gözəlliyi, yalnız sözlərdə deyil, həm də davranış və niyyətdə özünü göstərir. Ehtiyacını bildirmək, həm şəxsi, həm də sosial estetik armoniyanı təmin edir. Sadə və ahəngdar ifadə bu dərin mənanı daha təsirli edir.

10. Politoloji Aspekt

Cəmiyyətdə qarşılıqlı güvən və səmimiyyət siyasi sabitliyin də təməlidir. İnsanlar ehtiyaclarını açıq şəkildə ifadə etdikdə, icma daxilində qarşılıqlı dəstək və etibar möhkəmlənir. Bu, həm sosial, həm də siyasi baxımdan stabilliyi gücləndirir. Kəlam, güvənə əsaslanan ictimai nizamın vacibliyini vurğulayır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, ehtiyacını açıq bildirmək, qarşılıqlı məsuliyyət və hüquq normalarına uyğun davranmaqdır. İnsan yalnız sözlə deyil, əməllə də məsuliyyət daşıyır. Kəlam göstərir ki, güvən və yardım hüquqi və sosial öhdəliklər arasında qarşılıqlı əlaqə yaradır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, insanın həyatı mənalı olur, əgər o, ehtiyacını açıq bildirmək və başqasına güvənmək bacarığını göstərirsə. Güvən və ehtiyacın ifadəsi insanın varlığını təsdiqləyir və mənəvi inkişafını təmin edir. Bu, həm şəxsi identitet, həm də cəmiyyət üçün dəyər yaradır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı, ehtiyacını səmimi şəkildə açıq bildirmək və qarşı tərəfdə etimad yaratmaqdır. İnsan başqasına güvənərək həm özünü, həm də qardaşını inkişaf etdirir. Bu, həm zahiri, həm də batini aləmdə qarşılıqlı yardımlaşma və ilahi təzahür yaradır.

Düşündürücü Suallar

- Mən ehtiyacımı başqasına bildirməkdən çəkinirəmmi?
- Qardaşım mənim səmimiyyətimi anlayırmı?
- Güvən və açıqlığın həyatımda hansı təsiri var?

Özünə Hesabat

- Bu gün ehtiyacımı açıq şəkildə bildirdimmi?
- Qardaşıma və ətrafıma güvən yaratdım mı?
- Mənim niyyətim dürüst və səmimi idimi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- İş yerində və ya dost mühitində ehtiyaclarını açıq ifadə etmək.
- Ailə və dostlar arasında qarşılıqlı yardımlaşma təcrübələri qurmaq.
- İctimai layihələrdə ehtiyacı olanlara açıq şəkildə müraciət etmək.
- Qardaşlıq münasibətlərində səmimiyyət və güvən yaratmaq.

Əlavə Tövsiyələr

- Ehtiyacını bildirməkdə tərəddüd etmə.
- Səmimi niyyətlə yardım istəyin.
- Güvən və qarşılıqlı açıq ünsiyyəti gündəlik həyatına tətbiq et.
- Yardım və güvən əlaqələrini davamlı qoruyaraq sosial münasibətləri gücləndir.

Nəticə

İmam Sadiqin (ə) kəlamı göstərir ki, güvən sadəcə sözdə deyil, səmimi ifadə və hərəkətdə özünü göstərir. İnsan qardaşına ehtiyacını açıq bildirdikdə, həm qarşı tərəfdə etimad yaradır, həm də Allahın razılığına nail olur. Güvən və ehtiyacın ifadəsi, həm fərdi, həm də sosial həyatı mənalı və dəyərli edir.

QARDAŞLIQ ƏDƏB-ƏRKANI

KƏLAM - 147

“SİZDƏN HƏR KİM BİRİNİ QARDAŞ ETMƏK İSTƏYİRSƏ, ONDAN ADINI, ATASININ ADINI, QƏBİLƏSİNİ VƏ YAŞADIĞI YERİ SORUŞSUN. ÇÜNKİ BU, QARDAŞLIĞIN LAZIMİ HAQLARINDAN BİRİDİR VƏ BU, SƏMİMİYYƏT VƏ TƏMİZLİYİN SƏBƏBİDİR. ƏKS HALDA, BU, AĞILSIZLARIN DOSTLUĞU OLAR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 60)

Kəlam, qardaşlıq və dostluqda yalnız niyyətə deyil, həm də qarşı tərəfi tanımağa, onun kimliyini, sosial statusunu və şəxsiyyətini öyrənməyə vurğu edir. Bu, əlaqənin səmimiyyət, etibar və sosial məsuliyyət üzərində qurulmasını təmin edir. Tanımadan qurulan əlaqələr isə səthi, qeyri-sabit və bəzən zərərlidir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, kəlam göstərir ki, hər sosial münasibət niyyət və əxlaqın üzərində düşüncə və analiz tələb edir. İnsan yalnız hisslərə və duyğulara güvənərək qardaşlıq qurarsa, əlaqə boş və səmərəsiz olar. Filosofik olaraq, hər münasibət, həm niyyət, həm də biliklə möhkəmlənməlidir. Bu prinsip, fərdi məsuliyyət və cəmiyyətin etik stabilliyi üçün vacibdir.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, kəlamın əsas mesajı səmimiyyət və batini təmizliyin qorunmasıdır. İnsan qardaşlığın ruhunu anlamalıdır: qarşı tərəfi tanımaq, haqqını bilmək və ona hörmət etmək ruhani yüksəlişin təzahürüdür. Qardaşlıq münasibəti yalnız zahiri səviyyədə deyil, batini səviyyədə də diqqət və məhəbbət tələb edir. Bu, Allahın razılığına aparan bir vasitədir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, qarşı tərəfi tanımaq və məlumatlı olmaq, insanların etibar və güvən hissini artırır. Bu, sosial və emosional stabillik yaradır. Səthi və tanınmamış dostluqlar, yanlış anlaşılmalar və emosional zədələnmələrə səbəb ola bilər. İnsanlar bir-birini yaxşı tanıdıqda, qardaşlıq həm rahat, həm də möhkəm olur.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlamın dili sadə, aydın və təsirli qurulub. Konkret olaraq “adını, atasının adını, qəbiləsini və yaşadığı yeri soruşmaq” ifadəsi oxucunun diqqətini çəkir və məna dərinliyini artırır. Kəlamın ritmi və ardıcıllığı mesajın daha yaxşı qavranmasına kömək edir. Bu, həm didaktik, həm də estetik əhəmiyyət daşıyır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, hər bir insanın qarşı tərəfi tanıması icma daxilində etibarın və sosial stabilliyin təməlini qoyur. Tanımadan qurulan qardaşlıq,

səthi və qeyri-sabit münasibətlər yaradır ki, bu da cəmiyyətdə güvən mühitini zəiflədir. Sosial harmoniyanın təminatı üçün məlumatlılıq və qarşılıqlı hörmət əsasdır.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, İslam tarixində qardaşlıq münasibətləri diqqətlə qurulub. Peyğəmbərimiz (s) insanları bir-birinə bağlayarkən həm niyyətin səmimiyyətinə, həm də məlumatlılığa önəm verib. Tarixi nümunələr göstərir ki, səthi dostluqlar münaqişələrə və yanlış anlaşılmalara yol açıb, məlumatlı və diqqətli münasibətlər isə icma daxilində sabitliyi təmin edib.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, kəlam göstərir ki, dostluq və qardaşlıq yalnız niyyətlə deyil, həm də qarşı tərəfin haqqını bilmək və ona hörmət etməkdir. Bu, etik davranışın və əxlaqi məsuliyyətin göstəricisidir. Səmimi və məlumatlı qardaşlıq, həm şəxsi əxlaq, həm də sosial etika üçün model təşkil edir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, Allah səmimi və məlumatlı qardaşlıq əlaqələrini xeyirli hesab edir. Əgər münasibətlər yalnız niyyət və səthi niyyətdən ibarətdirsə, Allahın razılığı əldə edilmir. Qardaşlığı düzgün qurmaq, həm zahiri, həm də batini şəkildə Allahın razılığını qazanmağa yol açır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, kəlamın quruluşu və ifadəsi gözəl harmoniyaya malikdir. İnsanlar arasında qarşılıqlı hörmət və səmimiyyət, sosial və şəxsi estetik gözəllik yaradır. Qardaşlıq münasibətləri yalnız niyyətlə deyil, həm də düzgünlük və səmimiyyətlə estetik bir harmoniya təşkil edir.

10. Politoloji Aspekt

Cəmiyyətin güvən və sabitliyi üçün münasibətlərdə məlumatlılıq vacibdir. İnsanları tanımadan qurulan əlaqələr sosial stabilliyi poza bilər. Kəlam, siyasət və sosial münasibətlər üçün də dəyərli bir qaydadır: güvən və etibar, yalnız məlumatlı və səmimi münasibətlərlə möhkəmlənir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, qardaşlıq və dostluqda hər iki tərəfin hüquqlarını tanımaq vacibdir. İnsanları tanımadan münasibət qurmaq hüquqi problemlərə, yanlış anlaşılmalara və sosial məsuliyyətlərin pozulmasına səbəb ola bilər. Kəlam göstərir ki, məlumatlılıq hüquqi və sosial məsuliyyətin təməlidir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, insanın qardaşlıq və dostluq münasibətləri mənalı olur, əgər qarşı tərəfi tanıyır və səmimi niyyətlə əlaqə qurur. Bu, insanın varlığını təsdiqləyir, mənəvi və sosial dəyərini artırır. Səthi və ağılsız dostluq isə varlığın mənasızlığına yol açır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı, səmimi, məlumatlı və diqqətli qardaşlıq münasibətinin təzahürüdür. İnsan yalnız niyyətinə güvənməyib, qarşı tərəfi tanımaqla əlaqələrini möhkəmləndirir. Bu, həm zahiri, həm də batini aləmdə qarşılıqlı yardımlaşma və ilahi razılığı təmin edir.

Düşündürücü Suallar

- Dostluq və qardaşlıq münasibətlərimi yalnız niyyətimə əsaslandırırammı, yoxsa qarşı tərəfi də tanıyırammı?
- Tanımadığım birinə güvənərək dostluq qurmaq doğru olar mı?
- Mənim dostluğum səmimi və məlumatlıdırmı?
- Qarşı tərəfin haqqına və şəxsiyyətinə kifayət qədər diqqət yetirirəmmi?

Özünə Hesabat

- Dostlarımı və qardaşlarımı yetərincə tanıyırammı?
- Qarşılıqlı hüquqlar və səmimiyyət prinsipinə riayət edirəmmi?
- Səmimi və diqqətli münasibətlərim varmı?
- Səthi və ağılsız dostluqlardan çəkinirəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Yeni tanış olduğunuz insanla qardaşlıq qurmazdan əvvəl onun haqqında məlumat toplamaq.
- Dostlarınızın və qardaşlarınızın sosial və ailə durumunu nəzərə almaq.
- Qarşılıqlı hörmət və səmimiyyət prinsiplərini tətbiq etmək.
- Səthi dostluqlardan çəkinmək və etibarınızı yalnız məlumatlı münasibətlərə vermək.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostluq və qardaşlıq əlaqələrində səmimi və diqqətli olun.
- Qarşı tərəfi tanıyaraq, hüquqlarına hörmət göstərin.
- Səthi və ağılsız münasibətlərdən çəkinin.
- Qardaşlıq əlaqələrini sosial və ruhi baxımdan möhkəmləndirin.

Nəticə

Həzrəti Peyğəmbər (s) bu kəlamı ilə göstərir ki, qardaşlıq və dostluq yalnız niyyətlə deyil, həm də məlumatlılıq və diqqət tələb edir. İnsan qarşı tərəfi tanıdıqda və onun haqqını nəzərə aldıqda, münasibət səmimi, möhkəm və ilahi razılıq üçün uyğun olur. Səthi və ağılsız dostluq isə həm sosial, həm də ruhi baxımdan boşluq yaradır.

KƏLAM - 148

“BU ÜÇ ŞEY CƏFADAN (SEVGİSİZLİKDƏN) SAYILIR. BUNLARDAN BİRİ, BİRİYLƏ DOST OLDUĞU HALDA ONUN ADINI VƏ KÜNYƏSİNİ SORUŞMAMAQDI.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 60)

Kəlam dostluq və qardaşlıq münasibətlərində diqqət və məlumatın vacibliyini göstərir. İnsan birinə dost olduqda, onun kimliyini, adını və ata

adını soruşmaq, münasibətin səmimiyyəti və qarşılıqlı hörmət üçün vacibdir. Əks halda, səthi və sevgisiz bir əlaqə yaranır. Kəlam həm zahiri, həm də batini baxımdan münasibətlərin möhkəmliyini vurğulayır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, kəlam göstərir ki, münasibətlər yalnız duyğu və niyyət üzərində qurula bilməz. İnsan yalnız hisslərinə güvənirsə, əlaqə səthi və qeyri -sabit olar. Filosofik prinsiplər göstərir ki, hər münasibət bilik və məlumat üzərində möhkəmlənməlidir. Dostluq, həm niyyət, həm də anlayışla tamamlanmalıdır ki, dəyərli və davamlı olsun.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, kəlam ruhani təmizliyi vurğulayır. Qarşı tərəfi tanımaq, adını və ata adını bilmək, batini səmimiyyət və diqqətin göstəricisidir. Bu, dostluqda Allahın razılığını qazanmaq üçün vacibdir. İnsan yalnız zahiri tərəflərə deyil, həm də batini niyyət və anlayışa diqqət etməlidir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, insanın adını və ata adını soruşmaq etibar və güvən yaradır. Qarşı tərəf özünü dəyərli və tanınmış hiss edir. Əks halda, səthi və sevgisiz münasibətlər, etibar və emosional bağın zəifləməsinə səbəb olur. İnsanlar tanındıqda, əlaqələr daha möhkəm və təhlükəsiz olur.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlamın dili sadə, təsirli və ardıcıllığı qorunmuşdur. “Adını və künyəsini soruşmamaq” ifadəsi konkret nümunə ilə mesajı gücləndirir. Bu, oxucuya aydınlıq və dərs verir. Kəlamın ritmi və sadəliyi, həm didaktik, həm də ədəbi dəyər daşıyır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, hər dostluq və qardaşlıq münasibəti sosial stabillik və etibar üzərində qurulmalıdır. Qarşı tərəfi tanımadan münasibət qurmaq, səthi və qeyri-sabit sosial əlaqələr yaradır. İnsanları tanımaq, cəmiyyətdə sağlam və möhkəm əlaqələrin təməlini qoyur.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, İslam tarixində dostluq və qardaşlıq münasibətləri diqqətlə qurulub. Peyğəmbərimiz (s) insanlara dostluqda səmimiyyət, diqqət və tanımağın vacibliyini göstərmişdir. Tarixi nümunələr göstərir ki, məlumatlı münasibətlər cəmiyyətdə etibar və stabillik yaradır, səthi münasibətlər isə münaqişəyə yol açıb.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, dostluqda qarşı tərəfi tanımaq etik bir davranışdır. Adını və ata adını soruşmaq, hörmət və məsuliyyətin göstəricisidir. Bu, həm şəxsi, həm də sosial əxlaqın inkişafına səbəb olur. Sevgisiz və səthi münasibətlər isə etik cəhətdən boşluq yaradır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, Allah dostluqda səmimi və məlumatlı münasibətləri xeyirli hesab edir. Qarşı tərəfi tanımamaq və diqqətsizlik, sevginin batini təmizliyinə ziddir. Kəlam göstərir ki, səmimi dostluq Allahın razılığı üçün vacibdir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, dostluq və qardaşlıq münasibətləri yalnız niyyətlə deyil, həm də hörmət və diqqətlə gözəlləşir. İnsanları tanımaq və onların kimliyinə diqqət yetirmək, sosial və ruhi estetik harmoniya yaradır.

10. Politoloji Aspekt

Cəmiyyətin stabilliyi üçün dostluqlar diqqətli və məlumatlı qurulmalıdır. Tanımadan və səthi münasibətlər siyasi və sosial stabilliyi poza bilər. Bu kəlam, insanların sosial və siyasi münasibətlərdə də diqqətli olmalarını tövsiyə edir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, dostluq və qardaşlıq münasibətləri qarşılıqlı hüquq və məsuliyyət üzərində qurulmalıdır. İnsanları tanımadan münasibət qurmaq hüquqi problemlərə və yanlış anlaşılmalara yol açа bilər. Kəlam göstərir ki, məlumatlılıq hüquqi və sosial məsuliyyətin təməlidir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, insan yalnız məlumatlı və səmimi münasibətlərdə özünü tam reallaşdırır. Qarşı tərəfi tanımamaq, əlaqələri mənasız və boş edir. Səmimi və məlumatlı dostluq insanın sosial və mənəvi varlığını təsdiqləyir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı, qarşılıqlı hörmət, məlumat və səmimiyyət üzərində qurulmuş dostluqdur. İnsan yalnız niyyətinə güvənməyib, qarşı tərəfi tanımaqla həm zahiri, həm də batini əlaqələrini möhkəmləndirir. Bu, həm ilahi razılığı, həm də sosial harmoniya və davamlı münasibətləri təmin edir.

Düşündürücü Suallar

- Mən dostlarımı tanıyırammı, yoxsa yalnız niyyətimə güvənirəm?
- Tanımadığım insanla dostluq qurmaq nə qədər doğru olar?
- Mənim dostluğum səmimi və məlumatlıdırmı?
- Qarşı tərəfin haqqına və şəxsiyyətinə kifayət qədər diqqət yetirirəmmi?

Özünə Hesabat

- Dostlarımı yetərincə tanıyırammı?
- Qarşı tərəfin hüquq və haqqına hörmət edirəmmi?
- Səthi və diqqətsiz münasibətlərdən uzaq dururam?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Yeni tanış olduğunuz birinə dost olmadan əvvəl onun adını və ata adını öyrənin.

- Dostlarınızın kimliyini və sosial statusunu diqqətlə qiymətləndirin.
- Qarşılıqlı hörmət və səmimiyyət prinsiplərini tətbiq edin.

Əlavə Tövsiyələr

- Dostluqda diqqətli və məlumatlı olun.
- Qarşı tərəfi tanımaq və onun haqqına hörmət etmək vacibdir.
- Səthi və sevgisiz münasibətlərdən çəkinin.

Nəticə

Həzrəti Peyğəmbər (s) kəlamı ilə göstərir ki, dostluq və qardaşlıq yalnız niyyətlə deyil, həm də qarşı tərəfi tanımaq və onun haqqını nəzərə almaqla dəyərli olur. Səthi və diqqətsiz münasibətlər isə sevgisizlik və boşluq yaradır, məlumatlı və səmimi dostluq isə həm ilahi razılığı, həm də sosial stabilliyi təmin edir.

KƏLAM - 149

"QARDAŞINI GÜLƏR ÜZLƏ QARŞILA."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 60)

Bu kəlam insan münasibətlərində gülərüzlülüyün əhəmiyyətini vurğulayır. Qarşı tərəfi gülərüzlə qarşılamaq yalnız bir jest deyil, həm də səmimi hörmət, sevgi və diqqət göstərməyin simvoludur. İnsanlar arasında xoş niyyət və pozitiv ünsiyyət etibar, etimad və yaxınlıq yaradır. Bu davranış həm sosial, həm psixoloji, həm də dini aspektdə önəmlidir, münasibətləri möhkəmləndirir, insanlar arasında qarşılıqlı sevgi və hörmətin təməlini qoyur.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan gülərüzlülük insan əxlaqının və təməl dəyərlərinin əksidir. İnsan yalnız niyyətlə deyil, hərəkəti ilə də əxlaqi prinsipini nümayiş etdirməlidir. Gülərüzlə qarşılamaq münasibətlərin səmimiliyini və dərinliyini artırır. Bu, həm də insanın özünü başqasının yerinə qoyması və empati göstərməsi ilə əlaqədardır. Fəlsəfədə xoş niyyətin və yaxşılıq davranışlarının cəmiyyətin inkişafında rolu vurğulanır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, gülərüzlülük Allahın razılığını qazanmaq üçün bir vasitədir. İnsan qardaşına səmimi və mehriban yanaşdıqda, bu həm zahiri davranış, həm də batini ibadət kimi qiymətləndirilir. Gülərüzlük, insanın ruhunu təmizləyir, qəlbini mərhəmət və səmimiyyətlə doldurur. İrfani təlimlər göstərir ki, insan qarşı tərəfə xoş münasibət göstərdikcə, Allah da onun həyatına bərəkət və rahatlıq gətirir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, gülərüzlə qarşılanmaq insanın emosional vəziyyətinə dərhal müsbət təsir edir. İnsan gülərüzlə qarşılandıqda rahatlıq hiss edir, etibar və sevgi duyğuları güclənir. Bu həmçinin sosial əlaqələrdə stres və

gərginliyi azaldır. Davranışın psixoloji təsiri yalnız qarşı tərəfə deyil, gülərüzlüyü göstərən insana da müsbət enerji və daxili rahatlıq verir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, bu kəlamın sadə, qısa və təsirli ifadəsi onun gücünü artırır. "Gülər üzlə qarşıla" ifadəsi həm poetik, həm də didaktik bir ritmə malikdir, oxucuda dərhal təsir yaradır. Bu qısa ifadə insanların yaddaşında qalır, həyat təcrübəsinə çevrilir. Ədəbi tərzdə mesajın sadəliyi, onun universallığını təmin edir, hər yaş və sosial təbəqədən insanın mənimsəməsini asanlaşdırır.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, gülərüzlülük sosial bir davranış normasıdır və cəmiyyətin harmoniyasını gücləndirir. İnsanlar arasında etibar, hörmət və qarşılıqlı dəstək yaradaraq ictimai birlik və yaxınlığı möhkəmləndirir. Cəmiyyətdə gülərüzlülük mədəniyyəti təşviq edilərsə, insanlar arasında konflikt və anlaşılmazlıq azalar, həmrəyliyin, əməkdaşlığın və sülhün təməli qoyular.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, Peyğəmbərimizin (s) dövründə gülərüzlülük ünsiyyətin əsas vasitəsi idi. Hədislər və rəvayətlər göstərir ki, Peyğəmbər (s) hər zaman insanları səmimi gülüş və mehriban sözlə qarşılayar, bu davranış onların qəlbinə yol tapmaq və etibar yaratmaq üçün əsas vasitə olmuşdur. Tarixi nümunələr göstərir ki, gülərüzlük həm şəxsi, həm də ictimai münasibətləri möhkəmləndirmişdir.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, gülərüz davranış insanın etik dəyərlərə sadiqliyini göstərir. İnsan qarşı tərəfə hörmət və diqqət göstərərək yüksək əxlaqi standartları nümayiş etdirir. Gülərüzlük həm fərdi, həm də sosial əxlaqın təməlidir, insanların bir-birinə qarşı məsuliyyətini və mehriban davranışını artırır. Bu davranış əxlaqi cəhətdən cəmiyyətdə nümunəvi təsir yaradır.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, gülərüzlülük ilahi razılığı qazanmaq üçün bir vasitədir. İnsan qardaşına xoş niyyətlə yanaşdıqda, Allah da onun həyatına bərəkət və hidayət verir. Bu davranış, yalnız sosial etiket deyil, həm də ilahi bir məsuliyyətdir. Kəlam göstərir ki, gülərüzlük həm insanlarla, həm də Allahla münasibətlərimizi təmiz və sağlam saxlayır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, gülərüzlülük insan davranışlarına harmoniya və gözəllik qatır. Səmimi gülüş insanları cəlb edir, pozitiv enerji yayır. Gülərüzlük həm vizual, həm də sosial estetikanın təzahürüdür və insan münasibətlərində təmizliyə və gözəlliyə xidmət edir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, gülərüzlülük liderlik və ictimai əlaqələrdə etibar

yaradır. Sosial və siyasi münasibətlərdə xoş niyyət və səmimiyyət qarşı tərəfdə inam və əməkdaşlıq yaradır. Gülərüz davranış, həmçinin diplomatik və strateji ünsiyyətdə gərginliyi azaldır, ictimai sabitliyə töhfə verir.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, gülərüzlülük sosial normaların qorunmasına yardım edir. İnsanlar arasında hörmət və qarşılıqlı etibar hüquqların təmin edilməsinə şərait yaradır. Sosial və hüquqi məsuliyyətlərə riayət, xoş münasibət və gülərüzlülük vasitəsilə asanlaşdırılır.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, gülərüzlülük insanın özünü reallaşdırması üçün vacibdir. İnsan qarşı tərəfi gülərüzlə qarşıladıqda, həm özünü, həm də başqasını mənəvi olaraq yüksəldir. Bu davranış, insanın həyatına mənalı bir məqsəd və sosial dəyər qatır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı, hər davranışın həm zahiri, həm də batini tərəfini nəzərə alır. Gülərüzlülük yalnız fiziki bir hərəkət deyil, həm də niyyətin təzahürüdür. İnsan bu davranışı ilə həm öz ruhunu təmizləyir, həm də qarşı tərəfə ilahi bir mərhəmət göstərir. Bu hərəkət, həm dünyada, həm də axirətdə xeyir və bərəkət gətirir.

Düşündürücü Suallar

- Mən qarşımdakı insanı gülərüzlə qarşılayırammı, yoxsa soyuq və məsafəli davranıram?
- Bu davranış mənim ruhuma və qarşı tərəfin ruhuna necə təsir edir?
- Sosial münasibətlərimdə gülərüzlülüyü artırmaq üçün nə edə bilərəm?

Özünə Hesabat

- Bu gün qarşımdakı insanlara gülərüz davranmaq üçün nə qədər səy göstərdim?
- Günlük həyatımda gülərüzlüyü artırmaq üçün hansı atdımlar atmalıyam?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- İş yerində həmkarlarınıza, ailənizə və dostlarınıza səmimi gülüşlə salam verin.
- Müxtəlif sosial situasiyalarda, hətta konflikt anlarında belə, gülərüz və mehriban olun.
- Gülərüz davranışınızı kiçik jestlərlə dəstəkləyin, məsələn, təşəkkür və tərif sözləri ilə.

Əlavə Tövsiyələr

- Gülərüzlüyü rutin hala gətirin, sadəcə sosial vəziyyətlər üçün deyil.
- Uşaqlara və yaxınlara gülərüz davranışın əhəmiyyətini öyrədin.
- Sosial mediada da xoş niyyət və gülərüz ifadələr istifadə edin.

Nəticə

Gülərüzlülük, insan münasibətlərində səmimiyyətin, etibarın və hörmətin təməlidir. Hər bir insan qarşı tərəfi gülərüzlə qarşıladıqda, həm öz ruhunu, həm də başqasının ruhunu zənginləşdirir. Bu, həm zahiri, həm də batini bir xeyirdir və Həzrəti Peyğəmbərin (s) əxlaqi tövsiyələrinin həyatımızda praktik təzahürüdür.

KƏLAM - 150

"RƏSULULLAH (S) ÜÇ GÜN QARDAŞLARINDAN BİRİNİ GÖRMƏSƏ, ONUN HALINI SORARDI. ƏGƏR ORADA (ŞƏHƏRDƏ) DEYİLSƏ, ONUN ÜÇÜN DUA EDƏRDİ. ORADAYSA, ONU GÖRMƏYƏ GƏLƏRDİ. ƏGƏR XƏSTƏDİRSƏ, ZİYARƏT EDƏRDİ."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmməd (s) haqqındadır. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 60)

Bu kəlam insan münasibətlərində diqqət, qayğı və davamlı əlaqənin əhəmiyyətini vurğulayır. İnsanlar arasında sevgi və qayğı yalnız sözlə deyil, hərəkətlə də göstərilməlidir. Kəlamda həm sosial məsuliyyət, həm də qardaşlıq, həmrəylik və empati təlim olunur. Peyğəmbər (s) insanların yalnız mövcudluğuna diqqət etməyib, onların rifahını, xəstəliyini və hüzurunu da önəmli saymışdır.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, kəlam diqqət və qayğının həyatın təməl prinsiplərindən biri olduğunu göstərir. İnsan yalnız öz maraqlarını düşünməkdənsə, başqalarının da halını və ehtiyacını nəzərə almalıdır. Bu davranış, əxlaqi və fəlsəfi təlimlərin harmonik təzahürüdür və sosial həyatın dəyərini artırır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, başqasının halını soruşmaq və onun üçün dua etmək insanın qəlbini mərhəmət və səmimiyyətlə doldurur. Allahın razılığı, insanın başqalarına qayğı göstərməsində gizlidir. Bu davranış, həm zahiri, həm də batini səviyyədə ibadətə çevrilir və insanın ruhani inkişafına xidmət edir.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, qarşı tərəfi ziyarət etmək və onun üçün dua etmək həm xəstəyə, həm də ziyarətçiyə müsbət təsir göstərir. Xəstə özünü dəyərli hiss edir, sosial təcrid və kədər azalar. Ziyarət edən isə empati və duyğusal yaxınlıq hissi yaşayır, sosial bağlarını möhkəmləndirir.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlamın sətirləri sadə, amma təsirli obrazlı dildədir. "Görərsə, ziyarət edər; görməsə, dua edər" ifadəsi, hərəkət və niyyətin uyğunluğunu vurğulayır. Bu sadə cümlələr oxucuda dərhal təsir yaradır və praktiki həyat üçün nümunə təqdim edir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, kəlam cəmiyyətin bir-birinə bağlı və diqqətli olmasının vacibliyini göstərir. İnsanların bir - birinə qayğı göstərməsi,

xəstəliyini və ehtiyacını nəzərə alması, cəmiyyətdə etibar və həmrəyliyin formalaşmasına kömək edir. Sosial məsuliyyət və qarşılıqlı diqqət cəmiyyətin sağlamlığını təmin edir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, Həzrəti Peyğəmbərin (s) dövründə bu davranış həm şəxsi, həm də ictimai nümunə idi. Peyğəmbər (s) qardaşlarını, dostlarını və cəmiyyət üzvlərini daim diqqətdə saxlayırdı. Tarixi rəvayətlər göstərir ki, bu qayğı həm dini, həm də sosial dəyərlərin qorunmasına xidmət edirdi.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, başqasına qayğı göstərmək və onun halını soruşmaq yüksək əxlaqi davranışdır. Bu, həm başqasına hörmətin, həm də insanın vicdanının təzahürüdür. Əxlaq, yalnız sözlə deyil, hərəkətlə də göstərilməlidir; kəlam buna nümunədir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, qardaşının halını soruşmaq və onun üçün dua etmək Allahın razılığını qazanmaq üçün bir vasitədir. Bu davranış ilahi mərhəmətin dünyadakı təzahürüdür. Peyğəmbərin (s) nümunəsi göstərir ki, diqqət və qayğı həm Allah, həm də insanlar qarşısında əhəmiyyətlidir.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, qayğı və diqqət göstərmək insan münasibətlərinə gözəllik və harmoniya qatır. Ziyarət və dua davranışları insanın xarakterində gözəlliyi əks etdirir, həm zahiri, həm də batini dəyərləri birləşdirir.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, lider və cəmiyyət üzvünün başqalarına qayğı göstərməsi etibar və nüfuz yaradır. Sosial münasibətlərdə diqqət və empati cəmiyyətdə stabillik və qarşılıqlı anlaşma yaradır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, kəlam insanların hüquqlarını və sosial məsuliyyətlərini ön plana çıxarır. İnsanların bir-birinə diqqəti, hüquqi və sosial öhdəliklərin icrasına stimul verir, münasibətləri qanuni və etik çərçivədə qoruyur.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, başqasına qayğı göstərmək insanın mənəvi və sosial reallaşmasına xidmət edir. İnsan yalnız öz həyatını deyil, başqasının rifahını da önəmsədikdə, həyatına mənalı bir məqsəd qatır.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı, hər davranışın zahiri və batini tərəfini nəzərə alır. Ziyarət və dua, niyyətlə birlikdə gerçəkləşdiyi zaman həm dünyada, həm də axirətdə xeyir və bərəkət gətirir. İnsan həm qardaşını sevindirir, həm də öz ruhunu təmizləyir.

Düşündürücü Suallar

- Mən yaxınlarımı və dostlarımı nə qədər diqqətdə saxlayıram?
- Sosial əlaqələrdə başqasının halını soruşmaq üçün nə qədər səy göstərirəm?
- Xəstə və ehtiyacı olan insanlar üçün nə edə bilərəm?

Özünə Hesabat

- Bu həftə qardaşlarımın və dostlarımın halını soruşdummu?
- Onların rifahı üçün dua etdimmi?
- Xəstə olanları ziyarət etdimmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Dost və qohumları gündəlik həyatınızda diqqətdə saxlayın.
- Uzun müddət görüşmədiyiniz insanlarla əlaqə yaradın, hal-əhval soruşun.
- Xəstə və ehtiyacı olanları ziyarət edin və onların rifahı üçün dua edin.

Əlavə Tövsiyələr

- Sosial münasibətləri daim diqqətdə saxlayın.
- Empati və qayğı göstərmək üçün gündəlik rutinlər müəyyən edin.
- Qardaşlıq, dostluq və həmrəylik üçün davamlı davranışlarınızı qiymətləndirin.

Nəticə

Kəlam göstərir ki, Həzrəti Peyğəmbər (s) üçün insan əlaqələri diqqət, qayğı və davamlılıq ilə qiymətləndirilir. Başqasının halını soruşmaq, onu ziyarət etmək və onun üçün dua etmək həm sosial, həm də ilahi məsuliyyətdir. Bu davranış həm dünyada, həm də axirətdə insanın xeyir və bərəkətini artırır.

KƏLAM - 151

“HARAMZADƏ OLAN KİMSƏ İSTİSNA OLMAQLA, HEÇ KİM QARDAŞLARINI PİSLƏMƏZ.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 60)

Bu kəlam insan münasibətlərində hörmət, səmimiyyət və qardaşlıq əxlaqının vacibliyini vurğulayır. İnsan başqasını təhqir etməməli, pisləməməli və onun ləyaqətinə hörmət etməlidir. Yalnız əxlaqsız, haram yolla yaşayan və vicdanından uzaq olan insanlar başqalarını pisləyə bilər. Kəlam həm sosial əlaqələrdə, həm də dini və əxlaqi həyatda davranış prinsiplərini göstərir.

İndi isə bu kəlamı müxtəlif aspektlərdən izah edək:

1. Fəlsəfi Aspekt

Fəlsəfi baxımdan, bu kəlam insan təbiətinin və əxlaqının dərin qatlarına işıq tutur. İnsan təmiz niyyətli, ədalətli və vicdanlı olduqda, başqalarını pisləmək istəyi meydana çıxmır. Pisləmə yalnız daxili boşluq və əxlaqi

əskiklikdən doğur. Kəlam, insanların davranışlarının məntiqi və əxlaqi təməlini göstərir: hörmət və dürüstlük həyatın fəlsəfəsi ilə bağlıdır.

2. İrfani Aspekt

İrfani baxımdan, insanın mənəvi təmizliyi başqalarına qarşı münasibətində özünü göstərir. Qardaşlarını pisləməyən, hörmət edən insan Allah qarşısında məsuliyyətini dərk etmişdir. Bu davranış insanın ruhani inkişafının göstəricisidir. Əxlaqi təmizliyi, vicdan və Allah qorxusunu həyatında tətbiq edən şəxslər, həm dünyada, həm də axirətdə xeyir və bərəkət qazanır.

3. Psixoloji Aspekt

Psixoloji baxımdan, başqalarını pisləmək eqo, qısqanclıq, kompleks və daxili narazılığın əlamətidir. Kəlam göstərir ki, əxlaqlı və balanslı psixologiyaya malik insanlar başqalarına hörmətlə yanaşır. İnsan öz duyğularını idarə etdikdə, münasibətlər sağlam və harmonik olur. Başqalarını pisləmək psixoloji gərginlik yaradır və cəmiyyət daxilində neqativ enerji ötürür.

4. Ədəbi Aspekt

Ədəbi baxımdan, kəlam çox qısa və eyni zamanda dərindir. "Haramzadə olan kimsə istisna olmaqla" ifadəsi oxucuya dərhal əxlaq norması və sosial məsuliyyət haqqında mesaj verir. Bu, müdrik və təsirli ədəbi üslubun nümunəsidir. Sadə sözlərlə böyük mənanı çatdırmaq, kəlamı həm oxunaqlı, həm də yadda qalan edir.

5. Sosioloji Aspekt

Sosioloji baxımdan, kəlam cəmiyyətdə hörmət və qarşılıqlı etibarın qorunmasına işarə edir. İnsanlar bir-birini pisləmədikdə, sosial birlik möhkəmlənir. Yalnız əxlaqsız insanlar bu birlik və harmoniyanı poza bilər. Sosial baxımdan, hörmət və etibar cəmiyyətin rifahı və sabitliyi üçün vacibdir.

6. Tarixi Aspekt

Tarixi baxımdan, İmam Sadiqin (ə) dövründə insan münasibətlərində hörmət, qardaşlıq və dürüstlük ən yüksək dəyərlərdən sayılırdı. Bu kəlam, o dövrdə əxlaqi və sosial davranış qaydalarının qorunmasına xidmət edirdi. İnsanlar bu prinsiplərə əməl edərək, həm dini, həm də sosial cəmiyyətdə hörmət qazanırdılar.

7. Əxlaqi Aspekt

Əxlaqi baxımdan, başqalarını pisləməmək yüksək əxlaq göstəricisidir. İnsan, özünün və başqasının ləyaqətini qoruyaraq, mənəvi baxımdan təmiz qalır. Əxlaqsızlıq və haram yollar yalnız pisləmə, təhqir və nifrət doğurur. Kəlam insanlara dürüstlük, hörmət və qardaşlıq dəyərlərini önə çıxarmağı öyrədir.

8. Teoloji Aspekt

Teoloji baxımdan, kəlam Allah qarşısında məsuliyyətin göstəricisidir.

Qardaşlarını pisləməyən insan həm cəmiyyətdə, həm də Allah qarşısında xeyirli əməl edir. Bu, iman və əxlaqın bir-birini tamamladığını göstərir. Allahın razılığını qazanmaq üçün insan başqalarına qarşı ədalətli və hörmətli olmalıdır.

9. Estetik Aspekt

Estetik baxımdan, hörmətli və incə davranış insan münasibətlərinə gözəllik qatır. Başqalarını pisləməmək, davranışda zəriflik və mədəniyyətin əlamətidir. İnsanların bir-birinə xoş sözlərlə və nəzakətlə yanaşması sosial gözəlliyi artırır.

10. Politoloji Aspekt

Politoloji baxımdan, hörmət və qardaşlıq cəmiyyətin stabilliyi üçün vacibdir. Yalnız əxlaqsız və vicdansız insanlar bu stabilliyi poza bilər. Dövlət və cəmiyyət siyasətində etik və əxlaqi prinsiplərə əməl etmək, sosial sabitlik və etibarlılıq yaradır.

11. Hüquqi Aspekt

Hüquqi baxımdan, başqalarını təhqir etməmək sosial qaydaların və fərdi hüquqların qorunmasına xidmət edir. İnsanların şərəf və ləyaqətinə hörmət etmək qanunlarla da dəstəklənir. Bu, həm fərdi, həm də ictimai məsuliyyətin ifadəsidir.

12. Eksistensial Aspekt

Eksistensial baxımdan, başqalarına hörmət insanın mənəvi və sosial varlığını təmsil edir. İnsan yalnız özünü deyil, cəmiyyətini də qoruyur. Pisləmə, nifrət və təhqir daxili boşluğu göstərir və insanın varoluş məqsədinə ziddir.

Xızır Baxışı

Xızır baxışı, hər davranışın zahiri və batini təsirlərini nəzərə alır. Qardaşlarını pisləməmək həm dünyada, həm də axirətdə xeyir gətirir. İnsan başqasına qarşı səmimi və hörmətli olduqda, həm öz ruhunu təmizləyir, həm də cəmiyyətə faydalı olur.

Düşündürücü Suallar

- Mən başqalarını pisləmədən danışa bilirəmmi?
- Hörmət və qardaşlıq prinsiplərinə əməl edirəmmi?
- Mənim davranışlarım başqalarının həyatına necə təsir göstərir?

Özünə Hesabat

- Son zamanlar başqalarını pisləmişəmmi?
- Əxlaqsızlıqla üzləşəndə necə reaksiya göstərmişəm?
- Sosial münasibətlərimdə hörmət və dürüstlük prinsiplərinə əməl etmişəmmi?

Praktiki Tətbiq Nümunələri

- Gün ərzində insanlarla danışarkən hörmətli və nəzakətli olun.

- Mənfi düşüncələr keçirdikdə onları ifadə etmədən öncə düşünün.
- Sosial mühitdə başqalarının şərəfini qorumağa çalışın.

Əlavə Tövsiyələr

- Əxlaqsız və təhqir dolu davranışlardan uzaq durun.
- İnsanlara qarşı səmimi, qayğıkeş və hörmətli olun.
- Münasibətlərdə etik və əxlaqi prinsipləri qoruyun.

Nəticə

Kəlam göstərir ki, qardaşlıq və hörmət insan münasibətlərinin təməlini təşkil edir. Yalnız haram yolunu seçmiş insanlar başqalarını pisləyə bilər. Bu, həm sosial harmoniya, həm də mənəvi inkişaf üçün vacibdir.

İBRƏTAMİZ HEKAYƏLƏR BÖLÜMÜ

MÖMİN MÖMİNİN QARDAŞIDIR

KƏLAM - 1

“BƏZİLƏRİ QARDAŞDIR, LAKİN ANA ONLARI DOĞMAMIŞDIR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 43)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 1:
“ANA DOĞMAMIŞ QARDAŞLIQ”

Bir vaxtlar kiçik bir qəsəbədə Rza adlı bir usta yaşayırdı. O, dülgər idi, amma hər kəs onu peşəsinə görə yox, qəlbinin təmizliyi və insanlara olan sədaqəti ilə tanıyırdı. Qonşuları deyərdi: “Rza bir evə deyil, insanların ürəyinə bərklik vurur.”

Bir gün qəsəbəyə başqa şəhərdən gənc bir fəhlə—Salman—gəldi. Heç kimi yox idi, kirayə ev tapa bilmədi, cibində üç-dörd manatdan başqa bir şey yox idi. Soyuq bir qış gecəsi Rza onu küçədə oturmuş, titrəyən vəziyyətdə gördü.

Rza heç düşünmədən öz evinə apardı.

Ona isti yemək verdi, yorğan gətirdi, “Sən bu evdə qonaq deyil, qardaşımsan” dedi. Salman utanaraq gülümsədi:

— “Axı biz qohum deyilik...”

Rza isə sakitcə cavab verdi:

— “Qohum olmaq üçün eyni anadan doğulmağa ehtiyac yoxdur. Bəzən insan bir ömür qohumlarının yanında özünü tənha hiss edir, amma yad birinin yanında öz evindəki kimi rahat olur. Bizim doğum kağızımız deyil, ürəyimiz qardaşlıq yazır.”

Günlər keçdi. Salman iş tapdı, evləndi, ailə qurdu. Amma həyat onları yenə bir imtahana çəkdi.

Bir gün Rzanın oğlu ağır xəstələndi. Lazım olan müalicə çox bahalı idi. Rza heç kimə ağız açmadı. Bu zaman Salman xəbər tutdu. Gecə-gündüz işləyib qazandığının yarısını gətirib Rzanın qarşısına qoydu:

— “Bu pul deyil, mənim qardaşıma borcumdur. Mən o gün küçədə tək olsaydım, bəlkə bu gün həyatda da olmazdım. Sən məni bir ananın doğmadığı qardaş etdin.”

Rza göz yaşlarını saxlaya bilmədi. İki kişi bir-birinə sarıldı. O anda aralarından keçən səmimiyyət, qan bağından daha güclü idi — çünki bu bağ Allahın qəlblərdə yaratdığı bağ idi.

İllər ötəndən sonra qəsəbədə belə danışırdılar:

“Rza ilə Salman elə qardaş idilər ki, bir ana onları doğmamışdı, amma həqiqi qohumluq onların davranışında idi.”

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Qan qohumluğu həqiqi qardaşlıq üçün şərt deyil

Bəzən səni ən çox anlayan, dərdinə şərik çıxan, sevincinə sevinən insan qohumun olmur — amma özü sanki illərin qardaşı kimi yanındadır.

2. Qardaşlıq qəlbdə yazılır

İnsanlar qardaşlıq əlaqəsini seçimlə qurur: mərhəmət, sədaqət, haldan anlam və səmimiyyətlə.

3. İnsanı doğan ana bədəni yaradır, qardaş edən isə rəhm və mərifətdir

İmam Əlinin (ə) hikməti də bunu vurğulayır: həqiqi qohumluq Allahın insanların qəlbinə qoyduğu sevgidir.

4. Kiçik bir yaxşılıq taleləri dəyişə bilir

Rzanın bir gecə etdiyi yaxşılıq Salmanın bütün həyatını dəyişdi. O da bunu illər sonra qaytardı.

5. İnsan əsl zənginliyi pulla deyil, ürəklə qazanır

Maddi var-dövlət öləndə qalır, amma qardaşlıq və yaxşılıq insanın adını əbədi saxlayır.

KƏLAM - 2

“HƏQİQƏTƏN MÖMİNLƏR QARDAŞDIRLAR. ONLAR BİR ANA VƏ BİR ATANIN ÖVLADLARI KİMİDİRLƏR. ƏGƏR ONLARDAN BİRİNİN BİR DAMARI AĞRIYARSA (BİR ÇƏTİNLİK ÇƏKƏRSƏ), DİGƏRLƏRİ ONUN ÜÇÜN GECƏNİ OYAQ QALAR, SƏHƏRLƏYƏRLƏR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 43)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 2:
“BİR DAMARIN AĞRISI”

Bir kənddə iki mömin dost yaşayırdı — Yunus və Bəşir. Onlar qohum deyildilər, amma kənddə hamı onları “iki qardaş” kimi tanıyırdı. O qədər ki, birinin adı çəkiləndə o birinin adı onsuz tamam görünməzdi.

Bir gün qışın sərt bir gecəsi Yunus ağır xəstələndi. Qızdırması qalxdı, titrəməyə başladı. Həkim uzaq idi, getmək mümkün deyildi. Bəşir bunu eşidən kimi öz evinin qapısını bağlayıb Yunusun evinə qaçdı. Hətta ayağı palçığa batmış, üstü-başı soyuq yağışdan islanmışdı, amma vecinə deyildi.

Beşikdəki körpəsi ağlasa da, evində süfrə qurulsa da, o gecə Bəşir nə yatağına girdi, nə bir isti yemək yedi. Yunusun yanına oturdu, başına kompres qoydu, dua etdi, yorğanını düzəltdi. Hər dəfə Yunus titrəyəndə Bəşir də sanki eyni ağrını hiss edirdi.

Səhər kəndin din xadimi yanlarından keçib dedi:

— **“Bu gecə çox çətin olub, deyilmi, Bəşir?”**

Bəşir yorğun gözlərlə gülümsədi:

— **“Mən rahat yatsaydım, qardaşımın vəziyyəti necə olardı? Onun bir damarı ağrıyanda, sanki mənim bütün bədənim ağrıyır.”**

Din xadimi başını tərpədib cavab verdi:

— "İmam Sadiq (ə) buyurmuşdu ki: **'Möminlər bir ana və bir atanın övladları kimidirlər'.** Sən bu gecə həmin kəlamın canlı nümunəsi oldun."

Səhər açıldı. Yunusun vəziyyəti yüngülləşdi. O ayılanda gördü ki, Bəşir yorulmuş halda onun yanında yatıb qalıb — amma üzündə qəribə bir sevinc var. Yunus göz yaşları ilə dedi:

— **"Sən təkcə dost deyilsən. Sən mənim ana bir, ata bir qardaşım kimi oldun."**

Bəşir bunu eşidəndə üzünə baxmadan dilləndi:

— **"Biz qardaş deyilik… biz *mömin qardaşıq*. Bu daha güclüdür."**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Mömin qardaşlığı qan qohumluğundan da güclüdür

Eyni ana-atadan olmaq insanları birləşdirir, amma **eyni iman, eyni haldan-anlama, eyni mərhəmət** insanları daha möhkəm bağlayır.

2. Birinin dərdi hamının dərdidir

Bir möminin ağrısı digər möminin rahat yatmasına imkan vermir. Çünki qəlbləri birləşdirən iman damarını Allah bağlayır.

3. Qardaşlıq sözlə yox, fədakarlıqla sübut olunur

Bəşirin Yunusun yanında gecələməsi qardaşlığın kitabdakı deyil, **həyatdakı həqiqi mənasıdır**.

4. Hər kəsin belə bir "Bəşir"i və "Yunus"u olmalıdır.

Həyat insanı sınağa çəkəndə insanın öz halal dostu onun əsl qohumuna çevrilir.

5. Möminin dəyəri yalnız özünün rahatlığı deyil, başqalarının dərdinə yetdiyi qayğı ilə ölçülür

İmanın ən parlaq təzahürü **başqasının ağrısını öz ağrısı kimi hiss etməkdir**.

KƏLAM - 3

"MÖMİN, MÖMİNİN QARDAŞIDIR, GÖZÜ VƏ YOL GÖSTƏRİCİSİDİR. ONA XƏYANƏT ETMƏZ, ZÜLM ETMƏZ, ALDATMAZ VƏ SÖZ VERİB DƏ SÖZÜNDƏN DÖNMƏZ."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 43)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 3:
"GECƏ FƏNƏRİ"

Bir şəhərdə iki gənc vardı: Səid və Münir. Onlar uşaqlıqdan bir mədrəsənin tələbələri idilər. Səid ağıllı, Münir isə bir qədər çəkingən və təmkinli idi. Lakin hər kəs bilirdi ki, Münir nə deyirsə, onun sözü qızıldır — çünki bir dəfə də olsun sözündən dönməmişdi.

Bir gecə şəhərin işıqları sönür, hər yer qaranlığa qərq olur. Səid evinə qayıdarkən dar bir küçənin kənarında bir nəfəri görür: Münir motosikletini itələyirdi. Yanacaq qurtarmışdı və küçə o qədər qaranlıq idi ki, qabağı görünmürdü.

Səid onun yanına yaxınlaşdı:

— “Açarsan, mən səni yola çıxana qədər müşayiət edim. Bu qaranlıqda tək getmə.”

Münir başını buladı:

— “Əziyyət çəkmə, mən tək də gedərəm.”

Səid sakitcə əl fənərini açdı, motosikletin ön hissəsinə tutdu və dedi:

— “Qardaş qardaşın gözüdür. Qoy mənim işığım sənin yolun olsun.”

Birlikdə gedəndə Səid görür ki, motosikletin arxa təkəri deşilib. Münir susurdu, çünki utancaq idi. Səid isə heç soruşmadan pencəyini çıxarıb yerə sərdi ki, təkəri sökəndə çirk olmasın. Sonra cibindəki puldan son manatını çıxarıb dedi:

— “Bu təkəri təmir etdirək. Mənim bu pulu bir müddət geri qaytarmağa ehtiyacım yoxdur. Çünki mömin qardaşına borc verəndə əslində özünə sərmayə yatırır.”

Münir göz yaşlarını gizlətməyə çalışdı. Səid ona baxıb sakitcə əlavə etdi:

— “Bilirsən, qaranlıqda problemi görməyə bilərdim. Amma mömin qardaşı görməzlikdən gəlmək xəyanətdir. Mən sənə zülm edə bilmərəm. Səni aldada da bilmərəm. Əgər ‘yanındayam’ demişdimsə, bu sözün geri dönüşü yoxdur.”

Onlar yola düzəldilər. Motosiklet işə düşəndə Münir Səidə baxıb dedi:

— “Sən bu gecə sözün canlı təfsiri oldun. Sən mənim gözüm, yolum və güvənim oldun.”

Səid gülümsədi:

— “Bu, mənim yaxşılığım deyil. Bu, mömin olmağın şərəfidir.”

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Mömin möminin gözüdür

Hər kəsin çatışmayan tərəfi var, amma mömin qardaşı onun görə bilmədiyini görür və yolunu işıqlandırır.

2. Xəyanət etməmək yalnız sirr saxlamaq deyil, möhtac anda tərk etməməkdir

Qardaşı çətinlikdə qoymaq — xəyanətin ən gizli formasıdır.

3. Zülm etməmək həm də başqasının halını yüngülləşdirməkdir

İmkanı varkən yardım etməmək də zülmdür; yardım etmək isə imanın əlamətidir.

4. Aldatmamaq güvən bağını qorumaqdır

Qardaşlıq güvənlə ayaqda qalır. Bir sözlə aldatmaq yüz doğru sözü batırır.

5. Sözünə sadiqlik möminin hörmətidir

Söz verib dönməmək — möminin şəxsiyyət möhürüdür.

KƏLAM - 4

“MÖMİN, MÖMİNİN QARDAŞIDIR. ONLAR BİR BƏDƏN KİMİDİRLƏR. BİR ÜZVÜ AĞRISA, DİGƏR ÜZVLƏRİ DƏ BUNDAN ƏZİYYƏT ÇƏKƏR. RUHLARI İSƏ BİR TƏK RUHDAN İBARƏTDİR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 43)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 4:
“QIRILMIŞ DÜYÜNLƏR”

Bir kənddə iki usta vardı: Hüseyn usta və onun gənc şagirdi Təkim. Onlar taxta oyma sənəti ilə məşğul idilər. Bir gün kənd məscidi üçün böyük bir qapı hazırlamaq qərarı verildi. Qapı iki böyük taxta lövhədən ibarət olmalı idi. Hüseyn usta bir lövhəni, gənc Təkim isə digərini oyacaqdı.

İşə başladılar. Bir neçə gündən sonra Təkim gecikməyə başladı. Hüseyn usta səbəbini soruşanda Təkim utancaq şəkildə dedi:

— “Əllərim bərk ağrıyır… gecələr uyuşur… qüvvəm qalmır…”

Usta bir söz demədi. Sakitcə Təkimin işlədiyi lövhənin yanına keçdi və onun yarımçıq qalan naxışlarını öz əlləri ilə tamamladı. Şagird heyrətlə baxdı:

— “Usta, bu sənin işin deyil axı… Mənim payımı niyə sən görürsən?”

Hüseyn usta yavaşca gülümsədi:

— “Oğlum, iki lövhə bir qapını təşkil edir. Sənin lövhən yarım qalsa, mənim lövhəm nə qədər gözəl olsa da, qapı yenə natamam qalacaq. Biz bir qapının iki tərəfiyik. Sənin ağrın mənim işimi saxlayırsa, demək ki, biz bir bədən kimiyik.”

Sonra əlini Təkimin çiyninə qoydu və əlavə etdi:

— “Bəzən bədənin bir barmağı ağrısa, göz yuxu tapa bilmir. Çünki ruh bir, hiss bir, yük birdir. Mömin qardaşını tək buraxarsa, öz bədəninin bir hissəsini zədələyir.”

Təkim gözləri dolu halda səssizcə dedi:

— “Usta… mənə yardım etməklə əslində öz işini xilas etdiyini deyirsən?”

Usta başını tərpətdi:

— “Elədir. Mömin qardaşına əl uzatmaq öz ruhunu tikə-tikə sağaltmaqdır.”

Məscidin qapısı hazır olanda hər kəs heyrətlə baxdı. Hər iki lövhə sanki bir nəfərin əlindən çıxmış kimi eyni gözəllikdə idi. İnsanlar bu qapıya “Qırılmaz Düyünlü Qapı” adını verdilər. Çünki onun o naxışlarında iki qəlbin bir ruha bağlanmış izləri vardı.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Mömin qardaşı tək buraxmaz — çünki tək qoyduğu zaman özü də yarım qalır.

2. Birinin ağrısı digərinin yüküdür — ruhlar bir olduqda acı bölünmür, azalır.

3. Kömək etmək borc yox, bədənini sağaltmaq kimidir.

4. Qardaşlığın gücü birliyə çevriləndə, iki əl bir işi bir nəfər kimi tamamlayır.

KƏLAM - 5

“HƏR ŞEY BİR ŞEYLƏ HUZUR TAPIR. MÖMİN DƏ MÖMİN QARDAŞI İLƏ HUZURA ÇATIR. QUŞ CİNSİ YOLDAŞI İLƏ HUZURA YETİŞDİYİ KİMİ, MÖMİN DƏ MÖMİN QARDAŞI İLƏ HUZUR TAPIR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 43)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 5:
“SUSAN EVİN SİRLƏRİ”

Dağların ətəyində kiçik bir kənd vardı. Bu kənddə Zeynəb adlı sakit təbiətli bir qadın yaşayırdı. Zeynəb təkbaşına idi, ailəsi uzaqda qalmışdı. Onun bir qonşusu vardı — Safiyə xala, mərhəmətli və mehriban bir yaşlı qadın.

Bir gün qış sərt gəldi. Zeynəbin evi köhnə idi, damdan su damır, soba isə güclə yanırdı. O, bu problemləri təkbaşına həll etməyə çalışsa da, heç cür alınmırdı. Bir axşam külək o qədər güclü əsdi ki, damın bir hissəsi açıldı. Zeynəb yorğun, titrək halda bir küncdə oturub göz yaşlarını saxlayırdı.

Səhəri gün Safiyə xala qapını döydü. Zeynəbin evinin halını görəndə heç nə demədən qollarını çirmələyib dedi:

— “Qızım, gəlin bu evi birlikdə düzəldək. Allah bizi bir-birimiz üçün yaratmış, tək qalmaq üçün yox.”

Gün boyu birlikdə işlədilər. Damı bərkitdilər, odunları yığdılar, sobanı təmir etdilər. Safiyə xala evin içini təmizlədi, Zeynəb isə çay süzdü. Axşamüstü o soyuq ev isti ocaq kimi olmuşdu.

İş bitəndə Zeynəb dedi:

— “Mən tək yaşayırdım, elə bilirdim ki, hər şeyi özüm etməliyəm. Amma bu gün öyrəndim ki, insan bəzən bir kəlmə salam, bir kömək əli ilə dirilir.”

Safiyə xala sakitcə cavab verdi:

— “Quş cinsi yoldaşı olmadan yuva qura bilmir. İnsan da elədir, qızım. Bizim huzurumuz təkliyimizdə yox, bir-birimizi yaşatmağımızdadır.”

O gündən sonra Zeynəbin həyatına qəribə bir rahatlıq gəldi. Onun evindəki istilik sobadan deyil, aralarındakı səmimiyyətdən gəlirdi. Zeynəb hər dəfə çay dəmləyəndə, öz-özünə deyirdi:

— “Allah bir quşu belə tək qoymadığı kimi, bizi də bir-birimizin qəlbinə sığınacaq edib.”

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Tək qalan insan soyuq ev kimidir; dostluq o evi isitmək üçün bir ocaqdır.

2. Allah quşu cinsi yoldaşı ilə tamamladığı kimi, mömini də möminlə tam edir.

3. Huzur təkliyə çəkilməkdə deyil — səmimi bir qəlbə söykənməkdədir.

4. İnsan ən çox verdiyi sevgi ilə yaşayır, aldığı dəstək ilə güclənir.

5. Qardaşlıq və bacılıq — həyatın dağına çıxmaq üçün iki möhkəm çiyindir.

KƏLAM - 6

“ŞÜBHƏSİZ, SUSUZ BİR İNSANIN QƏLBİNİN SOYUQ SU İLƏ RAHAT TAPMASI KİMİ, MÖMİN DƏ MÖMİN İLƏ RAHAT TAPAR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 43)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 6:
“SOYUQ SU KİMİ GƏLƏN DOSTLUQ”

Köhnə bir kənddə Zəhra adlı bir qız yaşayırdı. Zəhra sakit təbiətli, utancaq, amma çox saf qəlbli idi. O, hər zaman başqalarına yaxşılıq etmək istəyirdi, lakin yaxın dostu yox idi. Çünki çox zaman insanlar onun sükutunu səhv anlayır, onu təkliyə çəkilən biri kimi görürdülər.

Bir gün kənddə ağır quraqlıq başladı. Quyular qurudu, insanlar su tapmaq üçün kilometrlərlə yol gedirdi. Kənddə hamı narahat idi, xüsusilə də yaşlılar və balacalar üçün su tapmaq çox çətinləşmişdi.

Bu günlərdə kəndə yeni bir ailə köçdü. Ailənin qızı Məryəm idi — gülərüz, nəzakətli və yardımsevər bir qız. Məryəm bir gün su dalınca gedəndə Zəhranı yolda gördü. Zəhra yorulmuş, çarəsiz halda yeriyirdi. Kəmərinin yanındakı balaca su qabı boşalmışdı.

Məryəm gülümsəyib dedi:

— **“Gəl, suyu birlikdə axtaraq. Tək getmək daha ağır olur.”**

Zəhra üçün ilk dəfəydi ki, kimsə ona bu qədər yaxın və mehriban davranırdı.

Onlar uzun yol getdilər. Sonda bir qayalıq arasında kiçik bir bulaq tapdılar. Su buz kimi soyuq idi. Zəhra suyu içəndə elə rahatlıq tapdı ki, sanki qəlbinə bir sərinlik, bir yüngüllük doldu.

Məryəm ona baxıb sakitcə dedi:

— **“Bu su necə səni rahatlatdısa, mömin də möminlə belə rahatlıq tapar.”**

Bu söz Zəhranın qəlbinə elə işıq saldı ki, həyatında ilk dəfə özünü tək hiss etmədi. O an anladı ki, insanın rahatlığı təkcə sudan, yeməkdən, evdən gəlmir… **bəzən bir möminin, bir dostun varlığı bütün həyatı dəyişir.**

O gündən sonra Zəhra ilə Məryəm ayrılmaz dost oldular. Quraqlığın çətin günlərini birlikdə keçirdilər, bir-birinə dəstək oldular, kəndin balacalarına su daşıdılar, yaşlılara yardım etdilər. İnsanlar da bu iki qızın halından ibrət götürdü:

Həqiqi rahatlıq, insanın içini sərinliklə dolduran o “soyuq su” kimidir — və bu su bəzən bir mömin qardaşın və ya bacının varlığıdır.

Zəhra sonralar tez-tez deyirdi:

— **“Allah məni Məryəmlə sərinlətdi.”**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Həqiqi rahatlıq Allahın sevdiyi insanlarla olur.
İnsan ruhu, ruhu ilə uyğun olan möminin yanında sakitlik tapır.

2. Mömin möminin yükünü yüngülləşdirir.
Tək görülən ağır işlər birlikdə asanlaşır.

3. Bir gülümsəmə belə "soyuq su" təsiri göstərə bilər.
Bir söz, bir salam, bir kömək insanın qəlbini dirildir.

4. Quraqlıq həyatın çətinliklərini simvolizə edir.
O çətinliklərdə kim yanımızdadırsa, bizə su kimi həyat verir.

5. Mömin həm könül sərinliyi verir, həm də dünya yükünü yüngülləşdirir.
Həm fiziki, həm mənəvi dayaq olur.

KƏLAM - 7

"MÖMİN, MÖMİNİN ATA VƏ ANADAN DOĞMA QARDAŞIDIR."

(Bu kəlam İmam Baqirə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 43)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 7:
"DAĞ BAŞINDA QARDAŞLIQ"

Uca dağların ətəyində sakit bir kənd vardı. Hər qış o dağlara qalxmaq təhlükəli hesab olunurdu. Qar qəfil sürüşür, yollar buz bağlayır, külək sanki adamın üzünə iti bıçaq kimi çırpılırdı. Bu səbəbdən heç kim qış aylarında dağa təkbaşına getməyə cürət etmirdi.

Kənddə iki gənc yaşayırdı: Əli və Rauf. Onların nə qohumluğu vardı, nə də uzun illərin dostluğu. Sadəcə, hər ikisinin qəlbi təmiz, niyyəti xeyirli idi. Bir-birlərini uzaqdan tanıyırdılar, amma aralarında xüsusi bir yaxınlıq yaranmamışdı.

Bir gün kəndə xəbər yayıldı ki, dağın başında yaşayan yaşlı çobanın yeganə keçisi uçurumun kənarında ilişib qalıb. Çobanın özü yaşlı və zəif idi, dağa qalxmağa gücü çatmırdı. Kənd əhli isə qorxudan heç nə edə bilmirdi.

Xəbəri eşidən Əli kənd meydanında dayanıb dedi:

— "Əgər bir canı xilas etmək mümkündürsə, qorxu bizi saxlamamalıdır."

Bu sözləri eşidən Rauf yaxınlaşıb sakitcə söylədi:

— "Dağ yolu təkbaşına təhlükəlidir. Gedirsənsə, mən də yanında gəlirəm."

Beləcə, iki gənc qarlı yollara doğru yollandılar. Sıldırım qayaları, buz tutmuş cığırları keçdilər. Külək onları sağa-sola çəkir, qaryığının içində ayaqları bəzən yer tapmırdı. Bir məqamda buzlu bir qayanın üstündən keçərkən Əlinin ayağı sürüşdü və o, uçuruma doğru sürüşməyə başladı.

Bir anlıq sükutun içində Rauf ildırım sürəti ilə əlini uzadıb Əlini tutdu. Çətinliklə də olsa, onu geri çəkdi. Nəfəsi kəsilmiş halda dedi:

— "Bəzən insanı uçurumdan çəkib alan şey əl gücü yox, qardaş nəfəsidir."

Əlinin gözləri yaşla doldu. Raufun bu hərəkəti onun üçün sadə bir yardım deyildi — bu, həyatını riskə ataraq edilən bir fədakarlıq idi.

Onlar yola davam etdilər və nəhayət, keçini görüb ehtiyatla uçurumdan çıxardılar. Dağdan endikdə çoban onların üstünə qaçıb onları möhkəm qucaqladı:

— “Siz mənim doğma oğlanlarımsınız!” — deyə sevinc göz yaşları ilə söylədi.

Aşağı enəndə Əli astaca soruşdu:

— “Rauf… biz qohum deyilik. Niyə mənim üçün belə risk etdin?”

Rauf təbəssümlə cavab verdi:

— “İmam Baqir (ə) buyurub: ‘Mömin, möminin ata-anadan doğma qardaşıdır’. Mən səni elə bildim, elə də gördüm.”

Həmin gündən sonra kənd əhli onları belə tanıdı: *“Dağın zirvəsində qardaş olmuş iki mömin.”* Aralarında elə bir bağ yarandı ki, o bağ nə qohumluq, nə qan, nə də adətlərdən doğan bir yaxınlıq deyildi — bu, qəlbin qardaşlığı idi; imanın qardaşlığı.

Çünki bəzən insanı qardaş edən şey doğulub böyüdüyü ev deyil, eyni istiqamətə atılan addımlar və eyni niyyətlə döyünən iki ürəkdir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. İman qardaşlığı qan qardaşlığından daha güclü ola bilər.

Eyni məqsəd, eyni niyyət və eyni vicdan iki yad adamı ən yaxın insana çevirə bilər.

2. Fədakarlıq dostluğu bağa çevirir, bağ isə qardaşlığa.

Raufun təhlükə qarşısında etdiyi fədakarlıq qardaşlığın təməlini qoydu.

3. Həqiqi qardaşlıq çətin gündə ortaya çıxır.

Rahat vaxtın dostu çox olar, lakin risk və təhlükə məqamında sənin lə gedən insan həqiqi qardaşdır.

4. Allah üçün edilən yaxşılıq mütləq qaytarılır.

Əli və Raufun yardımı çoban üçün sevinc, kənd üçün nümunə, onlar üçün isə yeni bir qardaşlıq gətirdi.

5. İnsan bəzən öz qardaşını həyat yolunda tapır, evində yox.

Tale insanı kimlə qarşılaşdırırsa, o zaman qardaşlıq da məhz orada başlaya bilər.

KƏLAM - 8

“MÖMİNLƏR QARDAŞDIRLAR. ONLARIN QANLARI EYNİDİR. ONLAR BAŞQALARI QARŞISINDA BİR YUMRUQ KİMİDİRLƏR. ONLARIN ƏN KİÇİYİ BELƏ BİRİSİNƏ AMAN VERƏ BİLMƏK HAQQINA MALİKDİR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 43)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 8: “QARDAŞLIQ ÇİÇƏYİ”

Bir zamanlar dağlarla əhatə olunmuş kiçik bir kənd vardı. Bu kənddə iki yaxın dost qadın yaşayırdı: Səbinə və Gülnar. Onlar qonşu olmalarına baxmayaraq, bir-birini uşaqlıqdan tanıyırdılar. Onların arasındakı dostluq yalnız səmimiyyətə, qarşılıqlı hörmət və anlayışa əsaslanırdı.

Yay günlərindən birində kənddə nadir rast gəlinən bir hadisə baş verdi: Gülnarın evindəki bağda böyüyən nadir çiçək xəstələndi, kökləri qurumağa başlamışdı. Bu çiçək kəndin ən gözəl və nadir çiçəyi idi və onu qorumaq çox çətin idi. Səbinə dərhal təklif etdi ki, birlikdə bağa gedib onu xilas etsinlər.

Bağa çatanda güclü külək və isti günəş altında torpaq qurumuşdu, çiçəyin köklərinə su aparmaq çətin idi. Səbinə dedi:

— "Tək başıma heç nə edə bilmərəm, amma birlikdə hər şey mümkündür."

Gülnar əlini Səbinəyə uzadaraq cavab verdi:

— "Möminlər bir-birinin qardaşıdır, birimizin çətinliyi o biri üçün də əzabdır. Hərəkətimizi bir yumruq kimi etməliyik."

Onlar birlikdə torpağı yumşaldıb çiçəyin köklərinə su apardılar. Hər bir su damlası çiçək üçün həyatı, onlar üçün isə birlik və qardaşlıq anını simvolizə edirdi. Çiçək yenidən açdı və bağın hər guşəsi yeni həyat tapdı.

Gülnar Səbinəyə baxaraq dedi:

— "Görürsən? Bizim qanımız eyni deyil, amma ruhumuz birdir. Hər bir mömin başqasına amansızlıq edə bilməz; bir yumruq kimi birik, qoruyuruq və dəstək veririk."

Səbinə başını salladı və əlavə etdi:

— "Bəli, bu çiçək bizim birlikdə gücümüzü göstərir. Hər çətinlikdə, hər ağrıda, birimiz digərini dəstəkləyir. Bizim qardaşlığımız çiçəklərdən də qiymətlidir."

O gündən sonra kənddə deyirdilər: *"Səbinə və Gülnarın qardaşlıq çiçəyi kimi dostluğu hər fırtınadan güclə çıxır."* Onların birliyi kənd üçün nümunə oldu və hər kəs öyrəndi ki, möminlərin birliyi qan qohumluğundan daha güclüdür.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Möminlər qardaşdır və ruhları birdir.

Səbinə və Gülnarın hərəkətləri göstərdi ki, birlik ruhları birləşdirir və çətinlikləri asanlaşdırır.

2. Başqasına amansızlıq etmək olmaz.

Hər bir mömin başqasına dəstək və qoruma vermək haqqına malikdir.

3. Bir yumruq kimi dayanmaq güc verir.

Birlikdə hər çətinlik öhdəsindən gəlmək mümkündür, tək qaldıqda isə çətinliklər böyük görünür.

4. Fədakarlıq və yardım qardaşlıq bağlarını möhkəmləndirir.

Səbinə və Gülnarın çiçəyi xilas etmək üçün göstərdiyi səylər dostluğun dəyərini artırdı.

5. Birlikdə hər uğur daha mənalı olur.

Çiçək yenidən açanda onların birlikdəki gücü və qardaşlığı simvolizə edilmiş oldu.

HƏQİQİ QARDAŞLAR

KƏLAM - 9

“HƏQİQİ QARDAŞLARA DİQQƏTLƏ YANAŞ, ONLARIN SAYINI ARTIR. ÇÜNKİ ONLAR RAHATLIQ VAXTINDA AZUQƏ, ÇƏTİNLİK ZAMANINDA İSƏ QALXANDIR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 44)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 9: “QARDAŞLIQ QALXANI”

Bir kənddə iki yaxın dost qadın yaşayırdı: Nigar və Ləman. Onlar uşaqlıqdan bir-birini tanıyır, hər zaman bir-birinə dəstək olurdular. Nigar sakit və düşüncəli idi, Ləman isə hər işdə öncülük edən, fəal bir ruh sahibiydi.

Bir gün kənddə böyük bir tufan baş verdi. Kəndin kiçik bir hissəsi su altında qaldı, evlər zədələndi, insanlar çaşqın vəziyyətə düşdü. Ləman dərhal Nigarı tapdı:

— “Gəlin, qardaşlıq bağlarımızı göstərək. Hər kəsə kömək etmək mümkün olmasa da, bir-birimizi qorumaq vacibdir.”

Onlar birlikdə kəndin çətin vəziyyətə düşən evlərinə su və ərzaq daşımağa başladılar. Bir an Ləman bir körpə uşağı xilas etməyə çalışarkən öz ayağı sürüşdü. Nigar dərhal əlini uzatdı və onu tutur.

Ləman nəfəs alaraq dedi:

— “Qardaşlıq yalnız sevincli anlarda deyil, çətinlikdə də özünü göstərir. Sənin varlığın mənim qalxanımdır.”

Tufan bitdikdən sonra kənd əhli gördü ki, Nigar və Ləman yalnız bir-birinin dəstəkçisi deyil, həm də bir-birinin qardaşıdır. Onlar birlikdə yaşadıqları hər anı daha dəyərli etdi.

Nigar gülümsəyərək dedi:

— “Həqiqi qardaşlara diqqətlə yanaşmaq lazımdır. Onların sayını artırmaq, çətin günlərdə qalxanımızı böyütmək deməkdir.”

O gündən sonra kənddə deyirdilər: *“Nigar və Ləman tufanda qalxan kimi dayanmış qardaşlıq nümunəsidir.”*

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Həqiqi qardaşlıq çətin zamanlarda özünü göstərir.

Nigar və Ləmanın birlikdə hərəkəti çətin günlərdə dəstəyin vacibliyini göstərir.

2. Qardaşlıq yalnız rahatlıq anında deyil, hər zaman önəmlidir.

Onlar tufan zamanı bir-birinin qalxanı oldular, sevinclərdə isə azuqə kimi dəstəkləşdilər.

3. Həqiqi qardaşları artırmaq həyatın təhlükəsizliyini və rahatlığını gücləndirir.

Bir-birinə sadiq dostlar həyatın hər anında insanı qoruyur.

4. Fədakarlıq və diqqət qardaşlıq bağlarını möhkəmləndirir.

Ləmanın təhlükədə olduğu an Nigarın müdaxiləsi onların dostluğunu daha möhkəm etdi.

5. Birlikdə dayanmaq, çətinliklər qarşısında qalxan olmaq deməkdir.

Hər bir mömin başqasının qalxanı olmaqla həm özünü, həm də dostunu qoruyur.

KƏLAM - 10

"HƏR KƏS QARDAŞLARINI (DOSTLARINI) ARTIRMAQ İSTƏMƏZSƏ, HÜSRANA UĞRAYAR."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 44)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 10:
"TƏK YOLÇUNUN PEŞMANLIĞI"

Dağların qoynunda kiçik bir şəhər vardı. Bu şəhərdə Həsən adlı bir usta yaşayırdı. O, taxta oyma sənətində məşhur idi. Həsən işini yaxşı görür, ancaq insanlardan uzaq gəzirdi. "Dost adama yük olar, adamı məşğul edər, tək qalmaq yaxşıdır" — deyə düşünürdü.

Bir gün şəhərdə böyük bir festival elan edildi. Sənətkarların işləri nümayiş olunacaqdı. Həsən də çox gözəl bir taxta sandıq hazırladı. Lakin sandığın bir neçə incə detalı var idi ki, onları tamamlaması üçün əlavə alətlər lazım idi. Bu alətlər isə yalnız başqa bir ustada — şəhərin o biri başında yaşayan Cəmildə vardı.

Həsən düşündü:

— "Gedib ondan istəsəm, borclu olaram. Mənə heç kim lazım deyil."

O, təkbaşına işləmək üçün gecəni uzatdı. Ancaq səhərə yaxın sandığın qapağı çatladı. Çatlağı düzəltmək üçün yenə xüsusi bir alət lazım idi — elə Cəmildə olan alət.

Səhər festival başladı. Həsən sandığı çatlamış halda gətirdi. İnsanlar gəlib baxır, heyranlıq hissi keçirir, amma çat qapaqda gözə batırdı. Münsiflər heyəti deyirdi:

— "Əlinin məharəti var, amma nəticə yarımçıqdır."

Həsən bu sözləri eşidəndə içi sızladı. O an birdən Cəmili gördü. Cəmil yaxınlaşıb dedi:

— "Həsən, sən tək calışmısan? Niyə gəlmədin? Mən sənə məmnuniyyətlə alət verərdim. Dostluq yük deyil ki… yükü birlikdə azaltmaqdır."

Həsən susdu. Bir söz deyə bilmədi.

Festivaldan sonra yolun qırağında oturub düşünürdü. Yanına yaşlı bir səyyah yaxınlaşdı və sakit səslə dedi:

— "Oğul, meşədə tək ağac küləyə ilk yıxılandır. Küləkdən qorunmaq üçün yaxınında başqa ağaclar olmalıdır."

Bu sözlər Həsənin qəlbinə dəyən bir ox kimi bərk təsir etdi. O an İmam Sadiqin (ə) kəlamı sanki beynində işıq kimi çaxdı:

"Hər kəs qardaşlarını (dostlarını) artırmaq istəməzsə, hüsrana

uğrayar.”

Həsən başa düşdü ki, onun hüsranı — məhz dostsuzluğunun nəticəsi idi.

O gündən sonra o, Cəmilin qapısını döydü:

— “Mən dost olmamaqdakı inadımla özümü tək qoydum. Sən mənim qardaşımsan, əgər qəbul etsən…”

Cəmil gülərək onun çiyninə toxundu:

— “Qardaş qapısı həmişə açıqdır.”

Aradan aylar keçdi. Onların birgə hazırladığı sənət əsərləri şəhərdə şöhrət qazandı. Hər çətinlikdə bir-birinə arxa oldular. Həsən tez-tez deyirdi:

— “Tək olan tez yorularmış… Mən bunu gec başa düşdüm. Qardaşlarını artıran insan isə ikiqat güclənir.”

Beləcə, o, həyatı boyu unutmayacağı bir həqiqəti dərk etdi: **təkliyin sonunda həmişə peşmanlıq, qardaşlığın sonunda isə həmişə bərəkət var.**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Tənhalıq insanı güclü göstərsə də, zəif buraxır.

Həsən təkliyə güvəndi, amma nəticədə hüsrana uğradı.

2. Dost və qardaşlar insanın həyat qalxanıdır.

Cəmilin köməyi Həsənin həm sənətini, həm də həyatını tamamladı.

3. İnsan çətinlik zamanı deyil, rahatlıqda da dost qazanmalıdır.

Çətin an gələndə dost tapmaq deyil, əvvəlcədən dostluq qurmaq lazımdır.

4. Birlik bərəkət gətirir, təkliyin axırı peşmanlıq olur.

Onların birgə sənəti təkbaşına etdiklərindən daha üstün oldu.

5. Dostluğu artırmaq insanın həm mənəvi, həm də dünyəvi qazancını böyüdür.

Qardaşlığın artdığı yerdə həm sevinc çoxalır, həm də işlər düzəlir.

KƏLAM - 11

“İNSAN QARDAŞLARI (DOSTLARI) İLƏ ÇOX OLAR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 44)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 11:
“SƏHRADA TƏK QALAN QIZ”

Ucsuz-bucaqsız səhranın kənarında bir kənd vardı. Bu kənddə Zəhra adlı cavan bir qız yaşayırdı. Zəhra usta dərzi idi, əl işləri incə, zövqlü idi. Ancaq bir çatışmazlığı vardı: O, hər işi tək görməyə öyrəşmişdi. “Kiməsə ehtiyac yoxdur, hamını özüm edə bilərəm” deyə düşünürdü.

Bir gün Zəhra böyük bir karvan liderindən sifariş aldı. Karvanın bayraqları, örtükləri, nişanlı parça işləri — hamısı ona tapşırıldı. Bu, böyük şans idi. Amma işin də həcmi çox idi.

Zəhra özünə güvənərək dedi:

— “Gecə-gündüz işləyərəm, yenə də hamısını yetişdirərəm. Mən tək də bacararam.”

Günlər keçdi. Gecələri oyaq qaldı, barmaqları yoruldu, gözləri qızardı.

Yenə də işin yarısı belə tamam olmamışdı. Son həftəyə keçəndə yorğunluqdan iynəni belə tuta bilmirdi.

Bir axşam güclü qumluq tufanı əsdi. Zəhranın kiçik emalatxanasına qum doldu, parçaların bir hissəsi zədələndi. O, oturub ağlamağa başladı:

— "Bunların heç birini yetişdirə bilməyəcəyəm… Sifariş sahibsiz qalacaq."

Elə o an qapısı döyüldü. Sanki külək də dayanıb bu anı gözləyirmiş. İçəri üç qadın girdi — Şəfiqə, Məryəm və Fidan. Bunlar Zəhranın uzaqdan-uzağa tanıdığı kənd qadınları idi.

Şəfiqə dedi:

— "Zəhra, sənin işinin ağır olduğunu eşitdik. Biz köməyə gəldik."

Zəhra çaşdı:

— "Amma mən sizdən kömək istəməmişəm… Niyə gəldiniz?"

Məryəm gülümsədi:

— "İstəməyin şərt deyil. Biz gördük ki, bir bacımız yorulub. Qardaşlıq elə bu deyilmi?"

Fidan parçaları qaldırıb dedi:

— "İnsan tək olanda zəifdir, bacılarınla isə çox. Biz bu işin öhdəsindən çıxacağıq."

O gecədən sonra emalatxana bir işıqlı evə çevrildi. Qadınlar səhərədək tikdilər, ütülədilər, səliqəyə saldılar. Zəhra onların hər detalda necə diqqətli və səliqəli davrandığını görüb heyrətlənirdi.

Onlar birlikdə işlədikcə yorğunluq yox olurdu. Hər kəsin bir qabiliyyəti vardı: Şəfiqə tikmədə, Məryəm naxış salmada, Fidan parçaları nizama salmaqda mahir idi.

Sifariş vaxtından əvvəl hazır oldu. Karvan başçısı bunu görüb heyrətlə dedi:

— "Bu iş bir insanın deyil. Bu, birliyin işidir. Siz çoxsunuz — ona görə də güclüsünüz."

O gün Zəhra dərk etdi ki, ən böyük zənginlik — insanın bacı və qardaşlarının olmasıdır. O, qadınlara tərəf baxıb astaca dedi:

— "İmam Sadiq (ə) buyurub: 'İnsan qardaşları (dostları) ilə çox olar'. Mən indi başa düşdüm ki, əsl çoxluq sayda deyil — dəstəkdədir."

O gündən sonra Zəhra təkliyə deyil, birliyə güvənməyi öyrəndi. Hər dəfə yeni iş alanda ilk olaraq bir zamanlar köməyə gələn həmin qadınları çağırardı. Onlar da Zəhranı heç vaxt tək qoymazdı.

Səhranın ortasında tək qalan qız, bacılarının sayəsində "çox olan" bir insana çevrildi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Tək işləmək bəzən insanı güclü göstərir, amma sonunda yorğun və aciz buraxır.

2. İnsanın əsl gücü — onun yanında dayağı olan dost və qardaşlardır.

3. Kömək istəmək zəiflik deyil, əksinə birlik yaratmaqdır.

4. Birlikdə edilən iş tək ediləndən həm daha gözəl, həm daha bərəkətli olur.

5. İnsanın "çox olması" sayda deyil, arxasında dayanan dəstəyin olmasıdır.

KƏLAM - 12

"İNSANLARIN ƏN ACİZİ QARDAŞ (DOST) QAZANMAQDAN ACİZ OLANDIR. ONDAN DA DAHA ACİZİ, QAZANDIĞI QARDAŞLARINI (DOSTLARINI) İTİRƏNDİR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 44)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 12:
"SÜKUTA BÜRÜNMÜŞ KÖRPÜ"

Dağlar arasında kiçik bir qəsəbədə Rauf adlı bir dülgər yaşayırdı. Sakit, özünə qapanıq bir adam idi. Başqaları ilə ünsiyyətdən qaçdığı üçün onu çox adam tanımırdı. İşdən evə, evdən işə gedər, kimsənin dərdinə, sevincinə qarışmazdı. Onun üçün dostluq əlavə yük kimi görünürdü.

Bir gün qəsəbədə şiddətli sel oldu. Bir neçə ev su altında qaldı, yollar dağıldı. Elə həmin gün Raufun emalatxanasına qonşusu — orta yaşlı, sadə bir kəndli olan Eldar qaçaraq gəldi:

— "Rauf, sən taxta işindən baş çıxarırsan. Körpü uçub. O körpü bərpa olunmasa kəndin o biri tərəfi təcrid olacaq. Bizə kömək elə."

Rauf tərəddüd etdi.

Öz-özünə düşündü: *"Mən niyə özümü bu işə qatım? Onsuz da hərəsi öz dərdindədir."*

Lakin Eldarın üzündəki ümidsizliyi görəndə içində yumşaq bir hiss oyandı.

— "Gələrəm," — dedi.

Onlar birlikdə işə başladılar. Rauf uzun illərdən sonra ilk dəfə biri ilə çiyin-çiyinə işləyirdi. Eldar yorulduqca gülür, zarafat edir, Raufun ağır təbiətinə baxmayaraq ona öz doğması kimi davranırdı.

Günlər keçdikcə Rauf hiss etdi ki, Eldar onun işinə dəyər verir, sözünə hörmət edir, onu həqiqi qardaşı kimi qəbul edir. Bu münasibət tədricən Raufun qəlbindəki soyuqluğu əridirdi.

Körpünü bərpa etdikləri son gün Eldar ağır şəkildə xəstələndi. Rauf xəbər tutanda elə bil içində nəsə qırıldı. Tələsik onun evinə getdi. Eldarı yorğun, nəfəsi kəsilən halda gördü.

Eldar təbəssümlə dedi:

— "Qardaşım… sən olmasaydın kənd o tayda qalardı. Sən mənə güc verdin."

Rauf başını aşağı saldı. Hiss edirdi ki, Eldarı düz-əməlli tanımamış, onunla qardaşlığın qədrini itirməyə yaxınlaşmışdı. Gözləri doldu.

— "Sən mənə qardaş olmağın nə demək olduğunu öyrətdin."

Eldar bir neçə gün sonra sağaldı. Amma Rauf o gün öyrəndiyi dərsi heç

vaxt unutmadı: Dostluq insanın özünü qoruduğu sədd deyil; çətinliyin içində gəlib insanı ayaqda saxlayan körpüdür.

Rauf sonralar öz qəsəbəsində insanlara ən çox yardım edən, yanında dayanılan, etibar edilən biri kimi tanındı.

Çünki o anlayırdı:

Bir dost qazanmaq gücdür, amma qazandığın dostu itirmək — insanın özünü itirməsidir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dostluqdan qaçmaq insanı tənhalığa aparır; insan çətin anda kiminlə çiyin-çiyinə dayanırsa, onunla qardaş olur.

2. Həqiqi dost insanın gücünü artırır; çətinliklər dostluğun möhkəmliyini göstərən imtahandır.

3. Dostluq bəzən tək bir yaxşılıq addımı ilə başlayır — kiçik bir yardım böyük bağ yarada bilər.

4. İnsanın ən böyük acizliyi dost qazanmaqdan qaçmasıdır; bundan da böyük acizlik isə qazandığı dostun dəyərini bilməməsidir.

5. Həyatda insanın arxasında dayanan dostlar qənimətdir — onları qorumaq insanın özünü qorumasıdır.

KƏLAM - 13

“FAYDALANACAĞIN QARDAŞIN, ŞİKAYƏT EDƏCƏYİN QARDAŞINDAN DAHA XEYİRLİDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 44)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 13:
“SÜKUTLA GƏLƏN YAXŞILIQ”

Balaca bir şəhərdə Aysel adlı gənc bir rəssam yaşayırdı. İnsanları, rəngləri, təbiəti sevən, sakit, təvazökar bir qadın idi. Onun qonşusu Məsumə isə daim həyatdan narazı, hər gün hansısa problemindən danışan, şikayəti bitməyən bir qadın idi.

Aysel hər dəfə qapının ağzında Məsumə ilə qarşılaşanda özünü gülümsəməyə məcbur edirdi. Çünki bilirdi ki, həmin andan etibarən uzun bir “şikayət monoloqu” başlayacaq:

— Ay Aysel, sən bilirsən e, mağazada yenə qiymətləri qaldırıblar...

— Ay Aysel, bu qapı da örtülmür axı, bilmirəm neyləyim…

— Ay Aysel, sənin yuxarı qonşun da var ha, gündə bir səs-küy…

Aysel nəzakətlə qulaq asır, içində isə düşünürdü:

“Mənə nə vermir, nə də aparmır — amma vaxtımı və enerjimi alır…”

Bu günlər belə keçib gedirdi.

Bir gün Ayselin emalatxanasında qəfil su borusu partladı. Bütün rəsm kağızları, boya materialları suyun içində qaldı. Onun həm gəlir yeri, həm də illərdir topladığı əşyalar bir neçə dəqiqəyə ziyan olmağa başlamışdı.

Aysel həyəcanla kimə müraciət edəcəyini düşündü.

Bir tərəfdə — hər zaman şikayət edən, amma heç bir real yardım

etməyən Məsumə.

Digər tərəfdə — arada bir görüşdüyü, sakit, dərin, müdrik qadın olan Səbinə.

Aysel içindən bir səs eşitdi:

"Şikayəti deyil, faydası olanı seç."

O, tələsik Səbinənin qapısını döydü.

Səbinə qapını açan kimi vəziyyəti anladı:

— Aysel, dərhal gəl, suyu bağlamağa kömək edim. Mənim qardaşım santexnikdir, onu da çağıraram.

Onlar birlikdə Ayselin emalatxanasına qaçdılar. Səbinə qollarını çırmadı, zədələnmiş kağızları qurutmaq üçün yer düzəltdi, Ayselin qorxusunu azaltmaq üçün təsəlli verdi. Bir saat içində Səbinənin qardaşı gəldi və problemi tam həll etdi.

Gün bitəndə Aysel yorğun, amma minnətdar halda dedi:

— Səbinə, mən sənin dəyərini indi anladım… Mən hər zaman şikayət edənə yaxınlaşırdım, amma faydalı olanı kənarda saxlayırdım.

Səbinə gülümsədi:

— İmam Əli (ə) boş yerə deməyib:

"Faydasını görəcəyin qardaş, şikayət edəcəyin qardaşdan daha xeyirlidir."

Çünki şikayət insanı ağırlaşdırır, fayda isə insanı dirildir.

Aysel isə o gündən sonra həyatının ən vacib dərslərindən birini öyrəndi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Şikayət insanın enerjisini alır, fayda isə güc verir.

Daim şikayət edən insan sanki görünməz bir yükdür, insanı yorur və boşaldır.

2. Həqiqi dost yardım zamanı tanınar.

Narahat günün qapını döyəndə kim açırsa — sənin dostun odur.

3. Sakit, təvazökar insanlar çox vaxt ən çox fayda verənlərdir.

Onlar səs-küysüz, nümayişsiz, dərhal köməklik edirlər.

4. Şikayət dostluq deyil, fayda dostluğun həqiqi ölçüsüdür.

Hər gün danışmaq dostluğu müəyyən etmir, çətin anda yanında olmaq edir.

5. Həyatda kimdən nə aldığını yox, kimdən nə qazandığını ölç.

Sənə fayda verən az olsun, amma dəyərli olsun.

6. Enerjini alan insanla deyil, enerjini artıran insanla yol get.

Şikayətçi insan daxili sakitliyi məhv edir, faydalı insan daxili gücü oyadır.

KƏLAM - 14

"QARDAŞLARINIZI ÇOXALDIN. ÇÜNKİ QİYAMƏT GÜNÜ HƏR BİR MÖMİNİN ŞƏFAƏT ETMƏK HAQQI VARDIR."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 44)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 14:
“QARANLIQDA YANAN ÇIRAQ”

Küçənin kənarında yaşayan Səlman adlı bir kişi var idi. Öz işilə məşğul olan, çox ünsiyyətcil olmayan bir insan. “Kiməsə yük olmayım” deyə təkliyə alışmışdı. Amma bunun fərqinə varmadan da özünə heç bir qardaş qazanmırdı.

Bir axşam işdən qayıdarkən elektriklər sönmüş, bütün məhəllə qaranlığa qərq olmuşdu. İnsanlar pəncərələrdən çölə baxırdı, heç kəs küçəyə çıxmağa cəsarət etmirdi.

Birdən yaxınlıqdan bir qadının kömək istəyi eşidildi — qonşu Nigar xala pilləkəndə yıxılmışdı və ayağa qalxa bilmirdi. Qaranlıq və soyuq olduğundan heç kim çölə çıxmırdı.

Səlman bir an belə tərəddüd etmədi. Telefonunun işığını yandırdı və qaranlıq küçəyə daxil oldu. Qarşısını görməsə də səsi izləyərək Nigar xalaya çatdı. Onu ehtiyatla evinə apardı, isti oturacağa oturtdu, dizini sarıdı, su verdi. Daha sonra yemək hazırladı və qaranlıq boyunca onun yanında qaldı.

Bir müddət sonra işıqlar gəldi. Nigar xala ona baxıb dedi:

– **“Oğlum, mən səni sadəcə qonşu bilirdim… amma bu gün gördüm ki, sən mənim üçün qardaşsan.”**

Bu söz Səlmanın qəlbinə elə təsir etdi ki, bir anda Peyğəmbərin (s) kəlamı yadına düşdü:

“Qardaşlarınızı çoxaldın. Çünki Qiyamət günü hər bir möminin şəfaət haqqı vardır.”

Səlman düşündü ki:

“Əgər bir qardaşa bu dünyada yardım etmək qaranlıqda bir çıraq yandırırsa… bəlkə də axirətdə həmin çıraq mənim üçün yanan şəfaət nurudur.”

O gündən sonra o, məhəllədə hər kəsə yardım edən, insanlara sevinc gətirən biri oldu. Kimi dərdini danışmağa adam axtarırdı, kimi evinə bir çörək daşımağa kömək… Səlman hamısına “qardaş” kimi yanaşırdı.

Zaman keçdikcə o artıq tək deyildi — onun dua edən, halını soruşan, yaxşılığını unutmayan **onlarla qardaşı** var idi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Qardaşlıq, yaxınlıq sözlə yox, əməl ilə qazanılır.
İnsan birinin yanında çətin gündə olur – qardaşlıq o an başlayır.

2. Qardaş çoxaltmaq demək, dua çoxaltmaq deməkdir.
Çünki möminin şəfaəti də, duası da Allah qatında dəyər daşıyır.

3. Bir yaxşılıq bəzən qaranlıq bir küçəni də, qaranlıq bir qəlbi də işıqlandırır.

4. Qonşu, tanış, həmkar – hamısı potensial qardaşdır.
Onları qardaşa çevirən bizim mərhəmətimizdir.

5. Qiyamət günündə insan ən çox dua və şəfaətə ehtiyac duyacaq.
Odur ki, bu gün qardaş qazanmaq, sabah nur qazanmaqdır.

6. Heç kimin "mənə ehtiyacı yoxdur" demə.
Bəzən sadəcə yanında dayanmaq belə bir ömürlük qardaşlıq yaradır.
7. İnsan nə qədər yaxşılıq edərsə, o qədər təkliyindən xilas olar.
Qardaşlıq təkliyin dərmanı, qəlbin şəfasıdır.

QARDAŞ SEVGİSİ

KƏLAM - 15

“QARDAŞIN (DOSTUN) SEVGİ MƏSƏLƏSİNDƏ SƏNDƏN ÜSTÜN OLMASIN. (ONU SƏN DAHA ÇOX SEVMƏLİSƏN).”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 44)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 15: “SEVGİ SƏVİYYƏSİ”

Bürkülü bir yay günündə, şəhərin ən sakit küçələrindən birində yaşayan Aydan işdən yorğun halda evə qayıdırdı. Heç kimdən xəbər gözləməsə də, qapını açanda masanın üstündə bir qutu gördü. Üstündə yazılmışdı: *“Sən bunu çoxdandır istəyirdin.”*

Aydan qutunu açdı... içində uzun illərdir almaq istədiyi, amma özünə qıymadığı kiçik bir rəsm dəsti vardı. Qutunun içindəki kiçik bir kağızda yazılmışdı:

“Dostunun sevdiyini sən ondan əvvəlcə bilməlisən.”

İmzalanmamışdı. Amma Aydan bilirdi — bunu yalnız bir nəfər edə bilərdi: Günel, uşaqlıq dostu.

Aydanın gözləri doldu. Çünki son vaxtlar özü yorğunluqdan Günellə çox yazışmır, ona əvvəlki kimi dəyər vermirdi. Günel isə hər dəfə gec saatlara qədər Aydanın dərdlərini dinləyir, onun sevdiyi şeyləri diqqətlə yadda saxlayır, unutmurdu.

Bir dəfə ikisi kafedə oturanda, Aydan sadəcə səthi bir cümlə demişdi:

“Bilirəm, bir gün rəsm çəkməyə vaxt ayırsam, özümü yenidən tapacağam...”

Günel isə o gündən sonra hər yerdə ən yaxşı rəsm dəstini axtarmışdı.

Aydan həmin gün anladı:

Günel onu daha çox düşünürdü, daha çox sevirdi, daha çox qoruyurdu. O isə bunu qarşılıqla eyni səviyyədə yaşamırdı.

Bu düşüncə ilə Aydan dostuna zəng etdi.

— *“Günel, sən bunu niyə etdin?”*

Günel gülümsəyərək cavab verdi:

— *“Sən unudarsan deyə qorxdum. İnsan özünü yaxşılaşdırmağı unutduqda, onu yadına salmaq dostunun borcudur.”*

Aydan göz yaşlarını gizlədə bilmədi:

— *“Bəlkə də səni mənim qədər heç kim sevmir Amma mən səni sənin məni sevdiyin qədər sevmirdim.”*

Günel sakitcə dedi:

— *“Heç nə gec deyil. Sevgi hər dəfə yenidən başlayır.”*

Həmin gündən Aydan öz münasibətinə yenidən baxdı. Artıq bir mesajı gecikdirmir, bir görüşü təxirə salmır, bir təşəkkürü unutmurdu.

Çünki başa düşmüşdü:

Dostluqda ən gözəl məqam, qarşı tərəfin sevgisini yetərincə görmək və ona daha artıq qarşılıq verməkdir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. İnsan bəzən onu ən çox sevənin kim olduğunu çox gec anlayır.
Dostluq diqqət, qayğı və xatırlama ilə ölçülür.

2. Dostunun sənə göstərdiyi sevgidən geri qalmaq, bu neməti qiymətləndirməməkdir.
Əsl münasibət qarşılıqlı olmalıdır.

3. Dostun sənin sevdiklərini səndən əvvəl xatırlayırsa, bu, onun qəlbinin təmizliyinə işarədir.
Bu sevgi əvəzsizdir, itirilməməlidir.

4. Sevgi yalnız hiss deyil — davranışdır.
Qayğı göstərməyən sevgi zamanla sönər.

5. Hər bir dostluqda tərəflər bir-birini tamamlamalıdır.
Dostluq tək tərəfli olmaz; əvəzini qaytarmayan münasibət zəifləyər.

6. Həyatda insanı ən çox gücləndirən şey, onun yanında səmimi bir dostun olmasıdır.
Amma bu dostluğu yaşatmaq üçün iki ürək də eyni səviyyədə çalışmalıdır.

KƏLAM - 16

“EY KUMEYL! ƏGƏR QARDAŞINI SEVMƏSƏN, ONUN QARDAŞI OLA BİLMƏZSƏN.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 44)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 16: “QARDAŞLIQ BAĞI”

Rəşid universitetdə həmişə diqqət çəkən, ağıllı və yardımsevər bir tələbə idi. Hər kəs ona hörmət göstərirdi, amma onun ən yaxın dostu Tunar idi. Onlar uşaq yaşlarından bir-birini tanıyır, hər çətinliyi paylaşırdılar.

Bir gün Rəşid Tunarın evinə dəvət aldı. Tunarın valideynləri xəstə idi və evdə vəziyyət çox çətin idi. Rəşid dərhal köməyə gəldi, yemək hazırladı, ev işlərinə kömək etdi və Tunarın ailəsini hər cür dəstəklədi.

Bir neçə həftə sonra Rəşid üçün təəccüblü bir hadisə baş verdi: Tunarın ən sevdiyi kitab kitabxanadan itmişdi. Tunar kədərləndi, amma Rəşid dərhal kitabı axtarmağa başladı. Günlərlə axtardıqdan sonra kitabı tapdı və Tunarın əlinə verdi. Tunar göz yaşlarını saxlaya bilmədi və dedi:

— *“Rəşid, sən həmişə mənim yanımdasan. Sən olmasaydın, bu qədərini bacara bilməzdim.”*

Rəşid isə gülümsəyərək cavab verdi:

— *“Tunar, əsl dostluq sevgidən və diqqətdən keçir. Mən səni sevməsəm, sənə qardaşlıq edə bilməzdim. Dostunu sevmək qardaşlığın əsas şərtidir.”*

O gündən sonra Rəşid və Tunarın qardaşlıq bağı daha da möhkəmləndi. Rəşid başa düşdü ki, dostunu sevmək və yanında olmaq yalnız xoş anlarda deyil, çətin anlarda da dostuna qardaşlıq etmək deməkdir.

Hər dəfə biri çətinliklə üzləşəndə, digəri dərhal yanında olurdu. Bu

münasibət onların həyatda ən böyük sərvətinə çevrildi — qarşılıqlı sevgi və səmimi qardaşlıq.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dostuna qardaş kimi yaxın olmaq, onu sevməkdən keçir.

Əgər ürəkdən sevməsən, qardaşlıq və dostluq möhkəm olmaz.

2. Sevgi yalnız sözlə deyil, hərəkətlə göstərilməlidir.

Dostun çətin anında yanında olmaq, onun üçün zaman ayırmaq əsl sevgidir.

3. Qardaşlıq qarşılıqlıdır.

Hər iki tərəf bir-birinə diqqət göstərməlidir ki, münasibət davamlı olsun.

4. Çətinliklər dostluğu yoxlayır.

Asan anlarda hər kəs dost ola bilər, amma çətin anlarda yanında olan əsl dostunu göstərir.

5. Sevgi və diqqət qardaşlığın ən böyük zəmanətidir.

Dostuna səmimi qayğı göstərmək, münasibəti dərinləşdirir və möhkəmləndirir.

KƏLAM - 17

“İNSANIN DİN SEVGİSİNİN ƏLAMƏTLƏRİNDƏN BİRİ DƏ QARDAŞINI SEVMƏSİDİR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 44)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 17:
“DİN SEVGİSİNİN SINANDIĞI AN”

Leyla ibtidai sinif müəllimi idi—sakit, mehriban, həmişə insanlara gülərüz yanaşan bir qadın. Onun həyatda ən çox dəyər verdiyi şey isə imanı idi. Deyirdi ki, “dində sevgi olmadan nə ibadət dərin olar, nə də insan özünə xeyir verər.”

Məktəbdə onun yanında çalışan yeni bir müəllimə vardı: Səmra. Səmra utancaq, çox danışmayan biri idi. İşə təzə başladığı üçün hər şey ona çətin gəlirdi. Dərs planlarını hazırlamaqda gecikir, şagirdlərlə ünsiyyət qurmaqda çətinlik çəkirdi. Bu səbəbdən də bəzən müəllimlərin arasında lağ obyektinə çevrilirdi.

Bir gün dərsdən sonra müəllimlərin otağında iki nəfər pıçıltı ilə gülürdü:

— *“Səmra yenə düzgün izah edə bilməyib, uşaqlar da başa düşməyib.”*

— *“Belə davam etsə, çox qalmayacaq burda.”*

Leyla bu səhnəni gördü və ürəyi sızladı. İmam Sadiqin (ə) kəlamı beynində canlandı:

“İnsanın din sevgisinin əlamətlərindən biri də qardaşını sevməsidir.”

Leyla düşündü: “Əgər mən Səmranı sevmir, ona yardım etmirsəmsə, necə deyə bilərəm ki, imanım güclüdür?”

Həmin gün axşam Səmranı çaya dəvət etdi. Səmra əvvəlcə çəkinirdi, amma Leylanın doğma baxışı ona təhlükəsiz gəldi. Onlar kafedə oturub söhbətləşəndə, Səmra göz yaşlarını saxlaya bilmədi:

— "Leyla, burda özümü tənha hiss edirəm. Bəzən elə olur ki, səhv edəndə elə bilirəm ki, heç kim məni anlamır."

Leyla onun əlini tutub dedi:

— "Hər insanın çətin dövrləri olur. Amma mən burdayam, sənə qardaşlıq etmək üçün. Din sevgisi bir insanı digər insana yaxınlaşdırır."

Həmin gündən Leyla hər gün Səmranın dərs planlarına baxır, ona izah üsulları öyrədir, çətin uşaqlarla necə davranacağını göstərirdi. Hətta bəzən dərslərinə girib kömək edirdi. Səmra yavaş-yavaş güvən qazandı, dəyişdi, gücləndi.

Bir neçə ay sonra məktəbin direktoru elan etdi ki, Səmra ilin ən çox inkişaf göstərən müəllimi seçilib. Bu xəbər elan olunanda Səmra hamının içində Leylaya baxıb gözlərində minnətdarlıqla dedi:

— "Əgər sən mənə qardaş kimi sevgi göstərməsəydin, bu gün burda olmazdım."

Leyla sakitcə cavab verdi:

— "Səni sevmək imanımın bir parçasıdır. İman insanı insana yaxınlaşdırır."

Bu hadisə məktəbdə böyük nümunəyə çevrildi. İnsanlar gördülər ki, din sevgisinin ən gözəl təzahürü insanı sevmək, ona dayaq olmaq, qaldırmaqdır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Həqiqi din sevgisi yalnız ibadətlə deyil — insana sevgi və qayğı ilə ölçülür.

İnsanları sevmədən iman sahibi olmaq mümkün deyil.

2. Bir insan çətinlik çəkəndə onu tənqid etmək yox, qaldırmaq din əxlaqıdır.

Sevgini davranışla göstərmək vacibdir.

3. Qardaşını sevmək – ona ehtiyacı olduğu anda yanında olmaqdır.

Səmimi yanaşma bir insanın həyatını dəyişdirə bilər.

4. Sevgi birlik yaradır, birlik isə insanı gücləndirir.

Leylanın sevgisi Səmranın özgüvənini bərpa etdi.

5. Din sevgisi insanın qəlbinə yumşaqlıq bəxş edir.

Bu yumşaqlıq başqalarının ağrısını görməyi və ona reaksiya verməyi öyrədir.

6. Əsl qardaşlıq qanla yox, sevgi və dəstəklə qurulur.

Səmra və Leylanın münasibəti bunun ən gözəl nümunəsidir.

KƏLAM - 18

"BİLİN Kİ, MÖMİNİ SEVMƏK İMAN BAĞLARININ ƏN BÖYÜKÜDÜR."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 44)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 18:
"İMAN BAĞININ GÜCÜ"

Əli qapalı xasiyyətli, çox danışmayan bir gənc idi. Mahir isə onunla eyni iş yerində çalışan, mehriban, dürüst və təmiz qəlbli bir insandı. Onlar iş

yoldaşı olsalar da, aralarında xüsusi yaxınlıq yox idi—sadəcə "salam-sağ ol" münasibəti vardı.

Bir gün şirkətdə böyük bir layihə elan olundu. Əli çox istədiyi bu layihəyə qatılmaq üçün gecə-gündüz çalışırdı. Amma təqdimat günü o, kompüterindəki faylların çökməsi ilə qarşılaşdı. Bütün iş bir neçə dəqiqədə yox oldu. Əli tələş və kədər içində idi, sanki bütün zəhməti boşa getmişdi. Heç kim ona yaxınlaşmadı, çünki "öz işidir, özü həll etsin" deyə düşündülər.

Mahir məsələni görüb ona yaxınlaşdı:

— *"Qardaşım, gəl birlikdə həll edək. İcazə ver, sənə kömək edim."*

Əli əvvəl tərəddüd etdi, çünki adətən insanlardan yardım istəməyə utanırdı. Amma Mahirin səmimi baxışı ona güvən verdi. Mahir gecəyə qədər onunla qaldı, faylları bərpa etdi, bəzi yerləri yenidən yazdı, hətta təqdimatı daha da gözəl etməsi üçün fikirlər verdi.

Gecənin sonunda Əli heyrətlə dedi:

— *"Mahir, sən niyə bu qədər əziyyət çəkdin? Axı bu sənin işin deyildi."*

Mahir sadə və dərin bir cümlə ilə cavab verdi:

— *"Çünki Rəsulullah (s) buyurub ki:* ***'Mömini sevmək iman bağlarının ən böyüküdür.'*** *Mən səni sevirəm, qardaş bilirəm. Səni tək qoysam, imanımın zəifliyinə şahidlik etmiş olaram."*

Bu söz Əlinin qəlbinə toxundu. Çünki o, uzun illər idi ki, insanlardan sanki uzaqlaşmışdı. Həyatın sərtlikləri onu soyuqlaşdırmışdı. Amma Mahirin bir gecəlik davranışı onun qəlbində illərdir donmuş olan buzları əridirdi.

Növbəti gün təqdimat oldu və layihə böyük uğur qazandı. Direktor hər kəsin içində Əlini tərif etdi, amma Əli tərifi Mahirlə bölüşüb dedi:

— *"Bu uğur mənim deyil. Mənə qardaşlıq edən bir möminin sevgisinin bəhrəsidir."*

Həmin gündən sonra Əli dəyişdi. O, insanlara daha yaxın, daha anlayışlı, daha yumşaq oldu. O başa düşdü ki: **iman yalnız ibadətlə deyil, möminə göstərilən səmimi sevgi ilə də qidalanır.**

Beləcə, iki insan arasında yaranan o sevgi bağı — "iman bağı" — onları dostluğa, sonra qardaşlığa, sonda isə əsl mömin təvazökarlığına çatdırdı.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Mömini sevmək imanın zirvəsidir.

Sevgisiz iman sadəcə söz olaraq qalır; sevgi ona ruh və nur verir.

2. Hər bir yaxşılıq insanın qəlbində iz qoyur.

Mahirin səmimi dəstəyi Əlinin xarakterini dəyişdirdi.

3. İman sevgisi qarşılıqlı dayaq yaradır.

Mömin mömini sevdikcə onun yükünü yüngülləşdirir, həyatını gözəlləşdirir.

4. Başqasının ehtiyacını görmək və ona sarılmaq iman gücünün əlamətidir.

Çətin anda yanında olmaq ibadətin davamıdır.

5. İman bağı insanları birləşdirir, təkliyi aradan qaldırır.

Əli uzun müddət özünü tənha hiss etsə də, sevgi ilə qurulan münasibət

onu yenidən həyata qaytardı.

6. Bir insanın qəlbini isidən hər davranış, Allah yolunda edilən bir əməl kimi dəyərlidir.

Səmimi sevgi imanlı insanın ən parlaq əxlaqıdır.

KƏLAM - 19

**"YAXŞILARIN YAXŞILARI SEVMƏSİ, YAXŞILAR ÜÇÜN SAVABDIR.
PİSLƏRİN YAXŞILARI SEVMƏSİ, YAXŞILAR ÜÇÜN FƏZİLƏTDİR.
PİSLƏRİN YAXŞILARA BUĞZ ETMƏSİ, YAXŞILAR ÜÇÜN BİR ZİNƏTDİR.
YAXŞILARIN PİSLƏRƏ BUĞZ ETMƏSİ İSƏ PİSLƏR ÜÇÜN
RÜSVAYÇILIQ VƏ ALÇAQLIQDIR."**

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 45)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 19:
"YAXŞILIĞIN PARILTISI"

Zeynəb məktəbdə müəllim işləyirdi. O, mehribanlığı, təmkinli davranışı və hər bir uşağa diqqətlə yanaşması ilə tanınırdı. Hər kəs ona hörmət edir, şagirdlər isə onu çox sevirdilər. Amma məktəbdə bir nəfər vardı ki, Zeynəbi sevmirdi—bu, məktəbdə çalışan sərt xasiyyətli, tez inciyən və tez-qəzəblənən Nərgiz idi.

Nərgiz daim hər şeydən narazı olurdu. Şagirdlərdən, müəllimlərdən, hətta hava şəraitindən belə şikayət edirdi. İnsanlarla ünsiyyəti çətin idi, ona görə də çoxları ondan uzaq dururdu. Lakin Zeynəb bunu gördükcə ona qarşı daha anlayışlı davranırdı.

Bir gün məktəbdə böyük bir tədbir təşkil olunurdu. Hər kəs hazırlıqla məşğul idi, amma Nərgiz özünə ayrılan hissəni tələsmədən və məsuliyyətsiz şəkildə hazırlamışdı. Tədbirdən bir saat əvvəl məlum oldu ki, onun hazırladığı material tamamilə yararsızdır və tədbiri pozacaq səviyyədədir. Direktor çox qəzəbləndi və dedi:

— "Nərgiz, bu nədir? Sən bu məktəbi biabır edəcəksən!"

Nərgiz üzünü gizlədə-gizlədə otaqdan çıxdı. O, heç vaxt belə sıxılmamışdı. Şagirdlər və müəllimlər onun haqqında pıçıldaşır, kimisi gülür, kimisi qınayırdı.

Zeynəb isə bu mənzərəni görən kimi dərhal hərəkətə keçdi. O, Nərgizin otağına getdi. Qapını yavaşca döyüb içəri girdi. Nərgiz göz yaşlarını silirdi. Zeynəb sakit səslə dedi:

— "Nərgiz xanım, icazə verin mən sizə kömək edim. Vaxt azdır, amma birlikdə bacararıq."

Nərgiz təəccüblə ona baxdı:

— "Mənə niyə yardım edirsən? Hamı məni sevmir, sən də gülə bilərdin."

Zeynəb gülümsədi:

— "Çünki yaxşıların yaxşıları sevməsi savabdır. Pis insanların yaxşıları sevməsi fəzilətdir. Amma pis insanların yaxşıları sevməməsi—bu, yaxşılar üçün bir zinətdir. Mən yaxşılığın parlaması üçün küsməyi yox, sevməyi seçirəm."

İkisi birlikdə çalışdılar, çatmayan materialları düzəltdilər, tədbiri xilas etdilər. Direktor da, müəllimlər də heyran qaldı. Nərgizin davranışına heç kim ümid etmirdi, amma Zeynəbin yaxşılığı onun utancını örtdü və ona ikinci şans verdi.

Tədbirdən sonra Nərgiz içindən gələn bir xəcalətlə dedi:

— *"Zeynəb, mən illərlə özümü insanların düşməni kimi aparmışam. Sən isə mənə dost kimi sarıldın. Sənin yaxşılığın məni utandırdı. Mən dəyişmək istəyirəm."*

Zeynəb onun əlini sıxıb cavab verdi:

— *"Yaxşılıq pislikdən çirk götürməz, əksinə onu yuyub təmizləyər. Kimisə qınamaq asandır, amma bir insanı yaxşılığa çəkmək—bu, əxlaqın ən uca pilləsidir."*

Beləcə, bir qadının səmimi davranışı, başqa bir qadının illərlə bağladığı qəlb qapısını açdı. Çünki **yaxşılığın nuru, pislikdən gələn qaranlıqdan daha güclüdür.**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Yaxşılar yaxşıları sevdikdə, bu onların dəyərlərini daha da möhkəmləndirir.

Zeynəbin yaxşı insanlara sevgisi ona savab qazandırdı.

2. Pis insanların yaxşıları sevməsi böyük bir fəzilətdir.

Nərgiz dəyişmək qərarı verəndə onun qəlbində fəzilət işarəsi oyandı.

3. Pis insanların yaxşıları sevməməsi, yaxşıların dəyərini daha da artırır.

Yaxşılığı sevən insan, başqasının neqativinə boyun əymir — o parlayır.

5. Yaxşıların pis insanlara kin bəsləməsi onları alçaldar.

Zeynəb kin saxlamasaydı, onu da Nərgizin səviyyəsinə salardı.

6. Ən uca əxlaq: pisliklə qarşılaşanda da yaxşı qalmaqdır.

Bu davranış insanı ucaldır və bəzək kimi gözəlləşdirir.

7. Bir insanın dəyişməsi bəzən bircə davranışla başlayır.

Zeynəbin mərhəməti Nərgizin qaranlıq içində olan qəlbinə işıq saldı.

KƏLAM - 20

"QARDAŞLARINI TƏQVALARI ÖLÇÜSÜNDƏ SEV."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 45)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 20: "TƏQVA ÖLÇÜSÜ"

Musa kasıb ailədə böyümüş, lakin təmiz qəlbi, düz ləyaqəti ilə tanınan bir gənc idi. Bazarın kənarında kiçik bir dəmirçi sexi işlədirdi. Gününün çoxunu ya ustalığa, ya da məsciddə Allaha yaxınlaşmağa sərf edirdi.

Bir gün uşaqlıqdan tanıdığı Əfqan adlı bir gənc onun yanına gəldi. Əfqan varlı, tanınmış və şəhərdə hörməti olan biri idi. Lakin xarici görünüşünün altında hiylə, özünü uca görmək və insanlara yuxarıdan baxmaq vardı.

Əfqan gülümsəyərək dedi:

— Musa, vallah sənə həmişə heyran olmuşam. Amma bilirsən ki, adam dostunu bir az öz səviyyəsinə uyğun seçməlidir. Gəl, sənə bir iş verim, bir az "adam olarsan".

Musa onun sözünə təbəssümlə qulaq asdı, amma qəlbinə bir ağırlıq çökmüşdü. Çünki Əfqan düz, təmiz insan deyildi. Musa isə hər addımını təqvaya görə ölçərdi.

Elə bu anda Musa sexin kənarında kitab satan yaşlı, nurani bir kişi — Həsən kişini gördü. O, əlləri alış-veriş torbaları ilə dolu, güclə addımlayırdı.

Əfqan isə yanındakı bahalı maşını göstərib dedi:

— Musa, mənimlə gəl, şəhərin ən bahalı yerlərində oturaq. Elə dostluq buna deyərlər, yoxsa bu qoca ilə vaxt itirməyə yox…

Musa isə bir an belə tərəddüd etmədən Həsən kişinin torbalarını götürdü:

— Bağışla, Əfqan. Mən dostumu təqvasına görə seçirəm, cibinə görə yox.

Əfqan heç gözləmədiyi bu sözlə donub qaldı.

Musa isə Həsən kişinin qollarına girdi, çiynini onun yükünə verdi və sanki özünü bir daha təsdiqlədi:

— Təqvası olmayan adamın yanında dayanmaq, ruhunu yormaqdır. Amma təqvalı insanla bir kəlmə danışmaq belə qəlbi işıqlandırır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dost seçmək mal-dövlətlə deyil, təqva ilə olmalıdır. Çünki təqvası olmayan insan bizi yoldan azdırar.

2. Təqvalı insanın yanında olmaq qəlbin güvənini artırır, çünki onun niyyəti, sözü və davranışı təmizdir.

3. İnsan xarici parıltıya aldanmamalıdır. Bəzən nur pak qəlbli insanlarda, yoxluğun ortasında gizlənir.

4. Təqvalı dost insanın imanını möhkəmləndirir, pis niyyətli dost isə onu ruhən dağıdır.

SEVGİNİ QALICI EDƏN ŞEYLƏR

KƏLAM - 21

“QARDAŞINLA ARANDAKI HÖRMƏT VƏ EHTİRAMI MƏHV ETMƏ, ONU QORUMAĞA ÇALIŞ. ÇÜNKİ HÖRMƏT ARADAN QALXARSA, ŞÜBHƏSİZ Kİ, HƏYA VƏ UTANMA DUYĞUSU DA YOX OLAR. HÖRMƏT DAVAM ETDİYİ MÜDDƏTDƏ İSƏ SEVGİ QALICI VƏ ƏBƏDİ OLAR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 45)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 21:
“HÖRMƏTİN QORUDUĞU SEVGİ”

Aylin məktəbdə bütün müəllimlərin sevdiyi, sakit və ədəbli bir qız idi. Ondan iki sinif yuxarıda oxuyan Nisə isə həm ağıllı, həm də qayğıkeş davranışı ilə tanınırdı. Onlar uzun illərdir bir-birini tanıyır, bacı kimi münasibət qurmuşdular.

Bir gün məktəbdə yeni layihə elan olundu və hər sinifdən bir qrup seçildi. Aylin çox istədiyi halda bu qrupa düşmədi, lakin Nisə seçilmişdi. Digərləri isə pıçıldaşmağa başladı:

— Nisə səni dəvət etsə, nə yaxşı olardı…

— Girə bilmədinsə, yəqin o da səni lazım bilmir.

Aylinin qəlbinə kiçik bir inciyiklik düşdü. O an düşündü ki, bəlkə Nisə onu qiymətləndirmir. Bu hiss onu içdən narahat etməyə başladı.

Səhəri gün Nisə ona yaxınlaşdı:

— Aylin, dünən səni görmədim, yaxşısan? Səninlə danışmaq istəyirdim. Layihəyə əlavə iki nəfər götürürlər. İstəyirəm biri sən olasan, bacım.

Aylin içindəki utancdan qıpqırmızı oldu. Çünki dünən düşüncələri onu hörmətsizliyə yaxınlaşdırmışdı.

— Nisə… mən dünən özümə yaraşmayan fikirlər düşündüm. Səndən inciməyə az qalmışdım. Bağışla…

Nisə sakitcə gülümsədi:

— Aylin, münasibətimizi hörmət qoruyub. Əgər sən mənim haqqımda pis düşünəndə utanırsansa, bu yaxşıdır. Demək aramızda hələ də ədəb var. Hörmət itəndə sevgi də qopub gedir.

Aylin sanki dərsi bir an içində dərk etdi. O gündən sonra o, Nisə ilə münasibətində bir şeyə daha diqqət etdi: **hörmət bir dəfə zədələnsə, sevgi çökər; hörmət qorunsa, sevgi əbədi olar.**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Hörmət münasibətin təməlidir. Hörmət sındıqda sevgi öz dayağını itirir.

2. İnsanın içindəki həya və utanma hissi qardaşlığı qoruyan ən böyük sipərdir.

3. Bir insanı seviriksə, onun barəsində pis düşünməzdən əvvəl öz qəlbimizi sorğuya çəkməliyik.

4. Hörməti qorumaq sevginin uzunömürlü olmasının yeganə yoludur.

5. Bəzən kiçik bir suizən münasibətləri zədələyə bilər, lakin ədəb və səmimiyyət onları yenidən qurur.

KƏLAM - 22

"EY İBN NUMAN! ƏGƏR QARDAŞININ SƏNƏ OLAN MƏHƏBBƏTİNİN SAF VƏ XALİS OLMASINI İSTƏYİRSƏNSƏ, (YERSİZ) ZARAFAT ETMƏ, ONUNLA MÜBAHİSƏYƏ GİRİŞMƏ, ONA QARŞI TƏKƏBBÜRLƏNMƏ VƏ ONUNLA QARŞIDURMAYA GİRMƏ. "

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 45)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 22:
"HÖRMƏTİN İTDİYİ AN"

Süleyman kənddə mehriban, sakit və mədəni bir gənc kimi tanınırdı. Onun illərdir birlikdə çalışdığı əmisi oğlu Rauf isə həm mərd, həm də əliaçıq idi. Aralarında qardaşlıqdan da güclü bir bağ vardı. İnsanlar bu iki gəncin bir -birinə olan etimadını nümunə göstərirdilər.

Bir gün kənddə böyük bir tikinti işi elan edildi. Süleyman və Rauf da həmin işə qoşulmuşdular. Lakin maaşların bölünməsi məsələsində bir anlaşılmazlıq yarandı. Süleyman hələ heç nəyi dəqiqləşdirmədən eşitdiyi bir sözə görə Raufun onu aldadatdığını düşündü. Qəlbinə şübhə düşdü.

Axşamüstü hamı getdikdən sonra Süleyman əsəbi şəkildə Raufun yanına gəldi:

— Deməli, pulu özünə ayırmısan? Mənə isə yarıdan da az yazmısan?

Rauf təəccüblə ona baxdı:

— Nə danışırsan, Süleyman? Mən bu barədə heç bir dəyişiklik etməmişəm. Bu, briqadirin yazdığı siyahıdır.

Süleyman, halbuki, artıq hirslənmişdi və səsini qaldırmağa başladı. O anda bir şey oldu — **illərin hörməti bir anlıq kobudluğa çevrildi**. Rauf incik bir halda sakitcə cavab verdi:

— Qardaş, səs tonunu bir az aşağı sal. Mən sənə heç vaxt xəyanət etməmişəm. Bu gün də etmərəm.

Bu sözlər Süleymanın içində dərin bir utanc oyatdı. Hirslə danışdığı an özünə belə bənzəməmişdi. O, sanki ilk dəfə başa düşdü ki, **hörmət gedəndə insanın həya və utanma hissi də zəifləyir.**

Səhər Süleyman Raufu evində ziyarət etdi. Qapı açılan kimi başını aşağı saldı:

— Rauf, dünənki davranışım qardaşlığa yaraşmadı. Mənim hörmətsizliyim sənin şərəfini ləkələmədi, amma mənim öz içimdəki dəyəri zədələdi. Bağışla.

Rauf gülümsədi:

— Süleyman, sən hörməti qoruduğun üçün gəlib üzr istəyirsən. Qardaşlıq belə davam edir. Hörmət olduğu müddətdə sevgi də yaşayır.

Süleyman o gün anladı ki, qardaşlıq sevgi ilə başlayır, **amma hörmətlə yaşar, ədəb və utancla möhkəmlənər.**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Hörmət münasibətin can damarıdır. Bir anlıq kobudluq illərlə qurulan dəyəri sındıra bilər.

2. Şübhə ilə verilən qərarlar çox vaxt insanı utanılacaq vəziyyətə salır.

3. Həya və utanma hissi insanın daxilindəki gözətçidir; bu gözətçi ölən kimi münasibətlər də zəifləyir.

4. Hörmət davam etdiyi müddətdə sevgi də qalıcı olur; hörmət bitəndə sevgi də sönür.

5. Qardaşlıq təkcə birlikdə olmaq deyil, bir-birinin haqqına hörmətlə yanaşmaqdır.

KƏLAM - 23

“DİLİNİ QORU Kİ, QARDAŞLARINA SAHİB OLA BİLƏSƏN.”

(Bu kəlam İmam Zeynəlabidinə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 45)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 23: “BİR CÜMLƏNİN QIRDIĞI KÖRPÜ”

Aysel məktəbdə müəllim işləyirdi. Sakit, mehriban və ağıllı qadın kimi tanınırdı. Onun ən yaxın rəfiqəsi isə Nuran idi. İkisi uşaq yaşlarından dost idilər. Bir-birlərinin sevincinə də, kədərinə də şərik olurdular. Kənddə “Aysel və Nuranın dostluğu” misal gətirilirdi.

Bir gün məktəbdə müəllimlərin toplantısı oldu. Hər kəs öz fikrini bildirirdi. Mövzu şagirdlərin yeni təlim metodlarına uyğunlaşması idi. Aysel bir təklif irəli sürdü, lakin bir neçə müəllim onun fikrini düzgün anlamadı.

Bu an Nuran zarafatla:

— Aysel, sən də həmişə hər şeyi bir az qarışıq deyirsən, — dedi.

Söz zarafat kimi deyilsə də, səs tonu bir az sərt idi. Hər kəsin içində deyilən bu cümlə Ayselin qəlbinə toxundu. Ürəyi sıxıldı, amma heç nə demədi. Lakin həmin gün axşam evə qayıdan kimi düşündü:

“Bu, Nuranın ağzından necə çıxdı? Mənə belə sözlər yaraşdırardımı?”

Bir neçə gün Aysel Nuranla əvvəlki kimi danışa bilmədi. Onun içində soyuqluq yaranmışdı. Dostluğun üstündə ağır bir bulud dolaşırdı.

Bir gün Nuran bu gedişatdan narahat olub Ayselin evinə gəldi:

— Aysel, sən məndən inciyibsən? Səni narahat edən nədir?

Aysel nəhayət ki, ürəyindəkini dedi:

— Nuran, o gün dediyin bir cümlə var ha… Mənə çox ağır gəldi. Sanki illik dostluğumuzu kiçildib insanların içində məni utandırdın.

Nuranın gözləri doldu:

— Aysel, vallah belə niyyətim yox idi. Ağzımdan çıxan sözə fikir vermədim. Dilim məni yanıltdı. Mən səni utandırmaq istəməzdim, sən buna layiq deyilsən.

Aysel o an başa düşdü ki, **bəzən bir cümlə insanın qəlbində açması çətin olan bir yara buraxa bilər**. Nuranın səmimiyyəti onu yumşaltdı. İki

dost bir-birini qucaqladılar.

Nuran son olaraq dedi:

— Mən dilimə sahib çıxmadım, amma qardaşıma sahib çıxmaq istəyirəm. Səni itirmək istəmirəm.

Aysel gülümsədi:

— Mən də. Axı dil qorunmadıqda, dostluq da əriyir.

Həmin gündən sonra Nuran danışanda daha diqqətli olurdu. Aysel isə bir sözün neçə könül yandıra biləcəyini heç vaxt unutmadı. Onların dostluğu əvvəlkindən daha möhkəm oldu, çünki artıq hər ikisi başa düşmüşdü ki — **dili qoruyan, dostunu qoruyur.**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Bir söz əsrlik dostluğa xələl gətirə bilər. Ona görə dilin qorunması münasibətlərin qorunması deməkdir.

2. Zarafatın belə ölçüsü var. Əgər hörmət pozularsa, zarafat belə qəlb qırar.

3. Dili idarə edən, qardaşlığını və dostluğunu idarə edir.

4. Səmimi üzrxahlıq yaranı sağaldır, amma ağıllı söz yaranı heç açılmayacaq hala sala bilər.

5. Dostluq sevgi ilə başlayır, lakin sözün ədəb və ehtiyatı ilə qorunur.

KƏLAM - 24

**“QARDAŞLAR BİR-BİRİLƏRİNƏ ÜÇ ŞEYDƏ MÖHTACDIRLAR;
ƏGƏR BU PRİNSİPLƏRƏ ƏMƏL ETSƏLƏR DOST QALARLAR,
ƏKS HALDA BİR-BİRİNDƏN AYRILAR VƏ DÜŞMƏNƏ ÇEVRİLƏRLƏR.
BU ÜÇ ŞEY İSƏ BUNLARDIR: BİR-BİRİNƏ İNSAFLA DAVRANMAQ,
MƏRHƏMƏT GÖSTƏRMƏK VƏ HƏSƏD ETMƏMƏK.”**

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 45)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 24:
“DOSTLUĞUN ÜÇ SÜRGÜSÜ”

Orxan kənddə tanınmış, dürüst və mərhəmətli bir gənc idi. Onun uşaqlıq dostu Tahir isə ağıllı, lakin bəzən qısqanclığa meylli bir oğlan idi. İkisi bir-birini uzun illər tanıyır, bir çox işdə birgə çalışırdılar.

Bir gün kənddə yeni bir layihə elan edildi: kəndin ortasında kiçik bir park tikiləcəkdi. Orxan və Tahir bu iş üçün seçildilər. Başlanğıcda hər şey yaxşı gedirdi. Lakin işin ortalarında bir anlaşılmazlıq baş verdi. Orxan bəzi materialların düzgün sayılmadığını qeyd etdi və bunları Tahirə bildirdi. Tahir isə özünə qapıldı, bir az qısqanclıq hissi ilə Orxanı suçladı:

— Mən həmişə hər şeyi düzgün edirəm, sən niyə məni şübhə altına alırsan?

Orxan sakitcə cavab verdi:

— Mənim məqsədim sənin işini yoxlamaq deyil, işin yaxşı getməsini təmin etməkdir.

Amma Tahir qəlbinin bir küncündə qısqanclıq və incikliklə qaldı. Bir neçə gün ortada soyuqluq oldu.

Bir gün Orxan kənddə yaşlı bir qadına kömək edərkən Tahir də orada idi. Orxan onun yanına yaxınlaşdı və açıq danışdı:

— Tahir, dostluğumuz üçün üç şeyi unutmamalıyıq: biri-birimizə insafla davranmaq, mərhəmət göstərmək və həsəd etməmək. Əgər bunlar yox olarsa, nə qədər dost olmağımızın fərqi qalmır.

Tahir gözlərini açdı və başını salladı. O an başa düşdü ki, qısqanclığı və əsassız incikliyi dostluqlarını sarsıdıb. Orxan isə mərhəmət göstərərək onu qucaqladı.

O gündən sonra ikisi bir-birinə qarşı daha diqqətli oldu, dostluqları əvvəlkindən daha möhkəm, mehriban və sədaqətli oldu. Onlar başa düşdülər ki, **insaf, mərhəmət və həsəd etməmək dostluğu qoruyan üç sütundur.**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dostluq insaf və ədalətlə möhkəmlənir. Bir-birini düzgün qiymətləndirmək əhəmiyyətlidir.

2. Mərhəmət soyuqluqları aradan qaldırır və qəlbləri yumşaldır.

3. Həsəd dostluğun düşməninə çevrilməsinə səbəb olur. Öz uğurunu və dostunun uğurunu qısqanmaq münasibəti zədələyir.

4. Dostluq üç əsas prinsip üzərində dayanır: insaf, mərhəmət və həsəd etməmək. Bunlara əməl edənlər əsl dostu qazanır.

5. Kiçik anlaşılmazlıqlar böyük problemlərə çevrilməsin deyə açıq danışmaq və bir-birinə qarşı mərhəmətli olmaq lazımdır.

KƏLAM - 25

“QARDAŞININ HAQQINI ARANIZDAKI DOSTLUĞA ARXALANARAQ TAPDALAMA. ÇÜNKİ HAQQINI ZAY ETDİYİN KƏS ARTIQ QARDAŞIN DEYİL.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 45)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 25: “DOSTLUĞUN SƏMİMİLİYİ”

Aylin və Zəhra uşaqlıqdan bir-birinin yanında böyüyən, kənddə nümunə sayılan iki dost idilər. Hər kəs onların dostluğunu hörmət və səmimiyyətin təcəssümü kimi görürdü. Onlar bir-birlərinin sevinclərini və kədərlərini paylaşır, sirrlərini qoruyur, bir-birinə həmişə dəstək olurdular.

Bir gün kənddə xeyriyyə bazarı təşkil edildi. Aylin və Zəhra bazarın təşkilində iştirak edirdilər. Hər biri öz bacarığı ilə kömək edirdi. Lakin Zəhra, Aylinin ona göstərdiyi etimada arxalanaraq, bazarda əldə olunan bəzi malları lazımsız bir şəkildə yaxın tanışlarına verdi.

Aylin bunu görəndə ürəyi sıxıldı, amma birbaşa Zəhra ilə mübahisə etmədi. O, gecə evə qayıtdıqdan sonra düşündü:

"Zəhra mənim qardaşım kimidir. Mənim etimadımı belə tapdalaması onun dostluğu haqqında nə deyir?"

Növbəti gün Aylin sakit bir tərzdə Zəhra ilə danışdı:

— Zəhra, mən sənə etibar etdim və dostuma yaraşan hər şeyi sənin

bölüşdüm. Amma sənin bu hərəkətin mənim qəlbimi sındırdı. Biz bir-birimizin haqqını qorumasaq, dostluğumuz da zədələnir.

Zəhra başını aşağı saldı, gözləri doldu:

— Aylin, mən bunun dostluğumuza zərər verəcəyini bilmirdim. Mən səhv etdim. Üzr istəyirəm.

Aylin onu qucaqladı və dedi:

— Dostluq yalnız sözlə deyil, həm də davranışla qorunur. Haqq tapdalanarsa, qardaşlıq da yox olar.

O gündən sonra Zəhra hər zaman Aylinə və dostluqlarına qarşı daha diqqətli oldu. Onların əlaqəsi daha da möhkəmləndi, çünki onlar başa düşdülər ki, **haqq qorunarsa, dostluq da qalıcı olur.**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dostluqda etimad və haqq qorunmalıdır. Arxalanaraq dostun haqqını tapdalamaq münasibətləri məhv edir.

2. Haqqı zay edən artıq dost sayılmaz. Səmimiyyət və dürüstlük dostluğun təməlidir.

3. Dostluq yalnız sözlə deyil, hərəkətlə də qorunur.

4. Hər kəsə qarşı diqqətli olmaq, qəlb qırmamaq dostluğu möhkəmləndirir.

5. Səmimi üzrxahlıq yaranmış yaraları sağaldır, dostluq yenidən möhkəm olur.

KƏLAM - 26

“QINAMAQ SEVGİNİN HƏYATIDIR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 45)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 26:
“QINAMANIN HƏYATI”

Rəşad kiçik bir şəhərdə böyüyən, ağıllı və dürüst bir gənc idi. O, hər kəsin hörmət etdiyi, amma səmimi və açıq fikirli bir oğlan olaraq tanınırdı. Onun uşaqlıq dostu Əli isə çox mehriban, amma bəzən öz səhvlərini etiraf etməkdə çətinlik çəkən bir gənc idi.

Bir gün məktəbdə tələbələr üçün “Yaxşılıq və məsuliyyət” adlı layihə başlandı. Rəşad və Əli bir qrupda iştirak etdilər və məktəbin kitabxanasında uşaqlara kitab paylamaq, onları düzgün yönləndirmək və onların suallarını cavablandırmaq kimi vəzifələr götürdülər.

Rəşad işlərini diqqətlə görür, hər kəsə yardım edirdi. Əli isə bəzən diqqətsiz davranırdı: səhv kitabları uşaqlara verir, bəzən də başqalarının işinə qarışaraq qarışıqlıq yaradırdı.

Bir gün Rəşad gördü ki, Əli yenə eyni səhvi təkrar edib: bir neçə uşağa kitabları qarışdıraraq verib və onlar kitabların düzgün ardıcıllığını anlamayıblar. Rəşad dərhal əsəbiləşmədi; sakitcə Əlinin yanına yaxınlaşdı:

— Əli, mən görürəm ki, sən bəzən diqqətli olmursan və bu uşaqların işini

çətinləşdirir. Mən səni qınayıram ki, gələcəkdə daha diqqətli olasan, — dedi Rəşad səmimi bir ifadə ilə.

Əli əvvəlcə üzünü buruqladı və cavab verdi:

— Niyə məni qınayırsan? Mən çalışıram da…

Rəşad yumşaq bir tonla dedi:

— Əli, qınamaq sevginin həyatıdır. Mən səni incitmək üçün qınamıram, əksinə səni düzgün yola yönəltmək üçün bunu edirəm. Sənin daha yaxşı olmağını istəyirəm. Qınamaq mənim sənə olan hörmətimdən və sevgimdən doğur.

Əli sözləri düşündü və başını salladı. O an başa düşdü ki, dostunun qınaması onun inkişafı və məsuliyyətini artırmaq üçün bir fürsətdir.

Günlər keçdikcə Əli daha diqqətli oldu, səhvlərini etiraf etməyi öyrəndi və Rəşadın qınamasını sevimli bir dərs kimi qəbul etdi. Onların dostluğu daha da gücləndi və həm məktəbdə, həm də həyatda nümunəvi bir dostluq hekayəsi oldu.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Qınamaq sevginin bir ifadəsidir. Dostu qınamaq onun inkişafını istəyərək göstərilən diqqətdir.

2. Səmimi qınama dostluğu gücləndirir. Qınama qəlbi qırmaq üçün deyil, doğru yolu göstərmək üçündür.

3. Dostluqda dürüstlük və açıq danışmaq vacibdir. Hər iki tərəf səhvlərini görməli və qəbul etməlidir.

4. Qınamanı qəbul etmək böyümək və məsuliyyət götürmək deməkdir.

5. Sevgi və diqqət yalnız sözlə deyil, davranışla da göstərilir.

KƏLAM - 27

“HARİS ƏL-ƏVƏR, MÖMİNLƏRİN ƏMİRİ İMAM ƏLİYƏ (Ə) BELƏ DEDİ: “EY MÖMİNLƏRİN ƏMİRİ! ALLAHA AND OLSUN Kİ, MƏN SƏNİ SEVİRƏM.” İMAM ƏLİ (Ə) BUYURDU: “EY HARİS! ƏGƏR MƏNİ SEVİRSƏNSƏ, MƏNƏ DÜŞMƏNLİK ETMƏ, MƏNİMLƏ OYUN OYNAMA, NÜMAYİŞ ÜÇÜN MÜBAHİSƏ ETMƏ, MƏNİMLƏ İSTEHZA ETMƏ, MƏNİ (HAQSIZ YERƏ) AŞAĞI SALMA VƏ MƏNİ (HƏDDİNDƏN ARTIQ) UCALDIB İFRAT VƏ TƏFRİTƏ DÜŞMƏ.”

(Bu rəvayəti İmam Sadiq (ə) nəql edir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 45)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 27: “SEVGİNİN DOĞRU İFADƏSİ”

Şəfəq kiçik bir şəhərdə yaşayan, səmimi və düzgün prinsiplərə sahib bir qadın idi. O, həmişə ətrafındakılarla mehriban və dürüst münasibət qurmağa çalışırdı. Onun uşaqlıq dostu Ləman isə çox mehriban, lakin bəzən hisslərini düzgün ifadə etməkdə çətinlik çəkirdi.

Bir gün Şəfəq və Ləman birgə sosial layihədə iştirak etdilər. Layihənin məqsədi yaşlılara yardım etmək, onlara gülmək və sevinc bəxş etmək idi. Ləman, Şəfəqə yaxınlıq hiss etdiyini və onu çox sevdiyini söylədi. Amma Şəfəq dərhal diqqətini çəkdi ki, Ləman bəzi hallarda öz sevgisini düzgün

ifadə etmir: bəzən Şəfəqi yersiz tərifləyir, şişirdilmiş sözlər söyləyir, digər insanların yanında onu nüfuzdan salacaq zarafatlar edir və ya onu həddindən artıq tərifləyərək yanlış mesaj verir.

Şəfəq səmimi bir şəkildə Ləmanın yanına yaxınlaşdı:

— Ləman, sən məni sevdiyini söyləyirsən, amma bu sevgini ifadə etmək üsulun mənə zərər verə bilər. Sevgi yalnız sözlə deyil, davranışla da göstərilir. Mənimlə zarafat etmək, başqalarının yanında məni alçaltmaq və ya həddindən artıq tərifləmək düzgün deyil.

Ləman əvvəlcə üzünü buruqladı, amma Şəfəqin sözlərini düşündü və başa düşdü ki, həqiqi sevgi başqasına hörmətlə yanaşmaq, onun şəxsiyyətini qorumaqla göstərilir. O andan etibarən Ləman sevgisini səmimi, diqqətli və hörmətli şəkildə ifadə etməyə başladı.

Vaxt keçdikcə Şəfəq və Ləman arasındakı münasibət daha da möhkəmləndi. Ləman sevginin yalnız sözlə deyil, əməllə göstərilməli olduğunu öyrəndi və Şəfəq onu nümunəvi bir dost kimi qəbul etdi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Sevgi doğru şəkildə ifadə edilməlidir.
Səmimi hissləri düzgün ifadə etməmək başqalarına zərər verə bilər.

2. Hörmət və ehtiram hər münasibətdə önəmlidir.
Sevgi, qarşı tərəfi nüfuzdan salmadan göstərilməlidir.

3. Sevginin səmimiyyəti davranışlardan bəlli olur.
Zarafat, həddindən artıq tərif və ya istehza, sevgini devalvasiya edə bilər.

4. Səmimi qınama və düzəlişlər dostluğu gücləndirir.
Sevgi və hörmət bir-birini tamamlayır.

5. Ən böyük sevgi başqasını qiymətləndirmək və onu incitməməkdir.

ALLAH RİZASI ÜÇÜN QARDAŞLIQ

KƏLAM - 28

“QARDAŞINA BAXMAQ VƏ ƏZİZ VƏ CƏLİL OLAN ALLAH ÜÇÜN SEVMƏK İBADƏTDİR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 46)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 28: “SEVGİNİN DOĞRU İBADƏTİ”

Rəşad kiçik bir şəhərdə yaşayan, dürüst və səmimi qəlbli bir gənc idi. O, həmişə ətrafındakı insanlara qarşı diqqətli və qayğıkeş olmağa çalışırdı. Bir gün yaxın dostu, Fərid, Rəşadın evinə qonaq gəldi. Fərid maddi və mənəvi baxımdan çətin bir dövr keçirirdi və həqiqi dəstəyə ehtiyacı vardı.

Rəşad düşündü: “Mən Fəridi yalnız öz istədiyim üçün sevmirəm, Allah üçün sevirəm. Ona yaxşılıq etmək, onu qorumaq və dəstək olmaq mənim üçün ibadətdir.”

O gündən etibarən Rəşad Fəridə kiçik diqqətlər göstərməyə başladı: onu lazımsız sözlərdən qorudu, ehtiyacı olan yerlərdə yardım etdi və hər zaman onun yanında oldu. Rəşadın bu davranışı yalnız Fəridi sevindirmədi, həm də onun öz qəlbini Allahın razılığına yaxınlaşdırdı.

Bir gün Fərid Rəşada təşəkkür etdi:

— Rəşad, sən mənim üçün həqiqətən çox dəyərlisən. Mənimlə yalnız dost olduğun üçün deyil, həm də sənin hər hərəkətin Allah üçün olduğuna görə sənə minnətdaram.

Rəşad gülümsədi və dedi:

— Hər kəsə yaxşılıq etmək və onları sevmək, Allah üçün olarsa, ibadət olur. Biz qardaşlarımıza baxanda və onları Allahın razılığı üçün sevdikdə, həm onların, həm də öz ruhumuzun xeyrinə iş görmüş oluruq.

Vaxt keçdikcə, Rəşad və Fərid arasındakı münasibət həm möhkəm dostluq, həm də ilahi sevgi üzərində quruldu. Rəşad öyrəndi ki, qardaşını Allah üçün sevmək yalnız gözəl münasibət yaratmır, həm də qəlbi paklaşdırır və insanı kamilləşdirir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Qardaşını Allah üçün sevmək ibadətdir.

İnsanları yalnız öz xeyrimiz üçün deyil, Allahın razılığı üçün sevmək əsl sevginin göstəricisidir.

2. Hər bir yaxşılıq Allah üçün edilən ibadətə çevrilir.

Səmimi niyyət hər əməli dəyərli edir.

3. Dostluqda diqqət və qayğı vacibdir.

Qardaşına diqqət göstərmək və onu qorumaq münasibəti möhkəmləndirir.

4. Sevgi yalnız sözlə deyil, hərəkətlə də göstərilməlidir.

Gözəl davranışlar və dəstək sevgini möhkəmləndirir.

5. Qəlbi paklaşdırmaq və ruhu kamilləşdirmək mümkündür.

Allah üçün qardaşını sevmək insanın həm dünyasına, həm də axirətinə xeyir gətirir.

KƏLAM - 29

“KİM ALLAHA İMAN VƏ QARDAŞLIĞA VƏFA ƏSASINDA, YALNIZ ALLAH ÜÇÜN VƏ ONUN RİZASINI QAZANMAQ MƏQSƏDİ İLƏ QARDAŞ EDİNƏRSƏ, ŞÜBHƏSİZ ALLAHIN NURUNDAN BİR İŞIQ ƏLDƏ ETMİŞ OLAR.”

(Bu kəlam İmam Baqirə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 46)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 29:
“NUR DOLU DOSTLUQ”

Səbinə şəhərin kənarında kiçik bir kitab dükanında işləyən, səmimi və qayğıkeş bir qadın idi. Onun qəlbi hər zaman insanlara qarşı açıq, niyyəti isə yalnız Allahın razılığını qazanmaq üçün idi. Səbinənin yaxın dostu Günay isə yeni işə başlamış, təcrübəsiz və çətinliklərlə üzləşən bir qız idi.

Günay bir gün dükanın qarşısında düşdü, əlində kitabları yıxıldı və əsəbləri pozuldu. Səbinə dərhal yanına qaçdı, ona kömək etdi, kitabları yerinə qoydu və sakitləşdirdi. Günay təşəkkür edərkən dedi:

— Səbinə, sən həmişə mənim yanımda olursan. Niyə belə diqqətlisən?

Səbinə gülümsəyərək cavab verdi:

— Mən səni yalnız sənin üçün sevmirəm, Günay. Mən səni Allah üçün sevirəm. Sənin yaxşılığını istəyirəm, çünki Allahın razılığını qazanmaq istəyirəm.

Günay bu sözlərdən çox təsirləndi. Səbinə hər dəfə dostuna yardım edir, onun çətin anlarında yanında olurdu. Hətta Günay səhv etdikdə, Səbinə onu qınamır, sadəcə doğru yolu göstərirdi. Bu münasibət hər iki qızın qəlbini işıqlandırır, onları həm dost, həm də ruhani baxımdan gücləndirirdi.

Aylar keçdi və Günay, Səbinənin yanında olmağın yalnız dostluq deyil, həm də ibadət olduğunu anladı. Onlar bir-birlərinə Allah üçün sevgi göstərdilər və bu sevgi onların qəlblərini nurla doldurdu. İnsanlar onların münasibətinə baxanda həm təəccüblənir, həm də örnək alırdılar.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Allah üçün qardaşını sevmək ibadətdir.

Yalnız dünyəvi maraqlarla deyil, niyyət pak olduğunda hər davranış ibadət sayılır.

2. Səmimiyyət və vəfa münasibəti möhkəmləndirir.

Dostunu yalnız Allah üçün sevmək qəlbləri birləşdirir və uzunmüddətli bağlar yaradır.

3. Hər kömək və dəstək bir nurdur.

Çətin anlarda yan olmaq, dostuna Allah üçün qayğı göstərmək ruhu işıqlandırır.

4. Tənqid və düzəliş Allah üçün olmalıdır.

Dost səhv etdikdə qınamadan, doğru yolu göstərmək həm dostluğu, həm də ruhu gücləndirir.

5. Dostluq nümunəsi başqalarına təsir edir.

Allah üçün göstərilən sevgi, yalnız dost arasında deyil, başqalarının qəlbində də işıq yaradır.

KƏLAM - 30

“MÜSƏLMAN BİR İNSAN İSLAM NEMƏTİNDƏN SONRA, ALLAH ÜÇÜN QAZANDIĞI QARDAŞ KİMİ BİR NEMƏT ƏLDƏ ETMƏMİŞDİR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 46)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 30:
“ƏSL DOSTLUĞUN QAZANCI”

Rəşad gənc bir kənddə yaşayırdı. Onun qəlbi həmişə səmimi və Allah üçün yaxşılığa açıq idi. O, insanlara yardım etməkdən həzz alır, eləcə də insanların qəlbini qırmamaq üçün sözlərinə diqqət edirdi. Bir gün kəndə Turan adlı gənc gəldi. Turan şəhərdən gəlmişdi, ticarətlə məşğul olur, amma insanlar arasında soyuq, ehtiyatlı və qapalı biri kimi tanınırdı.

Rəşad, Turanı görən kimi salam verdi, gülümsədi və onunla tanış olmaq istədiyini bildirdi. Turan əvvəlcə tərəddüd etdi. O, insanların niyyətinə şübhə ilə yanaşırdı, amma Rəşadın səmimiyyətini, diqqətli və nəzakətli davranışlarını gördükcə ürəyi yumşalmağa başladı.

Bir neçə həftə ərzində Rəşad, Turanın yanında oldu. Turan, ticarətdə çətinlik çəkərkən Rəşad ona məsləhət verdi, işlərində yardım göstərdi və hətta ona maliyyə dəstəyi oldu. Rəşadın bu hərəkətləri heç bir şəxsi mənfəət üçün deyildi; onun niyyəti Allah üçün dostluq bağlarını möhkəmləndirmək idi.

Bir gün Turan böyük bir itki yaşadı: malının bir hissəsi oğurlandı və işləri dayandı. Turan ümidini itirmiş və məyus idi. Rəşad dərhal yanına gəldi və sakit bir səslə dedi:

— Qardaşım Turan, görürsən ki, həyat bəzən ədalətsiz görünə bilər. Amma Allah üçün qazanılan dostluq və bir-birinə göstərilən səmimiyyət, dünyadakı hər qazancdan üstündür. Mən sənə həm bu çətin gündə, həm də gələcəkdə dəstək olacağam. Bizim niyyətimiz Allah üçün olduqda, bu bağ əbədi olur.

Turan bu sözlərdən dərindən təsirləndi. O an başa düşdü ki, dünya malı və ticarət uğurları əsl nemət deyil; əsl nemət, Allah üçün sevgi və səmimi qardaşlıqdır. Turan da qəlbində dəyişiklik etdi və Rəşad kimi başqalarına səmimi və Allah üçün yardım etməyə başladı.

Kənddə insanların Turan və Rəşadın münasibətini izləməsi nümunə oldu. Onlar gördülər ki, Allah üçün qazanılmış bir dostluq, həm qəlb rahatlığı, həm də ruh zənginliyi gətirir. Hər iki gənc də bir-birlərinə Allah üçün hörmət və sevgi göstərdikcə, dostluqları daha da möhkəmləndi. Bu münasibət həm kənddə, həm də onların ailələrində xoş əhval-ruhiyyə yaratdı və insanlara dərs oldu ki, Allah üçün sevgi və dostluq əvəzsiz bir nemətdir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Allah üçün qazanılan dostluq əvəzsizdir.

Dünyəvi qazancın yanında Allah üçün qazanılan qardaşlıq ən böyük nemətdir.

2. Səmimiyyət və dürüstlük bağları möhkəmləndirir.

Dostluqda niyyətin pak olması münasibətlərin davamlılığını təmin edir.

3. Çətin anlarda dəstək olmaq qiymətlidir.

İnsan başqasına Allah üçün kömək etdikdə, həm dostunu gücləndirir, həm də ruhunu zənginləşdirir.

4. Dostluq nümunəsi başqalarına ilham verir.

Allah üçün göstərilən səmimi münasibət yalnız dostu deyil, ətrafdakıları da təsirləndirir.

5. Nemətin əsl ölçüsü qəlbdədir.

Mal və var-dövlət müvəqqəti, Allah üçün qazanılmış dostluq isə əbədi və qiymətlidir.

6. Həqiqi dostluğu qorumaq niyyətdən keçir.

Niyyət pak olduqda hörmət, sevgi və etibar daimi olur.

KƏLAM - 31

“ALLAH ÜÇÜN DOSTLUQ ETDİYİ QARDAŞINI İTİRƏN İNSAN, ŞÜBHƏSİZ Kİ, ƏN DƏYƏRLİ ORQANINI İTİRMİŞ KİMİDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 46)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 31: “ƏN DƏYƏRLİ DOSTLUQ”

Zəhra kiçik bir şəhərdə yaşayırdı. O, həmişə diqqətli, səmimi və insanlara qarşı mehriban davranan bir qız idi. Onun üçün maddi qazancdan daha önəmli olan bir şey vardı: insanlarla münasibətləri doğru, təmiz və Allah üçün qurmaq.

Bir gün Zəhra məktəbdə yeni gəlmiş Leyla adlı bir qızla tanış oldu. Leyla əvvəlcə qapalı və ehtiyatlı idi, çünki keçmişdə insanlar onunla dostluq adı altında oyun oynamış, onun qəlbini qırmışdılar. Zəhra isə həmişə olduğu kimi səmimi və diqqətli davranaraq Leylaya yaxınlaşdı, ona ürəkdən salam verdi və dostluq təklif etdi.

Zaman keçdikcə Leyla Zəhranın səmimiyyətinə inanmağa başladı. Zəhra ona yalnız gündəlik dərslərdə kömək etmədi, həm də Leylanın qəlbini rahatlatmaq üçün danışdı, ona sirrini etibar etdi və öz təcrübələrini paylaşdı. Hər şey Allah üçün idi: Zəhra insanlarla yaxınlıq qazanmaq üçün qəsd və şəxsi mənfəət güdmürdü.

Bir gün Leyla ciddi bir seçim qarşısında qaldı: Məktəbdəki yoldaşları onun haqqında yanlış sözlər yaymağa başladılar. Leyla nə edəcəyini bilmirdi və üzülürdü. Zəhra dərhal yanında oldu, ona dəstək verdi və dedi:

— Qardaşlığımız və dostluğumuz Allah üçündür. Mən buradayam, sənə qarşı heç bir qəsdim yoxdur. Əgər sən də Allah üçün mənimlə dostluq edirsənsə, heç bir çətinlik bizi ayıra bilməz.

Leyla bu sözlərdən dərindən təsirləndi. O an anladı ki, Zəhra ilə olan dostluğu dünya üçün deyil, Allah üçün olduğu üçün çox qiymətlidir. Leyla öz qəlbində qərar verdi: Allah üçün səmimi dostluğu qoruyacaq, qəlbini açacaq və Zəhraya qarşı heç bir yanlış niyyət daşımayacaq.

Beləcə, Zəhra və Leyla arasında olan bağ, Allah üçün qazanılmış səmimi dostluğun nümunəsinə çevrildi. Bu bağ sayəsində həm onlar, həm də ətrafdakı insanlar dostluğun əsl dəyərini başa düşdülər. Zəhra bir daha təsdiqlədi ki, Allah üçün qazanılmış bir dost, ən dəyərli orqandır və onu itirmək, insan üçün böyük bir itki deməkdir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Allah üçün qazanılan dostluq əvəzsizdir.

Maddi nemətlərin yanında qəlbdəki səmimi dostluq ən böyük qazancdır.

2. Səmimi niyyət bağları möhkəmləndirir.

İnsanlarla münasibətdə məqsəd Allah üçün olduqda, dostluq davamlı olur.

3. Dostu qorumaq vacibdir.

Səmimi dostluğu itirmək, insanın həyatında böyük boşluq yaradır, hətta ən dəyərli orqanını itirmək qədər itkiyə bərabərdir.

4. Dəstək və səmimiyyət insanları birləşdirir.

Çətin anlarda bir-birinə kömək etmək dostluğun əsas sütunudur.

5. Niyyət pak olduqda qarşılıqlı hörmət artır.

Allah üçün qazanılmış dostluqda sevgi, hörmət və etibar əbədi olur.

6. Dostluğun qiyməti ölçülür, lakin Allah üçün qazandıqda əvəzsiz olur.

KƏLAM - 32

“QARDAŞLIQ ALLAH YOLUNDA QURULARSA, BƏHRƏ VERƏR”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 46)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 32:
“ÇİNARQAYANIN İKİ QARDAŞI”

Qədim dağların ətəyində yerləşən Çinarqaya adlı bir kənd vardı. Bu kənddə hər kəs bir-birini tanıyır, sevinci də, kədəri də birlikdə yaşayırdı. Kəndin ən sakit və təvazökar gənclərindən biri isə Səfər idi. O, usta daşyonan kimi çalışır, halal zəhməti ilə ailəsinə baxırdı. Lakin xaraktercə çox tək idi—çox adamla yaxınlıq etməz, öz içində yaşamğa öyrənmişdi.

Bir gün kəndə uzaq şəhərdən bir nəfər gəldi—adı Fuad idi. Kənd məktəbinə müəllim təyin olunmuşdu. Səmimi, mehriban, sakit danışan biri idi. Kənd camaatı onu qısa zamanda sevdi. Amma ən maraqlısı bu oldu ki, Səfər ilk dəfə idi ki, bir adamla bu qədər rahat danışırdı. Fuadla tanışlığı ilahi bir uyğunluq yaratdı; aralarındakı münasibət sanki uzun illərin qardaşlığı kimi idi.

Başlanğıcda sadə görüşlər idi: bir axşam kəndin çayxanasında oturub söhbət etmək, dağ yolunda yan-yana gəzmək, kənd uşaqlarına yardım etmək… Lakin zaman keçdikcə davranışlarında aydın olurdu ki, bu dostluq Allaha görə qurulub: nə qarşılıq gözləyirdilər, nə də dünya hesabı aparırdılar. Bir gün kəndə böyük bir quraqlıq düşdü. Tarlalar qurudu, heyvanlar azıq tapa bilmədi, su quyuları belə çəkilməyə başladı. İnsanlar narahat, əkinçilər

ümidsiz idi. Bu vaxt Fuad kənddə yardım kampaniyası təşkil etməyə qərar verdi. Məktəb binasında ərzak və su yığılması üçün yer ayırdı. Səfər isə "mənim gücüm azdır" demədən Fuadın yanında durdu. Kəndin hər evinə gedib yardım topladılar, uzaq kəndlərə qədər gedib kömək axtardılar.

Bir gecə mağaralara yaxın bölgədə su mənbəyi ola biləcək bir qaya çatlağının olduğunu eşitdilər. Oraya getmək üçün sərt qayalıqlardan keçmək lazım idi. Fuad tərəddüd etmədən getdi. Səfər də onunla birlikdə yollandı. Sanki bir-birinə dayaq olmaq üçün yaradılmışdılar.

Yolları çətin idi, külək bərk əsirdi, qayaların bir çox yerində addım atmaq belə riskli idi. Bir anda Fuadın ayağı sürüşdü və uçuruma doğru yıxıldı. Səfər ildırım sürəti ilə onun qolundan yapışdı. Qayalara dırnaqları ilə yapışa-yapışa özünü geri çəkdi. Bu səhnədə zərif bir həqiqət vardı: qardaşlıq Allah yolunda qurularsa, çətinlikdə də bəhrəsini verir.

O gecə dua və göz yaşı ilə bir yerdə oturdular. Növbəti gün dağdakı çatlaqdan axan suyun izinə düşərək kəndə yeni su kanalı açmağı bacardılar. Kənd əhli sevindi, torpaqlar yenidən canlandı.

Artıq hamı bilirdi ki, bu iki gəncin dostluğu sadəcə dünyəvi bir tanışlıq deyildi. Bu dostluq kəndin taleyini dəyişmiş, kənd camaatını bir-birinə daha çox bağlamışdı.

Fuad kənddəki işini tamamlayıb başqa yerə təyinat alanda, Səfər onu yola salan zaman ağlamağa utanmadı. Çünki bilirdi ki, bu qardaşlıq Allah yolunda qurulduğu üçün harada olursa-olsun, bəhrə verməyə davam edəcək.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Allah üçün qurulan dostluqlar zamanın, məsafənin, çətinliyin təsiri altında qopmur.

Onlar insanın daxilində ilahi bir nur kimi yaşayır.

2. Həqiqi qardaşlıq çətinlikdə bəlli olur.

Dar anlarda bir-birinə dayaq olmaq, Allahın sevdiyi bir davranışdır.

3. İnsanın ən gözəl sərmayəsi Allah üçün qazandığı dostdur.

Bu dostluq dünya nemətlərindən daha qiymətlidir.

4. İxlasla qurulan münasibətlər başqalarına da xeyir gətirir.

Səfər və Fuadın dostluğu təkcə özlərinə deyil, bütün kəndə bərəkət verdi.

5. Dostunu Allah üçün sevmək, Onun rizasını hədəf almaqdır.

Bu niyyət hər addımı mübarək edir.

DÜNYA ÜÇÜN QARDAŞLIQ

KƏLAM - 33

“ALLAH ÜÇÜN SEVMƏYƏN KİMSƏDƏN UZAQ DUR. ÇÜNKİ BELƏ BİR İNSANLA DOSTLUQ ALÇAQLIQ, ONUNLA YOLDAŞLIQ İSƏ BƏDBƏXTLİK GƏTİRƏR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 46)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 33: “GÖZƏLLİK SALONUNDAKI SINAQ”

Bir zamanlar dəniz qırağında yerləşən “Nur” adlı kiçik bir şəhərdə Zümrüd adlı gənc bir qadın yaşayırdı. Zümrüd həm istedadlı vizajist (peşəkar makiyaj ustası), həm də sakit təbiətli, təmiz qəlbli bir insan idi. Onun ən böyük arzusu halal zəhmətlə çalışmaq, insanlara gözəllik vermək və Allahın rizasına uyğun bir həyat yaşamaq idi.

Bir gün şəhərdə məşhurlaşmağa başlayan başqa bir qadın — Səbinə — Zümrüdün salonuna yaxınlaşdı. Səbinə çöl görünüşü ilə çox cazibədar idi: bahalı geyimlər, parıldayan telefon, rəngli saçlar… Lakin onun davranışlarında nəsə anlaşılmaz bir şey vardı. O, insanları yalnız öz işinə yaradığı qədər yaxın buraxır, sevgi və dostluğu isə yalnız şəxsi mənafeyinə uyğun gəldiyi vaxt göstərirdi.

Zümrüd ilk gündən bunu hiss etsə də, ona hörmətlə yanaşdı.

Bir neçə gün sonra Səbinə salona gəlib belə dedi:

— Zümrüd, sənin işini izləyirəm. Əslində səni çox bəyənirəm. Gəl, yaxın dost olaq. Birlikdə şəhərdə ən məşhur salonu açа bilərik. Sadəcə… mənə bir az kömək etməlisən.

— Necə kömək? — Zümrüd ehtiyatla soruşdu.

Səbinə pıçıltıyla dedi:

— Burada Rəna adlı bir qadın var, sən onu tanıyırsan. O da vizajistdir. Onun müştərilərini özümüzə çəkmək istəyirəm. Deyirlər ki, sən səmimi və güvənilən insansan. Sən bir-iki söz elə de ki, insanlar onun haqqında bir az şübhələnməyə başlasın…

Zümrüdün ürəyi sıxıldı.

— Mən… belə bir iş görə bilmərəm, — dedi.

Səbinə qaşlarını çatdı.

— Ay Zümrüd, bu sənin xeyrinədir. Biz sənlə dostuq axı. Mən səni çox istəyirəm.

Zümrüd sakitcə cavab verdi:

— Dostluq Allaha görə olmalıdır, mənə görə və ya sənə görə deyil. Mənim Allahın razı qalmadığı bir işə razılıq verməyim mümkün deyil.

Bu sözlərdən sonra Səbinənin siması dəyişdi. O, birdən-birə kobudlaşdı:

— Deməli belə! Mən sənə yaxşılıq etmək istəyirdim, sən isə məni rədd edirsən? Elə bilirdim ki, sən ağıllı qadınsan. Bir də mənə dostluqdan danışma!

Səbinə qapını çırpıb çıxdı.

Günlər ötdü. Zümrüd öz işinə davam etdi. Lakin Səbinənin içindəki kin daldan-dala dolaşmağa başladı. O, ətraf qadınlara Zümrüd haqqında yalan sözlər yaymağa başladı: "O, özünü mələk kimi göstərir", "müştərilərin sirrini danışır", "mənə paxıllıq edir" və s.

Bu sözlər bir müddət Zümrüdü incidirdi, amma o səbir və dua ilə davam edirdi.

Bir gün Səbinə böyük bir yanlışlıq etdi. Daha çox müştəri qazanmaq üçün saç boyasında ucuz, keyfiyyətsiz maddələr istifadə etdi. Bir müştərinin saçları zədələndi və məsələ bütün şəhərə yayıldı. Səbinənin salonu birdən-birə boş qaldı. Dost dediyi insanların əksəriyyəti onu tərk etdi.

Bu hadisədən sonra Səbinə gecənin bir yarısı Zümrüdün qapısını döydü. Gözləri qızarmışdı.

— Mən… səhv etmişəm, — dedi sönük səslə. — Mən sənə pislik elədim, sən isə heç cavab vermədin. Mənim heç dostum qalmadı. Niyə? Niyə sən mənim kimi biri ilə dost olmaq istəmirdin?

Zümrüd içini çəkərək cavab verdi:

— Çünki sən Allah üçün sevmirdin, Səbinə. Mən sənin zərərindən qorxduğum üçün yox, qəlbinin yönü düz olmadığı üçün uzaq durdum. İnsan yalnız Allah üçün sevərsə, dostluq xeyir gətirər. Əks halda, həmin dostluq insanı alçaldar, bədbəxt edər.

Səbinənin gözlərindən yaş süzüldü. O an illərdir anlamadığı bir həqiqəti dərk etdi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dostluğun əsası sevginin yönüdür.

Allah üçün olmayan sevgi nə etibarlıdır, nə davamlı. Məna və bərəkət yalnız Allah rizası əsasında qurulan münasibətlərdə olur.

2. Zərərli dostluq insanı içdən çürüdür.

Haqsızlıq, yalan, mənfəətpərəstlik üzərində qurulan dostluq insana yalnız alçalmaq və peşmanlıq gətirir.

3. Səmimi insan haram işə alət olmaz.

Haqsızlığa alət olmaq "dostluq" deyil, özünü və imanını satmaqdır. Haqqı qoruyan dostluq həqiqi dostluqdur.

4. Dürüstlük gec də olsa qalib gəlir.

Zümrüd heç kimin arxasınca danışmadı, heç kimə zərər vermədi, səbir etdi. Nəticədə həm özü ucaldı, həm də başqasının doğru yola gəlməsinə səbəb oldu.

5. Allah üçün sevən ilə Allah üçün sevməyən fərqli yolun yolçularıdır.

Birincisi səni yüksəldər, ikincisi səni yıxar. Buna görə kiminlə yaxınlıq etdiyinə diqqət etmək iman əxlaqının bir şərtidir.

KƏLAM - 34

“ALLAH ÜÇÜN OLMAYAN BÜTÜN SEVGİLƏR AZĞINLIQDIR. BU SEVGİYƏ ETİBAR ETMƏK MÜMKÜN DEYİL”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 46)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 34:
“ŞÖHRƏT YOLUNUN KÖLGƏLƏRİ”

Bir zamanlar böyük bir şəhərdə Əmrah adlı gənc bir fotoqraf yaşayırdı. O, sənətini sevən, yaradıcı, sakit təbiətli bir insan idi. Əmrah üçün fotoqrafiya yalnız peşə deyildi — insanların həyatından gözəl anları tutub yadigar etmək onun üçün bir ibadət kimi idi. O, zəhmətlə çalışır, halal qazanır, heç kimin haqqına girmirdi.

Əmrahın ən böyük arzusu öz adını geniş kütləyə duyurmaq deyildi; istəyirdi ki, gördüyü iş insanların qəlbinə gözəllik və sükunət bəxş etsin. Lakin şəhərdə viral olmaq, tanınmaq və şöhrət qazanmaq üçün alışıb-yanan başqa biri vardı — Məlik.

Məlik Əmrahın fotoqrafiya zövqünə heyran idi, ancaq niyyəti tamam başqa idi: “Şöhrət, daha çox şöhrət!”

Bir gün Məlik Əmrahın studiyasına gəldi:

— Əmrah qardaşım, sən bu şəhərdə ən təmiz iş görən fotoqrafsan. Gəl, birlikdə işləyək. Amma bir az fərqli metodlarla… Əgər bacarsan, sosial şəbəkədə bir neçə məşhurun şəxsi fotolarını ələ keçirək. Onlar bunu yayanın biz olduğumuzu bilməyəcək və adımız bir həftəyə məşhur olacaq!

Əmrah elə bil buz kimi soyudu.

— Məlik… sən nə danışırsan? Haramla şöhrət qazanılmaz.

Məlik gülümsədi:

— Ay Əmrah, bu dünyadır-da! Bir az fırlatdın, bir az qazandın. Mən səni istəyirəm, səni dost hesab edirəm. Qoy bu dostluq hədər getməsin.

Əmrah dərindən nəfəs aldı:

— Dostluq yalnız Allah yolunda olarsa dəyərli olar. Sən məni Allah üçün sevmirsən. Mənə ehtiyacın var deyə yanımdasan. Bu sevgi sabit deyil, etibarlı deyil.

Məlikin səsi sərtləşdi:

— Yəni mənə “yox” deyirsən? Bax gör bir gün kim məşhur olacaq!

Məlik əsəbi halda studiyanı tərk etdi.

Aylar keçdi. Əmrah öz halal zəhməti ilə işini böyütməyə davam edirdi. Hər müştərisinin duasını qazanırdı. Fotolarında insanları aldatmaq, saxtalaşdırmaq yox, həqiqət vardı.

Bu vaxt Məlik öz yolunda gedirdi — qadağaları aşmaq, başqalarının şəxsi həyatını yaymaq, gizli çəkilişlər etmək… İlk vaxtlar böyük diqqət topladı. Lakin bir gün o, tanınmış bir həkimin izinsiz görüntülərini paylaşdığına görə məhkəməyə verildi. Sosial şəbəkələrdə yerə-göyə sığmayan ad-san bir anda sönüb getdi. Onu bir vaxtlar “dost” adlandıranların heç biri yanında qalmadı.

Heç kim qapısını döymürdü, heç kim halını soruşmurdu.

Bir axşamüstü Mələk sönmüş gözlərlə Əmrahın studiyasına gəldi. Təvazö ilə, yavaşca dedi:

— Əmrah… Mən səhv etdim. Mən… Allah üçün sevmirdim. Mən yalnız özüm üçün, məqsədim üçün sevir, dostluq edirdim. Ona görə heç kim yanımda qalmadı. Mənim kimi sevənlərlə dostluğa arxa söykəmək olmurmuş…

Əmrah ona su verdi, sakitcə oturtdu.

— Bilirdim ki, bir gün bunu anlayacaqsan, — dedi. — Allah üçün olmayan sevgi külək kimidir, bir gün yandırar, bir gün yıxar. İnsan yalnız Allah rizası üçün dost seçərsə, onun sevgisi daim olar.

Mələk başını aşağı saldı. İlk dəfə idi ki, sevginin dəyərini anlayırdı.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Sevginin niyyəti yön verir.

Şöhrətə, mənfəətə, istəyə bağlı sevgi insanı azdırır, düz yoldan sapdırır. Allah üçün sevgi isə insanı düzəldir, qoruyur və ucaldır.

2. Allah üçün olmayan sevgi etibarsızdır.

Mələkin sevgisi kimi — funksional, səthi, dəyişkən. İnsan belə sevgiyə arxa dayansa, yıxılar.

3. Dürüstlük qazanmaqda geciksə də, itirməz.

Əmrahın təmiz niyyəti, halal zəhməti axırda qalib gəldi. Çünki Allah rizasını niyyət edən heç vaxt zərər görməz.

4. Mənfi dostluq insanı tək qoyur.

Öz xeyrindən başqa heç nə düşünməyənlər bir gün səni də yarı yolda buraxar. Özlərini sevənlər başqasını sevə bilməz.

5. Allah üçün sevənlərlə dostluq insanın səadətidir.

Bu sevgi sınaqlardan keçər, çürüməz, dağılmaz. Qəlbi birləşdirən Allah olanda, o əlaqə möhkəm olur.

KƏLAM - 35

“ALLAH ÜÇÜN QARDAŞLIQ EDƏN MƏNFƏƏT QAZANAR. KİM DÜNYƏVİ MƏQSƏDLƏRLƏ QARDAŞLIQ EDƏRSƏ, ZİYANA UĞRAYAR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 46)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 35: “GİZLİ NİYYƏTİN AYDINLIĞI”

Bir kəndin kənarında yaşayan, təmiz qəlbli, çalışqan bir qız vardı — adı Zümrüd idi. O, əl işləri ilə məşğul olur, evlərə balaca toxuculuq məhsulları sataraq dolanırdı. Hər bir işinə halal niyyət, səbir və dua qatardı. İnsanlara kömək etməyi də özünə borc bilirdi: “Kimə yardım etsəm, Allah rizası üçün edim” — bu, onun həyat qayəsi idi.

Zümrüdün yaxın qonşusu isə Səlma idi. O da toxuma, tikiş işi ilə məşğul olurdu, amma bir fərqlə: Səlma üçün əsas məqsəd daha çox satmaq, daha çox qazanmaq və hamını keçmək idi. İstəsəydi, daha çox qazansın, heç yolundan

qalmazdı.

Bir gün kəndin mərkəzində böyük bir yarmarka keçiriləcəyi xəbəri yayıldı. Hər kəs öz məhsulunu hazırlamaq üçün tələsdi. Zümrüd bütün gecəni oyaq qalıb xoş niyyətlə gözəl əl işləri hazırlayırdı — uşaqlar üçün şərflər, analar üçün baş örtükləri, yaşlılar üçün isti corablar… O, toxuduğu hər şərfin son ilməsində dua edirdi: "Bu, sahibinə xeyir gətirsin."

Səlma isə tamam başqa plan qurmuşdu.

Bir axşam o, Zümrüdün qapısını döydü:

— Zümrüd, sənin işlərin çox gözəldir. Gəl, yarmarkada qardaşlıq edək, yan-yana oturaq. Amma sən öz qiymətini bir az qaldır, mən də daha yüksək sata bilim. Mənim qiymətim ucaldıqca, sənin sadə işlərin ikinci planda qalsın. Birlikdə pul qazanar, öz aramızda bölüşərik.

Zümrüd təəccüblə soruşdu:

— Səlma, bu necə qardaşlıqdır? Mən Allah üçün qardaşlıq istəyirəm, sən isə məni öz marağına vasitə edirsən.

Səlma gülümsədi:

— Ay qız, nə Allah, nə niyyət!? Əsas odur sən mənə mane olma. Qoy mən qabağa gedim, sən də yanımda qal.

Zümrüd sakitcə dedi:

— Belə bir qardaşlıq ziyan gətirər. Mən dünyəvi məqsədlərlə dostluq edə bilmərəm.

Yarmarka günü gəldi. Hər kəs öz məhsullarını düzdü. İnsanlar Zümrüdün əl işlərinə yaxınlaşır, onun təmiz niyyətini hiss edirmiş kimi maraqla alırdı.

Bu vaxt Səlma öz məhsullarına «ucuz qiymət» yazaraq diqqət çəkmək istəyirdi. Amma tezliklə alıcılar gördülər ki, onun toxuduqları tez sökülür, sapları keyfiyyətsizdir, rəngləri tez solur. Şikayətlər də artmağa başladı.

— Xala, bu corab səhər aldım, artıq sökülür!

— Bacı, bu şərf iki dəfə taxılanda rəngi getdi.

Səlma əsəbləşərək qışqırdı:

— Yox, yox, mən günahkar deyiləm! Hər şey yaxşı idi!

Gün bitəndə Zümrüd bütün məhsullarını satmışdı. Zəhməti, niyyəti və doğruluğu ona böyük qazanc gətirmişdi. Hətta bəzi alıcılar ona yenidən sifariş vermək üçün nömrəsini belə istəmişdilər.

Səlma isə ziyana düşmüşdü. Üstəlik, kənddəki etibarı da zədələnmişdi. Heç kim onun yanına yaxınlaşmırdı.

Axşamüstü Zümrüd evə dönərkən Səlmanı yol kənarında oturmuş, göz yaşları içində gördü.

— Mən… Mən niyə belə oldum, Zümrüd? — deyə Səlma titrək səslə soruşdu. — Halbuki daha çox qazanmaq istəyirdim…

Zümrüd ona yaxınlaşıb mehribanlıqla dedi:

— Səlma, İmam Əlinin sözünü eşitmisən? "Allah üçün qardaşlıq edən mənfəət qazanar. Kim dünyəvi məqsədlərlə qardaşlıq edərsə ziyana uğrayar." Sən qardaşlığı mənfəət üçün istəyirdin. Onun qazancı da, ömrü də qısa olur.

Səlma sakitcə başını endirdi. İlk dəfə idi ki, niyyəti ilə işinin nəticəsi

arasında bu qədər böyük fərq olduğunu anlayırdı.

— Mən düzələrəm, Zümrüd… Mən də Allah üçün sevənlərdən olmaq istəyirəm.

Zümrüd gülümsədi:

— Qapım həmişə açıqdır. Gəl, bu dəfə qardaşlığımızı Allaha görə quraq.

Beləcə, onlar dostluqlarını təmiz bir niyyətlə yenidən başlamağa qərar verdilər.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Niyyət işin ruhudur.

Allah üçün edilən dostluq insanın həm dünyasını, həm axirətini gözəlləşdirir.

2. Mənfəət üçün qurulan qardaşlıq tez çatlayar.

Səlmanın dünyəvi niyyətlə qurduğu dostluq kimi — daimi, sabit və bərəkətli ola bilməz.

3. Halallıq və səmimiyyət bərəkət gətirir. Zümrüdün halal zəhməti ona başqalarının qazana bilmədiyi hörmət və mənfəət qazandırdı.

4. Yaxşılıqla edilən iş insanı ucaldır.

Səmimi qardaşlıq insanın həm qazancına, həm də dəyərinə təsir edir.

5. Düz niyyət insanı düz yola gətirir.

Səlmanın səhvdən dönməsi göstərdi ki, hər kəs yaxşılığa yönələ bilər — yetər ki, niyyəti dəyişsin.

KƏLAM - 36

“MÜNƏZZƏH OLAN ALLAHIN RAZILIĞINDAN BAŞQA BİR MƏQSƏDLƏ QARDAŞLIQ EDƏNLƏR, ALLAHIN HÜZURUNA ÇIXDIQLARI GÜN BU QARDAŞLIQLARINI ÖZLƏRİ ÜÇÜN BİR NÖQSAN VƏ ZƏRƏR KİMİ GÖRƏCƏKLƏR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 47)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 36:
“GİZLİ NİYYƏTİN AÇIQ AĞIRLIĞI”

Kəndin kənarında sakit bir həyatda yaşayan gənc bir kişi var idi — adı Səid idi. O, zəhmətkeş, təmiz qəlbli, hamı tərəfindən sevilən biri idi. Səidin ən böyük arzusu Allahın razı qaldığı bir ömür yaşamaq, halal ruzisi ilə ailəsini və valideynlərini sevindirmək idi.

Bir gün kəndə şəhərdən gəlmiş bir tacir — Nadir adında adam köçdü. Nadir hamar danışığı, cəlbedici davranışları, hər kəsə özünü yaxşı göstərməsi ilə tezliklə diqqət çəkdi. O, Səidlə də tez yaxınlıq qurdu. Sanki çox səmimi görünürdü, elə davranırdı ki, guya Səidi çox önəmli bir dost kimi görür.

Səid başda onun xoş niyyətli olduğunu düşündü. Lakin zaman keçdikcə Nadirin üzündə qəribə ifadələr yaranmağa başladı. O, daim Səidin güvənini qazanmağa çalışır, sonra da öz işləri ilə bağlı ondan “xırda köməklər” istəyirdi. Əvvəlcə bu, sadəcə xırda əmək idi — bir yükün daşınması, mağazada ona kömək etmək və s.

Amma sonra Nadir Səidə belə dedi:

— Səid, sənə bir təklifim var. Gəl, mənimlə ortaqlığa girək. Qazanacağımız pul çox olacaq. Mənim sənə güvənim böyükdür.

Səid tərəddüd etdi. Çünki Nadirin danışığında daim bir "dünya hesabı", "dünya qazancı" vardı. Allah üçün olan bir niyyətə rast gəlmirdi. Amma özündə fərqinə varmadan ona rəhm etdi, "bəlkə düzələr" deyə düşündü.

Nadirin "ortaq işi" getdikcə daha çox şübhəli göründü. O, bəzən qiymətləri olduğundan fərqli göstərir, bəzən də məxfi şəkildə qazancın bir hissəsini gizlədirdi. Səid ona dedi:

— Nadir, bu doğru deyil. Biz halal qazanc istəyirik.

Nadir isə gülümsəyərək cavab verdi:

— Bu dünya işidir, çox da dərinə getmə. Hər kəs belə edir.

Səid o an Nadirlə dostluğunun Allah üçün olmadığını, sırf mənfəət və qazanc üzərindən qurulduğunu tam dərk etdi. Onun içində bir yük ağırlaşdı. Çünki artıq anladı ki, Allah üçün olmayan dostluq insana yalnız çətinlik gətirir.

Bir gün Səid qərarını verdi. Nadirlə danışıb ortaqlıqdan çıxacağını söylədi. Nadir əsəbiləşdi:

— Mənə xəyanət etdin! Bu qədər zəhmətimizi hara qoyursan?!

Səid sakitcə cavab verdi:

— Xəyanət Allahın buyurduqlarını tapdalamaqdır, mən isə bunu etməyəcəyəm. Bizim dostluğumuz bir mənfəətin üzərində qurulubmuş. "Mən Qiyamət günü — Allahın hüzuruna çıxdığım zaman, bu dostluğun mənə zərər gətirməsini istəmirəm.

Bu sözlərdən sonra Nadir susdu və aralarındakı yol ayrıldı.

Bir neçə ay sonra Nadirin gizli işləri ortaya çıxdı. O, kənddə bir çox insanı aldadaraq özünü varlandırmışdı. İnsanlar ona qarşı çıxdı, etibarını tam itirdi. Sonda kəndi tərk etmək məcburiyyətində qaldı.

Səid isə halal yolu seçdiyi üçün, Allah rizasına uyğun davrandığı üçün həm insanların hörmətini, həm də qəlb rahatlığını qazandı.

Hər kəs ona belə deyirdi:

— Allah səni qorudu, Səid. Sən Allah üçün dostluq axtardın, Allah da səni zərərdən çəkindirdi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Allah üçün olmayan dostluq insanı ağır bir yükə çevirir.
Çünki niyyət sağlam olmayanda münasibət də sağlam olmur.

2. Mənfəət üzərində qurulan dostluq axırda həm dünyada, həm də axirətdə peşmanlıq gətirir.

3. Qəlbin niyyəti işin taleyini müəyyən edir.
Allah rizası olmayan niyyət gec-tez çökür.

4. Halal yoldan çəkilməyən insanı Allah qoruyur.
Səidin xilası təsadüf deyildi — doğru niyyətin nəticəsi idi.

5. Gözəl görünən insanlar hər zaman gözəl niyyətli olmur.
Səmimiyyət sözlə yox, əməl və niyyətlə ölçülür.

6. Allah üçün qurulan dostluqlar uzunömürlüdür, Allahdan uzaq qurulan münasibətlər isə sınaqlar qarşısında dağılır.

KƏLAM - 37

“İNSANLAR QARDAŞDIR. ALLAHIN RAZILIĞI XARİCİNDƏ QARDAŞLIQ ETMƏK DÜŞMƏNÇİLİKDİR. ƏZİZ VƏ CƏLİL OLAN ALLAHIN BU SÖZÜ DƏ BUNA İŞARƏ EDİR: “O GÜN MÜTTƏQİLƏR İSTİSNA OLMAQLA, DOSTLAR BİR-BİRİNƏ DÜŞMƏN OLACAQLAR.” (ZUXRUF SURƏSİ, AYƏ 67)”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 47)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 37:
“SİRRİNİ AÇAN GÜN”

Bir kənddə yaşayan, səmimiyyəti ilə tanınan gənc bir qadın var idi — adı Nuray idi. O, mehribanlığı, yardımsevərliyi və təmiz niyyəti ilə insanların qəlbində yer tutmuşdu. Nuray hər işində Allahın rizasını üstün tutar, kimlərlə dostluq edəcəyinə də çox diqqət edərdi.

Bir gün kəndə şəhərdən gəlib yeni ev alan bir qadın köçdü. Onun adı Dilarə idi. Zərif geyimləri, özünəinamlı görünüşü və şirin danışığı ilə Nurayın diqqətini çəkdi. Dilarə Nuraya tez yaxınlaşdı, ona hədiyyələr gətirdi, “mən sənin ən yaxın dostun olmaq istəyirəm” deyərək tez-tez evinə gəlib-getməyə başladı.

Başlanğıcda hər şey gözəl idi. Nuray Allah rizası üçün insanlara yaxşılıq etməkdən çəkinməzdi. Amma bir müddət keçdikdən sonra Dilarənin davranışlarında bəzi anlaşılmazlıq yaranmağa başladı. O, Nurayın yanına gələndə daha çox insanları qeybət edir, kimlərsə haqqında pis danışır, Nurayın qəlbini qarışdırmağa çalışırdı.

Bundan başqa, Dilarə tez-tez dünya işlərini önə çəkir, Allah rizası üçün edilən yaxşılıqlara laqeydlik göstərirdi:

— Nuray, hər şeyin axırında pul və rahatlıq dayanır. İnsan kimi yaşayacaqsansa, öz maraqlarını qorumalısan, — deyirdi.

Nuray bu sözlərdən narahat olurdu, amma “bəlkə yorğundur, bəlkə mənası belə deyildi” deyib dözürdü.

Bir gün Dilarə ona bir təklif etdi:

— Nuray, bilirsən ki, kənddə hamı sənə çox etibar edir. Mən istəyirəm burada kiçik bir iş qurum. Gəl, mənim adıma bir-iki şey imzala. Bu səndən xahişimdir. Sən dostumsan axı.

Nuray təəccübləndi.

— Nə imzası, Dilarə?

— Kiçik kredit məsələsidir, — deyə sanki adi bir şeymiş kimi davam etdi. — Narahat olma, mən ödəyəcəyəm.

Amma Nuray hiss etdi ki, bu məsələnin altında gizli bir məqsəd var. O, imtina etdi.

Bu imtina Dilarəni tamamilə dəyişdirdi. Mehriban danışığı bir anda soyudu, baxışları sərtləşdi.

— Mən səni dost bilmişdim! — deyə qışqırdı. — Sən sadəcə dəyərsiz birisən! Mən sənə bu qədər yaxşılıq etmişəm!

Nuray sakitcə cavab verdi:

— Əgər bizim dostluğumuz Allah rizası üçün idisə, bir imza ilə pozulmazdı. Demək ki, sənin mənə yaxınlığın dünya məqsədləri üçün imiş...

Dilarə həmin gün kənddən ayrıldı, amma ayrılmazdan əvvəl kəndin bir neçə qadınına Nuray haqqında yalan sözlər yaydı. Bir müddət kənddə söz-söhbət dolaşdı. Lakin Nuray səbir etdi, heç kimə qarşı acıq göstərmədən öz düzgünlüyünü qorudu.

Zaman keçdikcə Dilarənin kim olduğu məlum oldu. O, əvvəl yaşadığı yerdə insanları aldadaraq borc götürmüş, adını ləkələmişdi. Kəndə də bu niyyətlə gəlmişdi. Nurayın imzası olsaydı, bütün məsuliyyət onun üzərinə düşəcəkdi.

Bu xəbər kənddə yayılanda insanlar Nurayın yanına gəlib ondan üzr istədi:

— Biz səni tanımadan inanmışıq. Allah səni qoruyub, Nuray.

Nuray isə gülümsəyərək cavab verdi:

— Məni qoruyanım Allah oldu. Çünki mən dostluğu Onun rizası üçün istəyirdim.

Dilarənin adı kənddə unuduldu, Nurayın adı isə daha təmiz bir şəkildə ucaldı.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Allah rizası olmayan dostluq düşmənçiliyə çevrilir.

Qəlbin niyyəti düzgün deyilsə, münasibət gec-tez dağılır.

2. Hər kəsin şirin danışığına aldanmaq olmaz.

Səmimiyyəti söz yox, niyyət göstərir.

3. Dünyəvi məqsədlərlə yaxınlıq quran insanlar, məqsədləri pozulanda düşmənə çevrilir.

Nuray yaşadıqlarında bunu gördü.

4. Allah üçün olan dostluq möhkəmdir, Allahdan uzaq dostluq zəif və təhlükəlidir.

5. İnsanları necə tanıdığını zaman göstərir.

Dilarənin kim olduğu vaxtında açıldı.

6. Qəlbi təmiz olan insanı Allah qoruyar.

Nurayın xilası onun niyyətinin paklığından gəldi.

7. Zuxruf 67-də bildirildiyi kimi — Allah üçün olmayan dostluqlar qiyamət günü düşmənliyə çevriləcək.

Dünyada belə nümunələrini görmək mümkündür.

DİNİ QARDAŞLIQ VƏ DOSTLUQ

KƏLAM - 38

“ALLAH ÜÇÜN QARDAŞLIQ, MƏHƏBBƏTİ SAFLAŞDIRAR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 47)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 38:
“SAF MƏHƏBBƏTİN SINANDIĞI GÜN”

Bir şəhərin kənarında kiçik, sakit bir məhəllə var idi. Bu məhəllədə imanlı və mülayim xasiyyətli Səkinə adlı gənc bir qadın yaşayırdı. O, insanlara qarşı sevgi və mərhəməti Allah üçün göstərən, qəlbi həmişə xeyirxahlıq üçün döyünən birisi idi. Hər gün namazdan sonra əllərini açıb, “Ya Rəbb, qəlbimi Sənin rizana uyğun sevgi ilə doldur” deyə dua edərdi.

Bir gün məhəlləyə yeni köçən bir qadın — Zərifə ilə tanış oldu. Zərifə ilk baxışda ağır təbiətli, bir az qürurlu görünsə də, içində dərin bir kədər gizlənirdi. Səkinə bunu tez hiss etdi.

Bir gün yağışlı havada Zərifə evinin qarşısında ağır yüklərlə çətinlik çəkirdi. Səkinə dərhal yaxınlaşıb kömək etdi. Ardınca onu evinə dəvət etdi, isidib çay verdi. Bu sadə yardım onların arasında tanışlığa səbəb oldu.

Zaman keçdikcə Səkinə Zərifənin sanki özünü insanlardan uzaq tutduğunu, kiməsə güvənməkdən çəkinməsini görürdü. Səbəbini soruşanda Zərifə uzun müddət susub nəhayət dedi:

— Mən insanlara gözlərinə görə deyil, işlərinə görə inanmağa çalışmışam. Amma hər dəfə aldadılmışam, istismar olunmuşam. Ona görə də heç kimə yaxın gəlmirəm.

Səkinə onun bu sözlərinə təmkinlə və sevgi ilə cavab verdi:

— Əziz bacım, insanlar bəzən səni aldada bilər, amma Allah üçün olan bir dostluq insanı aldadıb yarı yolda qoymur. Çünki niyyət saf olanda sevgi saflaşır, çirklənmir.

Bu söz Zərifənin ürəyinə təsir etsə də, o yenə də tam güvənmirdi.

Bir neçə gün sonra Zərifənin anası ağır xəstələndi. O, gecə yarısı təkbaşına xəstəxanaya aparmalı oldu, amma taksi tapa bilmirdi. Təkcə bir nəfərin qapısını döyməyə cəsarəti çatdı — Səkinənin.

Səkinə heç düşünmədən ayağa qalxdı, örtüsünü geyinib:

— Gəl, tez gedək! — deyə onunla birlikdə yollandı.

Bütün gecəni Zərifənin yanında qaldı, xəstə ananın başını silib duasını etdi, onlara yemək gətirdi. Səhər açıldıqda həkim dedi ki, zamanında çatdırıldığı üçün vəziyyət qəfil ağırlaşmadan qarşısı alınıb.

Zərifə bu səhnəni gördükcə içindəki buzlar bir-bir əriyirdi. Sanki illərdir qəlbində qalan qaranlıq bir pəncərə açılırdı.

Geri qayıdanda gözləri dolu halda dedi:

— Sən niyə mənə bu qədər yaxşılıq edirsən, Səkinə? Biz çox yaxın deyilik axı…

Səkinə gülümsədi:

— Mən sənə Allah üçün yaxınlaşıram. Bilirəm ki, Allah üçün edilən

sevgi tükənmir. Ona görə də etdiyim heç bir xeyir qarşılıq üçün deyil. Sən mənim bacımsan.

Bu sözlər Zərifəni o qədər təsirləndirdi ki, göz yaşlarını gizlətmədi. İlk dəfə idi ki, bir insanın sevgisinin altında gizli bir məqsəd olmadığını hiss edirdi. Onun qəlbində yavaş-yavaş bir dəyişiklik baş verdi. O gün Zərifə Səkinəyə sarılıb dedi:

— Bəlkə də həyatımda ilk dəfə bir dostluğun içimi ağartdığını hiss edirəm… Bu sevgi məni sakitləşdirir, yüngülləşdirir.

Səkinə onun əlini sıxdı:

— Çünki Allah üçün olan sevgi insanın içini təmizləyir. İmanın verdiyi məhəbbət qəlbi yuyur, saflıq gətirir.

Bu iki qadın o gündən sonra bir-birinə Allah rizası üçün kömək edən, bir-birinə dua edən, bir-birinin qəlbinə işıq saçan iki bacıya çevrildilər. Zaman keçdikcə Zərifənin daxilindəki qaranlıq çəkildi, o da başqalarına yardım etməyə başladı.

Məhəllə onlara baxıb bir şeyi asanlıqla anlaya bilirdi:

Allah üçün olan qardaşlıq və bacılıq insanın özünü dəyişdirəcək qədər güclü, sevgini saflaşdıracaq qədər təsirlidir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Allah üçün qurulan sevgi qəlbi saflaşdırır.
Çünki niyyət pak olanda münasibət də pak olur.

2. Yaxşılıq qarşılıq üçün edilmirsə, insanın içində dərin iz buraxır.

3. Qorxmuş və incinmiş qəlblər belə, Allah üçün olan məhəbbətlə sağala bilər.

4. Çətin gün dostluğun həqiqiliyini göstərir.
Səkinənin gecə yarısı etdiyi yardım sevginin səmimiyyətini isbat etdi.

5. Allah rizası üçün edilən qardaşlıq və bacılıq insanı dəyişdirir, gücləndirir və islah edir.

6. Məhəbbətin saflığı niyyətin təmizliyindən doğur.
Məqsəd Allah olarsa, sevgi də nur kimi olur.

7. İnsan ən çətin anda kimin Allah üçün yanında olduğunu görür.
Bu, həqiqi dostluğun ölçüsüdür.

KƏLAM - 39

“DİNİ QARDAŞLARIN DOSTLUĞU DAHA DAVAMLIDIR VƏ SƏDAQƏTLƏ QARDAŞLIQ ETMƏK FAYDA BAXIMINDAN DAHA FƏZİLƏTLİDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 47)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 39:
“DAVAMLI DOSTLUĞUN SİRLƏRİ”

Kəndin kənarında, kiçik bir çayxananın yanında yaşayan Əfqan adlı bir gənc vardı. O, sakit təbiətli, halal qazanc üçün çalışan, amma insanlara çox da güvənməyən biri idi. Uşaqlıqdan aldandığı üçün o, heç kimlə dərin münasibət qurmaz, hər şeyi tək həll etməyə çalışardı.

Bir gün kəndə yeni bir ustad — mədrəsə müəllimi Qədir müəllim köçdü. Sakit görünüşlü, nurani, öz halında olan bir kişi idi. Bir neçə gün keçmişdi ki, Əfqan çayxanada oturarkən Qədir müəllim də içəri girdi və təsadüfən eyni masaya əyləşdilər. Qısa bir salam, ardınca iki cümləlik söhbət… amma bu kiçik tanışlıq bir qardaşlığın bünövrəsini qoydu.

Bir müddət sonra Əfqan həyətində bir iş görürdü, ağır daşları daşımaqda çətinlik çəkirdi. Qədir müəllim bunu görüb ona kömək etdi. Söhbət əsnasında bir-birlərinə açılmağa başladılar. Əfqan ona qaranlıq bir sirlə dil açdı:

— Mən insanlara güvənmirəm, müəllim. Dostluq deyirsən… Mənim üçün keçmişdə olanların hamısı ya mənfəətlə başlamış, ya da mənfəətlə bitmişdir.

Qədir müəllim gülümsəyib sakitcə dedi:

— Demək, hələ Allah üçün olan bir qardaşlıqla rastlaşmamısan. Mən də çox yanılmışam, amma bir şeyi öyrənmişəm: dini qardaşlıq, Allah üçün olan dostluq uzunömürlüdür. Çünki niyyət pakdır.

Bu söz Əfqana toxundu, amma o susdu. Sadəcə bu adamın səmimiyyəti onda bir etimad yaradırdı.

Günlər keçdi. Bir axşam Əfqan tarlada işləyərkən ayağı baltayla zədələndi, qan çox axırdı. Evə gələnə qədər vəziyyəti ağırlaşmışdı. Qədir müəllim bunu görən kimi gecə yarısı onu öz maşını ilə şəhər xəstəxanasına apardı, həkimlərlə danışdı, lazım olan pulu ödəməyə belə razı oldu.

Əfqan isə xəstəxana palatasında gözlərini açanda ilk gördüyü insan Qədir müəllim idi. Sanki o, öz oğlu kimi onun başı üstündə dayanmışdı.

— Sən?.. Niyə burdasan? — deyə zərif səslə soruşdu Əfqan.

— Qardaşımı tək qoymaram, — deyə Qədir müəllim cavab verdi.

Bu söz Əfqanı dərin düşüncəyə saldı. O, o ana qədər çox “dost” tanımışdı, amma heç biri gecə yarısı öz işini-gücünü buraxıb ona sahib çıxmamışdı. Heç biri “mən sənə qardaşam” deməmişdi.

Həmin gündən sonra Əfqan Qədir müəllimin yanında daha çox vaxt keçirməyə başladı. Mədrəsədə dərslərinə qatılır, dinlədikcə anlayırdı ki, Allah üçün olan dostluq yalnız dünyada deyil, axirətdə də davam edir. Onun həyatında ilk dəfə uzunömürlü və səmimi bir qardaşlıq yaranırdı.

Bir gün kənddə güclü sel gəldi. Bir neçə ailənin evi dağıldı, kömək lazım idi. Əfqan heç düşünmədən Qədir müəllimlə birlikdə qollarını çırmayıb insanlara yardım etməyə başladılar. Qızdırmalı uşaqları qucağına alıb apardı, bir qocanın evini təmizlədi, qırılan divarı düzəltdi.

Kəndlilər bu iki kişiyə baxıb bir şeyi görürdülər: **onların arasında qurulan qardaşlıq mənfəət deyil, ixlas üzərində idi.**

Bir dəfə Qədir müəllim ona dedi:

— Əfqan, bilirsənmi, sədaqətlə edilən qardaşlıq həm dünyada fayda gətirir, həm də axirətdə insanın üzünü ağ edir. Allah üçün qardaş olanlar bir-birinin yükünü yüngülləşdirir.

Əfqan başını aşağı saldı və təbəssümlə cavab verdi:

— Mən bunu sənlə yaşadım, müəllim. Sən olmasaydın, mən hələ də

dostluğun mənfəət üzərində olduğunu düşünərdim. Mənə qardaşlığın nə olduğunu göstərdin.

O gündən sonra Əfqan da bir başqasına Allah üçün kömək etməyi özünə prinsip etdi. Qədir müəllimin səmimiyyəti onun qəlbini dəyişdirdi. Əfqan bir gün özü də dedi:

— Mənim qəlbimi sağaldan Allah üçün olan qardaşlıq oldu. Bu qardaşlıq davamlıdır, çünki dünyaya bağlı deyil.

Beləcə, kənddə hər kəsin dilində bu iki kişinin qardaşlığı dillənirdi — "faydalı və sədaqətli bir qardaşlığın necə olmasının canlı nümunəsi".

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Allah üçün qurulan qardaşlıq davamlı olur.
Dünyəvi maraqlara bağlı olmadığından zaman onu sındıra bilmir.

2. Sədaqət qardaşlığın təməlidir.
Qədir müəllimin səmimi köməyi Əfqanı dəyişdirdi.

3. Dini qardaşlıq həm dünya, həm axirət sərmayəsidir.
Fayda baxımından daha fəzilətlidir.

4. Həqiqi dostluq çətin anda bəlli olur.
Gece yarısı xəstəxanaya aparılması bunun açıq nümunəsi idi.

5. İnsan səmimi münasibət gördükdə öz içindəki qaranlıqdan çıxır.
Əfqan bunu yaşadı.

6. Qardaşlıq yalnız sözlə deyil, əməl ilə sübut olunur.
Yardım, fədakarlıq, sədaqət bunun göstəricisidir.

7. Dünya işləri keçici, Allah üçün olan münasibətlər isə qalıcıdır.

KƏLAM - 40

"ALLAH-TƏALA ÜÇÜN QARDAŞLIQ EDƏNLƏRİN DOSTLUĞU DAVAMLIDIR. ÇÜNKİ BU DOSTLUĞUN SƏBƏBİ DƏ ƏBƏDİDİR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 47)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 40: "ƏBƏDİYYƏTİN SƏBƏBİ"

Səmayə kəndin balaca kitabxanasında çalışan, sakit təbiətli, düşüncəli bir gənc qadın idi. Onun həyatda ən çox sevdiyi şey insanlara faydalı olmaq, kimsəsiz və kasıb uşaqlara kitablar oxumaq, onları yaxşılığa yönəltmək idi. Lakin çox vaxt öz-özünə düşünərdi: *"Niyə bəzi dostluqlar bu qədər tez dağılır? Niyə insanlar bir-birinə bağlanır, sonra ayrılır?"*

Bir gün kitabxanaya yeni köçmüş, həyatın ağır sınaqlarından keçmiş Aylin adlı bir qadın gəldi. O, çox danışmayan, içindəki kədəri gülümsəməsi ilə gizlətməyə çalışan biri idi. Hər gün gəlir, sakit bir küncdə oturub kitab oxuyurdu. Səmayə isə böyük bir səmimiyyətlə ona yaxınlaşdı:

— Əgər istəsən, sənə kitab seçməyə kömək edə bilərəm.

Aylin əvvəl tərəddüd etsə də, Səmayənin yumşaq davranışı onu rahatlatdı. Onlar zamanla bir-birinə alışmağa başladılar. Hər gün bir neçə dəqiqəlik söhbətlər, sonra dərin, dostyana söhbətlərə çevrildi. Sanki uzun

illərin dostu idilər.

Bir gün Səmayə kitabxananın kənarında bir uşaq görüb qaçdı. Ayağını burxan uşağı qucağına alıb köməyə tələsdi. Aylin də heç düşünmədən onun arxasınca qaçdı. Onlar birlikdə uşağı həkimə apardılar, valideynlərinə xəbər verdilər, sonra sakitcə bir kənarda oturub nəfəs aldılar.

Aylin göz yaşlarını gizlətməyə çalışaraq dedi:

— Bilirsən, mən uzun illərdi heç kimdən bu cür yaxınlıq görməmişdim. İnsanlar adətən mənə yaxınlaşanda ya bir şey istəyir, ya da işləri bitəndə uzaqlaşırdılar. Səndə isə başqa bir şey hiss edirəm… Sanki səbəb dünyanın deyil.

Səmayə gülümsədi:

— Çünki bu yaxınlığın səbəbi dünyəvi deyil, Allah üçündür. Mən səni Allahın bir bəndəsi kimi sevdim. Sənin də mənimlə əlaqən bu bağ olarsa, heç vaxt qırılmaz.

Aylin o gün ilk dəfə illərdir içində daşıdığı qaranlığın bir hissəsinin dağıldığını hiss etdi. Onların dostluğu tədricən daha da gücləndi. Bir-birinə yalnız çətin anlarda deyil, ibadətdə, xeyir işlərdə, dua məclislərində də dəstək oldular. Aralarında yaranan bağ nə maddiyyata, nə xarici gözəlliyə, nə maraqlara söykənirdi — yalnız Allaha.

İllər keçdi. Səmayə başqa bir şəhərə köçsə də, onların dostluğu heç zəifləmirdi. Hər dua zamanı biri digərini xatırlayırdı. Hər yaxşılıqda biri o birini də savaba şərik etmək niyyəti ilə addım atırdı. Çünki onlar bilirdilər ki:

Səbəbi Allah olan dostluq, səbəbi dünya olan dostluqlardan fərqli olaraq, zamanla solmur. Çünki səbəb əbədidir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Allah üçün qurulan dostluqlar dünyadakı heç bir bağa bənzəmir – çünki möhkəm, səmimi və tükənməz olur.

2. Səbəbi dünya olan əlaqələr zamanla sönür, maraqlar dəyişdikcə insanlar bir-birindən uzaqlaşır.

3. Əbədi səbəb əbədi nəticə doğurur – Allah üçün qurulan qardaşlıq axirətdə də davam edəcək yeganə dostluqdur.

4. Həqiqi dostluq insanı yaxşılığa aparır – Səmayə və Aylin kimi insanlar bir-birini xeyirə yönəldir, çətinlikdə tərk etmir.

5. Qəlbdən gələn, təmiz niyyətli dostluq insanın mənəviyyatını gücləndirir, ruhunu sakitləşdirir və həyatına nur gətirir.

6. Allah üçün sevmək qadın-qadına dostluqda da, kişi-kişiyə dostluqda da mümkündür və bunun üçün əsas olan niyyətin təmizliyidir.

KƏLAM - 41

“ALLAH ÜÇÜN QAZANILAN QARDAŞ, ƏN YAXIN QOHUMLARDAN DA DAHA YAXINDIR. O, İNSANA ANA VƏ ATADAN DAHA YAXINDIR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 47)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 41:
“QAN YOX, QƏLB YAXINLIĞI”

Zeynəb uşaq bağçasında müəllimə işləyən, mehriban və kövrək qəlbli bir qadın idi. Onun həyatında ən ağır boşluq ailəsi ilə olan uzaqlıq idi. Valideynləri illər əvvəl başqa şəhərə köçmüşdü və aralarındakı soyuqluq zamanla dərinləşmişdi. Dərdini danışacağı, güvənəcəyi bir adam yox idi. Hər gün uşaqlara gülümsəsə də, içində gizli bir tənhalıq gəzdirirdi.

Bir gün bağçaya yeni tərbiyəçi təyin olundu — Şəfa. Sakit, istiqamətli və Allahdan çox danışan bir qadın idi. Səslərinin tonu belə insanda arxayınlıq yaradırdı. İlk gündən Zeynəb hiss etdi ki, bu qadının qəlbində nəsə xüsusi bir nur var.

Günlərin birində yağışlı hava səbəbindən uşaqlar qorxmuş, bağçada qarışıqlıq yaranmışdı. Uşaqlardan biri yıxılıb ağlamağa başlayanda Zeynəb panikaya düşdü. Elə bu an Şəfa sakitcə yaxınlaşıb uşağı qucağına aldı, yarasını təmizlədi və ona zikr deyirmiş kimi şirin bir səs tonu ilə:

— Qorxma, bala. Allah səni qoruyur, — dedi.

Hadisə sakitləşəndən sonra Zeynəb bir kənarda oturub göz yaşına boğuldu. Şəfa onun yanına gəlib soruşdu:

— Sənə nə oldu?

Zeynəb içini açdı, illərdir gizlətdiyi ağrıları danışdı. Ailəsindən niyə uzaqlaşdığını, niyə özünü tənha hiss etdiyini… Şəfa heç kəs kimi ona məsləhət verməyə tələsmədi. Sadəcə əlini tutub dedi:

— Zeynəb, bil ki, Allah üçün qardaş olunan insanlar qan qohumundan da yaxın olur. Qohumluq bədənə bağlıdır, amma Allah üçün qardaşlıq qəlbə bağlıdır. Qəlbdə qurulan bağ heç vaxt sınmır.

O gün Zeynəbin ürəyinə illər sonra ilk dəfə istilik doldu.

Vaxt keçdikcə onların dostluğu daha da gücləndi. Şəfa hər çətin anında yanında oldu: xəstəxanaya düşəndə gecə-gündüz başı üstündə dayandı, maddi sıxıntı yaşadığı vaxt maaşını bölüşdü, namaza başlamaq istəyəndə ona ən təmkinli şəkildə yol göstərdi. Onlar birlikdə dua edir, birlikdə xeyir işlər görür, hər addımlarını Allah rizasına bağlamağa çalışırdılar.

Bir gün Zeynəb telefonla anası ilə yenə mübahisə edəndə Şəfa onun qəlbini yumşaltmaq üçün belə dedi:

— Qəlbin yorulanda elə bil ki, mən sənin bacınam. Səni Allah üçün sevirəm və Allah üçün dəstəkləyirəm. Bil ki, bu sevginin kökü yerdə deyil… əbədiyyətdədir.

Zeynəb həmin an anladı ki, Allah ona qanından olmayan, amma qəlbindən olan bir bacı bəxş edib. Onların dostluğu nə maddiyyətə, nə maraqlara, nə də dünyəvi ehtiyaclara bağlı idi. Tam əksinə — imana, təmiz niyyətə və Allah rizasına bağlı idi.

İllər sonra belə Zeynəb deyirdi:

— Allah üçün olan dostluq, ana-atanın belə görə bilmədiyi yaraları sağaldır. Mən Şəfanı Allah üçün qazandım… və o, mənə qohumlarımdan da yaxın oldu.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Allah üçün qurulan dostluq qəlb bağları yaradır, bu bağ isə qan bağından daha möhkəm olur.

2. Dünyəvi səbəblərlə başlayan münasibətlər tez sönür, amma Allah rizası ilə bağlananlar əbədiyyətə dayanır.

3. Həqiqi dost insanın yaralarını sarandır, onu tənqid etmədən, şərtsiz şəkildə yanında dayanandır.

4. İman qardaşlığı insanın həyatına şəfa kimi daxil olur, tənha və yorğun qəlbi işıqlandırır.

5. Allah üçün sevilən dost, insanın ən çətin anında imanı gücləndirən bir dayağa çevrilir — hüzur, dəstək və istiqamət olur.

6. Qohumluq bədənə bağlıdır, lakin qardaşlıq qəlbə bağlıdır — qəlbin bağladığı münasibət daha davamlı və daha həqiqidir.

KƏLAM - 42

“TAMAH ƏSASI ÜZƏRİNDƏ OLMAYAN QARDAŞLIQDAN BAŞQA HƏR QARDAŞLIQ KEÇİCİDİR. (YALNIZ MƏNFƏƏTƏ DAYANMAYAN QARDAŞLIQLAR QALICIDIR.)”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 47)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 42:
“MƏNAFƏTSİZ DOSTLUĞUN SINAĞI”

Rauf şəhərin kənarında kiçik bir dülgər sexi işlədən, alın təri ilə qazanan, sakit təbiətli bir kişi idi. Onun həyatda ən böyük çətinliyi insanlara tez inanması, buna görə də dəfələrlə zərər görməsi idi. Elə buna görə dostluq mövzusunda çox ehtiyatlı davranırdı.

Bir gün sexə yeni bir müştəri gəldi — Kamal. Zahirən zarafatcıl, ünsiyyətcil biri idi. Qısa zamanda Raufla özünü çox yaxın göstərməyə başladı. Hər gün sexə gəlir, çay içir, sanki çoxdankı dostlarmış kimi davranırdı. Rauf əvvəlcə bundan xoşlandı, çünki uzun zamandır dərdini bölüşəcək bir adam tapmamışdı. Lakin zaman keçdikcə Kamalın bu yaxınlığının arxasında gizli bir məqsədin olduğu sezilirdi.

Bir həftə sonra Kamal söhbət əsnasında dedi:

— Rauf, bu sex yaxşıdır, amma sən bunu böyüdə bilərsən. Mənim bir tanışım var, sənə ucuz mal verər, sən də mənə bir az “pay” versən, hər ikimiz qazanarıq…

Rauf bu sözlərdən sonra həmin dostluğun hansı əsasa dayandığını anladı: Kamalın məqsədi dostluq yox, öz xeyrinə yol açmaq idi.

Rauf nəzakətlə təklifi rədd etdi. Kamalın münasibəti isə o andan dəyişdi, əvvəlki kimi gəlmədi, soyuq və məsafəli oldu. Bir neçə gün sonra cəhd edib tamamilə əlaqəni kəsdi.

Rauf öz-özünə düşündü: “Demək ki, onun dostluğu da o mal kimi idi — qiymətindən asılı olaraq dəyişən…”

Aylar keçdi. Bir gün yağışlı bir gündə sexin qarşısından keçən bir kişi sürüşüb yıxıldı. Üzü tanış idi — Firudin. Raufun bir neçə il əvvəl məsciddə

rastlaşdığı, səmimi və sakit xasiyyətli bir kişi. Onlar tez-tez salamlaşar, məsciddə çay içərdilər, amma heç vaxt dünya malı barədə danışmazdılar.

Rauf dərhal qaçıb Firudini qaldırdı, içəri aparıb üst-başını quruladı. Firudin utanaraq dedi:

— Rauf qardaş, Allah razı olsun. İllərdir sənin bu sexə yaxınlığımı bilirsən, heç vaxt səndən bir şey istəməmişəm… Amma məlum olsun ki, sənə yardım lazım olsa, bir qardaşın var.

Bu sözlərdən sonra Raufun qəlbi yumşaldı. Aralarında elə bir istilik yarandı ki, heç bir mal, heç bir məqsəd həmin dostluğun içində yox idi. Səhəri gün Firudin erkən saatda gəldi:

— Sənə kömək etmək istəyirəm. Çünki sən yaxşı adamsan və Allaha görə sevdirən insansan.

Rauf heyrətlə soruşdu:

— Bəs sənin xeyrin nə olacaq?

Firudin gülümsədi:

— Qardaşımın dua etməsi mənə bəsdir.

O gündən sonra Firudin imkan düşdükcə gəlib ona yardım edir, sexə əl tutur, heç qarşılıq gözləmirdi. Vaxt keçdikcə Rauf anladı ki, məhz bu dostluq əsl qardaşlıqdır: məqsədsiz, tamahsız, dünya malından tamamilə uzaq.

İllər sonra belə Rauf deyirdi:

— Mən dünyada iki cür adam gördüm: biri yaxınlaşanda cibimə baxırdı, digəri isə qəlbimə. Cibimə baxanlar çıxdı getdi… Qəlbimə baxan isə Allah üçün qalan qardaş oldu.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Mənafət üzərində qurulan dostluqlar tez dağılır, çünki təməlləri dünyəvidir və dünya dəyişən bir şeydir.

2. Qarşılıq gözləməyən dostluq isə möhkəmdir, çünki o, Allah rizasına bağlanır.

3. Əsl dost, sənin imkanından istifadə edən deyil, çətinliyində sənin yanında dayanandır.

4. Tamah dostluğu zəhərləyər, qəlbi bulandırar və inamı məhv edər.

5. İnsan ən səmimi dostu çətin gündə tanıyır, çünki o gün mənafət qapıları bağlanır, niyyətlər üzə çıxır.

6. Qəlblə qurulan qardaşlıq, cib və fayda ilə qurulan münasibətdən daha uzunömürlüdür.

7. Allah üçün edilən yaxşılıq qayıdışı gözləməz, qayıdışı yalnız Allahdan umar.

8. Hər kəs deyil, niyyəti təmiz olan insanlar dostluğun dəyərini qoruyar, qalanları isə ilk küləkdə uçub gedər.

KƏLAM - 43

“TAMAHA ƏSASLANAN DOSTLUĞU ÜMİDSİZLİK BİTİRİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 47)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 43:
“ÜMİD KƏSİLƏNDƏ BİTƏN DOSTLUQ”

Səməd orta yaşlarında, zəhmətsevər, illərlə marketdə çalışan sadə bir kişi idi. O, həyatda heç kimdən çox şey gözləməyən, amma dostluğu və səmimiyyəti qiymətləndirən bir insan kimi tanınırdı. Onun ən böyük zəifliyi — yaxşılığına görə tez təsirlənməsi, hər kəsə ürəyini açması idi.

Bir gün iş yerində yeni bir əməkdaş — Sakit adlı bir gənc işə başladı. İlk gündən çox nəzakətli, çox anlayışlı, hətta bir az da həddindən artıq mehriban görünürdü. Səməd əvvəlcə bunu gözəl xarakter kimi dəyərləndirdi. Onlar birlikdə işdən çıxır, çay içir, ailə həyatı barədə söhbət edir, bir-birlərinə çox tez yaxınlaşırdılar. Sakit zamanla elə davranırdı ki, sanki illərin dostu kimi Səmədin hər işinə qarışır, hər sirrini öyrənməyə çalışırdı.

Bir neçə həftə keçdikdən sonra Sakit söhbət arasında dedi:

— Səməd qardaş, sən burda hamının hörməti var. Mənə bir az kömək edə bilərsən? Marketin sahibinə desən ki, mənə maaşı bir az qaldırsın, sənə minnətdar olaram. Onsuz da sən özün də bilirsən, mən sənin dostunam.

Səməd bunu eşidəndə içində bir narahatlıq hiss etdi. O, heç vaxt vəzifəsini və hörmətini dostluq üçün vasitəyə çevirməyi sevmirdi.

Amma yenə də nəzakətlə izah etdi:

— Oğlum, mən buna qarışa bilmərəm. Hər kəs öz zəhmətinə görə layiq olduğu maaşı almalıdır.

Sakit bu cavabı eşidəndən sonra üzündəki təbəssüm bir anda çəkildi. Növbəti günlərdə əvvəllər tez-tez etdiyi kimi çay təklif etmədi, Səmədə qarşı isti davranmadı. Bir qədər sonra gizlicə başqalarına Səmədin haqqında dedi-qodu etməyə başladı — guya ona paxıllıq edir, guya ona kömək etmək istəmir.

Səməd bütün bunları eşidəndə ağır bir həqiqəti anladı: Sakit onun dostu deyildi. O, Səmədin təmiz qəlbinə deyil, iş yerindəki nüfuzuna yaxınlaşmışdı. Ümid etdiyi “faydanı” görməyəndə isə dostluğa ehtiyacı qalmamışdı.

Aradan bir müddət keçdi. Marketdə işlərin ağır vaxtı idi. Hamı öz işində məşğul idi, Sakit isə artıq Səməddən tamamilə uzaqlaşmışdı. Bir gün Səməd mağazaya gələndə gördü ki, Sakit kassada problem yaşayıb, kassadakı pul səhv düşüb və məsuliyyət ona qalıb. Sakit, heç kimdən kömək ala bilməyərək tələş içində idi.

Səməd ona yaxınlaşdı:

— Narahat olma, gəlin birlikdə baxaq.

Bu söz Sakitin üzünə qəribə gəldi. Çünki tamaha əsaslanan dostluq bitmişdi — ümid etdiyi faydanı görmədiyi gün. Amma Səməd, qəlbi geniş bir insan olaraq yenə kömək etdi. Problem tez bir zamanda həll olundu.

Lakin o gündən sonra Sakitin içində iki dərin hiss yarandı: biri — peşmanlıq, digəri — utanmaq. O anladı ki, tamaha qurulan dostluq yalnız fayda bitənə qədər davam edir. Amma Səmədin davranışı ona göstərdi ki, əsl dostluq faydada yox, insanlıqda olur.

Bu hadisədən sonra Sakit heç vaxt əvvəlki cür yaxınlıq etmədi, çünki anladı ki, onun dostluğu artıq Səmədin qəlbində etibarla bağlanmışdı. Səməd isə öz-özünə deyirdi:

— Tamah ümidlə başlayır, ümid kəsiləndə isə dostluq da ölür.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Tamaha əsaslanan dostluq müvəqqətidir, çünki niyyəti saf deyil — fayda bitəndə dostluq da bitir.

2. Ümid kəsilən kimi dostluğun da kəsilməsi, həmin münasibətin əvvəlcədən yanlış təməllərə qurulduğunu sübut edir.

3. Əsl dost, sənin imkanına yox, özünə görə seviləndir.

4. Tamahkar insanın dostluğu dəyişkəndir, çünki ona görə dostluq, əldə ediləcək şeylərin hesabı ilə ölçülür.

5. Səmimiyyət fayda tələb etməz, əksinə, çətinlikdə də sənin yanında dayanmağı özünə borc bilər.

6. İnsan yalnız sınaq anında ətrafındakıların niyyətini tanıyır, çünki həqiqətlər asan günlərdə deyil, çətin anlarda üzə çıxır.

7. Kim dostluğu vasitəyə çevirirsə, o, dostluğun ruhunu öldürür.

8. Təmiz niyyətlə edilən yardım dostluğu möhkəmləndirər, tamahla edilən yaxınlıq isə ilk maneədə dağılır.

KƏLAM - 44

“DÜNYA ƏHLİNİN DOSTLUĞU, ƏN KİÇİK BİR HADİSƏ İLƏ YOX OLUR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 47)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 44:

“GÖZƏLLİYİ ÖZÜNDƏN, DƏYƏRİ QALICI DOSTLUQDAN AXTARANLAR”

Şəhərin sakit bir məhəlləsində yaşayan Ləman adlı gənc qadın var idi. O, gözəllik salonu işlədirdi və hər gün müxtəlif insanlarla qarşılaşırdı. Ləmanın salonu tanınmışdı, ona görə də varlı və dünyapərəst qadınlar tez-tez bura gəlirdi. Onlardan biri də Günay idi — var-dövlətinə, geyimlərinə və sosial çevrəsinə güvənən, özünü hamıdan üstün görən bir qadın.

Günay Ləmanı tez-tez tərifləyir, ona bahalı hədiyyələr alırdı. Ləman əvvəlcə bunu səmimiyyət kimi görürdü. Günay hər dəfə deyirdi:

— *“Sən olmasaydın, mən belə gözəl görünə bilməzdim. Sən mənim ən yaxın dostumsan.”*

Ləman da ona inanırdı. Ta ki bir gün hadisə baş verənə qədər…

Məhəllədə gözəllik yarışması elan edildi. Ləmanı hamı bu yarışmanın əsas ustası kimi görürdü. Günay da yarışmada iştirak edəcəkdi və Ləmandan gözləyirdi ki, bütün diqqətini yalnız ona həsr etsin. Lakin Ləman yarışmaya gələn başqa iştirakçılara da eyni qayğı ilə yardım edirdi — çünki onun niyyəti peşəsini düzgün icra etmək idi, kiminsə könlünü almaq yox.

Günay bunu görüb əsəbiləşdi. Bir anda Ləmanın dostluğuna bəslədiyi bütün “məhəbbət” külə döndü. O, öz-özünə deyindi:

— "Mənə bu qədər insan içində necə xüsusi davranmaz?!"

Yarışma günü Günay salon haqqında şayiə yaydı və dedi ki, Ləmanın işi kobuddur, gigiyena qaydalarına əməl etmir. Bununla Ləmanı gözdən salmağa çalışdı ki, digər qadınların onun yanına getməsinə mane olsun.

Bu xəbər Ləmanın qulağına çatanda o, çox sarsıldı. İllərlə verdiyi xidmətə baxmayaraq, bir şayiə ilə nüfuzunun zədələnməsi onu dərindən üzmüşdü. Lakin daha acı olan tənə Günayın bunu etməsi idi.

Bir neçə gün sonra Günay utanc içində Ləmanın yanına gəldi. Çünki yarışmada uduzmuşdu, digər salonlar isə onu qəbul etməmişdi. O, kömək üçün Ləmanın qapısını döydü, sanki heç nə olmamış kimi:

— "Ləman, sənə ehtiyacım var... Mənə kömək et..."

Ləman bir anlıq düşünərkən qəlbi sakitləşdi və kəlamın hikmətini xatırladı:

"Dünya əhlinin dostluğu, ən kiçik bir hadisə ilə yox olur."

Günayın dostluğu da bir yarışma qədər kiçik bir hadisədə yox olmuşdu.

Ləman onun üzünə baxıb mehribanlıqla dedi:

— "Mən sənin düşmənin deyiləm. Sənə yardım edərəm, amma bil ki, həqiqi dostluq mənafedə yox, vicdanda və təmizlikdə olur."

Günay başını aşağı saldı. O an anladı ki, dünyaya bağlı dostluqlar külək kimi əsib keçər, daimi dayanmaz. Ləmanın verdiyi dərs onun həyatını dəyişdirdi — əvvəlki tək lovğa, riya dolu baxışlarından əsər-əlamət qalmadı.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dünya məhəbbəti ilə qurulan dostluq çox kövrəkdir.

Kiçik bir hadisə, bir narazılıq, bir yarışma belə bu dostluğu dağıda bilər. Çünki əsası səmimiyyət deyil, mənfəətdir.

2. Həqiqi dostluq imandan, vicdandan və təmiz niyyətdən doğur.

Ləman Günayı rədd etmədi – çünki onun məqsədi intiqam yox, insanlıq idi.

3. İnsan çox zaman özünü xüsusi gördüyü üçün münasibətləri korlayır.

Günay da Ləmanın yalnız ona xidmət etməsini gözləyirdi. Bu gözlənti dostluğu toksik hala gətirdi.

4. Şöhrət, gözəllik, var-dövlət üzərində qurulan əlaqələr uzunömürlü deyil.

Onların dayağı zahirdir, zahir isə dəyişəndir.

5. Kiçik hadisələr insanın əsl xarakterini açıb göstərir.

Bir hadisə ilə Günayın necə dəyişdiyi, onun dostluğunun nə qədər səthi olduğu üzə çıxdı.

6. Əsl güc bağışlamaq və düzgün davranmağa davam etməkdədir.

Ləman bunu göstərərək həm özünü yüksəltdi, həm Günaya dərs verdi.

7. İnsanı dəyərli edən onun xarakteridir, sahib olduqları yox.

Günay bunu yaşayaraq anladı.

8. Dünyəvi bağlar gücsüzdür, mənəvi bağlar qalıcıdır.

Kim Allaha görə yaxşılıq edirsə, onun münasibətləri də möhkəm olur.

KƏLAM - 45

**“SƏNİ BİR ŞEY ÜÇÜN SEVƏN ŞƏXS,
O ŞEY BİTDİKDƏ SƏNDƏN ÜZ DÖNDƏRƏR.”**

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 47)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 45:
“SƏBƏB BİTƏNDƏ ÜZ ÇEVİRƏNLƏR”

Kənddə yaşayan Əli adlı gənc bir usta vardı. O, taxta oyma sənəti ilə məşğul olur, həm kənd camaatı, həm də şəhərdən gələn sifarişçilər üçün iş görürdü. Əli sakit, halı təmiz, zəhmətsevər biri idi. Kimə nə kömək lazım olsa, əlindən gələn qədər edərdi.

Bir gün kəndə şəhərdən gəlmə, varlı bir tacir — Kamran köçdü. O, özünü çox yüksək tutan, insanlarla yalnız zərurət olduqda ünsiyyət quran biri idi. Bir neçə həftə sonra Kamran Əliyə yaxınlaşıb dedi:

— *“Sənin taxta işlərin haqqında çox eşitmişəm. Evimdə bir neçə xüsusi mebel düzəltdirməliyəm. Əgər yaxşı işləsən, səni tanıdığım adamların yanında da məsləhət görərəm.”*

Əli sevindi. Təmənnasız olaraq yaxşı iş görməyi sevdiyi üçün daha da həvəsləndi. Kamran hər gün Əlinin emalatxanasına gəlib onu tərifləyirdi.

— *“Sən çox bacarıqlısan! Mənə görə ən güclü ustasan!”*

Əli düşündü ki, bəlkə də Kamranla yaxşı bir dostluq yaranacaq. O, Kamranın evinə gedərkən ona çay daşıyır, Kamranın əşyalarını daşımada kömək edir, hətta bazarlıqda belə əl uzadırdı.

Aylar keçdikdən sonra Kamranın bütün mebelləri hazır oldu. İş o qədər gözəl alınmışdı ki, evə gələn qonaqlar heyran qalırdı. Kamran Əliyə pulunu verib son dəfə belə dedi:

— *“Əla iş oldu. Sağ ol.”*

Həmin gündən sonra Kamranın davranışı tam dəyişdi. Əliyə salam belə vermədi, yolunu görəndə üzünü yana çevirdi. Əli əvvəlcə elə düşündü ki, bəlkə nəsə olub. Bir neçə dəfə Kamranın yanından keçdi, amma Kamran sanki onu tanımırmış kimi hərəkət edirdi.

Bir gün kənddə güclü yağış yağdı və Kamranın evinin damı ziyan gördü. Onun köməyə ehtiyacı vardı. Kənd camaatından heç kim onun təkəbbürünə görə ona yaxın durmaq istəmirdi. Kamran əlacsız qalıb Əlinin yanına gəldi:

— *“Usta Əli… Mənim damım axır. Mümkünsə gəl, bax…”*

Əli onun gözlərində çarəsizlik gördü və yardıma getdi. Damı düzəltdi, dəstək oldu. Kamran sanki minnətdarlığını ifadə edirmiş kimi:

— *“Əli, sən yaxşı insansan…”* — dedi.

Ancaq vəziyyət düzələn kimi təkrar əvvəlki halına qayıtdı. Heç bir təşəkkür etmədi, salam vermədi. Çünki Kamranın Əliyə olan münasibəti ehtiyac üzərində idi — ehtiyac bitən kimi dostluq da yox olurdu.

Əli həmin gün emalatxanasında oturarkən İmam Əlinin (ə) kəlamını xatırladı:

“Səni bir şey üçün sevən şəxs, o şey bitdikdə səndən üz döndərər.”

O an hər şeyi anladı: Kamran onu dostluğu üçün yox, **işi üçün**, **istifadə etmək üçün** sevmişdi. Səbəb bitincə də münasibət qırılmışdı.

Əli qəlbində qərar verdi ki, bundan sonra yaxşılığı kimsənin tərifinə, şirin sözünə görə yox, yalnız Allah rizası üçün edəcək. Çünki yalnız o zaman münasibətlər davamlı və sağlam olur.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Mənfəət üzərində qurulan münasibət bitici və dəyərsizdir.

Kamranın sevgisi də, "dostluğu" da yalnız ehtiyac dövrünə aid idi. Ehtiyac bitincə sevgi də bitdi.

2. Səni həqiqi sevən insan səbəb axtarmaz.

Ona görə Əlini heç nə dəyişdirə bilmədi — o, Kamranın dəyişməsinə baxmadan yaxşılığını davam etdirdi.

3. Tərif hər zaman səmimiyyət demək deyil.

Bəzən insanlar ehtiyaclarına görə şirin danışırlar. Əli bunu yaşayaraq öyrəndi.

4. Səmimi insan yaxşılığı yalnız Allah üçün edər.

Belə olanda, qarşı tərəf dəyərini bilməsə də, savab yazılar və insanın qəlbi rahat olar.

5. Həqiqi dostluq insanın yanında çətin gündə də qalır.

Kamran isə yalnız ehtiyacı olanda Əliyə yaxınlaşırdı — bu, dostluq deyil, istifadə idi.

6. İnsanın dəyəri onun əməllərindən, sədaqətindən bəlli olur, sözündən yox.

Kamranın sözləri çox gözəl idi, vəfası isə sıfır.

7. İnsanları diqqətlə tanımaq lazımdır.

Çünki hər gülən sima dost, hər tərif edən səmimi deyil.

8. Səbəbi bitən sevgi həqiqi sevgi deyil.

Bu kəlamın ən dərin hikməti də budur.

KƏLAM - 46

"ƏN TEZ BİTƏN DOSTLUQ,
PİS İNSANLARIN QURDUĞU DOSTLUQDUR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 47)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 46:

"GÖRÜNƏNLƏ GÖRÜNMƏYƏN ARASINDAKI DOSTLUQ"

Qədim bir qəsəbədə yaşayan Zəhra adlı gənc bir qız vardı. O, təmiz qəlbli, haqqı sevən, insanlarla mehriban davranan biri idi. Valideynləri ona həmişə öyrədərdi: "Hər kəsə güvənmə, əvvəl onun kimliyini tanı." Amma Zəhra insanlara həddindən artıq tez inanırdı.

Bir gün qəsəbəyə şəhərdən gəlmiş Səbinə adlı bir qadın köçdü. İlk günlərdən Səbinə hamıya özünü çox mehriban göstərir, insanlarla tez ünsiyyət qururdu. Lakin onun daxilində gizli bir hiylə, bir az da pis niyyət vardı — insanlardan ancaq öz xeyri üçün istifadə edirdi.

Zəhra bir gün qonşuluqda Səbinə ilə rastlaşdı. Səbinə ona gülərək dedi:

— "Sənin haqqında çox eşitmişəm, Zəhra. Çox yaxşı qız olduğun deyilir. Sənlə dost olmaq istəyirəm."

Zəhra sevinərək onun əlini sıxdı. Bir neçə gün sonra Səbinə ona hədiyyələr gətirdi, evinə dəvət etdi, təriflələ dolu sözlər söylədi. Zəhra düşündü ki, nə gözəl, səmimi dost tapmışam.

Lakin dostluqlarının üçüncü həftəsində Səbinə əsl niyyətini göstərməyə başladı.

Bir gün dedi:

— "Zəhra, məndə bir az pul çatışmır. Bir az borc versən, ayın sonunda qaytararam."

Zəhra heç tərəddüd etmədən pul verdi. Sonra başqa gün:

— "Bazara gedirəm, bir az ağırdır, sən də gəl, kömək elə."

Bir gün isə:

— "Evimdə təmir lazımdır, sənin atan ustadır, bəlkə xahiş edəsən, gəlib pulsuz kömək etsin?"

Zəhra nə desə tam razılaşır, çünki Səbinəni dost bilirdi.

Bir axşam kənddəki məclisdə insanlar Səbinə haqqında danışmağa başladılar. Hamı onun artıq neçə insanı aldadıb istifadə etdiyini, işləri bitən kimi dostluğu kəsməsini danışırdı. Zəhra bunları eşidəndə ürəyi qaraldı, amma yenə də inanmadı. *"O mənə qarşı çox yaxşıdır"*— deyə düşündü.

Amma elə həmin gecə Səbinə Zəhraya zəng edib belə dedi:

— "Sən sabah mənimlə bazara gedirsən, elə deyil? Mənə ehtiyacın yoxdur ki? Onda vaxtında çıx."

Zəhra ilk dəfə olaraq öz işinin olduğunu söylədi:

— "Bu dəfə gələ bilməyəcəyəm, anam xəstədir, onu həkimə aparmalıyam."

Bu sözlərdən sonra Səbinənin səsi buz kimi oldu:

— "Hə... yaxşı. Lazım deyil. Onsuz da mən öz yolumu taparam."

Səhəri gün Səbinə Zəhranı görəndə üzünə belə baxmadı. Bir neçə gün sonra isə qəsəbədə başqa bir qadınla yaxınlaşdı. Onu da eyni şirin sözlərlə ovsunlayır, istifadə edir, sonra uzaqlaşırdı.

Zəhra bu hadisədən sonra dərin bir sakitliklə İmam Əlinin (ə) kəlamını xatırladı:

"Ən tez bitən dostluq, pis insanların qurduğu dostluqdur."

Çünki pis insanın dostluğu ağacın qurumuş budağı kimidir — görünüşü var, amma içi boşdur: bir külək əsən kimi qırılır.

Zəhranın atası ona belə dedi:

— "Qızım, pis insanın dostluğu şirin başlayar, acı bitər. Çünki onların dostluğu səmimiyyət üzərində deyil, niyyətlərinin çirkinliyi üzərində qurulur."

Zəhra ağladı, amma sonra gücləndi. O, başa düşdü ki, dostluq yalnız "gülməkdə" deyil, "dəyərlərdə" sınaqdan keçir. Pis insanın dostluğu isə sınağın ilk dəqiqəsində dağılır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Pis niyyətlə qurulan dostluq şirin başlayır, amma çox tez qırılır.

Səbinənin dostluğunun üç həftə davam etməsi belə onun niyyətinin keyfiyyətini göstərirdi.

2. Pis insanlar yalnız ehtiyac duyduğu müddətcə yaxın görünər.

Ehtiyac bitən kimi də üz döndərər.

3. Hər gülən sima səmimi dost deyil.

Səbinənin süni mehribanlığı Zəhranı aldatmışdı.

4. İnsanlar haqqında deyilən sözlər hər zaman boş söz olmur.

Bəzən başqalarının təcrübəsi böyük dərsdir.

5. Səmimi dostluq çətinlikdən qaçmaz.

Zəhra bir dəfə kömək etməyə gecikdi və Səbinə dərhal uzaqlaşdı — bu, onun iç üzünü göstərdi.

6. Pis insanın dostluğu təriflə dolu, amma vəfasız olur.

Onların sözləri çox, əməli isə azdır.

7. Dostluğu seçmək məsuliyyətdir.

Hər kəsin həyatımızda yer almasına icazə vermək olmaz.

8. Səmimiyyət yoxdursa, dostluq bir küləkdə dağılan toz kimidir.

QARDAŞLIĞI MƏHV EDƏN ŞEYLƏR

KƏLAM - 47

“CƏFA QARDAŞLIĞI YOX EDƏR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 48)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 47:
“QIRILAN KÖRPÜNÜN SƏSİ”

Bir dağ kəndində yaşayan Həsən adlı bir gənc vardı. Həsən hamının sevdiyi, əxlaqlı, sakit və yardımsevər biri idi. Onun qəsəbədə ən çox dəyər verdiyi insan isə qonşusu Murad idi. Uşaq vaxtından bir yerdə böyümüş, eyni məktəbdə oxumuş, eyni çayların kənarında oturub xəyallar qurmuşdular. Həsən Muradı qardaşı kimi sevirdi, hətta bəzən ona fikirləşirdi ki, “qardaş olmaq yalnız qanla deyil, niyyətlə olur.”

Bir gün Murad işsiz qaldı. Evdə də vəziyyət çətin idi. Həsən bunu eşidən kimi heç düşünmədən pul verdi, üstəlik atasının təklifi ilə Muradı onların təsərrüfatında işə də götürdü. Murad əvvəl çox minnətdar görünürdü. Lakin bir müddət sonra içində qəribə bir narazılıq yaranmağa başladı. Həsən kömək etdikcə, Murad sanki borclu olduğunu hiss edir, bu da onun içində qürura toxunurdu.

Bir gün təsərrüfatda işləyərkən, Murad qapı arxasında Həsənin atası ilə söhbətinə qulaq asdı. Ata deyirdi:

— *“Həsən, yaxşı elədin Murada kömək etməklə. Amma hər insan yaxşılığı qaldıra bilmir.”*

Murad bu sözü yanlış başa düşdü. Elə bildi ki, onun haqqında danışırlar, onu kiçildir, ona dəyər vermirlər. O gündən sonra Muradın münasibəti dəyişməyə başladı. Həsənin hər sözündə qüsur axtarır, etdiyi yaxşılığa görə onu günahlandırır, hətta kiçik məsələlərdən belə inciyirdi.

Bir gün Həsən Muradın işdə bir səhvini gördü və ona sakitcə dedi:

— *“Murad, bu hissəni yenidən etmək lazımdır, yoxsa məhsul xarab olar.”*

Murad qəzəblə cavab verdi:

— *“Sən özünü mənim ustadım sayırsan? Onsuz da mənə kömək etməyinin əvəzini çıxırsan!”*

Həsən donub qaldı. O, heç vaxt Muraddan belə sərt söz eşitməmişdi. Amma susdu. Çünki dostluq üçün bəzən səssizlik lazımdır.

Lakin bu səfər Muradın içindəki qəzəb böyüdü. Hər gün daha çox cəfa edir, evlərinə gələndə soyuq salam verir, işdə Həsənin sözünə məhəl qoymurdu. Həsən isə sadəcə dözür, düşünürdü ki, bəlkə çətinliklər Muradı dəyişib.

Bir gün kənddə böyük bir problem yarandı: təsərrüfatın su kanalı dağıldı. Hamı yığılıb düzəltməyə başladı. Həsən də canla-başla işləyirdi. Murad isə kənardan baxıb dedi:

— *“Onsuz da hamının gözü səndədir, çox çalış, daha çox alqış yığarsan.”*

Bu söz Həsənin qəlbinə xəncər kimi sancıldı. O, susdu amma içində bir səssiz qırılma hiss etdi. İlk dəfə idi ki, "bəlkə bu dostluğu qorumaq artıq mümkün deyil" — deyə düşündü.

Axşam Həsən Muradla danışmağa qərar verdi. Onun evinə getdi və sakitcə dedi:

— *"Murad, mən səndən nə istəyirdim? Mən sənin pis günündə yanında oldum. Amma gördüyüm cəfa o qədər çoxaldı ki, artıq qardaşlığımızı qoruya bilmədim. İmam Əli (ə) deyir:*

'Cəfa qardaşlığı yox edər.'

Bu kəlam bizə gəlib çatdı, dostum."

Murad bir anlıq susdu. İlk dəfə öz etdiyi haqsızlığın böyüklüyünü hiss etdi. Üzünə utanc gəldi, amma qüruru yenə ucaldı və dilinə belə söz gəldi:

— *"Kim deyir ki, sən mənim qardaşımdın? Mən səndən heç nə istəməmişdim!"*

Həsən bu sözləri eşitdikdə artıq son qırılmanın baş verdiyini anladı. Sakitcə geri çevrildi və evinə getdi.

Gecə kəndə yağış yağdı. Həsənin qəlbinə də eyni sərinlik çökdü. O an başa düşdü ki, qardaşlıq bir körpüdür — ona nə qədər yük qoyarsansa, bir gün o qədər tez çökər. Əgər körpüdən keçən tərəf cəfa daşlarını yığa-yığa gedirsə, o körpü bir gün mütləq qırılar.

Murad isə uzun müddət bu hadisəni düşündü. Lakin qürur onu danışmağa qoymadı. Həsən isə artıq qəbul etmişdi: **Cəfa qardaşlığın axırını gətirir.**

Beləcə bir vaxtlar tək qismət çörək bölən iki gəncin dostluğu bir sözlə deyil, cəfalarla yox oldu.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Qardaşlığı quran yaxşılıq olsa da, onu uçuran cəfadır.

Bir pis söz, bir haqsızlıq illərlə qurulan hörməti dağıda bilər.

2. Qürur, dostluğun gizli düşmənidir.

Muradın köməyə qarşı içində yaratdığı qürur bütün münasibəti zəhərlədi.

3. Yaxşılığı yanlış təfsir edən insan, dostuna düşmən olur.

Həsənin yaxşılığı Muradın qəlbində "özünü üstün görmək" kimi təhrif olundu.

4. Cəfa tədricən baş verir — əvvəl sözlə, sonra baxışla, sonda tam qırılmayla.

5. Dostluğu qorumaq üçün təkcə sevgi deyil, haqsızlıqlardan uzaq durmaq da lazımdır.

Səmimi münasibət yalnız ədalət və niyyət üstündə yaşayır.

6. Sakitlik bəzən münasibəti qoruyar, amma cəfa davam edirsə, sakitlik kifayət etməz.

7. İnsan pislik etdikcə, içindəki təmizlik tərpənmir və o, ən dəyərli insanları itirir.

8. Qardaşlıq körpü kimidir — ona alov atsan, hər ikiniz də yanarsınız.

KƏLAM - 48

“CƏFAKARLIQ ETMƏKDƏN ÇƏKİN. ÇÜNKİ CƏFAKARLIQ QARDAŞLIĞI POZAR; HƏM ALLAHIN, HƏM DƏ İNSANLARIN QƏZƏBİNƏ SƏBƏB OLAR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 48)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 48:
“BİR DAMLA ZÜLMÜN DAĞITDIĞI DOSTLUQ”

Zəhra və Mədinə eyni məhəllədə böyümüş, uşaq yaşlarından bir-birinə arxa olmuş iki səmimi qadın idi. İnsanlar onları görəndə “bacı kimidirlər” deyərdi. Zəhra mehriban, təmkinli və itaətkar ruhlu bir qadın idi. Mədinə isə bir qədər qısqanc, amma xarici görünüşdə çox şirin danışan biri idi.

Hər şey o gün başladı ki, Zəhra kiçik bir onlayn biznes açdı. Hətta ilk günlərdə ən çox kömək edən də Mədinə olmuşdu. Lakin zaman keçdikcə Zəhranın işləri irəlilədi, insanlar ona güvəndi, sifarişlər artdı. Mədinənin içində isə gizli bir narazılıq, hətta paxıllıq böyüməyə başladı.

Bir gün Zəhra bilmədən gecikmiş bir sifarişi Mədinəyə tapşırdı. Mədinə işi etmək əvəzinə, “Onsuz da hamı onu tərifləyir, qoy bir az da öz kefinin dadını çıxarsın” deyərək sifarişi gec göndərdi. Müştəri narazı qaldı və bu hal Zəhranın adına xələl gətirdi.

Başqa bir dəfə Mədinə məhəllədə oturub qadınlara, “Bilirsiniz, Zəhra elə də deyildiyi kimi səmimi deyil… çox şey gizlədir” deyə dedi. Səs-küysüz, xırda, amma zəhər kimi sözlər idi. Zəhra bu sözləri eşidəndə əvvəlcə inanmadı. “Olmaz, Mədinə belə etməz” dedi. Lakin ardınca daha bir neçə qadından da eyni sözləri eşidəndə həqiqət gün kimi ortaya çıxdı.

Zəhra Mədinənin yanına getdi. Nə qışqırdı, nə incitdi — sadəcə dedi:

— **“Mədinə, mən sənə bacı kimi etibar etmişdim. Niyə mənə belə zülm etdin?”**

Mədinə isə, özünü müdafiə etmək əvəzinə, yenə qürura sığındı:

— **“Hamı səhv edir. Bu qədər böyütməyə dəyməz!”**

O an Zəhranın qəlbi sındı. Çünki etdiyi cəfanı etiraf etməyi belə özünə sığışdırmayan birinin “bacılığı” artıq ölmüşdü.

Zəhra həmin gün dostluğun bağını sükutla kəsdi. Nə kin saxladı, nə də düşmən oldu. Amma bildi ki, bir damla cəfa bir ömürlük qardaşlığı dağıdır.

Mədinə isə çox sonradan başa düşdü ki, etdiyi kiçik zülmlər onu Allaha da, insanlara da sevdirmədi. Hətta məhəllədə belə insanlar ondan uzaqlaşdı.

Çünki **cəfa edən, özünə də cəfa edər.**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Cəfa dostluğu içdən yeyən gizli zəhər kimidir.

Bir insanın kiçik görüb etdiyi zülm, illərlə qurulan qardaşlığı bir anda məhv edə bilər.

2. Haqqa zidd davranış Allaha da, insanlara da xoş getməz.

Cəfa təkcə münasibəti pozmur, insanın bərəkətini və nüfuzunu da aparır.

3. Qısqanclıq və paxıllıq cəfanın gizli mənbəyidir.

Qəlb çirklənəndə davranış da çirklənir.

4. Dostluğun əsası etibardır.

Etibar pozulduqda, sükutla ayrılmaq ən şəfqətli qərardır.

5. Zülm edən gec-tez öz təkliyinə məhkum olar.

İnsanlar cəfa edənə yaxın durmaq istəməzlər.

6. Xoş niyyətlə qurulan münasibət dəyərli, zülmlə zədələnən münasibət isə dağıdıcıdır.

Ona görə də insan öz davranışını daim nəzarətdə saxlamalıdır.

7. Hər bir dostluq Allah üçün olarsa möhkəm, dünya üçün olarsa kövrək olar.

Zəhra ilə Mədinənin hekayəsi də bunun canlı nümunəsidir.

KƏLAM - 49

"QARDAŞLIĞI CƏFAKARLARIN *(ZÜLM EDƏN, ƏZİYYƏT VERƏN İNSANLARIN)* **YANINDA AXTARMA. QARDAŞLIĞI SƏMİMİ, SƏDAQƏTLİ VƏ FƏDAKAR İNSANLARIN YANINDA ARA."**

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 48)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 49:
"KİMƏ ÜMİD ARTIRDIĞINI DÜŞÜN"

Rauf usta illərdir kiçik bir mebel sexində çalışan, halal çörəyi ilə yaşayan, sadiq və sakit xasiyyətli bir kişi idi. Onun iş yerində hər gün rastlaşdığı iki adam vardı: biri Kamran, digəri isə Emil.

Kamran xarici görünüşdə çox şirin, dilbilməz, yaltaq biri idi. Elə danışardı ki, adam onu dinləyəndə "Bu nə mehriban insandır!" deyərdi. Amma iş gəlib əmələ çatanda, o, başqasının üzərinə düşən yükü artırar, başını çevirib uzaqlaşardı. Öz marağı üçün başqasını çətinliyə salmaqdan çəkinməzdi.

Emil isə sakit, diqqətcil və köməksevər biriydi. Çox danışmazdı, amma nə vaxt kimsə ağır iş qaldırsa, nə vaxt birinin aləti sınsa, birinci qaçıb kömək edən o olardı. Heç kəsdən bir şey ummaz, etdiyi yaxşılığı başa vurmazdı.

Bir gün sexə böyük bir sifariş gəldi. Rauf usta işi tək başına yetişdirə bilməyəcəyini bilib Kamrandan kömək istədi. Kamran əvvəlcə gülümsədi:

— **"Əlbəttə, Rauf usta! Sən mənə qardaşsan!"**

Amma iş başlayanda, Kamran hər 5 dəqiqədən bir bəhanələr gətirdi:

— *"Telefon gəlir..."*

— *"Qarnım ağrıyır..."*

— *"Bir dəqiqə qonşu sexə baş vurum..."*

Gecənin sonunda Kamranın etdiyi iş, demək olar ki, heç nə idi. O, sadəcə görünmək üçün gəlib-getmişdi.

Rauf isə yorğunluqdan əllərini qaldıra bilmirdi. Sifarişi vaxtında çatdırmasa, maddi cərimə də gələcəkdi.

O anda Emil sakitcə sexə girdi. Heç kim ona deməmişdi, amma Raufun işıqda gecə də çalışdığını görüb narahat olmuşdu. Yanına gəlib, heç bir söz demədən əlcəyini taxdı və dedi:

— **"Usta, hara lazımdır, de."**

Saatlar keçdikcə, Emil yoruldu, tər içində qaldı, amma işi buraxmadı. Səhərə yaxın, sifariş tam hazır idi.

Rauf üzü gülə-gülə dedi:

— **"Sən olmasaydın, bu iş tamamlanmazdı."**

Emil sadəcə başını salladı:

— **"Usta, qardaşlıq belə vaxtlarda bilinər."**

Səhəri gün Kamran gəlib dedi:

— **"Rauf usta, necə oldu? Mən olmasaydım iş çətin idi, hə?"**

Rauf bu dəfə Kamrana heç cavab vermədi. Çünki artıq bir gecədə iki şeyi dəqiqliklə görmüşdü:

Birinin sözlə qardaş olduğunu, digərinin isə əməl ilə qardaş olduğunu.

Elə o gündən sonra Rauf "qardaşlığı" Kamran kimi cəfakarların yanında yox, Emil kimi səmimi və fədakar insanların yanında axtarmağın doğru olduğunu dərk etdi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Qardaşlıq sözlə yox, əməllə bilinər.

Sözlə özünü "yaxın" göstərən çoxdur; amma çətin anda yanında qalan — həqiqi qardaşdır.

2. Cəfakar insanın vəfası görünüşdədir.

Onun mehribanlığı sadəcə maskadır, lazım olan anda çıxıb gedər.

3. Fədakar insan səni qoruyan səssiz dayaq kimidir.

O, özünü reklam etməz, amma lazım olanda yükünü yüngülləşdirər.

4. Səmimi insanın köməyi gözlənilməz anda gəlir.

Emil kimi insanlar soruşmaz "Mənə nə var?" — soruşar "Sənə necə kömək edə bilərəm?"

5. İnsan ömründəki həqiqi dəyərliləri çətin gündə tanıyar.

Xoş gün dostu olmaq asandır; çətin gün dostu olmaq uca əxlaq tələb edir.

6. Qardaşlıq, sadiqliyin, fədakarlığın və Allah üçün olan niyyətin üzərində qurularsa davamlı olar.

Əks halda tez çökər.

7. İmam Əlinin (ə) kəlamı həyatda təkrarlanan bir həqiqəti göstərir:

Qardaşlıq cəfakarlardan yox, səmimi və sadiqlərin yanında tapılar.

KƏLAM - 50

"CƏFA BİR UTANCDIR, GÜNAH İSƏ ƏZAB VƏ YOXLUQDUR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 48)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 50:

"UTANMADAN DOĞRU YOL YOXDUR"

Lalə xanım şəhərin mərkəzində kiçik bir kitab mağazası işlədirdi. O, həmişə mehriban, səbirli və insanlara qarşı diqqətli idi. Mağazaya gələn hər kəs onun təbəssümündə, salamlaşmasında səmimiliyi görə bilərdi.

Bir gün Lalənin yaxın dostu, Leyla, ona müraciət etdi:

— **"Lalə, mənimlə bir iş görmək istərsən? Biz tez zəngin olacağıq,**

heç bir risk yoxdur. Sadəcə sən mənim planımı həyata keçirəcəksən.”

Leyla planını izah etdi; lakin Lalə, diqqətlə dinlədikdən sonra anladı ki, bu iş qanunsuzdur və insanlara zərər verə bilər. Leyla isə Lalənin bu sözlərini qulaq ardına vurub onu işə qoşmaq istədi.

Lalə evə qayıtdıqdan sonra gecə saatlarında düşünməyə başladı. Ətrafındakı hər şey göz qabağında idi: zəngin olmaq istəyənlər, cəfə və yalanlarla özünü şirin göstərənlər, amma sonunda utanmaq bilməyənlər. Lalə özünü bu riskdən qorumağa qərar verdi.

Səhər mağazada işləyərkən bir müştəri Laləyə dedi:

— **“Sən həmişə səmimi və düzgün görünürsən. İnsanlar səninlə rahat hiss edir.”**

Lalə gülümsəyərək cavab verdi:

— **“Çünki mən utanmaq bilmədiyim bir işin içində olmaq istəmirəm. Cəfa və günahdan uzaq durmaq həm mənə, həm də ətrafımdakılara rahatlıq gətirir.”**

O gündən sonra Lalə öz həyatında hər qərarı Allahın razılığı və düzgünlük üzərində qurdu. Leyla isə bir müddət sonra planını həyata keçirərkən başına gələn problemlər və hüquqi əngəllərlə üzləşdi. Lalə, hər şeyin sonda doğru və düzgün olanın qalacağını gözləri ilə gördü.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Cəfa utanclıdır.

Başqasına zərər vermək və qanunsuz işlərə qarışmaq insanın vicdanını yorar və ictimai hörmətini pozar.

2. Günah əzab gətirir.

İnsan, düzgün olmayan işlərin içində olduqda həm ruhən əziyyət çəkir, həm də həyatında itkilərlə qarşılaşır.

3. Doğru seçimlər səmimiyyətdən və vicdandan doğar.

Lalə kimi davranmaq insanı həm Allah qarşısında həm də cəmiyyət qarşısında qoruyur.

4. Qısa yollar əbədi xoşbəxtlik gətirmir.

Cəfəkar və qanunsuz işlər sonda çətinlik, yoxsulluq və əzab gətirir.

5. Dostluq və əməkdaşlıq Allahın razılığı üzərində qurulmalıdır.

Sözün və əməlın saf niyyətlə olarsa, nəticəsi həm dünya, həm axirətdə faydalı olur.

6. Həyatın ən qiymətli dərsi:

Utanmaq bilmədiyin və günah işləmədiyin halda insan həm rahat, həm də Allah qarşısında pak qalır.

QARDAŞINA OLAN SEVGİNİ BƏYAN ET

KƏLAM - 51

“SİZDƏN BİRİ DOSTUNU VƏ YA QARDAŞINI SEVİRSƏ, BUNU ONA BİLDİRSİN.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 48)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 51:
“SƏMİMİ QƏLBİN SƏSİ”

Eldar, kiçik yaşlarından etibarən həmişə dostlarına qarşı dürüst və açıq olmuş bir gənc idi. O, uşaqlıqdan bəri bir çox insanla ünsiyyət qurmuş, amma yalnız səmimi qəlbli və Allah yolunda dostluq edən insanlarla yaxın münasibət saxlamışdı. Onun həyat fəlsəfəsi sadə idi: “Əgər bir insana səmimi qəlbdən hörmət və sevgi bəsləyirəmsə, bunu ona bildirmək mənim borcumdur.”

Bir gün Eldar, uşaqlıqdan tanıdığı dostu Rauf haqqında düşündü. Onlar illərdir bir-birlərini tanıyırdılar, amma Eldar hiss edirdi ki, dostluğu sadəcə illərin yığılması ilə ölçülmür. Hər münasibət, hər söhbət və hər dəstək, qarşılıqlı etimad və səmimiyyət üzərində qurulmalı idi. Qəlbində Rauf üçün yalnız sadə bir dostluq yox, həm də hörmət və sevgi vardı.

Eldar bir müddət bu hissləri gizlətmişdi. Düşünürdü ki, bəlkə Rauf bunu artıq bilir. Lakin bir gün Eldar başa düşdü ki, əgər bu hissləri açıq ifadə etməsə, dostluqları tamamilə səmimi olmayacaq və qarşılıqlı etimad zəifləyəcək.

Axşamüstü Eldar Raufla parkda gəzərkən, ürəyindəki bütün fikirləri və hissləri ona açmağa qərar verdi:

— **“Rauf, sən mənim üçün sadəcə dost deyilsən. Səninlə dostluğum mənim üçün dəyərlidir, və mən bunu Allah üçün qiymətləndirirəm. Hiss edirəm ki, sən də mənim üçün eyni dərəcədə önəmlisən.”**

Rauf bir az təəccübləndi, amma gözlərində təbəssüm parladı.

— **“Eldar, mən də sənə eyni dərəcədə hörmət edirəm. Sənin dostluğun mənim üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Sənin bu sözlərin mənim üçün çox dəyərlidir.”**

O gündən sonra Eldar və Raufun münasibətləri daha da möhkəmləndi. Onlar yalnız gündəlik söhbət və oyunlar üçün deyil, həm də bir-birlərinə dəstək olmaq, bir-birlərini qorumaq və Allah yolunda yaxşı işlər görmək üçün birləşmişdilər.

Bir gün Eldar həyat dərsi aldı: şəhərin yaxınlığında yaşlı bir qadın, torpaqları sel altında qalmış kəndin əhalisinə yardım edirdi. Eldar və Rauf onu müşahidə etdilər və dərhal kömək etmək qərarına gəldilər. Eldar hiss etdi ki, dostluq yalnız sözlərdə deyil, əməldə də sınanır. Hər ikisi birlikdə işləyərək qadının işini asanlaşdırdılar. Eldar anladı ki, Allah yolunda qurulan dostluq həm qəlbi, həm də hərəkətləri saflaşdırır.

Bu hadisədən sonra Eldar dostluq barədə daha dərindən düşündü: səmimi

hissləri açıq ifadə etmədən dostluğu qorumaq mümkün deyil. Qəlbini açmaq, hisslərini bildirmək həm dostluğu möhkəmləndirir, həm də insanı ruhən rahatladır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Səmimiyyətin önəmi:

Dostluqda hissləri açıq ifadə etmək münasibətləri möhkəmləndirir və qarşılıqlı etimad yaradır.

2. Hissləri gizlətmək təhlükəlidir:

İnsan dostunu və ya qardaşını sevirsə, bunu gizlətməsi, münasibətləri zəiflədə bilər.

3. Allah yolunda dostluq dəyərlidir:

Hisslərin təmiz niyyətlə ifadə olunması həm dünyada, həm də axirətdə fayda gətirir.

4. Dostluğu yalnız sözlə ölçmək olmaz:

Hərəkətlər də səmimiyyətin bir göstəricisidir. Eldarın və Raufun yaşlı qadına kömək etməsi bunu göstərdi.

5. Qəlbi açmaq rahatlıq gətirir:

Hissləri açıq bildirmək həm dostluğu möhkəmləndirir, həm də insanı daxildən rahatladır.

6. Dostluğun davamlılığı:

Allah yolunda səmimi qurulan dostluq qəlbləri birləşdirir, onu həm bu dünyada, həm də axirətdə dəyərli edir.

KƏLAM - 52

“BİRİNİ SEVİRSƏNSƏ, BUNU ONA BİLDİR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 48)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 52:

“GİZLƏDİLƏN MƏHƏBBƏTİN AÇILAN QAPISI”

Bakıya yaxın kiçik bir qəsəbədə gözəl bir həyatı olan Şəms adlı gənc bir qadın yaşayırdı. Şəms mehriban, bağlılıq dolu və qəlbi yumşaq bir qadın idi. Uşaq yaşlarından insanların qəlbinə dəyər verən, kiməsə sevgi, hörmət və dəyər hiss edirsə, bunu ürəyində saxlamaq əvəzinə göstərmək istəyən biri olmuşdu. Lakin böyüdükcə bir çox insanda “Hisslərini demək ayıbdır” kimi fikirlər görmüş, buna görə də içindəki bəzi duyğuları gizlətməyi öyrənmişdi.

Şəmsin uzun illərdir ən yaxın dostu olan Səadət isə tam əks xarakterə sahib idi. O, güvənməyən, çəkingən, hisslərini deməyə ehtiyat edən, hətta sevincini belə gizlədən bir qadın idi. İllərlə birgə böyümüş, çətin günlərdə bir -birinə dayaq olmuşdular.

Bir gün Şəms uzun düşüncələrdən sonra başa düşdü ki, Səadət onun üçün sadəcə dost yox, qəlbində ən dəyər verdiyi insandı. Səadətin əxlaqı, sədaqəti, sadəliyi və qəlb təmizliyi Şəmsin gözündə onu çox qiymətli edirdi. Amma bu hissi heç vaxt deməmişdi. Nə utandığından, nə də fikrinin necə qarşılanacağından əmin olmadığından.

Həmin il qəsəbədə böyük bir fəlakət yaşandı. Güclü yağışlar qəsəbənin bir hissəsində torpaq sürüşməsi yaratdı. Bir çox ev ziyan gördü, insanlar təlaş içində idi. Şəms də kömək üçün bir qrup könüllü ilə birlikdə zərərçəkənlərin yanına getdi. Ən çox zərər görənlərdən biri isə Səadətin ailəsi idi. Onların evi tamamilə yerdən sürüşərək yararsız hala düşmüşdü.

Səadət çaşqın, hara gedəcəyini bilməyən, qəlbi qırıq bir vəziyyətdə idi. Evindən çox xatirələr itmişdi. Şəms onu görən kimi yanına qaçdı və onu qucaqladı. Səadət göz yaşları içində:

— **"Mən indi neyləyəcəyəm, Şəms? Hər şeyimiz getdi..."** — deyə hönkürürdü.

Şəms onun göz yaşlarını sildi:

— **"Sən tək deyilsən. Mən buradayam. Sən mənim üçün çox dəyərlisən, Səadət. Sənə olan sevgimi, hörmətimi illərlə deməmişəm, amma bil ki, mən səni qəlbimdə çox böyük bir yerə qoymuşam."**

Bu sözləri eşidən Səadət bir anlıq susdu. O, illərlə yaxın dostunun içində nə dağlar qədər sevgi saxladığını bilməmişdi. Onun gözlərində həm təəccüb, həm minnətdarlıq, həm də dərin bir sevinc parladı.

— **"Doğrudan da belə düşünürdün?.."** — deyə sakitcə soruşdu.

— **"Bəli, Səadət. Mən səni Allah üçün sevmişəm. Sənin kimi sadiq, təmiz qəlbli bir insan tapmaq çətindir. Mən bunu sənə çoxdan deməli idim."**

Həmin gün onların dostluğu daha da gücləndi. Şəms elə o gündən etibarən Səadəti öz evində saxladı. Günlərlə bir yerdə işlədilər, evi yenidən qurmağa çalışdılar, yardımlar topladılar. Bu müddət ərzində Səadət hiss etdi ki, bir insanı sevib bunu gizlətmək çox məsuliyyətli və bəzən ən çətin yükdür.

Şəms isə qəribə bir rahatlıq hiss edirdi. Qəlbində uzun illər saxladığı sevgi və hörmət hissini açıq şəkildə deməsi onu sanki yüngülləşdirmişdi. O başa düşdü ki, sevgi bildirilməndə dəyər qazanır, gizlədikcə yox olur.

Aylar keçdi. Qəsəbə əvvəlki halına qayıtdı. Səadətin evi yenidən tikildi. Bu müddət ərzində Şəmsin ona etdiyi fədakarlıq, səmimiyyət və sevgini heç kəs unuda bilməzdi.

Evin açılış günündə Səadət hamının içində Şəmsin əlindən tutub dedi:

— **"Bu ev yenidən tikildi, amma mənim qəlbim sənin sevginlə yenidən dirçəldi. Sən mənim üçün yalnız bir dost deyilsən, həyatımda Allahın göndərdiyi bir rəhmətsən."**

O gündən sonra Səadət də öyrəndi: sevgi deyildikcə azalmaz, əksinə, qəlbləri genişləndirir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Sevgi gizlədildikcə ağır yük olur:

Şəms illərlə bunu içində saxlayaraq gərginlik yaşamışdı, amma dediyi an həm özü, həm də Səadət rahatladı.

2. İnsan sevdiyini qorumaq üçün hisslərini bildirməlidir:

Fəlakət zamanı Şəmsin sözləri Səadətin qəlbinə güc verdi.

3. Səmimiyyət dostluğu möhkəmləndirir:

Açıq qəlb münasibəti iki qadının dostluğunu daha da sarsılmaz etdi.

4. Əsl sevgi əməl ilə sübut olunur:

Şəmsin Səadət üçün etdiyi yardımlar sevgisinin təkcə söz deyil, əməl olduğunu göstərdi.

5. Allah üçün sevmək dostluğu bərəkətləndirir:

Səmimi və ixlaslı bağlılıq həm dünya həyatında, həm də axirətdə dəyər qazandırır.

6. Hissləri bildirmək zəiflik deyil, böyüklükdür:

Şəmsin cəsarəti bir dostluğun taleyini dəyişdi.

7. Dostun çətin vaxtında yanında olmağın dəyəri ölçülməzdir:

Maddi yardımdan çox, mənəvi dayaq əsl sevgini göstərir.

(DİN) QARDAŞINI SEVMƏK - ONUN DA SƏNİ SEVDİYİNİN BİR GÖSTƏRİCİSİDİR

KƏLAM - 53

“DOSTLUĞU VƏ SEVGİNİ QƏLBLƏRƏ SORUŞUN. ÇÜNKİ QƏLBLƏR ELƏ ŞAHİDLƏRDİR Kİ, RÜŞVƏT QƏBUL ETMƏZLƏR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 48)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 53: “QƏLBİN SƏSİ SUSMAZ”

Şamaxının kənarında, meşəyə yaxın bir kənddə yaşayan Tural adlı bir gənc vardı. Tural zahirdə çox adamla mehriban, geniş çevrəyə malik biri kimi tanınsa da, əslində içindəki insanları tanımaqda çox çətinlik çəkirdi. Çünki çoxları ona qarşı xoş danışır, gülür, hörmət göstərirdi, amma bunların nə qədər səmimi olduğunu seçmək çətin idi.

Kənddə onun ən çox etibar etdiyi adam Elgün idi. Lakin Tural başqa heç kimdən şübhələnməsə də, bəzən Elgünün davranışlarında qəribə bir soyuqluq hiss edirdi. Çox vaxt Elgün ancaq işinə yarayanda Turalla maraqlanır, ehtiyacı olmadıqda isə aylarla zənginə cavab vermirdi. Amma zahirdə elə edirdi ki, elə bil ən yaxın dost onlardı.

Turalın başqa bir tanışı vardı — Zamin. Zamin danışığı az, işini çox görən, susqun, sakit bir kişi idi. Hər zaman yardıma ehtiyacı olanlara gizlicə kömək edər, heç nə gözləmədən insanların yükünü yüngülləşdirərdi. Amma Tural onu heç zaman özünə yaxın hiss etməmişdi, çünki Zamin çox söz danışmırdı.

Bir payız günü kənddə böyük bir yanğın baş verdi. Külək güclü idi, evlərə yayıla biləcək qədər təhlükəli hala gəlmişdi. Turalın ailəsinin qaldığı köhnə taxta ev yanğının ən yaxınında idi. İnsanlar qaçışır, səs-küy, çaxnaşma hər tərəfi bürümüşdü.

Elgün hadisəni eşidib gəlsə də, yanğının şiddətini görən kimi arxaya çəkildi.

— **“Bu çox təhlükəlidir, qardaş, bizə nə var axı? Onsuz da yanacaq, yaxın durma.”** — deyib, uzaqlaşmağa başladı.

Tural heyrətlə onun gözlərinə baxdı. İllərlə “dost” dediyi adamın ilk imtahanı idi və o imtahanda ilk qaçan da o oldu.

O anda arxa tərəfdən bir səs eşidildi:

— **“Tural, içəridə kim var?!”**

Bu Zamin idi. O, heç tərəddüd etmədən su qablarını götürüb evə tərəf qaçdı. Turalın kiçik bacısı içəridə qalmışdı və hamı qorxudan içəri girməyə cəsarət etmirdi.

Zamin atəşin arasına girərək kiçik qızı qucağına götürdü, yanan taxtaları ayağı ilə itələyərək çölə çıxardı. O çıxan kimi evin damı çökdü. Əgər bir neçə saniyə belə geciksəydi, həm özü, həm də uşaq yanğın altında qalacaqdı.

Tural şok içində idi.

Bir yandan ailəsini xilas edən adam — Zamin.

Bir yandan illərlə "dost" bildiyi, amma çətin an gələndə onu tək qoyub qaçan Elgün.

Zamin isə heç özünü qəhrəman kimi göstərmədi. Yaralı əlini gizlədib sakitcə dedi:

— **"Əsas odur ki, uşaq sağdır."**

Hadisə sakitləşəndən sonra Tural həyətində tək oturub bu iki insanı düşündü. Elgün on illik "dostluq" təəssüratı yaratsa da, ilk sınaqda yoxa çıxmışdı. Zamin isə heç bir iddiası olmadan öz canını təhlükəyə atmışdı.

Tural həmin gecə İmam Əlinin (ə) bir kəlamını xatırladı:

"Dostluğu və sevgini qəlblərə soruşun. Çünki qəlblər elə şahidlərdir ki, rüşvət qəbul etməzlər."

O an başa düşdü ki, qəlb heç vaxt yalan danışmır. Zahirdə kim nə deyir-desin, qəlb həqiqi sevgini, həqiqi dostluğu hər zaman göstərir.

Səhəri gün Tural qərar verdi: o, həyatından süni münasibətləri çıxaracaq, qəlbinin şəhadət etdiyi insanlarla yoluna davam edəcək.

Gedib Zaminin evinə baş çəkdi. Zamin təvazökarlıqla:

— **"Niyə gəlmisən, Tural? Mən elə bir şey etmədim."** dedi.

Tural isə onun əlini tutub səmimi qəlblə dedi:

— **"Mənim qəlbim şahidlik edir, Zamin. Bu dünyada mənim əsl dostum sənsən. Qəlbimin səsini indi eşitdim."**

O gündən sonra Zaminlə Tural arasında səmimi, təmiz və rüşvət qəbul etməyən bir qardaşlıq başladı. və Tural anlayırdı ki, ən doğru seçim insanın içindən gələn səs idi — qəlbin səsi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Qəlb insanın ən sadiq şahididir:

Zahirdə nə söylənilsə də, qəlb həqiqəti gizlətmir.

2. Dostluğu sözlərlə deyil, çətin günlər göstərir:

Elgün zahirdə dost idi, amma sınaqda yoxa çıxdı; Zamin isə əməlin dostluğunu göstərdi.

3. Həqiqi sevgi rüşvət qəbul etməz:

Səmimi qəlb nə maraq, nə fayda üçün dəyişməz; zənginlik, məqam və tərif onu aldada bilməz.

4. İnsan bəzən illərlə yanıldığını bir günün içində anlayır:

Tural kimi, bəzən bir hadisə bütün münasibətləri üzə çıxarır.

5. Səmimiyyəti təntənə ilə göstərməyə ehtiyac yoxdur:

Zaminin susqun fədakarlığı, yüzlərlə boş sözün yerini verdi.

6. Qəlbindən keçənə etibar etmək həyatın ən doğru yol göstəricilərindəndir:

Çünki qəlbin səsi fitnə, riya və yalan tanımaz.

7. Dostluğu qəlbin seçməsi daha uzunömürlüdür:

Çünki o dostluq marağa yox, dəyərə əsaslanır.

KƏLAM - 54

“QƏLBİNƏ BAX; ƏGƏR DOSTUNDAN XOŞUN GƏLMİRSƏ, BİL Kİ, SİZDƏN BİRİ BİR SƏHV ETMİŞDİR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 49)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 54:
“QƏLBİN GÜZGÜSÜNDƏKİ SƏHV”

Sabirabadın geniş çöllərində, Araz çayına yaxın kiçik bir kənd vardı. Bu kənddə yaşayan Səbinə və Lalə adlı iki qadın uşaqlıqdan bəri ayrılmaz dost idilər. Onların dostluğu o qədər səmimi idi ki, kənddə “biri danışanda o biri başa düşər” deyirdilər. Hətta Səbinə İmişliyə köçəndə belə Lalə ayda bir dəfə avtobusa minib ona baş çəkməyə gedərdi.

Bir gün Saatlıdan böyük bir sərgi elan edildi. Səbinə ipəkdən toxuduğu əl işlərini çox ustalıqla hazırladığına görə kəndin adından sərgidə iştirak etməyə seçildi. Lalə də ona kömək edir, rəng seçir, naxış düzəldir, öz təcrübəsini bölüşürdü. Səbinə Laləyə çox güvənirdi.

Sərgi günü yaxınlaşanda səhər-səhər kənddə bir söz-söhbət yayıldı:

— “Səbinənin əl işlərinə Lalə də kömək edib, amma adını heç yerdə qeyd eləməyib.”

— “Deyəsən aralarında soyuqluq olacaq...”

— “Dostluqlarına bax, bir-birini kölgədə qoyurlar...”

Bu sözlər Lalənin qulağına çatanda o çox incidi. İçində düşündü:

— *“Mən onun üçün bu qədər zəhmət çəkdim, amma o demədi ki, Lalə də yardım edib. Deməli, məni qiymətləndirmir.”*

Həmin gündən Lalə Səbinəyə qarşı içində soyuqluq hiss etməyə başladı. Onu görsə salam verirdi, amma əvvəlki kimi can-başla qucaqlamırdı. Səbinə isə bir neçə gündür dostunun dəyişdiyini görür, amma səbəbini anlaya bilmirdi.

Bir gün Səbinə Lalənin qapısını döydü:

— “Lalə, nə olub? Bir neçə gündür hiss edirəm ki, məndən uzaqlaşırsan.”

Lalə başını çevirdi:

— “Heç nə. Sadəcə məşğul idim.”

Amma qəlb yalandan xoşlanmırdı. Səbinə bunu hiss edirdi. İçində qəribə bir ağırlıq vardı.

Sərgi günü yekunlaşdı və Səbinə birinci yer tutdu. Ölkənin müxtəlif bölgələrindən olan məşhurlar onun əl işlərini alıb apardı. Səbinə isə tək-tək hər birinə deyirdi:

— “Bu işlərin rəng seçimini və bir çox naxışını dostum Lalə məsləhət edib. O olmasa, mən bu qədər dəqiq işləyə bilməzdim.”

Saatlı televiziyası da müsahibə üçün onu çəkdi. Səbinə yenə Lalənin adını böyük hörmətlə çəkdi.

Bu görüntülər kənddə yayılanda Lalə utandı. Çünki gördü ki, Səbinə heç kim qarşısında onu kiçiltməmiş, əksinə, hər yerdə dəyər vermişdi.

Axşam Səbinə kəndə qayıdanda Lalə onun evinə qaçdı. Qapını döyüb

gözləri dolu halda dedi:

— "Səbinə... Mən bir neçə gün sənə qarşı soyuq davranmışdım. Söz-söhbət eşitdim, inanmaqla səhv etdim. Qəlbimdə sənə qarşı narazılıq yaranmışdı. İndi başa düşürəm ki, səhv məndə imiş."

Səbinə gülümsəyib onun əlini tutdu:

— "Mən də hiss edirdim nəsə var, Lalə. Qəlbinə fikir verdin, düz etdin. Əgər içində dostuna qarşı bir narahatlıq yaranıbsa, demək ki, ya sən, ya o nə isə səhv edib. Allah buna görə bizə qəlb verib ki, səhvi tapaq, düzəldək."

O gecə dostlar uzun illər sonra ilk dəfə o qədər səmimi söhbət etdilər ki, kənddə hamı onların yenidən əvvəlki kimi yaxınlaşdığını hiss etdi.

Səhəri gün Lalə kənddə deyirdi:

— "Qəlb elə bir güzgüdür ki, orada ləkə düşübsə, deməli nəsə səhv etmişik. Əsas məsələ o ləkəni təmizləməkdir."

Və həmin gündən onlar arasında heç bir söz-söhbət soyuqluq sala bilmədi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Qəlb xəbərdarlıq edən bir güzgüdür:
Dostundan içində soyuqluq hiss etmisənsə, qəlbin sənə nəyinsə səhv olduğunu göstərir.

2. Söz-söhbət dostluğu pozmaz, əgər qəlb hələ təmizdirsə:
Lalə sözlərə uydu, amma qəlbinin içindəki narahatlıq onu həqiqətə yönəltdi.

3. Səmimi dostluq şübhəyə yox, açıq danışığa dayanır:
Səbinə və Lalənin dostluğu yalnız səmimi söhbətlə düzəldi.

4. Səhv hər kəsdə ola bilər, amma düzəliş yalnız müdriklərin işidir:
Lalənin səhv etməsi normal idi, amma səhvini etiraf etməsi onu daha ucaltdı.

5. Dəyər vermək dostluğu möhkəmləndirir:
Səbinənin Lalənin adını çəkməsi dostluğun nə qədər təmiz olduğunu göstərdi.

6. Qəlbinə qulaq asan insan özünü də, dostunu da qoruyur:
Çünki qəlbin səsi Allahın verdiyi ən doğru içgüdüdür.

7. Həqiqi dostluq öz-özünə dağılmır, onu qıran ya səhv, ya susqunluqdur:
Söhbət etmək, aydınlaşdırmaq dostluğu daha da gücləndirir.

KƏLAM - 55

"İNCİTDİYİN ŞƏXSDƏN SƏMİMİYYƏT GÖZLƏMƏ, HAQQINDA PİS DUYĞULAR BƏSLƏDİYİN İNSANDAN İSƏ XEYİR UMMA. ÇÜNKİ BAŞQALARININ SƏNƏ QARŞI OLAN QƏLBİ, SƏNİN ONLARA QARŞI OLAN QƏLBİN KİMİDİR."

(Bu kəlam İmam Əli ən-Nəqiyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 49)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 55:

"QƏLBİN SƏSİ"

Saatlının geniş pambıq tarlalarının qırağında, hovur kimi qalxan isti havanın altında yaşayan bir usta vardı — Əkbər usta. O, kənddə dəmirçilik

edirdi; düzəltdiyi alətlər sağlamlığı, dəqiqliyi ilə tanınırdı. Lakin bir xüsusiyyəti vardı: **tez inciyər, tez də incidərdi**. Söz deməyi də, söz atmağı da özünəməxsus "düzlük" adlandırardı, amma bu düzlük çox vaxt qarşısındakı insanın qəlbini qırardı.

Onun ən yaxın qonşusu isə İmişlidən köçmüş sakit, təmkinli, mehriban bir gənc — Tural idi. Bu iki nəfər illərdir yanbayan yaşayır, bir-birlərinə həm dəstək olur, həm də yoldaşlıq edirdilər. Tural tez-tez Əkbər ustaya kömək edərdi; bəzən su çəkər, bəzən alətlərini qaydaya salar, bəzən də bir stəkan çayla onun yorğunluğunu alardı.

Bir gün Tural öz həyətində kiçik bir istixana qurdu. Şüşələri şəbəkə kimi düzür, dirəkləri quraşdırırdı. Əkbər usta bunu görəndə narazı halda dilləndi:

— Ay Tural, sən hələ bu işin ustası deyilsən. Bu dirəkləri belə basdırmazlar! Sabah yıxılar, özün də peşman olarsan!

Sözün tonu bir qədər sərt olduğundan Turalın qəlbinə toxundu. Amma susdu, çünki qarşısındakı yaşlı idi, qonşu idi, hörmət borcu vardı.

Bir neçə gün sonra isə Əkbər usta öz həyətini hasarlayarkən təsadüfən Turalın yeni basdırdığı su xəttinə toxunub sındırdı. Tural nə isə demək istədi, amma Əkbər usta onu qabaqladı:

— Sənin də hər işin yarımçıq! Su xəttini də belə çəkərlər?! Özün günahkarsan!

Bu sözlər Turalın qəlbini bir az da ağırlaşdırdı. Çünki o, su xəttini kəndin digər ustası ilə birlikdə tam qaydasında çəkmişdi. Amma yenə susdu.

Günlər keçdikcə Əkbər ustanın Tural haqqında içində bəslədiyi narazılıq artdı. Hər xırda şeydən gileylənir, qardaş bildiyi bu insandan artıq **xoşlanmırdı**.

Lakin kənddə hamı Turalı sevirdi: əlindən tutan, gülərüz, dürüst gənc kimi tanıyırdılar. Qadın-kişi, böyük-kiçik hamı onu hörmətlə qarşılayardı. Bu da Əkbər ustanın içində qəribə bir narahatlıq yaradırdı: "Niyə hamı bununla dostluq edir, amma mənim ürəyim ona qarşı hələ də soyuqdur?"

Bir gün Sabirabada toy məclisinə getməli oldular. Yol boyunca Tural sürürdü, Əkbər usta isə pəncərədən çölə baxırdı. Sakitlik bir anlıq ağırlaşdı və Tural yumşaq səslə soruşdu:

— Usta, sən məndən nəsə incimisən? Arada baxıram, sanki əvvəlki kimi gülmürsən…

Əkbər usta əvvəlcə cavab vermədi. Amma hər nə qədər susmağa çalışsa da, içində bir səs onu sıxırdı. Bu dəfə o səs kəlam kimi könlünə düşdü:

"İncitdiyin şəxsdən səmimiyyət gözləmə. Haqqında pis duyğular bəslədiyin insandan xeyir umma. Çünki başqalarının sənə qarşı olan qəlbi, sənin onlara qarşı olan qəlbin kimidir."

Bu söz sanki onun illərdir anlamadığı bir həqiqəti açdı.

Əkbər usta dərindən köks ötürdü:

— Oğul… Mən səndən narazı deyiləm… Özüm öz qəlbimi korlamışam. Sənə bir neçə dəfə sərt davrandım, qəlbini qırdım. Sonra da səndən əvvəlki səmimiyyəti gözlədim… Amma indi başa düşdüm ki, insanın başqasından

gördüyü münasibət çox vaxt öz əks-sədasıdır.

Tural gülümsədi və dedi:

— Usta, qəlbimi qırmısansa, onu da düzəltmək sənin kimi ustanın işidir. Yenə dostuq, yenə qonşuyuq. Mənim könlümdə sənə qarşı heç bir pislik yoxdur.

Əkbər usta ilk dəfədir ki, gənc qonşusunun gözlərində bu qədər təmizlik görürdü. Həmin gündən sonra o, davranışına diqqət etməyə başladı. Sözlərini seçdi, davranışını yumşaltdı. Və nəhayət, uzun illərdir axtardığı rahatlığı tapdı — **öz qəlbini düzəldə-düzəldə başqalarının qəlbindən də istilik gördü.**

O gün usta öz-özünə dedi:

— Qəlb dəmir deyil ki, döyə-döyə düzəldəsən… Qəlb qəlb ilə düzəlir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Sən birini incitsən, ondan səmimiyyət gözləmək haqsızlıqdır.

Qəlb güzgü kimidir — qarşı tərəf sənin içindəkini geri əks etdirir.

2.Pis duyğu bəslədiyin insandan yaxşılıq ummaq boş ümiddir.

Ürək insanların niyyətini və niyyətimizin əksini ən tez tanıyan məkandır.

3. İnsanın başqalarından gördüyü münasibət çox vaxt öz davranışının təzahürüdür.

Qəlbin çirkli olarsa, başqalarının təmiz münasibətini belə çirkli görərsən.

4. Səmimiyyət gözləmək üçün əvvəlcə səmimiyyət göstərmək lazımdır.

Qəlb qəlbə yol tapır; nə əkərsənsə, onu biçərsən.

5. Bağ qurmaq, itirilmiş səmimiyyəti geri qaytarmaq mümkündür.

Yetər ki, insan səhvini qəbul etsin və düzəltmək niyyətində olsun.

6. Hər bir insan öz davranışına nəzarət etməyi öyrənməlidir.

Sözün, jestin, baxışın belə qəlb yarada bilər.

7. Qəlb təmizlənəndə həyat da yüngülləşir.

Üzərimizdəki ağırlığın çoxu incikliyimizin, pis duyğularımızın yüküdür.

QARDAŞLARLA OLAN ƏLAQƏNİ KƏSMƏK

KƏLAM - 56

“QARDAŞINLA ƏLAQƏNİ KƏSMƏK İSTƏSƏN BELƏ, QƏLBİNDƏ ONA QAYIDA BİLƏCƏYİN BİR YER SAXLA.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 49)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 56:

“QAYIDIŞ YERİ QALAN QƏLB”

Qazaxın geniş çöllərindən əsən sərt küləklər, elə bil insanın içindəki duyğuları da silkələyirdi. Həmin kənddə iki qadın — Nərgiz və Səadət — illərdir səmimi dost idilər. Onlar bir yerdə böyümüş, bir yerdə məktəbə getmiş, bir yerdə də həyatın ağır-yüngül dərslərini görmüşdülər. Hətta hara getsələr, kənd camaatı onları “ayrılmaz iki dost” kimi tanıyırdı.

Nərgiz öz ailəsi ilə birlikdə bir müddət öncə Balakənə köçmüşdü. Təmiz havası, yaşıl meşələri ilə məşhur olan bu bölgədə o, yeni həyata alışmağa çalışırdı. Səadətlə aralarında məsafə yaransa da, telefonları hər zaman bir-birinə açıq idi. Ta ki, bir gün hər şeyi dəyişdirən kiçik bir anlaşılmazlıq baş verənə qədər.

Səadət bir sübh vaxtı Nərgizə zəng etdi. Səsi yorğun və narahat idi:

— Nərgiz… Mənim sənə ehtiyacım var… Balakənə gəlmək istəyirəm… Mənə bir neçə gün yer verə bilərsən? Evdə bir az gərginlik olub…

Nərgiz həmin gün öz qohumlarının toyunda olacaqdı və evdə də çox qarışıqlıq vardı. O, düşünmədən, bir az da əsəbi halda belə cavab verdi:

— Səadət, vallah, indi məni yorma! Özün bir yer taparsan da… Mənlik nə var burada?

Bu sözlər, xüsusilə yaxın dostdan gələndə, insanın ürəyində kəsici iz buraxır. Səadət susdu, “yaxşı” deyib telefonu bağladı. Amma həmin “yaxşı” sözünün altında nə qədər inciklik, nə qədər qırılmışlıq olduğunu Nərgiz anlamadı.

Aylar keçdi. Zənglər azaldı. Mesajlar qısaldı. Uzaqlıq artıq təkcə coğrafi deyildi — qəlb məsafəsi yaranmışdı.

Bir gün Nərgiz Balakənin bazarında qoz-fındıq satırdı. Gözünə köhnə bir tanış dəydi — Səadətin xalası oğlu. O, söhbət əsnasında dedi:

— Səadət o vaxt Bakıda çox çətin günlər keçirdi… Evdən çıxmışdı, heç kimə danışa bilmirdi… Elə bilirdi ki, ən çox güvəndiyi dostu — sən — yanında olmayacaqsan deyə daha heç kimdən kömək istəməyə cəsarəti qalmamışdı…

Bu sözlər bir od kimi Nərgizin içini yandırdı. *Mən nə etmişəm?* — deyə düşündü. *Dostumu ən çətin günündə mənmi tək qoymuşam?*

Elə həmin gün Balakəndən yola düşüb Qazaxa getdi. Qapını Səadət açanda Nərgiz onu qucaqlamaq istədi, amma tərəddüd içində dayandı. Sanki nəsə onu saxlayırdı. Çünki bilirdi: o, böyük bir səhvin sahibidir.

Səadət sakit səslə soruşdu:

— Nərgiz… Niyə gəldin?

Nərgiz göz yaşlarını gizlətmədən dedi:

— Səni incitmişəm, fərqindəyəm. Amma bir söz var ki, mənə indi daha yaxşı aydın oldu:

“Qardaşınla əlaqəni kəsmək istəsən belə, qəlbində ona qayıda biləcəyin bir yer saxla.”

Mən sənin qəlbindəki o yerin üstünü özümdən ötrü külə döndərmişəm… Amma istəsən, mən o yeri yenidən bərpa edərəm… Dostluğumuza qayıtmağa hazıram.

Səadət gözlərini yumub dərindən nəfəs aldı. O, heç vaxt dostluqlarını tam bitirməmişdi; qəlbinin bir küncündə həmişə Nərgiz üçün bir yer saxlamışdı. Sadəcə, o yer tozlanmış, unudulmuş, kənara qoyulmuşdu.

Nəhayət, gülümsədi:

— Mən o yeri heç vaxt silməmişdim, Nərgiz. Sadəcə, sən ora bir gün qayıdarsan deyə səssizcə gözləmişdim.

Həmin gün iki dost Qazax çayının sahilində oturub uzun-uzun danışdılar. Sözlərin arasından köhnə xatirələr, ağrılar, sevinclər axıb keçdi. Sanki illərdir açılmayan bir qapı yenidən açıldı — amma bu dəfə daha möhkəm bağlandı.

İnsan münasibətləri də belədir: hətta yollar ayrıldıqda belə, qəlbdə bir “geri dönüş yeri” qalmalıdır. Çünki bəzən qayıdan bir dost, insanın həyatına günəş kimi işıq salır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Heç bir münasibət birdən-birə bitmir.

Qəlbdə saxlanılan kiçik bir günc dostluğun yenidən qurulmasına şərait yaradar.

2. İnsanı ən çox incidən, ən çox güvəndiyi şəxsin laqeydliyidir.

Bu səbəbdən diqqətli olmaq lazımdır.

3. Dosta zamanında “yox” demək, bəzən illərlə sükuta səbəb ola bilər.

Sözün qiyməti həm onun söylənildiyi anda, həm də təsirindədir.

4. Hər bir insan səhv edə bilər, amma səhvini qəbul edən insan münasibəti gözəlləşdirər.

5. Qəlbdə yer saxlamaq, bağışlamağın əsas şərtidir.

Çünki bağışlanmayan qəlb, qaranlıq otaq kimidir.

6. Dostluq bəzən fasilə verə bilər, amma möhkəm olan dostluqlar yenidən canlanar.

Əsas olan qəlbin bağlarıdır, məsafələr yox.

7. İnsan münasibətlərin dəyərini itirdikdən sonra yox, anlayandan sonra qorumağa başlamalıdır.

KƏLAM - 57

“ŞÜBHƏ VƏ TƏRƏDDÜD ÜZƏRİNDƏ QARDAŞINLA OLAN MÜNASİBƏTİNİ KƏSMƏ. RAZILIĞINI BİLDİRMƏDƏN ONU HƏYATINDAN UZAQLAŞDIRMA. SƏNƏ QARŞI KOBUD DAVRANAN BİRİNƏ QARŞI YUMŞAQ OL Kİ, ONUN DA SƏNİNLƏ YUMŞAQ DAVRANMASI ÜMİD OLUNSUN.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 49)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 57:

"ŞÜBHƏNİN QARANLIĞINI YUMŞAQLIĞIN İŞIĞI İLƏ AYDINLAT"

Lənkəranın yağışlı payız səhərləri başqa yerlərinkinə bənzəməzdi — torpağın qoxusu, nəmli havanın yumşaqlığı və dənizdən gələn sərin meh bir-birinə qarışaraq insana qəribə bir sakitlik verirdi. Bu şəhərin qırağındakı Balıqçılar məhəlləsində iki qonşu ailə yaşayırdı. Onlardan biri — Rövşən, sakit təbiətli, ağırbaşlı, amma səssizliyi ilə çox şeyi gizlədən bir kişi idi. Digəri isə Firdovsi, emosional, hər sözə tez alovlanan, tez də sönən birisi.

Onlar illərdir eyni məhəllədə yaşayır, hətta bir çox işdə bir-birinə dayaq dururdular. Bir gün Lənkəranda güclü külək əsdi və sahildəki bir neçə balıqçı qayığı zərər gördü. Qayıqlardan biri də Firdovsiyə məxsus idi. O, əsəbi halda camaatın arasında bağıraraq dedi:

— Bu işdə kimin əli var, bilmirəm, amma kimsə bilərəkdən kəndirin bağını boşlayıb! Mənim ziyanımı kim ödəyəcək?!

Bu sözlər Rövşənin də qulağına çatdı. Çünki həmin gecə o da sahildə idi, sadəcə, öz qayığının ipini yoxlayırdı. Firdovsi isə elə danışırdı ki, guya bunu edən məhz Rövşəndir. Aralarında şübhə toxumu səpilmişdi.

Firdovsi ertəsi gün Rövşənin yanından keçəndə ona soyuq, hətta bir az da təhqiramiz baxışlar atdı. Rövşən bunu hiss etsə də, susdu. Amma içində bir tərəddüd yaranmışdı: *Görəsən, mənə qarşı niyə belədir? Mən ona nə etmişəm?*

Günlər keçdikcə bu şübhə böyüdü. Rövşən düşünürdü ki, bəlkə, Firdovsi ilə danışmağa dəyməz? Bəlkə, bu münasibəti buraxıb yoluna davam etsin? Amma nə qədər çətin olsa da, içində bir səs onu saxlayırdı:

"Şübhə və tərəddüd üzərində münasibəti kəsmə. Razılığını bildirmədən onu həyatından uzaqlaşdırma…"

Bir axşamüstü Rövşən qərara gəldi ki, birbaşa Firdovsinin yanına getsin. O, Biləsuvardan gətirdiyi təzə düyü kisəsini də götürüb dostunun evinə yollandı — çünki biliridi ki, Firdovsi düyü ilə dolma bişirməyi çox sevirdi.

Qapı açıldı. Firdovsi onu görən kimi qaş-qabağını tökdü:

— Niyə gəlmisən?

Rövşən yumşaq səslə, qətiyyətsiz deyil, amma hüzur dolu bir tonda dedi:

— Səninlə aramızda bir soyuqluq yaranıb, bunu görürəm. Amma mən səndən bunu eşitmək istəyirəm: mənə qarşı nə ürək qoymusan?

Firdovsi əvvəlcə söz tapmadı. Daha sonra hirsini gizlətmədən dedi:

— Mənim qayıq gecə zədələnib! Kimsə kəndiri boşlayıb! O gecə səni görmüşdüm… düşündüm ki…

Rövşən sakitcə gülümsədi:

— O gecə mən yalnız öz qayığımı yoxlayırdım. Sənin kəndirinə əlim belə dəyməyib. Amma sən məni şübhə ilə qınadın, mən isə səni tərəddüd içində itirmək istəmədim.

Sonra əlindəki düyü kisəsini göstərdi:

— Mən şübhə ilə yaşamaq istəmədim. Gəldim ki, danışaq. Gəldim ki,

sənin qəlbinlə mənim qəlbimin arasına daş düşməsin.

Bu yumşaqlıq, bu təmkin, bu səmimiyyət elə bil Firdovsinin daxilindəki bütün qəzəbi əridib axıtdı. O, bir addım geri çəkilib utanaraq başını aşağı saldı:

— Mən tələsdim… Bağışla, Rövşən. Mən səndən bunu gözləmirdim. Mənə bu qədər yumşaq davranmağın… doğrusu, utandırdı.

Rövşən onun çiyninə toxundu:

— Qardaş, sən kobud davrandın, amma mən yumşaq davrandım ki, bizim aramızdakı bağ kəsilməsin. Mənim də səhvlərim ola bilər, sənin də… Hər ikimiz insanıq.

Firdovsi nəfəsini dərindən aldı. Sonra göz yaşını gizlədərək dedi:

— Yaxşı ki, gəldin. Yoxsa mən həm səni, həm özümü itirəcəkdim.

O gün onlar birlikdə çay süfrəsi düzəltdi, Lənkəranın meyvələrindən kompot bişirdilər, sahilə gedib qayığın düzəldilməsini müzakirə etdilər. Şübhə ilə soyuyan münasibət, səmimiyyət və yumşaqlıqla yenidən dirçəldi.

Bəzən insanın sərtliyi arxasında qorxu gizlənir. Amma yumşaqlıq — ən sərt qəlbi belə yumşaldan bir gücdür.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Şübhə münasibətləri ən çox zədələyən duyğudur.

Məlumatı dəqiqləşdirmədən qərar vermək insanı haqsız vəziyyətə sala bilər.

2. Bir insanın kobudluğu qarşısında yumşaqlıq göstərmək, həm münasibəti xilas edir, həm də qarşı tərəfə güzgü tutur.

3. Duyğuların təsiri ilə verilən qərarlar, günlər sonra dərin peşmanlıq yarada bilər.

4. Münasibətlər söhbətlə, anlayışla və vaxtında edilən izahla qorunur.

Sükut isə bəzən uçurumu genişləndirir.

5. Bir addım yaxınlaşmaq bütün gərginliyi aradan qaldıra bilər.

İnsanlar çox zaman kimin ilk addımı atacağını gözləyir.

6. Qəlbdən gələn yumşaqlıq, qəzəbin dəmir qapılarını belə açar.

7. Bir insanla bağları qırmadan öncə danışmaq, dinləmək və razılığı almaq lazımdır.

Çünki itirilən münasibətlər bəzən bir daha qayıtmır.

KƏLAM - 58

“BİRLİKDƏN SONRA AYRILIQ, QARDAŞLIQDAN SONRA CƏFA VƏ DOSTLUQDAN SONRA DÜŞMƏNÇİLİK NƏ QƏDƏR ÇİRKİNDİR!”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 49)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 58:

“BİRLİK İMTAHANI”

Beyləqan düzənliyində, günəşli tarlalarla əhatələnmiş sakit bir qəsəbədə iki yaxın qonşu ailə yaşayırdı: Səadət və Nərgiz. Uşaqlıqdan bir-birinin yanında böyümüş bu iki qadın həm dost, həm sirdaş, həm də çətin günlərin dayağı olmuşdular. Yolları da,

fikirləri də, sevincləri də çox vaxt eyni olurdu. Hətta Beyləqandan Bərdəyə bazarlığa gedəndə belə bir-birindən ayrılmazdılar.

Nərgiz təbiətcə çox həssas idi. Səadət isə daha sərt, daha emosional. Aralarındakı bu fərq illər boyu dostluqlarını qoruya bilmişdi. Amma bir gün həyat onları ciddi bir imtahana çəkdi.

Payızın ortaları idi. Qonşuluqda Nərgizin anasının səhhəti pisləşmişdi. Nərgiz tələsik onu Masallı xəstəxanasına aparmalı oldu və ev işləri, uşaqlar, təsərrüfat hamısı təxirə düşdü. O vaxt Səadət də ailə içində gərgin günlər yaşayırdı, anası xəstə idi və o da Bakıya gedib-gəlirdi.

Bir gün Nərgiz tez-bazar evinə qayıdanda görür ki, həyətin qapısı açıqdır və toyuqlar çölə çıxıb qonşu sahəyə keçib. Səadət isə bunu görmüş, amma öz evində çətinliklə məşğul olduğundan qapını bağlamağa gecikmişdi. Bu kiçik hadisə Nərgizin yorğun sinirinə ağır gəldi. O, qırıq bir səslə:

— Səadət, sən mənə belə heç vaxt yanaşmazdın… — dedi.

Səadət yorğunluğundan və gərginlikdən yanlış reaksiya verdi:

— Mən də insanam, hər şeyə çatmalıyam?!

Bu cümlə, iki illik dostluğun divarında görünməz çat saldı. Artıq görüşəndə gülümsəmələri süni, söhbətləri qısa idi. Nərgiz Masallıdan, Səadət Bakından qayıdanda bir-birlərinin halını soruşsalar da, arada bir soyuqluq var idi. Qadınların münasibəti əvvəlki kimi deyildi.

Bir gün kəndin tanınmış qadını – müdrik və mehriban Xədicə xala – bu durumu görüb onları çaya, öz həyətindəki kölgəli tut ağacının altına dəvət etdi. Xədicə xala uzun illərin təcrübəsi ilə danışmağa başladı:

— Qızlarım, birlikdən sonra ayrılıq kimi çirkin bir şey yoxdur. İnsanın ən gözəl zamanlarını bölüşdüyü bir insanla sual işarəsi qoyaraq ayrılması ürəyə yara vurur. Heç bilirsinizmi, dostluq da torpaq kimidir; onu sulamasan quruyar, amma yenə də dibində bir damcı həyat qalır. Siz bu damcını öldürməyin.

Xədicə xala onlara ayrı-ayrılıqda illər boyu gördüyü qırılmış dostluqların acı nəticələrindən danışdı: adamların necə tənhalaşdığını, necə peşman olduğunu, necə sükut içində bir-birini düşündüyünü…

Söhbət dərinləşdikcə hər iki qadın gözlərinin dolduğunu hiss etdi. Nərgiz özü də anlamadan dilləndi:

— Mən çox yorulmuşdum, bəlkə də səhv başa düşdüm…

Səadət də sanki illərin yükünü içindən atırmış kimi dedi:

— Mən də kobud cavab verdim. Səni incitmək istəməmişdim…

O gün ilk dəfə yenə səmimi şəkildə bir-birinin gözünə baxdılar. O qədər aylar idi ki, gizli-gizli bir-birini düşünürdülər, amma heç biri addım ata bilməmişdi.

Həmin gündən sonra münasibətləri əvvəlkindən daha möhkəm oldu. Artıq daha tez qırılmır, daha tez incimir, daha çox anlayırdılar. Çünki hər ikisi öyrənmişdi: dostluq elə bir bağdır ki, qopsa belə içində yenidən bağlana biləcək bir düyün qalmalıdır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. İllərlə qurulan dostluq bir anda sındırılmamalıdır.
Çünki bir inciklik bütün gözəl xatirələri kölgələyə bilər.

2. İnsan yorğun olanda səhv reaksiya verə bilər; münasibətləri buna görə qurban vermək olmaz.

3. Dostluq da bitki kimidir – ona fikir verməsən quruyar, amma torpaqda həmişə canlanacaq bir rüşeym qalmalıdır.

4. Birlikdən sonra ayrılıq ailə, dostluq və qonşuluq kimi müqəddəs bağlara yaraşmır.

5. Əsl dostluq incikliklərdən sonra yenidən ayağa qalxa biləndir.

6. İnsan həmişə qarşısındakına bir geri dönüş qapısı saxlamalıdır – çünki heç kim mükəmməl deyil.

7. Səmimi söhbət və izah – ən dərin soyuqluqları belə əridə bilər.

KƏLAM - 59

"QARDAŞI ONUNLA BARIŞMAQ İSTƏDİYİ HALDA BARIŞMAYAN ŞƏXS, LƏNƏTƏ GƏLMİŞDİR (MƏL'UNDUR), LƏNƏTƏ GƏLMİŞDİR."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 49)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 59:
"BARIŞ QAPISI BAĞLANMASIN"

Ağdaşın geniş çinar ağaclarıyla örtülü bir məhəlləsində yaşayan iki qonşu vardı: Rövşən və Kamal. İkisi də fərqli xarakterə malik olsa da, illərlə bir-birinin yanında durmuş, toyda, yasda, yaxşı gündə, pis gündə bir-birinə arxa olmuşdular. Rövşən təmkinli, düşüncəli; Kamal isə emosional və tez alışıb tez sönən bir adam idi.

Bir dəfə yay aylarında Rövşən öz işinə görə uzun müddət Qubaya getmişdi. Qayıdanda gördü ki, həyətinə bitişik olan bağ sahəsinin bir hissəsi Kamal tərəfindən şumlanıb, yeni mal-qaranın yeri kimi istifadə olunur. Əslində Kamal bunu bilərək etməmişdi – sərhəd xəttini dəqiq xatırlamamışdı. Amma Rövşən səfərin yorğunluğu və çaşqınlığı ilə bunu qəsd hesab etdi.

Problemi dilə gətirmədən içində böyütdü, böyütdü… Bir gün əsəbiləşib Kamala sərt sözlər dedi:

— Mən yox idim deyə fürsətdən istifadə etdin?!

Kamal nə olduğunu anlamadan sanki od tutub yandı. Qürüru incidi:

— Sən məni belə tanıyırdın? Mənim sənə qarşı niyyətim pis ola bilər?!

Bu söz-söhbət ikisinin arasındakı illərin mehrini sanki bir anda külə döndərdi. Artıq bir-birinə salamları da soyuq, baxışları uzaq idi. Evlərinin arasında cəmi on metr məsafə olsa da, qəlbləri bir-birindən kilometrlərlə uzaqlaşmışdı.

Bir gün kənd məscidinin imamı – arif, dərin düşüncəli bir insan – onların gərginliyindən xəbər tutdu. O, Rövşəni yanına çağırdı və sakit səslə soruşdu:

— Rövşən, sən illərin dostu ilə niyə bu qədər soyuq davranırsan?

Rövşən vəziyyəti danışdı. İmam sakitcə dinlədi və sonra dedi:

— Bəzən insan öz yorğunluğunu və hisslərini düşüncələrinə laylay edib gerçəyi görməyə bilər. Amma unutma: bir qardaş sənə yaxınlaşmaq istəyirsə, barışmaq istəyirsə və sən ona qapını bağlayırsansa… bu, çox ağır bir haldır. Bu, təkcə ona deyil, öz qəlbinə də zülmdür.

Bu sözlər Rövşənin ürəyinə toxundu. Günahın böyük hissəsinin özündən qaynaqlandığını ilk dəfə həmin an anladı.

Gecə oldu, hamı yatdı, amma Rövşən yata bilmədi. Kamalın illərlə etdiyi

yaxşılıqlar gözünün önündən keçdi: bir dəfə Rövşənin atası ağır xəstə olanda Kamal gecə-gündüz yanında olmuşdu; bir dəfə Qəbələyə getməli olanda maşını xarab olmuşdu, Kamal öz maşınını vermişdi… Onlarla belə xatirə vardı.

Səhəri gün səhər tezdən Rövşən bir az kişilik qürurunu sındırıb Kamalın qapısına gəldi. Qapı döyüləndə Kamal da təəccübləndi. Rövşən yavaş səslə dedi:

— Qardaş, sənə qarşı haqsız oldum. Əgər mümkündürsə, münasibətimizi əvvəlki kimi bərpa edək. Sən qəlbində yer tapsan, mən hazıram.

Kamal bir anlıq duruxdu. Qüruru bir tərəf, vicdanı bir tərəf dartışırdı. Amma illərin dostluğunu düşünəndə nə qədər böyük bir itki ilə üz-üzə qaldığını dərk etdi. Birdən üzündə yumşaq bir təbəssüm göründü:

— Rövşən, gərək çoxdan gələrdin, amma yenə də yaxşı ki, gəldin. Gəl, nə varsa keçmişdə qalsın.

O an iki kişi bir-birinə sarıldı. Qonşular o səhnəni görəndə heç nə demədilər – sadəcə xoşca gülümsədilər. Axı ən gözəl barışıq, qəlbdən edilən barışıqdır.

Həmin gündən sonra onların dostluğu əvvəlkindən daha möhkəm oldu. Çünki hər ikisi bir həqiqəti anlamışdı: insanın əlini barış üçün uzatdığı bir an, o əli havada qoymaq – ən çirkin davranışlardan biridir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Barışmaq istəyən insana qapı bağlamaq, insanın öz qəlbinə vurduğu yaradır.

2. Çox vaxt incikliyimizin səbəbi hadisənin özü yox, yorğunluğumuz və yanlış düşüncələrimiz olur.

3. Dostluq və qardaşlıq illərlə yığılır, amma bir anlıq qürurla dağıla bilər – buna imkan vermək olmaz.

4. Barışığa ilk addımı atmaq zəiflik deyil, böyük bir mənəvi gücdür.

5. Düşünülməmiş sözlər qəlbi qırar, amma səmimi bir üzrxahlıq qəlbləri yenidən birləşdirə bilər.

6. İnsan münasibətlərində qapıları tam bağlamamaq ən doğru yoldur.

7. Qəlbində kin saxlamaq, dostunu itirmək deməkdir; amma barışmaq, həm qəlbi, həm həyatı yüngülləşdirir.

KƏLAM - 60

“QARDAŞINDAN AYRILDIQDAN SONRA ONUN HAQQINDA PİS VƏ YA LƏYAQƏTSİZ SÖZLƏR SÖYLƏMƏ. ÇÜNKİ BU HALDA SƏNƏ QAYIDIŞ QAPISI BAĞLANAR. HALBUKİ TƏCRÜBƏLƏR ÇOX VAXT İNSANI SƏNƏ GERİ DÖNDÜRƏ BİLƏR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 50)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 60:
“AÇIQ QAPININ QÜDRƏTİ”

Bərdə rayonunun rəngli bağları, narıncı gün batımı və səliqəli məhəllələri

ilə yadda qalan bir kəndində iki yaxın dost qadın yaşayırdı: Günel və Zümrüd. Onların dostluğu məktəb illərindən başlamış, illər keçdikcə daha da möhkəmlənmişdi. Toy hazırlığı, imtahan həyəcanı, ailə problemləri — hər addımda bir-birlərinə dayaq olmuşdular.

Günel sakit, düşüncəli və təmkinli idi. Zümrüd isə gülərüz, cəld və bir az da emosional. Fərqli xüsusiyyətlərə malik olmalarına baxmayaraq, dostluqları illərlə pozulmamışdı. Ancaq bir gün aralarında kiçik bir anlaşılmazlıq oldu.

Günel Qarabağda oxuyan qardaşını görmək üçün tələsik çıxmışdı. Evdən çıxanda Zümrüdün ona göndərdiyi səsli mesaja fikir verməmişdi. Zümrüd bunu laqeydlik kimi qəbul etdi və qəlbi qırıldı. Günel qayıdandan sonra məsələni izah etməyə çalışdı, amma Zümrüd artıq inciyib özünə qapanmışdı. Söz-söhbət böyüdü, ikisi də sanki illərin münasibətini bir anda kənara atmış kimi oldu.

Bir neçə gün sonra Zümrüd, qəzəbinin təsiri ilə kənddəki bir neçə qadının yanında Günel haqqında şikayətlənməyə başladı:

— Mənə qarşı soyuq davranır, diqqətsizdir... Artıq onun kim olduğunu anlayıram...

Onu dinləyənlər isə ya susur, ya da əlavə suallar verirdi. Halbuki Günelin xəbəri belə yox idi ki, dostu onun haqqında nə danışır.

Aradan beş gün keçmişdi. Zümrüdün xəstə qardaşının halı pisləşdi. Onu təcili Şəmkir xəstəxanasına aparmalı oldular. Bu çətin xəbəri eşidən ilk insan isə Günel oldu. Zümrüd utandığından Güneli çağırmağa cəsarət etmirdi. Amma Günel tərəddüd etmədən, öz maşını ilə gəlib onları xəstəxanaya apardı. Yol boyu sakitcə dua edir, Zümrüdü təsəlli verirdi.

Həmin an Zümrüdün içində bir sızıltı yarandı: Günel onun haqqında deyilən sözləri bilsəydi belə, yenə də yardıma gəlmişdi. Bu, Zümrüdün vicdanını o qədər sıxdı ki, xəstəxananın qarşısında dayananda gözləri doldu.

Zümrüd asta səslə dedi:

— Günel… Mən sənin haqqında xoş olmayan sözlər demişəm. Mən səhv etmişəm. Amma bütün bunlara baxmayaraq yenə də gəldin.

Günel yumşaq bir təbəssümlə cavab verdi:

— Zümrüd, insan bəzən inciyəndə səhv sözlər deyə bilər. Amma yanlışı davam etdirmək bağışlanmazdır. Mən bilirəm ki, sən əsəbinlə danışmısan. Mən də bilirəm ki, dostluğu itirmək — ən böyük itkilərdəndir. Sənə qapım da, qəlbim də bağlı olmayıb.

Bu sözlər Zümrüdün qəlbində illərin tozunu sanki bir yağış kimi yudu. O gün iki dostun münasibəti əvvəlkindən daha saf və daha dəyərli oldu.

Zümrüd sonradan hər yerdə Günelin yaxşılığından, onun gözəl xasiyyətindən danışmağa başladı. Artıq bir həqiqəti çox dərindən anlamışdı:

Ayrılıqdan sonra pis söz danışmaq, insanı barışa aparan bütün yolları bağlayır. Həyat isə bəzən bu yolları lazım olanda geri qayıtmaq üçün insana məcburi göstərir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Ayrıldığın bir insan haqqında pis danışmaq, barışıq qapısını bağlamağın ən təhlükəli yoludur.

2. İnsan qəzəblə danışanda çox səhv sözlər deyə bilər — amma o sözləri geri almaq hər zaman mümkün olmur.

3. Haqqında pis danışan adam belə çətinliyə düşəndə ona yardım etmək — böyük bir insaniyyət və yüksək əxlaq nümunəsidir.

4. Təcrübələr, hadisələr, çətinliklər insanı yenidən birləşdirə bilər; buna görə qapıları tam bağlamamaq lazımdır.

5. Dostluq illərlə qurulur, amma bir neçə yanlış sözlə dağıla bilər — buna görə dilə nəzarət etmək çox əhəmiyyətlidir.

6. Səmimiyyət və yaxşılıq, ən sərt qəlbləri belə yumşalda bilir.

7. İnsan çətin anlarda kimin həqiqi dost olduğunu daha yaxşı tanıyır.

8. Kimsə səni tərk etsə belə, onun haqqında ədalətli və sağlam düşünmək — insaniyyətin ən gözəl mərtəbəsidir.

KƏLAM - 61

“KİM SEVGİSİNİ LAYİQ OLMAYAN YERƏ QOYARSA, ƏLAQƏLƏRİNİ QOPARMA NÖQTƏSİNƏ GƏTİRMİŞ OLUR. ”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 50)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 61:
“QƏLBİN YÜKÜ”

Kür yaxınlığındakı **Şəmkir** rayonunun kənarında sakit bir kənd vardı. Bu kənddə yaşayan, hamı tərəfindən təmkinli və əli açıq biri kimi tanınan Sahib adlı bir kişi vardı. Sahib dülgər idi, amma onun dəyəri yalnız peşəsi ilə ölçülmürdü — insanlara hörmətlə yanaşması, çalışqanlığı və səmimiyyəti ilə tanınırdı.

Bir gün şəhərdən köçüb gəlmiş yeni qonşu — Yunus adlı bir kişi Sahibin həyətinə yaxınlaşdı. İlk günlərdə çox mehriban görünür, hamıya gülümsəyir, kənd adamları ilə tez ünsiyyət qururdu. Sahib də onu öz qardaşı kimi qəbul etdi. Ona işində kömək etdi, ailəsinə ehtiyacı olduqda ərzaq aldı, hətta bir neçə dəfə öz emalatxanasının alətlərini belə ona borc verdi.

Lakin zaman ötdükcə Yunusun davranışlarındakı anlaşılmazlıqlar üzə çıxmağa başladı. Borc aldığı əşyaları qaytarmır, “çox vacib işdir” deyib Sahibdən pul istəyir, sonra isə aylarla geri qaytarmırdı. Sahib isə düşünürdü: “Bir gün o da yaxşı olar, mən necə davransam, Allah daha artığını verər.” Onun yaxşı niyyəti təmiz idi, amma qarşı tərəf bu təmizliyi qiymətləndirmirdi.

Bir dəfə Yunus kəndin mərkəzində özünü elə göstərdi ki, guya Sahib ona borclu qalıb. Yanlarında duran adamlar təəccübləndi. Sahib isə heç nə demədi, çünki başqasının qarşısında kimisə rüsvay etməyi özü üçün ayıb bilirdi.

Amma bu hadisədən sonra kənddə söz-söhbət yayıldı. Bəziləri “Sahib nə üçün bu qədər yüklənir?” deyir, bəziləri də “Yunus ondan sui-istifadə edir”

söyləyirdi.

Sahib isə bu vəziyyətin fonunda içində bir boşluq hiss etməyə başlamışdı. Nə qədər yaxşılıq edirdisə, qarşılığında ya hörmətsizlik, ya da yalanla qarşılaşırdı. Bir axşam Gəncədən qayıdarkən yolüstü dayanıb Kürün qırağında oturdu. Suyun axışını izləyə-izləyə dərin düşündü:

"Mən sevgimi, etimadımı layiq olmayan bir yerə qoymuşam. Nə qədər çalışsam da bu bağlılıq məni hüzura aparmır. Mən yaxşılıq etməkdən vaz keçməyəcəyəm, amma kimə və necə etməli olduğumu düşünməliyəm."

O gün qərara gəldi ki, Yunusa qarşı olan münasibətini dəyişsin. Neçə aydır toplanan borcları, qaytarılmayan əşyaları yada salmadan, sadəcə olaraq məsafə saxladı. İçindəki yük yavaş-yavaş yüngülləşdi.

Bir neçə həftə sonra Yunus kənddən köçdü. Getməzdən əvvəl Sahibin yanına gəlib deməyə çalışdı:

— Sən mənə çox yaxşılıq etdin… Bilmirəm, necə peşman olduğumu…

Sahib yalnızca gülümsədi və dedi:

— Hər kəs öz yükünü özü daşıyır, Yunus. Allah hamımıza doğru yolu göstərsin.

Yunus getdi, amma Sahib həmin gündən sonra daha sağlam münasibətlər qurmağı öyrəndi. Bu dəfə öz yaxşılığını dəyər görən insanlar üçün sərf etdi — bunu edəndə qəlbinin necə yüngülləşdiyini hiss edirdi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Hər yaxşılıq hər yerə sərf edilmir.

Sevgini və etimadı layiq olmayan insana vermək həm qəlbi yorur, həm də insanı əxlaqi olaraq tükəndirir.

2. Dəyər görməyən münasibət davam etmir.

Hətta ən gözəl niyyət belə qarşı tərəfdə cavab tapmayanda əlaqə istər-istəməz qopma həddinə gəlir.

3. İnsan yaxşılıqdan vaz keçməməlidir, amma ağılla etməlidir.

Kimin hansı dəyərə layiq olduğunu bilmək həyat təcrübəsinin bir hissəsidir.

4. Həddin qorunması qəlbin rahatlığıdır.

Dərin məsafə saxlamaq bəzən ayrılıq deyil, həm də özünü qorumağın bir yoludur.

5. Allah səmimi qəlbləri yüngülləşdirir.

İnsan niyyətini düz saxladıqda, Allah ona daha doğru münasibətlər qismət edir.

6. Əsl itki yaxşılığın qarşılıq görməməsi deyil, insanın özünü itirməsidir.

Sahibi qoruyan da məhz budur — o yaxşılığından dönmədi, sadəcə ünvanını dəyişdi.

QARDAŞLARLA MÜNASİBƏT QURMAQ

KƏLAM - 62

“QARDAŞIN SƏNİNLƏ ƏLAQƏSİNİ KƏSƏNDƏ, SƏN ÖZÜNÜ ONUNLA MÜNASİBƏTİ DAVAM ETDİRMƏYƏ MƏCBUR ET. ƏGƏR O SƏNƏ CİMRİLİK GÖSTƏRİRSƏ, SƏN BAĞIŞLAMAYA BAX. HEÇ VAXT YERİ OLMAYAN YERDƏ VƏ LAYİQ OLMAYAN ŞƏXSLƏRƏ XEYİR ETMƏ.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 50)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 62:

“ÜRƏYİ DARALMAYAN QADIN”

Lənkəranın yaşıl çay plantasiyaları ilə əhatələnmiş bir kəndində mərhəməti, təmkinli davranışları və insana dəyər verməyi ilə tanınan Aysu adlı bir qadın yaşayırdı. O, həm müəllimlik edir, həm də kənddəki qadınlara savad və ailə münasibətləri barədə kiçik dərslər verirdi. Onu hər kəs “ürəyi geniş qız” deyə tanıyırdı.

Aysunun uşaqlıqdan yaxın gördüyü, bacısına bənzətdiyi bir qadın dostu — Nərgiz vardı. Onlar eyni məktəbdə oxumuş, eyni həyətlərdə oynamış, eyni arzu və xəyallarla böyümüşdülər. Lakin illər keçdikcə Nərgiz daha çox dünyəvi istəklərə meyl etmiş, insanlarla əlaqələrində tərs və inciklik yaradan davranışlar göstərməyə başlamışdı. Əvvəllər çox yaxın olduqları halda, son zamanlar Aysudan uzaq dururdu.

Bir gün Aysu Nərgizin ad günündə onu sevindirmək üçün xüsusi tort hazırladı, kiçik də olsa zövqlü bir hədiyyə aldı və evinə getdi. Qapını Nərgiz açdı, amma soyuq baxışlarla:

— Aysu, mən o qədər də yaxşı gün keçirmirəm… Bu qədər hazırlığa ehtiyac yox idi, — dedi.

Aysu gülümsəyərək içəri keçmək istədi, lakin Nərgiz bəhanə ilə onu yola saldı. Hətta torta belə baxmadan:

— Sonra danışarıq… — deyib qapını bağladı.

O an Aysunun ürəyi sıxıldı. “Görəsən, nə etdim ki, mənə belə davranır?” — deyə düşündü. Lakin incikliyin içində belə, dostluğun qarşılıqlı məsuliyyət olduğunu unutmadı. **“Qardaşın sənə uzaqlaşanda, sən özünü yenidən yaxınlığa məcbur et”** kəlamı sanki qulağında səsləndi.

Aysu bir neçə gün keçəndən sonra Nərgizin işdən qayıtdığı saatda yolunun üstünə çıxdı:

— Nərgiz, səninlə danışmaq istəyirəm. Əgər məndən incimisənsə, bilmək istəyirəm. Mən heç birimizin qəlbində yük qalmasını istəmirəm, — dedi.

Nərgiz əvvəlcə susdu. Sonra uzun illərin yorğunluğunu xatırladan bir səsi ilə:

— Heç kim mənimlə bu qədər israrla əlaqə saxlamağa çalışmır. Hamı adətən bir inciyəndə uzaqlaşır… Mən elə bildim, sən də gedəcəksən, — dedi.

Aysu gülümsədi:

— Mənim üçün dostluq bir əmanətdir. Mənə qarşı cimrilik etsən də, mən bağışlamağı seçərəm. Amma bir şeyi bilməlisən: **yerini bilmədiyin yaxşılıq**

həm sənə, həm qarşı tərəfə zərər verər. Mən sənə yaxşılıq edərəm, amma özümü incitmədən.

Bu sözlərdən sonra Nərgizin gözləri doldu. Onun sərtliyi Aysunun səbir və yumşaqlığı qarşısında əridi.

Həmin gündən sonra münasibətləri yenidən bərpa olundu, lakin Aysu artıq duyğularını ağılla yönləndirirdi. Hər yaxşılığı edirdi, amma qiymət veriləcək yerdə və münasibətinə hörmət edən insanlar üçün.

Bir neçə ay sonra kənddə keçirilən böyük çay festivalında hər kəs Aysu və Nərgizin yenidən əvvəlki kimi bir yerdə olduğunu gördü. Aralarında yeni bir fəsil başlanmışdı — bu dəfə daha sağlam, daha dərin, daha dürüst.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Gerçək əlaqələr bir tərəf qopsa da, digər tərəf səy göstərdikdə yenidən bağlana bilər.

Aysu bunu davranışı ilə göstərdi.

2. Bağışlamaq insanın həm içini, həm münasibətləri təmizləyir.

Nərgizin sərtliyinə baxmayaraq, Aysunun səbrlə davranması münasibəti xilas etdi.

3. Hər yaxşılıq hər yerə verilməz.

Kimin layiq olduğunu bilmək, öz qəlbini qorumağın əsas yoludur.

4. Səmimiyyət mütləq bir gün mükafatını alar.

Aysunun israrlı və təmiz niyyəti sonunda münasibəti düzəltdi.

5. İnciklik zamanında geri çəkilmək asandır, amma əsl güc münasibəti qorumaqdadır.

6. İnsan öz dəyərini bildikcə, başqasına etdiklərini də ağılla yönləndirir.

Aysu artıq yaxşılığı dəyər görənə verirdi.

KƏLAM - 63

“İNSANLARIN MÜNASİBƏT QURMAQDA ƏN GÜCLÜSÜ, ÖZ MÜNASİBƏTİNİ KƏSMİŞ ŞƏXSLƏ ƏLAQƏ QURA BİLƏNDİR.”

(Bu kəlam İmam Hüseynə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 50)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 63:

“KƏSİLƏN KÖRPÜNÜ YENİDƏN QURAN ADAM”

Qubanın qırmızı təpələri ilə əhatələnmiş bir kəndində Murad adlı bir usta yaşayırdı. Murad həm ağac oyma sənətində mahir idi, həm də insanlarla davranışında yumşaqlığı, səbirliyi ilə tanınırdı. Onun düzəltdiyi taxta qapılar, sandıqlar, hətta körpü maketləri belə kəndin simvoluna çevrilmişdi.

Muradın illərdir iş birliyi etdiyi başqa bir usta — Kamran da vardı. Onlar əvvəllər dost idilər, amma bir gün böyük bir anlaşılmazlıq aralarında sərt sözlərin deyilməsinə səbəb olmuşdu. Kamran inciyərək bütün əlaqəni kəsmiş, salam verməyi belə dayandırmışdı. Kənddə hamı Muradın haqlı olduğunu bilirdi, lakin Murad bu incikliyin öz içində yara kimi qalmasını istəmirdi.

Aylar keçdi. Murad hər dəfə Kamranı yolda görəndə salam verirdi, lakin Kamran baxışlarını qaçıraraq uzaqlaşırdı. Bir gün Murad öz-özünə düşündü:

“Əgər münasibət qurmaqda ən güclü insan, bağını kəsənlə yenidən əlaqə qura biləndirsə, mən qaçmamalıyam. Əksinə, qardaşlığın dəyərini xatırlatmalıyam.”

Bir gün kəndin çay kənarında köhnə bir taxta körpü çökdü. Bu körpü kəndin əkin yerlərinə gedən yeganə qısa yol idi. Hər kəs narahat oldu, çünki yeni körpü düzəltmək üçün həm bacarıq, həm güc lazım idi. Murad bu işin öhdəsindən özü gəlmək istədi, amma təmir üçün ən yaxşı usta Kamran idi.

Murad düşünmədən Kamranın emalatxanasına getdi. Kamran onu görən kimi qaşlarını çatdı:

— Sənə nə olub? Mənimlə danışmağa da ehtiyac yoxdur, — deyə kobudcasına söylədi.

Murad sakitcə cavab verdi:

— Mən körpünü düzəltməyə gəlməmişəm, Kamran. Mən səninlə olan körpümüzü düzəltməyə gəlmişəm. Kəndin körpüsü çöküb, amma bizim körpü çoxdan dağılıb. Bu hal bizi gücsüz edir. Gəl birlikdə onu quraq. Sən bu işin ustasısan, mən də sənə dəstək olaram.

Kamran susdu. İlk dəfə Muradın səmimi səsi onu bu qədər sarsıtmışdı. Bir neçə saniyə keçdi və ilk dəfə Kamran dərin bir nəfəs alıb dedi:

— Murad… Mən incimişdim, amma bu qədər vaxt keçdi. Sən haqlı ola bilərdin, amma buna baxmayaraq məni tərk etmədin.

Murad gülümsədi:

— Səni tərk etsəydim, özümü də tərk etmiş olardım. Mən dostluqda güclü olmaq istəyirəm.

Növbəti gün hər iki usta çay kənarına getdi. Günlərlə birlikdə işləyib kəndin ən möhkəm körpüsünü inşa etdilər. Kənd camaatı onların yenidən birlikdə işlədiyini görəndə sevinirdi. Aralarında yorğunluq olsa da, hər çəkic zərbəsi sanki aradakı qırılmış münasibəti də bir az daha düzəldirdi.

Körpünün sonuncu taxtası vurulanda Murad içindən keçəni dedi:

— Kamran, bax, bu körpü kimi insanların qəlbində də bəzən çökmələr olur. Amma güclü olan kəs o çökməni görüb qaçan yox, onu yenidən ayağa qaldırandır.

Kamran başını aşağı saldı:

— Murad, sən mənim illərlə dost dediyim insansan. Mən uzaqlaşsam da, sən məni yenə çağırdın. Sən mənim üçün həqiqi dostluğun adısan.

İki kişi çayın kənarında oturub susaraq axan suyu izlədilər. Axan sular kimi inciyən ürəklər də təmizlənirdi. Həmin gündən sonra münasibətləri əvvəlkindən daha güclü oldu və Murad kənddə “körpüləri yenidən quran adam” kimi tanındı.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Əsl güc incikliyi böyütməkdə deyil, onun üstünə gedib münasibəti yenidən qurmaqda özünü göstərir.

2. İnsan necə ki, fiziki körpülərə möhtacdır, qəlb körpülərinə də

möhtacdır.

Murad bunu davranışı ilə göstərdi.

3. İnciklik təkcə iki insanı deyil, onların ətrafını da təsirləndirir.

Kəndin körpü təmirinə ehtiyacı kimi insanlar da münasibətin düzəlməsinə möhtac idi.

4. Qarşı tərəf əlaqəni kəssə belə, səmimiyyət və davamlılıq çərçivəsində yenidən bağ qurmaq mümkündür.

5. Bir addım bəzən illərlə davam edən soyuqluğu əridə bilir.

Muradın cəsarəti buna örnək oldu.

6. Dostluq bəzən sınar, amma sınmış münasibəti düzəltmək ondan qaçmaqdan daha şərəfli bir davranışdır.

7. Səmimi niyyət insanın dilindən deyil, əməllərindən hiss olunur.

Muradın əməlləri Kamranın qəlbini yumşaltdı.

KƏLAM - 64

"QARDAŞIN SƏNİNLƏ MÜNASİBƏTLƏRİ KƏSMƏYƏ ÇALIŞMASIN, BU, SƏNİN ONUNLA MÜNASİBƏTİNİ DAVAM ETDİRMƏK İSTƏYİNDƏN DAHA GÜCLÜ OLMASIN. SƏNƏ PİSLİK ETMƏYƏ ÇALIŞMASIN, BU, SƏNİN ONA XEYİR ETMƏYİNDƏN ÜSTÜN OLMASIN."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 50)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 64:
"XEYİR KÖRPÜSÜ"

Saatlı rayonunun sakit bir kəndində, Aytac adlı bir qadın yaşayırdı. O, həm ağıllı, həm də səmimi qəlbli biri idi. İnsanlar onun yaxınlığına, sözü və əməli ilə yol tapmağına çox inanırdılar. Aytacın kənddəki ən yaxın dostu isə Nərgiz idi. Onlar uşaqlıqdan bir-birini tanıyır, sevincləri və kədərini paylaşırdılar.

Bir gün kənddə böyük bir anlaşılmazlıq oldu. Aytac Nərgizdən bir söz eşitdi və bunu yanlış başa düşdü. Onun ürəyində kiçik bir inciklik yarandı. Hər ikisi də bir-birinə qarşı qəzəb hissi saxlamadan məsafə yaratmağa başladı. Nərgiz də öz tərəfdən incimişdi, amma açıq şəkildə bunu göstərmədi.

Aytacın qəlbi hər keçən gün ağırlaşırdı. O düşündü:

"Əgər mən münasibətlərimizi qırmağa çalışsam, bu, incikliyi daha da artırar. Mən xeyir göstərməyi, əlimdən gələni etməyi davam etdirməliyəm, çünki pislik qarşısında yaxşılıq göstərmək yalnız ürəyin gücü ilə mümkündür."

O, bir səhər kəndin çay kənarında Nərgizə yaxınlaşdı.

— Nərgiz, sən mənimlə danışmaq istəmirsən deyə bilmirəm, amma mən sənə pislik etmək istəmirəm. Gəl hər şeyi aydınlaşdıraq, — dedi.

Nərgiz təəccüblə baxdı. İlk dəfə bir başqasının səhv anlamasını düzəltməyə belə cəsarətli yanaşdığını görürdü.

— Aytac, mən də səni incitməyə çalışmamışdım. Sadəcə, sözlərim səhv başa düşülmüş ola bilər. Amma sənin bu səmimiyyətin… — Nərgiz sözünü

kəsdi, gözlərində su vardı.

Onlar birlikdə oturub, kəndin yaşlı çinarlarının kölgəsində danışdılar. Aytac hər dəfə Nərgizə kiçik bir yardım göstərdi, hər zaman xoş söz söylədi. Nərgiz də bu hərəkətlərdən təsirləndi və iki dost arasındakı qırıq körpü yavaş -yavaş düzəldi.

Kənddə hər kəs onların yenidən birləşdiyini görəndə sevindi. Aytacın mövqeyi, insanların qəlbindəki incikliyi yumşaltmaqda, münasibətləri qorumaqda nümunə oldu. O, göstərdi ki, insan qəlbinin gücü ilə pisliklər qarşısında xeyir göstərə bilər və münasibətləri qoruyub saxlaya bilər.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Münasibətləri qorumaqda əsl güc, inciklik və qəzəb qarşısında davam gətirməkdədir.

2. Pislik etmək istəyənə qarşı xeyir göstərmək yalnız qəlbin gücü ilə mümkündür.

3. Ürəkdəki xeyir körpüsü, insanların arasındakı anlaşılmazlıqları aradan qaldıra bilər.

4. Bir münasibət qırıldığı zaman, onu yenidən qurmaq üçün ilk addımı atmaq həm cəsarət, həm də səmimiyyət tələb edir.

5. Münasibətləri qoruyarkən təkcə söz deyil, əməllər də böyük rol oynayır.

6. Xeyir göstərmək, qarşı tərəfin davranışından asılı olmayaraq, insanın özünü gücləndirir.

7. Dostluqda qəlb körpüsünü qırmadan, davamlı və səmimi olmaq, münasibətləri daha da möhkəmləndirir.

KƏLAM - 65

“QARDAŞIN SƏNƏ ÜSYAN ETSƏ DƏ (QARŞI ÇIXSA DA), SƏN İTAƏT ET. SƏNƏ CƏFA ETSƏ DƏ, SƏN ONA SADİQ QAL.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 50)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 65:

“SADİQ QARDAŞLIQ”

Sabirabadın bir kəndində, kəndin sahilində yerləşən yaşıl bağların və sərin çay kənarlarının arasında Əli adlı bir gənc yaşayırdı. O, uşaqlıqdan Rəşad adlı dostu ilə ayrılmaz bir ikilik təşkil etmişdi. Onlar kənddəki tarlalarda, bağlarda və çay sahilində günlərini birlikdə keçirər, çətinlikləri də bölüşərdilər. Kənddəki yaşlılar tez-tez onların sadiqliyini danışar, gənclərə nümunə göstərərdilər.

Bir yay günündə kənddə kiçik bir anlaşılmazlıq baş verdi. Rəşad, Əlinin ona qarşı diqqətsiz davrandığını düşündü və əsəbiləşdi. O, Əlinin yanından uzaqlaşdı, sanki bütün illərin dostluğunu unutmuş kimi soyuq davrandı. Əli isə qəlbində inciklik hiss etsə də, əsla cavab vermədi.

Əli kəndin yaşlılarından Həsən dayıya müraciət etdi. Həsən dayı sakitcə qulağına fısıldadı:

— Əli, unutma ki, qardaşlıq təkcə xoş günlərdə deyil, çətin anlarda da sınanır. O səni incidə bilər, üsyan edə bilər, amma sən sadiq qalmalısan.

Əli bu sözləri ürəyinə yazdı. Hər gün Rəşadı gördükdə salam verdi, xeyir dua etdi, onu görməzdən gəlmədi. Çünki bilirdi ki, dostluq sədaqət və səbir üzərində möhkəmlənir.

Bir gün kənddə ciddi bir fəlakət baş verdi. Çayın suyu yüksəlmiş, bir neçə ev təhlükə altında qalmışdı. Rəşadın evi də daşqınla üz-üzə idi. Əli dərhal yola düşdü, kənddəki digər sakinləri də çağırdı. Hamı birlikdə Rəşadın evini və digər evləri xilas etdi.

Rəşad, qorxudan titrəyərək dedi:

— Əli, sən həqiqətən mənim dostumsan. Sənin sədaqətin olmasa, mən nə edərdim bilmirəm.

Əli sadəcə gülümsədi:

— Dostluq bunu tələb edir, Rəşad. Biz birlikdə böyümüşük, birlikdə çətinlikləri də aşmalıyıq.

Bu hadisədən sonra kənddə hər kəs Əlinin və Rəşadın sadiqliyini danışdı. Gənclər bu iki dostdan dərs alaraq başa düşdülər ki, əsl dostluq yalnız xoş günlərdə deyil, çətin günlərdə də sınanır.

Əli və Rəşad, çayın kənarında oturub keçmiş günləri xatırlayır, gələcəkdə də bir-birlərinə qarşı sədaqətli olmağa söz verdilər. Onların qardaşlığı kəndin gəncləri üçün əsl nümunəyə çevrildi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Əsl dostluq yalnız xoşbəxt anlarda yox, çətin anlarda da sınanır.
2. Qardaşın üsyan etsə də, səni incidə bilər, buna baxmayaraq sadiq qalmaq həm hikmət, həm də güclü əxlaqın nişanəsidir.
3. Bağışlamaq və sadiq olmaq, insanların qəlbini dəyişdirə bilər, münasibətləri bərpa edə bilər.
4. Həyatdakı çətinliklər dostluğu sınayır, lakin sədaqət və xeyir əməllər dostluğu möhkəmləndirir.
5. Kənd kimi kiçik icmalarda belə sadiq dostluq nümunəsi hər kəs üçün dərs ola bilər.

QARDAŞ NÖVLƏRİ

KƏLAM - 66

“QARDAŞLAR ÜÇ QİSİMDİR: BİRİNCİSİ YEMƏK KİMİDİR - DAİM ONA EHTİYAC DUYDUĞUN AĞILLI QARDAŞDIR. İKİNCİSİ XƏSTƏLİK KİMİDİR - BU, AXMAQ OLAN QARDAŞDIR. ÜÇÜNCÜSÜ İSƏ DƏRMAN KİMİDİR - BU DA QƏLB ƏHLİ OLAN QARDAŞDIR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 50)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 66:

“QƏLBİN DƏRMANI”

Tərtər rayonunun geniş və səfalı kəndlərindən birində Aynur adlı qadın yaşayırdı. Aynur həm ağıllı, həm də mərhəmətli bir insan idi. Kənddəki insanlar onun davranışına, sözlərinə və qəlb təmizliyinə böyük hörmət göstərirdilər.

Bir gün Aynur kəndin ortasındakı bazara gedərkən, Günay adlı dostu ilə qarşılaşdı. Günay məyus və kədərli görünürdü; sanki həyat ona qarşı çıxmış, hər şey onun üzərinə yığılmışdı. Aynur onu görəndə düşündü: insanlar səhvlər edə bilər, amma qəlbimizdəki hikmət onları anlamağa yardım edir.

O, İmam Sadiqin (ə) kəlamını xatırladı:

"Qardaşlar üç qismdir: birincisi yemək kimidir – daim ona ehtiyac duyduğun ağıllı qardaşdır. İkincisi xəstəlik kimidir – bu, axmaq olan qardaşdır. Üçüncüsü isə dərman kimidir – bu da qəlb əhli olan qardaşdır."

Aynur Günaya yaxınlaşdı və dedi:

— Bəzən insanlar səni sınayır, əksinə davranır, amma hər bir münasibət qəlbimizin dərmanı ola bilər. Sənin əsl dostun, qəlb əhli olan dostundur; onlar səni anlar, səninlə dərdini paylaşar. Axmaq və mənfi niyyətli insanlar isə həyat dərmanını almağa mane ola bilər.

Günay başını salladı, gözlərində ümid işığı parladı. Aynur davam etdi:

— Həyatda üç növ dost vardır: daim ehtiyac duyduğun ağıllı dostlar, səni əsəbləşdirən axmaq dostlar və qəlb dərmanı olan dostlar. Sən qəlb dərmanı olan dostları tanı, onlarla münasibətlərini qoruyub saxla.

O gündən sonra Günay və Aynur həm kəndin müxtəlif yerlərində qadınlarla birlikdə xeyir işlər gördülər, həm də dostluqlarını daha da möhkəmləndirdilər. Hər çətin anlarında qəlb dərmanları bir-birlərinə dəstək oldular.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Hər bir dost eyni deyil; bəziləri həyatımıza yalnız bir öyrədici kimi gəlir, bəziləri isə qəlbimizin dərmanı olur.
2. İnsanları qınamaq və incitmək əvəzinə, onların niyyətini qəlbimizdə analiz etmək daha hikmətlidir.
3. Qəlb əhli olan dostları tanımaq və onlarla münasibəti qorumaq həyatımızda böyük əhəmiyyət kəsb edir.
4. Axmaq və mənfi niyyətli insanlarla qarşılaşdıqda sakit və hikmətli qalmaq, qəlb dərmanını qorumağın yoludur.

5. Hər bir çətinlikdə və anlaşılmazlıqda dostluğun əsl dəyəri ortaya çıxır; qəlb dərmanı olan insanlar həyatımıza işıq gətirir.

KƏLAM - 67

"QARDAŞLAR ÜÇ QİSMDİR: BİRİNCİSİ CANIYLA DOST OLUR, İKİNCİSİ MALIYLA YARDIM EDƏR. BUNLAR QARDAŞLIQDA DOĞRU VƏ SADİQ OLANLARDIR. ÜÇÜNCÜSÜ İSƏ DOLANIŞIĞINI SƏNDƏN İSTƏYƏR, SƏNİ YALNIZ MÜƏYYƏN LƏZZƏTLƏR VƏ MƏNFƏƏTLƏR ÜÇÜN SEVƏR. BU KİMİ ŞƏXSLƏRƏ ETİBAR ETMƏ."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 50)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 67:

"SADİQ QARDAŞLIQ"

Qəbələ rayonunun dağətəyi kəndlərindən birində Rəşad adlı gənc yaşayırdı. O, sadə bir evdə, təmiz qəlbli ailənin övladı olaraq böyümüş, həm ağıllı, həm də sadiq bir insan kimi kəndin diqqətini çəkmişdi. Hər səhər günəş dağların arxasından yüksələrkən Rəşad çayın kənarında oturub, həyatın və insan münasibətlərinin dərin mənalarını düşünərdi.

Bir gün kəndin mərkəzi bazarına getmək istərkən yol boyu qonşuları ilə salamlaşdı, onların dərdlərini dinlədi. Bazarda Elçin adlı dostu ilə qarşılaşdı. Elçin son zamanlar maddi və şəxsi çətinliklər yaşamış, həyatın ona qarşı haqsız davrandığını düşünürdü. Onun üzü kədərli, baxışları isə yorğun görünürdü.

Rəşad onu görən kimi düşündü: "Hər insan eyni deyil. Bəziləri sənin yanında çətin günündə dayanır, bəziləri yalnız fayda üçün yaxınlaşır. Dostluğu anlamaq üçün həm qəlb, həm də təcrübə lazımdır."

O, İmam Əlinin (ə) kəlamını xatırladı:

"Qardaşlar üç qismdir: birincisi canıyla dost olur, ikincisi malı ilə yardım edər. Bunlar qardaşlıqda doğru və sadiq olanlardır. Üçüncüsü isə dolanışığını səndən istəyər, səni yalnız müəyyən ləzzətlər və mənfəətlər üçün sevər. Bu kimi şəxslərə etibar etmə."

Rəşad Elçinə yaxınlaşdı, dostunun gözlərinin içindəki kədəri hiss edərək dedi:

— Elçin, həyatda insanlar müxtəlif olur. Hər kəs eyni niyyətlə yaxınlaşmır. Bəziləri sənin çətin anında yanında olur, bəziləri isə yalnız fayda görəndə sənə yaxınlaşır. Əsl qardaşlıq isə sadiqlik və dürüstlük üzərində qurulur.

Elçin başını salladı, amma hələ də qəlbində şübhələr vardı. Rəşad davam etdi:

— Sadiq dostunu tanımaq üçün qəlbini açıq saxla. Mənfəət üçün gələnlərə etibar etmə. Amma ürəyində həmişə doğru dostların üçün yer saxla. Çünki həyatda çətin anlar insanı sınayır və əsl qardaşlar bu anlarda ortaya çıxır.

O gün bazardan qayıdarkən Rəşad və Elçin kəndin kənarındakı çayın sahilində dayandılar. Rəşad əlini dostunun çiyninə qoyaraq dedi:
— Hər çətin an, hər xəyal qırılması sənə qardaşlığın dəyərini göstərir. Sadiq

dostlar qəlbini qırmaz, səni tərk etməz, səni anlayar və yanında olar.

Bundan sonra Rəşad və Elçin kənddə sadiq qardaşlığın nümunəsi oldular. Hər kəs onları gördükcə, qəlblərində dürüstlük və yardımsevərliyin dəyərini düşündü. Onlar qadınlara, uşaqlara və yaşlılara hər zaman qardaşlıq, sadiqlik və dürüstlük nümunəsi göstərirdilər.

Günlərin birində kəndə uzaqdan bir ailə köçdü. Onlar ilk baxışdan dostluq üçün yaxınlaşdılar, amma niyyətləri yalnız mənfəət idi. Rəşad onların niyyətini dərhal anladı və Elçinə dedi:

— Bax, bu insanlar yalnız fayda üçün yaxınlaşır. Onlara etibar etmə. Sadiq qardaşlığı qorumaq üçün qəlbini doğru insanlara aç.

Elçin Rəşadın dediklərini ürəyində dərin bir dərs kimi saxladı. O an anladı ki, sadiq qardaşlıq yalnız sözlə deyil, həm də hərəkətlə göstərilir. Hər bir insanın qəlbini tanımaq, sadiq olanı qorumaq və yalnız özünü istəməyənləri uzaq tutmaq həyatda ən böyük hikmətdir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Hər qardaş eyni deyil; bəziləri canı ilə dost olur, bəziləri malı ilə yardım edər, bəziləri isə yalnız mənfəət üçün yaxınlaşır.
2. Əsl qardaşlıq sadiqlik, dürüstlük və qəlb əhliliyinə qarşı hörmət üzərində qurulur.
3. İnsanları yalnız sözlərinə görə qiymətləndirmə, niyyətlərini də nəzərə al.
4. Mənfəət və fayda üçün yaxınlaşan şəxslərə etibar etmə; onlar qəlb sadiqliyini poza bilər.
5. Sadiq dostlar çətin anlarda dəstəkləyər və həyatımıza işıq gətirər.
6. Qəlbini doğru insanlara açmaq, sadiq qardaşlığı qorumağın ən önəmli yoludur.

KƏLAM - 68

“QARDAŞLAR İKİ QİSİMDİR: BİRİNCİSİ ETİBAR EDİLƏNLƏR, İKİNCİSİ ZARAFAT VƏ ƏYLƏNCƏ ƏHLİ OLANLARDIR. QARDAŞINA ETİBAR EDƏCƏKSƏNSƏ, MALINI VƏ CANINI ONA ETİBAR ET. DOSTLARI İLƏ DOST, DÜŞMƏNLƏRİ İLƏ DÜŞMƏN OL. SİRLƏRİNİ VƏ EYİBLƏRİNİ GİZLƏ, GÖZƏLLİKLƏRİNİ İSƏ AŞKARA ÇIXAR. EY SORUŞAN ŞƏXS! BİL Kİ, BU(ETİBARLI VƏ SADİQ) QARDAŞLAR KİMYƏVİ QIZILDAN (SİMYADAN) DA AZ TAPILAR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 50)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 68:
“ETİBARIN GÜCÜ”

Qazax rayonunun sərin və sakit bir kəndində yaşayan Leyla, qəlbi mərhəmət və dürüstlük dolu, hər kəsin hörmət etdiyi bir qadın idi. O, insanların niyyətinə diqqət yetirir, dostluğunu və etibarını yalnız doğru insanlara göstərirdi.

Bir gün Leyla kəndin mərkəzində yerləşən yaşlı çinar ağacının altında oturarkən, uşaqlıq dostu Sevinc ilə qarşılaşdı. Sevinc uzun müddət şəhərdə

yaşadığı üçün kəndin gündəlik işlərindən uzaq düşmüşdü və dostluqlarını necə qorumaq lazım olduğunu unudmuşdu. Leyla onu görən kimi qucaqladı və dedi:

— Sevinc, insanlara etibarını göstərməzdən əvvəl, onların niyyətini tanımaq lazımdır. Dostluq yalnız sözlə deyil, həm də hərəkətlə ölçülür.

Leyla Sevincə baş verən bir hadisəni danışmağa başladı. Kəndin yaxınlığında bir ailəyə yardıma ehtiyac oldu. Leyla həmişə olduğu kimi, yardım etdi, amma gördü ki, bəzi qadınlar yalnız maraqları üçün yaxınlaşır, heç bir sadiqlik göstərmirlər. Leyla Sevincə dedi:

— Dostlar üç növdür: birincisi, canı ilə sadiq olanlardır; bunlar həqiqi dostlardır və çətin anlarda yanındadır. İkincisi, mal və yardımla dostluq edənlərdir; bunlar doğru niyyətli və yardımsevərdir. Üçüncüsü isə yalnız öz faydası üçün yaxınlaşanlardır; onlara etibar etmək təhlükəlidir.

Sevinc, Leylanın sözlərini diqqətlə dinlədi. O soruşdu:

— Amma bu fərqləri necə anlamaq olar?

Leyla sakitcə cavab verdi:

— Etibarlı insanlar sənin sirrini qoruyar, səni yalnız faydası üçün istifadə etməz. Maraqlı və zarafatçı dostlar isə yalnız öz zövqləri və mənfəətləri üçün yanındadır. Sadiq dostlar nadir tapılır, amma onların yanındaykən qəlb rahatdır.

Kəndin ətrafındakı yaşlı ağacların kölgəsi altında oturarkən, Leyla Sevincə əlavə etdi:

— Sadiq dostları tanımaq və qəlbini yalnız onlara açmaq həyatda ən böyük hikmətdir. İnsanların davranışlarına diqqət et, çətin anlarda kim yanındadır, kim yalnız fayda üçün var, bunu görəcəksən.

O gündən sonra Sevinc Leylanın sözlərini həyatında tətbiq etdi. O, sadiq və etibarlı qadınlarla dostluğunu gücləndirdi, yalnız öz maraqları üçün yaxınlaşanlardan isə uzaq durdu. Qazax kəndində yaşayan digər qadınlar da bu nümunədən ilham alaraq, dostluğun əsl dəyərini öyrəndilər.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dostlar üç növdür: canı ilə sadiq, malı ilə kömək edən və yalnız öz marağı üçün yaxınlaşanlar.
2. Sadiq dostlar nadir tapılır, qəlbini yalnız onlara açmaq lazımdır.
3. İnsanların niyyətini anlamadan etibar etmək qəlb sındıra bilər.
4. Etibar etdiyin şəxslərə sirrini və malını rahatlıqla verə bilərsən.
5. Zarafat və maraq üçün yaxınlaşanlara etibar etmək təhlükəlidir.
6. Sadiq dostlar çətin anlarda yanındadır və qəlbini qoruyur.
7. Qəlbini düzgün insanlara açmaq və yanlışlardan qorunmaq həyatda ən böyük hikmətdir.

KƏLAM - 69

“QARDAŞLAR DÖRD QİSİMDİR: BİRİNCİSİ HƏM SƏNİN, HƏM DƏ ÖZÜNÜN XEYRİNƏ OLAN QARDAŞDIR. İKİNCİSİ SƏNİN XEYRİNƏ OLANDIR. ÜÇÜNCÜSÜ SƏNİN ƏLEYHİNƏ OLANDIR. DÖRDÜNCÜSÜ İSƏ NƏ SƏNİN, NƏ DƏ ÖZÜNÜN XEYRİNƏ OLANDIR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 51)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 69:

“QARDAŞLIĞIN HİKMƏTİ”

Rəşid Mingəçevərdə yaşayan gənc bir oğlan idi. Onun uşaqlıqdan xarakteri dürüstlük, çalışqanlıq və diqqətciliklə formalaşmışdı. Rəşid üçün qardaşlıq yalnız qan və ya yaxınlıq məsələsi deyildi; o, insanları **niyyətinə və davranışına görə** qiymətləndirirdi. Hər zaman düşünürdü ki, insanı tanımaq üçün sadəcə sözlərinə baxmaq kifayət deyil, hərəkətlərinə də diqqət etmək lazımdır.

Bir gün işdən evə qayıdarkən qonşuluqda yaşayan yaşlı Məcid dayı ona yaxınlaşdı. Dayının gözlərində həyat təcrübəsinin ağırlığı vardı. O dedi:

– Rəşid, insanları niyyətinə görə tanımaq lazımdır. Hər gördüyün dost, qardaş olmur. Həyat səni sınağa çəkəcək.

Rəşid dayının sözlərini ürəyində dərin dərk etdi. Evə qayıtdıqdan sonra o, özünü və ətrafındakıları diqqətlə müşahidə etməyə başladı. İş yerində o, layihə üzərində çalışırdı və bir gün böyük çətinliklərlə üzləşdi. Onda iş yoldaşı Murad gecə yarılarına qədər onun yanında oldu, bütün işləri paylaşdı, dəstək verdi və layihənin uğurla başa çatmasına kömək etdi. Rəşid bu köməkdən dərhal anladı ki, Murad həm onun, həm də öz xeyrinə hərəkət edən həqiqi qardaşdır. O, bu dəstəyə görə minnətdar oldu, amma başa düşdü ki, belə qardaşlığı qiymətləndirmək və qorumaq lazımdır.

Bir müddət sonra qonşusu Elxan ona kömək təklif etdi. Elxan yalnız Rəşidin xeyrinə hərəkət edirdi, heç bir mənfəəti üçün bunu etmirdi. Rəşid bu diqqəti gördü və onun səmimiyyətinə inanaraq ona güvəndi. Bu, ona göstərdi ki, bəzi insanlar yalnız sənin xeyrin üçün yanında ola bilər, və belə qardaşların dostluğu diqqətlə qorunmalıdır.

Amma həyat hər zaman asan deyildi. Müəssisəyə yeni gələn əməkdaş Rəşidin planlarını gizlicə pozmağa başladı, bəzi işləri gecikdirdi və digər həmkarlarla qarşıdurmalar yaratdı. Rəşid bunun fərqinə vardı: bu insan onun əleyhinə çalışırdı, niyyəti düzgün deyildi. Rəşid başa düşdü ki, bəzən insanlar səni sınamaq üçün yanındadırlar və onların niyyətini dəyişdirmək mümkün deyil. Bu, ona diqqətli olmağı və davranışlarını düzgün seçməyi öyrətdi.

Günlərin birində bazarda rastlaşdığı bir nəfər isə ona nə kömək edir, nə mane olurdu. Sadəcə yanında dayanır, danışır, amma heç bir işə qarışmırdı. Rəşid bu insanı müşahidə etdi və başa düşdü ki, həyatdakı bəzi insanlar nə sənin xeyrinə, nə də ziyanına işləyir; onların varlığı sadəcə müşahidəçi olmaq üçündür. Bu, ona həyatdakı müxtəlif münasibətləri qiymətləndirməyi öyrətdi.

Bütün bu təcrübələrdən sonra Rəşid qardaşlığın dörd növünü dərindən başa düşdü. O, hər insanın niyyətini ayırd etməyi, kimin həqiqətən yanında olduğunu, kimin isə yalnız görünüşdə dost olduğunu öyrəndi. Rəşid zamanla həyatında daha diqqətli oldu, münasibətlərini daha düşüncəli və qayğıkeş şəkildə qurdu. İnsanlara olan etibarını və diqqətini balanslı şəkildə payladı. O, anladı ki, qardaşlıq yalnız qan əlaqəsi deyil, hər kəsin niyyəti və hərəkəti ilə müəyyən olunur. Həyatın hər anında gördüyü hər insan bir dərs idi, və hər dərs onu hikmətli, düşüncəli və mərhəmətli bir insana çevirirdi.

Rəşid artıq kimə etibar etməli olduğunu, kimə diqqətli yanaşmalı olduğunu, kimə isə sadəcə müşahidəçi kimi baxmalı olduğunu bilirdi. O, həyatın axışına uyğun hər addımını ataraq qardaşlıq və dostluğun əsl dəyərini dərk etdi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Həqiqi qardaş həm sənin, həm özünün xeyrinə işləyir; belə insanı qiymətləndirmək vacibdir.
2. Sənin xeyrinə olan qardaş səni dəstəkləyir, amma öz marağını ön plana çıxarmır.
3. Sənin əleyhinə olan qardaş səni sınayır; diqqətli olmaq və hər addımı düşünərək atmaq lazımdır.
4. Nə sənin, nə də özünün xeyrinə olan qardaş sadəcə müşahidəçi rolundadır; onlara görə həyatı dəyişdirməyə ehtiyac yoxdur.
5. Hər qardaşın və dostun rolu fərqlidir; münasibətləri düzgün qurmaq həyatı səmərəli edir.
6. İnsanları niyyətinə görə tanımaq, uzunmüddətli etibar yaratmaq üçün əsasdır.
7. Hər sınaq və hər münasibət insanı hikmətli edir və həyat dərsləri verir.
8. Qardaşlığı yalnız qan əlaqəsinə bağlamamaq, niyyət və davranışlara görə qiymətləndirmək insanı daha ağıllı və mərhəmətli edir.
9. Həyatda hər insan bir dərsdir; onu düzgün dəyərləndirmək insanın xarakterini və hikmətini formalaşdırır.

ETİBARLI QARDAŞ

KƏLAM - 70

“AXIR ZAMANDA ƏN AZ TAPILAN ŞEY ETİBARLI BİR QARDAŞ VƏ YA HALAL BİR DİRHƏM (PUL) OLACAQ.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 51)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 70:

“HALAL DOSTLUQ”

Şəkinin sakit və dağlarla əhatə olunmuş bir kəndində Aysel adlı gənc qadın yaşayırdı. O, həm çalışqan, həm də dürüst idi. İnsanlarla münasibətdə həmişə diqqətli davranır, qəlbini yalnız etibarlı insanlara açmağa çalışırdı. Ayselin ən böyük arzularından biri doğru dostlar tapmaq və həyatını halal yollardan qurmaq idi.

Bir gün Aysel bazara gedərkən qonşusu və yaxın dostu Sevinclə qarşılaşdı. Sevinc həmişə Ayselin yanında olmuş, onu dəstəkləmişdi, amma Aysel bilirdi ki, həqiqi etibar qazanmaq asan deyil. Sevinc gülümsəyərək dedi:

– Aysel, sən həmişə dürüstsən, mən də istəyirəm hər zaman yanında olum, sənə dəstək olum.

Aysel onun səmimiyyətinə inanaraq Sevincin yanında oldu və ona öz sirrlərini, həyat planlarını açdı. Zaman keçdikcə Aysel gördü ki, Sevinc həqiqətən də onun üçün **etibarlı bir qardaş, düzgün bir dost** idi. O, Sevincin niyyətinin təmiz olduğunu hiss edir və həyatında belə bir insanın nə qədər qiymətli olduğunu anlayırdı.

Amma Aysel bir gün yeni bir tanışla tanış oldu. Bu qadın ilk baxışdan dost kimi görünürdü, amma zamanla Aysel gördü ki, onun niyyəti həmişə də səmimi deyil, bəzən ona ziyan da verə bilərdi. Aysel bunu başa düşdü və özünü qorumağı öyrəndi. Bu, ona göstərdi ki, həyatda etibarlı və dürüst dost tapmaq nadir və qiymətlidir.

Aysel həmçinin öz maliyyə işlərini halal və dürüst yolla idarə etməyə çalışırdı. O, bazarda kiçik işlərlə məşğul olur, qazancını doğru və halal yollarla əldə edirdi. İnsanlar arasında isə bəziləri qısa yoldan qazanmaq istəyir, bəziləri isə etibar etmədiyi insanlarla iş görürdü. Aysel başa düşdü ki, **halal bir dirhəm də, əsl etibar kimi, nadir tapılan və qiymətli bir hədiyyədir.**

Zaman keçdikcə Aysel kənddə tanınmış, dürüst və etibarlı bir qadın oldu. İnsanlar onun yanında rahat idi, çünki onun niyyəti həmişə təmiz və səmimi idi. Aysel isə başa düşdü ki, həyatda həm etibarlı dost, həm də halal qazanc tapmaq nadir və böyük bir nemətdir. O, bu dəyərləri qoruyaraq, həm özü üçün, həm də ətrafındakı insanlar üçün səmərəli və hikmətli bir həyat qurdu.

Ayselin hekayəsi həm də göstərdi ki, hər zaman etibarlı və halal olanı seçmək insanı həm dünyada, həm də axirətdə xoşbəxt edir. Həyatda nadir tapılan şeylərə dəyər vermək və onları qorumaq hər birimizin öyrənməli olduğu böyük bir dərsdir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Axır zamanda etibarlı dost tapmaq nadir və qiymətli bir nemətdir.
2. Halal qazanc və dürüstlük həyatın hər sahəsində önəmlidir; onu qorumaq lazımdır.
3. İnsanların niyyətinə diqqət etmək, dostluğu düzgün qiymətləndirmək üçün vacibdir.
4. Etibarlı dost yalnız yanında olan deyil, niyyətində səmimi olan insandır.
5. Həyatda hər zaman halal və doğru olanı seçmək uzunmüddətli fayda verir.
6. Etibar və halal qazanc nadir tapılan şeylərdir; onları qiymətləndirmək hər kəsin məsuliyyətidir.
7. Həyat dərslərini müşahidə etməklə öyrənmək və hər hadisədən hikmət çıxarmaq insana hikmət və düşüncə bəxş edir.

KƏLAM - 71

“İNSANLARA ELƏ BİR ZAMAN GƏLƏCƏK Kİ, ÜNSİYYƏT QURDUĞUN BİR QARDAŞDAN VƏ HALAL BİR DİRHƏMDƏN DAHA ÇƏTİN TAPILACAQ BİR ŞEY OLMAYACAQ.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 51)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 71:
“ÇƏTİN TAPILAN QARDAŞLIQ”

Ağcabədinin geniş çölləri, sərin meh əsən səhərliyi və insanların sadə, səmimi həyat tərzi bölgənin özünəməxsus gözəlliyini yaradırdı. Bu şəhərdə yaşayan Kamal adlı gənc kişi vardı. Kamal uşaqlıqdan dürüstlük, halal zəhmət və insanlarla saf münasibət qurmaq öyrənmişdi. Lakin illər keçdikcə o başa düşürdü ki, Peyğəmbərimizin (s) buyurduğu kimi, **ünsiyyət quracağın etibarlı qardaş da, halal dirhəm də get-gedə çətin tapılır.**

Kamal Ağcabədidə kiçik bir ustaxana işlədirdi. O, əl işləri ilə məşğul olur, həm mebel düzəldir, həm də insanların xırda-mırda işlərini həll edirdi. İşini həmişə halal yolla görür, bir manatın belə haram qarışmamasına həddən artıq diqqət edirdi.

Bir gün yaşlı bir qadın ustaxanaya gəlib köhnə şkafının təmirə ehtiyacı olduğunu dedi. Kamal qiymət deməmişdən əvvəl şkafa baxdı, zədələri yoxladı və dedi:

– Ana, bunun üçün çox pul istəmərəm, az xərci var, narahat olmayın.

Qadın sevindi və dedi:

– Oğlum, Allah səni var eləsin. Bu zamanda sənin kimi gənclərin vicdanı qalıb?

Amma hamı belə deyildi. Bir dəfə Kamal iş tapması üçün köhnə tanışı Rövşənə yaxınlaşdı. Vaxtilə yaxşı münasibətləri olsa da, artıq Rövşən Kamalın uğurunu qısqanırdı. Üstəlik, Kamalın dürüstlüyünü zəiflik sayırdı. Rövşən onu görən kimi soyuq davrandı, üstündən ötərli danışdı və kömək etməmək üçün bəhanələr gətirdi. Kamal bu soyuqluqdan anladı ki, ünsiyyət

qurduğu hər kəs qardaş deyil, bəzən insanlarla yalnız adama lazım olanda xoş dillə danışılır.

Bir müddət sonra Kamalın həyatında başqa bir hadisə yaşandı. Ustaxananın yaxınlığında yeni açılan kiçik mağazanın sahibi Murad Kamala yaxınlaşdı:

– Qonşu, biz hələ yeniyik, sənin kimi ustaya ehtiyacımız ola bilər. İşin düşsə, yanında duraram, sən də məndən nə lazımdırsa, çəkinmə.

Amma Kamal çox çəkmədi ki, onun da sözlərinin içinin dolu olmadığını gördü. Murad yalnız öz xeyrini güdür, Kamaldan iş çıxanda mehriban, iş bitəndə isə tam başqa cür davranırdı. Kamal başa düşdü ki, bu zamanda səmimi ünsiyyət və etibarlı qardaşlıq sözlərlə deyil, əməllərlə ölçülür.

Bir gün Kamal bir hadisə ilə rastlaşdı ki, onu dərin düşüncələrə saldı. Bir gənc onun yanına gəlib borc istədi. Kamal dərhal kömək etmək istəsə də, cibinə baxdı və gördü ki, yalnız bir neçə manat pulu var. Bu pulların hamısı halal zəhmətlə qazanılmış, günün əziyyətindən yoğrulmuşdu. Kamal o anda anladı ki, həqiqətən halal dirhəm — **halal qazanc, halal çörək** — tapılanların ən çətini imiş.

O gün Kamal işdən evə gedərkən Ağcabədinin geniş düzənliyində əsən küləyin səsində bir hikmət duydu: “İnsan elə yaşamalıdır ki, özü başqaları üçün çətin tapılan etibarlı qardaşa çevrilsin.”

Bu düşüncə ilə Kamal özü dəyişdi. O, hər kəs üçün etibarın nümunəsi oldu: sözünün üstündə duran bir insan, halal zəhmətlə yaşayan bir kişi, dostluqda sabit və səmimi bir qardaş…

Vaxt keçdikcə insanlar Kamala daha çox güvənməyə başladı. Onun adını eşidən hər kəs bilirdi ki, bu gəncin sözü düz, qazancı halaldır. Kamal isə başa düşdü ki, bəzən etibarlı qardaş tapmaq çətin olsa da, belə bir qardaş **olmaq** hər insanın əlindədir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Etibarlı qardaşlıq sözlə deyil, əməl və davranışla ölçülür.
2. Axır zamanda səmimi və dürüst ünsiyyət böyük nemətdir; doğru insan tapmaq çətinləşir.
3. Halal qazancın dəyəri çox böyükdür; haram qarışmamış hər bir manat insanı ucaldır.
4. Həyatda hər kəs dost kimi görünə bilər, amma əməllər onların kimliyini aydın göstərir.
5. İnsan öz davranışı ilə çevrəsinə təsir edir; etibarlı qardaş tapmaq çətin olsa da, etibarlı qardaş olmaq insanın öz seçimidir.
6. Qısqanclıq və niyyətdən uzaq insanlar zamanla özlərini büruzə verər; buna görə insanlara diqqətlə yanaşmaq lazımdır.
7. Hər münasibət insana bir hikmət öyrədir — kimə yaxın olmaq, kimə məsafə saxlamaq lazım olduğunu göstərir.
8. Halal zəhmət insanı həm daxildə rahat, həm də insanlar arasında nüfuzlu edir.
9. Həyatın çətinlikləri insanın xarakterini cilalayır, onu daha anlayışlı və dürüst edir.

BƏZİ QARDAŞLIQLARIN QADAĞAN OLUNMASI

KƏLAM - 72

“SƏNDƏN ÜZ DÖNDƏRƏN KİMSƏYƏ ƏHƏMİYYƏT VERMƏ. SƏNƏ DİQQƏT GÖSTƏRƏN KİMSƏDƏN İSƏ ÜZ ÇEVİRMƏ.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 51)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 72:

“SEVİLMƏYİN DƏYƏRİNİ GEC ANLAYAN QADIN”

Ağdamın müalicəvi sükutu ilə əhatələnmiş bir kənddə Aysu adlı bir qadın yaşayırdı. O, həm xeyirxahlığı ilə tanınar, həm də bir qədər qürurlu xarakteri ilə seçilərdi. İnsanlarla ünsiyyətində diqqəti sevər, amma diqqət göstərənə qarşılıq verməyi bəzən lüzumsuz sayardı. Aysu bir şeyi yaxşı bilmirdi: insan qəlbi diqqətə aclıq çəkdikcə soyuqluq yaranır və soyuqluq yarananda da ən qiymətli insanlar belə uzaqlaşırlar.

Kəndə yeni köçmüş Nuray adlı tərbiyəli bir qadın vardı. Zərif, mehriban, tanış olmaq istəyən, insanlara dəyər verən birisiydi. Aysunu ilk gördüyü gündən ona səmimi salam vermiş, “Necəsən?” deyə halını soruşmuşdu. Aysu isə onu soyuq qarşılamışdı. Öz-özünə: *“Hər gələnə yaxınlaşmağa ehtiyac yoxdur”* deyərdi.

Bir gün Nuray yorğan-döşək tikmək üçün əl işi alətləri axtaranda kənddə hamı ona Aysunu göstərmişdi. Çünki Aysu bu işin ustası idi. Nuray sevincək onun qapısını döymüş, içəri keçən kimi minnətdarlıqla demişdi:

— Bacı, hamı deyir ki, bu işləri səndən yaxşı edən yoxdur. Mənə də bir-iki şey öyrədə bilərsən?

Aysu əvvəlcə cavab belə verməmişdi. Sonra əlindəki işi yerə qoyaraq, yarımgörməzdən gələn bir tonda demişdi:

— Vaxtım olsa, baxarıq.

Nuray bunu hiss etsə də, xətrinə dəyməsin deyə gülümsəyib təşəkkür etmişdi. O gündən sonra da hər dəfə kənd bazarında, yolda, su başında Aysu ilə rastlaşanda səmimi salamlayar, halını soruşardı. Aysu isə hamıda görmədiyini onda görürdü — qarşılıq gözləmədən göstərilən diqqət.

Bir müddət keçdi. Aysu kəndin qadınlarına təşkil olunan bir tədbirdə hamının bir-birinə dəstək olduğunu, bir-birinə sevgi göstərdiyini gördü. Ancaq Nurayla olan münasibəti yoluna girməmişdi. Daha doğrusu, münasibət heç yaranmamışdı. Çünki Aysu heç cəhd etməmişdi.

Bir gün Aysu gözlənilməz bir vəziyyətlə üzləşdi. Onun qardaşının ailəsi qəfil şəhərə köçdü və Aysu tamamilə tək qaldı. Eyni gün isə əlindəki bütün tikmə sifarişləri yağışdan zədələnmiş, əməyi boşa çıxmışdı. Bu hal onu həm ruhən, həm də maddi cəhətdən sarsıtdı. O anda heç kəsin qapısını döyməyə cəsarət etmədi — çünki heç kimlə samimi münasibət qurmadığını hiss etdi.

Ancaq gözləmədiyi bir şey oldu. Qapı döyüldü.

Açanda qarşısında Nurayı gördü. Nuray əlində isti çörək, bir də süfrəlik məhsullarla dayanmışdı. Üzündə həzin bir təbəssüm vardı:

— Aysu, eşitdim ki, çətin gün keçirirsən. Gəl, birlikdə tikmə işlərinə

baxaq. Mən sənə yardım edərəm. Sən məni heç vaxt incitmədin, amma mən də səndən üz çevirmərəm. Hər insanın dara düşdüyü vaxt olur.

Aysu donub qaldı. İlk dəfə idi ki, ona göstərilən diqqətin belə dərin olduğunu hiss edirdi. Nuray heç vaxt ona qarşılığı olmayan diqqətinə görə inciməmiş, əksinə, daim səbir etmişdi.

Aysunun gözləri doldu. Zarafatyana demək istədi, amma səsi titrədi:

— Mən sənə yaxşılıq etmədiyim halda sən niyə mənə bu qədər yaxşılıq edirsən?

Nuray yavaşca cavab verdi:

— Çünki mən kiminsə üz çevirməsinə görə üz çevirməyi özümə yaraşdırmıram. İnsan yaxşılıqla sınanar, Aysu. Mənim sənə etdiyim diqqəti qarşılıqlı olmasa belə, Rəbbim bilir.

O gündən sonra Aysu özünü dəyişməyə başladı. Nuraya bacı kimi yanaşdı, bir-birinə dəstək oldular. Aysu başa düşdü ki, insan ona diqqət göstərənləri dəyərsiz qoysa, bir gün ətrafında heç kim qalmaz. Ona üz çevirənlər əvəzinə onu sevənlərə yönəlmək həyatın ən sağlam yoludur.

Nuray Aysuya ümid olmuşdu. Aysu isə həyatın ən dəyərli dərsini almışdı: **“Səndən üz döndərənə görə üzülmə; amma sənə istiqamət göstərən birinə heç vaxt arxa dönmə.”**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. İnsan, ona diqqət göstərənləri dəyərsiz qoymamalıdır.

Bəzən bizi qiymətləndirən, soruşan, halımızla maraqlanan insanlara qarşı laqeydlik göstəririk. Halbuki onların varlığı böyük nemətdir.

2. İnsanın dəyəri çətin gündə görünür.

Hər kəs yaxşı vaxtda yaxşıdır. Amma dara düşdüyün zaman sənin qapını döyən insan — əsl qardaş, əsl dost odur.

3. Üz çevirənləri düşünmək yerinə, sənə yaxınlaşanlara dəyər ver.

Həyat boş yerə sərf ediləcək qədər uzun deyil. Sənə yaxşılıq edənə yaxşılıqla cavab vermək, həm daxili rahatlıq, həm də mənəvi qazanc gətirir.

4. Qəlbi təmiz insanlar heç vaxt qarşılıq gözləmədən sevirlər.

Nuray kimi insanlar hər zaman var, lakin biz bəzən qürurumuzdan onları görə bilmirik.

5. Qürur münasibətləri öldürür, təvazökarlıq isə dirildir.

Aysu qürur ucbatından ətrafı ilə bağ qura bilməmişdi. Lakin təvazökarlığı öyrənəndə həyatındakı bağlar da gücləndi.

6. Allah yaxşılığı boşa çıxarmır.

Nurayın qarşılıqsız diqqəti sonunda həm Aysuya təsir etdi, həm də onun öz savabına çevrildi.

7. İnsanlara münasibətdə səbir, anlayış və səmimiyyət ən gözəl silahdır.

Bəzən bir insanın dəyişməsi üçün ona bir dəfə yox, on dəfə sevgi göstərmək lazım olur.

KƏLAM - 73

“ÖZÜ ÜÇÜN İSTƏDİYİNİ SƏNİN ÜÇÜN İSTƏMƏYƏN KİMSƏNİN DOSTLUĞUNDA XEYİR YOXDUR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 51)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 73:
“DƏYƏRİNİ GEC ANLAYAN KİŞİ”

Balakənin yaşıl meşələrlə əhatələnmiş sakit bir kəndində Elçin adlı bir kişi yaşayırdı. O, zəhmətkeş, çalışqan, lakin dost seçməkdə bir qədər sadəlövh idi. İnsanlara tez inanır, özündə olan xeyri başqasında da var hesab edirdi. Elçin bir qaydanı hələ anlamamışdı: **“Özün üçün istədiyini sənə istəməyən adam — dost deyil, sadəcə yanında dayanana bənzər bir kölgədir.”**

Kənddə İsa adlı başqa bir kişi də vardı. Zahirən gülərüz, mehriban, danışanda adama elə gəlirdi ki, bütün dünyanın yükünü çiynindən götürməyə hazırdır. Lakin onun daxilində gizli bir tamahkarlıq vardı. İnsanları ancaq öz işinə yaradığı qədər sevirdi. Onun üçün münasibət — fayda olduğu müddətcə davam edən bir bağ idi.

Elçin isə tam əksinə idi: kimə yaxşılıq edirdisə, sanki öz qardaşına edirmiş kimi sevə-sevə edirdi. Bir gün kəndə böyük bir tikinti sifarişi düşdü. Bu iş həm qazanc gətirəcək, həm də kəndin bir çox sakininə fayda olacaqdı. Elçin İsanı da yanına götürmək istədi. Dedi:

— İsa, gəl bu işi birlikdə görək. Mən istəyirəm sən də qazana biləsən.

İsa gülümsəyib Elçinin çiyninə yüngülcə toxundu:

— Elə dost buna deyərlər! Sən var ha, Elçin, çox sağ ol!

Elçin ürəyi açıq olduğundan, onun sözlərinə inanırdı. Hər dəfə İsa ilə bir iş görəndə, qazancı bərabər bölürdü. Bəzən hətta öz payından götürüb ona verirdi ki, dostu inciməsin. Amma Elçin bilmirdi ki, İsa bunu qiymətləndirmir — əksinə, elə bilirdi ki, bu, onsuz da onun haqqıdır.

Bir dəfə Elçin ağır xəstələndi. Bir neçə gün yataqdan dura bilmədi. Evinə odun lazım oldu, işləri yarımçıq qaldı. Yardım üçün müraciət edə biləcəyi ilk adam İsa idi. Telefon açdı, zəng etdi. İsa zəngi götürdü, amma səsi soyuq idi:

— Elçin, indi çox məşğulam. Bir az sonra baxarıq.

O “bir az sonra” neçə günə çevrildi. Bu müddətdə Elçinin evi soyumağa başladı, həyətinə yığdığı tikinti materialları yağışda zədələndi. Özünü sabaha qoymadı — zorla ayağa qalxıb öz işlərini görməyə çalışdı.

Bir gün bazarda eşitdi ki, İsa onu arxasınca bir neçə adama belə deyib:

— Elçin elə davranır ki, guya hamının atasıdır. Mənə etdiyi hər yaxşılığı da borc kimi görür. Elə bilir ki, onsuz qalsam, işsiz-gücsüz qalaram. Halbuki mən istəsəm, öz yolumu hər zaman tapa bilərəm!

Bu sözlər Elçinə ağır dəydi. İlk dəfə başa düşdü ki, o, dost sandığı adam üçün sadəcə fürsətdən ibarət imiş. Lakin insan qəlbi qəribədir: xeyir etdiyi adamdan zərər görən insanın içində həm acı, həm də səssiz bir peşmanlıq yaranır.

Bir neçə gün sonra kəndin başqa bir sakini — Musa gəlib Elçinin qapısını döydü. O da Balakənin sadə, zəhmətkeş kişilərindən biri idi.

— Elçin, eşitdim ki, çətinlik çəkirsən. Evin soyuqdur, odun yoxdu. Gəl, mənim maşınla gedək meşədən odun gətirək.

Elçin təəccübləndi:

— Musa, biz elə çox da yaxın deyilik axı… Niyə bu qədər əziyyət çəkirsən?

Musa düz baxıb dedi:

— Çünki sən yaxşı adamsan. Mən sənə qarşılıq gözləmədən yardım etmək istəyirəm. Bilirəm, sən də olsaydın, mənə elə yardım edərdin.

Elçin həmin an fərqi anladı: İsa onun özünə istədiyi rahatlığı, xoşbəxtliyi, imkanları ona istəmirdi. Amma Musa onu qardaş kimi istəyirdi — çünki qəlbində pis niyyət yox idi.

Həmin gündən sonra Elçin dostluğun dəyərini yenidən ölçdü. Öz yaxşılığını dəyərsiz adamlara xərcləməkdənsə, yaxşı insanlarla bölməyi öyrəndi. O başa düşdü ki, **dostluq qarşılıqlı sevgi, qarşılıqlı xeyir istəyi və qarşılıqlı dua üzərində dayanır.**

İsa isə bir müddət sonra işsiz qaldı və heç kim ona yardım etmək istəmədi. Çünki hamı görmüşdü ki, o, yalnız özünə istədiyi xeyri başqasına arzulamırdı.

Elçin isə Musayla qardaş kimi oldu. Onların münasibəti fayda üzərində yox, təmizlik və yaxşı niyyət üzərində quruldu. Və Elçin içindən dua edirdi:

— İlahi, məni özünə dost olmayanlarla sınama. Qəlbi təmiz olanlarla birləşdir.

Beləcə, İmam Sadiqin (ə) kəlamının mahiyyəti bir kişinin həyatında necə gerçəyə çevrildisə, Elçin də onu yaşayaraq anladı.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Hər gülən üz dost deyil.

Sənə yaxşılıq edirmiş kimi görünən hər kəs həqiqətən yaxşı niyyətli olmaya bilər.

2. Dostluğun əsası — qarşı tərəfin sənə xeyir arzulamasıdır.

Bir insan özünə istədiyi xoşbəxtliyi sənə arzulamırsa, o, dostluq anlayışını daşımır.

3. Yaxşılıq dəyərsiz insana verildikdə zərərə çevrilə bilər.

Xeyir verdiyin, amma sənə pislik edən adamlar həyatın ən acı dərsləridir.

4. Əsl dost çətin gündə tanınar.

Elçinin çətin günündə onun qapısını İsa yox, Musa döydü — çünki əsl dəyər orda idi.

5. İnsan bir dəfə aldanmaqla təcrübə qazanır, iki dəfə aldanmaqla həyat dərsi alır.

Elçin xəstələnəndə aldığı laqeyd cavab onun həyatını dəyişdirdi.

6. Dostluq sevgi, dua və qarşılıqlı xeyir istəyinə dayanmalıdır.

Marağa görə qurulan dostluqlar fayda bitən kimi yox olur, sevgi ilə qurulan dostluqlar isə həmişə qalır.

7. Qəlbi təmiz insanların sayı azdır, amma onların dəyəri böyükdür.
Balakənin sadə, təmiz insanı Musa bunu sübut etdi.

KƏLAM - 74

“HANSI YOLLARDAN KEÇDİYİNİ BİLMƏDƏN HEÇ KİMLƏ QARDAŞLIQ ETMƏ. ONUN VƏZİYYƏTİNİ TAM ÖYRƏNDİKDƏN, DAVRANIŞINDAN RAZI QALDIQDAN SONRA İSƏ SƏHVLƏRİNİ GÖRMƏMƏZLİKDƏN GƏLƏRƏK VƏ ÇƏTİNLİKLƏRDƏ ONA KÖMƏK ETMƏK ÜÇÜN ONU QARDAŞ SEÇ.”

(Bu kəlam İmam Həsənə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 51)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 74:
“SINAQLARLA TANINAN QADIN”

Beyləqanın geniş pambıq tarlaları, gün batanda qızılı rəngə boyanan düzənliyi və sükutu ilə məşhur olan bir kəndində Nərgiz adlı gənc bir qadın yaşayırdı. O, təkcə zəkası ilə deyil, həm də xasiyyətinin yumşaqlığı və insanlara qarşı təmənnasızlığı ilə seçilirdi. Lakin Nərgizin bir çatışmazlığı vardı: insanları çox tez özünə yaxın buraxırdı — kim bir az mehriban danışsa, onu dost kimi qəbul edirdi.

Bu zərif xasiyyət ona çox vaxt ziyan gətirmişdi, amma o yenə də ürəyindəki təmizliyi dəyişmirdi. Bir gün kəndə yeni köçən bir qadın – Sona ilə tanış oldu. Sona əslində yaxşı insan təsiri bağışlayırdı: səliqəli geyimi, rəvan danışığı, insanın könlünü ələ alan mehribanlığı vardı. Nərgiz də onu görən kimi düşündü: “Nə yaxşı oldu, kəndə mənim yaşımda biri gəldi, bəlkə həqiqi dostluq qurarım.”

Sona tez bir zamanda Nərgizin evinə tez-tez gəlməyə başladı, onunla çay içir, uzun-uzadı dərdləşirdi. Nərgiz bu münasibətdən xoş idi, çünki özünü yalnız hiss etmirdi. Lakin zaman keçdikcə Sona kiçik işlərini Nərgizin üzərinə yükləməyə başladı – bazardan alış-veriş gətirmək, uşağını məktəbdən almaq, qohumuna çatdırılacaq bir bağlamanı aparmaq və s. Nərgiz “dostluq budur da, bir-birinə yardım etmək” deyib heç nə demirdi.

Bir gün kənddə yayıldı ki, Sona əvvəllər yaşadığı yerdə bir neçə ev sahibi ilə borc üstündə mübahisə edib, hətta bəzi insanları aldadaraq onların etibarından sui-istifadə edib. Bu xəbər Nərgizi sarsıtdı. Amma o, öz-özünə dedi: “Görəsən doğrudur, yoxsa dedi-qodudur? Mən onun yanında hələlik pislik görməmişəm.”

Nərgiz qərara aldı ki, Sonanın necə bir insan olduğunu davranışlarında axtarsın. İmam Həsənin (ə) kəlamını xatırladı:

“Hansı yollardan keçdiyini bilmədən heç kimlə qardaşlıq etmə.”

Ondan sonra Sona ilə münasibətini daha diqqətlə izləməyə başladı.

Bir gün Sonanın həyətində toyuqdan çıxmış balaları tülkü aparmışdı. Sona hönkür-hönkür ağlayırdı. Nərgiz onun yanına qaçdı, təsəlli verdi, onu sakitləşdirdi. Sona o qədər ağladı ki, sanki bütün dərdlərini bu göz yaşına boşaldırdı. Nərgiz o an başa düşdü ki, Sonanın içində də acı bir həyat varmış – bəlkə də keçmişdə yaşadığı çətinliklər onu bəzən yanlış yollara aparıb.

Aradan bir neçə gün keçdi. Kəndin dükkanında ticarətçi qadın Nərgizə

dedi:

— Ay qızım, o Sona bir az çətin insandır. Adama yaxşılıq edirsən, sonra da gəlir deyir ki, guya elə etməli idin. Ona görə ehtiyatlı ol.

Bu xəbərdən sonra Nərgiz birdən-birə Sona ilə məsafə saxlamaq istəmədi. Çünki artıq onu səthi tanımırdı — həm yaxşı tərəflərini, həm də zəif tərəflərini görmüşdü.

Bir gün isə əsl sınaq gəldi. Sona gərginlik içində tələsik şəkildə Nərgizin qapısını döydü:

— Nərgiz, səni Allaha and verirəm, mənə kömək elə. Uşağım xəstələnib, maşın yoxdur, xəstəxanaya çatdıra bilmirəm.

Nərgiz heç nə soruşmadan dərhal öz maşınını götürüb Sonanı uşağı ilə birlikdə Beyləqan rayon xəstəxanasına apardı. Yolda Sona hönkürə-hönkürə dedi:

— Mən bəzən səhv etmişəm, bəzən də özümü müdafiə etmək üçün sərt davranmışam… Amma inan, heç vaxt sənə pislik etməmişəm. Harda yanlış etdim, düzəltməyə hazıram.

O an Nərgiz bütün şübhələrini bir kənara qoydu. Çünki İmam Həsənin (ə) kəlamının ikinci hissəsi ona bunu deyirdi:

“Onun vəziyyətini tam öyrəndikdən və davranışından razı qaldıqdan sonra səhvlərini görməməzlikdən gələrək ona kömək etmək üçün onu qardaş seç.”

Sona — mükəmməl qadın deyildi. Amma qəlbi dərdi olan, səhvlərini başa düşəndə düzəltməyə çalışan bir qadın idi. Nərgiz bunu gördükdən sonra onu həqiqi dost kimi qəbul etdi. Artıq onunla etdiyi münasibəti təkcə xoş sözə görə yox, gördüyü reallığa görə qurdu.

Zaman keçdikcə Sona əslində çox fədakar və etibarlı dost olduğunu sübut etdi. Nərgiz xəstələnəndə onun evini yığışdıran, uşaqlarına baxan, qapısına isti şorba gətirən də Sona oldu. Hətta bir dəfə Nərgizin anası ağır vəziyyətə düşəndə gecənin yarısı onun yanında dayanan yenə o oldu.

Nərgiz anladı ki, insanı həqiqətən tanımaq üçün iki şey lazımdır: **zaman və sınaq.** Və bu iki şey olmadan verdiyin dostluq, əmanətini bilmədiyin birinə bağlanan ip kimidir — istənilən anda qırıla bilər.

Beləcə, Beyləqanlı Nərgiz bir həqiqəti yaşayaraq öyrəndi:

Dost seçmək — insanın öz taleyinə təsir edən ən böyük qərarlarından biridir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. İnsanları yalnız sözlərinə görə dəyərləndirmək olmaz.

Zaman keçdikcə davranış, sədaqət və əməllər insanın kimliyini göstərir.

2. Səhvi olan insan dost ola bilməz düşüncəsi yanlışdır.

Dostluq — səhvlərə baxmayaraq yanında dayanmaq, sınaqlarda bir-birindən qaçmamaqdır.

3. Hər kəsin keçmişində ağrı var.

İnsanları anlamağa çalışanda onların niyə belə davrandığını da anlaya bilirsən.

4. Sınaq keçirmədən dostluq etmək, gözləri bağlı yol getmək kimidir.

Nərgizin ilk həyəcanla verdiyi etibar sınaqlardan sonra möhkəmləndi.

5. Əsl dost çətin anda ortaya çıxır.

Nərgizi xəstəxanaya aparan, gecə yanında dayanan — söyləyən yox, əməl edən dost oldu.

6. İnsanın niyyətini davranışı göstərir.

Sona yanlışlıq etsə də, çətinlikdə yaxşı niyyətini sübut etdi.

7. Dostluq səbr, anlayış və vaxt tələb edir.

Tələsik verilən qərarlar insanı peşman, düşünərək verilən dostluq isə insanı güclü edir.

KƏLAM - 75

“SƏNİ YALNIZ TAMAH, QORXU, MEYL, YEMƏK VƏ İÇMƏK ÜÇÜN İSTƏYƏN İNSANI QARDAŞ SEÇMƏ. YERİN QARANLIQLARINDA DA OLSA VƏ ÖMRÜN ONU TAPMAQ ÜÇÜN DƏ KEÇSƏ, SADƏCƏ TƏQVA SAHİBİ KİMSƏLƏRİ QARDAŞ SEÇ.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 52)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 75:

“QARANLIQDA İTƏN VƏ NURDA TAPILAN DOSTLUQ”

Cəbrayıl rayonunun işıqlı günəşlə qızaran geniş düzənliklərində, illər boyu yurd həsrəti çəkmiş insanların qayıdıb ev-eşik tikməyə başladığı yeni bir qəsəbə vardı. Bu qəsəbədə gənc və zəhmətkeş bir kişi — Turğut yaşayırdı. Onun uşaqlığı, gəncliyi dağıntılar içində keçmiş, amma o heç vaxt içindəki təmiz niyyəti, insanlara olan hörməti itirməmişdi.

Turğut çox çalışqan idi; gündüz tikinti işində işləyər, axşam isə əkinlə məşğul olardı. Həyatında hər şey qaydasında gedirdi, lakin tək bir şeyi çatmırdı: etibar edə biləcəyi səmimi bir dost. Çünki nə qədər mehriban olsa da, qarşısına çıxan insanlar ya onun halallığından faydalanmaq istəyir, ya da mənafeyi bitən kimi uzaqlaşırdılar.

Bir gün rayona yeni bir tacir — Ramin gəldi. Səliqəli geyimi, geniş danışığı, əlindəki imkanları ilə sanki hər kəsə yardımçı görünürdü. O, Turğutun işgüzarlığını görüb ona yaxınlaşdı və dedi:

— Qardaş, sən ağıllı adamsan. Gəl birlikdə iş görək. Sənin əllərin işləsin, mən də imkanlarımı gətirim. İnan, qısa zamanda böyük qazanc əldə edərik.

Turğut əvvəl tərəddüd etdi, amma Raminin mehriban davranışı, tez-tez “qardaşım” deməsi, sanki onun üçün yaxşılıq etmək istəyirmiş kimi görünməsi Turğutu inandırdı. Onlar bir neçə ay birlikdə iş gördülər. Qazanc da oldu, amma qəribə hal buradaydı: bütün gəlirlərdən Ramin daha çox pay götürür, bəhanə kimi də deyirdi:

— Qardaş, kapitalları mən qoymuşam, ona görə bir az çox götürürəm.

Turğut isə halallığını pozmamaq üçün səsini çıxarmırdı. “Qoy yaxşılıq eləyim, bəlkə bu uşaq düzələr” — deyirdi.

Bir gün Turğut öz evinə taxta almalı idi. Ramin ona yaxınlaşıb dedi:

— Qardaş, əziyyət çəkib əlavə pul xərcləmə. Bu taxtanı mən özüm sənə

gətirərəm, pulunu da sonra verərsən.

Turğut sevindi. Lakin üç gün keçdi, beş gün keçdi — taxta gəlmədi. Ramin isə hər gün başqa-bir yalan uydururdu. Nəhayət, kənddə yayıldı ki, Ramin bir neçə nəfərdən də borc alıb, sonra isə ayrı yerlərdə lüks həyat sürür.

Turğut o an başa düşdü ki, Ramin onunla dostluq etməmiş — **onun halallığından istifadə etmişdi.**

İmam Sadiqin (ə) kəlamı beynində şimşək kimi çaxdı:

"Səni yalnız tamah, qorxu, meyl, yemək və içmək üçün istəyən insanı qardaş seçmə."

Bu söz sanki Turğutun qəlbini oyatdı. Bir gün Ramin ondan yenə yardım istəyəndə — bu dəfə böyük bir məbləğ borc — Turğut sakitcə dedi:

— Ramin, dostluq qardaşlıqdır. Qardaş isə qardaşı yalnız qazanc üçün istəməz. Mən səninlə yolumu ayırıram. Halal yoluma haram kölgə düşməsin.

Ramin inciyərək uzaqlaşdı. Lakin Turğut bu qərardan sonra qəribə bir rahatlıq hiss etdi.

Aylar keçdi. Bir gün Turğut Cəbrayılın dağətəyi kəndlərindən birində tikintidə işləyərkən yaşlı bir kişi — Əhməd kişi ilə tanış oldu. Köhnə bir çadırda yaşayırdı, çünki evi hələ tikilməmişdi. Pambıq kimi ağ saqqalı, yorğun amma təmiz baxışları vardı.

Əhməd kişi bir dəfə Turğuta dedi:

— Oğul, yükləri qoy yerə, sən yorulmusan. Gəl bir çörək yeyək.

Onlar birlikdə çörək yedilər. Əhməd kişi çörəyini ikiyə bölüb yarısını Turğutun qabağına qoydu. Turğut isə bunu görəndə təəccübləndi:

— Əhməd kişi, bəs sizin özünüzün yeməyiniz azdı axı...

— Oğul, halal çörək çox yeyiləndə deyil, bölünəndə artır.

Bu söz Turğutun qəlbinə işlədi.

Sonrakı günlərdə Turğut gördü ki, Əhməd kişi ondan heç vaxt nəsə istəmədi. Əksinə, hər dəfə bir işə kömək edir, heç nə gözləmədən yan-yörəyi səliqəyə salır, hətta yorğun olsa belə "Halal iş görən adam tək qalmaz" deyib gülümsəyirdi.

Bir gün Turğutun ayağı ağır daşın altına düşdü və o yıxıldı. Ətrafda çox adam vardı, amma yalnız Əhməd kişi qaçıb onu qaldırdı, yarasını sarıdı, evinə apardı və bir həftə boyu ona yemək gətirdi.

Turğut o zaman anladı ki, **halal insanın yardımı az görünür, amma onun dəyəri bütün dünyanın göstərdiyi saxta diqqətdən dəyərlidir.**

İmam Sadiqin (ə) kəlamının ikinci hissəsi o an ruhunda dirçəldi:

"Yerin qaranlıqlarında da olsa və ömrün onu tapmaq üçün də keçsə, yalnız təqva sahibi kimsələri qardaş seç."

Əhməd kişi zahirdə heç nəyi olmayan bir insan idi — nə varlılığı vardı, nə də böyük sözlər danışırdı. Amma onun qəlbi elə saf idi ki, Turğut yanına gələndə sanki nurun yanına gəlmiş kimi olurdu.

Turğut illər sonra öz evini tikdi. Evin qapısı hazır olanda ilk qonağı kimi Əhməd kişini çağırdı və ona dedi:

— Kişi, bu evdə birinci addımı sən atmalısan. Çünki mənim halal yolumun ilk işığını sən yandırdın.

Əhməd kişi göz yaşları içində dua etdi:

— Allah səni heç vaxt tamahkar dostlarla imtahan etməsin, oğul. Sənin yoluna çıxanlar da sənin kimi təmiz niyyətli olsunlar.

Beləcə, Turğut Cəbrayılda öyrəndi ki, **insan yaşadığı yerlə deyil, seçdiyi dostlarla yüksəlir.**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. İnsanın ətrafına topladığı insanlar onun gələcəyinin aynasıdır.

Tamahkar dost — gizli düşməndir, təqvalı dost — qaranlıqda yanan işıqdır.

2. Səni yalnız mənfəəti üçün axtaran insan heç vaxt dost sayıla bilməz.

Çünki o, maddi imkan bitən kimi səndən üz çevirəcək.

3. Halal insanın dəyəri var-dövlətdə deyil, əxlaq və niyyətdədir.

4. Təqva sahibi insan az görünür, amma bir dəfə tapılanda ömrün cövhərinə çevrilir.

5. Həqiqi dost çətinlikdə mələk kimi yanında peyda olar.

6. İnsan saxtanı itirəndə yox, haqq insanı tapanda qazanır.

7. Dost seçmək həyatını seçməkdir.

Qəlbi təmiz insan seçən — həyatını nura seçər.

KƏLAM - 76

“İDARƏ ETMƏLİ OLDUĞUN, YƏNİ DAİM YÖNLƏNDİRMƏLİ OLDUĞUN İNSAN, SƏNİN QARDAŞINDEYİLDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 52)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 76:
“ÜZÜYÜN GİZLİ SİRRİ”

Cəlilabadın geniş çinar ağacları ilə bəzənmiş sakit məhəllələrindən birində Ləman adlı mehriban, amma bir qədər də yumşaq xasiyyətli bir qadın yaşayırdı. Ləman insanlara yardım etməyi sevər, sanki hər kəsin həyatına bir az “düzən” qatmağa çalışardı. Elə bil ki, insanların addımlarını öz əli ilə yönləndirməli, onların həyatını nizama salmalı olduğunu hiss edirdi. Onun bu xasiyyəti yaxşı niyyətdən doğurdu, amma zamanla özü də hiss etmədən insanları idarə edən birinə çevrilmişdi.

Ləmanın dost hesab etdiyi qadın isə qonşusu Sevda idi. Sevda nə pis, nə də tənbəl bir insan idi. Lakin ən kiçik qərarı belə özbaşına verə bilmirdi. Hər məsələni Ləmanla məsləhətləşməyə çalışırdı:

— Ləman, bu paltarı alım, ya digərini?

— Bu insanla danışım, ya yox?

— Bu işi sabah edim, ya bu gün?

Başlanğıcda Ləman bunu Sevdanın ona olan hörmət və güvəni kimi qəbul etdi. Ona hətta xoş gəlirdi ki, Sevda hər şeydə onun fikrini əsas bilir.

Amma zaman keçdikcə Ləman fərq etdi ki, Sevda onun elmindən, məsləhətindən yox — onun məsuliyyətindən yapışır. Sevda özünü inkişaf etdirmək istəmirdi; sadəcə başqasının düşüncəsinə sığınmaq istəyirdi.

Bir dəfə Sevda böyük kredit götürmək üçün Ləmana müraciət etdi. Ləman əvvəlcə məsafə saxlamaq, "özün düşünməlisən" demək istədi. Amma Sevda o qədər israr etdi ki, sonda yenə Ləman hesabladı, açıqladı və "bunu elə" dedi. Sonra da nəticə məlum oldu: Sevda borcun altından çıxa bilmədi.

Ən ağrılısı isə o oldu ki, Sevda hamının içində dedi:

— Mən elə etməzdim, Ləman məni belə yönləndirdi!

Bu söz Ləmanın qəlbinin ən dərin yerinə toxundu. Dostluq belə olmalıydımı? Bir gün dostunun yükünü daşıyarsan, amma hər gün onun yerinə yaşaya bilməzsən.

Həmin günlərdə Ləman kəndin kənarında yaşayan yaşlı nənəsinin yanına getdi. Nənəsi ona köhnə, amma çox zərif bir gümüş üzük uzatdı və dedi:

— Qızım, bu üzük mənim dostumu sınağa çəkdiyim gündən yadigardır. Bir üzüyün dəyərini bilmək üçün insanın gözünə yox, qəlbinə baxmaq lazımdır. Bu üzüyü bir dosta göstər. Əgər onun mənasını özü dərk edərsə, o sənin həqiqi dostundur. Yox əgər dəyəri anlamaq üçün yenə sənin izahına möhtacdırsa, o zaman sənin əsl qardaşın deyil. Çünki İmam Əli (ə) buyurub:

"İdarə etməli olduğun, yəni daim yönləndirməli olduğun insan, sənin qardaşın deyil."

Ləman üzüyü Sevdaya göstərdi. Sevda üzüyə ötəri baxıb dedi:

— Bunla niyə bu qədər ələşirsən? Adi bir üzükdür. Mən olsam bunu taxmazdım da…

Ləman sakitcə gülümsədi. Üzüyün sirrini anlatmadı. Çünki artıq anlayırdı ki, Sevda hər zaman başqasının izahını, yönünü, idarəsini istəyən biridir; belə insanla qardaşlıq olmaz.

Həmin gündən Ləman Sevdaya qarşı mehriban olmağa davam etdi, amma onun yerinə qərar verməməyi, onu yönləndirməməyi seçdi. Sevda əvvəl təəccübləndi, sonra narazı qaldı, amma Ləman artıq İmam Əlinin (ə) kəlamının hikmətini dərk etmişdi: dost olmaq — idarə etmək deyil, yoldaş olmaqdır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Həqiqi dost daim idarəyə möhtac olmaz.

Dost öz fikri, öz duruşu ilə var olur. Hər addımını başqasından soruşan insan qardaşlıq bağını qura bilməz.

2. Daim yönləndirdiyin insan sənə dayaq deyil, yükdür.

Yük daşımaq olar, amma onun altında yaşamaq olmaz.

3. Dostluq bərabərlik istəyir.

Birinin düşündüyü, digərinin isə yalnız tabe olduğu münasibət — dostluq deyil.

4. Məsuliyyətdən qaçan insan sənin fikrinə hörmət etməz.

Lazım olanda səni suçlamağa belə hazır olar.

5. Dostluq insanı ayaqda saxlamalıdır, əyməməlidir.

Öz ayağı ilə dura bilməyən insanla yol uzun olmaz.

6. Dəyər anlamaq qəlbin işidir.

Qəlbi görməyən, hər şeyi izah tələb edən, heç nəyi dərk etməyə çalışmayan insan həqiqi dost ola bilməz.

7. Həqiqi dostluq istiqamət tələb etmir, istiqamət verir.

Bir-birini idarə etmədən, bir-birinə yük olmadan yanaşı addımlayan insanlar qardaş sayılır.

KƏLAM - 77

"ƏN PİS QARDAŞ ODUR Kİ, SƏN VARLI OLANDA SƏNDƏN XƏBƏR TUTUR, AMMA KASIB OLANDA SƏNDƏN ÜZ ÇEVİRİR."

(Bu kəlam İmam Baqirə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 52)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 77:

"DAĞ YOLUNDA QOPAN TƏNHALIQ"

Daşkəsənin sıldırım qayaları ilə əhatələnmiş kəndlərinin birində Səbuhi adlı zəhmətkeş bir ustanın adı hər kəsin dilində gəzirdi. O, daş yonma sənətində mahir idi; elə bil barmaqları daşın ruhuna toxunur və onu istədiyi formaya salırdı. Uğuru, zəhməti, düz niyyəti səbəbindən yaxşını da, pisi də özünə cəlb edirdi.

Səbuhi uzun illərdir ki, dağlardan gətirdiyi qranit daşları yonub satır, bu işdən yaxşı qazanc götürürdü. Evinə, ailəsinə yetirdi, ehtiyacı olanlara yardım edirdi. Kənddə bir nəfər də var idi — Kənan. O da Səbuhi ilə tez-tez gülərüz danışar, "qardaşım" deyə müraciət edərdi. Hər dəfə Səbuhi bir işdə irəli gedəndə, bir sifariş alanda, kənddə ona hörmət göstəriləndə Kənan ilk gələn, ilk təbrik edən, ilk diqqət göstərən olurdu.

— Səbuhi, sənin kimi dost tapılmaz, — deyə Kənan tez-tez təbəssümlə söyləyirdi.

— Qardaşım, nə işin olsa, mən sənin üçün varam, bir zəngin kifayətdir.

Səbuhi də bunu səmimi dostluq bilirdi. Lakin zamanın gizli imtahanı hələ gəlməmişdi.

Bir yay günü dağda qopmuş sürüşmə səbəbilə Səbuhi bir neçə ay işsiz qaldı. Sifarişlər dayanmış, qazancı kəsilmişdi. Əvvəlcə evindəki azuqə azalmağa başladı, sonra o, ehtiyatlarını satmaq məcburiyyətində qaldı. Ən ağır olan isə bu çətin günlərdə bir vaxtlar "qardaşım" deyənlərin qeybə çəkilməsi idi.

Bir gün Səbuhi öz halında düşünərək çay kənarında oturmuşdu ki, Kənanı uzaqdan gördü. Sanki Kənan onun yanından keçməmək üçün qəsdən yolunu dəyişir, onu görməməzliyə vururdu. Səbuhi ayağa qalxıb onu çağırdı:

— Kənan! Nədir axı bu halın?

Kənan duruxdu, sonra sıxılar kimi gülümsəyib dedi:

— Əşi, Səbuhi… sən indi öz problemlərinlə məşğulsan deyə düşündüm ki, səni yormayım…

Bu sözlərin arxasında gizlənən soyuqluğu Səbuhi dərhal hiss etdi.

Kənanın istədiyi şey dostluq yox, yalnız varlı günlərin istiliyi imiş.

Aylar keçdi. Bir vaxtlar Səbuhi ilə mütəmadi görüşən Kənan artıq nə zəng edir, nə maraqlanırdı. Səbuhi ağır günlərini tək başına daşıdı. Amma o çətinliklərdən çıxanda, yenidən iş tapanda, sənəti ilə ayağa qalxanda həyat ona bir şey öyrətdi: İmam Baqirin (ə) kəlamı necə də doğrudur:

"Ən pis qardaş odur ki, sən varlı olanda səndən xəbər tutur, amma kasıb olanda səndən üz çevirir."

Aradan günlər keçdi. Bir gün Kənan yenidən Səbuhi ilə qarşılaşdı. Bu dəfə başqa bir maska taxaraq dedi:

— Qardaşım, eşitdim yenə işlər yoluna düşüb. Sevindim vallah. Yenə birlikdə oturub danışarıq…

Səbuhi bu sözləri eşidəndə içində bir sakitlik vardı. Nifrət yox, qəzəb yox… yalnız dərk. Sadəcə başını sallayıb dedi:

— Kənan, artıq mən özüm üçün yeni bir qayda tapmışam. Kim kasıblıq günündə yoxdursa, varlılıq günündə ətrafımda görünməsinə ehtiyac yoxdur.

Kənan bu sözlərlə sanki daşlaşdı. Səbuhi isə arxasını çevirib yoluna davam etdi. Daşkəsənin dağ yolları kimi sərt, amma eyni zamanda dürüst bir yol…

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dostluğun dəyəri çətin vaxtda ölçülər.

Bolluqda hər kəs yanında ola bilər, amma dar gündə yanında olanlar sənə həqiqi qardaşdır.

2. İnsanların davranışı niyyətlərini açıq göstərir.

Çətinlik insanlara maska taxdırmır, əksinə maskaları çıxardır.

3. Səni yalnız var-dövlət üçün arayan insan dost deyil, fürsətçidir.

Belə insan qazanclı olduqda yaxınlaşır, ehtiyac vaxtı isə qeybə çəkilir.

4. Əsl qardaşlıq maddiyyatla deyil, sədaqətlə ölçülür.

Maddi vəziyyət dəyişsə də, münasibət dəyişmir.

5. Dəyərlər çətinliklərlə möhkəmlənir.

Səbuhi kimi insanlar çətinlikdən sonra daha düzgün seçim etməyi öyrənir.

6. Kim səni kasıb olanda qoyub gedibsə, varlı olanda qayıdanda onun yolunu açma.

Çünki qayıdışı sənə görə deyil — yenə mənafeyinə görədir.

7. İnsan taleyinə yoldaş axtararkən gözünü deyil, qəlbini əsas götürməlidir.

Qəlbin gördüyünü göz bəzən görə bilmir.

KƏLAM - 78

"DÖRD NƏFƏRİ DOST VƏ QARDAŞ SEÇMƏ:
AXMAQ, XƏSİS, QORXAQ VƏ YALANÇI."

(Bu kəlam İmam Baqirə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 52)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 78:

"ETİBARIN SINAĞI"

Dəliməmmədlinin sakit küçələrində yaşayan Ləman adlı qadın uzun illər

boyu dürüst və zəhmətkeş insan kimi tanınmışdı. Hər səhər günəş doğanda, o, ailəsinin dolanışığını təmin etmək üçün əlində tikiş iynəsi ilə işinə başlayır, kənddə ehtiyacı olanlara da yardım etməyə çalışırdı. Amma həyatının dərinliyində bir sual vardı: kimlərə etibar etməli, kimlərlə dostluğu dərinləşdirməli idi?

Ləman hər gün kənddə dolaşanda İmam Baqirin (ə) kəlamını xatırlayırdı: **“Dörd nəfəri dost və qardaş seçmə: axmaq, xəsis, qorxaq və yalançı.”**

Bir gün Ləman qonşuluqdakı Zəhra ilə söhbətə başladı. Zəhra gülərüz, şirin danışan bir qadın idi. Ləman onunla yaxınlaşmaq, dostluq qurmaq istədi. Başlanğıcda hər şey yaxşı görünürdü; amma bir gün kənddə bir ailəyə yardım lazım oldu. Ləman dərhal yanlarında oldu, amma Zəhra niyyətinə baxmayaraq işləri daha da çətinləşdirdi. Tərəvəzləri və qabları səhv yerlərə qoydu, uşaqları qorxutdu. Ləman başa düşdü ki, niyyət saf olsa da, davranışları axmaq insanda zərər verə bilər və belə birini dost seçmək təhlükəlidir.

Daha sonra Ləmanın ailəsi xəstələndi və dərman tapmaq vacib oldu. Ləman qonşuluqda yaşayan imkanlı Nərgizdən dərman istədi. Lakin Nərgiz dərmanı vermədi, üzünü turşudaraq dedi: “Özümə gərəkdir, sən necə istifadə edəcəksən?” Ləman dərhal anladı ki, xəsis dost yalnız öz xeyri üçün var və çətin anlarda yanında olmayacaq. Ailəsi günlərlə əziyyət çəkdi və Ləman həmin dərsi heç vaxt unutmayacağını bildi.

Bir müddət sonra kənddə böyük bir yanğın baş verdi. Ləman bütün gücü ilə yanğınsöndürmə işlərinə qoşuldu. Digər qadınlar qorxudan geri çəkildi, amma Ləman təkbaşına uşaqları və heyvanları xilas etdi, yanğın bölgəsini təhlükəsiz etdi. O an anladı ki, qorxaq dost heç bir çətinlik qarşısında yanında olmayacaq və yalnız sözlərdə deyil, sınaqlarda sınaqdan çıxan insan etibar edilməlidir.

Ardınca Ləman özünə yaxın bildiyi Solmaz haqqında yalanlar eşitdi. İnsanlar Ləmanın əşyalarını gizlətdiyini və borclarını qaytarmadığını söyləyirdi. Araşdırdıqda Ləman gördü ki, bütün bunları yaymış qadın Solmaz idi. Ləman bir an düşündü: yalançı dost ən zərərli və təhlükəli insandır, onu sözlərə görə deyil, əməllərinə görə qiymətləndirmək lazımdır.

Bu hadisələr Ləmanın gözlərini açdı. O başa düşdü ki, dost seçimi yalnız sözlər və gülüşlə ölçülmür; sədaqət, dürüstlük və doğru davranış əsas meyarlardır. Axmaq, xəsis, qorxaq və yalançı xüsusiyyətləri bir araya gəlmiş insanın yanında olmaq yalnız əziyyət və xəyal qırıqlığı gətirir. Dostluq isə sədaqət və etibar üzərində qurulmalıdır. Ləman bundan sonra kənddəki insanlarla münasibətini daha diqqətli qurdu və yalnız sınaqlardan keçən, doğru davranan insanlara yaxın oldu.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Axmaq insan niyyətli olsa da, davranışları zərər verə bilər; niyyət hər zaman yetərli deyil.
2. Xəsis dost çətin anlarda kömək etməz, yalnız öz marağı üçün var.
3. Qorxağın yanında etibar hissi yaranmaz; sınaq gəldikdə qaçacaq.

4. Yalançı dost zərər verən ən təhlükəli insandır, hətta uzun müddət qalarsa qəlbi sındırar.

5. Dostluğu yalnız sözlərə görə yox, davranışa, sədaqətə və dürüstlüyə görə ölçmək lazımdır.

6. Axmaq, xəsis, qorxaq və yalançı xüsusiyyətləri bir araya gəlmiş insanı dost seçmək olmaz.

7. Həqiqi dost sədaqətli, dürüst və etibarlı olmalıdır; sınaqlardan keçən insan dost olmağa layiqdir.

8. Etibarın və dostluğun dəyəri sınaqlarda daha aydın görünür.

KƏLAM - 79

"BİR MÜSƏLMANA BU ÜÇ NƏFƏRLƏ QARDAŞLIQ ETMƏMƏK YARAŞAR: ARSIZ SOYTARI, AXMAQ VƏ YALANÇI."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 52)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 79:
"ETİBARIN YOLÇUSU"

Füzulidəki sakit bir kənddə yaşayan Rəşad adlı gənc, dürüst və zəhmətkeş insan kimi tanınırdı. O, həmişə insanlara kömək etməyə çalışır, həm işində, həm də gündəlik həyatında başqalarına qarşı sədaqət göstərməyə çalışırdı. Amma Rəşad tez-tez düşündüyü bir məsələ vardı: kimləri yaxın dost seçmək, kimlərdən uzaq durmaq daha doğru olar?

Bir gün kənddə böyük bir bazar açıldı. Rəşad məhsullarını satmaq üçün bazara çıxmışdı. Orada onunla birlikdə üç nəfər qadın da dayanmışdı: biri çox danışan və həmişə diqqəti öz üzərinə çəkən, amma heç bir işdə yardım etməyən, digəri axmaq davranışlarla işləri pozan, üçüncüsü isə həmişə yalan danışan və insanları aldadan bir qadın idi. Rəşad onların davranışlarını yaxından izlədikcə İmam Əlinin (ə) kəlamı gözlərinin önünə gəldi:

"Bir müsəlmana bu üç nəfərlə qardaşlıq etməmək yaraşar: arsız soytarı, axmaq və yalançı."

Rəşad dərhal anladı ki, yalnız sözləri və gülüşü ilə cazibədar görünən qadın etibar ediləcək dost deyil; arsız soytarı yanında daim fəlakət və xəyanət gətirə bilər. Axmaq insan, niyyətli olsa da, qərarlarında səhvlər edər və işləri çətinləşdirər. Yalançı dost isə gizli niyyətləri ilə qəlbi yaralayar və yalnız öz marağı üçün hərəkət edər.

Bazarın ortasında bir insident baş verdi. Bir qadın öz malını itirdi və hamı onu tapmağa çalışırdı. Rəşad dərhal kömək üçün irəli çıxdı, amma arsız soytarı onun işinə mane oldu, axmaq qadın isə qarışıqlıq yaratdı, yalançı isə insanların diqqətini başqa yerə çəkdi. Rəşad başa düşdü ki, əsl dost yalnız doğru davranış və sınaqlardan keçməklə tanınır. O andan etibarən Rəşad dostluğunu yalnız etibarlı, dürüst və sadiq insanlarla qurmağa qərar verdi.

Rəşad bu hadisədən dərs çıxardı: etibar, dostluq və qardaşlıq yalnız sözlərə, şirin söhbətlərə görə ölçülmür; insanın davranışı, sədaqəti və sınaqlarda necə davrandığı həqiqi ölçüdür. Füzuli kəndinin sakit küçələrində o, artıq kimlərə yaxın olmaq, kimlərdən uzaq durmaq lazım olduğunu aydın

görürdü və həyatda yalnız doğru seçimlər edərək etibarın yolçusu oldu.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Arsız soytarı ilə dostluq təhlükəlidir; yanında daim xəyanət və fəlakət gətirər.
2. Axmaq insan, niyyətli olsa da, səhv qərarlarla işləri çətinləşdirər.
3. Yalançı dost gizli niyyətləri ilə qəlbi yaralayar və yalnız öz marağı üçün hərəkət edər.
4. Dostluğu yalnız sözlərə görə deyil, davranışa və sınaqlara görə seçmək lazımdır.
5. Etibar və qardaşlıq sınaqlardan keçən insanla mümkündür.
6. Sözləri gözəl olan, lakin əməlləri doğru olmayan insanlara yaxın olmaq düzgün deyil.
7. Həqiqi dost sədaqətli, dürüst və etibarlı olmalıdır; sınaqlarda sınanmayan dost, əslində dost deyil.

KƏLAM - 80

“SƏNİN ÜSTÜNLÜKLƏRİNİ GİZLƏYƏN VƏ ÇATIŞMAZLIQLARINI YAYAN KİMSƏNİ QARDAŞ SEÇMƏ.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 52)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 80:
“SƏDAQƏTİN SINAĞI”

Gədəbəyin yaşıl dağları ilə əhatə olunmuş bir kəndində Zəhra adlı gənc qadın yaşayırdı. O, həm çalışqan, həm də insanlara qarşı mərhəmətli bir qadın idi. Amma Zəhra daim düşündüyü bir məsələ vardı: kimləri yaxın dost seçmək, kimlərdən uzaq durmaq daha doğru olar? Çünki kənddə insanlar arasında həm sədaqətli, həm də gizli niyyətli olanlar vardı.

Bir gün kənddə böyük bir bayram hazırlığı başladı. Hər kəs bir-birinə kömək edir, evlərini bəzəyirdi. Zəhra da evini və bağçasını gözəl bəzəmək üçün çox çalışırdı. Lakin onun yaxın qonşusu və zaman-zaman dostu kimi görünən bir qadın var idi ki, Zəhranın üstünlüklərini həmişə kiçiltməyə, çatışmazlıqlarını isə bütün kəndə yaymağa çalışırdı. O qadın, Zəhranın bacarıqlarını görməz, uğurlarını kiçildir və digər insanların gözündə onu aşağılamağa çalışırdı.

Zəhra bunu görərkən içindən düşündü: əsl dost, insanın üstünlüklərini gizlədən və çatışmazlıqlarını yayan ola bilərmi? Həmin anda İmam Əlinin (ə) kəlamı gözlərinin önünə gəldi:

“Sənin üstünlüklərini gizləyən və çatışmazlıqlarını yayan kimsəni qardaş seçmə.”

Zəhra anladı ki, belə insanlar dost deyil; əslində onların məqsədi yalnız öz maraqlarını qorumaq və başqalarının zəif tərəflərini ortaya çıxarmaqdır. O, kənddəki digər qadın dostları ilə söhbət edərkən belə insanlardan uzaq durmağı və yalnız etibar etdiyi, səmimi dostları ilə yaxınlıq qurmağı qərara aldı.

Bayram günü yaxın dostları Zəhranın yanında idi və onun çalışqanlığını və bacarığını təqdir edirdilər. Zəhranın ürəyi sevinc və rahatlıq hissi ilə doldu. O, başa düşdü ki, dostluq yalnız sözlə, zahiri görünüşlə ölçülmür; əsl dost insanın üstünlüklərini görən, çatışmazlıqlarını örtən və onu daim dəstəkləyən insandır. Gədəbəyin sərin yay axşamlarında Zəhra artıq kimləri yaxın dost seçəcəyini və kimlərdən uzaq duracağını dəqiq bilirdi və həyatda yalnız etibar və sədaqət yolunu seçdi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dostluq yalnız sözlərə və görünüşə görə seçilməməlidir; insanın davranışına diqqət etmək lazımdır.
2. Sənin üstünlüklərini gizlədən və çatışmazlıqlarını yayan insanlar əsl dost deyil, yalnız zərər verənlərdir.
3. Etibar və sədaqət dostluğun əsas ölçüsüdür.
4. Həqiqi dost insanı həm uğurlarında təqdir edir, həm də zəif tərəflərində dəstək olur.
5. Sınaqlarda və gündəlik həyatda insanın yanında kimlərin olduğunu görmək, əsl dostluğun ölçüsüdür.
6. Başqalarının uğurunu kiçiltməyə çalışanlara yaxın olmaq təhlükəlidir; belə insanlar həm daxili, həm də sosial baxımdan zərər verə bilər.
7. Dostluğu yalnız niyyətinə və sədaqətinə görə seçmək həyatda doğru yol göstərir.

ƏVVƏLKİ QARDAŞLIQ MÜNASİBƏTLƏRİNİ QORUYUB SAXLAMAQ ÜÇÜN ÇALIŞMAQ

KƏLAM - 81

“HƏR ŞEYİN YENİSİNİ SEÇ, AMMA QARDAŞLIĞIN KÖHNƏSİNİ QORUYUB SAXLA.” (YƏNİ DOSTLUQDA SINAQDAN KEÇMİŞ, ETİBARLI OLANI TƏRK ETMƏ.)

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 52)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 81:

“SINAQLARDAN KEÇMİŞ DOSTLUQ”

Gəncədə yaşayan 32 yaşlı usta dülgər — Əli — öz işində sərrast, əli halal bir kişi idi. Onun atadanqalma kiçik bir emalatxanası vardı və hər kəs ona dürüstlüyünə görə hörmət edirdi. Amma Əlinin həyatında başqa bir qiymətli şey daha vardı: uşaqlıq dostu Həsən.

Onlar Gəncənin dar, daş küçələrində top oynayan balaca uşaqlardan tutmuş, həyatın məşəqqətlərini birgə görmüş gənclərə qədər — daim bir yerdə olmuşdular. Həsən çətin vaxtlarda Əlinin yanında durur, Əli də səhv etdiyi hər yerdə dostuna dayaq olurdu. Dostluqları illərin çətinliyindən keçib saflaşmışdı.

Lakin illər dəyişdikcə Gəncəyə çoxlu yeni insanlar köçməyə başladı. Çoxları Əlinin emalatxanasına gəlir, onun işini bəyənir, sifarişlər verirdi. Aralarında bir nəfər — xarizmatik, sözləri bal kimi şirin olan Kamran — Əlinin diqqətini çəkmişdi. O, böyük layihələrdən, gələcək planlarından danışır, Əliyə yeni imkanlar təklif edir, hətta şəhərin başqa hissəsində böyük bir emalatxana açmağı vəd edirdi.

Əli düşünürdü ki, bəlkə də yenilik yaxşıdır. Kamranın təklif etdiyi imkanlar böyük idi. Amma Həsən ehtiyatla deyirdi:

— Əli, mən sənə mane olmaq istəmirəm, amma bir adamın sözləri çox şirin olanda, adətən niyyəti bir o qədər qaranlıq olur.

Əli dostunu dinlədi, amma yenə də içindən bir səs deyirdi ki, yenilik insanı inkişaf etdirər. Beləcə, Kamranla tərəfdaşlıq etməyə razılıq verdi.

İlk aylar hər şey yaxşı gedirdi. Kamranın əlaqələri çox idi, işlər artırdı. Əli sevinirdi ki, yeni dostluq ona yollar açdı. Amma zaman keçdikcə müəyyən detaylar diqqətini çəkməyə başladı: Kamran qazancı düzgün bölmürdü, məsuliyyətləri Əlinin üzərinə yükləyirdi, sifarişçilərlə anlaşılmazlıq yarandıqda bütün günahı onun üstünə atırdı.

Bir gün Həsən emalatxanaya gəldi. Gördü ki, Əli üzgündür, yorğundur, içindən qaynayır. Soruşdu:

— Nə olub, qardaşım?

Əli dərin bir ah çəkdi:

— Görürəm ki, Kamranın sözləri çox parıltılı idi, amma içi boş çıxıb. Mən güvəndim, amma o, hər mənada məni arxadan vuran adam oldu.

Həsən sakitcə Əlinin yanında oturdu. Çox şey demədi, sadəcə orada olması ilə dostuna dayaq verdi. O an Əli hiss etdi ki, illərin dostluğu ilə yeni yaranmış dostluq heç vaxt eyni deyil. Çünki illərin dostu sınaqlardan keçib

möhkəmlənir, yenisi isə hələ sınanmamış daş kimidir — bərk olub-olmadığı bilinmir.

Ayın sonunda Kamran birdən-birə qazancı da, sənədləri də götürüb Gəncədən çıxdı. Əli böyük maddi itkiyə düşdü. Emalatxananın işləri demək olar ki, dayanmışdı. Bütün bunları görən Həsən bircə söz demədən köməyə başladı: səhər tez gəlib emalatxananı təmizlədi, alətləri düzəltdi, müştəriləri toplamağa kömək etdi.

Məhz o gün Əli İmam Əlinin (ə) bu kəlamının mənasını canında duydu:

“Hər şeyin yenisini seç, amma qardaşlığın köhnəsini qoruyub saxla.”

Əli anladı ki, geyim yenilənər, emalatxana yenilənər, alətlər yenilənər — amma **etibarlı dostluq yenisi ilə əvəz olunmaz**.

Günlərin birində Əli Həsənə baxıb gülümsədi:

— Mən yenilik arayırdım, amma sən mənə ən köhnə dəyərin — sınaqlardan keçmiş dostluğun yenisindən daha qiymətli olduğunu göstərdin.

Həsən də gülüb dedi:

— Əsas odur ki, insan səhvlərdən dərs çıxara bilsin. Dostluq da ağac kimidir, tez böyüyənlər tez qırılar, yavaş-yavaş böyüyənlər isə fırtınaya da tab gətirər.

Və beləcə Əli ömrünün ən böyük dərsini aldı: yeniliklər həyatın bəzəyidir, amma köhnə və etibarlı dostluqlar həyatın dayağıdır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Sınaqlardan keçmiş dostluq həyatın ən möhkəm dayağıdır.

2. Yeni münasibətlər, sınaqdan keçmədiyi üçün insanı yanıltmaq gücünə malikdir.

3. Hər parlaq sözün arxasında yaxşı niyyət olmur; sözün yox, əməlini ölçmək lazımdır.

4. Köhnə dost insanın qaranlıq günündə işıq kimi olur; sözlə yox, varlığı ilə dayaq olur.

5. Maddi imkan, yeni tanışlıqlar keçici ola bilər, amma **etibar qazanılmış bir dostluq illərlə yaşayır**.

6. Çətinliklər dostu da, düşməni də tanıdan ən güclü imtahandır.

7. İnsanın səhvə düşməsi pis deyil; ən pis olanı sınaqdan keçmiş dəyəri yenisi ilə dəyişməkdir.

KƏLAM - 82

“İNSANIN İTİRDİYİ ZAMANA AĞLAMASI, VƏTƏNİNƏ HƏSRƏT DUYMASI VƏ KÖHNƏ QARDAŞLARINI QORUMAĞA ÇALIŞMASI ONUN UCALIĞINDANDIR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 52)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 82:

“ƏLDƏN GEDƏN ZAMANIN SƏSİ”

Hacıqabulun geniş çöllərində, küləyin sanki insanla danışdığı o sakit kəndlərin birində 38 yaşlı Züleyxa yaşayırdı. O, məktəb müəlliməsi idi — səliqəli, mehriban və qəlbi yumşaq bir qadın. Onu sevən çox idi, amma onun

həyatında iki şey xüsusilə dəyərli idi: itirilmiş zamanın xiffəti, vətənə bağlılıq hissi, və çox köhnə bir dostu — Aysun.

Züleyxa bir zamanlar həyat dolu, gülərüz, planlarla dolu bir qız idi. Lakin gənclik illərində ailə problemləri, maddi çətinliklər, səhv seçimlər onun vaxtını aldı. Bir gün Hacıqabulun tozlu küçələrində gedərkən dayanıb fikrə dalmışdı:

"Kaş ki o illəri geri qaytara bilsəydim… Kaş o günlərdə vaxtın necə sərvət olduğunu anlaya biləydim…"

Bu düşüncə onu kökündən dəyişmişdi. İllərlə başa düşdü ki, insanın yaşadığı peşmanlıq, əslində onun qəlbinin ucalığıdır — çünki yalnız vicdanı diri olanlar itirdiyi zamana ağlayar.

Amma Züleyxanın başqa bir həsrəti də vardı — **vətən həsrəti**.

O, bir neçə il əvvəl müalicə üçün Bakıya köçmüş, dərslərinə orada davam etmişdi. Lakin Hacıqabulun çöl qoxusu, səhərin sərinliyi, kəndin təmizliyi, camaatın səmimiyyəti—hamısı onun ruhunda qalmışdı. Neçə dəfə şəhərin küçələrində öz-özünə demişdi:

— Mənim yerim burası deyil. Mən Hacıqabulun torpağının adamıyam.

Və bir gün sakitcə qərar verdi: **geri qayıtmalıyam**.

Hacıqabulun girişinə çatanda maşını saxlayıb dərin nəfəs aldı. Külək çöllərdən əsib saçlarını dalğalandırdı. Elə bil torpağın özü onu qucaqlayırdı. O an gözlərindən yaş axdı — bu həsrət ona zərər vurmaq üçün yox, gözünü açmaq üçün verilmişdi.

Aysun isə… Onlar məktəb illərindən dost idilər. Birlikdə dərslərə hazırlaşmış, birlikdə sevinmiş, birlikdə ağlamışdılar. Sonra yollar ayrılmışdı — Aysun ailə qurmuş, Züleyxa isə təhsilə yönəlmişdi. Araya məsafə və illər girsə də Züleyxa dostunu unutmamışdı. Çünki İmam Əlinin (ə) dediyi kimi:

"İnsanın köhnə qardaşlarını qorumağa çalışması onun ucalığındandır."

Züleyxa Hacıqabula qayıtdığı günün axşamı Aysunun qapısına getdi. Evə yaxınlaşanda içəridən uşaqların gülüş səsləri gəlirdi. Qapını döydü. Aysun qapını açanda əvvəlcə gözlərini geniş açdı, sonra inanmaz tərzlə əllərini ağzına apardı. Bir neçə saniyədən sonra ikisi də göz yaşları içində bir-birinə sarıldılar.

Aysun ağlayaraq dedi:

— Züleyxa… sənə nə qədər ehtiyacım varmış, bilsən…

Onlar gecəyə qədər danışdılar— itirdikləri illərdən, edilən səhvlərdən, yaşanan peşmanlıqlardan, keçməyən həsrətdən. Züleyxa dostunun necə çətinliklər içindən keçdiyini eşidəndə içi sızladı. O an anladı ki, bəzən insan yalnız öz vaxtını deyil, **dostunu itirməyin də acısını yaşayır**.

Sonralar Züleyxa məktəbdə işləməyə başladı, Aysun ona hər cür dəstək oldu. Birlikdə xeyriyyə tədbirləri keçirdilər, kasıb ailələrə yardım etdilər, kənd uşaqlarına kitab topladılar. Dostluqları yenidən dirçəldi. Artıq aralarındakı bağ illərin deyil, **yetkinliyin, anlayışın və sədaqətin** bağları idi.

Bir gün məktəbdə Züleyxa şagirdlərinə belə dedi:

— Övladlarım, insan ucaldığı zaman üç şeyi daha yaxşı dərk edir:
Bir: itirdiyi vaxtın qiymətini…
İki: vətənin dəyərini…
Üç: köhnə dostun qədrini…

Uşaqlar diqqətlə onu dinləyirdilər. Züleyxa davam etdi:

— Həyat sizdən çox şey alacaq, amma unutmayın: vicdanınız diri olduğu müddətdə yenə ucalacaqsınız. Çünki peşmanlıq, həsrət və sədaqət — insanı zəiflətdiyi kimi, onu böyüdən də budur.

Uşaqlardan biri soruşdu:

— Müəllimə, sizcə insan niyə köhnə dostunu itirməməlidir?

Züleyxa gülümsəyərək cavab verdi:

— Çünki illərin dostu tərpənməz dağ kimidir… O dağ sizin yıxıldığınızda arxanız olur. Yeni tanışlıq isə duman kimidir — gözəl görünər, amma dayaq olmaz.

O gündən sonra Züleyxa həyatını daha dərk edərək yaşadı: keçmişin dərsini, vətənin dəyərini, dostluğun ucalığını unutmadan…

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Keçən zamana peşman olmaq, insanın vicdanının canlı olduğunu göstərir — bu ucalığın əlamətidir.

2. Vətən həsrəti insanın ruhunun kökünə bağlı olduğunu göstərir; insan öz doğulduğu yerə qayıdanda tamamlanır.

3. Köhnə dostluğu qorumaq, həyatın ən böyük sədaqət imtahanıdır; illərin dostu heç vaxt yenisi ilə əvəz olunmaz.

4. İnsan keçmişi ilə üzləşdikcə böyüyür; peşmanlıq gücsüzlük deyil — inkişafın başlanğıcıdır.

5. Köklərinə qayıdan insan, həm özünü, həm dostlarını, həm də həyatın mənasını yenidən tapır.

6. Həyatın verdiyi itkilər insanı sınayır, amma ucaldan da elə bu sınaqlardır.

7. Dostluğu itirmək zaman itirmək kimidir — geri qaytarmaq mümkün deyil, amma qorumaq həmişə insanın öz əlindədir.

KƏLAM - 83

“ŞÜBHƏSİZ Kİ, ALLAH-TAALA KÖHNƏ DOSTLUQLARIN DAVAM ETDİRİLMƏSİNİ SEVİR. ELƏ İSƏ SİZ DƏ KÖHNƏ DOSTLUQLARINIZI QORUYUN VƏ DAVAM ETDİRİN.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 52)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 83:

“KÖHNƏ DOSTLUĞUN İZİ SİLİNMƏZ”

Horadizin sərhəd boyu uzanan geniş düzənliklərinin yanında, sakit və bir az da qəmli görünən bir kənd vardı. Bu kənddə 45 yaşlı Kamran yaşayırdı — ağır təbiətinə baxmayaraq, daxilən son dərəcə duyğulu və səmimi bir kişi. O, usta dülgər idi: taxta ilə elə danışardı ki, elə bil ağac onun əlinin altında canlanırdı.

Kamran həyatda çox şey görmüşdü: müharibənin ağrılarını, ayrılığın acılarını, dostluğun şirinliyini… Lakin bir şey onu illərlə içində göynədirdi — köhnə dostu Tərlanla yollarının ayrılması.

Onlar uşaqlıqdan ayrılmaz dost olmuşdular. Horadizin kiçik çay kənarında balıq tutmuş, dağlarda ot biçmiş, bəzən kənd camaatının işlərinə kömək etmişdilər. Tərlan dəcəl və şən idi, Kamran isə səbirli və ağıllı. Bir-birilərinin əksiydilər, amma birlikdə tam idilər.

Lakin illər keçdikcə həyat onları başqa-başqa istiqamətlərə aparmışdı. Bir anlaşılmazlıq — kiçik, dəyərsiz bir söz-söhbət — böyük bir uçurum yaratmışdı aralarında. Əslində, nə Kamranın, nə də Tərlanın ürəyində kin vardı. Sadəcə, qürur araya girmişdi.

Kamran son illərdə nə zaman Horadiz çayının yanından keçsə, köhnə günlər yadına düşərdi. Bir gün işdən evə qayıdarkən dayanıb durdu. Çayın səsi elə bil onunla danışır, ona bir həqiqəti xatırladırdı:

"Allah köhnə dostluqların davam etdirilməsini sevir…"

Bu kəlamı Kamran bir dəfə məsciddə imamdan eşitmişdi. O gündən bəri bu söz qəlbinin dibində bir iz kimi qalmışdı. İndi isə həmin söz onu silkələyirdi.

O öz-özünə düşündü:

— Axı Tərlan mənim ən çətin vaxtlarımda yanımda olub. Bir udqunma üçün dostu itirməyə dəyərdimi?

Ertəsi gün Kamran kəndin bazarına getdi. Orada eşitdi ki, Tərlan xəstə düşüb və evdən çölə çıxa bilmir. Bu xəbər sanki Kamranın qəlbini sıxan düyünü birdən açdı. Qəlbindəki bütün qürur, inciklik, küskünlük bir anda buxarlanıb uçdu.

Kamran heç düşünmədən Tərlanın evinə yollandı.

Tərlanın kiçik həyəti əvvəlki kimi idi: o uçuq-sökük hasar, o köhnə söyüd ağacı, o səliqəli təsərrüfat. Kamran qapını döyəndə içəridən zəif səs eşitdi:

— Buyurun, açıqdır…

Kamran içəri girəndə Tərlanı yataqda, solğun və yorğun gördü. Dostunu bu halda görmək Kamrana elə təsir etdi ki, boğazı düyünləndi.

Tərlan gözlərini aralayıb onu görəndə əvvəlcə donub qaldı. Sonra yavaşca dedi:

— Kamran?.. Sən?

Kamran heç nə demədi, sadəcə yaxınlaşıb Tərlanın əlini tutdu.

Bu ayin — iki dostun bir-birinin əlini tutması — illərin küskünlüyünü saniyələr içində əridib yox etdi.

Bir neçə dəqiqəlik sükutdan sonra Kamran asta səslə dedi:

— Mən bilirəm, illər bizi ayırdı. Amma bil… sən həmişə mənim dostum idin. Nə olursa-olsun, mən səni atmamışdım.

Tərlanın gözlərindən yaş süzüldü.

— Kamran… mən çoxdan demək istəyirdim… bağışla məni.

Kamran başını yellədi.

— Bu cür məsələlərə görə incimək olmaz. Bizim dostluğumuzun təməli

çox qədimdir — uşaqlıqdan gəlir. Allah köhnə və sadiq dostluqları bəyənər… Belə bir bağ varkən, aramızda küskünlüyə nə ehtiyac?

Bu söhbət onların qəlbinə sanki yeni bir nəfəs verdi. Kamran günlərlə Tərlanın yanında qaldı, ona qulluq etdi, yeməyini bişirdi, dərmanını verdi. Kənd camaatı da bu dostluğun yenidən dirçəlməsinə sevinirdi.

Tərlan sağaldıqdan sonra bir gün Kamranı Horadizin çayına aparıb dedi:

— Biz hər şeyi yenidən başlayaq… amma bu dəfə daha möhkəm.

Kamran gülümsəyib cavab verdi:

— Elə də olacaq. Çünki bu dostluğu biz yox, Allah yazıb.

O gündən sonra Kamran və Tərlan yenidən əl-ələ verib kənddə xeyir işlər gördülər. Külək Horadizin çöllərindən keçdikcə, sanki həmin dostluğun səsini də aparıb yayırdı.

Və kənddə bir hikmət daha möhkəmləndi:

“Köhnə dostluq heç vaxt köhnəlmir. Üzərindən illər keçsə də, qəlbdə yerini saxlayır.”

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Köhnə dostluqlar Allahın sevdiyi bağlardandır, onları qorumaq insanın Allah rizasına yaxınlaşmasına səbəb olur.

2. Qürur dostluğu dağıda bilər, amma səmimiyyət və mərhəmət onu bir an içində bərpa edə bilər.

3. Yollar ayrılsa da, **dostların qəlbində bir yer hər zaman boş qalır**, o yer yalnız köhnə dost tərəfindən doldurula bilər.

4. Səbəbsiz küskünlük uzun sürər, amma bitdiyi anda insan anlayar ki, illəri boş yerə itirib.

5. Həqiqi dost, çətinlikdə sınanır; **dostluq çətin gündə qapı açmaqla ölçülür**.

6. Allahın sevərək davam etməsini istədiyi bağları qırmaq həm dünyada, həm qəlbdə insanı kasıblaşdırır.

7. Köhnə dostun geri qazanılması, yeni dost tapmaqdan daha böyük nemətdir; çünki o, keçmişin, uşaqlığın, sevinclərin şahididir.

HƏQİQİ QARDAŞLIQ

KƏLAM - 84

“ŞÜBHƏSİZ Kİ, HƏQİQİ QARDAŞ, SƏHVLƏRİNİ BAĞIŞLAYAN, ÇATIŞMAZLIQLARINI ÖRTƏN, EHTİYACINA KÖMƏK EDƏN, ÖZRÜNÜ QƏBUL EDƏN, AYIBLARINI GİZLƏDƏN, QORXULARINI ARADAN QALDIRAN VƏ ARZULARININ HƏYATA KEÇMƏSİNƏ YARDIM EDƏN KİMSƏDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 53)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 84:

“HƏQİQİ BACILIĞIN SINAĞI”

Xaçmazın yaşıl meyvə bağları ilə əhatələnmiş qədim bir məhəlləsində yaşayan iki qadın vardı — Səmayə və Afaq. Onlar uşaqlıqdan bəri bir-birlərinə bacı kimi bağlanmışdılar. Hətta kənd camaatı belə deyərdi:

“Səmayəni axtaran Afaqın yanına getsin, Afaqı axtaran isə Səmayənin.”

İllər keçmiş, hərəsi öz ailəsini qurmuşdu, amma bağlılıqları azalmamışdı. Səmayə sakit, düşüncəli, ağıllı qadın idi. Afaq isə şən, hisslərini tez büruzə verən, biraz da tez inciyən bir təbiətə sahib idi. Bu fərqlər onları ayırmırdı, əksinə tamamlayırdı.

Bir gün Xaçmaz bazarında Afaq haqqında yanlış bir söz-söhbət yayıldı. Kimsə onun bir borcu qaytarmadığını deyirdi, üzərinə yalanlar əlavə edib danışırdı. Bu sözlər az müddətdə hamının qulağına çatdı. Afaq bundan xəbər tutanda çox sarsıldı. O qədər incimişdi ki, hətta evdən çıxmaq istəmirdi. Ən çox da qorxduğu şey dostu Səmayənin bu xəbərlərə inanması idi.

Səmayə bazara gedəndə bir neçə qadın ona yaxınlaşıb dedi:

— Ay Səmayə, eşitmisən? Afaq belə eləyibmiş…

Səmayə onların sözünü yarımçıq kəsdi:

— Mən illərin dostunu bir günlük sözə görə dəyərləndirən adam deyiləm.

Bu cavab bazardakı qadınlar üçün qısa, amma çox mənalı bir mesaj oldu. Səmayə evə dönəndə fikirləşdi ki, Afaq mütləq çox sarsılıb. Dərhal Afaqın evinə yollandı.

Afaq onu qapıda görən kimi gözlərini yayındırdı.

— Gəlmə, Səmayə… Mənə hamı inanmasa olar, amma sən… sən də bu barədə eşitmisən.

Səmayə yaxınlaşıb onun çiynindən tutdu.

— Eşitmişəm. Ona görə də ilk olaraq sənə gəlmişəm. Mən o sözləri yox, səni tanıyıram. Mənim üçün vacib olan sənin həqiqətindir.

Afaq göz yaşlarını saxlaya bilmədi.

— Bəlkə doğrudan da mən səni incidən nəsə etmişəm, xəbərin olmamışdır?

Səmayə gülümsədi:

— Səhvin varsa da, bağışlayaram. Çünki həqiqi bacılıq səhvləri bağışlamaqla güclənir.

Sonra Səmayə ona süfrə açdı, çay qoydu, sakitləşdirdi. Onunla elə davranırdı ki, sanki heç nə baş verməmiş kimiydi. Bu davranış Afaqın

qəlbindəki qorxuları yuyub apardı. O hiss etdi ki, Səmayə nə ayıblarını açır, nə danışılanları ona xatırladır, nə də onu sorğu-suala tutur. Sadəcə yanında olur, qəlbinə su səpir.

Bir neçə gün sonra Səmayə bazardakı söz-söhbətin səbəbini araşdırdı və anladı ki, həmin borcu Afaq vaxtında qaytarıb, sadəcə kimsə yanlış məlumat verib. O gün bazara gedib camaatın içində ucadan dedi:

— Afaqın borcu yoxdur. Əksini deyən varsa, gəlib mənimlə danışsın.

Bu sözlər şayiəni tamamilə kəsdi.

Afaq bu xəbəri eşidəndə yenidən ağladı, amma bu dəfə sevincdən:

— Səmayə, sən mənim ayıbımı örtüb, qorxumu alıb, izzətimi qorudun… Sən mənim üçün nələr elədiyini anlamısan?

Səmayə onun əlini tutub sakitcə dedi:

— Mən yalnız dostluğun haqqını vermişəm. İmam Əli (ə) deyir ki, "Həqiqi qardaş — səhvlərini bağışlayan, çatışmazlıqlarını örtən, ehtiyacına kömək edən, qorxularını aradan qaldırandır." Mən bacı bildiyim biri üçün başqa cür davranmazdım.

O andan sonra onların dostluğu əvvəlkindən də möhkəm oldu. Xaçmazın geniş bağlarında birlikdə çalışdılar, bayramlarda birgə oldular, çətinlikdə bir-birlərinə arxa-dayaq oldular.

Və kənddə belə deyilməyə başlandı:

"Ən sınaqlı dostluq, sarsılmayıb ayaqda qalan dostluqdur."

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Həqiqi dost, səni tanımayanların sözünə görə səni itirməz.

2. Dostluq yalnız sevincdə deyil, **iftira, qorxu və çətinlik saatlarında** özünü göstərir.

3. Ayıbları örtmək, dostluğun ən yüksək mərtəbəsidir. Açıqlamaq yox, qorumaq lazımdır.

4. Bir dostun qəlbini sakitləşdirmək, onun qorxularını aradan qaldırmaq, **Allah qatında ən böyük əməllərdəndir**.

5. Dostluğa edilən hücumlar yalnız sarsıla bilər, amma **həqiqi dostluq yıxılmaz**.

6. Həqiqi dost sənin yanındadır: səhv edəndə bağışlayar, ehtiyacın olanda kömək edər, izzətini qoruyar.

7. Dostluğun dəyəri onun ucuzluğu ilə deyil, **sınaqlardan keçib möhkəmlənməsi ilə** ölçülür.

KƏLAM - 85

"SƏNİ ÇƏTİNLİKLƏRDƏ TƏK BURAXMAYAN, GÜNAH ANINDA SƏNİ UNUTMAYIB SƏHVLƏRİNİ XATIRLADAN VƏ ÖZÜNDƏN NƏSƏ İSTƏYƏNDƏ SƏNİ ALDATMAYAN KİMSƏ HƏQİQİ QARDAŞINDIR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 53)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 85:
"DAĞLARIN SINADIĞI QARDAŞLIQ"

Xankəndinin sərt, amma qürurlu dağları ilə əhatələnmiş bir kəndində iki

köhnə dost – Rza və Davud yaşayırdı. Onlar uşaqlıqdan bəri bir-birlərinin ən çətin günlərini görmüş, acısını-şirinini bölüşmüş, hətta eyni çörəyi bölüb yemişdilər. Lakin illər keçdikcə həyat onları fərqli yollarla aparmışdı. Rza kənddə qalmış, torpaqla məşğul olmuş, Davud isə şəhərə işləməyə getmişdi. Bu ayrılıq aralarında məsafə yaratsa da, dostluqlarının yaddaşında dərin izlər qalmışdı.

Bir payız günü Xankəndinin yaxınlığındakı meşələrdə böyük bir fırtına qopdu. Fırtına nəinki ağacları yıxdı, hətta kəndə gedən cığırları belə dağıtdı. Elə həmin gün Rza dağlara odun toplamağa getmişdi və geri dönərkən sürüşkən torpaqdan ayağı büdrədi. Kəskin ağrı ilə yerdə qaldı, qalxa bilmədi. Səs-küy içində yardım çağırsa da, fırtınanın uğultusu heç nə eşitməyə imkan vermirdi. Hava qaralırdı və dağda tək qalmaq ölüm təhlükəsi demək idi. Rza o an təkcə ayağını deyil, ümidini də itirmək üzrə idi.

Bu vaxt təsadüfən kəndə qayıdan Davud, fırtınanın şiddətini görəndə narahat oldu. Köhnə dostunun o tərəflərdə olduğunu bilirdi. İçində izaholunmaz bir sıxıntı doğdu. Qəlbinə dolan narahatlıq sanki ona "Rzanın başı dərddədir" deyirdi. Davud bir an belə tərəddüd etmədən meşəyə doğru yollandı. Bütün kəndlilər onu dayandırmağa çalışdı: "Ay Davud, bu havada gedilməz, bir az gözlə, fırtına dayansın!" – desələr də, o qulaq asmadı.

Çünki bilirdi: **həqiqi dost çətinlikdə yoxa çıxan deyil, çətinlikdə görünəndir.**

Sürüşkən torpaqdan keçərək irəliləyən Davud nəhayət dostunun zəif yardım səsini eşitdi. Səsə sarı qaçdı və Rzanı palçığa bulaşmış, soyuqdan titrəyən halda tapdı. Onu çiyninə aldı, nəfəsi kəsilə-kəsilə meşədən çıxardı və kəndə gətirdi. Rzanın gözləri doldu, zərif bir səs tonunda dedi:

– Davud… mən düşünürdüm ki, çox adam kimi sən də məni unutmusan.

Davud gülümsədi:

– Dostluq yad olmur, Rza. Yaddaşdan silinən şey dostluq deyil, o sadəcə adiləşmiş tanışlıqdır.

Rzanın sağalması bir neçə gün çəkdi. Bu müddətdə Davud onun yanında qaldı, ev işlərinə kömək etdi, hətta həkim çağırdı. Rza gecə vaxtı özünü pis hiss etdikdə Davud onu yatmağa məcbur etdi. Davud onun hər zəif anında yanında oldu.

Bir gün axşam Rza öz səhvlərindən danışmağa başladı:

– Davud, mən bir neçə dəfə sənə zəng etmək istəyirdim, amma utanırdım… sanki mən uzaqlaşdıqca sən də məndən incimiş kimi hiss edirdim…

Davud sözünü kəsdi:

– Əgər dostluq səhvlərdən təsirlənsəydi, heç bir dostluq qalmadan dünya boşalar. Əsas olan səhvi xatırladıb doğru yola çəkə bilməkdir. Sən günaha düşəndə sənə xatırladan, ehtiyacın olanda aldatmayan adam – bax o sənin həqiqi qardaşındır.

Rza başını aşağı salaraq dedi:

– Demək sən mənim həqiqi qardaşımmışsan…

Davud isə gülümsəyib əlavə etdi:

– Bizim dostluğumuz Xankəndinin dağları kimidir, Rza. Fırtına çox əssə də, dağlar sınmır.

Beləcə, iki dostun dağlar kimi möhkəm bağları yenidən dirçəldi və onlar bir daha anladılar ki, Allahın sevdiyi dostluq – çətinlikdə ortaya çıxdığı üçündür.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Həqiqi dostluq çətinlik anında tanınır.

Adam çox ola bilər, amma sənin enişində yanında qalan insandır "qardaş" adını haqq edən. Xankəndi dağlarında olduğu kimi, çətinliklər dostluğu ya dağıdır, ya da daha möhkəm edir.

2. Səhvləri xatırladan dost, səni doğruya çəkən insandır.

İnsan bəzən utanır, bəzən çəkilir, bəzən yolunu azır. Lakin yanında oyanmağa kömək edən bir dost varsa, bu Allahın insana göndərdiyi ən böyük nemətdir.

3. Həqiqi dost yalan danışmaz və ehtiyac anında səni aldatmaz.

Çox insan dilinə şirinlik qatıb danışa bilər, amma çətinlikdə doğruluq göstərən insandır dəyərli olan.

4. Unutmaq sevgi yoxluğundan deyil, dəyər verməməkdən doğur.

Davudun Rzanı unutmaması dostluğa verdiyi dəyərin göstəricisi idi. Həyatda kimisə unutmaq yox, ona dəyər verməməyi seçmək olur.

5. Hissiyyat bir hədiyyədir – bəzən qəlb bir xəbərdarlıq edir.

Davudun içindən gələn narahatlıq onu dostunu xilas etməyə apardı. Bu, Allahın dostluqları qorumaq üçün insana verdiyi iç nidasıdır.

6. Dostluq məsafə ilə yox, səmimiyyətlə ölçülür.

Araya illər də girsə, şəhərlər də dəyişsə, könül bağının möhkəmliyi dostluğun gücünü göstərir.

7. Dostluq yenilənməli və qorunmalıdır.

Dostluğu unudub kənara atmaq yox, fürsət tapdıqca yenidən dirçəltmək lazımdır.

8. Həqiqi dostluq Allahın sevdiyi dostluqdur.

İmam Əlinin (ə) buyurduğu kimi, çətinlikdə tərpənməyən dost, insanın qardaşıdır. Bu bağlar həm dünyada, həm axirətdə insana xeyir gətirir.

KƏLAM - 86

"SÜFRƏ QURULANDA QARDAŞLARIN ÇOX GÖRÜNÜR, AMMA ZAMANIN ÇƏTİN SINAQLARINDA ONLARIN SAYI ÇOX AZ OLUR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 53)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 86:

"SINAQ GÜNÜNDƏ GÖRÜNƏN ƏSL DOST"

İmişlinin isti, günəşli yay günlərindən biri idi. Kəndin ortasında yerləşən balaca bazar hər zamankı kimi səs-küylü, rəngarəng idi. Bu kənddə hamının sevdiyi bir qadın yaşayırdı – Zeynəb. O, əliaçıq, mehriban, ünsiyyəti isti olan

bir insan idi. Onun evinin qapısı heç vaxt bağlı qalmazdı; kim gəlirdisə, süfrəsi açıq, çayı isti, sözü şirin olardı. Elə buna görə də Zeynəbin süfrəsi heç vaxt boş qalmazdı – qohum, qonşu, tanış, hətta uzaqdan gələnlər belə onun evində əyləşib çay içər, yeməyindən dadar, dərdini danışar, ürəyini boşaldardı.

Lakin Zeynəb heç vaxt kiminsə gəlişindən narahat olmazdı. Əksinə, süfrəsinin ətrafında çox adam gördükcə sevinərdi. Hər dəfə qonaq çoxaldıqda o, gülərək deyərdi:

– Süfrə bolluğu Allahın rəhmətidir, qonağın ayağı ruzidir.

Bir gün həyat Zeynəbin evinə gözlənilməz bir sınaq gətirdi. Onun ailəsinin bütün dolanışığı əkinçilikdən gəlirdi. Amma həmin il İmişlidə şiddətli quraqlıq baş verdi. Yağışlar kəsildi, torpaq çatladı, əkinlər yandı. Zeynəbin tarlasından bir il ərzində topladığı məhsul, sanki bir neçə gündə külə döndü. Ailənin gəliri demək olar ki, yox oldu. Üstəlik, yoldaşının da səhhəti pisləşdi, işləyə bilmədi. Evdə əvvəlki kimi bolluq yox idi, süfrə əvvəlki kimi geniş açıla bilmirdi.

Zeynəb utandığından heç kimə demirdi ki, vəziyyəti ağırdır. Düşünürdü ki, "hər şey yaxşı olar". Amma günlər keçdikcə həqiqət ortaya çıxmağa başladı. Qonşular süfrəsindəki azlığı gördü, evə gələn-gəlməyənlərin sayı azaldı. Əvvəllər hər gün gələn qohumlar indi "işimiz çoxdur" deyib gəlmirdilər. Süfrəsi daraldıqca ətrafındakı insanların sayı da azalmağa başladı.

Bir gün Zeynəb evin küncündə qalan az miqdarda unla çörək bişirirdi. Əlində xəmir yoğurarkən birdən gözləri doldu. Çünki açıq-ürəkli olsa da, ilk dəfəydi ki, bu qədər tənha hiss edirdi. O, pıçıldadı:

– Demək ki, süfrə geniş olanda gələnlər çox olurmuş… Çətinlikdə isə qapını döyən tapılmır…

Elə həmin anda qapı döyüldü. Zeynəb göz yaşlarını silib qapını açdı. Qarşısında bir zamanlar yaxınlığı olan, amma uzun müddətdir görünməyən Səadət dayanmışdı. Səadət illər əvvəl başqa kəndə köçmüş, amma Zeynəblə münasibəti həmişə isti olmuşdu. O, əlində səbət, üzündə təbəssüm dedi:

– Zeynəb bacı, neçə vaxtdır səni görmürəm. Niyə səsin çıxmır?

Zeynəb əvvəlcə heç nə demədi, amma Səadət evə girər-girməz vəziyyəti anladı. Səadət səbətini açdı; içində un, düyü, şirniyyat, bəzi dərmanlar və bir məktub vardı. Məktubda belə yazılmışdı:

"Əziz bacım, Allah çətinliklərdə bizim kim olduğumuzu göstərir. Sənin keçmiş yaxşılığını unutmadım. Mənə etdiyin yaxşılıqların haqqı olaraq deyil, bacı olduğuna görə yanındayam."

Səadət səbətini yerə qoyub əllərini Zeynəbin əllərinə qoydu və dedi:

– Mən bilirəm, sən heç vaxt kömək istəməzdin. Amma çətin gün, bacı günüdür. Sən bir vaxtlar mənə çətin gündə arxa olmuşdun. İndi mənim borcumdur ki, yanında olum.

Zeynəb göz yaşlarını saxlaya bilmədi. Sanki illərdir içində yığdığı bütün kədər bu an boşaldı. Onlar birlikdə oturub çay içdilər, söhbət etdilər. Səadət

bir neçə gün Zeynəbin yanında qaldı, ev işlərinə kömək etdi, xəstə yoldaşı üçün dava-dərman aldı, hətta tarlasında belə işləməyə yardım etdi.

Bu hadisə Zeynəbə çox şeyi öyrətdi. O an anladı ki, süfrə bolluğu dostu çoxaldar, amma çətinliklər dostu azaldar və əsl qardaşlıq yalnız sıxıntı zamanı tanınar.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Bolluq zamanında ətrafımızda çox adam olur, amma bu, onların hamısının dost olduğu anlamına gəlmir. Çətinlik insanın ətrafındakıları süzən bir ələk kimidir.

2. Əsl dost çətinlikdə görünəndir.

Səadət kimi insanlar Allahın insana göndərdiyi gizli rəhmətdir: heç gözləmədiyin anda qapını döyər, yükünü yüngülləşdirər.

3. Qarşılıqlılıq – dostluğun ruhudur.

Zeynəbin vaxtında etdiyi yaxşılıq illər sonra ona geri dönmüşdü. Yaxşılıq heç vaxt itmir; sadəcə, doğru zamanda geri qayıdır.

4. Süfrənin bolluğu dostluğun ölçüsü deyil.

İnsanlara xoş günlərdə lazım olmaq asandır; çətinlikdə yanında dayanmaq isə sədaqətin və vicdanın göstəricisidir.

5. İmtahanlar münasibətləri təmizləyir.

Hər kəs sənin yanında qala bilməz – Allah çətinliklərlə insana kimlərin həqiqətən dəyər verdiyini göstərir.

6. Kömək bəzən maddi deyil, mənəvi olur.

Səadətin Zeynəbin yanında qalması, ona moral verməsi maddi yardımdan daha çox təsir etdi.

7. Könüldən gələn dostluq zaman və məsafə tanımır.

İmişlidən başqa yerə köçsə də, Səadət Zeynəbi unutmamışdı. Bu, dostluğun qəlbdə yaşadığını göstərir.

8. İnsanın ən tənha anı, kimlərin onun üçün var olduğunu anladığı andır.

Zeynəb çətinliyində həm boşluq, həm də həqiqəti gördü.

KƏLAM - 87

“HƏR GÜNAHINA GÖRƏ QARDAŞINDAN UZAQLAŞAN İNSANIN DOSTLARI AZ OLUR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 53)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 87:

“KEÇMİŞDƏN QAÇDIQCA TƏNHA QALAN ADAM”

İsmayıllının yamyaşıl meşələri, dağlardan süzülüb gələn sərin mehi və sakit kənd həyatı bir çox insana rahatlıq bəxş edirdi. Bu gözəl bölgədə yaşayan Kamil isə son zamanlar elə qəribə bir təkliyə düşmüşdü ki, sanki tənha bir ada kimi öz içində itib-batırdı. Halbuki bir vaxtlar kəndin ən şən, ən ünsiyyətcil, ən açıqürəkli gənci o idi. Hamının yanında özünə yer edən Kamil, indi heç kimin qapısını döymür, heç kimlə görüşmək istəmirdi.

Bu dəyişiklik birdən-birə baş verməmişdi. Kamil özü də hiss etmədən, yavaş-yavaş insanlardan uzaqlaşmışdı. Səbəbi isə onun içində gizlətdiyi bir həqiqət idi: **etmədiyi səhv qalmırdı və hər səhvindən sonra kiminsə üzünə baxmağa utanırdı**.

Əvvəlcə dostlarına qarşı bir neçə kiçik xəta etmişdi. Məsələn, yaxın dostu Elvini çətin günündə yarı yolda qoymuşdu. Elvin xəstə anasını xəstəxanaya aparanda Kamil ona kömək edəcəyinə söz versə də, şəhərə əylənməyə gedib sözünü unutmuşdu. Elvin bunu ona deməsə də, Kamil öz vicdanında bunu ağır yaşamışdı.

Başqa bir gün, dostları ona bir iş tapmaq üçün kömək etmişdilər. Ancaq Kamil məsuliyyətsizlik edib işə gec getmiş, ustanın etibarını doğrultmamışdı. Bu da dostları arasında pıçıldaşmaya səbəb olmuşdu.

Hər səhvdən sonra Kamil "üzr istəsəm qəbul etməzlər", "onsuz da məni bağışlamayacaqlar", "üzlərinə necə baxım?" deyə- deyə *özünü geri çəkirdi*.

Zaman keçdikcə bu geri çəkilmə elə bir həddə çatdı ki, artıq kənddə bir toy olanda hamı dəvət alırdı, amma Kamil unudulurdu. Meşə yollarında tək gəzir, evə qayıdanda atasının belə ona "nə olub sənə, oğul?" sualına cavab verməkdən qaçırdı.

Bir gün Kamil meşədə dolaşanda yolu kəndin ağsaqqalı Həbib kişinin həyətinə düşdü. Həbib kişi illərin təcrübəsi ilə danışığında hikmət daşıyan, hər kəsin hörmət etdiyi adam idi. Kamilin tənha gəzdiyini görüb onu yanına çağırdı:

– Oğul, bu tək gəzintilərin səbəbi nədir?

Kamil boynunu bükərək:

– Heç, Həbib əmi… vaxt keçirirəm.

Həbib kişi gülümsədi:

– Vaxt keçirmək üçün təkliyə qaçan adamın ya dərdi olur, ya da utancı. Sənin hansıdır?

Bu söz Kamilin ürəyinə ox kimi dəydi. O, özünü saxlaya bilməyib sakit səslə dedi:

– Mən… səhvlərimə görə insanlardan uzaqlaşıram.

Həbib kişi dərin bir nəfəs aldı, sonra asta səslə dedi:

– Oğul… səni səhvin deyil, **səhvinlə dostundan uzaqlaşmağın** tək buraxıb.

Kamil başını qaldırıb ona baxdı.

Həbib kişi davam etdi:

– Hər günahına görə qardaşından qaçsan, axırda yanında heç kim qalmaz. İnsan səhv etdiyi üçün deyil, səhvini düzəltməyə cəsarət etmədiyi üçün tənha qalır. Dostluq bağını qoparan səhv yox, utancdır.

Sonra söhbətə bir misal əlavə etdi:

– Bax, meşədəki bu ağaclara fikir ver. Bəzisində budaqlar sınıb, bəzisində qabıq soyulub. Amma ağac yarasını sağaldır və böyüməyə davam edir. Yara var deyə ağac özünü meşədən ayırmır.

Bu sözlər Kamilin içində bir qığılcım yaratdı. O, qərara gəldi ki, illər

sonra ilk dəfə cəsarət edib qapı döyməlidir.

Əvvəlcə Elvini tapdı. Qapını açan Elvin onu görən kimi təəccübləndi. Kamil həyəcanla dedi:

– Mən o gün sənə arxa durmadım. Orada olmalıydım. Məni bağışla.

Elvin gözlərini yumub dərin nəfəs aldı:

– Kamil… illərdir bu sözü gözləyirdim. Səni çox axtardım, amma sən bizdən qaçdın.

Sonra yaxınlıqdakı digər dostlarının yanına getdi. Hər birinə etdiklərini etiraf etdi, üzr istədi, "məni bağışlayarsınızsa, yenidən aranızda olmaq istəyirəm" dedi.

Onların çoxu onu qucaqlayıb bağışladı, bəzi əlaqələr tam əvvəlki kimi olmadı, amma Kamil anladı ki, **dostluqdan qaçmaq əvəzinə, səhvi düzəltmək insanı yenidən həyata qaytarır.**

Yay axşamı kənd meydanında çay içən insanların səsi eşidilirdi. Kamil uzun illər sonra yenidən həmin dairəyə qatıldı. Onu görəndə hamı gülümsədi, yer verdilər, halını soruşdular. Kamil oturanda sanki içində qaranlıq bir otağın pəncərəsi açıldı. Artıq o bilirdi ki:

Səhvdən qaçmaq insanı tənha edir.

Səhvini etiraf etmək isə insanı yenidən sevdiklərinin yanına qaytarır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Səhv etmək insan olmağın bir parçasıdır, amma səhvlərdən qaçmaq dostluğu məhv edir. Utanc dostluqları bitirən ən böyük səbəblərdəndir.

2. Hər günahdan sonra dostdan uzaqlaşmaq insanı tənha buraxır.

Uzaqlaşdıqca bağlar qopur, qopduqca yenidən bağlamaq çətinləşir.

3. Bağışlanma istəyən insan kiçilmir, əksinə ucalır.

Etiraf etmək cəsarət tələb edir və bu cəsarət münasibətləri dirildir.

4. Dostluğun ömrünü səhv deyil, sükut qısaldır.

Səhv etdikdən sonra sadə bir 'üzr istə'məmək belə münasibəti içdən-içə çürüdür.

5. İnsan öz səhvinə görə özünü cəzalandırmamalıdır.

Kamil öz utancı ilə özünü cəzalandırırdı, amma bağışlanmaq istəyəndə hər şey düzəldi.

6. İsmayıllının meşələri kimi dostluqlar da yara alsa belə sağala bilər.

Şərt budur ki, insan münasibətdən qaçmasın, üstünü örtməsin.

7. Əsl tənha insan səhv edən deyil, düzəltməyə çalışmayan insandır.

Kamil illərlə tək qaldı, çünki üzləşməkdən qaçdı.

8. Səhv münasibəti bitirmir, münasibəti bitirən səhvdən sonra susmaqdır.

Danışmaq, izah etmək və bağışlanma istəmək dostluğu yenidən qurur.

KƏLAM - 88

“YALNIZ HEÇ BİR QÜSURU OLMAYAN ŞƏXSLƏRİ ÖZÜNƏ QARDAŞ SEÇƏN İNSANIN DOSTLARI AZ OLAR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 53)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 88:
“SƏSSİZ QADININ SEÇİMİ”

Qafqazın dumanlı səhərləri ilə məşhur bölgələrindən birində — Kəlbəcərin sərt dağlarının qoynunda kiçik, sakit, lakin kövrək hekayələrlə dolu bir kənd vardı. Bu kənddə yaşayan Səlimə adlı bir qadın var idi. Səlimə həm imanlı, həm çalışqan, həm də çox tələbkar qadın idi. Onun bir xüsusiyyəti vardı ki, hər kəs bunu bilirdi:

O, dostluqda bircə qüsur belə qəbul etmirdi.

Gün keçir, ay keçir, amma Səlimənin “dost” dediyi bir nəfər belə olmurdu. Çünki o, özünə hərdən belə pıçıldayırdı:

“İnsan gərək dostunu seçəndə diqqətli olsun. Əgər qüsuru varsa, mənə uyğun olmaz.”

Lakin Səlimənin anlamadığı bir şey vardı: qüsur axtardıqca təkliyi də artırdı.

Bir gün kəndə yeni köçmüş bir qadın – Nəzakət haqqında söz-söhbət yayıldı. Deyirdilər ki, çox ürəyiyumşaq, çox mehriban biridir, amma bir o qədər də danışqandır. Səlimə bunu eşidəndə öz-özünə gülümsədi:

— Danışan adamdan mənə dost olmaz…

Lakin tale elə gətirdi ki, bir gün kəndin bazarında Səlimə ağır səbətlərini qaldırmağa güc tapmadı. O anda qarşısında Nəzakət peyda oldu. Gülümsəyərək dedi:

— Bacı, qoy kömək edim.

Səlimə tərəddüd etsə də, səbətləri ona verdi. Yolda gedərkən Nəzakət dayanmadan danışırdı: uşaqlarından, yoldaşından, kəndə ilk gəldiyi gün yaşadıqlarından. Səlimə isə sükutla dinləyirdi, amma içində “bu qədər danışmaq nəyə lazımdır?” deyə düşünürdü.

Ertəsi gün, daha ertəsi gün Nəzakət müxtəlif bəhanələrlə Səliməyə baş çəkirdi: bir gün heyva mürəbbəsi gətirirdi, bir gün ev işi ilə bağlı sual soruşurdu. Onun səmimiyyəti kənddə hamıya xoş təsir edirdi, amma Səlimə yenə də məsafəli davranırdı.

Səlimə öz-özünə düşünürdü:

“Qadının danışığı çoxdur… əl qabiliyyəti də elə yaxşı deyil… Bəs belə biri mənə necə dost ola bilər?”

Bir gün Kəlbəcərin dağlarının arasında güclü yağış yağdı. Çay daşdı, kəndə enən yollar palçıq içində qaldı. Səlimə tək yaşayırdı və həyətinə su dolmuşdu. Kənd qadınlarının çoxu öz evləri ilə məşğul idi, amma Nəzakət yağış altında, əynindən su süzülə-süzülə Səlimənin evinə qaçdı:

— Səlimə bacı! Tək qalmısan, qorxursan deyə düşündüm. Gəl, həyəti birlikdə təmizləyək.

Nəzakət heç nədən çəkinmədən, palçığa bata-bata həyəti təmizlədi, suyun qarşısını aldı, sobanı yandırdı, Səliməyə isti çay süzdü. Üst-başı islanmışdı, üşüyürdü, lakin üzündə yenə təbəssüm vardı.

O an Səlimə onun üzünə uzun müddət baxdı. Sonra yavaş səslə dedi:

— Sən niyə mənə bu qədər əl tutursan? Mən sənə heç vaxt "dostum ol" deməmişəm.

Nəzakət əlini əlinin üstünə qoyub sakit səslə dedi:

— Dostluq sözlə istənməz, Səlimə bacı… Dostluq ürəkdən doğar. Mən bilirəm ki, sən yaxşı adamsan. Mənim qüsurlarım var, bəlkə çoxdur… amma səmimiyyətim var. Hər insanın qüsuru olur. Mənim danışmağım çoxdur, amma qəlbimdə pislik yoxdur.

Bu sözlər Səliməni sanki silkələdi. O gecə uzun müddət yata bilmədi. Fikrindən bir cümlə çıxmırdı:

"Heç bir qüsuru olmayan dost axtarmaq… Bəlkə də, qüsursuz insan axtarmağımın özü qüsurdur?"

Səhəri gün Səlimə ilk dəfə Nəzakətin evinin qapısını özü döydü. Nəzakət qapını açanda təəccübləndi.

— Mən… — Səlimə utandığından söz tapmadı. — Dünənki əziyyətinə görə sənə təşəkkür etməyə gəlmişəm. Həm də… əgər istəyirsənsə… dost ola bilərik.

Nəzakət sevincdən göz yaşını saxlaya bilmədi. O an iki qadın arasında elə bir dostluq bağlandı ki, kənddə hamı bunu danışırdı.

Və bir neçə ay sonra kənddə artıq belə bir söz dolaşırdı:

"Səlimə illərlə qapısını qapalı saxladı, amma onu bir qüsurlu qadının təmiz qəlbi açdı."

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. İnsan qüsursuz axtardıqca tənhalığa qərq olur.

Həyatın gözəlliyi başqasını olduğu kimi qəbul etməkdədir.

2. Dostluq mükəmməllik deyil, mərhəmətin birləşməsidir.

Qusurlar dostluğu dağıtmır; soyuqluq, eqo və davamlı irad tapmaq dağıdır.

3. Dostluğun əsası səmimiyyətdir.

Səmimi ürək qüsurları kölgədə qoyur.

4. Əməl, sözlərlə müqayisəyə gəlməz.

Nəzakətin yağış altında fədakarlığı Səliməni illərlə yaratdığı məsafəni dağıtdı.

5. Başqalarının qüsurlarını böyütmək əslində insanın öz ruhuna yükdür.

Əfvetmək, görməzdən gəlmək və qəbul etmək insanı yüngülləşdirir.

6. Allah insanları müxtəlif yaradıb ki, çatışmazlıqlar bir-birimizi tamamlasın.

Əgər hər kəs eyni olsaydı, dostluğun mənası qalmazdı.

7. Ən böyük qüsur başqalarında qüsur axtarmaqdır.

Bu, insanı həm dostdan, həm də xeyirdən uzaqlaşdırır.

KƏLAM - 89

“İNSANLARIN DİNİNİ SORUŞMA, YOXSA DOSTSUZ QALARSAN.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 53)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 89:
“ÜRƏK DOSTLUĞU”

Kürdəmirin geniş çölləri, günəşdən saralmış taxıl zəmiləri və uzaqlara uzanan torpaq yolları ilə tanınan sakit bir kəndində Məqsəd adlı bir kişi yaşayırdı. O, gəncliyindən bəri çox çalışqan, zəhmətkeş və vicdanlı biri kimi tanınırdı. Lakin bir xüsusiyyəti vardı ki, bu xüsusiyyət ona həm dostluqdan, həm də yaxşı insanlardan uzaq qalmağa səbəb olurdu:

Məqsəd insanlarla ünsiyyətə başlamadan əvvəl onların dinini, məzhəbini, mənsubiyyətini soruşurdu.

Bu davranış ona elə gəlirdi ki, bu yolla “özünə uyğun” adamları seçir. Lakin illər keçirdi, Məqsədin həyatı boşluq kimi qalırdı: yaxın bir dostu, sirrini bölüşəcək adamı, bir çətinlikdə “yanındayam” deyəcək kimsəsi yox idi.

Bir gün kəndə başqa bölgədən bir kişi — Rasim köçdü. Gülərüz, alicənab və işgüzar biri idi. Gələn ilk həftədən kənd camaatı ilə mehribanlaşmışdı. Hər kəs onu sevirdi, amma Məqsəd ondan uzaq dururdu. Çünki Rasimin hansı məzhəbdən olduğunu bilmirdi.

Bir gün sərt külək əsdi. Külək elə güclü idi ki, Məqsədin tikməkdə olduğu anbarın damını qoparıb apardı. O, damı tutmağa çalışanda ayağı sürüşdü və zədələndi. Kəndin kişilərinin çoxu uzaq yerdə idi, kömək edə biləcək adam tapılmadı.

Elə o anda bir cüt güclü qollar onu yerindən qaldırdı. Məqsəd başını qaldıranda gördü ki, bu Rasimdir.

— Yıxıldığını gördüm, qaçdım — Rasim dedi. — Gəl, əvvəl ayağını sarıyaq, sonra damı düzəldərik.

Məqsəd utandı. Çünki onu köməyinə gələn adamın dinini soruşmamışdı.

— Məcbur deyildin… — deyə pıçıldadı.

Rasim gülümsədi:

— Bir insanın dinini soruşmadan da onu sevə bilərsən, Məqsəd qardaş. Hərəkətlər insanın kim olduğunu göstərir, şərtlər yox.

Bu sözlər Məqsədin içində nəsə oyatdı. Lakin o, yenə də özünü geri çəkirdi.

Bir neçə gün sonra kəndin yaxınlığından axan Kür çayı daşdı. Çayın istiqaməti dəyişə bildiyindən kənddə hamı həyəcan içində idi. Məqsədin həyətinə yaxın olan əkin sahələrini su basmaq üzrə idi. O təkbaşına müdafiə bəndləri qura bilmirdi.

Səhər açılar-açılmaz Rasim yenə gəldi. Tək deyildi — iki oğlunu da özü ilə gətirmişdi.

— Dayanmaq olmaz, bəndi birlikdə quracağıq, — dedi.

Saatlarla palçıq içində işlədilər. Su onların ayağını, paltarlarını, hətta

əllərini soyudurdu. Amma Rasim geri çəkilmirdi. O, Məqsədi düşmənin qarşısında qoyulan qalxan kimi qoruyurdu.

Axşamüstü hər şey sakitləşəndə Məqsəd ilk dəfə içi boş bir iradla Rasimə baxıb dedi:

— Mən səndən bir şey soruşmaq istəyirdim, amma soruşmağa utanıram…

Rasim dərhal dilləndi:

— Mən bilirəm, nə soruşacaqsan. Dinimi, məzhəbimi… elə deyil?

Məqsəd çarəsizcə başını aşağı saldı.

Rasim davam etdi:

— Amma sən bu sualı vermədən əvvəl mənimlə neçə saat palçıq içində işlədin, mən də sənin üçün. Sən mənə qardaş kimi davrandın, mən də sənə. Deyirsən ki, dinimi bilmədən rahat olmursan. Bəs gördüyün əməllər sənə nəyi göstərdi?

Məqsəd bu dəfə susmadı. Ürəyini açdı:

— Mən səhv etmişəm… İnsanları yanlış ölçü ilə dəyərləndirmişəm. Mən… mən özüm-özümü dostsuz qoymuşam.

Rasim onun çiyninə toxunub dedi:

— Qoy bu gün yeni başlanğıc olsun. İnsanları dininə görə deyil, davranışına görə tanı. Allah insanın qəlbinə baxır, Məqsəd. Biz də baxa bilsək, çox şey dəyişər.

O gündən sonra Məqsəd ilk dəfə olaraq birinə “dostum” deməyi bacardı. Və bir neçə ay sonra kənddə belə bir söz dolaşırdı:

“Məqsəd insanları dininə görə seçərdi, amma ona ən böyük yaxşılığı dinini bilmədiyi bir adam etdi.”

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. İnsanı dəyərli edən onun dini mənsubiyyəti deyil, əxlaqıdır.

Əməllər qəlbin aynasıdır.

2. İnsanları dininə görə ayırmaq insanı həm dostdan, həm də hüzurdan uzaqlaşdırır.

İnsanlıq dindən əvvəl gəlir.

3. Həqiqi qardaşlıq çətin gündə ortaya çıxır.

Sözlə deyil, fədakarlıqla sübut edilir.

4. İnsan başqalarını sorğuladıqca, əslində öz ürəyinin darlığını nümayiş etdirir.

Qəlbi geniş insan heç kimi itirməz.

5. Fərqliliklər insanların bir-birinə maneəsi deyil, bir-birini tamamlayan rənglərdir.

İnsan mozaikadır — rənglər nə qədər çox olsa, gözəllik də o qədər artar.

6. Qəlbi təmiz insanın kim olduğunu dininə baxaraq deyil, davranışına baxaraq anlayırsan.

7. İnsanlara şərtlərlə yaxınlaşan heç vaxt dost tapmaz.

Çünki dostluq qəbul etməkdən, anlayışdan və hörmətdən başlayır.

KƏLAM - 90

“ELƏ BİR ZAMAN GƏLƏCƏK Kİ, BİR İNSANIN ADINI EŞİTMƏK, ONU GÖRMƏKDƏN DAHA XEYİRLİ OLACAQ. ONU GÖRMƏK İSƏ, ONU SINAĞA ÇƏKMƏKDƏN YAXŞI OLACAQ. ƏGƏR ONU SINAQDAN KEÇİRSƏN, ONDA SƏNDƏN GİZLİ QALAN ÇOX FƏRQLİ HALLARI ÜZƏ ÇIXAR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 53)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 90:
“GİZLİ HƏYATLARIN SİRRİ”

Qaxın yaşıl dağları və sərin çayları arasında yerləşən kiçik bir kənddə Lalə adlı qadın yaşayırdı. Lalə kənddə hər kəs tərəfindən hörmət edilirdi; o, mehriban, ağıllı və insanlara kömək etməyi sevən bir qadın idi. Lakin Lalənin bir xüsusiyyəti vardı: insanları diqqətlə müşahidə edər, onların söz və davranışlarını yaxşıca dəyərləndirmədən etibar etməzdi.

Bir gün kəndə yeni köçən bir qadın gəldi — Aytac. O, gənc, mehriban və ünsiyyətcil idi. Kəndin qadınları onu tez qəbul etdilər, amma Lalə ehtiyatla yanaşırdı. Ürəyində düşündü: “Bəlkə o da insanları yanıltmaq istəyir, ya da niyyəti gizlidir. İnsanları sınaqdan keçirmək lazımdır.”

İlk həftələr Lalə Aytacı müşahidə etdi. Aytac hər kəsə kömək edir, yaşlı qadınlara su daşıyır, uşaqlara dərs verirdi. Amma Lalə onu bir az da sınamaq qərarına gəldi. O, Aytaca bir tapşırıq verdi: kəndin yaxınlığındakı çayda suyun daşmasının qarşısını almaq üçün bəndi təmir etmək.

İlk baxışdan sadə görünən iş əslində çox çətin idi. Torpaq sürüşkən idi, qarlı günlərdə iş daha da çətinləşirdi. Lalə bilirdi ki, bu sınaq Aytacın əsl xarakterini ortaya çıxaracaq.

Aytac yorulsaydı, şikayət etsəydi və işi yarımçıq buraxsaydı, Lalə doğru nəticəyə gələ bilərdi. Amma o, yorulsa da əsla şikayət etmədi, çalışdı, fədakarlıq göstərdi. Bəndi bərpa etdikdə Lalə onun səbrinə, iradəsinə və dürüstlüyünə heyran qaldı.

Bir neçə gün sonra Lalə Aytacın ardıcıl davranışlarını müşahidə etdi: o, kəndin xəstələrinə kömək edir, evsiz qadınlar üçün yemək hazırlayır və heç kimin görmədiyi işləri belə görürdü. Lalə başa düşdü ki, insanı sınaqdan keçirmək bəzən onun haqqında səhv nəticəyə gətirib çıxara bilər və dostluğu zədələyə bilər.

Lalə bir gün Aytacı yanına çağırdı:

— Artıq başa düşdüm, — dedi Lalə. — İnsanların gizli halları ola bilər. Onları sınamaq əvəzinə, sadəcə əməllərinə baxmaq lazımdır. Sənin sabit davranışın mənə bunu öyrətdi.

Aytac gülümsəyərək cavab verdi:

— Bir insanın adının çəkilməsi, onun gördüyü işlər qədər dəyərli deyil. Sınaqlar isə bəzən insanın niyyətini sarsıdır.

Bundan sonra Lalə kənddəki qadınlara tövsiyə etdi:

“Bəzən insanın gizli halları var və onları dərhal üzə çıxarmaq lazım deyil. Onu görmək, onun əməllərinə baxmaq daha hikmətlidir.”

Bir yaz günü, Lalə Aytacla birlikdə Qaxın meşəlik yerlərində gəzərkən

Lalə dedi:

— İnsanları sınamaqdan çəkinmək lazımdır. Sınaq onları dəyişdirə və dostluğu zədələyə bilər.

Aytac başını salladı:

— Həqiqi dostluq səbir, anlayış və hörmət üzərində qurulur. İnsanları dərhal sınağa çəkmək isə yalnız ziyana aparır.

O gündən sonra Lalə yalnız kənddəki qadınlarla deyil, həm də digər kəndlərdən gələn insanlarla münasibətində diqqətli, amma ədalətli oldu. Hər kəs onun hikmətini gördü və bu hekayə kəndin bütün qadınları üçün bir nümunəyə çevrildi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Hər bir insanın gizli halları var və onları dərhal üzə çıxarmağa çalışmaq doğru deyil.

2. Sınaq bəzən dostluğu zədələyir; diqqətli olmaq lazımdır.

3. Əsl dostluq və qardaşlıq niyyətin təmizliyi və əməllərin dürüstlüyü ilə ölçülür.

4. İnsanın adının eşidilməsi, onun əməllərini görməkdən daha az öyrədici ola bilər.

5. Gizli hallara diqqət etmədən, insanları qəbul etmək və onlara etibar etmək hikmətlidir.

6. Dostluq səbir, anlayış və hörmət üzərində qurulur.

7. İnsanı sınağa çəkməkdən qorxmaq, münasibətləri qorumağın ən böyük yoludur.

QARDAŞIN (DOSTUN) SƏHVLƏRİNƏ DÖZÜMLÜ OLMAQ

KƏLAM - 91

“DÜŞMƏN HÜCUM ETDİYİ ZAMAN, DOSTUNUN SƏHVLƏRİNƏ SƏBİRLİ OL.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 53)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 91:

“SƏBİRLİ QARDAŞLIQ”

Qazaxın geniş düzənlikləri, meşə kənarları və sakit kənd yolları ilə məşhurdur. Bu kəndlərin birində Rəşad adlı orta yaşlı, çalışqan və hörmətli bir kişi yaşayırdı. Rəşad həm öz əkinçilik işlərində bacarıqlı idi, həm də kənd camaatı arasında dürüst və səbirli insan kimi tanınırdı.

Rəşadın qonşusu, gənc və enerjili Elçin, kəndə yeni köçmüş və həyatını təsərrüfatla qurmağa çalışan bir oğlan idi. Rəşad Elçinə çox kömək etmiş, ona torpaq işlərini, mal-qaranı və arıçılıq sirlərini öyrətmişdi. Onların münasibəti dostluq və qarşılıqlı hörmət üzərində qurulmuşdu.

Bir gün səhər tezdən Rəşad arı evlərinə baxmaq üçün gedərkən Elçin təsadüfən arı qutularını yerindən tərpətmək istəyirdi. Amma diqqətsizlikdən bir neçə qutunu devirdi, içindəki arılar həyəcanlandı, bəzi avadanlıqlar zədələndi. Elçin dərhal qorxdu və utanaraq Rəşadın yanına qaçdı.

Rəşad hadisə yerinə çatanda ürəyi qəzəblə doldu, amma dərindən nəfəs aldı. Ağılına İmam Əlinin (ə) kəlamı gəldi: *“Düşmən hücum etdiyi zaman, dostunun səhvlərinə səbirli ol.”* O düşündü: Elçin onun “düşməni” deyil, əksinə onun səhvini anlayışla qarşılamalıdır.

Rəşad sakit və nizamlı şəkildə Elçinə yaxınlaşdı. “Elçin, gəlin əvvəlcə vəziyyəti qiymətləndirək,” – dedi o. Birlikdə zədələnmiş qutuları düzəltdilər, arıları sakitləşdirdilər və avadanlıqları yenidən qaydaya saldılar. Rəşad Elçinə izah etdi ki, hər kəs səhv edə bilər, amma əhəmiyyətli olan səhvdən dərs çıxarmaqdır.

Elçin təşəkkür edib üzr istədi, amma Rəşad onu qınamadı. Əksinə, səhvin ona nə öyrətdiyini göstərdi və sakitcə dedi: “Hər səhv bir dərsdir. Səbr və diqqət olduqda hər şey yoluna düşər.”

Həmin gün Rəşadın bu səbirli davranışı, yalnız Elçin üçün deyil, kənddəki digər gənclər üçün də örnək oldu. Elçin səhvlərini təkrarlamamaq üçün daha diqqətli oldu, eyni zamanda Rəşadın hikmətli rəhbərliyi sayəsində dostluq bağları daha da gücləndi.

Hətta kənddəki digər insanlar da Rəşadın Elçinə göstərdiyi səbir və anlayışdan ilham aldı. Onlar gördülər ki, dostluqda qəzəb və qınama yerinə səbir və hikmət münasibətləri möhkəmləndirir və cəmiyyət üçün nümunə olur.

Beləcə, Qazaxın sakit və gözəl kəndlərindən birində Rəşadın səbirli və hikmətli yanaşması sayəsində həm problem həll olundu, həm də dostluq və qardaşlıq bağları gücləndi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dostların səhvlərinə səbir göstərmək münasibətləri daha güclü və davamlı edir.
2. Qəzəb və ani reaksiya vermək yerinə sakit qalmaq problemi daha konstruktiv həll etməyə imkan verir.
3. Səhvləri öyrədici dərs kimi təqdim etmək dostların inkişafına yardım edir.
4. Dostluqda niyyətin təmizliyi və anlayış vacibdir; səhv edən dostu qınamaq yox, onu istiqamətləndirmək önəmlidir.
5. Səbir yalnız problemi həll etməyə kömək etmir, həm də cəmiyyət üçün nümunəvi davranış formalaşdırır.
6. Hər səhv bir fürsət ola bilər; bunu düzgün qiymətləndirmək yetkinlik və hikmət göstəricisidir.
7. Həqiqi dostluq qəzəb və öfkəni bir kənara qoyaraq, qarşılıqlı anlayış və hörmət üzərində qurulur.

KƏLAM - 92

“(MÖMİN) SƏHVLƏRİNƏ BAXMAYARAQ QARDAŞINA YUMŞAQ DAVRANAR VƏ ONUN ƏVVƏLKİ DOSTLUĞUNU QORUYAR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 53)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 92:

“YUMŞAQLIĞIN QÜDRƏTİ”

Laçının dağları arasında yerləşən kiçik bir kənddə iki qadın—Səmayə və Gülşən—çox yaxın dost idilər. Uşaqlıqdan birgə böyümüş, bir-birinin sevincini də, dərdini də bölüşmüşdülər. Kənddə hər kəs onları “bir-birindən ayrılmaz bacılar” adlandırırdı.

Səmayə sakit təbiətli, ağırbaşlı, düşüncəli bir qadın idi. Gülşən isə emosional, tez təsirlənən, amma qəlbi son dərəcə təmiz olan bir dost idi. Bir gün kənddə böyük bir tədbir hazırlanırdı—Laçının ənənəvi toxuculuq festivalı. Qadınlar öz əl işlərini gətirib sərgiləyir, satır, həm də yarışmaya qatılırdı.

Səmayə aylarla böyük bir xalça toxuyurdu. Xalça həm naxışı, həm də rəng ahəngi ilə kənddə hər kəsi heyran etmişdi. Gülşən də yarışmağa bir çanta hazırlamışdı, lakin Səmayənin işinin yanında daha sadə görünürdü.

Tədbirdən bir gün əvvəl, qadınlar işlərini kənd mədəniyyət evinə apararkən Gülşən fikrə dalmış halda Səmayənin xalçasının olduğu stolun yanından keçdi. O qədər dalğın idi ki, sərgilənməyə hazır şəkildə sərilmiş xalçanın üstünə su qabını bilmədən aşırdı. Naxışın bəzi hissələri ləkələndi, xalçanın görünüşü dəyişdi.

Bu səhnəni görən Gülşənin rəngi ağardı. O, əllərini üzünə tutub ağlamağa başladı:

— Səmayə, vallah, mən istəmədim! Mən... mən səni xəyal qırıqlığına uğratdım. Bağışla məni!

Səmayənin ürəyi ilk anda sancdı. Aylarla əziyyət çəkdiyi iş ləkələnmişdi.

Amma həmin an ona Həzrət Mühəmmədin (s) kəlamı yaddaşında canlandı:

“(Mömin) səhvlərinə baxmayaraq qardaşına yumşaq davranar və onun əvvəlki dostluğunu qoruyar.”

O dərindən nəfəs aldı. Hər kəsin səhvi ola bilərdi. Əsas olan dostluğun kökü və niyyətin təmizliyidir. Səmayə yaşını silib Gülşənə yaxınlaşdı:

— Gülşən, sakit ol. Mən bilirəm ki, qəsdən etməmisən. Bizim dostluğumuz bir xalçadan, bir yarışmadan daha dəyərlidir.

Gülşən titrəyən səslə dedi:

— Amma mən sənin aylarla çəkdiyin zəhməti məhv etdim…

Səmayə əlini onun çiyninə qoydu:

— Zəhmət bir gün daha çəkilər. Amma qəlbi yaralasan, onu heç vaxt bərpa edə bilməzsən. Mənim üçün sən daha qiymətlisən.

Onlar birgə xalçanı qurtarmaq üçün plan qurdular. Səmayə xalçanın ləkələnmiş hissəsini yeni naxışla əvəz etdi. Gecə boyu çalışdılar, söhbət etdilər, gülüşdülər və onların dostluğu bir daha möhkəmləndi.

Tədbir günü Səmayənin xalçası əvvəlki kimi mükəmməl deyildi, amma yenə də hər kəs onun zərif işləndiyini gördü. Onu görən qadınlar Səmayənin xalçadakı yeni əlavə naxışlardan heyranlıqla danışırdı.

Gülşən isə hər kəsə deyirdi:

— Bu xalçada həm Səmayənin zəhməti, həm də onun qəlbinin gözəlliyi var.

Səmayə isə gülümsəyib cavab verirdi:

— Xalça keçicidir, amma dostluq… dostluq Allah üçün qurulanda əbədi olur.

Laçının dağlarının qoynunda, həmin gün qadınlar bir daha anladılar ki, yumşaqlıq qəlbləri birləşdirən ən güclü ipdir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Həqiqi dostluq bir səhvlə dağılacaq qədər zəif olmamalıdır.
2. Həzrət Mühəmmədin (s) buyurduğu kimi, mömin dostunun səhvindən keçir, amma dostluğundan keçmir.
3. Sakitlik və yumşaqlıq ən gərgin vəziyyəti belə yumşalda bilər.
4. Bir səhvi böyütmək dostluğu kiçildir, yumşaqlıq isə dostluğu böyüdər.
5. Zəhmət yenidən çəkilə bilər, amma qırılmış qəlb bərpa olunmaya bilər – ona görə də qəlbləri qorumaq daha vacibdir.
6. Dostluq əşyadan, yarışmadan, qazanılan mükafatdan daha qiymətlidir.
7. İnsan səhv edəndə nə qədər utanırsa, bir o qədər anlayışa ehtiyacı olur – yumşaq davranmaq həm də şəfa verməkdir.

KƏLAM - 93

“QARDAŞINA OLDUĞU VƏZİYYƏTLƏ DÖZÜM GÖSTƏR VƏ ONU ÇOX QINAMA. ÇÜNKİ ÇOX QINAMAQ KİN YARADIR. RAZILIĞINI ÜMİD ETDİYİN İNSANDAN RAZILIQ DİLƏ.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 53)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 93:
"DAĞLARIN SƏBRİNİ DƏRS VERƏN DOSTLUQ"

Lerikin sıldırım dağlarında, dumanı heç seyrəltməyən meşələrin qoynunda yaşayan iki gənc vardı: Kamran və Sadiq. İkisi də kəndin ən çalışqan, ən etibarlı insanları kimi tanınırdı. Uşaqlıqdan birgə böyüyən bu iki dostun aralarındakı hörmət hər kəsə nümunə idi. Amma insan dünyası sınaqsız olmur…

Bir gün Sadiq yol üstündə bir tacirlə mübahisə etmişdi. Tacir onun haqqında kəndə xoş olmayan sözlər yaydı. Kamran da bu sözləri eşidən kimi sanki içində bir qəzəb qaynayıb-daşdı. "Sadiq necə belə məsuliyyətsiz ola bilər?" — deyə düşündü. Öz-özünü yeyir, ancaq Sadiqlə danışmağa tələsmirdi. Onun yerinə içindəki narazılığı böyüdürdü.

Ertəsi gün dağa odun yığmağa gedəndə Sadiq hər zamankı kimi səmimi bir gülümsəmə ilə yaxınlaşdı:

— Kamran, sənə bir sözüm var… Dünən o tacirlə aramızda anlaşılmazlıq oldu. Bilirəm ki, söz-söhbət yayılıb. Amma çox istərdim ki, nə baş verdiyini birbaşa məndən eşidəsən.

Kamran isə soyuq davrandı:

— Sən özünü onsuz da doğrulda bilməzsən.

Bu sözlər Sadiqin qəlbinə ox kimi sancıldı. Kamran bunun fərqində olsa da, qüruru ona mane oldu və susdu.

Sakit bir an yarandı… Yalnız Lerikin dumanı dağın başından süzülür, quşların səsləri uzaqdan gəlirdi. Bu sükutun içində İmam Əlinin (ə) kəlamı Kamranın beynində ildırım kimi çaxdı:

"Qardaşına olduğu vəziyyətlə dözüm göstər və çox qınama. Çünki çox qınamaq kin yaradır. Razılığını ümid etdiyin insandan razılıq dilə."

Kamran sanki bir anlıq özünə gəldi. Onun Sadiqi qınaması, dinləməməsi və az qala dostluğu yandırıb-kül etməsi məhz bu kəlamda xəbərdarlıq edilən hal idi.

O, dərindən nəfəs alıb Sadiqin qarşısında dayandı:

— Bağışla məni. Mən səni dinləmədən qərar verdim. Sənə qarşı bu münasibətimlə həm səni incitdim, həm də özümü. Razılığını istəyirəm, Sadiq.

Sadiq gözlərini qaldırıb gülümsədi:

— Dostluq elə bu anlar üçün var, Kamran. Mən də səni başa düşürəm. Gəl, bütün məsələni danışım. Tacir mənə borclu idi və borcunu ödəməmək üçün məni günahkar çıxarmağa çalışdı.

Kamran başını yerə saldı, çünki öz içindəki tələsik hökmün ağırlığını hiss edirdi. Sonra Sadiqin çiyninə əl qoyub dedi:

— Səni dinləyə bilmədiyim üçün utanıram. Amma bir şeyi anladım: insan öz qardaşına səbr etməsə, onu tez-tez qınasa, dostluq daş kimi parçalanar.

Onların arası əvvəlkindən də möhkəmləndi. Lerikin soyuq dağlarında bu iki dostun səmimiyyəti isə hər kəsə örnək oldu.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Tələsik qınamaq dostluğu sındırır.

İnsan dinləmədən hökm verəndə həm qarşısındakı insana, həm də özünə zülm etmiş olur.

2. Səbir münasibətləri qoruyan ən güclü zirehdir.

Qardaşa, dosta, yaxın insana səbir göstərmək onun zəif anlarını başa düşməyə kömək edir.

3. Razılıq diləmək zəiflik deyil, böyüklükdür.

İnsanın səhvini etiraf etməsi, qarşıdakı insandan razılıq istəməsi münasibəti təmizləyən ən gözəl addımdır.

4. Eşitmək, qınamaqdan daha dəyərlidir.

Bir insanın nə yaşadığını bilmədən onu qınamaq ədalətsizdir. Məsələni dinləmək həqiqəti ortaya çıxarır.

5. Kin sözlərlə yaranır.

Çox qınamaq, çox irad bildirmək insanın ürəyini sərtləşdirir və münasibətləri çürüdür.

6. Dostluq sınaqlarla möhkəmlənir.

Əsas məsələ sınağın yaranması deyil, ona verilən reaksiyadır. Səbir və anlayış dostluğu daha da gücləndirir.

7. Qürur qəlbləri ayırır.

Kamranın qüruru bir anlıq dostluğu təhlükəyə atdı, amma o, bunu aşmağı bacardı. Hər insan eyni cəsarəti göstərməlidir.

KƏLAM - 94

“DOSTUNUN SƏHV VƏ XƏTALARINA DÖZMƏK, DOSTLUĞUN ZİNƏTİDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 54)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 94:

“SINAQ ANINDA PARLAYAN DOSTLUQ”

Masallının yaşıllığa bürünmüş bağları, sərin bulaqları və qoxusu uzaqdan gələn çay plantasiyaları arasında iki gənc qadın yaşayırdı: Aygün və Ləman. Onlar uşaqlıqdan bir-birinə dayaq olmuş, bir yerdə böyümüş, həyatın acı-şirin günlərini çiyin-çiyinə yaşamışdılar. Kənddə hər kəs onların dostluğunu “qardaşlıq qədər möhkəm”, “suyun axışı qədər təbii” adlandırırdı.

Lakin hər böyük dostluğun bir sınağı olur…

Bir gün kənddə böyük bir tədbir təşkil olunacaqdı. Aygün tədbirin təşkilatçıları arasında idi və iş çoxlu idi. O, Ləmanı da özünə köməkçi olaraq çağırmışdı. Ləman da sevinclə razılaşdı. Hər şey plan üzrə gedirdi. Amma tədbirdən bir gün əvvəl Ləman ailəsində yaranan təcili bir məsələ səbəbindən Aygünün zənglərinə cavab verə bilmədi, tədbir üçün ayrılan materialları gətirmək yaddan çıxdı və bu, Aygünü çox çətin vəziyyətdə qoydu.

Aygün hirsindən, stressdən, yorğunluqdan sanki içində yıxılırdı. “Necə olur ki, mən ona bu qədər güvənmişəm, o isə belə məsuliyyətsizlik edir?” — deyə içində deyinirdi.

Səhəri gün Ləman tədbir yerinə gələndə Aygünün soyuq baxışları ilə qarşılaşdı.

— Aygün… Mən çox üzr istəyirəm, dünən evdə…

Aygün sözünü kəsdi:

— Sənin üzrün nəyə lazımdır? Dünən məni böyük çətinliyə qoydun. İnsan beləmi davranar?

Ləmanın gözləri doldu. O, susdu. Çünki izah etməyə çalışdıqca Aygünün əsəbi daha da artırdı. Tədbir də artıq başlayırdı və Aygünün əsəbi yorğunluğa qarışmışdı.

Tədbirdən sonra Ləman təkbaşına oturub içində ağrını boğmağa çalışırdı. Aygün isə evinə qayıdanda yol boyu düşündü: "Bəlkə də mən çox sərt oldum? Axı Ləman mənim ən yaxın dostumdur. Heç vaxt mənə qəsdən pislik etməz…"

Bu zaman İmam Əlinin (ə) kəlamı sanki içində bir pərdəni qaldırdı:

"Dostunun səhv və xətalarına dözmək, dostluğun zinətidir."

Aygün bir anda başa düşdü ki, səhv edən dostu qınamaq asandır, amma ona dözmək — məhz bu dostluğun dəyərini göstərir. O, öz-özünə düşündü: "Ləman da insandır. Onun da ailəsi, çətinlikləri, ağrıları ola bilər. Onun bir anlıq çətinliyi mənim illərdir qurulan dostluğumu kölgəyə salmalı deyil."

Aygün dərhal Ləmanın evinə getdi. Qapını isə Ləman açdı — ağrılı görünürdü, amma yenə də təmkinini qoruyurdu.

Aygün yumşaq səslə dedi:

— Ləman, bağışla məni. Dünən sənə qarşı çox sərt oldum. Sən mənim güvəndiyim ən yaxın dostumsan. Mən səni bir səhvə görə qırmamalı idim. Xahiş edirəm məni bağışla.

Ləman göz yaşlarını gizlətməyə çalışaraq gülümsədi:

— Aygün, sənə heç bir incikliyim yoxdur. Sadəcə baş verənlər məni çox utandırdı. Ailədə çətin anlar oldu, sənə deyə bilmədim. Mən də səni çətinlikdə qoyduğum üçün peşmanam.

Onlar bir-birinə sarıldılar. Masallının çay qoxulu küləyi sanki bu barışığa şahidlik edirdi. Həm Aygün, həm də Ləman anladı ki, dostluq ən çox çətinlik anlarında öz gözəlliyini göstərir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Hər insan səhv edə bilər.

Səhvsiz dost axtarmaq əbəsdir. Ən gözəl dostluq səhvləri bağışlamağı bacaran dostluqdur.

2. Tələsik qınamaq dostluğu yaralayır.

Aygünün ilk reaksiyası dostluqlarını incitdi. Çünki qəzəb bəzən insanın gözünü bağlayır.

3. Dostun yükünü başa düşmək dostluğun əsl dəyəridir.

Ləmanın günahı məsuliyyətsizlik deyil, çətinlik idi. Aygün bunu anladıqda münasibət düzəldi.

4. Bağışlama dostluğun ən böyük zinətidir.

Səhvləri bağışlamaq insanın ucalığını göstərir, qəlbləri bir - birinə

yaxınlaşdırır.

5. Sakit düşünmək hər problemi həll edir.

Aygün qəzəbinin içində qərar versəydi, dostluğu qopacaq, amma düşünmək ona həqiqəti göstərdi.

6. İmanlı insanın münasibəti mərhəmət üzərində qurulur.

İmam Əlinin (ə) kəlamı göstərir ki, sevgi, dözüm və anlayış münasibətlərin kökündə dayanmalıdır.

7. Dostluq çətinlikdə sınanır, bağışlamaqda möhkəmlənir.

Mühit, sevinc, asan günlər dostluğu göstərmir; dar anlar göstərir.

KƏLAM - 95

"HƏLİM (MÜLAYİM) OLAN ŞƏXS - QARDAŞLARINA DÖZÜMLÜ OLAN İNSANDIR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 54)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 95:

"SAKİTLİYİN SINANDIĞI GÜN"

Mingəçevirin geniş su hövzəsi boyunca uzanan balıqçı məhəlləsində Zakir adında gənc bir usta yaşayırdı. O, balıqçı qayıqlarını təmir edər, hər zədələnmiş taxtaya sanki can verərdi. Kənddə onun haqqında "əlindən iş, qəlbindən nur tökülən adamdır" deyirdilər. Zakir sakit təbiətli, həlim, üzündən təbəssümü əskik olmayan bir insan idi.

Zakirin yaxın qohumu olan Rüfət isə əksinə – tez həyəcanlanan, tələsik danışan, əsəbini gizlədə bilməyən biri idi. Onlar birlikdə çalışırdılar. Kəndin balıqçıları qayıqların təmirini çox vaxt bu iki gəncə tapşırırdı. Aralarındakı fərqlər bəzi günlərdə münasibəti gərginləşdirsə də, Zakir hər dəfə təmkin göstərir, sükutla məsələləri yumşaldırdı.

Bir gün Mingəçevir çayında böyük bir qayıq zədələndi və sahilə gətirildi. Onu ertəsi gün təhvil vermək lazım idi. İş ağır, vaxt isə az idi. Rüfət əsəbiləşmiş halda materialları daşıyırdı. Tələş içində olan Rüfət ölçünü səhv götürdü, taxtanı düzgün kəsmədi və bir günlük əlavə iş yarandı.

Rüfət sanki odlanmışdı:

— Məncə sən ölçüləri səhv demisən! Həmişə sakit dayanırsan, amma işlərlə qəti məşğul olmursan! — deyə qışqırdı.

Bu sözlər ətrafdakı işçilərin də diqqətini çəkdi. Gərginlik havada asılı qaldı. Zakir isə başını qaldırıb sakitcə baxdı. Nə cavab qaytardı, nə də bircə dəfə səsini qaldırdı. Sadəcə dərin bir nəfəs alıb sakit səslə dedi:

— Rüfət, gəlin məsələni bir də sakitcə dəyərləndirək. Hamımız yorğun və gərginik, belə vaxtlarda səhv etmək təbiidir.

Bu yumşaq, mülayim cavab Rüfətin qəzəbini daha çox utanca çevirdi. O, əlini tezbazar üzünə apardı:

— Zakir… mən sənə qarşı haqsız oldum. Hirsimdən dedim. Bağışla.

Zakir gülümsəyib əlini onun çiyninə qoydu:

— Həmişə demişəm, qardaş, insanın hirsli vaxtında dediyi sözünü ürəyinə salmaq olmaz. Gəl, işi bitirək. Axırda bir daha düşünərik.

Zakir heç nə olmamış kimi işinə davam etdi, problemi düzəltdi, hətta Rüfətin səhvini gizlətmək üçün daha çox çalışdı. Axşam saatlarında qayıq sahiblərinə təhvil verildi və hamı razı qaldı.

O gecə Rüfət çay kənarında Zakirin yanında əyləşib dedi:

— Sən necə belə sakit qala bilirsən? Mən bu gün özümə nifrət etdim. Sənə qarşı qışqırdım, amma sən… sanki su kimi axıb keçdin.

Zakir başını qaldırıb Mingəçevirin sakit sularına baxdı:

— Mən də insanam, mənim də içimdə qəzəb oyanır. Amma biz qardaşıq, Rüfət. İmam Əli (ə) deyib ki:

“Həlim (mülayim) olan şəxs – qardaşlarına dözümlü olan insandır.”

— Mən bu kəlamı hər gün özümə xatırladıram. Qardaşına dözə bilməyən insan mülayim ola bilməz. Mülayimliyim də, dözümüm də sənə görədir.

Rüfət bu sözlərdən sonra Zakirin əsl böyüklüyünü anladı. O, həm işini, həm insanları, həm də öz təmkinini sevərək qoruyurdu. Yaxınlıqları da, insanlıqları da o gün daha da möhkəmləndi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Həlimlik gücsüzlük deyil, özünə sahib çıxma gücüdür.

Zakirin hisslərini idarə etməsi, qışqırığa qışqırıqla cavab verməməsi əsl gücdür.

2. Qardaşa dözmək insanın əxlaqını parladır.

Mülayim insan qəzəbə qəzəblə cavab verməz, anlayışla yumşaldar.

3. Tez hirsə gələn insan ən çox mülayimliyə möhtacdır.

Rüfətin davranışı onun daxilindəki yorğunluğu və narahatlığı göstərirdi. Zakirin yumşaqlığı isə ona güzgü oldu.

4. Sakitlik ən böyük həll yoludur.

Zakirin sakit təbiəti təkcə sözləri yox, atmosferi də dəyişdi, işi də, münasibəti də xilas etdi.

5. Dünya çətinliklərlə doludur, münasibətlər isə səbrlə qorunur.

Yaxınlıqq və dostluq səbrlə davam edir, hirs və tələsik reaksiya ilə yox.

6. İnsan başqasının səhvini örtəndə ucalır.

Zakir Rüfətin səhvini açıq göstərmək əvəzinə onu örtüb düzəltdi. Bu davranış Rüfəti utandırdı və oyatdı.

7. Mingəçevirin suyu kimi təmkin də axıcı və sakit olmalıdır.

Zakirin xarakteri, Mingəçevir çayının sakit axarı kimi, münasibətlərə sükunət və bərəkət qatırdı.

KƏLAM - 96

“BAŞINA GƏLƏN ACI HADİSƏLƏRƏ SƏBİR ET. ÇÜNKİ SƏBİR BİR ÇOX QÜSURLARI ÖRTƏR. ŞÜBHƏSİZ Kİ, AĞILLI İNSANIN VARLIĞININ YARISI SƏBİR, O BİRİ YARISI İSƏ GÖRMƏMƏZLİKDƏN GƏLMƏKDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 54)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 96:

“SƏBİRİN QORUDUĞU KÖNÜL”

Naftalanın şəfalı neft qoxusu uzaqlardan belə hiss olunurdu. Bu şəhərdə,

sakit bir məhəllədə yaşayan Sədaqət adlı gənc bir qadın vardı. O, həm xasiyyəti ilə, həm də təmkinli davranışı ilə tanınırdı. Neft sanatoriyasında işləyir, xəstələrlə mehriban danışır, onların ağrılarını dinləyir, hər kəsə ümid verirdi. Hamı deyirdi ki, "Sədaqətə baxanda insanın içi sakitləşir".

Amma həyat bəzən ən dözümlü insanı belə sınağa çəkir…

Sədaqətin yaxın qohumu olan Şəfəq də həmin sanatoriyada çalışırdı. Uşaqlıqdan dost olmuşdular. Hər çətinlikdə bir-birlərinin yanında dayanmışdılar. Lakin son aylarda Şəfəqin üzərinə problemlər çox yığılmışdı: evdə gərginlik, maddi çətinliklər və iş yerindən gələn təzyiq onu əsəbi və həssas etmişdi. Hər xırda sözə alovlanır, yaxın bildiyi Sədaqətə qarşı belə səbirsiz davranırdı.

Bir gün sanatoriyada böyük bir qarışıqlıq baş verdi. Xəstələrdən birinin sənədləri itmişdi. Hər kəs bir-birini günahlandırırdı. Şəfəq də əsəbi halda Sədaqətə tərəf çevrilib dedi:

— Sən məsuliyyətinə ciddi yanaşmırsan! Hər gün sənə deyirəm sənədlərə diqqət et, amma yenə də problem yaranır!

Bu sözlər sanatoriyanın dəhlizində hamının içində deyilmişdi və Sədaqətin qəlbinə toxunmuşdu. Halbuki sənədlər onun əlində deyildi və o gün səhv edən başqası olmuşdu. Amma Sədaqət sakit gözlərlə Şəfəqə baxdı. Cavab vermədi. Ürəyində bir anlıq acı hiss etsə də, dilini qorudu.

O axşam evə gedəndə Naftalanın sakit, qızılı işıqlarla parlayan küçələri boyunca addımlayarkən düşündü:

"Görəsən, niyə mənə belə davrandı? Niyə əsəbi halda hər şeyi mənə yönəldir?"

Lakin həmin an qəlbinin dərinliyində bir kəlam səsləndi:

"Başına gələn acı hadisələrə səbir et. Çünki səbir bir çox qüsurları örtər. Şübhəsiz ki, ağıllı insanın varlığının yarısı səbir, o biri yarısı isə görməməzlikdən gəlməkdir."

Sədaqət həmin sözlərdə özünü gördü. Şəfəqin əsəblərində qüsur yox idi — vəziyyət onu yorub yıpratmışdı. Bəlkə də onun o qəzəbli anında dediklərini görməməzliyə vurmaq lazımdı. Səbir edərsə, bəlkə də həm özünü, həm də dostunu qoruyardı.

Ertəsi gün işə gedəndə gördü ki, Şəfəq bir küncdə oturub gözlərini gizlətməyə çalışır. Sədaqət yanına yaxınlaşıb yumşaq səslə dedi:

— Şəfəq, dünən çox gərgin idin. Narahat olma. Hamımızın çətin günləri olur. Mən səni başa düşürəm.

Bu sözlər Şəfəqin buz tutmuş qəlbini dərhal əridən günəş kimi təsir etdi. O, göz yaşlarını saxlaya bilmədi:

— Sədaqət, mən çox xəcalət çəkirəm. Son zamanlar o qədər çətinlik içindəyəm ki, özümü idarə edə bilmirəm. Amma sən mənə heç vaxt sərt cavab vermirsən. Mən səni incidəcəyimdən qorxuram…

Sədaqət onun əlini tutdu:

— Səbir pisliyi örtər, əsəbin ardında duran yaraları isə ancaq anlayış sağaldar. Mən səni qınamıram. Biz bir — birimizi belə günlərdə itirsək,

qardaşlıq nə vaxt qalar?

Şəfəq o gün anladı ki, səbir təkcə bir söz deyil — münasibəti qoruyan ən böyük qalxandır. Sədaqət isə bir daha dərk etdi ki, mülayim olmaq insanın ən dəyərli sərvətidir.

O gündən sonra onların dostluğu əvvəlkindən də möhkəm oldu. Naftalanın şəfalı nefti necə yaraları sağaldırdısa, Sədaqətin səbirli davranışı da dostluğun yaralarını belə sağaldırdı.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Səbir insanın daxilindəki qırılmaları da, başqasının səhvlərini də örtər.

Sədaqət incisə də, səbir edərək daha böyük bir xoşluğun yaranmasına səbəb oldu.

2. Görməməzlikdən gəlmək bəzən ən böyük müdriklikdir.

Hər sözə cavab vermək müdriklik deyil, hər sözün səbəbini anlamaq müdriklikdir.

3. İnsanın qəzəbi çox vaxt onun çətinliyinin səsidir.

Şəfəqin davranışı onun daxili ağrısının nəticəsi idi, pis niyyətin yox.

4. Sakit dayanmaq, qəzəbi söndürən su kimidir.

Sədaqətin cavabsız qalması gərginliyi dağıtdı və münasibəti qorudu.

5. Səbirli insan qarşısındakına nəfəs yeri verir.

O, qınamaq əvəzinə anlayış göstərdiyi üçün dostluğu daha da möhkəmləndirdi.

6. Naftalanın şəfa verən nefti kimi, səbir də ruhun yaralarını sağaldır.

Sədaqətin təmkinli davranışı Şəfəqin qəlbində yumşalma yaratdı.

7. Ağıl iki gücdən ibarətdir: səbir və görməməzlikdən gəlmək.

Bu iki güc insanın həm özünə, həm də sevdiklərinə ən böyük hədiyyəsidir.

KƏLAM - 97

“İNSANLARIN ƏN XEYİRLİSİ, BAŞQALARININ ZƏHMƏTİNƏ QATLANAN (BAŞQALARINA YÜK OLMAYIB ƏKSİNƏ YÜKÜNÜ YÜNGÜLLƏŞDİRƏN) KİMSƏDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 54)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 97:
“YÜKÜ YÜNGÜLLƏŞDİRƏN ADAM”

Naxçıvanın quru, amma nəfəs aldıran təmiz havası dağlardan enib şəhərin küçələrinə yayılırdı. Bu qədim torpaqda yaşayan Kamran adlı bir usta vardı. O, həm səliqəli işi, həm dürüstlüyü, həm də insanlara qarşı göstərdiyi köməksevərliyi ilə tanınırdı. Kənddə bir daş–torpaq işi görən olsa, “Kamranı çağırın, o gələrsə, iş yarı olur” deyərdilər.

Kamranın ailəsi böyük deyildi, amma məsuliyyəti çox idi. Atası xəstə, anası yaşlı, özü isə ailənin bütün yükünü çəkən tək oğul idi. Buna baxmayaraq, heç vaxt şikayət etməz, daha çox çalışar, hər kəsin işini yoluna

qoymaq üçün əlindən gələni edərdi.

Bir gün kənddə ağır bir hadisə baş verdi. Qonşuluqda yaşayan tək qadın — Faiqə xala evinin damını dəyişdirmək istəyirdi. Yaz yağışları artmışdı və köhnə dam evə su buraxırdı. Ustalarla danışmışdı, amma hamısı çox baha qiymət deyirdi. Qadının isə imkanları məhdud idi.

Bu məsələ kənd içində tez yayıldı. Hamı danışırdı, amma heç kəs konkret addım atmırdı. Kamran məsələni eşidən kimi heç düşünmədən dedi:

— Mən gedib baxım. Lazım olsa, özüm edərəm.

O axşam Kamran Faiqə xalanın həyətinə baş çəkdi. Yaşlı qadın təəccüblə dedi:

— Ay bala, sən onsuz da evində kifayət qədər çətinliklərlə məşğulsan. Atan xəstədir, işlərin çoxdur. Mənim üçün niyə əlavə əziyyət çəkirsən?

Kamran gülümsəyərək cavab verdi:

— Xala, bu əziyyət deyə biləcəyimiz bir şey deyil… bu, sadəcə bir-birimizin işini yüngülləşdirməkdir. Axı hər birimizin evinə bir gün çətinlik gələr. Belə vaxtlarda yanan çırağı söndürməyə tək getməmək daha yaxşıdır.

O gecədən etibarən Kamran təkbaşına damı sökməyə başladı. Üç gün boyunca işdən sonra gecə yarısına qədər işləyir, əlləri çatlayır, əzələləri ağrıyırdı. Amma bir dəfə də olsun “yoruldum” demədi.

Kənd camaatı dam üstündə işləyən Kamranı görüb utanırdılar. Hər gün baxıb gedirdilər, amma heç kim yaxınlaşıb “kömək edim” demirdi. Kamran isə kimsədən incimirdi. O bilirdi ki, yaxşılıq başqası görsün deyə edilmir.

Dördüncü günün axşamı dam hazır oldu. Faiqə xala sevinc göz yaşları içində dedi:

— Kamran bala, sən mənə illərin yükünü yüngülləşdirdin. Mən bunu necə qaytarım?

Kamran əlindəki çirkli əlcəkləri çıxarıb səmimi səslə cavab verdi:

— Mənə qaytarılacaq bir şey yoxdur, xala. İnsanların ən xeyirlisi, başqasının zəhmətinə qatlanan insandır. Mən də çalışdım ki, bir insanın yükü bir az azalısın.

Bu sözləri deyəndə sanki bütün kənd Kamrana fərqli gözlə baxdı. Onun susaraq etdiyi xeyirxahlıq, etdiklərinə görə tərif gözləməməsi, heç kimdən incimədən işləməsi hamıya dərs oldu. O, insanlara yalnız dam düzəltməmişdi — könüllərini də düzəltmişdi.

Həmin gün kənddə elə bir dəyişiklik oldu ki, ertəsi həftə üç nəfər daha köməyə ehtiyacı olan ailəyə yardım etməyə başladı. Sanki Kamranın əli ilə Naxçıvan torpağına səpilən yaxşılıq toxumu cücərmişdi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Əsl xeyirxah insan başqasının yükünü daşımaqdan yorulmaz.

Kamran yorğun olsa da, yaxşılığı özünə borc bildi.

2. Yaxşılıq səs-küylə deyil, səssiz əməl ilə dəyər qazanır.

Kamran heç bir tərif gözləmədən yardım etdi.

3. Başqasının yükünü yüngülləşdirmək, insanın öz yükünü də yüngülləşdirir.

O yaxşılıq etdikcə ruhu daha da genişlənirdi.

4. İnsanların ən savablı əməli, başqasının çarəsizliyini yüngülləşdirməkdir.

Bir dam düzəltmək bir evin deyil, bir qəlbin də rahatlığıdır.

5. Naxçıvanın quru torpağı kimi, yaxşılıq da sanki ruhu möhkəmləndirir.

Hər əməldə mərdlik, səbir və təmizlik vardı.

6. Hər kəs bir işi bacarar, amma çətinliyə qoşulmaq hamının işi deyil.

Kamranın dəyəri də məhz bu davranışından doğurdu.

7. Yaxşılıq toxum kimidir — səssiz səpilir, amma böyüyəndə hamı faydalanır.

Kamranın əməli bütün kəndə nümunə oldu.

KƏLAM - 98

“DOSTUNUN SƏHVLƏRİNƏ DÖZÜMLÜ OLMAYAN İNSAN, TƏNHALIQ İÇİNDƏ ÖLƏR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 54)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 98:
“SƏHVLƏRİ BAĞIŞLAMAĞIN İŞIĞI”

Oğuz rayonunun dağlarına söykənmiş, sərin meşə yolları ilə məşhur olan sakit bir kənddə iki yaxın rəfiqə yaşayırdı — Nuranə və Səadət. Onlar uşaqlıqdan bəri dost idilər. Kənddə hər kəs onların dostluğunu nümunə göstərir, “bu iki qızın bir-birinə sədaqəti var ha, Allah hər kəsə nəsib etsin” — deyirdilər.

Nuranə sakit, düşüncəli və yumşaq təbiətli idi. Hər sözünü ölçüb-biçər, kiməsə ziyan vurmaqdan çəkinərdi. Səadət isə daha emosional, tez qızışan, bəzi vaxtlar düşünmədən danışan biri idi. **Məhz bu fərqlər onların dostluğunu həm gözəlləşdirir, həm də zaman-zaman sınağa çəkirdi.**

Bir gün kəndin mədəniyyət evində böyük tədbir hazırlanırdı. Səadət təşkilatçı qrupda idi və Nuranəni də köməyə çağırmışdı. Nuranə əlindən gələni etdi, dekorlar hazırladı, siyahıları tərtib etdi. Lakin tədbirdən bir gün əvvəl nəsə qarışıq düşdü — qonaq siyahıları dəyişmişdi və günahı Səadət, sakitcə Nuranənin üstünə atdı:

— Mən sənə demişdim siyahını düzgün yaz, indi hamısı dolaşıb! – deyə əsəbi şəkildə söylədi.

Nuranə bu sözlərə çox aqressiv reaksiya vermədi, amma ürəyindən vurulmuş kimi oldu. Axı səhv onun deyildi. Evə qayıtdı, gözləri dolu halda uzun-uzadı düşündü. İçindən “bəlkə dostluğumuz artıq əvvəlki kimi deyil?” — deyə keçdi.

Anası onun halını görüb soruşdu:

— Qızım, niyə belə dalmısan?

Nuranə hadisəni danışdı. Anası isə sakitcə dedi:

— Qızım, dostluq güllər kimi deyil ki, hər zaman ətir saçsın. Bəzən

tikanı da olar. **İmam Əli (ə) buyurur: "Dostunun səhvlərinə dözümlü olmayan insan, tənha ölər."** Səhv etmək Səadətin haqqıdır, amma onu düzəltmək sənin əlinə bağlıdır. Dözüm isə dostluğun dayağıdır.

Bu sözlər Nuranənin qəlbinə işıq kimi düşdü. Ertəsi gün tədbirə gedib Səadətin yanında dayandı, heç bir şikayət etmədən işinə davam etdi. Səadət isə hər şeyin arasında bir anda başa düşdü ki, siyahını qarışdıran əslində özü olub. Üzünə qızartı gəldi. Nuranənin yanına yaxınlaşıb astadan dedi:

— Mən səhv etdim… Sənə əsəbiləşməli deyildim.

Nuranə gülümsədi:

— Dostluq səhvləri axtarmaq deyil, yanlışları birlikdə düzəltməkdir.

Səadət göz yaşlarını gizlətməyə çalışdı. O an anlayış, səbir və bağışlama onların dostluğunu əvvəlkindən də möhkəm etdi. Kənddə keçirilən tədbir çox uğurlu keçdi. Hamı Nuranə və Səadətin bir-birinə olan dəstəyinə heyran qaldı.

O gündən sonra Səadət nə vaxt kiməsə qarşı kobudluq etməyə hazır olsa, Nuranənin həmin günkü səbrli davranışı yadına düşürdü. **Dostluğun böyüklüyü səhvsiz olmaqda deyil, səhvlərə dözümlü olmaqda olduğunu dərk etdi.**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Hər bir dostluq sınaqlardan keçir.

Səhvlər dostluğu dağıtmır, əksinə, onları düzəltmək dostluğu möhkəmləndirir.

2. İnsan tez əsəbiləşəndə ən çox sevdiklərini incidir.

Buna görə yaxın insanlara qarşı daha çox səbir tələb olunur.

3. Bağışlamaq zəiflik deyil, mənəvi gücdür.

Bağışlayan insan həm dostunu, həm də öz iç rahatlığını qoruyur.

4. Haqlı olmaqdan daha qiymətlisi münasibəti qorumaqdır.

Bəzən haqsızlıq edilsə də, münasibəti yıxmamaq daha fəzilətlidir.

5. İmam Əlinin (ə) kəlamı həyatın hər mərhələsinə aiddir:

Səhvlərə dözümsüz insan tənha qalar, çünki hər kəsdən qüsursuzluq tələb etmək mümkün deyil.

6. Ən sağlam bağlar təmkin və anlayışla tikilir.

Səadətin səhvini Nuranənin səbrlə əritməsi onların dostluğunu bərpa etdi.

7. Dostluq yalnız şad günlər üçün deyil.

Ən çətin anlarda davranış insanın kim olduğunu göstərir.

8. İnsanın gözəlliyi onun qüsurlara baxışındadır.

Sən başqalarının səhvlərinə qarşı mərhəmət göstərdikcə, Allah da sənin qəlbini genişləndirir.

KƏLAM - 99

"DOSTLARINA DÖZÜMLÜ OLMAYAN İNSAN ƏSL ƏZƏMƏTƏ VƏ KAMİLLİYƏ ÇATA BİLMƏZ."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 54)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 99:
"ÜRƏYİN GENİŞLİYİ İLƏ BÖYÜMƏK"

Ordubadın dar, daş döşənmiş küçələrinin arasından səhərin ilk işıqları süzüləndə, kəndin səssizliyini yalnız bazara qalxanların addım səsləri pozurdu. Bu qədim və qonaqpərvər diyarın sakinləri arasında bir gənc vardı — Əfqan. Onu kənddə hər kəs tanıyırdı: zəhmətkeş, çalışqan, amma bir xüsusiyyəti vardı ki, hamı onu bundan ötrü danlayardı — **dostlarına qarşı çox tez inciyər, xırda səhvləri belə böyüdərdi.**

Əfqan uşaqlıqdan bəri özü qədər yaxın bildiyi bir dostu vardı — Ədalət. Onlar birlikdə Ordubadın bağlarını suvarar, Narzan bulağının yanına gedər, hətta ev tikintilərində belə bir-birlərinə dayaq olardılar. Amma illər keçdikcə Əfqan öz həssaslığı ilə dostluqlarını sınağa qoyan biri olmuşdu. Ədalət bir dəfə sözündə azca durmasa, Əfqan bunu dərhal "hörmətsizlik" sayıb günlərlə küsürdü.

Bir gün Ordubadda xeyli səs-küy vardı. Kənddə keçiriləcək böyük meyvə festivalına hazırlıq gedirdi. Əfqan bu il ən yaxşı nar bağını təqdim etmək üçün çox çalışmışdı. Lakin festivaldan bir gün əvvəl təsadüfən bağda nar sandıqlarını yığarkən Ədalət bir sandığı düzgün qaldırmadığından meyvələrin bir hissəsi yerə tökülüb əzildi.

Əfqan bunu görən kimi qəzəblə bağırdı:

— Mən sənə demədim ki, ehtiyatlı ol?! Bütün zəhmətimi batırdın! Sənə artıq heç nə etibar etmərəm!

Ədalət pərt halda geri çəkildi:

— Mən də insanam, səhv etdim. Amma bu qədər ağır danışmağın… — sözünü yarımçıq qoyub susdu.

Əfqan isə qəzəbindən qaynayırdı:

— Sən hər dəfə məni məyus edirsən! Dost dediyin adama bu qədər yük olarmı?

Bu sözlər Ədalətə çox ağır gəldi. Heç nə demədən sakitcə bağdan çıxdı. Ordubad kimi kiçik bir yerdə belə incikliklər tez yayılırdı. Bir neçə saat sonra kəndin ağsaqqalı Hidayət kişi Əfqanı yanına çağırdı. Onu həyətlərinin qarşısında oturdub diqqətlə süzdü.

— Oğul, sənin qəlbin yaxşıdır. Amma yaxşı qəlbin bir dərdi var — daralıb özünə zərər edirsən. Bilirəm, nə yaşadığını. Ancaq unutma, **İmam Əli (ə) buyurub: "Dostlarına dözümlü olmayan insan əsil əzəmətə və kamilliyə çata bilməz."** Səncə, böyümək qüsurları görməməklə deyil, qüsuru olanı sevməyi bacarmaqla deyilmi?

Əfqan susdu. Ağsaqqal davam etdi:

— O tökülən narlar sənə bir gün qazandırmaz, bir gün itirməz. Amma Ədalət kimi dost bir ömür qazandırar. Əzəmət güclü olmaq deyil, mərhəmətli olmaqdır. Kamillik başqasının zəifliyinə səbir göstərə bilməkdir.

Bu sözlər Əfqan üçün sanki uzun illərin qaranlığını işıqlandırdı. Düşündü ki, bəlkə də ən böyük səhv meyvələrin tökülməsi deyil, özünün bu qədər

kəskin olması idi. Həmin axşam Ədalətin evinə getdi. Qapını açan kimi gözləri doldu:

— Mən səhv etdim. Səndən bu qədər tələbkar olmaqla dostluğu zədələdim. Ən çox ehtiyacım olan səbir idi, mən isə səni incitdim…

Ədalət onu qucaqladı:

— Dostluq bir gündə qurulmur, amma bir kəlmə ilə də dağıdılmaz. Sən mənim qardaşımsan, incikliyim qalmadı.

Festival günü onlar birlikdə bağda durdular. Tökülən meyvələrin əvəzinə birlikdə yenilərini yığmışdılar. Hamı bu iki dostun yenidən bir araya gəlməsinə sevinirdi. Əfqan o gün bir dərs öyrəndi: **dostunun səhvinə səbir göstərmək insanın özünü böyüdür, əzəmət isə qəlbin genişliyində olur.**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Həqiqi dostluq qüsursuzluqdan deyil, qüsurlara səbr göstərə bilməkdən yaranır.

2. Qəzəb anında deyilən sözlər illərlə qurulan münasibətləri bir anda dağıda bilər.

3. İnsanı ucaldan gücü deyil, qəlbinin genişliyi və bağışlama bacarığıdır.

4. Ədalət kimi dostlar nadir tapılır: onları qorumaq səbir, anlayış və təvazö tələb edir.

5. İmam Əlinin (ə) kəlamı həyatın idarəetməsinə işıq tutur: dostuna qarşı dözümsüzlük insanın iç dünyasını kiçildir, dözümlülük isə kamilliyə aparır.

6. Əzəmət zahiri gücdə deyil, başqasının səhvini daşıya biləcək qədər güclü ürəkdədir.

7. Dostluqda ən böyük sərvət, ağır sözə baxmayaraq münasibəti qorumaqdır.

8. İnsan səhvlərə qarşı səbir göstərdikcə münasibətləri dərinləşir və özü də daha yetkin olur.

QARDAŞLARIN ƏN XEYİRLİSİ

KƏLAM - 100

“QARDAŞLARIN ƏN XEYİRLİSİ, NƏSİHƏT ETMƏKDƏ ÇƏKİNƏNDİR (EHTİYAT EDƏNDİR).”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 54)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 100:
“NƏZAKƏTİN QORUDUĞU KÖNÜLLƏR”

Saatlı rayonunun geniş pambıq sahələrinin arasından uzanan kənd yollarında yazın yumşaq küləyi əsirdi. Bu sakit və səmimi diyarda yaşayan iki qadın vardı — Səbinə və Zeynəb. Onlar uşaq vaxtından bəri bir-birinin sirdaşı, qayğıdaşı, dərd ortağı olmuşdular. Hər bir çətinliyi birlikdə qarşılamış, hər bir sevincə birlikdə sevinmişdilər.

Səbinə sakit, düşüncəli və ölçülü-biçili danışan biri idi. Zeynəb isə daha emosional, yaxşı niyyətli olsa da bəzən düşüncəsiz qərarlar verən bir qadın idi. Onların bu fərqlilikləri dostluqlarını tamamlayırdı — biri təmkin, biri sevinc gətirirdi.

Bir gün Saatlının mərkəzində yeni açılan toxuculuq kursu barədə xəbər yayıldı. Kurs iş imkanı da verdiyindən kənd qadınları arasında böyük maraq oyatmışdı. Zeynəb kursa yazılmaq üçün çox həyəcanlanmışdı. Lakin o qədər tələsdi ki, bir neçə vacib sənədi düzgün doldurmadan təqdim etdi. Bu səbəbdən də adının siyahıdan çıxarıla biləcəyi xəbəri gəldi.

Səbinə bu xəbəri eşidəndə çox narahat oldu. Bilirdi ki, Zeynəb çox xəyalpərəstdir və bu kurs onun üçün böyük ümid olmuşdu. Amma dostunun səhvini demək də asan məsələ deyildi. Çünki Zeynəb çox tez incik olur, özünü günahlandırmaqdan sıxılır, bəzən hətta böyük peşmançılıq yaşayırdı.

Səbinə dostunu itirməkdən qorxurdu. Lakin digər tərəfdən, susmaq da olmazdı — əgər Zeynəb yenə bu cür tələskənlik etsə, gələcəkdə daha böyük problemlərlə üzləşə bilərdi.

Gecə həyətdə oturub düşünərkən nənəsinin ona uşaqlıqda dediyi bir kəlam yadına düşdü:

“Nəsihət edərkən dilini deyil, ürəyini danışdır.”

Səhəri gün Səbinə kəndin ortasından keçən kiçik arxın kənarında Zeynəblə görüşdü. Onlar Saatlının günəşli havasında sakit addımlarla gəzərkən Səbinə nə birbaşa danladı, nə irad tutdu, nə də incitdi. Sadəcə hekayə kimi danışdı:

— Zeynəb, yadındadırmı bir dəfə bağda işləyəndə tələsib suyu çox buraxmışdın və bütün fidanlar suya qərq olmuşdu? Biz o gün öyrəndik ki, bəzən tələskənlik nə fidanı qoruyur, nə də əkinçi qazanır… Bu sənədlər məsələsində də bir az ehtiyatlı olmaq gərək idi.

Zeynəb bir anlığa dayandı. Onun üzü heç vaxt bu qədər diqqətli olmamışdı:

— Sən mənə demək istəyirsən ki, mən səhv etmişəm… eləmi?

Səbinə yumşaq şəkildə başını tərpətdi:

— Mən demək istəmirəm ki, sən pis etmisən. Sadəcə sən yaxşı olmağa çalışırsan və mən də istəyirəm ki, yolunda manea olmasın. Mən səni incitməkdən çox qorxuram, Zeynəb. Amma səni səhv yoldan geri çevirməsəm, sənə zülm etmiş olaram.

Bu sözlər Zeynəbin qəlbinə toxundu. O, həyatında ilk dəfə hiss etdi ki, bir insanın onu nə qədər çox düşündüyü, hətta nəsihət verərkən belə özünü necə incitməməyə çalışdığı böyük bir nemətdir.

Zeynəb göz yaşlarını gizlətmədən Səbinəni qucaqladı:

— Mən həmişə elə bilirdim ki, nəsihət etmək danlamaqdır. Sən isə incitməkdən çəkindin, amma yenə də mənim yaxşılığım üçün dedin. Sən mənə ən dəyərli dərsi verdin…

Onlar birlikdə sənədləri yenidən doldurdular. Səbinə onun yanında oldu, hər bir addımı izah etdi, nəyi necə etməli olduğunu göstərdi. Bir neçə gün sonra Zeynəbin adı kursa qəbul olunanların siyahısında yer aldı.

Zeynəb bunu təkcə bir uğur kimi deyil, dostluqlarının daha da dərinləşməsi kimi qəbul etdi. O gündən sonra o da başqalarına nəsihət edərkən Səbinədən öyrəndiyi kimi davranmağa başladı: **sözlə yox, mərhəmətlə, sərtliklə yox, ehtiyatla.**

Və hər dəfə kiməsə doğru yolu göstərməyə çalışanda İmam Əlinin (ə) bu kəlamı gözlərinin önündə canlanırdı:

“Qardaşların ən xeyirlisi, nəsihət etməkdə çəkinəndir (ehtiyat edəndir).”

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Həqiqi nəsihət incitmədən deyiləndir; nəzakət olmadan deyilən söz hidayət deyil, yaradır.

2. Dostunu qorumaq təkcə onun sevincini paylaşmaq deyil, səhvlərdən çəkindirməkdir — amma qəlbini qırmadan.

3. Nəsihətin ən təsirli forması sərtlik deyil, yumşaqlıq, anlayış və mərhəmətdir.

4. Bəzən bir insanın nəyə ehtiyacı olduğunu bilsək də, bunu demək üçün doğru anı və doğru tonu seçmək gərəkdir.

5. İmam Əlinin (ə) kəlamı göstərir ki, nəsihətdə ehtiyat göstərmək ruhun incəliyindən və insanı həqiqətən sevməkdən qaynaqlanır.

6. Dostluq yalnız güldüyün zaman yox, sənin düz yol seçməyin üçün qəlbinə toxunmadan xəbərdarlıq edən zaman dəyərli olur.

7. Səbinə kimi dostlar həyatın ən səssiz, amma ən güclü dayaqlarıdır — onlar səbir, mərhəmət və incəliklə düz yola yönəldirlər.

8. Hər bir doğru söz özünə uyğun bir libas istəyir: bəzən yumşaq, bəzən sadə, amma həmişə qəlb qırmayan.

KƏLAM - 101

“QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ, SƏNİ UCA OLAN ALLAHA İTAƏT MƏSƏLƏSİNDƏ SƏRT ŞƏKİLDƏ XƏBƏRDAR EDƏNDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 54)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 101:
“ÜRƏYƏ TƏSİR EDƏN XƏBƏRDARLIQ”

Sabirabadın geniş çöllərindən əsən isti külək axşam yavaş-yavaş səngiyirdi. Kəndin içində çayxanadan tutmuş kiçik dükanlara qədər hər yer sakitliyə bürünmüşdü. Bu sakitlikdə iki qardaş kimi böyüyən, amma aralarında heç bir qan bağının olmadığı iki gənc yaşayırdı — Murad və Elçin.

Onlar uşaqlıqdan eyni küçələrdə böyümüş, eyni həyətdə top oynamış, eyni məktəbin eyni sinifində oxumuşdular. Lakin Muradın xarakteri daha sabit, Allahdan qorxan, hər addımını ölçən biri idi. Elçin isə tez təsirlənən, həyəcanlı, bəzən də haram-halal sərhədini düşünmədən qərar verən biriydi. Buna baxmayaraq Murad həmişə onun yanında olmuş, səhvlərində onu çəkindirməyə çalışmışdı — amma yumşaq şəkildə, incitmədən.

Bir gün Sabirabadda böyük bir iş yarmarkası keçiriləcəyinə dair xəbər yayıldı. Rayonda iş tapmaq çətin olduğundan gənclər bu imkana sevindi. Gece saatlarında Elçin Muradın evinə gəlib həyəcanla dedi:

— Murad, sabahki yarmarkada bir tanış var. Deyir ki, sənəddə kiçik dəyişiklik etsəm, yüksək maaşlı vəzifəyə keçmək olar. Özləri də bunu həmişə edir, heç kim bilmir!

Muradın sifəti dəyişdi. O, bu sözləri eşidən kimi içində bir ağırlıq hiss etdi. Oğurluq, yalan — nə ad verilsə verilsin, Allahın sevmədiyi bir yol idi. Üstəlik, Elçin bunu adi bir şey kimi danışırdı.

Elçin sevinc içində davam etdi:

— Murad, bunun nəyi pisdir ki? Zaman belədir. Hamı edir. Sən etməsən, geridə qalacaqsan.

Bu anda Muradın içində böyük bir məsuliyyət hissi oyandı. Çünki bu addım adi bir səhv deyildi; haramla qazanılan ruzi ailənin evinə girəcək, dua bəhrəsi olmayacaq, Allahdan bərəkət qaçacaqdı.

O, dərin nəfəs aldı, Elçinin gözlərinə ciddi baxdı və bəlkə də illərdir ilk dəfə səsində sərtlik duyuldu:

— **Elçin, dayan! Sən böyük bir harama yaxınlaşırsan! Bu yolun adı “aldatma”dır və kimsə görünməsə də Allahdan gizli deyil. Sən Allahın qadağan etdiyini kiçik görməyə başlasan, sabah daha böyük xətaya sürüklənərsən! Mən sənin dostun deyiləm — sənin axirət qardaşınam. Səni yandıracaq bir yolun yanında dayanıram və səni buraxmaram!**

Elçin əvvəl çaşdı. Bu qədər ciddi və sərt bir səsi Muraddan heç vaxt eşitməmişdi. Qəlbi sıxılsa da, eyni zamanda qorxu ilə oyandı:

— Murad… sən niyə bu qədər ciddisən?

Murad onun çiyninə əlini qoydu:

— Çünki, qardaşım, sən nəfsinin xoşuna gələn kiçik bir şey üçün Allahın rizasını itirə bilməzsən. Bu dünya keçəcək, amma hesab var. Mən səni orada tək buraxmaq istəmirəm.

Bu sözlər Elçinin qəlbinə toxundu. İçində aylar, illərdir yığılan məsuliyyətsizlik bir anda üzə çıxdı. Birdən həyətdəki palçıq içində oynayan uşaqlıq günləri yadına düşdü — Murad necə onu pis vərdişlərdən çəkindirərdi, necə düz yolu öyrədərdi.

Elçin yavaşca başını aşağı saldı:

— Murad… mən unudurdum deyəsən… Allahın qadağasını insanın icazəsi dəyişmir, eləmi?

— Heç vaxt, — dedi Murad, — haramı çox edənlər özlərini haqq kimi göstərməyə çalışsalar da, həqiqət dəyişmir.

Səhəri gün Elçin yarmarkaya özü kimi getdi — heç bir hiylə olmadan. Onu yüksək maaşlı işə qəbul etmədilər, amma halal bir yerə yazdılar. Murad isə bütün gün onun yanında oldu, “halal ruzi bərəkətdir” sözünü təkrar etdi.

Aylar sonra Elçinin işində elə bir fürsət yarandı ki, halal zəhməti illərdir arzuladığı yeri ona gətirdi. O gün Elçin Muradın əlini tutub dedi:

— Murad, sən mənə hirslənmədin, amma məni silkələdin. O gün sənin sərtliyin mənim qurtuluşum oldu. Sən məni Allaha itaət mövzusunda oyatdın. Sənin kimi qardaş nadirdir…

Murad sadəcə gülümsədi:

— Mən heç nə etmədim. Səni qoruyan Allah idi. Mən sadəcə xəbərdar etdim.

Və həmin gün Elçin bir həqiqəti anladı:

İnsanı azdıran çox vaxt sakitlikdir; insanı xilas edən isə bəzən sərt görünən amma rəhmət yüklü xəbərdarlıqdır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Həqiqi qardaşlıq — səni incitməmək deyil, səni haramdan qorumaqdır.

2. Allahın qadağası qarşısında susmaq sevgi deyil; xəbərdarlıq etmək isə mərhəmətin ən dərin formasıdır.

3. Haram ruzi bir gün xoşbəxtlik gətirsə də, sonunda bərəkəti aparar, insanın ruhi rahatlığını məhv edər.

4. Sərtlik niyyətə görə dəyər qazanır. Əgər məsuliyyətlə edilirsə, qəlbi silkələyər və insanı xilas edər.

5. İnsan çoxlarının etdiyi səhvi “adi” sananda şeytanın hiyləsinə düşür; dostun xəbərdarlığı isə bu pərdəni cırır.

6. Qardaşlıq — dünyada birlikdə gəzmək deyil, axirətdə bir-birinin əlindən tutmaqdır.

7. Halal zəhmət gec gəlsə də bərəkətli gəlir; haram isə tez gəlsə də uzun sürmür.

8. Sabirabadın geniş çölləri kimi, insanın qəlbi də geniş olur — amma içində bir haram toxumu varsa, bütün ovucları qaraldır. Allahdan çəkindirən dost isə həmin toxumu təmizləyən külək kimidir.

KƏLAM - 102

“QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ SƏNƏ SƏMİMİ ŞƏKİLDƏ XEYİR ARZULAYANDIR; ƏN PİSİ İSƏ İKİÜZLÜ OLANIDIR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 54)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 102:
“SƏMİMİYYƏTİN GİZLİ İŞIĞI”

Şabranın qədim küçələrindən birində, xalçaçılıqla məşğul olan iki qadın — Elvina və Səkinə — illərdir yanaşı işləyirdilər. Onları hamı “iki dost qız” kimi tanıyırdı. Elvina səmimi, zəhmətsevər, daxilən təmiz bir qadın idi. Səkinə isə çox vaxt gülümsəyir, nisbətən mehriban görünürdü, amma içində gizli bir paxıllıq var idi. Bu paxıllığı o qədər gizlədirdi ki, illərlə heç kim, hətta Elvina belə bunu hiss etməmişdi.

Elvina bir gün Şabranda yeni açılan xalça sərgisinə qatılmaq üçün böyük bir layihəyə başladı. Gecələrə qədər oyaq qalır, hər ilməni dua ilə, sevgi ilə toxuyurdu. Onun yaradıcılığı bütün kənddə dillərə düşmüşdü. Rənglərin ahəngi, naxışların səliqəsi hər baxanı heyran edirdi.

Bu xəbəri eşidən Səkinə görünüşdə sevinsə də, içində narahatlıq, qısqanclıq yığılmağa başladı. O, öz-özünə pıçıldayırdı:

“Əgər Elvina *sərgidə birinci olsa, hamı onu tərifləyəcək. Bəs mən?”*

Bir gün Elvina ərməğan olaraq Səkinəyə hazırladığı toxunmamış ip rənglərini göstərdi və dedi:

— Səkinə, bax bu rənglər çox çətindir, amma mən bunu xalçanın əsas hissəsində işlətmək istəyirəm. Səncə alınarmı?

Səkinə gülümsədi, amma gözlərində soyuqluq vardı.

— Ay Elvina, sən nəyə görə bu qədər əziyyət çəkirsən? Onsuz da kim səni tanıyır? Məncə belə ağır işləri burax, sadə bir şey hazırla. Özünü yorma.

Bu sözlər bir dostun məsləhəti kimi deyil, içi boş bir “səmimiyyət maskası” kimi səslənirdi. Amma Elvina niyyəti təmiz olduğundan onun üslubundakı ikiliyi seçə bilmədi.

Həmin gecə Səkinə Elvinanın xalça dəstinə gizlicə daxil oldu və ip rənglərinin bir qismini başqa çalarlarla dəyişdirdi. Məqsədi xalçanın ahəngini pozmaq, onu sıradan çıxarmaq idi. Səhər Elvina toxumağa başlayanda rənglər ahəng tutmurdu. Tərtib pozulur, göz oxşayan balans itirdi. Lakin o bunu öz səhvi sayıb yenidən toxumağa çalışırdı.

Bir neçə gün sonra xalçaçılıq emalatxanasının ustası Əminə xanım vəziyyəti görüb təəccüblə soruşdu:

— Elvina, bu rəngləri sən dəyişmisən?

Elvina bir an duruxdu, sonra ehtiyatla cavab verdi:

— Yox, vallah… elə bildim özüm belə etməliyəm. Qəsdim yox idi.

Əminə xanım başını buladı və sakitcə dedi:

— Qızım, sən kiminlə işləyib dostluq edirsən, ona bir az diqqət et. Çünki səmimi dost xeyir arzulayar, pis niyyətli isə gülə-gülə zərər verər.

Bu söz Səkinənin içində bir iynə kimi batdı. Ürəyində gizlətdiyi kin

açıqca üzə çıxdı, çünki özü yaxşı bilirdi nə etdiyini.

Sərgi günü gəlib çatdı. Elvina xilaskar kimi öz evinin köhnə sandığından illər əvvəl toxuduğu kiçik bir xalçanı götürdü. Bu xalça onun ən səmimi, ən təmiz qəlblə toxuduğu əsər idi. Onu nümayiş etdirdi. Xalça o qədər gözəl, o qədər təsirli idi ki, münsiflər ondan gözlərini çəkə bilmədilər.

Nəticədə sərginin birincisi Elvina oldu.

Bu xəbər yayılanda Səkinə əvvəlcə şok oldu, sonra isə bir anda içindəki bütün pislik boğuldu. Elvinanın ona necə səmimi yanaşdığını, ona necə güvəndiyini xatırladı. Öz ikiüzlülüyündən xəcalət çəkdi. Gedib Elvinadan üzr istədi.

Elvina isə mehribanlıqla, amma bir o qədər də ciddi şəkildə dedi:

— Səkinə, mən sənə pislik də etməmişdim, yaxşılıq da gözləməmişdim. Amma dostluqda səmimiyyət Allahın əmanətidir. Onsuz nə xalça toxunar, nə də ürək düz toxunar.

Səkinənin gözləri doldu. Bu sözlər ona illərdir eşitmədiyi dərin bir həqiqəti xatırlatdı. O gündən sonra, Şabranın xalçaçılıq emalatxanasında bir şey dəyişdi: hamı bilirdi ki, ikiüzlülük nə xalçanın ilməsində dayanır, nə də dostluğun ömründə.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Gerçək dost sevindiyinə sevinər, üzüldüyünə üzülər.
Paxıllıqsa dostluğu içdən çürüdən bir ilandır.

2. Səmimiyyət insanın ən gözəl zinətidir.
İçi başqa, sözü başqa olan insan ən çox özünə ziyan verir.

3. Xeyirxahlıq niyyətlə ölçülür.
Kiçik bir iş — doğru niyyətlə — böyük nəticə verə bilər.

4. Dostluq etibar üzərində dayanır.
Etibar bir dəfə sarsılsa, bərpası illər çəkə bilər.

5. İkili davranış insanı həm dünyada, həm də axirətdə uduzdurur.
Çünki ikiüzlülük Allahın sevmədiyi əməllərdəndir.

6. İnsan yaxşılığını itirməzsə, Allah ona başqa qapılar açar.
Elvinanın kiçik xalçasının qəbul olunması kimi.

7. Dost seçərkən diqqətli olmaq lazımdır.
Mehriban görünmək səmimi olmaq demək deyil.

8. Hər dərd, hər çətinlik insanı daha möhkəm edir.
Rənglərin pozulması Elvinanı yoldan döndərmədi, əksinə gücləndirdi.

KƏLAM - 103

“QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ SƏNƏ YARDIM EDƏNİDİR. ONDAN DA XEYİRLİSİ, SƏNƏ YETƏNİDİR VƏ ƏGƏR ÖZÜ SƏNƏ MÖHTAC OLSA BELƏ, SƏNƏ ƏZİYYƏT VERMƏZ.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 55)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 103:

“YÜK OLMAYAN ƏL”

Şahbuzun dağlara söykənən sakit bir kəndində, Malik adlı bir kişi

yaşayırdı. O, nə varlı idi, nə də camaat arasında adı tez-tez çəkilən biri. Amma onu tanıyanlar yaxşı bilirdi: Malik harada varsa, orada yük azalırdı. Çünki o, özünü önə çıxarmadan, səssizcə kömək edən insanlardan idi.

Malik kənd məktəbində təsərrüfat işlərinə baxırdı. Səhərlər erkən durur, məktəbin sobasını yandırır, həyəti süpürür, uşaqlar gəlməmiş hər şeyi hazır edirdi. Maaşı az idi, amma halallığa diqqət edirdi. Evdə yaşlı anası və məktəbə gedən bir oğlu vardı. Hər qəpiyi hesablayaraq xərcləyirdi.

Kəndə yeni müəllim – Rauf köçəndə, ilk çətinliyi ev tapmaq oldu. Kirayələr baha idi, özü də şəhərdən gəlmişdi, kənd həyatına alışmamışdı. Malik bunu eşidəndə heç kəsə demədən, axşam Raufun yanına getdi.

— Müəllim, mənim evin arxa tərəfində kiçik bir otaq var. İstəsən, müvəqqəti orada qal. Pul-zad lazım deyil, özünü yığışdırana qədər.

Rauf əvvəlcə utandı, razılaşmaq istəmədi. Amma Malikin sözləri sakit və israrsız idi. Elə bil "qəbul etsən də olar, etməsən də" deyirdi. Bu rahatlıq Raufun ürəyini açdı və razılaşdı.

Günlər keçdikcə Rauf gördü ki, Malik təkcə ev verməklə kifayətlənmir. Səhərlər çörəkdən artıq alıb pay qoyur, sobaya odun salır, amma heç vaxt "mən etdim" demirdi. Bir gün Rauf soruşdu:

— Malik, sən özün çətinlik içindəsən, bəs niyə bu qədər yük götürürsən?

Malik gülümsədi:

— Yardım o vaxt xeyir olur ki, qarşı tərəf özünü borclu hiss etməsin.

Bir müddət sonra vəziyyət dəyişdi. Malikin oğlu xəstələndi, müalicə üçün pul lazım oldu. Malik bu barədə heç kimə demədi. Gecələr əlavə iş tapmaq üçün kənddə ora-bura gedirdi. Rauf bunu təsadüfən eşitdi. Ertəsi gün cibində olan pulu gətirib Malikə uzatdı.

Malik pulu geri qaytardı:

— Mən kömək edəndə qarşılıq gözləmədim. Sən də məni çətin vəziyyətdə qoyma. Allah yol açar.

Rauf heyrət içində qaldı. Çünki Malik indi köməyə möhtac idi, amma yenə də başqasına yük olmaq istəmirdi. Hətta öz ehtiyacı varkən belə, başqasının üzərinə ağırlıq salmırdı.

Bir neçə gün sonra kənd camaatı birləşib Malikin oğlunun müalicəsi üçün lazım olan məbləği topladı. Bu işin önündə duran da Rauf oldu. Amma hamı bilirdi ki, bu həmrəyliyin səbəbi Malikin illərlə səssiz-səmirsiz etdiyi yaxşılıqlar idi.

Malik həmin axşam evin həyətində dayanıb dağlara baxdı. Şahbuzun sərin küləyi üzünə dəyirdi. Anasına baxdı, oğlunun başını sığalladı və sakitcə dedi:

— İnsan elə yaşamalıdır ki, ehtiyacı olanda belə başqasının belini əyməsin.

O an Rauf başa düşdü ki, İmam Əlinin (ə) dediyi "ən xeyirli qardaş" məhz belə insandır: kömək edən, yetən və özü ehtiyac içində olsa belə, qarşısındakına əziyyət verməyən.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Ən dəyərli yardım səssiz edilən yardımdır.
Sözlə deyil, hal ilə edilən kömək insanın qəlbinə toxunur.
2. Yaxşı insan başqasına yük olmaz.
Hətta özü çətin vəziyyətdə olsa belə, qarşı tərəfi sıxmaz.
3. Kömək qarşılıq gözləmədən ediləndə xeyirə çevrilir.
O zaman Allah onun əvəzini başqa qapılardan açar.
4. Həqiqi qardaşlıq maddi imkanla ölçülmür.
Niyyətin təmizliyi və davranışın incəliyi əsasdır.
5. İnsanlara yük olmayan şəxs, cəmiyyətin dayağına çevrilir.
Çünki ona güvənilir.
6. Ehtiyac içində belə ləyaqəti qorumaq böyük kamillikdir.
Bu, insanı ucaldan əsas xüsusiyyətdir.
7. Yaxşılıq gizli edildikcə dərinləşir.
Reklamı olmayan yaxşılıq ən uzunömürlüdür.
8. Allah insanları bir-birinə vasitə edir.
Amma bu vasitə olmaq hər kəsə nəsib olmur.

KƏLAM - 104

“QARDAŞLARIN ƏN XEYİRLİSİ SEVGİSİ ALLAH ÜÇÜN OLANDIR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 55)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 104:
“SƏSSİZ NİYYƏT”

Tərtərin çay kənarına yaxın bir məhəlləsində Xəyalə adlı bir qadın yaşayırdı. O, rayona köçəndən bəri hamı ilə salam-kəlama diqqət edir, amma heç kimin həyatına qarışmırdı. Sakit idi, sözünü ölçüb-biçərək deyirdi. Onu tanımayanlar elə bilərdi ki, soyuq insandır. Əslində isə Xəyalənin sevgisi səsli deyildi, nümayişkaranə heç deyildi — onun sevgisi niyyətində gizlənirdi.

Xəyalə xəstəxanada tibb bacısı işləyirdi. İşinin ağır günləri olurdu. Bəzən saatlarla ayaq üstə qalır, bəzən insan ağrısına şahid olurdu. Amma bir şeyi heç vaxt itirmirdi: niyyətini. O, hər xəstəyə “bu da Allahın bəndəsidir” deyə yanaşırdı. Kim varlı idi, kim kasıb — onun üçün fərq etmirdi.

Xəstəxanaya bir gün Gülnarə adlı yaşlı bir qadın gətirildi. Tərtərin ucqar kəndindən idi, tək yaşayırdı, heç kəsi yox idi. Sözləri dolaşıq, baxışları qorxu dolu idi. Çoxları onunla maraqlanmaq istəmədi. Xəyalə isə hər növbədə onun yanına gedir, səssizcə yorğanını düzəldir, suyunu verir, dərman saatlarını dəqiqliklə izləyirdi.

Bir gün Gülnarə zəif səslə soruşdu:

— Qızım, sən niyə mənimlə bu qədər maraqlanırsan? Axı mən sənin nəyinəm?

Xəyalə bir anlıq dayandı, sonra sakit səslə cavab verdi:

— Heç nəyimsiniz… və elə buna görə də kömək edirəm.

Bu cavab Gülnarəni ağlatdı. Çünki o, illərlə köməyi yalnız qohumluqda,

mənafedə görmüşdü. İlk dəfə idi ki, qarşısında heç nə gözləmədən duran bir insan vardı.

Bir neçə gün sonra Gülnarənin vəziyyəti ağırlaşdı. Xəyalə növbədə olmadığı halda belə xəstəxanaya gəldi. Kimsə ondan bunu istəməmişdi. O, bunu borc bildiyi üçün yox, vicdanının səsini dinlədiyi üçün etmişdi. O gecə Gülnarənin əlini tutub sakitcə dua etdi. Söz demədi, ağlamadı, sadəcə Allahdan mərhəmət istədi.

Səhər açılanda Gülnarə dünyasını dəyişdi.

Xəstəxanada hamı bu xəbəri adi bir ölüm kimi qarşıladı. Amma Xəyalə sakit bir küncdə oturub göz yaşını gizlətməyə çalışdı. Çünki o, bu qadını qohumu kimi yox, Allah üçün sevmişdi. Və Allah üçün sevilən itki daha dərin olurdu.

Bir neçə həftə sonra Gülnarənin kəndindən bir kişi Xəyaləni tapıb ona bir bağlama verdi. İçində köhnə bir təsbeh və bükülmüş kağız vardı. Kağızda belə yazılmışdı:

"Mənim üçün etdiklərini heç kimə demədim. Amma Allah gördü. Ən son dua etdiyim insan sən oldun."

Xəyalə bağlamanı bağlayıb evinə qayıtdı. Tərtərin axşam sükutu küçələri bürümüşdü. O, pəncərədən çaya baxdı və içindən keçirdi:

Sevgi Allah üçün olanda, iz buraxmasa belə, qəbul olunur.

O gündən sonra Xəyalə dəyişmədi. Yenə sakit, yenə səssiz idi. Amma onu tanıyanlar bilirdi: onun qəlbində olan sevgi heç kimin haqqını tapdalamırdı, heç kəsi incitmirdi və yalnız bir ünvana bağlı idi — Allaha.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Allah üçün olan sevgi qarşılıq gözləməz.
O, nə tərif istəyər, nə təşəkkür.
2. Həqiqi qardaşlıq niyyətdə gizlidir.
Dil ilə deyilən yox, qəlbdə saxlanılan dəyərlidir.
3. İnsanlara Allahın bəndəsi kimi baxmaq sevgini saflaşdırır.
Bu baxış fərq qoymağı aradan qaldırır.
4. Səssiz edilən yaxşılıq ən uca yaxşılıqdır.
Çünki onda riya olmur.
5. Allah üçün sevilən insan unudulmur.
Hətta həyatdan getsə belə, izi qalır.
6. Hər kəsə eyni mərhəmətlə yanaşmaq kamilliyin əlamətidir.
7. Sevgi niyyətlə ölçülür, yaxınlıqla yox.
Qohum olmayan biri də qəlbə doğma ola bilər.
8. Allah üçün edilən heç bir əməl itmir.
Vaxtı gec olsa belə, cavabı mütləq gəlir.

KƏLAM - 105

"QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ QARDAŞLIĞI DÜNYA ÜÇÜN OLMAYANDIR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 55)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 105:
“DƏYƏRİ ÖLÇÜLMƏYƏN BAĞ”

Tovuzun üzüm bağları ilə əhatələnən bir kəndində Mehman adlı bir kişi yaşayırdı. O, nə imkanlı idi, nə də ad-san qazanmışdı. Mehmanın qazancı mövsümə bağlı idi; bəzən bağdan gəlir olurdu, bəzən aylarla qənaətlə yaşamalı olurdu. Amma kənddə hamı onu bir xüsusiyyətinə görə tanıyırdı: Mehman kimin yanına gedirdisə, səbəb pul yox, vicdan olurdu.

Mehmanın həyətinə bitişik köhnə bir ev vardı. Orada dul qalmış Xədicə xanım iki azyaşlı qızı ilə yaşayırdı. Əri illər əvvəl dünyasını dəyişmişdi. Mehman onların nə qohumu idi, nə də kənddə kimsə onu buna borclu sayırdı. Amma o, hər səhər bağa gedəndə artıq qalan çörəyi qapılarının ağzına qoyur, qış gələndə odunlarını sakitcə həyətə yığırdı. Nə salam gözləyirdi, nə də təşəkkür.

Bir gün kəndə şəhərdən bir müfəttiş gəldi. Bağ sahiblərini yoxlayır, məhsulu olanlara müəyyən güzəştlər təklif edirdi. Bir çoxları fürsətdən istifadə edib tanışlıq, hörmət, hətta rüşvət yollarını axtardı. Mehmana da dedilər:

— Sən də bir az yaxınlıq elə, sabahın üçün yaxşı olar.

Mehman başını yellədi:

— Qardaşlıq sabah üçün qurulursa, bu artıq ticarətdir.

O, heç kimin qapısını döymədi. Amma müfəttiş kənddə qaldığı günlərdə bir hadisə oldu. Xədicə xanımın kiçik qızı xəstələndi. Gecə yarısı vəziyyəti pisləşdi. Kənddə maşını olan tapılmadı. Mehman öz köhnə avtomobilini işə salıb onları Tovuz rayon xəstəxanasına apardı. Sürəti artırmadı, tələsmədi, amma yolda bir dəfə də olsun “niyə mən?” demədi.

Xəstəxanada saatlarla gözlədi. Heç kimdən kömək istəmədi. Hətta səhər müfəttiş onu tanıyıb soruşanda:

— Bu ailə kimindir?

Mehman sakitcə cavab verdi:

— Heç kimimdir… elə buna görə buradayam.

Bu söz müfəttişi düşündürdü. Çünki o, çox adam görmüşdü: işi düşəndə yaxın olanı, işi bitəndə yox olanı. Amma qarşısında duran adamın davranışında dünya hesabı yox idi.

Bir neçə gün sonra yoxlamaların nəticəsi açıqlandı. Güzəştlər Mehmana da şamil olundu. Kənddə təəccüb yarandı. Kimlərsə dedi ki, yəqin tanışlığı var. Mehman isə heç nə izah etmədi. Axşam evinə qayıdanda Xədicə xanım qapıda onu gözləyirdi.

— Mehman, sən olmasaydın, qızımın halı necə olardı, bilmirəm…

Mehman onun sözünü kəsdi:

— Mən bunu sənə görə etmədim. Dünya üçün olsaydı, çoxdan dilə gətirərdim. Qoy bu, yerində qalsın.

Həmin gecə Mehman bağında oturub ulduzlara baxdı. Öz-özünə pıçıldadı:

Qardaşlıq dünya üçün olmayanda ağır gəlmir. Çünki onun mükafatı bu dünyaya sığmır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dünya üçün qurulan münasibət bitəndə dağılır.
Amma Allah üçün olan bağ qalıcıdır.

2. Həqiqi qardaşlıq fayda hesabı aparmaz.
O, ehtiyac anında ortaya çıxar.

3. Yaxşılıq gizli olanda saf qalır.
Reklamı olan yaxşılıq tez köhnəlir.

4. İnsanlara yaxınlaşmağın səbəbi mənfəət olarsa, sevgi saxta olar.

5. Dünya üçün edilməyən iş insana yük olmaz.
Çünki vicdan onu yüngülləşdirər.

6. Ən böyük təsir sözlə yox, davranışla verilir.

7. Allah üçün edilən qardaşlıq insanı ucaldar, çünki ölçüsü dünya ilə deyil.

8. Səmimi münasibət gec-tez öz bəhrəsini verir.
Amma bu bəhrə həmişə gözlədiyimiz yerdən gəlmir.

KƏLAM - 106

“QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ ELƏ KƏSDİR Kİ, ONU İTİRƏNDƏ ARTIQ HƏYATDA QALMAQ İSTƏMİRSƏN.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 55)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 106:
“QALAN BOŞLUQ”

Ucarın kənar məhəllələrindən birində Səmayə adlı bir qadın yaşayırdı. O, sakit təbiətli, az danışan, amma dərin hissli idi. Həyatı çətinliklərlə dolu olmuşdu; gənc yaşında həyat yoldaşını itirmiş, iki övladını tək böyütmüşdü. Amma onu ayaqda saxlayan bir dayaq vardı — Ləman.

Ləman Səmayənin dostu deyildi, sadəcə tanışı da deyildi. O, Səmayənin həyatda nəfəs aldığı insan idi. Sevinci olanda ilk zəng vurduğu, dərdi olanda sığındığı ünvan idi. Onların dostluğu səs-küylü deyildi. Birlikdə şəkil çəkməz, başqalarına nümayiş etdirməzdilər. Amma biri yoxa çıxanda, o biri yarım qalardı.

Səmayə səhərlər Ucar bazarına gedəndə Ləmanla rastlaşar, yolüstü bir stəkan çay içərdilər. Ləman hər dəfə eyni cümləni deyərdi:

— Güclüsən, amma güclü görünmək məcburiyyətin yoxdur.

Bu sözlər Səmayənin içində bir yerə toxunurdu. Çünki o, hamının qarşısında möhkəm idi, amma yalnız Ləmanın yanında yorula bilirdi.

Bir gün Səmayənin oğlu işini itirdi. Evdə sükut çökdü. O gecə Səmayə heç kimə demədən ağladı. Səhəri gün Ləman qapını döydü. Əlində bir torba vardı. İçində nə pul vardı, nə də qiymətli əşya. Sadəcə ev üçün lazımlı xırda-para.

— Bunu niyə gətirmisən? — deyə Səmayə soruşdu.

Ləman sakitcə cavab verdi:

— Çünki bu gün danışmağa halın yoxdur. Mən danışmadan başa düşdüm.

Səmayə o an başa düşdü ki, qardaşlıq sözlə yox, hisslə olur.

İllər belə keçdi. Bir gün Ləman ağır xəstələndi. Səmayə xəstəxana ilə ev arasında qaldı. Gecələr dua etdi, gündüzlər gülümsəməyə çalışdı. Ləman isə hər görüşdə eyni cümləni təkrar edirdi:

— Mən getsəm də, sən qalmalısan.

Səmayə bu sözləri eşitmək istəmirdi.

Bir səhər xəbər gəldi. Ləman dünyasını dəyişmişdi.

Ucar həmin gün Səmayə üçün susdu. Küçələr daraldı, evin divarları üstə gəldi. Səmayə nə ağlaya bildi, nə danışa. Sadəcə bir cümlə beynində fırlanırdı: *"İndi mən kimə gedəcəyəm?"*

Günlər keçdi. Səmayə yaşadı, amma əvvəlki kimi yox. Yeməyi bişirdi, uşaqları ilə danışdı, bazara getdi. Amma hər şey yarım idi. Ləmanın yoxluğu boşluq deyildi, həyatın bir hissəsinin qopması idi.

Bir gün köhnə sandığı açanda Ləmanın yazdığı bir kağız tapdı. Orada belə yazılmışdı:

"Əgər məni itirəndə yaşamaq istəmirsənsə, demək ki, dostluğumuz Allah üçün olub. Amma unutma, Allah üçün olan bağlar ölümlə bitmir."

Səmayə həmin gün ilk dəfə rahat ağladı. Başa düşdü ki, bəzi insanlar gedəndə insanı öldürmür, insanı dəyişdirir. Onlar həyatın özünü mənalı etdikləri üçün yoxluqları belə ağır olur.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Həqiqi qardaşlıq həyatın özünə dəyər qatan bağdır.
Onu itirmək insanın içini boşaldır.

2. Allah üçün olan sevgi insanın varlığının bir hissəsinə çevrilir.
Ona görə yoxluğu bu qədər ağır olur.

3. Belə insanlar həyatımıza təsadüfən girmir.
Onlar imtahan və nemətdir.

4. Qardaşlıq səsli olmaz.
O, səssiz anlayış, sözsüz dayaqdır.

5. Bir insanın yoxluğu ilə yaşamaq çətinləşirsə, bu, onun nə qədər dəyərli olduğunu göstərir.

6. Allah üçün qurulan bağlar ölümlə qopmur.
Onlar xatirədə, təsirdə və duada yaşayır.

7. Bəzi insanlar həyatda qalma səbəbimiz olur.
Onların gedişi bizi silkələyir, oyadır.

8. Həqiqi qardaşlıq insanı yaşadan bağdır.
Dünya üçün olanlar gedər, amma bu bağ insanın içində qalır.

KƏLAM - 107

"QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ, YAXŞILIQ ETMƏYƏ TƏLƏSƏN, SƏNİ DƏ XEYRƏ DOĞRU ÇƏKƏN, SƏNƏ YAXŞILIĞI ƏMR EDƏN VƏ YAXŞILIQDA SƏNƏ YARDIMÇI OLANDIR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 55)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 107:
“SƏNİ XEYRƏ APARAN ADDIM”

Elçin orta yaşlarına çatmış, zəhmətlə dolanan bir kişi idi. Uşaqlığı Yardımlının dağətəyi kəndlərindən birində keçmişdi. Orada insanın kim olduğu sözlə yox, davranışla ölçülərdi. Elçin şəhərə köçsə də, bu ölçünü heç vaxt unutmadı. Amma həyatın sürəti onu bəzən tələsdirir, bəzən də yaxşılığa gecikdirirdi.

Bir gün Elçin işdən çıxanda yolüstü köhnə məhəllədən keçdi. Küçənin kənarında bir qadın dayanmışdı. Əlində ağır torbalar vardı, addım ata bilmirdi. Elçin içindən keçirdi: *“Vaxtım azdır.”* Amma addımları dayanmışdı. Yaxınlaşıb torbaları götürdü.

— Hara aparım? — deyə soruşdu.

Qadın təəccüblə baxdı, sonra ünvanı dedi. Yol boyu qadın danışdı. Dərdindən yox, gündəlik xırda şeylərdən. Elçin başa düşdü ki, bəzən insanın ehtiyacı yükün yüngülləşməsi yox, ürəyinin açılmasıdır.

Bir neçə gün sonra Elçin eyni küçədən keçərkən yaşlı bir kişinin yoldan keçə bilmədiyini gördü. Ətrafdan hamı ötürdü. Elçin yenə tərəddüd etdi. Amma əvvəlki yaxşılığın verdiyi daxili rahatlıq onu qabağa çəkdi. Qolundan tutdu, qarşı tərəfə keçirdi.

Yaşlı kişi gülümsəyib dedi:

— Oğul, yaxşılıq adamı tək buraxmır.

Bu söz Elçinin içində qaldı.

Bir müddət sonra Elçin iş yerində bir haqsızlığa şahid oldu. Gənc bir işçini günahlandırırdılar. Elçin susa bilərdi. Susmaq daha rahat idi. Amma o an yadına düşdü: *yaxşılıq yalnız əl tutmaq deyil, haqqı deməkdir.* Ayağa qalxdı, bildiyini dedi. Risk aldı, amma vicdanı rahatladı.

Axşam evə qayıdanda düşündü ki, bu dəyişiklik hardan başladı? Cavab aydın idi: bir dəfə yaxşılığa tələsməkdən.

Bir gün anası ona dedi:

— Sən son vaxtlar daha sakit, daha təmkinlisən.

Elçin gülümsədi. Çünki başa düşmüşdü: insan yaxşılıq etdikcə, yaxşılıq onu dəyişir. O artıq təkcə xeyir etmirdi, xeyirə doğru çəkilirdi.

Bir dəfə Yardımlıya yolu düşəndə kənd məscidinin qarşısında dayandı. Uşaqlıq illəri gözünün önünə gəldi. Orada bir kişi vardı ki, hamıya kömək edər, yaxşılığı əmr edərdi. Elçin indi anlayırdı ki, o insan sadəcə yaxşı deyildi — başqalarını da yaxşılığa aparan idi.

Elçin içindən pıçıldadı:

— Ən xeyirli qardaşlıq elə budurmuş.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Ən dəyərli insan yaxşılıq edən yox, səni yaxşılığa aparandır.
2. Yaxşılığa tələsmək insanın daxilini saflaşdırır.
3. Xeyirxahlıq yoluxucudur — bir yaxşılıq ardınca başqasını gətirir.
4. Haqsızlıq qarşısında susmamaq da yaxşılığın bir formasıdır.

5. İnsan yaxşılıq etdikcə özü də xeyrə doğru dəyişir.
6. Həqiqi qardaş səni rahatlığa yox, düzgünlüyə çağırandır.
7. Yaxşılıq təkcə əllə yox, mövqe ilə də edilir.
8. Xeyirdə yardımçı olan insan həyatın istiqamətini dəyişir.

KƏLAM - 108

"QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ - DOĞRU SÖZLÜLÜYÜ İLƏ SƏNİ DÜRÜSTLÜYƏ ÇAĞIRAN, ƏMƏLLƏRİNİN GÖZƏLLİYİ İLƏ SƏNİ ƏN ÜSTÜN İŞLƏRƏ YÖNƏLDƏNDİR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 55)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 108:
"SÖZLƏ DEYİLMƏYƏN DÜRÜSTLÜK"

Aysel illər əvvəl Yevlaxa köçəndə şəhəri tanımırdı, insanlarını bilmirdi. Amma bir şeyi bilirdi: insan harada olursa-olsun, doğru qalmalıdır. O, məktəbdə müəllim işləyirdi. Hər gün sinfə girəndə ilk dərsi kitabdan yox, davranışı ilə verirdi. Uşaqlar onu ona görə sevirdi ki, Aysel müəllimə yalanı səs tonundan yox, baxışından tanıyırdı.

O, heç vaxt özünü mükəmməl göstərmirdi. Amma səhvini etiraf edəndə, uşaqlar başa düşürdü ki, dürüstlük qorxulu deyil.

Bir gün məktəbdə ciddi bir məsələ ortaya çıxdı. Siniflərdən birində pul yığımı ilə bağlı şikayət oldu. Bir şagird, başqalarının adından da pul götürmüşdü. Məsələ rəhbərliyə çatdı. Müəllimlər otağında hamı pıçıldaşırdı:

— Açsaq, ailəsi pis vəziyyətdədir.

— Bağlasaq, uşaq səhvini anlamaz.

Aysel səssizcə qulaq asırdı. Sonra yavaş, amma qəti səslə dedi:

— Dürüstlük uşağı cəzalandırmaq deyil, onu gələcəkdə qorumaqdır.

Heç kimə hökm vermədi. Sadəcə həqiqəti dedi. Uşaqla təkbətək danışdı. Qışqırmadı, utandırmadı. Sadəcə dedi:

— Mən sənin yerində olsaydım, səhvi gizlətmək yox, düzəltmək istəyərdim.

Uşaq ağladı. Amma ertəsi gün özü gəlib hər şeyi etiraf etdi. Bu hadisə məktəbdə dərin iz buraxdı. Hamı başa düşdü ki, Aysel sözlə deyil, əməli ilə insanı doğruluğa çağırır.

Aysel yalnız məktəbdə belə deyildi. Yaşadığı binada bir qadın vardı — Nərgiz. Gənc idi, amma həyat onu tez yormuşdu. İnsanlara tez inanır, tez də məyus olurdu. Aysel onunla dostluq edirdi. Bir gün Nərgiz ona bir sirr açdı. Bir iş yerində sənədlərlə bağlı düzgün olmayan bir iş görmüşdü və vicdanı rahat deyildi.

Aysel uzun-uzadı məsləhət vermədi. Sadəcə dedi:

— Sən bu yüklə yaşaya bilirsənsə, davam et. Amma bil ki, vicdan susanda insan içdən çökür.

Bu sözlər Nərgizi gecələr yatmağa qoymadı. Bir həftə sonra gedib hər şeyi düzəltdi. İşini itirdi, amma gözlərində qəribə bir rahatlıq vardı. Ayselə dedi:

— Sən mənə "belə et" demədin, amma düz yolu göstərdin.

Bir dəfə Ayselin özü də sınağa çəkildi. Ona şəhərdən kənarda yaxşı maaşlı iş təklif etdilər. Amma şərtlərdən biri bəzi rəqəmləri "uyğunlaşdırmaq" idi. "Hamı belə edir" dedilər. Aysel bir gecə düşündü. Səhər durub namaz qıldı, sonra qərar verdi: imtina etdi.

Ətrafdakılar təəccübləndi:

— Bu fürsət hər kəsə nəsib olmur.

Aysel sakitcə cavab verdi:

— Fürsət insanı doğruluqdan uzaqlaşdırırsa, o fürsət deyil.

İllər keçdi. Aysel Yevlaxda tanınan bir insan oldu. Amma adla yox, etimadla. Onun haqqında deyirdilər:

— Yanında olanda yalan danışmaq çətin olur.

Çünki o, insanları sözlə deyil, **əməllərinin gözəlliyi ilə ən üstün işlərə yönəldirdi**. İmam Əlinin (ə) kəlamı onun həyatında canlı bir həqiqətə çevrilmişdi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dürüstlük təkcə danışmaq deyil, yaşamaqdır.
2. İnsanları doğruya çağırmağın ən təsirli yolu, nümunə olmaqdır.
3. Gözəl əməllər sözsüz də insanı düz yola çəkir.
4. Həqiqi qardaşlıq və dostluq rahatlıq yox, doğruluq gətirər.
5. Yalanla qorunan gələcək, gec-tez dağılır.
6. Vicdanla verilən qərar maddi itki olsa da, mənəvi qazancdır.
7. Doğru söz insanı dəyişdirə bilər, doğru əməl isə cəmiyyəti.
8. Ən xeyirli insan səni yaxşılığa səssizcə aparandır.

KƏLAM - 109

"QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ SƏNƏ HİDAYƏT YOLUNU GÖSTƏRƏN, TƏQVAYA ÇATDIRAN VƏ NƏFSİNİN İSTƏKLƏRİNƏ UYMADAN SƏNİ ONLARDAN ÇƏKİNDİRƏNDİR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 55)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 109:

"SƏSSİZ XƏBƏRDARLIQ"

Elvin gənc yaşlarından zəhmətə alışmışdı. Atasını erkən itirmiş, ailənin yükünü çiyinlərinə götürmüşdü. Şəhərdən uzaqda, Zaqatalanın sərin səhərləri və uzun yolları onun həyat məktəbi olmuşdu. Orada insan təbiətlə tək qalanda nəfsinin səsini daha aydın eşidir.

Elvin bir ticarət şirkətində işləməyə başlayanda ilk illər halal qazancla kifayətlənirdi. Amma zaman keçdikcə qarşısına "asan yol"lar çıxdı. Sənədlərdə kiçik dəyişikliklər, ölçüdə-çəkidə gözə görünməyən oyunlar… "Hamı belə edir" deyirdilər. İçində bir səs narahat olsa da, həyatın ağırlığı o səsi boğurdu.

Hər axşam evə qayıdanda anası Xədicə xanım süfrəni sakitcə açar, dua edərdi. Bir gün Elvinin üzünə diqqətlə baxıb dedi:

— Oğlum, qazancın artıb, amma qəlbin ağırlaşıb.

Elvin susdu. Anası onu danlamadı, qadağa qoymadı. Sadəcə dedi:

— İnsan nəfsinin istədiyini edəndə özünü azad sanır, amma əslində əsir olur.

Bu sözlər Elvini silkələdi. Amma hələ qərar verməmişdi.

Bir müddət sonra iş yoldaşı Sevda ona yaxınlaşdı. Sevda sakit, dindar bir qadın idi, çox danışmazdı. Elvinin etdiyi bəzi işləri görmüşdü. Bir gün çay fasiləsində astadan dedi:

— Mən sənə hökm vermək istəmirəm. Sadəcə bil ki, bu yol səni Allahdan uzaqlaşdırır. Uzaqlaşdıqca da vicdanın susur.

Elvin sərtləşmədi, amma içində nəsə qırıldı. Sevda ona "haramdır" deyib getməmişdi. Nəfsini oxşamamışdı, eyni zamanda təhqir də etməmişdi. Sadəcə **hidayət yolunu göstərmişdi**.

O gecə Elvin yata bilmədi. Qazandığı pul gözündə kiçildi. Anasının duası, Sevdanın sakit sözləri qulağında səsləndi. Səhər tezdən işə gedib rəhbərliyə dedi:

— Mən bu şəkildə işləyə bilmərəm.

İşini itirdi. Çətin günlər başladı. Amma bir müddət sonra halal bir iş tapdı. Gəliri az idi, amma ürəyi rahat idi. Bir gün anası ona baxıb gülümsədi:

— İndi üzün işıqlıdır, oğlum.

Elvin başa düşdü ki, onu xilas edən tənqid yox, **təqvaya çəkən səssiz xəbərdarlıq** olmuşdu. Nəfsinin istəklərinə uymayan insanlar, onu da o istəklərdən çəkindirmişdi. İmam Əlinin (ə) kəlamı onun həyatında gerçəyə çevrilmişdi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. **Ən xeyirli yol göstərən insan qışqıran deyil, oyadandır.**
2. **Nəfsin istəyi həmişə rahat görünür, amma sonu ağır olur.**
3. **Təqvaya çağıran insan səni alçaltmaz, yüksəldər.**
4. **Səssiz nəsihət bəzən min sözdən təsirlidir.**
5. **Halal az olsa da, qəlbi genişləndirir.**
6. **Hidayət insanı itirmir, əksinə özünə qaytarır.**
7. **Doğru dost səni nəfsindən qoruyandır.**

KƏLAM - 110

"QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ - XEYİR İŞLƏRDƏ SƏNƏ ƏN ÇOX YARDIM EDƏN, YAXŞILIQDA ƏN ÇOX ƏMƏL SAHİBİ OLAN VƏ DOSTUNA ƏN UYĞUN ŞƏKİLDƏ DAVRANANDIR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 55)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 110:
"SÜKUTLA QURULAN YAXŞILIQ"

Aygün uşaqlıqdan səssiz, amma diqqətli idi. O, insanların sözündən çox davranışına baxmağı sevərdi. Həyat ona tez-tez səbirli olmağı öyrətmişdi. Ailəsi illər boyu həsrətini çəkdiyi torpaqlara qayıdanda Aygün artıq gənc bir müəllimə idi. Zəngilana ilk dəfə ayaq basanda torpağın qoxusu ona yalnız vətəni deyil, məsuliyyəti də xatırlatdı.

Kənd məktəbi köhnə idi. Siniflərdə pəncərələr sınıq, skamyalar yararsız vəziyyətdəydi. Bir çoxu bunu görüb "vaxtla düzələr" deyib kənara çəkildi. Aygün isə hər səhər məktəbə bir az tez gəlir, uşaqlar üşüməsin deyə sobanı özü yandırırdı. Heç kimə demədən, heç bir şəkil çəkdirmədən.

Məktəbdə onunla birgə işləyən Lalə vardı. Lalə danışmağı sevirdi, planlar qurur, amma çox vaxt iş yarımçıq qalırdı. Bir gün Lalə Aygünə dedi:

— Hamı səni tərifləyir, amma sən niyə bu qədər yorulursan? Onsuz da maaş eynidir.

Aygün gülümsədi:

— Yaxşılıq maaş üçün ediləndə, yaxşılıq olmur.

Bir gün kənddə yaşlı bir qadın – Sürəyya nənə – məktəbə gəldi. Nəvəsi dərslərdə geri qalırdı. Aygün onu diqqətlə dinlədi, nənənin sözünü kəsmədi, tələsmədi. Sonra hər gün dərsdən sonra uşağı saxlayıb əlavə məşğələ keçməyə başladı. Heç kimdən icazə istəmədi, heç kimə yük olmadı.

Zamanla Aygünün etdikləri görünməyə başladı. Məktəbin həyəti təmizləndi, valideynlər könüllü olaraq kömək etməyə başladılar. Biri pərdə gətirdi, biri kitab. Bu işlərin heç birində Aygün öz adını önə çəkmədi. O, dostlarına da uyğun davrandı: kim yorğun idisə, onun yerinə növbətçilik etdi; kim çətinlikdəydisə, səssizcə yanında oldu.

Bir dəfə Lalə xəstələndi. Dərslər yığıldı, işlər çətinləşdi. Aygün heç kimə demədən Lalənin dərslərini də üzərinə götürdü. Lalə qayıdanda bunu bilib kövrəldi:

— Mən sənin qədər düşüncəli ola bilmədim…

Aygün sakitcə dedi:

— Xeyir işdə birlikdə olmaq yarış deyil.

İllər keçdi. O məktəbdən çox müəllim gəldi-getdi. Amma kənddə Aygün adı çəkiləndə insanlar "çox danışan" yox, "çox yaxşılıq edən" deyirdi. O, başqalarını yaxşılığa çağırmaqla kifayətlənməmişdi, özü ən çox əməl edən olmuşdu. Dostluqda sərt deyil, uyğun; yaxşılıqda sözlə deyil, əməllə yanlarında durmuşdu.

İmam Əlinin (ə) kəlamı Aygünün həyatında səssizcə can tapmışdı: **ən xeyirli dost, xeyir işlərdə ən çox yük götürən idi**.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. **Ən təsirli yaxşılıq göstərilən, deyil ediləndir.**
2. **Xeyir işdə önə keçmək yox, yükü paylaşmaq əsasdır.**
3. **Dostluğun dəyəri sözlə deyil, çətin gündə davranışla ölçülür.**
4. **Yaxşılıq səssiz olanda daha dərin iz buraxır.**
5. **İnsanları yaxşılığa çağırmaqdan əvvəl, özü nümunə olmalıdır.**
6. **Uyğun davranan dost qırmır, möhkəmləndirir.**
7. **Xeyir əməllər insanı tərifləmək, insanı ucaldar.**

KƏLAM - 111

"QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ, QARDAŞLARI HAQQINDA ARAŞDIRMA (PİSLƏRİNİ, GİZLİLƏRİNİ AXTARMA) APARMAYAN KİMSƏDİR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 55)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 111:
“SÜKUTUN QORUDUĞU ETİBAR”

Ağdaşın kənar məhəllələrindən birində, köhnə, amma səliqəli bir evdə yaşayan Rəşad adlı bir kişi vardı. O, orta yaşlı, sakit təbiətli, sözündən çox əməli ilə tanınan bir insan idi. Kənd camaatı onu “az danışan, çox anlayan” biri kimi tanıyırdı. Rəşad atasından belə bir tərbiyə almışdı: *“İnsanların üzünə bax, qəlbinə yox; çünki qəlbin açarı səndə deyil.”*

Rəşad bazarda kiçik bir dükan işlədirdi. Günlərin bir günü dükanına tez-tez gələn Murad adlı bir müştəri haqqında söz-söhbətlər yayılmağa başladı. Deyirdilər ki, Murad vaxtilə kimisə aldatmış, kiminsə haqqını yemişdi. Bu sözlər bazarda külək kimi dolaşırdı. Bəzi dükan sahibləri Muradla salamı belə kəsmişdi.

Bir gün Murad yenə Rəşadın dükanına gəldi. Üzündə narahatlıq vardı. Əlində bir siyahı tutmuşdu, borcla mal almaq istəyirdi. Rəşad bir anlıq susdu. Qulağına çatan söz-söhbətlər yadına düşdü. Amma o, Muradın keçmişini araşdırmağa, gizli qalan səhvlərini qurdalamağa başlamadı. Sadəcə indiki halına baxdı: səsi titrəyirdi, baxışları utancaq idi.

Rəşad sakitcə dedi:

– “İmkanım çatdığı qədər kömək edərəm.”

Bu söz Murad üçün gözlənilməz idi. Çünki hamı ondan üz döndərmişdi. O an Muradın gözləri doldu, amma heç nə demədi.

Aradan aylar keçdi. Murad borcunu vaxtından əvvəl qaytardı, üstəlik bir neçə dəfə Rəşada kömək etdi. Bir gün isə bazarda böyük bir qarışıqlıq oldu. Kimsə itən pul kisəsini Muradın üstünə atmaq istədi. Camaat yenə köhnə sözləri xatırladı. Hamı şübhə ilə Murada baxdı.

Rəşad irəli çıxdı və sakit, amma qətiyyətli səslə dedi:

– “Mən bu adamı aylarla tanıyıram. Ondan nə pislik gördüm, nə də xəyanət. Kiminsə keçmişini qazmaqla ədalət qurulmaz.”

Bu sözlər bazarda sükut yaratdı. Az sonra pul kisəsinin başqa bir yerdə düşdüyü məlum oldu. Murad isə başını aşağı salıb Rəşada yaxınlaşdı:

– “Hamı məni keçmişimlə mühakimə etdi, sən isə indiki halımla qəbul etdin.”

Rəşad sadəcə gülümsədi:

– “İmam Əli (ə) buyurub ki, qardaşlarının ən xeyirlisi onların gizlilərini axtarmayandır. Mən xeyirli olmaq istədim, hakim yox.”

O gündən sonra Rəşadın dükanı təkcə alış-veriş yeri yox, etibarın ünvanı oldu. İnsanlar başa düşdü ki, bir insanı qorumağın ən gözəl yolu onun ayıbını araşdırmamaqdır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. İnsanları keçmiş səhvlərinə görə deyil, indiki davranışlarına görə qiymətləndirmək ədalətin əsas şərtidir.
2. Başqasının gizlisini axtarmaq insanı xeyirxahlıqdan uzaqlaşdırır, şübhəyə yaxınlaşdırır.

3. Etibar bəzən böyük nəsihətlərdən yox, səssiz bir dəstəkdən doğur.

4. İmam Əlinin (ə) kəlamı həyatın içində tətbiq edildikdə cəmiyyətə sükut, insana isə dəyər qazandırır.

5. Ayıb axtarmayan insan, əslində insanlığın özünü qorumuş olur.

KƏLAM - 112

"QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ - HAQQ NAMİNƏ SƏNƏ ƏN ÇOX QƏZƏBLƏNƏNDİR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 55)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 112:
"ETİBARLI DÜŞÜNCƏ"

Ağdərənin sakit və yaşıllıqları ilə məşhur bir kəndində Leyla adlı gənc qadın yaşayırdı. O, kənd məktəbində müəllimə işləyir, həm uşaqlar, həm də kənd camaatı tərəfindən hörmətlə tanınırdı. Leyla həmişə dürüst, ədalətli və haqqı qoruyan biri olmuşdu. Onun üçün vacib olan insanlarla münasibətdə açıq olmaq, amma hər zaman ədalət prinsipini qorumaq idi.

Bir gün məktəbə yeni gələn Aysel adlı şagird sinifdəki digər uşaqlara qarşı haqsız davranmağa başladı. Aysel tez-tez başqalarının işini pozur, paylaşmaq istəmirdi və bəzən də uşaqları incidirdi. Digər uşaqlar bu vəziyyətdən narahat oldular və müəllimələri Leylaya müraciət etdilər.

Leyla əvvəlcə sakitcə uşaqların danışdıqlarını dinlədi. Sonra dərin bir nəfəs aldı və düşündü: *"Haqq naminə qəzəblənməkdən çəkinmək olmaz. Bəzən bir insanın xeyri üçün sərt olmaq lazımdır."*

O, Aysel ilə ayrıca danışmaq qərarına gəldi. Uşağı məktəbin həyətində sakit bir yerdə çağırdı. Leyla qəzəbini gizlətmədi, amma onun məqsədinin qorxu yaratmaq yox, haqqı müdafiə etmək olduğunu Ayselə anladırdı.

– "Aysel," – dedi Leyla sakit, amma qəti bir səslə – "sənin davranışın başqalarına zərər verir. Mən sənin ciddi danışmaq məcburiyyətindəyəm, çünki haqq buna imkan verməz."

Aysel əvvəlcə qorxmuşdu, gözlərini yerə dikmişdi. Leyla isə səssizcə, amma qətiyyətlə onun hər sözünü diqqətlə dinlədi. Sonra davam etdi:

– "Əgər bu davranışını davam etdirsən, başqalarına inciklik gətirəcəksən və nəticədə heç kim sənə yaxın durmayacaq. Mən sənin yaxşı bir insan olduğunu bilirəm, amma haqq naminə qəzəblənməliyəm ki, sən də bunu başa düşəsən."

Aysel Leylanın sözlərindən təsirləndi. O, əvvəlcə utancaq şəkildə başını salladı, sonra isə özünü ələ almağa çalışdı. Bir neçə gün içində davranışlarını dəyişdi, həm sinif yoldaşlarına qarşı mehriban oldu, həm də başqalarının haqqını pozmamağa diqqət göstərdi.

Bütün kənd camaatı Leylanın bu davranışını gördü. Onlar başa düşdülər ki, Leylanın qəzəbi şəxsi qəzəb deyil, haqqın qorunması məqsədi daşıyırdı. İnsanlar ona daha çox hörmətlə yanaşdılar, uşaqlar isə həm müəllimənin nümunəsindən, həm də haqqın dəyərindən dərs aldılar.

Bir müddət sonra məktəbdə yeni bir hadisə baş verdi. Başqa bir şagird

səhv edərək bir neçə uşağın oyun əşyalarını götürdü. Uşaqlar yenə şikayət etdilər. Leyla əvvəlki təcrübəsindən istifadə edərək uşağı sakitcə, amma qətiyyətlə danışdı. Bu dəfə də qəzəbi haqq naminə yönəldilmişdi. Nəticədə uşağın davranışı dərhal düzəldi və sinifdəki münasibətlər daha sağlam oldu.

Leyla özünü xoşbəxt hiss edirdi, çünki haqq naminə qəzəblənməyin yalnız uşaqları maarifləndirmədiyini, həm də cəmiyyətə xeyir gətirdiyini görmüşdü. Hər kəs başa düşdü ki, haqq naminə qəzəblənmək insanın əxlaqını və nüfuzunu artırır, həmçinin ətrafdakı insanlara düzgün istiqamət göstərir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Haqq naminə qəzəblənmək şəxsi qəzəbdən fərqlidir və insanlara xeyir gətirir.
2. Haqqı qorumaq üçün sərt, amma ədalətli olmaq bəzən zəruridir.
3. Qəzəb yalnız haqsızlığa qarşı istifadə edilərsə, ətrafdakılara fayda verir və insanın hörmətini artırır.
4. Müəllim və ya rəhbər mövqedə olan insanın haqqı qorumaq üçün qəzəblənməsi həm uşaqlara, həm də cəmiyyətə nümunə olur.
5. İmam Əlinin (ə) kəlamı həyatın içində tətbiq edildikdə həm insanları maarifləndirir, həm də ədaləti qoruyur.

KƏLAM - 113

“QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ, QARDAŞLARINI BAŞQALARINA MÖHTAC ETMƏYƏN KƏSDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 56)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 113:
“ÖZÜNƏ GÜVƏNƏN DOST”

Bakı şəhərinin sıx və səs-küylü küçələrinin birində, köhnə, amma səliqəli binada yaşayan Tural adlı bir kişi vardı. O, orta yaşlı, sakit təbiətli, amma hər zaman etibarlı biri kimi tanınırdı. Tural kiçik bir texniki xidmət dükanı işlədirdi və müştərilər onu həm bacarığına, həm də dürüstlüyünə görə çox hörmət edirdilər.

Tural uşaqlıqdan öyrəndiyi bir prinsipi heç vaxt unutmurdu: *“Əsl xeyir, qardaşını başqasına möhtac etməməkdədir.”* Bu prinsip onu həm iş həyatında, həm də şəxsi münasibətlərində daim istiqamətləndirirdi. O, köməyin yalnız insanı asılı vəziyyətə salmadan göstərilməsinin vacibliyini yaxşı bilirdi.

Bir gün Bakıdakı yaxın dostlarından biri, Elçin, təcili olaraq avtomobilini təmir etməli oldu. Elçin yeni işə başlamış, maliyyə vəziyyəti isə o qədər də yaxşı deyildi. Ətrafdakı insanlar Elçinə bahalı xidmət təklif edir, onu kreditlərə, borclara möhtac etməyə çalışırdılar. Amma Tural fərqli düşünürdü. O, dostunu rahatlatmaq, onu başqasına möhtac etməmək üçün hər şeyi planladı.

Tural əvvəlcə avtomobilin problemini diqqətlə araşdırdı. Hissələri özü tapdı, ucuz, amma keyfiyyətli materiallarla avtomobili təmir etdi və

Elçinə dedi:

– “Sənin üçün problemi həll etdim. Ödənişi bir ay ərzində edə bilərsən, amma sən başqasına möhtac olmayacaqsan.”

Elçin əvvəlcə utandı, amma Turalın səmimi və qətiyyətli davranışı onu təsirləndirdi. O başa düşdü ki, əsl dost kimisə asılı vəziyyətə salmayan, onun müstəqilliyini qoruyan insandır.

Bir neçə gün sonra Elçin işlərində rahatlaşdı. O, avtomobilini təmir etdirdiyi üçün vaxt itirmədi və işlərinə diqqətini daha yaxşı yönəldə bildi. Tural isə onu izləmədən, əlavə bir tələb qoymadan dostluq və etibar nümunəsini göstərdi.

Bundan sonra Turalın nüfuzu Bakı şəhərində daha da artdı. İnsanlar onu sadəcə texniki bacarığına görə yox, həm də xeyirxah və etibarlı bir dost olduğuna görə tanıdılar. Hətta Turalın dükanı tez-tez yeni gələn müştərilərlə dolurdu, çünki insanlar bilirdi ki, burada həm dürüst xidmət, həm də insanların azadlığına hörmət var.

Bir müddət sonra Bakıdakı başqa bir hadisə baş verdi. Turalın qonşusu, Rəşad, ailəsi üçün təcili bir iş aparmalı idi. Rəşadın maliyyə imkanı məhdud idi, amma vəziyyət tələb edirdi ki, dərhal təmir işini görsün. Tural yenə kömək etdi, amma bu dəfə daha geniş bir plan qurdu: işləri mərhələli olaraq apararaq Rəşadın maliyyə yükünü yüngülləşdirdi və onu heç kimə möhtac etmədən işi başa çatdırdı.

Bu hərəkəti kənd camaatı və qonşular üçün əsl nümunə oldu. İnsanlar başa düşdülər ki, əsl xeyir insanları başqasına möhtac etməkdə deyil, onları azad və müstəqil buraxmaqdadır. Turalın davranışı həm dostlarına, həm də cəmiyyətə bir dərs verdi: həqiqi kömək, insanın azadlığını və ləyaqətini qorumaqla həyata keçirilir.

Uşaqlar, gənclər və yaşlılar Turaldan öyrəndilər ki, kimisə asılı vəziyyətə salmadan yardım etmək həm insanın hörmətini artırır, həm də qarşı tərəfi öz gücünə inandırır. Tural hər zaman prinsiplərinə sadiq qalaraq, həm dostlarını, həm də özünü dəyərli etdi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Əsl dost, qardaşını başqasına möhtac etməyən insandır.

2. Yardım göstərmək başqasını asılı vəziyyətə salmaq demək deyil; əksinə, onun müstəqilliyini qorumaqdır.

3. İnsanların etibarını qazanmaq üçün onları asılı vəziyyətə salmaqdan çəkinmək lazımdır.

4. Xeyirxahlıq və etibar yalnız maddi dəstəkdən ibarət deyil, həm də insanların azadlığına hörmət göstərməkdir.

5. İmam Əlinin (ə) kəlamı praktiki həyatda tətbiq edildikdə həm dostluq münasibətlərini möhkəmləndirir, həm də cəmiyyətdə nümunəvi davranış yaradır.

KƏLAM - 114

“QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ - ALLAHA İTAƏTDƏ SƏNƏ YARDIM EDƏN, ALLAHA ÜSYANDAN SƏNİ QORUYAN VƏ SƏNƏ ALLAHIN RAZILIĞINI TÖVSİYƏ EDƏNDİR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 55)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 114: “İŞIQLI YOL”

Bərdə şəhərinin sakit küçələrindən birində, köhnə amma səliqəli evdə Zəhra adlı gənc qadın yaşayırdı. Zəhra kənddəki uşaq bağçasında müəllimə işləyirdi və həm uşaqlar, həm də ailələr tərəfindən hörmətlə tanınırdı. O, sadəcə dərs keçməklə kifayətlənməyib, uşaqlara və onların ailələrinə həm mənəvi, həm də əxlaqi yön verməyə çalışırdı.

Zəhra uşaqlıqdan valideynlərindən belə bir prinsip öyrənmişdi: *“Həqiqi xeyir, insanın Allah yolunda doğru yolu göstərməsi, onu günahdan qoruması və Allahın razılığını tövsiyə etməsi ilə ölçülür.”* Bu prinsip onun həyatında hər zaman rəhbər olmuşdu.

Bir gün Zəhra sinifdəki uşaqlardan Leyla ilə diqqətini çəkdi. Leyla çox ağıllı, amma biraz da inadkar bir uşaq idi. O, tez-tez sinifdəki qaydalara əməl etmirdi və bəzən digər uşaqları da səhv yollara cəlb edirdi. Zəhra bunu görüb dərhal uşağın valideynləri ilə danışdı, amma həm də uşağa fərdi diqqət göstərməyə qərar verdi.

Bir gün dərsdən sonra Zəhra Leylanı bağçanın həyətində çağırdı. Sakitcə amma qətiyyətlə dedi:

– “Leyla, mən səni çox istəyirəm və sənin yaxşı bir uşaq olduğunu bilirəm. Amma görürəm ki, bəzən səhv seçimlər edirsən. Mən sənin-lə bu barədə danışmalıyam ki, Allahın razılığını qazana biləsən və pis yollardan uzaq olasan.”

Leyla əvvəlcə utandı və başını aşağı saldı. Amma Zəhra ona sərtlik yox, düzgünlük göstərirdi. O, Leylaya həm Allahın razılığını xatırladır, həm də onu yanlış yollardan qoruyurdu. Zəhra əlavə etdi:

– “Mən sənin xoşbəxt olmağını istəyirəm. Allahın razılığını qazanmaq üçün doğru yolu seçməyinə kömək etmək mənim vəzifəmdir.”

Zəhranın bu səmimi və diqqətli davranışı Leylaya dərhal təsir etdi. O, başa düşdü ki, Zəhra onu tənqid etmir, əksinə doğru yola yönəldir, pis işlərdən qoruyur və Allahın razılığını qazanmağı tövsiyə edir. Leyla bundan sonra həm sinifdə, həm də evdə davranışlarını dəyişdi, həm özünü, həm də ətrafındakıları daha xoşbəxt etdi.

Bərdə sakinləri Zəhranı sadəcə müəllimə kimi yox, həm də mənəvi rəhbər kimi tanımağa başladılar. Hər kəs başa düşdü ki, əsl xeyir insana yalnız maddi və ya texniki kömək göstərməkdə deyil, onu Allah yolunda doğru istiqamətləndirməkdədir.

Zəhra həm uşaqlar, həm valideynlər, həm də kənd camaatı üçün bir nümunə oldu. İnsanlar başa düşdülər ki, haqq yolunu göstərmək, günahdan qorumaq və Allahın razılığını tövsiyə etmək həm etibarlıdır, həm də insanın

ətrafındakılara xeyir verməsinin əsl yoludur.

Aylar keçdikcə Leyla və digər uşaqlar Zəhranı həm müəllimə, həm də ruhani rəhbər kimi izlədilər. Onlar öyrəndilər ki, hər zaman doğru yolu göstərən və pis işlərdən qoruyan insanlar, əslində Allahın xeyirini də onlara çatdırır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Əsl xeyir, insanın Allah yolunda doğru yolu göstərməsi və onu pis işlərdən qorumasıdır.
2. Yalnız maddi və ya texniki yardım insanın xeyirini tam təmin etmir; mənəvi rəhbərlik də vacibdir.
3. Allahın razılığını tövsiyə edən insanlar həm ətrafdakılara xeyir verir, həm də cəmiyyətə nümunə olurlar.
4. Gənclərə və uşaqlara düzgün yolu göstərmək, onları günahdan qorumaq həm etibarlı, həm də xeyirli davranışdır.
5. Həzrəti Muhəmmədin (s) kəlamı praktik həyatda tətbiq edildikdə, insanları həm mənəvi, həm də əxlaqi cəhətdən inkişaf etdirir.

KƏLAM - 115

“QARDAŞLARIN ƏN XEYİRLİSİ, AXİRƏT ƏMƏLLƏRİ BARƏSİNDƏ SƏNƏ YARDIM EDƏN QARDAŞDIR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 55)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 115:

“AXİRƏT YOLUNDA DOST”

Biləsuvarın sakit və kənd mənzərəli küçələrindən birində, Rəşad adlı orta yaşlı bir kişi yaşayırdı. Rəşad həm kənd camaatı tərəfindən hörmətlə tanınırdı, həm də yaxın dostları üçün etibarlı və müdrik bir insan kimi seçilirdi. Onun həyatı başqalarına xeyir vermək və Allah yolunda doğru yolu göstərmək prinsipləri üzərində qurulmuşdu.

Rəşad uşaqlıqdan öyrəndiyi bir prinsipə həmişə sadiq qalmışdı: *“Əsl xeyir, axirət əməlində sənə yardım edən dostdadır.”* O, insanların yalnız bu dünyada deyil, həm də axirətdə xeyir görmələrini istərdi və dostlarına bunu göstərmək üçün hər zaman nümunə olmağa çalışardı.

Bir gün Biləsuvar kəndində Rəşadın yaxın dostlarından biri, Fərid, həyatında çətin bir mərhələyə girdi. Fərid dini biliklərini artırmaq, ibadətlərini qaydasına salmaq, amma eyni zamanda doğru davranışlar öyrənmək istəyirdi. Lakin o, yolunu düzgün seçməkdə çaşqınlıq yaşayırdı. Rəşad bu vəziyyəti görəndə dərhal hərəkət etdi.

Rəşad Fəridi evinə dəvət etdi və sakitcə danışmağa başladı:

– “Fərid, mən səni dünyada olduğu kimi, axirətdə də xoşbəxt görmək istəyirəm. Sənin yaxşı işlər görməyinə, günahdan uzaq dayanmağına və Allahın razılığını qazanmağına kömək etmək mənim borcumdur.”

Fərid əvvəlcə utandı, amma Rəşadın səmimi və diqqətli davranışı ona dərhal təsir etdi. Rəşad ona doğru yol göstərdi, Quran ayələrini düzgün başa

düşməsini izah etdi və həmçinin insanlarla münasibətlərində əxlaqi nümunələr göstərdi.

Bir neçə ay ərzində Fərid davranışlarını dəyişdi. O, təkcə ibadətlərində deyil, həm də gündəlik həyatında doğru seçimlər etməyə başladı. Dostlarının yanında düzgün davranışlar nümayiş etdirdi, başqalarına kömək göstərdi və kənddə nümunəvi bir gənc oldu. Rəşad isə sadəcə müşahidə edərək, ona dəstək oldu, onu tənqid etmədən və zorlamadan yol göstərdi.

Biləsuvar sakinləri Rəşadın bu hərəkətini gördükdə, başa düşdülər ki, əsl xeyir insana yalnız dünya xeyri göstərmək deyil, onu axirət üçün də doğru yola yönəltməkdir. Rəşadın nümunəsi göstərdi ki, axirət əməlində insanlara yardım etmək, onları düzgün yola yönəltmək və Allahın razılığını tövsiyə etmək, həm dostluq, həm də xeyir baxımından ən qiymətli əməldir.

Zaman keçdikcə, Fərid artıq Rəşadın dəstəyi ilə həm Allah yolunda möhkəm dayanır, həm də başqalarına doğru yolu göstərmək üçün nümunə olurdu. Rəşad isə hər zaman təvazökar qalaraq, onun üçün yalnız bir rəhbər, bir dost və axirət yolunda yoldaş olmuşdu.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Əsl xeyir, axirət əməlində sənə yardım edən dostdadır.
2. Dostluq yalnız dünya işlərində deyil, həm də axirət yolunda qarşılıqlı dəstəyi əhatə etməlidir.
3. İnsanları doğru yola yönəltmək, onları günahdan qorumaq və Allahın razılığını tövsiyə etmək həm etibarlı, həm də xeyirli davranışdır.
4. Axirət üçün doğru yol göstərən dost, həyatın bütün çətinliklərində əvəzolunmaz dəstəkdir.
5. Həzrəti Muhəmmədin (s) kəlamı praktik həyatda tətbiq edildikdə, insanları həm mənəvi, həm də əxlaqi baxımdan inkişaf etdirir.

KƏLAM - 116

“QARDAŞLARINIZIN ƏN XEYİRLİSİ, SİZƏ EYİBLƏRİNİZİ GÖSTƏRƏN İNSANDIR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 56)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 116:
“GÜZGÜ KİMİ BİR SÖZ”

Culfanın dağlara söykənən sakit məhəllələrindən birində Nigar adlı bir qadın yaşayırdı. O, orta yaşlı, ailəli, iki uşaq anası idi. Nigar tikişlə məşğul olur, evinin bir otağında sadə, amma səliqəli bir iş qurmuşdu. Qonşular arasında zəhmətkeşliyi, səbirli davranışı ilə tanınsa da, bir xüsusiyyəti vardı ki, özü bunun fərqində deyildi: kimsə ona irad bildirəndə tez incir, müdafiəyə keçirdi.

Nigar yaxşı niyyətli idi, amma “məni tənqid etdilər” deyə düşündüyü an qəlbi sıxılırdı. O, bunu özünə hörmətsizlik kimi qəbul edirdi. Halbuki, hər kəs onun xeyrini istəyirdi.

Bir gün Culfa bazarından qayıdarkən, uzun illərdir tanıdığı Səbinə ilə

rastlaşdı. Səbinə sakit danışan, ölçülü-biçili, sözünü yerində deyən bir qadın idi. Onlar eyni məhəllədə böyümüşdülər, amma yaxın dostluqları yox idi. Sadəcə bir-birinə hörmət edirdilər.

Səbinə Nigarı evinə çaya dəvət etdi. Söhbət əsnasında Səbinə bir qədər susdu, sonra ehtiyatla dedi:

– "Nigar, bir söz deyəcəyəm, incimə. Sən çox zəhmətkeşsən, amma bəzən müştərilərlə danışığında tələsirsən, onların sözünü axıra qədər dinləmirsən. Bu, sənə qarşı yanlış fikir yarada bilər."

Bu söz Nigara ağır gəldi. Üzü tutuldu, çayı masaya qoydu, ürəyindən keçdi ki, "mənim xeyrimi istəyən adam belə danışmaz". Amma Səbinənin səsində nə təkəbbür vardı, nə də qınama. Sadəcə səmimi narahatlıq hiss olunurdu.

Nigar o axşam evə qayıdanda çox düşündü. Öz-özünə dedi:

– "Bəlkə doğrudan da məndə belə bir hal var?"

Ertəsi gün emalatxanada bir qadın müştəri ilə danışarkən Nigar özünü saxladı, sözünü kəsmədi, diqqətlə qulaq asdı. Müştəri iş bitəndə dedi:

– "Bu gün danışığınız çox xoşuma gəldi, insanı rahatladır."

O an Nigarın içində bir işıq yandı. Səbinənin dediyi sözün nə qədər doğru olduğunu başa düşdü. O, axşam Səbinənin qapısını döydü.

– "Sən mənə güzgü tutdun," – dedi. – "Məni incitmədin, əksinə, düzəlməyimə kömək etdin."

Səbinə sakitcə cavab verdi:

– "Peyğəmbərimiz (s) buyurub ki, qardaşlarınızın ən xeyirlisi sizə eyiblərinizi göstərən insandır. Mən də səni incitmək yox, qorumaq istədim."

Zaman keçdikcə Nigar dəyişdi. O, tənqidi düşmənçilik kimi yox, nemət kimi görməyə başladı. Kim ona səhvini deyirdisə, əvvəl dinləyir, sonra düşünürdü. Onun işi də, münasibətləri də düzəldi. Ən əsası isə qəlbi yüngülləşdi.

Nigar artıq anlayırdı ki, insanı aldadan yox, ayıldan insan xeyirlidir. Onu tərifləyən hər kəs yox, eyibini göstərən insan həqiqi qardaşdır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Eyibini göstərən insan düşmən deyil, ən böyük nemətdir.
2. Tənqid insanı alçaltmaq üçün deyil, yüksəltmək üçün ediləndə xeyir gətirir.
3. Hər deyilən sözü rədd etməzdən əvvəl düşünmək insanı kamilləşdirir.
4. Həzrəti Muhəmmədin (s) kəlamı göstərir ki, həqiqi dost insanı yuxudan oyadandır, yalan rahatlığa salan deyil.
5. Öz eyibini görən insan həm bu dünyada, həm də mənəvi baxımdan ucalır.

KƏLAM - 117

"QARDAŞLARININ ƏN XEYİRLİSİ, SƏNİN GÜNAHLARINI ÖZÜNƏ İSNAT EDƏNDİR"

(Bu kəlam İmam Həsən Əskəriyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 56)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 117:
"SÜKUTLA QORUNAN VİCDAN"

Goranboyun geniş düzənliklərinə baxan bir məhəllədə Kamran adlı bir kişi yaşayırdı. O, orta yaşlı, ailəsinə bağlı, sakit danışan, işində məsuliyyətli biri idi. Rayon mərkəzində kiçik bir anbarın məsuliyyətini daşıyırdı. Kamranın işi sadə görünsə də, məsuliyyəti ağır idi: malın qəbulu, bölgüsü, sənədlərin düzgünlüyü hamısı onun nəzarətində idi.

Kamranın bir xüsusiyyəti vardı: səhv edəndə bunu ört-basdır etməyə çalışmazdı. Amma hər səhv də onun səhvi olmurdu. Bəzən başqalarının səhlənkarlığı onun üzərinə düşürdü. O isə bu hallarda belə səs-küy salmaz, məsələni sakitcə həll etməyə çalışardı.

Bir gün anbarda ciddi bir qarışıqlıq yarandı. Sənədlərdə uyğunsuzluq ortaya çıxdı, bir neçə qutunun çatışmadığı görüldü. Rəhbərlik dərhal məsələni araşdırmağa başladı. Kamranın yanında çalışan gənc bir qadın – Aygün – qorxu içində idi. Çünki səhv, əslində, onun tələskənliyindən qaynaqlanmışdı. Aygün bunu Kamrana demişdi, amma rəsmi yoxlama zamanı həqiqət ortaya çıxsa, onun işi təhlükəyə düşə bilərdi.

Yoxlama komissiyası gələndə hamı gərgin idi. Sual-cavab başladı. Rəqəmlər, sənədlər, imzalar… Növbə Kamrana çatanda otaqda dərin bir sükut yarandı. Hamı gözləyirdi ki, Kamran məsuliyyəti Aygünün üzərinə atacaq. Çünki faktlar onu haqlı çıxarırdı.

Amma Kamran bir anlıq düşündü. Öz-özünə dedi:

"Əgər bu səhvi başqasının boynuna atsam, mən təmiz çıxaram, amma bir insanın gələcəyini zədələmiş olaram. Əgər məsuliyyəti öz üzərimə götürsəm, həm vicdanım rahat olar, həm də bu səhv dərsə çevrilər."

Kamran sakit səslə danışdı:

– "Bu qarışıqlıq mənim nəzarətimdə olan işdə baş verib. Məsuliyyət mənimdir. Diqqətli olmadığım üçün bu hal yaranıb."

Bu sözlər Aygünün gözlərini yaşartdı. O, heç nə demədi, amma başını aşağı salıb Kamrana baxdı. Yoxlama bitdi. Kamrana rəsmi xəbərdarlıq edildi, amma işdən çıxarılmadı. Məsələ bağlandı.

Bir neçə gün sonra Aygün Kamranın yanına gəldi. Səsi titrəyirdi:

– "Siz günahı öz üzərinizə götürdünüz… Halbuki səhv mənim idi."

Kamran sakitcə cavab verdi:

– "Səhvi boynuna almaq insana dərs verir. Səni qorumaq üçün yox, səni sındırmamaq üçün belə etdim. Günahı özünə isnat etməyi bacaran insan, başqasını günahlandırmağa ehtiyac duymur."

Aygün o gündən sonra dəyişdi. Daha diqqətli oldu, məsuliyyət hissi artdı. Kamrana isə təkcə iş yoldaşı kimi yox, həyat dərsi verən bir insan kimi baxmağa başladı.

Goranboyda Kamran haqqında danışanda insanlar deyirdilər:

– "O, başqasının səhvi olsa belə, günahı özünə götürməyi bacaran insandır."

Kamran isə bunu öz fəziləti saymırdı. O, İmam Həsən Əskərinin (ə)

kəlamını tez-tez xatırlayırdı:

"Qardaşlarının ən xeyirlisi, sənin günahlarını özünə isnat edəndir."

Kamran üçün bu söz, sadəcə kəlam yox, gündəlik həyat ölçüsü idi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Günahı başqasının üzərinə atmaq asandır, amma onu özünə isnat etmək böyük əxlaq tələb edir.
2. Əsl xeyirxahlıq insanı qorumaqla yanaşı, onu tərbiyə etməyi də bacarmaqdır.
3. Səhvi örtmək yox, məsuliyyəti paylaşmaq cəmiyyətdə etibar yaradır.
4. İmam Həsən Əskərinin (ə) kəlamı göstərir ki, kamil insan başqasını günahlandırmaqla deyil, vicdanla davranmaqla ucalır.
5. Öz nəfsini qorumaqdan çox, başqasının qəlbini qorumağı seçən insan həqiqi qardaşdır.

KƏLAM - 118

**"MƏNİM ƏN SEVİMLİ QARDAŞIM,
MƏNƏ EYİBLƏRİMİ GÖSTƏRƏN ŞƏXSDİR."**

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 56)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 118:
"GÜZGÜ OLAN SÖZ"

Göyçayın sakit bir məhəlləsində Rauf adlı bir kişi yaşayırdı. Rauf orta məktəbdə müəllim idi. Dərsini sevən, amma bəzən özünü həddən artıq haqlı görən bir insan idi. Şagirdlər onu savadlı müəllim kimi tanıyırdılar, lakin Raufun bir zəif tərəfi vardı: tənqid eşitməyi sevməzdi. Kim ona irad tutsa, dərhal özünü müdafiə edər, "Mən bunu pis niyyətlə etməmişəm" deyib mövzunu bağlamağa çalışardı.

Rauf evdə də, işdə də eyni idi. Xüsusilə ailəsi ilə münasibətdə. Həyat yoldaşı Nigar sakit, ölçülü-biçili qadın idi. O, Raufu incitmədən, uyğun vaxtda, uyğun sözlərlə xəbərdar etməyə çalışardı. Amma Rauf çox vaxt bunu "mənə qarışma" kimi anlayardı.

Bir gün məktəbdə valideyn iclası oldu. Rauf bir şagirdin anası ilə sərt danışdı. Sözləri düz olsa da, tonu ağır idi. Ana incidi, amma susdu. İclasdan sonra məsələ məktəb rəhbərliyinə qədər çatdı. Rauf isə yenə özünü haqlı saydı:

– "Mən düzünü dedim, səhvim yoxdur."

Axşam evdə Nigar sakitcə dedi:

– "Rauf, bəlkə sözlərin düz idi, amma deyilişin qəlb sındırdı."

Rauf əsəbləşdi:

– "Deməli, sən də məni günahlandırırsan?"

Nigar susdu. Amma bu sükut Raufu daha çox düşündürdü.

Bir neçə gün sonra məktəbdə yeni bir hadisə oldu. Şagirdlərdən biri Raufun dərsdə tez-tez kimisə sözünü kəsdiyini, bəzən dinləmədiyini dedi. Bu dəfə bunu bir qadın müəllim – Sevda – ona sakit və hörmətlə çatdırdı:

– “Rauf müəllim, siz çox biliklisiniz. Amma bəzən danışanı sona qədər dinləməsəniz, şagird özünü dəyərsiz hiss edir.”

Bu söz Raufu sarsıtdı. Çünki Sevda onu tərifləyərək, amma açıq şəkildə eyibini göstərmişdi. Rauf ilk dəfə müdafiəyə keçmədi. Sakitcə düşündü: *“Hamı eyni şeyi deyirsə, bəlkə problem məndədir?”*

O axşam Rauf evdə Nigarın dediklərini xatırladı. Düşündü ki, Nigar onu incitmək yox, yaxşılaşdırmaq istəyirmiş. Rauf ilk dəfə bu həqiqəti qəbul etdi.

Ertəsi gün dərsdə fərqli davrandı. Şagirdləri diqqətlə dinlədi, sözlərini yumşaltdı. Valideyn iclasında isə əvvəlki sərtlik yox idi. İnsanlar bunu dərhal hiss etdilər.

Bir neçə həftə sonra Rauf Sevdaya dedi:

– “O gün mənə eyibimi göstərdiniz. Əslində ən böyük yaxşılığı etdiniz.”

Sevda gülümsədi:

– “Eyibi demək çətindir, amma gizlətmək daha zərərlidir.”

Rauf artıq İmam Sadiqin (ə) kəlamını yaşayaraq anlayırdı:

“Mənim ən sevimli qardaşım, mənə eyiblərimi göstərən şəxsdir.”

O gündən sonra Rauf tənqidi düşmənlik yox, güzgü kimi qəbul etdi. Çünki bilirdi: insanı kamilləşdirən tərif yox, doğru xəbərdarlıqdır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Eyibi göstərən insan düşmən deyil, inkişafımıza kömək edən şəxsdir.
2. Tənqidə açıq olmaq insanın zəifliyi yox, yetkinliyidir.
3. Sözün düz olması kifayət deyil, deyiliş tərzi də qəlb sındırmamalıdır.
4. İmam Sadiqin (ə) kəlamı bizə öyrədir ki, insanı sevən onun səhvini gizlətməz.
5. Öz eyibini görən insan başqasını incitməkdən uzaq durar və cəmiyyətdə hörmət qazanar.

KAMİL QARDAŞ

KƏLAM - 119

“Ey insanlar! Sizə bir qardaşımdan xəbər verim. O, mənim nəzərimdə insanların ən böyüyü idi. Onu mənim gözümdə ucaldan ən mühüm xüsusiyyət isə, onun gözündə dünyanın kiçik və dəyərsiz görünməsi idi. O, qarın istəklərinin və yemək arzularının hökmündən qurtulmuşdu. Tapmadığı bir şeyin arzusuna düşməz, tapdığı şeydə isə həddi aşmazdı.

O, şəhvət və nəfs istəklərinin hökmündən də azad olmuşdu. Buna görə də nə düşüncəsində yüngüllük, nə də baxışında zəiflik vardı. O, həmçinin cəhalətin hökmündən də qurtulmuşdu. Bir faydasına əmin olmadığı heç bir işə əl uzatmazdı.

O, nə bir şeyə qarşı şiddətli istək duyar, nə qəzəblənər, nə də incinərdi. Ömrünün böyük bir hissəsini sükut içində keçirərdi, lakin danışdığı zaman sözündə hikmət və üstünlük parlayardı; danışanların ən üstünü o olardı.

Heç bir çəkişməyə qarışmaz, heç bir davada tərəf tutmazdı. Məhkəmə qarşısına çıxmadıqca dəlil gətirməzdi. Qardaşlarından heç vaxt qafil qalmaz, heç bir şeyi yalnız özünə məxsus hesab etməzdi.

Zahirdə zəif görünərdi və başqaları da onu zəif sanardılar, lakin iş görmək zamanı çatanda o, şir kimi cəsarətli və çevik olardı. Bağışlanacaq bir iş görən kəsi heç vaxt qınamaz, üzr dilənməyə layiq bir hal varsa, onu görməyə çalışardı.

O, həm dediyini, həm də demədiyini əməli ilə sübut edərdi. Əgər qarşısına iki iş çıxardısa və hansının daha fəzilətli olduğunu bilməzdisə, hansının nəfs istəklərinə daha yaxın olduğuna baxar və ona qarşı çıxardı.

Dərdini yalnız ondan fayda umduğu və islahını ümid etdiyi kəslə paylaşardı. Heç kəslə məsləhətləşməzdi, ancaq ondan xeyir gözlədiyi bir şəxs istisna olmaqla.

O, qəlb sıxıntısına düşməz, qəzəb etməz, şikayətlənməz, nəfsani arzulara qapılmaz, intiqam almaq fikrinə düşməz və düşmənə qarşı da əsla qəflətdə qalmazdı.

Əgər gücünüz çatırsa, siz də bu uca əxlaqla əxlaqlanın. Əgər tam şəkildə buna nail ola bilmirsinizsə, heç olmasa onun bir qisminə sahib olmağa çalışın. Çünki azını qazanmaq, çoxunu tamamilə tərk etməkdən daha xeyirlidir.”

(Bu kəlam İmam Həsənə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 56)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 119:

“SÜKUTUN UCALTDIĞI İNSAN”

Xızı tərəflərində, dağlara yaxın sakit bir kənddə Zəhra adlı bir qadın yaşayırdı. Onu tanıyanlar ilk baxışda sadə, hətta bir az da zəif biri hesab edirdilər. Səsi ucadan çıxmazdı, özünü önə çəkməzdi, bazarda da, məclisdə

də başqalarından fərqlənməzdi. Amma onu yaxından tanıyanlar bilirdi ki, Zəhranın bu sakitliyinin altında çox dərin bir dünya var idi.

Zəhra ailəsini dolandırmaq üçün evində xalça toxuyar, bəzən də qonşu qadınlara oxuma-yazma öyrədərdi. Qazancı az idi, amma heç vaxt halından şikayət etməzdi. Bir gün qonşularından biri ona dedi:

– "Bu qədər zəhmət çəkirsən, niyə daha çox qazanmaq üçün başqa iş axtarmırsan?"

Zəhra gülümsədi:

– "Tapmadığım şeyin həsrətini çəkmirəm. Olanı da həddindən artıq istəklə yükləmirəm."

Onun evində süfrə sadə idi. Amma süfrə arxasında hüzur vardı. Zəhra yeməyə ehtirasla sarılmaz, aclığını doyuracaq qədər yeyərdi. Deyərdi ki, "qarın doyanda ağıl daha rahat düşünür."

Kənddə bir mübahisə düşəndə Zəhra heç vaxt dərhal tərəf tutmazdı. Hamı danışar, o isə susardı. Amma danışdığı zaman elə bir söz deyərdi ki, mübahisə sanki öz-özünə səngiyərdi. İnsanlar sonradan deyərdilər:

– "Zəhra danışanda sözünün çəkisi olur."

Bir dəfə kənddə bir qadın onun haqqında dedi:

– "Bu Zəhra çox sakitdir, yəqin qorxaqdır."

Bir müddət sonra kəndə güclü sel gəldi. Hamı təşviş içində idi. Elə o vaxt Zəhra qabağa çıxdı, qadınları və uşaqları təhlükəsiz yerə yönəltdi, heç tərəddüd etmədi. O an hamı gördü ki, zahirdə zəif görünən bu qadın, iş vaxtı gələndə necə qətiyyətli və cəsarətlidir.

Zəhra heç vaxt kiminsə səhvini üzünə vurmazdı. Amma bir insan üzr diləməyə layiqdirsə, onu başa düşməyə çalışardı. "İnsan səhvi ilə deyil, səhvdən sonra nə etdiyi ilə ölçülür," – deyərdi.

O, dərdini hər kəslə bölüşməzdi. Yalnız fayda verəcəyinə inandığı, islahına kömək edəcək biri varsa, onunla danışardı. Boş söhbətə vaxt ayırmaz, faydasız işlərə əl uzatmazdı.

Zəhra qəzəblənəndə belə qisas düşünməzdi. Deyərdi:

– "İntiqam nəfsi doyurar, amma qəlbi kor edər."

İllər keçdikcə insanlar anladılar ki, Zəhra dünyanı gözündə kiçildən bir insandır. Dünya onun üçün məqsəd yox, vasitə idi. Elə buna görə də o, insanların gözündə getdikcə ucaldı.

Bir gün gənc qızlardan biri ona dedi:

– "Sən necə bu qədər sakit və güclü qala bilirsən?"

Zəhra cavab verdi:

– "Tam kamil olmaq çətindir. Amma insan gücü çatdığı qədər yaxşı olmağa çalışsa, Allah qalanını tamamlayar."

Bu sözlər İmam Həsənin (ə) kəlamının canlı təcəssümü idi. Zəhra onu oxumamışdı bəlkə, amma yaşayırdı.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dünyanı gözündə kiçildən insan, insanların gözündə ucalır.
2. Nəfsə hakim olmaq insanı zəif yox, güclü edir.

3. Sükut bəzən ən böyük hikmətdir; danışmaq isə yalnız fayda verəndə dəyərlidir.

4. Zahiri zəiflik, batini gücü gizlədə bilər.

5. Tam kamilliyə çatmaq çətin olsa da, ona doğru atılan hər addım dəyərlidir.

KƏLAM - 120

"KEÇMİŞDƏ ALLAH ÜÇÜN DOSTLUQ ETDİYİM BİR QARDAŞIM VARDI; ONU MƏNİM GÖZÜMDƏ UCALDAN ŞEY, GÖZÜNDƏ DÜNYANIN KİÇİK OLMASI İDİ. O, NƏFSİNİN VƏ QARNININ HÖKMÜNDƏN AZAD OLMUŞ BİR İNSAN İDİ."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 57)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 120:
"GÖZÜNDƏ DÜNYA KİÇİLƏN İNSAN"

Xocalıda yaşayan Rauf sadə bir insan idi. Onu tanıyanlar deyərdi ki, Rauf nə var-dövlət dalınca qaçır, nə də özünü kiməsə sübut etməyə çalışır. Sakit danışar, çox vaxt dinləyərdi. Amma onunla bir az yol gedən, bir az söhbət edən hər kəs hiss edərdi ki, bu sakitliyin içində dərin bir möhkəmlik var.

Rauf gənclik illərində çətin günlər yaşamışdı. Evi də, işi də olmuşdu, amma heç vaxt mal-mülkü həyatının mərkəzinə qoymamışdı. Deyərdi:

– "Əgər dünya insanın gözündə böyüyərsə, insanın özü kiçilər."

O, səhərlər erkən qalxar, ailəsinə xidmət edər, sonra işinə gedərdi. Qazancı halal olsun deyə, bəzən daha asan yolları kənara qoyardı. Dostları ona deyəndə ki, "bu qədər zəhmət niyə?", Rauf cavab verərdi:

– "Rahatlıq hər istədiyini etmək deyil, nəfsinə 'yox' deyə bilməkdir."

Rauf yeməyə də, geyimə də əsir deyildi. Süfrədə nə varsa, şükür edərdi. Tapmadığı nemətin arxasınca həsrətlə baxmaz, tapdığında isə israfa yol verməzdi. Onun üçün əsas olan qarnını yox, vicdanını doyurmaq idi.

Bir gün iş yerində bir məsələ üstündə böyük gərginlik yarandı. Hamı əsəbləşdi, səs yüksəldi, ittihamlar yağdı. Rauf isə sakit qaldı. Mübahisə bitəndən sonra, heç kəsi alçaltmadan, öz səhvini də gizlətmədən dedi:

– "Əgər burada yanlış varsa, mən də məsuliyyət daşıyıram. Gəlin düzəldək."

Bu sözlər hamını susdurdu. İnsanlar ilk dəfə gördülər ki, günahı başqasının boynuna atmaq yox, onu paylaşmaq insanı ucaldır.

Xocalıda bir hadisə oldu: ehtiyacı olan bir ailə vardı, amma heç kim açıq-aşkar kömək etməyə cəsarət etmirdi. Rauf səssizcə onların ehtiyacını ödədi. Kimsə biləndə ki, bunu Rauf edib, o yalnız bunu dedi:

– "Bilən Allah olsun, yetər."

Rauf qəzəblənəndə belə nəfsinə uymadı. Haqsızlığa uğrasa da, intiqam planları qurmadı. "Nəfsin hökmü altına girsəm, mən mən olmaram," – deyərdi.

Onunla eyni yolu gedən bir gənc bir gün soruşdu:

– "Səni insanların gözündə bu qədər dəyərli edən nədir?"

Rauf bir an düşündü, sonra sakit səslə cavab verdi:

– “Dünya gözümə kiçildikcə, mən Allahın dərgahında ucalmağa yönəldim.”

Bu sözlər İmam Əlinin (ə) kəlamının canlı nümunəsi idi. Rauf dünyanı kiçik gördüyü üçün ucalmışdı; nəfsinə və qarnına hakim olduğu üçün azad idi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dünya gözündə böyüyən insan, mənəvi olaraq kiçilir.
2. Nəfsinə “yox” deyə bilən insan həqiqi azadlığa çatır.
3. Günahı boynuna almaq insanı alçaltmaz, ucaldar.
4. Halal və sadə həyat daxili rahatlıq gətirir.
5. Allah üçün qurulan dostluq və duruş, dünyəvi mənafelərdən üstündür.

QARDAŞLARIN ƏN PİSİ

KƏLAM - 121

“QARDAŞLARININ ƏN PİSİ, ONUN ÜÇÜN ZƏHMƏT ÇƏKDİYİN KİMSƏDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 57)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 121:
“ZƏHMƏTİN SINAĞI”

Aysel sakit danışığı, ölçülü davranışı ilə tanınan bir qadın idi. O, heç vaxt özünü önə çıxarmağa çalışmaz, etdiyi yaxşılıqları gizli saxlayardı. Deyərdi ki, “insanın əli ilə etdiyi yaxşılıq, dili ilə reklam olunarsa, ruhunu itirər.” Bu düşüncə ilə yaşayırdı.

Bir müddət yolu Qəbələyə düşmüşdü. Orada həm müəllimlik edir, həm də könüllü şəkildə ehtiyacı olan ailələrə dəstək olurdu. Onun üçün kömək etmək sadəcə maddi məsələ deyildi; bəzən bir söz, bəzən bir istiqamət göstərmək, bəzən də insanın yükünü dinləmək daha qiymətli idi.

Aysel bu müddətdə Nigar adlı bir qadınla tanış oldu. Nigar həyatın çətin üzünü çox görmüşdü: işsiz idi, ailə içində dəstək görmürdü, tez-tez ümidsizliyə qapılırdı. Aysel onun bu halına biganə qala bilmədi. İlk günlər sadəcə söhbət etdi, yol göstərdi. Sonra iş tapmasına kömək etdi, uşağına dərs materialları aldı, bəzən də axşamlar yorğun olsa belə, Nigarın dərdini dinlədi.

Aylar keçdikcə Ayselin zəhməti artdı. O, öz vaxtından, enerjisindən, hətta bəzən ailəsinə ayırmalı olduğu diqqətdən kəsib Nigara kömək edirdi. Amma Aysel bunu edərkən heç vaxt “mən etdim” demədi. Düşünürdü ki, bəlkə bu dəstək Nigarın yenidən ayağa qalxmasına səbəb olar.

Zamanla Nigarda qəribə bir dəyişiklik başladı. O, Ayselin köməyini minnət kimi yox, borc kimi görməyə başladı. Aysel gec cavab verəndə incinir, kömək gecikəndə narazı qalırdı. Bir gün Aysel xəstə idi, səsi belə çıxmırdı. Nigardan xahiş etdi ki, sadəcə bir sənədi məktəbə çatdırsın. Nigar isə soyuq şəkildə dedi:

– “Mənim də problemlərim var, hər şey mənim üzərimə düşməməlidir.”

Bu söz Ayselin qəlbində dərin bir sükut yaratdı. O an Aysel anladı ki, artıq onun zəhməti dəyər görmür. O, birinə dayaq olmaq istəyərkən, özü yorulmuş, ruhən tükənmişdi.

Axşam Aysel tək qaldı. Öz-özünə düşündü:

“Mən kömək edirdim ki, bir insan ayağa qalxsın. Amma indi hiss edirəm ki, bu zəhmət mənim boynuma yük olub.”

O an İmam Əlinin (ə) kəlamı onun yaddaşında canlandı:

“Qardaşlarının ən pisi, onun üçün zəhmət çəkdiyin kimsədir.”

Bu kəlam Aysel üçün qapalı bir qapını açdı. O başa düşdü ki, bu söz yaxşılıqdan imtina demək deyil, yaxşılığın harada dayanmalı olduğunu öyrədir.

Səhəri gün Aysel Nigarla görüşdü. Səsi sakit idi, üzündə nə qəzəb, nə də inciklik vardı:

– “Mən sənə kömək etdim, çünki bacardım və ehtiyac gördüm. Amma

indi hiss edirəm ki, bu zəhmət sənin üçün yükdür. Mən geri çəkilirəm."

Nigar təəccübləndi. Çünki qarşısında nə dava edən, nə də onu alçaldan biri vardı. Sadəcə ləyaqətini qoruyan bir qadın dururdu.

Aysel geri çəkildi. Amma qəlbində kin saxlamadı. O, yenə insanlara kömək etdi, yenə xeyir yolundan dönmədi. Sadəcə bu dəfə zəhmətinin kimə və necə xərcləndiyini daha diqqətlə seçdi.

Qəbələdən ayrılarkən Aysel bir həqiqəti özü ilə apardı: yaxşılıq insanı ucaldırsa, davam etməlidir; əgər insanı əzirsə, orada dayanmaq da hikmətdir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Yaxşılıq qarşı tərəfi gücləndirməlidir, onu asılı etməməlidir.
2. Zəhməti dəyərsiz görən münasibət, dostluq sayılmaz.
3. Sərhəd qoymaq qəddarlıq deyil, özünə hörmətdir.
4. İmam Əlinin (ə) kəlamı bizə öyrədir ki, insan həm mərhəmətli, həm də ayıq olmalıdır.
5. Hər kömək davam etməli deyil; bəzən geri çəkilmək ən doğru yardımdır.

KƏLAM - 122

"(ƏN PİS DOST) - SƏNƏ ALLAH QARŞISINDA GÜNAH ETMƏYİ GÖZƏL GÖSTƏRƏN İNSANDIR."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 57)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 122:
"BƏZƏDİLMİŞ GÜNAHIN KÖLGƏSİ"

Elvin uşaq yaşlarından etibarən valideynlərinin ona aşıladığı bir dəyəri heç vaxt unutmadı: *"İnsan hər şeyi edə bilər, amma hər etdiyini haqq saymamalıdır."* O, bu düşüncə ilə böyümüşdü. Sakit, ölçülü-biçili danışar, bir qərar verməzdən əvvəl çox düşünərdi. Elvin üçün həyat yalnız qazanc, rahatlıq və uğurdan ibarət deyildi; onun üçün əsas məsələ vicdan idi.

İşinin tələbi ilə bir müddət Qobustana tez-tez gedib-gəlməyə başladı. Oradakı mühit fərqli idi: sürətli qazanc, qısa yollar, "belə də olar" düşüncəsi çox yayğındı. İlk vaxtlar Elvin sadəcə müşahidə edirdi. Daxilində bir səs onu ehtiyatlı olmağa çağırırdı.

Bu dövrdə Sevda adlı bir qadınla tanış oldu. Sevda sözünü ölçülü danışan, özünü dünyagörmüş kimi təqdim edən, insanın zəif nöqtələrini tez sezən biri idi. Elvinlə söhbətlərində əvvəlcə sadə mövzulara toxundu: iş imkanları, tanış çevrələr, qazanc yolları. Elvin onun danışığında bir təhlükə hiss etmədi.

Zaman keçdikcə Sevdanın cümlələri dəyişməyə başladı. O, Elvinin bəzi məsələlərdə tərəddüd etdiyini görəndə gülümsəyərək deyirdi:

– "Sən özünü niyə bu qədər sıxırsan? Hər şeyə günah-günah deyə baxsan, yaşamaq çətin olar."

Elvin əvvəlcə bu sözləri ciddiyə almadı. Amma Sevda davam etdi. Şübhəli qazancı "ağıllı fürsət", haqqı tapdalamağı "özünü qorumaq", yalanı

isə “zərif yol tapmaq” kimi təqdim edirdi. Onun ən təhlükəli tərəfi isə buydu: günahı çirkin göstərmirdi, əksinə, onu məntiqli və cəlbedici göstərirdi.

Bir gün Elvin bir işlə bağlı tərəddüd edəndə Sevda ona dedi:

– “Əgər bu sənə xeyir gətirirsə, deməli pis deyil. Allah da insanın niyyətinə baxar.”

Bu söz Elvinin içində dərin bir narahatlıq yaratdı. Çünki o an anladı ki, Sevda onu Allaha yaxınlaşdırmır, əksinə, günahla barışdırmağa çalışır. Elvin gecə evə qayıdanda sükut içində oturdu. Öz-özünə sual verdi:

“Məni rahatladan bu sözlər doğrudanmı xeyirdir, yoxsa vicdanımı susdurmaq üçün deyilirmi?”

O gecə atasının səsi qulağında səsləndi: *“Günah insanı əvvəlcə rahatladar, sonra əsir edər.”* Ardınca İmam Əlinin (ə) kəlamı yadına düşdü:

“Ən pis dost – sənə Allah qarşısında günah etməyi gözəl göstərən insandır.”

Bu kəlam Elvinin içində bir işıq yandırdı. O başa düşdü ki, təhlükə səni açıq-aşkar pisliyə çağıran deyil; təhlükə səni rahatladaraq yoldan çıxarandır.

Səhəri gün Elvin Sevda ilə yenidən görüşdü. Səsi sakit, amma mövqeyi qəti idi:

– “Mən qazanmaq istəyirəm, amma Allahı itirərək yox. Mənə asan görünən hər yol doğru deyil.”

Sevda bir anlıq susdu, sonra istehzayla dedi:

– “Sən çox köhnə düşünürsən.”

Bu söz Elvini incitmədi. Əksinə, daxilində bir yüngüllük hiss etdi. Çünki ilk dəfə idi ki, o, rahatlıq naminə vicdanından güzəştə getməmişdi.

Elvin bəzi imkanlardan vaz keçdi, bəziləri ondan üz döndərdi. Amma o, qazandığından çoxunu itirmədi; əksinə, özünü itirmədi. Qobustanı tərk edəndə daxilində bir əminlik vardı: *“Məni günaha alışdıran yox, məni çəkindirən insan dostdur.”*

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Günah ən təhlükəli vaxt gözəl sözlərlə bəzədiləndə olur.
2. İnsan səni rahatladan yox, səni doğruya qaytaran insanla yol getməlidir.
3. “Hamı edir” düşüncəsi vicdanı susdurmağın ən asan yoludur.
4. İmam Əlinin (ə) kəlamı bizə öyrədir ki, günahı normal göstərən dostluq, ən pis dostluqdur.
5. Vicdanını qorumaq bəzən imkan itirməkdir, amma insanlığını qorumaqdır.

QARDAŞLARI SINAQDAN KEÇİRMƏK

KƏLAM - 123

“QARDAŞ SEÇİMİNDƏ ƏVVƏLCƏ ONU SINA; ŞÜBHƏSİZ, SINAQ YAXŞI İLƏ PİSİ BİR-BİRİNDƏN AYIRAN ÖLÇÜDÜR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 57)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 123:

“ÖLÇÜ İLƏ QURULAN ETİBAR”

Aylin hər zaman deyirdi ki, insanın həyatda qazandığı ən böyük sərvət düzgün insanlarla qurduğu münasibətlərdir. Amma bu sərvət təsadüfən əldə olunmur, onu qorumaq və seçmək lazımdır. O, bu düşüncəni sadəcə kitabdan oxumamışdı, həyatın içində, addım-addım öyrənmişdi.

Universitet təhsili və sonrakı iş həyatı onu bir müddət Lənkərana gətirmişdi. Bu bölgənin sakitliyi, insanlarının zahiri səmimiliyi Aylinə xoş təsir bağışlayırdı. Lakin o bilirdi ki, sakitlik həmişə dərinlik demək deyil, səmimiyyət isə hər zaman sədaqət olmur.

Yeni iş yerində Aylinlə tez ünsiyyət quran bir qadın vardı – Nigar. Nigar açıq danışığı, gülər üzü, hər kəslə tez isinişi ilə seçilirdi. İlk günlərdən Aylini özünə yaxın tutdu, ona dəstək oldu, yol göstərdi. Hər kəsə elə gəlirdi ki, onlar çoxdan tanışdırlar.

Aylin isə tələsmirdi. O, bir dostluğun ilk mərhələsində həddindən artıq yaxınlığın təhlükəli olduğunu bilirdi. Öz-özünə deyirdi: *“Əgər bu münasibət doğrudursa, zamana dözəcək.”*

Birinci sınaq adi bir hal idi. Aylin işlə bağlı mühüm sənədləri bir günlüyünə Nigarın nəzarətinə buraxmalı oldu. Nigar razılaşdı, amma məsuliyyətsiz davrandı. Sənədlər vaxtında yerinə çatmadı və bu, Aylini çətin vəziyyətə saldı. Nigar isə “vaxt tapmadım” deyərək məsələni yüngülləşdirdi. Aylin susdu, amma yadda saxladı.

İkinci sınaq daha həssas idi. Aylin ailəsi ilə bağlı bir çətinliyi Nigarla paylaşdı. Bu söhbəti xüsusi olaraq gizli saxlamasını xahiş etdi. Bir neçə gün sonra isə eyni mövzunun başqa insanların dilində dolaşdığını eşitdi. Aylin həmin an anladı ki, hər qulaq asan dinləyən deyil, bəziləri sadəcə məlumat toplayır.

Üçüncü sınaq isə münasibətin mahiyyətini tam açdı. İş yerində bir qadın haqqında əsassız söz-söhbət yayılanda Nigar əvvəlcə “biz belə şeylərə qarışmamalıyıq” dedi. Amma bir az sonra həmin qeybətin ən fəal iştirakçılarından biri oldu. Aylin bunu kənardan sakitcə izləyirdi. O an daxilində bir cümlə səssizcə səsləndi: *“Əgər bu gün başqasıdırsa, sabah mən də ola bilərəm.”*

Axşam evə qayıdarkən Aylin bir kəlamı xatırladı. Bu kəlam ona illər əvvəl anası tərəfindən öyrədilmişdi:

İmam Əli (ə) buyurur: “Qardaş seçimində əvvəlcə onu sına; şübhəsiz, sınaq yaxşı ilə pisi bir-birindən ayıran ölçüdür.”

Aylin başa düşdü ki, sınaq insanları rüsvay etmək üçün deyil, qəlbi

qorumaq üçündür. Nigar pis niyyətli olmaya bilərdi, amma etibar ediləcək biri də deyildi. Aylin münasibəti qəfil kəsmədi, qalmaqal yaratmadı. Sadəcə məsafəni qorudu. Artıq hər sözünü paylaşmadı, hər işini etibar etmədi, hər gülüşə aldanmadı.

Zaman keçdikcə Aylin doğru insanlarla daha sakit, daha möhkəm münasibətlər qurdu. Çünki o artıq bilirdi: sınaqdan keçməyən dostluq uzun yol yoldaşı ola bilməz.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dostluq tələsik qərarla deyil, zaman və davranışla ölçülməlidir.
2. Sınaq insanı incitmək üçün yox, yanlış etibardan qorumaq üçündür.
3. Sirr saxlaya bilməyən insan etibar daşıya bilməz.
4. Qeybətdə susmayan, sabah səni də qeybət edər.
5. İmam Əlinin (ə) kəlamı bizə öyrədir ki, ölçü ilə seçilən dostluq insanı peşmanlıqdan qoruyar.

KƏLAM - 124

“ƏVVƏLCƏ SINA; QARDAŞ SEÇİMİNDƏ EHTİYATLI OL. ƏKS HALDA, ZƏRURƏT SƏNİ PİS İNSANLARLA DOSTLUĞA MƏCBUR EDƏR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 57)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 124:
“SINAQDAN KEÇƏN YOL”

Küləkli bir payız axşamı idi. Dəniz tərəfdən gələn duzlu hava şəhərin küçələrinə yayılmışdı. Sahilə yaxın olan Liman tərəflərində işıq dirəkləri yanır, balıqçı qayıqları sakitcə yellənirdi. Elə bu liman yolunda yaşayan gənc bir kişi vardı – Murad. O, ailəsinə bağlı, halal qazanca önəm verən, amma hələ həyatın insan sınaqları ilə dolu üzünü tam tanımayan biri idi.

Murad bir müddət idi ki, iş axtarırdı. Atası xəstə düşmüş, evin yükü onun çiyinlərinə düşmüşdü. Bu çətin günlərdə tanış olduğu Rauf adlı bir adam ona “kömək əli” uzatmışdı. Rauf zahirən mehriban, sözləri şirin, özünü təcrübəli göstərən biri idi. Muradla tez isinişmiş, “qardaşım” deyə-deyə onunla danışırdı.

Bir gün Rauf Muradı Liman tərəfdəki köhnə anbarların olduğu yerə apardı. Dedi:

– Murad, burada bir iş var. Asan qazancdır. Heç kimə ziyanı da yoxdur. Bir az risk var, amma kişi risk etməsə, kişi olmaz.

Muradın ürəyi sıxıldı. Risk sözünü eşidəndə içində bir narahatlıq baş qaldırdı. Amma ailəsinin vəziyyəti gözünün önünə gəldi. Rauf isə sözlərinə davam etdi:

– Sən Quran oxuyan adamsan, bilirəm. Amma bəzən həyat insanı məcbur edir. Allah da niyyətə baxır, elə deyilmi?

Bu söz Muradın içində bir sancı yaratdı. Günahı gözəlləşdirən bu cümlə onu daha da düşündürdü. O gecə Murad evə qayıdanda yolunu uzadıb liman kənarında oturdu. Dalğaların səsi sanki ona nəsə pıçıldayırdı. Öz-özünə dedi:

– Əgər bu adam doğrudan da xeyirli dostdursa, niyə məni şübhəli işə çağırır?

Ertəsi gün Murad qərara gəldi ki, Raufu sınasın. Ona dedi:

– Dünən dediyin iş barədə düşündüm. Əgər halal yoldursa, mən varam. Amma bir şərtlə: qazancımızı açıq-aydın danışaq, heç kimə zərər olmasın.

Raufun üzü dəyişdi. Gülümsəməsi süni oldu.

– Sən çox sual verirsən, Murad. Bu cür fürsətlər hər adama qismət olmur. Ya girərsən, ya da çıxarsan.

Murad bu cavabla hər şeyi anladı. Çətinlik içində olsa da, içində bir rahatlıq yarandı. Çünki İmam Əlinin (ə) kəlamı sanki qulağında səsləndi: **“Əvvəlcə sına; qardaş seçimində ehtiyatlı ol. Əks halda, zərurət səni pis insanlarla dostluğa məcbur edər.”**

Murad o gündən Raufla əlaqəni kəsdi. Bir müddət çətinlik davam etdi, amma o, səbr etdi. Aylar sonra Liman tərəflərində halal fəaliyyət göstərən bir balıq emalı müəssisəsində iş tapdı. Maaşı az idi, amma qəlbi rahat idi. Atası bir gün ona dedi:

– Oğlum, sən bu evi yalnız pulunla yox, düzgünlüyünlə saxladın.

Murad dənizə baxıb sakitcə gülümsədi. O artıq bilirdi: **dostluq ilk gündə yox, sınaq anında tanınır.**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Çətinlik və ehtiyac insanı yanlış dostluqlara sürükləyə bilər, buna görə dost seçimi tələsmədən aparılmalıdır.
2. Günahı “məcburiyyət” adı ilə gözəlləşdirən insan, ən təhlükəli dostdur.
3. Həqiqi dost insanı harama yox, səbrə və doğru yola çağırar.
4. Sınaq – insanın niyyətini və qarşısındakının mahiyyətini ortaya çıxaran ən doğru ölçüdür.
5. Halal az qazanc, haram çox qazancdan daha bərəkətlidir.
6. Daxili rahatlıq, maddi qazancdan daha qiymətlidir.

KƏLAM - 125

“GÖZƏL BİR ŞƏKİLDƏ SINADIQDAN SONRA ÖZÜNƏ BİR QARDAŞ SEÇƏNİN DOSTLUĞU QALICI, YOLDAŞLIĞI MÖHKƏM OLAR. KİM Kİ, SINAQSIZ QARDAŞLIQ QURARSA, ZƏRURƏT ONU PİS İNSANLARLA DOSTLUĞA SÜRÜKLƏYƏR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 57)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 125:
“DƏRİNLİKDƏ GİZLƏNƏN HƏQİQƏT”

Neftçalada dənizə yaxın, küləyin səsi ilə böyüyən bir qəsəbədə Aylin adlı bir qadın yaşayırdı. Aylin sakit təbiətli, düşünərək danışan, insanlara tez bağlanmayan biri idi. Anası ona uşaq yaşlarından bir nəsihəti tez-tez xatırladardı: *“İnsan hər kəslə salamlaşa bilər, amma hər kəsi ürəyinə buraxmamalıdır.”* Aylin bu sözü həyat düsturu etmişdi.

Aylin tikiş emalatxanasında işləyirdi. Günlərin birində oraya Leyla adlı

yeni bir qadın işə qəbul olundu. Leyla danışığı şirin, davranışı səmimi idi. Qısa müddətdə hamı ilə yaxınlaşdı, xüsusilə də Aylinlə. Hər fasilədə Aylinin yanına gəlir, onun dərdlərini dinləyir, bəzən də "Sən çox təmiz qəlblisən, hamı sənin kimi deyil" deyərək ona yaxınlıq göstərirdi.

Bir neçə həftə sonra Leyla Aylinə dedi:

— Gəl işdən sonra bir az gəzişək, dəniz kənarında oturaq, ürəyimizi boşaldaq.

Aylin razılaşdı, amma içində bir ehtiyat vardı. O, dərhal özünü açmadı, çox danışmadı. Sadəcə dinlədi, müşahidə etdi. Leylanın danışdıqlarına diqqət yetirdi. Leyla tez-tez başqalarını pisləyir, "hamı mənə qarşıdır", "işdə hamı məni qısqanır" deyirdi. Aylin bu sözləri eşitdikcə susur, düşünürdü: *"Əgər bir insan hər kəsi pis görürsə, bəlkə problem hamıda yox, elə ondadır."*

Bir gün Leyla Aylinə gizlicə dedi:

— Usta işdə yoxdur, bu gün bir az az işləyək, onsuz da kim görəcək? Maaşımızı da alacağıq.

Aylin bu sözlərdən narahat oldu. Gülümsəyərək cavab verdi:

— Mən halal qazanca öyrəşmişəm. Az da olsa, içim rahat olsun.

Leyla mövzunu dəyişdi, amma Aylin artıq onun iç üzünü az-az tanıyırdı. O, bu dostluğu sınaqdan keçirirdi — tələsmədən, qırmadan, amma diqqətlə.

Bir neçə gün sonra daha ciddi bir hadisə baş verdi. Leyla Aylinə dedi:

— Müdirə desək ki, bu işi filankəs düzgün görməyib, məsuliyyət ondan çıxsın, özümüzü xilas edərik.

Aylin bu dəfə susmadı:

— Mən başqasının haqqına girərək özümü xilas edə bilmərəm. Zərər çəksəm də, düz yolu seçərəm.

Leyla üzünü turşutdu, səsi dəyişdi:

— Sən çox "düz adam"san, bu dünyada belə yaşamaq çətindir.

Bu sözdən sonra aralarındakı məsafə artdı. Leyla əvvəlki səmimiliyini itirdi, Aylindən uzaq durmağa başladı. Bir neçə həftə sonra isə məlum oldu ki, Leyla işdəki bəzi qaydalara əməl etmədiyi üçün işdən çıxarılıb.

Aylin o gün dəniz kənarında tək oturmuşdu. Neftçalanın küləyi saçlarını dalğalandırırdı. O, ürəyindən keçirdi: *"Əgər mən tələssəydim, əgər sınaqsız dostluq qursaydım, bu yol məni də yanlış yerə aparardı."* O an İmam Əlinin (ə) kəlamı yadına düşdü:

"Gözəl bir şəkildə sınadıqdan sonra özünə bir qardaş seçənin dostluğu qalıcı, yoldaşlığı möhkəm olar. Kim ki, sınaqsız qardaşlıq qurarsa, zərurət onu pis insanlarla dostluğa sürükləyər."

Aylin başa düşdü ki, dostluq da dəniz kimidir: səthi sakit görünsə də, dərinliyini bilmədən içinə girmək təhlükəlidir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dostluq tələskənliklə deyil, müşahidə və sınaqla qurulmalıdır.
2. İnsan səni günaha, haqsızlığa və yalana təşviq edirsə, o, dost deyil, təhlükədir.
3. Halal yol çətin olsa da, sonunda insanın vicdanını qoruyur.

4. Hər gülən üz, hər şirin söz səmimi niyyət demək deyil.

5. Sınaqsız qurulan münasibətlər zərurət zamanı insanı yanlış yollara sürükləyə bilər.

6. Doğru dost səni özündən və dəyərlərindən uzaqlaşdırmaz, əksinə, onlara daha möhkəm bağlayar.

KƏLAM - 126

"QARDAŞLARINIZI İKİ XÜSUSİYYƏTLƏ SINAQDAN KEÇİRİN; ƏGƏR BU İKİ XÜSUSİYYƏT ONLARDA VARSA, ONLARI QARDAŞ EDİN. ƏKS HALDA ONLARDAN UZAQ DURUN, UZAQ DURUN, UZAQ DURUN! BU İKİ XÜSUSİYYƏT BUNLARDIR: NAMAZI (SƏLATI) VAXTINDA QILMAĞA BÖYÜK DİQQƏT GÖSTƏRMƏK VƏ ASANLIQDA DA, ÇƏTİNLİKDƏ DƏ QARDAŞLARINA YAXŞILIQ ETMƏK."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 57)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 126:
"ÖLÇÜ İLƏ SEÇİLƏN YOL"

Səlyanın kənar məhəllələrindən birində yaşayan Rauf sakit təbiətli, düşüncəli bir gənc idi. Atasını erkən yaşda itirmiş, ailənin yükünü çiyninə almışdı. Anası deyərdi ki, "Oğlum, insanın ən böyük imtahanı çətin gündə kimin yanında qalmasıdır." Rauf bu sözləri hər zaman yadında saxlayardı, amma həyat ona bu sözlərin mənasını tədricən öyrədəcəkdi.

Rauf bazarda kiçik bir dükan işlədirdi. Günlər bəzən bərəkətli, bəzən də ağır keçirdi. Elə bu mühitdə müxtəlif insanlarla tanış olurdu. Kimisi səmimi görünür, kimisi isə çətin gündə birdən-birə yox olurdu. Rauf dostluğa ehtiyatla yanaşırdı, çünki bilirdi ki, insanı yolda qoyan təkcə düşmən deyil, bəzən yanlış seçilmiş dost da olur.

Bir gün dükanın qarşısında tanış olduğu Əkbər adlı biri onunla yaxınlıq qurmağa başladı. Hər gün gəlib-gedir, mehriban danışır, özünü etibarlı biri kimi göstərirdi. Rauf əvvəlcə onu sınaqdan keçirmədən yaxın buraxmadı. Çünki İmam Əlinin (ə) kəlamını gənclik illərindən eşitmişdi: insanı qardaş seçməzdən əvvəl ölçmək lazımdır.

Rauf bir neçə gün Əkbəri diqqətlə müşahidə etdi. Günorta azanı oxunan kimi Rauf dükanı qısa müddətlik bağlayıb namaza gedirdi. Əkbər isə hər dəfə "sonra qılarsan", "işi yarımçıq qoyma" deyə laqeyd danışırdı. Bu, Raufun diqqətindən yayınmadı. Amma tələsmədi, çünki sınaq tək bir anla bitməzdi.

Bir müddət sonra Rauf xəstələndi. Dükana gələ bilmədi, qazancı azaldı, evdə vəziyyət ağırlaşdı. Elə bu vaxt Əkbəri sınamaq fürsəti yarandı. Rauf ondan xahiş etdi ki, bir gün dükanı açıb müştərilərlə maraqlansın. Əkbər əvvəl razılaşdı, amma ertəsi gün müxtəlif bəhanələrlə gəlmədi. Halbuki başqa vaxtlar rahatlıqda yanında olan ilk o idi.

Bu hadisədən sonra Rauf daha dərindən düşündü. O, başqa bir insanı – bazarda ağır işlər görən Sadığı xatırladı. Sadıq az danışan, amma işini vaxtında görən biri idi. Rauf diqqət etmişdi ki, Sadıq harada olur-olsun,

namaz vaxtı çatanda işi dayandırırdı. Hətta ən çətin günlərdə belə, ehtiyacı olan birinə kömək etməkdən çəkinməzdi.

Bir gün güclü yağış yağdı, bazarda bir çox dükanlar bağlandı. Sadıq isə çətinliklə işləməsinə baxmayaraq, yaşlı bir qadının yükünü evinə qədər apardı. Rauf bu mənzərəni görüb anladı ki, yaxşılıq yalnız sözlə yox, əməl ilə ölçülür.

Zaman keçdikcə Rauf Sadıqla daha çox ünsiyyətdə oldu. Onun nə rahatlıqda dəyişdiyini, nə də çətinlikdə üz döndərdiyini gördü. Bir gün bazarda qazanc az oldu, Rauf kədərləndi. Sadıq isə öz az qazancından bölüşdü və dedi: "Bu gün mənimdir, sabah sənin." Rauf o an anladı ki, qardaşlıq məhz bu cür yaranır.

Bir axşam Rauf evə dönərkən anasına dedi:

— Ana, mən indi başa düşdüm. Qardaşlıq tələsik seçilmir. Onu namazda, çətinlikdə, yaxşılıqda sınaqdan keçirmək lazımdır.

Anası sakitcə gülümsədi:

— Demək ki, ölçünü tapmısan, oğlum.

Rauf artıq bilirdi ki, insanı yol yoldaşı edən zahiri yaxınlıq deyil. Namaza olan diqqət və həm rahatlıqda, həm də çətinlikdə edilən yaxşılıq insanın həqiqi dəyərini göstərir. Səlyanın sadə küçələrində Rauf üçün dostluğun mənası artıq aydın idi: sınaqdan keçməyən yaxınlıq yolun ortasında qırılır, sınaqdan keçən isə möhkəm qalır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dostluq və qardaşlıq tələsik qərarla deyil, zaman və sınaqla seçilməlidir.
2. Namaza vaxtında diqqət edən insan, həyatın digər məsuliyyətlərinə də ciddi yanaşır.
3. Yaxşı dost yalnız rahat günün deyil, çətinliyin də yol yoldaşıdır.
4. Sözlə verilən yaxınlıq deyil, əməl ilə göstərilən yaxşılıq etibarlıdır.
5. Sınaqsız seçilən qardaşlıq insanı yarı yolda qoya bilər, ölçü ilə seçilən isə möhkəm və davamlı olar.

KƏLAM - 127

"QARDAŞINDA BU ÜÇ XÜSUSİYYƏTİ GÖRDÜKDƏ ONDAN ÜMİDİNİ KƏSMƏ: HƏYA, ƏMANƏTƏ SADİQLİK VƏ DOĞRULUQ. ƏGƏR BU ÜÇ XÜSUSİYYƏTİ ONDA GÖRMƏZSƏNSƏ, ONDAN ƏSLA ÜMİDLİ OLMA."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 57)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 127:
"SINAQDAN KEÇƏN ÜMİD"

Samuxun sakit və yaşıllığa bürünmüş bir kəndində Aylin adlı bir qadın yaşayırdı. Aylin müəllimə idi, həm məktəbdə dərs deyir, həm də kənddə qadınlar üçün savadlandırma dərnəyi aparırdı. Onu tanıyanlar deyirdilər ki, Aylinin ən böyük xüsusiyyəti insanlara tez inanması idi. O, hər kəsdə yaxşılıq axtarır, heç kimin qəlbini qırmaq istəmirdi. Amma həyat ona öyrətmişdi ki, hər yaxşı görünən insan da etibarlı olmur.

Bir gün kəndə yeni köçmüş Gülxar adlı bir qadın Aylinin dərnəyinə qatıldı. Gülxar danışığında səmimi idi, Aylinə hörmətlə yanaşır, onunla tez-tez söhbət edirdi. Zaman keçdikcə Aylin onu özünə yaxın bilmək istədi. Lakin Aylin tələsmədi. Uşaqlıqdan nənəsindən eşitdiyi bir kəlam yadına düşdü: *"İnsanı tanımaq üçün sözünə yox, halına bax."*

Aylin öz-özünə qərar verdi ki, Gülxarı sınaqdan keçirmədən ona ürəyini açmayacaq. Birinci diqqət etdiyi məsələ **həya** idi. Gülxar başqaları haqqında danışarkən ölçülü-biçili olurdu, qeybətdən qaçırdı, kiminsə sirrini danışmırdı. Bir dəfə dərnəkdə bir qadının ailə sirri açılmaq üzrə idi, Gülxar mövzunu dəyişərək söhbəti bağladı. Aylin bunu gördü və qəlbində bir işıq yandı.

İkinci xüsusiyyət **əmanətə sadiqlik** idi. Aylin bilərəkdən kiçik bir məsuliyyəti Gülxara tapşırdı: dərnək üçün yığılan vəsaiti bazara aparıb dəftər-kitab almaq. Pul çox deyildi, amma etibar ölçüsü idi. Gülxar hər şeyi olduğu kimi, qəbzləri ilə geri gətirdi. Hətta artıq qalan pulu da "bu, mənim haqqım deyil" deyərək qaytardı. Aylin bu an hiss etdi ki, etibar yavaş-yavaş möhkəmlənir.

Üçüncü və ən çətin sınaq **doğruluq** idi. Bir gün Aylin səhvən dərnəkdə yaranan bir problemi Gülxarın üzərinə ata biləcək bir vəziyyətlə qarşılaşdı. Əgər Gülxar istəsəydi, özünü təmizə çıxarıb başqasını günahlandıra bilərdi. Amma o, sakitcə dedi:

— Bu işdə mənim də diqqətsizliyim olub, məsuliyyəti bölüşməyə hazıram.

Bu söz Aylinin qəlbində son tərəddüdü də aradan qaldırdı. O an Aylin anladı ki, qarşısındakı insan zahirən deyil, daxilən dəyərlidir. Çünki həya onu günahdan saxlamışdı, əmanətə sadiqlik onu etibarlı etmişdi, doğruluq isə onu ucaldıb.

Bir müddət sonra Aylin kənddə çətin bir vəziyyətə düşdü. Onun haqqında əsassız söz-söhbətlər yayıldı. Çoxları susdu, bəziləri uzaq durdu. Amma Gülxar hamının içində açıq şəkildə həqiqəti dedi, Aylinin haqqını müdafiə etdi. O zaman Aylin başa düşdü ki, doğru insanı vaxtında tanımaq insanı təkliyə düşməkdən qoruyur.

Aylin həmin gün axşam evinə qayıdanda düşündü: əgər insan bu üç xüsusiyyəti görmədən ümid bağlasa, bir gün mütləq məyus olar. Amma bu xüsusiyyətləri görəndə ümid kəsmək yox, şükür etmək lazımdır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. İnsanlara ümid bağlamazdan əvvəl onların **həya**, **əmanətə sadiqlik** və **doğruluq** xüsusiyyətlərinə baxmaq lazımdır.
2. Sözlər aldada bilər, amma davranışlar insanın həqiqi simasını göstərir.
3. Sınaqsız yaxınlıq sonradan peşmanlıq gətirə bilər, ölçülü etibar isə möhkəm dostluq yaradar.
4. Doğru insan çətinlikdə üzünü çevirən yox, həqiqəti müdafiə edən insandır.
5. Bu üç xüsusiyyət varsa, ümid kəsmək yox, münasibəti qorumaq lazımdır.

QARDAŞLARA YOL GÖSTƏRMƏK

KƏLAM - 128

“QARDAŞINA VERDİYİN NƏSİHƏT - İSTƏR GÖZƏL, İSTƏR ÇƏTİN OLSUN - MÜTLƏQ İXLASLA (SƏMİMİYYƏTLƏ) OLSUN.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 58)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 128:
“SƏMİMİYYƏTİN VƏ NƏSİHƏTİN İŞIĞI”

Şamaxının sakit bir kəndində, Aysel adlı gənc qadın yaşayırdı. Aysel sadə, lakin çox hikmətli bir həyat sürürdü. O, həm ailəsində, həm də kənddə tanınmış bir insandı: dürüst, mərhəmətli və hər zaman başqalarının xeyri üçün çalışan bir şəxs.

Bir gün kənddə yaşayan dostu Zəhra çətin vəziyyətə düşdü. İşləri qarışmış, maddi çətinliklərlə üzləşmiş, həm də yaxın ətrafında ona düzgün məsləhət verən kimsə yox idi. Aysel bu vəziyyəti öyrənən kimi dərhal Zəhranın yanına getdi. Amma o, təkcə “səni düz yola yönəldim” deyə söz deməyəcəkdi. O, hər şeydə səmimiyyətlə, hikmətlə və nəcib niyyətlə yol göstərəcəkdi.

Aysel Zəhraya dedi:

“Əzizim, sənə söylədiyim hər söz Allah qarşısında da səmimidir. Nəsihət yalnız gözəl söz demək deyil, həm də səmimi niyyətlə və qəlbdən gəlməlidir. Sən hansı yolda çətinlik görsən də, doğru olanı seç, çünki heç kim sənin yerinə düzgün yolu bilməz, amma mən səmimi olaraq sənə istiqamət göstərə bilərəm.”

Zəhra başa düşdü ki, Aysel təkcə sözlə deyil, həm də davranışları ilə yol göstərir. Aysel ona göstərdi ki, çətin və asan yolların fərqi yoxdur; əsas olan niyyətdir, əsas olan səmimiyyətdir. Aysel həm işdə, həm gündəlik həyatda nümunə idi: ehtiyacı olanlara kömək edir, heç vaxt tənqid və qınama ilə deyil, anlayışla yanaşırdı.

Günlər keçdikcə, Zəhra gördü ki, Ayselin nəsihətləri ona həm işində, həm də insanlarla münasibətlərində uğur gətirir. O, artıq çətin qərarlar verə bilirdi, amma bunu edərkən Ayselin səmimi və hikmət dolu sözlərini xatırlayırdı.

Bir gün kənddə baş verən bir məsələdə, Zəhra yanlış bir addım atmaq üzrə idi. Aysel ona yaxınlaşdı və sakitcə dedi:

“Xatırla, hər nəsihət səmimiyyətlə verildikdə insanı doğru yola aparar. Sözlərim sənin qəlbində səmimi qalıbsa, sən də bu istiqamətdə hərəkət et.”

Zəhra Ayselin sözlərinə qulaq asdı, düşündü və düzgün qərar verdi. O an başa düşdü ki, doğru nəsihət verən insan yalnız söz deməklə kifayətlənməz, həm də nümunə olmalıdır, həm də qarşısındakını hörmət və diqqətlə dinləməlidir.

Aysel yalnız Zəhraya deyil, bütün kəndə nümunə idi. İnsanlar onun sözlərinin hikmətini, hərəkətlərinin isə səmimiyyətini gördükcə, onun ətrafında həm hörmət, həm də etibar yaranmışdı.

Beləcə, Ayselin həyat fəlsəfəsi açıq-aydın görünürdü: **Qardaşına və dostuna verdiyin nəsihət səmimi olarsa, onun təsiri qalıcı olur. Sözlərin hikmətlə, niyyətin isə Allah üçündirsə, o nəsihət qarşı tərəfi həm düşündürür, həm də istiqamətləndirir.**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Səmimiyyət nəsihətin əsasıdır:
Yalnız doğru söz demək kifayət deyil, qəlbdən gələn niyyətlə nəsihət verilməlidir.

2. Zorlamadan yol göstərmək:
Nəsihət qarşı tərəfi yönəltməli, amma onu məcbur etməməlidir.

3. Doğru yol hər zaman asan deyil:
Çətinlik olsa da, səmimi nəsihət insanı doğru yola yönəldir.

4. Nümunə olmaq:
Sözlərin təsiri yalnız nümunə ilə birləşəndə güclü olur.

5. Qardaşlıq və dostluq məsuliyyəti:
Dostuna və qardaşına yol göstərmək böyük məsuliyyətdir, hikmət və diqqət tələb edir.

6. Hərəkətlər sözləri dəstəkləməlidir:
Nəsihət verərkən davranışın da səmimi olmalıdır ki, qarşı tərəf ona güvənə bilsin.

7. Düşüncə və diqqət:
Dostunun vəziyyətini, ehtiyacını və duyğularını anlamaq, nəsihətin təsirini artırır.

KƏLAM - 129

“SİZLƏRDƏN BİRİNİZİ QARDAŞININ XOŞ GÖRMƏDİYİ QÜSURLARINI ÜZÜNƏ DEMƏKDƏN ÇƏKİNDİRƏN SƏBƏB, ONUN DA SİZƏ EYNİ ŞEYİ SÖYLƏYƏCƏYİNDƏN QORXMAĞINIZDIR. ÇÜNKİ SİZ AXİRƏT DƏYƏRLƏRİNİ KƏNARA QOYUB, DÜNYA SEVGİSİNDƏ BİRLƏŞMİSİNİZ.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 58)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 129:

“DOĞRU DƏYƏRLƏRİN YOLUNU SEÇMƏK”

Şəkinin yaşıl yamaclarında Tural adlı bir gənc yaşayırdı. Tural ağıllı, səmimi və dürüst biri idi, amma insanlarla münasibət qurarkən diqqətli olmağı öyrənmək istəyirdi. Onun üçün dostluq yalnız birlikdə vaxt keçirməkdən ibarət deyildi; o, səmimi, doğru və etibarlı dost axtarırdı.

Bir yay günü Tural kənddə gəzərkən köhnə dostu Rəşadla qarşılaşdı. Rəşadın üzündə narahat bir ifadə vardı, gözləri düşüncəli və həyəcanlı görünürdü. Tural dərhal anladı ki, dostu çətin bir vəziyyətdədir. Onu sakit bir yerə dəvət etdi və oturub söhbət etməyə başladılar.

Tural xatırladı ki, İmam Əlinin (ə) kəlamında deyilir:

“Sizlərdən birinizi qardaşının xoş görmədiyi qüsurlarını üzünə deməkdən çəkindirsə, onun da sizə eyni şeyi söyləyəcəyindən qorxmağınızdır. Çünki siz axirət dəyərlərini kənara qoyub, dünya sevgisində birləşmisiniz.”

Tural dərindən nəfəs aldı və dedi:

"Rəşad, mən sənə bir şeyi demək istəyirəm, amma məqsədim yalnız kömək etməkdir. Sənə dediklərim sənin üçün faydalı olacaq, inciməyəcəksən, söz verirəm."

Rəşad başını yuxarı qaldırdı və Turalın gözlərindəki səmimiyyəti gördü. İlk başda qorxu və tərəddüd hiss etdi, amma Turalın sözlərindəki dürüstlük onu rahatlatdı.

Tural davam etdi:

"Bəzən biz dostlar olaraq, qarşı tərəfi incitməkdən qorxaraq həqiqətləri gizlədirik. Amma həqiqət və səmimiyyətlə verilən nəsihət, dostluğu gücləndirir. Mən sənin işlərində və qərarlarında diqqətli olmanı istəyirəm ki, daha doğru yol seçəsən."

Rəşad düşündü və Turalın sözlərinə qulaq asdı. Tural ona diqqətlə və detallı şəkildə izah etdi ki, hansı davranışlar ona və ətrafındakılara zərər verə bilər, hansı əməllər isə dostluq və həyat üçün faydalıdır. O, qısqanclıq, əsəb və yalanı nümunələrlə göstərərək, hər bir vəziyyəti gündəlik həyatdakı misallarla açdı:

- Məsələn, bir dəfə kənddə ortaq işləri bölərkən bəzi dostlar ədalətsiz davranmışdı. Tural izah etdi ki, belə anlarda dürüstlük və düzgünlük önəmlidir; əks halda, dostluq zəifləyir.
- Başqa bir dəfə, Rəşad şəxsi xətalarını gizlədərkən işlər qarışmışdı. Tural göstərdi ki, səhvləri qəbul etmək və düzgün yola yönəlmək güclü insanın xüsusiyyətidir.

Rəşad Turalın sözlərini dinlədikcə başa düşdü ki, əsl dostluq yalnız xoş sözlərlə deyil, doğru yol göstərmək və qarşı tərəfi inkişaf etdirmək ilə mümkündür. Tural isə gördü ki, səmimi nəsihət və diqqətli davranış sayəsində dostunu doğru istiqamətə yönəldə bilər.

Həftələr keçdikcə, Rəşadın davranışları dəyişdi. O, Turalın öyrətdiyi prinsiplərlə işlərini daha düzgün idarə etdi, həmçinin insanlarla münasibətlərində səmimiyyət və dürüstlük nümayiş etdirdi. Tural isə başa düşdü ki, bir dostun qüsurlarını göstərmək qorxulu deyil; əsas olan bunu səmimiyyət, diqqət və hikmətlə etməkdir.

Kənddə başqaları da Turalın nümunəsini gördükcə, onun davranışlarından öyrəndilər. İnsanlar başa düşdülər ki, dostluq yalnız xoş münasibətlərdən ibarət deyil; əslində, səmimiyyət və doğru dəyərlər üzərində qurulur.

Beləcə, Turalın həyatı açıq bir dərs oldu: **Dostuna qüsurlarını göstərməkdən qorxma, amma bunu incitmədən və səmimiyyətlə et. Dünya sevgisi ilə deyil, axirət dəyərlərinə uyğun davran. Səmimiyyət və doğru niyyət insanın dostluğunu möhkəmləndirir.**

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Səmimiyyət əsasdır:

Dostuna qüsurlarını bildirərkən niyyət yalnız ona kömək etmək olmalıdır.

2. Dostluq axirət dəyərləri üzərində qurulmalıdır:

Dünya sevgisi ilə yalnız münasibət saxlamaq səmimi dostluğu təmin etmir.

3. Qüsurları göstərmək qorxulu deyil:

Əsas olan bunu incitmədən, diqqətlə və hikmətlə etməkdir.

4. Dostluqda dürüstlük:

Doğru söz demək və bunu nümunə ilə dəstəkləmək qarşı tərəfi inkişaf etdirir.

5. Səmimi nəsihət qalıcıdır:

Söz və niyyət səmimi olduqda dostluq möhkəm olur.

6. Hikmətlə davranmaq:

Hər qüsuru və problemi açıqca göstərmək lazım deyil, doğru anı və üsulu seçmək vacibdir.

7. Düşüncə və diqqət:

Qarşı tərəfin duyğularını və vəziyyətini nəzərə almaq nəsihətin təsirini artırır.

KƏLAM - 130

“KİM QARDAŞINA GİZLİCƏ NƏSİHƏT VERƏRSƏ, ONU ZİNƏTLƏNDİRMİŞ OLAR. KİM İSƏ AÇIQ - AŞKAR NƏSİHƏT VERƏRSƏ, ONU RÜSVAY ETMİŞ OLAR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 58)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 130:
“SƏMİMİ NƏSİHƏTİN GÜCÜ”

Ağstafa kəndinin sakit, yaşıl çəmənlikləri arasında yaşayan Leyla, hər kəs tərəfindən mehriban, ağıllı və diqqətli biri kimi tanınırdı. Onun üçün dostluq və insan münasibətləri həyatın ən önəmli hissəsi idi. Leyla insanlarla münasibətdə həmişə diqqətli olmağa çalışır, sözlərini düşünərək deyərdi, amma ən çox sevdiyi və dəyərləndirdiyi şey **səmimi nəsihət vermək** idi.

Bir gün kənddəki məktəbdə işləyən Leyla, sinifdəki şagirdlərin diqqətsiz və bəzən düzgün olmayan davranışlarını müşahidə etdi. Onlardan biri, Sara adlı qız, yoldaşlarına qarşı hiyləgər və bəzən laqeyd davranırdı. Leyla bilirdi ki, Sara doğru yola yönəldilməsə, dostluq və münasibətləri zədələnə bilər.

Leyla evinə qayıdanda öz-özünə düşündü:

“İmam Əlinin (ə) kəlamında deyildiyi kimi: ‘Kim qardaşına gizlicə nəsihət verərsə, onu zinətləndirmiş olar. Kim isə açıq-aşkar nəsihət verərsə, onu rüsvay etmiş olar.’ Mən Sara ilə necə danışmalıyam ki, onu incitməyim və doğru yola yönəldim?”

Leyla bir plan hazırladı. O, Sara ilə tək qaldıqları zaman, diqqətli və incə bir dillə söhbət etməyə başladı.

“Sara, sənlə bir şey paylaşmaq istəyirəm, amma məqsədim yalnız kömək etməkdir,” – deyə Leyla yumşaq bir tonla başladı.

Sara bir az tərəddüd etdi, amma Leyla davam etdi:

“Bəzən sən yoldaşlarına qarşı diqqətsiz olursan. Mən bunu sənə demək istəyirəm ki, bunu dəyişmək imkanın olsun. Amma bunu yalnız mən və sən

bilək, başqaları eşitməsin.”

Sara gözlərini böyütdü, amma Leylanın səmimiyyətini və diqqətini hiss etdi. O an başa düşdü ki, Leyla onu rüsvay etmək və ya başqalarının qarşısında utandırmaq istəmir. Səmimi nəsihət gizli və diqqətlə verilmişdi, bu da Sara üçün bir “zinət” kimi oldu – yəni onu inkişaf etdirən və qoruyan bir tövsiyə oldu.

Leyla, Sara üçün praktik nümunələr gətirdi:

- **Məktəbdə qrup işləri zamanı digər şagirdlərin fikirlərinə hörmətlə yanaşmaq və onları nəzərə almaq.**
- **Yoldaşlarının əşyalarını və sözlərini qiymətləndirmək, onları təhqir etməmək.**
- **Öz davranışlarını diqqətlə müşahidə etmək və səhvlərini qəbul etmək.**

Sara Leylanın sözlərini qulaq asdıqca dəyişməyə başladı. O, artıq diqqətsiz və laqeyd davranmır, yoldaşlarına qarşı səmimi və diqqətli olurdu. Leyla isə başa düşdü ki, gizli, diqqətli və səmimi nəsihət verdikdə insanın hörməti qorunur və dostluq möhkəmlənir.

Bir neçə həftə sonra, kənddəki digər uşaqlar da bu nümunəni gördü. Leyla onlara izah etdi ki, nəsihət vermək yalnız sözlə deyil, davranışla və niyyətlə də olur. Əsas olan qarşı tərəfi utandırmadan və rüsvay etmədən, onun yaxşılığa yönəlməsini təmin etməkdir.

Beləcə, Leyla öyrəndi ki, insanlara səmimi və diqqətli nəsihət vermək onların həyatını zənginləşdirir, dostluğu möhkəmləndirir və münasibətləri uzun müddət qoruyur.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Səmimi niyyət əsasdır:

Nəsihət yalnız qarşındakı insana kömək etmək üçün verilməlidir, məqsəd rüsvay etmək deyil.

2. Gizli və diqqətli nəsihət:

Qarşındakı insanı açıq-aşkar utandırmaqdan çəkinərək, səmimi şəkildə gizli tövsiyə vermək onu inkişaf etdirir.

3. Dostluğu qorumaq:

Səmimi nəsihət dostluğu möhkəmləndirir, hörməti artırır.

4. Praktik nümunələr:

Nəsihət yalnız sözlə deyil, gündəlik davranış nümunələri ilə də göstərilməlidir.

5. İnsanı zənginləşdirir:

Gizli nəsihət, insanın xarakterini və dəyərlərini inkişaf etdirən bir “zinət” kimidir.

6. Niyyətin təmiz olması vacibdir:

Qarşındakını dəyişdirmək niyyəti səmimi olmadıqda, nəsihət faydasız ola bilər.

KƏLAM - 131

“KİM QARDAŞINI XOŞAGƏLMƏZ BİR VƏZİYYƏTDƏ GÖRÜB DƏ, ONU BU HALDAN QURTARMAĞA GÜCÜ ÇATDIĞI HALDA BUNU ETMƏZSƏ, ONA XƏYANƏT ETMİŞ OLUR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 58)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 131:
“HƏQİQİ DOSTLUQ SINAĞI”

Ağsu kəndinin səhər havası sərin və sakit idi. Dağların ətəklərindəki evlərdən çıxan duman, kəndin kiçik yollarını yumşaq bir pərdə kimi örtürdü. Rəşad hər səhər olduğu kimi erkən qalxmışdı; gündəlik işləri və təsərrüfatı yoxlamalı, həm də kənddəki insanlara kiçik də olsa kömək etməli idi.

Rəşadın diqqətini bir neçə gündür narahat edən məsələ vardı: uşaqlıqdan tanıdığı dostu Murad çətin vəziyyətə düşmüşdü. İşsiz idi, evində təmir olunmalı şeylər çox idi və ailəsi ilə birlikdə gündəlik xərcləri ödəməkdə çətinlik çəkirdi. Kənddə bir çoxları onu tək buraxmaq istəsə də, Rəşad bilir və inanırdı ki, əsl dost çətin anlarda göstərilir.

Bir gün Rəşad Muradın evinə getdi. Evdə vəziyyət düşündüyündən də pis idi; damdan su damlayır, divarlarda çatlar, mətbəxdə isə köhnə soba işləmirdi. Rəşad içəri daxil olanda Murad qapının ağzında durmuşdu və utancaq bir baxışla ona baxdı.

Rəşad dedi:

“Salam, Murad. Gördüm ki, vəziyyət çətindir. Mən sənə yalnız sözlə deyil, əməllə dəstək olmaq istəyirəm. Məncə, birlikdə bir yol tapa bilərik.”

Murad başını aşağı saldı:

“Rəşad, sağ ol, amma sənə yük olmaq məni narahat edir. Bu vəziyyətdə özümü günahkar hiss edirəm.”

Rəşad gülümsədi:

“Dostluq günahkar olmaq deyil, çətin anlarda bir-birinə dəstək olmaqdır. İmam Sadiqin (ə) kəlamı bunu çox gözəl izah edir: ‘Kim qardaşını xoşagəlməz bir vəziyyətdə görüb də, onu bu haldan qurtarmağa gücü çatdığı halda bunu etməzsə, ona xəyanət etmiş olur.’ Mən bu sınaqda sənin yanında olmalıyam.”

Rəşad yalnız kömək etməyi düşünmədi; o, həm də plan hazırladı. Ev təmiri üçün lazım olan materialları topladı, kənddəki digər dostları və qonşuları da işə qatdı. Onlar birlikdə damı təmir etdilər, divarları bərpa etdilər və mətbəxi işlək vəziyyətə gətirdilər.

Bundan sonra gündəlik xərclər üçün Rəşad, Muradın bacardığı qədər işləyəcəyi işlər tapdı. Lakin ən önəmlisi Muradın ruhunu gücləndirmək idi. Rəşad hər gün onunla oturur, söhbət edir, çətinliklər qarşısında ümidini itirməməsini öyrədirdi.

Bir axşam, ev işləri tamamlandıqdan sonra, Murad Rəşadın yanına oturdu və dedi:

“Rəşad, sən mənə yalnız maddi dəstək vermədin. Sən mənə inam verdin, ümid verdin. Sənin sayəndə mən yalnız həyatımı deyil, öz əxlaqi və mənəvi

yolumu da düzəltdim.”

Rəşad cavab verdi:

“Dostluq yalnız sözlə olmur, Murad. Hərəkət, əməl, dəstək və dürüstlük dostluğu möhkəmləndirir. Sənin üçün etdiklərim yalnız sənə deyil, həm də doğru dostluğun nümunəsini göstərmək üçün idi.”

Həmin gündən sonra Murad yalnız həyatını qurmadı; o, başqalarına da kömək etməyə başladı. Kənddə hər kəs başa düşdü ki, əsl dostluq sınaqlarla müəyyən olunur və çətin vəziyyətlərdə göstərilən dəstək dostluğu möhkəmləndirir.

Rəşadın nümunəsi, Ağsu kəndində uzun müddət xatırlanacaq bir dərs oldu: dostluq yalnız sözlə deyil, əməl və səmimiyyətlə möhkəm olur.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Çətin anlarda dəstək olmaq vacibdir:

Dostunu çətin vəziyyətdən çıxarmaq üçün imkanın varsa, etməmək xəyanət sayılır.

2. Dostluq yalnız sözlə deyil:

Hərəkət və əməl dostluğu möhkəmləndirir.

3. Ruh gücü maddi dəstək qədər önəmlidir:

Dostuna ümid və inam vermək onun həyatına böyük təsir edir.

4. Sınaqlar dostluğu ayırd edir:

Çətinliklərdə göstərilən davranışlar əsl dostluğu göstərir.

5. Nümunə olmaq önəmlidir:

Başqalarına yardım etmək həm dostunu gücləndirir, həm də başqalarına doğru yolu göstərir.

6. Dostluqda davamlılıq vacibdir:

Yalnız bir dəfə deyil, davamlı göstərilən dəstək dostluğu uzunmüddətli edir.

7. Əxlaqi öyrətmə:

Dostuna yardım etməklə onu yalnız maddi deyil, mənəvi və əxlaqi olaraq da inkişaf etdirirsən.

KƏLAM - 132

“MÖMİN, MÖMİN QARDAŞININ AYNASIDIR. ONUN QEYBİNDƏ (YOXLUĞUNDA) ONUN ÜÇÜN XEYİR DİLƏYƏR, YANINDA İSƏ XOŞUNA GƏLMƏYƏN HAL VƏ DAVRANIŞLARINI ARADAN QALDIRMAĞA ÇALIŞAR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 58)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 132:
“DOSTLUĞUN GÜZGÜSÜ”

Biləsuvarın səhəri sakit və təmiz idi. Günəş yavaş-yavaş üfüqü qızıl rəngə boyayır, kəndin dar küçələrini işıqlandırırdı. Kənddə uşaqlar məktəbə gedir, quşlar sahildə cıvıldayır, yaşlılar isə həyətlərində oturub keçmiş günləri xatırlayırdılar.

Ləman bu kəndin doğma qızlarından idi. O, yalnız öz ailəsi üçün deyil, bütün kənd üçün nümunəvi insan sayılırdı. Onun xüsusiyyətləri arasında

başqalarının dərdlərinə həssas yanaşmaq, ehtiyacı olanlara kömək etmək və hər kəsin səhvini yumşaq şəkildə göstərmək vardı.

Ləmanın ən yaxın dostu Aygün idi. Onlar uşaqlıqdan bir yerdə böyümüşdülər. Amma son vaxtlar Aygün qəribə davranır, başqalarına qarşı kobudluq göstərir və ətrafdakılarla arası pozulurdu. Ləman bu dəyişiklikləri görüb narahat olurdu. O, bilirdi ki, əsl dost səhvləri görüb onları düzəltməyə çalışmalıdır.

Bir gün Ləman Aygünün evinə getdi. Aygün işlərin çoxluğundan yorğun görünürdü. Ləman sakitcə söhbəti açdı:

"Aygün, səninlə bir mövzu haqqında danışmaq istəyirəm. Son günlər davranışlarında bəzi dəyişikliklər gördüm. Bunlar başqalarına pis təsir edir. Mən bunu sənə deməliyəm, çünki sənə qarşı səmimiyəm."

Aygün əvvəlcə narazı halda üzünü turşutdu:

"Ləman, niyə məni tənqid edirsən? İnsanlar belə şeylərdən utanır. Sən isə niyə məhz məni seçdin? "

Ləman cavab verdi:

"Çünki mən sənin dostunam. İmam Əlinin (ə) buyurduğu kimi: 'Mömin, mömin qardaşının aynasıdır. Onun qeybində (yoxluğunda) onun üçün xeyir diləyər, yanında isə xoşuna gəlməyən hal və davranışlarını aradan qaldırmağa çalışar.' Mən sənin üçün bunu deməliyəm ki, səhvlərini görə biləsən və onları düzəldə biləsən."

O gündən sonra Ləman yalnız tənqid etmədi, həm də nümunə göstərdi. İşləri paylaşdı, Aygünə diqqətlə yol göstərdi, səhvlərini yumşaq şəkildə izah etdi. Ləman ona gündəlik işlərdə kömək etdi, başqalarına qarşı necə davranmalı olduğunu göstərdi və hər dəfə Aygün səhv edəndə onu düzəltmək üçün səbrlə yanaşdı.

Kənddəki digər insanlar da bu dostluğa şahid oldular. Müəllimlər Ləmanın nümunəsini şagirdlərə izah edir, uşaqlar dostluğun nə qədər vacib olduğunu başa düşürdülər. Ləman həmçinin Aygünə dedi:

"Dostluq yalnız sözlə deyil, davranışla göstərilər. Səmimi olmalısan ki, dostun səni başa düşsün və dəyişmək istəsin."

Aylar keçdi, Aygün dəyişdi. O, yalnız xarici davranışlarını yox, daxili əxlaqını da inkişaf etdirdi. Artıq o, köməksevər, mehriban və hörmətcil bir qadın olmuşdu. Kənddəki insanlar onların dostluğunu görüb heyran qalırdılar.

Bir gün Ləman və Aygün kəndin sahilinə çıxdılar. Günəş batmaq üzrəydi, göy qızıl və narıncı rəngə bürünmüşdü. Aygün Ləmanla baxışdı və dedi:

"Ləman, mən sənə təşəkkür edə bilərəm. Sənin sayəndə öz səhvlərimi gördüm və düzəltdim. Sənin dostluğun mənim üçün əvəzsizdir."

Ləman gülümsədi:

"Xatırla Aygün, dostluq yalnız sözlə deyil, əməllə göstərilər. Səhv gördüyün dostuna yol göstərmək, onu düzəltməyə çalışmaq əsl dostluğun göstəricisidir. Ən önəmlisi isə bunu səmimiyyətlə etməkdir. Bizim Biləsuvar

kəndimizdə hər kəs bir-birinə güzgü olar, biri digəri üçün nur və yol göstərər.”

O gündən etibarən Biləsuvar kəndində Ləman və Aygünün dostluğu nümunəvi bir hekayəyə çevrildi. Hər kəs anladı ki, əsl dost səhvləri gizlətməz, onları göstərib düzəltməyə çalışar və bu, yalnız səmimiyyətlə mümkün olar.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dostluq yalnız sözlə deyil, əməl ilə göstərilir.

2. Səhvləri görüb dostuna yol göstərmək əsl dostluğun göstəricisidir.

3. Səmimiyyət önəmlidir:

Nəsihət səmimi olmalıdır ki, qarşı tərəf onu qəbul etsin.

4. Qeybdə xeyir diləmək vacibdir:

Dostunu yanında yoxkən də düşünmək, onun üçün xeyir arzulamaq əhəmiyyətlidir.

5. Nümunə olmaq dostluğu gücləndirir:

Sözlə deyil, davranışla göstərilən nümunə dostluğu möhkəmləndirir.

6. Dostluğu inkişaf etdirmək davamlı səylər tələb edir.

7. Daxili və xarici davranışlar birlikdə düzəlməlidir:

Yalnız xarici dəyişikliklərlə kifayətlənmək olmaz, daxili əxlaqın inkişafı da vacibdir.

8. Səbir və diqqət:

Dostu dəyişdirmək üçün səbirli və diqqətli olmaq lazımdır.

9. Kənd və cəmiyyət nümunəsi:

Bir insanın davranışı cəmiyyətə də təsir edir, yaxşı nümunə olmaq həm fərd, həm də ictimai fayda gətirir.

QARDAŞLARIN ƏN PİSİ

KƏLAM - 133

“HƏR KƏS QARDAŞINA MƏRHƏMƏT DOLU BİR SÖZ SÖYLƏRSƏ VƏ ONU MƏCLİSDƏ ŞƏRƏFLİ BİR YERƏ ƏYLƏŞDİRƏRSƏ, O QARDAŞI ORADA QALDIĞI MÜDDƏTCƏ UCA VƏ ƏZİZ OLAN ALLAHIN RƏHMƏTİ ONUN ÜZƏRİNDƏ OLAR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 58)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 133:

“QƏLBİN SƏSİ”

Göygölün səhəri dumanlı və sakit idi. Dağların arxasından çıxan günəş gölün sularını gümüş kimi işıqlandırır, küləyin yumşaq səsi ağacların yarpaqlarını oynadırdı.

Rəşid kəndin təvazökar, mərhəmətli və həmişə başqalarının dərdini anlayan gənclərindən biri idi. O, insanlarla ünsiyyətdə həmişə diqqətli və səmimi olurdu. Rəşid üçün qəlbin səsi, insanlara hörmət və mərhəmət göstərmək, onları dəyərli hiss etdirmək həyatın ən vacib prinsipləri idi.

Bir gün kənd məclisi toplandı. Məclisin məqsədi kənddəki bir gənc qızın təhsilini davam etdirməsi üçün yardım toplamaq idi. Məclisdə kəndin bütün yaşlıları, gəncləri və valideynləri iştirak edirdi. Rəşid qızın valideynlərinə hörmətlə yanaşdı, onların narahatlıqlarını dinlədi və qızın təhsil haqqını ödəmək üçün yardım etdi.

Rəşid qızın yanında dayanaraq dedi:

“Gəlin onu qiymətləndirək, hörmətli bir yerə əyləşdirək. Hər kəs onu dəyərli hiss etsin. İmam Sadiqin (ə) buyurduğu kimi: ‘Hər kəs qardaşına mərhəmət dolu bir söz söyləsə və onu məclisdə şərəfli bir yerə əyləşdirsə, o qardaşı orada qaldığı müddətcə Uca və Əziz olan Allahın rəhməti onun üzərində olar.’”

Məclisdəki insanlar Rəşidin sözlərini diqqətlə dinlədilər. Onun hörmət dolu davranışı qızın üzündə təbəssüm yaratdı, valideynlərinin gözlərində minnətdarlıq parıldadı. Rəşid həm sözləri, həm də əməlləri ilə insanları düşündürdü, onların ürəklərinə nur saçdı.

Məclis bitdikdən sonra qız Rəşidə yaxınlaşdı:

“Rəşid, sən yalnız mənə maddi yardım göstərmədin, həm də mənim üçün hörmətli bir yer yaratdın. Özümü çox dəyərli hiss etdim.”

Rəşid gülümsədi və cavab verdi:

“Əsl hörmət və mərhəmət göstərmək yalnız maddi yardım deyil. Sözlərimiz və davranışlarımızla da insanlara dəyər göstərə bilərik. Səmimiyyət və diqqət onları yüksəldir və Allahın rəhməti üzərimizdə olur.”

Bundan sonra Rəşidin nümunəsi kənddə hər kəs üçün dərs oldu. İnsanlar anladı ki, qəlbdən göstərilən hörmət, mərhəmət dolu sözlər və səmimi davranışlar əsl dostluğun və qardaşlığın göstəricisidir.

Bir neçə həftə sonra kənddə başqa bir hadisə baş verdi. Kəndin yaşlılarından biri xəstələndi və ailəsi onu xəstəxanaya apara bilmirdi. Rəşid dərhal onların yanına getdi, yaşlı kişinin yanında dayanıb sözlə və əməllə ona

dəstək oldu. Kənd sakinləri də Rəşidin nümunəsini görüb yardım göstərdilər.

Rəşid bu hadisədən sonra dedi:

"Biz bir-birimizi dəyərli hiss etdirməliyik. Hər sözümüz və hər davranışımız başqalarına təsir göstərir. Allahın rəhməti hər kəsin üzərində olsun deyə, başqalarına hörmət göstərmək vacibdir."

O gündən etibarən Rəşid yalnız kənddə deyil, ətraf kəndlərdə də nümunəvi insan kimi tanındı. Onun sözləri, davranışları və mərhəməti insanlara dərs oldu ki, hər kəs bir-birinə nur və yol göstərə bilər.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Mərhəmət dolu sözlər güclüdür:
İnsanları hörmət və sevgi ilə dəyərləndirmək onların ruhunu yüksəldir.

2. Hörmət davranışla göstərilər:
Sadəcə sözlə deyil, əməllərlə də insanlara dəyər göstərmək lazımdır.

3. Səmimiyyət vacibdir:
Sözlər və davranışlar səmimi olmalıdır ki, qarşı tərəf bunu hiss etsin.

4. Dostluq və qardaşlıq yalnız maddi yardım deyil:
Dəstək həm söz, həm də hərəkət ilə göstərilməlidir.

5. Allahın rəhməti:
İnsanlara dəyərli davranmaq Allahın rəhmətini cəlb edir.

6. Nümunə olmaq:
Səmimi və mərhəmətli davranış başqalarını da eyni yolu tutmağa təşviq edir.

7. Dəyər hissi yaratmaq:
İnsanları dəyərli hiss etdirmək onların özünəinamını artırır və cəmiyyətdə yaxşılığa səbəb olur.

8. Toplum üçün nümunə:
Hörmət və mərhəmət cəmiyyətin hər kəsinə yayılır, insanlar bir-birinə dəstək olurlar.

9. Hər an diqqətli olmaq:
Hər söz və hərəkət qarşı tərəfə təsir göstərir, ona görə davranışlarımızı diqqətlə seçmək lazımdır.

KƏLAM - 134

"KİM ÖZÜNƏ GƏLƏN BİR MÜSƏLMANA İKRAM EDƏRSƏ, ŞÜBHƏSİZ Kİ, ƏZİZ VƏ UCA ALLAHA İKRAM ETMİŞ OLUR."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 58)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 134:
"QƏLBİN İŞIĞI"

Göytəpənin səhəri sakit və dumanlı idi. Kəndin dar küçələri hələ boş idi, yalnız qocalar həyətlərində oturub yarpaqların səs-küyünü dinləyirdilər. Uşaqlar məktəbə tələsir, quşlar isə hələ səhərin səssizliyində oxuyurdular.

Fatimə, Göytəpədə yaşayan mərhəmətli bir qadın idi. O, kəndin hər sakininin dərdinə ürəkdən diqqət yetirir, imkanı daxilində hər kəsə yardım

etməyə çalışırdı. Fatimə üçün başqalarına yardım etmək yalnız insanlıq borcu yox, həm də imanının göstəricisi idi.

Bir gün kənddə yetim uşaqlar üçün böyük bir qonaqlıq təşkil edildi. Məqsəd onların həm qidalanmasını, həm də dərs və əyləncə ehtiyaclarını təmin etmək idi. Fatimə öz hazırladığı yeməklərlə orada idi və uşaqların hər birinə diqqətlə yanaşırdı. Onların üzlərinə baxıb gülümsəyir, onları dəyərli hiss etdirirdi.

Leyla adlı 7 yaşlı qız, valideynləri şəhərdə işlədiyi üçün tez-tez tək qalırdı. Fatimə Leylanın yanına gedərək yumşaq bir səslə dedi:

"Leyla, gəl, burada sənin üçün xüsusi bir yer var."

Leyla gözlərini böyük açaraq soruşdu:

"Fatimə xala, mənim üçün bunu etdiniz?"

Fatimə gülümsəyərək cavab verdi:

"Hər bir insan dəyərlidir. İmam Sadiqin (ə) buyurduğu kimi: 'Kim özünə gələn bir müsəlmana ikram edərsə, şübhəsiz ki, Əziz və Uca Allaha ikram etmiş olur.' Sən də dəyərlisən və burada sənin üçün yerimiz var."

Uşaqlar Fatimənin səmimiyyətini hiss etdilər və hər biri mehribanlıqla bir -birinə baxıb oturdu. Fatimə yalnız yemək paylamadı, həm də uşaqlara bir-birinə hörmət etməyi, paylaşmağı və bir-birinə yardım etməyi göstərdi.

Günorta saatlarında kənddəki yaşlı bir qadın, Məhri xala, evdən çıxmaqda çətinlik çəkirdi. Fatimə dərhal onun yanına gedib kömək etdi, onu qucaqladı və evinə apardı. Məhri xala minnətdarlıqla baxaraq dedi:

"Sizin kimi insanlar sayəsində insanlar bir-birinə yaxın olur və ümidlərini itirmirlər."

Fatimə sakitcə cavab verdi:

"Əsl yardımlaşma yalnız əllə deyil, qəlblə də olur. İnsanlara mərhəmət göstərmək, onları dəyərli hiss etdirmək həm dünyada, həm də axirətdə mükafatdır."

Fatimə həmçinin kəndin digər sakinlərinə də kömək etdi. Uşaqlar üçün kitablar gətirdi, məktəb materiallarını çatdırdı və dərs zamanı uşaqlara necə davranmaq lazım olduğunu nümunə göstərdi. Hər kəs başa düşdü ki, mərhəmət yalnız maddi yardım deyil, həm də söz, həm də davranışla göstərilməlidir.

Günlərin birində kənddə bir toy oldu. Fatimə orada qonaqlara qarşı xüsusi diqqət göstərdi, hər kəsin qəlbini dəyərləndirdi və səmimi davranışları ilə hamının hörmətini qazandı. Uşaqlar, yaşlılar və gənclər Fatimədən ibrət götürdü. Fatimənin bu davranışı kənddə nümunəyə çevrildi və insanlar bir-birinə daha çox diqqət göstərməyə başladılar.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. İkram və mərhəmət Allahın razılığını gətirir:

Başqasına göstərilən diqqət və yardım, əslində Allah qarşısında edilən bir ikramdır.

2. Hər insan dəyərlidir:

Başqalarını dəyərli hiss etdirmək onların özünəinamını və ruhunu

yüksəldir.

3. Səmimiyyət vacibdir:

Yardım qəlbdən gəldikdə qarşı tərəf bunu hiss edir və təsirini alır.

4. Uşaqlara nümunə olmaq:

Onlara hörmət və mərhəmət göstərmək gələcəkdə cəmiyyətdə yaxşılıqların artmasına səbəb olur.

5. Maddi yardım yetərli deyil:

Söz və davranışlarla göstərilən mərhəmət daha da təsirli olur.

6. Toplumda nümunə olmaq:

Səmimi və mərhəmətli davranış başqalarını da eyni şəkildə hərəkət etməyə təşviq edir.

7. Hər an diqqətli olmaq:

Hər söz və hərəkət qarşı tərəfə təsir göstərir, buna görə davranışlarımızı diqqətlə seçmək vacibdir.

8. Hörmət və mərhəmət cəmiyyət üçün vacibdir:

İnsanlara dəyər verməkvə onları hörmətlə qarşılamaq cəmiyyətdə ümid və birlik yaradır.

9. Yardımda davamlı olmaq:

Yardımı yalnız bir dəfə göstərmək kifayət deyil, davamlı və ardıcıl olmaq insanların qəlbində təsir yaradır.

KƏLAM - 135

"ŞÜBHƏSİZ Kİ, KİM DİNİNİ UCALDIB DƏYƏRLİ EDƏRSƏ, QARDAŞLARINI DA UCALDAR. KİM DƏ DİNİNİ KİÇİLDİB HƏQİR GÖRƏRSƏ, QARDAŞLARINI DA KİÇİLDİR."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 58)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 135:
"QARDAŞLIĞIN İŞIĞI"

Xocavəndin sakit səhərlərində Günəş dumanlı dağların arxasından qalxırdı. Kəndin dar küçələrində yalnız quşların cıvıltısı eşidilirdi. Hər kəs öz işinə tələsirdi, amma kənddə fərqli bir enerji vardı – insanlar bir-birinə diqqət göstərir, yardımlaşırdılar.

Raqif, kənddə tanınmış mərhəmətli bir gənc idi. O, yalnız öz işi ilə məşğul olmur, həm də qardaşlarına, dostlarına və yaşlılara diqqətlə yanaşırdı. Onun həyat fəlsəfəsi sadə idi: Dinini ucaldan insan başqalarına da dəyər verir, dinini kiçildən insan isə ətrafındakılara hörmətsizlik edir.

Bir gün kənddə yetim uşaqlar üçün dərs və əyləncə proqramı təşkil edildi. Raqif tədbirə gələn uşaqları qarşıladı, onların hər birini diqqətlə dinlədi və hər kəsin dəyərli olduğunu hiss etdirdi. Uşaqlardan biri, 9 yaşlı Əli, utancaq bir şəkildə Raqifin yanına yaxınlaşdı:

"Raqif bəy, mən yaxşı oxumuram, dərslərdə də çətinlik çəkirəm…"

Raqif onun sözünü kəsərək gülümsədi:

"Əli, sən hər zaman səy göstərirsən. Dəyərlər yalnız nəticədə deyil, səy

və niyyətdədir. Dinimizi ucaldan insan başqalarını da dəyərli görür və onlara ümid verir.”

Sonra Raqif, kəndin yaşlı sakinlərindən biri olan Məcid müəllimin yanına getdi. Məcid müəllim görüb dedi:

“Raqif, sən hər zaman başqalarını ucaldaraq özünü də yüksəldirsən. İnsanların arasında sənin kimi gənclərin olması bizə ümid verir.”

Raqif sakitcə cavab verdi:

“Dinimizi kiçiltmək, yalnız özümüzü deyil, ətrafımızdakıları da kiçildir. Biz hərəkətlərimizlə insanları da ruhən yüksəltməliyik. Kimsəyə alçaldıcı davranış göstərmək, onu kiçiltmək deməkdir.”

Tədbirin ortasında kəndin mərkəzində bir qrup gənc bir-birinə kömək edərək oyun oynayırdı. Raqif onlara yaxınlaşdı və dedi:

“Əzizlərim, unutmayın ki, hər zaman bir-birinizi ucaldın, bir-birinizə hörmət edin. Kim birini alçaldarsa, yalnız onu deyil, özünü də alçaldır.”

O gün Raqif uşaqlara, gənclərə və yaşlılara həm sözləri, həm davranışları ilə nümunə oldu. Onlar başa düşdülər ki, dinimizi ucaldaraq davranmaq yalnız Allahın razılığını qazanmaqla qalmır, həm də ətrafdakı insanların həyatını zənginləşdirir.

Gün batanda kənd sakitləşdi, amma Raqifin göstərdiyi nümunə insanların qəlbində işıq kimi qaldı. Hər kəs başa düşdü ki, qardaşlıq yalnız qan bağı ilə deyil, həm də davranış və niyyətlə möhkəmlənir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dinimizi ucaldaraq başqalarını da ucaldın:

Raqifin nümunəsi göstərir ki, iman və hörmət yalnız insanın özünü deyil, ətrafını da yüksəldir.

2. Davranış nümunəsi önəmlidir:

Söz və hərəkətlərimiz ətrafımızdakı insanlara təsir edir.

3. Ümid və dəstək verin:

İnsanlara ümid və dəstək göstərmək onları ruhən gücləndirir.

4. Alçaldıcı davranışdan uzaq durun:

Kim başqalarını alçaldarsa, yalnız onları deyil, özünü də kiçildir.

5. Uşaqlara və gənclərə nümunə olun:

Onlara hörmət və mərhəmət göstərmək gələcəkdə cəmiyyətdə ümid və birlik yaradır.

6. Mərhəmət və diqqət davamlı olmalıdır:

Yardım və diqqət yalnız bir dəfə deyil, davamlı göstərildikdə təsirini artırır.

7. Ətrafınızı ruhən yüksəldin:

İnsanların qəlbini ucaldaraq birlik və dostluq möhkəmlənir.

8. Qardaşlıq yalnız qan bağı ilə ölçülmür:

Həqiqi qardaşlıq, bir-birinə dəstək olmaq, hörmət və mərhəmətlə bağlıdır.

9. Söz və əməl uyğun olmalıdır:

Həqiqi hörmət, səmimiyyət və diqqət həm sözlə, həm də əməl ilə göstərilir.

KƏLAM - 136

"ÜMMƏTİMDƏN KİM DİNİ QARDAŞINA HƏR HANSI BİR YAXŞILIQ EDƏRSƏ, ALLAH DA ONA CƏNNƏTDƏ XİDMƏTÇİLƏR İNAYƏT EDƏR."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 59)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 136:

"QƏLBİN İŞIĞI"

Xırdalanın sərin səhərlərində Günəş yavaş-yavaş yüksəlirdi. Küçələrdən quşların cıvıltısı eşidilir, evlərin pəncərələrindən həyatın ilk işıqları süzülürdü. Bu sakit səhər vaxtı şəhərin mərkəzində yaşayan Nərgiz evinin önündə dayanıb qonşularını salamlayırdı. O, həm gənc, həm də mərhəmətli bir qadın kimi tanınırdı.

Nərgiz, qonşulara kiçik yardım göstərməyi sevirdi. Hər dəfə bir evdə problem yarananda ilk onu xatırlayırdılar. Bu gün də qonşularından biri, yaşlı xanım Həmidə nənə, marketdən ağır alış-verişlə qayıdarkən yolda dayanmışdı. Nərgiz dərhal yanına getdi:

"Həmidə nənə, icazə verin çantanızı daşımağa kömək edim."

Həmidə nənə gülümsəyərək dedi:

"Allah razı olsun, Nərgiz. Sənin kimi gənclər olduğuna görə ürəyim rahatdır."

Nərgiz çantaları götürərək dedi:

"Xahiş edirəm nənə, bu yalnız kiçik bir yardım. Unutmayın ki, hər yaxşılıq Allah üçün edilsə, böyük mükafat gətirir."

O gün Nərgiz, qonşuların evlərinə gediş-gəliş edərək kiçik yardımlar göstərdi, uşaqlara dərs mövzusunda kömək etdi və yaşlılarla söhbət edərək onların qəlbini sevindirdi. Günorta vaxtı dostu Səbinə ilə parkda görüşdülər. Səbinə dedi:

"Nərgiz, sənin bu diqqətin və mərhəmətin insanlara necə təsir edir, görürsənmi? Uşaqlar səni izləyir, böyüklər isə sənin hərəkətlərindən nümunə alır."

Nərgiz sakitcə cavab verdi:

"Əzizim, biz yaxşılıq etdikcə, ətrafımızdakı insanların qəlbləri də işıqlanır. Həzrəti Peyğəmbərin (s) buyurduğu kimi: 'Ümmətimdən kim dini qardaşına hər hansı bir yaxşılıq edər, Allah da ona cənnətdə xidmətçilər inayət edər.' Mən bu sözü həyatımda yaşatmağa çalışıram."

Axşam evinə qayıdarkən Nərgiz, küçədə təkcə yaşlı qadınlara deyil, həm də uşaqlara, gənclərə kiçik kömək göstərərək onların üzündə təbəssüm yaratdı. Hər bir yardım, hər bir gülümsəmə, onun qəlbində bir işıq yandırırdı. O başa düşürdü ki, hər yaxşılıq, kiçik və ya böyük, insanları həm dünyada, həm də axirətdə ucaldır.

O gecə Nərgiz evində oturub düşündü: "Əgər hər kəs kiçik bir yaxşılıq

üçün belə diqqətli olsa, cəmiyyətimizdə sevgi, hörmət və mərhəmət daha da güclənər. Hər bir yaxşılıq, insanın qəlbini işıqlandırır, Allahın rəhmi üzərimizdə olar.”

Beləcə, Nərgiz Xırdalanda kiçik hərəkətləri ilə böyük təsir yaratdı. Onun nümunəsi qonşulara, uşaqlara və gənclərə göstərdi ki, qəlbdən gələn hər yardım Allahın nəzərində qiymətlidir və insanlara xeyir gətirir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Yaxşılıqların dəyəri böyükdür:

Hər kiçik yaxşılıq Allahın nəzərində böyük mükafatdır.

2. İnsanlara diqqət və mərhəmət göstərmək:

Hər yaşda insanlara dəstək olmaq onların qəlbini işıqlandırır.

3. Niyyət önəmlidir:

Yaxşılıq səmimi niyyətlə edildikdə həm dünyada, həm də axirətdə təsirini göstərir.

4. Uşaqlara nümunə olmaq:

Yaxşılıqlar uşaqlara və gənclərə doğru davranış nümunəsi verir.

5. Qocalara hörmət:

Yaşlı insanlara kömək etmək onların ruhunu sevindirir və cəmiyyətdə hörmət yaradır.

6. Kiçik hərəkətlər böyük təsir yaradır:

Hər bir gülümsəmə, hər bir yardım insanlarda ruhən işıq yaradır.

7. İslam əxlaqını yaşamaq:

Dinimizi gündəlik həyatımızda yaşatmaq, ətrafımızdakı insanları da ucaldır.

8. Sosial məsuliyyət:

Hər kəs kiçik də olsa, insanlara yardım göstərmək üçün məsuliyyət daşıyır.

9. Allahın rəhmi üzərimizdədir:

Hər yaxşılıq Allahın rəhmətini üzərimizə çəkir və axirətdə mükafatını gətirir.

KƏLAM - 137

“MÜSƏLMANLARA HƏQİQİ HÖRMƏT YALNIZ ALLAHIN MÜSƏLMANLARA VERDİYİ DƏYƏRİ UCA TUTAN ŞƏXS TƏRƏFİNDƏN UCA TUTULUR. ALLAH VƏ PEYĞƏMBƏRƏ DAHA ÇOX EHTİRAM GÖSTƏRƏN, MÜSƏLMANLARA DA EHTİRAMLI DAVRANAR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 59)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 137:
“QƏLBİN SƏSİ”

Qovların sakit səhərindən gün işığı yavaş-yavaş küçələrə süzülürdü. Şəhərin mərkəzində, böyük bir bağ evinin yaxınlığında yaşayan Hüseyn, qonşular tərəfindən hörmətli və diqqətli biri kimi tanınırdı. Hüseyn həm də gənc olmasına baxmayaraq, insanların qəlbini anlamaqda, onlara diqqət göstərməkdə nümunə idi.

O gün Hüseyn hər gün olduğu kimi səhər Qurani-Kərimin tərcüməsini oxudu, sonra evdən çıxaraq bazara doğru yol aldı. Hər addımı ilə şəhərin dar küçələrinə həyat gətirirdi. Yolda qarşılaşdığı yaşlı bir qadın, əlində ağır səbətlə çətinlik çəkirdi. Hüseyn dərhal yaxınlaşıb dedi:

"Salam xala, icazə verin səbətinizi daşımağa kömək edim."

Qadın təşəkkür edərək dedi:

"Allah razı olsun, oğlum. Sənin kimi gənclər var ki, cəmiyyətimiz ümidlidir."

Hüseyn gülümsəyərək cavab verdi:

"Biz bir-birimizə hörmət etdikcə, Qovlar daha gözəl olur. İmam Əlinin (ə) buyurduğu kimi: 'Müsəlmanlara həqiqi hörmət yalnız Allahın müsəlmanlara verdiyi dəyəri uca tutan şəxs tərəfindən uca tutulur. Allah və Peyğəmbərə daha çox ehtiram göstərən, müsəlmanlara da ehtiramlı davranar.'"

Qadın başını sallayaraq dedi:

"Doğru deyirsən, oğlum. İnsanlar bir-birinə hörmət etməyi öyrənməsə, cəmiyyət sarsılar."

Hüseyn bazara çatanda bir qrup uşağın küçənin ortasında oynadığını gördü. Top yoldan çıxmışdı və təhlükə yaratmışdı. Hüseyn diqqətlə topu götürdü və uşaqlara qaytardı:

"Uşaqlar, bir-birinizə hörmət edin, başqalarının əmlakına diqqət yetirin. Hörmət həm böyüklərə, həm də kiçiklərə vacibdir."

Uşaqlar onun sözlərinə qulaq asaraq təşəkkür etdilər. Bir az sonra Hüseyn, qonşularından biri olan yaşlı qocanı görərək onun çantasını bazara aparmağa kömək etdi. Qoca kişi dedi:

"Hüseyn, sən həmişə insanlara diqqət göstərirsən. Sənin kimi gənclər nadirdir."

Hüseyn cavab verdi:

"Cəmiyyətdə hörmət və diqqət həm böyüklərə, həm də gənclərə nümunədir. Hər kəs Allah üçün hörmət göstərməli, insanlara diqqət etməlidir."

Günün ortalarına yaxın, Hüseynin qonşusu Səlim, onun yanına gəldi və dedi:

"Hüseyn, bu gün səhər mən sənin yardımlarını gördüm. İnsanların qəlbinə nüfuz edirsən. Niyə bu qədər diqqətlisən?"

Hüseyn sakitcə cavab verdi:

"Çünki biz yalnız sözlə deyil, əməllə hörmətimizi göstərməliyik. Hər yaxşılıq, hər yardım Allahın rızasını qazanmaq üçün olmalıdır. Qəlbimizdə səmimiyyət olduqda, hər addımımız insanlara və cəmiyyətə fayda gətirir."

Gün batmağa yaxın, Hüseyn şəhərin mərkəzindəki kiçik bir parka gəldi. Orada uşaqlar oynayır, yaşlı insanlar isə sakitcə oturmuşdular. Hüseyn onların yanında dayanaraq dedi:

"Hörmət və diqqət yalnız sözlə deyil, davranışla göstərilir. Qovlarda bir-

birimizə səmimi və diqqətli olmalıyıq ki, şəhərimiz həm mənəvi, həm də əxlaqi cəhətdən gözəl olsun.”

O andan etibarən, Qovlardakı insanlar Hüseynin nümunəsindən təsirləndi. Onlar bir-birinə hörmət göstərməyə başladılar, yaşlılara kömək etdilər və uşaqları diqqətlə izlədilər. Hüseynin hərəkətləri cəmiyyətdə xoşməramlılıq və mehribanlıq ruhunu gücləndirdi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Hörmət hərəkətlə göstərilməlidir:

Sözlər kifayət deyil, əməllə hörmət göstərmək həqiqi dəyəri ortaya qoyur.

2. Allahı uca tutmaq əsasdır:

Allah və Peyğəmbərə hörmət insanlara hörmətin əsasını təşkil edir.

3. Qocalara diqqət:

Yaşlı insanlara yardım etmək və onlara hörmət göstərmək cəmiyyətin əxlaqını gücləndirir.

4. Uşaqlara nümunə olmaq:

Gənclər və uşaqlar, hörmətli davranışları izləyərək öyrənirlər.

5. Kiçik hərəkətlər böyük təsir yaradır:

Sadə yardımlar və diqqət insanlarda ruhən iz buraxır.

6. Cəmiyyətdə bir-birinə hörmət:

İnsanlar bir-birinə hörmət etdikcə, icma daha möhkəm və ahəngdar olur.

7. Əməldə səmimiyyət:

Hörmət və yardımın Allah üçün edilməsi hər yaxşılığın mükafatını artırır.

8. Dəyəri anlamaq:

İnsanların dəyərini qəlbdən uca tutmaq onların həyatını və cəmiyyətin harmoniyasını yüksəldir.

QARDAŞLARIN EHTİYACINI ARADAN QALDIRMAQ

KƏLAM - 138

“SİZDƏN HƏR KİM DARLIĞA DÜŞƏRSƏ, QARDAŞINA XƏBƏR VERSİN VƏ ÖZÜNƏ (DAHA ÇOX) ƏZİYYƏT ETMƏSİN.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 59)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 138:
“QƏLBİN SƏMİMİYYƏTİ”

Quba şəhərinin sakit küçələrindən birində, payız gününün sərin havası ilə quşların cəh-cəhi qarışmışdı. Küçənin kənarında, təvazökar bir evdə yaşayan Leyla, qonşular arasında hər zaman diqqətli və mərhəmətli qadın kimi tanınırdı. O, insanlara yardım etməyi, xüsusən də ehtiyacı olanlara əl uzatmağı sevirdi.

Bir gün səhər saatlarında, Leyla bazara gedərkən qonşuluqda yaşayan yaşlı bir qadının pəncərəsindən zəif səslər eşitdi. Qadın zəif və yorğun səslə kömək istəyirdi. Leyla dərhal evinə qayıdıb yanında su və çörək götürdü, qadının yanına qaçdı.

“Salam xala, necə hiss edirsiniz? Mən sizə kömək gətirmişəm,” – deyə Leyla zarafatla gülümsəyərək dedi.

Yaşlı qadın göz yaşlarını saxlaya bilmədi və dedi:

“Allah razı olsun, qızım. Sənin kimi insanlar var ki, cəmiyyətimizə nur gətirir. Mən bazara gedə bilmirdim, amma sən mənim dərdimi anlamısan.”

Leyla sakitcə cavab verdi:

“Biz bir-birimizi anlayanda, cəmiyyətimiz daha sağlam olur. İmam Sadiq (ə) buyurub ki: ‘Sizdən hər kim darlığa düşərsə, qardaşına xəbər versin və özünə (daha çox) əziyyət etməsin.’ Biz bir-birimizin dərdini bilib kömək etməliyik, amma özümüz də çətinliyə düşməməliyik.”

Bu söhbətdən sonra Leyla bazara getdi və yolda uşaqlarla qarşılaşdı. Onlar evlərinə aparmalı olduqları bağlamaları daşımaqda çətinlik çəkirdilər. Leyla onlara yaxınlaşıb dedi:

“Gəlin birlikdə bunu daşıyaq, hər kəs bir-birinə kömək etsə, işimiz asanlaşar.”

Uşaqlar onun sözlərinə əməl edib birlikdə bağlamaları daşıdılar. Leyla bu zaman başa düşdü ki, yardımlaşma yalnız ehtiyacı olanlara deyil, həm də bir-birimizə hörmət və səmimiyyət göstərməkdir.

Günün ortalarına yaxın, Leyla Quba bazarının mərkəzinə gəldi. Burada bir tacir qadın, məhsullarını satmaq üçün böyük zəhmət çəkirdi, amma müştərilər onu görməzdən gəlirdi. Leyla yaxınlaşaraq dedi:

“Xanım, sizə yardım etmək istərdim. Bəlkə sizin məhsullarınızdan bir az alıb digər insanlara təqdim edək?”

Tacir qadın təəccüblə baxdı və dedi:

“Bu nə qədər gözəl bir fikirdir! Hər kəsin köməyə ehtiyacı var, amma sənin kimi səmimi insanlar azdır.”

Leyla müsbət cavab verərək tacir qadına kömək etdi və onun

məhsullarını bazarda yaymağa başladı. İnsanlar da bu yaxşılığa şahid oldu, və nəticədə tacir qadının işləri daha yaxşı getməyə başladı.

Axşam saatlarında Leyla evinə qayıdarkən qonşularından biri ona yaxınlaşdı və dedi:

"Leyla, sən həmişə insanların dərdlərini görür və onlara kömək edirsən. Niyə bu qədər diqqətlisən?"

Leyla sakitcə cavab verdi:

"Çünki hər kəsin dərdi var və biz bir-birimizi xəbərdar etməli, kömək etməliyik. Amma özümüzü də unutmamalıyıq. Səmimiyyət və diqqət həyatımızı həm mənəvi, həm də sosial cəhətdən zənginləşdirir."

O gecə Leyla evində oturub Quba şəhərinin sakit gecəsini seyr edərkən düşündü ki, insanlara səmimi və diqqətli yanaşmaq, həm onların həyatını asanlaşdırır, həm də Allahın razılığını qazanmaq deməkdir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Səmimiyyət önəmlidir:

Yardım və xəbərdarlıq səmimiyyətlə edildikdə həqiqi təsir göstərir.

2. Ehtiyacı olanı xəbərdar etmək:

Qardaşın və ya qonşunun çətinlikdə olduğunu bildirmək həm ona kömək, həm də icma üçün faydalıdır.

3. Özünü qorumaq:

Başqasına yardım edərkən özünü zərər görməkdən qorumaq vacibdir.

4. Yardımlaşma və əməkdaşlıq:

Kiçik hərəkətlər cəmiyyətdə böyük təsir yaradır.

5. Nümunəvi davranış:

Səmimi və diqqətli qadın obrazı, cəmiyyətdə pozitiv dəyişikliklər yaradır.

6. Cəmiyyətin harmoniyası:

İnsanlar bir-birinə xəbərdarlıq edib yardım etdikdə şəhər daha xoşməramlı və harmonik olur.

7. Allah üçün yaxşılıq etmək:

Yardım və diqqət Allah rızası üçün olduğunda daha böyük mənəvi dəyər qazanır.

KƏLAM - 139

"SİZDƏN HƏR KİM QARDAŞININ EHTİYACLI OLDUĞUNU BİLSƏ, ONDAN İSTƏMƏ ƏZİYYƏTİNİ GÖTÜRSÜN (YƏNİ O, DİLƏ GƏTİRMƏDƏN EHTİYACINI ARADAN QALDIRSIN)."

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 59)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 139:

"SƏMİMİ YARDIMIN GÜCÜ"

Siyəzən şəhərinin sakit və dəniz kənarı küçələrindən birində, səhər günəşinin ilk şüaları evlərin üzərinə düşürdü. Orada yaşayan İmanqulu, hər zaman insanlara yardım etməyi sevən və səmimi niyyəti ilə tanınan bir gənc idi. O, həm qonşularına, həm də icma üzvlərinə qarşı diqqətli və mərhəmətli davranırdı.

Bir gün İmanqulu işdən evə qayıdarkən, yolda yaşlı bir kişinin yavaş-yavaş çətinliklərlə daşıdığı böyük bir torbanı gördü. Kişi yorğun, tərləmiş və əlindəki yükü daşımaqda çətinlik çəkirdi. İmanqulu dərhal onun yanına gəldi və sakit bir səslə dedi:

"Salam əmi, gəlin mən sizə kömək edim, bu yük çox ağır görünür."

Yaşlı kişi əvvəlcə utandı, amma İmanqulunun səmimiyyətini gördükdə torbanı ona verdi və belə dedi:

"Çox sağ ol, oğlum. Mən bunu tək daşıya bilmirdim, amma sən mənim yükümü çəkib dərdimi yüngülləşdirdin."

İmanqulu torbanı evə qədər daşıdı və kişiyə dedi:

"İmam Əlinin (ə) kəlamı buyurur: 'Sizdən hər kim qardaşının ehtiyacı olduğunu bilsə, ondan istəmə əziyyətini götürsün.' Mən bu sözləri özüm üçün prinsiplərimdən biri etmişəm. İnsanların dərdini görüb, onları narahat etmədən kömək etmək, həm onların, həm də bizim qəlbimizi rahatlaşdırır."

Yaşlı kişi minnətdarlıqla başını əydi və evinə daxil oldu. İmanqulu isə davam edərək bazara getdi. Orada qonşuluqda yaşayan bir qadın, müxtəlif ərzaq məhsullarını satmaq üçün tək çalışırdı. Lakin bazarda ətrafındakı insanlardan kifayət qədər alıcı tapa bilmirdi. İmanqulu yaxınlaşıb dedi: "Xanım, bəlkə mən sizə kömək edim və məhsullarınızı insanlara təqdim edim?"

Qadın gözləri parlayaraq cavab verdi:

"Bu çox yaxşı olar, təşəkkür edirəm. Çox yorulmuşam, amma indi sən kömək edirsən."

İmanqulu məhsulları bazardakı alıcılara tanıtdı, onlara məhsullar haqqında məlumat verdi və hər birinə xoş sözlər dedi. Bu səmimiyyət və diqqət nəticəsində tacir qadının işləri yaxşılaşdı, bazar alıcıları da xoşbəxt oldu.

Axşamüstü İmanqulu evinə qayıdarkən yolda kiçik bir uşaqla qarşılaşdı. Uşaq qorxmuş və ağlayırdı. İmanqulu yaxınlaşıb uşağın yanına əyləşdi və sakitcə soruşdu:

"Niyə ağlayırsan, balam?"

Uşaq cavab verdi:

"Evimizə gedə bilmirəm, amma anam evdə işlə məşğuldur, mənim əlimdəki məktəb çantamı daşıyacaq kimsə yoxdur."

İmanqulu dərhal uşağın əlindəki məktəb çantasını alıb ona dəstək oldu, onun məktəb çantasını evinə qədər daşıdı və uşağı anasına təhvil verdi. Uşaq şadlıqla evinə daxil oldu, ana isə İmanquluya təşəkkür edərək dedi:

"Allah sizdən razı olsun, oğlum."

O gecə İmanqulu evində oturarkən düşündü ki, başqasına səmimi və diqqətli yardım göstərmək həm onların dərdini aradan qaldırır, həm də insanın öz qəlbini zənginləşdirir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Səmimiyyət və diqqət:

Yardım göstərərkən səmimi olmaq həm insanı xoşbəxt edir, həm də

icmada nümunəvi davranış yaradır.

2. Ehtiyacı olanı narahat etmədən kömək etmək:

Qardaşın və ya qonşunun ehtiyacını görüb, onun üzərinə yük qoymadan yardım etmək vacibdir.

3. Praktik yardım:

Sadə hərəkətlər – torbanı daşımaq, məktəb çantasına kömək etmək – böyük mənəvi təsir yaradır.

4. İcma harmoniyası:

İnsanlar bir-birinə diqqətli olduqda cəmiyyət daha səmimi və dostyana olur.

5. Allah rızası üçün yaxşılıq:

Yardım səmimiyyətlə edilərsə, Allahın razılığı və xeyri üzərində olur.

6. Hər kəsin təsiri:

Hər bir fərd icmada müsbət təsir yarada bilər, hətta kiçik əməllərlə.

7. Nümunəvi həyat:

İmanqulu kimi səmimi və diqqətli davranışlar başqalarına da yol göstərir.

KƏLAM - 140

Said ibn Həsən belə nəql edir:
“İmam Əbu Cəfər (İmam Baqir (ə)) belə buyurdu:
‘Sizdən biriniz qardaşının yanına gəlib əlini onun cibinə salaraq ehtiyacı qədər götürüb, götürdüyünü də geri qaytarmaması halı olubmu?’
Mən dedim: ‘Aramızda belə bir hal eşitməmişəm.’
Bunun üzərinə İmam Baqir (ə) buyurdu:
‘O halda (həqiqi qardaşlığın) faydası yoxdur.’
Mən dedim: ‘Bəs onda biz həlak olduq!’
İmam buyurdu: ‘Xeyr, insanlar hələ ağıl kamallarına çatmayıblar.’”

(Bu kəlam İmam Baqirə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 59)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 140:
“SƏMİMİ KÖMƏK KÖRPÜSÜ”

Sumqayıtın səliqəli küçələrindən birində Nuray adlı bir qadın yaşayırdı. O, şəhərin mərkəzindəki kitabxanada işləyir, uşaqların kitab və dərs vəsaitlərinə ehtiyaclarını qarşılamağa çalışırdı. Nuray üçün bu yalnız bir iş deyildi; onun üçün kömək etmək, başqalarının üzündə təbəssüm yaratmaq həyatın mənası idi.

Bir səhər Nuray kitabxanaya gedərkən qonşusu Firuzə ilə qarşılaşdı. Firuzə üzündə narahatlıq və tələşlə küçədə dayanmışdı. Nuray dərhal yaxınlaşdı:

“Salam Firuzə, sən nəyisə gizlətməyə çalışırsan, amma üzün danışır,” – deyə Nuray gülümsədi.

Firuzə utancaq bir tonda dedi:

“Nuray, mən uşaqlar üçün dərs vəsaitlərini ala bilmirəm. Evdə çətin vəziyyətdəyik, amma bunu sənə deməyə utanıram.”

Nuray onu diqqətlə dinlədi və sakit bir səslə dedi:

“Firuzə, narahat olma. İmam Baqir (ə): ‘Sizdən biriniz qardaşının yanına gəlib əlini onun cibinə salaraq ehtiyacı qədər götürüb, götürdüyünü də geri qaytarmaması halı olubmu?’ soruşduğunda və olmadığını eşitdiyində: ‘O halda həqiqi qardaşlığın faydası yoxdur.’ - demişdi. Biz də bunu rəhbər tutmalıyıq. Mən sənin üçün yardım etmək istəyirəm, amma bunu utandırmadan, gizli və səmimi edəcəyik.”

Nuray çantasından müəyyən məbləği çıxardı və Firuzənin çantasına qoydu. Heç bir kimsə bunu görmədi. Firuzə təəccüblə və göz yaşları ilə dedi:

“Nuray, sənin bu davranışın məni həm təsirləndirdi, həm də sevindirdi. İndi uşaqlar dərslərinə davam edə biləcəklər. Allah sənin kimi insanların əməllərindən razı olsun.”

Nuray gülümsəyərək dedi:

“Firuzə, əsl qardaşlıq və dostluq yalnız ehtiyac sahibini utandırmadan dəstəkləməkdir. Gizli və səmimi yardım həm sənə, həm də Allahın razılığına səbəb olur.”

Bundan sonra Nuray və Firuzə şəhərdə digər ehtiyacı olanlara da yardım etməyə başladılar. Nuray yardımını göz önünə çıxarmadan, gizli və təmənnasız şəkildə göstərirdi. Məktəbdə uşaqlar üçün kitab və dəftər dəstlərini hazırlayır, qonşuların çətinliklərini görüb onları utandırmadan dəstəkləyirdi.

Bir gün Nuray və Firuzə Sumqayıtın parklarından birində gəzərkən, başqa bir qonşunun evi yanan və ailənin çətin vəziyyətdə olduğunu gördülər. Nuray sakitcə dedi:

“Firuzə, gəlin onlara yardım edək. Amma unutma, kömək edərkən onların üzündə utanc yaratmamalıyıq. Əsl yardım səmimi və gizli olmalıdır.”

Firuzə razılaşdı və onlar ailəyə həm maddi, həm də mənəvi dəstək oldular. Qısa müddət ərzində ailə vəziyyətini düzəltdi və Nuray ilə Firuzənin nümunəsi qonşular arasında da yayılmağa başladı. Hər kəs bir-birinə kömək etməyə başladı, amma hər yardım səmimi və gizli olduqda insanların qəlblərində iz buraxırdı.

Nuray hər dəfə uşaqlara kitab paylayanda, qonşulara dəstək olarkən İmam Baqirin (ə) kəlamını xatırlayırdı: səmimi yardım həm Allahın razılığına, həm də insan qəlbinə toxunmaq üçün ən böyük vasitədir.

Sumqayıtın bu kiçik, amma səmimi insanları bir-birinə dəstək olduqda, şəhərin küçələrində mərhəmət və sevgi atmosferi hakim oldu. Nuray və Firuzənin gizli yardımları, insanların həyatına işıq saçdı və həqiqi qardaşlıq nümunəsi oldu.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Həqiqi qardaşlıq və dostluq, ehtiyac sahibini utandırmadan və səmimi şəkildə yardım etməkdən keçir.
2. Gizli və niyyətli yardım həm qarşı tərəf, həm də Allah üçün dəyərlidir.
3. Hər kiçik yardım böyük təsir yarada bilər və insanların qəlblərinə işıq salır.
4. İmam Baqirin (ə) kəlamı göstərir ki, yardımın niyyəti və gizliliyi onun

qiymətini artırır.

5. Səmimi yardımlar toplumda etimad və birliyi gücləndirir, qarşılıqlı hörmət yaradır.

6. Yardım edərkən utandırmaq və ya rüsvay etmək qardaşlığın əksidir; məqsəd yalnız dəstək və mərhəmətdir.

KƏLAM - 141

“QARDAŞLARIN HAQQINI YERİNƏ YETİRMƏK - TƏQVA SAHİBLƏRİNİN ƏN ŞƏRƏFLİ ƏMƏLİDİR.”

(Bu kəlam İmam Əliyə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 59)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 141:
“HÖRMƏT VƏ ƏDALƏT KÖRPÜSÜ”

Şəmkirin sakit bir küçəsində Xəlil adlı bir kişi yaşayırdı. Xəlil şəhərin kiçik bir dükanında işləyir, həm ailəsini dolandırır, həm də qonşulara kömək etməyə çalışırdı. O, uşaqlıqdan valideynlərindən öyrəndiyi prinsipləri, İmam Əlinin (ə) kəlamları ilə birləşdirərək gündəlik həyatında tətbiq edirdi.

Bir gün Xəlil işdən çıxanda qonşusu Əli ilə qarşılaşdı. Əli narahat və əsəbi görünürdü. Xəlil dərhal yaxınlaşdı:

“Salam Əli, nə olub? Görünüşün narahatlıq doludur.”

Əli dərin nəfəs alaraq dedi:

“Xəlil, mənim dükanımda səhv oldu. Müştəri ilə hesablaşmada səhv etmişəm və qardaşım bundan inciməyəcək deyə narahatam. Amma indi onun haqqını necə verəcəyimi bilmirəm.”

Xəlil sakit və düşüncəli bir tonda cavab verdi:

“Əli, İmam Əli (ə) buyurur: ‘Qardaşların haqqını yerinə yetirmək – təqva sahiblərinin ən şərəfli əməlidir.’ Biz hər zaman qardaşlarımızın haqlarını qorumağa çalışmalıyıq, çünki haqqın yerinə yetirilməsi həm Allah qarşısında məsuliyyətimizi göstərir, həm də qardaşlığımızı möhkəmləndirir.”

Əli hələ də narahat idi:

“Amma mən artıq səhv etmişəm, necə düzəldə bilərəm?”

Xəlil onu sakitləşdirərək dedi:

“Səhvi etiraf etmək və düzəltmək cəsarət və təqva göstəricisidir. Gəl, birlikdə bu problemi həll edək.”

Onlar dükanın arxasına keçdilər və Əli müştəri ilə dürüst şəkildə üz-üzə gəldi. Hesab fərqini izah etdi və müştərinin razılığını qazandı. Müştəri təşəkkür etdi və hər iki tərəf üçün vəziyyət sülh və anlayışla nəticələndi.

Xəlil bu hadisədən dərs çıxararaq, Şəmkirin digər sakinlərinə də qardaşların haqlarını qorumağın vacibliyini izah etdi. Günlər keçdikcə, Xəlil həm işində, həm də qonşular arasında haqları qorumağa və ədalətli olmağa daha da diqqət yetirdi.

Bir gün, şəhərin mərkəzində baş verən yanlış anlaşılmanı da düzəltdi. Qonşularından birinin malını səhvən almışdılar. Xəlil məsələni açıq və dürüst şəkildə həll etdi, hər iki tərəfi razı saldı və haqqı yerinə yetirdi. İnsanlar onun bu davranışına heyran qaldılar və Xəlilin nümunəsi Şəmkirin küçələrinə

ədalət və hörmət ruhunu gətirdi.

Xəlil hər dəfə qardaşlarının haqqını qoruyanda İmam Əlinin (ə) kəlamını xatırlayırdı: haqqın yerinə yetirilməsi yalnız bir əməl deyil, həm də insanın Allah qarşısındakı məsuliyyətini göstərir və cəmiyyətə sülh və etimad gətirir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Qardaşların haqlarını qorumaq və yerinə yetirmək, təqva sahibi olmanın ən şərəfli yoludur.
2. Haqqın qorunması, yalnız Allah qarşısında deyil, insanlar arasında da hörmət və etimad yaradır.
3. Səhvləri etiraf etmək və düzəltmək cəsarət və ədalətin göstəricisidir.
4. Haqqı yerinə yetirmək qardaşlıq və dostluğu möhkəmləndirir.
5. İnsanların haqlarına diqqət etmək, cəmiyyətdə sülh və harmoniya yaradır.
6. İmam Əlinin (ə) kəlamları gündəlik həyatda tətbiq edildikdə, həm Allahın razılığı, həm də insanların hörməti qazanılır.

KƏLAM - 142

“MÖMİN, QARDAŞININ YARDIMÇISI OLDUĞU MÜDDƏTDƏ ALLAH DA MÖMİNİN YARDIMÇISIDIR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 59)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 142: “SƏSSİZ KÖMƏK”

Şərurun səhər havası həmişə bir az sərin, bir az da ümidli olurdu. Günəş dağların arxasından qalxanda küçələrdə tələsmədən işinə gedən insanlar görünər, bazarın kənarından təzə çörək qoxusu yayılardı. Bu şəhərdə yaşayan Aynurə də hər gününü eyni qayda ilə başlayardı: sübh vaxtı Qurani-Kərimin tərcüməsini oxumaq, qısa dua və sonra anasına kömək.

Aynurə orta yaşlarında, sakit təbiətli, amma daxilən çox güclü bir qadın idi. İnsanlar onu çox danışan biri kimi tanımazdılar, lakin dar günə düşən kəsin ilk qapısını döydüyü insanlardan biri məhz o olardı. O, yaxşılıq etməyi sevir, amma bunu nümayiş etdirmədən, səssiz-səmirsiz edirdi.

Bir gün Aynurə bazardan qayıdarkən qonşusu Səbinənin həyətində oturub ağladığını gördü. Səbinə iki uşaq anası idi, əri uzaq rayonda işləyir, aylarla evə gələ bilmirdi. Aynurə səbəbini soruşanda Səbinə əvvəl çəkinib danışmaq istəmədi. Bir az susdu, sonra dilləndi:

– Aynurə bacı, uşaqların məktəb pulu qalıb, üstəlik də evdə un tükənib. Kiməsə deməyə utanıram…

Aynurə onu diqqətlə dinlədi. Heç bir tənqid etmədi, “niyə belə oldu” demədi. Sadəcə başını yüngülcə tərpədib dedi:

– Narahat olma, İnşaAllah bir yolunu taparıq.

Həmin gün Aynurə evə qayıdanda sandığını açdı. Orada ehtiyac üçün saxladığı az miqdarda pul vardı. Öz-özünə düşündü: “Bəlkə sabah mənim də ehtiyacım olar.” Amma dərhal İmam Sadiqin (ə) kəlamı yadına düşdü:

"Mömin, qardaşının yardımçısı olduğu müddətdə Allah da möminin yardımçısıdır." Qəlbində qəribə bir rahatlıq yarandı.

Səhəri gün Aynurə Səbinənin qapısını döydü. Əlində bir torba ərzaq, üstəlik də məktəb üçün lazım olan pulu vardı. Səbinə gözlərinə inanmadı:

– Aynurə bacı, bunu necə edim qəbul edim? Sən özün də imkanlı deyilsən…

Aynurə gülümsədi:

– Mən bunu sənə yox, Allahın rizası üçün edirəm. Sən də vaxtı gələndə başqasına kömək edərsən.

Bu hadisədən bir neçə həftə sonra Aynurənin özü çətinliyə düşdü. Anasının dərmanları üçün pul lazım oldu, amma maaş hələ gecikirdi. Aynurə yenə də şikayət etmədi, kimsəyə açılmadı. Elə həmin gün Şərurun mərkəzində çalışan bir qadın ona zəng vurdu və keçmişdə etdiyi bir xeyirxahlığın unudulmadığını, bunun sayəsində ona müvəqqəti iş tapıldığını söylədi. Bu iş həm anasının dərman xərclərini ödəməyə, həm də evin yükünü yüngülləşdirməyə yetərli idi.

Aynurə telefonu bağlayanda gözləri doldu. İçindən dedi: "Ya Rəbb, Sən necə də gizli yollarla kömək edirsən…" O an anladı ki, insan başqasına kömək edəndə tək qalmır. Allah onun köməyini elə vaxtında, elə yerdən göndərir ki, insan heyrətə gəlir.

Aynurə bundan sonra da Şərurda eyni sadə həyatını yaşamağa davam etdi. Onun etdiyi yaxşılıqlar dillərə düşmədi, amma etdiyi dualar, göstərdiyi kömək onun həyatına bərəkət olaraq qayıtdı.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Mömin başqasına kömək etdiyi müddətdə Allahın yardımını öz həyatında hiss edir.
2. Yardım etmək yalnız maddi dəstək deyil, dinləmək və yanında olmaq da köməkdir.
3. Səmimi və səssiz edilən yaxşılıq insanın qəlbinə rahatlıq gətirir.
4. Başqasının çətinliyinə biganə qalmamaq, Allahın gizli lütflərinə yol açır.
5. Yardım edən insan heç vaxt tək qalmır, çünki onun köməkçisi Allah olur.

KƏLAM - 143

"ŞÜBHƏSİZ Kİ, ALLAH ÜÇ KƏS ÜÇÜN XÜSUSİ GÖZƏLLİKLƏR (HƏSƏNATLAR) SAXLAMIŞDIR: ƏDALƏTLİ RƏHBƏR, QARDAŞINI ÖZ MALINDAN SƏRBƏST İSTİFADƏ ETMƏKDƏ AZAD BURAXAN KƏS VƏ MÖMİN QARDAŞININ EHTİYACINI ÖDƏMƏK ÜÇÜN ÇALIŞAN ŞƏXS."

(Bu kəlam İmam Kazıma (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 59)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 143:

"ƏMANƏT OLAN PAY"

Ağsu şəhərinin kənar məhəllələrindən birində Sadiq adlı bir kişi yaşayırdı. O, orta yaşlı, sakit təbiətli, zəhmətlə dolanan bir insan idi.

Atasından qalan kiçik dülgər emalatxanasını işlədər, qazandığı ruzini halal sayar, haramdan isə qorxardı. Sadiqin həyatda ən çox dəyər verdiyi şey vicdan rahatlığı idi. Deyərdi ki, insan gecə başını yastığa rahat qoyursa, deməli, qazancı da, davranışı da doğrudur.

Ağsuda onu tanıyanlar bilirdi ki, Sadiqin qapısı heç vaxt bağlı olmaz. Xüsusilə çətin vəziyyətdə olanlar onun yanına çəkinmədən gələrdi. Çünki Sadiq kömək edərkən nə minnət qoyar, nə də başa qaxınc edərdi. Onun üçün yardım sadəcə yaxşılıq deyil, iman məsələsi idi.

Bir gün emalatxanaya orta yaşlı bir qadın – Zeynəb gəldi. Geyimindən və baxışlarından yorğunluq açıq-aydın hiss olunurdu. Əri xəstə idi, evin yükü isə tamamilə onun çiyinlərinə düşmüşdü. Sadiq onun sifətindən dərd oxudu və özü söhbətə başladı:

– Buyur, bacı, nə köməyə ehtiyacın var?

Zeynəb bir az tərəddüd etdi, sonra sakit səslə dedi:

– Evdə köhnə bir dolab var, qapısı sınmışdı. Kiməsə təmir etdirmək istəyirdim, amma açığı, pulum çatmır…

Sadiq dolaba baxdı, ölçüsünü aldı və dedi:

– Narahat olma. Mən bunu təmir edərəm. Pulunu isə sonra danışarıq.

Zeynəb utana-utana:

– Sonra da çətin olar, Sadiq müəllim…

Sadiq sözünü kəsdi:

– Qardaşının malından istifadə etməkdən çəkinmə. Bu da Allahın bizə verdiyi bir imkandır.

Dolab təmir olundu, hətta Sadiq əlavə olaraq onu möhkəmləndirdi. Zeynəb təşəkkür edib getdi, amma Sadiq ondan nə pul istədi, nə də gözlənti göstərdi.

Bir neçə gün sonra Sadiqin emalatxanasına gənc bir kişi – Rauf gəldi. O, işsiz idi, ailəsi isə borc içində boğulurdu. Sadiq vəziyyəti anlayınca ona dedi:

– Emalatxanada iş çoxdur. İstəsən, bir müddət burada işləyə bilərsən. Qazancımızı bölərik.

Rauf təəccüblə:

– Mən hələ yaxşı usta deyiləm…

Sadiq gülümsədi:

– Əsas niyyətin təmiz olsun. Qalanını öyrənərsən.

Günlər keçdikcə Sadiq həm öz işini görür, həm də başqalarının yükünü yüngülləşdirirdi. Bəzən qazancı azalırdı, bəzən yorğunluq üstünə düşürdü. Amma qəribə idi ki, nə vaxt başqasının ehtiyacını öz ehtiyacından üstün tuturdusa, Allah onun qarşısına gözləmədiyi bir çıxış yolu açırdı. Bir gün böyük bir sifariş aldı, bir gün köhnə borc bağlandı, bir gün də emalatxanada bərəkət artdı.

Bir axşam Sadiq məhəllə məscidinin qarşısında oturub dincəlirdi. Orada olan yaşlı bir kişi dedi:

– Sadiq, sən çox kömək edirsən, amma özünü də yorma.

Sadiq sakitcə cavab verdi:

– İmam Kazım (ə) buyurur ki, Allah üç kəs üçün xüsusi gözəlliklər saxlayıb. Onlardan biri də mömin qardaşının ehtiyacını ödəmək üçün çalışan şəxsdir. Mən sadəcə bu sözə inanaraq yaşamağa çalışıram.

O gecə Sadiq evinə qayıdarkən qəlbi rahat idi. Çünki bilirdi: insan malına sahib çıxanda deyil, onu paylaşanda ucalır. Və insan başqasının yükünü götürdükcə, Allah da onun yükünü yüngülləşdirir.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Mömin insan başqasının ehtiyacına biganə qalmamalıdır; kömək iman əlamətidir.
2. Qardaşını öz malından istifadə etməkdə azad buraxmaq böyük mənəvi dəyərdir.
3. Yardım edərkən minnət qoymamaq yaxşılığın əsas şərtidir.
4. Başqasının ehtiyacını ödəmək üçün çalışan insan Allahın xüsusi mükafatına ümid edə bilər.
5. Halal qazanc və paylaşmaq ruziyə bərəkət gətirir.
6. İmam Kazımın (ə) kəlamı gündəlik həyatda tətbiq olunduqda cəmiyyətə mərhəmət və etibar yayılır.

KƏLAM - 144

“HƏR KİM MÜƏYYƏN VƏZİYYƏTLƏRDƏ ÖZÜNƏ SIĞINAN QARDAŞLARINDAN BİRİNƏ, GÜCÜ ÇATDIĞI HALDA SIĞINACAQ VERMƏZSƏ, ŞÜBHƏSİZ Kİ, ALLAH TƏBARƏK VƏ TƏALANIN VİLAYƏTİ İLƏ OLAN BAĞINI QOPARMIŞDIR.”

(Bu kəlam İmam Kazıma (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 60)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 144:

“SIĞINACAQ OLAN QƏLB”

Astaranın dənizdən gələn rütubətli havası səhər tezdən küçələri bürümüşdü. Şəhərin kənar məhəllələrindən birində yaşayan Zeynəb hər gün olduğu kimi sübh vaxtı Qurani-Kərimin tərcüməsini oxuduqdan sonra evini səliqəyə salır, sonra isə günün planını düşünürdü. O, sadə bir qadın idi: nə var-dövləti çox idi, nə də yüksək vəzifəsi. Amma bir xüsusiyyəti vardı ki, onu tanıyan hər kəs bu cəhətini hiss edirdi — Zeynəbin qəlbi insanlara sığınacaq idi.

Zeynəb tikişlə dolanırdı. Qonşuların paltarını tikər, bəzən qazancı az olar, bəzən bir az çox. Amma o, qazancının bərəkətini bölüşməkdə görürdü. Xüsusilə çətin vəziyyətdə olan qadınlara və ailələrə biganə qala bilmirdi.

Bir gün Astaranın yağışlı axşamlarından birində qapısı ehtiyatla döyüldü. Zeynəb qapını açanda qarşısında tanış sima gördü — Məryəm. O, bir neçə küçə aralıda yaşayan, sakit və utancaq bir qadın idi. Üzündən narahatlıq yağırdı, əlləri əsirdi.

– Zeynəb bacı… üzr istəyirəm bu vaxt… – deyə çətinliklə danışdı.

Zeynəb dərhal onu içəri dəvət etdi, isti çay süzdü. Məryəmin gözləri dolmuşdu. Bir qədər susduqdan sonra dilləndi:

– Evimdə böyük bir problem var… yoldaşım xəstəxanaya düşüb, kirayəni

ödəyə bilmirəm. Ev sahibi sabah evi boşaltmağımı deyib. Gedəcək yerim yoxdur…

Bu sözləri deyərkən səsi titrəyirdi. O, açıq-aydın sığınacaq axtarırdı. Amma istəmirdi ki, yük olsun. Kömək istəmək onun üçün ağır idi.

Zeynəb bir anlıq düşündü. Onun da imkanları məhdud idi. Ev böyük deyildi, qazancı da çox deyildi. Amma İmam Kazımın (ə) buyurduğu kəlam sanki qəlbində səsləndi:

"Hər kim müəyyən vəziyyətlərdə özünə sığınan qardaşlarından birinə, gücü çatdığı halda sığınacaq verməzsə, şübhəsiz ki, Allahın vilayəti ilə olan bağını qoparmış olar."

Zeynəb bu kəlamı təkcə dillə yox, qəlbi ilə anlayanlardan idi.

– Məryəm, – dedi sakit, amma qətiyyətli səslə – *bu gecə də, sabah da bizdə qalarsan. Allah böyükdür. Çıxış yolu taparıq.*

Məryəm təəccüblə baxdı.

– Amma sənin özün də çətinliklə dolanırsan…

Zeynəb gülümsədi:

– Sığınacaq vermək var-dövlətlə ölçülmür. Qəlblə ölçülür.

O gecə Zeynəb öz yatağını Məryəmə verdi, özü isə mətbəxdə yer saldı. Bir neçə gün sonra qonşuların xəbəri oldu, biri yemək gətirdi, biri xəstəxana xərclərinə yardım etdi. Zeynəb heç kimə vəziyyəti yaymamışdı, amma Allah elə yaymışdı ki, yardım dalğa-dalğa gəldi.

Bir müddət sonra Məryəmin yoldaşı sağaldı, iş tapdı, ailə yenidən ayağa qalxdı. Köçəndə Məryəm ağlayaraq dedi:

– Sən mənə ev yox, ümid verdin.

Zeynəb isə sakitcə cavab verdi:

– Mən sadəcə bağın qopmasına razı olmadım.

Astaranın küçələrində bu hadisə dillərə düşmədi, amma bir qəlbdə böyük iz buraxdı. Çünki bəzən insanı qoruyan divarlar deyil, ona açılan ürəklər olur.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Sığınacaq vermək yalnız ev açmaq deyil, ümidsiz bir insana güvən hissi bəxş etməkdir.
2. İmkan az olsa belə, mərhəmət qəlbin gücü ilə ölçülür.
3. Kömək istəyəni geri çevirmək təkcə insanı yox, insanın Allahla olan bağını da zəiflədə bilər.
4. Çətin anda verilən dəstək, illərlə xatırlanan ən böyük yaxşılığa çevrilir.
5. Qadın mərhəməti və iradəsi cəmiyyətdə gizli, amma dərin dəyişikliklər yarada bilər.

KƏLAM - 145

"MÖMİN QARDAŞINA BİR XEYİR YETİRƏN MÖMİN, ƏSLİNDƏ ALLAHIN PEYĞƏMBƏRİNƏ (S) XEYİR YETİRMİŞ OLUR."

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 60)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 145:
"QAPINI AÇAN YAXŞILIQ"

Xudatın sakit, sərin səhərlərindən biri idi. Günəş hələ tam yüksəlməmişdi, küçələrdə təzə çörəyin iyi yayılırdı. Aqşin adlı orta yaşlı bir kişi hər səhər olduğu kimi erkən qalxmışdı. O, sadə həyat sürürdü: kiçik bir dükanı vardı, halal zəhmətlə dolanır, qazandığının bərəkətini isə paylaşmaqda görürdü. Aqşin üçün iman təkcə sözlə deyil, əməl ilə ölçülürdü.

Həmin gün dükanını açanda, bir qədər kənarda dayanmış bir gəncin tərəddüdlə içəri baxdığını gördü. Gəncin üzündə utancaqlıq, gözlərində isə dərin bir çarəsizlik vardı. Aqşin bunu dərhal hiss etdi, çünki insan halını anlamaq üçün çox danışmağa ehtiyac yoxdur; bəzən bir baxış kifayətdir.

Bir müddət sonra gənc cəsarət tapıb içəri girdi. Adının Murad olduğunu dedi. Səsi titrəyirdi. Qısa-uzadı danışmadan, iş axtardığını, bir neçə gündür çətin vəziyyətdə olduğunu bildirdi. Amma istədiyi əsas şey işdən çox, bir nəfərin onu adam yerinə qoyması, halını anlaması idi.

Aqşin diqqətlə qulaq asdı. Gənci yarımçıq kəsmədi, tələsmədi, "hamının işi var" demədi. Onun üçün bu, sadəcə bir gənc deyildi; bu, Allahın qarşısına çıxardığı bir imtahan idi. Aqşin düşündü ki, mömin qardaşına edilən xeyir, əslində Peyğəmbərə (s) edilən xeyirdir. Bu fikir onun qəlbində çox aydın idi.

Aqşin Murada dedi:

– Gəl, əvvəl otur, bir çay iç. İnsan ayaqda qalmayanda da, qəlbi ayaqda qalmalıdır.

Bu sadə cümlə Muradın gözlərini yaşartdı. Uzun müddətdir ki, ona bu cür səmimi söz deyən olmamışdı.

Aqşin gəncə təkcə iş vermədi. Ona dükanın qazancından pay ayırdı, bir neçə günlük ehtiyacını soruşmadan qarşıladı. "Sonra qaytararsan" demədi. Çünki bilirdi ki, yaxşılıq borc dəftəri ilə deyil, ixlasla edilir. O, Muradın cibinə bir az pul qoydu və sakitcə dedi:

– Bu, sənin haqqındır. Sən də bu gün bir çətinlikdəsən, sabah başqasının çətinliyini yüngülləşdirərsən.

Günlər keçdi. Murad işə alışdı, özünə güvəni qaytarıldı. Aqşinin ona göstərdiyi hörmət, səbir və səmimi münasibət Muradın həyatını dəyişdi. O, artıq təkcə işləmirdi, həm də özünü dəyərli hiss edirdi. Hər dəfə Aqşinin davranışlarını görəndə düşünürdü ki, din yalnız ibadət deyil, insanın insana münasibətidir.

Bir gün Murad Aqşinə dedi:

– Sən mənə təkcə iş vermədin, məni ayaqda saxladın.

Aqşin isə təvazökarcasına cavab verdi:

– Mən sadəcə üzərimə düşəni etdim. Əgər bir mömin qardaşına xeyir yetirirsə, bu xeyir əslində Allahın Peyğəmbərinə (s) çatır. Mən də bu şərəfdən pay almaq istədim.

Xudatın bu kiçik dükanında edilən yaxşılıq, səssiz-səmirsiz bir möcüzəyə çevrildi. Heç kim alqışlamadı, heç kim bilmədi. Amma Allah bilirdi. Və bu kifayət idi.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Möminin möminə etdiyi yaxşılıq sadəcə insani kömək deyil, ilahi dəyər daşıyan bir əməldir.
2. Yardım edərkən qarşılıq gözləməmək, xeyiri ixlasla etmək əsl iman göstəricisidir.
3. Bir insanın halını anlamaq üçün çox sözə yox, diqqətə və mərhəmətə ehtiyac var.
4. Maddi kömək qədər mənəvi dəstək də insanı ayaqda saxlayır.
5. Mömin qardaşına edilən xeyir, Peyğəmbərə (s) edilən xeyir kimi dəyərləndirilməlidir.

KƏLAM - 146

“İNSANIN QARDAŞINA GÜVƏNMƏSİ ÜÇÜN YALNIZ EHTİYACINI ONA BİLDİRMƏSİ KİFAYƏTDİR.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 60)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 146:
“EHTİYACIN SƏSİ”

Qubadlıdan köç etmiş ailələrin bir hissəsi yenidən yurd yerlərinə qayıtmağa başlamışdı. Uzun illərin həsrətindən sonra torpağın qoxusu insanlara həm sevinc, həm də ağır xatirələr gətirirdi. Bu qayıdış günlərində şəhərin kənarında, köhnə bir binanın birinci mərtəbəsində Könül adlı bir qadın yaşayırdı. Könül orta yaşlı, sakit təbiətli, sözünü ölçüb-biçərək danışan biri idi. Onu tanıyanlar deyərdi ki, Könül az danışar, amma ehtiyacı olanın halını bir baxışdan anlayar.

Könül illər əvvəl ailəsini dolandırmaq üçün tikiş işi öyrənmişdi. Evində köhnə tikiş maşını vardı. Gələn-gedən az idi, amma qonşular arasında onun səmimiyyəti bilinirdi. Qapısı nadir hallarda döyülərdi, çünki Könül insanları çətin vəziyyətdə olduqlarını açıq deməyə məcbur etməzdi.

Eyni binada yaşayan Nigar isə tamam fərqli idi. Gənc yaşlarında atasını itirmiş, anası ilə birlikdə çətinliklə dolanırdı. Nigar utancaq idi, ehtiyacını deməyi özünə ağır bilirdi. Daxilində “başqasını narahat etməyim” deyə bir qorxu vardı. Çətin günlərində belə susar, dərdini yalnız gecələr göz yaşları ilə yuyardı.

Bir gün Nigarın anası ağır xəstələndi. Evdə dərman qurtarmışdı, amma Nigarda nə pul vardı, nə də kiməsə deməyə cəsarət. Qapının ağzında dayanıb düşünürdü: “Desəm, bəlkə ağır gələr, deməsəm, anam əziyyət çəkəcək.” Bu tərəddüd onun içini yandırırdı.

Elə həmin axşam Könül pilləkəndə Nigarı gördü. Qızın üzündəki solğunluq, gözlərindəki narahatlıq diqqətindən yayınmadı. Könül nə soruşdu, nə də israr etdi. Sadəcə sakit səslə dedi:

– Sabah bazara gedirəm, evə bir az dərman da alaram. Anan üçün lazım olsa, mənə de.

Bu cümlə Nigara sanki ağır bir yükü atdırdı. Könül nə “niyə demirsən?”, nə də “nə üçün bu haldasan?” dedi. Sadəcə ehtiyacı eşitdiyini bildirdi. Nigar

gözlərini yerə dikib asta səslə:

– Bir neçə dərman var… – dedi və susdu.

Könül başını tərpədib:

– Yetər, – dedi, – deməyin kifayətdir.

Ertəsi gün Könül bazardan qayıdanda dərmanlarla yanaşı bir az ərzaq da gətirdi. Heç nəyi qabartmadı, heç bir minnət qoymadı. Sanki bu, ən adi bir iş idi. Dərmanları masanın üstünə qoyub dedi:

– Allah şəfa versin. Lazım olsa, yenə de.

Nigar o gün anladı ki, həqiqi güvən uzun-uzadı izahlarla qurulmur. İnsan bir ehtiyacını dilə gətirirsə və qarşı tərəf bunu fürsət bilmədən, səssizcə qarşılayırsa, orada artıq qardaşlıq (bacılıq) yaranır.

Günlər keçdi. Anası sağaldı. Nigar tikiş öyrənməyə başladı və bir müddət sonra Könül ə kömək etməyə başladı. Onların arasında nə borc söhbəti oldu, nə də "sən mənə etdin, mən də sənə edim" düşüncəsi. Aralarındakı bağ etimad üzərində quruldu.

Bir gün Nigar dedi:

– O vaxt mən sadəcə ehtiyacımı dedim, sən isə mənə dayaq oldun.

Könül gülümsədi:

– İmam Sadiq (ə) buyurub ki, insanın qardaşına güvənməsi üçün ehtiyacını ona bildirməsi kifayətdir. Qalanı artıq vicdan işidir.

O an Nigar başa düşdü ki, ehtiyacını demək zəiflik deyil. Əsl zəiflik, ehtiyac içində susub tək qalmaqdır.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Ehtiyacını bildirmək insanın etimad göstərməsidir, alçalması deyil.
2. Həqiqi qardaşlıq və bacılıq sorğu-sualsız, minnətsiz yardımla ölçülür.
3. Qarşı tərəfin ehtiyacını fürsətə çevirməyən insan etibara layiqdir.
4. Yardım edən insan bunu gizli və səmimi etdikdə, münasibətlər möhkəmlənir.
5. Din və əxlaq insanları bir-birinə güvənməyə, yükünü paylaşmağa çağırır.

QARDAŞLIQ ƏDƏB-ƏRKANI

KƏLAM - 147

“SİZDƏN HƏR KİM BİRİNİ QARDAŞ ETMƏK İSTƏYİRSƏ, ONDAN ADINI, ATASININ ADINI, QƏBİLƏSİNİ VƏ YAŞADIĞI YERİ SORUŞSUN. ÇÜNKİ BU, QARDAŞLIĞIN LAZIMİ HAQLARINDAN BİRİDİR VƏ BU, SƏMİMİYYƏT VƏ TƏMİZLİYİN SƏBƏBİDİR. ƏKS HALDA, BU, AĞILSIZLARIN DOSTLUĞU OLAR.”

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 60)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 147:

“TANIMAQLA BAŞLAYAN QARDAŞLIQ”

Qusarın sərin havası səhər tezdən şəhərin üzərinə yayılmışdı. Dağlardan gələn yüngül meh küçələrdə gəzən insanlara rahatlıq verirdi. Bu şəhərdə yaşayan Ceyhun adlı bir kişi vardı. O, sadə dolanışığı olan, halal qazanca önəm verən, amma insanlarla münasibətdə bir az ehtiyatlı davranan biri idi. Ceyhun düşünürdü ki, hər kəsə tez inanmaq olmaz, çünki zamanla çox insanın sözündə durmadığını görmüşdü.

Bir gün Ceyhun məscidin həyətində yeni bir üzlə qarşılaşdı. Orta yaşlı, sakit danışan, üzündən təmkin yağan bir kişi idi. Namazdan sonra salamlaşdılar, hal-əhval tutdular. Həmin kişi özünü Elvin kimi təqdim etdi. Qusara yeni köçdüyünü, ailəsi ilə burada yaşayacağını dedi. Ceyhunun ürəyində dərhal bir sual yarandı: *“Bu insanla yaxınlaşmaq olarmı?”*

Günlər keçdikcə yolları tez-tez kəsişdi. Bəzən bazarda, bəzən məsciddə, bəzən də eyni avtobusda. Elvin hər görüşdə səmimi salam verir, qısa, amma mənalı sözlər deyirdi. Ceyhun hiss edirdi ki, bu insan zahirən sakit olsa da, daxilən dərin düşüncəlidir. Amma yenə də ürəyində ehtiyat vardı. Çünki o bilirdi ki, həqiqi qardaşlıq təkcə gülümsəməkdən ibarət deyil.

Bir gün Ceyhun Peyğəmbərimizin (s) bu kəlamını xatırladı:

“Sizdən hər kim birini qardaş etmək istəyirsə, ondan adını, atasının adını, yaşadığı yeri soruşsun. Çünki bu, qardaşlığın lazımi haqlarındandır və bu, səmimiyyət və təmizliyin səbəbidir.”

Ceyhun bu kəlam üzərində düşündü və qərara gəldi ki, Elvini yaxından tanısın. Bir axşam çay içmək üçün onu evinə dəvət etdi. Çay süfrəsi arxasında Ceyhun açıq şəkildə soruşdu:

— Adını bildim, Elvin. Bəs atan kimdir, haralısan, Qusara necə gəlib çıxdın?

Elvin bu suallardan narahat olmadı. Əksinə, rahatlıqla cavab verdi. Atasının adının Raqif olduğunu dedi, Sabirabad rayonunda böyüdüyünü, hansı çətinliklərdən keçdiyini danışdı. Ailəsi, işi, keçmişi haqqında səmimi sözlər söylədi. Danışdıqca Ceyhunun ürəyindəki şübhələr azalmağa başladı. Çünki Elvin gizlətmirdi, sözlərini dolaşdırmırdı.

Bir müddət sonra Ceyhun çətin bir vəziyyətə düşdü. Gözləmədiyi bir xərclə qarşılaşdı və bu, onu ciddi narahat etdi. Uzun-uzadı düşünəndən sonra Elvinə dərdini açdı. Elvin heç tərəddüd etmədən dedi:

— Qardaş, bu yükü tək daşıma. Mənim gücüm çatan qədər yanındayam.

Həmin gün Elvinin etdiyi kömək maddi baxımdan böyük olmasa da, mənəvi olaraq Ceyhuna çox güc verdi. Ceyhun anladı ki, həqiqi qardaşlıq tanımaqla, səmimiyyətlə və açıq ünsiyyətlə yaranır. Əgər insan qarşısındakını tanımadan, kim olduğunu bilmədən "qardaş" deyirsə, bu, boş bir söz olur.

Vaxt keçdikcə Ceyhun və Elvin arasında etibarlı bir bağ yarandı. Onlar artıq bir-birinin evinə çəkinmədən gedir, sevincini də, kədərini də bölüşürdülər. Ceyhun hər dəfə Qusarın küçələrində Elvinlə yanaşı addımlayanda düşünürdü: *"Əgər mən vaxtında soruşmasaydım, tanımasaydım, bəlkə də bu qardaşlığı heç vaxt qura bilməzdim."*

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Həqiqi qardaşlıq təsadüfi tanışlıqla deyil, **tanımaqla və səmimiyyətlə** qurulur.
2. Qarşıdakı insanın kimliyini, keçmişini və həyatını bilmək, münasibəti möhkəmləndirir.
3. Soruşmaq etimadsızlıq deyil, əksinə **səmimi münasibətin başlanğıcıdır**.
4. Qardaşlıq təkcə xoş gündə deyil, **çətin anlarda üzə çıxır**.
5. Dərin və sağlam münasibətlər, düşünülməmiş yaxınlıqdan yox, **şüurlu seçimdən** doğur.

KƏLAM - 148

"BU ÜÇ ŞEY CƏFADAN (SEVGİSİZLİKDƏN) SAYILIR. BUNLARDAN BİRİ, BİRİYLƏ DOST OLDUĞU HALDA ONUN ADINI VƏ KÜNYƏSİNİ SORUŞMAMAQDI."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 60)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 148:
"TANINMADAN QURULAN DOSTLUQ OLMAZ"

Şirvanın sakit məhəllələrindən birində, köhnə, amma səliqəli bir binada Vəfa adlı bir qadın yaşayırdı. Vəfa orta yaşlı, sakit təbiətli, amma müşahidə etməyi sevən bir insan idi. O, insanlara tez isinişməzdi, lakin birinə etibar edəndə ürəyini tam açardı. Onun üçün münasibətlər sadəcə salamlaşıb hal-əhval tutmaqdan ibarət deyildi; Vəfa inanırdı ki, insan insanı tanımadan, onu dərk etmədən yaxınlıq qurmaq mümkün deyil.

Vəfa bir müddət əvvəl binaya köçmüş yeni bir qadınla — hamının sadəcə "qonşu xanım" dediyi biri ilə tez-tez rastlaşmağa başlamışdı. Hər səhər pilləkəndə qarşılaşar, bir-birinə gülümsəyər, qısa salamlaşardılar. Bəzən bazardan qayıdarkən birlikdə yol gedər, hava, qiymətlər, gündəlik qayğılar haqqında danışardılar. Amma bütün bu söhbətlərə baxmayaraq, Vəfa bir qəribə boşluq hiss edirdi: qarşısındakı insanın adı nədir, haradandır, ailəsi varmı — bunların heç birini bilmirdi.

Günlərin bir günü Şirvanda güclü yağış yağdı. Küçələr palçığa qərq oldu, insanlar tələsik evlərinə çəkildi. Vəfa marketdən qayıdarkən pilləkəndə

həmin qadını gördü. Qadın ağır torbalarla çətinliklə qalxırdı. Vəfa dərhal köməyə tələsdi, torbaların bir qismini götürdü və birlikdə yuxarı qalxdılar. Qapının ağzında qadın yorğun, amma minnətdar baxışlarla dedi:

— Allah razı olsun, çox sağ ol.

Vəfa bu dəfə fərqli bir hiss keçirdi. Daxilində bir səs dedi: *"Bu qədər kömək, bu qədər ünsiyyət... amma sən hələ də onu tanımırsan."* Elə həmin an Vəfa Həzrəti Məhəmmədin (s) kəlamını xatırladı. Orada deyilirdi ki, dost olduğu halda qarşısındakının adını, kimliyini soruşmamaq münasibətdə soyuqluq və laqeydlik əlamətidir.

Vəfa bir anlıq tərəddüd etdi, sonra səmimi bir təbəssümlə soruşdu:

— Bağışla, biz tez-tez görüşürük, amma hələ tanış olmamışıq. Adın nədir?

Qadın bir anlıq təəccüblənsə də, üzündə isti bir ifadə yarandı:

— Mənim adım Züleyxadır. Sənin adın?

— Vəfa.

Bu sadə dialoq sanki aralarındakı görünməz divarı uçurdu. Züleyxa danışmağa başladı: Şirvana başqa rayondan köçdüyünü, burada iş tapmağa çalışdığını, tək yaşadığını söylədi. Vəfa da öz həyatından, keçdiyi çətinliklərdən danışdı. Həmin gün uzun-uzadı söhbət etdilər — qapı ağzında başlayan söhbət çay süfrəsi arxasında davam etdi.

Sonrakı günlərdə münasibətləri tamam dəyişdi. Artıq biri-birinə sadəcə "qonşu" deyə baxmırdılar. Adla çağırır, bir-birinin halını soruşur, ehtiyac olduqda çəkinmədən kömək edirdilər. Vəfa dərk etdi ki, bir insanın adını bilmək sadəcə məlumat deyil, ona verilən dəyərin ifadəsidir. Adla çağırılan insan özünü görünən, qəbul edilən və hörmət edilən hiss edir.

Vəfa bir axşam pəncərədən Şirvanın işıqlarına baxarkən düşündü:

Bəzən böyük dostluqlar bircə səmimi sualdan başlayır." O an anladı ki, tanımadan qurulan münasibətlər köksüz ağac kimidir — bir küləkdə sınar.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Tanımaq dəyər verməkdir:

Bir insanın adını, kimliyini soruşmaq ona qarşı səmimiyyətin və hörmətin ilk addımıdır.

2. Dostluq laqeydliklə qurulmaz:

Ünsiyyət var, amma tanışlıq yoxdursa, bu münasibət dərinləşməz.

3. Sadə suallar böyük körpülər yaradar:

Ad soruşmaq kimi kiçik bir addım qəlblər arasında yaxınlıq yarada bilər.

4. Dini hikmətlər gündəlik həyata yol göstərir:

Həzrəti Məhəmmədin (s) kəlamı münasibətlərin keyfiyyətinə diqqət etməyi öyrədir.

5. Səmimi münasibət insanı gücləndirir:

Tanınan və qəbul edilən insan özünü daha güvənli və dəyərli hiss edir.

KƏLAM - 149

"QARDAŞINI GÜLƏR ÜZLƏ QARŞILA."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmmədə (s) aiddir. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 60)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 149:
"GÜLƏR ÜZLƏ QARŞILAMA"

Şuşa şəhəri, öz mədəniyyəti, zəngin tarixi və sıx əlaqələri ilə məşhur olan bir yerdir. Hər bir insanın bir-birinə yaxın olduğu, bir-birinin halına həssas yanaşdığı bir mühitdə, sadə bir gülümsəmə belə bir çox qəlbi yumuşaldar. Bu şəhərin dar, bükülmüş küçələrində, həyat bir çox insan üçün sadəcə hərəkətdən ibarət deyildi. İnsanlar bir-birilərinə daha çox səmimiyyətlə yanaşır, həyatın mənasını axtarır, çətinliklərlə baş etməyə çalışırdılar.

Xədicə adlı bir qadın vardı ki, o, məhz bu şəhərdə doğulub böyümüş, ən sadə və ən təvazökar formada insanlara xidmət edərək həyatını keçirirdi. O, sadəcə başqalarına yardım etməklə kifayətlənməyib, hər zaman onlara təbəssümünü də bağışlayırdı. Həyatını başqalarının üzünü güldürmək və onların qəlblərini qızdırmaqla keçirirdi. Xədicə öz daxili dünyasında bu qədər səmimi idi, nəinki bir kənardan görünən təbəssüm, həm də ürəyindəki sevgi ilə insanlara kömək edirdi. Onun hər zaman təbəssümlə gəzən bir üzlə qarşılaşması ətrafdakı insanları da ona yaxınlaşdırırdı.

Bir gün, Xədicə ilə Məryəm bazara gedirdilər. Şəhərin mərkəzinə doğru addımlayarkən, yolda bir kişi ilə qarşılaşdılar. Kişi, başını aşağı salıb, sakit addımlayır, bir çoxları kimi üzündəki sərt ifadə ilə insanlar arasında heç bir əlaqə yaratmırdı. Onun soyuq və büzüşmüş üz ifadəsi bir qədər narahatlıq yaradırdı. Xədicə, bazara gedərkən insanları yalnız yaxşı enerjilərlə qarşılamağı özünə borc sayırdı. O, başqalarına sadə və gözəl təbəssümlər verərək həyatını daha mənalı hala gətirirdi.

Xədicə, adətən belə insanlar qarşısında heç vaxt geri çəkilmirdi. Onun həyat fəlsəfəsi başqalarına necə kömək etməyi və onların ruhunu işıqlandırmağı nəzərdə tuturdu. Həmin an, o, bu kişini gördü və bir neçə addım atıb onun qarşısında dayandı. Xədicə gülümsəyərək, onunla göz-gözə gəldi və dedi:

"Salam! Mənimlə danışmaq istəməsən belə, heç olmasa bir təbəssüm et. Çünki hər şeydən əvvəl bu bir insanlıq borcudur." Xədicə, danışarkən üzündə böyük bir sevgi, səmimiyyət və istilik vardı.

Kişi başını qaldırdı, Xədicənin gözlərinə baxaraq bir az durdu və heç nə demədən keçmək istəyirdi. Lakin o, Xədicənin bu sadə və təmkinli sözlərini eşidib, öz qəlbində bir dəyişiklik hiss etdi. Bir anlıq içindəki soyuqluq əridi və üzündə kiçik bir təbəssüm aşkar oldu.

"Bu da nə deməkdir?" Kişi bir qədər təəccüblə soruşdu. O, indiyə qədər həyatında bir çox çətin vəziyyətlərlə qarşılaşıb, bir çox insanı da tanıyıb, lakin heç kim onu belə diqqətlə dinləyib və sadəcə bir təbəssüm verərək həyatına işıq salmamışdı. Xədicənin sözləri çox sadə və asan idi, amma dərindən oxuduqda nə qədər böyük bir dəyəri olduğunu hiss etdi.

Xədicə cavab verdi: "Həzrət Muhəmməd (s) demişdir: 'Qardaşını gülər üzlə qarşıla.' Bu sadə bir təbəssüm deyil, həm də insanın içindəki bütün pisliklərı aradan qaldıran, əsl insanlığı göstərən bir işarədir. Bəzən ən çətin zamanlarda belə, sadə bir gülümsəmə insanın ürəyini qızdırar və onu daha

xoşbəxt edər."

Kişi Xədicənin sözlərinə baxaraq başını tərpətdi. Onun içində bir işıq yanmağa başladı. Həmin an o, Xədicənin nə demək istədiyini başa düşdü: Gülüş, sadəcə bir üz ifadəsi deyil, insanın həyatına sevgi və ümüd gətirən bir vasitədir.

Kişi dərin bir nəfəs aldı, Xədicəyə təşəkkür etdi və üzündə yavaşca təbəssüm açılaraq ona dedi: "Bəli, mən bu anı unuda bilməyəcəyəm. Mən də bu gün, həyatımda ilk dəfə başqalarına sadəcə bir təbəssümlə yanaşacağam. Çünki anladım ki, gülər üzlə qarşılama, insanın qəlbini dəyişdirir."

Xədicə başını tərpədərək onu yola saldı. İndi hər ikisi bir-birilərini daha yaxşı başa düşür, bu sadə, amma çox mənalı anın onların həyatında necə böyük dəyişikliklərə səbəb olacağını hiss edirdilər.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Gülər üzlə yanaşmaq insanın qəlbini yumuşaldar.

İnsanlara təbəssüm ilə yanaşmaq, onların qəlblərini yumşaldır və onların əhvalını yaxşılaşdırar. Bu, sadəcə bir üz ifadəsi deyil, bir insanın ruhunu, daxili dünyasını və ətrafdakı insanlarla olan münasibətini göstərir. Xədicə, sadəcə təbəssüm edərək bir çox insana həyatlarını dəyişdirəcək bir təsir göstərdi.

2. Sadə bir söz və hərəkət, böyük dəyişikliklərə səbəb ola bilər.

Həzrət Muhəmmədin (s) kəlamı çox sadə bir ifadə olsa da, o, insanları həm bir-birilərinə qarşı daha mehriban, həm də daha həssas etməyə yönəltdi. Gülüş, başqalarına yaxınlaşmağın ən təsirli yollarından biridir.

3. İnsanların içindəki qaranlıqla mübarizə etmənin yolu, sadəcə sevgi və səmimiyyətdir.

Kişinin əvvəlki soyuq və qapanmış ifadəsi, Xədicənin təbəssümü ilə dəyişdi. İnsanlara qarşı səmimi və mehriban olmaq, onların daxili aləminə işıq salar və onları daha yaxşı biri olmağa təşviq edər.

4. Bəzən, sadə bir təbəssüm bir çox problemi həll edir.

Gülüş, bir tərəfdən çətinlikləri yüngülləşdirir, digər tərəfdən isə insanlar arasındakı əlaqələri gücləndirir. İnsanlar, sadəcə bir təbəssümlə, uzun müddət unuda biləcəkləri bir anı yaratmış olurlar.

Xədicə və həmin kişi, hər ikisi də həyatlarına yeni bir başlanğıc verdilər. Kişi, sadəcə Xədicənin bir təbəssümü sayəsində daha yaxşı bir insan olmağa qərar verdi. Həmin gün, bir təbəssüm həyatları dəyişdirdi və hər iki insan öz daxili dünyalarında yeni bir işıq tapdı.

KƏLAM - 150

"RƏSULULLAH (S) ÜÇ GÜN QARDAŞLARINDAN BİRİNİ GÖRMƏSƏ, ONUN HALINI SORARDI. ƏGƏR ORADA (ŞƏHƏRDƏ) DEYİLSƏ, ONUN ÜÇÜN DUA EDƏRDİ. ORADAYSA, ONU GÖRMƏYƏ GƏLƏRDİ. ƏGƏR XƏSTƏDİRSƏ, ZİYARƏT EDƏRDİ."

(Bu kəlam Həzrəti Muhəmməd (s) haqqındadır. Mənbə: "Mizanul-Hikmət", c.1, səh: 60)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 150:
"DOSTLUĞUN VƏ HƏSSASLIĞIN GÜCÜ"

Sabirabadın sakit və səmimi küçələrində bir çox insan bir-birinə yardım etmək, bir-birinin halını soruşmaq vərdişini davam etdirirdi. Burada yaşayan insanlar bir-birini tanıyır, bir-birinin qayğısına qalırdılar. İnsanların gündəlik həyatı, sadəcə iş-güc və ailə ilə məhdudlaşmırdı; eyni zamanda başqalarının dərdlərini paylaşmaq və onların yanında olmaqla da zənginləşirdi.

Babək adlı bir kişi, bu şəhərdə doğulub böyümüşdü. O, hər zaman başqalarına diqqət göstərməyi, qardaşlıq münasibətlərini dəyərləndirməyi öyrənmişdi. Babək, həm işində, həm də şəxsi həyatında qarşısına çıxan hər bir insanla səmimi davranmağa çalışırdı. Lakin son zamanlar, işlərinin çoxluğu və ailə məsuliyyətləri onu biraz da olsa ətrafındakı insanların halını soruşmaqdan yayındırmışdı.

Bir gün, Babək bazarda alış-veriş edərkən, qonşusu və uşaqlıq dostu Raufun yolunu kəsdi. Rauf uzun müddətdir ki, Babəklə görüşməmiş, bir sıra şəxsi problemlərlə məşğul olmuşdu. Onun üzündə bir qədər kədər və yorğunluq var idi, amma heç kimə heç nə demirdi. Babək, Raufun vəziyyətini bir anlıq sezdi və içində bir narahatlıq hissi oyandı. O, dərhal Raufun yanına gəldi, əlini dostcasına onun çiyninə qoydu və gülümsəyərək soruşdu:

"Rauf, son günlər səni görmədim. Hər şey qaydasındadırmı? Evdə və işdə hər şey yolundadır?"

Rauf əvvəlcə bir az çəkinərək cavab verdi: "Hər şey yaxşıdır, Babək. Sən narahat olma." Amma Babək, Həzrəti Peyğəmbərin (s) kəlamını xatırlayaraq dayanmırdı: "Rəsulullah (s) üç gün qardaşlarından birini görməsə, onun halını soruşardı. Əgər orada deyilsə, onun üçün dua edərdi. Oradadırsa, onu görməyə gələrdi. Əgər xəstədirsə, ziyarət edərdi."

Babək üçün bu sadə kəlam, real həyatın bir prinsipi olmuşdu. O, Raufun içindəki hissləri anlamağa çalışaraq dedi: "Rauf, əgər narahatsansa və danışmaq istəmirsənsə, heç olmasa mənimlə paylaş. Səni yalnız görmək, halını soruşmaq istəmirəm, həm də sənə dəstək olmaq istəyirəm."

Rauf bu sözlər qarşısında bir anlıq dayandı. Uzun müddət heç kimin içindəki çətinliyi görməyə çalışmadığını, onu yalnız buraxdığını düşündü. Lakin Babəkin diqqəti və səmimiyyəti onun qəlbini isitdi. Rauf kiçik bir təbəssüm ilə dedi: "Babək, həqiqətən, çox sağ ol. Sənin diqqətin mənim üçün çox şey deməkdir."

Babək Raufu evinə qədər müşayiət etdi, onunla birlikdə oturub bir çay içdilər. Söhbət zamanı Rauf ailəsində yaşadığı bir neçə çətinliyi danışdı. Babək, onun danışmasına səbəb oldu, ona həm ruhani, həm də mənəvi dəstək verdi. Bu sadə, amma çox mənalı görüş, hər iki dost üçün də bir dərs oldu: həqiqi qardaşlıq, yalnız sözlə deyil, həm də diqqət və səmimiyyətlə ölçülür.

Rauf, bu görüşdən sonra həyatına daha çox ümidlə baxdı. O, anladı ki, çətin zamanlarda insanın yanında olmaq və onun halını soruşmaq, həm dostluğun, həm də iman yolunun bir hissəsidir. Babək də hiss etdi ki, sadəcə

bir ziyarət, bir çay və bir neçə diqqətli söz, insanların həyatında böyük dəyişikliklər edə bilər.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Dostluq diqqət və səmimiyyət tələb edir.

Hər kəs yalnız öz işləri ilə məşğul ola bilər, amma dostlarının halını soruşmaq və onların yanında olmaq, həqiqi qardaşlığın təməlidir.

2. Qardaşının halını soruşmaq, onun üçün dua etmək qədər dəyərlidir.

Həzrəti Peyğəmbərin (s) kəlamı göstərir ki, diqqət və qayğı, imanlı bir insanın əhəmiyyətli əməlidir.

3. Sadə bir görüş və səmimi söhbət həyatları dəyişdirə bilər.

Bəzən insanlar, yalnız birinin diqqəti və marağı ilə ümidlərini bərpa edirlər.

4. Həqiqi qardaşlıq, yalnız sözlə ölçülmür, hərəkətlə də təsdiqlənir.

Babək, sadəcə soruşmaqla kifayətlənmədi, həm də Raufun yanında oldu, onu dinlədi və dəstək göstərdi.

5. Çətin zamanlarda diqqətli olmaq və dostlara dəstək olmaq həm ruhani, həm mənəvi fayda gətirir.

Bu, yalnız qarşı tərəfi deyil, öz daxili dünyamızı da zənginləşdirir.

KƏLAM - 151

“HARAMZADƏ OLAN KİMSƏ İSTİSNA OLMAQLA, HEÇ KİM QARDAŞLARINI PİSLƏMƏZ.”

(Bu kəlam İmam Sadiqə (ə) aiddir. Mənbə: “Mizanul-Hikmət”, c.1, səh: 60)

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 151:

“QƏLB BAĞLARI”

Sabirabadın sakit və səmimi kəndlərindən birində, Həbibə adlı gənc qadın yaşayırdı. Həbibə həm kənddəki yaşlılarla, həm də öz yaşındakı insanlarla səmimi münasibət qurmağı sevən, mehriban və dürüst bir qız idi. O, həm də kənddəki məktəbdə müəllim işləyirdi və uşaqlara yalnız bilik deyil, həm də düzgün əxlaq dərsləri verməyə çalışırdı.

Bir gün Həbibə bazara getmişdi. Havanın təmiz və günəşli olması, kəndin qızarmış tarlaları arasında onun yolunu işıqlandırırdı. Bazarda bir çox qadın və kişi öz məhsullarını satır, uşaqlar isə xeyli səs-küy yaradırdı. Həbibə bazarı gəzərkən uşaqlıq dostu Aylin ilə qarşılaşdı. Aylin son zamanlar çox dəyişmiş, insanları tez-tez pis sözlərlə tənqid edən birinə çevrilmişdi.

Aylin gördü və dərhal:

— Sən də buradasan, Həbibə? Bu kəndin hər kəsi heç vaxt düzgün iş görmür, hamısı bir-birini aldadır! — dedi.

Həbibə sakitcə dinlədi, gülümsədi və dedi:

— Aylin, başqalarını pis danışmaqla qəlbini qaraldırsan. Yadda saxla ki, “haramzadə olan kimsə istisna olmaqla, heç kim qardaşlarını pisləməz.” Bu söz hər birimiz üçün bir dərsdir.

Aylin əvvəlcə bu sözləri anlamadı. Həbibə isə hekayəsini davam etdirdi:

— Bax, kəndimizin qadınları bir-birinə dəstək olur, amma heç kəsi pisləmir. Məsələn, Sabirabadın uca ağacları kimi onlar da kölgələrini bir-birinə salar, amma heç kəsi yerə vurmaz. Sən də öyrənə bilərsən, istəsən.

Aylin hələ də biraz sərt idi, amma Həbibə onu kəndin bir küncünə apardı. Orada digər qadınlar oturmuş, toxuculuq edir, kəndin uşaqları üçün oyuncaq hazırlayırdılar. Hər qadın öz işinə diqqətlə baxır, amma bir-birinə kömək etməyi də unutmurdu.

Həbibə dedi:

— Gəl, sən də bir az kömək et. Bax, Əminə xanım yeni toxunan parçaları məktəbə gətirəcək. Sənin də toxuculuq bacarığın var, uşaqlar bunu görüb sevəcəklər.

Aylin bir az tərəddüd etsə də, əlini işə saldı. Başladıqca qəlbi yumşaldı, üzündə gülümsəmə aşkar oldu. Həbibə əlavə etdi:

— Bəzən insanlar başqalarını tənqid etməklə özlərini böyük hiss edirlər, amma əslində öz qəlblərini qara edirlər. Qardaşlarımızı, bacılarımızı pisləmək əvəzinə onlara dəstək olmaq, qəlbimizə sülh gətirir.

Həbibə və Aylin bir neçə saat birlikdə işlədilər, danışdılar və keçmişdəki səhvlərini müzakirə etdilər. Həbibə Aylinə xatırlatdı ki, insanın başqalarını dəyişdirməyə çalışması çox vaxt faydasızdır; əsl dəyişiklik yalnız öz içindən başlayır.

Aylin bu sözlərdən dərs aldı. O gündən sonra kənddəki qadınlarla münasibəti dəyişdi, tənqid əvəzinə dəstək göstərdi, qəlbindəki qəzəbi və incikliyi buraxdı. Artıq Sabirabadda o, yalnız mehriban və yardımsevər qadın kimi tanınırdı. Həbibə isə onun dəyişməsini görüb sevinc dolu baxışlarla dedi:

— Bax, Aylin, qəlbimizdəki işıq, başqalarına göstərdiyimiz mərhəmət qədər parlaq olur.

Hekayənin verdiyi dərslər — hər yaş üçün aydın və təsirli

1. Başqalarını pisləmək və tənqid etmək insanı dəyərləndirmir; əksinə qəlbi qaraldır.
2. “Haramzadə olan kimsə istisna olmaqla, heç kim qardaşlarını pisləməz” kəlamı göstərir ki, qardaşlıq və bacılıq münasibətlərində hörmət və mərhəmət önəmlidir.
3. İnsanlar arasında dostluq və birlik yalnız bir-birinə dəstək olmaqla qorunur; tənqid münasibətləri zəiflədir.
4. Ətrafımızdakı insanların yaxşı tərəflərini görmək və təşviq etmək, həm özümüzü, həm də başqalarını yüksəldir.
5. Həqiqi dəyişiklik insanın özündən başlayır; başqalarını dəyişdirməyə çalışmaq əvvəlcə faydasızdır.
6. Sabirabadın qadınları kimi, insanların bir-birinə hörmət və dəstək göstərməsi toplumun sülh və birliyini qoruyur.
7. Qəlb təmizliyi və dürüstlük, insanın ətrafındakılar tərəfindən hörmətlə qarşılanmasının əsas açarıdır.

İÇİNDƏKİLƏR

MÖMİN MÖMİNİN QARDAŞIDIR 3
KƏLAM - 1 3
KƏLAM - 2 5
KƏLAM - 3 8
KƏLAM - 4 12
KƏLAM - 5 15
KƏLAM - 6 18
KƏLAM - 7 21
KƏLAM - 8 24
HƏQİQİ QARDAŞLAR 29
KƏLAM - 9 29
KƏLAM - 10 32
KƏLAM - 11 35
KƏLAM - 12 38
KƏLAM - 13 41
KƏLAM - 14 45
QARDAŞ SEVGİSİ 49
KƏLAM - 15 49
KƏLAM - 16 52
KƏLAM - 17 55
KƏLAM - 18 59
KƏLAM - 19 62
KƏLAM - 20 66
SEVGİNİ QALICI EDƏN ŞEYLƏR 70
KƏLAM - 21 70
KƏLAM - 22 72
KƏLAM - 23 75
KƏLAM - 24 80
KƏLAM - 25 83
KƏLAM - 26 87
KƏLAM - 27 91
ALLAH RİZASI ÜÇÜN QARDAŞLIQ 95
KƏLAM - 28 95
KƏLAM - 29 98
KƏLAM - 30 102
KƏLAM - 31 105
KƏLAM - 32 109
DÜNYA ÜÇÜN QARDAŞLIQ 113

İÇİNDƏKİLƏR

KƏLAM - 33 — 113
KƏLAM - 34 — 116
KƏLAM - 35 — 119
KƏLAM - 36 — 123
KƏLAM - 37 — 126
DİNİ QARDAŞLIQ VƏ DOSTLUQ — 131
KƏLAM - 38 — 131
KƏLAM - 39 — 134
KƏLAM - 40 — 137
KƏLAM - 41 — 141
KƏLAM - 42 — 145
KƏLAM - 43 — 149
KƏLAM - 44 — 152
KƏLAM - 45 — 155
KƏLAM - 46 — 159
QARDAŞLIĞI MƏHV EDƏN ŞEYLƏR — 162
KƏLAM - 47 — 162
KƏLAM - 48 — 165
KƏLAM - 49 — 169
KƏLAM - 50 — 172
QARDAŞINA OLAN SEVGİNİ BƏYAN ET — 175
KƏLAM - 51 — 175
KƏLAM - 52 — 178
(DİN) QARDAŞINI SEVMƏK - ONUN DA SƏNİ SEVDİYİNİN BİR GÖSTƏRİCİSİDİR — 182
KƏLAM - 53 — 182
KƏLAM - 54 — 185
KƏLAM - 55 — 188
QARDAŞLARLA OLAN ƏLAQƏNİ KƏSMƏK — 192
KƏLAM - 56 — 192
KƏLAM - 57 — 195
KƏLAM - 58 — 198
KƏLAM - 59 — 201
KƏLAM - 60 — 205
KƏLAM - 61 — 208
QARDAŞLARLA MÜNASİBƏT QURMAQ — 213
KƏLAM - 62 — 213
KƏLAM - 63 — 216
KƏLAM - 64 — 219

İÇİNDƏKİLƏR

KƏLAM - 65 — 222
QARDAŞ NÖVLƏRİ — 227
KƏLAM - 66 — 227
KƏLAM - 67 — 230
KƏLAM - 68 — 233
KƏLAM - 69 — 236
ETİBARLI QARDAŞ — 240
KƏLAM - 70 — 240
KƏLAM - 71 — 243
BƏZİ QARDAŞLIQLARIN QADAĞAN OLUNMASI — 246
KƏLAM - 72 — 246
KƏLAM - 73 — 248
KƏLAM - 74 — 251
KƏLAM - 75 — 254
KƏLAM - 76 — 257
KƏLAM - 77 — 259
KƏLAM - 78 — 262
KƏLAM - 79 — 265
KƏLAM - 80 — 268
ƏVVƏLKİ QARDAŞLIQ MÜNASİBƏTLƏRİNİ QORUYUB SAXLAMAQ ÜÇÜN ÇALIŞMAQ — 274
KƏLAM - 81 — 274
KƏLAM - 82 — 277
KƏLAM - 83 — 280
HƏQİQİ QARDAŞLIQ — 284
KƏLAM - 84 — 284
KƏLAM - 85 — 287
KƏLAM - 86 — 289
KƏLAM - 87 — 292
KƏLAM - 88 — 296
KƏLAM - 89 — 299
KƏLAM - 90 — 302
QARDAŞIN (DOSTUN) SƏHVLƏRİNƏ DÖZÜMLÜ OLMAQ — 306
KƏLAM - 91 — 306
KƏLAM - 92 — 309
KƏLAM - 93 — 312
KƏLAM - 94 — 316
KƏLAM - 95 — 319
KƏLAM - 96 — 322

İÇİNDƏKİLƏR

KƏLAM - 97 — 325
KƏLAM - 98 — 328
KƏLAM - 99 — 331
QARDAŞLARIN ƏN XEYİRLİSİ — 336
KƏLAM - 100 — 336
KƏLAM - 101 — 339
KƏLAM - 102 — 343
KƏLAM - 103 — 346
KƏLAM - 104 — 349
KƏLAM - 105 — 352
KƏLAM - 106 — 355
KƏLAM - 107 — 358
KƏLAM - 108 — 361
KƏLAM - 109 — 364
KƏLAM - 110 — 367
KƏLAM - 111 — 371
KƏLAM - 112 — 374
KƏLAM - 113 — 377
KƏLAM - 114 — 381
KƏLAM - 115 — 384
KƏLAM - 116 — 387
KƏLAM - 117 — 390
KƏLAM - 118 — 394
KAMİL QARDAŞ — 398
KƏLAM - 119 — 398
KƏLAM - 120 — 421
QARDAŞLARIN ƏN PİSİ — 425
KƏLAM - 121 — 425
KƏLAM - 122 — 428
QARDAŞLARI SINAQDAN KEÇİRMƏK — 432
KƏLAM - 123 — 432
KƏLAM - 124 — 434
KƏLAM - 125 — 437
KƏLAM - 126 — 440
KƏLAM - 127 — 443
QARDAŞLARA YOL GÖSTƏRMƏK — 448
KƏLAM - 128 — 448
KƏLAM - 129 — 451

İÇİNDƏKİLƏR

KƏLAM - 130 — 454
KƏLAM - 131 — 457
KƏLAM - 132 — 460
QARDAŞLARIN ƏN PİSİ — 463
KƏLAM - 133 — 463
KƏLAM - 134 — 466
KƏLAM - 135 — 470
KƏLAM - 136 — 473
KƏLAM - 137 — 477
QARDAŞLARIN EHTİYACINI ARADAN QALDIRMAQ — 482
KƏLAM - 138 — 482
KƏLAM - 139 — 485
KƏLAM - 140 — 489
KƏLAM - 141 — 492
KƏLAM - 142 — 496
KƏLAM - 143 — 500
KƏLAM - 144 — 504
KƏLAM - 145 — 507
KƏLAM - 146 — 510
QARDAŞLIQ ƏDƏB-ƏRKANI — 513
KƏLAM - 147 — 513
KƏLAM - 148 — 515
KƏLAM - 149 — 518
KƏLAM - 150 — 521
KƏLAM - 151 — 523
İBRƏTAMİZ HEKAYƏLƏR BÖLÜMÜ — 527
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 1: “ANA DOĞMAMIŞ QARDAŞLIQ” — 527
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 2: “BİR DAMARIN AĞRISI” — 528
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 3: “GECƏ FƏNƏRİ” — 529
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 4: “QIRILMIŞ DÜYÜNLƏR” — 531
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 5: “SUSAN EVİN SİRLƏRİ” — 532
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 6: “SOYUQ SU KİMİ GƏLƏN DOSTLUQ” — 533
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 7: “DAĞ BAŞINDA QARDAŞLIQ” — 534
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 8: “QARDAŞLIQ ÇİÇƏYİ” — 535
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 9: “QARDAŞLIQ QALXANI” — 537
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 10: “TƏK YOLÇUNUN PEŞMANLIĞI” — 538
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 11: “SƏHRADA TƏK QALAN QIZ” — 539
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 12: “SÜKUTA BÜRÜNMÜŞ KÖRPÜ” — 541

İÇİNDƏKİLƏR

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 13: “SÜKUTLA GƏLƏN YAXŞILIQ” 542
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 14: “QARANLIQDA YANAN ÇIRAQ” 544
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 15: “SEVGİ SƏVİYYƏSİ” 546
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 16: “QARDAŞLIQ BAĞI” 547
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 17: “DİN SEVGİSİNİN SINANDIĞI AN” 548
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 18: “İMAN BAĞININ GÜCÜ” 549
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 19: “YAXŞILIĞIN PARILTISI” 551
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 20: “TƏQVA ÖLÇÜSÜ” 552
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 21: “HÖRMƏTİN QORUDUĞU SEVGİ” 554
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 22: “HÖRMƏTİN İTDİYİ AN” 555
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 23: “BİR CÜMLƏNİN QIRDIĞI KÖRPÜ” 556
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 24: “DOSTLUĞUN ÜÇ SÜRGÜSÜ” 557
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 25: “DOSTLUĞUN SƏMİMİLİYİ” 558
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 26: “QINAMANIN HƏYATI” 559
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 27: “SEVGİNİN DOĞRU İFADƏSİ” 560
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 28: “SEVGİNİN DOĞRU İBADƏTİ” 562
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 29: “NUR DOLU DOSTLUQ” 563
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 30: “ƏSL DOSTLUĞUN QAZANCI” 564
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 31: “ƏN DƏYƏRLİ DOSTLUQ” 565
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 32: “ÇİNARQAYANIN İKİ QARDAŞI” 566
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 33: “GÖZƏLLİK SALONUNDAKI SINAQ” 568
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 34: “ŞÖHRƏT YOLUNUN KÖLGƏLƏRİ” 570
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 35: “GİZLİ NİYYƏTİN AYDINLIĞI” 571
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 36: “GİZLİ NİYYƏTİN AÇIQ AĞIRLIĞI” 573
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 37: “SİRRİNİ AÇAN GÜN” 575
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 38: “SAF MƏHƏBBƏTİN SINANDIĞI GÜN” 577
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 39: “DAVAMLI DOSTLUĞUN SİRLƏRİ” 578
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 40: “ƏBƏDİYYƏTİN SƏBƏBİ” 580
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 41: “QAN YOX, QƏLB YAXINLIĞI” 582
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 42: “MƏNAFƏTSİZ DOSTLUĞUN SINAĞI” 583
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 43: “ÜMİD KƏSİLƏNDƏ BİTƏN DOSTLUQ” 585
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 44: “GÖZƏLLİYİ ÖZÜNDƏN, DƏYƏRİ QALICI DOSTLUQDAN AXTARANLAR” 586
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 45: “SƏBƏB BİTƏNDƏ ÜZ ÇEVİRƏNLƏR” 588
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 46: “GÖRÜNƏNLƏ GÖRÜNMƏYƏN ARASINDAKI DOSTLUQ” 589
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 47: “QIRILAN KÖRPÜNÜN SƏSİ” 592
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 48: “BİR DAMLA ZÜLMÜN DAĞITDIĞI DOSTLUQ” 594
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 49: “KİMƏ ÜMİD ARTIRDIĞINI DÜŞÜN” 595

İÇİNDƏKİLƏR

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 50: “UTANMADAN DOĞRU YOL YOXDUR” 596
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 51: “SƏMİMİ QƏLBİN SƏSİ” 598
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 52: “GİZLƏDİLƏN MƏHƏBBƏTİN AÇILAN QAPISI” 599
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 53: “QƏLBİN SƏSİ SUSMAZ” 602
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 54: “QƏLBİN GÜZGÜSÜNDƏKİ SƏHV” 604
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 55: “QƏLBİN SƏSİ” 605
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 56: “QAYIDIŞ YERİ QALAN QƏLB” 608
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 57: “ŞÜBHƏNİN QARANLIĞINI YUMŞAQLIĞIN İŞIĞI İLƏ AYDINLAT” 610
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 58: “BİRLİK İMTAHANI” 611
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 59: “BARIŞ QAPISI BAĞLANMASIN” 613
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 60: “AÇIQ QAPININ QÜDRƏTİ” 614
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 61: “QƏLBİN YÜKÜ” 616
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 62: “ÜRƏYİ DARALMAYAN QADIN” 618
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 63: “KƏSİLƏN KÖRPÜNÜ YENİDƏN QURAN ADAM” 619
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 64: “XEYİR KÖRPÜSÜ” 621
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 65: “SADİQ QARDAŞLIQ” 622
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 66: “QƏLBİN DƏRMANI” 624
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 67: “SADİQ QARDAŞLIQ” 625
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 68: “ETİBARIN GÜCÜ” 626
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 69: “QARDAŞLIĞIN HİKMƏTİ” 628
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 70: “HALAL DOSTLUQ” 630
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 71: “ÇƏTİN TAPILAN QARDAŞLIQ” 631
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 72: “SEVİLMƏYİN DƏYƏRİNİ GEC ANLAYAN QADIN” 633
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 73: “DƏYƏRİNİ GEC ANLAYAN KİŞİ” 635
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 74: “SINAQLARLA TANINAN QADIN” 637
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 75: “QARANLIQDA İTƏN VƏ NURDA TAPILAN DOSTLUQ” 639
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 76: “ÜZÜYÜN GİZLİ SİRRİ” 641
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 77: “DAĞ YOLUNDA QOPAN TƏNHALIQ” 643
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 78: “ETİBARIN SINAĞI” 644
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 79: “ETİBARIN YOLÇUSU” 646
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 80: “SƏDAQƏTİN SINAĞI” 647
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 81: “SINAQLARDAN KEÇMİŞ DOSTLUQ” 649
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 82: “ƏLDƏN GEDƏN ZAMANIN SƏSİ” 650
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 83: “KÖHNƏ DOSTLUĞUN İZİ SİLİNMƏZ” 652
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 84: “HƏQİQİ BACILIĞIN SINAĞI” 655
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 85: “DAĞLARIN SINADIĞI QARDAŞLIQ” 656
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 86: “SINAQ GÜNÜNDƏ GÖRÜNƏN ƏSL DOST” 658

İÇİNDƏKİLƏR

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 87: “KEÇMİŞDƏN QAÇDIQCA TƏNHA QALAN ADAM” 660
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 88: “SƏSSİZ QADININ SEÇİMİ” 663
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 89: “ÜRƏK DOSTLUĞU” 665
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 90: “GİZLİ HƏYATLARIN SİRRİ” 667
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 91: “SƏBİRLİ QARDAŞLIQ” 669
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 92: “YUMŞAQLIĞIN QÜDRƏTİ” 670
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 93: “DAĞLARIN SƏBRİNİ DƏRS VERƏN DOSTLUQ” 672
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 94: “SINAQ ANINDA PARLAYAN DOSTLUQ” 673
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 95: “SAKİTLİYİN SINANDIĞI GÜN” 675
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 96: “SƏBİRİN QORUDUĞU KÖNÜL” 676
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 97: “YÜKÜ YÜNGÜLLƏŞDİRƏN ADAM” 678
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 98: “SƏHVLƏRİ BAĞIŞLAMAĞIN İŞIĞI” 680
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 99: “ÜRƏYİN GENİŞLİYİ İLƏ BÖYÜMƏK” 682
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 100: “NƏZAKƏTİN QORUDUĞU KÖNÜLLƏR” 684
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 101: “ÜRƏYƏ TƏSİR EDƏN XƏBƏRDARLIQ” 686
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 102: “SƏMİMİYYƏTİN GİZLİ İŞIĞI” 688
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 103: “YÜK OLMAYAN ƏL” 689
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 104: “SƏSSİZ NİYYƏT” 691
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 105: “DƏYƏRİ ÖLÇÜLMƏYƏN BAĞ” 693
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 106: “QALAN BOŞLUQ” 694
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 107: “SƏNİ XEYRƏ APARAN ADDIM” 696
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 108: “SÖZLƏ DEYİLMƏYƏN DÜRÜSTLÜK” 697
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 109: “SƏSSİZ XƏBƏRDARLIQ” 698
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 110: “SÜKUTLA QURULAN YAXŞILIQ” 699
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 111: “SÜKUTUN QORUDUĞU ETİBAR” 701
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 112: “ETİBARLI DÜŞÜNCƏ” 702
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 113: “ÖZÜNƏ GÜVƏNƏN DOST” 703
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 114: “İŞIQLI YOL” 705
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 115: “AXİRƏT YOLUNDA DOST” 706
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 116: “GÜZGÜ KİMİ BİR SÖZ” 707
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 117: “SÜKUTLA QORUNAN VİCDAN” 709
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 118: “GÜZGÜ OLAN SÖZ” 710
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 119: “SÜKUTUN UCALTDIĞI İNSAN” 712
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 120: “GÖZÜNDƏ DÜNYA KİÇİLƏN İNSAN” 714
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 121: “ZƏHMƏTİN SINAĞI” 716
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 122: “BƏZƏDİLMİŞ GÜNAHIN KÖLGƏSİ” 717
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 123: “ÖLÇÜ İLƏ QURULAN ETİBAR” 719
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 124: “SINAQDAN KEÇƏN YOL” 720

İÇİNDƏKİLƏR

İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 125: “DƏRİNLİKDƏ GİZLƏNƏN HƏQİQƏT” 721
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 126: “ÖLÇÜ İLƏ SEÇİLƏN YOL” 723
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 127: “SINAQDAN KEÇƏN ÜMİD” 724
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 128: “SƏMİMİYYƏTİN VƏ NƏSİHƏTİN İŞIĞI” 726
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 129: “DOĞRU DƏYƏRLƏRİN YOLUNU SEÇMƏK” 727
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 130: “SƏMİMİ NƏSİHƏTİN GÜCÜ” 729
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 131: “HƏQİQİ DOSTLUQ SINAĞI” 731
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 132: “DOSTLUĞUN GÜZGÜSÜ” 732
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 133: “QƏLBİN SƏSİ” 735
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 134: “QƏLBİN İŞIĞI” 736
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 135: “QARDAŞLIĞIN İŞIĞI” 738
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 136: “QƏLBİN İŞIĞI” 740
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 137: “QƏLBİN SƏSİ” 741
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 138: “QƏLBİN SƏMİMİYYƏTİ” 744
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 139: “SƏMİMİ YARDIMIN GÜCÜ” 745
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 140: “SƏMİMİ KÖMƏK KÖRPÜSÜ” 747
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 141: “HÖRMƏT VƏ ƏDALƏT KÖRPÜSÜ” 749
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 142: “SƏSSİZ KÖMƏK” 750
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 143: “ƏMANƏT OLAN PAY” 751
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 144: “SIĞINACAQ OLAN QƏLB” 753
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 145: “QAPINI AÇAN YAXŞILIQ” 755
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 146: “EHTİYACIN SƏSİ” 756
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 147: “TANIMAQLA BAŞLAYAN QARDAŞLIQ” 758
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 148: “TANINMADAN QURULAN DOSTLUQ OLMAZ” 759
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 149: “GÜLƏR ÜZLƏ QARŞILAMA” 761
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 150: “DOSTLUĞUN VƏ HƏSSASLIĞIN GÜCÜ” 763
İBRƏTAMİZ HEKAYƏ 151: “QƏLB BAĞLARI” 764

“Kəlamları Anlayaraq Oxumaq: Dostluq və Qardaşlıq Haqqında” bu kitab dostluq və qardaşlıq anlayışını sadəcə oxutdurmur, onu düşündürür, hiss etdirir və yaşadır.

Həzrəti Muhəmmədin (s) və Əhli-Beyt imamlarının hikmətli kəlamları əsasında hazırlanan bu əsər, insan münasibətlərini dərin mənəvi baxışla izah edir.

Kişi və qadın dostluğu, səmimiyyət, sədaqət və səbr mövzuları həyatın içindən nümunələrlə təqdim olunur.

Azərbaycan bölgələrinin adları ilə zənginləşdirilən hekayələr oxucuya doğmalıq hissi aşılayır.

Bu kitab, kimlərlə dost olmaq, kimlərdən uzaq durmaq gərəkdiyini aydın şəkildə göstərən mənəvi yol xəritəsidir.